

PHILIPPI ARGELATI
BONONIENSIS
BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDIOLANENSIVM,
S E U

ACTA, ET ELOGIA

VIRORVM OMNIGENA ERVDITONE ILLVSTRIVM,
QVI IN METROPOLI INSVBRIÆ, OPPIDISQVE
CIRCVMJACENTIBVS ORTI SVNT;

A D D I T I S

LITERARIIS MONVMENTIS POST EORVMDIVM OBITVM RELICTIS,
AVT AB ALIIS MEMORIÆ TRADITIS.

P R Æ M I T T I T V R

CLARISSIMI VIRI JOSEPHI ANTONII SAXII

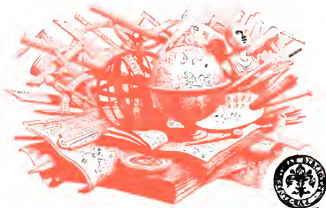
Collegii SS. Ambrosii, & Caroli Oblati, necnon Bibliotheca Ambrosiane Praefecti

HISTORIA LITERARIO-TYPOGRAPHICA MEDIOLANENSIS

AB ANNO MCDLXV. AD ANNUM MD. NUNC PRIMV EDITA;

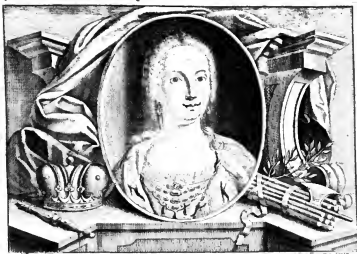
UNA CVM INDICIBVS NECESSARIIS LOCVPLETISSIMIS.

TOMVS PRIMVS.

MEDIOLANI, MDCCXLV.

IN ÆDIBVS PALATINIS.
SVPERIORVM PERMISSV,

AUGUSTISSIMÆ REGINÆ
 MARIAE THERESIAE
 AUSTRIÆ
 ROMM. IMPERATRICI

PHILIPPUS ARGELATUS BONONIENSIS
 VITAM, ET FELICITATEM.

Amdiu est, IMPERATRIX AUGUSTISSIMA, quod novissimos hosce labores meos Majestati Tuae dedicare cogitaveram, humillimisque, ut par est, precibus petitam inscribendi Sacratissimi Nominis Tui facultatem, Clementiâ, qua soles, datam esse intellexeram, sed cognita necessitate secundarum curarum operi absolvendo, plus moræ interpositum est, quàm quod animo designaveram, atque inde impatienti sollicitudine vexabar; sed ecce absolutis interim S. R. Imperii Comitibus, optatissimus ad nos Nuncius mense transacto pervenit, quo cognitum est, SERENISSIMUM FRANCISCUM LOTHARINGIUM, MAGNUM HETRURIAE DUCEM, ac Maritum tuum ad Imperii fastigium elatum esse, ac Te, quæ Patrem, & Avos Cæsares

rea dignitate, gestisque suis immortales representas, Imperialem purpuram, in qua nata es, ad Christiani Nominis utilitatem induisse. Non amplius itaque cunctandum censeo, ut priori novum gratulationis accedat officium, quod unice versatur in effundendis ad Deum assidue precibus, ut quos Providentiâ suâ nobis dedit Augustissimos Conjuges diu servet incolumes ad subditarum sibi Gentium, & Christianæ Religionis incrementum. Dedicationis verò consilium unum hoc est, AUGUSTISSIMA IMPERATRIX, ut Cæsaris CAROLI VI. Patris Tui memorie nunquam interitura grates in Te perpetuo rependam ob ingentia in me collata beneficia, quibus ingenii mei sætus, qualescumque sint, Imperiali ejus munificentie me debere sentio, & qui benignissimum Patrum amisi publicæ debiti professione ad Imperiale Solium Tuum accedens hoc solatii habere possim, ut Tu IMPERATRIX OPTIMA Regiæ benignitatis favore dedititium paternum servum in clientelam recipere non dedigneris. Munus offero exiguum quidem, sed quantum pro viribus dari potuit in hac nova Collectione Scriptorum omnium Mediolanensium, quos cognoscere potui ab assidua lectione Rerum præcipue Italicarum, quibus edendis olim non infelicem operam præstiti hac in Urbe, quam meam secundam, non a fortuna, sed ab electione, patriam appello. Plura in hoc Opere sunt monumenta liberalitatis, per quam Austrii potissimum Principes ad Literas, & Artes excitaverunt, cupidos earum homines domi, forisque usui futuros, vel pace, vel bello; arescunt enim sine præmiis ingenia, usque in altum doctrinarum pelagus elatis, dira paupertas est scopulus, quo naufragium patiuntur. Hanc ego calamitatem evitare hæcenus potui, juvante Augustissimo Patre Tuo divæ memoriæ, neque despero munificentie Tuae præsidio imposterum esse declinaturum. Accipe igitur, CLEMENTISSIMA IMPERATRIX, humillimi obsequii mei signum in Libro, quem ad Majestatis Tuae pedes sisto inter plausus, & acclamationes novæ dignitatis, neque ad muneris pretium respice, sed ad animum offerentis Austriæ Domui perpetuo addictum, dum votis nunquam intermissis pro incolumitate Tua, & Augustæ Familiæ, in qua Spes publicæ locatæ sunt, prospera cuncta a Deo Optimo Maximo precor, & Victorias.

Dabam Mediolani Pridie Kal. Novembris MDCCXLV.

LECTORI HUMANISSIMO PHILIPPUS ARGELATUS BONONIENSIS S. P. D.

Antus est veterum ac novissimorum Scriptorum numerus, ac tanta editorum librorum copia, eorumque praefertim, qui ope artis, ut ajunt, typographicae per tria ferme secula doctrinas omnes vel illustrarunt, vel plus quam fortasse oportuerat coluerunt, ut bonarum Artium studiosis miraculo sit, atque, ut liberè dicam quod sentio, non semel impedimento, ac terrori, quasi mare vastissimum atque immensum sine ingressori. Quamobrem Eruditorum hominum consilium probavi, qui longissime navigationis fines, ne à metaphora discedam, assiduis laboribus suis in aliorum utilitatem explorarunt. Scriptores eos intelligo, qui diuturna lectione sua.

comparatam eruditionem ceteris communicarunt, & Scriptorum censum egerunt; *Photius* Patriarcham Constantinopolitanum imitati, qui primus utilitatem operis inter Graecos agnovit, licet aetate sua minor esset Scriptorum numerus, atque librorum; neque contentus Bibliothecam suam adornasse, judicium de singulis protulit ea felicitate, quae hominem doctrinis omnibus institutum, supra quam credibile sit, Gentibus omnibus commendavit.

Latinis verd nostris aliquot, non ab simile consilium fuit; atque ut de ceteris taceam *D. Hieronymus* Ecclesiasticorum Scriptorum Catalogum, Romani Cleri eruditioni consulturus, composuit; sed suffocatis deinde Barbarorum excursionibus in Italia literis, cessatum est ab earum cultu, donec oppressis pari fortuna Turcarum feritae cultissimis omnium Graecis, in Italiam nostram, & in hanc potissimum

Civitatem à literatissimis ejusdem Nationis Viris, qui ad regiam Medicorum & Vicecomitum liberalitatem à Patria expulsi confugerant, iterum sunt restituta. Hinc factum est, ut renovatis bonarum Artium studiis, excitatque ad scribendum Italorum ingeniis, & crescente in dies libraria suppellectile, difficile nimis factum sit ipsis Principibus Viris universales Bibliothecae insituere in tanta varietate materiarum, atque linguarum, post natam praesertim inter cultiores Europae Populos æmulationem, qua de Studiorum praestantia, nostro potissimum aëvo, inter se certare videntur, & ad literarum gloriam contendere; unde auctus est in immensum & MSS. Codicum, & impressorum librorum numerus, quorum exemplis comparandis regiae non sufficiunt opes, quod satis experimento probatum est ab ipsis Summis Pontificibus, Imperatoribus, ac Regibus, qui thesauris profectò ingentibus in eam rem erogatis, literarum incremento instructissimas Bibliothecae dedicarunt; at ne unus quidem numeros omnes absolvere potuit, & quod etiam deterius est, nullus adhuc apparuit Index, qui Scriptorum omnium nomina saltem exhibeat, & librorum argumenta, uno tantum excepto *P. Raphaele Savonarola* ex Clericis Regularibus, quos Theatinos vocant. Is Patavii amplissimum Opus designavit in Orbe suo literario, quo Hebraicos, Chaldaicos, Syriacos, Graecos, Arabicos, Persicos, Armenos, Germanicos, Aethiopes, Aegyptios, Italos, Gallos, Hispanos, Bohemos, Pannonios, Anglos, Belgas, & ceteros ceterarum Nationum Scriptores collegit assiduâ viginti annorum curâ, quibus latissimum Indicem composuit in quadraginta & amplius tomos itanu sua scriptos distributum, eosque vinam invisere potuissent, plura ex doctissimi viri laboribus in meam hanc Bibliothecam deducturus, licet mirandum opus ad exitum usque, praeteriti seculi perductum fuerit, vincente humanas vires argumento. Inde fortassis novo consilio factum est, ut doctissimi Viri singuli inter singulos latissimas Provincias partiti sint, & apparentibus in lucem publicam ornatisimam diversarum Nationum Bibliothecis fovisse quasque ad æmulationem virtutis, & laudis desiderium videantur. Quid enim aliud tibi voluisse dicendum est Auctores Germanicae, Gallicae, Hispanicae, atque Italicae Bibliothecae, quam de literarum gloria per Scriptorum suorum album certare, ingenioque & praestantia studiorum contendere? Neque hujusmodi amor intra solos Regionum fines contineri potuit, prodeuntibus publicam in scenam factis literariorum Virorum, ex quibus Civitates plurimum sibi decoris, & ornamenti accessisse existimant, & ad earum exemplum Societates etiam, & Familiae potissimum Ecclesiasticae, quae colendis Doctrinarum disciplinis jamdiu sunt exercitatae, Scriptorum suorum Bibliothecae pariter proposuerunt, quae ob multiplices sapientissimorum Hominum iucubrationes legentium superant expectationem. Quid dicam de Professoribus diversarum Artium, qui suorum Scriptorum censu habito amplissimo, eorum nomina in tabulas redegerunt? Sed ut ad me veniam, & ad consilii mei rationem explicandam, in hac nova Collectione Scriptorum Mediolanensium, id mihi praestari liceat, quod neminem in vitium vanae gloriae vertere velim, à teneris me videlicet unguibus, ut est in dictorio, literariae historiae studio summopere fuisse delectatum, evolutis per integrum vitae curriculum pluribus insigniorum Bibliothecarum Indicibus, earumque loculis in Italia praesertim Cistlyberina non semel excussis, quo uberiorem Scriptorum notitiam, & eruditionem pro ingenii mei tenuitate mihi compararem; ad quod accessit assiduum cum sapientissimis Viris literarum commercium, quos vel praesentes obsequio, & amicitia, vel absentes per Epistolas colui frequentissimas, unde mihi plurimum emolumenti ad eruditionem accessisse ingenue fateor, & honori meo tribuo, hisce honestissimis artibus gratiam quoque Principum, eorumque beneficentiam aliquando in me convertere potuisse. Prae ceteris verò, si quid in hac studiorum parte, quae vastissima est, ac propemodum infinita, mihi metipso ad hoc aetatis blandiri possum, id *Antonio Magliabeco* Viro doctissimo me debere profiteor; biennio namque in florentissima studiis Urbe Florentia versatus, eo tempore, quo is Mediceae praerat Bibliotheca, assidua consuetudine hominis, cui ne minimum quidem in re literaria incognitum fuit, ob perpetuam ejus lectionem, & acerrimum ingenium, pluribus arcanisque notis edoctus, diligentius inquirere coepi de Librorum Auctoribus, ac Editoribus, mihi quoque satis persuasum fuit, hoc ad eruditionem conferre plurimum, ipsique adipiscendis doctrinis omnibus non semel opitulari.

Cum verò in hanc Metropolim veni, ne minimum quidem de hoc Opere capessendo cogitaveram, cum probè sciam, quam difficile sit, immo verè periculosum,

Isolum, animum ad scribendum convertere hoc seculo, quo quantum doctrinæ florent, & artes, tanto delicatior, & nausæ plenus Criticorum hominum gustus, quibus nulla unquam diligentia, nullus labor probatur, nisi qui vincat suorum æciem oculorum, & invidiam fortassis, qua mirum in modum lacerantur, ut lectantum eruditos, ac doctos facilius venditare possint, & cum aliorum famæ jactura, Traſonia in morem, gloriari. Sed cum frequenter in eos inciderim sermones, qui de Mediolanensibus Scriptoribus habebantur, & eruditis quibusque Viris id esse desideratum intelligerem, ut exactiori cura, quàm qua fecerat Abbas *Philippus Picinellus*, Bibliotheca Mediolanensium Scriptorum exhiberetur, licet homini multiplicitas lectionis, qui primus operi manum dedit, non exigua laus ab Eruditis omnibus debeat, & seculi sui potius institutioni, quàm homini de literis benemerito fucati styli ridenda pompa sit fortasse tribuenda: quantum è Repub. foret hoc Opus amplecti probè cognovi.

Et quoniam in hac Urbe insignem *Italicorum Scriptorum*, & *Antiquitatum-medii ævi* Collectionem, quæ Clariss. *Ludovicum Antonium Muratorium* eruditorem hominum seculo nostro in Italia faciliè principem habet Auctorem, typis vulgari curabam, ob eamque causam innumeros propemodum Codices, & MSS., & jam ante typis impressos evoleram in celebratissimis Mediolanensibus Bibliothecis, Ambrosiana, Metropolitani Capituli, Braydensi, ac Monachorum Cisterciensium S. Ambrosii, aliisque pluribus, non tam copia, quàm delectu librorum amplissimis, non rarè nomina Mediolanensium Scriptorum occurrebant; hinc faciliè nonnulli, aliud etiam agendo, desideratam operam navare me posse contendebant. Excusabam ego ingenii mei imbecillitatem, & animum ad alia intentum; de compilando namque Indice rerum universarum, quæ in magno Opere prædicto Rerum Italicarum continentur, unicè cogitabam, ne quid commodi, & ornamenti desiderandum laudatissimæ Collectioni superesset. Quod sane opus, plurium lectissimorum hominum labore, ac industria juvantibus, me tandem ferè ad calcem duxisse gaudeo, fratis licet corporis viribus longo tædio, & malignitate temporum animi firmitate, concussa, ac Deo dante, brevi duobus paribus Tomis, in vulgus emitendum, polliceor. Erat præterea non minoris notæ alterum Opus, *Collectio* scilicet *Poëtarum omnium veterum Latinorum cum Italica versione*, ad quam editionem parandam singulorum Poëtarum vitas præponere necessarium duxi, diligentia qua possum exactiore, Notasque ad calcem cujuscumque Voluinis difficultioribus locis apponere; quæ sanè omnia totum hominem exposcunt, sibi que addicunt, & non pauca ad novam *Operum Panvinii* quoque editionem comparaveram, ut quod ante de *Sigonio* feceram, de altero Italo nostro, cui plurimum illustrata debeat antiquitas, aliquando benemereretur; at inversis bellorum impetu æconomiae rationibus, nisi novæ Principum beneficentiæ sim recreatus, desiderio potius, quàm operâ delectabor.

Hæc omnia, & alia plura, quæ ad literas non pertinent, meritò excusabam, præcipuè apud Illustrissimum, Doctissimumque Virum *Comitem Antonium Simonetam*, qui Patriæ amore accensus, me humanitate, qua solet, ad operam non invitabat solum, sed ferme incitabat, itaut debitum propemodum reposcere interpretarer, quod quantum debeam Patrono humanissimo, tantæque auctoritatis Viro, assidue sim professus, atque profitear, non immemor benefactorum, quantumque acceperim emolumenti ac eruditione sua in omni Latina, Græcæque antiquitate cultissimam, qua cum generis, ac genii nobilitate coeunte, non solum apud nostros, sed apud externos prædicatur. At iterum excusabam difficultatem, quodd laboriosum nimis fuisset homini Bononiæ nato Mediolanenses Scriptores singulos à Familiarum nominibus cognoscere. Cum verò polliceretur, se modis omnibus juraturum, cedendum auctoritati hominis reputavi, ne minoris facere præsidii sui utilitatem inofficiosi nimis obdurando viderer.

Primam itaque manum dedi revolvendis commentariis meis, qualicumque sint, de præstantioribus in omni literarum genere Scriptoribus, & editionibus, ut solos Mediolanenses excerptem, tam scilicet in Urbe natos, quàm in Mediolani Ducatu, hoc est in universa regione, quam Statuti Mediolanensis tenet auctoritas. Ceteræ namque Urbes in Ditione Mediolanensi constitutæ, quodd aribus, literisque floruerint, ac florent, suos habent Bibliothecarum Auctores, *Franciscum nempe Arisum*, Cremonenses; *Lazarum Augustinum Costam*, Novarienses; *Hieronymum Gbilitum*, Alexandrini; *Egidium Sacchetti*, Viglevanenses &c. Immensum præterea opus fuisset, quælibet omnium Urbium Scriptorum nomina sub uno Mediolanensi Metropolitano themate, quod non injuriâ tamen factum fuisset, iterum recensere. Itaque intra solius Ducatus fines me continui, sperans etiam facili negotio

me designatam Indicem fuisse absoluturam; sed cum excerpta è domesticis commentariis consuli cum Athenæo Piccelli, & Libro Medicorum Mediolanensium CL *Bortolanus Curtii*, statim cognovi, aliquid aliud præsidii mihi fuisse comparandum, & ad humanissimum *Josephum Antonium Saxium* Ambrosianæ Bibliothecæ Præfectum confugi, ad Virum scilicet literariæ Reipublicæ ab editis Operibus commendatissimum, qui pro sua eruditione ac doctrina instar est universalis Bibliothecæ, apertoque consilio, alieno potius, quàm meo, is designatam operam laudavit, sed illico subridens rei magnitudinem comperi, monuitque de pluribus, quæ verissima postmodum experientiâ doctus apertè cognovi; nihilo tamen minus, currenti, ut est in proverbio, stimulum addens, Indices utriusque Bibliothecæ vel typis impressæ, vel MSS., revolvendos aperuit, seque in dubiis aditum ultro promisit. Tanto apparatus instructus ingentem animo spem ego conceperam, nihil aliunde mihi esse desiderandum, quòd valitissimum literarum emporium prælo esset, ac præfatus tantum Varii iudicium.

Excerpturus itaque ex Ambrosianæ Bibliothecæ Indicibus Mediolanensium Scriptorum nomina, mentium aliquot tædium, & laborem improbum vici, qui novum alterum postulat ob cognominum similitudinem in diversæ Nationis hominibus, quales sunt, exempli gratiâ, Morosinorum, Holanorum, Spinularum, adde de Florentia, de Arcio, de Roma, aliorumque centum, Romæ, Bononiæ, Florentiæ, Neapoli, Venetiis, atque in aliis Italiæ Urbibus, ob migrationes, aliasque causas hodie pariter casilentium. Ad quod accessit, quod ingenue fatear, frequentissimum Scriptorum vitium in reticendis vel propriis nominibus, vel cognominibus, vel Patriæ suæ nolla facta inscriptione, unde ambiguitatis plurimum, vel obscuritas ad certos Auctores investigandos; in eamque rem, bone Deus! quot Codices evolvendi fuerunt, vel MSS., vel typis impressi, non in Ambrosianâ, solum Bibliotheca, sed in pluribus aliis, quemadmodum in Indicè ad eilem Operis impresso cognovisses, me plusquam quadraginta Bibliothecas perlustrasse, Dominis earum, vel Bibliothecariis concedentibus, quorum pluribus plura debeo, quæ in hanc rem concessi, ut loco suo prostiter, atque hic à laudandis singulis tempore, ne prologus ille nimium excurrat, & legentibus fastidiosis futurus.

Ingenti hac libraria merce mihi jam comparata, & spatio tandem emensis, bonam animo spem conceperam, brevè laboribus finem esse imponendum; sed veluti Oceanum navigantibus, quo terrâ longius feruntur in altum, eo plus aquarum vastitas apparet; ita mihi ad novas in dies notitias anhelanti, quibus Bibliotheca nostra datur appareret, necessitas alia oborta est, inquirendi scilicet impressas hæcenus aliorum Bibliothecas, tam ecclesiasticas, quam profanas, & singulorum Artium, diversarum Nationum, & Provinciarum, omnesque alias Religiosorum Ordinum, & Principum, & privatorum, qui Indices opulentissimos in publicam lucem emisissent; atque adeo in hoc aspero labore insudavi, ut, amicus licet contulerint manus non pauci, & quidem eruditissimi Viri, suo quique loco laudandi, vix mihi persuaderem, tantum patientiæ ac laboris ferre me potuisse.

Id equidem scio, post hæc ferme desperasse de Opere conficiendo, cum in tanto notitiarum cumulo plura esse apertè cognoverim, quæ limam requirerent, plura, quæ lapidem hydium, ut à veris falsa distinguerentur. Sed quoniam in assiduo quatuor annorum cursu, quibus hæc paraveram, excurrenti mihi vel nuncupatoriis Epistolis, vel Præfationes Librorum, ultro emeruerant plura, quæ alibi frustra quaesivissem, ipse mihi animum addidi, & renovato cursu ad epistolularum collectiones me converti, atque ad literas omnes eruditarum Nationum Ephemerides, in quibus diligentius fortasse ad Institutum mei rationem de Auctoribus librorum, eorumque scriptis actum est. Cumque in iis perlegendis delectationis plurimum acceperim, recreato paulisper animo tot rerum varietate, ac delectu, desperatam propemodum operam lubentius instauravi, quòd magnam in molem hæcenus commentaria nostra excreverint; atque nihilominus, fortunamque presentem accutabam, ob quas non suppetere vires ad expensas, & iuncta, ut ceteras Italiæ Bibliothecas præfens lustrare possem, & Mediolanensium scripta percurrere; sed hoc supplementi ab amicis procuravi, quoties aliquid diligentius investigandum cognovi, & eorum operâ opportune sum usus, gratiasque singulis, quas debeo, propriis in locis rependo, suum cuique tributurus, ne aliorum scriinia expilasse videar ingratissem.

Hæc itaque cura fuit in comparandis notitiis ad operis institutum, qua nulla sanè laboriosa magis, & fortasse diligentior; verum enim vero tantum ex ea mihi

mihî non spondeo, ut ceteris etiam spicilegium non reliquerim, agendo præsertim de Scriptoribus ante Artis impressoriæ inventionem, & primi post eam seculi, quod MSS. Codices perierint plures, vel in altis Regionibus asportatos inviscere non poverim, ac typis impressi à primis eorum Inventoribus, rari admodum sint, nec de omnibus facta sit mentio in ejus Artis historia, quam plures diversis lingua texerunt, totamque nobis exhaustire haud liberum fuerit ad operis opportunitatem. Cùmque in Italiam venientes priores typographici Magistri hac in Urbe sederint, multasque editiones in lucem emiserint, quarum partem potissimam habui, magnam ab Opere nostro accedit historiæ typographicæ supplementum, ut culque conspectui apparebit.

De Scriptoribus autem singulis id curæ præcipue fuit, ut ætatem, qua floruerunt, diligentissime investigarem, eorumque parentes, munera, studia, fortunas, & mores, ac emotuales dies, & quidquid aliud ad uberiores historiæ concinnandam deducere potui, vel ab eorum scriptis, vel à publicis monumentis undequaque non sine continuo labore, atque impendio quaesitis. In Familiarum verò genealogia distinctis, ut par erat, cognoscenda, præsto fuit opera ut plurimum celebratissimi J. C. Joannis Sisoni à Scotia, retum Patriæ suæ peritissimi, ab edito Collegii J. CC. Mediolanensium Chronico, aliisque pluribus eruditissimis disceptationibus literariæ Reipublicæ jam ante notissimi, quem singulo ferme articulo à me laudatum invenies, & merito; vix enim expedire me potuissem à frequentibus difficultatibus in re præsertim genealogicâ, nisi thesaurum antiquitatum suarum libenter aperuissem. Tanti est revera hominis amor in Patriam, ac tanta in omni antiquitate peritia, ut non solum ad intexendum hoc Opus meis cum ceteris assidue sollicitaverit, sed modis omnibus & studia nostra juverit, & me frequentissime suas ades advenientem hilari fronte acceperit, magno semper cum lucro ab ejus doctrina rediturum, idque honori ejus dictum volo, ac publicè profiteor, imparem me gratiam expertum apud alios plures, qui facili vel Patriæ suæ, vel Ordinis, vel Familæ decus curare poterant, ac fortasse debebant; nihilo tamen minus, vel inertia, vel crassa non semel ignorantia postolais nostris resistere, ac ea, quæ domi suæ blattis, ac tineis rodenda, majorum suorum literaria monumenta, ullo sine suo labore posteris servanda, & in lucem publicam cum decore proditura, non solum exhibere noluerunt, sed quod deterius est indicato à me propemodum loco, quasi de invertenda re familiari ageretur, petitionem æquissimam abominati, nulla unquam conditione, nullaque rationis vi à malè concepta opinione recedere voluerunt, & quo magis vel per me, vel per alios nomine meo rogabuntur, eo asperius negabant. Alii verò adeo pauci fuerunt, ut spatium brevissimum temporis concesserint ad excutiendum malè compositam, ac pulverulentam chartarum farraginem, accessu impoliterum prohibito, quasi uno ictu oculorum omnia cognoscere potuerit homo novus, & alienigena, cui prænotiones multæ non ab ipsâ nativeitate, sed à labore suo sunt comparandæ; quamobrem vix commodum fuit pauca potius delibasse, quàm exactissimam historiæ componere potuisse. Malè itaque perdant amica tinea istorum absconditos thesauros, nobisque satis fuerit, diligentæ, labori, precibus atque officiis minime pepercisse, justumque donum, quem ceteros studia similia iectantes aliquando passos fuisse legimus, iteratâ querelâ paulisper hec exacerbasse.

Allud etiam incommodi tolerandum fuit à frequenti, penes Italos præsertim, uso, per quem Infubres fratre omnes ab una Metropoli Mediolano, Mediolanenses appellantur, licet à minoribus alis Infubriæ Civitatibus, & frequentissimis aliarum Provinciarum Oppidâ originem duxerint: qui sanè usus apud Religiosorum Familias potissimum invaluit, unde aliquando in errorem incidimus, quod eorum sequi fuerimus patrônymicam appellationem; correximus tamen pluribus in locis, ætquam liber prælo supponeretur, si errorem agnovimus; at chartis impressis id facere minime potuimus, proptereaque si quid certius emerit, inter *Addenda & Corrigenâ* ad calcem libri amandavimus: de duobus Scriptoribus præsertim hoc dictum volo, *Alberto* nempe à *Sartino*, & *Samuele de Cassinis*, qui à Suis pro Mediolanensibus habiti sunt, documentis mihi allatis, quemadmodum Lector humanissimus in Articulis eorumdem videte poterit; sed aliis Urbibus tribuendos esse me monuit Cl. P. Joannes ab *Augustinis* Præfectus Bibliothecæ Conventus ad Vinas appellati Venetius, quem honoris gratiâ nomino, atque is est, qui Venetorum Scriptorum Catalogo scribendo præstat operam Literatis omnibus Viris expectatissimam. Ceterùm si alii sint etiam Scriptores veriori Patriæ restituendi, quod non tam facile credam, non ob id ab Indice nostro sunt penitus expungendi, sed ad Classem eorum re-

ducendi, qui literarum studiis, vel conscribendis libris in hac Metropoli longam aetatem incubuerunt; unde si non origine, Civitate saltem non minus, verè inter Mediolanenses censendi sint, ob eamque rationem ad Institutum nostrum modulum ipsèdant, & servato cuique Patriæ jure, ob inchoatum studiorum cultum, quo renaleci homines propemodum videntur, nemo negaverit debitam cuique sedem in ea Urbe, qua sit literarum copiam nutritus.

Id enim toto in Opere præstiti, ut singula, quæ à singulis Auctoribus edita sunt, diligentissime recenserem. At erunt severiores fortasse Critici, qui visio mihi vertant, nonnulla prætermisisse, vel non omnes omnium librorum editiones indicasse. Hoc verò habeant responsum ad meam excusationem, transisse in adagium: *non omnia possumus omnes*, in re possimùm facti, ut ajunt Jurisconsulti, quæ libi non vindicat notitiæ necessitatem, & si ea quæ legerim diligenter in mea Commentaria consulis noverint, contenti sint oportet operæ, ac laboris alieni, per quem sibi liberum est prætermisissæ notare; nullam namque injuriam, erunt illaturi, si quid in melius vertendum sit, suisque mihi fuerit aliorum etiam diligentiam excitasse, quo sine desiderio quoties MSS. Codices produxi, locum, ubi eos repererim, semper indicavi, ut cuique sit veritatis testimonium; & si aliquando caspitasse me aliquis evincat, ob id ignoscat velim, quòd plura non eo fretus otio, quod par erat, excerptare debuerim, & quòd in tanto lchedarum numero nulla profuerit diligentia, cujus fructum sapissimè invertit incuria Typographorum.

Cùm verò actum est de libris prælo vulgaris, id notandum censui, quòd certam notitiam exhiberet, locum nampe, animum, Typographi nomen, & libri formam. Cùm quatuor hos characteres notatos videri, pro certo habes, me librum contrectasse; cùmque il, qui ante annum MD. editi sunt, ob eorum raritatem, ad MSS. pretium prope accedam, ea de causa locum etiam, in quo reperti à me sunt, exactissimè indicavi, quòd minimè necessarium credidi ceteris posterorum seculorum, cùm hodie sint frequentiores, ne tedio essem legentibus, tertio quoque verbo, vel ad Ambrosianam, vel ad Braydensem Bibliothecam, ceterasque plures appellando, in quibus plusquam quadraginta millia librorum evolvi, ut aliqui in hanc rem, veluti in vastissimo Pelago piscantur, deducere possem; neque parum lucri factum esse proficèdò decet ab eo, qui plusquam viginum millium librorum censum egit, vel manu scripti sint, vel typis impressi. Numerum eorùm mirabris, ut mirabar ego, cùm in dies nova nomina in album Mediolanensium Scriptorum essent referenda, æque inde affirmandum videtur, tantum literis honorem per omnem ætatem vix alibi fuisse tributum. At ab ingenti numero Scriptorum, quos colligi, alterum erit fortasse reprehensionis argumentum, quòd sine ulla selecta ultionè notæ Scriptores, cum ceteris memoriæ dignis, in album immulerim, & numero potius, quàm præstantiâ sum delectatus: quæ si ultro concedam, natio an jure, vel injuria sum reprehendendus. Verùm de singulis distinctius est inquirendum, ne me inaudito sententiâ proferatur. Et primò videndum a de numero. Auctus equidem is est accessione longa supra eum, quem exegerat Picinellus, pluribus ex causis, & quòd majorem adhibuerim diligentiam in is conquirendis, & quòd Patriæ suæ Scriptores plurimos vindicaverim à Libris aliorum, qui similes Indices ediderunt, & præcipuè accuratissimi *Lazarii Augustini Corra*, cujus diligentia debemus Athenæum Novariense. Is namque Patriæ suæ fines eo usque portendit, quòd Ecclesiastica Novariensis Episcopi jurisdictio late patet, ob eamque causam in Oppida plura Verbani Lacus, quæ Mediolanensium imperio regerantur, & partem sui Ducatus à vetustissimo themæ constituant: potior verò causa Mediolanensium cùm sit æstimanda, potiori etiam jure à me inter Mediolanenses recensendos fuisse, nemo negaverit. Neque contentus ille fines Territorii sui protulisse, in censu Novariensium descripsit Mediolanenses Patriæ pluri-mos, quòd fecundum in ea Provincia possiderent, vel Præturam Novariæ gessissent, & quacumque alia vel Ecclesiastica, vel Seculari dignitate ea in Urbe donati fue-rint, quòd & ante peregerat mihi amicissimus olim *Augustus* in sua *Cremona Lite-rata*, & Scriptores alii ceterarum Urbium, quæ finibus Mediolanensis Domini com-prehenduntur. Nec desuerunt & alii, qui tamquam suos descripserunt Mediolanen-ses plures, quòd in varis Italiae Universitatibus Cathedræ honorem sustinuerint, vel inter eos locatis libris, Civitatis jus, vel incolatu, vel privilegio, atque fue-rint. Sed si naïvitas civem facit, non erant à me silentio prætereundis; quinimo parvus ipse dicendus ero, quòd calamum continuerim à describendis is, qui pri-
vilegio civitatem in hac Urbe consecuti sunt, quòd pluribus in ampliori, &
nobis

nobilissima Gente vel meritis datum, vel modis omnibus expeditum.

Quotumque sit igitur numerus, ad instituti operis rationem omnino pertinentem; quinimodo reponere liceat, integrum exhaerere me non potuisse; delinquent enim adhuc & in hac Urbe, atque aliis in pluribus nostrorum Scriptis, quæ ad meam aliorumque notitiam non sunt delata, & patitur Index iste, me non invito, quodcumque supplementum.

De selectu vero faciundo quisque arbitrio suo cogitet; nam & id cuique liberum est; meum profectò in ea re iudicium, qualecumque sit, nemo expectet; abstinendum censui à re difficili, ac plenè periculi multis ex causis, quarum aliquot accipe. Persuasum siquidem est pluribus, & fortasse non immerito, suam, cuiuslibet Libro pretium esse, vel ab historicis Monumentis, vel à raritate materie, vel ab hominis cogitatione, vel ab ipsa styli simplicitate, aliisque faciliè investigandis; quomobrem, si quos consulo præterissem, traditis eorum nominibus oblivioni, plus mihi tribuisse dicendum fuisset, quam præpositus Operi titulus postulabat, atque in plures inoffensos, vel Familiarum, vel Religiosorum Ordinum, aliorumque Cœtuum indignationem eram excitaturus. Præterea, si labor ille meus ad doctrinas omnes, & liberales Artes extenditur, quis unquam tantam sibi sine temeritate pollicearur auctoritatem, ut de præstantia singulorum Scriptorum ritè, ac rectè pronunciare valeat, & dignos ceteri in censum habendos, indignos verò præterite in tenebris amandandos?

Quòd si locum dedi Scriptoribus omnibus, etiam his, qui pauca condiderunt, vel exigui pondere, ac etiam inania, ignoscas vel in nimia curiositati, non semel eruditioni tuæ profuturæ. Eorum sane, quotquot ante Sæculum XVI. floruerunt, rigidus quisque Censor nominis minimè præterisset, vetustati namque suum est non exiguam pretium, & miraculo ferme tribuendum, tot inter incendia, bellorum impetus, ac valetudines, quæ Insularum affligerunt, Codices aliquot servatos fuisse, ac paucorum nomina, qui scribendo famam sibi apud veteres comparaverant. Omnes igitur ex ea classe describendi fuerant, idque à me factum conperies et diligentià, quæ commendationem potius, quam censuram expectet. Quòd verò nonnullos pauca admodum scripsisse notaverim, id urgente necessitate factum est, vel quia nonnulli pauca servata nobis sunt, vel pauca solummodo in manus venerunt: tanti verò hi erant nominis apud veteres, & recentiores, ut ob exigua, etiam Scripta, quæ adhuc extant, eos à Scriptorum serie expungere minimè debere cogitaverim.

Cùm verò agendum fuit de Scriptoribus, qui post Sæculum XVI. floruerunt, aliam adhibui rationem; etii namque similium Bibliothecarum Collectores exemplum reliquerint laudari alicujus hominis, ob unam, exempli gratià, Orationem panegyricam, ob solam Epistolam, ob unum Epigramma vernaculà etiam lingua scriptum, ab ea ratio diligentià temperare volui, ne laciniis omnes colligendo, nunquam Bibliothecæ nostræ finis esset futurus: tantus namque apud nos incessit dandæ, vel recipiendæ Laudationis excoëthes, non solum ad puellas amictu sacro velandas, ac in quilibet Facultate luncà donandas, sed & ad Musicos, & Cytharados laudandos, ut à doctis quovisq; Auctoribus, velint, nolint, sit calamus adhibendus. At hæc nimis levis, & à Minervæ Templo propolianda, patientiam non minus tuam, quam meam erant sanguina, eaque unam tantum ob causam memoravi, quòd eorum Auctor solidioris literaturæ forum alterum exhiberet, ne de singulis ejusdem Scriptis apud alios esset inquirendum; quam ob rem Collectores ferme omnes tam Latinorum, quam Italicorum Poetarum excussisse me, Lector, cognosces, & innumeras propemodum alias Epistolarum, quæ, ut ante dixeram, mirum in modum ad contentenda Scriptorum vitas profuturæ, hæcque potissimum diligentià, me tibi cariorem futurum non immerito speravi.

Ob aliam deinde rationem Scriptores plurimos in meam hanc Bibliothecam inferre coactus fui, ut ita dicam, officii honestate; homo namque Bononiensis de Mediolanensibus Scriptoribus verba facturus, dissimulare minimè poteram, quæ à Moricgia, Picinello, & Curto Mediolanensibus de suis Civibus edita fuerant; itaque inurbanum fuisset aliquorum nomina expungere, quinimodo invidia plenum ob iudicii severitatem in Scriptores ipsos, eorumque Collectores; cùm verò nonnullis à testimonio eorum liquebat mihi de Scriptis, & Auctore, tunc absque illorum injuria, & Lectorum damno præterire decrevi.

Musicos omnia in suum censum induxerat Picinellus, quos inter eos tantum ego descripsi, qui de Arte Musica Tractatus ediderunt; ceteros verò numero pro-

permodum infinitos, qui pauca suis notis inscripserunt, ad ejusdem Artis Bibliothecam remissi.

Sed parvus adhuc cum fuerim, nihilo tamen minus tanta Scriptorum copia Bibliothecam in duas partes distribuere me coegit, quarum prima illustriorum nomina continet, eorumque Scripta; secunda ceterorum, quos *Minoris notae* appellatos volui, non semper ab ingenio, & operis praestantia, sed aliquando ab exiguo pretio materiae, vel numero rerum, quae ab Auctoribus suis scriptae, aut servatae posteritati fuerunt, & ob plures alias rationes, expressas in Monitis, quae praemissi ad catalogos Scriptorum *Minoris notae*, atque *Additorum*, & *Prætermisssorum*, hic minime repetendas, ne Lectorem iterum fatigem.

Oborta inde est necessitas *Addendorum*, & *Prætermisssorum*, quod cum apud varios eruditos Viros per Epistolas egerim, ut labore suo Operi huic adiutrices manus praeberent, non meo tantum, quam amicorum desiderio sollicitatus, cum tantum Scriptorum numerum collegissem, quantum nemo, & ne ipse quidem ab initio cogitarem, Librum imprimendum praelo supposueram; tunc aliae delatae sunt notitiae vel ab amicis, vel à nova lectione mea comparatae, illique non exiguum excrevit Spicilegium, quod minime derelinquendum censui, ne labori ac diligentiae pepercisse viderer, aut Amicorum expectata monita posthabuisse. Atque utinam ad impatienti desiderio temperassem, & in hanc usque diem, ac fortasse serius protraxissem, exactiori ordini, & uberiori copiae consulurus! At erat in hoc senescentis aetatis articulo parum humanitati fidendum, ne si quid mortale accidisset, momento, quae diu parata fuerant, contra spem essent peritura, me interim secundas curas nemini prohibente, sed gratiam habiituro.

Ceterum ut illic releam, unde discesseram, si temperaverim à colligenda ingenii nostrorum Scriptorum turba, quorum Index in plures Tomos erat excursurus, id animadvertas velim, quot sint in dies panegyricae Orationes recitatae à possitissimis etiam Auctoribus, recurrentibus singulo quoque anno tot solemnitatibus diebus, quos Sacratum Laudationum ritu celebrari à maioribus est institutum, ac praecipue continuis octo in honorem D. Caroli Archiepiscopi, quibus annuae Orationes eisdem numero in Metropolitana Ecclesia recitantur, totidemque in Templo Mariae Virginis Sacro ad D. Celsi, quod vocant, in quo solemnitatibus annuis precatationibus Augustae Domus Austriacae pietas celebratur. Addenda his parenneticae Orationes coram Senatu, ceterisque Tribunalibus dictae, quae item in publicis Universitatibus, atque Scholis, ac demum in frequentissimis hujus Urbis Academicis. Quid si de Juris disceptationibus in foro ferme quotidianis rationem habuissent? An non immensum hoc opus fuisset deducendum? Erat equidem, si non omnibus, maxime illorum parvi doctrinae meritum, & eloquentiae, per quod locus dandus erat illustri Bibliotheca; nihilo tamen minus, etiam si typis vulgata, praeterire volui, nisi aliud ad hanc unius Orationis operam accessisset, quo & de Scriptoribus Epistolarum, & hujuscemodi faciendum duxi, hoc unice excepto, quod aliquid ad Historiam vel sacram, profanamque eruditionem, aut alterutram ex numero Scientiarum, aut Artium illustrandum contineant. Omnibus huic rationibus aequa lance perpendis, si nostram cum ceteris Bibliothecis comparaveris, cognosces illico, quam parci fuerimus in colligendo Scriptorum numero, qui si adhuc nimis fortasse appareat, amplitudini Urbis dandum est, atque optimae Civium institutioni, neque minus ingeniorum sollicitati, nonsummaque veterum Principum in Scientiis, eorumque cultores liberalitati, ac patrocinio, ob quas profecto causas perpetuo literis pretium est habitum, tutoribus etiam Secula, quibus Mediolanensium plurimi, singulis in doctrinis, & facultatibus eximii quidquam proterunt, quod ab historia nostra, & ipsa Chronologiae ratione satis est demonstratum.

Atque, ut dicam, quod sentio, Doctis etiam Viris non satis historia literarum apud Mediolanenses est explorata; vix enim vulgatum est, me huic Operi manum apposuisse, cum subdò, tam ab Italia, quam ab Exteris allatae sunt Epistolae jois plenae, quasi de lavando *Aethiope* cogitarem, atque me in somniis Mediolanensem Bibliothecam omni Scientiarum, atque Artium genere locupletissimam instruxisse decidebant, idque possimum in causa fuit, ut libris amicorum incensus, viribus omnibus, atque pertinaci labore Operi absolvendo tons incuberem, quo res ipsa veritatis testimonium perhiberet, & quotquot consilium meum intrerant, productis Clarissimorum Auctorum Lueubrationibus lateri cogantur: vix alteram Civitatem, non in Italia tantum, sed in Europa universa numerare posse tot literis praestantissimos Viros ab antiquitate ad haec usque nostra tempora, dimissa ferè namquam

quam successione, qui Patriam illustrarint. Et ne quis me talia asserentem iterum ridere possit, singulas Doctrinarum, & Artium Classes paulisper excutamus, me saltem sex præstantissimos in quacunque earum Mediolanenses producente. Ac primum si ad sacrorum Codicum Interpretes respiciamus, quinam inter antiquos habendi sunt illustriores, quam D. *Ambrosius*, hujus Metropolis Archiepiscopus, D. *Magnus Felix Ennodius*, D. *Aselmus* de Badagio, & inter recentiores *Philippus Archievius* Mediolanensis Archiepiscopus, *Haymon Corius*, & *Carolus à Bassilio-petri*?

Proximi sunt Interpretibus iis ob naturæ similitudinem & alii, quos Polemicos vocant, de Religione disceptantes, D. *Varrus* S. Ambrosii discipulus, à DD. Augustino, & Hieronymo celebratus, de Orientali, atque Occidentali Ecclesia optime meritus, DD. *Eusebius*, atque *Mansuetus* Mediolanenses Archiepiscopi, sanctitatis ac doctrinæ illustres, B. *Paulinus*, *Petrus Gbryolanus*, qui Constantinopoli coram Alexio Imp. de processione S. Spiritus publicè disputavit, & primus in Italia post barbara Secula Græcæ literas coluit; ac tandem insignes duo S. R. E. Cardinales *Stanislaus Hofius*, qui licet inter Polonos numeretur, potiori certe jure dandus est Mediolanensibus; in hæc enim Urbe parce ac matre Mediolanensibus conceptus Cracoviz natus est, acerrimus ad hæc Catholice Fidei propagandus, ut vulgò Fides Hofiana appellaretur, & post eum *Celestinus Syndratus* recentioris ævi ornamentum.

Sequuntur ponè hos Theologi, ac Moralia præcepta juxta Catholicam doctrinam tradentes B. *Alexander V. Pont. Max.*, B. *Alexander Saulius*, Fr. *Joannes Ambrosius Barbacara*, *Carolus Antonius Casardi*, *Cesar Specimus*, & *Martinus Bonacina*, qui tantam apud omnes auctoritatem sibi comparavit.

Si ad Sacram Liurgiam vel universâ, vel Mediolanensis Ecclesiæ descendas, in tibi adsunt *Theodorus II.* Medioli. Archiepiscopus, qui octavo Seculo deurpatum à Barbaris Ambrosianum Ritum minori suo restituit, ac *Beroldus*, & *Petrus Casola*, per quos Ritus iste nobis est magnam in partem servatus, & explicatus; quod studium de Romanæ eidem Ecclesiæ Ritibus amplexi sunt, *Bartholomæus Gavanus*, *Joseph Viceromes*, *Jo. Petrus Puricellus*, Mediolanensium illustria nomina.

Quid dicam de Sacris, & Profanis Historicis? An non jure meritis assererem, villi alia ex Urbe tot numero cieri posse, cum dederit nostra *Darius*, B. *Andreas Bilius*, *Romulus Mondritium*, qui Latinorum primus ad scribenda Sanctorum Acta calarum convertit, *Galvaneum de la Flamma*, *Laudolphum* utrumque, seniores, & juniorem, *Bernardinum Corium*, *Andream Alciatum*, *Donatum Bosium*, *Joannem Antonium*, & *Bonaventuram Castillonem*, *Tristanum Chalcum*, quem *Livium* Mediolanensem appellant *Eruditi*, *Josephum Ripamontium*, *Petrum Paulum Bosium*, & quem præ ceteris nominasse debueram *Falerium Maximum*, invictis, ni fallor, argumentis, à me Patriæ suæ restitutum, contra quam vulgò fuerit persuasum.

Oratores inter exhibeo, præter DD. *Ambrosium*, & *Ennodium* jam ante appellatos, *Rusticum* Virum Consularem, quem *Ennodius* ipse in omni dicendi genere exercitissimum nuncupavit, & *Lucium Virginium Rufum* à *Plinio* laudatissimum, tertio Consulem, & recusati Imperii gloriâ posteris memorandum; ex recentioribus verò *Marcum Antonium Majoragium*, *Julium Poggianum*, *Olivianum Ferrarium*, *Ferdinandum de Abdus*, & *Gualterium Corbettam* Latinâ linguâ disertissimos.

Quid si ad Jurisconsultos accedamus? An non Juris artem in altera, quam ante dixeram, Roma perpetuò sedisse negaverimus, cum per omnem ætatem hic fuerint *Marcus Salvius Julianus*, *Conradus Manlius*, *Overtus*, sive *Ubertus ab Horto*, *Gerardus Casapoffus*, Consuetudinum Feudalium Collectores, unde maxima pars juris derivavit, *Paulus Eleazarus*, *Joan. Maynus*, *Philippus Decius*, *Sigismundus Homodeus*, *Joannes de Legnano*, *Castellianus Catta*, & qui recentiorum omnium vicem implere poterat *Andreas Alciatus*, cui puriorem lucem debet Jurisprudentia: excelsâ enim, eruditione sua, priorum Seculorum barbarie, primus omnium antiquo suo minori nobilissimam artem restituit, & faciem prætulit Cujacianæ Scholæ, quæ Juris Romani majestatem servavit.

Non exigua deinde laus Concionatorum Classi, è qua producendi Mediolanenses B. *Bernardinus de Bussis*, & alter *Caymus*, B. *Michael Carcanus*, B. *Andreas Bilius*, D. *Carolus Borromæus*, ejus Conciones adhuc inædix, quemadmodum, exoptaveram, quamprimum in lucem prodibunt, *Franciscus Panigarola*, *Paulus Aresius*, quorum sacra eloquentia plures Audientium animos devinxit, quam quos veteres de Gallo Hercule fabulantur.

Deliciæ verò Poëtarum plurimæ sunt Mediolanensibus in *Cavellio Statio*, si de Latinis loquamur, cui suus inter clarissimos Poëtas locus est habitus, ac in duobus Consularibus Viris *Epipodio Rustico*, & *Theodoro Manlio*, *Felice Ennodio*, ac *Aratore* jam laudatis, & post resursum literis latinis *Lamincio Curtio*, *Aurelio Alberto*, *Publio Francisco Spinula*, atque *Benedicto Sociaco*, qui certè inter primos latinas Musas in Italiam revocarunt; novissimè autem *Thoma Croa* Soc. Jesu, quem Gratia cum Musis educarunt.

Rursus inter Poëtas, qui eas vernaculâ linguâ canere docuerunt, palmam antiquitatis ipsi *Danti Aligherio* Florentinorum Principi præcipiet Mediolanensis noster *Petrus à Basilica-petri*, quantum rudioribus Seculis fieri poterat, Apollini non invidus; recentiore deinde Seculo XV. *Ockavianus*, & *Marius Pavius*, ac deinde *Brutus*, & *Gospar Ficecomites*, *Antonius Franciscus Raynerius*, *Aleamus Centorius*, *Hieronymus Citadinus*, & *Carolus Maria Maddius*, qui rudiori Mediolanensium usus dialecto, Philosophiæ, ac motum disciplinam in forum olitorum decentissimè innox.

Grammaticorum, & Rhetorum Schola suos omni ævo clarissimos aliquot habuit è nostris, inter vetustiores *Druterium*, *Felici Rom.* Rhetoris discipulum; inter recentiores verò *Marcum Antonium Majoragnum*, *Georgium Pallagium*, & *Franciscum Cicerium*.

A Grammaticis, & Rhetoribus ad Philologos sacros, & profanos accedamus, eruntque nobis commendandi *Flavius Manlius*, *Faustus Flavius Consul*, deinde *Nicolaus Paedanius*, *Felix*, & *Theodatus Ofis*, *Petrus Martyr de Angleris*, *Angelus Decembrius*, *Bartholomæus Torgius*, & *Fridericus Borromeus* S. R. E. Card., Mediol. Archiepiscopus, quem tanta scripsisse in pastoralis munere occupatum, miraculo ferme tribuendum est.

Porro si primæ dandæ sunt Philosophis inter graviora Iterarum studia, erit quidem Civitati nostræ plurimum à ceteris invidiæ ob unum *Hieronymum Cardanum*, qui si non omnes doctrinas, & artes perfectissimè coluit, nullam certè ignoravit, quæ addendi sunt gentilis ejus *Focius Cardanus*, *Manfredus*, & *Ludovicus Septala*, *Apollonius Minusenus*, *Ambrsius Varissus*, *Camillus Agrippa*, & quæ non sine lachrymis nomino, *Comes Carolus Archintus* ab ipsâ Philosophia, ætate nostra, propemodum enutritus.

Medicis est etiam è sacra lauro corona, & post excussam in Italia nostrâ barbariem, prima certè debetur *Joanni* nostro Mediolanensi, Auctori Scholæ Salernitanæ, quæ tantam sibi austeritatem apud omnes homines doctrinæ soliditate comparavit; secunda certè *Hieronymo Cardano*, qui conjecturalem artem prædictis pluribus firmavit. Neque vilioribus donandi *Lanfrancus*, *Magninus*, *Antonius*, & *Joannes Mattheus de Gradibus*, *Joannes Baptista Sylvaticus*, ac Patrum nostrorum ætate *Franciscus Joseph Burrus*, in quo dolendum est, artis peritum usque ad miraculum in ipsâ Roma, gravissimis in Religionem erroribus fuisse computratam.

Inter Mathematicos verò, Astronomos, Geographos, & similibus Artium Professores habeo, quos clare possum (præter jam laudatum *Cardanum*) clarissimos *Vitros Bonaventuram Cavallerium*, *Augustinum Ramellum*, *Cesarem Casarianum*, *Ludovicum Melitium*, *Urbanum Montium*, *Peregrinum de Peregrinis*, *Joannem Baptistam à Ficomeraco*, *Gabrielem Buseam*, *Thomam Croam*, inter Poëtas jam commendatum, ac lynconymum utrumque *Petrum Paulum Carravagium*, & jam ante meritò commendatum *Comitem Carolum Archintum*.

Neque minorem Patriæ laudem compararunt, qui Orientales eruditæ Linguas colere. Hebraicam illustravit tum *Philippus Archintus* Archiepiscopus, novam Sacrorum Bibliorum translationem molitus, tum *Carolus Joseph Imbonatus* ob Bibliothecam ejus Linguæ celebratissimus. Chaldaicam, & Arabicam *Antonius Gigas*, atque *Jacobus Batus* editis Voluminibus exornarunt, quibus Idiomatis unâ cum Syriaco vacavit *Petrus Paulus Bosa*. Armenicè *Franciscus Rivola*, & qui insit est omnium *Hilarion Ramecus*, Syriacè, Arabicè, Chaldaicè, & Græcè clauerunt. Quod verò ad reliquos attinet, qui postremam hanc, Græcam videlicet, adamarunt, quis non miretur *Antonellum Arcimbouldum*, *Lampson Biragum*, *Theophilum Corentium*, *Hilarionem Corbettam*, *Amibalem Crucium*, *Antonium Salmatiam*, *Petrum Gryfolanum*, *Julium Poggianum*, *Jacobum Philippum Terzagum*, atque è Cræbellorum Familia *Georgium*, & *Leodisium*, atque complures, quos consulo præteritis, ne Lectori nimium tediis, ac molestiæ conferatur? Quandoquidem autem

de exoticis, præsertim Orientalibus linguis verba facimus, tot Eruditus Mediolanensibus addendum ducimus *Jacobum Rhodensem* Soc. Jesu Presbyterum, qui Sinico Idiomate aded delectatus est, ut CL. Voluminibus conscriptis, ob ejus Gentis Kalendarii correctionem apud tam remotos Populos, eorumque Principem summam Europeorum eruditionis famam reliquerit.

Ridebis fortasse, Lector humanissime, in longa Scriptorum Mediolanensium enumeratione me operam Comcedorum, & Circulatorum in morem lussisse præforibus amplissimæ hujus Bibliothecæ; sed aliquid dandum est homini, scommata, ne dicam, injurias passo, ut finem dictis imponeret. Quid si de pietate indeum sermo sit? Quid si de dignitatibus, Pontificatu nempe Max., Principatu, Consulatu, & similibus, quæ omnia vix à literarum cultu divelli possunt? An non jure merito illudentes sum illusurus? De hoc tamen satis.

Monitum pariter te volo, Erudite Lector, me locum dedisse in hac Bibliotheca Scriptoribus iis, qui licet alibi nati, lares in hanc Urbem transfulerunt, ob eamque causam in Civium numerum fuerunt adlecti, vel per longam ætatem docendi munus in hac Urbe sustinuerunt. Istis verò certam Classem assignavi, *Exteriorum* appellatam, reprobato Picinelli, & Curtii consilio, qui plures Exteriores inter Mediolanenses descriperunt. De iis verò, qui temporariam moram ex causa in Insurbia nostra traxerunt, ut *D. Augustinus*, quo non præstantior alter, *Virgilius*, *Ausonius*, *Franciscus Petrarcha*, *Marius Philolophus*, *Emmanuel Chrysoloras*, *Leonardus Vinci*, *Constantinus Lascaris*, alique centum, rationem non habui, ne falcem in messem alienam immittere viderer. Et quoniam tritum est adagium, non oportere de viventibus adhuc scribere, à recentendis nominibus plurimum Literatorum Virorum, qui hoc tempore florent, consulto abstinui, de vita functis unice tractaturus.

Humanitatem insuper tuam obtestor, ne in his, quæ stylum respiciunt, duriori utaris censura, si quandoque sermonis leporem, quem fortasse cupiebas, non repereris; intentum enim magis me habuit narrationis veritas, quam elegantia, præsertim, ubi de rebus agendum erat, vel nominibus nunc usitatis, & præcis Latinæ linguæ Scriptoribus omnino ignotis, ne nimium frequentibus circumlocutionibus opus foret.

Nunc aliqua danda sunt à me veritati, atque honestati: vix namque mihi me ipsi persuadere possum, brevi quatuor annorum spatio ad alia plura hominem intentum tot ac tanta colligere potuisse. Verùm plura me debere ingenue profiteor Literatorum Virorum auxilio, & primum quidem Clariss. *Josepbo Antonio Saxio*, jam ante laudato, qui sæpius me vel hæsitantem eruditione sua juvit, vel cæspitantem crexit, à quo etiam huic Operi accessit maximum ornamentum ab *Historia sua Literario-typographica Mediolanensi*, quæ instar est prodromi Bibliothecam nostram lustrantibus ob argumenti similitudinem, & rectum analogarum copiam, quam Vir doctissimus collegit, unde plurimum lucis & Doctrinæ, & Artibus omnibus est referatum.

Neque par officium negandum est Illustrissimo Viro Comiti *Antonio Simonette*, qui præter usum ornatissimæ suæ Bibliothecæ, hoc etiam ultro mihi præstitit, ut pluribus in locis penitioris historiæ Patriæ thesauros eruditione sua libenter aperuerit: quod iterum dictum volo de celebratissimo *J. C. Joanne Sirono*, cui nunquam parces gratias pro humanitate sua sim acturus.

Præsentissimum verò mihi præsidium fuit in Viro doctissimo Canonico *Joanne Andrea Irico*, quo cum perpetuò, in præsentiarum post me, in Archintea celeberrima Bibliotheca versatus, nobiliores eruditionis flores, iterum ipso monstrante collegi. Quid autem amicissimus mihi Vir in hoc Opere præstiterit, facile cognosces locis suis à me notatis, quisquis illud pervolutabit; uno verbo dicam: omnem ferme movit lapidem, ut qua fieri poterat absolutissimè prodiret. Præter alia, quæ Typis parat, tam sacræ, quam profanæ eruditorum Republicæ, ut speramus, profutura, Auctor is est Historiæ Patriæ suæ Tridini, quam nuper edidit.

Sed & non paucis in hac Urbe literatissimis Viris debere me plurimum cognosco, Bibliothecariis potissimum variorum Ordinum, quos omnes honoris gratiâ opportunis in locis nominavi, & hic etiam innominatos licet, volo repetitos haberi. Ab aliis etiam alibi degentibus, quædam me accepisse fateor, & præcipuè à Reverendis Abbate *D. Isidoro Fusio* Mediolanensi, Ordinis S. Bernardi, qui cum ante me de supplendo, & corrigendo Picinelli Athenæo cogitasset, non pauca

in

in eam rem collegisset propediem editurus, doctro non tam facile sperando, commentaria sua ultro remisit, ad quæ pariter suis in locis Lectores appello. Idem. Opus designaverat olim P. *Joannes Paulus Mazzuebellus* Congregationis *Somascæ*, Vir non leviter eruditus, & Schedas plures apud Suos, incompositas licet, reliquerat, ex quo fortasse factum est, ut multa perierint; nihilo tamen minus à Suis humanissime fons communicata. Ab altero etiam *Mazzuebello*, Comite nempe, *Joanne Maria*, *Brivianæ* Urbis ornamento, & historię literarię peritissimo, doctissimo, bonique artibus omnibus ad delicias instituto tantum accepi notitiam, ut sine ipso non semel cœcuissem, etsi ab ineunite, ut ante dicebam, ætate, in Bibliothecis fuerim diversatus. Sed qui fuit instar lucernę splendentis in itinere, tenebrosos Fr. *Joannes* is est de *Augustinis* Ordinis S. Francisci Strictioris Observantię, Bibliothecę Suorum, quos ad Vineas Veneti vocant, Præfectus, à me nunquam satis laudandus. Id etiam dictum sit de *Gustavo Nicolai* Eremita *Augustiniano*, cujus singulari erga me humanitati Sodalium suorum plura monumenta me debere palam profiteor.

Hicce solus præfidiis, etsi animum ipse mihi addiderim, nihilo tamen minus publicum judicium formidavi adversus Opus naturę suę imperfectum, & quod nullo unquam tempore manum ultimam patitur; quamobrem vix novissima folia è prælo divulgicam, cum librum integrum ad literatissimos Viros mihi, *Ludovicum* nempe *Antonium Muratorium* Italicę eruditionis decus, ac supranominatos Comitem *Joannem Mariam Mazzuebellum*, & *Joannem de Augustinis*, atque ad Clariss. Virum *Joannem Lemium* Riccardinę Bibliothecę Præfectum, inter eruditos Florentinos eruditissimum, & editorum Operum præstantiā celebratum, rogans, & obtestatus, ut pro amicitia, qua jungimur, libere sententiam suam proferrent amico nullo sine animi moerore, chartas potius, quam famam perdituro. Quę rescripserunt humanissime hic facile potuissem exhibere; sed veritus ne ambitus visio ab opinione præstantissimorum Varorum carpendus essem, ultro ab edendis abstinui inter pretiosissima quęque posteris usui meliore servandis, ac tuum potius, benevole Lector, judicium integrum expecto.

Hoc unum superest præponendum: commodo tuo me consuluisse sex, quos vocant, Indicibus, quibus componendis patientiam omnem exhaustisse non jurato mihi facile credas, ubi cum labore improbum, etsi leviter aliquando sustinueris.

Primos continet Elenchum Auctorum omnium nostrorum per cognomina, & nomina.

Secundus contra per nomina, & cognomina, ne ullibi sit hesitandum.

Tertius Chronologicum ordinem à Seculo ante Christum natum ad nostra usque tempora, & coherentem Scriptorum eatenam repræsentat.

Quartus continet Scriptores per Dignitates, munera, & sacrorum Ordinum Professionem dispositos.

Quintus præpositis Scientiarum Classibus Professores nostros enumerat.

Sexus tandem copiosissimus, materias, personas, & loca omnia continet, de quibus in Opere actum est, atque hęc omnibus me gratiam namque caputurum esse confido. Vale.

Dabam Mediolani Kal. Februarii anni MDCCXLV.

DUm hæc autem scribo nuncius allatus est, nuper è vivis excessisse *Fr. Al. vltim* *Mariam Lucinum* Ordinis Prædicatorum, S. R. E. Cardinalem, cùmque jam prælo subiectum foret integrum Opus, & neque inter *Addenda* locus esset futurus, ne officio deesse videret, hic pauca de illius Vita, & Scriptis conisidit loco apponenda censui, præsertim cùm sciam, à pluribus veræ suæ Patriæ ablatum fuisse.

Natus est ille in hac Urbe die XXV. Julii anno MDCLXV. parentibus Julio Cæsare Lucino Comensi, & Hyppolita Turcona Mediolanensi nobis conjugibus, eo tempore, quo pater ejus Oratoris, quem vocant, illustre munus apud hujus Domini Moderatorem pro Comensi Civitate sua gerebat, in cujus etiam Regio Senatu Amplissimus postea Pater sedit; unde forsitan invaluit opinio, Comensem patriâ fuisse Cardinalem nostrum; quod si de genere accipiamur, omnino verum, si de nativitate, falsum; extat enim adhuc publicum Monumentum in Ecclesia Parochiali S. Martini ad Nuxigiam de illius Baptismate in eodem ipso Fonte, quo Pius IV. Pont. Max. sacras ablatus, acceptique nomina Jacobi, Philippi, Christophori, Antonii, Josephi, Mariæ. Mox à parentibus optime institutus, prima juvenute in Prædicatorum Ordinem, atque in Convventu S. Mariæ Gratiarum hujus Urbis Familiam die VIII. Februarii MDCLXXXI. adfectus est, nomenque alterum accepit Fratris Aloysii Mariæ. Quæ verò in ea gesserit, melius me narrare non possè puto, quàm verbis Reverendiss. *P. Fr. Thomæ Ripoli* Magistri Generalis Ordinis Prædicatorum in encyclica Epistola, qua Fratribus suis tanti Viri obitum nunciavit. Ut erat ingenio (scribit ille) ad intima quæque.

Scientiarum omnium adyta pervadenda facili, ac prompto, brevi emenso studiorum curriculo, regendis, moderandisque illustrioribus Provinciis utriusque Lombardiæ Cathedralis ad plures annos admotus est. Ejus verò doctrinâ, prudentiâ, ceterisque ingenii, & animi dotibus conspectûs in dies se se prodemihius, Romam ad Catholicæ Religionis fines tutandos accessit, atque evocatus est. Ac primò quidem causarum ad Orthodoxam Fidem spectuum Commissarii, ut vocant, Socius, & Coadjutor adfectus; tum inde earum Quæstior Novaræ renunciatus, usque adeò vigilis, sollicitæque operæ suæ sedulitatem Clementi XI. Pont. Max. probavit, ut haud multò post Generalem Sanctissimæ Inquisitionis Commissarium creaverit. Nec verò aut Sanctissimum Pontificem opinio, aut alios expectatio, quam de sua ille virtute excitaverat, falsos habuit. Tam incorruptè liquidem, sanctè, accuratèque gravibus difficultatibus implicatam munus supra annos triginta gessit, ut à Summis Pontificibus, & Supremo Cardinalium Coetu, cujus est de Fidei causis cognitio, & judicium, non approbationem tantum, sed effusa laudes meruerit. Porro si quid oti ex non intermissis ejusdem muneris curis, atque occupationibus, decerpere huculisset, id velut laxandi animi causa, sacris, atque ecclesiasticis studiis accuratè impendebat, ut arma sibi ad oppugnandos errores, tuendamque Catholicam Religionem privata exercitatione pararet; quorum quidem studiorum fructum uberrimam protulit, exhibuitque non semel cum doctissimis circa subortas Religionis controversas Romanorum Pontificum jussu ab eo latis suisragis, centuris, atque constitis, tum verò maximè scriptis à se, edisque magno Ecclesiæ, ac literariæ Reipublice bono præclarissimis Commentariis, quibus vel Apostolicæ Sedis jura, & privilegia solidissimè asseruit, ac vindicavit, vel invecos in Orientales Missiones, profanos, gentilesque Ritus, Apostolici Legati decreto, jure, meritoque, confixos, proscriptos, atque convulsos omnigenæ eruditionis apparatu luculentissimè demonstravit.

Præclara hæc in Ecclesiam merita, ac tantam Viri sapientiam cùm omnes suspicerent, ac prædicarent, quanti eam faceret ostendit in primis acerrimus literarum, ac veræ virtutis æstimator, idemque cultor eximius, BENEDICTUS XIV. Pont. Opt. Max. cùm illum in Purpuratorum Patrum Senatum tanta reatu in omnium ordinum approbatione, quanta debebatur magno dignitatis ornameto, magnæ doctrinæ, ac probitati tribuo.

At gravescente in dies ætate Romæ, qua in Urbe in Congregationibus Indicis, Rituum, Examinis Episcoporum, atque Orientalis Fideiæ Librorum correctionis recensebatur, paulo post è vivis excessit die XVII. Januarii, hora XV. Sepultus est in veteri Ecclesia S. Sixti, cujus titulo insignitus erat, hæc Sepulchro inscripta. Epigraphe:

ELENCHUS TOTIUS OPERIS.

IN TOMI I. P. I.

AUCTORIS PRÆFATIO, ad cujus calcem legitur brevis Vita, Elogium,
& Opera *Fr. Aloysii Mariae Lucini* Ordinis Prædicatorum, & S. R. E. Cardi-
nalis. Pag. 1

HISTORIA LITERARIO-TYPOGRAPHICA Mediolanensis, in qua, de Studiis
Literariis Antiquis & Novis in hac Metropoli institutis: De tempore inductæ
Mediolanum Typographiæ: & primis hujus Artis Opificibus: De Viris do-
ctrinâ illustribus, qui Seculo XV. in eadem Urbe floruerunt, atque eorundem
MSSis Operibus in Ambrosiana Bibliotheca servatis diliteritur; Auctore *Josepho*
AntONIO Saxii, Sanctorum Ambrosii & Caroli Oblato, Bibliothecæ Ambro-
sianæ Præfeco. Col. I

EPISTOLÆ Libris editis Mediolani primo Typographiæ Seculo olim præfixæ,
nunc iterum recusæ. Col. CCCXLIII

CATALOGUS Librorum, qui Mediolani editi fuerunt ab anno MCCCCLXV. usque
ad MD. Chronologica serie digestus. Col. DLV

INDEX GENERALIS Operis ejusdem Cl. V. *Josephi Antonii Saxii*, in quo literæ L.
legitur Librorum series, qui ab anno MCCCCLXV. usque ad MD. editi fuerunt,
ordine alphabetico dispositi. Col. LXXVI

IN TOMI I. P. II.

SYLLABUS Scriptorum Mediolanensium per Cognomina, & Nomina digestus.

SYLLABUS Scriptorum Exterorum, sed Mediolanensibus adjiciend., per Cognomi-
na, & Nomina digestus.

SYLLABUS Scriptorum Mediolanensium per Nomina, & Cognomina digestus.

SYLLABUS Scriptorum Exterorum, sed Mediolanensibus adjiciend., per Nomina,
& Cognomina digestus.

SYLLABUS Scriptorum Mediolanensium ordine Chronologico dispositus.

SYLLABUS Scriptorum Exterorum, sed Mediolanensibus adjiciend., ordine Chro-
nologico compactus.

BIBLIOTHECA Scriptorum Mediolanensium à literâ A. usque ad literam I.

IN TOMI II. P. I.

BIBLIOTHECA Scriptorum Mediolanensium à literâ L. usque ad literam Z.

IN TOMI II. P. II.

APPENDIX, seu **SCRIPTORES** prætermissi, & minoris notæ. Col. 1710

ADDENDA, & **CORRIGENDA**. Col. 1930

SCRIPTORES Exteri, sed variis de causis Mediolanensibus adjiciendi. Col. 2051

INDICULUS, quo Scriptores Mediolanenses Sanctorum, ac Beatorum titulo infi-
gniti recensentur. Col. 2191

SYLLABUS Scriptorum Mediolanensium per Dignitates eorundem digestus. Col. 2193

SYLLABUS Scriptorum Mediolanensium per Scientiarum Classes digestus. Col. 2244

INDEX GENERALIS Rerum, & Nominum, exceptis illis, quæ sunt Scriptorum
Mediolanensium, quorum jam dedimus Catalogos; Item Locorum, atque Li-
brorum, quibus hæc Bibliotheca composita est. Col. 2320

Typographico-litterarum Mediolanensem Hilioeam à Cl. V. *Josepho Antonio Saxio* Ambrosiane Bibliothecae Praefecto elaboratae o lumen cum voluptate perlegi, maximèque gratulor Mediolanensi Metropoli, cui tantus obigit Civis, quæ eruditione sua, & recentia ornet gesta, & veterum gloriam semet oblivione delictum, vel cum blatis tunicis lætantem quodam postliminio reducat in Patriam. Oh t utinam Italæ nostræ Urbis universæ tam nobili exemplo ad commendabilem emulationem provocentur, & nobilissimæ Artium monumenta simili conatu ab interitu vindicare studeant. Quapropter etiam in pretiosissimo Opere & Eroditorum commodo, & Reipublicæ Litterarum ornameto optimè se consultum, neque minùs in eo Cl. Auctoris doctrina, quam probitas cluceat, aliud Typis dignissimum censo.

Dabam Mediol. Frid. Idus Quintiles MDCCCLV.

Canonici Andreas Iricus J.C. Theol. & pro
Sacrosanctissimæ Inquisitionis Officiò Librorum
Censur, ac Qualificatur.

Quod optatissimum erat, ut Mediolanensis Litteratura, quam præstantissimi Græci edidit, aut Manuscriptis Voluminibus splendidam quovis tempore reddidit, collectis eorundem nominibus tandem in publicam lucem se se proferret; id novissimè perficere *D. Philippus Argelatus*, Reipublicæ Litterarum jamdiu notus, atque in Aula rom Pontificia, tum Regia Vindobonensi præclaris honoribus insignitus, qui summo labore, impendio, ac diligentia *Bibliothecam Scripturæ Mediolanensem* adornavit, tamque numeris omnibus absolutam in conspectum gentium prodere mediatur. Hanc ego, iussu Reverendissimi Patris Fr. Hermenegildi Todschchini Generalis in Mediolanensi Provincia contra Hæreticam pravitatem Inquisitionis, evolvendam accepi, in ea quæ nihil offendi, quod morum probitatem, aut Catholicæ Fidei custodiam læsæ aliqua infingeret; quinimo conspiciat omnia deprehendi ad incrementum laudis, & gloriæ celeberrimæ hujus Metropolis, sovomone censum parari antequam, recentique eruditioni; neque ideo in eadem sublevari. Ex Aedibus Bibliothecæ Ambrosianæ Idibus Junii MDCCCLV.

Joseph Antonius Saxius Sic. Theol. Doct.,
Sanctorum Ambrosii & Caroli Oblatus,
Bibliothecæ Ambrosianæ Praefectus.

Die 15. Junii 1745.

Attenta supradicta attentione

IMPRIMATUR.

Fr. Hermenegildus Todschchini Sac. Theologiae Magister, Inquisitor Generalis S. Officiò Mediol.

Franciscus Curionus Archiepiscopus S. Eusebii pro Emiscentis. & Reverendiss. D. D. Joseph Patenonello Archiepiscopo Mediol.

Vidit Julius Caesar Berlanus pro Excellentissimo Senatu.

HISTORIA LITERARIO-TYPOGRAPHICA MEDIOLANENSIS.

IN QUA,

DE STUDIIS LITERARIIS

ANTIQUIS ET NOVIS

IN HAC METROPOLI INSTITUTIS:

De tempore inductæ Mediolanum Typographiæ :

Et primis hujus Artis Opificibus :

De Viris doctrina illustribus , qui Sæculo XV. in eadem Urbe florere,
atque eorumdem MSSis Operibus in Ambrosiana Bibliotheca
fervatis

DISSERITUR.

A D J E C T A S U N T

APPENDIX EPISTOLARUM;

Quæ Libris , tunc ibidem editis , affixæ legebantur ;

E T

CATALOGUS CODICUM

Mediolani impressorum ab anno MCDLXV. ad annum MD.

A U C T O R E

JOSEPH ANTONIO SAXIO,

SANCTORUM AMBROSII ET CAROLI OBLATO,
BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ PRÆFECTO.

AT EIGHT

CONTRACT NO. 10121
BID NO. 10121

THE
OF THE
AND

THE
OF THE

THE
OF THE
AND

MODIFIED

THE

AND

JOHN A. BROWN

THE
OF THE

3

Id autem ad libentis compleris sum, quid installa: adhuc hanc Spertam viderem, ne-
mine baltenus reperio Scriptore, qui offerendum hoc Urbi Mediolanensi decus, peculiariter
differentiatione contemderit. Edidit quidem Philippus Picinellus Italico idiomate Athenarum
Literatorum: sed praeterquamquod istius gurgulies doctrina & scriptis infignes incur-
su silentio preterit, nec eorum, quos enumerat, attatem ad viros pro merito suscepta
provinciae dilectis, nullum profero verbum proferet de inchoatis Studiis, propagatis Scientiis,
instituti Collegiis, Academiciis, quorum omnium accurata descriptio non modicum illius Operi,
etiam laqueum laude dignissimum, ad Metropoli nostrae ornamentum addidisset. Propius ad hanc meam
callidissime videtur Erycius Puteanus, qui Differentiarum historicum: De Rhetoribus, ac
Scholis Palatinis publici iuris fecit. Sed cum antiqua via attingas, recentia vero oratoris
tantummodo fluctus vestias; praeterquamquod potius orationem, quam historiam adesse censendas
est. Itaque desideramus in hunc usque diem illam aliquam callam, qui ceteris temporis
superiorum monumenta, marmora, codices, ac Diplomata persequatur, ut Literis procul dubio
per omnem annorum seriem in hac Urbe sedulo excolitis, merita laus reddatur, ardorque
Majorum in excipiendo, atque amplificando nobilium disciplinarum studiis, exemplum fiat. Postero-
rum imitationi. Neque vero me tanto labori in praesentia paratum credi velim, ut vassum hoc ad
augumentum exhauriam; ad enim nec tenuis ille promissi Operis Prodrum patitur; nec si genio
citius meo in Patria bonorem propensio indulgere liberius vellem, poris foreptum vires. Apri-
ve idcirco tantummodo intuentum baltenus iter contempsit sum, exiguam non exiguum Literis
colendis beneficium, Ubique splendidi viderimus exornando incitamentum hinc emanaturum,
si antiquitatem, ac praesentium Studiorum Mediolanensium, haereditarium quodam animi consensu
apud nos floruerit, brevis manu delibans, patentem campum colamus eruditioribus relinquam,
plena opere diligentia sellandi.

Hæc sunt, quæ uel consilii mei rationem exponerem, præfari opportunitum censuram, edam prædium hanc eundem, sedemque ad huc annis, scilicet in lucem producere statuissem. Tandem liberata datam Publico fidei mihi non impropositi contigit, Mediolanensi, quam præponendam, Literario-Typographicam Historiam ad uniusquemque periculum. Determinata me fuisse petro-
lidae rei difficultas, quæ firmiores & corporis, & ingenii vires exposcibat, ac pro notis Metro-
poli dignitate, longaque Promissi complendi expectatione, cumulatè persequitur. Attem, ne à lacris carissæ antiquitatis reliquiis irate (hond parvis laboribus) biforce apes, etrum intra-
domesticis parietes ruginis infici, ac profus contabescere cogeretur, tentare idem ausus sum,
vatus fore, ut Lectoribus sui Operis imbecillitas, saltem constaret placere. Inque fideli evolutis
raris iis voluminibus, Seculo XI° Mediolani impressis, quæ mihi licuit contrahere, quousque
(bene dixerim) densius fere ad tot alias exæta sanctorum temporum Choros, Blattæ operi cyran-

Hallo-

Historiam hanc ita digessi, ut distributa veluti in Classes rerum deferendarum moles minori tempore legentes p̄ficeret, sedque etiam varietate posset delectare.

Primo igitur Prolegomena pramissi, in iis exponens nonnullas peculiarias Patriæ meæ laudes, quibus illam supra ceteras Europæ Provincias, in Typographico expoliendo, adornandoque, officio excelluisse, testati sunt sincera confessione Scriptores ipsi, qui alieno in solo nati, atque unicus veritatis patefaciendæ subigunt permoti, celeberrima hujus Artis ortum, ac progressus indicaverunt. Quandoquidem verò mihi non raro contigit offendere quosdam, antiquæ hujus mercis infelices estimatores, qui adunco naso, ac socratico risu aspernabantur laborem, à me, vel ab aliis adhibitum in erudiendis à loculis Bibliothecarum Codicibus, venerando antiquitatis integumento coopertis, coria scilicet, tabulisque; ac si etiam hoc curâ nonnisi fordes, & cariem venari viderentur qui eos evolverent, Apologiam contexui, in qua nobile hoc studium à summis viris gloriâ susceptum, atque uberem utilitatem inde profluentem veteri Historiæ, Familiis, doctisque hominibus, quorum memoria ac nomen ipsum pene conciderat, ostendere sum conatus: Quamvis (ceteris etiam omisi) hoc idem Opus, quod nunc primo praelis commisi, firmante propostâ sententiâ sufficillurum arbitrarer; cum universâ forme in hisce Chartis relata de Principum erga literas amore, de consuetudine Mediolanensium in hujusmodi viris, reserth Academiâ, rebusque egregie gestis ut studia florent, de prompta sint à Livris, qui in contemptu ferme habiti relegatique, veluti seruta Bibliothecarum, in tenebris arundum angulos, felici omine superfuere cladi pulveris, ac cinerum.

Tempus etiam, quo in Urbem nostram induitâ est Ars Typographica, explorare non desisti; siquæ mihi nomen non Mandari, id affectus sum, ut certiorum Mediolano præ ceteris Italia Urbibus Episcopum figerem, eamque primam, à qua annos suos numerare posset, à Germania descendens, atque in has aras delatâ hospes Typographia. Quia tamen Urbs præsertim Veneta de primatu in typographico Officio gloriari videtur, argumenta, ut arbitror, valida obici, ut tribuam à Michaele Maistare ipsi hanc laudem convellerem, illamque Patriæ meæ non immerito vindicaretur. De Typographiæ genere curam ego, ut eorundem parvam, genus, Libros excusos, annosque adnotarem, quibus apud nos prelo statuere ceperunt, aut neminem ab illis removere. Quia in re illâ mihi obstitit felix ac fortunatum, ut publicas Tabulas invenirem, conclusas fide initium nascentis in Urbe nostrâ Typographiæ, quibus egregii Viri sileenti juramento, & pulcherrimis sese obstrinxerunt, ad augendam librorum suppellestem, & plura figenda torcularia, ne Metropolis ipsâ propugnâ alibi tam proficue artis beneficio careret, atque in conspectu Urbium aliarum, jam assensuatum dicitem eorum Codicum impressorum, ignominiosâ quondam desiliâ labe affici se pateretur. Easdem integras dedi ante Appendixem Epistolæ unæ, quæ Libris illa etate apud nos editis præfixæ fuerant: Ratus enim sum, vetulâ hoc testimonio (quod nulla fortasse Grævia proferre poterit) abundè Lectori doceri, quàm citò Mediolanenses Civis, erogato ære, & distributis inter doctos viros Typographiæ munusibus, curam sollicitam gesserint, ut non aliis, quàm suis praelis deberet hæc Metropolis paratum Gymnasium, ac Scientiis editorum Codicum censum opimum.

Historiam Literariam subinde aggressus, eam continuata serie chronologica ab Anno MCCCCLXX. usque ad extremum Seculi XIⁱ. perduxî; præcipuum verò studium fuit, celebres doctissimâ Viris, qui promovendis Mediolani literis insudavere, aut quorum libri in Urbe nostra excusî sunt illa etate, singillatim referre, ac quicquid ab ipsis inventum est, collectis hinc inde quæ latebant notatis, publica luce donare. Quia in re gloriosam illam minime sum confestatus, ut integras earundem citas ederem, ea coacerando, quæ nos jam erant, atque in vulgatis Scriptorum libris relata, id enim accipi à doctis hominibus merito potuisset, ac si facili parabilem Eruditionem obtunderet iis voluissim, alienisque laboribus Operis hujus molentia augere. Quomobrem intra eos fuit me continui, ut de Literaria tantum Mediolanensi Historiâ differerem, & illa in publicum proferrem, quæ vel in MSSis codicibus, vel in antiquis impressis voluminibus, quibus raritas, ad ea perlustranda, aditum ferme præclusit, ostendere mihi licuit, ut prælata à literatis Viris studia in nostra hæc Metropoli, condito, & mores illustrarentur. Inter ceteros à me relatos, qui Mediolanensi Civitati decus immortalē comparavere, Demetrius Cretensis fuit, à quo Ars, (à nemine antea tentata) inventa est, ac numeris omnibus absoluta, Græco videlicet idiomate Libros integros imprimendûs; sed tanti viri, peregrini memoria digni, nomen nobis servavit unicus ille Liber, quem Dionysius Parravicinus, illius præsentis, consilio, ac ductu, in hac Urbe excudit, Græcæ nempe Grammaticæ, nec ullum aliud vestigium relictum mihi occurrit, quo inceptus, ipsius induitrid, gloriosus hic labor, novis apud nos græcè impressis codicibus, publico literarum bono fuerit propagatus. Tandem ab eruditissimo Equite Comite Antonio Simonetta accepi, à se inspectum fuisse Londini Dionem græcè impressum Mediolani, à memorato typographo Dionysio Parravicino anno MCCCC-LXXVI. Huic verò editioni poranda manu apposuisse Demetrium Cretensem dubitari vix potest, cum eodem anno elaboratam ab ipso Græcæ Grammaticæ impressionem, (ut proxime diximus) intulit ad nos transmissâ commendatissimè ejusdem Operis exemplaria testentur. An verò instrumentum jam præhunc Mediolanense ad tam arduam expensam curam, novis daretur græcè lingua MSSis codicibus; quidquæ ipse egerit in longa apud nos mora tradita, ignotum pro-

profus est, altumque silentium in aliis eui illius historiis pariter servatum inspicimus. Immo, (quod mihi non modicum admirationem excitavit) Jo. Albertus Fabricius qui de Græcis Demetrii agens in sua locupletissima græca Bibliotheca, memorias omnes eorum collegit, nihil de Cretensi hoc Demetrio scriptum reliquit. Id certo scimus, accessum eum fuisse Florentiam, ut editioni græcæ carminum Homerum Anno MCCCCLXXXIII. primum ibidem paratæ uni cum Demetrio Chalcondyla operam suam conferret. Ne autem lateret, à qua Urbe profectus esset, addita in calce fuit, à nova veluti patria, appellatio, his verbis, industria, & dexteritate Demetrii Mediolanensis Cretensis (fortasse namque, ob nobile inventum Græcæ Typographiæ, à primoribus nostræ Urbis Civitate donatus fuerat). Itaque, ut aliquid proferrem de hoc insigni ac benemerito Mediolanensi Metropolis viro, antiqua perfructus sum monumenta, atque in mentem opinando induxi, illum eundem esse, qui sub nomine Demetrii Duca in Hispania iter suscepit, Cardinali Ximero advocante, ut græcæ Literas Compluti doceret & Bæbilis polyglotta, simul cum aliis peritissimis Viris, quoad græcæ versionem, perficeret, eaderque. Id ego per conjecturas in impressa jam Historia mea adnotaveram, cum ecce Clariss. Vir Abbas Laurentinus Mebus, summæ humanitatis, eruditionis, amorisque erga Literas, ad me Florentiæ misit ea, quæ ipse descripterat ex postumum Libri duobus Londini excusis Anno 1742. celeberrimi Humphredii Hollii, quorū prorsus cum opinione à me, concepta consentiam; loquens enim Hodius de Græcis illustribus, Linguae Græcæ, Literarumque humaniorum insulautoribus, eorum Vitis, Scriptis, & Elogiis, ubi de hoc Demetrio agit Lib. II. Cap. IX. pag. 320. hæc habet: „Demetrius Duca Cretensis in Italia erit usque ad Annum... MDITII, quo tempore Epistola ejus græca ad M. Masurum præfata est Valeriano primo Græcorum Rectorum ab Aldo Fencius editorum. In Hispaniam postea vocatus est ab Angliæ primo Cardinali Ximero, ut Bibliis Complutensibus, quæ ad Græcæ, edendis operam navaret. In fine Testamenti Novi ibic editi Anno MDXIV. legitur ejus I. pigræmna Græcæ, & ejusdem esse videtur Prefatio Græcæ, quæ eidem Testamento Novo præmittitur. Recensetur ab Alvaro Guncio inter alios Eruditos Viros, quos ad nobile illud Opus advenandum, ac perficiendum, Cardinalis alie illustriusmodi ad se accessit; inceptum autem est Opus Anno MDII. Eundem fuisse opinor cum Demetrio illo Græco, qui Libellum Galeni spurium de Oculis in Latinum transiit. Hæc Hodius. Gratulor igitur mihi, quod mihi me fuerim falsa opinione deceptus, & nonnullis indicaverim egregijs hujus Demetrii labores, dum ageret in Italia; excusam nempe Grammaticam & Dionem græcum Mediolani, Homerum Florentiæ, à remoto illo Auctore, ob summam raritatem, forsitan ignoratos.

Mibi quæque communicavit idem Abbas Laurentinus Mebus, semper cum laude commemorandus, nonnulla ad Literarum meam Historiam spectantia, ab ipso transscripta ex codice manu exarata Bartholomæo Facii, qui de Literatis Viris suo tempore florueribus egit, quemadmodum ipsimet consensum fecit Aeneas Sylvium Cardinalem Senensem, subinde Pium II. Pont. Max., id testante eodem Facio in Epistola CCLII. editionis Basileensis anni MDI XXI. his verbis. Quod scribis in eo, quæ de Viris illustribus avi nostri, composuisti libro, datum vobis esse locum, non meritis nostris, sed tua caritati ascribimus. Pretiosum hoc monumentum, nondum typis editum, obvium Amico tuæ meo fecit eximia benignitas Reverendissimi Patris Alerici Archiepi, apud Magnos Etruriæ Ducem Apostolici Nunciæ, nunc ad Potentissimum Poloniæ Regem designati, qui non tantum antiquissimæ Sanguinis claritate, quàm virtutum omnium, doctissimæque singularis conculatione, conspiciunt, inter graviora nomenclorum suorum monumenta, ac Literarum curas benevolentissimam gerit. Sed ad me pervenire celebris illius Auctoris Conjectura, cum nempe labor à me susceptus, è prælo amissus jam foret; attamen, ne occisa in privatiis feratis ea jacerent, hæc loco in lucem proferre censui opportunum, ut aliquis saltem de inelucto illo Opere, nonnullis Auktamentis meis ausa, Lector delibet.

ANTONIUS PANORMITA.

Antonius Panormita in hoc genere clarus habetur. Allectus ab adolescentia poëtica atque oratorie suavitæ, omnis legibus, illarum rerum studiis incubuit. In utro magis excelluerit, non facile iudices. Res gestas omnes antiquitatis memoria tenet. Lussit in hermaphrodino, Virgillii exemplo. Eodem ferme tempore scripsit in Antonium Raudenscrib, ab eo lacessitus, libellum elegiaco versu, quem inscripsit Rhodum. Et item poematum, ac prolarum libros duos. Epigrammata quoque multa, & epistolæ versu pulcherrimas edidit. Elegiam, quæ perditâ jacuerat, rursus in lucem excitavit. A Sigismundo Imperatore in Italiam profecto, Poëta comprobatus lauræ coronâ, veteri more repento, donatus est. Non temere alius quilibet aliena in dicendo vitia, aut virtutes aeris animadvertit, quod ei aliquando à Leonardo Arctino doctissimo viro in præcipuam laudem tributum est. Alphonsi Regis, qui eo doctore perditâ usus est, atque utitur, dicta, factaque memoratu digna quatuor libris explicuit. Permagnum librorum numerum ex omni bonarum artium facultate congestit. Legationibus, ac summis honoribus Regis functus, quibuscumque viris doctis, & probis potest, enixissime semper favit, ac favebat.

De laudatissimo hoc Viri, nihil in mea Historia adnotatum reliqui, non quid immortalis apud nos memoria dignus baud foret, sed quia nullum ejusdem Opus illa aetate typis nostris impressum occurrerat. Ceterum magna & ipse cum laude Mediolanensis excoluit gymnasia, auscultat pretium, & famam studii nostrum, quae adeo commendatum ab universo Litterarum cultu Institutorem accepit. Exoraverat Panormita per Amicos, & supplices Epistolae, adhaec superstitis, à Philippo Maria Vicecomite Mediolani Duce, ut in illius Aulam induceretur, abinuitque, admissus ad edocendam publici juventutem in Liberalibus disciplinis, larga assignata mercede, obtingentis nempe, auris in singulos annos erogandis, ut Jovius in hujus Viri Elogio narrat. Sanè ipsemet, in Epistola ad Guarinum Libra IV. ejusdem Operum inserta, amice refertur, quo in loco res, & fortuna sua forent, ait, grande satis salarium sibi fuisse collatum, gratiamque summam adeptum se esse apud Illustrissimum Principem, Caesaremque suum Philippum Mariam, qui „ sicuti Armorum indusit „ excellens ipse, excellentes quoque ea in re summa assidione persequitur, suet, & exornat; ita. „ & Litteras, & bonarum Artium studiosos pari caritate, indulgentisque complectitur, nec domi „ minus, quàm Naliciae praestans. Subjunctique „ Me velim contempleris, ut omittam alias longè „ doctiores, & eruditiores, quibus hac sua partim Academia, partim Curia redundat; me inquam „ contempleris, quem quanti facias, audisti supra, & luculentius, & prolixius aliquando ab aliis „ cognosces. „ Hec transcribere volui, ut clarius semper innoscat, quanta tunc foret Principum Mediolanensium in fovendis, promovendisq; studiis cura, & liberalitas, quinque numerat per illam aetatem insignium Litterarum copiam affluere Civitas nostra. Adit Jovius in Elogio memorato, Philippum Mariam, noscenda Historiae cupidum, sibi in Magistrum familiariter adscripsisse, Antonium Panormitam; quod quanti ab eo Principe affirmetur, dicendi essendi. Quid egerit postquam Mediolano abscedens apud Alphonsum Neapolim Regem se recepit, ab illa delectus secretioris serarii Magister, & studium, expeditumque omnium terra, marique perpetuus comit, ut verbis Jovii utar, resurre non moror, cum hac legi possint in Bibliotheca Saculae Antonii Magistoris Vol. I. pag. 55., nec ea mihi oculi sit libertas, ut quae ad Historiam Mediolanensem non pertinent, ex aliorum peno transferam in hunc Librum. Recensere tantum lubet Misa ejusdem Opera, quae in Ambrosiana Bibliotheca servantur, eoque sunt: Elogia nonnulla, quorum aliqua edita jam fuisse Preetius post ejusdem Epistolae, nunc in Mathiam Lupium, & in Lelphum Lufcum, de quo Caballus sane moriens conqueritur &c. Quae in nostro codice incolita leguntur, usque male olentes, lucem non mererentur. Extat brevis altera ejusdem Panormita, sub nomine Johanne Francigenae Dei nuntiae ad Mediolanenses, eo quod ad eos mittere volebant Magistrum Antonium Rhadenicm, cum responsione Rhadenis, quae incipit:

Spere quid infans? quid sus foedissime grunis?

In alio Codice legitur Eleria, ita inscripta: Antonii Panormitae clari Poetae ad Johannem Lamentabilem Bononensem, quod lacrimis Elegiae motus ex Bononia nequeat recedere. Ejus exordium est:

Define me placidi verbis abducere terrâ,
Define me Dominâ dillociare meâ.

Ista in Editione Picta Anni MDLIII. desiderantur. Item Libelli duo, sub titulo Hermaphroditus; Codex noster nonnullas margini appositae adnotationes refert, caraliter tamen admodum infelici, ut Ovidio interprete indigeat. Opus illud obscurae licentiae fecit vitium, Antonii Panormitae famam plurimum elevavit; illo enim uti fuit ejusdem amuli, ut eum conviciis ovararet. Inter ceteros Antonium Rhadenis, cujus Invenio satis prolixi, inscripta Petro Candido Decembrio, legitur in altero ex Codicibus hujus Bibliothecae, tota ferme versatur in exprobando eidem pudore horum Carminum, quae etiam ab Eugenio W. Pont. Max. Ecclesiasticis censuris causata fuerunt. Denum extat in eadem Bibliotheca manu exarata Oratio ad Genuenses, quam contra Turcas, & Venetos pronuntiavit, cum ad eum Rempublicam, nomine Alphonsi Regis, partes ageret Oratoris; non secus ac perpaucis Epistolarum, inter quas tamen aliquas offendi, quibus caret Picta Editio.

FRANCISCUS PHILELPHUS TOLENTINAS.

Franciscus Philelphus Tolentinus Latinis, & graecis literis eruditus, satyras centum scripsit, dedicavitque Alphonsio Regi, a quo ob eam rem, & multa pecunia, & aequiliter dignitate donatus est. Lyricorum quoque versuum grande opus magno impetu aggressus, & a Francisco Sfortia Mediolanensium Principe conductus, res ab eo gestas heroico carmine complexus est. Scripsit etiam prosa oratione Symposium quoddam, ac de exilio libros tres. Orationes praeterea invectivas pleraque. Lacademoniorum Rempublicam ex Xenophonte, Numae Pompili, ac Lycurgi vitas, & apophthegmata ex Plutarcho in latinam linguam convertit.

Quomodo

Quamplures recentioris Aevi Scriptores provinciam susceperunt, illustrandi memoriam Francisci Philippi, qui inter ceteros seculi XV. Eruditus Piro peculiare nominis decus sibi comparavit, ob Eloquentiam suam, & Græcæ, Latineque linguae Magisterium, in perulatis Italiae Urbibus cum laude præfatum. Duo ejusdem Elogia, seu Vita Compendia, leguntur in memoris Honorum Litterarum illustrium, editis Goltico idiomate a Patre Nicærona; alterum ab ipso conscriptum, atque insertum Tomo XXV., alterum ab ejusdem Continuatore in postremis voluminibus evulgatum. Lipsiensia quoque Miscellanea, Tom. V. pag. 322. Vitam exhibent Francisci Philippi, a Jobanno Henrico Foppio Academiæ Carolinæ Bremensis Pro-Rectore contextam. Denum Tom. XV. des Mémoires de Littérature, tirez de Registres de l'Académie Royale des Inscriptions, & belles Lettres &c. Amstelodami edito A. 1741., inserta est postremo loco Vita memorati Philippi, Autore Domino Lancellato Parisiensis Academiæ Socio. Studiosè illa quidem digesta est, & ordine, chronologico ab ortu ejusdem ad mortem usque perducta. Hanc avidè prælegi, ut in te discerem, an in tui, quæ de insigni hoc Piro in Historia mea Literaria scripsi, ignotum aliquis proferret, quod tam eruditi Piri oculos effugisset; intellexi tamen, ea omnia, quæ Lancellatus retulit, de prompta esse ab editis Libris, præsertim verò ab ejusdem Philippi Epistolis, quæ Anno MDII. Finetius prodire; cum aliis ego vix inaccessis, MSos Codices, & Libros primo Typographiæ Secula Mediolanensis impressos, atque ob raritatem suam ab Exteris minimè inspectos, consulens, producere. Quis novè Literariæ Respublicæ attulerim, ex memorata Historia mea Lector dignoscet.

Interim admittare placeat, visum mihi fuisse, Lancellatum nimis indulgisse Philippo, dum narrans ea, quæ illi obtigerant post mortem Pii II. Pont. Max. aliorum jamam curat, ut illum excuset; siquidem cum inter Epistolæ Cardinalis Annanati Papiensis una extet ad Franciscum Sfortiam Mediolani Ducem, scripta nomine Collegii Cardinalium, in qua eidem gratias agit, ob consilium in vincula Francisci Philippi, ejusque filium Marium, qui diras evulgaverat contra benemeritum Pii II. cineres; hæc esse suppositam mercem Gregorii Lollii, nomine Cardinalis Papiensis indignè obtentam, testatur. Porro Epistolam hæc ad apocryphas, & commentitias ita facili rejiciendam, mihi vix persuasit; solidiora namque argumenta, quæ silentium Leodrisii Cribelli, & benevolentiam plurimum Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, etiam post illius Pontificis mortem erga Philippum servata, proferri debuissent, ut tam turpis calumniæ comprobaretur. Stylus certe cum reliquis excusis Epistolæ Card. Annanati profus consentit; præterea ipsius sæpius Philippo exprobat mordacis lingue licentiam, odiumque contra memoriam Pii II. conceptum, atque illum ad palam danti recantandam vehementer exhumulat. Quid clarius ad offendendam indignationem Cariæ Romanæ jullo dolore percussit ob tam insolentem ejusdem temeritatem, in oblato.ando contra recentem deservitum Summum Pontificem? His verò præmissis, nemo non videt, consentaneum esse rationi, primario Ecclesiæ Præfules publicam aliquam exigere voluisse violati honoris reparationem, ob tam publicè a Philippo illatam injuriam. Neque quidquam evincit Cribelli silentium, qui, ut ait Clariss. Lancellatus, minime temperasset ab hac publica ignominia in suis contra Philippum literis, exageranda, si verè illa contigisset; potuit enim tardius adduci Franciscus Sfortia ad Philippum, & Marium carceri mancipandos, cum nupte contumax & effrenis maledicenti libido Romanos Præsules adeò irritasset, ut ad Principem Mediolanensem querelas deferrent pro compescenda iniquis genitoris ac filii adversus Pium II. mordacitate. Id colligo ex Responsione, veneni acerrimi plenè, Francisci Philippi contra Leodrisium Cribellum, quæ data est anna Pii II. mortem insequente, MCCCCLXV. Præcesserat igitur Satyrice O belli scriptio in Philippum emissæ; prout quid vetat credere, nondum ad vincula damnatum fuisse Philippum, cum in eundem calammum, Cribellus armaret? Præterea hic Leodrisius Mediolano jam exciderat, cum adhuc in vivis ageret Pius II., a quo in Collegii Abbreviatorum admissus fuerat, ut infra videbimus; quare ergo admirationem ingerere voluit ejusdem silentium de re, quam nonnisi serò rescisse potuit, post obitum memorati Summi Pontificis? Quod autem benevolentiam suam non abiecerint, tunc Annanatus, tum alii Roma argentes, in causa esse patuit palmodia ipsa, quæ verè cecinit Philippus, quævis minime par foret sanando vulnere, quod inflixerat, ut memoratus Card. Papiensis in olis Epistolis illum admonuit. Hæc ergo reponere Clariss. Lancelloti Scriptis necessarium duxi, non ut ejusdem auctoritatem, quam veneror, infringam, sed ne invidiis, fortasse immeritis, Gregorii Lollii nomen laboret; cum certum sit, Epistolam, Card. Papiensis titulo inscriptam, a nemine hactenus in dubium fuisse vocatam; incertum verò, an illam malignè Lollius confinxerit, nisi graviora suppetant illorum temporum testimonia.

PETRUS PAULUS VERGERIUS.

Petrus Paulus Vergerius Justinopolitanus Juris civilis in primis peritus fuit. Philosophiam quoque, & Mathematicas artes tenuit. Eloquentiam summo studio secutus, in ea re excelluit. Græcæ quoque literas attigit. Scripsit de ingenuis moribus librum unum valde laudatum tum rebus, tum ipso nitore verborum. Sigismundi Imperatoris, ut ipse scribit, rogatu, Arrianum, qui res gestas Alexandri græcè scripsit, è græco in latinum vertit, nulla tamen elegantie cura adhibita, idque de industria, ut scribit, ne Sigismundus, qui parum latine sciret,

sciret, interpretis opera legens indigeret. In Carolum Malatestam invehctus, Virgili statua, quam ille Mantua in foro evertet, quoniam gentilis fuisset, ut ibidem restitueretur efficit. Sub extremum vite tempus mente captus est, ita tamen, ut nonnumquam respiceret. Apud Hungaros vitam finit, dignus & perpetua animi sanitate, ut qui totam in Italia vitam scribens exegisset.

Grata eruditus Viris erit brevis hac memoria, quam de Petro Paulo Vergerio scriptam Facius reliquit; nonnulla enim ad ejusdem Literaria Opera, & Vitam spectantia, hactenus obscura, illustrantur. Inter cetera, Fossius de Poëtis Latinis, pag. 27. in dubium revocat, an Invecliva in Carolum Malatestam, ob eversum Mantua Virgili simulacrum, verè Authorem habuerit Vergerium; atque in eam sententiam propendit, Opus illud esse Guarini Veronensis, asserens, videri posse scriptam ab ipso Guarino Veronensi, clarissimo sui temporis Viro, aut saltem discipulorum aliquo. Leander quoque Albertus ad fabulas ferre rejicit hanc statua Virgili ruinam, Carolo Malatesta jubente, inquit, Marius Equicolum, fidelis exiguae, ac modice opinionis Authorem, primum Facii, qui hoc commentum vulgaverat, injuriis carpens Malatestam. Tenebras hæc detulit auctoritas Facii, eo que suo aro accedat, scribentis; ex ipso etiam discimus, ingravescente ætate, Vergerium cerebro labrasse, quod a nemine Scriptorum, quasi legerim, adnotatum invenio. Pausa ego de Vergerio in Historia mea fol. CCCXCIII. memoravi; neque enim ad nos pertinebat, nisi ob excusum sepius Mediolani, primo Typographiæ Secula, aureum ejusdem Librum de ingenio moribus, & liberalibus disciplinis; qua occasione MSos Codices Operum ab ipso editorum, in Ambrosiana Bibliotheca servatos, recensui.

NICOLAUS NICOLUS FLORENTINUS.

Nicolaus Nicolaus Florentinus, & ipse Chrysolææ auditor, in hujusmodi virorum notis referendus est. Græcæ, & latine linguæ, omnique antiquitatis studiosus, picturam, statuariam, æ veterum elementorum formam, ceterasque artes nobiles, quæ vel ingenio, vel manu artificum commendantur, quæ jamdud apud nos consueverant, in usum revocavit. Librorum quoque exornandorum inventor, operâ Ciceronis, & aliorum illustrium Auctorum, diligentissimus inquisitor fuit. Librorum magnam copiam tum græcorum, tum latinorum, cujusvisque artis, & doctrinæ comparavit. Nihil tamen latine, aut græcè scriptis, scriptis Veterum comensus. Moriens Bibliothecæ, quæ erat in M.æci Evangelistæ Templo, quam, Cosmus Medices effecerat, libros suos, ut mortuus etiam viventibus prodesset, dedicavit.

Auctor Aditamentorum ad Fossium de Historicis Græcis, & Latinis Tomo IX. Ephemeridum Venetarum, plura Scriptorum testimonia profert, ut evincat, non tam distinguendum esse hunc Nicolaum a Nicolao Falcozio, sed etiam nihil ab eo posteris relinnum fuisse proprio Marte, aut etiam elaboratum. Epistolam ego munusporiam Petri Candidi Decembri ad Ducent Clouctresensem, Humphredum, adhuc incertam, præfixamque Libro VIII. Platonis de Republica, ab ipso in Latinum translatam, attentè perlegeram, atque ex ea lumen aliquod mihi suboriri videbatur, ut credi posset, non omnino sterilem Literariis scribis tradidisse vitam a Nicolao Nicolo, Viro Græcæ, & Latine linguæ illustrissimo. Decembri verba retuli in hac Historia fol. CCC., scribens enim ille: „gratias uberimas referendas esse Nicolao Nicolo Civi Florentino, qui cum plura, & „egregia virtutis sue monumenta reliquisset, omnium etiam illustrium Librorum genera, summa „studio, laboreque congerisset“. His verbis quisquis facili sibi persuaderet, superfuisse post Nicoli mortem, præter insignem Bibliothecam, etiam conscriptos ingenii labores, qui egregia essent illius virtutis monumenta. At Facius, Scriptor Decembri antiquior, absque ulla hesitatione refert, Nicolaum Scriptis iterum consentum, nihil Græcè, aut Latine scripsisse. Itaque, cum, ejusdem Facii testimonio, Nicolaus picturas, statuarum, ceterasque artes nobiles adamaverit, censenda sunt hæc fuisse egregia virtutis monumenta relicta, quæ Decembrius commemorat.

LEODRISIUS CRIBELLUS.

Leodrisius Cribellus Mediolanensis non parvum etiam in eloquentia nomen obtinet. Epistolis stolis multis notus, Francisci Sfortiæ res gestas prosa oratione præscripsit, quas in libros digessit.

Clarissimus Muratorius Vitam hanc, a Leodrisio Cribello conscriptam, primum in lucem eduxit, inferensque Tomo XIX. Scriptorum Italie. Opinione tamen animadvertit, eandem aut morte, Auctoris abruptam, aut temporum injuria fuisse consumptam; illa enim, quæ oblata ipsi est ab Amico, & Codice Regiæ Bibliothecæ Parisiensis descripta, ac duobus tantum Libris comprehensa, vix primas Francisci Sfortiæ res gestas attingit; totaque versatur in Sfortiæ patris bellica virtute, & fortitudine commendanda. Itaque cum Bartholomæus Facius coævus asserat, Francisci Sfortiæ, Du-

cis olim nostri, *Vitam* editam fuisse a Cribello, atque in Libros digestam, credibilis videtur, reliquum perisse. Difficilior nodus exsolvendus est, indagare, quis foret hic Mediolanensis Leodidius; plures namque Leodisios Cribellos, sanguine, & Literis claros, per illam aetatem Mediolani floruisse, non levis conjecturis evincere conatus sum in Epistola ad prelaudatum Moratorium missa, & post ejusdem Praefationem etiam excusis. In alterum ex istis, Graecis, Latinisque eloquentis ab ipso eruditus, inveltus est rabido, ac pene parentis colamo Franciscus Philephus, qui licet in congerendis concitiis liberalior fuerit, quàm modestis, & fortasse veritas pateretur, minimè tamen censendus est, finxisse quæ de rebus turpiter ab illo alit, in privatis Equitum domibus, singillarum enumeratis, enarrat, offerens, ob traditam insignem vitam, solum vertere, fuisse coactum. De altero, qui gravitate, & prudentis insignis, atque Nobilitum *Ipsum* Collegio adscriptus, in Aula Francisci Sfortis commoratus est, splendida gerens memia, & Senatoris etiam Togâ decoratus, mentionem agit Clariss. Joannes Satonus in *Chronico* Collegii *Ipsum* Mediolanensem. Huic ego injunctum fuisse crediderim a Duce nostro, ut Patrii sui *Vitam* conscriberet, quemadmodum tradat Jovius in ejusdem Elogio, eoque occasione, Filii quoque rex praclarissimi gestas adicere illum voluisse. Ad hanc confirmandam sententiam, quid duo saltem dislingui debeant Mediolanenses Leodisii Cribelli *Seculo* XV. florentes, testimonium duorum Codicum MSSum *Bibliotheca Ambrosiana* produxi in hac mea *Historia* fol. CXLV., in quibus adnotatum legitur nomen Leodisii Cribelli, quem Collegio *Abbreviatorum*, a se instituto, Pius II. Pont. Max. Anno MCCCCLXIV. adscripserat. Quis autem eradat, unum, eundemque esse, qui in Patria tot illustribus titulis, ac muneribus decoratus, summâ apud Principem gratiâ pollebat, & qui Romæ Pontificis beneficentiâ indigebat, ut tenui eo, quem diximus, gradu honoris insigniretur? Itaque ostendendum reor, Leodisium illum, quem maledictis persecutus est Pbilippus, cum esse, qui Mediolano fugâ veluti elapsus, Romam se recepit, atque à Pio II. ob eloquentiam laudem, memorato Collegio suo cooptatus; alterum verb, a Satono descriptum, semper in Patria, virtute, atque honoribus claruisse.

POGGIUS FLORENTINUS.

Poggius Florentinus in hoc numero eloquentium Virorum singulare nomen obtinet. Scripsit de nobilitate, de avaritia, de Principum infelicitate, de moribus Indorum, Facetiarum quoque librum unum. Ab adversariis exagitatus, orationes plerasque invectivas edidit. In epistolis etiam laudatur. Cyriacum, quam Xenophon ille scripsit, latinam reddidit, atque Alphonso Regi dedicavit, pro qua a Rege magnam mercedem accepit. Ejusdem est traductio Diodori Siculi historiographi ad Nicolaum Quintum Pontificem Maximum libri sex. Ingravescente aetate a Florentinis acutus, mortuo Carolo Arctino, in Republicæ Cancellarium, qui honor apud Florentinos magnus habetur, susceptus est.

De Poggio Florentinus plura Scriptores veteres tradidere, Clariss. verò Recematus *Vitam*, ejusdem diligentissimè conscriptam præfixit *Historia* Latina Urbis Florentiæ, quam primus ipse evulgavit. Huic ego egregio labori nihil addendum in hoc Opere censui, nisi Mstrâ Poggii lucubrationum exemplaria, quæ *Ambrosiana Bibliotheca* custodit, recensere, atque adnotationibus illustrare. Ea Lector reperiet ad Annum MCCCCLXXII. fol. CXLIII.

JACOBUS BRACELLEUS.

Jacobus Bracelleus conterraneus meus in hoc numero non in postremis censetur. Rerum antiquarum studiosus, & doctus scripsit de sua Liguriæ librum unum: item de bellis Januentium cum Aragonum Regibus. Ob ingeni, doctrinæque præstantiam a Janacensibus Cancellarius factus grandem Epistolarum numerum publico nomine scripsit, quæ valde laudantur. Moderatione animi civibus meis carus, & jucundus.

Jacobi Bracellei *Librum* de Bello Hispanico primus Mediolani edidit Masellus Venia Benvenianus, deincepsque Principi Philippo Maria Sfortis Vicecomiti, Francisci I. Sfortis filio. Hujus ego Epistolam nuncupatoriam, quæ omissa fuit in Editione Parisiensis Anni MDXX., typis nostris iterum evulgavi fol. DXXXV/III. De illustri Genuensi Auctore Bracelleo, nihil ego in *Historiam* meam intuli, cum nulla suppetere aut MSSæ ejusdem monumenta, aut verum opus nos gestorum memoria. Satis igitur habui, ad *Athenarum* Ligusticum Augustini Oldoini *Lectorem*, remittere. Id tantum animadvertere hic lubet, asserti a Facio, grandem Epistolarum numerum publico nomine fuisse a Bracelleo conscriptum, quæ valde laudantur. An ista unquam prælo impressæ lucem conspexerint, Oldoinus minimè narrat. Typographus certe Parisiensis in editione memorata ejusdem Operum, vix XXX. tum ex privatis, tum ex publicis, colligi a se potuisse, in fronte ipsarum fatetur.

GEORGIUS TRAPEZUNTIIUS.

Nec Georgius Trapezantius nobis prætereundus est. Latine lingue, ac Græcæ multam cognitionem habet. Artem Rhetoricam Venetiis, ac Romæ pluribus annis docuit. Nec modo Rhetoricæ, verum & Mathematicarum artium doctus multa composuit, pluram etiam ex Græcis traduxit. Scripsit compendium artis Grammaticæ ex Prisciano, Dialecticæ præcepta, de suavi genere orationis, de consolatione, de Spiritus Sancti processione contra Græcos, librum Rhetoricorum, in orationem Q. Ligarii, in Almagestum Ptolemæi, in ceniloquium ejusdem commentarios. Chrysostomum in Matthæi Evangelium in latinum, vertit, Cyrillum in Evangelium Joannis, ejusdem Cyrilli Thesauros, Eusebium de Evangelica Præparatione, Platonis leges, orationem Demosthenis pro Corona, Athanasii, & Basilii vitas ex Gregorio Nazianzeno, ex Aristotile Rhetoricorum libros, ac Physicorum libros, de generatione, & conceptione, ex eodem Methecorum, ac Metaphysicorum libros, Problemata, de Cælo, & Mundo, de anima, de animalibus, ex Basilio de vita, Moylis, de Spiritus Sancti processione ad Amphiloquium, librum in Eunuomium. Eugenio, ac deinde Nicolao Pontificibus Maximis carus in Secretarium Apostolicum admissus est.

De Georgio Trapezuntio nonnulla Historia mea inferui fol. CLV., cùm M^{tra} ejusdem Opera in Bibliotheca Ambrosiana scriptis servata reserret. Res ab ipso gestas, & lucubrations, accuratè recensere, Auctore additamentorum ad Vissum, Tomo XVI. Ephemeridum Venetiarum, & Jo. Albertus Fabricius Tomo X. Bibliothecæ Græcæ. Nihilominus conferre plurimum potest hoc Facii testimonium ad Literariam Historiam securius, atque uberius condendam: siquidem aliquis a Trapezuntio elaborata hic enumerari videmus, quorum Scriptores alii non meminere, ut sunt Aristotelis Methica, & Metaphysica, Athanasii, & Basilii Vite ex Gregorio Nazianzeno &c. Que fuerit hæc Athanasii Vita a Trapezuntio latinitate donata, incertum est. Sponderem quidem Gregorius Nazianzenus, se conditorum tanti Doctoris Vitam, sed, teste Tillemontio, solum hujus egregii Operis desiderium nobis reliquit. Quo circa consensum videtur, non aliud fuisse a Trapezuntio traditum, quam Oratorem ab eodem S. Gregorio C^{pti} habitum de laudibus S. Athanasii. Vita Basilii M., seu potius Oratio in ejus laudem, tribuitur ab Alatio in Diatriba de Georgio Gregorio Nyseno fratri; attamen Tillemontius testimonium præferens S. Amphilocho, qui in Oratione II. offerit, sacrum Sermonem panegyricum de Basilii rebus optatè gestis, editum fuisse a Divino Gregorio, ait: bene titulum Divini accomodari non posse Gregorio Nyseno tunc viventi, sed eodem clarè indicari Nazianzenum. Id autem confirmatum satis validè ab hoc Facii testimonio videmus, qui apertè tradit, ex Gregorio Nazianzeno desumptam, fuisse memorati Operis a Trapezuntio versionem. Vita ceterè Moylis, quam Facius ex Basilio traditum a Trapezuntio testatur, Nyseni Gregorii sensus est; fortasse tamen, illa ætate, ejusdem, Auctor credebatur Basilio, cùm etiam a primis Typographis impressa fuerit inter Opera tanti Doctoris. Deum intelligimus, Græcum hunc bonum in sibi adeo concitasse gratiam Summarum Pontificum, ut Secretarii Apostolici honorem consequeretur.

LAURENTIUS VALLA.

Laurentius Valla Romanus artem Rhetoricam diu tum Neapoli, tum Romæ professus est. Multa legit, multa etiam sacris mandavit. Scripsit de elegantia latine lingue, quem librum Elegantiarum inscripsit: de summo bono, quod in voluptate constituit. In Dialecticæ quoque nonnulla, que logice repassationem appellavit. Contra Donatonem Constantii Ecclesiæ Romanæ factum librum edidit. Lingue præterea græcæ doctus Thucydidem gravissimum apud Græcos historiarum Scriptorem, in latinum convertit, quem Nicolao Pontifici Maximo dedicavit. Herodotum deinde historiographum elegantissimum latinum a se factum Alphonso Regi detulit, a quo multa pecunia muneratus est.

Miratus sum, tam placido calamo de Laurentio Valla Facium scripsisse, cùm ejusdem hostis infensissimus fuerit, quemadmodum compertum est Eruditis Paris. Potuit tamen hoc Elogium literis commendari, antequam rixæ inter ipsos exorirentur, quorum causâ adeo exacerbatum est Facii animus, postremis vitæ suis annis, ut mortuus paucis post Vallam tempore, locum dederit pangendis carminibus, a Jorio relatis:

*Nec vel in Elysii sine vindice Valla fassurret,
Facium haud multos post obi ipse dies.*

Librum ejusdem Elegantiarum Lingue Latine impressum fuisse Mediolani primis Typographiæ nostræ annis, nunciari in Catalogo ad hujus Operis calcem impresso; Alitum quoque ejusdem exemplar, diligentissimè exaratum, tenet Bibliotheca Ambrosiana, in qua pariter manu descripta legitur Vallæ Apologia, quam ad Eugenium IV., Neapoli regens direxit, ut se purgaret apud Apostolicam Sedem de Hæresis crimine, cujus causâ damnatus fuerat ad publicum ignominiosum

MONTII

moris supplicium, ut ipsemet sub initium faceret, inquit, se illud vix declinasse, Neapolitanus Regis, & Nobilium Amicorum patrocinio sussultum. Edita hac sunt illius Opera, Basilica Anno MDXL typis vulgata.

PETRUS CANDIDUS MEDIOLANENSIS.

Petrus Candidus Mediolanensis latinis, ac græcis literis eruditus nobis in hunc cœtum clarorum hominum referendus est. Scripsit epistolarum libros decem & septem, declamationum libros duos, peregrinæ historiæ libros quinque, nocturnalum libros totidem, de Philippi Mariæ vita, de Nicolai Picinini, de Mediolanensium laudibus libros singulos, orationem Funebrem ad Leonellum Marchionem Ferrariensem, Romanarum Historiarum epitoma. Ex græco autem in latinum vertit Polliciorum Platonis libros decem, ejusdem de amicitia librum unum, Homeri vitam, ex ejusdem Poetæ Iliade libros quinque, Appiani Alexandrini primæ partis libros quatuor, ejusdem Illyrici, ac civilium bellorum libros sex, quos Alphonso Regi dedicavit. Romam profectus, a Nicolao Pontifice Max. literatorum Pare Secretariorum ordini adjectus est.

De Literariis Petri Candidi studiis, prolixum sermone institui in hac Historia ad Annum MCCCCLXXXVIII. Decem & septem Epistolarum Libros ab hoc Autore conscriptos annotavi Facius, sed illi postmodum credere usque ad vigesimum quintum, ut testis est in suis Epistolis, a me indicatis, ipse Decembris. Sepulchralis Inscriptio, posita in atrijs Basilicæ Andreæsanæ, nos docet, Operum editorum Libros supra CXXVII. vulgaribus exceptis, posteritati fuisse relictos. Grandis hæc moles lucubrationum videri aliquibus possit laus, tumulo affixa ad exornandos cineres, atque amplificandam tanti Viri famam, indulgentiore colamo, quam veritas ferat; attamen dum supersites Decembris MStas Epistolæ perlegimus, indicatos ab eodem Libros quatuor supra octoginta ab ipso confessor inveni Anno MCCCCXL. quorum indicem a se missum ad Matthiam Trivensem, Decembris testatur, spondens simul, se in decimo volumine centum Librorum numerum impleturum. Cum autem vitans produxerit usque ad Annum MCCCCLXXVIII. versimile quisque censet, intermedio tempore XVI. circiter Annorum, reliquos fuisse exaratos, quorum numerum legimus in funebri Elogio adnotatum. Nonnullis eorumdem titulos, sed scriptoribus ignotos, erueri mihi licuit ex memoratis Epistolis, quos a me relosos in Historia Literaria fol. CCXCIII. & seq. Lector offendet. Alios etiam nobis exhibet Barthelemy Facius, nempe Declamationum Libros duos, & Nocturnalum Libros quinque, de quibus nemo hactenus Scriptorum, quem viderim, mentionem egit; sed hæc etiam enumeratis, longe absens a testimonio lapidis sepulchralis, qui supra CXXVII. exceptis vulgaribus, ut superius diximus, Libris enunciat: siquidem omni adhibita diligentia in eorumdem Bibliothecarum codicibus, nondum medietas eorumdem ad notitiam nostram pervenit. Quamobrem censendum est, edaci temporis deinde ceteros fuisse consumptos.

PAULUS VENETUS.

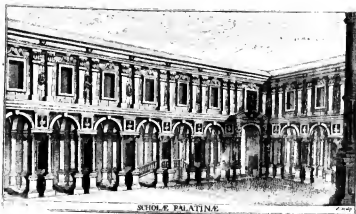
Pauli Veneti illustre nomen fuit. Philosophiam & ipse professus, plerisque adolescentes Venetiis, ac Paduæ ornavit. Multa in omni Philosophia scripta reliquit, quæ valde utilis existimantur. In Theologia quoque non obscurus est habitus. Viam ad Dialecticam facilem, & adolescentibus perutilem brevibus quibundam præceptis aperuit, quæ in magno uso sunt.

Pauli Veneti Summulas inter primos Typographiæ nostræ Labores, anno nempe MCCCCLXXII. Boninus Mombrinus Mediolani edidit. curavit; cum verò paucas de hoc Autore Literarias monumenta in illius temporis memoriis repererim, non abs re doxi, hoc Facii Elogium in lucem proferre. Ubertiora evulgabit P. Jo. de Angulamis, Bibliothecæ FF. Minorum Observantie S. Francisci, Venetiis ad l'incas, Præfatus, Vir eruditione ac doctrinâ conspicuus, mihiq; singulari benevolentia conjunctus, in Opere de Venetis Scriptoribus, quod summo labore adornatum edere meditatur.

Ut verò in vitam, a qua (non inauspice tamen, ut arbitror) hactenus declinavi, me tandem referam, monere Lektorem volo, opportunit me existimasse, post absolutam Literariam Mediolanensem Historiam, Appendicem attexere, in qua Epistolæ Libris editis Mediolani olim præfixas, Seculo XI. in unum Corpus collectas publice iterum luci restituerem. Siquidem, cum aut neglectæ in platcis delinquerent, aut a recitatis postmodum Operibus veterum Auctorum abfuisse fuissent, novis questis, laudatissq; Mecænatibus, plura, quæ ad Historiam illorum temporum, Familiarum decus, aut Virorum, Literis præsertim illustrium, res gestas, spectantia, ibidem congesta erant, indecoro pulvere obruta, ac penè obliterata jacebant. Itaque reparare hæc feralem Republicæ Literariæ pasturam curavi, scilicet in chronologicam seriem disponens, adjectis etiam in calce adnotationibus, ut suscepto huius labori nihil ornamenti desset. Quæ de his præfatur fuerim, ante memoratum Appendicem Lector inspiciet.

De-

Denique Catalogum Librorum, quos Metropolis hæc nostra, primo illo Typographiæ seculo, prælis commisit, postremo loco vulgavi, non tam gloriæ Patriæ, quàm publicæ utilitati me consulturum existimans; siquidem, eodem inspecto, expungi poterunt menda nonnulla, quæ in Annulet nobilissimæ hujus Artûs, aliorumque Scriptorum Opera irrepserunt, ob ignoratos labores Mediolanensium Civium in adornanda literaria suppellectile, cum in Urbem istam indulsim esse peregrinum hoc, atque admirandum Inventum. Sane illam mihi licuit colligere impressorum apud nos Codicum molem, quæ inopes, aut vacuus relictus a Michaële Mantovæ amos omnes implere abundè possit, ac labem negligentie depellere a typis nostris, ac si fervente ubique studio, amoreque ditandi Gymnasiæ novis excusis insignium Auctorum Operibus, sola hæc Civitas, ignominioso velutis somno correpta, prælis suis indormiens, nobiles alienas curas, desit, atque cœcisa spectaret. Inter cetera exemplaria, Mediolani impressa sæculo XV., quæ Auctorum, de Typographiâ scribentium, diligentiam effugere, memorari hoc loco meretur illud inscriptum: Quadrirregio del Vescovo di Foligno Federico Domenicano. Unica tantum editio hujus Operis alibi Perusie anno MCCCCLXXXI. adnotata ab eis fuerat, qui libros primò excusos numeravere. Cl. Abbas Camaldulensis D. Petrus Camerti, dum iterum prælo commissum est in Urbe Fulgentii anno MDCCXXV. hoc Quadrirregium, Dissertationem adjeçit, in qua verum ejusdem Auctorem Federicum vindicaretur, negligentie arguit Scriptores præsertim Italos, qui alias quinque editiones Bononiæ, Florentiæ, Venetiis, brevi triginta annorum spatio percellas, profus ignoravere. Peritiam & ipsi Canneto ignota fuit Mediolanensis antiquior ut omnibus, gravem Antonius Zarotus in Urbe nostra paravit, quæque in hoc Catalogo enunciatam ad annum MCCCCLXXXVIII. Lector sufficiet. Annatamurta quoque subiunxi, tum ut librorum series in singulos annos digesta nitiditate exornaretur, tum ut fidem meam a falsi suspitione liberarem. Præterea, cum aliqui occurrerint docti illius ætatis viri, qui in condendis, aut committendis prælo libris operam apud nos sedulam, contulere, sed non ea verum gesturum ubertate, vel opta ad instruendos de illorum vita commentaris materiam affuerant, ut dignè in hæc Historiam inferrentur, memoriam saltem, in ead. Epistolarum, & eodidem Mediolani editorum, posteritati commendandam curavi, ne merita grati animi mercede, ac nominis perennitate carent. At non ultra opus est Lectorem morari.

DE STUDIIS LITERARIIS MEDIOLANENSIVM ANTIQUIS ET NOVIS PRODROMVS

AD HISTORIAM LITERARIO-TYPOGRAPHICAM
MEDIOLANENSEM.

CAPVT I.

*De antiquitate, origine, ac progressu Studiorum
Mediolanensium.*

nostra iactari posse testaretur, ut videlicet à Minerva, acutius ac Sapientiae Dea antiquius credita, nomen accepit. Andreas liquidem Alciatus, celeberrimus apud eruditos fames, scriptum reliquit, ab insigni Templo praecipueque honoribus, quibus illa ab in-

Tom. I.

Uo tempore scientiarum cultus Mediolani primum incepit, tam ignoti est, quam ignotus annus ipse, ac conditor Civitatis. Si caeco Patris amore abripi me facerem, in promptu auctor esset, qui parem cū Athenis gloriam ab Urbe

A collis loci huius colebatur, derivatum nomen, ut Meyland, seu Medioland, quod Celticā lingvā idem explicat ac *Virginit*, seu *Puella*, idest *Minerva*, talis appellaretur; ita enim Emblemata secundo canit:

Quam Mediolanum sacram dixere Puella

Terram; non vetus hoc Gallico lingua sonat.

Culta Minerva fuit, nunc est ubi namine Theba

Mutato, matris Virginit ante Domum.

Sane non ignoro sententiam hanc Alciati, quam Claudius quoque Minors in Commentariis tuetur, desiderari à Theodoro Episcopo in tractatu de iure insignium (a), vocatque *Althysionem potius*, quam *veram nominis Ethymologiam*; soci nullum proliis firmandae censuræ suæ fundamentum producit. Aliunde verò certum est, constitisse Mediolani Templum insigne, Minervæ Sacrum, ut ex Polybio discimus; ubi enim describitur primum à Romanis contra Insubres excitarum bellum anno ab U.C. LXXXI, iuxta Chronologiam ab Ilasco Casaubono ejus interpretæ digestam, editamque typis Wechelmann anno MDCIX. sit, Insubrum Principes ad extremum belli

(a) Cap. 6. pars 7. num. 1229.

a

per-

periculum adactis à Gn. Cornelio Consule, inisse consilium, ut pro aris & focis pugnaturs vires omnes colligerent, aleamque tentarent, atque ideo ex *Æde Minervæ aurea vexilla*, quæ *Immobilia* nuncupabant, depremissis, in verba ejusdem: „Omnibus igitur militariis signis in unum coactis, aureis etiam illis, quæ *Immobilia* nuncupant, ex *Æde Minervæ* promptis, cæteris quoque necessariis apparatusibus probe instructis, cum exercitu, in quo erant hominum ad quinquaginta milia, feroces, minarumque pleni in conspectu hostium castra ponunt. „Quid itaque veraret opinari, ob singularia superstitionis religionis officia erga hanc præsidem nobilium disciplinarum Divam, id à Civibus nostris antiquitus factum, ut unà cum Mediolano ipso studia enalceretur, atque adollescere?

Qui tamen inani huc divinationis potius, quàm conjecturæ fidem obtingeret, exhibitari merito posset, cum cererum fit ne Romæ quidem ante seculum VI. ab U. C. ullum viguisse cultum scientiarum, *rudi scilicet, & bellicosa etiam tum Civitate*, ut Svetonius testatur sub initium Libri de illustribus Grammaticis, confirmatque Cicero in Bruto cap. XVIII. afferens primum fuisse Livium Andronicum, qui fabulam ibidem docuerit *anno ipso antequam natus esset Ennius, post Romam constitem quartodecimo & quingentesimo*. Præterea scimus, non ob scientias artesque tantummodo ab antiquis cultam fuisse Minervam; eadem siquidem tribuisse veteres potestatem morbis emendandi, infirmoque ad vegetam virium integritatem restituendi conat. Apud Gallos verò Cispalinos in honore habitam Minervam, eo quod vois mortalium precibusque audiendis parata oblivioni expers crederetur, Auctor est Petrus Victorius in castigatioribus posterioribus ad Ciceronis Epistolam familiares (b), lapides à se inventos in agro Placentino producentes, qui *Minervæ memori* dicantur. Hoc itaque titulo, seu potius *Victoriæ*, ut colligi potest ex aureis vexillis, immobilibus dictis, in *Æde Minervæ* repositis, etiam Mediolani ferbuisse cultum ejusdem credere possumus, si verum est tantum fuisse, ut juxta Alciani sententiam, nomen ab illa sortiretur. Si fides habenda foret eidem Alciano in historia Patriæ, non tam Minervæ Insulæ lassent, sed etiam Mercurio, *quid Eloquentiæ, lucris præferret*; multoque ante Romanorum adventum tempore credendi essent studia colere; ait enim libro primo, ubi eorumdem mores ac instituta describit: „Erat & apud hos locus egregie eruditioni, faveruntque semper Poëtis, habebaturque & Philosophis gratia, à quibus instructi eadem, quæ Pythagoras, de animorum immortalitate sentiebant, qua opinione ducti, in bello audaciores tamquam non morturi aliquo tempore, præliabantur. Permanere hi mores quam plurimos annos, donec in potestatem arbitriumque Populi Romani perducti mutare plerique.

Attamen cum tam alti studiorum exordii tutela non suppetant fundamenta, silentibus hac de re antiquis historiis, nec satis certa referentibus de primis ante Olympiades gentibus, verosimilius existimaverim, eosdem apud nos habuisse Auctores, quos Romæ, Græcos videlicet, qui sub jugum Romanæ Reipublice missi nobiliori victoria de hostibus suis triumphare, cum excisis patris sedibus effectum est, ut in ipsi. Gentium domina Urbe Græciæ Leges ac

A Scientiæ regnarent. Id aperte tradit Casaubonus, qui in Commentariis ad Svetonium de *Claris Rhetoribus* sub initium ejusdem libri hæc adnotavit: „Videntur circa illa tempora (DXXII.) à Pallibus Romanæ & in Italia cepisse incrementum per illos mille Achaos evulsi, quos Senatus à patriis accitit, eos post bellum Persæ, in Urbe aut per Italiam, multos annos detinuit. „In Chronologia autem Polybiana ad annum U. C. DLXXXVI. ait: „Mille Achæi & amplius, hoc, vel sequente anno Romanam evocantur, ac mox per Urbes Italiæ divisi ibidem continentur ad annum XVII. „Sanè in agro Mediolanensi confedisit antiquitus Græcos adeo certum est, ut Bonaventura Castillionæus, diligentissimus remotiorum temporum indagator, in libro de Gallorum Insulorum antiquis sedibus, constanter tradat plura etiam Oppida in nostra regione ab ipsis condita fuisse; id enim & nomina eisdem indita, & lapides adhuc superstitis dilucide evincunt. Quo circa enumeratis nonnullis Oppidis, adductisque marmoribus, ubi agit de Sentis, quos ipse Insulæ putat, tandem concludit (c): „Multa ipse præterea Oppidorum nomina plana Græcæcia. Possent, si Historiam, vel Cosmographiam scriberem, super hæc re centenas (si tamen oculum mihi concederetur) inscriptiones adducere, in quibus nomina sunt Pelasga. „Ignorant tamen ab ipse credidit antiquam illam mille Achaeorum per Italiam missionem, ut superius ex Casaubono adnotabat, cum nominis Coloniam Græcorum à C. Cæsare Novocomum deductam ubique memoret. Ab his itaque Sapientissimæ tunc Græciæ exulibus, quos proculdubio in Urbe nostra exceptos fuisse suadent tum Metropolis nobilitas, tum frequentiora quoque non reperta Græci incolatus vestigia, derivatum in hanc regionem cultum scientiarum, minori veritate periculo, possumus affirmare.

Verum quicumque demum fuerint, qui primæ apud nos jecerint rei literariæ fundamenta, id securi habemus itatim ac Romana in Urbe florere studia cœpere, finitimas quoque regiones ad eadem excelenda fuisse excitatas. Svetonius enim initio libri de illustribus Grammaticis, post enumeratis insignibus hujus artis magistros, ac Scholas Romæ conditas, subdit: „In provinciis quoque Grammatica penetraverat, ac nonnulli de notissimis Doctioribus peregrè docuerant, maxime in Gallia Togata, inter quos Octavius Teucer, & Silcennius Iacchus, & Optius Cares. „Quis autem opinari valeat caruisse hinc Doctores Mediolanensem Urbem, quæ Princeps erat Gallie Togatæ? Christophorus Cellarius in sua de *Studiis Literariis Romanorum* dissertatione primas post Romam Mediolano laudes afferere non dubitavit; postquam enim Romana studia descripsit, statim subiungit: „Hæc de studiis in Urbe, quæ nec languebant in Italia Colonis ac Municipiis. De Mediolano illustre exemplum habes apud Plium lib. IV. Epist. XIII. ubi ita florentia studia liberaliora, ut id municipium, vel pars ejus Novus *Athenarum* nomen accepit. Verus inscriptionis apud Gruterum pag. CLXXVII. num. IV. testimonio est. „Sed de his inferius sermo redibit.

Interim hic advertere opportuum reor, consilium à me omisum fuisse, quod in præcipuum Mediolanensis Urbis commendationem tradidit in sua de *Scholis Palatinis* dissertatione Erycius Puteanus, quod videlicet sollicitior fuerit Civitas nostra in arripiendo conservandoque Eloquentiæ studio, quàm Roma, cum enim, Svetonio scribente, C. Fannio Strabone, & M. Val. Messalla Coss. contra Philosophos, & Rhetores Senatufconsulto cautum fuisset *Roma ne essent*, iterumque censorio edicto Gn. Domitii Enobarbi, & L. Licinii septuaginta post annis sublate ibidem forent Rhetorum Scholæ, nactus hanc occasionem

argu-

(b) Lib. 1. Epist. 25.

(c) In Italia Illustrata Sebotti col. 366.

argumenti sui amplificandi ista subiungit: „scilicet martiales illi manu esse strenui, quum lingua malebant. Ex tunc tamen Mediolani adulescentes Declamacionibus continebantur, & in toga Eloquentiam quendam quasi arma quiescentibus. Resumptis verbis mox Roma artem, quam speraverat, produxit Mediolanum, quam adimplerat, & mox Coloniae quoque studiorum circumspexit duxit. „ In huius autem confirmationem, Svetonii dictum paulo supra à me allatum de Gallie Togarum Doctores profert. Verum plura in hoc Puteani dicto notare, arbitror, atque ut à postrema illius parte exordiar, non video cur tam impigrè Mediolano adscribi debeant hæc studiosorum Coloniae, cum ex Svetonii verbis clare intelligamus, non enatam in Provincia fuisse artem Grammaticam (quo nomine etiam Rhetores ipsorum comprehendit), sed penetrasse, ac proinde non à nostra Urbe, sed à Roma ad conuictos, ut sponso profectus credi fas est, qui illam *pergerat duxerant*. Secundò, parum fecum fidei est, quod ad hoc constanter affert Puteanus, Adulescentes videlicet Mediolanenses Declamacionibus vacasse, ac in toga Eloquentie veluti strenui Sapientie milites publicè præfuisse in profus temporibus, quibus Philosophos & Rhetores expulerat Roma. Nullum enim huius præclare laudis veligium in vestigiis Urbis nostre monumentis occurrit, nec hætenus historie prodere omen cuiuspiam, qui Mediolani doctrine magisterio præcelleret sexto Condice Urbis seculo, quo in finem vergente primum de eliminanda Philosophia ac Rhetorice edictum emanavit. Tertiò, non id in causa fuit, ut Rhetores ac Philosophi Romæ pellesterent, quòd militariis assenti exercitacionibus Romani Civis studium, & literas derectarent, quemadmodum Puteanus opinabatur, sed quòd Rhetorum discipline à Grecis invente in abutium ac turpem depravacionem proruertat, Sophistarum verbò arguitur & captiones, hincque ad pus pervertendum controversiæ, juvenuti ac Reipublice plurimum officiebant; unde non vera eruditio ac sincera Eloquentia, sed fraudulenta & capiosa expulsa Urbe fuit, quemadmodum ipsa docent Senatusconsulti Verba, quæ supra laudatus Cellarius reulit illustravitque. Hæc audientia libet, ut incutias alicui videri possem, si qui ad antiquum Patrie splendorem nobilissimè excolendum typis vulgata jam sunt, negligenti studio præterirent; neque enim ampulosam gloriam, sed solidam veramque, ac vero magis proximam confectamur.

Ceterùm, ut in tramine intermissum revettat, ex hætenus allatis veterum ætatum monumentis li- quidò satis constare arbitror, Mediolanensem Urbem si non æqualem antiquitate, saltem proximè comitem Romanæ florissitæ cultu scierimus. Galvanus Flamma in Chironicis Mediolanensibus, qui adhuc inedita in Ambrosiana Bibliotheca aservantur, scriptum reliquit, Regem hanc Urbem Marcello, inter cæcæ privilegia, quæ Mediolano indultæ Romanæ Senatui, hoc etiam fuisse donatum, ut *haberet studium generale*, idque confirmatum postmodum tradit ab Octaviano Augusto, qui in hac Urbe moratus est, ut Plutarchus testatur, referens lapidum illos dictum, cum erectum adhuc in Foro æneum. Bruto simulacrum inveniret. Sane si de Marcello sermo sit, vix persuaderi alicui posse crediderim, quod illius ævo ex Senatufuio Mediolanensi Urbis novus hic bonus accedat, cum in Italia nonnisi erigere caput tunc primum incipientes liberales discipline, totumque illud seculum Scriptores assignent infantis litterarum. Subsequentibus etatibus viguisse hoc decus in nostra Urbe Baldus affirmat (d) inquit: „Civitas Mediolanensis ex consuetudine, „ cuius contrarii memoria non exiit, intelligitur „ apud hæc habere studium generale; „ idemque do-

et Ubertus Decembrius in exordio librorum de Republica ad Philippum Marium Ducem Mediolani (*) hæc habent: „Fuit olim in hac Urbe liberalium artium „ & Philosophiæ, totique divinar ac humanæ Sapientie studium celeberrimum, si antiquæ fideamus historie, in quo magis Rhetores, Philosophi, & Poetæ famulosissimi floruerant. „ Ante Octavianæ Cæsaris imperium paucissimè hic publica gymnasia, ad quæ confluerent exterarum Urbium adulescentes, ut ad faciendam ceterarumque nobiles disciplinas erudirentur, plurimum Scriptorum auctoritas prodit. Inter adveas celebrioris nominis, qui ex hac literaria palestra illustres prodierunt, alii P. Virgilium, & Val. Maximum, alii Catellum Veronensem, Virgilium Rufum, & Ovidium etiam Nazonem deprædicant. Quod de his singulis, ceterisque sentiendum sit, qui in Patrie historiam sparsim occurrunt, ac si illipendia litera fecerint in hac Urbe, in qua tunc temporis liberales omnes discipline colebantur, ut sub iocundis Merula profuerunt, in præfens non vacat excerpere. Publium cerè Virgilium hic studii operam dedisse unanimi ad Scripturum consensu traditur, ut Aelianus verosimilissimè patet amicum Virgilii accessitum cum Asinio Pollione inde ortum, quòd Pollio Proconsulare imperium Mediolani exerceret, quo ille tempore apud nos literas excolerat. Veteres Grammaticos etiam memorasse scribit hic Auctor (e), quos tamen mihi hætenus offendere, minime licuit. Tellem sibiolum habeo antiquissimum Scriptorem prælati nominis, qui fidem suam interponere videtur satis dilucida verbis, quamvis nonsum (quod aovenit) ab aliquo ferò perperis.

Is est Ennodius Ticinensis Episcopus seculo V. ævante flores, qui in publico Mediolani gymnasio peroravit, quo de Lapidino, ex Sorore nepotæ illius, Deuteri discipline traditus fuit, sermonem circa medium ad Præceptorem ipsum convertens hæc habet: „Repice Venerabilis Magister tot pro isto supplicis „ manus, & in spe parvulus maiores ejus, me, toque „ confidens. Genus est laudis in Doctores discipuli „ erudio. Maro vestit ætatis illustrioris „ suos commendavi, quantis ipse notus est. „ Ex Ennodii hæc testimonio colligere possumus Virgilium Maronem Mediolani literas didicisse. Quo namque titulo Mediolanensibus Auditoribus diceretur *Miro videri*, quem patriæ Mantuum fuisse omnibus constat, nisi altera illi veluti patriæ Mediolanæ extitisset institutio studiorum? Præterea cum abique ulla hesitatione Virgilium tanquam suum Civem nostris Ennodius commemoret, claro id argumento est, constantem tunc temporis in hac Urbe famam fuisse, quòd Principe ille Poëtarum verè hic prima doctrine sue rudimenta fumpisset, ac proinde gloria Mediolanensibus gymnasiis tanto discipulo parva in exemplum Deuterio proponebatur, ut ad diligenter Lupicinium erudiendum incitaretur.

Laculentum alterum documentum de publicis studiis circa illam ætatem in Urbe nostra vigebat est Plinii Junioris auctoritas, qui Constatulum suum, interrogans ubinam addiscendos literas labores impenderet, *intulit Mediolani*, cumque miraretur, quòd ad ingenium excolendum patriâ decessisset, in responsis habuit, nullum ex tempellatæ Comenæ in urbe Lycæum patere; quocirca testis nobili iudicium, ægroque animo ferens enim hoc Patrie sue ornamentum deesse, proprio ex æro censu constituit, ut Comum quoque Præceptus conduceretur. Hæc omnia ipsemet tribuit in Epistola XIII. Libri IV. ad Tacitum Cornelium. Johannes autem Maris Cantaneus in Commentariis ad eandem editis Mediolani anno MDVI. apud Alexandrum Minutianum, verbo *Præceptores* hæc subdit: „Fuit enim Mediolanum „ olim Professorum celebritate illustrè, nam & ibi „ Virgilius Oratoriam didicit, & Albucius Nova-

ritia

ritia

„ rientiſ Rhetor declamavit, & Auguſtinus, qui
„ poſtea ſuis virtutibus inter Divos clarus eſt, li-
„ beras diſciplinæ profeſſus. „ Nec minori cum-
„ laude Urbis noſtræ eandem Epuloſianum Claudius Mi-
„ noris illuſtravit.

CAPUT II.

*Bibliothecam publicam Mediolani exſiſſe primo ſæc-
Chriſtiana ſeculo ex Plinio marmoris cruciat.
Alia etiam Bibliotheca in hac Urbe
antiquitus condita indicatur.*

Bibliothecas olim in uſu fuiſſe apud Romanos,
quo immo emulationem quandam inter Sapien-
tiæ cultores enata, ut ampliore Librorum pompa
aſulas induerent, ex antiquis Scripturibus & Cicrone
ipſo pluribus in locis diſcimus; ſerius inuſuiſſe, ut pu-
blica fierent, tradit Cellarius ſuperius laudatus, qui
etiamdem initium nonniſi ad Octavianum Cæſarem ſeruum
reſerri poſſe tellatur. Hac quoque laude non caruiſſe
Metropolim noſtram apud Mediolanenſis hiſtorie au-
thores reperio. Veſtuſium marmor prodiit Alciatus,
quod rudioribus ſeculis in quatuor partes diſſectum
fuit, ut in Aſide Ambroſiana ſepulchrum Lothario
Regi pararetur, quemadmodum in hiſtoria Patriæ
Chalcus affirmat (1). Excidia proinde ſuere barbaro
peneſ temporum illorum ſuorum verba quamplurima;
Sed ea perſiſſimi Alciatus faciens labor ita reſtituit,
ut vix de immis ſcalpi vixio dolere debeamus.

Rem totam inferent narrat Libro II. Hiſtorie
Mediolanenſis (g) his verbis: „ Liber reſerre lau-
„ ſum conſulam marmores menſe inſcriptionem, „
„ tum quod in ea ſecurum ipſe (Plinius junior) Ma-
„ giltratum quidam quaſi Nomenclator eſt, tum
„ etiam quod in Mediolanenſis præcipuam ejus lar-
„ gitionem oſtendit. „ Hac eſt hujusmodi:

C. Plinius Lucii filius, olim veſtriſ ſamilia (vo-
rius Oulcania) Cæſitius, Augur, Legatus, Pro-
conſul, Præſes Provinciæ Ponti, Conſulari poteſtate
in eam provinciam, & Imperatore Cæſare Nerua,
Trojanus Auguſtus Germanicus, Curator alius Tyberis,
& riparum, & Præſitus Ærarii Saturni, Præſi-
tus Ærarii militum, Quaſtor Imperatoris, Socr
Equitum, Tribunus militum Legionis V. I. Gallicæ,
Decemvir litibus judicandis, Thyrras adſcriptus in or-
natum ſeſtertius trecentis, & eo amplius in tutela,
ſiſtertius ducentis teſtamento fieri juſſit, & Liberto-
rum ſuorum nonnobilibus ſiſtertiorum decies milles no-
vingentorum ſexaginta ſex denis, centum quinquæ-
ginta ſex vel incrementum poſtea ad epulum plebis
urbane veluti pertinere, his dedit in alimenta pueris,
& puillarum plebis urbane ſiſtertius centum,
in tutelam Bibliotheca ſiſtertius centum.

Hic eſt ſplendidiſſimus Municipii titulus noſtræ
„ diſpenſat reſtitutus in lucem. Nam veteres illi no-
„ ſtri, cum Literæ bonique Artes barbaris armis
ceſſiſſent, rudis penitus quid ea menſa contineret,
„ quod ingentis magnitudinis cum videbant, in qua-
„ tuor ſecundæ partes, compoſituque in Divi Geor-
„ gii ſculptura, ut in Ambroſiano delabro eſt, pro
„ Cenotaphio reſpoſuerunt, ita in commiſſuris ſcal-
„ pello creſcis acies, ut quodque integer ordo de-
„ ſideretur. Verum nos ex quibulaſque veſtigiiſ con-
„ jecturi (niſi fallimur), veterum incuriam noſtra
„ ſollicitudine redemimus, quodque in ea præſcriptis
„ literis annotatum erat, maluit hic integrè re-
„ ferre, quod ſuſpicabamur fore, ut perierit, quan-
„ quam docti, minus eam intelligere. Bibliotheca
„ autem curam fuiſſe Cæſilio, vel ob hoc teſtimo-
„ nium in promptu eſt, quod Literarum ſtudia quam-
„ maxime cum Mediolaſi flourerent, Præceptoreſque
„ de publico conſtituti, etiam viciorum Municipum

A „ liberos inſtruebant: quum commodiſſime Civitas
„ ſuis non fuiſſet Plinius ipſe quaſiam epuloſa tella-
„ tur.

Dubius hæſe Chalcus ad noſtramne, an ad Co-
menſem Urbem inſcripſio hac pertineret; poſuit
enim, ut ipſe ait, temporum aut bellorum tumultu,
omnia fuiſſeque vertente, ad nos inde marmor trans-
ferri; Bibliotheca autem apud Municipis ſuos Co-
menſes dedicatæ membris Plinius ipſe Epit. VIII. Li-
bri I. ad Pomptinum Sacuntinum. Verum cum in hac
Urbe, afferente ipſo Chalcæo, Vicarius à Trajano de-
putatus, proconſulatus imperaverit Plinius, cum
hic reperit ſe, maxime præſtante adeo, ut in qua-
tuor partes diſſectum regis adorandæ ſepulchrali Ar-
ce fuiſſet, ac propterea vix credibile ſit, tam
longo præruptoque itinere hoc fuiſſe delatum; cum
in hac inſcriptione membris à Plinio ſatis de ornatu ac
tutela Thermarum, quaſ Mediolaſi à Romanis con-
ditas ceruſis, quam Comi, ubi nulle memorantur
ad Tatio diſgentiſſimo illius Urbis Scriptore, ex Auſo-
nio ſcimus, quid dubii eſſe poſſit, in hac quoque
Urbe ab ejuſdem Præſide Plinio iſtud amoris erga
literas teſtimonium fuiſſe relictum? Porro Alciatus,
vir emundiffimæ naris, id adeo conſtanter tenet, ut
præter ea, quaſ jam ſeculūſ vulgata libro ſecundo
Hiſtorie Patriæ, in altero quoque opere ab ipſo
elaborato, Monumentis videlicet antiquis Mediola-
nenſibus illuſtratis invictè pro patria pugnet. Non-
ingratum ſœce Lectorem reor, ſi que ad hoc per-
tinent, ex medio adhuc manuſcripto in lucem pro-
ducam. Scribit itaque paulo poſt initium (h): „ In

C „ Ambroſii Templo quamplurima vetuſtaſſima inſignia
„ adſunt monumenta; ex quibus primum locum Ci-
„ bure Plinio huic viſum eſt, quod ejus erga Ci-
„ vici noſtros munificentiæ perpetuum teſtimonium,
„ præſtet; nam quomodo in Epuloſi ad Cæſium,
„ libro ſeipſo, & ad Pomptinum Sacuntinum libro
„ primo largitionis à ſe in Romæpublicam Comenſem
„ collata mentionem faciat, cæten de hac non ſen-
„ tite cum, ille præſcripſit tunc T. F. I. argueat,
„ quibus hanc ex Teſtamento fieri iuſſam oſtenditur,
„ cum illa à vivente facta eſſet. Ad hæc, ſe ſeſter-
„ tium decies Comenſibus largiturum arreſtaſſum eſt,
„ cum in hac menſa hæc quantitatem præſtitam non
„ appareat. Accedit his, quod ex vethigali fundo
„ cum pecuniaſ deberi Civibus ſuiſ voluit, ac no-
„ ſtris, ex nominibus, ideſt ære alieno Liberatorum
„ ſuorum pendis conſtituit, penes quos ſeſtertium
„ nummūſ ſexagintaſex milia locaverat, ut ex ejus
„ ſummæ incrementum, ſeu Triente uſura, denarii
„ DCLVI in epulum plebis Urbanæ præſtarentur. „
„ Huc uſque Alciatus.

Adde, quod Comenſes ipſi nunquam ſibi in no-
ſtrum inducere, ut ne miſimum quidem huic noſtriſ
gloriæ refragarentur. Quin immo Abyſſus Tætuſ,
Iſtorum Annalibus Comenſis Urbis conditor, qui
omnia ad patriæ ſue decus illuſtriſ reſegit antiquita-
tis veſtigia, cum de hoc marmore verba facit, illud
Mediolaſi ingentèſ adjuſcat, trahente in laudem
optimi Coacterranei ſui, pluribus liberaliter erga Civis
noſtros Plinii amoreſ commendandis, quod Thermas,
anſum Plebi Epulum, Collegium Puerorum ac Puellarum,
Bibliothecam denique ad Reipublicæ Mediola-
nenſis utilitatem, ac ornamentum, non ſecus ac
Comi vivens ſecerat, conſtituto pingui cenſu mortuus
aut exereſcit, ac locupletaverit.

Perſeverante huic Urbis honorem atque annuum
cenſum uſque ad tempora S. Monæ Archiepiſcopi,
qui ſub Severo Imperatore Mediolanenſem Eccleſiam
moderatèſ, Auctor eſt Ripamontius, qui libro II.
Decade I. mores illius æri deſcribens, à ſtudiis exor-
ditur inſpectus: „ Tum literis, & Sapienciæ, cete-
„ riſque bonis artibus honos habebatur. Namque
„ præter decretum annuum in ingentiorum alioſas
„ vethigal, etiam regniſ Librorum copia proſtabat
„ „ Me-

ces auxere, tres metioris proditus vidi, Franciscum Piccolpallum juris & bonarum omnium disciplinarum perita clarissimum, atque ad Archiepiscopalem hanc Sedem anno MCCCXXXIII. translatus, qui universos codices suos Metropolitani Bibliothecae legavit. Eorum postmodum partem nobiliorem, elegantissima videlicet pergamena volumina Federicus Cardinalis Borromaeus, tunc Bosca (a), à primariis Templi maximi Mythis gratiosè obtinuit, ut Ambrosianam recentissimè ab ipso condita pretiosius ornaret. Praclarum Piccolpalli exemplum proximè secutus est Franciscus Philadelphus, atque sua fœmè pro oraculo à Mediolanensibus habitus, illius ultimas tabulas offundere mihi locat eum Metropolitaneum Archivum lustrare, in iisque extraxis anno MCCCCLXXXIII. inter alia permulta, quae rei domesticæ vitæque illius illustrandæ lumen non modicè asserere possunt, statum reperi, ut libri omnes Graeci, Latini, ac manuscripti cederent in partem Federico Francisco filio suo legitime, ex Laura Magdalena de Mazzeis tertia voce suscepto, ipsoque deficient in Metropolitaneam Bibliothecam inferrentur, quod etiam peractum esse, signat ipsius nomine (si bene meministi) codices docent. Postremo ingenem in modum ejusdem scriptis lectionis S. Carolus Borromaeus, qui migraturus ad Superos mox omnes librorum suorum liberali munere Canonici Metropolitani hujus Ecclesiae reliquit, ut refert Giustianus (p), eorumque nonnullos insignioris notæ enumerat Bosca, laudatus (q).

Opportunitas hic locus videri posset, ut de Bibliotheca quoque Ambrosiana, quae publico in praesentem commodo patet, summa studiorum omnium utilitate, sermo inderetur. Statim tamen arbitror ordinem temporum sequi, etiamque inferius per compendium enarrare, eum integro jam volumine ejusdem institutionem, atque incrementa memoratus Bosca descriptur.

CAPUT III

Novus Athenas appellatus fuisse Mediolanensem Urbem, aut saltem partem illius, Hadrianus imperante, contra celsiores Scriptores definitur.

Venio jam ad exitum illud honoris vocabulum, quo donatam Mediolanensem Urbem, aut saltem aliquam illius partem innuabat Celsius, ut videlicet *Novus Athenas* appellaretur. Hujus rei indubium testem habemus Romane ætatis lapidem, quem in Ambrosiana Basilica reconditum primus (quod ego noverim) divulgavit Petrus Appianus in amplissima Inscriptionum collectione edita Lugdunensi anno MDXXXII. Hanc Inscriptionem fecit & ceteras Gallicae Celsianae ex Archiepiscopo desumptas ad illam, se misisse testatur in praefixa Operi epistola Johannes Choler. Posita est autem sub pag. XXIX. in hunc modum:

IMP. CAESAR. T. AELIVS. HADRIANVS.
ANTONINVS. AVG. PIVS. CONS. III.
TRIB. POT. P. P.
AQVAEDVCTVM. IN. NOVIS. ATHENS.
COEPTVM. A. DIVO. HADRIANO.
PATRE. SVO. CONSUMMAVIT.
DEDICAVITQVE.

(a) *Libro cit. pag. 46.*
(p) *In Pico lib. 7. cap. 11.*
(q) *Ubi supra.*

Eandem in Opus suum Inscriptionem antiquarum transibit Grueterus loco à Cellario indicato. Grueterius verò in Italia antiqua (r) inter cetera monumenta, quae vetustatem hujus Infubrum Metropolis magnificentiæ & splendorem testatur, hanc unam dignam censuit, ut ab ipso, tanquam precipuam Mediolanensis Urbis decus, referretur. Sane cum supra reliquas Graecæ Urbis scientiarum laude Athenæ florent, Athenarum nomen honoris gratia translatus est ad Civitatem illarum Elogium, quæ antiquum liberalium doctrinae præstantiā celebris excelleret. Hic Alcuinus Caroli Magni Praeceptor, cum Princeps ille, litterarum amore succensus, in Casareo Palatio Scholam condere meditaretur, non alia ratione vividius incitari posse credidit ad opus tam nobile proficuumque perficiendum,

quàm si eidem memoraret, hoc institutum evasurum. Galliam *Novas Athenas*; Ita enim in Epistola X. ad Regem scribit, plurimis vestre intentionis studiis, sequentibus forsitan *Athene* nova perficeretur in Francia. Aliud longe remotum exemplum profert Christophorus Cellarius, qui in antiqua sua Geographia (s) dignatam Urbis Remorum *Duroceteri* ex Strabonis descriptione referens, hæc subiungit; „Addimus aliam aut partem superiorem, aut illustriorem, etiam, quam ex studio litterarum bebatur. Conno- scim Fronto ex Hadriani seculo Rhetor & Grammaticus, referente P. Colentio, inde rem veterem Grammatico, dixit: *Ita vestra Athene Duroceteri*. Quid gloriosius quàm Athenis, mari ac- tum liberalium ac disciplinarum comparari? Ac deinde Urbem nostram commemorans proficquitur; „Mediolanum quidem seculi sub Antonino Pio facta, apud Grueterum, *Novas Athenas* adpellatur; ut adeo in summis laudibus provinciarum censetur, si hodie sapientie & doctrinæ, Atheniensium, principum in literis populum, æmulis fuerint. Capite autem IX. Mediolanensis regionis Geographiam antiquam illustrans repetit; „Liberalium studiorum fons des fuit hoc Municipium, athenis inde Novarum. Athenarum nomen accepit. Videtur (ex Inscriptione jam relata) pars Municipii vel Vicus, in quo domicilia litterarum erant, id augelli somnia- ri valisse.

Eruditissimus Magni Dictionarii Geographicæ gallicæ editi Auctor Bruzen la Haye, verbo *Athens*, conformi ad Cellarium sententia tradit ob præstantiam studiorum, quæ Mediolani florebat, Trajano imperante, inditum eidem fuisse gloriosum nomen *Novarum Athenarum*, nec diffinitur porro illam partem aliquam ex Urbe tanquammodo hoc titulo insigniri, ubi videlicet frequentiora paterebant gymnasia, ut Cellarius opinabatur; ita enim in Insula Delos peccolans locus *Olympieion* appellatur, extrastructusque templis Hadriani Imperatoris, ab Atheniensibus dicebatur *Novas Athenas*. Insulam quidem illam Atheniensis quoque incolabant, ut ex pluribus antiquis Inscriptionibus constat. Tilmemonium, ait, in dubio reliquidit (t) an Aqueductus ab Hadriano interceptus, & ab Antonino Pio anno CXL. confirmatus in *Novis Athenis*, ad Urbem aliquam Liguriam spectet, an adscribendus sit Insulae Delos, in qua exornanda plurimum aris infumpeit. Sed nullum dubio locum esse constanter affirmat, cum in Mediolanensi Urbe reperitur sit lapsa, clarèque ostendat, non adeo longè petenda esse hæc *Novas Athenas*; præcipue cum Stephanus in Liguria quoque *Athenarum* Urbem enumeret, & Eusebius, quem sequitur Tilmemonius, quamplures asserat Aqueductus ab Hadriano fuisse constructos.

Sed, ut rem candidè agam, fatari opus est, nonnullos etiam magni nominis Viros hinc Mediolanensem

(r) *Lit. 1. cap. 24.*
(s) *Lit. 1. cap. 1.*
(t) *In Astrum ant. 16.*

monium glorie aptè advertari. Joseph liquidem Scaliger (u), Isaac Casaubonus (x), & Johannes Meursius (y) non de Mediolano, sed de Athenis Aticit marmor enunciatum loqui asseverant. Attamen quid solidi fundamenti habeat decretoria hæc eorundem sententia, peroris non video. Meursius, qui interpretè ait: *non assensit viri docti, qui Athenis in Liguria hæc adscribit*, nihil validius profert, quam quod Scaliger jam armaverat, idemque præstat Casaubonus, omni acutissimi illius Scriptoris prætexens auctoritatem. Scaliger verò, ut ab hac nobili honori possessione Mediolanenses decipiant, duobus hæc argumentis innititur; Primum est, quod cum ex Dione, & Eusebio notum sit, Græcos Athenas pulcherrimis ædificiis ab Hadriano fuisse exornatas, & interea potest eisdem in veteri Inscriptione Mediolanensi dictas *Novas Athenas*; at quis propè intelligebat Vir Sapiensissimus huic conjecturæ potius, quam rationi, eam omnino vim inesse, quam implevit ab ipso nodum resolveret, causæque cedere hanc Metropolim jubere, difficultatem ingenuè fateatur, sed utatam reliquit, inquit: *Sed aliquis faveat; Quid Mediolani cum novis Athenis Hadriani? Equidem nescio*. Pergit tamen alterum argumentum proferre ex Manilio, inimi Ævi Scriptore, recitum illius carmen recitans, quod latine Meursius recitat:

*Qualis Erechtheus pæsis populata colonas
Extulit antiquas per funera patris Athenas,*

cum enim de peste illa Auctor hic agat, qui gratia est exæcho bello Peloponnesiaco, arbitratur Scaliger, discriminis causâ, à Manilio appellatis antiquas, quia *novæ* sua ætate decreverat.

Hæc universa vis censorie sententiæ. Verùm, quam frigida, imbellique sit ad evertendum insigne hoc Mediolanensium studiorum monumentum, tot celeberrimorum Scriptorum favorabili testimonio firmatum, lèvi etiam manu tenetæ dignoscitur. Num, cum liberatam omnem Hadriani munificentiam Græcæ Athenæ absumptæ? Quæ alibi splendida excellit animi vi vestigia Augustus ille Romani Imperii amplificator reliquit? Dionem ipsum teitem habemus, qui in ejusdem vita hæc profatur: « Socias Urbes, » atque subditis Imperio Romano, ex quibus multo plures, quam ullus unquam Imperator vidit, magnificè juxta, casque æquis, portubus, frumento, » operibus publicis, pecunia, honoribus, exterrisque » rebus auxit, atque ornavit. » Cur ergo Mediolani quoque, Urbis Principe, & Romæ tam proxima, incipi ab Hadriano Aqueductus non potuit, qui postmodum ab Antonino perficeretur? Certe dum Inscriptionem Mediolanensem attentius perlego, loqui eam video de Urbe, quæ jam ante Hadrianum, ipsum, & Arcetium præclaro Novarum Athenarum titulo insigniretur, ut enim *Aqueductum in Novis Athenis captum à D. Hadriano*. Hanc autem vetustissimus quisque affirmabit non aliam fuisse, quam Mediolanum, vel ob celebratam studiorum, quæ superiori ad hos Cæsares ætate hic vigeant usque, ad invidiam genium finitimarum, ut recitata Plini Epistola testatur, vel ob frequentiam Græcorum, quos in hac regione sedem fuisse tum florente Romana Republica, tum Julio Cæsare imperante jam, supra dicti, adeo ut tramata apud nos Græcia videretur, proindeque hæc Metropolis, *Novæ Athenæ* nuncuparetur. Græcas Athenas neque post Hadrianum eorum ejusmodi vocabulo fuisse donatas Spartianus docet, qui peculiariter hujus Cæsaris amorem erga Urbem illam, & magnificas ab ipso extructas solum *Ædes* commemorans, *Hadrianopolim* postmo-

dum dictam constanter affirmat. Non itaque eidem congruit inscriptio, quæ in alieno & tam longè dis-
feto loco reperta, alienum etiam ab illius ætatis ap-
pellatione nomen præferat. Quod attinet ad Mani-
lii carmen, miror à Scaligero, viro tam docto, ex
illo verbo *antiquas* inferri potuisse, quod *novæ* illius
ætate decreverat. Cur non enim alia peroris inten-
tione apponi Athenis à Pueris nomen id posuit, vel
ob remotissimi ab ejus ævo temporis immane inter-
vallum, vel comparatione florentium tum Athenarum
imperii, quod repetit succedentium bellorum inju-
riis perisset, ita ut *antiquæ* vocarentur *Athensæ*, quod
nihil ferè de veteri gloria illa se fortuna Athenien-
sium, cum scriberet, superisset? Præterea, etiam
si liberaliter id indulgeamus, quid ad antiquam Me-
diolanensium Inscriptionem *Novæ Athenæ* Manili, quem-

inimi Ævi Scriptorem ipsemet Scaliger profiteur? At-
tendendum fuisse Athenis id vocabulum seculo Had-
riani vel Antonini, quod tamen Spartiani auctori-
tati repugnare jam vidimus. Involuntum itaque per-
fuit Urbis Mediolanensium eximium hoc decus. Sed ne
in patriæ causa pereorans suspicione aliquæ apud eru-
ditos laborem, præstat hujus memorior vindicias au-
dire ab extero simul & sagacissimo Scriptore Clau-
dio Salmasio (x). Adorsus ille, post immensum Cas-
auboni laborem in Augusta historia illustranda, ean-
dem novis Commentariis exponere, ubi ad illum.
Spartiani textum in Vita Hadriani pervenit, *portem
Athenarum*, in cujus Commentario Inscriptionem
Mediolanensem ad Atticas Athenas transfert Casau-
bonus, ita reponit: « Ad Athenas, quod tenet
» cum illam Urbem multis operibus instaurasset Ha-
» drianus, partem Urbis, quæ maxime illis ædifi-
» ciis ornata fuit, *Hadrianopolim* nuncupavit. En-
» rant Viri docti, qui Novarum Athenarum nomine
» partem illam Urbis, quam splendidis ædificiis or-
» navit Hadrianus, insignitam fuisse censent. Quid
» enim hoc ad honorem Hadriani, si Urbis illa, aut
» pars Urbis dicta fuit *Novæ Athenæ*? Sed nec In-
» scriptio illa, quæ Mediolani extat, & Novarum.
» Athenarum memini, quicquam ad hæc Athenas
» Atticas pertinet. Primum, unde Athenæ Medi-
» lanæ hæc inscriptio? Deinde, quis credat In-
» scriptionem Latinam in Urbe Græca fuisse positam
» Athenas Urbem in Liguriis positæ Stephanus, qui
» in recensente Urbium, quibus hoc nomen inditum,
» *Trojam Asiam* facit, & illæ sunt fortasse *Novæ
» Athenæ*, in quibus captum ab Hadriano Aqued-
» ductum, & ab Antonino Pio confirmatum loqui-
» tur illa inscriptio. Nihil etiam ad rem facit, quod
» Vir summus observat animalverfonibus in Euse-
» bium; cum locum in Delo insula sumptibus Had-
» riani ædificiis instaurasset Athenienfes, *Novas
» Athenas* vocaverunt; non enim simpliciter *Novas
» Athenas* illi loco nomen indiderunt, sed *Novas
» Athenas Hadrianas*. Fallum igitur Athe-
» nas, aut ullam partem Athenarum post Hadrianum
» instantionem dictas esse *Novas Athenas*, cum
» planè ac disertè scribat hic Spartianus, *Hadriani-
» polim*, partem Athenarum fuisse dictam. » Hæc
» Salmasius, quem adhuc juvenem ipsemet Scal-
» ger & Casaubonus non solum admirari sunt, sed
» etiam professi fuisse, si à literarum vii sedione
» semper doctiores discessisse, ut refert Rutenius (x).

C A.

(u) De emendatione temporum lib. 3.

(x) In Comment. Hist. Ant. fol. milii 36. tom. 2.

(y) De Fortuna Allicarum cap. 10. in Gronovii Thesoro.

(x) In Comment. ad Aug. Epist. fol. milii 31. tom. 2.

(a) In For. Lib. 1. 6.

CAPUT IV.

*Floruit in hac Urbe studiorum seculo IV.
insigne argumentum ex S. Augustino
publico Mediolani Praeceptore.*

Nullum haecenus insignius Mediolanensium studiorum monumentum productum est, quod par esse possit Sancto Augustino, quem universa Ecclesia, ut praecipuum Doctorem colit, nostra autem Civitas publicum quoque magistrum habuisse glorietur. Tanti est hic docuisse Augustinum, ut extolenda supra ceteras Italiae Urbes (si Romam excipias) huius Metropolis glorie, hac una sufficeret laus. Neque verò me paenegyricas laudes fummo huic Praeceptori texere velle quicquam arbitretur; id enim alienum est ab historico huiusmodi Commentario, fuisse iam hoc praestitit Puteanus in libello de *Scholis Palatinis*, qui ferme totus in hoc argumento versatur. Nonnulla tantummodo innuere necessarium duco, quae celebratam studiorum illa aetate in hac Urbe florentium valeant illustrare. Et primò expendenda venit Legatio publico Civitatis nostrae nomine Romanam missa ad ipsum Urbis Praefectum Symmachum, ut videtur Rhetoricae artis Cathedralis dignus Institutor pereretur. Hac omnia narrat Augustinus ipse libro V. Confessionum (b). Posteaquam missum est à Mediolano Romanam ad Praefectum Urbis, ut illi Civitatis Rhetoricae Magister provideretur &c. Quis autem credat, fuscipsum ab Urbe tota consilium, ut tam longo itineris intervallo primores Viri hinc legarentur, ipsique Praefidis Romani auctoritas, & patrocinium imploraretur, nisi de conservando praclarissimo Metropolis huius decore, studiis videlicet, praecipuo hic honore florentibus, felicitate maiorum succellere publice veluti fidei commissis, actum fuisset? Praeterea, cum datus sit huic Urbi Augustinus, quis opinetur, voluisse illum de domina terrarum Urbe recedere, ubi iam eximia cum laude Rhetoricam artem profictebatur, nisi ad aequale saltem, si non altius, magisterii sublimitatem se promovendum existimasset? Praecipue cum doctrinae suae conscius, & adhuc *Mnicheis vanitatis inuolutus*, lucrum solummodo ac inanem gloriam sollicitè confectaretur, ut ipsemet sapiens, lachrymis atramentum inspergens, fateatur. Demum, solemnis illa inauguratio studiorum, quae ab ea quae aetate vigeat, ut delectus ad institutionem litterarum juvenutis novus praecceptor, coram publica concione, ac Praefide ipso Urbis Mediolanensis perorans, quoddam doctrinae suae periculum faceret, quanto hic in flore ac pretio studia tunc forent, abundè testatur. Id quoque ex Augustino discimus, qui libro tertio contra literas Peticiani scriptum reliquit, se in auspicali studiorum oratione complexum fuisse laudes Consulibus Bautois (huius Consulibus meminit etiam S. Ambrosius in epitola ad Eugenium Imperatorem) inquit: „Cum ego „Mediolanum ante Bautoem Consulem venerim, „eique Consuli Kal. Januarii laudem in tanto conventu, conspectuque hominum, pro mea tunc „Rhetoricae professione recitaverim &c. „Dolendum quidem est, nullum nobis superfuisset monumentum, quo dignosci queant, vel in patris huius gymnasiis studiorum leges, vel nomina Praeceptorum, qui procul dubio ante, ac post Augustinum publico decreto erudiendis ad liberales disciplinas adolescentibus insudavere; cum vir Flagrum Manlium Mediolanensem Valentiniani Caesaris Praeceptorem, interpretatione etiam Georgiorum Virgilii celebrem, Chalceus eo seculo memoret, & Verecundi Grammatici no-

A men nobis servaverit Augustinus ipse, qui ejus opera usus est, cum ad Brianzon colles se recipiens piis meditationibus Autumni bimestre impenderet, ut ad Baptismum se pararet, dimissione muneris sui ab Urbis nostrae Praefecto, exente Octobere, impetrata. Sed fortasse tanti Doctoris fama aliorum gloriam obduxit, cum unus nobis instat omnium esset Augustinus, quo nihil illustrius Mediolanensium famae relinquere potuit antiquitas, aut vovere & sperare posteritas, ut aiebat Puteanus. Merito itaque eidem à Republica Mediolanensi in Scholis Palatinis decreta est statua, quae adhuc perdurat adjecta Epigrapha, digna, ut in publicum lucem producta futuris aetatibus innotescat:

B AVGVSTINVS, HIC HYMANA DOCENS,
DIVINA DIDICIT.

Recitari etiam meretur, quod in commendationem studiorum Mediolanensium praefatus est Hieronymus Bosius Ticinensis, publicus Mediolani Eloquentiae professor, cum pro hac ipsa decernenda S. Augustini statua apud primarios Urbis nostrae Praefectos, collectumque populum declamaret: „Vestra professio „singularis gloria est, Viri Mediolanenses, quid „hanc Palatinam Academiam, ab ultimis penè huius „iustae Civitatis auctoribus, fummo erga bonas artes, ac unam praecipue Eloquentiam institutam, non solum ad hunc usque diem stare, sed „magis etiam ac magis florere semper voluitis. „Quippe immanis barbarorum vis, ac ipsa longi „temporis aetas facile potuit cuneatam Theatri mollem, Circum, peristyla marmoris signis exornata, Herculeas Themas, & reliqua oculosorum „hominum oblectamenta demoliri, quia rerum ejusmodi curam Mediolanenses, ut viri fuisse industri, & ab omni ocio alieni, aut nullam, aut parvam admodum fusciperent. Contra verò nullam „anorum, invadentiumque hostium injuria, Palatinam Mularum sedem deurbavit, quia summa cum virium & animorum contentione vos hanc semper strenuè adeò fartam rectam conservastis, ut omnibus liquere potuerit, eos esse Mediolanenses, qui cum summum honorem bonis disciplinis habent, iidem quoque velint ad Reipublicae bonum suos „juvenes informari &c. „Quae fuscè prosequitur oratio, cum legi possint in oratione ejusdem, anno MDCXXII. typis edita Mediolani. Id tantum adverto, in recitatis verbis innui ab hoc Auctore celebre carmen Aufonii Poëtae & Consulis, qui eodem cum Augustino seculo florens, & praclarissime huius Urbis praestantiam metro describens, ceteris ornamentis Eloquentiae laudem praeposit, Palatinaeque arces commemorat, à quibus inviolatam seculis omnibus Palatini nominis gloriam publice nunc etiam vigentes Scholae traxere; quo circa etiam earundem panicebus insertus est parvus lapis, insigne hoc antiquitatis, decorisque sui testimonium insculptum reterens, Aufonii nempe Epigramma:

E In Mediolani mira omnia copia rerum,
Innumera, cultaeque domus, sacunda virorum
Ingenia; antiqui mores; tum duplice muro
Amplificata loci species, populique voluptas,
Circus, & inclusi moles cuneata Theatri;
Templa, Palatinaeque Arces, opulensque moneta,
Et Regio Herculei celebris sub honore lavacri,
Cunctaque marmoris ornata Peristyla signis,
Manique in Valli formam circumdata limbo;
Omnia,

*Omnia, quae magnis operum velus amula formis
Excellunt: nec iuncta premis vicinis Roma.*

CAPUT V.

*Gymnasium Mediolanensium celebritas Servio P.
& V. L. S. Emodii, & Cassiodori
testimoniis comprobata.*

Seculum quantum sicuti Italiam universam, ita & li-
teris fatale fuit; irruptione siquidem à Barbaris
facta, cum sordo ubique tumultu omnia misceretur,
in partem improbe vastationis raptae fuere liberales
disciplinae, ipsaeque laetitia ferreo, peregrinorum
idionatum asperitate vitiosae, adeo clangit desolatio-
ne, ut nonnulli post decimum ab inde seculum,
ad pristinae elegantiae nitorem rescindi potuerit. Quin
immo tantum fuisse odium Hunnicæ gentis in Italiae
perniciem, ut de penitus obliteranda Latina lingua
actum fuerit. Author est Petrus Alcyonius libro II.
de Exilio, qui inducens Legatum cum Julio Medi-
cæ colloquentem, hac illius oris verba accommodat:
„In Bibliotheca nostra aservatur liber incerti
auctoris graeci scriptor de rebus à Gothis in Italia
gestis. In eo memini me legere Aetiam Regem
post pacem victoriam, tam studiosum fuisse Go-
thice linguae propagandae, ut edicto lanxerit, ne
„quis lingua Latina loqueretur, magistrisque insu-
per à sua provincia accivisse, qui Italos Gothi-
cam linguam edocerent.“ Nihilominus vestigium
aliquid vigenit adhuc per eam aetatem Mediolani
studiorum, sub minore videlicet Theodorici Regis
imperio, in S. Emodii Episcopi Ticinensis scriptis
reperio. Frequens in illis mentio est Deuterii Gram-
matici, Viri spectabilis, publici in hac Urbe.
Præceptoris, ut in adnotationibus aperitissimè Sir-
mondus testatur. Quis à doctrinae praestantia ex-
celleret, metiri abusive possumus ex summis, qui-
bus illum comulæ, laudibus tantis Antistes. Ubi-
que siquidem eundem vocat *Doctorem optimum, Ve-*
nereabilem Magistrum, ingeniorum linam, fabrica-
rum finium, doctissimum hominem. Nonnulla hic
sufficit referre, decrepata ex Ennodii operibus, in ces-
satione duo, ut inde clarior innotescat, qualem cata-
strophae etiam illo seculo studiorum Institutorem Me-
diolanum habere. Laborabat fortasse oculorum morbo
Deuterius; ad illum propeceps Epitaphium, quæ
XIX. est, Ennodius dirigit, atque in ejus occurfu
hæc habet: „Tu, quæso, lumina sub doloris he-
„rebeas, cupis tam clara sunt, carmina, & qui
„lucem loquaris, de visione caulis? Quam rimeo
„ne parvus in meritis tuis laudator inveniar? Tibi
„rectè adscribere cuncta dare oculos, & obscura
„mentum peragere splendore radiare.“ In ora-
tione pro Aratore ipsius discipulo, ita cum alloquitur:
„Te inter Cives, mei immemor, superba
„Delus admoveat; Tu Caltali gurgitis laetus pos-
„sessor accedis, & ego vix arenis labiis stultas
„tem guttae marcidis liquoris insando.“ In altera,
cum Parthenium ejusdem ex forore Nepos, publicum
experimentum optime excelsi ingenii dedisset, Deu-
terio præceptor laudem interens subiungit: „Ube-
„res tibi coram multis, commendatissime hominum,
„grates refero, qui agnosci à me Parthenium insti-
„tutione fecisti. O laudanda supra hominem rei vir-
„tus ingenui! Demum, ut quæplura his similia
preteream, Epigramma ad illum meritis, unico
carmine venturæ ejusdem laudem complectitur, in-
quies:

Immemor Doffor datibus illis cluit,

Ton, I.

(c) In *Etymologicis* ad hoc verbum.

A idem splendet, ut Vossius (c), & Laurentius (d)
exponunt.

Nec minus præclarum argumentum est, quæ
tunc apud externos opinio præstantia Mediolanensi
floreret gymnasia, Discipulorum in hac Urbem
confuentium nobilitas. Sex ab Ennodio enumeratos
habemus aviæ sanguinis claritate insignes, ex quibus
exteris conicere licet; cum ipse iustitiam eorum
meminerit, quos sibi aut auctor vinculo adhi-
ctos, aut amicis officiis commendatos informati
illudis curabat. Lupicium primò memorat, ex io-
rore sua Euprepia nepotem, quem, pro more illius
temporis, Licetium quoque Firminum appellatum,
tradit Sirmondus ex nomine utraque Avi paterni,
maternæ, quorum ob summo Reipublice Magi-
stratus egregie gestos celebris in Gallia fama viget.
B Parthenius subiungitur, alterius fororis filius, quem
Magistrum officiorum, ac tandem Patricium fuisse
idem Sirmondus opinatur. Paternus inde, ac Sever-
us occurrunt, de quorum summa nobilitate Enno-
dus ipse fidem facit inquiri: „Ecce Paternus, &
„Severus ornamenta Curulium, & parentiva voca-
bula purpurarum, eruditionem originarium in ipsa
„vite præstolantur exordii; „Pater siquidem Pa-
tri, aut Avo, doctrinae titulo, posita fuerat in Foro
Trajano ærea statua, viventeque etiam summum cum
honore obtinuerat, ut ex Pastorio Praefecto, Pe-
tronii Maximi II. Consulis anno CCCCLXII. Colle-
ga declararetur, teste eodem Sirmondo. Memora-
tur item quidam Filius Eusebii, nobilissimè ab Enno-
dio dicti, quem cura sua commissum supremæ vice
precibusque Patris, in vite confinio degeneri, ipse-
met scribit. Denum proferatur Arator, de quo lo-
quens Sirmondus ait, se libenter accedere ad eam
conjecturam, quod ille idem fuerit, qui Legationi-
bus, aliisque publicis officiis in aula clarus, postmo-
C dum S. R. E. Subdiaconus delectus fuit, Adæque
Apostolorum veribus exposita eorum Summo Pom-
pice Vigilio, plenaeque Synodo, cunctis acclamanti-
bus recitavit. Hos omnes Mediolanensibus gymnasiis
nomen dedisse sub insigni præceptoris Deuterio dubi-
tare non sinit Ennodius, qui in primo illorum ad illa-
dia ingressu præstantissimum habere, dum Magistrum
alloquitur, cum *Doctorem optimum, venerabilem, &c.*
vocat, quæ nobili appellacione Deuterium, Medio-
lani procul dubio doctorem, indigitar Sirmondus
affirmat.

Atque hinc etiam alterum colligi posse indicium
crediderim, quod præclarè celebrante in Urbe no-
stra per illud tempus studia coelestent. Cum enim
cuiuslibet ex memoratis discipulis orationem Ennodius
elaboraverit, quo die primò in Scholis interebantur,
nemo non videt, solenni quodam ritu actum
fuisse tunc magistrum, cujus innu à tam comito
viro tantus honos deferretur, ut publice declama-
ret. Accedit, in more etiam positum ea etate fieri,
ut illis temporibus in absentium civium con-
fessis specimen proficiens ingenii perorando discipuli
exhiberet. Eucharistica siquidem *Dispositio* in Ennodii
operibus legitur, quæ Deuterio Magistro gratias red-
dit, cum Parthenius optimam illius institutionem pu-
blica declamatione probaret. Altera etiam videbitur
eiusdem *Dispositio*, cum Arator ad laudem *provo-*
E *lusus* sit, quo nomine, an experimentum ipsum laude
plenum, an premium aliquod promissi ad soliorum
classe discipuli designaret, profusa ignoro. Divisa
certè fuisse in varios scholarum Ordines eo tempore
studia, ad hoc verbum, *Classis*, aliquando ab En-
nodio usurpatum, adnotavit Sirmondus. Denique non-
nihil quoque lucis arripio ex scriptis Ennodii, ste-
tisse in hac Urbe Collegium educandæ erudiendæque
juventuti, ac illud fortasse adhuc erax, cui annos
redivit Plinium Juniorem legasse jam vidimus. In
D *Dispositio* siquidem, quam habuit Ennodius quæsto
Lupicium in *Audientia* tradidit *Deuterio Viro*
c str-

(d) *Analhematista*.

Spoliabit, has interficit : „ Sponde tuis adolescentem
tule digna primordiis ; spem solidam de tua perfe-
ctione concipimus . Borum ingenium Doctori op-
timum mancipamus . Sacri rudimenta venerare Col-
legii .

[illegible]

A „ qui nobilia germina laboriosis purgando farculis in
fructibus facis agros &c. „ Reliqua, quae ex-
pendi possent de Papaei Gymnasio, Ennodii & vo fi-
orent, ut Gatus erudit prelit, libem omnia, ne
in prelaestissimum Urbem laborare arguar invidio,
Abundè namque isti sufficere exhibito, ut veterum
monasteriorum, Scripturarumque insignium auctori-
tate fulta, Mediolanensem studiorum gloria, intacta
severetur.

Quodloquidem auctor de Aratore Poëta, & Cardinalis superius mentio incidit, quem notat gymnasia discipulum habuisse gloriatur, non ubi re factum confiteri, si huc Meeropoli alteram quendam gloriam adiciam, quod patria eidem fuisse Mediolanum. Communis Scriptorum traditio refert, Ligerae illum natalibus esse; nec refragari illum potest, cum talia, quae alteri nationi illum adhibent, hucque emerant monumenta. Controverfie momentum in hoc uno vertitur, quid illa vox *Ligera*, Aratoris avarae, comprehendere. Qui de Ligustici rebus avarae recitationi scribere, statim ac vocabulum illud oblatum illi oculis, citra ulla haesitationem, Janseni scripturae, Aratorum donatur; quodque Janseni etiam egiit Aristoteles, nonne Aristoteles illius Aratoris Scribentis, in avarae Athenaeo Linguistico, eundem infert. Quin immo Georgius Josephus Eggs libro I. Purpure doctus de fecunde confiditie proferit, ut nullo prioris documento relato, causâ lapsus Mediolanenses pronunciaverit, inquis: „Arator, quem perperam minus erudit Aratum

C. nominant, natione Italus, paritil non Ravennas, nec Mediolanensis, ut quidam per errorem opiasit fuit, fed Ligor atque in ipfa Liguria inbitans, eruditus, & Cautidici officio aliquid fundus, &c. Atque fit antiquum confilium hitoriarum, confilium paritil, Liguria nonne fit peccuaria fed Iunienfi provincie, ut Mediolanenfi excludat. Urbem, quidem notram non tam Ligitiam, fed Metropolim appropinquat, & etiam, & etiam, quod veteres Auctores floribus, it omnes, quorum, quosque, Scritores fit etiam primo in cortice delectant. Plura colicet Treitani Chalcis in hitoria paritil ad annum CCXIC, ut ollenat Theodorum Martium Confilium, quem Claudiu carnice celebrat, & Ligitum dicit, faffe Mediolanen-

Liguris nomen transit ad nostram regionem; ehm enim certum sit, ab aeneis Geographicis Ligusticae ora confinia ad Padum statuta fuisse, aliunde verò subsequens Scriptorum testimonio constat, transpadanos quoque incolae, Ligures esse appellatos, utrumque eruditè conciliat, inquit capite VII. „ Sub posterioribus Romanorum Imperatoribus, ut „ superiori capite dixi, quod gentium nomina, pro „ vinciarumque fines in longè alienas sepe terras „ transferrentur, Liguriae etiam nomen obviuit ma- „ xima pars Galliae transpadanae, in qua Mediolanum „ & Ticinum sunt oppida. „ Hoc autem nomen per- „ duravit longè sequentibus seculis. Paulus siquidem „ Diaconus (g) agens de Liguria, secunda Italiae pro- „ vincia, Mediolanum, tanquam Liguriae caput, pri- „ mo loco constituit. Sanè Ennodii aro in hac appel- „ latione invaluerat, ut frequentissima in illius scriptis „ occurrit, cum de Civibus nostris, atque adjacentibus „ populis, sermone inditur. Unam propono S. „ Epiphani vitam ab ipso contextam, in qua permulta „ de Mediolanensi ac Ticinensi Urbe reperiuntur, eas „ autem promiscue semper Liguriam nominat. „ Inter- „ ea apud Ricimerem Patricium, Mediolani ea tem- „ pestate residentem, fit collectio Ligurum nobilita- „ ti. „ Cùm Epiphanius Ticinensis Episcopus Roma- „ nam profecturus, ait monitum esse studio legationis „ Episcopum venisti Liguriae, cùm idem Epiphanius „ accepto ab Anthenio Fidei sacramento Roma- „ didicidit, statim subiungit, *sestina ad Liguriam re- „ verti*; Cùm iterum ad Nepocem destinatur, repetit, „ *evocatur ad consilium Liguriae laetum*. Prolixius ni- „ mium fuerim, si loca omnia relegerè velim, ubi En- „ nodius hanc vocem usurpat, ut has designet regio- „ nes. Id solummodo adnotandum censio, dilucide „ ex his omnibus colligi, receptissimum illa aetate apud „ nos fuisse huiusmodi nomen, adeò ut Sirmundus „ illo eodem utatur in commentariis suis, quibus En- „ nodium illustrat; Ad verbum siquidem *Mediolani*, „ quod in eisdem epistolis legitur, explicationem „ hanc subdit: „ *Mediolani, quod nomen est Liguriae* „ *Oppidum non procul à Mediolano*. „ Quae cum „ ista sint, quo iure, quapro, ob solam Liguriae vocem „ Iasenii Provinciae tam interdictè & constantè Ara- „ tori adscribitur? Nullum hoc usque documentum pro- „ ductum est, quo vel ejusdem familia in iis regioni- „ bus florens, aut gestum motus, vel leve etiam ha- „ beri ibidem incolarum vestigium indicetur; nulla Urbs, „ aut Vicus valde illius dignitas designatur, qui eum „ prodeuntem in locum exceperit. Hoc unicum „ tam eximii honoris Januicibus afferendi argumentum, „ quod *Ligur* dicitur. At vox ista, ut vidimus, am- „ bigua est; siquè temporum illorum in ea usurpanda „ morem, ac quae Ennodius ad nos transmissa de Ara- „ toris vita, seculò perpendamus, verosimilius Medio- „ lanensem Urbem connotare intelligemus. Scribit „ enim Sanctus Amilius, orbatur parentibus Aratorem „ in ipsi penè vite primordiis, iusscepum fuisse in- „ peculatorum tutelam à Laurentio Mediolani Archiepi- „ scopo tanta fidelitate, ut gratia dicenda fures ca- „ lante, ehm „ per felicia naturae damna, ut ipse „ ait (h), communis Pater & Episcopus factus es- „ set proprius; ille afflictorum consolatio, jejuniarum „ cibis, carcerum oculis, per claudere, tot pie- „ tatis suae species, tot misericordiarum gradus, ad „ hujus consepit peritiam profectum, & illud Do- „ mini Laurentii, quod Mundi necessitatibus succur- „ rit ingenium, in ministerio hujus exercebat infan- „ ti. „ Quis autem non videt, ehm adeò tenere „ atatis foret Arator; ehm et dicitur factus proprius „ Pater, qui jam officio patoralis dignitatis Pater erat „ communis, congruentissime inferri, natalem quoque „ domum eodem hic obgruisse? Innotuit siquidem non- „ nihil invidia ceteris hujus Metropolis incolis inasali

A poruisse, cum quae ditribus per omnes cives debu- „ rat Episcopalis sollicitudo, in huc unum quodam- „ modo colligeretur. Præterea, quae de illius studiis „ narratur, universa ad hanc pertinent Urbem; à pri- „ mis namque, ut ajunt, unguiculis, quemadmodum „ ea vox *Aleferentis* scriptis ab Ennodio repetita ma- „ nifestè significat, Mediolani literis infusum, constan- „ tissi labore isdem perdidicisse tandem ibidem per- „ duravit, donec ad laudem protheretur. Id enim „ testatur duplex Praefatio ab Ennodio habita, & cùm „ Deuterii Mediolanensis Magistri disciplinae traditur „ & cùm eruditè ingeni specimen daret, publi- „ camque laudem, novi honoris incrementum, suscep- „ ret. Denique extemporaneum carmen ab Ennodio „ compactum in *Natalis Infantis Aratoris* laud sper- „ nendum indicium est, non solum infantiam suam no- „ stra in Urbe transgressisse Aratorem, sed natali quo- „ que luce hic fuisse donatum. Jam verò his omnibus, „ quae convari tanquæ Scriptoris testimonio constant, „ ad aequam lancem revocant, judicet Lector, an ita „ facile abundum sit in eorum sententiam, qui unica „ *Liguris* voce innixi, decus hoc Gemonii Reipublicae „ addicunt, nullo habito discrimine aetatis, in quibus „ Liguriam denominari nostram quoque provinciam, „ tanquam præcipuum sui partem, complectebatur. Porro „ Sirmundus, magni apud eruditos nominis, non „ obfcurè nobis patrocinari videtur; postquam enim „ in commentariis ad nomen librum Epistoliarum En- „ nodii, Athalarici Regis testimonio (i), *Aratorem*, „ ait, *Ligurum patriis fuisse, secundo patri natum, at- „ que in Liguria ipse evasit*; Dictionem Ennodii, „ quae ad illum pertinet, illustrat, hac subdit: „ *Di- „ ctio haec tota nunc primùm in lucem edita est*, „ *scripta in gratiam Aratoris, cùm Deuterii Gram- „ matici Mediolani disciplinae traderetur; Mediolani* „ *inquam, quia, ut ad Epistolam observatum est,* „ *Arator extra Liguriam non ibat*; „ Si itaque „ Sirmundus ipso monente, ad Urbem Mediolanensem „ contrahenda est vox *Liguris*, ehm Aratoris innu- „ tur infinitum, cur non etiam cum patris *Ligur* affe- „ ritur? Eodem siquidem contextu utrumque pronun- „ ciat, nec quisquam asserti discriminis, ut diversi- „ modè unum ab altero percipi debeat, quemadmo- „ dum in antiquissimi Scriptoris illustratore necessa- „ rium erat, ne vel Lectores deciperet, vel ipse sui „ negligentia, aut ignorantia notè intersperget. „ Equidem Puricellus tamen fecit hanc Sirmundi ado- „ rationem, ut nec dabitandum censuerit de huiusmo- „ di gloria nobis securè vindicanda; quocirca ejusdem „ verbus relatis, ita profequitur: „ *Inde Aratorem in* „ *testimonium Poetae factum sacrum, ac nostrae Urbis* „ *decus gloriosum, quippe Civitate Mediolana-* „ *sem*. „ Reliquum nunc est, ut de Ennodio quoque „ pace subiciam, ehm ad historiam literariam etro- „ nandam non modicè consecrat celeberrimorum virorum „ praestantia, qui aut in Urbe nostra anteaclis secula- „ rium studiorum auxere, aut ibidem progeniti, si- „ gulari doctrinae laude, sanam nomenque illustrare apud „ ceteros, non tam sibi, quam patri pepercunt. „ Qua eloquentiae ubertate, aut multiplicis eruditio- „ nis commendatione præstaret Ennodius, non vacat ex „ veterum, aut recentium scriptis referre. Id unum „ recitare satis erit, quod, in ejusdem vite operibus „ praevia, compendiarie laude collegit Sirmundus: „ *Et, inquit, ingenii famè floruit & doctrinae, ut* „ *non solum in pretio esset, quae sua sponte scribe-* „ *ret, sed amicum quoque, quos impendissimè co-* „ *lue, rogatu, in dictatione aliorum nomine oratio-* „ *nibus, epistolis, epigrammatis, ac diversarum rerum* „ *epigrammatis, afflictae operam dare cogeretur.* „ *Quo in genere multa sunt ad gloriam Ennodii il-* „ *lustrata fuerunt, sed nihil illustrat Apologice &* „ *Pa-*

(g) De Gestis Langobard. lib. 2. cap. 15.

(h) In Dissert. quædam Arator Auditorium ingressus est.

(i) LM. & Paris. Epist. 11.

„Panegyrico, quorum altero Theodoricum Regem publice laudavit, altero Symmachii Papae, Synodique Romanæ causam tanta cum approbatione defendit, ut à Synodo universa honorificentissimo Elegio decretoque ornatus sit. „Hinc autem, si Cives nostrum, patriæque Mediolanensem affirmare, nos longè à vero ne aberravimus existimo. Præcipuus Scriptorum pars, qui aut de sacris Auctoribus, aut de Ticiensis Ecclesiæ, cui ille plurimum annorum curricula Diaconus primò inservit, deus. Episcopus sanctissimè presuit, natione Gallum passim testatur, sique hoc nomine progenies tantomodo, venturaque nobilium Maiorum series indicetur, utique libens afficiatur; id enim præclara testificatione ipsemet Ennodius scripsit profiteri, ut proinde mihi, Spelium scripsisse, quod ille à *Verulamio* Urbis, qui *Verulamio*, Oppido Langobardum, nomen dedere, sanguinem derivaverit. Arrianum hoc etiam citra dubium durum, nos ita facile quisquam evocet, aut Aristate, ut quidem tradunt, ut alibi in Gallia natale Ennodio solum obtigisse. Dupius in Ecclesiastica Bibliotheca gallice scripta, gallicanum eadem progeniem assignat, in Italia nihilominus natorum aperitissime scribit. Simundus verò Ennodii vitam evulgans in eum sententiam se propendere afflavit, quod tam illustrium natalium gloria Urbis Mediolanensis congerit; ita enim post prædictum inquit: „An in Gallia, hoc est Aristate, unde illi origo, & quam dulcem sedem vocat, an, quod in portis reor, in Liguria Mediolani natus sit, incertum reliquit. Mediolani certè à *poeto* sedem habuit. „In adnotationibus verò ad *Ennodii* de vita sua ab Ennodio conscriptum, ejusdem innotatos locum designat afferre, apud sacrum Adem. B. Victoris Marryi Mediolanensem Ennodio domum & sedem consilii. Nec parvi faciendam reor totius Scriptoris auctoritatem; cum ipse exstiterit, quam nemo unquam, cur tam scripta, tum quidquid ad Ennodium spectat, evulgaverit, & præterea Gallus etiam genere sit, quo circa, si nationis lux amoenissime occupatus, hoc decus Urbis nostræ libenter assulgeret, nomen ex laudislibus indicis ab Ennodii laudationibus gelidius collectis, ad favorem nobis sententiam suam depromendam adductum fuisse, nemo non asseruit. Sane tam multa sunt, quæ Ennodius celebræ de hac Urbe nostra Mediolanensi, ut proventus Civem addiditissimæ patriæ lux exornaret, ac in ea decemque se prodit. Dodecim Archiepiscopi, à S. Ambrosio usque ad Theodorum, elogium merito contexta; Laurentium Archiepiscopum plenior oratione commendat; relecta Tempia, Principem hic operum ornamentis auctum, Ruperteria elegantibus hic opere cunctis Epigrammatis laudat; Italia commemorat, præsentem nobilibus pueris, vel cum gymnasia ingreditur, vel cum publicum doctrinæ speciem præbet, eloquio incitat, aut economis proficiat; Quis præclarus ad comprobandum, quod de patriæ ejus solo conseruat Simundus? A Mediolanensi Urbe profectum Ennodium cum ad Brigantines transisset, idem testatur in adnotationibus ad illius itineris narrationem adjectis. A Boetio quondam Domum, penitus ferme neglectam ac collabentem, in Civitate Mediolanensi deprecatur Ennodius ipse, sed aliquod pæne hereditatis in argumentum proponit, scribens (k) *Testem est enim, ut parentes (videliç conseruat) nostri habent, quod de patrum nostris male derelictum. Sed nihil validius conseruat, ut apud nos genus Ennodium credamus, quod Dithenon ab illo habitum, cum post Synodum Palmarum anno DLII. Romæ à Symmacho celebrata, de suo rediit latere; tam nuncque ita exordium: „Amica est homini ad gentile solum reversioni, semper hilaris, dum motus quocumque ei pergrinanti mem ansia peperit, quasi præinitio, &*

A „Cælo gravante dispositos se evasisse confidit. Debetur ergo vox serena letitiae, ne muta gaudio, meroris imaginem formaretur. „Gentile itaque Ennodio erat hoc solum; neque enim in Gallias properasse, cum Roma tunc rediit, temerè affirmatum quæpiam existimo. Quod civitationi alicui locum recludere posset, testimonium est Ennodii ipsius à me superius relatum, quo Mediolanensis illud Virgilium vocidare contendit. Ut quid enim? Cives alioquin nostros, *Mare* vix disset, si in eadem Urbe gentis, suam quoque hanc gloriam, iure aequalum facere posset? At facilis nodus exolvitur, si, quod jam ante monuimus, recolatur, avitam nempe stirpem Ennodii gallicam venis illius sanguinem indidisse, ac proinde minimè sibi arrogatum ab ipso decus, quod Mediolanensibus, venuto à tempore seriem Maiorum in hac Urbe trahentibus, peculiariter fuisse quique peripiciat.

B Claudio hunc paragraphum infissi Elegio, quo Athalaricus Gothorum & Italia Regi Mediolanensis gymnasia, sua ætate florentia, adeo commendat, ut cum Romanis studiis de palma certare possit, nec Tullianæ Eloquentiæ seculis invidiosè tulerit. Extrat præclarissima hujus regis Encomii memoria in Operibus Cassiodori, epistola XII. libri octavi variorum. In ea liquidem institutus Athalaricus Aratore, Comitem Domestiarum, postquam illum appellavit *Aratorum præfatum, dehissemus, & talis, qui prorsus in studiis non habere, tandem hæc subdit:*

C „Romanum eloquium non suis Regionibus inventum, & ibi te Tullianis lectis differtum reddidit, ubi quondam gallica lingua resonavit. Ubi sunt, qui litteras latinæ Romæ non etiam alibi, afferunt esse discendas? Evaserat Cæcilius pondus vereturum, si hunc proventum secula prius genuisset, solata est quippe vi illa sententia: *morit & lingua Tullius suos.* „Hæc autem, quos non intelligit ad Mediolanum pertinere, ubi certo ceteris ab Aratore literarum præfatum curriculum superius ostendimus? Adde, illis verbis, *ubi quoniam gallica lingua resonavit* factis superius indicari Gallum Cæcilium, cuius corpus erat Mediolanum, quoniam in Cæcilio, ab Athalarico Rege memorato, Civitas hæc nostra aperitissime designatur; si enim est Cæcilius, cui Stati cognomenque accessit, ex servit hominè, quod amica gerebat, ut auctor est Gellius, D Scriptoque celeberrimum Comediarum, primas in eo dicendi genere laudes à præcis obtinuit, ut tradit Chalcus (l), qui necesse epigramma Volcani Sedgiti decem Poetas iudicantis recitat:

Cæcilio plurimum status de Comis;

Plurimum secundum facili exuperat ceteros.

Quod verò insignis hic auctor patriæ fuerit Mediolanensis, non tam Scriptores omnes, qui de rebus nostris egere, unanimis referunt, sed Eusebii ipse, quoniam scilicet Scriptor, id à Maioribus traditum in Chronicis (m) narrat. Hinc facile Athalarici Epistola sensum allicui licebit, cur *Cæcilio evasisset vereturum pondus, si hunc proventum, nempe Aratorem, prius secula genuisset.* Cum cum ille minimè passus sit in patria erudi, sed ad Romanam, studia excolenda contendere, potest quodam contrasse Mediolanum videbatur, ac si penitus illudurum laboraret, nec paria Roma magnis elaborandis virtus hic gymnasia flourere, in quibus tamen eruditus Arator satam doctrinæ mestum collegat, ut nemini literarum præstantia laude concederet. Hoc itaque tam egregium discipuli exemplo Mediolanensibus Lycæi atque rithmebatur gloria, ad quam postea commendandum vix mihi persuasum præclarior aliquid regali hoc testimonio desiderandum relinquere.

Addere

(k) Epist. a. lib. B.

(l) Hist. patriæ ad an. M. 1839.

(m) Synopse 150.

Addere liceat ex eodem Rege Athalarico, Jorispudentiam, qui primus usque à seculis Mediolani floruit, ut C. Albinus Silio apud Svetonium, causas in hac Urbe agens sub L. Pisonè Proconsule, & Salvinio Iuliano, avunculis Didii Juliani Imperatoris, ac celeberrimis Jurisconsultis Mediolanensis, ab Elio Spartiano (n) relatus, abundè testatur, ea etiam astate apud nos egregie excultam fuisse. Exat equidem in Cassiodoro, libro VIII. Variarum Epistolarum, ejusdem Regis XIX. qui promovens è Quinzura ad Senatoriam dignitatem quendam Praeclarum virum, inter cetera laudum genera, quibus illum exornat, id etiam commemorat, quòd eo Patre genitus esset, qui in patrocinandis Mediolani causis insignem sibi famam comparasset, inquit: „origo ejus hereditaria sibi literas vendicavit, cujus Pater ita in „Mediolanensi Foro resplenduit, ut aeterno fructu „è Tulliano cepisse pulsaret. „An autem ad instituendum in ea facultate juvenes publica hic patet gymnasia, silentibus antiquis historiis, conjectare quidem, sed affirmare non aulam.

CAPUT VI.

Literarum per Italiam elatè misserrima sub postremis Gothicis Regibus, ac Longobardis.

HUc utem, ut ita dicam, triumphalem literarum utatque exitum; nunc ad ea secula progrediendum est, quae fœda infestis caligine obrita, non nisi horrorem clademque miseram liberalium disciplinarum spirant; cum enim Gothi Italico imperio potius, sola in pretio foras militaria ferocia, exaltè literæ solum vertere coacti sunt, totaque propemodum Italiam migrare. Iisdem enim barbara gens ita adeò infestata fuit, ut veluti cum hostibus bellicæ virtutis pugnaret; saltem quidem Gothos opinio invaserat, illarum institutione animos frangi, nec distinguendis cunctis pures esse, qui calamus studioque tractarent. Celebre est Amalasuentæ factum, quod Procopius in hunc modum narrat: „Filiam „(Athalaricum) ad Romanorum Principum vitam, „& mores instrui voluit, adeoque eadem literarum frequenter. Eundem ad tres viros applicuit, „è senioribus Gothis electos, quos omnium intelligentissimos ac moderatissimos noverat. Hæc Gothi minime placebat, more magis barbaro ab Athalarico gubernari volebant, quo licentia injurias impoierent subditis. Aliquando mater cum in cubiculo peccatae deprehendisset, colaphum illi infregit, is verò fœns se inde proripuit in andronidem. Tum Gothi, in quos incidit, exandescere, in Amalasuentam convicia jacere, & affirmare, eò spectare ejus consilia, ut morte quamprimum diceret filium, & alteri viro suæ, cum eo Gothi atque Itali imperaret. Subinde collecti spectatissimi quique Amalasuentam adeunt, & queruntur, nec honestè Regem, nec commodè sibi educari; literas à ferocitudine longè esse distinctas, tractandas à sensibus institutionem, in timiditatem, & animi humilitatem plerumque; verè itaque oportere, ut in re bellicæ fuerat animosus, gloriæque insignis, amoto Doctorem, metu, armis exerceatur. Theodericum allegans, inquit, passum Gothorum liberos ad ludimagistros mitti; cum diceret omnibus, eos nunquam hactenus aut gladium deprecuros mente intrepida, si scitantes transirent. Subjunctum, debere ipsam reputare cum animo, creptum sibi fato Theodericum, postquam tot potius provincias, regnumque alienum aliusque esset, quamvis literas, ne tunc-

Tert. I.

A „lum quidem, auribus admisset. Ergo, inquit, „hes, Domine, Pædagogos in prœsentem valere jubet, „& Athalarico Convictores aliquos equales adhibet, „quæ astate cum ipso florentes ad generosè & morte „barbaro regnandum impellunt.

Verum quidem est, etiam evulgata inter Gothos aspera fœrasque hac lege, minime factum esse, ut saltem sub primis eorum Regibus, Italie imperatoribus, literæ nostræ immittis tractarentur. Theodericum quidem, licet rudem obscurumque militari solummodo disciplina, ut ex Procopio audivimus, impensè tamen coluisse liberales artes ac studia, illique manus amica porrexisse, ut vividius erigeretur, testis est Ennodius, qui Panegyrici fermonis sui partem hæc non ultimam facit, atque ista, variis abruptis intervallis, sparsim commendat. „Par „fuit etiam, ut Eloquentium laudis præmissis incita-

B „ret. Debent ubi veneranda studia, quod lo- „quatur. Amaverunt Praefectores mi in „sciam, quia nunquam laudanda gesserunt. Vide „divinitas seculi tui! Tunc vix Fort. habuere perfe- „ctos, nunc Ecclesia dirigit laudatorem. „Erat enim nunc temporis Ennodius jam Ecclesiastico ordi- „ni adscriptus. Athalaricus verò præclaro quoque „edicto cavit, ut non tam homines, quam stipendia literæ præstarentur. Iudicavit enim Senatori Romano, ut Scientiarum Inhibitoribus publico ære statura merces exolveretur. Temperare non valeo, quoniam aliqua- „modum ex regio hujusmodi præcepto, quod in Cassio- „dorio (o) legitur, hic recitanda, cum mirum ad- „modum sit, tantum erga bonas artes amorem vigu- „isse in Principe pessime instructo, mercurique id pro- „positi in exemplum ceteris omnibus Principibus in- „meliolem sortem educatis, ut ad rei literariæ glori- „am agendam, præstandumque doctis viris patro- „cinium incendatur. At itaque paulo post initium: „Cum maximè sit, præmium artis nutrire, nefas „iudicavimus Doctores adulescentium aliquos subtrahi, „qui sunt potius ad gloriosa studia per commendam „augusta provocandi; & post pauca: Quæ de re „P. C. bene velis curare, bene auctoritatem præpara- „diomine legimus, ut successit Scholæ liberalium „literarum tam Grammaticæ, quam Orator, nec non „de Juris expofitor, commendæ sui Decretis ad te, „quorum interfecti, sine aliqua diminutione præcipit. „Subjunctum deinde: Nam si opes nostras exstiterit, pro „populi oblatione largimur, & is studiosissimi in- „sequuntur, qui adeo necessarij non habentur, quanto „magis illis sine dilatione præbenda sunt, per quos & „diversi mores promovunt, & Palatio nostro favenda „nurtuntur ingenia! Demum præscribens etiam quodlibet semeliter solutionis stipendiorum, ne cogatur de „aliis prætere subsidio, cui placuit vel hoc horarum „aliquo vacasse momento, conclusa, id bono inde- „creviturum, ut mi sollicitudini inherentes toto vigore „animi ad honorum artem studia transferantur.

C „Sperandum erat sub Athalarici successore Theo- „dauo felicis literarum imperium. De illius quidem „electione in Regem Italici scribens Amalasuenta Re- „gina ad Senatorem Romanum, postquam generis cla- „ritatem ex Amulorum stirpe deductam commemoravit, „novi Regis meritis se profequitur: (p) „Ac- „cessit his bonis desiderabilis eruditio literarum, „quæ naturam laudabilem eximie reddit ornatum, „ibi prudens invenit, unde sapienter fiat; ibi bella- „tor reperit, unde animi virtute roboretur; inde „Principes accipit, quemadmodum populus sub æqua- „litate componat, nec aliquis in Mundo possit esse „fortuna, quam literarum non augeat gloriosa me- „ritia. Accipit quod majus generalitatis vota me- „ruerunt. Principes vellet etiam Ecclesiasticæ effi- „ci literis eruditus. „Sed omnium vota scilicet non „tam regno iniquis Principis, quam Amalasuentæ ipsæ, „à qua regnum acceperat, eidem prius in exitum,

D „actis.

(n) In vita Didii Juliani sibi initium.

(o) Lib. 9. Parer. Epist. 21.
(p) Dist. lib. 10. Epist. 3.

acti, dein ingratisse scelere de vivis eregi. Idque
in castra fuit, et una cum publica laetitia transillu-
scit, litterarum quoque felicitas, pessimi consilia-
rum, in extremam propinquitatem rursus prola-
beretur. Cum cum Julianum Imperator de tem-
perato crimine, in amicum soli optinante Regem
et Gratianum, Julianum moerore videntem, exercitu
et Gratianum Italianum tradidit contra Theodosium,
tantumque fuit longi ferocique belli fuit, et omnia
crebris, incendis, raptisque convolveretur. Me-
diolanum quoque, fuit Viilge, Theodosii, Glycerii,
tanta clade afflictum fuit, et violata à Gordis cele-
stium lege, lugens delictis dispersa, et domos
incensas, quoque horribili et, trecentis homini-
bus, una cum clade afflicta, prater finem in po-
tendum ferirentur. Brevi, et fuit. Itaque, et
quidem sitius Chicus, aliisque luge amplitudi-
cladis, cum ad tigris, fuit volummodo milia
contrahentes, fuit proles contra Procopium fadem,
qui eo seculo vivas, degebat in Italia, pueri-
bus verbis numerum illius expellit. Porro in huius-
modi notis Urbis valuit, qui esse poterat caele-
stium, cum habitaculis viduati, et de his
fuit adificis vi reparando sufficere, nec
alii prolixi temporis beneficio ad pristinam reflo-
scere gloriam valeret? Hinc est, quod Italia turbid
illius aet memoria de gymnasiis theodice Medici-
anensis ad nos pervenit, fuit eodem quoque fel-
sio prentur carior, quæ per Italiam celebratur,
Lyceæ, præterea cum nulla quoque Scrip-
torum monumenta, tunc condita, posteritati refecta
videmus, obitus calamis ingens fuit à militum
ferro, quod, vasis inter Gordis Gensolae belli
fuit, omnes Urbis nervasque

Nec paucior fuit lib Regibus Langobardum Li-
terarum conditus. Barbata liquorem discipulis he-
lium lacerantes, tanta inficiale caligine laborant, ut
ne ullam quidem uerbum ad Rotharis scripserim le-
gibile norissem. Rotharis uero, qui primus ad cul-
tioris uirae regulari indomatum gentis illius litem
promouenda legibus reuocauit, aliquo postea
tunc succedentes Reges, cum nouo facto iure
commodis ferat omnibus humani commercii pro-
ficerent, et apicem quidem de aperiendis gymnasiis,
ad fouenda liberalium disciplinam, regis in echna
promoueret. Quocirca tanta ignorantia libes Italiam
occupauit, ut ipsa inter familiarum cognomina de-
ficerentur: sique aliquis Latinis sermonis Artumque
liberalium nonnulli ad Monachos Episcoposque, etudi-
um ad faciem libes iuuentutis inuenerit aperientes,
uiguit, ut Thomassinus postea exemplum
non asportare probat. (q) ca uerborum barbarie
infundita omnia conficiunt, ut extrinsecus propo-
dum dici possit rudibus hifce fustibus Romae e-
cientie elegancia et decus. Huiusmodi impoli scab-
rosque stylis exemplum habemus in uerissimum car-
mine De *Lusibus Mediolani*, quod Iustitrandi Lan-
gobardorum Regis uero compoetum censat Glaris.
Muratoris, inferuicque ingeni Operi Regis Italiae
Tomio Ii. Parte Ii. Neque uero nostra haec tan-
tummodo calamitas fuit. In Gallias quoque per-
traffit: tellis et animum Dogmum Engolfmum in Vita
Caroli Magni ad monach. DCCLXXXVII, qui littera-
rum studia pene temporibus ibidem ingruisse omni-
no exceditis tradi, inquit: *Aut ipsum Dominum
Carolum Regem in Gallia nullum faceret studium li-
berarum litterarum.* Debetur scilicet Maximo haec
Cafari non tantum Occidentis, sed etiam Orientis
non rellationem. Conditis loquunt uariis gentibus
Scholis Episcopalis, Monastica, Parochialis, et Pa-
latina, potius inditiae rudimentis ahiilectis, non id
tamen efficit, ut proutius inter, siteria redderetur.
Quin immo credi poeet, in Italia fasces uix ince-
pit illas lib Caroli, a censofo ignorantie pulueri

caput erigere; in Aditiamentis liquorem ad Lege-
re Capitula Loharii L., quæ et codice MS. Medi-
cinenſi eruit præclarissimus Muratori, et Palæſtri-
Rum Italicarum collectioni inſeruit (r) Cap. VL
De Doctrina hæc legitur: „De Doctrina verò,
„quæ ob nimiam incuriam atque uſuam quorum-
„quæ Præceptorum conſtitis in locis et fundis ex-
„tincta, placuit, ut ſic à nobis conſtitum et ſi-
„ta ab omnibus obſeruetur. Videlicet ut ab his,
„qui noſtra diſpoſitione artem doceant alios, per
„loca denominata ſint conſtitui, maximum tem-
„pſtium, qualiter ſibi commiſſi ſcholæſti ita pro-
„ficiant, atque doctrinæ inſerui, ſicut præſens ex-
„per necellitas. „Perſtrixit tunc temporis Medio-
„laniſſi ſtudii omnes ſuſcepit, ut ſuſcipere ſuſci-
B in eadem conſtitutione deſignata loca, ad quæ
proximam urbem iuuentus erudienda conſueſcit,
hæc ſtatuit: „Primi in Papiæ conueniant ad Du-
gillum, de Mediolano, de Bitis, de Lauſe-
de Bergamo hæc. „Artem illam, de qua inſtruend-
um eſſe Adoleſcentes in hoc Loharii præcepto di-
ſtuler, Grammaticam tantummodo fuiſſe utiliſſimam
laudauit Muratori, quoniam fateatur, nimis in-
telligenda eſſe pro arida illa ſeueritate docendi
norma, quæ prima præcis elementa Lingue latinæ
tradidit, ſed amplexoribus etiam eloquiis ac po-
ſitiue regulas comprehendit. Nihilominus quære-
mus, ubi hæc neglectus conſtituit ad Urbem
hæc in hac Urbis ſtudium, ut ſuſcipere ſuſci-
ſecula magiſtra erit liberalem Diſciplinam ſinit-
C populo, ut ex Pſimo ſapienter obſeruamus, in-
alientis gymnafii diſciplinam ſcere iuuentutem ſuam,
cogebatur hoc tempore Mediolanenſis Metropolis
Vide quæ commentarius eſt Mabillonis de hæc
Literarum ſtatuſtate in Præſationibus ad ſe-
ſculum II. et III. Ordinis S. Benedi: hæc non L.
Muratori, qui Tomo III. Antiquit. Italic. Medi-
Ævi Diſſertationem inferunt plane eruditum De Litera-
rum ſtatu, neglectis, et cultura in Italia, per Ber-
nartum in eam inuoluit, uſque ad Annum Chriſti Alfi-
ſiſtentiſſimo. Alteram rancem ſtatim inſeruit
De Literarum ſtatuſtate in Italia per Chriſti
Ævi, et de Academiarum ſtatuſtate Gymnaſiorum
ſtatione. Nos quoque hoc argumentum de Urbis no-
ſtra, ſeuſuſtate proſequimur.

CAPUT VII

*Quam cito renasci ceperint Mediolani Litterae
sub Scribis Francis.*

Non du paffa eis incluta hac Civitas, ut igno-
fcentia hujusmodi Scholarum non foret. Memor
fieri debet, in hunc finem, quod nonnulli ex
libris revoce, inchoatae reftitit, indignam al-
teri debere, quam fit, liberalium Aratum orna-
ta. Landulphus junior, in S. Paulo appellatus, qui
hiftoniam patriae collegit Saeculo XII. ediditque
in prefatam collectione Reum Italicum Tomo
V., huc firmam opinionem illi fuit authoritatem
fuppeditat; loquens enim Capite I. de Presbytero
Liprando, celebri famuloque illius aetatis viri, huc
parat: *Alter de facies iter fuit cum Presbitero
Arnaldo Magistro Scholarum Melitacenfi Soc. capti-
us ab hominibus Parmensis Epifcopi. Advens itaque
Melitani feculo octavo gynafta, cōmque minime
afferturque fecus primū rectiffa, patero verosimili-
tatem Scholarum illius. Difficilis est dicere, qua-
vis Scholarum illius, fuit Arnaldi. Ita com-
memorari enim edidit, ut biftoria memorari Landulphi
ingratū proceffus fuit, ponente hujusmodi Scholae*

(9) 1st edition of new *Eccelesia disciplina* part 3, inf. 3, 1990.

(r) *Temp. u. parte u. fol.* 151.

effe ex iis, quas antiquitus ad pueros Clericorum juniores erudiendos, in Cathedralibus præcipue Ecclesiis, Sacri Canonis facere, ut Thomasius loco citato pluribus docet. Eas autem in Metropolitana nostra Ecclesia tunc temporis extitisse, dubitare non finit Beroldus Seculi XII. Scriptor, qui de Ambrosiani Cæmemonii permulta adhuc inedita, conscripsit. Attamen eam viderim diversimodè Landulphi textum exhiberi à Puricello, diligentissimo antiquitatum indagatore, illiusque verba paulò ante à me recitata, in hunc modum referri ex aliis Manuscriptis, cum Presbytero Arnaldo, Magistro Scholæ Mediolanensis, in eam sententiam concessi, ut crederem revixisse in hac Urbe Scholam Palatinam, à S. Ambrosii tempore jam celebrem, pro qua, ut olim, statuta fuissent publica auctoritate Magistris stipendia. Et sane quanto attentius perpendo absolutam illam Scholam Mediolanensem appellationem, tanto constantius obfirmor in eadem conjectura, quod ære publico docendi ibidem munus exerceret; præcipue eam ante & post hæc tempora notum jam fuit, perduravisse in Urbe nostra nobilium eam consuetudinem, ut ex communibus Civium impensis publicum hoc commodum literis præstaretur; aliunde verò, si Ecclesiasticæ fuissent, non eas tam libero vocabulo Mediolanenses, sed Mediolanenses Ecclesiæ appellasset Landulphus. Accedit, quod eodem seculo non Mediolani tantum, sed in provincia quoque frequentia patebant gymnasia. Beatus enim Andreas Monachus, ætate illa vivens, dum Vitam S. Arialdi, à Puricello vulgatam, describit, Capite II. hæc narrat, *Scholis diligenter usque tradunt (Arialdum), quoque Provinciales Magistri, qui eum possint instruere, afficiunt.* Cur ergo credi possit defuisse Metropoli Urbis ornamentum literarum, quarum Magisterio Oppida vicique subditi distabantur? Verum quidem est, altiorum fortasse. Scientiarum publicam institutionem nondum apud nos eo seculo restitutam fuisse, atque in hoc sensu accipienda censuerim, quæ Andreas Alciatus, in Vita ejusdem S. Arialdi apud Puricellum, (f) scripta de Italicis gymnasiis reliquit; ait enim: „Dedit ergo ille operam omnibus liberalibus studiis, in quibus, ut tempora erant, multum profecit. Perierant enim ea tempestate, & assiduis bellorum tumultibus, & ira Dei bonæ literæ, nullaque gymnasia omnem, per Italiam habebantur. Quapropter in Galliam, ad Parisiorum Academiam fere contulit.

Idem sub initium quoque seculi subsequents contigisse advero in historia laudati Landulphi (f); testatur enim de se ipso, quod unà cum Olrico Vice domino, & Anselmo de Pusterla, utriusque postmodum Mediolani Archiepiscopi, professus sit Laudum ad præcipuum Magistrum Anselmum, qui publice ibidem Theologiam docebat, clarisque scriptis & egregiis discipulis obiit anno MCXVII. ut Pagius contendit ad annum illum. Id tamen haud officit, quin excusso barbararum nationum iugo reviviscere statim cœperint studia Mediolanensia, Humaniorum, saltem literarum publico magisterio, ac postmodum quasi per gradus ad eum splendide gloriæ apicem contenderint, in quem postmodum surrexere.

Quod attinet ad reliquas liberales disciplinas, Galvanicus Flamma Scriptor seculi XIV. in Chronicis Maioribus, quæ manuscripta in Ambrosiana Bibliotheca asservantur, refert (u) ex libro de *Giftis Archiepiscoporum*, quod in latere aquilonari lyrenalis Ecclesiæ esset Scholæ Philosophorum, Rhetorum, Astrologorum, & omnium ferè artium ac scientiarum, quæ longa Archiepiscoporum consuetudine ex Ecclesiæ stipendiis sustentabantur. Sed cum annum minime signet, arbitrabitur quispian ad prima illa fortasse tempora referendum id esse, quibus

A nondum in Italia furenti barbarie, tranquillæ in Urbe nostra literæ verfabantur. Scriptorem tamen seculi XI. habemus, qui, saltem pro Clericis, nobiliorum hujusmodi studiorum, infansurum magisterium, delato Barbarorum regno, tellatur. Is est Landulphus, Senior appellatus, ac primò in luce editus inter Rerum Italicarum Scriptores IV. Volumine, quæ Ordinationes Ambrosianæ Ecclesiæ describunt (x), quæ usque ad exitum D. Hieriberti (obiit Archiepiscopus iste Mediolanensis anno MXLV.) mirè confutata fuerunt, ac nudiò permanserunt, hæc de studiis tradit: „In atrio interiori (Ecclesiæ Majoris), quod erat à latere porte respicientis ad Aquilonem, Philosophorum scholæ, diversarum artium, peritiam habentium, ubi urbani, & extranei Clerici Philosophiæ doctrinis studiosè imbuebantur, erant duæ, in quibus, ut Clerici, qui exercitiis tradebantur, curiosè docerentur, longa temporum ordinatione, Archiepiscoporum antecessorum stipendiis, à Camerariis illius Archiepiscopi, qui tunc in tempore erat, annuatim earum Magistris donatis, ipse Præful multoties adveniens seculi fortitudines, à quibus gravabatur, à se depellebat, ac Magistros & Scholares in studiis adhortans, in palatii se fere demum recipere Ambrosiasis. Itaque, cum Auctor iste, nondum expleto eo seculo scribens, afferat inviolata hæc perdurasse usque ad obitum Hieriberti Archiepiscopi, quæ longævo antecessoribus Præfulum instituto in Ambrosianam Ecclesiam inducenda fuisse, manifestè inferre possumus, statim ac respirare licuit à rudi bellicosorum Principum dominio, nihil religiosus Mediolanensis curasse, quàm ut nobilium disciplinarum cultus apud nos reforesceret, chorum ducentibus Archiepiscopis, qui Clero erudiendo, ac primavies renovandis studiis liberales sumptus erogare.

Historiam certe tractari cœptam Mediolani seculo IX. vel X. docet Opusculum de *Situ Civitatis Mediolanensis*, deque primis Ecclesiæ nostræ Archiepiscopis, quod iis temporibus fuisse conscriptum ex validis conjecturis colligit Muratorius in præfatione ad idem Opusculum, vulgatum in Collectione sapius laudata (y). Increbuit inde hoc studium seculo subsequenti, in quo eadem Collectio tres rerum nostrarum Historicis, Landulphum seniore, juniorem, & Arnulphum publica luce primùm donavit. (z) Jurisprudentiam quoque celebrerrimè per ea tempora jam excultam evincit Clariss. Johannes Sironius de Scotia, qui in Chronicis Collegii nobilium Jurisperitorum Mediolani, varia superiorum ætatum veitigia eruditè relegens, tandem seculo XII. ingignium ejusdem Collegii virorum catalogum exorditur. De poetica arte seculo XIII. in hac Urbe florente non ignobile specimen nobis exhibet libellus de *Vita Scholastica* editus Venetiis anno MDVII., & carmine elegiaco scriptus à Fratre Bonivincio de Ripa Mediolanensi, Terzii Ordinis Humiliatorum, in quo regulas discendi docendique discipulis ac Magistris præscribit. Hunc eundem auctorem exarasse anno MCCLXXXVIII. Chronica quædam de *Magnalibus Civitatis Mediolani*, quæ in præfens desiderantur, Galvanicus Flamma (a) tellatur, qui ex illis plura in historiis suam traxit. Erycius autem Puteanus illustrè elegium intexuit huic viro, quem ipse *Rivium* appellat, in *via de Schola Polistina* dissertatione inquit: „Bonivincius Rivius per notam illam temporum in Scholis nostris clarus, in Republica potens, qui, si lapidi fides, Xenodochium in Oppido Legnani, hodie pietatis famam superles, extruxit; qui in hac ipsa Urbe pium, & toto Orbe venerabile ritum, quo ad æris signum, humane salutis initium religiøsa memoria quotidie recolimus, instituit; denique, qui ita-

(f) Lib. I. Vita S. Arialdi cap. 12. num. 12.

(u) Cap. 17. (u) Num. 162.

(z) Lib. II. cap. 35. fol. 97.

(y) Tom. 1. part. 2.

(z) Tom. 4. & 5.

(a) In Chron. Minor. cap. 326.

italicam linguam rudem etiam tunc, & ut ita dicam infantem, stylo & eloquio colere aggressus est, cum ne in Scholis quidem barbaries latuisset, quod periculis. Nec modica hac laus est, quod aliquid etiam Urbis nostrae debeat nascentis linguae italicae pulchritudo. Quin immo etiam italica Poeseos infamia quidam vestigia nobis reliquit Bonvicinus; in Ambrosiana enim Bibliotheca Manuscriptum codex (b) exhibet, inter alia, ejusdem Opusculum, in quo praecepta quinquaginta recensentur ad urbanitatem in conviviis servandam, eo carminum genere, quae *Quadrantarii* appellantur. Sepulchrale Bonvicini Ripsae elogium, quod olim in Templo Musorum Conventualium S. Francisci palam exstabat, multa ab ipso vulgaria compassa testabatur Serius Medicus Academicum hic institutum certum viri carissimum de Medicina Medicamentis, quorum historiam italici linguae edidit, Bartholomaeus Curtius, qui eandem notitiam anno MCCCCLXXVIII. inavulsi tradidit. Silestem nihilominus habemus memoratum superius Bonvicinum de Ripa, qui, Galvano referente (c), rei sui temporis scribens nonagesimo ante anno, Medicorum numerum, tunc in Civitate Mediolanensi degentium, usque ad CC. praefert. Nec admodum disparia sunt, quae ipsomet Galvanus Flamma de massibus loquens, sub initium videlicet saeculi XIV. tradit (d), ait enim: « Licet ab antiquo in hac Civitate fuerit studium generale, nunc etiam sunt in Civitate Doctores Jurisperiti, qui publicas Scholas regunt ac iure, quos audiunt Scholares multi, Doctores artis Grammaticae, & Loyca sunt plures XV. quorum quilibet habet Scholarium multitudinem magnam, Magistri verbis pueros quantum ad inuales literas sunt plures LXX. Scriptores librorum sunt numero XL. Artes Medicinae proficere, & Philosophiae nominari, computant Chymici, sunt plures CLXXX. inter quos sunt plures Salariae per Communitatem, qui gratis tenentur pauperes medicare; « via autem credibile est, servare tota, ut ita dicam, Medicis Urbe, defunctae Academiae aut Lyceae, in quibus ad hanc frequentiam parandum eroditur juvenus, solamque propemodum Medicorum, tot stipendia cultoribus, magisteria Mediolani desiderant, quibus ceterae discedunt tam large, ut videmus, fructuantur. Quidquam tamen sit, non est hujus loci ista minutis perscrutari. Id certi habemus, insigne Medicorum Collegium, ignota prorsus origine in hac Urbe institutum, à vetustissimis retro temporibus ad nostram usque aetatem, integra semper doctrina ac nobilitate laude, viguisse; neque enim in hunc Certum, admini illi unquam licuit, nisi quem probata doctrinae singularis claritas parem faceret obsequiis in publico Magisteratum concessit inchoare huius artis moribus. Quam penarum cunctis honoribus, ac privilegiis, summa Principum benevolentia honoratum sit hoc Collegium, edno typi libello (e) compertum fecit Joh. Baptista Silvianus, à quo etiam recentem quamplures confusci viri tum libris in hocem productis, tum rebus in Patriam optime gestis, qui ex eodem prodire. Ueberius sunt, quae prae jam paravit Clar. Joh. Steenos, *Chronicon* videlicet insignis Collegii Nobilium Medicorum, Epitum, & Comitum inchoate Civitatis Mediolani ab anno salutis 1182, ad annum 1706, ut impleat profectus in calce alterius voluminis, quod de Nobilissimo J. PP. Mediolanensem Collegium jam vulgavit. Proinde, probe intelligit quicque me exsolutum ab onere ista alterius illustrandi, ne videat, in alienam, ut ajunt, metem falcem immittere.

CAPUT VIII.

Viccomitum Principum erga studia Mediolanensia, Aristique liberales Patrocinium.

Ad ea nunc tempora progredimur, quibus, depulsa discrimine hyeme, praeterea tum iustitia, tum ruditate, forum induere nitorem visum sunt litera, novamque veluti in juvenem à longo senio, in quo contabuerant, renovari. Ex quo enim sedatis civilium factionum turbis, per diuturnam, sanorum forum Urbem hanc improbe lacerantibus, tranquillus pacis assiluit serenitas, ipse quoque Scientia, Arteque nobiliorum, Viccomitum Principum, benignis auspiciis suffulsa, deterfa rubigine, in antiquum splendorem se erigere coepit, primaque, auri regni sui in hac Metropoli fundamenta jecere. De Galvano II. Viccomite haec in ejusdem Vita, scribit Jovius: « Delectatus est in toto Vita cursu, quum ex bellicis occupationibus, subfiscis ociosis, foraretur, nobilioribus literis, historicique praesentim, habuque in honore praestantibus disciplinarum omnium, & nobilium artium studiis insignem, & huius praecipue Franciscum Petrarcam, amena ingenii fertilitate florentem, cuius fortasse Bibliothecam considerasset. » Quamvis erga literas amor in hoc Principe foret, satis superque testatur Universitas Studiorum, ejusdem beneficio excolta, omnium ferme nobilium disciplinarum magisteris, quae etiam in praesentem Ticensis Civitas fructus gloriaturque. Hujus Gymnasii historiam edidit superius laudatus Antonius Gasius, atque in ea recitat promulgata omnia decreta non tam à memorato Galvano, quam ab ejusdem filio Johanne, ac Ludovico Maria Sfortia, ut Papia Academia majestas & cultus augeretur. Proinde verò haec etiam studii Mediolanensis accessenda est, cum à Principibus nostris vel condita, vel exornata, floreat in proxima subditae Mediolano Urbe, atque ad nos & consilia Amplissimi Senatus nostri etiam in praesentem regatur. Galvatio II. id quoque debet studia Mediolanensia, quod in hac Urbem Petrarcam, ut ex Jovio vidimus, acciverit, & hominem illud Saeculi sui, linguaque Latinae reparatorem, omnium earum eorumque celebrem, nostrum propemodum Civem effecerit decemni mori, quam hic traduxit Cogitanti Principi titulo insignitur Claris. Muratorius in ejusdem Vita confirmat. Pares excellenti Genitori annos gentis Jo. Galeazius Viccomes Dux I. Mediolani, quem Flavio Blondus in descriptione Lombardiae vocat « Principem regno & imperio potius, quam » eo Doceri dignum, cum propter insignes alios virtutes, tum maxime, quae Doctrina & virtutibus excoltus viros apud se habere, atque extollere curavit. Decembris verbis, de quo paulo infra sermo erit, scribens ad Ducem Gioventotensem, ait, illo felicissime imperante & quietam pacem, & studii honorem, ac virtuti principis laudem floruisse. Illud praclarum de Johanne Galeaz Viccome narrat Hieronymus Borrius in supplemento Nobilitatis Mediolanensis (f), quod cum immanem Templi maximi molem meditaretur, quae usque ad invicem extorcorum Metropoli nostra religio superbit, Architecchie artis Academicum in proprio aperuerit Palatio circa annum MCCCCLXXX., eique sapienter interfuerit, familiaria miscens colloquia cum primi nominis Architecctis, quos utas illa ferebat, Joannolo ac Michelino, à quibus istamvis foci praecipua huius artis rudimenta sunt. Verum quidem est, scabram illam, sectamque in minutiora ornamenta,

(b) *Servius N. 97. in 4. pag. 57. & 58.*
(c) *Ibidem.*

(d) *De Civitate. Extr. eod. 37. num. 17. & 18.*
(e) *De Collegio Mediorum Mediolanensium.* (f) *Cop. 16.*

edificandi formam, quam in nostras regiones Gothorum barbaros invenerat, in huiusmodi Academia pertractatum fuisse; Mediolano tamen plurimum gloria accedit, quod tam citò celeberrime hujus artis studia arripuit, etque nobilibus excolenda frequentiam discipulorum sub insigniis illius temporis Magistri in peculiarem Academicam collegit. Facem siquidem praeiit posterioribus seculis, suoque exemplo ingenia excitavit, ut praecelsiora semper tentando, ad eam polatissime artis elegantiam contenderent, quae, si non aequare graecam romanamque, insuperari posset, saltem ad aemula illa scilicet miracula proxime accedere videretur, quemadmodum renovatis plures in hac Urbe huius studii infusus ostendimus. Joh. Maria ejusdem Successori, ac Filio, gloriam hanc tribuit Erycius Puteanus, quod in Palatium, ab Otthoero Testeno Mediolani Praetore anno MCCXXXIII in novo Foro constructum, Eloquenziae sedes, Scholam videlicet Palatinam, tanquam in proprium Regnum, amantissimus Litterarum, transulcrat. Demum Philippum Mariam, postremum Principis hujus familiae germen, haereditatem erga litteras benevolentiam praestantem fuisse docet tum Decembris (g), qui privata ejusdem studia describent narrat, cupidissimè illius Peritarchae ac Danae poësi, necnon vestrum Scriptorem Latinis, aut italicum sermonem tractantibus historiarum operam dedidisse tum Apollinariis Officiis, qui in Nuncupatoria ad eundem Epistola, praefixa Commentariis in libros Aristotelis de Anima, haec scribit: „Cum illustri-
simum nomen tuum sculo jam & consiliorum, & rerum gestarum gloria praecelleret, pro ea etiam, quae omnibus mortalibus magnificentia, vi, providentia & benignitate praestas, praestantissimum, ac maximè omnium aetualium illustre necessarium, quae & studiorum, & litterarum de anima genus, ut Aristotelis placet, ipsi nominis tuo dedicare constituit, ut qui pro divina tua Sapientia, ceterisque virtutibus universis, & horum & reliquorum studiorum cultoribus, ac sectatoribus, propius ac beneficis omni seculo fuisti, ejusque praecipue de me, saltem aliquid duraturae laudis ad immortalitatem tuam gloriam adjuvares. Amorem hunc erga bonas artes, exornaque cultum amplificandum, non haussit Philippus Maria ex benigna tantum indole sua, sed ex assidua cum Litterarum viro, quae delectabatur, consuetudine, summoque illo, quo exardebat desiderio comparandae eruditionis, adeo ut, licet negotiis administrandi imperii semper implicatus, horas tamen studio dicandas subiret, tanquam dominus se se Discipulum facere non erubesceret. Testis est Jovius in Elogio Antonii Panormitae, ubi de illo haec tradit: „Moribus ac litteris exornatus, quem Philippo Mediolanensium Principi ferulis ingenii industria obulsiit, tanta liberalitate suscepit, ut, ut Principem noscenda differre cupidum familiariter doceret, & publice octingentis annis aures elegantiores litteras praeficeretur. Nec satis habuit Principes ille, ad studia propulsus, insignem hunc virum, sponte oblatum, sibi in domesticum praesepetorem delibere; alios ipse doctrinam celeberrimè longinquè evocavit, non tam ut juventuti Mediolanensium, uti doctores discipulis informandis, magistrus daret, quam ut frequentibus eorumdem eruditionis colloquiis mentem atque animum suum nobilibus excoleret. De Gasparino Barzizio Bergomare Cl. Praefat. Joseph Alexander Funerius ista narrat (h): „Cum Philippus Maria Vicecomes adversae fortunae metum, qui tot annos rebus suis impenderat, à se feliciter dimovisset, ac p.ternas Urbes, quae in potentiorum Civium dominatum concesserant, partim vi, partim ditione Imperio suo adiunxisset, gravi bellorum solitudine liberatus, in fovendas

Ten. I.

bonas artes, atque in studia litterarum excolenda, omnem curam suam consultat. Is inquit Barzizium, quem Patris subditum fecerat, nequicquam tale, suspicantem, Mediolanum vocavit (i). Ed. cum venisset, honestum graue locum apud Principem suum invenit; nihique earum rerum, quae exornande hominis dignitas convenirent, praetermissum. Usque quam Philippus faceret singulari Barzizii doctrinam, omnibus notum, atque testatum esset: lateri quotidie suis haerere volebat, & magnam diei partem cum eo de litterarum studiis sermonem confutere. Is enim erat Princeps, in quem cum natura, ac fortuna, omnia ornamenta concessissent, tum praecelsa ipsius virtus plurima corae, & maxima. Nam ad res militares gloriam, hanc quoque regii laudem animi adiunxit, quod insignum, ac litterarum hominum familiaritate delectabatur; alique saepe saepe congressum, ac colloquium Ducis venebat.

Defuncto Mediolani anno MCCCXXXI. Gasparino Barzizio, Guinifortis filius, pari eloquentiae doctrinae laude conspicuus, supplicem dedidit bellum Philippo Mariae Duci, ut in publico docendi munere Patri substitueretur. Ex eo dignoscimus, quam serena tunc literis arderet fortuna, quantoque splendore, ac celebrum virorum frequentia, sub aethylo illo Principe in Urbe nostra stantia foret. Postquam enim graviora quaeque momenta, ad inflectendum excelsi Ducis animum, oculis obijcisset, tandem haec subdit: „Nihil desique est, quod magis tuam gloriam immortalare efficere possit, quam praestantium in Urbe tua Oratorum copia. Neque vero, Principem magnificentiissimè, suis huic rei per te consultum putes, quod totam hanc provinciam Magistro Antonio Rhaudenti, homini eloquentissimo, ac Theologo insigni committis; nam hujusce artis tam est, tanque immensa magnitudo, ut quemadmodum in publicis gymnasiis singulae disciplinae pluribus magistris, ac doctores gaudent: ita etiam haec una praecceptorum quidem, malitrosissimam nunquam abhorreat, solo autem uno raro contenta sit. Quamobrem, Dux clementissimè me, tuam deprecor Majestatem, ut molestias meas tibi ipso gratias tuae doxo, tibi ut opinor minime gravi, at mihi summe jucundo & salubri, subleware digneris, meque in parentis mei sedem constitue.

Dixit Guiniforto Barzizio expectandum fuit propitium Ducis decretum, ut publicam sedem confederet. Ne tamen sollicitus proceres plurimorum nobilium adolescentium, qui erudiri ab ipso gestebant, incassum abirent, privatum ludum aperuit anno MCCCXXXI atque ad praecelsum eorumdem indolem vividius excitandos, brevem cum orationem Mediolani habuit, quae inter illius opera, à Cl. Fariotto edita legitur (k). In Hispania deinde professus sequenti anno, sub Alphonsi Regis vexillis militum exercuit. Altero vero in Urbem nostram reversus, non sine compositis factis; tanta beneficentiae amplitudine, ut à rostris perorans in studiorum institutione anno MCCCXXXV. profusus fuerit.

Ego à Divo Caesare nostro Philippo Maria, non solum ad paternum olim munus meum assumptus, ac preventibus saepe ex publico ariario copiosis donatus, verum etiam aliis clarissimis civitatibus amplificationis sum. Imponens autem coram me. Orationi suae, quam è manu Codice Bibliothecae Ambrosianae transtulit in suum de Guiniforto Barzizio librum laudans Funerius, (l) comperit nobis facit paternum veluti amorem, quo Philippus Maria Mediolanensium Juvenum provenum in studiis curabat, ut videlicet non tam ingratum, quam animus, ad rectam dicendi vivendique normam compo-

neret.

(g) In Vita Philippo Maria Vincenzini.

(h) In epistola Vita Ricca edita anno 1735. pag. 34. & seq.

(i) Anno 1498.

(k) Pag. 16.

(l) Pag. 34.

meretur, Guiniforo indicat, ut *Erbae* documenta
Rhetoricae preceptis adungeret. En Barzizi verba:
 „Mibi quidem, cum intellectui nostro eloquentia
 „deficiat, qui si perversus fuerit, et quasi veneno
 „quodam ad corrumptendos hominum mentes abuti-
 „tur; à nemine ad Oxoniarum disciplinam acceden-
 „dum videtur, nisi vel prius ad virtutem se confor-
 „maverit, vel simul cum dicendi arte vivendi ratio-
 „nem adducat. Quo uno consilio Principem nostrum
 „ac Dilectum primum fuisse arbitror, cum ad no-
 „bitem hanc exercitationem me adscribens, Philo-
 „sophorum sententias Rhetoricae doctrinae consociari
 „à me voluit. Stantiam igitur hinc sermoni
 „finem, neque ad ea contrariam, quae iamdictum
 „sub silentio cogitis. Primum autem diligentiam;
 „ne unum predicare, alterum sequi dicar, in ex-
 „plicandis his Philosophi preceptis consumam,
 „quae sunt Epitola Philosophi Seneca Lucilio tra-
 „didit. Reliquum tempus Caero sibi pro suo iure
 „vindicare licet.”

Ut autem omnia colligamus: sub tuo longaevo
 Principum Vicecomitum patrocinio, quod foret in
 hac Urbe studiorum flicatas, quatenus provenit
 gymnasia & liceae omnes enterent, confluentibus
 in Metropolim nostram undique viris, Eloquen-
 tia doctrinae cultissimis, facile quis intelliget,
 qui artem omnium exemplis admovitis, incommensam
 hanc sibi cogitationem proponat, non secus ac her-
 bus floribus à Sole, ita Literis aique artibus à
 Principum patrocinio vigorem inspirari. Nimis mo-
 lestum foret hic catalogum texere illorum, quos per
 ea tempora sapientiae angustiae infignes, Mediola-
 nensis Civitas aut Praeceptores, aut incolae habuit.
 Unum silentio praetere, piculum reputarem, Ema-
 nuelen nempe Chrysolotum, cujus laudes in histo-
 ria sui temporis fuisse prosequens ejusdem Auditor
 Leonardus Aretinus, haec habet (m) : „ Literae per
 hanc belli intercepationem, mirabile quantum per
 Italiam increvere, accedente tunc primò cogi-
 tatione litterarum Graecarum, quae sepecentis jam
 annis apud nostros homines defecerat esse in usu.”
 Reversus autem Graecam disciplinam ad nos Chry-
 solotus Bozotius, vir dum nobis, ac litterarum
 graecarum peritissimus. „ Flerius Elogium eiden-
 conscripsit Petrus Candidus Decembris convivis,
 quod quia adhuc inedium delinquit in Ambrosiana
 Bibliotheca, nunc libros Platonis de *Republia* ab eo-
 dem Decembrio in latinam Linguam translatos, rem
 gratiorem Lectori me facturum credidi, si profer-
 rem; ait itaque : „ Emanuel Chrysolotus, natione
 „Graecus, vir non solum parvis inditus literis,
 „verum omnium bonarum artium studiis ornatus,
 „cum in Italiam venisset, adeo ingenti sui faculta-
 „tem eruditae omnibus praefuisse vitus est, ut non
 „solum illi precessus atas gratias debere, sed posteri-
 „tas quoque, ac majorum nostrorum monumenta
 „videamur. Nam quidquid aut vetustate obrotum,
 „aut incenia depredatum praesentibus literis illustra-
 „tum est, ab ali. defuisset. Hinc Aretinus, hinc
 „Vorenensis, hinc multi prelati viri prodirent,
 „quorum industria effectum est, ut qui paulo ante
 „ne nostrorum quidem res gestas teneremus, aliorum
 „preclara factiora audire, ac legere possemus.”
 Consulò norem huiusmodi encomia premisi, ut de
 gloria sua conficia ferret Civitas nostra, quod tantum
 virum minime debuerit aliis Urbibus invidere, cum-
 „vium in gymnasiis quoque suis Praeceptorum excep-
 „cit. Teius est Franciscus Philosophus in Epistola ad
 „Laurentium Medicum libro XXXVII. scribens :
 „Tuae postissimum florentissimae Reipublicae gratias
 „est habenda, cujus munificentissimo beneficio Ma-
 „nuel Chrysolotus, vir nullius experta elegantioris
 „disciplinae, ex Urbe Constantinopoli in Italiam acer-
 „tus, cum & apud vos primò, deinde Medio-
 „lani doceret eruditissimae Graecae, inveteratam illam.

A „ omnem ineptamque barbariem, & dicendi, & ju-
 „dicandi ex omnibus nostris non meliorioriter eruit,
 „atque extirpavit. Quibus istius videmus effectum,
 „ut cum nonnulli postea Juvenis melioris disciplinae,
 „& eloquentiae cupidi in Graeciam trajecissent, om-
 „nem inde ad nostros eruditissimae elegantissimae repor-
 „tarunt. „ Porro non parvi momenti decum hoc est,
 „quod ad studiorum Mediolanensem beneficium pro-
 „moverendum in hanc eam Urbem utroque lingua La-
 „tinae ac Graecae reparatur converit, Petrarca, &
 „Chrysolotus. Hinc quoque factum putavim, quod in
 „lunquas transmarinque regiones penetravit
 „fama celeberrima in nostra Urbe vigentium studiorum.
 „Epistolam offendi ex insula Britannica missam, quae
 „summo nostris studiis praeconio esse poterit, cum à
 „Principe viro, tanisque iocundis hinc distio profici-
 „tatur. Libros paulo antea memoratos de *Republia*
 „dicaverat Decembris Docti Gloucestrensis (Hermen-
 „fredus), qui ut gratum animum eidem significaret,
 „in haec verba respondit : „ Nos semper sententia
 „fuit, Candide noster suavitissimae, tota mente com-
 „plecti virtuosos illos viros, qui non apparent, &
 „patrocinium nostrum. Quis autem nos facturos
 „credas de te, qui non modò nos, & familiarita-
 „tem nostram queras, sed & laudem & gloriam,
 „nominis nostri, & inter exoptatissima nostra, no-
 „bis dignum oculum in aegropi subministras ? Te
 „complectimur, diligimus, & amamus, & poli-
 „temur ita nos curatum ut, ut quotidie magis hoc
 „animo tuo gaudeas. Quamobrem sit, ut munus
 „tuum libentissime, & cum gratissime suscipiamus,
 „hortamurque virtutem tuam ad operis maturatio-
 „nem, quodque precundissimum nobis erit, aliud si
 „quam civilissime videbimus; hoc uno non longe fo-
 „licem chrysolotus, quod tu inque florentissimi viri
 „Graeci & Latini literis peritissimis, quos illic apud
 „vos sunt nostris temporibus, habeamur, quibus
 „nossumus quid laudem dignae facis possit excogitari.
 „Mirò quod facundiam & copiam discendi praecia-
 „illum, & praefici viros dignam, quae probus perie-
 „rat, hinc seculo renovatis, nec id vobis facit fuit,
 „& Graeci literas scrutati estis, ut non modò La-
 „tini hominum suavitatem, & orationis copia non-
 „deficit, sed & Philosophos Graecos, & bene vi-
 „vendi magistros, qui nostris jam obliterati erant
 „& occulti, reverterent, & eos Latinos facientes in
 „proprium adducitis. Gratum & insuper habere-
 „mus, aliud si equipiam novi vel tui, vel alterius
 „cuiusvis viri periti per te viderem. Vale Candide
 „nostr, & à nobis amari constantissime tene.”
 „Circa dubium est, tam nobile sincerumque testimo-
 „nium de florentissimis in utraque lingua viris, qui
 „hic apud Candidum Decembrium habebantur, ad
 „Mediolanensem Urbem pertinere, cum Decembris
 „ipse. Patri suo Urbem succedens in munere à Se-
 „creitis Ducum Mediolani, veritatem fuerit in aula Phi-
 „lippi Mariae Vicecomitis, cujus etiam vitam conscrip-
 „sit, eoque defuncto, Mediolanensis Reipublicae Li-
 „berati praefuerit, ut lapsi appositus ad ejus tumu-
 „lum in Basilica S. Ambrosii hujus Urbis testatur.

E

CAPUT IX.

*Seientiarum Artiumque Nobilium fidei Historiae
 Principibus cultus amplifimus.*

DELETO Vicecomitum regno, ob Philippi Mariae
 legitima prole carens morem, non refrigit
 in Mediolanensem animis amor litterarum, quin im-
 mo ex illius Principis clementibus visa est renaculi vivi-
 dior cura studiorum. Cum enim delictura Ducibus
 fuit hac Civitas anno MCCCCLXVII Liberatoris vo-
 cilla explicasset, itaque cum finissim Urbibus ac
 Prin-

Principibus sedere, in Republica modum se egeret, sola forte Urbis Ticiensis avitas revolvens iras, leges & jura hujus Metropolis detrectabat, parata, ut loquatur Ripamontius, quodvis aliud imperium, quàm Mediolanense pati. Suspecta itaque omnia erant, nec facile ad illam accessus patebat Civibus nostris, ut solito ibidem studiorum commodo fruerentur. Quo circa, qui Republica gloriam curabant primores Viri, ne hoc decisset colendis literis beneficium, S. P. Q. M. decreto constituit, ut in hac Urbe, florentissima scientiis omnibus Academia recluderetur. Delecti providè facere lex è patricia Nobilitate Proceres, sedulam operi manum daturi; designant insignes discipularum omnium magistri; luculentas singulis ex publico atriario stipendia statuta; omnia denique tam feliciter acta, ut nix breve triginta mensium impetum, quo Mediolanensis Republica viguit, Francisci Sfortiae ad regnum anhelans ferro artibusque excelsus fuisset, nullis fortasse per Europam celeberrimis Academicis, etiam inpraesentiarum Mediolanensis illa concederet. Supervacaneum censo pluribus eandem describere, cum id praesentiter eruditissimus Johannes Sotomus de Scotia in Epistola adjecta ad Historiam Italianam Medicorum Mediolanensium à jam laudato Bartholomaeo Curcio typis vulgatam, ubi Clusiam distributionem, praesentium Praeceptorum nomina, amplam denique mercedem, Republica munificentia subdit decretam, ex publico tabularum testimonio recenset.

Quamvis verò tam egregios Mediolanensium conatus mutari regiminis forma turbaverit, non ideo tamen sub Sfortiacis Ducibus defuit illis in hac Urbe litera scientiae splendor, ac cultus. Quidam namque nobilis emulatio hos Principes perculit, ne, sicuta ceteris virtutibus, ita & amore erga bonas artes à Vicecomitum familia vinceretur. Certe Franciscus Sfortia, Dux primus, inter reliquos summas excelsi animi dotes, quibus se dignum Mediolanensi imperio probavit, id singulare habuit, teste Johanne Simonetta, ut *Sapientiae professoris aures mirari diceretur, honorarique; et exemploque esse posset, ut alia silem preclarissima literarum lumina, nostram Metropolim per illam aetatem illustravit.* Franciscus Philodiphus, vir graeca linguaque Eloquencia instructissimus, qui post varia praegrata Urbium insigniora in Lycæa, tandem in nostris gymnasiis refecta consuevit, tanta Philippo Maria Vicecomitis, Sfortiaeque hujus Principis gratia, ac liberalitate donatus, ut in illius postremis laudem heroicam, poema elaboraverit, inscriptionem *Sportisior*. Plura de hoc celebri auctore differam io historiarum literarum typographicarum Mediolanensis decursu, cum ad annos, quibus is floruit, sermo procurret. Interim flere non possum, graecam linguam jam antea in hac Urbe inductam, redditum fuisse gymnasiis nullis domesticis, munere Francisci Sfortiae, si quidem cum profugis à Constantinopolitana Urbe, in barbarum Turcarum imperium prolapsa, Consuetudinem Lascaris scilicet ad Italicas oras recepisset, accitus, exceptusque Mediolani ab hoc Principe, non tam publico docuit, sed etiam, ad facilius ediscendum peregrinam hunc sermonem, Grammaticam condidit, dicavitque ornatissima virgine, filiaque Francisci Ducis, Hippolyta, quam humanioribus disciplinis exultant, hujus quoque Alomatris praeceptis informaverat. Hunc Lascaris libellum in latini carminis metrum convertit Boninus Mombrinius, eodemque Hippolytae occupatum voluit, metricè illi praefixa Epistola, cujus fragmentum hic dabimus, cum adhuc ineditum hoc opus in Ambrosiana laetaret Bibliotheca; in ea nempe enarratur, quid Franciscus illius parens praestiterit, ut praeclaras omnes artes in Mediolanensem Civitatem invehere, cultumque studiorum splendorem efficeret, collectis undique insignibus Eloquencia viris, qui eadem promoverent, adeo ut sursum seculum illis illis litteris videretur. Ita verò, post alia, quae ad insti-

A turum meum non pertinent, Hippolytam Boninus alioquitur:

*Namque tui saltem est, divi bonitate parentis,
Hilulati occursum ne mendicare per ora
Grammata, romanis quispam cogatur ab arvis.
Ille viam facit ingenio nitore lucilli,
Propositaque bonis urbi stipe vendicat artes.
Qualis vere novus, cum forte nitentibus aro
Floribus, aut herba campos spectamus adora,
Densa per has ceras exanimis flectere sylvas,
Perque has, perque alias, ad palata gulchra cires.
Fervet ager, calanque novas vocat undique turbas,
Ut depibus non ipsi putis satis arva videri.
Canoque greges cessare, vides nihil esse voratum;
Intactus sed ager stat, & integra gratia florum.
Pro daps tam parva prorsum mirabile ponant
Turba ferax, dulcesque favos, & cerea mulla.
Non ego plebejas memorem, vulgare minerva,
Parvos sub quorum caret band industria laude,
Nec vocat egregios vates, nec dicere quantos
Rhetoras, hanc noster Caesar conduxit in Urbem.
Ipsi silem numerus vincit, quis munera patris
At dux narrabit nostro? quis sacra dicet
Aurea vel non hac fieri meliora vel auro?*

C Nullum tamen amantiorum Mecenatem censere litera Mediolanensis, quo Francisci filium Ludovicum Marcium, tanta siquidem comitate, profusaque muneribus, sapientiae laude praestantes quoque prolequebatur, ut ex longinquo quoque regionibus ad hoc doctrinae veluti imperium convolarant, & arcana quidam vi in animos libarent, astrahi se ad hujus Principis Almam implendam profiterentur. Testum id habemus in praefatione Italica ad opera Bernardi Bellinzoni Perse, dicata Ludovico Maria à Francisco Tanto eorundem Collectore, qui Sfortiam alloquens ait, penitiora illius status insignia, non secus ac ferrum ad magnetem, & magna flumina ad Oceanum, turmatim ad ipsum accurrunt: Poetice verò Italiam tot cultoribus sub hoc Principe fuisse stipatam, ut Fons Castalis credi posset in hac Urbem translatum. Sane idem Bellinzoni Principem hunc insigni Elogio commendat, quod videlicet curaverit, ut Mediolanum, scientiarum laude, altera Athenarum Urbis videretur, atque in id argumentum Epigramma italicum condidit, quod quavis praesentis seculi elegantiam non sapiat, minimè tamen indiguum reor, ut hic referatur:

*O muse afflicte lacrimose & fide,
Se' il Mondo vail non tempo v'ò speranze,
Sarete or gloriose, e fortunate,
Grazia del Ciel, che v'istovar vi vuole.*

*Sforza Gioet v'ò mandarvi un Sole,
Che vi monstri il camin, si che tornate
Al sacro fonte, e come già teate,
Che pur de l'uman danno affai gli duale.*

La notte fletta a voi lunga tant' anni

*Per vostro onore, e nostro ben veggiamo,
Avrà pur fin da l'oriente antico.*

*Venite, e non temete or più d'offarsi;
Venite dico, Adren oggi è Milano,
Ove è il vostro Parnaso Ludovico.*

Loquens autem de Aula Ludovici Mariz paulo post
libri initium in altero carmine, haec canit:

*Quivi è il Sol di Parnaso, e 'l Monte Santo,
E come l'Ape al mel viene ogni detto.*

Ex altero Poëta, per illud tempus celebri, Joanne-
Bisio, cuius latina carmina scriptum edita, simul pro-
dicere Mediolani anno MDXII colloquimus, ad Principi-
um exemplum, primos quoque viros adlaborasse, ut
hac Metropoli scientiarum omnium Magisterium
foret. Bartholomaeum fupradictum Calcham à iocundis
Ludovici Mariz, ut literas splendidius ornaret, ge-
minas Scholas, longo jam seculo faucentes, ad pub-
licum studium commodum refecit, viroque
egregio conduxit, quos nonnullis suis est, ut stu-
diorum Mediolanensium pretium ac felicitas digno-
ficetur, Demetrium Calchondyliem, Georgium Me-
rolam, Alexandrum Minotium, Iulium Aemilium;
quocirca ad ipsam Elegiam dirigens Badius, inter
ceteras laudes Calchi, haec inserit:

Dollorum decus ei cecum vir stare virorum,

Quos vel praesidio talis ad astra tu.

Nam Musae duo viris lapsae ruinae

Magnifica refecit mox tua Auditor ope.

Atque quis cedant tanto Auditori cultu,

Quae renovas delitit vir memorande viri.

Demetrium, Metrolaque suum duo lumina hinc

Præponit linguae, siquis quibus ample nitet.

Aditi Alexandrum, cui vox sacunda resultat,

Iulium innumeris nectitur hysteriis.

Neque satis adhuc factum reputant Ludovicus tum-
fus, tum Auditorum munere, ut universis artium
liberalium dona haec Civitas praesulgeret, Musice
quoque Gymnasium aperuit, & Franchinum Gali-
rum per ea tempora magni in hac arte aominis, edi-
tisque libris nuper postea clarum, luculentum mer-
cede invitavit, ut publicae Mediolani Ecclesiasticum
causam doceret. Recitare iuvat nonnulla carmina,
ex altera Bissii Elegia descripta; iis enim, compo-
dit veluti, completitur quicquid laudis in augendo
Mediolanensium studiorum decore Ludovicus prom-
eruit fuit. Itaque ait:

Hic florent Graeci pulchra Auditoria Musi,

Hic restant Latini Carmina digna togæ.

Rhetor & Orator non uno pmditur ore,

Non nihil Historicis gloria clara iuvat.

Hic quoque sanctorum Legum monumenta leguntur,

Hic quævis magni iura Solonis habet.

Deorat adhuc variis modulis qui flectere vices

Sicres, & in cantus flectere verba sacros;

*Quisq; artem dello tantum proceret erit,
Ufus quo faciliis surgere arte nova.
Conduclit pretio Pampjia Franchus ab Urbe,
Qui legat has artes, & sacra verba canit.*

Accessit ad hanc Principis Ludovici & Audito-
rum curam, ut privati quoque Civis, nobilitate at-
que opibus clari, hoc eodem seculo, domesticis con-
tus in peremum literarum provenient confectum.
Thomas squidem Grassus, à Mongia relictus (a)
sub annum MCCCCCLXX, cognominis sibi Scholas
Mediolani condidit, & perpetua quant Preceptorum
hinc stipendia ultimis tabulis legavit, ut quos à li-
terario arripiendo curriculo arcebat res angusta domi,
gravis labor Adolescentes erudirentur. Publicum
alterum gymnasium aperuit aliorum scientiis anno
MID. Thomas Platur, summa apud Ludovicum Ma-
riam gratia & honoribus florem, fassum ipsam
domum perpetuo studiorum beneficio dicata, illarum
ut singulis debitas, deligatis illarum Preceptoribus
terminis hinc Arithmeticam, Dialecticam, Astrono-
miam, Geometram, literasque græcas doceret;
quin etiam involatam hanc legem inditit Harreli
suo, Nolosomum videlicet Majori Mediolani, ut qui
huiusmodi Magisterii præficiendi forent, probantissi-
morum hominum examen subirent, nec modo disci-
plinis, quas probebantur, sed etiam moribus ac
vita præstarent.

Ad hæc Scholas delectum seculo post & dimi-
dio jam exacto, anno videlicet MDCLL Johanne-
Andream Crucerum Medice artis peritissimum, ut
literas Græcas, & Astronomiam publice professore-
re, prævio examine habito cotam illustrissimis DD.
Doctores, tradit ex eorumdem decreto anni evan-
gelisti Bartholomæus Curtius in historia Medicorum
Mediolanensium (o), qui postremam quoque tabulam
hoc institutum telerant: ac Archivis deponisse,
vulgavitque. Nec parva publici huius gymnasii glori-
a est habuisse Hieronymum Cardanum, scripsi &
fama ubique celebrem, ibidem Mathematicas docen-
tem, ut saepius laudatus Curtius testatur (p). Nā
mirum itaque, si conspiciantibus velui ad incrementum
literarum Principe ac Civibus, tot habuerit Medio-
lanum, pene dictum, oracula doctrinæ, quot Præ-
ceptores numeravit. Vix ullus enim occurrit illa-
tate sua sapientie fama, aut literis editis clarus,
qui magistri munere Mediolanensium gymnasii oco
praesulit, cum Sapiens quilibet vel ipse sua ho-
norem hunc appetere, vel laudationibus officique,
Corio tolli sub initium libri septimi hylionum, ab
extremis usque Europæ partibus à Principe Ludovico
invitetat. Neque solummodo peculiare illius seculi
deus hoc fuit; Eadem mansit celebritas Gymnasii
Mediolanensis per subsequentes auras, & nobilis
quidam glorie possessio invaluit, ut nonnulli excel-
lentes doctrinæ, clarique, etiam io presentia, nomi-
nis viri, literarum Mediolani Cathedras occuparent.
Nonnullos recentius Jacobum Maderdorpius libro III.
Academiarum totius terrarum Orbis, & Erycis quo-
que Puteanus in suo de Scholis Palatinis tractatu
plures enunciat, sed multo plures fiterer silentio à
se prætermisissos, quos facile ex annalibus erueret in-
lucem possemus, si ad catalogum extendam ambitio
quendam parvi decoris extimularet, indulgeretque
oculi libertas. Præterire nequeo, qui Hieronymus
Bosius in pleno Mediolanensium Procram consilio
protulit (q), ut succedentem continuem in hac Ur-
be illustrium Rhetorice artis Preceptorum ostende-
ret. Ad invium huiusmodi, ut, ceterarum Urbium
excelluisse gymnasia nostra, præcipuum Imper Magis-
tri excubuit; & iacent se & oblitum, quantum vo-
lent Patavium & Monacensem, quid in his gymana-
sitis politionum Literarum interpretibus usi fuerint

(a) lib. Mediol. lib. 1. cap. 17.
(o) Pag. 151.

(p) Pag. 75.
(q) In Orat. pro decreta S. Aeg. Statu.

10 Riccobono & Tirio; prædicent Ticinenses mei & Pisan, quod apud se Musæ & Hermeneæ fuerint operati Farnesius & Bargesius; Disident Romani & Perusini, quod in suis Lyceis mella fuderint; Eloquentiæ Moretus & Boncarius; gloriatur Parisiensis, Lovaniensisque, quod Philologiam ipsam ore audierint loquentem Passeratius & Lepidus. Vobis certe Mediolanensem aciem *Agræorum* pro omnibus nominare sufficit. Nec me fugit, vos alioqui sexcentos primi subelli Rhetores, non minus ob ingenium & copiam discendi, quam ob doctrinam & eruditionem opponere posse, Bonvincium Rivium, Demetrium Calchondylem, Arosam Batallium, Johanneſem Celam, & Ottonem ipsius Lupanum, qui semper ad huc Palatias Artes:

Annis rediens ducebat veritas Musas.

10 Possent à vobis quidem ad faciendam Philologorum collationem, in eorum, quos supra nominavi, externorum Rhetorum loco poni, & collocari Stephanus Niger, Janus Parravius, Georgius Merula, Jo. Baptista Pius, Franciscus Philolophus, Philippus Berosius, Cælius Rhodignus, Hermolaus Barbarus, Franciscus Cicerinus, & Tullianus Aristoteleorunque interpretum Coryphæus. M. Antonius Majoragus, quibus addi mereatur Gasparinus Barzonus Bergomas, ejusque filius Guimortus, qui sub Philippo Maria Vicecomitis summa celebrant Mediolani Rhetoricam docere; Antonius Rhadenſis, cui in Eloquentiæ cathedra conſortem fieri in hac Urbe postulabat memoatus Guimortus, suppleat eo libello ad Philippum Mariam porrecto, cujus fragmentum superius jam recitavi. Georgius Florus Episcopienſis, qui tractatum de *Arte dicendi* Franciscus Solario dicam, profutur se illum Mediolani ex publico literarum Gymnasio elucubrasset; Perus denique de Comitiis, quem M. Antonius Majoragus in Oratione pro se ipso avunculum suum nominat, & magna cum gloria, Eloquentiæ Magister in hac Urbe exercuisse testatur.

Ex hisce atque apud Rempublicam literarum celeberrimis viris, quos Mediolanensis Civitas Rhetoricæ facultatis interpretes habuit, metiri quilibet valer, quo in pretio ac flore perduraverint hujus Metropolis studia, quoque eximios Præceptores reliquæ foris fuerint scientiæ, quarum nullam hic dederat Vicecomites ac Sfortiæ Principes permulere. Ceterum, ut ad Ludovicum Sforziam redieramus, non nisi præcipuos ad singularum Clauſum literarum præfecturas electos colligere facile possumus ex Lucio Conagi Epigrammate, quod eidem Ludovico Maris Duci Mediolanensi inscriptum, edisumque est ante *Tractatum* *Alfonsi* Franchini Gafuri.

Et juvat, & velle meritis tibi reddere laudes,

Sed quis pro meritis te Ludovicus ferat?

Aurca dat nobis, & sitissima Principis

Stendo, nulla Ducum gloria tanta fuit.

Atque alia ut sacros rerum monumenta tuarum,

Quæ superant hominum colloquia, atque fidem;

Quando Artes nullo tantum viguere sub ævo,

Aut se ingenuis Pallas amica fuit?

Cervinus Iſaas, Euclidas, Pithagorasque,

Phobigenas, & qui sidera cæſa petant.

Nec tibi Chryſippi defuit, deliquit Salones,

Et tua Parraviſus dant tibi ſecta manus, &c.

Quandoquidem verò postremo hoc carmine Parraviſus memini inuiri Conagus, hoc etiam recensentem.

Tom. I.

A dum est, ad immortalis gloriæ complementum, quam sibi ex literarum bonarumque artium patrocinio comparavi Ludovicus Sforza, id ab eo addidum fuisse, ut nova in hac Urbe Academia Pictura, Architecturaque condideretur, ad cujus commendationem id unum referre sufficit, quod eidem præferebat magnam illam ingenii virtutis monitum, Leonardum Vincium, Florentiæ Mediolanum accitum, a quo annuo quinquecentum aureorum stipendio donatum. Sub tanto viro decertam fuisse goticam illam ruditeriam, quæ à centum inde annis in altera Mediolanensi Academia à Johanne Galeazio Vicecomite inhibita invaluerat, primoque veteri auri, atque elegantie restitutum. Architectonicam autem, narrat in epigramme via Raphaell Du-Fresne. Ad Picturæ verbū innotuerunt.

B Leonardus auditoribus suis singula penè humani corporis membra descripta, regulæque statuit luminis ac umbrarum, totamque pingendi artem in meliorem normæ gratiam redegit, ut tum edia, tum manuscripta (quorum non pauci in Ambrosianis Bibliothecis servantur) ejusdem opera ostendunt. Hinc quantum inclaruerit hujusmodi Academia, quantoque genina hujus artis beneficio studia profecerint, ex egregio discipulo, qui inde prodire, manifestè percipimus. Architecturæ sequidem laude celebres, inter alios, à Boscherio, superius relato, numerantur Johannes Perinus, Trophus Modiciensis, Johannes Ambrosius Bevilacqua, Franciscus Stella, & Polydorus de Cavallagio, qui etiam penicillo excellere; Qui autem pingendi arte ex Vincii præceptis insignem famam sunt consecuti, præ ceteris à Dufresno designantur Franciscus Melius, Cæsar Senus, Bernardus Lunnus, Andreas Salinus, Marcus Ugolinus, Paulus Lomatus, ac Antonius Boltraſius, qui Leonardo Præceptor in Academiæ Principatu successit, tantumque illius imitatione præbit, et peritiorum etiam oculis non semel seſeſſerunt, quæ superius, ejusdem picturæ, acceptæque sunt pro tabulis manu ipsa Vincii exaratis, quarvis, teste Boscherio, illius arctius diligentia minime adæquet hujus postremi majestatem.

C Neque tantum subus mentium nostrorum cohiberi se passus est Ludovicus erga literas amor; ad finitimum quoque illud Gymnasium Papiensis Urbis, nobilibus exornandum, curam convertit. Itaque nullis sumptibus parcens, amplam eidem porticū dispositam erexit, Musis Scientiisque ibidem splendide expensis; utque nihil deesset liberali magnificentiæ ad studia impensis fovenda, peculiari supra ceteros Mediolanenses Principes Clemensæ doo, Institutores ac Ministros omnes, expedito Diplomate, immunes à quibuscumque oneribus in perpetuum decrevit. Recitat hæc Literas Ludovici, in sua de Ticinensi Gymnasio historia, Cl. Antonius Gattus, sed nullum de nobili eo ædificio, liberalibus disciplinis Ticini parato, verum facit. Id pluribus edis carminibus reculi, celebravitque Lancius Curtius (r). Nonnulla ex his decerpere placet, ne pereat omnino tam insignis erga bonas artes largitatis memoria:

D Ticinæ gelidusque lacus, pœnentem superbum
Desine, serque gradus nobilitare via.
Ære cævo, & summi radiantis signis Celosi
Dofus; jam valent distictus eques.
Urbe thæui media surgit, dilectique Phœbo
Porticus, & Domus quam colere novem.
Illic signa Ducum, varisque in lumine fastus,
Et simulata bene Principis ora micant.
Prioris didicisse choros vacat, atque Ducum
Jura plus leges, tergeminumque Sephes.

E
F
Fons

(r) Epigrammatum lib. 2. fol. 30. & 31.

*Fama prior super astra tulit Pandionis arces ,
Nunc Latio evulsam protulit alter opus .*

Exeat infubrium pietatis fides diuinis

Aeternum dondus , atque perenne decus .

Certa ferant alio fide fobere praemia tanti

Muneris , an felux quid dare terra potest .

Et paulo post :

Hic ubi magna leuon Princeps penetralia sacra

Palladii , & merita iusto superba iugo .

Es superat variis Memphisica faxa columnis ,

Abdita laurigeris frontibus auro rotas .

Quantum felicitas agens generosa parentes

Seri iocundum , tantum debet uterque Duci ;

Qui longis reuocat fugientis munera ab oris ,

Palladium & mira fufcitans artis domum .

Principi hoc fabulos decus sacratu vetustas

Aefinet , & docto carmine rara manu .

Quanta uicem frequentia , & splendore succrescerent
studia , post praestitum hoc fcienas muros a Principe
Ludouico , narrat Curtius , poetico ludens alitu .

*Fama Ducis , Sophiaque domum , delata per orbem ,
Laudibus innumeris , & super astra tulit .*

Candidior fufci uenit per cella capillis

Germanus , latia dulus amore iugo :

Paminius patriis a fclibus exulat acer ,

Gymnafium pofuit qui cecit Urbis fage :

Fiffoiuit equos Gallus : uenit Britanni :

Venis ab acriffis Cithiler ante Tagi :

Virgineatque domum Phobique Heliconae frequentant .

Laet Ducis hac ; gloria rara tholi .

Denum ad Ludouicum Sfortiam dirigem Epigram-
ma , eundem fic laudas :

Seculo temporibus prifcis tua , Maxime Princeps ,

Fama loquax charis praefert , atque decus .

Quando magis latia licuit sperare canana ,

Quando plus terrae conuenerunt Dux ?

Palatior aut Sophia fub quo Duci cura theatri ,

Nem qua cura Duci dulcor ifte potest ?

Mufarum poffum fabulosis tellis rnafti

MORE iules , ingeni iura cothurnus habet .

Verum , ne longius decurram , redeo ad litera-
rum rem nofttam , arbitrorque ex altaris fopibus
coarvis tellibus conftare liquido , quomam foret ,
regnante Ludouico Maria Sfortia , Mediolanenfium
ftudiorum conditor ; Publica fiquidem onuerfis feret
liberalibus difciplinis artibulque gymnafis pae-
bant , eum Graeca lingua fuum haberet Inftitutio-
nem , ingrem virum Demetrium Calchondylem ,
Medicorum Principum olim Magiftrum , qui etiam
Mediolani , largo fpendio a Sfortia conduxus ,
ac poftmodum fub Galliarum Rege Ludouico XII.
in magifterio perleuerat , octogenario maior decessit ,
ex in tyfand Elogii iocura tradit . Erudientis ad
Rhetoricam artem adolefcenibus plures quoque in-
fudabant Praeceptores , quorum alter Georgius Me-
rula editis libris jam clarus , Hiftoria praecipue Me-

A diolanenfi , quam primum omnium in Annales dige-
ftam typis parauit , alter verò Alexander Minutianus ,
qui domeltici praeli elegancia Latini fermoris candore
adunxit , laudem ideo non modicam a coarvis
promerens , ut in commentariis de eufdem vita ,
memorata bultorae meae interendis , fufius oftendam .
Plures item Iurifprudenciae excolendae Schola re-
cludentur , quibus Doctores praerant , Soloni ac Chry-
fippo Legum periti comparati . Mathefi quoque ,
Auditoribus enocleanda , fui non deccrat Euclidis :
Et hac quidem gymnafia adhuc perdurant , eximia
femper uiris commiffa , quamvis fingulis difce
discipulis petraftanda unus tantummodo in praefentia ,
publico nomine , Praeceptor defignetur , atque unico
etiam vocabulo *Schola Paterna* appelletur . Qua
in re , aeterna dignum memoria critico , quod ab hac

B Urbe in hujusmodi gymnafiorum fauorem fuperiori-
bus annis peractum eft ; inde enim , quim religio-
fus ac coftans fuerit erga literas Mediolanenfium ,
amor , dilucide comprobatur ; cum enim & ingruen-
tium bellorum neceffitas , & calamitas temporum ,
grauiffimos fumptus expofceret , nec par foret imma-
nibus ferendis oneribus publicum arrium , atque
ideo ab imminutis coftibus , fpendiisque fubfidium
perceretur , tanta fuit erga uetufas hafce Scholas ,
pene dixerim , reuerentia , ut peculiari decreto fan-
ctum fit , inuolatum foret hoc Patria docuit , ac Pa-
tina Praeceptoribus inactam mercedem feruandam .
Quae inter hafce liberales difciplinis in praefentia uividiffi-
ma excolatur , procul dubio Iurifprudencia eft ; licet enim
C non adeo frequentia , ut olim , pateat gymnafia in-
fiftendis ad hanc fcientiam difciplis , attamen in-
ftat omnium Lyceorum ceteris debet ueniam Nobilium
Iurifperitorum Collegium , ex quo , ueluti Sema-
rium infignium Legum periti Doctores , praelatifsimi
uiri ad implenda Iudicam in hac Metropoli munera ,
Romanae Curiae Tribunalia , Magiftratum , ac Su-
premi etiam Senatus fubfelia paffim profecturum ,
tantaeque eft praefentiffimi hujus Ordinis fama , ut il-
lum Nobiliffimas quoque Cives Iurifprudenciae defidii
fummi expectant uocis . nec podedit hujus Patriae filios
Sacri Romani Collegii Principes , etiam poft adeptum
Purpure honorem , foletis coftipant in hunc cau-
tum adfcribi .

Præter enunciat Magifteria , alia quoque tunc
publicè Mediolani exercabantur , Aftrologiae videli-
cet , Geometriae , Arithmeticae , Philofophiae , quam
fub *Pitagora* nomine à Confo indicatum nomen non
intelligit ; Mufica item , Pictura , atque Archite-
ctura , ut jam uideamus : nec à ueritate abfouum eft
opinari , plura etiam ad cuiuslibet Difciplinæ Artif-
que exercitationem infutura uifus illa erat gymnafia ,
eum uidem amplificanda fouendique , Principi
ac Ciuum liberalitas , gloriofa quadam amula-
tione , certaret . Hiftoriae quoque cathedram Medio-
lani exiftiffe citra dubium eft ; id enim bis memoria-
tum à Biffo fuperius legimus ; quin inano Interpretes
quoque nominatur *Jakini* , quem *Julium Aetium* ,
Ferrarium Novanenfem , uxo illo doctriua & fcrip-
tis celeberrum , fuisse , in edendi mei operis decurfu
exponam . Alterum quoque publicum Hiftoriae Pro-
felforem , imperante Maximiliano , VIII. Mediolani
Duce , deprehendi , Alexandrum fempe Minutianum ,
ab Eloqueftia fortiffie cathedra ad illam tranflatum ,
ac fuccelforem Julio datum . Inftitutionem hanc fci
commiffam non obfcure indicat ipfemet Minutianus
in literis ad Leonem X. fcriptis , quae in calce .

E Cornelii Taciti ad eodem imprefis anno MDXV. le-
guntur ; cum enim indigeantem fummi hujus Pon-
tificis incurrit , eo quod reuerfatum Philippo Be-
roaldo , interdictante ceteris omnibus Typogra-
phis *fub excommunicatione fua ftricta* , illos Au-
thoris editionem fecerit paraflet , ut exaperet Pon-
tificis iram leniret , exclamationem praetendit , *quod à*
nullo cupiditate praefat , fed ad ignoranciae penitus
profufa fit , atque hanc ftrictam fubjungit . *« Nam*
» cum ex alma Urbe illa Tua , Cornelii Taciti , non
» uni

universum corpus, sed membratim ad me missum fuisse, videlicet à Beroaldo, viro sancto docto, quantum diligenter adhibuit effect, ut quoniam cunctis diffusi ederet, illico cogensi Angustalem illam Historiam Auditoribus meis hoc anno exponere, cujus ut copia illis fieret, Librariis meis describerem, dum tradidi, &c. Rem totam suo loco fusius enarrabo; ad præsentem siquidem institutum sufficit, si hæc quoque studii Mediolanensis laus asseratur, quod videlicet, ne quidquam ad eorumdem incrementum, ac commodum decisset, etiam Historia in hac Urbe, publica interpretatione fuerit explanata.

Mirum autem semini videri debet, quod illo ævo tantus uideri in Urbe nostra studiorum fervor arderet, cum Principi ipse Ludovicus, liberalium disciplinarum non Patronus tantummodo, sed etiam cultor foret. Inter opera Bernardi Bellinzel superius enunciatæ, Italicum legitur Epigramma, à Ludovico Sfortia elaboratum, quod licet rude sit pro ætate illorum ignavia, amorem nihilominus erga amœniora studia Principi illius testatur. Dignius peculiari memoria est, quod Philippus Beroaldus in Oratione panegyrica ad eundem *liberrimum Principem Ludovicum Sphoriam* editâ Bononiæ anno MCCCCXCI scriptum reliquit. Postquam enim Ludovicum deprecavit tamquam decus & præsidium eruditiorum, sacrumque antecum, ad quam felici eo seculo Literæ decurrerent, hæc subiungit: « Illud verb in te laudabile est, quod inter tot curas, tot negotia, tot domesticas & externas rerum, maximarum occupationes, audire via quiescit, quoniam historiam, ac memorabile, & fides G. Pompey, & Cæsar Augustus inter bellicos tum multas non intermisit discursus consuetudinem, declamandi: ita tu inter multiplicis curas non intermisisti studia literarum; cum negotii otium dividis, & historici lætitudinis succursas horas impendis, in quorum lectioe tamquam in diversorio, iustissimo consistis. » Amor autem & cultus Literarum, quem in se ipso fovebat Ludovicus, si Liberalitatem adiungas, quam effusissimam erga doctos viros præstitit idem Beroaldus in Orationis decursum commendat, nullum preclarior documentum, desiderandum relinquatur, ut inde conici possit, quæ foret ea temperatæ in Urbe nostra studiorum amplitudo, quantaque ubique ferveret præstantium ingeniorum frequentia, cum nemini ignotum sit, ex Principum Mecæneorum genio præfidiisque, scientiarum, forum pendere.

Antequam ab hoc capite me expediam, silentio pertereundum minime eror, singulare hoc decus Sfortie famulæ commisit, ut recens sævæ maximo studiorum omnium beneficio Typographia, sub ejusdem Principis Mediolanum induceretur. Regnante siquidem Francisco Sfortia, qui anno MCCCCXLVI obiit, ignotam adhuc Italie hæc artem, cum è Germania prædicaretur, hospitatum fuisse apud nostros Cives, in Historia meæ Prolegomenis tuor. Quia immo prius, qui in Italia è prælo prodierit, liber, Historiam nempe Augustam, excusum Mediolani anno MCCCCXLV. inchoctabili ferme celebratissimi Scriptoris Glauco Salamati, aliorumque testimonio cuncto. Græcam quoque Typographiam, sub Galeatio Maria Francisci filio, anno MCCCC-LXXVI, quo etiam interfectus est, Mediolani incombula sua habuisset, ita certum est, ut nec ipse Michael Mainare, annuum hujus artis conditor, hæc nobis gloriam invidet. Quamvis enim tibi, superioribus annis, nonnullæ græcæ voces, aut etiam periodi typis edite in libris forent, nemo tamen ante Dionysium Paravicinum, in Urbe nostra Typographum, utilissimam hæc studii fovendis provinciam suscepit, ut græco charactere integræ volumina excuderetur, quemadmodum idem peregit, editâ Me-

diolani anno MCCCCXLXVI. Lascaris Grammatici. Denique Mediolanensis Principum gerentibus Joh. Galeatio Maria, & Ludovico Sfortis, Nepotæ ac Patre, in Vico Soncino, qui Mediolanensis diocesis est, fundis primis capere Herbarii typi, ad sacri Bibliorum libri in lucem eo idiomate proferri anno MCCCCXLXIV., ut Julius Bartholocius, Magnæ Bibliothecæ Rabbiniæ Auditor, constatissimè tradit (f). Nec parva est Metropolis nostre gloria, quod non tam studii fons, quam alienis etiam, promovenda infuderit, cum circa invicem dici possit, quicquid commodi, ac utilis, ex utroque hujus lingue uberis fontibus in literarum, Republicam derivatur, ob elaboratam apud nos etiam typographiam, debet propædium Mediolano.

CAPUT X.

*Mediolanensia studia Seculo XVI. bellis afflicta
egregii restantur.*

I Neunte Seculo XVI altera clades literas bonasque artes afflixit. Cum enim bello fractus, abductusque in Gallias captivus fuisset Ludovicus Maria Sfortia Dux Mediolanensis, studii amica pacis tranquillitas concidit, dirurumque oculis æmulorum Nationum, quas Mediolanensis imperii cupido ad arma, incitabat, conflictu hæc Metropolis lugere debuit non tam directas militari licentia, & victore alterantium pugnantium ferro, circumque regiones, sed magnam quoque librorum supplicilem, in hisce, urbibus ferina, Ticinensi custodiam, veluti pretiosam infusum prædam, se spolia triumphalis, in regiam Gallorum Urbem translatam. Intepere cicco primis liberalium disciplinarum studia, deia obnoxio fervente bello, deiecit cultoribus, frigidâ adeo desidia consuevit, ut, quemadmodum memoratus Dufresnius refert, non modò flores Viciæ Academiæ præter exaruerit, verum etiam reliquæ omnes ingenii facultates in ignarum otium negligentiamque declinaverit. Hujus literariæ calamitatis acri se dolore percussum profectus est M. Antonius Majoragus, qui circa medium seculi ejusdem in Patavino gymnasio Eloquiorum præfatus, nulloque Patrum impense studio laventem, Alphosum, nempe Daralum Mediolanensia Provinciam Moderatorem, impetrare ab eodem tentavit, ut ad præstam gloriam literæ in hac Urbe resuscitaret; atque, ideo Orationem elocubavit, cujus fragmentum superest in edis ejusdem Operibus. In ea, postquam, oobilem amplissimi hujus viri idolem commendavit, qua non tam benignè fovebat studii deditos in hac Metropoli, sed ex longinqua enim regionibus peritissimos quoque uberis propolis præmis evocabat, ait, in spem venisse Civitatis nostre homines, ut optimarum artium studia superiori tempore bellorum tumultibus, & hostium incurfionibus prostrata, & sculta, ipsius auspicio rebuscerentur. Opportuno inde consilium eidem proponit, quo facile in hac Urbe, olim studiorum Patre, atque alrice, tunc literarum inopia laborante, scientia omnes reviviscerent, iaque, nullam tam necessariam quippe propositio implendo commodiorem viam aperiri posse, quam si publicam Mediolani Bibliothecam institueret, omnes librorum genere locupletaret; ita, enim Juvenis, & viva Præceptorum voce, & præstantium auctorum scriptis edocta, in liberalibus quibusvis disciplinis celerem profectus; Quamvis tamen præclarus ille Orator nervos omnes facundia intendisset, ut ad egregium perficiendum hoc opus Dav-

Davulum incitaret, nihil evicit, si ve publici ararii oblectare tenisset, si ve curarum moles intemam muneris sui Principis mentem distraheret. Præterea verò hoc inclutum decus, Ambrusianæ Conditio, Federico Borromeo Cardinali, & Archiepiscopo Mediolanensi reservabatur.

Nihilominus etiam incassum decidit hujusmodi optimo intencio de studiis nostris benemeritis Majoribus, non deinde Civibus ipsi literariæ gloriæ amor, quo invicem incitari censebatur, ut antiqua studiorum celebrata in hac Urbe, viridula etiam, resisteret. Hinc instituta est Transformatio Academia, cupit initia statui ad annum MDXLVI. eruditissimus Curator in opere Medicorum jam laudato (1), ejusque præclarum mentionem sparsim facit Jo. Marius Crescimbenius in italæ Poëticæ historia. Hujus symbolum erat Pegasus adjecto lemmate:

Et steriles Prælia moti gessere volantes.

Geminio ab iade anno elegit publicum etiam ingenii experimentum docere, idcirco Epigrammata ab Academicis contexta evangelicæ, in quibus vis decorque poetice artis satis elucet, etque inscripta volens, veluti studiis sui primarias, Caroli V. filio Philippo, Principi Hispaniarum. Ex hoc ipso libello colligimus, quantum fuerint primi hujus literariæ Societatis cultores, videlicet Camillus Rhaudensis, Jo. Franciscus Castellonius, Andreas Glusianus, M. Antonius Mulla, Cesar Regninus, Franciscus Mantegatius, Carolus Vicecomes, M. Antonius Majoragus, Philippus Paragallus, Facius Galenus, Jo. Paulus Borza, & Octavianus Arcimbolus, singulis omnes cum laudibus jam doctissimè spectandæ per ea tempora commentarii, digneque propterea ob prælitum hoc literis renascentibus beneficium, ut perveniret apud nos memoriam consequantur. Nonnullorum ex hisce, medica in arte præstantium, illustribus mentio habetur in historia Medicorum Mediolanensium paulo antea laudati Bartholomæi Curii. Verum, ut de hac Academia plenior habetur notitia, id adnotandum censet, tantam ejusdem subinde famam increbuisse, ut ex equestri Ordo Processus, facique etiam infulus venerabiles Præfates ad illam adoptari certam flagitarent. Tres legimus Orationes pro hujusmodi Candidatis à Majorago exaratas, cum primò in Academicam Mediolanensem recipiuntur, alteram pro Octaviano Revera Terracina Episcopo, aliam pro Johanne Stibio, Julii III. Pontificis Maximi Commissario Decumano, postremam pro Hieronymo Croto, qui equestri Iudicium Collegio ascriptus, Decurionum, & Urbanam etiam Præfecturam egregie gessit. Ubique Majoragus in præclaras Academicæ alius laudes effunditur, vocat eam nobilissimam. Convocant, lectissimum hominum Cœtum, florentissimam Congregationem; quæ animo de ejusdem instituto differens, eam quoque communerat cum gloria refert, ad hæc ita comparanda, tradit, itentia fuisse exercitantem omnia illius confusus, ut necesse fieret intelligere, polleat eloqueretur, ac prouderet agere, quæ si consequi possident, tum demum id obtinuisse putabatur, quod præcipue in votis erat, ut quantum homines bestis præstent, tantum ipsi reliquorum hominum vulgo antecellerent. Tandem in exordio ultimarum Orationum profertur summa se intentia ac volucre captem, quod illa eruditissimum hominum frequentia quotidie maximorum ingeniorum accessione fuerit illustrior, pluresque alios esse præstantes viros intelligere, qui in eundem Cœtum, in quo jam aderant floridissimum. Ordinem humanæ, admetta sollicitudine pedulant. Quo usque pervenerit tam nobile institutum, profutur in semetipsis laetæ, cum ferme nulla biberarum Scripseribus cura fuerit, rei literariæ, quæ tamen pars ma-

gnæ publicæ felicitatis, ac regnorum est, incrementa & vicissitudines, in paginis suis referre.

C A P U T X I

De Studiorum incremento, hoc eodem Seculo, per Mediolanensis Cœni, ac præcipue Jo. Carolum Borromeum curato.

A Utere hoc Seculo studiorum proventum, quamplures Scholæ, Collegia, Seminaria, à nobilibus Civibus, Sanctoque possimilim Caroli Mediolani Archiepiscopo instituta, quæ omnia à Paulo Morigio in Hilaris & Nobilitate Mediolanensi recententur. Celeberrimi inter alia publica gymnasia, quæ memorati Sancti Antidibi ætatem præcesserunt, illud est, quod Paulus Canobius anno MDLIV. condidit, ab ejusque nomine etiam in præfatis Canonibus appellatur, ut ex publicis scripturis docet diligentiissimus antiquarum percursor Jo. ane laudatus Jo. Simon de Scotia (u). In hoc gymnasio duplicem cathedram erexit nobilibus Initiator, Dialecticæ videlicet ac Moralis Philosophiæ; utque interpres illarum decus securus statibus servaretur, Interpretum hujusmodi electionem Illustrissimus Equitum & Iudicum Mediolani Collegio demandavit, à quo nominis primiffima in utraque facultate Magistri designati semper fuere, eorumque ferax est ille idem Sapientissimus Confessus, è cuius gremio postremis hujus temporibus, summo cum Civium plausu, publici Interpretes deliguntur. Nec ingens reperitur hæc Canonis Noloconium Majus hujus Urbis, ut splendidiore cultu publicum id literis beneficium præstaretur. Anno liquidem MDLXXXI à Præfatis regimini ejusdem Equitibus, quodcumque ferme auctorum, milibus, erecta est ingens Aula, quæ Magisterio exercendo, & publicis discipulorum edendis experimentis magnifice interserviret, quemadmodum in ejusdem Noloconii Archivo adeoatque reperitur. Alterum peculiare Nobili Juremanti ac liberalibus disciplinis colligium subindit dedit hæc Civitas Comiti Ambrosio Taggio, qui anno MDLXIX. (x) Collegium, olim Tacetorum, hunc S. Simonis nuncupatum erexit, cuiusque consistit, ut ibidem inter alia, XII. Adollescentes, clari quidem sanguinis, sed angusti patrimonii, abique impendio parantem, aleretur, & ac quidam liberalitatis complemento desisset, plura optimarum facultatum magisteria, addidit, statuent, ut in eo domicilio Grammaticæ, Rhetoricæ, Poeticæ, Moralis Philosophiæ, Historiæ, ac etiam Theologicæ scienciæ perpetuo docerentur. Quamvis autem ista in præfatis deserviret, attentius forsasse Collegii redibus, ac tamen omnia ingeniorum exercitantia vigile usque ad seculi illius exitum, narrat Morigio, Scripsit quoque etiam. Succedere postmodum græm Collegii, Dogmatum, aliterum eruditissimæ pueri Orphanotrophii Sancti Martini, alterum Calchorum educandis intravitandisque, pauperibus honestioris conditionis adolescentibus instituta, quæ indicasse satis fit, eam minime omnia perfecti mimis libet, nec valde ad incrementa studiorum ista pertinent.

Qui plurimum restaurandis in hac Urbe scienciis alijumque præstitit, ac de studiis præsertim Ecclesiasticis, apud nos eximie nunc florentibus, optimè est meritis, Sanctum Carolum Borromeum fuisse, nemo nostrum, nemo externum ignorat; eam enim eundem in fuerit rebus populum, rudem quoque. Clerum, ac primis etiam Latine lingue rudimentis destitutum, regendum accepit, ut Johannes Petrus Glusianus viarum scriptor deplorat, brevi quidem tem-

(1) Pag. 15.

(u) Jo. Simon, *Politum, & Epist. Mediol.* tom. 1. p. 126.

(x) *Stimulus in Libris Collegii Judiciorum* tom. 1. p. 126.

temporis intervallo, sed improbia laboribus expensisque, tanto divina simul, humanæ Sapientie lumine illustravit, ut etiam in præsentia ceteris Catholicis Imperii Urbibus, Ecclesiisq., in nichilominus veluti pietatis omnia ac doctrinæ speculum exemplumque trahatur. Quantos autem in sudores profuderit, ut se ipsum prius, dein alios sacris in literis erudit, testis est in ejusdem Vita Cardinalis Augustinus Valerius, qui cum eodem familiariter versatus, hæc constanter affirmat: „Domus Caroli fuit „Ecclesiastica, & sancta quædam Academia, officio „na virtutum omnium, piorum & doctorum hominum conubernium; „ibi verò: „Nulla schola, „nostrâ, & Patrum ætate, tam celebris fuit, quam „Borromei domus. „Nec intra septa tantummodo domesticæ Aulæ stetit propædus in literas amor Sanctissimi Præfatis; Communi studiorum stiletis præfatis, inducta in hanc Urbem Societas Jesu, eo propterea consilio, ut non tam uberem animarum fructum ab egregiis Religiosis illius Institutu cultoribus Ecclesiæ Mediolanensis colligeret, sed fortissimè quocumque omnesque doctrinæ medium ex assiduo præstantibus illorum magisterio hæc Insularum Metropolis ostendat. Nec præcedent tantis Antiquis mentem fecit exiis felix; nam apertis anno MDLXVII in ædibus, S. Fidelis Templo adiacentibus, publicis Scholis, ciquæ subside translatæ in Braydenæ Collegium anno MDLXXII nobilis quoddam scientiarum omnium emporium studii nobis patuit, cum ibidem, referente Morijæ, à prima usque eorundem institutione, humanioribus non modò literis, verbis etiam, Rhetoricæ, Philosophiæ, Græcæ, ac Hebræicæ lingue, Philoſophie, Theologiæ Morali & Scholasticæ, Sacræque Scripturæ expositioni præclarissimi in cathedris sedentis Præceptores. Perenne autem hujusmodi litterarum beneficium succedentes omnes ætates sentire, tantæ eorundem gloriæ, ut nec recentiores queant, qui ex hoc veluti Equo Trojano, insignes cujuslibet liberalis disciplinæ Duces prodierunt. Alterum, quod studii, sacris præcipue, commodum curavit Borromeus Præfatis, Seminarium, ac Collegia fuere, quæ ex introitu Sacri Concilii Tridentini, ad Ecclesiasticam credendam juventutem, omni augustinæ magnificentie cultu ab ipso condita, solidis adeo Eloquentiæ, ac superiorum faculatum magisteriis exaruit, ut inde, tanquam ex auris fodinis, pretiosâ quavis sacræ eruditionis & facundie opulenta hauriatur, quæ non tam Urbis unversæ, ac Diocesis, sed Helvetiis quoque regionibus, ad humanæ simul divinæque scientiæ præcepta informandis, abundè sufficiat. Nobili etiam juvenuti intruenda præfatis, erecto eidem peculiari Collegio anno MDLXXIII, ut delecti adolescentes, languinis claritati Religionis ac litterarum ornamentis adjucentes, heræque equalibus illustre exemplum, ne ocio ac deliciis indormientes, quam à natura nobilem indolem acceptarent, ignorantia ac vitis deturperant. Ipse verò tantæ eorum provenient curâ fovebat, ut pensatis literarum illorum exercitationibus, alios plauto, alios primis donati, viridibus semper ad extolenda studia incitaret, quemadmodum diligentiſſimum ejusdem Vitæ scriptor Gluffianus enarrat. Deum præterea datæ minime cæſſo Oblatorum Congregationem, cui, quavis immensis, adscriptum me gloriorem, quamque infensum anno MDLXXVIII, ita semper in deliciis habuit S. Carolus, ut postulatam cum illis quodammodo Ecclesiæ suæ curam partem esse videretur, animarum salute ipsorum fidei commendata, regime Seminariarum ac Collegiorum istis commisso, studiorum denique magisterio, ad eam, quæ tanti momenti est, Cleri doctrinam promovendam, eorundem vigiliis ac sudoribus demandato. Quantum verò Sanctissimi Parentis fin amoris responderet, mihi suspitione fortasse aliqui laboranti cessari

Tom. I.

A non licet. Id absque invidia dici posse crediderim, non modicam laudis partem, quæ Mediolanensis Ecclesiæ ordo, ob summam doctrinæ opinionem, apud exterarum etiam gentes floret, Oblatorum Soldano fore tribuendam. Hac ætate omnia cum unius Sancti Caroli auctoritate, opibus, & providentiæ felicissimè sint peracta, merito eundem venerari nostræ Metropolis debet, ut jam Gluffianus sibi (y), tanquam alterum Mediolanensem studiorum parentem, ac scientiarum reſtitutorem.

Hoc ipso sæculo jam habente novum studii nostris decus accessit ex illustri Academia, quam propria in domo condidit anno MDXCIV. litterarum præstantissimus Mæcenat ac Cultor, Monsi Sfortia, Columbus Marchio Caravaggi, qui primus quoque Princeps eidem præfatus. Duodecim clarissimi & sanguine, & ingenio à Morijæ recentiorum (x), qui ad eruditionem hanc commendandam consensum primum convenere, sed tanta obique intervallo fama invasit, ut paucorum æneſum æſtivalium florentissimæ cujuslibet nationis, aut disciplinæ Viri adhererent, omnesque consensum, aut doctrinæ præstantia celebres aut dignitate conspicui, litterarum hinc congressibus inferi perorarent. Singillatim illos Morijæ, tunc in hac Urbe vivens, enumerat, prout suo quilibet die Academicorum albo inscriptus fuit. Alterum ego Codicem manu exaratum offendi apud illustrissimum æque ac doctissimum Abbatem Alphonſum Vicecomitem, qui nobiliſſimè hujus congressus Acta complectitur; multumque præſtare publicam eidem lucem, cum ex præclara illa Equorum doctorumque hominum contione, & antiquis in nostra Urbeliteris gloria, & recenti ætate præſentibus ad studium, incitamentum perhiberet. Symbolum sibi erexit Academia, hydraulicam rotam, decurrentium subitus fluctuum, quibus una parte immergitur, imposita circumactam, leatæ affixa sibi, & iusti distributa, intervallis lignea vascula nunc vehat in altum, nunc finem inclinet; unde quis parulo ore haurire aquas, ut subiectam plantam effundant, ad fovendam herbarum florumque perenni humore vegetum fecunditatem; appositio hoc lemmate: *Labor omnia vincit*; quique Academicæ nomen dederant Inſcripti appellabatur. Subſequentes autem vulgare leges facere, quibus inter cetera indicabatur, ut quilibet hibernomada in publicum proferrent, quæ privato quicquid studio ad ingenii exercitationem elucubraverat, varia de scientiis utilioribus Argumenta pertractarent, locutur etiam daretur Rhetoricæ ac Poeticæ stiloſus, sive Itæico, sive Latino sermone ingenioſe contendere.

C Nec defuere communibus votis implendis egregiæ Solales: Alphonſus siquidem Oldradus primus omnium in hujusmodi Academia sermoneſem habuit, pluribusque postmodum recitationibus Ethicam Aristotelis explanavit; postmodò verò publicè de honorum contemptu differens, missionem petiit ab eo Consilio, Ordini Capocorum se se ascripserit, in quo etiam, elapſo vix mense, felicissimè mortalem vitam deposuit Ludovicus Sepialis, celebris apud eruditos famè, mirabile Præfatis natusque inventum ac enolumenta recessit Vincentius Taralzus Neapolitanus, Militum turme Præfatus, bellicorum tormentorum usum, atque Arcium oppugnationem pertractandum suscepit Bartholomæus Affander nobiliſſimus Medicorum Collegio, divinæ Danicæ Concordiæ interpretationem aggressus est: Franciscus Goltius Doctor Laudensis Aquarum originem sibi indagantem proposuit, pluresque alii insignes viri consimilis eruditæ exercitationis argumenta delegere, quemadmodum in superbiæ enuciata manuſcriptis Ephemeride legitur. Sed humanarum rerum more, hæc quoque Academia infidèles vicissitudines suas passa est, elagone primò, ac dein proſus deleta.

E

CAPUT XII

*Federici Borromaei Cardinalis Archiepiscopi
erga Literas, Artibus liberalibus
amorem excitavit.*

Decimumseptimum Seculum, ab ipso statim exordio, felicissimum studiis Mediolanensibus omnino dedit in Federico Cardinali Archiepiscopo, qui Sancto Carolo consilio suo, non minus sanguine, quam amore erga literas, virtutisque omnes conjunctissimus, magnum illud opus, propositum quidem, ut vidimus, sed nunquam tentatum, Bibliothecam, nempe publico Civium, atque exteriorum commodo dicatam, inchoavit, perfectam. Eam, ut tanta Metropoli, tantoque Conditor dignum redderet, nulli pepercit aut impendit, ut insulsi; Magnificentiam in *Edibus* curavit, quae Principum Aulas emularetur, & Regiam Sapientiam ostenderet; Librorum verò suppellectilem tam copiosam, tamque selectam ex universis Occidentis, atque Orientis regionibus in illam contraxit, ut uni locupletanda Bibliotheca Mediolanensis, Europa, & Asia spoliis suis inferre videretur. Quoniam etiam, ut uberior eruditioni materies foret, deperditas elegantis penicillo Icones quamplurimas, insignium, doctrinae praecipuae, virorum, virtutis fideliter referentes, circumquaque in hac Aula, ponticibus, adhibuitque adjectis appendi iussit, ut non tam scriptas, quam Scenoporum delineatas ad virum effigies in hoc studiorum domicilio, ad commodum & voluptatem venerationis peremerent. Fructus autem immensis laboris & impensarum in est, ut frequentissima semper Civium corona circumiret, eam amplissima haec Bibliotheca singulis ferme diebus, dubius horum mane & vespere publico usui pateat; quo tempore, à pluribus mercede conductis famulis, tum libri, tum atramentum, ac quicquid ad scribendum opportunum est, largi accedentibus suppeditantur. Nec minor apud externos huius Loci celebris viget, cum nemo ex adventis sit, qui ad preclara Urbis nostrae decora perlustranda circumiret, Aula huius maiestatem, voluminum copiam, raritatem ac molem, manuscriptorum, quae simul cum ceteris ad quinquaginta millia numerantur, adiectae denique tum naturae, tum artis reliquae ornatae, & praesentis regalem Federici Conditoris animam non alimetur. Unum memoro Legatum Lusitani Regis, qui à Romana Urbe ad Ulyssiponensem contendens, atque in itinere ad Ambrosianam Bibliothecam invensam reverentissimè deductus, tam speciosa peregrinarum rerum simul haec collectarum imago caput est, ut Regi suo constanter reulere, Mediolanensem hanc à nulla ex Italis Bibliothecis, pulchritudine, atque opulentia superari. Quocirca etiam Praecepti illius magnificus tanto intentus est desiderio patrem hunc nostrae in Metropoli suae condendi, ut ejusdem excellentissimam delineationem, ad Archiepiscopum artis legem exarandam, simulque regionis formam, librorum numerum, Aedificum apparatus soli calamo describenda mandaverit. Quaevis sumptu, quantoque labore parum hoc fuit commune scientiis omnibus beneficium, ab Praedecessore meo Petro Paulo Boetia intelligere quisque potest in eodem edito in locum volumine *De originibus & statu Bibliothecae Ambrosianae*, peregrinationes omnes in remotissima literatura à doctis viris, Federici Cardinalis aere susceptis descriptae, narrat reselectam Pinellianum librorum, hereditatem nulli pretii parimoniam, cum emulationem omnium, qui ad eam comparandam confluxerant, longe amovet, ac propemodum decessorie Liberalitas Federici, modicam quoque Conditoris laudem, qui non ex proprio illam nomine, sed ab Ecclesiae Doctore Sancto Ambrosio, nostraeque Prae-

A vincia praecipuo Patrono Ambrosianam appellari constituit.

Parum tamen excelso animo suo satisfecisse censuit Amplissimus Praefatus, constat hac, ut ita dicam, mortua Bibliotheca; alteram propterea vivam adiecit, Collegium videlicet Doctorem, quorum continuus labor est infundere condendis novis libris, atque in lucem proferendis, ut veluti perennes rivus hanc alveum Sapientiae semper altius implerent. Mens erat secedem constitutae, qui, ceteris omnibus abdicata cura, unitis excolendis scientiis operam darent, ex tamen lege, ut singuli singulas tantum amplecterentur, atque ita profundius in illas descenderent; eorum ductradum in plura studia ingenium difficile in aliqua facultate perfici valeat, hancque ideo epigrapham in auro numismatae, quod honoris gratia pectori appensum gerunt, imprimi voluit *Singuli singulis*. Expectis autem hoc numisma refert, in anteriori parte, vultus Sanctorum Ambrosii & Caroli; in postica verò, imaginem Virginis Matris Mariae, divinum Infantem gremio gerentis, cui etiam dicam voluit hoc Collegium religiosissimum Insinuat. Non ultra novem tamen in hoc doctissimo Caeno numerari usquam Doctores fuisse, sed et omnes ediorum voluminum praestantissimi celebres, quae sola implende tanti Antiquis menti, atque huic Collegio gloriae comparanda sufficeret.

Scientiarum cultus peregrinis Linguae adiunxit, conductis facultate mercede ex ipso Origine Praeceptoribus, qui Hebraicum, Caldaum, Arabicum, Syriacum, Armenum, Persicum idioma familiare. Urbi nostrae fecere; Abissinam quoque Linguam in hoc Collegium invehire moliebatur, sed ex gemina, quos condere, Magistri, acmo, ette *Novella* in qua visa, indicare methodum valuit, quae abstrusa illius idiomatis vocabula, & reconditi sensus explicarentur. Neque hic tantummodo gradum fides diligenciae atque erga literas Cardinalis Federici; Typographiam integram Orientalium Characterum, in Ambrosiana Bibliotheca, studiorum commodo collocavit; eam enim immenso copiam manuscriptorum Codicum, qui huiusmodi linguarum exarati erant, exportari ab Asia eurasiae, laborem hunc Doctores praescriperat, ut celebriora Sapientum opera in Orientalibus regionibus, Scientiarum olim domicilio, elaborata, in Latinum idioma transferre, solidam quoque doctrinam, quae ociosa apud nos latebat, impioe ignoret linguae corone obvelata, ad pietatis & studiorum incrementum publica luce donaret. Plures huius generis Libros Ambrosianae Bibliothecae typis vulgatos Literata tenet Respublica; sed quod laudem summam Institutioni nostro contrahat, id est, eam fuisse in primis huius Collegii Doctores Orientalium linguarum peritiam, ut Grammatica quoque & Vocabularia earundem condiderit. Quis in re, Antonius Gigart inter ceteros palmas consecutus esse videtur, qui Arabicum Lexicon, quatuor magne mole voluminibus comprehensum, tanta soliditate confectum, ut à Viro fide dignissimo mihi relatum fuerit, à Maronitis ipsius Romae Collegii, tanquam opus absolutissimum celebrari. Quod dolendum est, tam infigne decus Urbis nostrae cum Borromaeo Conditor, ac primis Doctores perit, deindeque in perennia characteres, & manuscriptorum linguarum huiusmodi, Mecenatem atque avidè implorant, qui reviviscere studia haec praestaret ad patriam, & iterum splendentem patrocinio suo jubar. Ceterum Federici Archiepiscopi, studiorum provenit semper intentus, abstrahi se minime passus est à peregrinarum linguarum cultura, itaque earum oblivisceretur, quae Italicum solum nobilibus illultrant, Graecae videlicet, Latinae, atque *Errores*; Quo circa anno eodem, quo Bibliothecam & Collegium Doctorem aperuit, nempe MDCLIX, illis quoque consuluit, instituto altero Collegio, quod *Trilinguis* appellavit; utque perennis foret uberrima haec literarum messis leges, novum alterum Collegium coadjuvit, quod

Asianum.

Alimentum vocaverat, ut ibidem selectiorum Seminarii gymnasium ingrederet ad scientias linguarum quæ exoricas erudirent, & veluti fecunda femina ad perpetuum studium Mediolanensibus alimonia, censuram gloriæ parandam succrescerent. Nisi illustria hæc Federici Cardinalis meditatione mortis importuna abruptisset, id propositi excessu animo ac mente voluisset, ut in Ambrosiano Collegio universæ Spientiæ Athenæum construeretur, quod non tam Civibus adjuvamento, quam Advenis miraculo foret; cum quicumque Hospes aut peculiarem scientiam professus, aut peregrinam introitus linguam, ibidem invenire posset, cum quo nativo sermone colloqueretur, ac de scientia illa, quam in deliciis habuisset, magistro digna referret responsa. Quas Leges, quemque Ordinem doctrinarum exercitationum præcipiens Cardinalis Federicus Ambrosiano Collegio, (in quod à quadraginta jam annis, alieno potius favore, quam merito meo fuit cooptatus) enarrare non moror, cum multo ab hinc tempore præsum, suberim, & abunde peti possint ex operibus memoratis Petri Pauli Bolche, ac Francisci Rivole, ubi etiam nomina Doctorum, editi ab ipsa libri, habiti literari congressus, ac quidquid prælati in studiis ab hinc enim Viris, vivente Conditoris, peractum est, minutim describuntur. Equidem *Constitutiones Collegii ac Bibliothecæ Ambrosianæ* scriptis typis commissa Federicus ipse Borromæus, cum Consilium in fronte impressum, cum ille hæc consilio referre, ita enim exorditur: « Communibus Christianæ Republicæ commodis præclarè nobis consulere, posse videtur ita, quæ Literarum ista columen, ut ad cognitionem bonarum artium, studium veræ pietatis adiungant. Quamvis inter se rerum societatem, construere nobis maxime cupientibus, commoissimus illud visum est, si ad universæ Ecclesiæ, ac Mediolanensis potissimum utilitatem, Collegium, institueremus, cui Doctores ac diversis facultatibus adscriberetur, qui præter pietatem, quam colunt, singuli etiam singula studia, tractantes accuratissimè Catholicam fidem ab adversariarum mendaciis tueri, & omnem Christianam, & literariam rem perpetuis incubationibus illustrare. Id verbò, ut ad omnes casus, & ad diuturnitatem longissimè temporis tutius conservaretur, & Apostolicæ Sedis auctoritate munitum, confirmandumque curavimus, & nos has leges à singulis violatè semper observandas, tanquam certa ejusdem Collegii prædicti constitimus, & adjuximus. Prodire etiam peculiari libello *Nomina, atque studia eorum, qui in Collegio Bibliothecæ Ambrosianæ Mediolani anno 1609. P. Id. Decemb. cooptati sunt*, itaque recusat est Antuerpiæ anno MDCXI. à Davide Martino, qui in calce nupit addidit fragmentum epistolæ à Julio Lipio ad Federicum Cardinalem Borromæum conscriptæ (a), cujus postrema tantum verba hic recitare placeat, cum ad Conditoris, & Instituti hujusmodi augendum maxime ponderis sit Luctatissimi Viri iudicium. Inque hæc scribit: « Sæpe miratus sum, cum tam multa paffim Collegia, aut Schola instituantur precis, aut juvenum formandæ, neminem adhuc fuisse, qui propriè sollicitus esset, & curaret de Doctores, sine quibus, cui usque tota illi industria est Speciem, non rem habet, & multis in cæsis sunt, pauci ad mentem veniunt, & verum studiorum finem. Cavendi, prospiciendumque ratio, aut hæc est, quam inis, aut nulla: & ipsi eligendi, alendi, formandi sunt, qui formet. Reticere nequeo tantum fuisse Federici Conditoris erga literas amorem, ut quæ à gravissimis pastoralis muneris curis vacabant, boras omnes studio dicaret, ita quo in immane quidem id tempus faciebat, cum iter ageret, aut in lecto agrotans decumberet, solatus dicere, « vocis fuis esse, ut dextera,

manu Crucifixum gerens, sinistrâ tantum, moveretur. Incredibile autem est, quot ille ingressi sui monumenta aut manu exarata, aut typis impressa, reliquerit, cum plures paginas implet eorundem. Elenchus, nec percipi laus possit, quomodo tam affiduis molestiis Ecclesiæ hujus, ac Diocesis negotiis implicatus, Concilio, Vitiariorum, sacrarumque rerum peragendarum perpetua præ occupatione detentus, placida nihilominus mente, tam varii generis argumenta, ac cætera propemodum volumina elucubrare valuerit. Pura ex hinc adhuc inedita in Bibliothecæ ab ipso conditæ serenis religiosè servantur; plura verò jam præsum subire, sed ea exemplarium parcitate, ut manuscripti loco apud nos habeantur; modestia siquidem Borromæi Præfati, quæ publicam laudem respuebat, in privati tantummodo commodi usum has editiones reservavit, inceptum vix typorum aut abruptum jubebat. Nec tamen gloriola hæc monumenta inextinguibili penè amoris, quem erga favorata studia gerens Borromæus Antistes, meritis laude fraudaret, mei muneri esse arbitror, eorundem Elenchum ad hujus Commentarii calcem mittere; inde enim perficuum fiet, quomodo præclaris tantis Præfati laboribus debeat Literaræ Republicæ, cui accipies beneficia, librorumque ab ipso conscriptorum modum ac utilitatem, simul conferenti in sacro erit, magis de Litera benemeritis facit Cardinalis Federicus Borromæus animi magnificentiæ, ac amplitudine ingeni. Collegii quidem præstantissimus *Præfati Medicamentum fuit*, Literarum peculiaris Libro, publica etiam hæc donato post illius obitum, anno MDCXXXIII, quo conceptam valia mente argumentorum seriem recessit; cum tamen eorundem munda tantum mentio ibidem fiat, nec Lectori compertum sit, quid de tam amplæ designatorum operum fecunditate, aut manu exaratum, aut typis commissum speret, rem gratam, ac publice desiderio præstiturum erit, si quilibet in suas classes distributa singillatim excurent.

Ad liberales etiam artes Picturam, Sculpturam, atque Architecturam promovendam, egregiam operam præstitit Cardinalis Federicus. Quamvis enim nobiles hæc disciplina, gemina, ut diximus, jam clade affectas, superioribus ad Borrici avum anis, ut ipsemet testatur, reparare transisset Johannes Baptista Gallianus, Pictor non inædabilem, inducit in hanc Urbem Academicam, cui *Aurora* nomen indiderat; ea tamen tam cito evanuit, Borricio eodem, recedente, ut hujusmodi Aurora noctem prius viderit, quam Meridie ac Vesperas. Mæchæ hæc gloria Borromæo Antistiti, qui nobilia harum artium studia in antiquam sedem suam revocans, Academicam novam aperit in Aedibus Ambrosianis, Principes Viros juveni erudiendi præficiens, qui in unaquaque excellentem facultate. Architecturæ primarium, Ducem coelestem Fabrum Mangonum, qui, ut affertur Bosca, hanc artem reficere visus est, non modò regium adificationum, atque exiende Aedis maxime hujus Metropolis curâ, verum quæ Carolum, Boemum Architectum clari nominis ad meriorem Architectonicæ scientiam præceptis suis dedit. Picturæ Johannem Baptista Crispum dedit, cui à nativo oppido cognomen Cerati accessit, necquæ postea omnibus est, insuper penicilli fuit fama. Sculpturæ demum assignavit Johannem Andream Hiffum, uno tantum eo labore, quem in exornanda exteriori parte Odii Templi maximi adhibuit, æternum nomen promeruit; ita enim delicatè scalpi diligenter ex albo marmore ad virum educta simulacra ibidem sperant, ut peregrinis omnibus, ipsique Principibus advena, pro miraculi artis indigne. Sub illudibus adèb artem istarum illustrari curari vis possit, quoniam hæc Academia floruit, cum perissimè quoque illarum artium cultores nomen eidem dederint, atque inde hauserint nitorem illum,

atque

aque elegantiam insignium operum, quibus non tam patriam suam, quam exteras quoque regiones exornare. Veritatem adhuc in oec omnium celebris fama eorum, qui ex hac caeu prodeuntes, Picturae praecipue laude excellere, Danielis videlicet Crispi, Caroli Francisci Navoloni, dicti Pamphili, Melchioris Giaridini, Herculi Procaccini, Caroli Cornam, aliorumque cum enumerare. Bona. Hanc gloriam Urbis nostrae comparari solentiori, & liberalitas Cardinalis Federici, qui non modo sapientissimi legibus rectam huiusce Institutii disciplinam promovit, sed propolis etiam premis emulationem, quam ingeniorum eos est, succedere studuit. Præterea, quod nulli fortasse alteri Acaemia antea obveniat, etiam dotem munificentia Conditoris, huic Ambrosiana paravit, geminas videlicet Aulas, in quarum altera, quae Picturae appellatur, praefectores celeberrimorum Auctorum Titiani, Vasii, Barocci, Brugnelli, atque his aequalum tabulas longa serie disposuit, nulla auri impensa detentus, quod in isdem comparandis exigeretur; in altera, statuarum dicta, elegantioris formae simulacra collegit, quae ex optima quibusque praecipue aerei, aut marmoreae, per Italiam omnes dispersa, educi gyro curavit, regia plane largitate, ac privatam fortunam vincens animo; Rarioris etiam artificii culturas in pario marmore, ab Augustino Bufio Mediolanensi ad sepulchrum Gallois Fossensis effictas, & aia id genus Sculpturae miracula, effudit adeo manu coemit, ut in una tantum Desipere effigie, in Caccietiof marmore à Marco Antonio Praefinitio sculpta, bis mille nummum aureorum impenderet. Tassaeum autem expensarum consilium id fuit, ut Acaemia huius commodo interveniret, & qui ad eandem discendi gratia, confuebant, peregrinari minime extra Patriam deberent, ut praefata sibi ante oculos exempla proponerent, quorum imitatione studia atque pericerentur. Aliud quoque Picturae Sculpturaeque beneficium praestitit, nocturnum hyme, ac diurnos vere ac nitide convexus institutiones, in quibus propolis nudi hominis corpore, juxta artis praecipua ad varias inflexiones accommodato, quique ad vivum auri, marmore, venas deleribet, in tabulas, aut marmora postmodum referenda, ne autem gemine illius horre intervallum, quae manu labori concedebatur, abique mentis fructu in scindere, tam inhæret legem, ut ab aliquo eisdem ceteris, sacras praecipue, historiarum lectio fieret, & qui non tam animam utiliter pasci, sed multos etiam emendari posse Pictorem erroris censuit, qui nudes ut plurimum igneque rerum adum, temporis relique omnes mixtura in tabula licentia consuevit, quia immo librum ipsemet condidit, aethio titulo De sacra Pictura, ut muneris sui cunctis huius artis alumnis admoneret, doceretque regulis, quibus veritatem honestatemque rerum exprimendum cum industria pennis, ac colorum elegantia conjungerent. Ceterum etiam huic Acaemia subsequenter annis communem aerei quoque simulacris calamitatem passa est, ut videlicet paulum decideret ac solveretur, exorto praecipue inter Hispanos ne Gallos bello, quod nunquam abque bonarum artium scientiarumque vitatione grassari, viles temporum onerum memoriae testantur. Sed pace tandem inter annula hae Regna composuisti, reavit in Adibus Ambrosianis nobile hoc institutum, anno MDCLXX creatus juxta leges Conditoris Federici Conservatoribus, qui tantum opus urgerent, delectuque egregius viri Antonio Bulca, & Dionysio Buffola, qui Acaemicorum agmen ducerent, cum primum pennis, alter scalpulo ea atque principum in hac Urbe locum tenerent; forsque tam propicia corporis aere, ut minime indignus sit Dux Uzeda Johannes Franciscus Paeceus ex Magnatibus Hispaniarum, Picturae amantissimus, huius Aca-

mie caeli immiseri, nomenque suum ceterarum, albo conscribere. Tam gloriosus initis relictus hae fodalitas, praefata ad gemine facultatis, Picturae Sculpturaeque, provenit exercitamenta usque ad praesens ævum deduxit, epusque inigne clogium fusa pendentes à parietibus picta icones celeberrimorum Pictorum, qui Ambrosiana Acaemia socialibus laboribus illustrare, nobisque coronam ambuit sepevum illud, quod delineando multo Corpori intervi, incitamentum simul & gloriæ florentia adhuc Acaemiae fovicatis.

Novum insuper excolendis literis adjuvamentum, medianus est Cardinalis Federicus, instituit in Seminariis Lices Acaemia, cui ex conjunctione sapientie cum eloquentia, *Hermathena* nomen indidit. Ex hac enim publicum Urbis, ac Dimef emolumentum doctrina proferre posse non dubitavit, cum juvenes ibidem optimis disciplinis imbui ad faciem ubique in Ecclesiis munera subeunda, abfoluit studiis, designentur, & veluti lamina nudiioris sapientie, candelaebis excellioribus imponentur. Hinc anno MDCLXX. literariorum Magistratus creavit, leges indixit, conventus ac incubationes statim diebus retinendas praefecit, tanto cum fonnore semper vitidius florentiam ibidem studiorum, ut alterum veluti Seminarium excellentium ingressionem in ipso Seminario conditum esse videatur. Refert illius viri Scripior Rivola (b) hac nova institutione succervisse in Seminariis claustris ceterum atque copiosamque literariorum fructus messim, ut cum Hodges aliqui aut dignitate, aut doctrina insignis Mediolanum diverteret, illum statim Cardinalis Federicus ad huiusmodi Lyceum transferret, ratus nullum dignus oblectamentum exhiberi posse illi viris, quam si Acaemicis exercitationibus tam egregie eruditae juvenentis interesset concederetur. Denam ut studia in hac Urbe, majori civium commodo forentur, anno MDCLXX. gymnasia ipsa Philosophica ac Theologica facultatis, quae Ecclesiastica erudiendis adolescentibus in Seminario, Collegioque Helvetico à primis à Clero delectis Magistra perratabantur, ad publicam utilitatem parere omnibus voluit; Quamvis autem Successor ejusdem Cardinalis Montali, alique Mediolanenses Antistites consilium inde confueant, ad privatum tantummodo ille degemium juvenum beneficium ea redonare; nihilominus peculiaris Archiepiscoporum indulgentia semper in more positam fuit, ut ad illa instruendi admittenter nobiliores quidam Ephebi, qui potestem hucus anni ad hac Lyceum, veluti ad oporum fodalitatem, frequentiores etiam occurrunt. Neque tunc quidem oblitus est Federicus promovenda literariae sollicitudinis in equitibus animis, quos probe noverat, potiori tum jure supra vulgi conditionem affligere, cum sapientia ornamentos decoratur, quam cum naturae dona tantummodo splendore ostialium ostentent. Quocirca ut nobili juvenati quendam honesti stimulum injiceret ad capellam ferventis studia literarum, in Collegio ad eundem educationem condito à S. Carolo Borromaeo, Acaemia crevit sub nomine *Perseverantium*, in qua variis amoniorum, scriptiorum generibus exercebantur, ipsoque à titulo differere, non perfunctoriam operam libris dare, sed gloriosè patientia obduratum ac labores ingenium in altum usque penitionis eruditionis doctrinaque spiritum propullare.

CAPUT XIII.

*Academiae quatuor, ac Gymnasia Sexu
XV. II. instituta.*

TAm illustri praeceute exemplo insignis hujus ar-
tium scientiarumque Patroni, natus eo saeculo
aetate ubique fuit fervor studiorum, ut nimis ar-
dum sit Literarise Republicae in hac Urbe incre-
menta referre, plerumque opus expoiscat ingena ce-
lebritum virorum, doctorumque voluminum numerum,
quibus illustrantur peculiari supra ceteras Urbes lau-
de se vidit hac Metropoli, aususque aberrare fuit
facultatem omnium cultus, censulque. Quod prae-
cipue adnotandum est, cessasse vix fuit gloria qua-
dam contentione, ut ampliorum studii Mediolanen-
sibus campum aperirent, tres ite praclarissimi Reli-
giosi Coetus, quorum apostolicis laboribus, exem-
plo, pietati, doctissimum plurimum splendoris sui debet
hac Civitas, Patres nempe Societatis Jesu, Clerici
Regulares S. Pauli, & S. Barnaba Apostolo Barnaba-
zarum nomen fortis, alique Regulares Clerici, quos
Theosinos passim appellamus. Primi squidem, ex-
iguam adhuc paravam literis patrimonium existiman-
tes perenni eo, quod jam relictum, liberalium-
disciplinarum scientiarumque magisterio, geminam
Brydenfibus gymnasiis Academiam addidere, quorum
altera, *diversifera* vocata, vividiorem in juvenibus
Rhetoricæ ac Poëticæ cultum amoreque tendere-
ret; altera, *Arsyphorum* dicta, gravioribus Philo-
sophiæ ac Theologiæ studiis citius evolvens in-
crementum praeberet.

Nec fegnes fuisse in occupanda hac gloria Pa-
tres Barnabae. Cum enim enata in hac Urbe foret
aetate eorumdem Congregatio, nimis indecorum
putabant, si deserte Patriæ operam suam facerent,
vincique ab aliis patenter solliciti constant laude,
in promovenda apud Civem fuit cura studio-
rum. Itaque prius capere privatae institutionibus
Mediolanensem juvenentem ad literas erudire, ut Ba-
rellius testitur (c). Dein cum fama eximii provens
ex hujusmodi magisterio profuissent Romam uf-
que permeasset, Johannes Baptista Arcimboldus Me-
diolanensis Patricius, ac Clementis VIII. Cubiculari-
us Clericus, pingues redditus legavit, ut ad publi-
cum literarum beneficium in patrio Sancti Alexandri
Collegio Scholæ aperirentur; quod etiam primum
est anno MDCIX. (d) solemni ritu, cum ad primam
inaugurationem orationem audientiam convocatis re-
gibus Magistratibus, universis Mediolanensium Procerum
cohorti, ac ipse etiam Cardinalis Archiepiscopus Fe-
dericus Borromaeus. Florere hinc gymnasia, Rhetori-
ca tanquam modo ac humaniorum literarum studia
designata, manifeste illis Arcimboldi nomen à primo
Conditoris, donec efflueret optimi magistris opinioe
& plausu, Patres ipsi spontaneo erga saeculae Congre-
gationis fuit solum amore excitati, anno MDCXXV.
genius Lycei inferioribus grammaticæ rudimentis
addidere, ac majores semper molientes superioribus
quoque scientiis publicè excolendis Praeceptorum co-
pula fecere, erectis quadriennio post cathedris Phi-
losophiæ, ac Morali Theologiæ, demum Scholasti-
cis etiam facultatibus anno MDCXXV. in id Col-
legium inductis. Qua in re perficienda ad utilitatem
gloriamque Metropolis nostrae, quantum nos modo
nobilitum sudorem, sed pecuniarum sumptus impende-
runt, absoluta fuit finem hujusmodi seculi magnifica-
re elegans Gymnasiorum structura oculis ipsis com-
parum fuit. Frustra verò hic tempus prodigere-
m, & vel egregios discipulos, vel doctrinam illustres ma-

Tom. I.

(c) Memo. Hic. Tom. II. fol. 14.

(d) Ill. Novembrii.

Agitros, quos hac gymnasia exceptere, coagere,
in has paginas vellem; id enim & patria monimen-
ta, & vigens adhuc nostra aetate in hinc Lycei flo-
rentissimus scientiarum cultus praclarè docent. Ae-
cessit etiam hujusmodi studii novum Academicum orna-
mentum, cuius eximia cum laude meminit Piccinelli
in suo Mundo Symbolico, quoque nomen *Ignorata*,
vulgo *Isfecati*, accepit. Quantum verò in exordia
ipsum eisdem caleret eruditio nobilitum juvenum ex-
ercitatio, ex uno abundè dictum publico testimonio,
oratione videlicet ab Antonio Rampone habita ac
vulgata anno MDCXXXVIII. cum decessit in Aca-
demis illius Principem fuit Guido Mazzenta, anti-
qua spectabili nobilitate progenitus adolescentem, sed
studiorum luterum gloriæ nobilit.

B Postremis Clerici Regulares Theatini, à S. Ca-
rolo in hac Urbeni invecit, ut optimis instituti sui
exemplis, veluti splendidum Sydes, Ecclesiam Medio-
lanensem illustrarent, cum omnia sanctioris vitae,
cultusque animarum experimenta dedissent, prodesse,
quoque literis studere, excitata nobili Academia, cui
ex laboribus impigre obsequiis in excolendo prima-
rius studii ingenio impositum nomen est *Liberale*,
itaque *Fatensis*. Primi, qui literarum hunc
congressum meditarentur, duo ex eadem Religio-
sa familia celebres viri fuerunt D. Jo. Baptista Rabba,
& D. Celsus Quatuorcesti, annoque MDCXLII. con-
venire coepit in Aula Canonici S. Antonii Academicorum
cohorti, quae nobilitum Procerum, ac ingenuorum
fore consuebat. Id autem sibi ex instituto
fluaturum docti Sodales, in frequentibus eruditissimis
seminibus, Antistitis Ethicam explanarent; quando-
quidem verò Morali Philosophia praecipua proble-
matico semper argumento involuta proponebatur,
Poëtica quoque ac Rhetorica lucubratoribus liber-
tas dabatur, ut experia nitraque parte, prout cui-
que ratio dictabat, amoris animi fieret corundem
perceptio. Delectus est in Academiae symbolum ma-
xime Obeliscus, cui ad æquilibrium scrupulum in-
basi collocando ingeniosum circum machina, ac si-
num plurimum ordo adhibetur, superposito lemmate
Hic labor. Crevis subinde Academia hujusmodi splen-
dor ex publico Civium plausu, ac Literatorum con-
suetudine, quorum praecipui, Lucas Affronius, Alexan-
der Perlasca, alique plures praclaris hujus coetus
consortium experire. Quod tamen celeberrimum ei-
dem sumam conciliavit, Comes Johannes Borromaeus
auctoritas fuit: Is namque & avita sanguinis nobili-
tate spectabilis, & funis in hac Urbe, Cæsaris no-
mine, muneribus gestis conspicuus, non tam beni-
gno suspicio fovit, quam praesentis fuit decorem Li-
terarum hinc auxit congressibus, dignus propterea,
ut non tam primas Princeps, quam Academia Pa-
ter acclamaretur. Talarum reliquit Petrus Paulus
Bosca (c) infestis animo Comitis Borromaei illustre
hoc consilium, ut perenni parando literis benefi-
cio, augulum in eo Comisio Concilii sublueretur,
sed importuna mors obstitit votis optimi Mecoenas,
qui pro magnitudine animi sui, ac familiari Borro-
mae Proceribus erga Patriam magnificentia, maxima
quoque mente voluabat. Nihilominus tam sautis in-
stituta *Laborifera* Academia subsequebatur
annis in tantum adducta est splendorem nominis, ut
singulare Mediolanensis Urbis decus fuerit tum Prin-
ciparum magnitate, quem felici successione purioris
semper sanguinis Magnates gessere, tum Literatorum
frequenti, qui nobilium invicem emulationem acuen-
tes, praclarioris ingeni sui fetus ibidem perpetuè
edidit, plaudente Auditorum corona, atque in hac
Aulam, veluti ad gradatissimam eruditio oblectamen-
delicias expandens, avidè procurante. Testem me quo-
que in hac re adducere valeo, cui benignè in hunc
comum animis, & sublevis differe, ac rectare,
plures datum est, eo cum froda, ut cum vulgaria
do

C Quod tamen celeberrimum eidem sumam conciliavit, Comes Johannes Borromaeus
auctoritas fuit: Is namque & avita sanguinis nobili-
tate spectabilis, & funis in hac Urbe, Cæsaris no-
mine, muneribus gestis conspicuus, non tam beni-
gno suspicio fovit, quam praesentis fuit decorem Li-
terarum hinc auxit congressibus, dignus propterea,
ut non tam primas Princeps, quam Academia Pa-
ter acclamaretur. Talarum reliquit Petrus Paulus
Bosca (c) infestis animo Comitis Borromaei illustre
hoc consilium, ut perenni parando literis benefi-
cio, augulum in eo Comisio Concilii sublueretur,
sed importuna mors obstitit votis optimi Mecoenas,
qui pro magnitudine animi sui, ac familiari Borro-
mae Proceribus erga Patriam magnificentia, maxima
quoque mente voluabat. Nihilominus tam sautis in-
stituta *Laborifera* Academia subsequebatur
annis in tantum adducta est splendorem nominis, ut
singulare Mediolanensis Urbis decus fuerit tum Prin-
ciparum magnitate, quem felici successione purioris
semper sanguinis Magnates gessere, tum Literatorum
frequenti, qui nobilium invicem emulationem acuen-
tes, praclarioris ingeni sui fetus ibidem perpetuè
edidit, plaudente Auditorum corona, atque in hac
Aulam, veluti ad gradatissimam eruditio oblectamen-
delicias expandens, avidè procurante. Testem me quo-
que in hac re adducere valeo, cui benignè in hunc
comum animis, & sublevis differe, ac rectare,
plures datum est, eo cum froda, ut cum vulgaria
do

D Quod tamen celeberrimum eidem sumam conciliavit, Comes Johannes Borromaeus
auctoritas fuit: Is namque & avita sanguinis nobili-
tate spectabilis, & funis in hac Urbe, Cæsaris no-
mine, muneribus gestis conspicuus, non tam beni-
gno suspicio fovit, quam praesentis fuit decorem Li-
terarum hinc auxit congressibus, dignus propterea,
ut non tam primas Princeps, quam Academia Pa-
ter acclamaretur. Talarum reliquit Petrus Paulus
Bosca (c) infestis animo Comitis Borromaei illustre
hoc consilium, ut perenni parando literis benefi-
cio, augulum in eo Comisio Concilii sublueretur,
sed importuna mors obstitit votis optimi Mecoenas,
qui pro magnitudine animi sui, ac familiari Borro-
mae Proceribus erga Patriam magnificentia, maxima
quoque mente voluabat. Nihilominus tam sautis in-
stituta *Laborifera* Academia subsequebatur
annis in tantum adducta est splendorem nominis, ut
singulare Mediolanensis Urbis decus fuerit tum Prin-
ciparum magnitate, quem felici successione purioris
semper sanguinis Magnates gessere, tum Literatorum
frequenti, qui nobilium invicem emulationem acuen-
tes, praclarioris ingeni sui fetus ibidem perpetuè
edidit, plaudente Auditorum corona, atque in hac
Aulam, veluti ad gradatissimam eruditio oblectamen-
delicias expandens, avidè procurante. Testem me quo-
que in hac re adducere valeo, cui benignè in hunc
comum animis, & sublevis differe, ac rectare,
plures datum est, eo cum froda, ut cum vulgaria
do

E Quod tamen celeberrimum eidem sumam conciliavit, Comes Johannes Borromaeus
auctoritas fuit: Is namque & avita sanguinis nobili-
tate spectabilis, & funis in hac Urbe, Cæsaris no-
mine, muneribus gestis conspicuus, non tam beni-
gno suspicio fovit, quam praesentis fuit decorem Li-
terarum hinc auxit congressibus, dignus propterea,
ut non tam primas Princeps, quam Academia Pa-
ter acclamaretur. Talarum reliquit Petrus Paulus
Bosca (c) infestis animo Comitis Borromaei illustre
hoc consilium, ut perenni parando literis benefi-
cio, augulum in eo Comisio Concilii sublueretur,
sed importuna mors obstitit votis optimi Mecoenas,
qui pro magnitudine animi sui, ac familiari Borro-
mae Proceribus erga Patriam magnificentia, maxima
quoque mente voluabat. Nihilominus tam sautis in-
stituta *Laborifera* Academia subsequebatur
annis in tantum adducta est splendorem nominis, ut
singulare Mediolanensis Urbis decus fuerit tum Prin-
ciparum magnitate, quem felici successione purioris
semper sanguinis Magnates gessere, tum Literatorum
frequenti, qui nobilium invicem emulationem acuen-
tes, praclarioris ingeni sui fetus ibidem perpetuè
edidit, plaudente Auditorum corona, atque in hac
Aulam, veluti ad gradatissimam eruditio oblectamen-
delicias expandens, avidè procurante. Testem me quo-
que in hac re adducere valeo, cui benignè in hunc
comum animis, & sublevis differe, ac rectare,
plures datum est, eo cum froda, ut cum vulgaria
do

(c) De orig. & fide Biblioth. Amsicq. pag. 146.

de meo proferrem, peregrinas illas ex alieno penu doctrinae metes colligerm, quibus semper diutior intruditorum redirem.

Alteram quoque Academiam vergente in occasum hoc seculo tendam reperiimus, quae licet institutiones lege, privati tantummodo studiis interseret, amplitudine beneficii ad integras Regiones extendebatur. Ea est, quae *Hypobolitarum* nomine etiam in praesentiarum donatur, fusque debet primordia magnificentiſſimo simul ac literarum amantissimo Cardinali Archiepiscopo Alfonso Lutae, cujus auspiciis erecta fuit in Collegio Helvetico. Cum enim Iuvenis ibidem degens optimis quilibet moribus, ac disciplinis imbatur in eum possitimum finem a Sancto Carolo Conditoris statueret, ut Rhetor, Helvetiarum Ecclesiam, Haereticorum vicinia periculis, egregii Militis validique Propagatores parentur, censuit vigilantissimum Praeful aequum acilium confidendum in Fidei animarumque defensionem, quum si Academicam institueretur concertationem, ad quas viriliter obundas gloriae stimulo excitati Pupuli scientiarum, eandem magistristerio erudirentur ad bellum hostibus Catholicis Religiosis generose inferendum, armaque inde caperent solidiorum doctrinae, quibus securus triumpharent. Propterea in Academiae symbolum, defumae est imago Apollinis, Pythonem Serpentem, ferat sagitta congens, in pythoico illo commentum quicumque in hac arena fuit diviso Sole militaret, veram ediceret artem, quae Sapientiae telo armatus Haereticis monitum proderet. Et sane ex voto res contigit; nec sequidem strenuus bellaturus Catholicus Fides habuit, quod ejusmodi Academia alumnos educavit, qui omnino studiorum curriculum in partem redeunt, veluti summissa propugnacula contra haereticas incursums steterunt, tamque vice ac doctrinae splendore, atque quilibet clauere, ut nulla haecum circumfusa errorum caligo partem illam Rhetoric Helvetiarum telluris, quae sacro Catholicis Religiosis Carlo fruatur, in modica quidem labe deturpare valuerit. Rependat ex historiis reliquos illustres memorias eorum, qui postquam egregie in Academia hac palestra ceteraverunt, ad praecipua in his Regionibus Ecclesiarum Praefecturae, ac etiam Infusae evedit, pro Sedis Romanae reverentiae Fideique integritate, sua facundia et rostris, aut e plures calamus gloriose pugnare; id uoum inuicem, nonnullos etiam ex hujus Collegii alumni, tanta strenuitate viguisse, ut proximo Martyribus loco, vitam pro Catholica Religione inter cruciatus posuerint, quemadmodum de Sordii Archiepiscopo Nicolao Rufa, Lavazzariis (f) narrat. Is enim Graece Hebraeque linguae peritissimus, cum privatis, publicis dispositionibus in oppido Turani ac Pluri pro Fide Orthodoxa dimicasset, atque in ipsa pastorem sui regimini sede Academiam pro Catholicis condidisset, ut eam Seminario ibidem ab Haereticis recluso opponeret, ferale adeo ipsorum odium incurrit, ut facillimis circumveniens calumniis, atque in iudicium raprus, dum aspernim equale torqueretur, gloriosa morte occubuerit, aeternam sibi ac Collegio Helvetico, a quo prima pietatis, & doctrinae huserat rudimenta, laudem conciliat. Alias Academiae tum hac aetate, tum superioribus Mediolanensi in Urbe intrusus recessit M. Johannes Jarkius in suo *Specimine Historiae Academicarum eruditissimus Italia*, edito Lipſiae anno MDCCXXV, earumque Eleum edidit primo volumine praclarissimis Operis, quod de *Italicae Praefectae historiae & ratione* typis nobis edendum curat Auctor eruditissimus mihi quae amicitia conjunctissimus P. Franciscus Xaverius Quadri; sed ne longa recitatio rerum tantumdem, quae commodae ab hinc scriptoribus per possunt, Lectori longum, ab his in hanc Prodromum transferendis abstinere.

Ad studiorum Mediolanensium hoc seculo vigentium coronidem, non incongruum reor memoriam.

A innotere Scholarum, quae *Marens* vocantur; quibus tam Grammaticae, atque Arithmeticae quas minimè excedant, innotum nihilominus erga literas Civibus nostris amorem manifestis probant, ingenique scientiis superiorem adjuvamentum praestant, cum extricata a primis implicationibus laevis linguae involutis ingena, ad aliorum studia spore sua succedantur, summumque incitamentum fuit, laborantibus inopia praefertim discipulis, ut impigre liberalium artium studium aggrediantur, patens abique impendio crumense ad prima literarum elementa percipienda, gymnasiorum frequentia. Porro eas postrema volutate in tabulis descriptis, insinuat Johannes Baptista Marous, qui haereditis ex affe relinquitur Patris Ord. Praedicatorum in S. Eulogii Caeleſtibus de grege, eidem onus imposuit, ut erudiendis quinquaginta pauperibus puera, eorumdem placito deligendis, publicum aperiret gymnasium, quod etiam elapso post illius obitum anno, idem MDCLXVI fidelissimè praestiterit.

C A P U T XIV.

Seculi XVIII pro studiis promovendis praeterea meditamenta.

Praesent jam seculum ingreditur, quod quantum studiis omnibus favore, cultumque sit potiori quavis literarum, nemo non videt; cum nulla ferme Europae Provincia reperiatur, quae celeberrimis Academicis, Gymnasiiſque non decoretur, tantumque ubique fervet amor Liberalium disciplinarum, ut perductus ad apicem summae nobilitatis scientiae, oili prope modum a potens solidiorum gloria ad ipse videatur, atque non verò literarum ascensu sit recitatur. Non caret hoc splendore Mediolanensis Civitas, quae sicuti magnificentiam opulentiamque novum invadit, ita nec Literarum, obliuiscuntur artium cultum ab exteris viciis se patitur. Longum nimis foret, ac fortasse importune passionis periculo plenum opus, insignium virore praestantiam, qui omni scientiarum genere ad excellentiam excoli in hac Urbe flores, commendare; roferre gymnasia ad publicum studiorum proventum, optimis Institutoribus decorata; frequentes Civium, concursus ad omnium ferme Religiosorum Ordinum Caeleſtibus, ut Rhetoricis, Poeticis, aliorumque disciplinarum nobilibus experimentis inserant, recensere; Bibliothecas denique enumerare, quae elegantissimae, distinctae non tam in sacris Caeleſtibus recessibus, sed in privatis etiam domibus, Nobilibus praecipue hoc aetate summa cum laude literarum curam gerentium, ad hunc usque intruuntur. Propterea calamo tantummodo perquisitum meditamentis ille Civium nostrorum, quod illustriorem Mediolanensium studiorum finem apud aequos literarum, utilitatem reddere valent, & dignae sunt, ut successibus aetatis ad perennem patrie gloriam, atque ingeniorum incitamentum, in exemplum proponatur.

§. I.

Epitomen Academiae.

E Primò igitur occurrit Academia, quum fuit instituta hujus seculi, idem anno MDCCII. excogitavit aperuitque nobilissimus Aurei Velleris Eques, & de Hispanorum Magnatum honores adfuit Comes Carolus Archidux. Annuiderat illi Nobilissimus indolem, ad magna etiam, sub primis quidem adolescentiae ac juvenutis annos, in Collegiis, vel publicis Lycis eruditam, nullius studiorum exercitatione splendorem sui spectaculo facere; sed postmodum abſoluto gymnasiorum curriculum, vel liberum domesticarum rerum cura, vel assensibus pauperis fortunae commodis, ita sensim dilata, emoliturque, ut cocepta scientiarum femina actione patre-

(f) in *Historia Palat. Turin. lib. 3. pag. 125.*

treſcant, et torque vigiliarum laborumque fructus in-
curioſa quaſdam doctriſine evanefcant. Cùm autem
ipſe conſanti ſeduloſitate, aduſus etiam, coſuſſet,
quaſi in primario ætatis flore ſuperiores laudeſcit di-
ſciplinæ, Mathematicæ videlicet, Philoſophicæ,
Hiſtoricæ, Medicæ, aliæque quæm plures, quibus
ad magiſteri propædæum laudem mirè caornabatur;
ut æquales ſuos ad tam nobile oblectamentum allice-
ret, literariam ſocietatem propoſuit, quaſi ſolis Eque-
ſtribus viris conſaret; tantaque felicitate peracta-
res eſt, ut brevi invaluerit ſelectus ordo Nobilium,
qui integram ſcientiarum omnium Academiam con-
ſtaret. Deſignata ſubinde ſunt doctis congreſſibus,
(poſt vagæ habitas aliis in domibus Academicæ exer-
citationes) capax Aula, quam prope Templum.
S. Antonii propriis in ædibus ex antiqua Oldrada fa-
milias Domini benignè obularet, ibique ſubſequenti-
bus annis, in frequentiſſima illuſtrium auditorum co-
rona, celebriora præclariffima hujus inſtituti experi-
menta edificaſſent. Ne autem indigeſſet rerum ſarrago
proferretur, quæ aures potius oneraret, quam men-
tem erudiret, provincias veluti ſuas cuilibet diſtri-
buerat optimus Eques, peculiaris ſingulis ſociis ſcien-
tiarum argumenta proponens, prout ad quaſlibet illa-
rum proclivior illorum genius ſerebat, hac lege ſtatuta,
ut cùm alternis habendis ſermonibus proprii recurre-
rent dies, uſuſque de ſua tanquammodo aſſignata
liberali diſciplinâ perpendiſſet differet; alter Mathe-
ſeos præcepta, & inventa recentem; militarem al-
ter Archiſticturam illuſtrant, alii Philoſophica prin-
cipia, & experimenta, aut naturalem hiſtoriam ex-
ponentes; alii ſuale poetice initia & viſciſſitudines,
Regiorum ac Gentium primordia & mores, geo-
graphica conſtitia, atque his ſimilia explicantes;
conſultum autem hæc una erat cura, ut ſolida funda-
menta ſtarent, variis auctorum opinionibus expen-
derent, difficultates diſcerent, ſeriemque rerum,
quaſi diſciderant, ad ſine criticæ lucem voca-
ret, à veterum præjudiciis, ignaviaſque vulgi ſalſa-
credulitate liberarent. Iſta enim, & qui dicereſt,
non ex cortice tantum, ſed profundè in medullis ipſa
ſeſeſcendentes, dignos vero Sapiente ſermones pro-
ferrebat, & qui audirent alieno proficiences ſtudio
ad ſcientias intimè poſſidentes ſenſum ac placidè per-
ducebantur. Inter alias leges, quæ ad hujus Acade-
miæ ſplendorem, ac perennitatem curandam ſtatuta
ſunt, peculiaris ea fuit, ut præter aliarum morem,
nulli unquam ex Sociis Principiarum honos deferretur,
ne literariæ crearentur Magiſtratus, ſed unus tan-
tummodo à Secretis deligeretur, qui communibus ac-
ceptis voci, publico nomine, Sociorum placita, atque
Acta ſignaret. Optimi autem decreti conſeſſi ea-
mens fuit, caveri, ne ulla ambicioſe emulatioſis la-
bes in hanc Societatem ſenſim irrepereſt, violaretque
ſincerum ſtudioſum amorem, quem unoc in ſoda-
lium amnis regnaretur, ſublata hac cura perſe-
queſtina concordie, ſibi pollicebatur prudentiſſimus
Inſtitutor. Altero quoque decreto cautum eſt, ne
ullus ad Academicos congreſſus admittetur, niſi
qui fidem ſuam recitationis obſtringeret, & in ſutura
ſaltem conventibus pertractanda ſcientiæ alieuius ar-
gumenta ſuſcipereſt; alieni ſiquidem diebus obſtreſ-
ſere facile ſolet, qui ocioſus tantummodo auditor in-
tervenit, ne obnoxius parci criteri cenſure ſe do-
meſtico promeaurio literariæ merces unquam educit.
Præterea, ne liberorum egreſſitate Academicæ labora-
ret, ſut in iſi comparandis largiores ſumptus inſu-
mere cogereſt, regio planè animo, propriis in-
Ædibus Bibliothecam inſtruxit, elegantiffimis ſcri-
ptis, ac plurima chæritato nitentem, quæque pre-
ſentius eſt, ſelectiſſimis omniſum diſciplinarum volu-
menibus, antiquis recentibusque opulentem. hoc
unum ſerme ſibi propoſitum habuit, ut commodè
ac digna nobiliſum Academicorum ſtudiis Aula para-
retur. Ultra ſexcentium florentiffima hæc virgine Aca-
demia, quaſi publica quædam ſit, ſi ordinem Eque-
ſtrem ſpectemus, cùm cuilibet ex nobilibus accéſſum
pateret, qui nomen huic Inſtituto dare vellet equeſque

A leges profiteretur, ſed nullis præterea admittit li-
cet doctiſſimis, quos hæc illuſtrum ſtadium con-
diſio non beneſcit. Mena quidem erat præſantiſſi-
mo Literarum Mæcenati Archinto decurſus ſem-
porum, cùm alias jecitſet radices nobilis hæc ſtudio-
rum æreſtatio, uberius provenit, qui inde ſub-
ſtat, beneficiſum laudis extendere; ſed bellorum in-
noſtris regionibus ſtreperem forma, coepta ſimul
& ipſam omnem ita ſcidiſet, ut nihil præter deſe-
derio addeſt decore, proficueſque paritſi ſtudiis inſti-
tutionis remaneſcit; cùm enim redeſto ad Aulian-
cam domum Mediolanenſis provincie domino, ipſo-
que Cæſare, atque Auguſta Uxore in Urbem no-
ſtram feliciffimè inveſſit, univerſa Procerum cohors
neceſſariis erga Principes ſuos officiis occuparetur,
plurique illorum varia in remotas plagas tum itine-
ra, rem munera ſuſcepiffent, paulatim diſſolvi co-
pit illuſtris ille conſeſſus, ſolitoque magnarum mo-
lium inſortum, nemine reparante, tam nobilis Aca-
demia memoriam ſolemnem ſuam glorioſe oſen-
tat.

§. II.

Arcadum Mediolanenſium Colonia.

FELICIOR forte obigit Arcadum Colonia, quam in-
no MDCCIV. in hanc Urbem deducſtum ſelectus
ſemper nobiliſum Paſtorum Chorus implevit, tanto
pluſ in ad plures annos proſequuta eſt Civitas no-
ſtra, ut Muſas iptaſt agreſti illorum avena canentes
audire videretur, doctique ita ceteri inter præci-
pua inclyte hujus Metropolis decora numerarent.
Nemini ignotum reor quantum ſua ſamam excitavit
Romana Princeps Arcadia, quantum ubique
ſervos eruditas mentes incenſcit, ut acceptis ubique
legibus, placitique, ſocium quoque in pario ſolo
Arcadum ſtaret, cùm ea de re integro analiſi
conſiderat primus ejufdem cultor ſo. Marius Cro-
ſimbentis, plura ſim volumina conſcripſit illuſtrum
Arcadum vitam. Gloriam hanc deſiderari diſtans in
Urbe noſtra nobis Jo. Antonius Mediolanensis &
doctiſſima Clericorum Regularium ſomaſche Familia,
vir apud nos memorie immortalis ob caritatis tu-
ſanguinis, tum ingeni dotes, omniſque eruditioſe,
ſtudenti, præcipue verb ob procuratum auctoritate,
exemploſque ſuo ſtudio Mediolanenſibus præclarum,
hoc ornamento. Rederat ille in patriam & Pa-
riſienſi regia Urbe, onuſus amore ac laudibus cultiſ-
ſime illius nationis, apud quam degens illuſtra vi-
vide indolis ſue in re literaria experientia caderat.
Ut enim reliqua ſileam, excitata admirationi, pro-
bandoque ingenio ſatis fuerat una ea pangyrica.
Oratio ad Ludovicum XIV. Regem Galliarum, ſic
antiqua & celebriora Romanorum Cæſarum ſummaſt
in unius ejufdem Magni Principia laudem inſe-
ſcens, colligentiſque, digna viſi eſt, ut tribus lin-
guis excuſa. Latini, Gallici, Italiſi anno MDCCIII.
Pariffis vulgaretur, ipſumque Regem Commenſato-
rem promeritis ſuit, qui ad præſentem dignationis ſue
teſtimonium, Mediolanensium luminis honoribus excep-
tum, liberali quoque munere largitione donatum,
ad nos remiſit. Itaque ſtatim ac ille Mediolanenſi
ſole reſtitutum ſe vidit, agitare animo conſtitum,
cepit, ut ſtrepens per Italian Arcadæ ſomen ſol-
bus noſtris inſerret, duoque in prompta fere præ-
clari ſocii ex eadem ſomaſchenſi Congregatione,
que ſeras ſemper ſuit ingenuum reſponſe non minus,
quam literarum gloriâ viroſum. Alter illorum, nempe
D. Joſeph Maria de Comibus, maximo bonorum
omniſum lectu citius & vixi eripit eſt; alter D. Jo-
ſeph Maria Stampæ, ſeverioribus ſimul Machenſi-
ce, atque amœniſſimis & Rhetoricæ ſtudiis
intenuſ, ſelectiſſim ingenii ſua prompſedines,
diu Equitum ac literatorum bonorum deliciæ ſuit,
donec & ipſe communio mortuorum legem expleſcit
ureque tantum illis jam edis immortalis ſim
apud poſteros comparavit nominis ſamam. Nec
antium ſuit ex Nobiliſum ordine reliquos ſocios
adi-

adficere, qui dacia nobilibus literariam hanc
Colosiam non tam fluerent, quam illustrarent;
Prætoris siquidem viri jam ex ingenio amore ad
studia properat, tanta alacritate arripere oblatam
opportunitatem exercendi purioris eloqui, tum so-
luta oratione, quæ solitæ eruditæ huiusmodi consili-
bus proliuam facere, tum confectis ad leges, nu-
merique Italice, Latineque potiores variis locubrati-
onibus, quas singuli Palæstræ suo ordine exproba-
bant, ut illico floridissima surrexerit Arcadium Aca-
demia, nemini ex ceteris per Italiam sparsa, nobili-
bus carminum gloriæ, concedens. Duo per varias
Equitum domos peregrina erravit eruditæ istiusmodi
cohors, in Tivulitii Principis Palatio primùm exco-
pta, dein ad Comitii Mœuri, Equitis in literis ver-
tutissimi, Aedæ, atque alibi commorans; chm æmu-
lis quilibet officiis ad se pertrahere honorem exitium
studeret, ut propriæ lares amena fedes fierent Arca-
dicis focis, & gratissimo univerfæ Urbis illumina-
tæ propædum consecrarentur. Postquam verò
Comes Carolus Perulæus, (nunc Mediolanensis
Regii Senatus Præfex dignissimus, Magnæque Cancellarius) per omnem artem bonis artibus im-
pensissimè deditus, non tam Bibliothecam nulli ex
privatis secundam, sed domesticum quoque viciari-
um ei condidit magnificentiâ, quæ Principem
etiam deceret; chm quæsitâ à remotissimis oris fele-
dissimi flores aut per aræa cultribus, aut in eleganti-
bus vasis collecti, perpetuum ferme ver consier-
vent, fixoque solo proceræ Cedronum arbores, tunc
resciant hyemis inclementiam, mobili domo conclu-
sa, quæ rigente aërebus tellure, æmouissimæ aulæ
speciem refert, claudique præclaro spectaculo hortor-
um frigoris ambientis, Arcadium Colonia se se in-
id domesticum recepit, & hyeme quidem in aulâ,
superiore domus, celeberrimorum Prætorum tabulis, cir-
cumque ætali; chm verò indolgentior aër amon-
issimæ Loci libertatem faceret, sub frondenti recto,
quod serpenti per arcus ad artis disciplinam arbi-
lia concurre, picturales cantus edebam, summeque
Tempe, ac Theatralis carmen invenisse ibidem arbi-
trabatur. Quæ foret egregij hujus ætus fama, quæ
scriptum elegantis, qui concursus celeberrimorum ex
omnibus Civitatis ordinibus virorum, chm colligendis
ad literaria exercitamenta Arcadice foretatis rumor
vulgaretur, ita uniuersique Mediolanensium Civium,
ex recentissima memoria comperum exilium, ut
iisdem enarratis frustra calami laborem prodige-
rem. Id unum in hoc spectabili congressu dolen-
dam erat, quòd quæ stultus iucundissime insona-
bant caliginosa carmina, & sermones, hæcenus
oculis denegemus, universis siquidem, quæ typis
dignissima exaraverunt, Arcades nostri, ita modico
hodieque silentio pretere, ut præter aliorum Arcadi-
um morem, quos liberales ad prælia oranda vi-
desmus, nihil in publicum prodire permittere, viæque
ab illis exorieretur hoc communis desiderij solamen
natus olim Augustissimæ Cæsari Infans Leopoldus; pi-
culum siquidem censuerit, si privata tantammodo ædis
angustis plausus suos tunc concluderent, chm ob la-
tente magnitudinem extra se tæpæ Civitas universâ,
festivorum ignem ac sacrarum supplicationum frequen-
tiâ, amorem obsequiumque suum Austriaco Principi
restitueret. Ex hisce tamén potissimè locubrati-
onibus, quæ Arcadie Mediolanensis nomine exculsa
fuit anno MDCCXVI meriti quique poterat, quam
ingenio exproptique ad omnem perpicuaretur, au-
reæque mæti invidiam ipsi exerceatur huiusmodi
Academia. Addere id præstat, tum præclaram de-
nobilissimæ hoc ætæ opinione doctrinæ virtus infodisse,
ut P. Thomas Ceva & Soc. J. J. vi, cum viveret, sum-
mam apud nos auctoritatem, scientiarumque ac Poëticæ
laude clarissimam, eandem celeberrimæ Poëtæ Fran-
cisci de Lemus viam, novis quædam laboribus au-
gument, Mediolanensium Arcadem Coloniam nuncupaverit,
egregios ipsorum consensu, ac singulari in Patriam
merita, panegyrici Epitholæ immortalitati commen-

A dant. Seriem illustrium horum Sodaliū in libri sui
fronte laudatæ Ceva descriptis; Palæstræ verò no-
men, pro Arcadie more, singulis attributum, unâ
cum peculiari Symbolo Mediolanensis Colonia, Jo-
hannes Marius Crebiniensis in universa Arcadium,
& Coloniæ nomenclaturâ recessit. Ceterum
etiam hæc nobilis ingeniorum exercitio feratilis fuit
vicissitudinis passâ est, fervente namque Gallicis pri-
mum militibus Infubriæ solo, dein tota bellicis ru-
mibus Italia strepente, ad graviores curas evoca-
ti Proceres Civique, silentium Musis indiderunt,
donec reddita turbida hifce ænis opere pacis feren-
tate, copia fiat Arcadiæ nostræ Palæstræ filialis
liberis infantis, festivique iterum canibus refocet
amorem ager & aula benignissimi Mœconacis.

§. III.

Societas Palatina.

N OVM aliud hoc seculo Mediolanensibus studiis
decus, & incrementum contulit Palatina So-
cietas, quæ anno MDCCXXII. constitit, Sodalesque
numerat non tam præclara sanguinis nobilitate, quam
Ecclesiasticorum ac Civilium munerum splendore,
conspicuos. Stando hinc literario congressui occa-
sionem præbuit celeberrimus Ludovicus Antonius
Muratorius, qui dignum quidem omni laude Opus
capaci mente conceperat, sed quod magnitudine ac
arduitate sua non modò acceptum felicitæ exitus spem
detinebat, verum etiam deterrere videbatur, ut ipse
met per Epistolâ aucti non semel significavit. Dole-
bat vir clarissimus, solam Italiam Literarum matrem
carere gloriâ illâ, quæ extera ferre omnes nationes,
inclementius etiam Cælestium foris, fruebatur, ut
videlicet collectis in unum corpus rerum suarum,
Scriptores publicis jam typis donatos viderent. Præ-
cipue chm ab extitit Romano Imperio fuit Augustulo
XV. intermedii temporis huiusmodi seriem alta oxi occu-
pet, rarissime admodum Scripserit occurrat, qui den-
te tot annorum caligini dissipandæ, atque educendæ
in lucem veritati, opportunam præstaret faciem. Ut
igitur hoc à Literis longævum infortium amoveret,
rem grandem mediatus est, mille nimirum annorum
historiam, à coævis Scripseribus tum editâ, tum
manuscriptis petendam; ita enim non tam depelli
posse censuit incunctam incisionem, quæ circa res
gestas superiorum ætatum hæcenus laboravimus, sed
uberem quoque eruditus omnibus campum rectidit,
ut de ignota hoc usque, aut implexis intricabilibus
sermone difficultatibus nervi crebrisque bellorum, Urbium,
Principum, securè differrent, chm non ex rivul-
tantiū haurienda veritas foret, sed fontes ipsi exhi-
berentur, testimonia videlicet eorum, qui aut præ-
fices, aut proximi mæti, quæ oculis auribusque
suis fidebatur exceptant, sincera narratone ad po-
tiores transmittit. Verum qui tanto labori auxiliaria
manus præstaret, quis videret se præbere immensum
sumptum, quos edenda in publicum tot volumi-
num moles absorbere procul dubio debuisset? Quod
pertinet ad rem literariam, maxima jam ex parte,
diligentissimè Muratorius exegit, inscripta per Ita-
liam longis itineribus, ut insigne Bibliothecæ evol-
veret, & celeberrima illustraret Archæa; quin etiam
amicorum fidem ad illustrandum hæc ipsam adjuvan-
dam repetita lacris sollicitavit. Minora tamen omnia
hæc videbantur, quam quæ polceret rei amplitudo,
ut dignum Literaræ Republicæ expectatione, ac
desiderio opus prodiret. Unus enim ipse tot alia
munerum suorum curis distractus, nec satis firma
valitudine ætatis, minime se patrem credebat exha-
urienda tam vultu provincie, cui ut pro vis respon-
deret, necessarium erat pingue oculi, & patiens-
simus labor, tum in confrenda cum antiquis codi-
cibus

tabus veterum auctorum scriis, delectisque habendo
variarum lediosum; et roni in comparanda nova ma-
nosciporum suppellectile, quibus explicandis illo-
strandisque celeriter exigebatur sedulitas, ne ad tan-
dum ulque eroditurum, in longum senium editio
protraheretur. Bono autem omne effectum est, ut
Philippus Argelatus, literarum Republice jam novus,
inhibique singulari amicitia conjunctus, Mediolanum
adveniret. Re squidem cum Patriciis literarique
vitis communicata, obex omnis evanuit, difficult-
tate ipsa alacritatem inspirante, ut dignum Medio-
lanensibus animis opus aggrederentur. Statuta ita-
que est literaria Societas, quae opibus simul & in-
genio magnae huic editioni absolvende infunderet;
indicta peritis artibus cura, ut in Urbe nostra ri-
tidissimos funderet characteres; questum denique
Augustissimi Caesaris Caroli VI. patrocinium, ut pre-
mium labori auspici impensas augeret. Et sane tam-
grata fuit Austriae Imperatri sapiens ista Equitum
Mediolanensium sollicitudo, ut pluribus clementissime
Beneficentis munibus doctorum eorumdem typogra-
phiam, fixo insuper domicilio collocandam manda-
verit in ipso Regio Ducalique Palatio, unde etiam
Palatina nomen Societas ista desumpsit. Nec minoris
momenti laetitia fuit, quae periculum fecit ex impe-
rato hoc nuncio Muratorius ipse, qui animos illico
resumens, manique impigra calamus stringens,
adornanda tot seculorum historia totum se conculit.
Non alim verbi id referendum existimo, quam quibus
idem vir Clarissimus rem totam enarrat in pre-
fatione, Operi universi praefixa, ita prope fusa
proficisci: Atque hic res posita, ut tandem expli-
cem, cujus beneficio tot historiarum editionum,
tantaque voluminum molem literario Orbi polli-
cri, ac tradere coepimus; quod est extra Ita-
liam minimè rarum sit, certe in Italia rarissimum
non injuri dicendum est. Dicam ergo: hos ani-
mos mihi fecit & facit illa mea, amplissima illa,
inhibique velut altera patria summe dilecta Urbs,
ubi adhuc anty, hoc est auri, mares ab Aesio-
nis ante tot secula laudati vigent, inclita Insu-
brum Metropolis Mediolanum. Illa nempe, quae
me juvenem amplexata est, amavit, & honoribus
auxit, eadem & nunc me ad illustrandas Italicas
antiquitates curtemen, juvenum suscepit. Vix
enim & Philippo Argelato Bononiense, qui primum
novit, & avidè excepit, & deinde totis lacertis
promovit, illic altissimè est consilium meum, quam
continuo exarsit Nobilis est viis cupiditate, pre-
standi tam insignè beneficium literis, & subinde
neque diligenter, neque pecunie pepercit, ut
publicum bonum, necum mto fieri, non so-
lum apud Italiam, sed & apud remotas gentes pro-
pagaret. Neque id mirum; iam in praclarissima
illa Urbe, nostris purissimè temporibus, complures
Cives nobilitati generis, amorem & peritiam lita-
rarum singularum conjungunt; cujus rei luculen-
tum specimen, ut spero ac ominor, futura est
apud praesentes & posteris, eadem haec per ipsos
procurata insignis editio. Nunc autem totum no-
men asperendum foret, singulique redolende ef-
fent graue, & totius quidem Literariae Republicae
ex verba: verbum quo illos modestis orat, meo
quoque calamo compedit haec non micat, quo
tamè si quando fragant, ignescunt illi, quod
hanc usam viam repetendi aliqua ex parte bene-
fici mihi penitus operatur soluerim. & Hucusque
Muratorius, non modo ob praclarum ingenii orna-
menta, verum etiam ob gratiam candidumque ani-
mum erimè laudandos; Quid autem nobilium cura
rum ac literarii laboris impendit Palatina Societas
in hac perdifficili indituta editione, alieno penan-
dum iudicio relinquimus, ne domesticis rebus
laudem proferentes, nostra plus aequo iactare videa-
mur. Plura recensui in praevia sua ad universum
opus Epistola Philippus Argelatus, uberiora iustit
in sum *Frederici Historiae Academicorum eruditum*

A *Italiae*, editum Lipsiae anno MDCCXXV. Johannes
Jarkius; reliquam diligentissimam curam, quae focios
nostris in dies exercet, ut plenior illustratio ad
Eruditorum manus editio ista perveniat, producentia
in lucem felici succellione, & summo excepta plu-
vis per omnes Europae nationes, ipsa exemplaria, quae
ad triginta quinque volumina excrevere, latè sperer-
que loquuntur. Ceterum rudi, ac citra invidiam, as-
firmare possumus, ex quo ars typographica in Italiam
penetravit, nullum magnificentius ac studiis excitandis
opportunius opus & praeis nostris produisse, totque
expensis, vigiliisque libens suscepit in hoc parando
publico beneficio, datum fuisse à Mediolanensibus
Palatinis Sociis illustre exemplum, ut Italia natio sui
tandem meminerit, namque ad magna quoque
B tentanda ingenium exercere, transmarinarum gentium
solertiam in literis amulare, nec sibi muni ab exteris
probatum hanc notam patitur, quod ab Archievis,
Bibliothecis nostris pulvere decusant peregrini
tandem manus, & preciosius erudite antiquitatis spo-
liis in remotas oras translatis typos suos ornet, glo-
riam sibi divinitaque, ex ocio ac negligencia nostra
comparantes.

p. IV.

Alterum Nobilium Collegium.

C Singulare quoque elogium sibi hac aetate promo-
veri fuit Clerici Regularis S. Pauli, in S. Alexan-
dri Conventu degentes, qui rem moti, arsum
sanè, sed quo hujus Metropolis gloriam, & Litera-
rum studia summo per amplificar, eandem totis
lacertis non tam promovere conati sunt, verum etiam
absolutam summam cum laude reddider. Floreat in
hac Urbe Collegium Nobilium sub disciplina Patrum
Societatis Jesu, equestrum omnium artium ac scien-
tiarum exercitatione cultissimum; tanquam erat apud
nostrates, exteroque opinio egregii Magistri, quo
ibidem nobilis juvenis ad solidiora quilibet picta-
tis, & studiorum praecepta informabatur, ut illic
undeque confluerant illustrioris sanguinis adole-
scentes, visque iusticerent capaces Aule excipien-
dit, qui ex universa properabant Italia, praclaris
Alumni. Censuere itaque Patres, Benabitis appel-
lati, gratissimam inclita huic Civitati operam le-
navaruros, si alterum Nobilium Collegium recha-
dente; ita enim & uberius commodum mittere
equestris juvenuti parari, & celeberrimè nomen Medio-
lano fieri posse arbitrabantur, gemino ad nobilium
educationem hic vigenae Athenae, quod, si unco
decoraretur, reliquis Urbis in extime glorie argu-
mentum tradocuit. Quin etiam per erat fore, ut
utroque Collegii adolescentes, acti honoris stimu-
lo, quo nihil validius ad inflummandum Equitum
animos, emulo in studis, bonisque artibus fervore
incalcere, ne contentione ac fructu laborum pal-
mam invicem concedere viderentur. Comparata
propterea fuit anno MDCCXXIII. idem proxime San-
cti Alexandri Templo; iusta insigni Edifica fun-
damenta, collecta, distribuerunt in classe Nobi-
lium juvenum turmas, tam prospero evento, ut Indi-
amini in modum, quem statim ab initio aequi dis-
tissimum fuisse Plinius admirabatur, vix ullam hoc
Collegium infantiam perferrent. Acerbis augendo illi
splendori propitia Augustissimi Caesaris Caroli VI. cle-
mentia, qui egregius Clericorum Regularium S. Pauli
conatibus Patrocinii sui decorem indulgens, effecit,
ut honoris gratia Collegium illud *Imperiale* appel-
laretur, adscripserit eidem Nobiles juvenes aucto-
A quile signum pectoris affixum gestarent. Quis autem
artium ingeniarum cultus, qui in studiis fervida
exercitatio, proveniente eximius in tam medico an-
norum numero, novisque isti literarii curricula are-
ad succreverit, enarrare minime est opus, cum Soli
pra-

præferre faciem id foret, tota plaudente Urbe publicis experimentis, quæ vivida æ juvenis ferme, per singulos menses confluentium Equitum, ac Sapientium virorum oculis prebet. Omittere neque, beneficium illud, quod superbia innuitus, ex voto contigit, ut videlicet amissionem illam nobilis inermem acciperet, dum enim recessus hoc Equitum Collegium comparanda sibi fame infunderet, vetus alterum consideranda parva jam gloria adlaberetur, unque publicum speculaculum peculiaris in literis institutionem, anno MDCCXXVIII. Alumnus produxit, Comitem Antoniolum Joseph Kazanecum de Turc Novocomensem, qui integrum Academiam in se uno colligens, pollicens est ex tempore se responsum cui libet interroganti de sacra, profanaque historia antiqua & recenti, genealogia Principum serie, Chronologia Epochæ, ac universa terrarum Orbis Geographia: nec promissis defuit, pluries in armis descendens, varietate generis dubia inspectatâ propostis evolvens, notum quatuor lustrorum adolecentis, admirandis omnibus facili eloqui nitorem, ac potentem memorie instantiam, quæ tot implicari distinctique rebus enodandi præstentissimam se ostendebat.

§. V.

Academia Clesia initio & progressu.

CLaudit hanc dissertationem literarium aliud institutum, quod licet vix temporum infirmis, adhuc sit, gratum nihilominus memorareque animum poteritis iterum, ehm ad suscitandam augendamque in Urbe nostra scientiarum, & Mediorum finis gloriam conspirare, pluraqueque sibi nominibus, quæ admirationem, peculiari hoc titulo vindicat, quid à Fœderis seculi suum virescente medicarum, incunptumque fuerit. Celebre per universam Europam nomen est Comitis Clesii Grille Borromæi, Hispaniarum Magnati, quæ avi generis claritas, doctrinæ omnigenæ splendorem nectens, in præcæto exaratis miraculum trahitur. Linguas quidem non domesticis modis, Etruscam, Latinam, Hispanicam, Gallicam, Anglicam, Theoticam, sed exoticas quoque, Arabicam præcipue, callens, eò Auditorum suorum nobilem curam adfluxit, ut amplexibus omnium disciplinæ exulta, Rhetoricâ, Historiâ, Geographiâ, Philosophiâ, in abstrusioribus etiam Mathematicis scientiis, Geometriam, Astronomiam, Arithmetica, Algebraque, capax, mentem inveniret, atque una hæc illi deliciis omnibus carior voluptas fiat, continens dies noctisque, horas aut sapientium virorum colloquii, aut eruditum Lecturibus, & calamo deponere. Hinc frequens ad illas ades foret concursus non tam litteratorum, Civium, quàm exterorum, quorum nonnulli ab ultima Saxonia profectus egrotis audiri, nihil in hac Urbe, tot insignibus monumentis repleta, curis requirere, nisi ut ipsam inviserent. Frequentius est epistolare cum remotis Urbibus commercium, ehm celeberrimi quoque Literarum cultores per Italiam, Gallias, Angliam, Germaniamque, ad illam mechanica inventa, experimenta philosophica, problemata mathematica, veluti ad oraculum dirigunt, tamque certatim ambulant Mæconatem, ejusdem nominis edenda in lucem volumina inscribentes. Soleo etiam ornamenta ingenii animique, quibus abunde adhibere, ut qui illius confectudine familiaribus usi sunt excellentioribus quoque Sapientia viri, easdem sacra debeat, præclaris ejusdem donibus non avari modo publicam famam, sed vici. Ad ipsius autem laudem immortalis id usum fuisse, quod magnis ausibus, & regio planè animo, ut fuerit inuebat, Mediolani tentavit. Ferre non po-

terat Macrobi magnanimis instructissimam scientiis omnibus Academia florere tantum in longinquis regionibus, Parisiensem, Londinensem, Berolinensem, immo nec desite in Italia ipsi gloriola hujusmodi exempla, Florentina, Pisana, Bononiæ, ubi depolita, superiorum ætatum ignavia credidit, ignis, atque aer ad trunam revocantur, Arthem Semioticum anatome instituitur, genuina Insectorum origo indagatur, atque id genus naturæ arcana, hæctenus absoluta caligine, repetitis experimentis improbo labore, atque expensis peractis, in lucem fellestem producantur; Metropolis verò illam, olim cultiorum disciplinarum Marem ac Magidum, illustris hæc studii carere, rubiginemque ingenii affundi, non penuriam ingentium virorum, sed Mæconatem raritate, qui propitia manus juvenes Literas erigerent, fovèrentque. Cogitavit itaque Borromæus in Adibus florem ingentiorum colligere, ac physici præcipue experimentis eisdem operam dare, parata pinguem omnem censum, quem ad multibus Mundi fide pompam instruendum quotannis recipere, in usus literarios liberali sumptu profundere. Nec ulli diligentiæ, aut iavimentis peperit, ut huic Academia gloriola donaret initia. Habito siquidem phœnix cum Civium nostrorum doctissimis eruditio congregata, à Patavina quoque Urbe evocavit celeberrimum virum Antonium Vallisierum, qui usque naturalis historię petri hoc seculo facili Princeps, vix credi poterit, quantum contulerit excitando hujusmodi studio, ehm nova semper in dies proponeretur rerum examina, inter quæ præterea non est anatome Viperarum; illius namque sedula indagatio explorari conigit, quarum ferè accitimi veneni sedes, an per intus dentium tubulos in auracum, morsu sanguinem virus delectaret, ut nonnulli opinati sunt, quos refellit celeberrimus Franzescus Redi (g). afferens nihilominus à summa radice ad extremum, aculeum vacuos verò intus esse Viperarum dentes, quod tamen crebris iniis observacionibus, anatomique etiam exquisitissimis christillimis leasibus minime nobis compertum fuit; quæ immo contrarium potius innotuit, ehm plures instituo diligentiorem examine, nullus unquam interior meatus occurreret, foliæ proximor radici pars patens repleta fuit, solida crassitie reliquam occupante. Inquirere item, peculiare studium fuit, quæ celeritate percussu hoc veneno Pulli increscerent, aut infuso itam per vulnus anteloco convalescerent, rectissime capta viperarum, venenica vim ferventem perimendi, quos compellens easu, aut indultis dentibus pupugisse; quo tempore intervallio obirent vixere ipse ad fœrales sibi invicem morsus inferendos incutiat; nam exclusi ovo, sed adhuc inclusi matris utero vixere fetus infirmum, à natura exitide viri forent; quæ enim ferro, atque ad mortuum Pulli confilium adacti, lacerare quidem eum, sanguine elicto, sed citra mortem facili animalis. Hæc atque alia quamplura in frequenti spectum coram agitata fuisse, quæ si propitia corpus fors ardebat, dissertationibus illustra in publicum profunderet. Neque minor fuit Historiæ cura, in qua mihi ipsi non felici honore clarus est, propostis dabas de antiquitate Genealogiarum illustrum, ac Regnorum nulli integra oratione exolvendi. De Mathesi verò frequentissimè ibidem pertractatum est cum principis huius licentiæ luminibus Thoma Ceva, & Hieronymo Saccherio à Societate Jesu, aliisque penitissimis viris tum in hac Urbe degentibus, tum è remotis regionibus interitis gratia hac adveniantibus, quorum nemo est mathematicis disciplinis insignis, qui ad Comitis Clesii Borromæi domum, tanquam ad Athenarum Sapientiæ, doctos hñbiturus formosus non confluit; quæ etiam recentissimè à Venetiis usque accessit egregium Mathese Professore Johanne Crabbellum Societatis Congregationis, etque domestice exceptum.

hospitio diu magnifici fore, ut ejusdem doctrinæ libris Italia jam necesse, propius largitque perscrutetur. Assuetum tunc laboribus, indoluitque non dum obtinuit est, ut perantem ea statueretur Academia, que vultum tante Domine mentem impleret. Cum enim, qui eidem componenda selecti fuerit insignes doctrinæ viri, ad id plurimum officiorum suorum urgentibus curis proficiscantur, raro admodum haberi queant Academicis congressus, quos singulis hebdomadis per elegendos excelsi Instituti designaverat, nam altera dies Philosophicis examini- bus, altera Historicis, Mathematicis alia inter- viret; hac enim ratione genio cuiuspiam, non omnia pari jocunditate excipientis, favescere posse facilis arbitrarer. Præterea rerum parandarum sar- gazo, ac copia suppellex instrumentorum, quæ ad Astronomicas observationes, & experimenta rum- phica, tum mathematica, accuratissimum præfatum Seculi studium excipit, abolvendo huic nobili- tatis morum non juven inquit; cum tanto con- sistens instruendo apparatus minime par foret private fortune opulentiæ, nec digna putaretur Clavis Bo- roneæ animo Academia, quæ ceteris per Europam sparsis invidere posset commodum scitinarum. Inter- im adhibitis in consilium Sapientibus viris, Antonio præcipue Vallisino superius laudato, digestæ leges sunt, regulæque statuit, ut cum splendore ac fru- ctu studiorum proficere aliquando in publicum quest- literariorum hoc institutum; nec abs re erit eadem, hic per compendium referre, cum Academia hæc Respublica, antiquæ Romæ in morem, suæ quoque XII tabulis in hunc modum condiderit.

I. Admittendi in hunc Cœtum, præter natam bonitatem, conspiciuntur aut scriptis jam vulga- tis, aut novis inventis ingenique raritate, curatur- que præstantia, con numerus sociorum.

II. Literari congressus biliter dividuntur, in- publicos, privatosque; his potissime frequentius habe- buntur, rarior primi, sed ea soliditate doctrinæ, quæ insculptam speret, antiquique mittitur, non- nisi verborum pompa aurbis tantummodo blan- diatur.

III. Argumenta in congressibus petraclanda ex omni Scientia, atque Arte liberali peti poterunt, ea tamen condicione, ut eodam recedantque eram- bene minime opponant, sed in in veritate, que novitate, aut Ræ, aut Illustrationem amplificare- valeant studiorum proventum; nec multum intererit Mathematica ac sint, ac Mechanica, Physica, Bo- tanica, Medica, Anatomica, Chymica, dummodo quod proponitur, alieno labore exhaustum non sit, laque publicæ jam donatur.

IV. In istis exponendis liberum erit uti Lati- na, aut Italica lingua, sique placebit, etiam Arabica, Græca, siquæ ceterarum Nationum, quarum stu- dium Academicis ignotum profusus non fuerit. In- vois tamen foret, ut Italica præferreretur, ne vicini amore ac cultu nobilissima hujus linguae videatur à Gallis, Anglis, Germanis, non secus ac olim- Græcia, Latineque, ceteram curantibus, ut navus illicum ferme longè latiusque profundatur.

V. Cum præcipuos hujus Academiae scopos sit augmentum Scientiarum Artiumque nobilium, per- tunc enim inde archibit Poëta omnes Italica, seu Latina, ac quicquid Rhetoricæ tantummodo Vere- rit sapit, solenneque studium admittitur veterum In- scriptorum, Lapidum, Numismatum, Iconum, In- strumentorum Militarium, aut Sacerdotalium, aha- rumque id genus venerande antiquitatis reliquiarum, ad sacram profanarumque historiarum spectantium, quæ aut erudiri in presentiarum contingerit, aut jam ef- fectas nondum grævis explicatio illustraverit.

VI. Quæ ad Religionem pertinent, vetitum sit in periculis criticæ examen producere, sed in sacra Theologia relinquuntur. Commenta verò Rabbinica, Philosophæ Moraliæ, & relique omnes schola- sticæ trices, quæ insidit temporis dispendio ostantur.

A dilucidanda veritatis fructum ferant, proflus elimi- nentur.

VII. Qui à secretis erit, coram gerit litterariis commercium cum exterior Academia, venique per Eu- ropam doctrinæ illustribus, ut quicquid ad Scien- tiarum Artiumque liberalium incrementum alibi reatu- rit, in Academicis congressibus referat. Ephemerides item Literatorum, atque Adia insignium Aca- demiarum typis credita comparabit, ne quidquam ignotum Sodalibus sit, quod ad ulterius indaganda lucem normamque suppediret. Eadem nobilis curio- sitas quemlibet Academicum incendet, ut melioris notæ libros conquirat, discatque methodum veræ Philosophiæ, tanto cum honore studiorum, utare hæc nostra florentis.

VIII. Animalium rariorum, si quæ vel casu, vel ex industria huc deferri contigerit, diligentissima edocatio instituitur, ut in eorundem naturam, & mores securus possit inquiri; eorum viris, cum ob- stant, exquisita anatomia fiat, atque in Academia acta referatur quicquid peculiari observationis emer- ferit, tum ut historiz animalium novum aliquid hu- man addatur, tum ut Scripturam, quæ de illis plu- rimas mendacis & æternis confidens vendiderunt, errores emendantur. Plantarum quoque exoticarum ac familiarium, Aromatum, Remediorum, ac præ- ferim herbarum, quarum incredibilem virtutem Bo- tanicæ jactant officina, experimenta non desat, ne præjudicium ludum famaque incantatos decipiat, saluæque ac erumena dispendio confert ociosa cre- dulas. Nihil denique, quævis vulgare ac dome- sticum negligatur, quod triplici Regno naturæ illu- strando aptum sit; studium præcipue folectorum, cum genus hoc amplissimum nondum exactè inno- tuerit, novaque in dies, eitra cogitationem ac si- dem, admirationis materies occurrat, atque ideo diligens ipsorum indagatio pars fit deliciarum hujus seculi, tota in minimis quoque natura elucet.

IX. Plurimum confert ad decus, & literarum executionem Academiae siquæ ab aliquo Sodalium peregrinatione per circumjacentes nostras regiones montes, ut patentes labore perscrutetur eorumdem structuras, imbuit varis coloris terris, erumpen- tium è culminibus fontium originem, lateres metal- lorum fodinas, Theriacales aquas, herbas salubres, depictas in marmoribus arbores, pices inter strata, compressos, ac marina corpora in lapide obdu- ra, conchasque rigenti sub cortice crystallinum mol- lissimam tegentes, quicquid denique miræ naturæ opif-icio, acque enim credi potest pulcherrimum, hanc Italiam prætere hinc hinc nature divinis, qui- bus affluere asperitas Rhæni, Germanique rupes jam novimus, ex vulgatis montibus itineribus, anti- que tabulis, reconditis omnium illarum opulentiam minuta descriptione testantibus. Si semel tantum, quolibet anno, repente Vere aut Autumno, qui- piam ex Academicis evulsum hinc curam suscipiat, brevi fiet, ut peregrinis alternatis proximis moni- bus, eandi commodè possit universa naturalis historia nobilissima hujus regionis. Id autem procul dubio insigne studii nostris decus comparabit, cum novis apud nos peractis experimentis, philosophica læce- expendi possint tum veterum placita, tum recentium sententiæ, quæ oraculi in modum ab exterior Scrip- toribus nobis hæcenus ista negligenter obtruda- tur.

X. Longè præstantius foret & Academicum ali- quem ad remotiora itinera sollicitare nobilis aut inviscendi non modò celeberrimas Europæ Urbes, sed quoque Africæ, siquæ ultra feni placet, etiam Americæ. Instrui siquidem possit, ut diligens ea- indagare, quæ doctus decet, rariora quælibet na- tura aut artis portenta iocunde scrutaretur, eaque- per Epistolæ Academicæ communicaret, diversè ge- nera animata, selecta, plantæ, ac quicquid natu- ralem Medicamque historiam illustrare valet, in ta- bulas

bulae suas referret, Astronomica quoque ac Geographica observationes intrueret, Infusumque, Leges, morisque gentium describeret, nihil neglectum omnino, quod eruditioni, aut scientiis juvenis profectum cerneret; Ceterum omnis ratio peculiariter aliquod artificium, aut artem, humanis cultus opportunum omnique ignotum cultus, omni studio ac diligenti curandis erit, ut ejusdem perficiendi regula adhibeatur, atque ita, ingenuis remota- rum gentium laboribus invigilet, non tam Academia ad eruditionem, quam ad publicam utilitatem. Patria haec nostra docet.

XI. Cum nec omnibus studiis explendis par esse possit uniuscujusque Academicum ingenium, nec si vires etiam supplerent, id pariter brevis vita, atque alitum curarum necessitas, sua quoque ex Solibus literaria provincia designabitur, ne dum multa turmatim persequi ovis, vago ac perfunctorio errans labore, nulla perficit. Erant in hoc celeberrimo Cœtu, qui Philosophicis tantummodo disciplinis, quippe Historica, Anatomicis, Mechanicis, Geometricis, aut Astronomicis scientiis fadores suos singillatim impendunt. Ita enim de peculiari studio suo quilibet admonitus id usum incumbit, ut in ea facultate, quam excolendam suscepit, excellere curet, novisque semper assuetudinis, ut digni pro inchoato sibi munere Academicorum expeditionis respondeat. Sui quoque dies ex- plendis cultibus disciplinis flauerunt, non secus ac horarum modus, qui animam arcet prolixitatem, aut loca omnibus esse possit opes ingenii sui in publicum proferendi; siquid emolumentum pertrahendum longiori temporis spatio indigeat, ad alteram Academicorum congressum, indicio interim argumento fermonis, aut experimenti, remittitur.

XII. Ne verò, quæ tot vigilis curisque hinc perficiuntur, ignavo marcescant conspecta silentio, eadem in publicam studiorum utilitatem, decusque Academiae typis vulgentur. Id tamen sedulo cavendum erit, ne edendis in lucem Academicis Actis ostendantur Publico fides in singulos menses, aut annos. Peripse siquidem contigit, ut ejusdem liberandæ curæ, predeat sicut temporibus libri, aequali ceteris mole, sed non aequali rerum soliditate; cum paginis ad iustam mensuram implendis plura futilia, vanaque interferantur. Editionum itaque arbitrium, integrum sit penes prædanti Societatis consilium, ita ut præclara & nova, quæ diuturnis experimentis ita- ditque adnotare licuit, eo tandem tempore prælo committantur, cum digna plausu Literaræ Respu- blicæ, hujusque Academiae celebritate materia col- ligetur.

A Hucusque leges ac monita. Reliqua ad opi- mum Academiae regimen, Magistratum literario- rum delectum, omnium subditorum ac recreatio- num spectantia, postremam adhuc manum expectant. Actum quidem est de nomine, quo à ceteris sece- nantur, idque communibus votis felici placuit, ut ap- pellari indelem debeat *Academia Clivia vigilans*. Ex stemmate verò Sapientissimæ Patronæ desumptum fuit erigendi symboli corpus, Grillus videbitur, adje- cto Lemnæ *nostræque* insigne. Fanit Deus, ut quæ de Literis egregie adè bonemerita est Borromæa, Marona, vegetam in longum ævum vitam produ- cas; Neque enim dubitandum est fore, ut, quæ io- genibus animis cæpta sunt, tanta sub Auspice, felici- tudinis progressus extinguitur. Excitanda profectò gen- tibus amulatione studiis sola hæc ipsa, omnia sufficiunt; pulebit siquidem sapientes viros amore scientiarum à semina vincit. Sane eum hujus Instituti celebris fama extera regiones ita pervaserit, ut non tam Hyacinthus Gimma (h), & Johannes Jar- kius (i) dignum censuerint, quod inter celeberrimorum Italæ Academicarum monumenta recenseretur, sed conspici quoque doctrina & scriptis Literarum cul- torum Borromæis locis adscribi servidi voti curave- rint, iudicium videretur, si quoniam vividior formæ sue sensus accendere deberet, frigidi interitusque læceret Mediolanensis Civis, nec unquam ad immortalæ nostræ Metropolis gloriam culumque scientiarum, nobile hoc studium totis lacertis urgerent. Hæc spe firmissima nixus calamus lubens depono, posteris ar- gumentum relinquo, ut hujusmodi Commentarium De Studiis Mediolanensibus, à me hæctenus brevè manu compactum, uberrima rerum præclarè ge- larum additione impotenter illustretur.

MONITUM AD LECTOREM.

Hæc loco Clarissimus Saxius in prima ipsius Pro- dromi editione Elzeviri in scripturæ Operum, omnium à Cardinali Federico Borromæo conscripto- rum tam Latine, quam Italico idiomate, quæ ab hic inferendo abstinent, quæ in Bibliotheca Scripserunt Mediolanensium post Vitam Frederici ejusdem, juxta morem, editus reperitur. Ne igitur his in eodem, Voluntate ipsissima verba reculantur, neve, ut vulgo dicitur, recedam crantem opponamus, ad pag. 157. hujus Tomi Lectorem humanissimum amandamus.

(h) Hist. liter. Italæ Tom. II. cap. 12. §. 24.

(i) Specimen Hist. Academiæ. Italæ §. XLII.

HISTORIA
TYPOGRAPHICO-LITERARIA
MEDIOLANENSIS

AB ANNO MCDLXX. USQUE AD ANNUM MD.

ALICE T. R. E.

1912 "ETHIOPIAN" 0000

1912 "ETHIOPIAN" 0000

1912 "ETHIOPIAN" 0000

SCHOLA BRAYDENSES

PROLEGOMENA.

De scribendi occasione, & nonnullis Mediolani in re Typographica primò inventâ prerogativis.

CAPUT PRIMUM.

SCHOLA CRASSA

N eo præservido antiquarum editionum studio, quo non Italia, solum, sed Germania, Anglia, omnesque fere excultae nationes ita exarsere, ut in conquirendis libris primo nascentis Typographiae seculo excusis nec auro, nec laboribus pepercerint, simulque instruxerint Bibliothecas rarioribus huius antiquitatis monumentis repletas; quinimmo indignatae veluti, gloriam hanc collectorum veterum codicum intra privatos parietes sissi, passim catalogos ediderint, historias texuerint, ipsamque totam Typographicam rem editis ejusdem Annalibus complexae jam fuerint, incidit menti consilium, quo me de Patria mea non male meritum istî arbitrabar, si illustrandis Typographiae Mediolanensis exordis sedulam manum admovebam, ostenderemque, in praefata hac laude non inter postremas collocandam esse Civitatem.

istam, quae primas semper aequavit splendore nobilitatis, Virorum praestantia, gloriâ literarum. Curam igitur enixam suscepi evolvendae tum celeberrimae Bibliothecae Ambrosianae, cui multis abhinc annis praesum, tum aliarum omnium, quas adire potui, ut si quae sepulta viderem in hac sapientiae sacris, apud nos praeli beneficio nata antiqua volumina, iterum nasci juberem, magnaque illa nomina Auctorum, quae hactenus indecora fulgore obtexit, excusso pulvere, ac deterâ ignavi silentii labe publicis typis redonarem. Acuebat animum ad tam gloriosum opus rara illa mentio Codicum nostrorum, quae apud externos hujus materiae Scriptores oculis meis obrudebatur, ac si infrequentia fuissent Mediolani tunc praeterea cum tamen deprecicata passim aliarum Regionum Typographia, inspersumque ubique nomen Urbium incelebriorum mihi legendi occurreret. Quocirca non abs re judicabam huic quoque labori calarnum meum impendere, cujus oculum in tantâ Scripatorum patriae suae militantium copiâ, non nisi pudori esse potuisset. Praecipue, cum in nobili Typographicae artis usu nonnulla viderem hic aut exculta, aut inventa singulari laude, quae Mediolanum exornare possent usque ad invidiam gentium ceterarum.

Ac primò, quis nesciat quantum literariae Reipublicae emolumentum attulerit Codicum graecorum impressio? Hanc tamen gloriam sibi vindicat Urbs nostra, in qua primò lucem aspexere libri graecè exarati, cum alibi aut rari illius idiomatis voces typis expressis invenirentur, aut in praclaris etiam editionibus, sicuti graecus textus inserendus esset, harent lacunae, quae calami beneficium expectabant, ut impleverentur. Testem habemus transalpinae regionis Virum, nullo nobiscum amoris, aut sanguinis praedictio occupatum, Michaëlem Maittaire, qui in suis

Typo-

Typographiæ Annalibus (a) rem totam sedulo perpendens candidè fateatur, hac in re tantam gloriam ab Urbe nostra sibi comparatam, ut si non æquare omnino Germanicam Moguntiam, Typographiæ marrem, saltem in aliqua Typographici officii arte ceteras Urbes antecipe videatur. Ait igitur ille de græca lingua scribens: „A prima artis origine usque ad annum MCCCC-LXXX, nullus liber mihi occurrit integer eo sermone excusus, præter Lascaris grammaticam anno MCCCCXXVI. Rariorum annorum MCCCCXXX. rursus edidit, sed versione latinâ instructam Johannes Crellonius Placentinus Monachus, idem qui etiam sequente anno psalterium græcè, & latinè impressum Lodovico Donato Episcopo Bergomeni nuncupavit. Tunc primum pars Bibliorum græcorum aliqua imprimi coepit, primumque specimen in græcis, uti antea in latinis à psalterio sumptum. Tunc primum græcus textus cum interpretatione latinâ sociatus est, ut græcarum literarum radiiores (quales erant illis temporibus adhuc plerique) usu crebro paulatim exerciti perficerent tandem hac magis familiari duce & comite, ignotiori illi affluere fecit. Laudem si non parem, saltem proximam post Germaniam sibi jure vindicare potest Italia. Moguntia ars primum inventa fuit, & tentata, sed latinæ solas excusavit literas, necdum enim græcas sciebant perfectè Typographi, quas licet Authoribus quibusdam latinis immiscere tentaverint infeliciter Moguntini, felicitus, & meliore successu Sublancensis, Romani, & Veneti, codex tamen totus græco sermone non est impressus, donec tam arduum Typographiæ officium numeris omnibus absolutum, ad umbilicum perduceret Mediolani anno MCCCCXXVI. Dionysius Paravasinus.

Hic verò mirari satis non possum interitum Burchardi Götelpii Struvii calamum, qui in suo tractatu de Origine Typographiæ (b) Aldum Manutium laudans, hoc etiam peculiari encomio celebrem illum facit: *Primus hic habetur, qui græcos libros excudit, non autem fuit, qui characteres græcos invenit. Ante Manutium enim græcis quidem characteribus jamdudum fuerat usi, ad explendas verò lucernas solum, ubi in latinis codicibus una, vel altera græci sermonis vocula intercurreret.* Quomodo enim primus ille ad hanc subeundam provinciam, cum viginti ferme annis ante ipsum, Mediolani prodierint græcæ editiones? Idem certe Manutius in præfatione ad Opus Stephani de Urbibus ab ipso editum anno MDII. testatur, se græcos excudere libros coepisse eo anno, quo Carolus VIII. Rex Galliarum trajectis Alpibus bellum Italie intulit, ut Neapolitano Regno potiretur, anno videlicet MCCCCXCIV. primusque codex, quem græcè imprimere aggressus est, Aristoteles fuit, cujus Logicam non absolvit, nisi incunite Novembri anni subsequenti. Mediolani verò jam sub initium anni MCCCCXXVI. prodierat *græca grammatica, & Papiæ Vocabularium*, felicique cursu emissâ subinde fuerant quamplura volumina iisdem typis excusa, ut *græcum Psalterium, Compendium grammaticæ græcæ, græcum Lexicon, Isocrates græcè, &* quidem optimo, ac nitidissimo characterè, ut antiquis meliorisque notæ manuscriptis codicibus minimè invidet, aliaque opera, qua suo loco recenserebimus. Nec Mediolani solum, sed aliis quoque in Urbibus propagata ante illum græca fuerat Typographia; Vincentiæ enim *græcum Lexicon* editum fuit anno MCCCCLXXXIII. *Constantini Lascaris grammaticæ* anno MCCCCLXXXVIII., quo anno etiam Florentiæ celebris illa impressio *Homeri* facta est, cujus insignem mentionem facit Michaël Maittaire (c). Aldus igitur Græcorum codicum primus excusor non fuit; ante ipsum enim, ut constat, græcis typis non tam ad lucernas in authoribus explendas, sed ad integra edenda volumina utrum fuerat Mediolanum, usq. Vincentia, Florentia, aliaque Urbes, quibus omnibus exemplo suo monstrasse viam Civitas nostra gloriam merito potest. Quinimmo nunc verum est, ab Aldo primum excusa fuisse græca volumina, etiam si de sola Veneta Urbe intelligendum Struvii dictum velimus. Ecce enim quid idem Maittaire ad annum MCCCCXXVI. narret (d). „Mediolanenses, ut antea dictum est, Veneti, qui hæc ætatem cum reliquis Typographorum & numero, & peritiâ contenderant, & palmam tulisse, videbantur, eripuerunt tamen, ne essent in græcæ Typographiæ perfectione primi: Veneti verò vicissim superari, & præverti indignantes vetuerunt, ne essent soli, annoque MCCCC-LXXXVI. (decennio postquam Mediolani excudi græcè coepit est) in sacris literis decurrunt *Psalterium*, in profanis *Homeri Batrachomyomachium*. Illud excudit *Alexander*, hoc *Leonicus*, ambo Cretenses. „Salvâ igitur suâ Aldo gloriâ, à quo non parum venustatis, decorisque, græcum sermonem in typis accepisse fatendum est, primigenium cultum, lucemque Mediolano ille debet; ipsaque Civitas Veneta probro, & pudori ducens tandiù hac laude carere, longè ante adventum tam illustri Typographi, hæc sive ignavia, sive incurie notâ præla sua liberaverat. Addo, in ipsa *Homeri* editione Florentiæ facta anno superiùs dicto, in qua supra ceteras extollendâ tanto laudum apparatu Scriptor memoratus perorat, ut minime dubiet hoc asserere: *nisi coram aut antea, aut postea elegantius comparuit, purissimum gloriæ Mediolano obtigisse; redacta*. enim fuit ad tam perfectè, ut describitur, elegantie nitorem, ductu & curâ Viri Mediolanensis, non quidem natione, sed domicilio, nempe *Demetrii*: sic enim impressum ad calcem operis ejusdem legitur: *labore, & industria Demetrii Mediolanensis Cretensis, sumptibus &c.* Demum, ne quid laudis omittam, hoc etiam adnectere operæ pretium censeo, non solum inchoatam Mediolani

(a) Pag. mihi 146.

(b) Cap. XI. paragrapho XVI. sive Introductionis ad notitiam rei literariæ.

(c) Anal. Typograph. fol. 183.

(d) Pag. 182.

diolanu nudam librorum graecorum impressionem, sed posteris etiam datum exemplum illius tam proficue formae editionum, ut videlicet in eadem pagina textus graecus, latinaque interpretatio libi per columnas respondeant, cuius utilitatem exponere, summiusque commendare laudibus huius superfluum duxit in suo praeclearo opere de Origine Typographiae Parisiensis Andreas Chevallierius (b). Huius enim peculiaris diligentiae praconio Conradi Gelfneri graecas editiones Aldinus praestet, quicquid Muretus, & Scaliger contra obtrudant; Hoc autem deberi Mediolanensis typis non inficiatur, ait enim Gelfnerum, cum ita suos edere libros mediaretur, pra oculis habuisse *Psalterium* Mediolani anno MCCCCLXXXI. geminā huiusmodi graeci, Latinaque columnā impressum.

Nec minoris momenti decus est ad amplificandam Urbis nostrae gloriam, quod apud nos enata quoque sit Hebraeorum Codicum Typographia: In Soncini enim Oppido Mediolanensis ditionis, primò inventi, adhibitiq; sunt characteres illius idiomatis. Testatur id Andreas Chevallierius (b), Michaël Maittaire ad annum MCCCCLXXXIX. (c), & qui omnes auctoritate antecellit Julius Bartoloccii Magnae Bibliothecae Rabbinicae author, nunquam satis laudatus. Hic itaque Tomo primo (d) loquens de origine impressionis Codicum Hebraeorum haec tradit. „Ex hoc „Oppido (nempe Soncino), primò prodierunt in Italia Impressores librorum Hebraeorum „Iudeis, qui quidem estu traxerint originem ex Mose Spirensi Germano, voluerunt tamen ex „Soncino cognominari *Soncinate*, sive etiam *ex Soncini familia*. „Flourere ibidem circa annum Christi MCCCCLXXX., ut testis est Rabbi Ghedalia apud eundem (c), tantum habuerit loci illius nomen, in quo tam nobili officio artem typographicam exornaverant, ut licet sparsi per alias regiones praeter haebraica crexerint variis in Urbibus, Brexiae videlicet, Bononiae, Animi, Pisaui, Fari &c. semper tamen edis Voluminibus subsciperint, ea excelsa fuisse, per Impressores de *Soncino*, aut de *Familia Soncini*. Et quia Plantavit nobis hanc invidiam laudem, Oppidum supradictum, quod legit malè *Soncino*, conatur in Germaniam transire, iniquis esse locum illum Coloniae ditionis, Telonio notum, *Sono*, vulgò nuncupatum, redarguit ipsam idem Bartoloccii aperti erroris, recensens plures impressos codices, in quorum calce expressa haec leguntur: *Apud Soncinum in Lombardia sub Mediolanensem Ducum ditione*. Majus negotium facessere nobis videtur Buxtorfius, qui anno MDCXIII. scribens prodicitur, apud Josephum Scaligerum fuisse Grammaticum Hebraeam Rabbini Moyfai Kimchi ante annos CLII. in Sicilia impressam, quod in annum sexagesimum primum supra millesimum, & quadringentesimum caderet; sed imbecillitate fundamenti sui assertio ista nutat, dissolviturque; cum enim editio tantae antiquitatis à nullo haecenus erudito viro inspecta relataque fuerit, qui credat tam religiosae, scilicetque intra privatos Scaligerianae domus parietes custodiri potuisse hoc unicum exemplar, de quo solus ipse gloriaretur, alia verò, quae simul impressa fuerint, nusquam superesse in Bibliothecis, in officinis, in domibus, sed communi clade absumpta universim perisse? Praeterquamquod, si vera haec impressio foret, cur Sicula tantum Regio, & non Urbis, aut locus designatur, in quo haec grammatica praelum subierit? proinde dubitari merito potest, interceptis errorum in computo annorum, quemadmodum in decursu operis saepius accidisse ostendimus, praecipue, cum apud Chronographos Typographicae artis conllet, eo tempore aut nondum in Italiam, aut vix inductam (si vera esset, quae Venetijs peracta dicitur editio, anno MCCCC-LXI., de qua tamen infra differemus) Typographiam, eamque vernaculā Italarum linguā, aut latinā tantum, ut mirum profecto esset in Sicilia jam edoctos Artifices fuisse difficilem hanc, peregrinamque à nostro labio linguam typis cingere illi aetate, quae prima tantummodo rudimenta Typographiae didicerat, atque in materno ipso sermone suis characteribus exprimendo, penè dixerim, balbutire videbatur.

Alteram editionem Hebraici libri *Lux populorum* inscripti factam Bononiae, anno MCCCC-LXXI. profert Cornelius (f) à Beughem, longè tamen à vero; cum vix eo anno praelum videret Bononia, Balthassare Azzoguidi primum in patria sua torcular condente, ut tradit Orlandus, (g) qui Urbis suae monumenta omnia scrutatus laudem Hebraicarum editionum Josue & Moyfai, filius Rabbi Israël Nathan Spirensis, in Oppido Soncini degentibus ingenue adscribit, ac statim inde Bononiam, aliasque in Urbes, Provinciaeque hanc artem translatam. Validiorem vim facit *Protatecum hebraicum*, quod à se inspectum testatur in sua *Ferona illustrata* (h) Cl. Marchio Scipio Maphaeus, in pergamena Bononiae excusum, signaturumque anno Mundi 5242., qui annum reddit Aetate Christianae MCCCCLXXXII., adeoque, ut ipse ait, Soncinatam Typographiam, aliasque omnes haecenus notas biennio praeit. Attamen, quamvis gratuler crudelitissimo Viro de hac nova Typographica merce in lucem educa, minime tamen dimoveor à concepta sententia; facile enim reponi potest, editiones Soncini, quae anno signatae ad nos pervenerunt, esse quidem Bononicensium hac recentiores, sed non ideo hinc evinci, quod eo tantum tempore cudi coeperint Hebraici characteres in Oppido Sonciniti. Cum autem Scriptores omnes superius enunciati constanter asserant Soncini enatam, dimissamque per Italiam, ac Germaniam,

Tom. I.

(A) A pag. 237. usque 245.

(b) Ibid. parte III. cap. 3. pag. 264.

(c) Ubi supra pag. 252. & Tom. II. pag. 139.

(d) Pag. 431. (e) Ibid. pag. 62. (f) Pag. 79.

(g) Origine della Stampa pag. 210. & 197. (h) Parte III. col. 273.

niam, Hebraicam Typographiam, nec ullus editioni Bononiensi subscriptus Opifex (cui hæc gloria primæ inventionis cedat) à Marchione Maphæo proferatur, perspicue quiquis intelligit non ex alia Officina, quam Soncinatæ repetendum esse Typographum, qui Bononiæ eo anno memoratum librum excudit. Sed cur diligamur in tenebris, ubi faciem clarissimam nobis præstet Rabbi Ghedalia in suo libro inscripto *Sealfeleleth Hakkabbala*, qui tempus statuit, quo imperium cepere Hebraici libri, nempe annum Mundi 5240, qui *Æræ nostræ* est MCCCCLXXX, ut supra jam adnotavimus, adeoque biennio ante Hebraicum librum, à Cl. Maphæo productum? Bartoloccus (a), qui Ghedalia librum inspexit, verba ejusdem refert, ascribentia laudem primò institutione Hebraicæ Typographiæ Soncini Opificibus, eademque Gallicè transtulit Andreas Chevallierius in suam Historiam & Criticam Dissertationem Parisiensis Typographiæ (b). Proinde certò dignoscimus Mediolanensi Ditioni factam, rectamque hanc gloriam servandam. Præcipue cum hac in re patronum scilicet nobis exhibeat etiam Vir eruditissimus Jo. Christophorus Wolfius, qui Bibliothecam Hebraicam condens, Hebræos Italos Soncini degentes, primos hujus artis, per alias Urbes postmodum propagatæ, Auctores statuit (c), convellitque scripta in adversum Josephi Scaligeri, & Cornelii à Beughem, quorum primus, ut diximus, *Grammaticam Mosi Kamehi* primò omnium prodidit in Sicilia, anno MCCCCLXI, Alter Bononiæ editum librum jam memoratum anno MCCCCLXXI. narrare. Unique enim ita respondet (d): „At enim verò, ut de his antiquis editionibus certò constet, omneque quod „subnasci potest dubium, tollatur, necesse est, ut Bibliothecæ indicentur, in quibus extant, „& sic major lux huic negotio asfundatur. „ In adnotationibus autem ad calcem paginæ adjectis, hæc habet: „His verò priorem, speciatimque illam anni 1471. dari non crediderim. Fortasse annus, quo liber ab Auctore scriptus est, confusus est cum anno impressionis, quod aliis factum esse subinde vidi, & monui. „Fateatur quidem se nonnulla hujus artis rudimenta vidisse ante annum à R. Ghedalia assignatum Soncini Typographiæ, inquit; „Non puto me, „falli, si affirmavero *Erlinge*, Civitate Imperiali in Suevia, Stugardie vicina, primum typis „Hebræicis utendi periculum factum esse. In Tractatu enim *Petri Nigri*, contra peridos Judæos de *Conditionibus veri Messie* exarato, & *Erlinge*, 1475. in 4. edito, video integras voces, Hebræicis litteris, satis luculentis expressas. „Ceterum constans in sententia Mediolano favente, statim subdit. „Id interim hæctenus mihi extra omnem dubitationem videtur positum, „prima integrorum librorum Hebræicæ excusorum initia in Italia apud Judæos Soncinates, quorum tamen Majores Germani erant, querenda esse. „His exponendis prolixius immorari placuit, ne aliquibus succum faciant, quæ in contrarium adducta sparsim leguntur, nosque Urbis Metropoli lingulate hoc decus & ornamentum, sanctum inviolatumque permanent.

Accedit ad peculiarem patriæ mæx gloriam, Arabicam quoque Typographiam, si non Mediolanensi Urbis, saltem Mediolanensi Civi initia debere. Is fuit *Petrus Paulus Porrus*, qui anno MDXVI. egregium laborem Genue suscepit, perfectique, è prælo suo in lucem emittens *Psalterium Davidicum*, Hebræico, Græco, Arabico, & Chaldeæ Idiomate, ac tribus Latinis interpretationibus, & Glossis compactum: Opus ad illam usque ætatem à nemine tentatum, & tam speciosa characterum forma absolutum, ut textus præcipue Græcus perito calamo assidue pictus videatur. Proinde merito ibidem, quinque illdem linguis, ingeminatum est ejusdem Elogium: *Impressit miro ingenio Petrus Paulus Porrus Genue, in Ædibus Nicolai Justiniani Pauli*; sub Typographica autem testera legitur *Petrus Paulus Porrus Mediolanensis, Taurini degens*. Audiamus quid de illo scribat Michael Maiutaire (e): „Hic Typographus ad suum nomen adducens, pro insigni *Porrum*, cum duplici littera P. P. adsumebat; erat Mediolanensis, & debebat Taurini. „Liber hic primus typis Arabicis excusus est; hæctenus nulla Bibliorum pars lingua multiplici expressa lucem aspexerat. Hujus Operis curam gessit *Augustinus Justinianus* Genueus, Ordinis Prædicatorum, Nibensis Episcopus, quem jamdiu hanc rem aguisse, ex *Jacobi Antiquarii* ad ipsam Epistola, Mediolani VIII. Cal. Aprilis, MDVI. data, comperimus. „Que deinde in laudem *Justiniani*, hujus *Psalterii* Auctoris, prosequitur, non est hujus loci referre; satis est, ejusdem testimonio gloriam inventi Arabici præli, datique exempli ad polyglotta Biblia imprimenda Civi nostro contigisse.

Ne tamen in peregrinis tantum linguis imprimendis Typographiæ, ac Civium nostrorum laudem figamus, præclarum aliquid ostendare possumus etiam in latinis editionibus, quibus Incuriarie Republice plurimum profuere typi Mediolanenses. Insignes enim Auctores tum sacros, tum profanos, qui necdum lucem aspexerant, quoque in privatis plures reconditis hæctenus Eruditus Viris inviderat manuscriptorum exemplarium aut pretium, aut raritas, in commune, beneficium præla nostra vulgarent. Prima enim Urbs Mediolanum protulit in lucem *Historia angusta Scriptorum* bis editos, ut videmus, antequam Venetiis prodirent; *Eusebii Chronica*, cum *Matthæi Palmerii* additionibus; *Papæ Vocabularium*; *Viras Sanctorum* binis prægrandibus libris, summo adhuc desiderio expetitis, descriptis, Cive Mediolanensi Bonino Mombrizio hæc omnia

(a) Tom. I. Biblioth. Rabbin. fol. 432.

(b) Parte tertia, cap. 3. pag. 265.

(c) Tom. I. pag. 1030.

(d) Tom. II. pag. 541. & seqq.

(e) Anad. Typograph. Tom. II. pag. 119.

omnia curante; prima *Terenium* comicorum Carminum Magistrum; *Horatium* Lyricorum Principem, *Fellum Pompejum* latinæ linguae fontem excudit; prima dimisit à prælo *Aeneas Silvii*, qui Summus Pontifex Pius II. fuit, *Epistolæ & Orationes*; *S. Ambrosii* non tam nostræ, quam universæ Ecclesiæ luminis splendidissimi viam, & opera; *Pomponii Mela* celebre Cosmographicum opus, pluraque alia, quæ ne Lethæi tadium fiat, suis quaque annis adnotata in decursum profertur. Nec typis tantum suis, sed alienis quoque inclarius Mediolanum; Manuscripta enim suppeditavit, quibus remota etiam Urbium Typographi primarum editionum honor accederet. Blondus namque Flavius in *sua Italia illustrata* (a), hoc de se ipso gloriôsè narrat, „Nos verò cum publicis Patriæ tractandis negotiis adolescentes Mediolanum adulessemus, *Brutum de claris Oratoribus* primi omnium mirabili ardore, ac celeritate transcripsimus, ex quo primum Verò, nam Guarino, post Leonardo Justiniano Venetiæ misso omnis Italia exemplis pariter est repleta. „Verum quidem est, Codicem illum repertum fuisse in Urbe Laudensi à summo Viro Gerardo Landriano tunc ejusdem Episcopo; sed cum per vetustis constaret literis, quarum ductus nemo fermè intelligeret, in nostris mœnibus, unà cum *Ciceronis libris de Oratore*, ab egregii ingenii Viro Cosmo Cremonensi scheisimè transcriptus fuit, ut idem Blondus testatur. Neque dubium est hinc permultos manu exaratos codices prodidisse, qui exteris prælis facem præferrent; Directo etiam bellis Mediolano, in partem quoque Infortunii venit literaria suppellex, quæ aliò abducta in pluribus Bibliothecis, Galliarum præcipuè, nobilem quidem, sed infelicem sui pompam fecit, ut etiam hac in re emicuerit veritas antiqui illius Elogii, quod florentie olim Urbe nostrâ per omnium ora volitabat: *si quis velit divitem Italiam facere, Mediolanum destruat*.

Hucusque tamen solum in re literaria præfulsisse, ceteris visa est Civitas nostrâ. Quid? Cùm etiam Ecclesiasticam auxerit, atque Altaribus servire præla sua docuerit? Post tot annos ab Invenio Typographico artificio, Sacri Mystræ adhuc libris manuscriptis uti, & rem divinam facere solito calcitrarum Liturgiarum dispendio cogebantur. Primus in hac Urbe Impressor Zatorus huic provincie manum admovit, & religiosam Typographiam suam Altarium beneficio impendens, sacros codices, qui vulgò *Missales* vocantur, tum Ambrosiano, tum Romano ritu impressos edidit, idque non anno tantum MCCCCLXXXVIII. cui affigit laudem primæ ab hoc Typographo excogitate editionis Romani *Missalis* Michael Maitaire (b), sed tribus ante annis, nempe Millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, quo anno ex ejus Officina prodit *Missale* Ambrosianum, quod à nullis hucusque Typographiæ Scripseribus relatum Ambrosiana Bibliotheca custodit. Meritò igitur æterna illi laus continuata est, impresso in primævis illis facri utriusque ritus libris glorioso hoc tetraliceo.

Antoni patria Parmensis, gente Zarote,

Primus Missales imprimis arte libros.

Nemo repertorem nimium se jactet in arte

Addere plus tantum, quam peperisse valet.

Meritò etiam Urbi nostræ hæc contigit gloria, ut typis suis istud sacrorum Codicum ornamentum & commodum divinis Aris prima imperiretur, cum cœlestis beneficentiæ munere illud etiam singulare decus obegerit, ut in suis mœnibus & Catholica Ecclesiæ primam pacem acciperet, & vigens adhuc Romæ pertinacis Idololatricæ germen extremam falcem sentiret. Utriusque eventus decoram nobis memoriam antiquis, & primi nominis Scriptoribus servatam debemus; Unam Lactantio Firmiano in pretiosissimo Libro de *Mortibus Persecutorum*, qui à S. Hieronymi temporibus jam deperditus, sed ab ipso commemoratus, optatuque, post diuturnum in latebris ocium seculo elapso creditur inventus, eductusque in diem (c). Ubi enim Constantinii Magni, & Licinii congressum Mediolani habitum narrat, ibidem subjungit concepsum, subscriptumque Decretum ab utroque, (et postmodum Nicomediæ agente Licinio promulgatum), quo libertas cuique dabatur, ut Christianam Religionem publice profiteri posset, monerenturque Provinciarum Præsides, ut Christianis faverent, Ecclesiæ frequentari permitterent &c. Prima recitati Decreti verba sunt: „Cùm feliciter tam ego Constantinus Augustus, quam etiam ego Licinius Augustus apud Mediolanum convenissemus, atque universa, quæ ad commoda, & securitatem publicam pertinerent in tractatu haberemus, hæc inter cetera, quæ videbamus pluribus hominibus profutura, vel in primis ordinanda esse credidimus, quibus Divinitatis reverentia contineretur, ut daretur & Christianis, & omnibus liberam potestatem &c.“

Alteram aperiant & scripta, & vita S. Ambrosii tum à Paulino, tum à Maurinis Monachis ex ipso Ambrosio collecta, & Parisiis vulgata (d). In ea enim ad annum CCCLXXXIV. (e) narratur, quemadmodum Symmachus Præfæctus Urbis, consilium rerum, ac Valentini-

(a) Reg. VI. pag. 346.

(b) Ibid.

(c) Lib. 1. inter Miscellanea Stephani Baluzii, Tomo 1. pag. 41.

(d) Anni 1690. (e) Num. 82.

nini pueri, Matrisque Justine trepidationem pravis consiliis suis commodam ratus, dato clarulum libello, conatuque omni eloquentia, profanos ritus, Aram Victoriae, Vestalium Virginitum praerogativas, & census resiliere tentavisset; sed monitus advolavit Ambrosius, fregitque impios nissus, datis ad Valentinianum Epistolis, quarum una sub num. XVII, adiecta Symmachi relatione, alia sub num. XVIII. legitur, tempore omnem consecit tam felici exitu, ut Calchus historiam hanc differre prosequens (quamvis quadriennii anacronismo ad annum CCC-LXXXVIII. eam referat) lato hoc Epiphonemate narrationem suam concludat: *sicque oratione Ambrosii Vestales sublate, & aeterni illi ignis in perpetuum extincti sunt*. Id ipsum habemus in Epist. ejusdem Ambrosii sub num. LVII. ad Eugenium Imperatorem, in qua commemorans hanc Valentiniani pietatem, similkemque Theodosii, postmodum apostolica libertate redarguit Eugenium ipsum, à quo donata illa fuerant *praecllentibus in republica, sed gentilis observantia viris*, (quamvis Imperator hanc exultationem praetexeret, *quia ipse non Templis reddiderat, sed beneficentia de se donaverat*.) Neque tamen exinde revixit convulsa ab Ambrosio, quae Romae pullulabat superstitio; licet enim, teste Paulino, Eugenius post mortem Valentiniani imperium adeptus, non multo post petentibus Flaviano tunc Praefecto, & Arbogaste comite aram Victoriae, & sumtus circensiarum (quod Valentinianus Augustus memoris adhuc in junioribus annis constitutus denuciverat) oblitus fidei suae concesserit, non convulsi idcirco profana illa religio, sed quasi brevis, & seipsum confumens fulgor fuit emorientis elychnii; mox enim victo, caeloque Eugenio insuum omnino cinerum Vestales ignes relapsi sunt. Subungere possem, primum quoque Cenoebium in Occidente Mediolani conditum fuisse; id namque Gregorius Turonensis, de S. Martino scribens, testatur: *apud Urbem Mediolanensem Italiae primo Monasterium constituit* (a); quod ante ipsum narraverat Severus Sulpicius in Vita ejusdem S. Martini (b) inquit: *Italiam repetens, cum intra Gallias quoque, discessit S. Hilarii, quem ad exilium hereticorum viis egerat, turbatum Ecclesiam comperisset, Mediolani sibi Monasterium statuit*. Porro exilium S. Hilarii ad annum CCC-LVI. refertur, cumque per id tempus ad nos confugerit S. Martinus, ejusdem aetatis censendum est Cenoebium ab ipso institutum. Nec deesse tenenda causa Patronus celeberrimus Muratorius, qui Dissertationem exordiens *De origine Monasteriorum* (c) hoc nobis decus egregie propugnat, respondente Baronio, qui laudem omnem traducta ab Oriente Romam Monachicae vitae Sancto Athenasio largitur. Multò id certius foret, si vera pronulisset Ughellus (d), asserens fuisse à S. Mediolanensi Episcopo Mirole erectum in hac Urbe ante annum CCCXIII. Cenoebium Monasterium, ut enim aiebat Mabillonius (e) *nullum forte in tota Italia antiquius extitisset*. Verum eum securis omnino fundamentis inniti hoc minime videam, nolo contentiosum suum trahere, cum ea recensenda susceperim, quae nemini invidiam creare, aut nobis venditae manis gloriae laudem valeant adspicere. Veniam quidem rogo, si in hisce sacris rebus attingendis vilis sum, extra orbem divagatus; neque enim grato patriam amori eos limites posui, ut si quae ad ejusdem laudem augendam, illustrandamque ex antiquis evolverem latebris, literariae huic melli, quam colligo, mihi inferre non liceret.

De Utilitate hujus Studii.

CAP. II.

A Udivi non raro quosdam familiarium tantummodo scientiarum, quae in scholis agitantur, opinione occupatos, aut Socratico inducto supercilio exprobrare, aut nugae capitis, oris-que intorsione deridere laborem illorum, qui in evolvendis Bibliothecarum veterum scriptis horas absumerent, alioque veluti lapillo signarent diem illum, in quo remotioris aetatis editionem aliquam offendere licuisset. Videbatur enim iis oculo pulvere aspergi quicumque huic curae manum apponeret, nec nisi tinearum caries colligi ab iis, qui excessu vtilitate tabulas codicum antiquorum contrectarent, chartasque scrutarentur, quarum hucusque communis ferme fors fuit, ut vel neglectae in angulis marcerent, vel relegate ad Piscariorum tabernas, olivis, cordylisque condendis misero penularum officio inservirent. Quante verò ignorantiae indicium exprobratio ista, & risus sit, quis non intelligat, eum videat magni nominis viros ex remotis usque librorum trajecto mari in Italiam contendere, largique aurum effundere, ut conquisita, undique pretiosa haec literariae antiquitatis monumenta, non secus ac allatas ex indicis plagis merces gloriosae in patriam reportent: videat non ignobiles calamos huic rei vividius illustrandas inmentos, nec ingloriosè profusa haec studia credi, si librorum materiem, Typographos, loca editionum ante XVI. saeculum soli etiam nomenclaturae valeant indicare? Hoc certe titulo quodam Eruditus vixit est Joannis Sauberti Historia de publica Norimbergensi Bibliotheca, quod eodem, post narrata omnia raritatis pretio ibidem conspiciat, impressiones quoque ante annum MD. in scriptis illis custoditas addiderit. Hoc officio summa eum laude defuncti sunt Philippus

Lalbeus

(a) Lib. 1. in fine, & lib. 10. cap. 31.

(b) Cap. 4.

(c) Tom. V. Differt. LXV. col. 364.

(d) Italia Sacra Tom. IV.

(e) In Praefat. ad Sec. I. Benedict. §. 1. num. 17.

Labbeus Soc. Jesu, Scriptor insignis, qui antiquarum editionum catalogum regie Parisiensis Bibliothecae contexit; Andreas Chevallicrius Doctor, ac Praefectus Bibliothecae Sorbonensis, qui originem, ac progressum Typographiae Parisiensis integro volumine gallicè linguae descripsit, libroque omnes in illa incluta Urbe ab exordio impressos enumeravit; Cornelius à Beughem, qui Typographiae universae incunabula edidit, primos quarumlibet nationum codices excutos enuncians; Johannes de la Caille, qui rei literariae historiam condens ab ovo, initium Typographiae in singulis Europae Urbibus itauit, rectoque itinare usque ad annum MDCLXXXIX. excurret, libros omnes, ac Typographos, qui ei ad manus, oculisque pervenerant, referens; postremo verò Michael Maittaire: (ne nimis prolixus sim, cunctos hoc labore benemeritos recensendo), qui ultimam veluti Apellis lineam ducens in tabula, informe adhuc à ceteris relictum opus absolvit, Annales Typographicos condens, in quibus desiderare nihil possis, nisi diligentiam subsequenterum Scriptorum, qui adhuc reconditas in sua quaque Urbe codicum antiquorum reliquias excutiant, proferantque in lucem. Videat denique in hac ipsa florentissima Urbe Equites nobilissimos, Comitem Carolum Pertusatam Senatorii ordinis Praefidem ab intimis Consiliis S. R. M.^{ae} Mariae Theresiae Austriae &c. ob conjunctam ceteris ingenii, amique praefatiis dotibus summam oris comitatem, amoreque iustitiae, Civibus aequè ac Principibus charum; Comitem Carolum Archintum omnigenae doctrinae praestantia adèd ornatum (& utinam non invida morte nimis diu nobis praereptum), ut quamvis praedivitem magnificentia, & copia librorum Bibliothecam domi paravisset, ipse tamen viva quaestum esset, & nobilior Bibliotheca; Marchionem Theodorum Alexandrum Trivultium non tam in arduis patriae negotiis pertractandis prudentia, quam assiduo Philosophiae Historiae, ac nobilium omnium disciplinarum cultu speculabilem; Comitem Antonium Simonettam florenti quidem aetate, sed gravitate senem, in quo Graecae linguae, sacrae aequè profanae Historiae peritiae, & Antiquitatis perenne studium elucet; Comitem Donatum Sylvam praefatioribus scientiis, Philosophiâ, Geographiâ, Mathematicâ, & veterum quoque manusciporum difficili cognitione ita praeditum, ut nemini secundus censetur; aliosque Proceres non minus togâ, aut sagâ, quam bonarum artium, ac scientiarum perita conspicuos (quorum cum inops minimè sit Civitas Mediolanensis, mihi invideat tibi neutquam velim, si illos referens, cum quibus arctior mihi in re literaria consuetudo est, aliorum nomina subiceo, memoratu dignissima) videat, inquam, hos omnes in colligendis undequaque primævis editionibus liberaliter, doctèque sollicitos, cautosque, ne peregrine, & trans montes, ac maria possit nationes non ferro, sed auro cruditam hanc speculabilem praedantur, spoliatae Itali gloriæ ciuammum possint, quemadmodum olim Casaubonus in praefatione ad Historiam augustam, loquens de exemplari manu exarato, quo ipse usus fuerat ad illam emendandam, quodque capto Mediolano Ludovicus XII. Rex Galliarum Parisios transtulerat, ad augendum iacturae nostrae dolorem, plaudere videbatur Bibliothecae Christianissimi Regis, eam appellens *multarum Italicarum spoliis superbam*.

Et equidem si eximum illud tantummodo pretium perpendamus, quod alicui rei antiquitas facit, aut nudo oculorum testimonio stare velimus, nemo non videt iure merito desiderium sui facere nobiles illos labores, quos Ars huiusmodi *mirabilis, & inaudita*, ut eam vocat Trithemius (a), primum emisit in lucem, quique ut plurimum tanta venustate characterum, spatio marginis amplitudine, atramenti, & chartae nitore ornantur, ut invidiam praefensibilis typis faciant, & damnare videantur in pluribus recentium aetatum Calchographis foretiam nimis lucri famem, qua effectum est, ut splendidis orta natalibus Typographia, deformi jam & lurido veluti senio deturpata, ut plurimum contabescat. Quid pulchrius primis codicibus, quos Romae edidit Conradus Sweynheim, Arnoldus Pannartz, & Udalricus Han, cognomine latine reddito, *Gallus*; Venetiis Joannes, & Vindelinus de Soira fratres, Nicolaus Jenion, & Joannes Colonienfis; Mediolani Antonius Zarotus, & Philippus Lavagnia, ut sileam plures alias Italiae Urbes, in quibus egregii Artifices gloriæ, quam pecuniae amantiores, praefata emulazione urgebantur, ut novâ quique typorum forma ad extremam usque elegantiam perductâ, nomen, praerumque suum celebrius facerent. Qua in re sua Venetæ Republicae laus deneganda non est; aluit enim illa tantæ excellentie Magistros, ut teste Omnibono Leonicensi in Epistola ad Episcopum Bellunensem (b) libri ibidem excusi, *veluti gemma, ac prope sigillo signati* viderentur, ex quo deinde factum tradit Chevallicrius, ut ad conciliandam Etyper ius famam nonnulli postmodum Typographi Papiae, & Romae Operibus edendis subscripserint, *Impressum Characteribus Venetis*. (c)

Atque hic advertere non abs re duco, etiam hoc titulo pretiosiora nobis esse debere, nec ita facile à nostris regionibus ableganda nitidissima hæc primæ ætatis exemplaria, quod monumenta sint expolitæ in Italiâ Typographiæ, decorisque in artem illam inducî, quæ rudis admodum, Gothicæ aspera formulis ad nos pervenerat. Nec parva hæc gloria nostræ Regionis, quæ secunda tam nobilis inventi mater vocari, ac cum Germania propemodum de beneficio possit contendere. Hoc certe præterundum non censuit Gallicus Scriptor Michael Maittaire, qui postquam natale huic arti solum Moguntiae statuit, gratulari Italice, quod prima illam exceperit, cœlestique,

Tom. I.

m

atque

(a) In Chronic. Hirsaugiensis ad an. 1450.

(b) Antæ Quintilianum anni 1471.

(c) Ibid. parte pr. cap. 4. pag. 62.

atque aëris sui clementioris benignitate ita fovetur, ut ferventibus veluti radiis animata, adolescentiam simul, & maturitatem citissime sit consecuta. Quocirca etiam temperare calidum necesse, quin ejusdem laudes repetito Elogio subtexat, Italiam vocans *Orbis terrarum Theatrum, omnigenae doctrinae sedem, eruditorum Virorum patriam, quod discipline undique omnes, & politiorum artium liberalium studia quondam confluerant* (a), paulò post hæc scribens (b): „Ibi olim cum toto suo artium choro, plenoque scientiarum comitatu floruerant Musæ: eò jam quasi ad portum post clades Græcæ tristissimas sese appulerant deploranda Literaturæ naufragia, & vix superstitibus eruditionis, ac eruditorum reliquiis: ibi Convenne Literari sub generosorum Principum Medicarum præsertim domus patrocinio, honestum hospitium nacti sunt, & nullibi certe potuisset commodius hospitari Typographia, quam ubi tot Viri doctissimi clari, extorres, bonis exarum miserarum fortunarum solatium, perfugiumque inveniant.“

Hactenus nihilominus externo, ut ita dicam cortici inhæsimus, nobilemque hanc curam non indignam esse, quæ à doctis, clarisque Viris suscipiatur, auctoritate alienâ, ac nitore ipso librorum ostendimus; enucleanda nunc est interior medulla & fructus, quem in Rempublicam Literariam hinc abundè profuere cordatus nemo inficiabitur, palam proferendus. Ut hoc promissio fidelis me solvam, recurrere opus est ad ipsa nascentis Typographiæ tempora, studiumque, ac diligentiam non tam Artificum, quam eorum, qui vigilas labores suos, cum præmium libri prelo subicerentur, sedulo impendebant, inspicere. Neque enim è gregaria plebe selecti Artifices, rudes, indocili, quemadmodum vilescente apud nos hujusmodi arte plerumque contingit, illi operi admovebantur; nec tumultuariâ characterum compage, aut absque docto præside, editionem probati cujuslibet Auctoris prela adornabant. Norunt, qui historias ætatis illius vel leviter attingere, quanti in honore Artis impressoria tunc foret, ac proinde quam nobiles, sapientisque, Viri officium hujusmodi exercerent, cum Typographicas aperte Officinas minimè erubescerent, qui Equestri Ordini adscripti erant, ut Romæ Johannes Philippus de Lignamine Messanenſis Eques Siculus, anno MCCCCLXXII. publici liberalium Artium Professoris, ut Mediolani Alexander Minutianus, anno MIID., & Ecclesiastica etiam dignitate verendi Viri, ut Moguntiae Petrus Scoeffer Clericus Diocesis ejusdem, unus è primis Typographiæ inventoris (c); Romæ Georgius Sachſel de Ryehenhal, Bartholomæus Goltſchde Hohenheim, & Adam Rot Clerici, anno MCCCCLXXIV. Bonitus Locatellus Presbyter Bergomenſis Venetiis, per viginti ferme annos ante Seculum XVI., & Sixtus Ruffinger Presbyter Argentinas, qui primus Neapolim, anno MCCCCLXXI. Typorum artificum detulit, tanto Nobilium Virorum, ac Ferdinandi Regis plausu, ut Wimpſelingius referat (d) à Rege amplissimos honores, & ipsum etiam Episcopatum ei sæpius oblatum, quæ omnia ob amorem patriæ constantissimè repudiavit. Ceteri autem ferè universi studiis innutriti, ac plerique in Latinâ, Græcæque lingua ita versati, ut non aliena tantummodo scripta imprimerent, sed ipsi scriberent imprimenda. Quocirca Michael Maittaire (e) sic concludit. „Libet interim observare quanto in pretio nunc fuerit Artis Typographica, cui manum admoveere docti omnium ordinum Viri, & ex Sacerdotali, & Equestri dignitate nequitiam erubescunt; „cui adiungendus merito est Angelus Roccha, qui comparationem quandam instituit inter antiquos, recentioresque Typographos hæc scribit: „Typographia non solum à nobilibus, & eruditis Viris, ac diuissimis quidem fuit inventa, sed etiam ab hujus generis hominibus diu exulta. Hac antem tempestate, in qua per totum ferè terrarum Orbem exercetur, vilissimus quisque, (perpaucis exceptis) egenus præterea, nulliusque eruditionis homunculus, eam illotis tractat manibus, spe tantum lucrâ, aut mercaturæ exercendæ gratia ductus.“ (f)

Qui verò aut emendandis, aut conferendis editionibus infudabant, quanti porò nominis Viri, quamque doctrinâ insignes erant? Ii ferme omnes fuerunt, qui eo seculo celebriori in literis gloriæ strepitus floruerunt, Omnibonus Leoniceus, Merula, Lapidarius, Pomponius Lenus, Platyna, Demetrius Chancondyles, alique, quorum Catalogum texit in sua Correctorum in Typographiis Eruditorum Centuria, quam Norimbergæ edidit paucis ab hinc annis Johannes Conradus Zeknerus, ante quos omnes statuuntur duo Insulâ, & pedo Venerabiles Præfules, Johannes Andreas Episcopus Alericenis, & Johannes Antonius Campanus Episcopus Teramenſis doctrinâ, & libris editis clarissimi. Industrie tam peritorum Artificum, ac diligentie eorum, qui editionibus præerant, debent pretium suum excusa illa tempestate Volumina, ut pari promodum veneratione ac Manuscripta excipiantur, certique sumus de fide, ac sinceritate Auditorum, quæ tunc primum è privato Bibliothecarum penu eruebantur; ac proinde in aperto est, quam proficuum hoc stadium esse possit, cum hac ratione se unice adductum, ut Catalogum superius dictum vulgaret, profiteatur Philippus Labbeus, sic ante ipsum præfatus. „Quam necessarie sint ad recedendos veterum Scriptorum, præsertim latinorum libros primæ editiones illæ, quæ ante centum, & quinquaginta annos in ipsis penè Typographiis incunabulis prodierunt, quamque eæ nonnunquam emendatæ exstant, ut vicem etiam Manuscriptorum codicum supplere, possint, doctos Viros docere non aggrediar. Sciunt enim verò quantum sibi in iis prædictis, at-

„que

(a) Ubi supra pag. 41. (b) Ibid. pag. 74.

(c) Ita subscriptus legitur in Rationali Duranti edito anno 1459.

(d) Epitome rerum German. cap. 65. apud Mallincrot de arte Typograph. pag. 84.

(e) Fol. 82. nota prima.

(f) Biblioth. Apostolica pag. 412.

„que adjumentum collocatum sit, modò nomenclatorem aliquem, ducemque fidem nanciscantur, „qui eas veluti digito indicet, quibusque in locis delitescant liquidò aperiat. Fungar ego tua. „caussa lubens hoc quoque munere, candide Lector &c.“

Alterum magni momenti emolumentum est, quòd antiqui codices primò impressi, non modò emendatione, ac fyncero textu novis parandis editionibus plurimum inservire possunt, sed Historiæ quoque illorum temporum illustrandæ multum prodesse, pluribusque evolvendis ambagibus, quibus adhuc vel opinionum, vel Chronologiæ varietas nos implicat, incertoque tenet, non mediocriter præferunt lumen. Cùm enim non paucis primæ impressionis libris affixæ sint aut Epistolæ nuncupatoriæ, aut Præfationes, in quibus insignium Virorum mentio inseritur, cognationes, affinitates, munera, honores, gestæque res celebres indicantur, quis non videt uberrimam hinc messem colligi posse ad steriles quandoque Historias amplificandas, assignandas, certa temporum spatia, implexas Genealogicas series firmius texendas, Vitæque illustrium Scriptorum amplè condendas, quorum vel nullum, vel nudum persæpe nomen ad hæc sæcula transmeavit? Ista omnia quanti in re litteraria proventus sint, nemo satis explicare potest; his tamen privamur, nisi ad vetusta perquirenda exemplaria animum convertamus; venientium enim ponè ætatum sive incuria, sive amor nimis præservidus gloriæ capiendæ, exordia illa, & erudita ornamenta omnia antiquarum editionum abscindens, nova Præambula scripta, novaque Epistolæ subditur tanto Historiæ damno, ut ob id jure merito summo in pretio esse debeat libraria vetusta suppellex. Unum, vel alterum in re nostra Mediolanensi exemplum dabimus. Francisci Philippi Viri eloquentia, ac Poëti, Græca Latinaque lingua, sua ætate præclarissimi res gestæ ita tenui, consuetaque etiã narratione recensentur, ut nec ipsum expletæ mortalitatis tempus certò referatur. Auctor enim additamentorum ad Gerardum Johannem Vossium de Historicis Latinis in Epimeride Veneta (vulgò *Giornale de' Letterati*) XIV. & XV. (a) auctoritate Matthiæ Palermi nixus, illum morte abreptum affirmat anno MCCCCCLXXX., reprehendens Vossium, qui altero post anno mortuum scripserat; quamvis postmodum errorem suum emendaverit ex Chronico MS.^{to} Bartholomæi Fontii, dubiam tamen adhuc relinquens hanc opinionem (b). Lucas item Gauricus in suo Tractatu Astrologico IV. (c) menses insuper, & dies vitæ ejusdem enumerat, inquit Philophum obiisse cùm ageret annum octuagesimum primum, menses octo, dies duodecim vitæ. Quantum tamen à vero aberrat uterque, docet Epistola ejusdem, impressa ante vetustum Codicem Orationum, aliorumque Operum quorundam ab ipso editorum, dataque Mediolani anno MCCCCCLXXXI., quam suo loco describemus. In ea enim aperte testatur se cùm illam exararet, octuagesimum quartum propè annum ætatis suæ attingisse. Eiusdem verò res gestas ad eò minutim narrat in Invektiva prima contra Georgium Merulam, Mediolani eodem hoc anno excusa, Gabriel Paverus Fontana Philippi discipulus, ut mirer in Vossio, aliisque de ipso scribentibus, tantas calami angustias, nec aliâ ratione illos excusum, nisi quod invektivæ hujusmodi editio, Exemplarium inopia, ac vetustate sua, ipsorum oculos fugerit.

Marium item Philophum, Francisci filium Leander Albertus in Italiæ descriptione, ubi de ipso loquitur, secure tradit relictum esse à Patre *non tam ingenti, quàm fortunarum heredem*. Utrumque falsi arguunt antiqua monumenta; ex duabus namque Epistolis Francisci Puteolani, & Lodovici Mondelli, quas infra videbimus, dilucide patet & pauperem Patrem defunctum, cui ad Thufcos ultimò proficiscenti Jacobus Antiquarius viaticum liberaliter præbere debuit; & filium Marium, integro ante patrem anno, vitâ excessisse, cujus jam mortui Epistolarium vulgavit Mondellus eo profus tempore, quo adhuc integer viribus, prosperaque valetudine Mediolani vigeat Genitor Philophus.

Quandoquidem verò Invektivæ superiùs dictæ, ac ferme deperditæ mentionem injecimus, animadvertere licet, hujusmodi studio hanc etiã Scriptoribus antiquis gratiam reddi, ut vigilæ, laboresque sui semel tantùm excusi, & supervenientium inde librorum recentium mole veluti conspectui, meritò iterum lucè fruantur, sciatque posteritas quantum ipsis literæ debeant. Quot enim insignes quoque materiæ, & methodo scribendi lucubrationes neglectas in angulis Bibliothecarum, aut laceras in tabernis offendimus, quas non aliâ culpâ retrò abjectas, veluti rudes vetustatis reliquias designate sunt venientes ætates, nisi quòd Gothicâ, implexaque formâ impressæ legentibus tædium sui facerent, oculisque rotundo jam, ac magis explicato characteri affectis ingratae, & barbaræ viderentur. Præcipuè cùm rudis primùm Typographia in Italiã deveniens citò quicquid ibi decorem, politioremque vultum acceperit, ut diximus, sed non minus citò amiserit cultum suum, sedata hujusmodi sequioris notæ sculptis literis, pluresque ubique libros Gothicè impressos ediderit, pessimum exemplum dante Veneta Urbe, quæ sicuti Magistra optimi characteris fuerat, ita enatos in Germania Gothicos typos nimis avidè amplectens, prima quoque omnium (d), teste Chevallierio ceteras Urbes crudam hanc imprimendi formam edocuit, Gothicè excusa per Johannem Coloniensem, nitidissimum aliquin Typographum, anno MCCCCCLXXV. tertia parte summæ Theologicæ Alexandri Alensis. Secutæ sunt deinde abbreviationes in singulis iermè verbis tantâ intemperantiã, ut necesse fuerit saltem Jure-consulti li-

brum

(a) Page. 347. & 297.

(b) *Giorno de' Letter.* Tom. 17. pag. 331.

(c) Page. 62.

(d) *Ibid.* parte 2 cap. 1. pag. 105.

brum excudere anno MCCCCIID., qui earundem lectionem exponeret; Quæ autem inexplacitate, ac nimis confectæ in reliquis impressionibus inducæ sunt, in causa fuere, ut ob lectionis difficultatem negligerentur, flammisque, aut tinctis cibis fierent; atque hinc ortam veterum editionum raritatem, elademque, cui ut plurimum obnoxio fuisse sacrorum Tractatum libros duplicar idem Chevallierius (a) referens querelam Alendis contra Typographos quoddam, nonnisi in profanis Auctoribus nitorem impressionum curantes: *Lyrcris utitur oculis, & bereculo laborare, si quando Erubescit alicui, aut mugat Poeta, aut verbosus Orator est imprimendus; sacris quovis typis, quamvis trinos, & confusos adhibent.* Quot etiam illustrium Auctorum Commentaria, Scholia, Explanaciones primo seculo excusæ sunt, quæ aut expilata indigno plagio, & nulli antiqui lucubrationis memoriâ exarata, aut præterita negligenti silentio cariosis in tenebris jacere jussit novarum rerum amor, primæque gloriæ occupandæ inanis ambitio? Digna est, quæ hic inferatur sapiens querimonia Marchionis Scipionis Maffei, Scriptoris nostro hoc ævo non tam nobilitate, quàm eruditione clarissimi. Scribens ille aureum de antiqua Veronæ conditione opusculum acutè adnotat (b), proximis annis emanasse plures Catulli editiones, frequentibus illustratas notis, & selectioris chartæ nitore, ac tinctis exquisitè literis conspicuas, in quibus omnino subiecerunt nomina Baptiste Guarini, & Alexandri ejus filii, necnon Parthenii, qui primi eximique fuere hujus Poetæ Commentatores. Id tamen dictum mirum, subiungit (omissa etiam laude, quæ ignotam apertentibus viam debetur), necessarium adhuc est ad præfatos, neglectosque illos Commentatores conungere, si genuinum Catulli sensum acceperere velimus; cum recens adspersæ explicationes vetustate quidem sermonis, ac multa eruditione luxurient, sed quæ ab Auctore nativam obscuritatem minimè depellant: immo, quod gravius videtur, textum ipsum Catulli, ut sincerius legi possit, non in præclaris hîc temporum nostrorum exemplaribus, sed in fumosis, eoslotique antiquitate primis impressionibus est exquirendum; proindeque iusta urgeri sollicitudine doctos Anglos ait, qui liberaliore pretio illas mercantur.

Adde, non raro falli ingenuos Lectores, quibus celebris alicujus Authoris editio tanquam principes, atque ideo venerabilior, emendatiorque proponitur, cum tamen excussis diligentius Bibliothecis antiquior alla, digniorque emerget. Hujus innocentis ceteroque culpe exemplum, passim occurrunt in Bibliotheca universali Conradi Gelfneri, Græcæ & Latine Alberti Fabricii, Ecclesiasticæ Ludovici Ellices Du-Pin, aliisque Scriptoribus vastam hujusmodi materiam completentibus, quos sollicita præsentis seculi indago objectis avi superioris impressionibus non raro erroris admonuit; atque in hoc lapsum quoque Isaacum Casaubonum, Virum certè doctissimum, nisi in Orthodoxos Auctores nimis superbe pugnavisset, notat Claudius Salmatius; eum, enim ille eruditus subiciens annotationes Historiæ augustæ, Venetam editionem anno MCGCCXXC. curatam, veluti omnium primam vendidisset, alteram ille protulit multis ante annis Mediolani præctam tantæ emendationis, ut cum MSO Codice Bibliothecæ Palatine omnino consentiens, animum viretque ipsi addiderit ad ardua suscipiendam provinciam illius Historiæ iterum illustrandæ, quam tantus Scriptor laboribus suis visus penè fuerat exhaustisse.

Longo item usu in hîc studiis periclitamur non ita facilem fidem, laudemque illis tribuendam, qui gloriam apud posteros aucupaturi, ac si reconditis ferinis novas literariæ mercis farcinas extraherent, primique veherent in publicum, specioso hoc *Auctoritatum* prænominè laudabiles labores suos, quos vulgant, à reliqua librorum familia distinctos volunt; Norunt enim eruditi quanta in hoc uberi campo seges, quam primò se metere nonnulli arbitrantur, alienâ jam, sæcæ decus aliquando inveniantur. Unum ego producam sienti à nostra ætate remotius, ita à nostra Urbe non omnino abhorrens. Collegerat iussu Alexandri VI. Summi Pontificis Historiam Siculam magno cum labore, ingenio famæ doctrinæque Scriptor Felinus Sandeus, eique indiderat titulum *Epitome de Regno Sicilia, & Apulia*. Hanc typis Wecheliani à domesticâ Bibliothecæ erutam imprimi curavit Hannoviae anno MDCXL Marquardus Vellensis, excusâ in fronte libri illustri hæc commendatione, *nunc primum in lucem edita*. Et tamen alteram editionem hujus operis, supra centum & quindecim annos antiquiorem viderat Roma, cujus exemplar Ambrosiana Bibliotheca custodit, nullo quidem subscripto loco, Typographo, & anno, sed certè impressum Romæ anno MCGCCXCV. Michael namque Fernus Mediolanensis, ibidem tunc degens, hanc sibi gloriâ vendicaverat vulgandi eum librum, à modesto Auctore invito etiam, subreptum; id enim ipse testatur in Epistola ad *Pomponium Latum* *Literatorum Principum* eidem præfixâ, datâque comet anno, quo expirante Campani Aprutini Antistitis opera celsit, eorundem necdum impressorum gloriosam mentionem in nuncupatoria ad *Latum* injiciens. Faxat & altera Epistola cum eleganti Epigrammate Ferni nostri ad Felinum Sandeum, quam Ferreus quidem retulit, malè tamen Michaelis *Ferni* nomen ubique usurpans, utpote fortasse in vitioso Manuscripto suo codice ita descriptum.

Præterea neminem latet, in more positum fuisse apud antiquos Typographos, ut post collocatum in calce editi codicis tempus, & locum, plura ad historiam proficiat subiecerent, Principes nempe, qui tunc rerum potiebantur, aut Reipublice præerant, in qua Opus vulgabatur: nobilit, divitique viros, qui impendo suo typorum fovebant labores: Eruditorum hominum nomina, quorum sudoribus, & curâ emendati prodibant codices: eventus quoque insignes, victorias, clades, memorandæque naturæ opera, quemadmodum fuit maxima Ecclipsis Solis diei

XXVIII. Maji, quam secuta est mors Mahometis, Magni Turcarum Domini, quæque subscrip-
 legitur libro Mediolani impresso anno MCCCCLXXXI. Idem translatio hujus nostræ Dictionis
 in Ludovici XII. Galliarum Regis imperium, cujus memoriam refert liber excusis, inscrip-
 que *Scrutinium Confitorum Quatricsultu Collegii Augustini Papiensis*, cui affixa in calce est sub-
 sequens Epocha: *Florentia per Bartholomeum presb. Florentinum mense, & anno transmigrationis*
Ducatus Mediolani MCCCOC. XXV. Aprilis. Quocirca valde abstemis, stupideque in poliori
 eruditione palati esse illum oportet, cui hæc studia non sapiant, videanturque solummodo inanis
 oculorum diligentia, aut supervacanea ociosi cerebri cura, fervens illud desiderium, quo præ-
 sens seculum antiqua sectatur.

Fines præteream præambuli sermonis, abutarque nimis patientiâ Le-floris, si minutim om-
 nia persequi velim. Sufficit coronidis loco hic atterere, quod Michaël Maittaire non tam præ-
 stantis judicii, quam summæ in hujuscemodi studio experientie laude celeberrimus, initio ope-
 ris sui professus est (a) nullum videlicet fortasse librum primâ ætate impressum reperiri, qui li-
 cêt ob stylli inclegantiam, aut argumenti futilis levitatem severioribus humaniorum literarum
 affectis stomachum moveat, placato tamen, amicoque vultu excipi non debeat, cum plerumque
 æs ipso veluti pretioso femelle antiquitatis ramento ignota hæctenus aliqua, pergrataque eruditio
 notitia eruat, hæc subdens: „Multijuga rerum, quæ in latè patenti literature campo occur-
 runt, ratio, & penè infinita studiorum, quæ eadem neque omnibus, nec omni tempore pla-
 cere solent, varietas vincit, paucissimos ex veteribus illis libros esse, quos quasi profus inu-
 tiles abjici oporteat. Injuriam negligimus sæpe, ac præterimus quicquid ad præsens conducere
 propositum non putamus; idem postea cum istis in studiis ex alio in aliud fiat vicissitudo,
 ac motatio, aut cum ad alia se converterit animus, desideramus, & frustra requirimus; & ali-
 cubi potest nodus incidere, qui solvi non queat nisi libro vindice, qui hæctenus pro vili, & in
 nullo loco habebatur.

De tempore induta Mediolanum Typographia.

C A P. III.

Mirum est, quantum hacque sagax curiositas investigandi primam, sinceramque hujus
 utilissimæ artis, quasi dixerim, ex immortalibus adytis ad nos delapsæ originem, distra-
 cta fuerit in varias, perplexasque opiniones, incertoque adhuc hæreat pede, nec tu-
 tum invenerit flum, quo se expediat ab implicatis ambagibus; cum enim rerum quamplurimum
 longissimè à nobis tum regione, tum tempore distitum initia fidei, plenæque narratione aut
 per manus tradita, aut in membranis descripta ad aures, oculosque nostros profluxerint, inso-
 lentes profectò videntur, præclarum hoc inventum, necdum tercentis evolutis annis nobiscum in
 Europâ enatum, ortus sui vices, conditionemque altâ obscuritate recondere; & quemadmodum
 Nilus majestate nominis, ac secundâ aquarum copâ Ægyptum implens fecerit quadam religio-
 ne suam olim tegebat, ita Typographiam ubique gentium tanquam humanæ industrie ac
 sagacitatis miraculum exceptam, diffusamque frequentissimo usu in omnes ferè provincias, la-
 tere capite, ignotique primordiis adeò celari, ut oblita sui, & in ipsis propemodum cunabulis
 sibi emortua dici possit ars illa, quæ humanas res omnes edaci temporis invidiæ obnoxias æter-
 nitate donat, fluxamque memoriam, & labentem cum vita laudem refasâ quadam immortalita-
 tis specie docet perennare. Multum, fateor, lucis è tanta caligine expressit consultus labor, & in
 id studium intentæ Scriptorum solertia, sed instar fulguris, quod nubes abruptit, non dissolvit;
 quocirca adhuc omnia, quæ ad artis Typographicæ infantiam pertinent occurrentibus passim dif-
 ficultatibus ita cernimur involuta, ut neque certum designare annum, neque Inventorem ipsum,
 aut locum, in quo prima illiusmodi officii jacta fuerint semina, decernere liceat tunc, & ab-
 que metu injuriæ, aut querelæ. Quamvis enim post longa Auctorum diffidia non secus, ac de
 Homeri patriâ certantibus, in hoc sæculo conveniant calami eruditiores, ut scilicet Johanni Gu-
 tembergio conceptæ primùm exercitæque tam nobilis Artis gloria tribuantur; Moguntia verò pri-
 ma Urbium fuerit, in qua natale veluti solum calographia sortita fu, jamque communi penè
 consensu hæc sententia convalescit; Nihilominus suis se minime spoliatis, dejectisque juribus
 impigrè adhuc contendunt celeberrimæ Urbes Argentina ad Rhenum, quæ Johannem Mente-
 lium excoitate primùm Typographiæ laude celebrat, eundemque publico honore profecta est,
 ut refert (b) Jacobus Mentellus (si fides signato testi haberi debet) *pulsu videlicet ingentis cam-
 pane, in illius obitu, quod tantum denotat Principibus, aut aliquod dignatione, ac meritis supra pro-
 fanum vulgus evectis hominibus fiebat*; & Harlemum in Belgio, ubi memorem Typographiæ il-
 lic primùm inventæ titulum inscriptum legi, ac statuat conspicui posuit Laurentio Gostero viro
 Consulari, primo ipsius repertori testatur Boxhilius (c). Tempus verò (omissis etiam, quæ
 Argentoraturo, & Harlemum de tentatâ à Civibus suis hac arte anno MCCCOCXX, aut decen-

Tom. I.

n

nio

(a) Pag. 2. ad Lectorem.

(b) Parenth. de Typograph. pag. 91.

(c) Apud la Laüe pag. 5.

nio possit, venditant potius, quam probent) vagis adeo expansisque diffunditur sparsis, ut decem, & septem annorum intervallum defluxisse credatur ab inductis mobilium characterum formis protypis, praeclique, ad primum editum Librum certâ anni notâ subcriptum. Itaque deficiente ejus temporis probato Auctore, & autographo, cui tanquam duci itineris, & metæ conficis inistamus, dubio, cœcoque gressu divagamur; sed ne irritis omnino fluctet labor, cum nusquam tutum litus se aperiat, quam possumus tabulam arripimus, trahimusque annum natalem Typographiæ ad quadragesimum seculi XV., ut aliquam integri numeri Aeram figamus. Trithemius liquidem vetustior hac in re Scriptor, quique cum altero ex primis hujus artificii Inventoribus sermonem habuerit, dum Typographiæ nascentis memoriam suis Chronicis inserit ad annum. MCCCCL. indefinitâ hac formuli utitur: *Hic temporibus* &c. quæ propterea libertatem aliquam ingenis facit, ut conjectent aliquot ante medium sæculum annis huic cœræ appositam manum., quo informis, rudisque compago (quemadmodum artium omnium initia sunt) exposita, & comprior prodiret. Sed quis fuerit præcedentium annorum, in quo vel serpere coeperint meditamenta, vel erumpere exordia, vel perfici rudimenta insignis hujus opificii, nemo prudenter opinari, nedum statuere potest.

Non disparcam ab Urbe principem forem patiuntur ejus Colonie; nam fatalis illa propemodum vel oblitio, vel incuria, quæ tot dubiis confundi Provinciam typographicæ Artis matrem, reliquas ferè omnes, in quas sensim diffusa est, eadem ambiguitate suspensas tenet, ut ignorent vel annum, vel artificem, quo ad se deportatum hujusmodi beneficium fenserint. Si Romam., Venetiam, Lutetiam Parisiorum, aliasque perpaucas excipias, in quibus typorum primordia, ægrè tamen, venari possumus vel ex præfixis Epistolis, vel ex Epigrammate aliquo impressis ibi codicibus adfuto, ceteræ omnes coguntur esse immemores foris suæ, nec designare initium possunt, sed vix conjicere vetustatem delatæ ad se hujus artis ex pura annorum notâ, antiquioribus Libris subfignata: ita negligens sui tunc erat, quæ aliis insudabat industria, & quasi animum, ac diligentiam omnem exhaustisset publica utilitas, nullum privati nominis studium habere viâ est ars illa, tam mirè instituta, tam feliciter propagata. In hac, ut sic loquar, accephalæ Typographiæ classe Mediolanum quoque involvi non distinet. Exploratis enim Historiis, Epistolicis, illustratum Virorum ætate in hac Urbe degentium tum vulgatis, tum manuscriptis, nullum, ibi vestigium decemum invecitæ in nostram Metropolim librariæ impressionis, & ne literarum quidem ex tot calamis decidisse cernimus memorem loci, Typographi, Mecenatis, quibus novam hunc artem vel primò ad nos delatam, vel benigno hospitio, & favore exceptam referamus: & quod iustam admirationem ciet, Franciscus Philolophus in prægrandi Volumine, triginta, septem libris ejusdem Epistolarum compacto, quæ usque ad septuagesimum tertium supra Millesimum, & quadringentesimum annum perveniunt, quamplura minis celebra descibens, de Typographiæ proculdubio suo tempore huc inducta, omnino silet! quinimo tribus Epistolis, anno MCCCCLXX. & sequente (a), expeditis ad Johannem Andream Alciensem Episcopum, dum viriliter ipsum hortatur, ut quam restituendis bonis literis egregiam operam nivarat, latinos veteres Auctores emendando, præclique subijciendo fervidè prosequeretur, eidemque gratias enixas agit, quòd Citopædiam à se elaboratam flagitaret Romæ eundem, nullum præors verbum de Typis Mediolanensibus habet; cum tamen certum sit incunte illo met anno, ut infra ostendemus, Mediolani præla viguisse. Proinde, ne instituto meo viderer deesse, atque in hoc quascunque labore aliquid desiderandum relinquerem, hanc quoque alicam tentare studui, ex omnia rimatus, quæ aliquam minime spernendam lucem asserere possent Typographiæ nostræ primordiis illustrandis.

Et primò, si patriæ amori indulgere licentis placeat, & veniâ illi uti vellem, quam Titus Livius in Exordio Historiæ Romanæ dari antiquitas asserbat, ut inia rerum augustinia faciat, in promptu Auctor esset, qui Typos Mediolanenses decoros redderet gloriâ ætatis grandioris, quàm, quæ ullas unquam extra Germaniam Urbes honestasse hæcenus deprædicet. Molleus enim ab Alberto Fabricio in sua latina Bibliotheca (b) relatus, laudem hanc postulat ad MCCCCLV. retrahit, Historiam Augustam eo anno Mediolani excusam absque ulla formidine, vel hesitatione affirmans; sed quæ nec mendacis laudem occupare in animo est, nec eâ rerum ignorantia sæculum hoc laborat, ut miscendo fabulis veritatem crudelis Viris possit imponi, sibi libet ex hacinnis explodendum id dicimus, cum ne in Germania quidem ullus hucusque occurrerit liber tantæ antiquitatis Aera signatus, primusque, qui annum remotiorem indicet, sit *codex Psalmorum* biennio post Moguntie impressus, servatusque velut insigne Typographiæ artis monumentum, ac præflosæ raritatis decus in Cæsarea Vindobonensi Bibliotheca. Nihilominus, citi alie adeo exordiri Mediolanensem Typographiam, citra audacie incitæque probrum, haudquaquam liceat, non tamen iustæ, solidæque auctoritatis præsidio ira destituitur, ut Urbem nostram nulli alteri Italice secundum aut vèritate, aut nobilitate hujus artis ostendere minimè valeamus.

Postquam à Germania iter suum instituit peregrinatura in nostras Regiones ars hæc præstantissima, primum hospite sedis eidem datæ honorem inter omnes Italæ partes sibi vendicat Sublacenle Cœnobium, in quo septem Lactantii Firmiani Institutionum libri anno MCCCCLXV.

im-

(a) Lib. 32. fol. 225. & seqq.

(b) Pag. 551. prælo p. 10.

impressi fuisse, & eorundem nitidissimum exemplar adhuc ibidem custoditur tam vigili religione, ut, quemadmodum per Litteras inde acceptas intellexi, tanquam perduellis consilii reus, animoque depravator venerabilis illius Sacrarum habeatur, si quis ex Monachis codicem illum ab alienando censuerit, ingenti quantumvis pretio sepius etiam repudiato. Ante hunc annum nulla certa, & fixa vestigia adhuc emicere, ex quibus appareat Typographiam aliò pedem intulisse, sive de Italia sermo sit, sive de Galliis, ad quas testimonio Chcvallieri solum quinquennio post pervenit; multoque minus distita longè provincias credi potest citius peragrassè. Nec momentum facit, quod refert Polydorus Virgilius, & ex ipso Angelus Roccha fidenter, ac absque censura suæ Vaticanæ Bibliothecæ attexit (a), anno videlicet MCCCCLVIII artem istam per notos Opifices Punnartz, & Swenheim fuisse Romæ illatam; id enim à veritate omnino distonum, ut mox patebit, inter alias gerras, nugæque tridendum arbitror, quas luteolentis è rivis bibulo nimis calamo haustas Scriptor ille in eodem de *Rerum Inventoribus* opere citra delectum, conferimque vulgavit. Etenim quàm erronea sit huiusmodi assertio, apertè liquet ex Johanne Andree Alciensi Episcopo, teste eorum temporum dignissimo, doctissimoque. Inscribens ille Epistolas Sancti Hieronymi, anno MCCCCLXVIII Romæ editas Paulo II., qui nonnisi quadriennio ante ad Apostolicam supremam Hierarchiæ Dignitatem fuerat evectus, inter ceteras felices sui regiminis laudes gratulari potissimum, auctam ab ipso primum celeberrima hac arte Romanam Urbem, sic prosequens: „Tuis certè temporibus ad reliquas Dei gratias hoc etiam felicitati Orbi „Christiano accessit, ac munus, ut pauperrimi quique parvæ pecuniæ Bibliothecæ possint redi- „mere Hoc est quod gloriosa illa, ac Cælo digna anima Nicolai Cæsaris Cardina- „lis S. Petri ad Vincula peroptabat, ut hæc sancta Ars, quæ oriet tunc videbatur in Germania „Romam deduceretur; Jam vota illius tuo tempore impleta sunt. „ Quod etiam ad- „notavit in suo itinere Italico V. Cl. Joh. Mabillon (b), licet fallatur in iis, quæ subiungit, vide- „licet inchoatam Romæ rudi Minerva à duobus illis Germanis Typographiam fuisse, deinde à Ni- „colao Jenson Gallo mirum in modum ibidem illustratam; neque enim verum est, ut caruisse, „sua venaute, & elegantia editiones à geminis illis Typographis concinnatas, ut Ambrosiana, „hæc Bibliotheca, aliæque Mediolanenses quampluribus earum divites docere possunt; aut Nicola- „um Jenson ullo unquam tempore Romæ typos excruisse; aut aliam natione Gallum tam exa- „ctam ibi manum indigesto adhuc operi apposuisse: sed Udalricus Ham, quod cognomen lati- „nè sonat *Gallus*, ut innuit Cap. 2. eximius tunc Romæ Impressor Gallico huic Scriptori grati erroris fortasse fuit causa.

His generatim præmissis jam redeo ad propositum meum, quo Mediolanum Typographiæ artis antiquitate nulli potest Moguntiam Urbi palmam cedere ostendendum decrevi. Et quia Sublacum primas occupare videtur, ut superius delibavi, rem actam jure opinabor (nisi quid novi è scriptis tam servitæ hueque diligentia evoluit, ex improviso emergat) si eveniam eodem anno, quo Subla- „centis Monasterium de accepta in hospitium Typographia tuò gloriaris, eam nostræ quoque Urbis „fuisse inquilinam. Id libere, & absque ulla adversæ opinionis umbra asserere non dubitavit Albertus „Fabricius, in quo, utpote extraneo nobis Scriptori, neque præoccupatum animum, neque privati „amoris gratiam suspicari licet; loquens enim de memorata jam Historia Angulæ editione Medi- „olani elaborata, quam malè Mollerus ad annum MCCCCLV. retulerat, eam anno LXV. ejus- „dem Seculi assigit; hocque assertum non solum enunciat Tomo primo, sed iterum in Supple- „mento (c) strenuè confirmat. Et quia candidè rem agere volo, non inficias eo, desiderari apud „nos hujus impressionis exemplar, nec posse Urbem nostram, quemadmodum Sublacum, obtrudere „vivis oculis codicem ipsum; nec mirum. Quid enim facilius, quàm in tam varia temporum vi- „cissitudine, bellorum injuriis, extetorum incurfionibus, mutatione domini vel perdidit, vel „directam copiam omnem hujus, aliorumque plurium librorum, ut consentaneè ad superius dicta „conjicere possumus? Nihilominus si ætati nostræ hoc solatium invidet vel fore adversæ, vel incur- „sioles amehæ veterum rerum contemptus, non desuit præcedenti proximè Seculo irreprehensum „oculorum testimonium, quod ad nos transmisit Viri & doctrinæ, & famæ celeberrimi auctoritas. „K est prælaudatus Claudius Salmasius, qui antiquissimæ hujus Mediolanensis editionis exemplum „sibi dono datum ab intimo Amico testatur, nec parùm inde incitamenti, auxilique habuisse, „ut sapientes curas suas intermitteret ad explanandam magis Historiam Augustam, etiam post do- „ctissimas Cafauboni Commentationes. Ipsius verba hæc sunt, quæ in prima ad *Ælium Spartia- „num* adnotatione, post commendandam summam in hac re Cafauboni diligentiam, inquit: „memoriam codicis Palatini, in Præfatione ad Lectorem fusiùs descripsi, subest: „Hæc autem „cùm in eo effem, ut de nova editione Angulæ Historiæ seriò cogitarem, & hoc cùm maximè „agerem, antiquam illius editionem Mediolani curatam utendam mihi commodavit optimus, „& doctissimus Jurens noster; eam ego meliori jure principem editionem vocare possem, quàm „quæ hoc nomine, ac titulo ab eruditissimo Cafaubono donata est. Mediolanensis enim illa, „totis viginti quinque annis lita Veneta, quæ Cafaubonus usus est, & quam pro principe habuit, „anterior esse liquida fide comprobatur. „Prosequitur deinde amovere à se periculum erroris, „quo insperum Cafaubonum notaverat, inquit, se non ideo ausere hanc omnium editionum

(a) In Appendice pag. 411.

(b) Pag. 64.

(c) Pag. 346.

primam afferere, licet illa Veneta tot annis antiquiorem; potuisset enim in Germania jam divite tot insignibus typographici officii laboribus, antequam è finibus suis excederet, altera vetustior, nec sibi nota profecti, concluditque certe *meliozem* Venetâ esse, & *quâ vice manuscripti ipsi fuit, in omnibus fere consentiens cum illo Palatino codice optimo, adeout planè ad ejus typum, & exemplar bona fide expressa, & excusa esse videretur.*

Editio Veneta, quam principem Calaubonus vocaverat, cujusque ætatem ab ipsomet relata prehensimus in fronte emendationum suarum, peracta est in illa Urbe anno MCCCCXC. per Johannem Rubcum de Vercellis, id testantibus quoque Typographicis Annalibus, ex quibus corrigendam advero postremam Lugduno-Batavam impressionem, quæ pro nonagesimo, octuagesimum annum mendo è recudit. Et hæc sortasse Mollerum decepit, qui detractis vigintiquinque annis à Salmasio indicatis, quinquagesimum quintum ejus seculi annum inde collegit. Stante igitur, ut certum est, Venetam editionem, anno prædicto nonagesimo fuisse compactam: stante manifesta affirmatione Salmasii, qui librum præ oculis habuit, sedulo scrutatus est, frequenti manu attrivit, impirgare fatetur hanc nostram editionem *vigintiquinque annis* priorem, incomperto est ipsam anno MCCCCLXV. Mediolanensibus è typis prodiiisse. Atque, ut locum omnem suspitioni præcludam, quæ subnauci cujuspiam animo posset ex satis frequenti in Typographis vicio, quo notas numerorum vel oscitanter, vel imperitè compingunt, duo in Salmasii scripto observatione digna censeo, ex quibus dilucide patebit, haudquaquam credi posse labem numeri obrepisse. Primum est, quod ipse non utitur Arabicis, aut Romanis numerorum figuris, in quibus facilius est opificum lapsus, si unam omitant, aut præposterè supponant, sed patentibus, extensisque literis, ut jacent: *totis vigintiquinque annis*, exprimit sensum suum: alterum, quod Mediolanensis supra Veneti Codicis antiquitatem non per fallaces conjecturas elicitam, aut incertæ supputationis ambagibus obnoxiam, sed *liquida fide comprobata* oculatus testis asseverat. Quapropter nisi in tam diligenti Scriptore vel fidei integritatem fugillare, vel juxta Plauti phrasim (a) Glaucomam ob oculos objectam dicere velimus, ut, quod viderit non viderit, denegari Mediolano decus hoc nequit, quod egredienti natalibus è sedibus Typographiæ æquali saltem cum Sublacenibus gloriâ primum hospitium aperuerit.

Hactenus tamen cum prædicti Cœnobii Religiosissimis incolis amicum prælium fuit, ne, superari ab ipsis Typographiæ Artis ornamento videremus; nunc consociatis Viribus decertandum remanet, ne tam eximii decoris antiquitate à Veneta Urbe vincamur. Superioribus annis suam de ortu, & progressu universæ Typographiæ Historiam aggressus Michaël Maittaire, inter multa, quæ è rudibus ociois, despectuque vetustatis eruta, veluti telluris incognitæ strenuus detector, eruditus exposuit, *perinsigne*, ut ipse ait, *Typographicum opus*, ac raritate lumina conspiciuum profert, cui majorem conciliaturus venerationem magnificum hunc exordii apparatus præmittit (b). *Attende Lector, & expecta, quod latuit batlemus plerisque ignotum &c.* Libri titulum partim rudi Italico, & partim Latino sermone exprimi refert his verbis: *Questa sia una Opera, la quale si chiama Decor Puellarum: Zoe Honore delle Donzelle, la quale da rogola forma, e modo al stato de le boneste Donzelle; in calce autem legi: Anno à Christi Incarnatione. MCCCCLXI. per Magistrum Nicolaum Jenson. Hoc opus, quod Puellarum Decor dicitur, feliciter impressum est.* Quandoquidem verò omisum est Locum nomen, nihil ob stare ait, quin conjiciat id opus elaboratum fuisse *Venetis*, in qua Urbe præli sui sedem fixit præcellens ille Typographus, statimque in ejusdem laudes effusus habenas omnes eloquentiæ laxat, inclamans felicem Galliam tam celebris Alumni natalibus illustrem: felices Venetias tanti inquilini hospitio nobilitatas, ipsum denique Artificem statuâ dignum marmoreâ, utpote qui primis inventoribus Faustis, & Schæffero sermè par ætate, longè illis virtute præstaverit, uno tentamine artem incipientem perficiensque, discipulus simul, ac Magister. Porro si veritati congruerent, quæ tanto hic promissor hiatu decantant, conclamatum esset de gloria Sublacenium, & nostrâ; quadriennio enim integro ante vulgatum, hucusque Italiæ Typographiæ initium, vidissent Venetiæ tam insignis Artificis prælo exornatas Officinas suas, caputque ideo supra ceteras Urbes, singulari hoc etiam decore auctæ erigere, meritis possent. Verùm, si animi mei sententiam depromere fas est, abreptum Auctorem istum dixerim amore nationis suæ, captumque prima specie inventi libri, quæ amplificando Gallici Artificis nomini campum aperiret, quin acutiore indagine intus pervaderet, atque ad incutendum critici examinis seriò perpendendam veritatem vocaret. Haud dubiè, quicumque sagaci nare, illorum temporum memorias scrutetur, tam liberalem Nicolao Jenson antiquitatem impressionis neutiquam poterit indulgere, adductumque à Maittaire Librum relegabit jure ad pseudopigrapham turbam aliorum plurium, qui vitiatâ anni notâ ex omisso Romano aliquo numero spurium vetustatem imperitis oculis ingerunt, ut Opuscula Sancti Thomæ Mediolani, anno MCCC-LXXXVIII. Lactantius Venetiis, anno MCCCCLXXX. Stultifera navis Parisiis MCCCXVI, & alia permuta ejusdem stigmatiis opera, in quibus cruditi Viri non longævam præ ceteris originem gratulandi suspiciunt, sed incautam Typographi manum, quam facilis unius, vel alterius literaræ fuga cluist, benignè excusant. Plura hujus negligentia, non admodum rarè in antiquis Typographis, exempla profert idem Maittaire (c), qui subrafcens insidem, errorem ad-

mis-

(a) Miles glor. actu 2. Scena 1. versu 70.

(b) Ubi supra pag. 36.

(c) Tom. 1. pag. 297. nota f.

missum in præpostero assignando anno editionis quorundam librorum, *vix ignoscendum* appellat.

Neque temerè, & absque gravi fundamento id decerno; benè conficiis, quòd nutaret omnis hystoria, si quisvis genio suo posset numeri lapsum obtrudere. Sed eodem in explosis jam libris obvio errore mancum esse hoc quoque exemplar, annum sexagesimum primum, pro septuagesimo primo subiciens, defectu romanæ literæ X, quæ decennium exprimit, clarè colligo ex publico testimonio Johannis Spirensis, qui à se primum typographiam Venetiis exercitum, ibique institutam nonnisi anno MCCCCLXIX. fuisse typis profectus fuit. Luculentè utrumque testatur Carmina illa, quæ Epistolis familiaribus Ciceronis eodem anno Venetiis impressis subscriptis; in iis enim & se primum hujus artis in illa Urbe Auctorem, & hunc primò excusum à se librum Typographus ipse declarat; Carmina hæc sunt:

Primus in Adriaca formis impressit abenis

Urbe libros Spira genitus de stirpe Johannes.

In reliquis sit quanta, vides, spes, Lector, habenda,

Quem labor hic primus calami superaverit artem.

Nec tam valide munitionis perisugium est, quo se recipere studet illius hic veluti ad scopulum Michael Maitaire iniquus (a) tortasse Johannem Spirensis sibi plus iusto arrogavisse. Nec enim hujusmodi jaclantia ignota erat antiquis illis Typographis, qui in eadem arte exco-
lenda rivales de primatu inter se contendebant, & ambiosis librorum Inscriptionibus sibi to-
tam quique, & quali unicam laudem asserabant. Id nempe in gratiam Contribulis sui tan-
tummodo dictum, reclamantibus undique loci, ac temporis circumstantiis nemo non videt. Quis enim credat impudenti adeò mendacis nomen, librisque suos fideare voluisse Johannem Spirensis, ut se primum typographica benemeritum laude jaclaret in illam Urbe, quæ octeni antipetentem objicere falso asertori, & subjectis oculo libris à Nicolao Jenfon exculis vacuum arrogantiam obundare potuisset? Quis credat Nicolaum ipsum, qui eodem tempore cum Johanne de Spira Venetiis imprimebat, tam placido silentio præteritum irrogatam sibi hanc injuriam, ut nulli impressorum operum primatus sui memoriam asfigeret, exultantemque impune audaciam annuli non infringeret; præcipue cum Johanne brevi præmorio, patens area indigno refellendo commento in quamplurimis à se postmodum editis vuluminibus reclusa videtur? Hæc dilucidè ostendunt, quæ fides habenda sit libro ad extendendam in remotiorem ætatem Jenfon gloriam, tanta cum Lectoris admiratione productio. Sed alterum solidius etiam, ac ineluctabile, ut reor, argumentum est, quod eruo ex Epistola Johannis Andree Alerienfis Antistitis, scripta ad Sixtum IV. Summum Pontificem, pæfataque Tomo V. antiquæ editionis Glossæ Nicolai de Lyra; Cum enim anno MCCCCLXXII. Conradus Svenheim, & Arnoldus Pannartz permagnum illud opus Romæ typis committerent, atque ob immane, quos prælum tandè fatigatum exhauserat, sumptus ad extremam penè egestatem reducti essent, supplicem libellum Sixto Papæ porrexere, ut aliquo liberalis clementiæ subsidio inopiæ levarentur; utque, efficacius id impetrarent, Aleriensem Pontifici Maximo summè acceptum, ac de illorum exultantis beneficiis literarum laboribus optimè edoctum impulere, ut preces suas Sanctissimi pedibus ad-
volveret. Suscepit hanc libentissimè provinciam Alerie Episcopus, eorumque veluti personam induens scripsit illic ad Summum Pontificem, tam nobilium artificum sudores, & impensas exponens; quodque primò objecit oculis Sixti ad obtinendam justam optato levamini causam, hoc unum fuit, invexisse illos in Italiam tanti commoti artem antea ignotam, siroque exemplo prævisse, ut ceteri Opifices Librarii idem auderent. Fuissem verba id experimentia, quæ ad infinitum meum pertinerent, excerpta hic subijcio: „ Ut dignis misericordier occurrere, servuli
„ tuæ Sanctitatis Conradus Svenheim, & Arnoldus Pannartz, Impressores nostri, ac utilissime
„ hujus scitioris artis *primi in Italia Opifices* implorant. „ Certè si Nicolaus Jenfon tot an-
„ nis libros Venetiis excudisset, quomodo salvâ fide, ac veneratione Summo Pontifici debuit, asse-
„ rere tam libere potuisset Alerienfis Præsul *primos* illos hujus inventi *artifices* in Italia existisse? Anne dubitandum est tam eruditum Præfulem ignorasse, quæ fuisset ætate Venetiis peracta,
erant, quæque novitate rei famam, & desiderium acuerit, per omnium ora, & manus volitare debuisse? Aut fortasse credi potest etiam tantæ integritatis, dignitatisque Viro impingi de-
bere vitium, quo laborasse primos Typographos affirmabit Maitaire, ut indebitam primatus lau-
dem romanis illis artificibus arroganti, ac jaclabundo calamo, & veritate posthabita describere
voluisset? Profectò quemadmodum indecoro hoc probo oncrandum minime est clarissimum Alerienfis Antistitis nomen, ita procul dubio statuum, corruptam anni notam in alato proximè
abro fuisse, atque idè ab anno MCCCCLXI. ad MCCCCLXXI. necessariò, ut supra diximus,
redigendum.

Multò minùs remorari nos à proposito debet, quod Michael Maitaire ad hoc reponere con-
natur, sic scribens: „ Scio non desse, quibus aliquid viti in numeris subolet... edd illi audiam-
„ tur, ubi sittemus dubitandi finem? quoties enim cui libitum fuerit dubitare, numeri errorum
„ statim causabuntur. „ Jam huic quoque effugio viam obstruxi, ultro præmonens, disparem esse.

Tom. I.

o

fortem

fortem librorum, qui nullo prudenter dubio pulsari possunt, & aliorum ætatem mentientium, quam cœvi Scriptores, & inconcussa fidei testimonia convellunt. Rem tamen domesticam, ut ita dicam, exemplo illustrabo. Cum ad aptiorem, concordemque sonum fundenda iterum essent *Æra Campana* Ecclesiæ Parochialis Sancti Bartholomæi Mediolani, qui consilio præerant Ecclesiastici Viri, religione quadam tacti alterum ex illis reservare decreverant, veluti religioſum, summæ antiquitatis monumentum, eo quod ipsi impressum annum MCXXX, quo primo compaſum fuerat, legerant. Adhuc foruit hæc decernentibus Frater meus Franciscus Hieronymus, olim Metropolitane hujus Urbis Ecclesiæ Canonicus Ordinarius, qui & ipse percussus rei tam antiquæ insolentia, ad hujusmodi Nolam inspicendam statim sacram turrim conscendit, admiraturus reliquiam hanc Ecclesiastici æris, quæ barbaro Federici Anobardi excidio superfuisset; dum autem curiosus, diligentiusque latus omne circumspicit, ecce statim advenit æs ipsum imagine S. Caroli Mediolanensis Archiepiscopi incincti radiis, & unâ primitus fusâ; unde subridens inquit: en detractum larvam mendaci antiquitati. Tam grande senium momento fecit incuria, artificis, qui litteram D transiens, quingentos annos, quos æri non impressit, opinioni affinxit. Nec plura: clamante contra tam remoti temporis notam proximioris ætatis signo, evanuit omnis ratio dubii consilii, omnis veneratio conceptæ vetustatis. In hac expedita eventus non injuncti narratione æquissima habemus momenta ad dijudicandam rite, quæ identidem venditur, in cûis codicibus senectutem. Annus, qui legitur in calce impressorum operum, ut tunc temporis mos erat, quancumque validis, certisque ejusdem ætatis monumentis non dissentiat, aut contrariis non elidatur adjunctis, in sua possessione custodiendus est: ac si non futilia, sed dilucta ex contemporaneis Scriptores, aliisque firmis notitiis contra militent argumenta, statim in suspicionem infide notæ labitur, errorque Opificis merito arguitur, experientiæ teste, & iudice Doctrinâ. Quam aperta autem, & iusti ponderis testimonia sint, quæ expositum tanto plausu à Maittaire librum, inaudite prius in typographia Veneta antiquitatis, deiciunt ab omni fidei gradu, quis sapiens decernere facile potest.

Itaque ex deductis hucusque stat illæsa, & felix tum Sublaco, tum Urbi nostræ gloria., quod primam ibi stationem fixerit egrediens è Germaniæ finibus ars typographica; præcipue eum ipſemet Michael Maittaire, quasi immemor eorum, quæ tanto verborum strepitui scripserat in favorem Libri anno MCCCCLXI, Venetiis, ut contendebat, impressi; progrediente paululum Annulorum suorum serie invertat calanum, testamque palliodium exant his verbis (a): „Post „Moguntiam nullus mihi occurrit, qui typographiâ diserte designaret inclausivæ locus ante „Sublacenſe Monasterium, in quo Lactantii Firmiani Institutiones anno MCCCCLXV. antepo „nultimâ Octobris in folio cuse fuerunt, optimo certe, & romano caractere. „ Ut proinde „verum sit, quod superius innui, exornandæ Patriæ suæ studio incensum hæsisse illum in extremo vultu reperi, cum vetustior notâ exemplaris, atque inde arreptâ occasione cumulandâ Gallicum hominem effusa supra ceteros ætatis suæ artifices laude, oratoris potius, quam historici manus implevisse.

Quod si quis ætius me roget, quo Typographo edita fuerit hæc, quam Mediolani tam, propter impressam dixi, Augusta Historia, facili responsione me exsolvam, id minime à Claudio Salmasio hujus Codicis tam vetulsi inspectore fuisse relatum; tantoque id lubentius reponam, quod certius nec ipsi Sublacenſes indicare suum possunt, qui Lactantium prælo subdiderit, loco quidem, ac tempore, sed non Typographi nomine, in ejusdem calce descripto. Si tamen per rimam aliquam conjecturæ anonymis utriusque operis Artifices conspiciant tentem, subobscura, non longe à vero dissita lineamenta quædam mihi indicant, eosdem fuisse, qui Romæ postmodum elarueret Germani Impressores Pannartz, & Sweinheim; cum enim innotuit, & constans esse debeat Episcopi Alerienſis testimonium illos indubie assereſſent primos in Italia hujus ætis Opifices, valde contentaneum est temporis, & viarum circumstantiis opinari, cum è Germania in Italiam iter aggredierentur, constituisse illos primam in hac nostra Urbe, ibique opus Historia Augustæ elaborasse, dein, aut loci religione, aut amicitie gratia, vel spe præmii diſtoris invitas, adisse Sublacenſe Cœnobium, ac Lactantium ibidem impressi, statuisse demum terrarum Orbis dominam Urbem incolere, sedemque præli in prima Ecclesiastici imperii fide firmare. Certè Michael Maittaire in hoc idem propendere videtur, ut Sublaci Lactantium iisdem adscribat, dum inquit: „non reticendum cenſeo, quod loca quædam à Lactantio ex aliis Scriptores „bus allata, grecis typis exarantem nitidissime, quique eos, quos postea Sweynheim, & Pannartz Romæ usurpabant, proximè referunt. „ Quapropter eum videram Lactantium illum ferme sub finem anni jam relati in lucem prodidiſſe, suspicari & ipſe non vereor, incunte illomet anno Mediolani editam esse ab ipsis Historiam Augustam. Deficiente nihilominus securo teste, ac indicio clariore, conjectando hæc potius dicta velim, quam asserendo.

Ab anno MCCCCLXV. usque ad MCCCCLXIX. nullum Mediolanenſium typorum Opus vel à his memoratum, vel à me inspectum reperiri candidè profiteor. Non ideo tamen revocari in dubium merito potest, quod antea statuisse reor haud imbecillo fundamento, illustratam nempe Urbem nostram fuisse laude communicatæ primò Italæ Typographiæ. Neque enim Sublacenſes ipsi alterum à Lactantii Institutionibus codicem è prælo illuc semel invecito dimissum, hæcenus ostenderunt. Quemadmodum autem id evenisse non aliâ ratione credibile est, nisi quod explicit

expleta editioe illâ Germani Typographi, indicati superius tanquam ejusdem Auctores, illic Romam contenderint, ita non abs re est dicere unicum hoc itineris sui vestigium, Historiam, nempe Augustam, ab illis Mediolani relictam, nec ita citò suffectos alios Artifices, qui eorumdem discessu abruptum hunc in Urbe nostra nobilem laborem prosequerentur. Sed hoc etiam omisso, quot in aliis quoque Urbibus annorum lacunæ occurrunt, omni typographica memoriam vacuæ, quas nondum implere licuit quancumque conatu, sive re ipsa deficient libri, & ociosæ eo intervallo jacerint impressorie formæ, sive edacitas temporis omnem laboris fructum absumserit, sive illos nobis invidet inexploratus adhuc, quod vix crediderim, bibliothaphi alicujus latibuli finis? Certè Novocomi, ut ab Urbe nobis proximâ exordiar, Tractatum Appellationum Johannis Antonii à S. Georgio per Ambrosium de Orco, & Dionysium de Paravinsino anno MCCCCLXXIV. non sine modicâ supra finitimas Insulubrum Civitates laude, (si hanc Metropolim demas) excusum invenio: atramen sequens triennium inane prorsus effluit, nulloque compressi ibidem literarii torcularis nomine distinguitur. Glorians Anglia se Oxonii habuisse magno ære conductos ab Harleymo Typographos usque ab anno MCCCCLX. id referentibus nonnullis Scriptoribus suis, quibus Andreas Chevallerius minimè acquiescit (a), sed patrocinari nititur Maittaire (b), licet falsa quædam relata ab ipsis non inficietur: Nihilominus ante annum MCCCLXXVIII. nullus hucusque in Regno illo editus liber produci in publicum potuit. Quin immò inter ipsos Typographos non exigui temporis interstitia ab uno ad aliud impressum opus excurrere sæpenter apicimus, cum tamen credi nequeat, voluisse illos tandu sterile prælium, typofque oculos in instrutis ad lucrum officinis continere; unum ego Mediolani Typographum, præsertim aliis ceterarum Urbium, quos observare cuique obvium est, profero Chrilophorum Valdarier, cujus interruptus decennio fermè integro labor videri potest, cum ab anno MCCCCLXXVIII. ad octuagesimum octavum ejus Seculi nullus alius, præter Missale Ambrosianum anno MCCCCLXXXII. ab ipsius prælo educus in hac Urbe codex hucusque, quod sciam, innovaverit. Neque kicirco opinari licet aut primo opere attritas, exætasque impressorias formulas, aut ipsam tam delicatâ virum imbecillitate fuisse, ut illi rehendiis decennali quiete indigeret. Omissioni hujusmodi in historiâ Typographica hiatus vix ambigendum est in causa fuisse, non solum familiare antiquitati infortunium, ut succedentium annorum dente invido corrosa exemplaria absumantur, sed multò magis susceptam ferè nimis studii istius curam, cujus tarditate effectum est, ut quamplures impressi superiorum temporum literarii labores vel putrem in angulum rejecti marcerint, cariemque contraxerint, vel tanquam papyracea scruta ad propolas fuerint ablegati. Hoc autem seculo, quo tam vivide resflorebat bonarum artium amor videtur, spe non modicâ erigimur fore, ut ab hoc ignavæ incuriæ dedecore literæ redimantur, & refossa, si quæ adhuc privatis ignote in Scriiniis latent, remotiorum ætatum doctis reliquiis, detrimenta præterite negligentie summo cum fœnore studiorum reparantur.

Anno MCCCCLXXIX. duo excusa Mediolani opera relata à Scriptoribus reperio, alterum, quod *Aratoris Subdiaconi Cardinalis Sacra Poësis* inscribitur, suis Typographiæ incunabulis à Cornelio à Beughem inscriptum, & in Barberinæ Bibliothecæ catalogo numeratum: alterum, cui titulus *Illustrum Virorum Epistole*, quodque custodiri in Bibliotheca Witani. ex ejusdem pariter catalogo docet Maittaire (c); sed cum illorum exemplar nullum ad manus, oculoque meos huc usque pervenerit, primumque librum per literas me interrogante an adhuc in Barberinæ Familiæ cultissimis penetralibus extaret, deperditum fortasse, aut malè descriptum resciverim, superfedeo eadem referre, contentus hos quoque Mediolanensis præli non inglorios labores sub aliorum fide indicasse; reliquam seriem minimè abruptam, nec incertam ab anno MCCCCLXX. usque ad XV. seculi finem perducam. Sed antequam promissum opus aggrediar, nonnulla, quæ jussu Lectoris curiositati implendæ necessaria duxi, hic præmittere opportuum existimo.

De Viris, Typographiâ illustribus, quos Mediolanum habuit.

C A P. IV.

Quam nuda, & adjectis postmodum quasi lemniscis destituta se daret in publicum vix nata, & infans Typographia neminem ignorare arbitror, qui vel à primo limine hoc antiquitatis studium salutaverit. Quamvis enim, ut diximas, venustissimis typis, diluto probè atramento fuligineo, & angustâ Chartâ, spæritosoque margine, ac structurâ librorum grandiore, quæ nescio quâ majestatis primo aspectu affunderet, editiones pararentur, ita nihilominus sicca, purique simplicitate sua Auctorum textus imprimebantur, ut nihil eorum reicerent, quæ in præsentia legentibus commodum, ac voluptatem faciunt. Hinc est, quòd in antiquis codicibus nullus ad indicandam rei pertractatæ materiem in fronte titulus legitur, cum post aliquot tantum annos in umbilico primæ paginæ strictim, ac inornatè ceperit collocari: nullæ adsunt literæ initiales, quibus indistincto calamo, aut minio, auroque effingendis in capium exordis patens

arca

(a) Ubi supra parte prima cap. 1. pag. 25.

(b) Pag. 26 & seqq.

(c) Pag. 66. sub notâ signat c.

area relinquebatur : raris admodum ad Lectorem docendum praevis admonitiones , raris ad aliquem Mercatum commendatarie libel edendi epistolae occurrunt . Abfuerit longo tempore à fronte , vel angulis superioribus paginarum numeri , nonnisi vergente in senium seculo illo per romanos characteres passim adjecti : Non zere incisae imagines , ornamentaque typos ambientia . in usu erant , rudibus tantum lineis , nec adhuc edocto horum temporum elegantiam scalpere expressis quandoque effigie aliqua , inductisque demum florentibus , ut vocant litetis , quae Venetis primò inventae sunt , quasi ars impressoria , vel extranea respiceret ornamenta , vel designaretur alienae manus se indigam exhibere . Indices quoque alphabeticos , ad colligendum celeri oculo quidquid sparsim per libros notatu dignum est , adeò peritiles , quique ad minuendum Lectoris laborem tam copiosi hoc aëvo instruantur , desiderari omninò passa est primorum artificum diligentia . Haec tamen omnia condonari facile possunt aetati illi , tot aliis parandis Literariae Reipublicae commodis , erucundique primò è tenebris insignium Auctorum operibus occupatae . Quod lenire dolorem nostrum satis nequit id est , peregrinas , & vagas , atque , ut ajunt , nullius Dialectis editiones frequenter offendi , quae nullo temporis , loci , aut Typographi indicio signatae , errant veluti incertae aetatis , ac patriae suae , & licet quandoque cultissimae , orbe nihilominus opificem patrem minime agnoscunt . Sive hoc effectum fuerit à Typographis modesto glorie contemptu , publicam potius utilitatem , quàm privatam laudem curantibus sive impatientia quadam è prelo citius transmittendi ad eruditas manus labores suos ; sive ignota alià nobis ratione , certè non modicè contulit ad altius recondendum succretcentia istius artis originem ; posuit enim omnisfæ hujus notae culpa Urbi alicui retardari decus inchoatae antiquis typographiae , cum tantummodo ab exculo in libris remotiori anno exordiri ejusdem Epocham soleamus . Non omnes tamen libri testimonio hujusmodi desitunt , vetustiori temporis sunt ascribendi ; certum siquidem est , per intervalla sequentium annorum dimissa ex officinis fuisse quamplura magnae etiam molis volumina , nescia cui Urbi , aut Opifici debeant lucem suam , & quae nonnisi aut collata characterum formâ Typographo culpam conciliare , aut inspecto Curatoris eorundem nomine , patrio domicilio redonare , fallaci quoque conjecturâ valeamus . Hujus ordinis codices impressos non paucos ex fecuris indicibus Mediolano vindicandos collegi ; praecipuè cum non eadem cunctis condicio sit , ut memoratis omnibus nois careant ; aliis enim hac praei avaritiâ annus tantummodo , aliis locus , aliis Artificis nomen intercidit . Qui inter istos facilis , certiusque natali alicui sedi assignantur si sunt , qui praetermissis quidem aetate , ac loco editionis , Impressorem suum referunt ; Cum enim ex serio hucusque evolutis , illustratisque antiquis hujus libris innoverint peregrinationes , hospitia , patria , temporeque primorum Artificum , in dubio esse nequit , cui debeant loco securè assignari , quae subscripta eorundem nominibus opera reperiuntur . Aique hoc profectò , inter cetera me ad tradendum Mediolanensium Typographorum notitiam non leviter impulit ; nam praeterquamquod in historia ista literaria contextenda necessarium propè ducebam umbram hae ingratae veluti incuriae ab Urbe nostra depellere , quòd videlicet perire pateretur nomina insigniorum in hac arte Virorum , à quibus studia nostra commodum , quo etiam in praesentia frouantur , primò exceptant ; nec dignum tantâ Civitate munus accepto beneficio retribui posse videbatur , nisi quam operibus nostris lucem dederant , nos typis isdem immortalare , redderemus ; Id etiam prae oculis fuit , ut si quae gloria vulgati primùm Auctoris , ob omissionem in libri calce , Urbis nomen , Mediolano contentis possit , reperto saltem adjecto Typographo nobis familiari , eadem constanter adjudicetur .

Impressoriae artis cultores primo seculo Mediolani floruisse multò plures , quàm quos Annalibus suis inferunt Michael Maittaire , praesens opus docebit : neque tamen omnes assecutum me , fuisse crediderim , cum enim mihi saepius contigerit in alicujus private domus neglectis loculis cariosa detegere hujusmodi antiqua exemplaria Mediolani excusa , jure suspicari possum non paucis alia produci fortuito posse , quae vel preti sui ignorantia adhuc in despectuibus adium angulis repositae , aut remotis in Urbibus diligentius custodita inieris difficultas necdum scrutari permittit . Quòd si omnia liceret inspicere , novum fortasse Mediolanensis Typographi nomen emergeret . Quin immo cum in ipsimet , quos sedula indagine ab obscuris plures eduxi , in hac Urbe impressis codicibus , nullisque prelo signatis , quosdam memoratos Viros adverterim non immeritò in sedus aliquod hujus opificii admittendos , sed nequaquam deprehendere poterim , ad praesidia tantum , vel recognitoris nomen ipsis debeat , aut verè Typographi , Artificisque nuncupandi sint , omisso omni calami iudicio , nec designata ulla classe , & gradu , ingeniam eorum memoriam statim praeterire .

Quo tempore Stephanus Nardinus Archiepiscopus Mediolanensis à Sixto IV. Summo Pontifice sacro Murice donatus fuerat , anno videlicet MCCCCLXXXIII. vulgatus fuit libellus Rogationum triduinarum , quae Ambrosiano antiquissimo ritu circumducta per Urbem solemni supplicatione quotannis celebrantur . Nullus ibidem descriptus locus , annus , aut Artific editionis legitur ; Mediolani tamen peractam , rei materies huic Urbi singularis , & praefixa Epistola nuncupatoria ad Reverendum Patrem , ac Juris utriusque Doctorem eximium , Dominum Romanum de , Lancelotti Ecclesiae Canonicum , & Domini D. nostri Stephani divinis miseratione Mediolani Archiepiscopi , ac Sacrosanctae Ecclesiae sub titulo S. Hadriani Cardinalis Vicarium Generalem , dilectè evincit . Hanc scripsit Archangelus Ungardus , seu de Undegardis , familiâ illo Mediolani minime obscurâ , quippe quae nomen Vico hujus Urbis dedit , etiam in praesentiarum vulgari vocabulo ,

sed

sed corruptè appellato *degl' Andegavi*. Erat iste non solum Sacerdotio inunctus, sed nobili insuper regendum curâ animarum occupatus, quemadmodum in exordio, & in decursu ejusdem Epistolæ ipsemet testatur: nihilominus, si dixerim cum quoque incubuisse ad typographicum in hac Civitate exercitum, ut ecclesiasticis etiam Viris familiare tunc fuisse superius memoravi, ne latum quidem unguem ab ejus verbis recedam; sic enim præfatur: „Jamdiu Reverende Pater, ex quo me huic imprimendorum librorum arti addixi, qua nihil Christus Dominus noster studius liberalium artium conducibilis monstravit in terris, mecum ipse confidero, quo potissimum præfide huic novellæ arti principium darem, cujus auspiciis feliciter inceptam, feliciter etiam... in reliquum tempus exequi possem. Ac ita mihi diutius cogitanti, cum sola persona tua dignissima occurretet, cujus non modò felicitati inniterer, verum etiam patrocinio juvarer, consilio regerer, ductu gubernarer; tum altera exurgebat dubietas, quòd tam faustum opus hoc principio meo eligerem, quod & naturæ tuæ consentaneum, & Mediolanensi populo, cujus salutem maxime affectum prospicio, utile, & à mea professione non esset alienum: sed rursus præexcellens virtus tua, & ardentissima erga Christianam religionem charitas, & devotio hæsitantem confirmavit, & aberranti mihi per devia certissimum, ac optatissimum iter ostendit. Etenim cum in proximis Litanis, hoc est in publica Civium devotione charitatem tuam, admirabilemque prudentiam in dirigendâ, gubernandâque procedentis turbæ pompâ contuerer, neque gravissimo labori parentem, & omnia, quæ providenda fuerant ad ordinem servandum, adhibentem prospicerem, exultavi cum tibi gratissimum, tum publicæ utilitati non incommodum fore; si cum libellum, qui officium illud Litaniarum contineret, meo labore, meisque sumptibus imprimendum curarem. Atque eo magis, quòd ego Sacerdos, quamvis indignissimus nihil magis & officio meo, & professioni conveniens reperirebam, quod Conconvivis meis velut primitiis operationum mearum offerrem. Nec mihi non inhonorem fore non immarò arbitrari sum, qui animarum curæ præpositus in nulla re honestiori me poteram occupare. Quod opus cum viderem vix in paucorum manibus esse, quippe in negligentiam cadente fidei-um devotione, ac multorum charitate refrigeratâ, statui nullâ magis aliâ re fretus, quam divinâ Clementiâ, tuæque Reverentiæ auxilio per hanc artem, quam Christus Dominus cælitus demisit in terras, tantam horum librorum copiam imprimere, quanta Mediolanensi populo, cujus tibi in præsentî cura commissâ est, plurimis seculis sustentura videatur. Ex his, quæ sparsim in relata Epistolâ diverso charactere consultò signavi, si quid sincerè sentiam, profere velim, nullo angere scrupulo, quin Ungardum hunc quoque Typographorum Mediolanensium catalogo adscriberem; Cum enim & obvium sit in antiquis codicibus Sacerdotum nomen, curam hanc minime indignam Ordinis sui religione habentium, & artem istam veluti rem sacram, Cæloque in terras demissam arripient, rei iidem sacræ ipsemet Ungardus impenderet, non video, quid reluctari conspiciendæ constanti opinioni possit, cum non tam sumptibus suis, sed verò suo etiam labore, idest typis suis fuisse paratam, ut in Epistolâ testatur; Quia tamen nec aliorum hujusmodi artificum more subscriptum eum video, nec ullum aliud exemplar ipsius nomine impressum suppetit, liberum Lectori judicium dimitto.

Alterum non memorati à Scriptoribus Typographi Mediolano adscribendi argumentum invenio in Commentariis Psalmorum editis in hac Urbe à D. Gabriele Brebia Monaco Cassinensi S. Petri in Glaxiate anno MCCCCLXXVII. Etsi enim codex ille bis signatus loci, annique nota, primò post tabulam Capitum, ac postremò in calce, Impressoris sui nomen utrobique sileat, non leve tamen indicium Artificis præbet in Epistolâ præmissâ, inscriptâque ab ipso Commentario Auctore ad Religiosum Monachum, & sapientem Virum D. Gregorium Beoque. In illa siquidem, posteaquam plurimum gratam, dignamque memoriam intexit, qui aut patrocinio, aut consilio opus fuisse promoverant, eos etiam enunciat, qui liberales ad ejusdem impressionem sumptus erogaverant, statim subiungens *coadjuvantibus amicis nonnullis & Johanne Squasso librario Ducali admodum industrio hoc opus nostris tot vigilis elaboratum ad multa voluminum, & exemplarium centena imprimi curavi*. Quodnam esset hoc Librarii Ducalis officium ex illorum temporum historiis non facîle liquet. Fuisse olim in romana Republica Viros in eam curam designatos, ut quæ ad militarem, aut civilem rationem pertinebant conscriberent, ac propterea Librarii Consulis, Tribunitii, & Quæstorii appellarentur, ex Vegetii libris (a), atque antiquis marmoribus apud Gruterum (b), ac Sertorium Ursatum (c) aptè colligimus. Hæc tamen Seculo XV. minime congruere posse quisque intelligit, cum obsoletis jam illo ævo hujusmodi officiorum veteribus titulis, nobiliores succedat appellationes fuerint, puta Scribe, Cancellarii, à Secretis &c. Quo circa non alia ratione nomen hoc commodius explicari posse censuimus, quam si dicamus idem honoris, gratiæque munus in excudentis Principum decretis ab ipso tunc occupatum, quo etiam in præsens Regia Ducalis Curia, prælo, & officinâ librariâ instructum, distinctumque à reliquis Impressorem suum tenet. Præterea intelligere nequeo quam industriae laudem mereri posuisset in hac editione Librarius ille, nisi eundem curandæ typorum, suorum diligentiam impendisset: Aliunde notum est, ut infra pluribus exemplis constat, elogio isto viri industrii passim Mediolani donatos eos, qui rem Typographicam exercebant. For-

(a) De Re Milit. lib. 2. cap. 47.

(b) Pag. 657. num. V. primæ edit.

(c) Marini Erudit. Opera postuma Littera quinta.

tasse etiam Commentariorum Auctor noluit uti græcâ voce Typographi, à qua abstinuisse quandoque laborum editores, latinum *Librarii* vocabulum usurpantes, certum est, ut patet in Horatii impressione ab Alexandro Minutiano Mediolani curata anno MCCCCLXXXVI, in cuius calce sic legitur: *In Officina egregii Librarii Antonii Zaroti Parmensis*. Denique cum advertantur ab Auctore hujus operis, post Johannis Squassii Librarii nomen, adjungi statim *multa exemplariorum centena imprimi curari*, vix revocare in dubium valeo, an ipse quoque accensendus sit Mediolanensium Typographorum catalogo. Nullo tamen alio codice, qui affixo ejusdem nomine, emerferit, hæcenus à me inspecto, has est certiora opperiri.

Validius testimonium est, quod proferre quis possit, ut Bonum Accursium Pisianum, celebris apud nos memorie ob promotam egregie curâ suis latinam, græcæque literaturam, inter Opifices hujus artis statuendum evinceret. Ad calcem siquidem selectiorum *Æsopi* fabularum, quas græco latinoque sermone invicem sibi per columnas respondente egomet evolvi in Bibliotheca Religiosissimi Cœnobii S. Barnabæ Mediolani, hoc romano nitido charactere excusum legitur: *Bonus Accursius Pisianus impressit, qui non doctorem hominum, sed rudium ac parvorum gratiâ hunc laborem suscepit*. Attamen, si quid sentiam in hac re sincere exponere liceat, minimè abripior primâ nudæ fronte adjectæ hujus adnotationis, ut ita facillè id credam; sed rem intimius perlegens, collatis, quæ mihi occurrerunt, Accursii operibus nostris in Urbe luce donatis, in alteram potius sententiam concedo, ut non Artificem, sed Præsidentem tantummodo adlaborasse illum dirigendis prælis affirmem. Cum enim per decennium saltem diligentiam suam impenderet edendis Mediolani melioris notæ auctoribus, ut in decursu patebit, nusquam alibi subscriptum eum hæc formula inveni; quin immo adhibiti ad singulos libros imprimendos Typographi nomen apponitur, Lavania, Pachel, Scinzenzeler; Græci verò libri, quos ad fovendum lingue hujus studium emisit in publicum, vacui, ut plurimum sunt anni, & Typographi nota. Pape, quam mirum esset, si unica tantum vice prælum suum prodidisset, aut eodem ociofo relicto citandis alienis infudisset Censuræ igitur rectius dici posse, verbis illis *Bonus Accursius Pisianus impressit* non typos suos, sed ingenii acumen in seligendis fabulis, componendæque cum græco idiomate latina interpretatione significari, quod satis clarè indicatum arbitror in atrecta ibidem periodo; Labor enim ille *pro rudibus, puerisque edocendis susceptus*, non characterum impressionem, sed præviam Auctoris curam in adornanda methodo, ac materie spectabat. Quod si religioni quis ducat confessionem hanc Boni Accursii, se se Impressorem citra pudoris formidinem profitentis, in alienum sensum traducere, contendatque saltem græcam ab ipso exercitum typographiam, cum nullo alio Artifice libri hujus lingue ab eodem editi signentur, non obstinate resagabor. Id siquidem in tanti Viri laudem quoque vergere nemo non dicet; neque enim suspicari debemus manu illius compactos æreos characteres, aut pressum torcular, sed dignitate ea ratione, quæ nobiles & doctissimi Viri publicum huic artui contubernium domi suæ aperire, ab ipso quoque prælium prælo officium fuisse, directione scilicet laboris, aut impensarum erogatione. Neque etiam modicus typis nostris honos accederet, si quam aliæ Urbes gloriam ostentant, petraçtanam videlicet fuisse hanc nobilem artem auspicio, & manu illustrium græcæ & latine sacundia Virorum, inchoatâ hæc Metropolis domesticam sibi taceret, pluribus illo ævo in re literaria præstantibus Typographis exornata, ut infra videbimus.

ANTONIUS ZAROTUS.

Primus, qui citra controversiam nomen suum cuspis Mediolani codicibus tanquam Typographus affixerit, *Antonius Zarotus* est; nec tantum primus, sed solus, tribus ferme annis impressoria arte diligenter, feliciterque hic exercita claruit. Parmensis Civitas huic nobis indigenam suam dedit, carens ipsa prælis, quorum nonnisi biennio post beneficium sensit. Cujus conditionis, fortanque stirpis illius foret, historie non memorant: Hoc certi habemus, ab ipso ætatem penè integram suam in typis nostris absumptam; ab anno enim MCCCCLXXX, quo nobis constat impressos ejus curâ, & labore in hac Civitate libros, quam semel amplexus est laudabilem artem, haud intermissâ occupatione ultra illud seculum perduxit, cum anno quoque MDIV. impigre adhuc incumbentem ad opus inceptum repererim, editis Mediolani duobus libris, *Missali* videlicet *Ordinis Humiliorum*, & *Curatorum Manipulo*. Atque hinc emendandis sunt *Annales* Typographici, in quibus Michael Maitraire nimis angusta annorum confinia eidem statuens, decoram hanc nostræ Artifici temporis seriem abruptit, sic feribens: *Mediolani celebris nomen affectus est Antonius Zarotus Parmensis Johannis Legnani impendio; & usque ad ann. 1481. operum libris non indiligenter navavit* (2). Id enim ita longè à vero distat, ut nullas ferme primo illo Seculo annus sit, quem ille præli sui editione aliquis non signaverit, & ipsa quoque grasset per Urbem integro biennio pettis, quæ omnium penè hujusmodi Artificum officinas obstruxit, Zaroti manum à typis avertere non valuerit; productis ab ipso in lucem anno octuagesimo quinto, & sexto insignibus operibus, ut infra narrabimus. Characterem adhibuit adeò nindum, ac calligatum, ut melioribus ævi illius comparari absque pudore possint; nec parum ipsi debet Civitas nostra, cujus gratiâ impressiones hic primùm paratæ elegantia sua sunt insigniorum etiam Bibliothecarum pretium, & ornamentum. Negari tamen nequit, eodem, quo ceteri, viro hunc quoque

(2) Ibid. pag. 57.

quoque Typographum laborasse, dum gothicis formulis asperavit & ipse praelum suum, sed præterquamquod raro, & erudit, ac in levioris ut plurimum, momenti opusculis id genus barbari characteris ab ipso usurpatum inspezi, aliquid etiam peculiare in iisdem, quos adhibuit, typis ignobilioribus adnotavi; fusi enim molliore ductu, & ad romanum propius accedente, siccam illam, acutamque literarum, quibus alii utebantur, inelegramiam aliquatenus temperant, delinuntque, itaut his veluti navis sua quoque venustus non dedit.

Carpit Typographum istum Andreas Chevallierius (a), quod literas alphabeticas, quas *signaturas* appellant, sub ultima linea in medio patentis pagine collocari solitas, ut complicandis iusto, faciliq; ordine impressis foliis interservirent, novâ, & illaudandâ methodo in finem ejusdem postremæ lineæ transulerit, sic enim scribit: *Antoine Zarot Imprimeur à Milan apres avoir bien commencé de placer les signatures au-dessous de la dernière ligne, voulut corriger cette bonne manière en les mettant mal-à-propos au bout de cette même ligne, pour les faire servir de dernier mot; comme il paroit par son Edition du Jean Samoneta de Goffis Francisci Sfortie Ducis Mediol. de l'année 1486.* Immerito tamen, cum ex ipso allato codice, in Ambrosiana Bibliotheca custodito, ac propterea cuilibet obvio, dignosci possit, non hanc fuisse mentem optimo Artifici nostro, ut inverteret, siquæ è statione detruderet consuetam hujusmodi signorum normam; in primis siquidem quicque libris communem aliis Typographis ordinem servans, in medio infimi marginis alphabeticam notam consistens, ex quo congruè colligo, nihil ipsum novi mediatum; quandoquidem in ipsâ operis fronte, quæ primò oculis rapit, pompam inventi sui facere debuisset, si à recepto usu recedere, & peregrinum à ceteris ingenium jactare in animo erat. Solum igitur in decursu operis variat methodum, & ad finem ultimæ lineæ brevi relicto interstitio ibi figit literam signaturæ, fortè quia id commodius visum est concinnatori typorum. At quid etiam si id consulò, & studio novitatis egisset? Num ideo reus in judicium trahi, & nigro thetâ affici dignus? Ego certè non video, quid venustati editionis, aut legentium utilitati officiat, cum iusto intervallo dūctæ signum à reliquis literis, nec historice sensum confundat, sed clarè appareat ibi sita notâ, quæ dirigat bibliopægum, non quæ lineam claudat Lectori. Cassa igitur, & inanis est Chevallierii querela, potiusque agendæ gratiæ sunt tam industrio Typographo, quod literis memoratis numeros suos adjecerit, ut nullo erroris periculo libri compactor paginas omnes aptaret, colligaretque ad usum legentium; hæc enim diligentiâ impressum codicem illum invenio, pari prope-modum methodo, quâ in præsentiarum recti ordinis admonentur ibi, quorum munus est soluta, ac recens emissâ è prælis solâ ad iusti voluminis formam redigere.

Quantum verò honoris, & laudis Zaroti nomini affuderit addita typis suis nobilitas prima Liburgicorum codicum impressione, satis elarescere arbitror ex superioribus indicatis. Nunc de illius symbolo, seu typographica tellerâ aliquid est innuendum. Postquam aut gloriæ, aut lucri cupiditas frequentiores huic arti affectas dedit, inducitur sunt ad calcem librorum incia quedam immobilibus formis signa, quibus diversâ præla, non secus ac familiæ, è stemmate discernentur, atque unaquæque editio, etiam silentibus typis, Artificem suum lateretur. Primò nonnisi simplices lineæ fuere, modò in orbem circumductæ, modò pyramidalem figuram, erucem, aut similia effingentes, quibus ad indicandos typorum Auctores intermixtæ initiales literæ nominum, cognominum, & quandoque etiam patriæ inferebantur; non dispari ratione, quâ nostro etiam ævo Scripturæ publicæ proprii tabellionatus notâ, aut merces alio traducendæ peculiari Domini sui syngraphâ obsignantur. Succedentibus dein ætatibus excoçitate sunt telleræ poliores, quibus Artificis simul indicium daretur, & ornamentum codicibus fieret, atque ista, ut plurimum emblemata fuere elegantibus formis expressa, adjecto etiam quandoque lemmate, aut proprio Typographi nomine adscripto. Aldina Venetis officina in domesticum symbolum sibi adscripsit Anchoram cum Delphino ad ipsam circumvoluto, & divisil ad latera his characteribus *Ad-dux*. Frobeniana Basilicæ Caduceum geminâ fulcrum manu, superinsidente columba, & posito simili Frobenii nomine. Stephaniana Parisiis Olivam in ramos porrectam, insertis furculis, & figura hominis tantis, indee digito lemma superimminens innuente: *noni altum sapere*, quod deinceps mutavit Henricus Stephanus junior, retento quidem Olæ symbolo, sed ramis aliis insertis, aliis deciduis, cum inscriptione: *destratis sunt rami, ut ego insar*. Plantiniana Antuerpiæ Circum manu directum cum lemmate: *labore, & constantia*, quod etiam postmodum, usurpatum fuit à Francisco Raphelengio Lugduni, qui Christophoro Plantino in eundem magisterio, & immortal Opere Bibliorum regionum focus manu, & consilio adfuerat. Wechehana Francofurti Caduceum alatum cum gemino Amalthææ cornu, insultante desuper Pegasus, & manu è nubibus educta ipsum regente &c. Atque hoc exemplum penè sequentium indigitorum Artificum præla sectata sunt, donec humanarum rerum more variis semper vicibus se involventium, ingeniosus hic emblematicum delectus in typographicis officinis iam ferme obsolevit, sublicita ad ornatum librorum frequentia imaginum, usque ad miraculum artis affabre, elegantique incisarum, quæ non tam primam faciem, sed ipsam corpus ipsum miro decore, & prope dixerim luxu complent.

Mediolani primo Typographiæ Seculo parèe admodum in usu fuere impressoria hæc scuta, seu quædam; perpauci enim è nostris prælis peculiarem sibi telleram effinxisse observavi. Inter hæc tamen illud Zaroti fuit, cujus symbolum duabus lineis in modum erectæ Crucis se intersecan-

(a) Loco citato pag. 38.

secundibus constabat, imminentibus deſuper duobus ſinnoſis accenſibus, & quatuor punctis per angulos diſtributis, ac literis initialibus ſui nominis A. Z. ad imum ſtipitem hinc inde adjectis. Serò tamen ſelectum, raroque adhibitum, ipſius codices à me huicque inſpecti teſtantur; in vaſta enim illius editionum mole, quæ ſeptimi penè luſtri continuatum laborem abſoluit, viſi unam hac notâ præditiſſimè offendere licuit, opus videlicet Leonardi Aretini inſcriptum *Faſtula*, quod Mediolani excudit anno MCCCCLXXXV. impreſſo in calce hoc diſtycho:

*Si memora votorum ſunt hæc digniſſima laude,
Quæ poſſeſſoris nomina clauſa tenent.*

Non ingratum Lectori futurum arbitror, ſi ex antiquis documentis, quæ voraces temporis, & tinearum dentes ſorte propitia effugere, palam faciã egregios Viros ab Antonio Zaroto deſectos, ut typographicæ ſuæ officinæ non tam incrementum, quàm ſplendorem adijcerent. Hi fuerunt Venerabilis Proſbyter *Gabriel de Orſonibus de Cremona*, Magiſter *Gabriel Paterus de Fontana*, Magiſter *Colla Montanus*, & *Petrus Antonius de Burgo*, *deſus de Caſtilliano*. Cum iſſidem ſædus inſit Zaroto anno MCCCCLXXII, pactaque Societatis iuramento firmata in publicas tabulas relata fuere, quorum præcipua hæc ſunt: I. Inſtruerentur quatuor Torcularia in domo conductâ expenſis communibus, adjecto onere ipſi Zaroto conficiendi literas latinas græcæque, antiquas ac recentes, necnon omnia ſuppeditandi impreſſionis adminicula, juxta ingenii ſui, artiſque vires: II. Erogarent Socii pecuniam parando operi neceſſariam, indiſcã amiſſionis omnium pondi ei, qui ob ſolutionis tarditatem cogeret præla torpere; Zaroto verò Ducatos centum ſtatim exſolveret: III. De lucro ex impreſſis codicibus percipiendi tertia pars Zaroto conſtingeret, duæ reliquæ inter Socios æqualiter dividerentur: IV. Theſaurarius Reſector Societatis ſtatueretur *Gabriel Paterus de Fontana*, apud quem etiam libri Scripturæque omnes edite remanerent, atque in laboris præmium ex ſingulis editionibus unum volumen dono reciperet, ſi miſi munere etiam Correſtoribus assignare, niſi aut moles, aut difficultas parandi operis uberiori mercede penſanda foret. V. Denique, ne quidquam damni Societas pateretur, vetitum, priuſculi cuiſlibet fui, ſe ſe cum aliis Typographis immiſcere, iſque conſilium, aut ſubſidia quoquo modo præſtare, atque hæc conventio per tres annos vigeret.

Eodem anno, ac die admiſſus quoque in conſortium fuit Nicolaus Frater Petri Antonii de Burgo jam Socii, hiſce tamen conditionibus: I. ut gemini hi Fratres vigintiſque Ducatis Societatem donarent: II. tria conderent Torcularia, Antonio Zaroto dirigente, omnemque typographicam ſuppelleſtilẽ, quam eadem præla, eundemque libri exigere poterant, propitiis expenſis pararent: III. medietatem pretii domus conductæ, in qua ſimul cum aliis collocanda erant torcularia, ſolverent, nec in aliis facultatibus libros imprimere iſs liceret, præterquam *in jure Canonico, jure Civili, ac Medicinis*: IV. De lucro verò, quod dividendiſ libris emergeret, primum ſibi ipſis ob impenſas ſatisfacerent Fratres, dein illius, quod ſuperreſſet, quartam reliquis Sociis partem tribuerent: V. Ne autem proventus, qui ob peculiarem eam induſtriam laboreme à memoratis Fratribus ſperabatur, fraude aliqua deperiret, iuramento ſe ſe obſtringere primi Socii, nullum omnino aliis Typographis auxilium præſtandi, nullumque ſuis typis librum edendi, qui de iſs tribus facultatibus ageret, cuiſlibet ex ipſis indiſcã pondi amiſſionis codicum, & ducatum Ducatorum, ſi ſclem violaret. Nec præmio carebat ſervata fidelitas; ex ſingulis namque editionibus unum volumen Zaroto, & Sociis dono promittebatur. Demum expleto triennio ſtatutum eſt, ut tria hæc torcularia Zaroto reſignarentur, pretio à peritis taxando.

Hinc plura edificimus, quæ ad illuſtranda typographicæ artis in hanc Urbem inducendæ primordia, aliis obſita tenebris, lucem non modicam ſerunt. Primò enim reſponderi interrogantibus poſſet, cur biennio antea rari admodum codices Mediolani editi numerentur. Siquidem ſolus per id tempus Zaroto, rei forſſite domeſticæ penuriâ laborans in externa Civitate, aggreſſi minime valuit molem illam impreſſionum, qua poſtmodum Sociis adjuvantibus, multique jam dives prælis, literarum cenſum adauxit. Subinde fit compertum, qui fuerint Auſtores ampliſſimæ apud nos nobiliſſimæ hujus mercis, Viri nempe non è trivio ducti, aut lucri tantum libidine incenſi, ſed ſincero erga literas amore, ſtudioque, præclaram illa ætate famam conſecuti, quemadmodum editiones accuratiſſimæ, & tranſmiſſa ad poſteros ingenii monumenta teſtantur, quæ nos merita cum laude ſuo loco referemus. Poſtremò arcanum illud evoluit, quod me, aliquando ſuſpenſum detinuit, cum in digerenda primarum Mediolanenſium editionum ferie viderem Typographos illos, qui diutis in Urbe noſtra prælis inſudavere, peculiariſ ſibi veluti facultates adoptaſſe, erga quas typos ſuos exerceant, ita ut aliqui Juriprudentes libris edendis, ut plurimum inſervirent, alii poëtiſ rebus producendis in lucem prælum ſuum devoverent, alii denique Medicinæ tantum, aut Hiſtorię parando commodi viſi ſint adlaboraſſe, id porro ex hoc primo Zaroti exemplo profectum crediderim, qui Fratribus de Caſtilliano ſus illud reliquit, ut ſola eorundem præla in memoratis tribus facultatibus libros imprimerent; forſſite enim Typographi ſuccedentes invicem parlaſſerent, ne invidia æmulatio, aut aviditas trahendi ad proprias officiinas clientes, artis pretium & diligentiam minueret. Quæcumque tamen cauſa fuerit ſeu pactæ legis, ſeu amici inter impreſſores conſenſus, certè Mediolani vixit hæc, aliis ignota Urbibus, Claſſium diviſio, magno, ut arbitror, ſtudioſum emolumento, cum edendi codices à peritis in

ea facultate, quæ obijcebat, artificibus pertractarentur. Tabulas ipsas in hæc à Zaroto Societatis, latine redditas, in calce hujus Operis Lector accipiet. Interim in testimonium grati animi profiteri fas est, cui eas debeam, nobilissimo nempe ac eruditionis amantissimo Equiti J. C. C. D. Joseph Landriano, qui ignoratam hanc gemmam in veteris Tabularii pulvere latentem primus inspicxit, & Johanni Angelo de Custodibus, antiquarum rerum sedulo indagatori, qui integrum documentum excerpit ad me humanissime denulit.

PHILIPPUS LAVANIA.

Proximè Zaroto, anno scilicet MCCCCLXXIII. successit *Philippus Lavania* Civis Mediolanensis, qui veluti pudori ducebat totam hujus artis gloriam, & literarum proveniunt extero homini tunc debere ab hac incluta, atque omnium nobiliorum facultatum altrice Urbe, ingenium, viresque suas novis condendis typis impendit, tantoque characterum cultu, ac papyri nitore editiones adornavit, ut si cum primis Zaroti conferantur, non tam illarum elegantiam æmulentur, quam vincant, iudice quovis oculo etiam peregrino, cui nullum ex amore patriæ vitium, ut mihi, fortasse occurrere possit. Lavaniam familiam in Urbe nostra nomine, aut splendore conspicuam viguisse nemo hæcenus tradidit, abestque à Catalogo Nobilium Familiarum, quem Morigia ex antiquis Scriptoribus collectum Historiæ suæ annexit. Ego tamen cum evolverem libros antiquæ editionis, quos mihi invisendos exhibuit humanissimus Pater Minoris Observantiæ, Castus Bibliothecæ S. Mariæ Gratiarum apud Modotiæ, incidi in prægrævole volumine Angeli de Perusio, de *Obligationibus* inscriptum, atque impressum Mediolani anno MCCCCLXXXI. ad cujus calcem præclarum hoc de ipsius illustri genere testimonium legitur: *Petri Antonii Castelloni juris alumni doctissimi, Philippique Lavagne, amplii, beneque negotiatoris, nobilissimorum Mediolanensium civium sumptibus, & cura*; Negotiationem porro tunc temporis etiam per primos Viros exercitam fuisse, absque injuria nobilitatis, quique vel paululum edoctus de illius avi moribus novit, cum passim in Principum Mediolanensium Literis, & Corii Historiæ nobilibus Mercatores occurrant. Alterum hujus rei monumentum mihi suppeditavit vetustum Viglevani Cænobium, Sancto Petro Martyri nuncupatum, quod incolunt Religiosissimi æque ac doctissimi S. Dominici Alumni. Ibidem enim inter cetera prægranda volumina primæ editionis, se fe mihi obtulit secunda pars Consiliorum Andreae de S. Bartholomæo de Sicilia, in cujus calce hæc leguntur: *Hujus impressionis opus exegit Nobilis, & probata fidei Vir Philippus Lavania Mediolanensis proprio sumptu. Anno MCCCCLXXXIX.* Pingui certe censu, & honestæ fortunæ bonis instructum abundè fuisse hunc Typographum prudenter conjicere possum, quia nusquam ad calcem suorum Operum, ut temporis illius consuetudo ferebat, alienis sumptibus adjutum, ipsum invenio, utcumque iustæ molis, & non mediocri impensæ volumina vulgaria susceperit, persecerique: quinimo ex memoriis ad antiquas illas editiones appositis dilucide intelligimus, non solum propriis typis, sed alienis quoque ære suo conductis utum fuisse Lavaniam, ut novis, dignisque impressionibus literariam dotem augeret; Post tractatum namque Bartholomæi Cepole Veronenensis de *Servitutibus* Mediolani impressum anno MCCCCLXXV. hæc jacent: *Per Christophorum Waldarfer Ratissponensem, Impensu Juris Scolari D. Petri Antonii de Burgo diti de Castellano, & Philippi de Lavania.* Dolendum porro est, post annum octuagesimum hujus Seculi rara admodum exemplaria felicissimi hujus præli ad nos permeasse. Hujus autem jacturæ culpanda minimè est festinae mortis invidia; apud nos siquidem incolamem adhuc vigilete stantur tum *Opera S. Ambrosii* octennio post edita, quæ hanc in fine decorant ipsius memoriam referunt: *Impressa per Magistrum Uldericum Scheinzelzer theoticum, Opera, & impensu Domini Philippi Lavanie Civis Mediolanensis*, tum Consilia superius relata. Quocirca potius credendum est, amore tranquillioris vitæ, suæque sortis civitæ patrimonio contentum, à typorum curis proprio nomine excurrendis sese abstinuisse, sumptusque tantummodo erogasse. Id cerè in majus ejusdem editionum pretium cedit, quod non tam nitore characteris ferè semper integerrimè servato, quam raritate ipsa commendatur.

CHRISTOPHORUS WALDARFER.

Anus jam effluxerat, ex quo Civis noster Lavania illustrem Typothecam suam ad patriæ commodum, cultumque apcruerat, cum Mediolanum quoque fe consulit memoratus Christophorus Waldarfer (scu Baldarfer), promissuè enim ita subseripsum libris suis vidi, consuetio Germanicæ nationi pronunciandi more) Ratissponensis. Celerem hujus Typographi adventum, evincunt plura volumina tum anno MCCCCLXXIV., tum sequenti ab eodem hic excusa, quæ erroris arguunt Michaëlem Maittaire (a) asserentem, biennio tantummodo post, ejusdem officinam ad nos fuisse translata. Commigraverat ille septuagesimo prædicti Seculi anno è Germania in Italiam, primumque exercebat huic arti locum selegerat Venetias. Inibi non ultra sequentem annum moram traxit, & licet Synchrois celeberrimis Opificibus Spirensibus fratribus, ac Nicolao Jenfon, peculiari laude non caruit, cum in calce Virgili à Servio Commentariis il-

Tom. I.

q

lustrati,

lustrari, editique anno MCCCCXXI. legantur hæc carmina, relata à Maittaire, & fortasse compacta ab ejus emendatore Ludovico Carbonc.

*In commune bonum mandasti plurima formis
Ratisponensis gloria Christophore.
Nunc etiam docti das Commentaria Servi,
In quibus exponit carmina Virgilii.
Divulgasse librum, qui variis esse solebat,
Ut parvo pretio quisque parare queat.
Hunc emite o Juvenes; operâ Carbonis ad unguem
Corrèctur vestris serviet ingenii.*

Mediolani quoque non invenit editiones curavit, quas tamen cum Zaroti, Lavanique excellentibus typis comparare non ausim. Verum, quod minus acceptam commendatamque hujusce Artificis memoriam nostræ Metropoli facit, insolentia est gothica typographiæ, quam Mediolanensibus officinis ad illud usque tempus ignotam primus ipse importavit. Etsi enim hujus characterum generi nobilitatem quandam adspicere contendat V. Clar. Scipio Maffæus, eorundem originem è romana usque antiquitate deducens, dum sic scribit in præfatione ad suum Cassiodoriam recens Florentiæ editum (a): *Ceteri ed scripturâ constabat* (MS.^{um} nempe ab ipso Veronæ repertum, de quo loquitur), *quam literariis omnibus Republica modò Gothicam, modò Saxoniam, modò Longobardicam appellat, & patat usque in hanc diem, Francogallicam item quandoque, Viro maximo P. Mabillonii novitatem nominis concipiente; Ego verò merè Romanam invitis, ni fallor, & insusceptibilibus argumentis ostendam aliquando, atque evincam.* Nihilominus negari nequit, quocumque demum Auctore condita fuerit, molestam esse, invifamque aded hujusce Scripturæ formam, ut delicatior hæc ætas eandem à calamis, præliisque suis indignabundo quodam contemptu ablegaverit. Hanc verò statim ac in has oras pedem intulit Waldarfer, veluti dexteris suis primitias dedit; postquam enim S. Ambrosii libros de Officiis, vitam à Paulino conscriptam, & nonnulla ejusdem Amilii nostri opuscula publicæ luci præclaris typis donasset, expirante ipso met primo adventus sui anno, Logicas quasdam animadversiones Pauli Veneti impreffit notis quidem, sed minutis gothicae formæ literis, quas secum ab Urbe Veneta denulisse vix ambigendum est; Ibi enim non modò anno septuagesimo quinto primi Seculi, ut ex Chevallierio jam dictum est, sed quinquennio ante invaluisse hunc imprimendi morem à Germanis haustum licet nobiliorem, nec adhuc infeliciter posteriorum temporum crassitie infectum tradit Maittaire (b). Quantum autem ex notis hujusce operibus colligere possumus, non ultra annum octuagesimum octavum illius Seculi suos in re typographica labores Christophorus Waldarfer perduxit, & hos quidem decennio abruptos, ut prænotavi. Si quas alias ejus editiones è privatarum ædium pluteis erui quandoque contingat, novi luminis additamentum literaræ Reipublice gratulabor. Interim subijcere libet metricum elogium, quod non tam in laudem tanti Artificis, quàm Germanicæ nationis appositum legitur in editione Orationum Ciceronis ab ipso Venetis peractâ, cum id in decus quoque Urbis nostræ vergat, ubi diutius, quàm inibi adlaborasse imprimendis libris adnotavimus. Hoc autem exemplar excutere mihi licuit in divite Bibliotheca Marchionis Laurentii Galezii Trotti Equitis Mediolanensis, nobilitate, ac liberalibus artibus eximie clari; sed paucis ab hinc annis immatura morte præcepti.

*Germani ingenii quis non miretur acumen?
Quod vult Germanus, protinus efficit.
Aspicè quàm mirâ libros imprefferit arte,
Quàm subito veterum tot monumenta dedit,
Nominè Christophorus Waldarfer gentis alumnus
Ratisponensis gloria magna soli.
Nunc ingens Ciceronis opus, causâque forensis,
Quas inter Patres dixit, & in populo.
Cernis quàm recto, quàm emendato ordine struxit,
Nulla figura oculis gratior esse potest.
Hoc autem illustri Pencilum perfecit in Urbe
Prestanti Mauro sub duce Christophoro.*

Acci-

(a) Anno 1721. pag. XVI

(b) Ibid. pag. 144.

*Accipite hunc librum, quibus est facundia cordi,
Qui Te, Marce, colit, sponte disertus erit.*

MCCCLXXI. Ludovicus Carbo.

Editionem hanc ad memoratum annum refert Maittaire, sed de his carminibus silet; fortasse enim propriis oculis illam minime inspexit.

JOHANNES WRSTER.

EUndem annum MCCCLXXIV. novo praelo signat Johannes Wrster de Campidona. Refert illum in praevio ad sequentem annum catalogo Michael Maittaire, sed candidè professus loci indicio carere (a), veluti peregrinum sub Dio, sine hospitio, ac tecto dimittit. Ego verò non absurde crediderim hanc Metropolim laboribus suis sedem contigisse, ipsamque inter Typographos hujus inclytæ Urbis meritò collocandam. Validum proposito meo fundamentum exhibent S. Augustini Confessiones Mediolani impressæ, atque in domesticò meo bibliophylacio asservatæ, ad quarum calcem subscriptum legitur sequens tetrastichon:

*Quùm letum Augustino ferat Confessio factum
Præfens fratre docet paginis pressa suo.
Theutonici delatus enim bonus arte Johannes
Hoc Mediolani fertile pressit opus.*

Anno Incarnationis Domini MCCCLXXV.

Revera in his versibus non emicat expressum cognomen Artificis, vel quia durius visum est, quàm elegans dulcedo carminis patuit, vel quia ad numeros, legerique concepti jam metri trahi sine vitio non posset. Nihilominus, cum nullus alius Typographus, nomine *Johannes*, memorato anno prelis infudasse in hac Urbe reperitur; cum dicatur ære conductus Theonicus ab oris, Campidona autem, olim Campodunum, utpote sita in Svevia, urbs Germaniæ sit; cum nusquam alibi Wrster hanc artem exercuisse legatur, & numeretur eo anno inter Librarios opifices, quis neget ex tot adjunctis eum satis indigitarì, ac nobis evinci? Hæc ritè concludenda indicia in hanc quoque sententiam me trahunt, quòd illic eodem anno, quo S. Augustini Confessiones edidit, præfretit alium librum in Annalibus Typographicis descriptum, cui nomen, cognomenque suum subfixit, locum autem omisit. Hunc videre mihi licuit apud laudatum Comitum Donatum Sylvium Italico sermone exaratum, atque hoc titulo adnotatum: *Libro della Consolazione delle Medicine semplici* &c. ejusque intuitu non modicè delectatus fui, quippe romano majiori charactere excusus tantum præferebat nitorem, ut nemini, quem viderim, venustatis laude concedat. Typi, quibus compactæ sunt Sancti Augustini Confessiones, eandem elegantiam ferunt, nisi quòd mediocritatis formæ sunt, vocisque plurimæ (ad normam fortalicè, exemplaris manuscriptori, quod tunc præ oculis habui) frequentibus synopsis abruptæ, ac compendiariis notulis contractæ imperitos oculos vel fatigant, vel deludunt. Cur verò affirmem, Typographum hunc anno superiore ad gemini hujus codicis editionem Mediolani prælum fixisse, in causa est prægrande Volumen romano nitidissimo charactere excusum, atque ita inscriptum: *Liber pandellarum Medicine, omnis Medicine simplicis continens, quem ex omnibus antiquiorum libris aggregavit eximius Artium & Medicine Doctor Mattheus Silvaticus, ad Serenissimum Sicilia Regem Robertum*. Quamvis enim in calce, ubi annus, nomenque, Opificis legitur his verbis: *Impressum per Magistrum Johannem Wrster de Campidona. Anno Domini MCCCLXXVIII.* loci mentione careat, vagum tamen, incertumque originis suæ censei non debet, cum ex hoc usque relatis, satis dilucidè patere arbitrer, nullam Urbem meliori jure, ac nostram, tam insignis artificis contubernio posse gloriari. Fatear nihilominus necesse, est dubium meum, quod primò animum incescit, cum illud inspicere, oblatum mihi humanissime à Monachis Olivetanæ Congregationis hujus Urbis, qui adornatà postremis hæc annis elegantè ac prædixite Bibliothecà, novum suo S. Victoris Carnobio, ad omnem religiosi decoris splendorem magnificè extructo, pretium & majestatem addiderit. Evolvens liquidem librum, ac in ejusdem fronte legens nomen Matthæi Moreti Brixiensis, qui tunc Bononiæ, ac Altrononiæ interpretæ erat, atque hoc Opus studio & industria sua emendatum dicebat Francisco Gonzæ Cardinali Mantuano, Bononiæ Legato, anceps hæsi, num fortè hic Wrster priusquam ad nos acciret, typorum suorum primordia in ea Civitate collocasset. Sed fluctuantis animi formidinem dispulit tum carminum, quæ superius retuli, serla consideratio; in illis enim apertè asferitur conductum ære Theonicus ab oris Johannem, rectè ad hanc Urbem contendisse; tum accepta à P. Orlando superius laudato notitia alterius editionis eodem anno Bononiæ paratæ, cui subscriptus legitur suus Typographus *Balthasar Azoguidi*. Neque enim credibile est, illud ipsum Opus, eodem anno, in eadem Urbe à Moreto datum geminis prelis, præcipuè cum sub ini-

tium

(a) Ibid. pag. 81.

rium quarti mensis illustrum anni lucem primò vidisset hic liber Neapoli, curà *Angeli Canonis de Benevento* Philosophi, & Medici. Quocirca congruè ad Hilloriz fidem conciliari re potest, si dicamus, anno MCCCLXXIV. primò editas fuisse Neapoli hæc pandectas *die prima Aprilis*, ut ad illum annum tradit Maittaire; postmodum libel summè proficui novitate invitatum Moretum. manum eidem apposuisse, ac curasse, ut Bononiæ emendatior prodiret; denique samà optimi exemplarisi Mediolanum delatà, arreptam citocius fuisse à Johanne Wtiser occasionem preli sui concedorandi, tertiamque elaboratam edikionem simili prorsus methodo, ac fidei verborum omnium codicis Bononientis impressione, qui mos eo tempore familiaris Typographis fuit, eadèdem omnino nuncupatorias Epistolas, Elogia, ac illustrium Virorum nomina, qui Operibus castigandis primam curam impenderant, pluribi recudentibus. Neque longè à vero aberrare me existimaverim, si conjectando hoc quoque subjungam, videlicet ad evulgandum in hac Urbe, tam præclarum Marthæi Salvatici laborem, nobili quodam æmulationis stimulo incitatos fuisse Mediolanenses, ut Civem hunc suum (quemadmodum alibi ostendam), adèd de re Medica benemeritum, patrie veluti redonarent, agrè ferentes gloriam, quam hic promeritus fuerat, alieno tantum in solo eidem deferri.

At Crucem nobis figere videtur liber alter ab eodem excusus, *Problemata nempe Aristotelis* ex Theodori Gazæ versione, sine anni & loci adnotatione, sed ita in calce signatus: *Per Johanneum Wtiser de Campidonia, & Johannem Bumeister scior, illustri Principe Ludovico de Gonzaga-Marchione*. Refert illum Clariss. Marchio Scipio Maphæus in sua Verona illustrata, ubi agit de Scripioribus Veronensibus, pag. 90. editionis in fol., testaturque assertari inter quàm plura Volumina, primo nascentis Typographiæ seculo edita, in celebri Bibliotheca Cœnobii S. Leonardi Veronæ, magnis sumptibus à D. Celfo Maphæo instructa; Mentio autem illa Principis Marchionis Gonzagæ, à Typographo adjecta, non leve indicium est loci, in quo codex prodierit, Mantuæ videlicet Ludovicò obsequentis. Atamen ne hoc quidem mihi vim facit, ut à primæva opinionè depellar, quinimmo lumen aliquod dilucidius hinc mihi suboriri video ad altius in eadèdem pedem desigendum. Quid illud sit, accipe. Cùm elaborando huic Operi curam impenderem, mihi offendere sicut inter amplam librorum suppellectilem Marchionis Alexandri Trivulzii, Equitis nobilitate, prudentiâ, doctrinâque apud nos celebris, impressum in pergamena exemplar cujusdam Opusculi, à Gabriele Pavero Fontana Elegiacis Carminibus exarata: *De vita & obitu Galeæ Maria Sfortia Vicecomitis, Mediolani Ducis Quinti, ad Ill. Dominum Ludovicum Gonzagam, Mantuæ Marchionem*. Cur verò hic Auctor Mediolani degens, resque sub oculis suis in Urbe nostra gestas enarrans, laborem calami sui Marchioni Mantuæ dicaverit, id in causa fuit, quòd Princeps ille, intellecta improba cadè in Mediolanensem Ducem patrata, illico ad hanc Metropolim convolverit, amorem suum in tanti infortunii acerbitate Familiæ Vicecomitum testaturus, ibique tandiù preseditit consiliis agitandis, compescendis tumultibus, pacandæque turbatæ Reipublice, donec restituta turbidis rebus serenitate, Viduæ Principis Pupillique imperium pristinæ securitati redonaret. Historiam hanc omnem ex ipso Pavero discimus in hæc verba:

*Nuper at illustris Ludovicus Marchio venit,
Quo patre letatur Mantua pristæ suo
Longævum eloquio qui nobis Nefora reddi,
Pelidæque animo, & Religionis Numam;
Moribus & vita, magnis & rebus agendis
Scipiadas vincit, Cæsaresque Duces.
Is cum sensisset lethalis fata potentis
Et chari Galeæ, hauri mora, scamai equum.
Non morbus retinet, retinet non tarda senectus,
Non nix, non glacies, nonque pruina tenet;
Quin Mediolanum properet velocior euro,
Et placidus placet turbida si qua foras.
Ut primum venit, cunctis solaris præbet,
Cum nemo dubitet, quin bene navis eat,
Quam Ludovicus agit, quo nil sapientius usquam,
Nil magis excellens Orbis habere potest.
Ob quantum quantum tibi nos debere fateamur
Quod portum & pelago nostra carina subit!*

En igitur evolutum nodum, quem implicare videbantur verba libro superius indicato à Writler appoſita; ſiquidem per ea tempora, quibus Typographus ille in Urbem noſtram à Germania accitus, prælo inſiſcebat, Ludovicus Manuſe Mareſio commiſſam ſibi ab afflictiſſis Sfortis Principibus Rem Mediolanenſem moderabatur, adeoque ſignare poterat editionem, hic paratam, illius nomine, quem veluti Dominum ac negotiorum omnium arbitrum, à Matre Filioque Ducibus conſtitutum Urbs noſtra reverebatur, non ſecus ac *Patavus* eundem apud nos agentem, Carminibus ſuis Meccenatem delegerat. Sanè ex allato *Patro* fragmento compertum ſit, adhuc Medioli conſtituiſſe Gonzagam, cum iſta ſcriberet; eum enim alloquitur tanquam omnium prælo, auctoritate, & conſiliis ita pacantem, ut eo auſpicio ſperari poſſet inſpecto imperio redonanda tranquillitas. Itaque, quouſque ſolidiora documenta Urbis aliqua obarnet, ut nobis celebrem hunc, ob nitorem characterum, Typographum criptat, vindicari Mediolanum ejuſdem præli, & datique hoſpitii huic Artiſtici vago peregrinoque ab omnibus hæſtenuſ Scriptoribus detecto, nunquam pigebit.

DIONYSIUS PARAVISINUS.

Sequens annus MCCCCLXXV. inſignis eſt præclara memoria Dionyſii de Pataviſino, ſeu Paraviſini, qui omnium primus Græcos integros codices excidit, ut ſuperius monui, & quamvis non extraneus ipſe, hoc tamen extranei cultiſſimique idiomaſis ſingulare decus Metropoli ſue jam tot aliis prærogativis illuſtri, ludio & labore maximo adiuncto, ne cui extero invecſam noſtra typographiſ Græcia, ſcientiarum olim, artiumque Magiſtram deberemus. Originem hic ſuam, quamquam non ex hac Urbe, ex agro tamen Mediolanenſi duxit; *Paraviſinum* enim pagus eſt ſub jure Medioli in *Plebe Inciſi*, qua noſtra conſinia attingunt Novocomenſem ditonem. Et quia ab Urbe illa domini Larii lacus nonniſi per quinque lapides diſtat, facile credi poſeſt, viciniæ commodò, & facili ad domiciliarum rerum curam reditu illeſtum, primò Dionyſium illic commerciaſ, ut inibi tyrocinia præli ſui deponeret. Biennio ſiquidem, antequam Medioli ſedem ſtatuereſ, cum Novocomi imprimendiſ Libris operam dedidiſſe certum eſt, laboris ſocio, ſeu Magiſtro Ambroſio de Orco; nam in eo, quem prælibavi, *Tractatuſ Appellationum Antonii à S. Georgio* anno MCCCCLXXIV. edito hæc ſubſcripta leguntur: *Comi per Ambroſium de Orco, & Dionyſium de Paraviſino*. Unde prudenter conſpicere poſſum ejus cognomen à patria ipſa deductum, queſeſ modum in pluribus familiſ decurſuſ temporis contigit. Porro etiam in hanc diem perſeveravit, & frequentiſſimum eſt in ejus pagi incolis cognomen *Paraviſini*. Edoctus exinde typorum artem jam alibi adultam, exultantem ſummo in latinis codicibus diligentiaſ, decoriſque experimento, aggreſſiſ coepit à nemine hæctenus tentatum opus prægrande, ac magnopereſ Literariſ Reipublicæ proſicuum, adoptandi in noſtras impreſſorias officinas græcos quoque typos, inducendique in gymnalia ſamulare, & cuſis characteribus obvium perſidiſſis illius linguæ ſtudium, quod poſt irruptiones Barbarorum, in Italiâ ad ſeptingentos ferme annos, ſi non proſus oblivione ſepultum, ſaltem negligentiâ jacens, excitaverat quidem Emmanuel Chryſoloras ſub initium hujus ſæculi XV. verum ob manuſcriptorum raritatem, laboreque improbum omnia calamo exſcribendi, in aliſ quibus tantum celebrioribus Urbibus ægre etiam promovebatur. Metropolim igitur ad Urbem proſectus Paraviſinus, Demetrioque Cretenſi præcipuo tantæ rei parandæ adjutore uſus, *Conſtantiſ Leſſæus* græcam grammaticeſ vulgaviſ, itaque antehac inivum aperuiſ, quod tantâ deinde gloriâ Venetiæ Akbus calcaviſ, ut numerôſâ mole celebrium quorumcumqueſ Auctorum è prælo ſuo diſmiſſâ, ac veluti obruenteſ memoriam retrò exulſorum græcis typos voluminibus, huic erroneæ laudi locum fecerit, qua ipſe tanquam primus græcæ impreſſionis Artiſtex celebraretur. Paraviſinum verò ſtatim poſt peractam Novocomi prælaudatam *Appellationum* editionemſ tranſmiſſeſ in Urbem noſtram, ibique anno ſeptuageſimo quinto græcarum vocum formulæ animum applicuiſſeſ, perſpicueſ oſtendiſ reor ex ipſâ, quam deinde anno proximè ſequentiſ edidit, grammaticeſ; cum enim diſ trigefimo Januariiſ abſolutaſ impreſſioſ legatur, quæ non videt brevi unius menſis ſpatio hauſcuſquaqueſ poſuiſſeſ inſtruiſ typographicamſ ſupplectibileſ, fundi inſuetos characteres, aptari cetypeſ, & alia id genus ad inſolitam arduamqueſ provinciã inchoandam, perſeſciendaqueſ necellariâ, adornari. Præcipueſ cum Demetrius ipſe Cretenſis in præfixa ad Codicem illumſ Epitolaſ, graveſ, ac longum ſtudium ſuum in novo hoc laboris genereſ exhauriendiſ teſteſtor inquit: *multumſ moneſ, plurimum verò experientiâſ laboraviſmus, vix tandemſ inventiſ, quomodoſ libri græciſ impreſſerentur, tum literarumſ compoſitioneſ, quaſ variâſ, & multiplexſ peniſ. literas græcas exiſſet, tum maximeſ locis accentuumſ ſervatis, quod proſpectoſ arduum erat, nec parvâſ indigeſbat conſiderationeſ.* Hæc verba eò libentiusſ reſuſi, quò dilucidius non tam ſententiam meam de cito Dionyſii Pataviſini Mediolanumſ adventuſ oſtendunt, quom gloriãſ Urbis ipſius in prima Codicum græcorumſ impreſſioneſ irrefragabiliſ teſtimonioſ confirmant.

Præter *Laſcaris* grammaticeſ, nullum alterum græcumſ codicemſ Dionyſii Paraviſiniſ nomine obſignatum vidi: cum tamen ex, quæſ ſubſequentibus annis Medioliſ abſoluteſ ſunt, græcæſ editionesſ Artiſticeſ ſuumſ minimeſ enuncient, primo huicſ Impreſſioniſ congruèſ assignari poſſunt: Huiusmodiſ laudemſ certeſ faciliſ, apertoqueſ animo in Paraviſinumſ devotiſ Michael Maittaireſ (a), qui alibi etiamſ fugillatſ Geſnerumſ nimis in Akliſ economiãſ eſuſum, dum in Epitolaſ ad Paulum

Tom. I.

r

Manu-

(a) Ibid pag. 146. & 165. in notis ſub ſi. c.

Manutium sic scribit: *Exemplaria graeca ante Patrem tuum aut nulla, ni fallor, aut pauca, nec ed inchoata typis publicata sunt*. Subiungit liquidem Maittaire (2): *Pauca quidem ante Aldum excusa sunt; attamen in quibus industria, & typorum elegantia desiderari nequitiam mihi videtur; obijciuntque in exemplum nitida, accurateque editionis Homerum Florentiae, & Ilocratem Mediolani*. Adde ego Lexicon graeco-latium in hac nostra Urbe proculdubio impressum, atque à me inspectum tantà emendatione, ac venustate characterum, ut ferre intrepide possit utrumque libenter, cultumque vultum codicum Aldinorum. Immo si aliquid meritis Gesneri redargutioni addere licet, mirari me dicam, tam firmo calamo potuisse ab illo decretoriam veluti sententiam proferri, quâ Aldo gloria melioris industriae in graecis typis decerneretur, cum dubitaret an ulla ante ipsum graeca editio extitisset; unde colligo, nullam ab ipso visam, ac proinde imaginariâ comparatione ablati ejus præceptis judicium in Aldi favorem. Sed neque omnino verum esse crediderim, pauca admodum ante hunc insignem Venerum Typographum excusa fuisse hujusce idiomatis volumina; nam præter ea, quæ in ceteris Italiae Urbibus emissâ in lucem superius retuli, quæque multò plura in Annalibus Typographicis, ac Bibliothecis offendi queunt, indyctâ hac patriâ mea viâxum impleto primo lustro à condita Mediolani graeca Typographia, quinque adhuc superstitibus graecis codicibus prælis suis excusos numerat, non leve indicium securitatis laboris, quo infans adhuc in hac arte illa ætas promovendo tam præclaro studio insudabat. At verò, quot etiam peritisse curatas eo tempore confusis formæ impressiones opinari possumus, cum integro quodrennio ab edita Lascaris Grammatica nulli hætenus mihi ad manus venerint, eâ lingua formati libri; nulli ab octagesimo primo anno ad nonagesimum tertium, graeci *speciatim* optimis typis editi, præclarâ memoriâ signantur! Vix autem invenire fidem potest, aut jaculis deficiis tanto temporis intervallo, qui hunc sibi Urbique splendorem difficili curâ paraveant, aut inutiles fumpsum pari voluisse, unicâ editione contentos, qui certè non mediocri impendio elaborandis hifce formis pecunias infumperant. Profectò arbitror iniquius quoque fatum, quàm antiquæ latine editiones graecæ expertas esse, cum enim linguae hujusmodi amor, quem nostrâ hæc ætate apud Mediolanenses juvenes, Viros, Equitèsq; reforescere video grati orque, superiori tempore inter fices, ac incensâ bellorum tepelceret, ac penè extingueretur, facile fuit, ut imperitis Dominis, nec vim, sensumque antiquitibus exoticis characteris, barbaræ visæ sint paginae ignotis lineis distinctæ, contemptumque sui iniecerint oculis, & relicte absque nomine, cultusque in putri, despectuorū angulo domus, injuriæ cuiuslibet sinus, tinearum, ac murium foetida strage dilacerata, absumptaque fuerint. Mihi certè non raro contigit, cum ad augendum literariæ huiusce hitoriae Mediolanensi censum antiquæ rei, nonnullas hæc ignobiles Bibliothecas lustrarem, nullos negligentis habitos, quàm graecos codices videre: eos verò, si qui intra ordinem ceterorum injuncti erant, ignorantia hujusmodi linguae, aut titulo vacuos dimiserat, aut unam hanc epigrapham indifferenter cuiusvis tergo inscripserat: *Liber graecus*; atque inter hunc cœtum anonymum, gemmam illam graeci Lexici jam laudatâ, ac nitidissimis typis expressi propitia fors expiscandam obtulit.

Quandiu Paravinsinus apud nos meruerit gloriosi hujus laboris exercitio munere, protinus laet; diluisti illum ab hac arte ante prædicti seculi exitum, sive abruptæ vitæ necessitate, sive, intermissi præli ocio, suadent editiones graecæ anni nonagesimi tertii, & sequentium temporum, quæ aliorum Artificum nomine obsignantur. Verum quidem est, ab ipso typos adhibitos vulgandis quoque latinis codicibus; eorum tamen nullum in hanc diem inspicere mihi licuit, visque, unum reperi in Annalibus Typographicis memoratum, *Nicolai scilicet Perotti rudimentis grammaticæ latinæ* in lucem data Mediolani anno MCCCCLXXVIII. typographicae illius curæ participare altero socio, de quo mox erit sermo.

DOMINICUS DE VESPOLATE.

Typographus iste anno MCCCCLXXVI. auxit cultissimo prælo suo Mediolanensis Urbis gloriam, & commodum literarum; statim enim ac eudendis libris se addixit, *Papæ Fœdularium*, hætenus ineditum publici juris fecit, tantâ characterum elegantia, chartaque nobilitate, ut pompam quandam sui explicare ante oculos mihi visum sit, cum illud primò aperui, adhuc superstes à senio tantæ antiquitatis. Exercuit eo anno solus hanc artem, dein addito sibi in focium Jacobo de Marliano, & post ipsum Dionysio Paravinsino ceteras impressiones percipit, quas tamen eò abruptissè, triennio sui laboris necdum expleto, constat ex editis postea libris, in quibus ultra annum septuagesimum octavum nulla illius mentio inter subscriptos Typographos reperitur.

JACOBUS DE MARLIANO.

Eadem conditio est nuper enunciati Jacobi Marliani, seu de Marliano, qui anno MCCCCLXXVII. innotescere cepit publico typorum officio; duas liquidem tantummodo editiones ab eodem paratas invenio, alteram hoc anno, quam solus periecit, *Salsitii* nempe *Opusum*, alteram anno sequenti, quæ focium refert Dominicum de Vespolate, nec aliud quicquam aut

de

(2) Ibid. pag. 134. in notis sub lit. a.

de stirpe ejusdem, cum Marlianas familias permultas, summâ nobilitate conspicuas eo etiam tempore Mediolanum haberet, aut de typographia ulterius ab ipso promotâ memorie vestigium extat.

JOHANNES ANTONIUS, & BENIGNUS
FRATRES DE HONATE.

Celeberrimum est nomen Johannis Antonii de Honate, ejusque Fratris Benigni, qui praela sua in hanc Urbem induxere anno MCCCCLXXVII. & pluribus, iisque eximie commendationis voluminibus editis claruere. Illustri eisdem stirpe progenitos fuisse dubitare non sinit expressa nobilitatis mentio, quam reperi in calce *Lecturae Balbi super pr. & sic. parte Infirmitatibus*, ubi hæc leguntur: *Mediolani fuit primum correctio & emendata; postmodum ibidem impressa laboribus, & impensa Nobilium Benigni, & Joh. Antonii Fratrum de Honate, & finitâ feliciter anno 1479. die 28. Maji*. Horum potior cura fuit Jurisprudentiæ in Urbe nostra illustrandæ typorum studium diligentius apponere, nec rivulis tantum contenti fuisse, peculiaribus videlicet tractatibus, aut commentariis, quæ (raro etiam) Waldarfer, conductus fortasse ab ipsis, domesticæ nobis fecerat, sed fontes ipsos publica donatos luce aperuere, juris utriusque Codices integros imprimentes tantâ sedulitate, ac conatu, ut uno eodemque anno octuagesimo secundo Seculi illius ferè omnes libros, qui amplam Legum seriem, jurisque universi materiam complectuntur, ab ipsis viderim praelo vulgatos; quod certè non modicæ laudis, atque etiam admirationis argumentum est, tam brevi temporis spatio vallis aded, arduisque Operibus parandis unius familie vires sufficere potuisse. Hoc tamen silere haud debeo, urgendo fovendoque labori plurimum profuisse nobilium curam duorum, non tam sanguinis claritate, quàm doctrinæ præstantia & amore erga literas insignium virorum, Johannis scilicet Antonii Castilioniæ, & Ambrosii Caymi, quos subscriptos magnis illa voluminibus cernimus, illustri memoria æris ab ipsæ liberaliter collati ad tantum patris decus, hujusque præclarissimæ facultatis cultoribus beneficium procurandum; quo factum deinde credi facile potest, ut largis hisce subsidiiis aucti nobiles Fratres, excitatis pluribus impressoribus torcularibus, virilem operam suam consummandæ celeriter tanti laboris editioni præstiterint. Non desistere tamen ab incœptis hoc etiam absoluto ingenti conatu, sed prosequenti institutum suum, in id ferè semper incubuere, ut Commentaria Scriptorum insignium in decreta, Pontificum, ac Imperatorum leges imprimerent. Quocirca peculiari hoc encomio inter Mediolanenses primi Seculi Typographos meritò illustrem hanc Fratrum copiam donandum censeo, quod se totam penè ipsi debuissent nobilissima hæc scientia; licet paulò ultra decennium, ex hæcenus à me repertis eorundem cûs Operibus, laborasse compertiantur. Antequam verò aliò me convertam, monere Lectorem opus est, etiam in horum Fratrum cognomine exprimendo errasse Michaelè Maittaire; cûm enim duos tantummodo ex tot à me collectis ipsorum libris retulerit, qui vel simul, vel unius tantum ex Fratribus nempe *Johannis Antonii* nomine in calce signantur, utrobique evocatur de *Bonafio*; Idque mihi non levem suspensionem ingerit, libros hosce minime ad illius oculos pervenisse, sicuti neque inspectos fuisse à P. Orlando ejusdem vestigiis insistentè, affirmare constanter possum; aperte siquidem cognomen illud de *bonate*, seu *bonate* (impressoris characteribus *b* & *b* quandoque se se invicem confundentibus) enunciant quotquot horum Fratrum designatione munitas editiones mihi licuit percurrere. In graviozem lapsum errorem fuit Joannes Albertus Fabricius, qui Tomo XII. Græcæ suæ Bibliothecæ (a), antiquas librorum Juris editiones enumerans, innocentè injuria Mediolanensis Typographiæ hanc sententiam edidit: *Libri juris Mediolani proderunt circa initium Seculi sextidecimi; hoc lausit Alciatus*. Porro quam falsum hoc est! Cûm Fratres de Honate tot in lucem emiserint Jurisprudentiæ libros, atque per decennium ab anno MCCCCLXXIX. huic ferme uni Scientiæ illustrandæ inservierint. Præterea cûm de Zaroso sermo sit, pacta innuimus, quibus anno MCCCCLXXII. inter Typographiæ nascentes in hac Urbe socios statutum est, ut nemo alius de Jurisprudentiæ facultate libros imprimere posset, præterquam Fratres de Burgo, seu de Catibono. Ex primis igitur curis una hæc fuit, ut nobilissima Scientia Juris, facilitate typorum Mediolani floreret; sed tenebræ, quæ Historiam illius ætatis hactenus operuerunt, in causâ facre, ut Fratrû etiam Viri sapies fallerentur: Atque hinc semper dilucidius compertum fit, quàm necessarius fuerit susceptus à me labor, ut gloria Mediolanensis Metropolis ab historicis Scriptorum erroribus vindicaretur.

LUDOVICUS, & ALBERTUS PEDEMONTANI.

Duo, sequenti anno MCCCCLXXVIII, typographice artis Collegæ simul occurrunt Ludovicus, & Albertus Pedemontani. Horum nomen male refert Michael Maittaire (b) sic scribens Lud. & Alb. Er. ac si ultimæ syllabæ cognominis loco starent. Ego tamen, cûm plura Mediolani, & alibi editionis italicorum Carminum *Dantis*, cui Typographi isti subscripsi sunt, exemplaria lustraverim, unumque extet in Ambrosiana Bibliotheca facili intuitu percurrendum, in omnibus hunc ordinem litterarum inveni: *Lud. & Albert.* Ex unico illo opere tanquam è vestigio hic relicto, memoriam hujusmodi Artificum legimus; cûmque iustæ molis sit, utpote au-

(a) Pag. 359. (b) Ibid. pag. 85. & 134.

Cham locupletissimis commentariis Pauli Nidobeati, vix credi potest, in eo condendo universum eorum laborem, & quasi dixerim Officinæ patrimonium exhaustum, itaut rosarum more, de quibus Poëta cecinit :

Una dies aperis, claudis & una dies,

eodem anno insituum, sublaumque hoc prælum fuerit, cum nec aliud translatum, ut sæpius contigit, in Annalibus deprehendatur. Quocirca validius semper fundamentum adstrui opinioni superius indicatæ perspicio, magnam videlicet vetustorum codicum partem intercidisse injuriâ temporum, ac neglectu custodiæ diligentioris.

ULDERICUS SCINZENZELER, & LEONARDUS PACHEL.

QUOD brevior in relatio Typographiæ, cò diuturnior fuit nominis fama in duobus aliis, quos eodem anno MCCCCLXXVIII. Mediolanum excepit, Ulderico Scinzenzeler, & Leonardo Pachel Theutonicis. Huic postremo patria Ingolstadtum fuit; id enim ipsemet testatur in calce ad *l'argitii* Opera, hoc anno apud nos edita. Natale alterius solum laet: Ex Provincia tamen Bavaria ipsum quoque prodidisse, dubitare non sinit Opus Institutionum à Michaele de Tonis Legum Doctore, Civique Mediolanensi emendatarum, cui adjecta est nota in hunc modum: *Per prudentes Viras Leonardum Pachel, Uldericumque Scinzenzeler ex industria gente Theutonica, patriæque Baveria, in hujus mirabilis officii exercitio confectos Mediolani impressum est, completumque feliciter secundo Idus Octobris anno à Natali Christiano MCCCCLXXVIII.* Neque præterite ingrato silentio fas est, cui debeam utranque hanc notitiam, vix semel deprehendam in tanta librorum copia, ut videbimus, hujusmodi Artificum prælo excusation. Eam enim acceptam libenter profiteor à Rev.^{mo} mihiq; amore conjunctissimo P. D. Joachimo Besutio in Romano S. Crucis Monasterio Ord. Cisterciens. nunc Abbate, & Generali Ordinis sui Procuratore, necnon S. Officii in Urbe Consultore, qui cum summa doctrina, peritiæque exoticorum idioma, tumidum, & sacre ac profane eruditionis, summam humanitatem conjungens, studiis meis antiqua sua libraria suppellectile, atque abunde conquesta plurimum favit. Junctis typis aggregatis statim ab initio Opificium suum, illud integro fudere, sedulæque manu supra decennium exerceere, donec abruptâ societate, suum quoque nomen secundum proceduntibus ex propria officina libris adscriptis; nec ullus est Mediolanensium Artificum, si Zaratum demas, qui eos æquare possit copâ impressionum; & oh utinam in fundendis characteribus nitorem potius, quam lucram curassent! Gloriarî siquidem possit Urbs nostra de tam uberi ab ipsis paratâ studiorum fruge; sed cum infelices, gothicoque ut plurimum adhiberint typos, materies tantummodo in pretio est, laudandique obtinatus labor, quem ferè nunquam intermissâ curâ per omnes Seculi illius annos sustinere. Eo autem expirante desinit quidem Uldericus, fortasse è vivis ereptus, libros cedere; nam editiones omnes, quæ millesemum quingentesimum annum, excedunt illius nomen perpetuò silent; at Leonardus Pachel ultra progressus est in subsequens Seculum, longiore præli patientis commendationem promeritus; Anno enim MDXI adhuc in hac arte occupatum vidi, editâ Mediolani *Cicero's Rhetoricâ*. Uterque solutio typorum consortio peculiari symbolum, præli sui index adlegit. Pachel crucis formam adhibuit, cujus imus stipes in duas retortas lineas, quasi radices dirimitur, truncus verò supra longiore lineâ, infra brevior interfecatur, hinc lueris ad latera divisim appositis L. P. Scinzenzeler & ipse crucis imagine usus est, sed duplicatis brachiis quasi decussatâ, ita ut lineæ brevior supra, longior infra, transversim decurrat. Pes crucis videtur infixus subiecto tronco inæquales iidem angulos faciente, & includitur ducti in orbem lineâ, intra quam habentur hinc inde hæc literæ V. S. Rarò tamen primus hæc typographiæ suæ insignia explicuit, frequentius secundus. Leonardo Pachel alterum Socium præli obligasse sub illius Seculi finem docet via italicè scripta S. Nicolai Tolentinatis, quæ ad calcem hæc habet: *Impressum Mediolani per Magistrum Joannem de Lignano, & Leonardum Pachel Anno Domini MCCCCLXXXVIII.* Sed ultra hunc librum initi novi fœderis testem, nihil hæc usque comperti, quod illius continuari posterum fidem faciat. Fortasse enim abruptum fuit præproprio fato Joannis de Lignano, cujus celebre nomen ab instituta ferme in hac Urbe typographiâ usque ad hunc annum perennasse in libris ære suo excusis infra dicemus.

SIMON MAGNAGUS.

ETIAM annus MCCCCLXXX. novum Typographum Mediolano dedit, Simonem Magnagum, qui opus de *Sententiis*, & *Synonymis ad Rhetores*, à Stephano Flasco de Sincino clucubraum vulgavit. Sed vel illum citò amissum, vel ipsius editiones, infelici vetustarum rerum fato consumtas conquiri possumus, cum nullo alio impresso eodice notus posteritati fuerit. Alterius nomen additum video insigni volumini Statuæ, cum Mediolani hoc anno typis commutato, Pauli nempe Suardi sui verbis ad calcem descriptis: *Explicit liber Statuæ in incite Civitatis Mediolani videlicet amantem Deo diligenter impressus operâ, & impensâ egregiâ Magistri Pauli de Suardi.* Atamen an illum Typographorum catalogo adnumerem anceps hæreo; cum enim aliis carcam editis exemplaribus, quæ ab eodem exercitum verè hanc artem ostendunt, novissime eâ formulâ frequentissimè primo ævo usurpata opera, & impressa non tam designari Artifices manu, præloque impressioni insistentes, quam Viri doctrinâ, & nobilitate conspicuos libris accuratis, ac splendentibus edendis diligentiam emendationis, aut pecuniam impendentes, non ita præceps in hunc fontem hector, iusticiæque pronuntiando abistino, donec clarius aliquod for-

quid CON-

CONRADUS PACHEL.

Post Typographum mox relatum, septennii intervallo, occurrit Conradus Pachel ex eadem, fortasse Leonardi familia, sed nullo alio superflite indicio notus, quam duarum impressionum in re juridica, quarum prima prodit anno MCCCCLXXXVII altera tertio abinde anno, deperditis procul dubio, ut pluries observavi, intermedii temporis editis libris.

JACOBUS DE S. NAZARIO DE RIPA.

Paulò frequentior mentio occurrit hujus Artificis, cujus typographica experimenta primò innouere, anno MCCCCLXXXIX. Si tamen moræ diuturnitatem in Urbe hac nostra, cum paucitate codicum nomen ipsius referentium componamus, asserendum erit, aut pigro nimis prælo usum fuisse, aut communi luctuosa ceterorum calamitate quamplura ejus opera periisse; cum ab octennii officio hæc constanter exercito, vix quinque mediocrius etiam formæ impressiones nobis incolumes pulsata tot infortuniis ætas illa transmiserit. Rei medicæ typis suis promovende studuisse hunc Typographum, suadere videtur Commentaria super Avicentiam, quæ pluribus exarata voluminibus à Johanne Marthæo ex Ferrariis de Gradi, nobiliorem persulsum editionum illius partem efficiunt. Certè, ut credamus ipsum minimè ocium frigido Tocarari infedisse, non leve argumentum est gentilitia tessera, quæ, rarè inter Mediolanenses Typographos exemplo, secerat officinam suam voluit, erectâ in symbolum cruce patriarchali duobus concentricis innixâ circulis, intra quos literæ initiales nominis, & parva alia crux sinuosis accentibus media continetur.

PHILIPPUS MANTEGATIUS.

Claruit sequenti anno MCCCCLXXXX. Philippus Mantegatus, seu de Mantegatis, dictus Cassanus, seu de Cassano, Oppido ad Abbatem oram etiamnum celebri. Diversam hanc appellationem consultò adnotavi, ne Lectorem fallat varietas nominum, quæ alternatim adhibuit in subscribendis libris prælo suo editis; iidem enim unus & idem Typographus designatur. Diligentie hujus Artificis debemus conservata nobis scripta vigentis tunc Mediolani latine, ac italice poetis; licet enim hæc ultima asperis, blasphemisque metris ob depravate lingue illius commune tunc vidum claudicat, longèque absit à dulcedine, delectuque vocum, quibus in præfenti fluere cernitur argentei amnis in modum, lepore omni, ac venustate usque ad apicem, artis exculta; plurimum nihilominus intersuius detegendo Seculi illius genio, primisque laudandis conatibus, multum virilis gravitatis in ipsa etiam infantia referentis hujusmodi facultatis. Vulgavit igitur Mantegatus haud ignobili caractere Petri Apollonii Collatini Fallos majores, Aurelii Albuicii carmen de antiqua Mediolanensium Victoria ad Parabiagum, Bernardi Bellinzoni italicis Rithmos, S. Johannis Baptiste Vitam à Francisco Philispho eodem cantu descriptam, Gasparis Viscomitis, Equitis Mediolanensis præclarissimi, Paulum, & Dariam simili metro illustratos; & fortasse etiam italicorum Epigrammatum (vulgò *Sonetti*) volumen ab eodem Viscomite conditum tantæ ingenii, ac metri laude, ut Petraracham Mediolano redonatum Scriptores coevi predicarent; in eâ enim editione, priori proxima, nomen Typographi desideratur. Alii ultra, nonagesimum quintum prædicti Seculi annum nihil Mantegati typis elaboratum adhuc emerit.

BERNARDINUS DE CASTILLIONO.

Hujus Typographi unicum tantum proximo anno MCCCXCXI. impressum opus inveneram, *Æliopi* videlicet vitam, & fabulas, Philippo Mantegatio sociam manum addente. Alterum postmodum casu offendi apud circumfœtancum Bibliopolam, vitam nempe italicam Beatissimæ Virginis biennio inde editam; cetera, si quæ in lucem protulit, adhuc in obscuro latent.

SEBASTIANUS DE PONTREMULO, & HENRICUS GERMANUS.

Adem raritas editionum occurrit in duobus hisce Typographis Sebastiano de Pontremulo, & Henrico Germano, quos solus *Isocrates* græcè excusus enunciat; unus tamen hic codex emendatione, ac elegantia typorum, quemadmodum superius innuimus, ita insignis est, ut summæ ipsorum laudi sufficiat, illudque Claudiani sibi adoptare possit: *numeri damnum Proserpina, pensat*. Henricum hunc Germanum non alium esse, quam Uldericum Scinzweiler mihi aliquando insinavit tum affinitas nominis, quæ ad indicandam in Germanis eandem personam, promiscuum Henrici, & Ulderici usum facit, quemadmodum testantur Sermones S. Bernardi in Cantica italicè redditus, atque in calce ita subscripti: *Impressi à Milano per Maestro Henrico Scinzweiler tedesco MCCCXCIV.* tum notum ejusdem Symbolum postremæ illius codicis pagine affixum. Atque rem aliis perpendenti visum est securius consiliū altius opinari. Cum enim septennio post superfluerit in eadem typographica arte, ac Civitate constans Opifex iste, nullâ

Tom. I.

f

alii

aliâ editione græci voluminis notus, monstro simile foret, si uni imprimendo Hocrati se ipsum, typos tam nobiles, gravesque in eisdem parandis impensas addicere voluisset; nisi fortasse involvere placet communi, quem supra deploravimus, græcarum impressio infortunio etiam jacturam illarum, quas succedentibus annis curatas ab Ulderico nostro certe præsumere debemus, si verè Hocrati græca editio ipsum Auctorem habuisset; sed quia id quoque favorabilem, suspicionem potius, quam solidam conjecturam sapit, arbitrarer dici convenientius posse, ab Ulderico Scinzenzeler exteris illis Typographis aut Officinam commodò, aut æs mutuo datum fuisse, atque idè propriam quoque notam illi codici appositam, non secus ac Johannes Legnanus Mediolani, & Octavianus Scotus Venetiis libros pecuniâ suâ exculos symbolo proprium nomen indicante obsignabant. Quidquid tamen asseramus suâ difficultate non caret, cum omnia in incerto versentur.

GULIELMUS LE SIGNERRE CUM FRATRE.

Hactenus promovendæ, augendæque famæ, ac splendori Mediolanensis typographiæ Itali tantum, aut Germani Artifices infudaverant; nunc in honoris partem etiam Gallia venit, Gulielmo le Signerre, seu Signer, ac Fratre suo Rothomagensibus hoc profectis, præluum non incelebre in Urbe nostra statuentibus. Solus hanc artem pertractare cepit Gulielmus, atque inter primos labores, quos anno MCCCCXCVI. in edendis libris suscepit, *Franchini Gafuri Practica Musica* numeratur, cultu omni non tam nitidi characteris, quam æris incili figuris latis asfabrè delineatis instructa; in prima enim fronte effingitur Apollo lyram manu tenens, dexteram ejus latus occupantibus Musis vultu suo expressis, sinistram Planetis per hieroglyphica indicatis; pagina verò, quæ primos exhibet in corpore libri characteres, ejusdem celaturæ ornamentis, quæ vocant arabica, sparsim distributo cœtu puerorum, musica instrumenta pulsantium, per ambitum clauditur; subius in vacuæ oræ spatio exculpta ipsius Gafuri imago visitur, hinc quasi ex Cathedra doceret, illinc veluti adstantium discipulorum cantum dirigeret. Hæc autem omnia diligentius notanda censui, cum nulla adhuc superioribus annis eleganti hæc methodo adornata in Urbe nostra impressio occurreret, vergatque id in laudem amplectens Gallici hujus Typographi, qui non tam vulgari ceteris arte typos componere, sed æreas quoque tabulas industria icalpro exarare novebat, ut ex ipsomet testatam habemus in alio ejusdem Gafuri opere inscripto: *Harmonia Musicorum instrumentorum*, editoque Mediolani per Gothardum Pontanum anno MDXVIII, ad cujus calcem hæc leguntur:

MAGISTER GULIELMUS LE SIGNERRE

Rothomagensis figurarum celator

AD LECTOREM.

*Desine mirari, si qua mendosa figura,
Lector, in hoc libro cernitur esse, rogo.
Ingeniis, studique mei complectere putavi
Partes, assiduo doleo non placuisse tibi.
Quod molet, ac siccit (quod nostri) tanta papyrus
Spargitur, invito sapius artifice.*

Tertio post anno socium Fratrem habuisse docent impressiones nomine amborum adnotatæ. Uterque tamen insubris soli impatiens, expleto eodem Seculo deseruit hanc Urbem, typographicos suos ad viciniorum patriæ suæ regionem transtulit. Anno enim MDIIL eos Salutii degisse dilucidè indicat tractatus à me inspectus de *Veritate contritiouis* Johannis Lodovici Vivaldi de Montecregali Ord. Prædicatorum, ab hiis Typographis ibidem excusus. Nihilominus prædictum Gulielmum non omnino Mediolani immemorem evincunt memorata nuper ejus carmina, ex quibus perspicuè habetur, vel hac remisisse æreas formas mano suâ celatas, vel fortè etiam retulisse pedem, ut musicas figuras æri incidere, quin typos reportaret, aut resumeret, cum alterius Typographi nomen indicata editio subiiciat.

JOHANNES BISSOLUS, & BENEDICTUS MANGIUS.

Anno MID. iterum græcæ typographiæ vestigium Mediolani invenio, duobus hujusmodi characterum novis, præclarisque Artificibus adlaborantibus. Hi fuerunt Johannes Bissolus, & Benedictus Mangius Carpenienses, à quibus Phalaridis Apolloni, & Bruti græcæ Epistolæ anno MCCCCXCVIII. Mediolani excusat fuisse, disertè asserit Maittaire pag. 256. Ego tamen cum eandem Epistolarum exemplar offenderim in Bibliotheca S. Barnabæ hujus Urbis, viderique in calce adnotatum impressionis locum, nempe Venetiis, & annum MCDXCVIII. nolui hoc novum

græcæ

græcæ typographiæ apud nos, patrio veluti in solo florentis, vestigium cæcis oculis arripere; præcipue cum multis reliquis impressoribus à Veneto Senatu indicta, affixaque eidem libro id certo certius evincat; nisi forte quis velit iterum à memoria Typographis impressis Epistolas illas, cum Mediolanum commigrasset. Procul dubio præsentis anno Mediolanum accersiti, celebre nomen sibi fecere impressi Svidæ Lexico, ob typorum nobilitatem, atque emendationem adhuc ferme in eo pretio habitum, quo tunc erat Manuscriptorum exemplar adeo peraratum, teste Demetrio Calcondyla in Epistola græca eidem præfixa, ut qui illud in Italiam, aut Græciam possideret, thesaurum se habere arbitraretur. Nec prætereundum est, Demetrium ipsum hujus edendi Operis præcipuum Auctorem, utpotè græcæ linguæ publicum tunc Mediolani professorem, non aliam exordiente præstationi suæ materiem selegisse, quàm indusitriam, peritiamque summam hujusmodi Opificum in excudendis græcis typis, quos haud dubie pares esse elegantioribus illorum temporum nemo in hujus klomatis Scriptura, vel modicè variatus non judicabit; quocirca etiam à Johanne Salando in Endecasyllabo ibidem in calce impresso, singularis elogii laudem merere.

--- præstante operam, manumque, & artem (a)
Inter calceographos locum tenente
Primum nunc Benedicto in Orbe nostro,
Assumpto in socium suum Johanne, &c.

Hinc emendandus est Elenchus Typographorum Mediolanensium, quem Italico suo libro *De Origine Typographiæ*, inseruit Pater Orlandus, me nomina plurium ipsi ignota, unà cum nonnullis eorundem editionibus per literas transmittente; licet in fine hanc mihi gratiam rependere professus fuerit, se videlicet abstinere à proferendis ceteris libris Mediolani editis, ne mihi hanc Historiam meditantem gloriam eriperet, cum certè nullis aliis indicandis haberet. Accensuit ille Impressorum numero *Demetrium Calcondylum*, quod quàm alienum à veritate sit, memorata ipsius Demetrii Præfatio, & carmina mox allata abundè testantur. Simili argumento expungendus reor ab Orlandi catalogo *Petrum Antonium de Castillione*, & *Joh. Baptista Aluissimum*, quos ipse Typographos facit, cum impensas quidem & ingenii laborem edendis libris commodaverint, nunquam tamen apud nos typos exercuerint. Sed ad rem nostram redeamus. Non caruit symbolo suo illustre hoc præfatum, quin immo rejecta simplici illi Crucum, ac linearum formâ, quam in more ab aliis positam supra descripsimus, primum in hac Urbe nobilioris signi exemplum dedit, adiecto in testatam impressoriam emblemata, cujus corpus efformabat geminus palme ramus hæc, ac floribus exuberans, summâ cuspidè ad latera obverfa, & fasciâ utrumque complectente; Lemmâ verò in eadem descriptum, noto poetæ Emithio: *judavit, & alit*, gloriam veluti laudis utrique Artifici dividebat, supposito primæ voci nomine Johannis Biffoli, secundæ Benedicti Mangii hoc modo I. B. — B. M.

ALEXANDER MINUTIANUS.

Nemo ex hucusque laudatis impressoribus nobilibus, celebrisquæ Mediolanensem typographiam illustravit Alexandro Minutiano; neque enim is tantum curavit, ut in depravatas jam goticâ colluvie Alexandri primævus characterum, & chartæ nitore reduceretur, sed calami ipsimet suum emendandis insignium Auctorum Operibus, textendisque prævis Epistolis, tanta styli elegantia, ac diligentie laude impendit, ut suum Venetis Aldum invideret Mediolanum minimè debeat. Statim ac in hanc Insulam Metropolim Urbem est receptus, addiscendis typendisque polioribus literis se adixit, & nullo fortasse adhuc meditato consilio exerecende typographice artis, in id unum incubuit, ut selectos aureæ ætatis Scriptores, vido Manuscriptorum Exemplarium, aut primorum Artificum mancos, integritati suæ restitueret, mendisque expurgatos publico literarum beneficio donaret; quimmò ot felicitis fulcepti labores propolito suo responderent, impensas quoque adiecit, duodecim annorum currieulo alienis semper usus typis, quos ere proprio lovebat, urgebaturque ad præclaram prælia nostris gloriam comparandam, castigatissime in Operum editionibus puritatis, ac diligentissimi nitoris. Inter primas Minutiani curas Horatius fuit, qui cum Mediolani anno MCCCLXXXV. admodè malè conciarinatus, & infulsis enam interpretatioibus vitatus potius, quàm auctus, *temerario, & sacrilego* (sunt verba Minutiani) *enjussum conatu prodidisset*, ut adpersa macie decolor, & sibi quæ dissimilis venustatem omnem, & vultum quasi suum amisisset videretur, ab eodem sequenti anno emendatus, ac splendori suo redditus, iterum ex Antonii Zaroti officinâ lucem aspiceret justus est. Rem totam narrat idem Minutianus in Epistola sua ad Bartholomæum Calchum Ducalium secretorum Magistrum, huic impressioni præfixa, in qua se ait quæstrum fuisse à Stephano Cremonensi, Calchi contubernali, ut reparandæ Flacco venustati manum admoveat, tantique Viri auctoritate victum, negandi verecundia potius, quàm quòd se posse id præstare confideret, hanc aliam tentasse. Prosequitur deinde laudes Calchi, quas hic referte non vacat, cum de insigni hoc Viro in Historia Literaria anni MCCCLXXXVII. uberius sit differendum. In calce hujus codicis non tam rationem, quàm patriam Minutiani descriptam legimus; claudunt liber his verbis: *In officina*

Egre-

(a) In aliqua hujus Operis, illo anno editi, exemplaria irrepperat metri vitium hoc modo *manum, & artem*, sed in nostro Bibliotheca Ambrosiana correctum legitur ibidem prima typis: *manumque, & artem*.

Egregii librarii Antonii Zarati Parmensis, Impendio Alexandri Minutiani Appuli, de Sancto Severo, quæ Urbs parva quidem, sed Episcopalis in Provincia Capitanata dicitur etiam Fanum S. Severi ad distinctionem alterius Severopolis, quæ est in Gallia, Vaconie caput.

Altera non minoris pretii editio est, quam Mediolani Minutianus promovit, Titus nempe Livius Romanæ Historiæ Princeps. Quid autem in hac impressione, præter nobilitatem characteris, ac exquisitam papyrum, studii etiam sui diligentia apud eruditos meruerit, ipsemet docet in altera ad Bartholomæum Calchum Epistola, in qua eidem opus hoc dicans anno MCCCXCXV. dolet primò avaritiâ complurium Typographorum corruptas editiones è prælo excuti, & bona studia ita depravari, ut dubitandum sit boni ne, an mali plus literariæ rei hic novus scribendi modus attulerit; deinde indicat, quantam ipse in hac sua Livii editione curam præstitit; ait enim, accessit ad examen vetustissimis exemplaribus, plerisque in locis integras clausulas à se repositas, quæ dimidiatæ erant, redintegratas &c. duas verò nobilissimas conciones Scipionis *factas tellus*, ut ajunt, redditas, & sexto libro plura restituta, quæ ad secundum bellum Punicum pertinebant: postremò Calchum laudat, quòd bonarum artium studia in hac inclyta Urbe excitaverit, ita ut rem latinam pariter, & græcam indulgente Illustrissimi Principis Ludovici Mariæ Sforciæ liberalitate ab interitu receperit. Memoratur etiam hic ad calcem præstiti, quod diximus, ætis subsidium his verbis: *Impressit Uldericus Scintzeler impressit Alexandri Minutiani.*

Quandoquidem verò in hac Epistola laudem illam attigit Minutianus, quæ Magnus, & Sapiens Eques Calchus de literaria Republica, ac Urbe tota Mediolanensi benemeritis erat, ob renovatum studiorum splendorem, præsertim græci, ac latini sermonis, adungere licet ab eodem publicas scholas relictas, conductuque liberali mercede præcipuos doctrinæ Viros, qui publicè in hac Urbe nobiliter docendi artem profiterentur. Inter hos Alexandrum quoque Minutianum, facundie purioris commendatione, ac merito adhibitæ in edendis nobilioribus libris longævæ diligentie celebrem selegit, eloquentiæ cathedræ præficiendum. Testatur id nobis fatis Johannes Biffius illius temporis Scriptor, cujus Epigramma jam dedimus, ubi de Ludovico Maria Sfortia Literarum amantissimo, sub initium hujus Operis sermo fuit (a).

Sane Alexandrum publico latinæ facundie Magisterio additum (cujus in memorato Epigrammate cognomen Biffius met) non alium esse, quàm Minutianum, ex pluribus invictis testimoniis colligo; Ipse enim met Alexander Minutianus dimissurus ex Officina sua typographica, ineditum hæctenus Historiam Mediolanensem Georgij Merula antiquitatis Vicecomitem, in Epistola nuncupatoria ad Ottomem V. Vicecomitem, quæ in novis impressis exemplaribus deficit, hanc inter alias ejusdem laudes recenset: *Accedit præterea indoles, quam talem omnibus dedisti, dum literis lubi Joho Viro optimo, & bono literato intra domesticos parietes, ac nobis in publico gymnasio operans navat tam diligentem, quàm assiduum;* Ex quibus verbis etiam conicimus, quanto in honore tunc esset ars typographica, cui publicus eloquentiæ professor, nobilium discipulorum, atque Equitum præcipuum corona stipatus, manum adicere non erubesceret. Atque hic obiter adnotandum reor, in eadem Epistola lateri Minutianum, se huic edendo Operi, eò libentius manum dedisse, quòd, cum Merula discipulus fuisset, optimo, doctissimoque Magistro suo gratum rependere videbatur. Id verò contigisse arbitror cum primò Mediolanensem cathedram confendit Merula anno MCCCCLIV. ut græcis latinique literis publicè Juventutem erudiret; cum enim secundò idem Magisterium exerceat, à Ludovico Maria Sfortia è Venetis Gymnasiis loculenta mercede in hanc Urbem accitus anno MCCCCLXXXII. Minutianus adultæ jam eloquentiæ laudem florens, expoliendis parandisque publicæ luci Auctoribus aurei Seculi, sudores suos impendebat, ut superius exposui. Quod si statuamus, designare facillè possumus tempus, quo ex Apulia ad nos properavit Minutianus, nempe circa medium Seculi XV.

Inique quoque documentum hujus cæmii decoris, Alexandro Minutiano collati, nobis exhibent Epistolæ, & Commentaria Jacobi Piccolomini Cardinalis Papiensis ipsius prælo nudissime impressa anno MDVI. atque ornata prævià elegantis nuncupatoriæ Epistolâ ad Stephanum Poncherium Parisiensem Episcopum, ac Præsidentem Senatus Mediolanensis, ante Iuliedum Caroli tunc Sapiientissimò huic Concilii Præfectum; Operi enim illi præfixum legitur Diploma Ludovici XII. Regis Francorum, Dacique Mediolani, quo cavetur, ne quis per decennium eam impressionem renovare audeat, atque ita exorditur: *Ne dilecti nostri Bernardinus de Sancto Petro, Vincenzius Aliprandus, & Magister Alexander Minutianus artis Oratoria professor, quod nuper accepimus, Epistolas, & reliqua Opera Cardinalis Papiensis summo studio, summoque impendâ collegisse &c. debitis fruantur &c.* Denuum utramque simul & Rhetoricam, & Typographicam artem exercitum ab ipso fuisse apertissime docet Ciceronis de Oratore liber à me inspectus in ampla, illustrissimæque Bibliotheca S. Mariæ Gratiarum hujus Urbis. In ejus siquidem calce sic adnotatum, repert: *Hoc excellentissimum de Oratore opus, in quod Cicero quidquid in eloquentia habuit iudicii consulit, Alexander Minutianus impressit, ut adolescenter, quos Rhetoricæ instaret sacris, ob librorum insipiam non cessarent, quin eo interprete, & duce ad sacratissima hujus divina virtutis adyta penetrarent.*

Quin

Quin immo ad Historiam quoque cathedram promotum fuisse Minutianum haud obscure indicant supplices ejusdem preces porrectae ad Leonem X. Summum Pontificem, ut suspensionem, communicationis contra illius decreta, & inflicti anathematis verendum fulmen à capite suo averteret. Causae hujus feriem, tanto tunc strepitu agitate, non injucundum Lectori erit compendiarie narratione hic descriptam inspicere. Cornelii Taciti Historia Venetis, & Mediolanensibus typis vulgata pluries prodegerat, accephala tamen, magnaque sui parte adhuc in reconditis membranis latens, cum ab undecimo tantum libro Annales isti exordium deducerent. Succedentibus dein servidioribus curis, antiquitatem omnem scrutantibus, sub initium Seculi XVI. inventi in Germania fuere primi quinque ejusdem libri, famaeque eruditi hujus thesauri romanam usque in Urbem citò citius pervolante, Leo X. literarum ac literatorum Patronus & Pater, nullum non lapidem movit, ut manuscripto illiusmodi exemplari possetur. Quingentis aureis illud redemptum Lipsius scribit; magno certe pretio acquiritum ipsemet Summus Pontifex in Brevis suis literis eorundem impressioni praefixis testatur: Ratus enim indecorum fore liberali suo erga literariam Rempublicam genio, si quae recens cruda & latebris pretiosa haec Romanae Historiae monumenta publicum excitaverant plausum, privati in thecis suo tantum commodo reservaret, ea in lucem emittere statuit, delegitque ad hanc curam gerendam Philippum Beroaldum, summum tunc doctrinae opinione Romae florentem. Ut verò eidem magnificentius gratificari posset, non modò liberam eorundem editionis facultatem ipsi concessit, sed statutà etiam ducendum aureorum pondi Ecclesiastici juris Typographis, aliisque ubique gentium indictà excommunicatione lata sententia vetuit, ne quis praeter Beroaldum illa praelo subdere auderet. Accidit, ut per amicos Romae degentes admonitus Minutianus impressionis, quae ibidem peragebatur, avidusque novae hujus historiae oculis ebullienter rogaret, obtineretque, ut prodeuntia è typis foliis singillatim remitterentur; dein reficant animum dulci cupiditate praedium suum iisdem honestatis, inficis procul dubio (ut par est credere) interpositi anathematis, illa excedere cepit, opusque suum alacriter prosequeretur, sperans se ab Urbe nostra hanc diligentiae laudem recepturum, ut editi Mediolani eodem anno MDXV. Cornelii libris, Romanà impressione studia nostra non indigerent. Reliquit hoc (quà viâ, ignotum) Summus Pontifex Leo, plenusque iustae irae Romani illico Minutianum accessit. Inhorruit ad improvvisum Mandatum Typographus noster, utque, exasperati Principis vultum effugeret, conceptamque indignationem demulceret, praecipuus auctoritate Vros adhibuit, Sebastianum praetium Ferrerium in Mediolanensi, & climotanti ditione regis Quasitoribus generalem Praefectum, ac Senatorem gravissimum, cujus patrocinio officisque apud Romanum Hierarcham ab ineundo molesto eo innere levaretur. Quod etiam, imperavit conditione pacti, ut per literas exculationem errori praerenderet, inflictae sacrae poenae, si qua innodatus fuerat, benignam remissionem exoraret. Dedit itaque Sanctus Suae supplicem libellum, in quo renuntiatem domesticae fortunae in primis accusat, seque ab ea liberari testatur, ne ad Beatinidinis Suae perles accederet, quod quidem in partem summae felicitatis suae numeravisset; deinde haec subiungit: „Nunc quando huic meo voto cura familiaris obstat, & rerum angustia adversatur, per literas, quod praesens nequeo, erroris mei veniam precor, quam quidem à clementissima Tua Sanctitate exorare non despero, quod à nulli cupiditate prorsus, sed ab ignorantia penitus profecta (culpa) est. Nam cum ex alma Urbe ista Tua, Cornelii Taciti non universum corpus, sed membratim ad me missum fuisset, vidillemque à Beroaldo Viro sancto docto, quantum diligentiae adhibitum esset, ut quam emendatissime ederet, illico cogitavi Augustalem illam historiam Auditoribus meis hoc anno exponere, cujus ut copia illis ferret, Librariis meis describendam tradidi &c.“ Nec irritae preces abiere, nam Summus Pontifex Leo Brevis literis, datis anno MDXVI. inscripique *Dilecto filio Alexandro Minutiano Layo Mediolanensi*, non modò benignam absolutionem ab Ecclesiasticis censuris, si opus foret, indulgit, sed insuper facultatem fecit, ut libros eosdem ad impressionis finem perduceret, impressioque ubique gentium, re tamen cum Beroaldo composita, venales proponeret. Ambae haec literae ad calcem Cornelii eo anno editi leguntur, cujus non tam primos quinque libros, ut Beroaldo Romae fecerat, sed reliquum etiam corpus, Mediolani olim impressum Francisci Putetolani curâ, vulgavit. Digna lectu est Epistola Nuncupatoria ad Sebastianum Ferrerium eidem praemissa. Fingit enim (poetica veluti rapus idea) Cornelium ipsum hujus Mediolanensis editionis laetitiam summâ excitatum, ab inferis campis, ubi supra mille & quadringentos annos commorabatur, ad Minutiani domum te contulisse, eisdemque hanc Epistolam dictasse, in qua se gratias quamplurimas Sebastiano Ferrerio referre profitebatur, quòd illius patrocinio deberet, ut qui Pontifici interditi metu in hac Urbe delitescere, coactus novum veluti carcerem pati, non minori dolore, quàm quòd per tot annos apud latinis hostes in pedore, & tenebris neglectus jaceret, jam tandem liberè in lucem eductus fuisset. Opportunitate autem hinc arrepta, praclari hujus Equitis, ac filiorum laudes fusè prosequitur, ac tandem Minutianum etiam eidem commendat, redux ad Elysios campos, à quibus ob id solum paulisper abesse impetraverat, ut tanto Meccenati suo venerandus adolveretur. Quod verò ad propositum meum attinet, observanda censo verba illa superius memorata, *cogitavi Augustalem illam historiam Auditoribus meis hoc anno exponere*. Inde enim dilucidè satis firmari autumo, quòd antea diximus, Minutianum nempe non tam Oratoriam artem, quàm Historiam in hac Urbe publicè docuisse.

Annui institutae ab ipso typographice Officinæ designare non sunt longa annorum series,

quâ illum huic arti intentum fuisse scimus, quamvis in obscuro sit, an stipendii tantummodo suis domesticum prælium ageret, an per conductos Opifices, quos ad calcem librorum positos novimus, hæc artem exerceret. Prima, quam viderim, editio adscriptum ferens, more impressorum, *Minutianum* nomen, celebris ex est, nostroque adhuc ævo pretiosa, quâ anno MCDXCVIII., & sequenti, universa Ciceronis opera usque ad illud tempus membratim tantummodo excusa in unum corpus collegit, quatuor complectens volumina; secundo enim illorum indita hæc legitur nota: *Impressit Alexander Minutianus . . . in inclyta Urbe Mediolani, Loderici Maris legiti Ducas in anno tertio*. Ab hoc tempore susceptum prælii onus tamâ dignitate sustinuit, ut nullo nisi melioris notæ Auctores ab ipso editos, nec nisi venustissimos characteres adhibitos, nobis viginti ferme annorum labores ostendat. Filium habuit parem sibi ingenii præstantiâ, ejusdemque curæ, ac studiorum participem, *Vincetium* nomine, cujus tamen unicum hucusque literariæ diligentie monumentum repertum, Terentii videlicet Comœdias, Mediolani in locum productas sequentibus in fronte verbis impressis: *Hæc Terentii Comœdiæ, cum Expofitoribus Guidone Juvenale, Jodoco Badio Aferfio, ejusdemque præstantissimis, Vincentius Minutianus, Alexandri Filium recognovit* &c. Ad finem verò libri: *Publii Terentii Comœdiæ nunc deligenti curâ, & impensâ vna præbiteri Nicolai de Gorgonzola iterum eduntur*. Ex *Libraria Minutiani MDXIII. Id. Aprilis*. Postrema hæc Appendix fidei facere videtur infirmatæ superius ab Alexandro Patre rei familiaris angustie; valde enim attenuata, imminutata esse debuit, si assuetus mercedem ceteri liberaliter porrigere, jam tum accipere didicerat, præloque suo alienis jussibus inservire; inde tamen obior in Minutianum restitit laus, utpote qui studiosior fuerit literarum, & gloriæ, quam rei private, & lucri.

Ceterum præclarum nominis famam consecutum eum fuisse docent abundè non tam ea, quæ hucusque retulimus, sed testimonia quoque insignium Virorum ætate illa scribentium; Læncius enim Curtius plura de ipso sparsim in suis Epigrammarum libris commemorat, & Stephanus Dulcinius Endecasyllabis à se compactis de Catulli Sirmione, ac de toto loci Benaco, editis Mediolani anno MDII. inferens laudes nonnullorum, Eloquentiæ præstantiâ tunc in hac Urbe florentium, Minutianum illis adnumerat, ipsumque brevi quidem, sed decore hujusmodi Elogio insignit *Pro ingenio eruditissimus*. Plures Epistolas à celebri Benedicto Jovio ad ipsum datas legi in manuscripto Codice apud Commend. D. Joseph de la Turte Rezonium Novocomensem Patriarcham, qui in florenti ætate non mediocrem eruditionem, amoremque studiorum ostentans, eundem proferre in locum, unâ cum aliis tanti Viri operibus meditatur. De prima tantum Jovii Epistola delitære lubet nonnulla, ut inde dilucidius pateat, quanta is doctrinæ laude in Republica literaria fulgeret. Plautum emendare aggressus fuerat Baptista Pius, cùmque *Affartem* Deam, ab ipso memoratam, interpretaretur, constanter assereret, vocem illam in Plauto esse corruptam, legendumque ibidem non *Affartem*, sed *Artem*, idest Virtutem. Contra Minutianus Plautinum vocem tanquam genuinam tueri coepit, contendens *Affartem*, Deam Syriam esse, idest Venerem; ne tamen sibi nimium blandiri videretur, opinionis suæ momenta ad Jovium per Epistolam detulit, enixè eundem rogans, ut quid de *Affarte* sentiret, scripto referret. Non dissimul responsum Jovius, prolissaque erudita Commentatione Minutiani sententiam illustrans, se in eandem utroque pede concedere professus est, ac post multa in illius laudem congeffa, hæc subdit: *Tu, qui in studiis humanioribus adolevisi, & sanum eruditissimè, cordatque boninis nomen promeruisse, vel ab ipso Pio decipi non poteris*. Præterire nequeo inscriptionem hæc Epistola præfixam in hæc verba: *Benedictus Jovius Alexandro Minutiano bonarum & literarum apud Infubres Professori*. Confirmari enim video à cœvo Scriptore, quod superius ex Biffi carmine, aliique securis vestigiis telegeram, Minutiano nempe injunctum munus fuisse, ut publicè in hac Urbe Eloquentiam doceret.

Quo anno mortem obierit, incertum est; usque ad annum vigesimum primum Seculi subsequens edendis in locum libris adlaborasse constat ex Epistolis, & Commentariis Jacobi Amanati Cardinalis Papiensis, eo anno ab ipso recuiss, teste Auctore *Fremdationum ad Vossium*, Tomo XVII. Ephemeridum Venerarum (a), cùm opus illud exitum jam typis suis evulgasset anno MDVI. Post illum annum nusquam in libris editis memoratum vidi Alexandrum Minutianum, idque mihi argumento est, vivere desisse. Quandoquidem verò neutram editionem Cardinalis Amanati in suis Annalibus memoravit Maittaire, non ingratus fore arbitror eruditus Viris, nonnullas alias è præclarissima hæc Officina dimissas attexere, cum raras admodum inuente Seculo XVI. celeberris hujus Impressoris editos libros Typographici signent *Annales*. Apud me servatur opusculum elegantissimis romanis characteribus impressum, abique numero paginarum, ut prima hujus artis ætas ferebat, *Dialogus nempe de Amore*, quem Bernardinus Corius, ad amovendam juventutem à fallacibus plenisque periculi Amorum illecebris, italica tunc rudi lingua, digessit. Præcedit Epistola Lancini Curtii in hæc verba: *Consulsi me pro eo, quo polles can-* *doce*, magis tamen amicitie quam judicio indulgens Bernardine, Vir humanissime, an *Dialogum* de amore, quem ad Franciscum Gallaratem affinem tuum, egregii corporis, liberalisque ingenii juvenem dedisti, quod opusculum bonæ frugis plenum haud injuria appellas, edendum censuam, & quæ tecum domi meditata disputataque sunt, digna doctis auribus credam. Respondet autem, se non tantum luce dignum existimare, sed etiam cupere, ut in manus hominum cedat, utpote profuturum adolescentibus, ne ab ambigua illa immanique bellua, amore vide-

videlicet, capi se finant. Subinde prosequitur commendare extendens proximè ab ipso Mediolanensem Historiam, inquit: „Imitaberis præserea scientissimos belli Duces, qui levis armaturæ militum, velum exploratorem quandam ad pertinzandas itinerum difficultates emittunt, habebisq; librum hunc, prodromum quasi, majoris operis tui, quæ externæ plura memorarum dignissima, & patriam omnem historiam ab ovo, ab Urbe illa condita ad tua usque tempora patrio & exuberante sermone, ut Romani romano, complexus magno labore, innumerabilibus vigiliis, & lucubrationibus, conquisitis & coactis undique animalibus perduxisti, tanta rerum, & nominum varietate, ut unde illa hauseris nonnisi admirari suppetat. Id quale quantique putandum sit, brevi videre cuicumque, characteribus elegantissimis, sub doctissimi Alexandri Minutiani diligentia, formatum licebit &c.“ Sequitur breve Endecasyllabum carmen Cæsaris Sacci ad eundem Cornium, quod ita exorditur:

*Leitor materiam rogas libelli.
Non hic sunt Veneris joci procaces,
Non hic infidias fruit Cupido,
Non hic blanditis Deum sequuntur,
Non illis datur hoc quies scello,
Sed sacror docuit valentiores
Rebus callidus arduis magister &c.*

Reliquum verò Libelli occupat Nuncupatoria Cori Epistola ad Johannem Franciscum Gallaræ consanguineum suum, & Dialogus ipse inter *Nieratum*, & *Euphikum*, in cujus calce hæc leguntur:

*Ex Monte Cyllenio, Olympiade quinta cum dimedus
Supra trecentum & septuaginta ab Incarnatione Redemptoris,*

quo numero Olympiadum designari annum MDII. compertum est. Claudis hunc Dialogum duplex Epigramma, alterum italicum Antonii Fregosii Equitis & Poëtæ, latinum alterum Stephani Dulcini, quod non absonum est referre:

*Grata Cupidinei requies liber iste furoris
Dolle Cori, quanto su probat ingenio.
Sublimi Historias animo complexus, amoris
His etiam ludis, culmina laudis habes.*

Denique Alexander ipse Minutianus Epistolam ad Amatores dirigit, ut ineptias suas agnoscentes vel amorem penitus rejiciant, vel minore cum infamia ament, Auctorique gratias agant, quod anxii eorum curis tam salutare concinnaverit pharmacum. Minutius hæc describere libuit, cum penè conscriptam hujus Opusculi, à Corio nostro elaboratæ memoriam compererim, uno vel altero tantum Exemplari in tot excussis Bibliothecis à me repero.

Svetonium quoque de Claris Grammaticis, & Rhetoribus, unâ eum Sexto Aurelio Victore eodem à Minutiano testatur Isaac Casaubonus in suis ad eundem librum Commentariis, evulgatis anno MDGX. cumque asserat, eum excusum Mediolani fuisse ante annos centum & octo, tempus editionis concipimus, nempe annum MDII. Editione illa frequenter utitur idem Casaubonus, nisi quod sui initium, opinionem improbat Minutiani, qui Svetonium scripsisse affirmabat &c. *omnibus Viris illustribus Romanis*, cum S. Hieronymi auctoritate, aliisque argumentis evincatur, constituisse illius Scriptoris curam in exornandis tantum Viris literariis illustribus laude.

Eodem anno MDII. impressit Minutianus Statuta Mediolani reformatà à Ludovico XII. Rege Galliarum. Bonini Mombrii Trenchocis in funere Galeæ Mariæ Sfortiæ Ducis Mediolani anno MDIV. Gabriels Pirovani Dialogum de Astronomiæ Veritate, eum Epistola nuncupatoria ad Johannem Jacobum Trivultium anno MDVII. Balhafarris Fidelis Archipresbyteri Modottiensis de Prærogativis S. Johannis Baptiste anno MDXIV. Julini, Flori, Sexti Ruffi Epitomas anno MDXVII. Reliquis insignis hujus Typographi impressiones, à Maittaire non enunciatas, quæ procul dubio plures sunt, alii ocio liberiori fruentes in catalogo referent.

Implenda huic seculari annorum periodo quatuor adhuc Typographi Mediolanenses superant. *Johannes de Lignano*, de quo ad finem sequentis Capituli uberiori laude mentio fiet, necnon *Ambrosius de Caponago*, quem sub Alexandro Minutiano stipendia fecisse docet unica à me hæctenus explorata editio, nempe *Rationale ceremoniarum Misse Ambrosiane*. Uterque autem peculiari Typographi nota memoratus legitur sub finem Seculi exstantis, nempe anno *MCCCCXCIX. Johannes Angelus Schwanzeiler* procul dubio ex Ullderici familia, ut cognomen idem, atque idem symbolum libris adjectum ostendit, sequenti anno MD. imprimere libros cepit, pluribuscumque

fatis

factis nitidis, atque accuratis editionibus clarus, non minore laboris patientiâ, quàm pater fortasse suus Uldericus, typis continuò exercendis ætatem suam impendit. Viginquinque siquidem annis elapsis post datum prælo nomen suum, necdum à typographicis curis manum revocasse, ostendit insignis ea Lucani impressio, commentariis ferme omnibus illo ævo elucubratis, à Sulpitio Verulano, Philippo Beroaldo, Badio, Sabellico, Jacobo Bononiensi, aliisque stipata, quam Braydenfis Patrum Societatis Jesu Bibliotheca elegantissimè instructa, selectisque libris redundans custodit. Hicce Commentariis colligendis, edendisquæ proficiam studiis operam suam ab hoc Artifice collocatam pluries invenio, in ipsis usquæ typographiæ suæ primordiis; nam anno MDI. Juvenalem à quatuor doctis Viris Mancinello, Calderino, Merula, & Valla luculentâ expositione illustratam publici juris fecit; Martialem anno MDV. cum Commentariis Calderini, Merulæ &c. Qua in re silere nequeo, Mediolanenses typos, non minus quàm Venetos de literaria Republica benemeritos esse, quòd eruditos labores istos, aliosquæ plures viventium ætate illâ celeberrimum Interpretum nobis servaverint; illis enim debemus tam intimè emedullatos, exhaustosquæ reconditâ doctrinâ veteres latinos Auctores, licet neoterici eorumdem illustratores gloriam sibi universam adfiscicere videantur, ne indicatis quidem his fontibus tam limpide, plenequæ fluentibus; cùm tamen inde excerpta, & deducta penè omnia sanioris eruditionis additamenta sint, adeoque corniculæ Ælopiæ in modum alienis plumis se amittant, nec aliquid novi, præter laborem selectioris compendii, aut elegantiam styli, aut venustatem impressionis depromant. Excipii hinc autem velim Harduini Plinium, paucosquæ alios Auctores, qui vel nullos, vel ineptos interpretes antiquos nacti sunt, quod quidem in Hermolao ipse Harduinus reprehendit. Postremus Mediolanensium Artificum *Petrus Martyr de Mantegatis* hoc eodem anno prodiit, successitque è etiam fortè Patri Philippo jam memorato, è vivis crepto; Animadverto siquidem illius agnomen de *Cassano* huic quoque subnotatum in libro mihi humanissimè communicato ab insignis non minus eruditioris, quàm pietatis Equite Mediolanensi D. Aliprando Abb. Vicecomite, cui titulus iste præfigitur: *Cerva Bianca del Magnifico Cavaliere Antonio Psileremo Fregoso in octava rima*, legiurque in calce: *Impresso in la inclita Città de Melano per Pietro Martire di Mantegazzi ditto il Cassano nel MDX.* Hinc verò intelligimus, perdurasse illum quoque in hoc typographico officio plurium annorum curriculo, licet quid ultra hoc tempus de illo actum sit, prorsus ignorem.

De Typographis, quos Mediolanum aliis Urbibus dedit.

C A P. V.

EX his, quæ hucusquæ enarravi, compertum est, quàm frequentes, quàmve illustres Typographos primo illo apud nos excolte hujus artis Seculo Mediolanum habuerit, partim ex teros, partim tribulés suos. Verùm si quid opis alieno è Cælo accepit, ipsa etiam natos, educatosquæ suo in gremio cives hujus artis cultores eximios in alias Urbes ad rei literariæ proventum effudit, non solum hospes, sed Mater, nec sibi uni, sed extraneis quoque regionibus ferax insignium in typographia Artificum, nobiliumquæ Virorum, qui vel operâ, vel sumptibus suis pluribus in Urbibus hoc proficiuum studiis institutum promovcrent. Veneta Urbs, cui per ea tempora, nulla par esse potest editionum præstantiâ, ac numero Typographorum, non modicam partem peculiaris hujus decoris Mediolano acceptum refert; sex namquæ Insulorum Artificum prælis auctum sibi hujusmodi ornamentum vidit, quorum quandoquidem nonnulla omissa sunt in editis à Maittaire typographicis Annalibus, hic referre Lectori non ingraturum existimo. Primus, quem repperim ibidem libris imprimendis additum, *Marchesinus de Savionibus* fuit, cujus nomen, unâ cum tribus aliis sociis, omnino à Maittaire præteritis memoratum legitur in postrema paginâ antiqui codicis tum in Ambrosiana, & Monachorum S. Ambrosii Mediolani, tum in laudatâ Abb. Aliprandi Vicecomitis Bibliotheca asservati, inscriptique: *Historia di Troja composta da Guido de Giudici di Colonna da Messina*, quæ alia non est, quàm *Diâtes Cretenfis* italicè redditus, ampliorquæ eo, quem Cornelius in latinum transtulisse dicitur; post ultimas namquæ lineas libri, venustissimis typis excusit, hæc sequuntur: *Impressa per Antonio de Alexandria della Paglia, Zuane, Salvarzo, Bartolomeo da Fossombrono della Marca, & Marchesino di Savioni Milanese nella inclita Città di Venetia nelli anni della Incarnazione MCCCCLXXXI.* Ibidem *Job. Baptista de Sissa* Mediolanensis anno MCCCXCXI. floruit plurium editionum eumulo, pretioque conspicuus, quarum postrema mihi nota est, opus nempe elegantiarum *Laurentii Vallæ*, anno MID. luci donatum. *Damianus de Mediolano* Mercurium Trismegistum Marfilio Ficino Interprete, & Svetoniano L. XII. Cæsares cum Comment. excudit anno MCCCXCXIII., sequenti verò Virgilium cum Servii Commentariis. *Job. Aloysius de Varisio* Horatium edidit cum quatuor Commentariis Mancinelli, Acronis, Porphyronis, & Landini anno MIID., & alteram succedente anno à Maittaire minimè relatum, nempe *Plinii historiam naturalem* ex Castigationibus Hermolai Barbari *diligenter recognitam*, quam apud Comitum Donatum Sylvam inspeksi hæc in calce referentem: *per Joannem Aluifum de Varisio Mediolanensem. Georgius de Rusconibus* impensis suis impressit Petri Hædi Presbyteri Portuensis librum *de Mundaorum hominum temeritate, atque stultitiâ* anno MDII.,

MDII., diuturnum laborem suum typis adhibens usque ad MDXIX., quo ab ipso excusa opera *Antonii Mancinelli* inveni; addidit etiam symbolum patriam exprimens, Mediolanum videlicet tribus hinc initialibus literis G. R. M. *Jacobus* denique *Pentius de Leuco*, se quoque Mediolanensem inferibens Sermones, quadragesimales Joh. Aquilani Ordinis Prædicatorum, in Bibliotheca Charusæ Majoris Papiæ custoditos, in publicum promittit anno MDIX.

Nemini tamen Veneta Civitas devinctior fuit, quam *Ottaviano Scotto*, Viro nobili, in insigni Oppido Juris Mediolanensis Modoetia nato. Hic enim Venetias profectus liberali æris sui patrocinio illius Urbis præla sic fovit, ut innumerae sermè editiones ipsius nomen, ac symbolum terentes quaque emergant, videaturque ejus ope conditum ibidem novum emporium codicum impressorum; ab anno enim MCCCCLXXX. usque ad expletum illud Seculum, quo tandem vixit, pro virili semper typos promovit, dignus propterea ut singulari hoc elogio à Maittaire donaretur *Veneris rei typographice maximum adjumentum afferbat Ottavianus Scotus Modoetensis Vir nobilis, quo impensas largi ministrante typographi plurimum in arte profecerunt non proficiat, quod minorem, typographiam in suis initiis tantos progressus fecisse, cum viri ortu, & opibus insignes arti promovenda manus advenirent* (a). Nec minus illustris mentio est, quam suæ Historiæ de origine, & progressu Typographiæ inseruit Johannes de la Caille; ubi enim de Urbe Venetâ loquens Octavianum Scotum recentit, hanc honoris gratiâ epigraphem subdit: *Ce Scott est distingué d'avec les autres imprimeurs de son temps par la grande quantité de livres, qu'il a fait imprimer, & particulièrement de Médecins*. Quin immo Andreas Chevallierius gallicæ nationi vindicaturus laudem deducit ad apicem perfecti decoris sui typographiæ artis, veneratoris editionis exteriorum Artificum numerat, quibus effectum est, ut supra ceteras Urbes Venetæ Respublicæ excellentiæ famam in re typographica consequeretur, atque inter eos, qui characterum mirâ pulchritudine præla sua celebria reddidere, Octavianum Scotum in eodem cum Spirenribus Fratribus, Johanne Colonienfi, ac Menthen, & Jacobo de Rubéis gloriæ gradu collocat, designata etiam, veluti sui dicti teste, impressione Decadum Flavii Blondi anni MCCCCLXXXIII., & altera sequentis anni Julii Cæsaris Commentariorum (b). Adde ego, quo meritum nomen, gratis animis altius inculcam, non defecisse Venetis Octavianum, etiam postquam Octavianus ipse viæ defecit; transmissio enim in Posteris non tam hereditario asse, quam benevolæ erga, literas amore, insillire illi gloriosæ vestigiis, & subinde ad plures annos perduxere eandem curam, & subsidia Calceographiæ, ut testantur mihi plura eorum temporum volumina, liberali ipsorum ære excusa, & peculiariter anno MDXXXX. Bartholomæi de Spirâ Quæstio *De necessitate Confessionis ante sacram Communionem*, cujus calci apposita hæc lego: *Mandato, & impensis Heredum nobilis Viri Domini Ottaviani Scotti Civis Modoetensis*, adpicit etiam ipsius testatâ typographiâ.

Neque in hoc ære nostro unicè fuit Venetiarum Civitas, Papiæ etiam, scientiarum nutritrix nobilissima, beneficium hujus particeps venit, *Autonium* namque de *Carebano* Mediolanensem habuit, qui pluribus ibidem annis exactis in typorum officio, publica luce donavit Avicennam anno MCCCCLXXXIII., & Joh. Jacobi de Mantis de Bosco Alexandrini Commentaria in Mesue, appellata *luminare nostrum*, cum hac nota in fine: *Impressum in tuelitri Civitate Papiæ studiorum omnium altitè per Magistrum Antonium de Carebano Mediolanensem Impressorem dignissimum*, anno MCCCXCII. in fol. Has autem geminas editiones à Maittaire ignoratas inspexi in opulenta veterum impressionum Collectione Comitissæ Donati Sylvæ. Neque illaudatum præteritis est nomen Civis nostris *Johannis Legnani*, qui optimè de hac patria sua meritis ob auxilium domesticis aris Mediolanensibus typis constanter præstium ab anno MCCCCLXXX. usque ad extremum Seculi illius, ac vitæ suæ, patrocinari quoque voluit Ticinensi typographiæ, editiones insignium Auctorum in ea Urbe propriis sumptibus curans, quarum unam, *Commentarii vilesleii super toto titulo de fide Instrumentorum Felini Sandei Ferrariensis* evolvere mihi licuit in Bibliotheca *Santæ Mariæ Coronatæ* Mediolani, antiquis codicibus divite, reperique in ipsa Legnani symbolum, ac memorem hanc notam in calce: *Papæ per Michælem de Giraldis, impensis Domini Johannis de Lignano Mediolanensis anno MCCCXCII*. Hanc tamen sicuti & cetera Felini Sandei, Viri tunc temporis celeberrimi opera, ibidem impressa eodem anno, Maittaire omnino intacta dimisit.

Quandoquidem verò de optimo hoc nostro Cive mentio incidit, non extra orbitam flexerim, si debitam ejus familiæ laudem diligentius persequar; nam & ipse, ut Octavianus Scotus Venetiis, vixit est indolem suam Nepotibus insudisse, cum ultra quinquaginta annos perennet in vulgaris codicibus celebre nomen Legnanae Domus, cujus impensis luere excusi: Neque solum inuenta publico bono liberalitas, sed peculiaris quoque diligentia in *Jacobo* ejus filio ita emicuit, ut viri doctrina præcipui credere ipsius prælis non dubiaverint lucubrationes suas, quo castigatius imprimerentur. Fidem facit huic præclaræ commendationi Epistola data Paridis anno MDII. à Jodoco Badio Ascensio, cujus elogia fusè recitat Chevallierius, Aldo illum æquans, & Trithemii auctoritatem interponens de eodem, in libro *De Scripturis Ecclesiasticis* hæc asserentis: *Vir in Secularibus Literis eruditissimus, & divinarum Scripturarum non ignarus, Philosophus, Rhetor, & Poeta clarissimus, ingenio excellens*, &c. Præfixam eam legi Epistolis familiaribus Ciceronis.

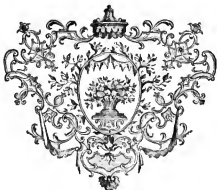
(a) Ibid. pag. 139.

(b) Ubi supra pag. 6. & 72.

ceronis, iterum editis Mediolani per Johannem Angelum Scinzenzeler, cum Commentariis Uberlini Clerici Crescensinatis anno MDVII, ad Baldunum Gruterum discipulum suum datam, in qua haec leguntur : „ Totum praeterea Epistolarum contextum recognovi, & fideliter integritati praeiunctae restitui, atque utinam non iterum Calcographorum incuria depraveretur ! Quod ne fiat, *Jacobum Lignum* Civem & Bibliopolam Mediolanensem, sanè diligentem & probum, qui earum imprimendi curam suscepit, obnixè rogavimus .

Demum ne diutius, quam par est, peregrinam ducam per conterminas Urbes gloriam Mediolani, appono instar Coronidis huic Elencho *Psalterium Davidicum* pentilingue à *Petro Paulo* Mediolanensi, jam laudato (a), Genuae impressum, cujus plura exemplaria egomet inspexi, in Ambrosiana, Braydensi, S. Mariae Coronatae, aliisque Bibliothecis, immortalia tam indolis Artificis monumenta . Sed jam ab Impressoribus, qui corpus formamque extimam, ad studia doctisque Auctores, qui animam veluti, intinuique pretium impressionibus in hac inclyta Urbe paratis, dederunt, calamus deflectamus .

(a) Prolegom. cap. II.

HISTORIA

TYPOGRAPHICO-LITERARIA

MEDIOLANENSIS.

AB ANNO MCCCCLXX. USQUE AD MCCCCLXXIII.

Typographice Italice incunabula Mediolani potius fuisse statim ac à Germania deductum in hanc Provinciam fuit praclarum huiusmodi ornamentum, aulamque Urbem ceteris praestitisse, edidit primam apud nos *Hieronymus Anselmus*, ita secundo testimonio firmatum superbi crediderim, ut arduis extremisque contentione inuria videri possit, principia huius laudis gloriam Mediolanensibus Typis denegare. Atque cum vel abruptus nostris in Urbe fuerit à primis Artificibus ad Sublancense Caenobium migrans, editos subsequens annis libros absumpserit, eadem editionum inopia laboramus, ut historiam Typographice Auctores vix unum, aut alterum codicem memorant, qui à prelis nostris prodierit, toto quinquennio inducta primam in nostram Urbem illius artis, ab anno nempe MCCCCLXX. usque ad MCCCCLXXIII. Quod circa ne per inane hoc temporis spatium, veluti per desertas Lybia arenas, frustra Lectorem delatam, statim dum litterarum eorum historiam ab hoc anno exordiri à hinc enim continetur serie usque ad exitum Seculi XV. rerum describendarum materiam, aulam semper variamque, temporum ordo exhibebit. Verum quidem est, tunc quoque in hunc primordium librorum suppeditatum à Typis Mediolanensibus nobis relictum occurrere, adeo ut hodie aetas, praclaris huius artis apud nos nate infamiam vocare debeamus. Nihilominus, amnis in modum, qui parvis initis à fonte dilabens, turgidior postmodum aquarum mole ad Oceanum procurrit, Typographia Mediolanensis aucto Artificum numero, in eum subinde crevit splendorem, ut sicuti praclaro characterum nitore jam summam sibi ab huius artis Scripseribus laudem, conciliavit, ita uberi, nec adhuc enigma editorum, voluminum copia, illius Annales, si aeternum excolantur, valeat augere.

Sed antequam operi manum apponam, candidè profiteri opus est, me non semel adsumum fuisse, atque in Prolegomenis etiam quidem esse, quod, cum aliarum artium primordia, relique etiam peregrinorum primordia ad nos delata, in partem historicae referantur, alium de Typographia primulae libris Mediolanensibus silentium reperiatur, tanto veluti consensu Scripserum, ut quavis per id tempus Mediolani degere Franciscus Philolophus, plurimisque ad amicos procul hinc positos de rebus Typographicae epistolas daret, ac libros alibi exculos ad se mittendos curaret, nullum procul verbum de incunabula apud nos Typographiam, deque impressis ipso, praesente prima Auctoribus proculerit, eademque negligentia id praeterierat Donatus Boffius, Georgius Mercator, Trullianus Calchius, ac Corius, intra fines huiusmodi Seculi Parisie historiam texentes. Hinc tamen altioremer ingere animum mihi persuasi, ut quod ab omnibus omissum fuit, nostraque aetate in partem haud postquam litterariae historiae cessit, vivide aggrederer, illustrareque.

Qua fuerant in Urbe nostra primi huius artis in-

A stiruare coniectare quidem licet, non securè proferre, cum Claudius Salmasius, qui *Historiam Augustam* Mediolani proculum anno MCCCCLXV. frequenter inspicat, contraxitque, minime prodiderit Typographi nomen, cui insignis huius operis apud nos adnotari beneficium debemus. Id tamen excusum fuisse à Germanis Artificibus Coarado Swinhaym, & Arnoldo Pannartz dubitari vix potest, cum teste Joanne Andrea Episcopo Alciensi in epistola ad Sixtum IV. primi hi fuerint in Italia Opifices Typographice artis, ut tertio capite jam adnotavi. Sed quidquid sit de illo, ceterisque libris ante hunc annum ibidem indicatis, procul dubio Antonius Zarotus Parmensis nomen suum exemplaribus in Urbe nostra editis primis inscriptis, primumque opus è prelo distillum lucere *S. x. Terentii Comediarum*.

B Ante hunc annum lucem publicam vidisse scripta celeberrimi huius Poetae, quae certum aliis in Urbibus excusa, atque multa illustrationibus postmodum prodire, nemo haesitus enunciat. Emendatam quidem est Joh. Albertus Fabricius in sua *Bibliotheca Latina*, qui principem Terentii editionem evocavit, quae Tarsini curata est anno MC. CCLXX. IV. cum tamen altera quoque Romana biennio ante prodierit, ut Maittaire (a), & Joh. de la Caille (b) testatur faciunt. Non moror hic quidquam de Legnano, in hoc codice memorato, disserere, cum egeram illius operam, per longam aetatem feriam juvenalis prelis Mediolanensibus prodierit, in Prolegomenis jam commendaverim.

C Libram alteram Mediolani hoc anno vulgatum, nempe *Horatii Opera*, pleno jure nobis adscribere, certe non possumus, cum nullo aut loci, aut Typographi indico signetur; id benignè tamen Michaelis Maittaire conjecturè proderimus, qui Urbis nostrae, atque Antonio Zaroto illum adscribit; postquam enim teratibon calce adjectam repperit:

Hoc quicunque dedit Pansini carmen Horatii

Et stultia formis correctionum effudit in illis

Vixit; & aeterni sit nominis secula vincat

Omnis: cum nunquam numeris abolitur Auctor.

D haec subdit: „eo magis miror hic omnes impressionis nomina omnia fieri, annum, locum, imò & Typographum, quod veribus sui appositis, nec (ut eo tempore Poësis se plurimum habebat) ioculis, Typographi laudare industria, quique, nomini, quod interim taceat, optetur immortali-
tas. Si tamen in re tam studiosè celata conjectura sit locus, Zarotus forte impressionis parentem fuisse, ex typorum cultu aliis, quos excudit libris, collatorum similitudine crediderim. Id igitur mihi non egre persuasi, ut hoc in loco librum hunc, vagum licet, & quasi sortem à parente, abique ulla indicis expositione, proferam tamen parenti nunquam infandam, recessum; quod Antonius Zarotus hoc anno Mediolani excuderet, aperit. (c)

Name.

(a) *Annales Typog.* ad an. 1672.

(b) *Histoire de l'Impression* pag. 17.

(c) *Pag. 77.*

Numeratus hic foret tertius alter codex, quem Cornelius à Beughem inferret libro inscripto *Incommoda Typographica*, ubi inter ceteros hoc anno editos Auctores, *Festum Pompejum*, tanquam Mediolani impressum recenset. Attamen id asserere, cerò nos astitit, cum procul dubio Auctorem hunc nostrum in Urbe publica luce donatum sequens referat astitit: vix autem quidam crediderit, tam cito ab uno Typographo Zaroto, qui solus per ea tempora hanc artem apud nos pertraxerat, geminas ejusdem libri paratas fuisse editiones; atque ideo suspicari licet, in Coracii nomenclatura numerum anni, foliis impressorum officinam vitari. Quamvis, ut verum fatear, ea artem non desint exempla brevi geminatae impressionis censeamus librorum; ut cum cetera istam, que in Annalibus Typographicis non infrequenter occurrunt; in Livii historia hoc anno Romae edita, recita ibidem fuit singulo anno suble- quentis biennii, quomodo modum Joh. Frd. Gronovius in Prolegomenis ad eundem Livium retulit. Quin imò, eodem anno, atque in eodem Urbe, Venetiis semper, bis editum Pomponii Melæ Cosmographiam, ex superius dictis Annalibus ad annum MCCCCLXXVII. dicitur. Quidquid tamen hac in re fit, dubium meum unuere statim ab exordio opportunum duxi, ne ceteris oculis arripere videat quancumque ad augendam librorum seriem, gloriamque torcularum nostrorum amplificandam offende- rim. Id sane citra invidiam proferre valeo, modicam hanc rei typographicæ suppellectilem, quæ à tedeis, veteraque remotæ antiquitatis superflua, gloria sua non carere; cum Auctores editi tum isto, tum altero anno, Mediolanensibus Typis primò debeant acceptam lucem, ac proinde nostræ Urbis beneficium fieri, quòd maturas ac pulvere ac furo re- dempti, doctorum hominum, illi quoque florentium, calamus excutaverit, ut exculi illustraque Com- mentarius, splendens per scholas evolveretur. Nemo verbò mihi vitio placeat, quòd etiam, jejuniusque huiusmodi edicium notitiam exhibeam; nullum liquidum illarum exemplar perstrare oculis liceat, ac proinde commentariis quidquam minime nobis est, et, ævèditi hujusmodi, liberali exercito- rium cura, literaria huiusmodi moneamus.

Necne opulentior librario censu fuit annus MCCCCLXXI. Duos enim tantum libros, parvique etiam molis Mediolani editos nobis reliquit, *Festum Pompejum de Significatione Verborum*, & *Pomponii Melæ de Situ Orbis*; sed inopis calamita- tem, ut æream, laus illa compestat, quòd Offici- nis nostris debeant Eruditorum Cœtus gratiam pro- ductorum in lucrum veterum celeberrimorum, Scipiorum, Melæ præcipuè, quo nò jam fuerant in suis condendis libris Plinius, & Solinus. Primi notitiam mihi perhæmantur communicavit amicus meus Joseph Smith, qui Venetiis degen, conquirenda colligendisque usque prima ætatis codicibus operam diligenter navabat. Alterum servat Biblio- theca Ambrosiana, sed ita destitutum omnibus præ- vix adæquatioribus, quibus dignosci possit è quo penu prodierit, aut quem habuerit Editionis patro- num, ut vix in calce impressionis locus, *Mediola- num* videlicet, interest.

Vacuum omni editione Mediolani peracta dimi- si annus MCCCCLXXII. Michaeli Maittaire: Cor- nelius tamen à Beughem, & Pellegrius Antonius Orlandus (d) typis nostris adscribunt *Librum Fæstorum Poggii*. Quamvis, ut verum fatear, etiam caruisse hac festiva Editione Urbis nostræ, haud multum ludoem inde detraxeretur; Gerardus enim Joh. Vossius, quòd fecerit oblitus, qui fecit hoc Opus, dignum fuisse iudicavit (e), reperi-

hendique Jacobum Bergomensen, qui illud *pal- ladium* appellaverat (f). Auctores verò Ephemer- idum Venetiarum (g) acerbam querelam consequentem in Ambrosiana Typographos, qui suis jam sepultum in tenebris hunc librum ad locum revocare anno MDCCXII. gallice traditum, atque ad cumulan- dam inveterandam, adnotationibus etiam auctum vulgarent. Ceterum editio, quæ nobis tribuatur, pri- ma non fuit; altera namque Civitatis ab Orlandis me- morata (h) anno superiore gloriam hanc occupave- rat, facile concedendam.

Pomponius quoque *Melæ* hoc anno Mediolani excusum refert Fabricius in Bibliotheca Latina: (i), sed cum ibidem agat de principio editionis, quòd procul dubio ad annum præteritum spectat, manifestum est, præli errorem in eam paginam irrepsisse.

Securam alteram editionem, Mediolani hoc anno prædictam, atque hactenus ignotam, mihi recensitissime obulit Bibliopha Patrum S. Augustini Cœnis degentem, quòd inter ceteros primæ ætatis excusos Codices, hunc etiam servat ipsi inscriptionem: *Gorgii Trapezanti de Partibus Orientalis ac Præfixio- nis Compendium*. Cum tamen liber iste biennio post in Urbe nostra prælium iterum subierit, fermecon- ad literariam historiam ex ipso illustrandam, anno MCCCCLXXIV. institutum reservamus.

POGGIUS FLORENTINUS.

Quoniam paulò ante Poggium memoravimus, virum magis aliquoq. nominis in re literaria, suscep- pi à me muneris esse arbitror manuscripta Exem- plari ejusdem Operum, quæ in Ambrosianam Bi- bliothecam illata sunt, indicare; utque à *Fæstis* rari libello, de quo proxime sermo fuit, exordiar- mur, Cl. Recensari in via Poggii, præfixa ejusdem Iustinæ Historiæ Florentinæ primam ab ipso vulgare, scriptoris hujus sumus, si non statim recteque, ficere, saltem à fæstibus diti in eum Urbem comp- diti tutari contende, inquam: „Poggii facetas „Volucranus, & cum eo Trithemius, Gescrus, „Vossius, & Erasmus graviter inculat, opus id „dignum igne censentes, quos secutus est præci- „sus Historiæ Concilii Constantinensis recens Auctor „(1): Harum tamen non paucas, & fortasse tur- „pillimas Poggii injuriæ tribuas censio, quòd duo- „bus in Codicibus manuscriptis accuratissime evolu- „tis eas non invenirem.

Sinè inter ousros Codices manuscriptos serva- tur chartaceum earundem Exemplar, anno MCCC- LIX. die tercio Aprilis conscriptum (ut in calce ad- notatur), adque vivente adhuc, sed morbo primum Auctore, quippe qui Ill. K.J. Novembri illu- sine anni vitam deposuit. Id autem notum CIV. Facetas complenditur. Succedit alterum vulgari præter charta conscriptum, quòd CLXIX. Facetas re- fert; denique tertium in Pergamena, elegantis cha- racteris exaratum, usque ad CCH. illa exten- dit. Hinc clarè dignoscimus, in majorem, cum ab ortu suo acceperant, molem excessivè loculentos hos jocos, facile res novas addente proclivi semper, ad turpis risus materiem amplificandam, blindum ob- scœnitari suæ protervorum licentiæ. Itaque non memo- ritò Poggii vindicta egit Recensator, quævis re- prehendus nihilominus ille fit, utpote duorum crimi- num reus, & quòd innotuit narratiunculæ scriptio- nem suam ipse foedaverit, & quòd aliis effrenibus calidis inveterandam campum aperuerit, luc ex- curandam. Quocirca Lazarus Augustinus Cottæ, Vir mihi amicissimus, fed morte jam ereptus, pos- tremo ex hâc manuscriptis Codicibus Ambro- sianæ Bibliothecæ dono largitus, fronti hæc carmi- na inscripsi:

Poggius

(d) Pag. 228. & 229.

(e) De Historiis Latinis lib. 3. cap. 5.

(f) Supplement. Chronic. ad ann. 1428.

(g) Tom. XIII. pag. 479.

(h) Pag. 137. & 139.

(i) Tom. I. pag. 147. Editionis anni 1722.

(1) Jacques L'Évêque Hist. Conc. Const. lib. 4.

*Poggius ille gravis, cum scriberet ista facetus
Fortè iocabatur, commiscens gaudia caris.
Ne tamen o casta lusus legiote Camœna,
Quos Cotte obsequium nostrum transfixis in aulam.*

Orationes funebres quatuor à Poggio habitas in lucem edidit Auditor Collectionis ejusdem Operum Basilæ MDXXXVIII. nempe in obitu *Francisci Zabarella Cardinalis Florentini; Nicolai Alberti Cardinalis S. Crucis; Nicolai Nicoli; Laurentii de Medici*. Quinque Recanatas enumerat, sed omisissæ ed Cardinalis S. Crucis, Orationes à Poggio habitas in *Leonardi Arctini, & Nicolai P. Summi Pontificis* morte substituit. Ambrosiana Bibliotheca alteram *Poggii Laudationem suabrem*, manuscriptam in Pergamena servat, in qua *Julianus Caesarinus* (Scior) Cardinalis S. Angeli, ac Legatus Apostolicus, in Hungarico prælio peremptus, eloquenti commendatione exornatur. Equidem non desuere Scriptores, qui illustria insigni hoc Viro Elogia contulerent, *Aeneas Sylvius, Cocleus, Paulus Jovius, Oldoinus*, alique; quin mox Ferdinandus Ughellus (m), ut celebriorem cum redderet, inseruit Historiæ Episcoporum Grotianæ Ecclesiæ Juliani vitam, italicè scriptam ab ejusdem Familiari *V. Spysiano Florentino*; quæ tamen ferè tota versatur in recensendis illius privatis virtutibus, morumque sanctimonia planè admiranda. Publica negotia pro Dei Ecclesiæ præclarissimè à Juliano confecta potissimum laudare aggressus est Poggius, in captoque Orationis argumento ab ipso mortis genere tam pio, tam sancto, tam salutari, utpotè qui animam profunderet ob redimendas ab unguibus Barbarorum oves Jesu Christi, æquissimum, effice ait, ut egregio huic Præfati non tam iustus honor, sed maximus habeatur; cum etiam apud veteres in more positum fuerit, ut statuis publicè monumentis præclaros viros donarent, qui forent pro Republica dimicando mortem optinuerint. Nec tamen reliqua Juliani ornamenta intacta reliqueret, ab Urbe Roma, que illi patria fuit, laudem exorditur, inquires, gloriosum extitisse in omnium maxima Civitate natalis locum sortiri, sed multò illustrius, quod eidem plus reddiderit gloriæ quàm accepisset, non fecus ac Cæsarina Familie nobilitate clarissimæ, à qua duxerat genus. Subindè adolescentiæ studia, describit præcæta Romæ, Perusii, Bononiæ, Patavii, tanta ingenii felicitate, ut non tam in Oratoria, Philosophica, & Theologica discipline laude, sed in utriusque etiam juris peritia, æquales suos longè anteiret; quam rem, optimorum Codicum fiduciam lectioni tribuit, ejus gratiâ omnes à se abdicaverat voluptates. Narrat, fulerium Cardinali Placentino potius adhasisse, qui cum à Martino Pontifice adversus Bohemos Hæreticos Legatus mitteretur, cum secum advenit, tanquam apostolum ad inexcusandas cum Ereticis dispositiones, quemadmodum etiam egregiè præstitit, pluribus habitis tum ad Populum eloquentissimis concionibus, tum ad diversos Principes adhortationibus; cum idèò confectus doctrinæ prudentiæque famam, ut ad graviora Legationis consilia sepe adhibitus, cum primùm Romam regressus est, à Martino V. Apostolicæ Camere Auditor meruerit renunciari; quo in officio, excellentibus semper viris demandari solito, summa cum æquitate, ac continentia se gessit, ita ut omnes ejus virtutem admirarentur, integritatem laudarent. Subdit, missum fuisse à Martino Pontifice Oratorem primò in Gallias, deinde in Angliam, ubi duo præclara cecidit virtutum exempla; primum est, cum multa offerrentur, nullo unquam munere accepto omnia recusasse, qua rara probitate animique moderatione maximam nominis famam gloriæque contraxit. Alterum est, egisse Julianum in eo Re-

Tom. I.

A gno, quod ante illum nemo ausus erat tentare: nam habitis in frequenti Prælatorum Concilio luculentæ, Oratione contra quedam Regni Statuta, Romanorum Pontificum auctoritati adversantia, statim illos censuris monuit, ut Pontifici voluntati parerent, magno quidem periculo ad homines ejus rei infueros, sed prospero eventu ob perfectam virtutem, & sinceritatem viri, quo factum est, ut non à Rege solum, sed ab iis etiam, quibus in perorando mandando libertas displicuerat, commendatus discesserit. Hic Legationibus egregiè perfundum, ait à Martino V. Cardinalium albo adscriptum fuisse, subjungens, in ea dignitate non modò priores à Juliano mores servatos, sed virtutes omnes fuisse splendidiè adauctas. Prosequitur enarrare Bohemicam ipsi contra Hussitas Legationem commissam; sed cum animadverteret obduratos in Hæresi animos frangi non posse, indicum fuisse Basilicæ Concilium, cui Julianus tandè præfuit, donec conversa in Sathana Synagoga Synodo, Ferrariam primò, dein Florentiam ad Pontificem Eugenium, collectumque ibidem sacrum Concilium se contulit, ubique illustria relinquens vestigia Sapientiæ Constantiæ in propugnanda Sedis Apostolicæ dignitate, ac catholicæ Fidei candore servando. Memorat postea injunctam Julianum difficultem alteram Legationem ab Eugenio Pontifice, ut nempe discerneret factionibus Pannoniarum, amica pace componeret, quod etiam obtinuit. Siquidem cum post Alberti Regis mortem utrum adhuc ferente uxore, quidam cx Proceribus posthumum Infantem sibi in Regem præfere vellent; alii verò in Ladislaum Poloniæ Regem summam Imperii transulissent, atque idèò acerba utrinque ferverent dissidia, Julianus indicto Budam utriusque partis conventu, tam prudenter arduum hanc causam egit, ut cum regii pueri Matre optatum foedus à Regni Proceribus initum fuerit. Denum ad feralem recensendum Juliani exitum progredior, ac post descriptas infignes de Turcis per ea tempora relatas victorias tum à Johanne Hunniade, tum à Ladislao Rege Pannoniæ, postremum profuturum refero, cui præfens esse non renuit impertituri Præfati, spc ac desiderio incensus, fore ut totâ Europâ Barbâri pellerentur; quamvis interno quodam cladis præfagio literas jam dedisset ad Eugenium Pontificem, quibus protestatur se ad Martyrium proficisci: nec felicior eventus fuit; circumseptus enim ab inopinato hostili phalangis occurfu Rex Ladislaus, sagitta confossus, atque equo delapsus interit; Cardinalis verò cum usque ad extremum hortando milites in acie stetit, omnibus in fugam conversis, & ipse fugiens est interemptus. Ad hoc triste allatum nuncium, adeo commotum Eugenium inquit Poggius, ut immaturam Juliani mortem inter maximas Ecclesiæ calamitates enumerans, per plures dies à lacrymis minime temperare valuit. Clausit verò Poggius Orationem his verbis: „ Nil unquam sibi in vix præter veram laudem, & æternam gloriam expectandam putavit. Id egit semper, ut sua dicta, consilia, facta consensu omnium probarentur. Vitam cum omni temperantia, modestia, integritate duxit; manus puras à muncribus abstinuit; animum castum & sincerum præstitit. Id semper conatus est, ut nil in eo jure reprehendi posset. Tandem pro æternâ, celestique Republica pugans aditum sibi ad æternam gloriam, & immortalem laudem patefecit. „ Stephanus Balutius Tom. III. Miscellaneorum narrationem vulgavit de morte *Juliani Cesarini Cardinalis*, descriptam ex autographo *Ægidii Carlieri Decani Cameracensis*, qui cam se accepisse testatus est ab ore ejusdem familiaris Juliani Cardinalis, omnibus quæ acta fuerint usque ad extremum halitum præfatis. In ea verò exhibetur Julianus in prælio captus à Turcis, coram Imperatore confectus, in Fide dispositionibus & promissis tentatus, denum,

x

cum

Adificiorum reliquis, tum quid sit fortuna diffinitur, & Teucrorum Imperatoria (Amurati à Tamerlano subacti) deliquit capivitas. Secundo exemplis multorum, quos ejus varietas hac etate nostra afflixit, atque ad Martini Pontificis obitum recentiorum, Terras illa complectitur, quæ tuere Eugenio tempora, usque ad initium sui Pontificatus. Addit hæc quartæ de India, Æthiopiæque continens nonnulla, quæ grata fore Lectoribus arbitramur &c. « Cl. Recanatus Literarum inscriptiones Poggii enumerans, secutus recenset *Opusculum de Urbis Romæ descriptione, Libellus de fide India, & Librum de varietate Fortunæ*, cum tamen hæc omnia non idemque Opus finis, serie, ut videmus, eodem auctore; nisi fortasse illa diversis temporibus sequenti elaborata simul collegere, jussu molis Voluminis Pontifici Meccenati oblatum. Sed his omnia, quæ parum refruunt, monere Lectorem opus est, in alio Codicem nostro manu exarato, in quo quartus tantum hujus Operis liber occurrit, illa à tergo adnotati: « Poggii Florentini Historiarum Indicarum ex relatione Nicolai Comi Veneti, qui omnem ferme Orientem lustraverat. Est autem hæc longe copiosior narratio, quam impressa. » Porro dum id legimus, in mentem venit, non aliam editionem indicari à Vincenzio Pinello (hujus erat hic Codex) nisi eam, quam Joh. Baptista Ramusius paravit, interitusque primo Volumini italici sui Operis *De Navigationibus, & Itinerariis* sub nomine *Nicolai de Conti*. (Alteram enim anni circiter MCCCXCII quam innotuit Dominicus Georgius, interitus laudandus, non vidi). Quocirca illam consulas, repetens revera in malis descriptis. Quid autem præfatus fuerit ante hæc Historiam Ramusius, præstat referre.

Narrat ille, « cum interesset ab hoc Nicolao peragrata fuisse Indias Orientales, buisique itineris memoriam in charas relaxare, vident Exemplaria desiderio exarisse, sed frustra; quidem adhibuit quavis curâ ut illo potiretur, neque in Veneta Urbe, neque in aliis Italia quampuribus quidquam emerit. Tandem auxilium sibi ait, hoc iter Lusitanis Typis, ac linguis in Metropoli Regni illius fuisse vulgatum. Illic igitur à se conversam diligentem scribit, simul causam asperens, cur tam longè repetendus fuerit enarris ille apud nos fatus, remque ab ovo sic exordietur. Nicolaus ex Veneta antiqua Comitum familia natus, in Orientem profectus, viginti quinque annorum peregrinatione, ad extremos usque Indiarum penetravit sinus; ubique Italiam veritus cum duobus filiis regrederetur, in Barbaros incidit, quorum minus deterruit, videlicet, ut mortem cum sua Familia effugeret, Christianam Fidem abnegavit. Itaque fecit inde crepusculo anno MCCCCLIV, ad Pontificem Eugenium IV. Florentinæ agerem contendit, gravissimi criminis absolutioem impetravit. Excepit illum benignè Pontifex, eique ad Ecclesiæ gremium restituit, posuente loco innotuit, ut scirem omnem itinerum suorum Poggium, qui ab ejus fecerit erat, exposceret; usque excepit narrationem latinâ linguis donavit. Hæc Ramusius. Contra Poggium ipse sua se curasse tradit, ut Nicolaus sibi referret quidquid ad Indicas Regionis spectabat; ita enim quæsum Librum inchoat: « Haud ab re forsuum esse arbitror, si ab infestis scribendi cursu parum divertens, cum libris hujus faciem impulerim, quæ sit à fortuna accersita, ad initiorem quandam sortem, jucundamque rerum varietatem, legendum animos traductus; quavis & in hoc quoque viæ fortunæ haud parvam licet conspiceret, quæ hominem ab extremis Orbis finibus per tot maria ac terras, quinque & viginti annos pectum, fessum in Italiam reducere coarctavit. Multa cum à veteribus Scriptoris, tum communis fama de Indis feruntur, quorum certa cognitio ad nos perlata arguit

quandam ex eis, fabulis quam vero esse similiora. Nicolaus quidam Venetus, qui ad ultima Indiarum penetravit, ad Eugenium Pontificem (in tum fecundò Florentis erat) accessit venis impetranda gratia; quoniam cum ab India rediens ad Ægypti fines mari rubro percessisset, Fidem abnegasset, & seque suo tantum, quantum uxoris liberorumque, quos secum advenisset, mortis metu, coactus esset. Hunc ego audiendi cupidus; multa enim ab eo jam dicta præsentem cognitione digna, & in doctissimorum Virorum cetera, & domi meæ per cunctas sum diligenter, plurimisque operis partem visum est, ut memoris, & literis traderetur &c. » Confido Poggii verba rectè, cum Ramusius quoniam in fine Italica sua versionis iterum asserat, Eugenii mandato, hæc Poggio fuisse à Nicolao narrata, nihil profus de hac re loquentibus Codicibus nostris. Prosequitur sermonem suum Ramusius inquit, cum per multos annos latius hic Poggii labor oculis in ferriis lausisset, amon tandem MD delatum esse ad Emanuellem hujus aominis primum, Lusitanæ Regem, qui summo studio in id incumberebat, ut mercatoris hujus naves ad intima Indiarum loca pervestiganda progredirentur. Placuit Regi recens illa de Indis relatio, usque ex ea commodè proficeret Subditi, in pariam linguam justè transferri, nec defuit, qui eisdem vocis castellum obliquecur; Onus enim hoc suscepit *Palæstrinus Fernandes* (hunc fuisse natione Germanum, & familiarem Eleonore Portugallus Regine testatur Nicolaus Antonius in Appendice ad Bibliothecam Hispanam, referens non solum iter Indicum *Nicolas Comiti* à Poggio latine descriptum, sed etiam *Martini Pinelli* Historiam Orientalem in Lusitanam linguam fuisse tradidit), suamque interpretationem, Emmanuel Regi nuncupavit. Hanc Lusitanum exemplar nactus Ramusius, italice illud vertit, sed cum admodum depravatum foret, multa desidia sparsim, innot.

Codicis nostri non solum desecravit Nicolai Comitis Narrationem à Poggio literis mandatum exhibent, sed alteram etiam indicam Relationem, quæ Ramusio editio caret, complectuntur. Initium ex ipso Poggio dare hic habet: « Hæc de Indis à Nicolao relata, cum hujus Operi ad Trigenum doctrinam, servata historica fide interuenim, supervenit paulo post & alter à Superioribus Indis, Septentrionem verus, qui ad Pontificem se mittam ad pervestigandos tanquam in altero Orbe, qui summi ad Occidentem Solem crebatur Christianos, asserere hæc. Regnum esse ait prope Caisiam, inter diebus viginti, cujus Rex, & locolique omnes Christiani essent, hæretici tamen, qui Nestoriani feruntur. Eius gentis Patriarcham se delinisse, ut certiora de nobis referret. Ecclesias apud eos majores, orationeque nostris, teduibus tantum, structas asseverabat. Patriarcham auro argenteoque opulentum, ut qui argenti unciam à singulis paribus familias ex censu anno perciperet. Cum eo per interpretem Armenicum, qui trocam, latinasque linguas noviter collocutus, minorem, dimensionem locaque inquit; nam reliquis, mores, ritus, animantes, ceteraque que voluptatem narrando asserunt, difficiliora cogniti incerta interpretis, Indique, non suo fermose loquentum, effusit &c.

Dignis adnotatione illud est, quod in postrema hujus Libri parte narratur, ab eo namque edocetur, etate Poggii peripetiam, atque eisdem scriptis apud nos vulgatis fuisse originem Nil, quam subsequensbus fides vellet rem novam protulere, quæ recordatis Æthiopiæ finis magna itinerum laboribus pervaserunt. Ramusius hanc tandem tribuit D. Francisco Alvarez, qui anno MDXX, in Africam delatus, fontes Nilii proximè attingit, acceptamque à regionis illius incolis loci descriptionem ad

nos tranſiſſe. (In Hiſtoria Itineris Abyſſiniae à P. Hieronymo Lebo S. J. ſcripta, & edita Parisiis anno 1718. Diffuſatione III. primus ex Europeis, qui Nili fontes inſpexerit, aſſeruit fuiſſe P. Petrus Pays S. J. Luſitanus, anno MDCCXVIII. cujus narrationem P. Kircher ſervavit.) Cum verò cauſa lateret, cur ſiſtema illud ſatis temporibus inueneret, Ramoſius Tomo I. inſeruit geminum Epitheton, alteram à ſe miſſam ad Hieronymum Fraciliſſimum, alteram ab ipſo receptam, in quibus de incremento Nili ſiſte differitur. Verum arcum illud multò ante nobis innotuit, in ipſis qui Nilo aſcendi adiacebant Aethiopie habitatoribus in Italia profectis, rem omnem vidit Eugenio IV. Summo Pontifice ſancitè narrantis. Ex Poggii verba, quibus tum Nili ortus, tum incrementum deſcribitur: „ Eodem ſerme tempore, „ & ab Aethiopia quadam Fides cauſa ad Pontificem „ profecti cum rogarerent à me per Interpretem „ de ſitu Nili, ortusque ejus, & an nomen apud eos „ eſſet, duo ex his, ſe fontibus ejus propinquis patri „ tati tuſſati ſunt. Tum cupido inſecta cognoscendi „ ea, quae antiquis illis ſcriptis Philoſophis „ quoque, & Ptolemaeo, qui de fontibus Nili pri „ mus ſcripſit, ignota videtur fuiſſe, qui de ortu, „ incrementoque Nili incerti, multa conſectura opi „ nati ſunt. At ea mihi cum pro veris horum rela „ tis inſouſſent, clumpe alia quidam plura ro „ ganti narraſſent, digna ſciui viſi ſunt, quae literis „ mandarentur. Orii Nili circa aequinoctialem „ plagam in radicibus altiffimorum montium, quo „ rum cacumina ſemper nebulae opulent, tribus ex „ fontibus haud magnis tellatur: duorum, qui paſſus quadraginta inuicem diſtant, aqua laſtra quin „ gentos paſſus ſimul juncta ſuorum effluu, qui Va „ do tranſiit nequa. Tertii, qui & uberior eſt, „ abſorbeſcit ab reliquis millibus, poſt decem millia „ paſſum aqua excreta fontibus purgatur. Nilum „ implet mille Aethiopum aquis in eum utroque ab „ latere decurrentem ageri tellatur. Fluuiis Mar „ ro. Apell. Mayo tantum menſibus magnis imbe „ bus effluu, quibus aſtra ſumma dant Nilo in „ crementum, & inundationis cauſam. Aquam Nili „ antequam reliquis immiſceatur, dulciſſimam, ſapi „ diſſimamque eſſe, quae etiam qui abſtineat, à ſca „ bie & lepra mundari dicunt. Ultra Nili fontes „ XV. dierum ſpatio, Regionis fertiles habitari, co „ lunt, & in eis plurimas egregias Urbes; extra „ ea loca Mare dici eſſe, quod tamen ipſi nunquam „ vidiffent. Juxta Nilum ortum, Civitatem, ex qua „ ori eſſent, nomine Varvariam, XXV. milium „ paſſum patere ambitu, admodum populatam, „ mille in eis Equum excubas noctu fieri ad ar „ cendos multiſſimorum tumultus. Hanc Regionem „ aere temperato amantem, ac pro ceteris uberrime „ ſolo fertilem, ut quae tri ſiſ anno herbas, bis fru „ ges ferat. Frumentum ex vino abundat ea Regio „ cum maxima Aethiopum pars aqua ordeo coſecti „ pro vino utatur. Ficus, perſica, poma arancia „ & quaedam cucumeris ſolus ſimilia, limones quo „ que ac cedros, omneſque noſtraſ ſpecies, amy „ gdales exceptis, apud eos percipi dicunt. Arbores „ permiſſas inſauditas, atque incognitas nobis reuolunt; ſed interpretis difficultate, cum linguam „ tantum Arabum noſſet, conſpicere in literas haud „ facile ſunt. Nilum utique ad Meroc Inſulam, „ propter frequentes pet conſtragoſa faxa deſcenſus „ inavigabile eſſe, citra Merocem navigis aptum. „ Aegyptum utique, ſed propter multiplices ejus flexus, ſex menſibus navigationem trahi ſerunt &c. Forſitan autem haec omnia delevit obſcuro, cum ne „ men tam exſecrare cupido in longinquas adeo & barbaras terras ſe conſecendi, ut propius ventum „ perſequeretur. Id peractum eſt altero ſeculo, atque „ inſiſ merito data eſt laus, qui laborioſe peregrinatio

ni ſole alacriter committentes, myſterium hoc natu „ rae ſumma diligencia & ſtudio in plenam lucem „ promulſere. Dum hac ſcriberem, adnotatum reperi in „ Lipſienſibus eruditis Diariis (a) opus hoc Poggii, quod „ Baſileae merito editum fuerat, integrum Luteſiae „ Pariſiorum anno MDCCXXIII. proditum cum Praſatione „ Cl. Viri Dominiſci Georgii (cui plura debeo „ mihi praſtita Romae humanitati officia). Attamen „ cum editione hac caream, quidve eadem complectatur „ ignorem, quae in manuſcriptis noſtris inveni, pa „ lam ſcribere non erubescam.

Liber De Inſelicitate Principum, editus eſt inter „ Opera Baſileae collecta, atque impreſſa anno MD „ CXXVIII. Dolendum tamen eſt, editionem illam fre „ quentibus, craſſique mendis (ſeu Manuſcripti, ſeu „ Typographi vitio) fuiſſe conſperſam; itam enim „ ab initio ibidem legimus Moribus ad Clariſſimum Pa „ trum Nicolaeum Inſelam, cum reponi debuiffet Nicolae „ Nidolum. Similia paſſim offendiſſimus utique ad „ calcem; ubi hoc tantum memora „ jacent ad quatuor „ ex ultimis lineis, quod ſaltem hactenus citatus reliquit, cum Poggius ſcripſerit, verum requirit. „ Ambroſiana Bibliotheca pergamenum Codicem tenet, „ non tam characteris nitore, quam emendatione praſtantiſſima; fuerat ille Franciſci Piccolpaſſi Archiepſcopi „ Mediolanenſis, qui poſtremis tabulis eundem, „ una cum reliqua literaria ſua ſopelleſcit, Metro „ politanae Mediolani Eccleſiae legavit; cum verò Fe „ dericus Borromaeus Cardinalis Archiepſcopus Biblio „ thecam hac conſidiſſet, impetravit à Reverendiſſimis „ Ordinarii Canonici, ſimul cum pluribus aliis „ praetoribus antiquis Manuſcriptis, in hiſce ſeriniſ collocavit, unque perennis exaret memoria, qui de „ beatior hic Manuſcriptorum theſaurus, in fronte cu „ ſulibet Codicis, Eccleſiae Metroplitanae noſcen eſt „ adnotatum. Iſque Codex ille ante annum MDCC „ XLIII. quo Piccolpaſſus obijt, conſcriptus fuit; nec „ aberrare à vero crediderim, ſi ſuſpicer ab ipſo Poggio „ dono datum huic Archiepſcopo, cum Piccolpaſſi „ Eugenio Summo Pontifici, cui ille à ſecreſſis erat „ (Ughello teſte) admodum foret familiaris. Aliud „ Exemplar hujus Libri tenet Ambroſiana, charta quidem „ conſectum, ſed elegantiffimè ſcriptum anno M „ CCCCLVII. & in mendis carens, quibus ſcater editio „ Baſileenſis.

Alterum Codicem optimae notae cuſtodit eadem „ Ambroſiana, chartaceum quidem, ſed mino „ autoque fulgentem, in quo exat Xenophontis Cy „ ropedia à Poggio in latinum tranſacta. Hoc opere caret „ Baſileenſis Collectio. Praecedat Epitola muncipatoria ad Alphonſum Regem Neapolim, quae ita „ incipit: „ Cum plures, quae graeca ad latinos huc „ erant tranſmiſſiſſent, magnum eſſe ludum ſue „ induſtriam, & magni conſequenti, & ipſe quoque „ experimentum duxi, an aliqui excedere poſſent „ quod mihi honori & dignitati foret &c. „ Commendat ſubinde utilitatem praſtantiſſimi hujus libri, „ quaque libertate uſus fuerit in adnotanda hac verſione „ ſuſtinet; ait enim ſe non ſingula verba, Entomologia, & collectiones, ſed hiſtoriam proſecutum, „ Ciceroſis exemplo, adeoſt octo Xenophontis libros in ſex tantum contraxerit. Tandem ad Alphonſum „ conſeruit, ejuſdem virtutes laudat, quarum gratia „ nemini alteri decipiam eſſe optime Regis Cyri vitam „ ſe putare aſſeverat. Antonius Panormita in vita Al „ phonſi Regis tradit, hunc laborem à Poggio ſuſcepſum „ inſtante ipſo Alphonſo; at ſi verum hoc foret, „ mirum proſectò videri deberet, quod ne verbum „ quidem in Praſatione ad eundem de hac Regi juſſione „ Auctori excediſſet. Addo, contrarium evinci ex „ Epitola Poggii ad Nicolaeum V. Summum Pontificem, quae praefixa legitur libro de Varietate ſermonum, „ in ea cum hac ſcribitur: „ Plurimum quidem me tibi „ debere proſicor, qui ſemper tuis cohortationibus

ad

ad scribendum impoliti. *Statu* certe effecti, ut
"Xenophontem ad nostrum traducerem, qui est de
"infusione Cyri, in quo si quid satis legentibus
"feci, tibi acceptum debet referri, mei laboris Au-
"tori. " Codex iste, antequam in Ambrosianam
"Bibliothecam inferretur, fuerat *Dominici Grimani*
"Cardinalis *de Mores*, cujus in fronte nomen gerit,
"cujusque eximium erga litteras amorem, compertum
"fuit Bibliotheca octo mille voluminum in omni scien-
"tiarum genere domi suae instructa, quemadmodum
"Ughellus, & Oldoinus testantur.

Dialogi de Avaritia ad Franciscum Barbarum,
"tria in scriptis nostris manuscriptorum Exemplaria super-
"sunt, eaque omnia antiquo illius seculi characterem
"exarata. Alteri ea istis subscriptis legitur Amanuensis
"his verbis: *Explicit liber iste, quem ego Augustus*
"Mediolanensis *de Strato Mediolani scripti & explevi,*
"anno Domini *currente millisimo quadringentesimo quin-*
"agesimo *septimo, F. Strato de Mores*; adeoque
"biennio antequam i. vivis Poggii excederet. Horum
"Codicum adjuvamento nobiliter proficiat illius libelli
"editio instrui possit; que enim Basilicæ peracta est,
"cum nostris collata exemplaribus, sparsim in periodis
"moneta est, aut verbis redundans. Seligo medium.
"Epistolæ ad Barbarum, ubi in impressa hæc legun-
"tur: „ Itaque sumpti omnes (nescio an gratum mul-
"tis) mihi certe jucundum, &c. ut exilium, ceteris
"non inutile, ut referrem sermonem habitum contra
"Avaritiam, ab his quos scio haud inferiores
"illis, qui habentur Viri hujus seculi doctissimi, si
"modo allequi posuerit, ut ea perinde, æque ab il-
"lis disputata sunt, à me litteris manderetur. „ Co-
"dices nostri hæc habent: „ Itaque sumpti omnes, ne-
"scio an gratum multis, mihi certe jucundum, &c.
"forsan ceteris non inutile, ut referrem sermonem
"habitum contra Avaritiam à doctissimis Viris, tu-
"que amantissimis, quibuscum tibi frequenter, dum hic
"aderas, & perjurando fuit videri consuetudo, modo
"allequi possim, ut ea perinde ab illis disputata
"sum, à me litteris manderetur. „ De verbis nostrum
"redundantibus exemplum sumo ex initio ipsiusmet
"Epistolæ; ubi enim Basilicensis editio refert: „ Id
"ego nonnullis nostris ætatis viris accidisse puto,
"qui rebus à se editis magnam laudem consecuti
"sunt, & seipsum multis feculis duraturum; nostra
"exemplaria hæc tantum habent: „ Id ego nonnullis
"ætatis nostræ Viris accidisse puto, qui rebus à se
"editis magnam laudem vidit, &c. gloriam conse-
"cuti. „

Epistolarum Poggii, præter eas, quæ sparsæ in
"ter manuscriptorum Litteras celeberrimorum Auditorum in scri-
"ptis nostris occurrunt, in uno Codice XLVIII, in
"altero verò LXIV. diversis generis numerantur. Quan-
"quam ex hisce præsum nondum subierat, statueret mihi non
"licet, cum postremam Epistolarum Poggii editionem
"Parisiis actam minime exemplarem. Geminam Poggii
"Epistolam in alio Codice invenit, quærum prima ad
"Nicolaum scripta Romæ prædie Nonæ Junii MCCC-
"XXXIII. sollemnem ingressum in Urbem Sigismundi
"Imperatoris die Festo Ascensionis Domini, æque
"ipsius coronationem die Festo Pascecolles minutim de-
"scribit; secundâ ad Leonardum Arætinum refert exi-
"tium infelicem Hieronymi Pragenfis flammis damnati
"ob pertinaciam in Hæresi; sed hæc postrema in edi-
"tione Basilicensi locum jam videt.

In memoratis Codicibus describere sunt nonnullæ
"Poggii *Orationes*. Prima est de *Laudibus Medicinæ*,
"in capendis Doctoresque Insignia, quæ ita incipit:

A "Vellem Patres Praestantissimi tantam esse in me di-
"cendi copiam & facultatem, ut hæc præclarissi-
"mam Medicinæ scientiam suis, quæ plurimum sunt,
"possem laudibus ornare; sed brevissimi absolvitur.
"Proliatior est illa, quæ agit de *Laudibus Turci Cris-
"tiani*, videturque habita in aliquo Jurisprudentiali Col-
"legio, quippe in fine Auditores sic alloquitur: „ Ad
"eas (*Legi*) in vos hortor, qui civilis viæ rationem
"delegistis, ad earum cognitionem mentem accom-
"modate. Ego enim, qui in ocio, &c. pace vivere
"cupio, vellem omnes morales illarum cura te-
"neri &c. „ Altera exat *Oratio ad Illustrissimum Præ-
"sidentem Johannem Franciscum Marchionem Minum*,
"ut filio, contra quem indignatus fuerat, parceret,
"atque in hæc verba exorditur: „ Johannes Cassianus
"vir doctissimus nostræ religionis, Illustris Princeps,
"in quadam Collatione prioris Operis, seu partis
"scriptæ, videri sibi Discretionem (ut opinor, Pru-
"dentiam ceteri appellant) esse virescentem ostendit.
"maximam, &c. quasi ceterarum parentem ac modum
"rationem; id multis comprobatur necque tum ra-
"tionibus, tum exemplis &c. „ *Gemma* item Pog-
"gii *Oratio* inferitur in *gratulationem ad eum*, prima
"ad Summum Pontificem pro sponte in eum collato
"in Curia Romana præclarissimo *Auroratissimo* Officio
"secunda ad Florentinos pro reditu suo in patriam.
"Ex *Funeribus Oratoribus* duo tantum ibidem jacent,
"sed jam Basilicæ vulgæ, in *Obitu* nempe *Nicolas Ni-*
"coli, &c. *Cardinalis Florentini*.

C *Tertio Inservit in Philistum Typis* editæ, in
"Codicibus quoque nostris manuscriptis asservantur.
"Alteram Satyricam Epistolam in Ambrosianis Plotis
"reperi, missam à Poggio ad *Petrum Thomam* in-
"signem Philosopherum, &c. Medicum, ut eam remo-
"veret ab amicis, & defensione Philippi. Quæram
"eam esse *Orationem*, seu *Invectivam*, ipsimet scribit
"Poggius in fine ejusdem, quem claudit his verbis:
"Hæc scripsi in *Vallis*, vocans rusticationem in *Terra-*
"novæ XIII. Kal. *Septemberis* MCCCCLXXI. Novam
"hanc iram in Poggio succedentem magniloque Phi-
"lippi Litteræ, in quibus se pollicebatur *Librum De*
"Jesum conari ipsum scripturum, omnibus Philoso-
"phorum *facinus* referent. Quia virulentia & ma-
"ledictorum congerie responderit Poggius, necnisi
"quique poëticæ ea iis, quæ locum viderent; ex-
"tantem præstam, quæ in Codice nostro adjecta Epi-
"stolæ jam scriptæ leguntur. „ Cùm Litteras uno *ter-*
"mine *spirito* (ut ajunt) scriptissimè, referendi verò
"labor esset molestus, tuli mecum ad Urbem, &c.
"Librario meo scribenda dedi, quæ rogo, unâ
"cum oratione, quam ad te misi, communicas cum
"ornatissimo, ac doctissimo *Francisco Biberio*, &c.
"si quid amplius de me scribit ad te (*Philistum*),
"mitte ad me oro; Est enim mihi opus excitare
"aliquo, cùm anni faciem me somnolentum. Hanc
"verò Epistolam, quo certo Auctore ad se desere-
"tur, tradidi doctissimo ac defensori Viro Ma-
"gistro *Dominico* tibi amissimè, quæ si iudicia
"ad te deferretur, ignoret; multi enim ad te leno
"gradu venire, quam perire in vis. Tuta Poggii
"Apostolicos Secretarius. „ Quæ ad huiusmodi
"vincencia ex hæc Epistola colligi possunt, ista sunt,
"adhibuit fuisse à Philippo apud Poggium tum ip-
"sum Thomam, tum Cincium Romanum, ut in-
"amicum rediret, aut saltem taceret; prima verò
"semina acerbissimæ simulatæ inde sumpta fuisse,
"quod Philistum *Nicolaus Nicoli*, Poggio amissimè
"iamam, scriptis suis lacerasset.

ANNO MCCCCLXXIII.

Uberiore aperit campos praeiens arvens; licet enim unum tantum à torcularibus nostris edidit librum, *Dominus* nempe *Comedius* proferat *Maittaire*, & *Orlandus*, plures tamen alios designare possumus, qui in hac Urbe aut reculi sunt, aut penam lucem adpexere. De iis solum nonnulli differam, quos mihi licuit manibus conrectare, quaque ad eruditionem proficere possunt. Servat Bibliotheca Ambrosiana impressum codicem optimae notae, *Enrii Iu* nempe *Pri II*, quos ipse concepit, dum Summum Pontificatum teneret; atque hoc fortasse primum opus est hujus praclarissimi Auctoris, quod typis communis fuerit. Jure autem merito hanc gloriam vindicare sibi debuit Mediolanensis Civitas, cum primos Sacrosanctorum bonorum gradus, qui deum usque ad apicem pervenerunt, in Urbe nostra *Aeneas Sylvius* confecerit. Praepositus insignis Basilicae S. Laurentii dominus ille fuerat, cum Basilicam profectus ad Synodum ibidem celebrandam, privatam adhuc vitam ageret, Secretarii munere fungens apud Bartholomaeum Vicecomitem Episcopum Novariensem, ut tradit Philolus (a), seu potius apud Dominicum Caparicum, cum quo Basilicam profectum esse testatur Gregorius Lolius in Epistola ad Cardinalem Papientem (b). Ad paucos tamen annos insignis hujus Sacrosancti tranquillam possessionem produxit *Aeneas Sylvius*; quid autem in causa fuerit cur eodem spoliaretur, ipsemet natus, scribit ad Geminium (Bartholomaeum) Ducalem Secretarium, atque amicum praecipuum (c). « Vixit alius in Basilicensi Concilio Praepositus Sancti Laurentii Mediolanensis, et tunc mihi Sancta Synodus, quam rursus omnes recognoscerebant, illud contulit (seu potius confirmavit electionem *Aeneas* ad primatum illius Ecclesiae, factam à Francisco Pinzapallo Mediolanensi Archiepiscopo, ut tradit Cl. Muratorius Tom. II. Anecd. pag. 177.) » Princeps Mediolanensis alium ex domo Landrinorum eligit fecit, & datus ei possessionem. Eugenius (IV. Summas Pontificis) eisdem Leonardo Vercellensi de illa providit. Vixi ergo mox Mediolanum, favore roque amicorum, & ex gratia Principis, excluso qui jam erat intrusus, possessionem obtinui, solatui tamen ita ut fecit Todefchino quinquaginta aureis: moxque iussu Ducali Basilicam repeti. Ab hac trionium postis magna invasit Concilium. Dux suum revocavit. Ego quia bonum officium ibi habebam, recedens non potui; morbum incidit, subitque orta febris ita me mortem obduxit. Scitum est id Mediolani Leonardus, cum Eugenius providisset, sublatum me de medio gaudent, possessionem Praepositurae postulat, obtineteque. Ego postmodum convalescens, & audiens me spoliatum, scribo litteras ad amicos; facio fidem meum esse, peto restitui, sed qui Basilicam etiam nonquam obtinere potui; credoque nunquam Principi fuisse rem expositam. Quare cum tu eo in loco sis, quo te cupio & gaudeo, rogo obsecroque, ut aperire illa Principi velis, supplicareque, ut Ecclesiam meam mihi restitui faciat, & si Adversarius dicat se sui habere, non fugio iudicem, Mediolani Archiepiscopum virum sanctissimum, aut Novariensem Pontificem integerrimum Patrem, dummodo, quod iuris est, ante omnia restitui in statum pristinum &c. » Duo hinc colligenda arbitror; primum est, erroris argumentum fore Phi-

lelphum, qui aliam causam erepte Sylvio Laurentiano Praepositurae assignat (d), quod nempe in Basilicensi Concilio vehementer & peracriter in Eugenium orationes habuerit; Quam rem Philolus (Maria Picerones Dux Mediolani) moleste adeo tulit & graviter, ut Praepositurae beneficium, quod in Divi Laurentii Templo Scaramucia interventus in eum dono transferri curaverat, quam primum ablatus *Aeneas* in alium transiret; « Toto enim Caesio dilant, qui superius *Aeneas* ipse descripsit; Alterum, quanti faceret collatum sibi hanc dignitatem idem *Aeneas*, pro qua recuperanda tam sollicito conatu inerat cum apud Amicos, tum apud Principem ipsam Philippum Mariam, ad quem geminis dedit Epistolas (e), quarum secunda sic incipit: « Si essem mortuus, fecit de me adversarii mei nam Celsitudinem intruserunt, minime has litteras modo scriberem, nisi & mortui etiam scriberet; ex qua etiam claritas eliditur Philolphi interpres assertio. Sed de hoc Scriptore parum ago in *Aeneas* Sylvium sermo erit ad annum MCCCCLXXIII incallum tamen abere preces, Deo ad excellens illum designante. Hac adnotare placuit, occasione, hujus Mediolanensis editionis, ut illustre hoc decus patriae meae renovarem, quod semper insignem hanc virum, Pontificum Maximo fide nomine Pii II., totique aliis praclarissimis virtutibus fuscipendum, inter suos aliquando numeraverit.

Mediolanensem aliam editionem profero, quae gravior videri poterit, cum inde los aliqui affundatur tenebris seculi illius secundum facta depulsa. Hanc mihi suppeditavit ornatiissima Bibliotheca S. Mariae Gratianae Mediolani hujus Urbis, ibiqueque Typis Zaroci vulgata ita inscribitur; *Aeneas Sylvius SIMONIS GENUENSIS*. Qui esset hic Simon, quem Vanderlinden cognomen à Cordo, Brasilius suum *Musichum* vocat, paucis exponit Augustinus Oldoinus in Athenaeo Logagico inquisit, *Medium* instituto, *attulisse Nicolao P. (IV.) Pontifici Maximo Sacrosanctum à Sacella, circa annum salutis humanae 1288*. Ex geminis Epistolis huic editioni adjectis, quae etiam reculae sunt Veneris anno MDXIV, una cum eodem libro, in Bibliotheca Ambrosiana recondito, clare innotebit ecclesiasticae epistulae moneta. Primi dignitur ab Auctore ad quemdam Magistrum Campanum in hoc modum: *Dominus suo praecipuo, Domini Magistro Campano Domini Papa Capellano, Commisio Provisore Simon Genuensis Subdiaconi se ipsum*. Subinde prosequitur ita ex illius mandato, quem Philolus vulgare appellat, utrum approposuit huic perficiendo lucubrationi, eandemque sagaci ipsius iudicio emendandum relinquere. Secundi memorat Campani ita exorditur: *Venerabili viro Magistro Simonis Genuensi, Domini Papa Subdiacono, & Capellano, Commisio Rethomagensi, amice suo carissimo* tanquam *fratri Campano*. In ea verò effusa laudibus hoc opus extollit, novumque titulum adprofigendum proponit his verbis: *Ego fide vestram librum institui, Clavis Sententiarum elaborata per Magistrum Simonem Genuensem Domini Papa Subdiaconum, & Capellanum, Medium quondam scholis recordationis Domini Nicolai Papa Quarti, qui fuit primus Papa de Ordine Minorum*. Hanc inscriptionem adproverere in eodem recedendo subsequente prae. Zaroci tamen in eo, luce primis donando, permixtum. Auctoris titulum servavit, atque hinc colligi possit, crediderim, aberrasse à vero Oldoinum, qui tanquam

(a) Lib. 26. epist. 1. fol. 177. verso.

(b) Inscr. Epist. Basil. Nicolotianae fol. 71. verso, editio in Mediol. anni 1706.

(c) Lib. 1. Epist. 30. editionis Basil. anni 1571.

(d) Loc. cit.

(e) Epist. 74. & 55.

diversa opera à Simone Jansenii conscripta recenfer, *Clavem Sacratam*, & *Spem Medicam*, eum unum eundemque illius calami forum esse, variis nominibus appellatum huc usque dicta ducide offendunt. Ceterum hunc edidit Mediolani librum ignorare... omnes Typographi Scriptores, nosque ad eadem, veluti fidei arcam, enunciatas epistolas dabimus. Legitur in fine sequens Epigramma:

Cognita nec pland Medicinæ nomina verum

Promer propofit, quo juvat artis opus.

Si quoniam volui, tantum non posse negari,

Ad veniens satis est hoc voluisse satis.

Ignota pariter hæcenus fuit altera editio, hoc eodem anno Mediolani pulcherrimis Typis à Zircos parata. *Simone Jansenii*, de quo proxime egimus, unum cum Abrahamo Judæo, ex Arabico in Latinam linguam converterat librum *Johannis, filii Serapionis, de simplicibus Medicamentis*. Opus hoc ineditum jussu usque ad annum MDL. crediderunt Viri Clarissimi, Julius Bartolocius (f), Oldoinus (g), alique, ac primò tunc Veneti apud Juntas in lucem productum. Errorem detegere mihi licuit beneficio Augustinianorum Patrum Urbis Cremonensis; In eorum tantum Bibliotheca, referta antiquis Codicibus, custodiens hic liber, septuaginta septem, annis antea typis nostris publici juris factus. An verb *Simone Jansenii*, qui hanc versionem adornavit, idem sit cum *Simone Jansenii* Synonymorum Auctore, dubium est inter Scriptores. Diversum opinatur in Atheno Lugduno Augustinus Oldoinus, idque aperit tradens Lindenius, ac Mercklinus; Albertus tamen Fabricius in *Elenco Veterum Medicorum* (h) unum eundemque utriusque Operis Auctorem esse contendit; quin etiam in chronologico modo lapsus fuisset, postremos duos Scriptores aut si sequem inter Opera Symonis Jansenii recensens eundem Annalista in *Pandectis Martini* *Johannis*, eum Auctorem adnotationum ad hæc Pandectas, ætate posterior, multa ex illius Symonis in suum librum transfulerit.

Prodit quoque hoc anno Mediolanensibus typis *Liber de Medicina Johannis Hebræi Mesuræ*, adjectis in calce adnotatione, *Opus correctum, ac diligenter examinatum per Egregios Doctores almi Collegii Mediolanensis*. Illustris hæc memoria prætereunda non erat, cum florens fami, doctrinæque laude per eam ætatem Medicorum Collegium in Urbe nostra, præclarissimo indicio tenebat. De illo nonnulla innuit, ubi de *Studiis Mediolanensibus antiquis, & novis* egimus. Plenis autem voluminibus hoc Collegium illustrare duo insignes viri *Joh. Baptista Silvani*, qui de ejusdem antiquitatibus, ac privilegiis disseruit, & *Bartholomæus Curioni*, qui de Scriptis Medicorum Mediolanensium historicis tabulis italicè condidit. Certe præstior ceteris potest hæc editio, quæ virosum tanti nominis criterium subit, & formale illam minime per oculos habere, qui universa *Mesuræ* Opera Lugduni postmodum vulgaverunt.

DANTES ALIGHERII.

Inpressis hoc anno fuit Mediolani typis Antonii Zircos *Dantis Comedia*, titubus Maittaire, & Orlando. Ea ad oculos nos tamquam pervenit, æque ideo de hujusmodi editione quicquam proferre mihi non licet. Ne igitur faciem dimittam mentionem celeberrimi hujus Poetæ, ad manuscripta ejusdem opera enuncians, quæ in Exemplaribus manuscriptis Bibliothecæ Ambrosianæ servaverat, me transferam. Antequam tamen de in verba faciam, monere Lectorem opus est, in altero ex nostris codicibus, quo præmitti in fronte hæc duo, characteres non admodum recentis *Vitis, Dantis Virgilis anno MCCCXXI, revera tam florere debuit, eum eo anno Ravennæ animam efflavit: Nota secundo, extare Libros tres de Monarchia Dantis Aligherii Florentini, quem alium fuerunt*

A *à Dante ipse Poeta*. Hæc ad hæc verba admiratione suspensus, eum neminem viderim Scriptorem, ejusdem Opera referentem, qui vel minimam hujus vel suspitionem iniecerit. Extat in Scriptis nostris characterum Exemplar à recentis saltem annis conscriptum sine titulo, sed cum hac in calce adnotatione ejusdem ætatis: *Explicit Monarchia Dantis Aligherii Citherrini Poetæ Florentini; nec alio fide nomine, proscriptus est ab Ecclesiæ hic liber in Iudice Clementis VIII. Quis imò dubitationi omni locum præcludat Auctor ipse, qui Epitaphium fidei condens dum viveret, primò illud Opus enumerat:*

Tura Monarchia, superas, Phlogestonte, Latensque

Lafrando cecidit, velutur Fata periret;

Sed quis poro estis malioribus hostis Castris,

Audieremque sumum prin futoris Adris;

Hic claudet Dantes, patris extorris ab aris,

Quem gemit parvi Florentia mater amaris.

B Elegantissimus Codex alter, in folio pergameno exaratus, & sparsim ad Capita variis coloribus auro innixis, ac figuris depictis, qui seculo XV. innotate conspectus videtur, continet integram *Dantis Comædiam*, eique per columnas respondent breves Latinæ Commentarii, minutissimo ac typis æmulantibus characteribus descripti. Cujus Auctoris hic labor fuerit, pagine omnes silent. Præmittitur hæc Adnotatio: *Codex hic diligentiissime conscriptus, & notis antiquioribus illustratus, primus fuit Thomæ Sigeti, mox Francisci Pinelli Viri Cl., & cujus hæreditas, tota ejusdem Bibliothecæ Neapolitanæ fuit, iussu Illustrissimi Cardinalis Federici Borromæi Ambrosianæ Bibliothecæ Fundatoris. Optatum (primus enim antequam Præfatus) scriptis anno MDCLX. Sequuntur itaque Libri Termini in hac modum: „Incipit Comædia*

C *Dantis Aligherii Florentinis natione & non more, „que dividitur in tres partes, quarum prima allegorie Infernum appellatur, & tractatur in ea de vita viciosa. Secunda Purgatorium nominatur, & tractatur in ea de vita morali. Tertia Paradisum nuncupatur, & tractatur in ea de vita felici, seu de felicitate. „In fine verò hæc leguntur: „Quoniamque verò super hæc delectabili & utili Comædia notavi in his glossulis, siue Postillis, studii scribere singula secundum intentionem poeticam. „Auctoris, non ut faciat aut credam realiter vera fuisse, vel esse vera. Præterea ea, quæ tangere videntur contra Ecclesiæ Romanæ Pastores, & articulos Fidei Christianæ, in quibus ipse Poeta vel fingendo, vel animo livoroso, vel iracundia zelo succensus, & via recta in illum Poëticum decubasset. Etenim supplicio crederetur, quæcumque Lector, si quid errorum, illegitum, vel ineptiarum inveniret, lenim benignæ correptionis adhibere, dignetur huic Opus, quod non presumptuosum, sed obediens, licet insufficient, mandato Egregii Viri (nomine deest) domini mei suscipi; Gratiarum largitori divino hic & semper laudes, & gratias devotè & humiliter referendo.*

E Aliud quoque Exemplar pergamenum ejusdem antiquitatis & diligens characteris in hisce placet jacer, quod universam hæc *Comædiam* complectitur; sed nuda tantum refert carmina, in postremo folio hæc faciem recentiori scriptura *Si Petrus Cæsar*.

Sequitur duo manuscripti Commentarii, quæ primam hujus *Comædiæ* partem exposunt. Alterum italicè linguis est conscriptum anno MCCCXCVIII, atque ita incipit: *Nel mezzo del Chiam di nostra vita &c.* Ad intelligencia de la presente Comædia, si chomo uia li Espofitori in le Scienze, si è da notare quanto chole. La prima che è la materia, over subiecto de la presente Comædia. Seconda quale la forma e d'onde tosto tal titolo e nome de Libro. Terzo quale la Chaxon efficiere.

„Quar-

(f) Biblioth. Rabbini. Tom. I. (g) Ashm. Ligul.

(h) Biblioth. Græco Tom. XIII pag. 424.

Quarta & ultima, quae la Chaxon facile over otit-
litate & sola & directa, & fozto qual filosofa & fo-
tissima & c. In fine illa subditur: „Explicuit
Expositiones super inferno, videlicet super tota
prima parte Comedie Dantis de Adigeris de
Florentia, scripta ad petitionem egregie ac nobi-
lis, & Sapientis Viri Domini Francisci filii Do-
mini Johannis Superargio de Contraria Sancti Jo-
hannis de Bragoli per me Ottobonum de Curis de
Mantua, carceratum in carcere novo Communis
Veneriarum, & complexu de maris, vigesimo
mensis Augusti, anno à Naivante Domini nostri
Jesu Christi Millesimo trecentesimo nonagesimo
octavo, Indictione sexta, existente ipso Domino
Johanne prefato Pontifice & Capiteano Torcell.
de prefato Domino Francisco filio suo Domino ad.
Cum hunc Codicem evolverem, nullo figuratum no-
mine, incidia menti fufpicio, anm forsan Comen-
taria, quae ibidem leguntur, Authorem habere Jaco-
bum Luceum Bonaventuram, qui primus italicè lin-
guâ Dantis Comediam illustravit, annis enim nostro
Exemplari subfcriptis, proximus est illius aetati; Ot-
tobonus autem de Curis Mantuanus, à nemine inter
Dantis Commentatores enumeratus, Amasensis tan-
tam partes ejus videtur. Clarior mihi lux affudit
ex altero Codice manu extraxo, quem paulò post
proferam. Siquidem cum apud Eruditos notum fit,
Commentaria à Jacobo Luceo conscripse, latinè post-
modum redditâ fuisse ab *Alberico Refon Bergomensi*,
versio illa laetis reperta à me ibidem fuit, memora-
ti italicè expositionibus prorsus consentiens. Itaque
istam etiam literarum laborum, huc usque apud nos
anonymum relictam, Authorem suum à me reitutum
non absurde crediderim.

In secundo Exemplari multò majoris molis, fed
characteris, qui eandem statim redollet, cum non-
nulla Prologi, & postremi Cantus folia desint, Au-
thoris nomen desideratur. Initium latine sermone
expositum dabo. *Lo giorno se ne andava e fayer bru-
no*. Postquam in precedenti primo Cantico proem-
iali Auctor noster fecit propositionem, in qua
terigit locum, tempus, & causam motum istius
Operis, & impedimenta occurrentia sibi, & suc-
cursum Virgini, nunc consequenter in hoc secun-
do capitulo similiter proemiali, more poetico fa-
cit suam invocationem sic. Ex hac prima perio-
do, quia fuerit iste Dantis interpres deprehendi;
cum enim alium perultraem manuscriptum Codicem
ejusdem Bibliothecae, cui praefatum est nomen,
Bernartus de Insula, eadem prorsus verba hoc loco
occurrerunt, reliqua etiam verba ad verbum consen-
tiant. Itaque duplex hujus diligentissimi Commenta-
toris exemplar possideamus, aliud vetustius, ac proinde
in principio ac fine lacunum, aliud recentius, ele-
ganti characterè confcriptum à quodam *Uberto An-
tonino* (ut in eodem legitur) anno MCCCLXXIII.
Cl. Murzorum *Excerptis quodam Hispanis*, ab hoc
Scriptore Seculi XIV. desumpta, insertis in primum
Volumen *Antiquitatum Italiae medi Aevi*, multa
de *Bernartus Insulensi* eruditè praefatus. Inter cetera
animadvertit, ad hunc biblicae fontem plures, qui
postmodum Dantem illustrare aggressi sunt, quin ei-
dem gratiam saltem nominis memoriam rependerent;
idque non rarum etiam nostrorum temporum vitium
fuit, alienam enim Sylvam temporis longinquitate,
ab oculis multorum subiectam, ingressi, qui anti-
quos Scriptores Commentarios interpretandos fuissepe,
collecta inde ligna tanquam propria vendiderunt,
ut cum Cl. Marchione Maphaeo in Prolegomenis in-
nuebam. Praeterea statuit (quod hic ostendimus,
non est) editionem Commentariorum Dantis sub no-
mine *Bernartus de Insula*, Venetiis actam anno M-
CCCLXXVII. falsò eidem ascribi; quippe, cum
italico sermone confecta esse sit, potuit quidem ab

aliquo *Bernartus* expulatore compingi, sed minime
genus illius credendum est furtus, qui tanta
tantum lingua opus suum elaboravit. Porro alius ar-
gumentum opinionem hanc, in aliquos graves etiam.
Scriptores à Veneta editione deceptos propagatam,
everit Abbas Barcellinus inferius memorandus, ci-
que explodenda calculum prorsus addiderit Auctores
Ephemeridis Venetae (1) Litterarum.

Preciosior est Codex chartaceus in magno folio,
anno MCCXCIX. scriptus, in quo ea omnia conti-
nentur, quae *Jacobus Dantis filius* elaboravit, ut ce-
lebrem hanc Patris sui Comediam explanaret. Prae-
mittitur titulus: *Io Nomes Domini nostri Jesu Chri-
sti. Incipit quaedam declaratio summaria facta per
Dominum Jacobum filium Dantis Allegherii Poeta
de Civitate Florentia super prima, secunda, & ter-
tia Comedia ipsius Dantis, scilicet super Inferno,
Purgatorio, & Paradiso. Sequitur Declaratio:*

*O voi che fate del verace lume
Alquanto illuminati se la mente etc.*

Postmodum incipit Commentarius in primam & se-
cundam partem, quae, ut diximus, *Alberici Refon*
esse notatur; tertia foliis carminibus constat. Ita-
calce Amasensis nomen descriptum erat, fed nunc
aliquem conspiciat, hoc solum relicto: Scriptus &
exemplatus per De Luca Juris utriusque.
Doctorem Nat. D. MCCCLXXXVIII.
Indic. die XXIII. Mensis Decembris. . . .
Subinde adoequitur alia ejusdem *Jacobi Poeta* cum
hoc titulo: *Incipit glossa eximii Legum Doctoris
Domini Jacobi filii Dantis Allegherii de Civitate
Florentiae vulgarizata per ipsum redimando:*

*Nel mezzo del Camin di nostra vita
Trentasegi' anni s'intende vivendo,
Si prima per altri non s'è impedita.
La silva oscura, l'ignoranza intende
Di questo Mondo miser interesse,
Quando da prima carriere nulla s'apende etc.*

Dubium inter Commentatores Aevi recentioris
fuit, quo anno Dantes calanum apprehenderit, ut
hanc Comediam introiret; nonnulli enim, quibus
adharet Reverendiss. Abbas Innocentius Barcellinus
(1) annum MCCXCIV. designant; Attamen cum cer-
tum sit, prodissè illum in lucem anno MCCLXV.
eiusdem verò filius Jacobus testetur, XXXV. annos
vixisse à Patre tunc numeratis, *Trentasegi'* anni
s'intende vivendo, manifestum sit, exspirare illò seculo
Opus hoc initium fuisse. Eundem annorum
numerus explicit antiquis illis Interpres, quem fa-
peritis inani fuisse *Jacobum Luceum*; siquidem Dan-
tes aetate hominis, iuxta Davidis Oraculum, LXX.
annos spebat, adeoque medium vixit se tunc attingit
arbitratur, quominus revera minime ad metam il-
lam perveniret, quinqueagesimo sexto anno vitam
absolveret. Glossa hac *Jacobi Allegherii* in nostro
Codice octo Cantibus explorat.

Epigrammata Italica, vulgò *Sonetti* numero XXV.
super Infernum Dantis, composita à *Mino de Vanni*
Averne manuscriptis hic servantur in Codice perga-
meno characteris Seculi XIV. De hoc Auctore men-
tio fit à diligentissimo Crescimbenio (m), qui alterum
ex istis in specimen proferet (n), fed usq. incedens
Exemplaria ab ipso descripti, aut Typographi
culpa, vitia alieni verbi legatur.

Pita item Nova Dantis, in alio Codice centum
quinquaginta circiter annorum reperitur, fed multò
castigatior se plenior ea, quae in lucem edita fuit Flo-
rentiae, una cum vita Dantis à Johanne Boccaccio
conscripita, typis Bartholomaei Serapielli anno M-
DLXXVI.

ÆNEAS

(1) Tom. XIX. pag. 218.

(1) *Notitia in Ephemeride Veneta Tom. XIX. pag. 252.*

(m) *Compendio. D. P. V. Vol. III. pag. 170.*

(n) *Ibid. Parte II. pag. 244.*

ÆNEAS SYLVIUS PICOLONEUS,

poeta

PIUS II. PONT. MAX.

Metropolis nostræ, ut paulo ante inuebamur, laus hæc fuit, primam extitisse, quæ typos impenderet publica hæc donandis epistolis ab Ænea Sylvio Picoloneo in ecclesiâ Pontificis Maximi, sub nomine Pii II., dignitate conscriptis. Plures subinde Urbes huius gloriæ dactere nonnulla ex multis operibus à celebri huc viro, in varia vitæ sue conditione elaboratis, sparsim vulgare; donec Basilica, quæ telis fuerat prestantissimi ejusdem ingenii atque eloquentiæ, cùm Basiliensē Concilium celebraretur, provinciam suscipere anno MDLXXI. in unum corpus colligendi, ac prælo excudendi quiddam ab eruditio ejus calamo menteq; profuderat. Aramen hæc etiam nobili cura diligentiaq; minime affectus est Typographus ille, ut umino fieret voti sui compos; æquidem è privatiu scitum alia per subsequentes etates Pii II. opera in publicum prodire, quibus carebat editio Basiliensis. Bibliotheca Ambrosiana inter manuscriptos suos codices numerat Æneæ Sylvi *Hystoriam Austriacam*, quæ inedita jacuit usque ad annum MDCLXXXV. quo Argentorat impetrata primum fuit sub titulo *Hystoria rerum Frederici III. Imperatoris*, tunc *Anno. mccccxliii. Joh. Hardui Brevi*.

Codex alter natus exaratus in eadem servatur, continens *duas supra scriptas Orationes*, quarum nonnullæ nunquam lucem aspexere; Eas in publicum literariæ Republicæ beneficium edere meditatus est Cl. Munerator, sequæ promissio eruditæ Viri obstitit in secundo *Amædoreum* volumine, sed aliis distractis curis, duas tandem isdem inseruit. Itaque Eleonum earum, quæ typis editæ sunt dimittere, gratiam apud doctos Lectores me initurum arbitror, si quæ prælium non subire, degustandæ saltem per compendium profuerint. Memoratus Codex diligentiore scriptus huic titulum gerit:

Orationes Æneæ Sylvi, qui postea Summus Pontificatus assumptus Pius II. est appellatus.

I. *Hæc prima habita fuit ab eo nondum factis initiato in Concilio Basiliensi, cum ageretur de loco eligendo pro OEconomis Concilio cum Græcis habendo;* incipit: „Audiri Patres optime, atque Sanctissimi, quæ superius dictis Viri cum eloquentia, tum etiam bonitate præstantes Gaspar Perastus, seu Florentinus, quod illa sit Civitas donatur, ac Simon Venetus de suis Legationibus referebat, quorum, si citè iudico, eo penitus tenebat Oratio, ut ad le quicumq; Concilium traheret, hic Venetia, ille Florentina &c. „ Post adductas verb etiam reliquorum sententias, qui varias proponebant Urbes, suam depremit; *Cito tunc Turanum* commendans elegant panegyrico sermone, tanquam rei tam gravi gerendæ opportunissimam, ob aëris clementiam, commatatum copiam facile convendendam, loci præstium & fecunditatem. *Adumque magnificentiæ*, eam asserens, ob Philippo Mariae Ducem Mediolani insulem benignissimam, atque subsidii omnibus præstantissimam paratum ejusdem auxilium, minime fore suspectam Græci futuram.

II. *Sermon Æneæ Sylvi Plesiomini Summi ad Plesiomini summi Ecclesiæ Sanctæ Mariæ in Hirsfeldi Patavien. Diocesis.* Incipit: „ Non est apud me dubium, Viri circumstantes, quem plenioris vestrum administrato tenet, me vobis alienigenam, & aliena lingua magis quam vestra peritum, in animam esse vestrarum Pastorem Rectoremque datum &c. „ Paulo verb post ait, id prudens consilio factum à præstantissimo Patre & Domino suo colendissimo Leonardo Episcopo Patavien. excelsit & Tam. I.

A. *cleri nominis Principi*, qui indolem ejus loci incolarum perpendens censuerat, extraneo libentis se submissurum, quàm si concerrantem aliquem illis præficeret, ac subiungit: „ Ceterum supra me quantum pondus acceptum, & quot me vinculis obligaverim, non ignoro. „ Aggrediatur subinde salutaria suggerere monita; vicia, quæ aliorum Capita sunt, corumque turpiditatem singillatim delinberes ac demum vehementer hortari, ut Catholica disciplina præcepta legeretur, virtutisq; omnes ejusmodi occasus accommodaret, atque eloquenter propositas ferri compleretur, quibus ad celestem gloriam valeant erigi; implem autem illa Obsequium commendat erga Romanum Pontificem, ejusdemque Legatos, Episcopum Pataviensem eorundem ordinariū Pastorem, & Archiepiscopum Salzbergensem illius terræ Metropolitam.

III. *Oratio Æneæ Sylvi ad Populum Mediolanensem post obitum Philippi Mariæ Mediolani Ducis, cum esset Legatus Frederici Cesaris.* Incipit: „ Est mihi non parum oneri, Reverendi Patres, Magnifici & Spectabiles Domini, ceterique Viri præstantes, in hoc amplissimo loco, gloriosissimi Domini nostri Frederici Romanorum Regis semper Augusti, quæ suscepimus mandata referre, quævis iustissima, sunt, & vobis erant sicut arbitror gratissima, & per jocunda &c. „ Dececerat anno MCCCCLXVII. in Philippo Maria stirps Vicecomum, quæ per hæreditariū Principatum hunc tenebat, in qua argumentis No ignis à fidelitate erga Romanorum Imperatorem Civis recedens, Fredericus III. Æneam Sylviū, qui à Secretis ejusdem erat, Mediolanem legavit, ut decessum proprio Principi Metropolitani nostram, ad præstantiam Cesaris obedientiam compelleret. Egregie sanctus est ille mæser suo, ad universos Civium Ordines Orationem hac habens, in qua argumentis omnibus eloquentissimè explicatis, devotum ad Cesaris Majestatis jura Mediolanensem provinciam cavere nient; Beneficia inde omnibus Civium classibus obvenuta sub Augusto Cesaris imperio deprædicat, inquit: „ Habebitis hic Principem humanissimum,

„ nulli gravem, omnibus mitem, piū, religiosum, „ Iustitiæ cultorem, quem tamè affari poteris, ac „ ejus aspectu benignissimo iocundoque perfrat. Cle- „ tus vestri sub religioso Principe religiosam serva- „ bit vitam, gaudebitque libere suis bonis; Nobili- „ tas in Curia regia splendior fiet; Literati indu- „ strioque omnes viri tribus Imperialium cir- „ cumdabant; Mercatoribus terræ Marique pæ- „ bus; quondam locum artifices dupliciter; „ conlocutionem singulis meliorem efficiant &c. „ Insu- „ per illius hoc elogio Mediolanensem dignitatem extollit. „ Novit Scientias Imperatoria Urbem istam „ Splendidam, ac magnificentissimam, quæ Cæli ele- „ menta, soli uberius ac indulta Civian, non- „ solum Gallia Citalpine, sed hinc totius præcel- „ lit Urbes, ut tradunt Historici, duobus milibus „ annorum & amplius, semper insubrium Caput „ fuisse, & nunc magnorum Ducum, nunc Regum, „ nunc Cesarum sedem extitisse; Nunc & Theodo- „ rum, & Valentianorum, Romanolque plures Im- „ peratores hoc loci sedisse, jura reddidisse, Con- „ cilia celebrasse constat &c. „ Demum sancta omnia pollicetur sub Cæsare, qui è Mediolanensi languine „ originem trahit. Nihil tamen profecti, cum Medio- „ lanenses nullius jugum ferre decreverint, suis le- „ gitibus in libera Reipublice modum regentes, donec „ anno MCCCCL. imminente Urbis armis triumphali- „ bus Francisco Sfortia, eundem excipere coacti sunt, ac Ducem creant.

IV. *Oratio Æneæ Sylvi Plesiomini Summi, de Coronatione Cesaris, habita Romæ coram Nicolao P. Pont. Max.* Incipit: „ Favet, Maxime Pontifex, „ cum, qui coram tua Sanctitate loquatur, non im- „ merito commoveri, cum proper celsitudinem „ throni tui, quo nullus est in terris altior, tum,

E. „

„

„ PRO-

« propter ingenium tuum divino dono auctum, & omni doctrinarum genere succundum &c. » Postquam ostendit, Coronationem Caesarum magno in honore habitam, & benevolentiam fuisse, ab illo praesentem auctorem, qui Sedes Apostolica Imperatorum dignitatem Carolo M. consulit, ita Romani Imp. tempora distinguit, ab Augusto nempe ad Constantinum; ab illo ad Caesarem M., a Carolo denique ad Fridericum III., cuius nomine Sylvius Pontificem alloquitur. In Orationis decursu praefaras pro Ecclesiis, res a Caesare gestas enumerat, auxilium omne tum Eugenio IV., tum Nicolao ipsi praestitum in Schismate Concilii Basiliensis post electionem Amedei Sabaudi. Causas subinde addit, quare Fridericus dilectis Coronationem, primamque fuisse, ait, ut obedientiam ab omnibus Friderici Subditis Nicolao Pont. praestarent; alteram vero, quod statim ac ille Imperatoriam Sedem concedit, atque per Oratores suos, literasque Coronam postulavisset, negotio commisso Patri gravissime, atque modestissime Cardinali S. Angeli Apostolicae Sedis Legato, emerferint & vestigio novi tumultus Austriam insistentem, tutata etiam Pace in Suevia, Franconia, Bavaria, & Rheini tractu, quibus compediendis Fridericus praesentis, & armis allaborare debuisset. Deinde, ait, resistentia Germaniae tranquillitate, cupere Caesarem, ac supplicem petere, ut reservata Nicolao Pont. Max. hac gloria Coronationis impleatur, digressurum omnia opportunitate mandatis disponente, ne desint faciles transire, hospitia, & necessarii victus emendibus comestibus. Postquam autem egregia Nicolai jam quartum Pontificatus onerum agentis Opera commendavit, id ipsum laudi illius fopere inquit, ut Caesare capiti coronam imponit, simulque ostendit, quoniam emulacrum futura sit Christiano populo, utique gloriis concurret, & Romani Pontificis ac Caesaris unitas.

V. Oratio Sylvii Pisonianus Episcopi Saresburiae, haec Rationibus in Convectu, praefate Burgundiae Duce. Incipit: « Quamvis omnibus, qui adhibet, Reverendissimi Patres, Illustrissimi & Excellentissimi Principes, & praestabiles Domini honorandi nota fit causa Conventionis vestrae, in faciem enim ad unumquemque transmissis exprimitur; quia tamen res maxima est, & universam Christianitatem concernit, propter quam Divus Caesar Fridericus Rom. Imp. Aug. Dominus nostri invictissimus in hoc celeberrimo loco conventum induxit; unde videtur Reverendissimis ac Magnificis Dominis, & Collegis meae Imperatoriae Majestatis Oratoribus causam ipsam Conventionis amplius explicare, & quod fit Imperatoris Majestatis intentum ad consulendum Republicis Christianis, in hoc amplissimo Auditorio exponere &c. » Maximam iam promotionem susceperat Sylvius, delati nempe Graecorum Imperii, capta Constantinopolis Urbe a Turcis, qui odio & furore contra Christianos turgescentem, fensum nuntium congestis in eo Concilio Principibus deferendi, incitantes illos ad validam praestudiam, opem Caesaris, mediantem crudellem Tyrannum ab ea Regione arripe depellere. Primò igitur describit atrocissimam illius Urbis miseram direptionem, ruinam, iniuriasque turis rebus illatam. Subinde periculum monetur, ne insolentem victoriam sui perisus hostis, oberis protendat Christianis Religionis excidium. Pergit exponere, quam facile sit audaciam victoris constringere, & Christianorum Principum adit Concordia; veterum Imperatorum ac Regum exempla, referens, qui in visceribus ipsa Saracenicis Imperii arma fecerant, inde Christi crucem fivere, atque afferens, non esse Christianis arma, equos, viros, naves, & ea quidem omnia longè validiora, quam Turcis. Deinde Causam nomine hactenus primò Praefules, ut cum Clero Saresburien. Deo hunc non desinant, & commisso eorum cura populo ad praestatis opera ac curant, & deinde Principes, ut singulis sententiam suam prodant, qua via citius & validius tam necessaria con-

tra communes hostes expeditio compleri possit, ac tandem opportunum consilium capessere necessarium ostendit, ne totius Christiani populi expectatio irrita evadat, & Convectus ille, re infecta, dissolvatur.

VI. Responso Aeneas Sylvii &c. dat Legatus Hungarorum nomine Caesaris in Civitate Austria XXIII. Martii MDCCLV. Incipit: « Si mihi Reverendissimi Patres, Nobiles, & Magnifici Proceres Inclyti Regni Hungariae Legati, tanta dicendi copia, vel gravitas esset, quantum hodie succundissimus ac sapientissimus Varadinensis Ecclesiae Pontifex, Collegae vestre, in hoc amplissimo Auditorio per se tota, nequaquam in praesentium Divo Caesaris Frederico Rom. Imp. Aug. Domino nostro piissimo, ac gloriosissimo, qui me vestra Legatione, nunc respondere jubet, iuvare parcerem &c. » Quinque propositas Varadinensis Praeful, ut Caesarem moveret ad supplicandam Militem auxilia Hungariae Genti, quibus adjecta Turcis se opponeret; nempe I. voluntatem optatam Regis ac Regni Hungariae erga Caesarem; II. periculum Regni ipsius post cladem Constantinopolis; III. Caesaris propositum defendendi Religionem; IV. Pannoniae Proceres ad bellum paratos; V. Fridericum enim rogari ad implenda omnia, quae Francfordiae pacta fuerant. Haec omnia eloquenti sermone responderet Sylvius, paratum Caesarem ad praestandum auxilium asseverans, dummodo alii Catholici Principes idipsum implerent, atque adit uter ipsos versus Religionis amor, & plena concordia.

VII. Responso dato nomine Caesaris Legatis Hungarorum in nova Civitate Austria per Aeneas Sylvium Pisonianum Episcopum Saresburiae, XXIII. Aprilis MDCCLV. Incipit: « Optulit Sacra Majestas Imperatoris, Reverendissimi Patres, ac Magnifici Proceres Inclyti Regni Hungariae Legati, quae Francfordiae contracta, & consensum fecerant, exequutioni hoc in loco, ut sollicitum erit, potuisse mandari; sic enim & impetus hostium, possumus Religionis compari, & Republica Christiana, quae nimium aucto nostro lacerata est, vires recurre possit. » Prosequitur Sylvius indicare Causas, cur Fridericus III. Imp. anno illo non possit validum bellatorum exercitum contra Turcas armare; pollicetur tamen, curatum cum esse, ut ad diem Alcoronis Dominicam aut sequentis in Hungaria prope Savum Fluvium, quatenus militum copia collatur, adducere, Caesarem ostendit, duo necessaria rogari, ne tamen Christianae Republice spes fallatur; primum, ut Pax inter discordes Germaniae Principes constituatur; alterum, ut de navali valida clausa instruenda certo assensu. Caesarem ipsum totis viribus incumbere velle ad utrumque; nec uniusquam hactenus Principes omnes Germaniae, Galliae, atque Italiae, principum autem Romanorum Pontificem, quoniam recens electum putabat, ut pro rei momento impetire agant, & collectum, ita validum militum auxilium in superbum hostem expellant, & promptum pro viribus quique suis auxilium ferant. Claudit tandem Sylvius Orationem suam, Imperatoris nomine Hungariae Regi fidentem, ut sidenti animo in bellum se eburnet, alioquin confideratos Principes ad opem citò conferendam sollicitet, ne causam suam, immo totius Orthodoxae Religionis, negligentia uno indelescent reliqua.

VIII. Oratio habita ab Aeneas Sylvio &c. in Convectu Vienne, iussu Caesaris. Duplex Orationis huius exordium in Codice nostro legitur; id illud dabitur, quo usus est Sylvius, & incipit: « In hoc Aurelianensino, atque amplissimo Convectu nostro Reverendissimi Patres, Illustrissimi Principes, & ceterique Viri magni animi, ac praestantissimi, non est, cur hodie differamus, in bellum incidere. » Turcis expeditur; id namque, & in Rationibus in per Danubium, & in Francfordiam super idem in abundi desultum, atque deterrimentum est, &c. Contendit Sylvius hac Oratione adstantes Principes, Pro-

Proceresque urgere ad nobile opus splendendum, quod ab ipsorum armis poscebat Christiana Religio, ut ferocia audacia Turcarum confringeretur. Laudar militarem scientiam praestantem ibi Ducem, Alberti Marchionis, Joannis Comitis, & Georgii Boemae Gubernatoris; affert postmodum, purgandos à vitis Fideles priusquam arma fumant, ut à Deo propitium expeditionis bellicae exequi impetrent; audiendos subditi Prophetas, audendum Johannem de Capistrano, Ord. Minor. S. Francisci, quem vocat *Patrem Perli Dei Praedictorem*, qui *dictus singulis nobis evangelizat*, (nos in praesentiarum Sanctis adscriptum veneramus). Infirmitatem demum timorem hostium, pluribus exemplis probans, non numerum, sed virtutem in milite queri.

IX. Oratio Pii II. in Africa, vel in fine Ditræ Montis. Incipit: „Sepe jam exacto mense, „Venerabiles in Christo Fratres, ac Filii dilectissimi, „mi, & odavo currete, finis adeit Mantuani Con- „ventus, quem non dissolvimus, sed nobiscum quod- „cumque duxerimus Curiam nostram, transferen- „dum duximus, & auctoritate Apostolica transfe- „rimus. Sed quoniam hec, „Exorditur errorum, „Eugenium, Nicolaum, Cæsarum antecessores suos, „audita Græciæ clade, cogitasse consensu de servan- „da Christiana Republica; se verò arbitrari solam Ro- „manam Sedem tantam belli molem sustinere non posse, „sed communibus Fidelium armis esse cerandum. Divina opem faciem dicit, ut omnes, qui convenerant, uno ore bellum Turcis esse indicendum clamaverint. In Italia, inquit, Franciscum Sforziam Mediolani Principem, Borium Mutinæ Ducem, Ludovicum Marchionem Mantovæ, Florentinos, Senenses, Lucenses, Marchionem Montisferrati, Genoveses, Ludovicum Sabaudia Ducem, Venetos, vel pollicios fuisse auxilia, vel indubiti datus; Joannem Aragonum Regem, & Ferdinandum Siciliæ multa promississe; Italiani plura suppeditare; nec otiosos esse velle Germanos Principes; Fredericum Imperatorem Austriæ, Bavariæ, & Saxoniæ Duces, Marchiones, Comites, Populos Almaniae duo super quadraginta pugnatorem milia educturos, Philippum Burgundiæ Ducem sex milia armatarum; Hungaros XII. milia equum, pedumque non modicum numerum in aciem paratum habitorum; se quoque parem Militum Legionem introducturum. Summam integram copiarum septuaginta milibus armatarum implendam, quibus adderetur quammulti Crucifiguntur cunei. Majora auxilia sperare se affeverat à Carolo Francorum, Henrico Castellæ, Alphonsi Lusitanæ, Henrico Angliæ, Jacobo Scedorum, & Casimiro Poloniæ Regibus, necnon à Georgio Boemae Gubernatore. Quindecimque verò in Germaniæ bellum adhuc vigebat, misurum se ait Beffarionem Cardinalem Nicenæ, qui vel Pacem, vel inducias componat.

X. Oratio Pii II. (in suis postea Bulla) contra Sigismundum Austriæ Ducem ex captivitate Cardinelem. Incipit: „Pius Episcopus Serv. Serv. Dei universis „Christifidelibus, ad quos hæc litteræ pervenerint, „salutem & Apostolicam benedictionem. Justissima „quamvis iudicia de benevolentiâ sine quaeris Aposto- „lice Sedis decreta, & opera ejus morali coar- „guere nemo possit; quia tamen multi reperiuntur „iniqui mentis homines, qui erecto supercilio tol- „leret os in Canem non creverat, & gradiente li- „gus eorum super terram, in Christi Vicarium ja- „cantes opprobria, facta ejus damnare impudente- „ro audent hec. „Nicolaus V. Ecclesiæ Bruxinensi in Alpibus, qui Italiani à Germaniâ sefragant, fuit, & Salsburgensi Metropoli suffraganeus, Episcopum dederat Nicolaum Cardinalem ex S. Petri ad Vincula; subinde inter Cardinalem Episcopum, ac Sigismundum Imper. pro servanda Ecclesiæ sui juris ortu fuit simulatos, qui adeo exarere, ut per Sicarios Cardinales viæ paratæ fuerint insidias. Callidus III. Pont. Max. huius intellectibus contentionibus, Sigismundum per litteras monuit, ut Cardinalem revo-

reretur, indictâ, si fecit egisset, anathematis ponti- „Cim deinde Pius ad Mantuanum Concilium se con- „tulisset, ibi affuit & Sigismundus, nialique Pontifex „omisit, ut pacem inter utrumque componeret; quæ tamen recedente Sigismundo Mantui, haudquaquam „confecta est; quinimo cum Cardinalis Brumack- „ram Diocesis fuit Arcem adfuerit, in eadem à Signi- „mundi copiis obfessus est, & pacta deditione, item „Pentui in vincula conjectus, quin aliis conditi- „onibus liberatem affequi posset, nisi magno folio „suo pendere, & dimisso Ecclesiæ fuit mansurum „Castro, Delobus est à Pio Pont. Max. Joannes sit. „S. Præf. S. R. E. Card., qui hanc causam cognos- „ceret, usâ cum duobus integerrimis Episcopis; in- „dictumque Sigismundo, ut intra quadraginta quin- „que dierum ipsarum coram Pontifice adfuerit, ad ex- „culationem tanti facinoris producendam. Paucis ante „statutum terminum diebus, affert Pius, & adventisse „Sigismundi nomine Laurentium quemdam Præfultum, „nullo alio subeundi iudicio, ut petenda venia man- „dare; post verò plura colloquia, Laurentium eum- „dem à Pontifice male edocto ad melius edoctum ap- „pellasse; se tamen ad VI. Augusti mensis iudicium „distulisse; eam verò indictis dies adventisse, tam- „dem sententiam protulisse, in qua nihil aliud à se „adum profertur, quin quod Sactorum Canonum, & „Prædecessorum suorum leges ac decreta prædictio- „Præclara in hisce litteris auditis Audientia petens elogi- „a, nec commemorare omittit beneficia, quæ ipso- „rum recuperat ab Augusti hujus Domus Principibus, „antequam Summus Pontifex fieret.

XI. Oratio Romæ habita in Basilica S. Petri pro Commemoratione Beate Catharinae Suesin. Incipit: „Catherinam Seneficem, in Cathalogum hodie San- „ctorum Christi Virginum relatum, dignum existi- „mam, Venerabiles Fratres, ac Filii dilectissimi, „quid sibi velit Sanctitatis vocabulum, cui Sanctio- „rum Canonizatio fit introducta, & an Virgo ipsa „hujus honoris digna sit, paucis aperire decet. „In- „ta, de qua loquimur, Oratione, Pius Virtutes, & „Miracula hujusce Virginis inquit ac commendat; & „optima ejusdem exempla Christi-fidelium imitationi „proponit.

XII. Responsio Pii II. Pont. Max. data Romæ Ora- „toribus Regis Franciæ. Incipit: „Per me Reges re- „gnant, & Legum Conditores iusta decernunt, Sa- „lomonis in Parabola hæc verba leguntur, sed non „fuit Salomonis, nec fuit homines ex peccato ge- „niti; Sapientia Dei, Filius Dei, gloriosus Pater- „na gloria, idem ipsum Dei Verbum, per quod „facta sunt omnia, introducit loquentem. „Dux „Cardinales Ludovici Regis Franciæ Oratores, cum „Viri doctri & pietate prestantibus ante conspe- „ctum suum posuissent illoquuntur Pius Summa cum ani- „mi hilaritate ipsationem recipit regis nomine ab eis „factam de auxiliis militaribus præbendis pro dif- „fensione Fidei, tanto Rege dignis Pro his maximis mi- „nima ab isdem peti ait, adprecandæ æmpe ipsi & ra- „tæ sanguinis in Regno Siciliæ, multis verbis à Cardi- „nali Autchateni exposita. Pergit merita Francorum „Regum erga Christi Ecclesiam commendare. De Lu- „dovico plura refert præclaræ gestæ, & præcipue quod „pragmaticam sanctionem deleverit.

XIII. Responsio Pii II. Pont. Max. data Oratori- „bus Regis Renati. Incipit: „De Regno Siciliæ, „cujus proprietates ad Nos, & Romanam Ecclesiam „perpetuo, quamvis duo Reges armis inter se con- „tendunt, nos est tamen propositi nostri, cui jus „competat in praesentiarum definire hec. „Renati „Regis Oratores Pontificum pollulaverunt, ut eidem „Regi Siciliæ *insultatorem* concederet; Petitioni ta- „men eorundem ansvere se non posse inquit cum al- „terius damno, & injuria; siquidem Regnum illud „Ferdinandum jam obnoctat, cum ipse in Apostolico „folio confectus, accepto à Prædecessoribus suis Diplo- „mate, communiter interveniente populi consensu, „petentibus etiam Venetiis, Duce Mediolani, Floren- „tiis,

titis, & Duce Mutina, quidem in Fodere Principem Iulius sub Nicolao V. Pontifice ob frumentum. Tunc incipimus firmato, jam statum fuisse statum, ut Ferdinandus Alphonsi filius in Regno succederet. Revulsit se adde ad Collegium Cardinalium uniusque pollutionem, usque in hanc sententiam descendit: Ferdinandum concedendam inoffensuram, Renato viam iuris reliquit. Si hoc Renato in iudicium vellet deducere, se iustitiae reddenda paratissimum offit. Nullo pacto infringere; revocare se non posse promissa iam auxilia, quae possiderem tueretur, iusto iurilo statum. Legatum ab se missum B. (Bartholomaeum) de illa Ferraraensem Archiepiscopum Ravennatem, ut lites dirimeret, sed à Ferdinando fuleptum, ab altera verb parre fuisse rejectum, atque insuper à Renato expulsum Avenionem Nuncios, qui de legatione Archiepiscopi coacquereretur; addidit, Pontificem Max. Regi suo gravem esse, qui peopereat ad futurum Concilium appellatur. Minus denique Pius Renato ipsi parat, in concilio Mantuano contra revocantes ad Concilium decreta, nisi appellationem revocaverit.

XIV. *Responsio* Pa II. Pont. Max. data Oratori, *bus Regis Boemiae Raro in Concilio*. Incipit: „Superioribus diebus cum aduissimus vos Oratores carissimi Filii nostri Regis Boemiae illustri, quamvis aliquam ex tempore diuinam responsum, „cum eo iohannem, & officium cum Fratrum confilium facientem in aliud tempus reservavimus &c. „Duo praecipue proposuerat Boemiae Oratores: obedientiam scilicet nomie Regis eidem praestandam, & usum Calicis Regno Boemiae, & Marchionatu Moraviae concedendum; quapropter Pius respondens primae petitioni multa proferit in laudem Regis; secundam fatis jam discussam aliter in Concilio Basilienfi, & Constantienfi, damnaendo errorem Jacobelli, & Sestatorum ejus; quapropter arguit se coactum, ait, Calicis ulum, rationis exponents, quarum pondere concedi à se id non posse demonstrat.

XV. *Claudius* noster *Codex Narrationis Annorum* *exijssim* de Translatione Capiti S. Andreae Apostoli Romam, quae incipit: „Si quae sunt memoriae commemoranda ex his, quae nodis temporibus geruntur, „ex proxi eis convenit ad posterum historiarum beneficium translatore, quae in honorem & gloriam „Sanctorum sunt &c. Translationis hujus mentionem facit Cardinalis Baronius in Annotationibus Martyrologii Romani, ad diem IX. Maj, atque historiam hujus rei gesta, eorum tempore, quo accidit exaratum, in manuscripto Codice à se lectam. Idcirco. Memoriam praedictae Translationis invenimus in manuscripto Florentino referant Patres Bollanisti ad diem XII. Aprilis, sed eam recipiunt exponendam ad diem Natalem S. Andreae XXX. Novembris. Itaque iocundum fore Lectori arbitror, hic summaria referre, quae noster continet Codex. S. Apostoli Caput Patraecense servaverat ad annum usque MCCCCLX, subinde conquisit, ut Thomas Confessum Palaeologi Imperatoris filius, post cladem à Turcis Graeciae ultam fugiens, secum illud deferret ad Insulam, S. Maurice à recentioribus appellatam. Hoc sacrum pignus à multis tum Italos, tum Transalpinos Principibus, à magna spe donorum questum. Pius II. Romanum transferri curavit. Ab eorum anno foverit. Anconam usque delatum est; Missus verb à Pontifice Alexander tit. S. Susanna Cardinalis Lepatus, recognovit Reliquias Narniam deduxit. Pluribus elapsis mensebus statim Pontifex Translationem solemniter celebrare, troleque ideo Cardinales delegit, Basilianensem Episcopum Tusulanum, Alexandrium praedictum, & Franciscum Senensis Ecclesiae Administratorem, suum ex Frascifica forent. Nepotem, qui ex Narniensi Arce illud Romam deferrent. Cardinales ad Pontem Milvium die Dominica Palmarum XII. Aprilis MCCCCLXII. pervenire, ut inde solemnem omnium Ordinum conventum in Urbem Sacrum caput deduceretur. Obvium proci-

A fit Summus Pontifex extra Portam Flaminiam, cumque genibus flexis, oculisque madidis exuvias tam venerabiles manu excepisset, effari sic cepit: „Devenisti tandem Sacratissimum & odoratissimum S. „Apostoli Caput; Turcorum tua se fide fuisse expulsi; ad fratrem tuum Apostolorum Principem concessisti fugili exultis &c. „In hac Apostolorum precatur, ut Romanos, suos ex fratre S. Petro nepotes protegat, & eam Dei Christifidorum peccatis debitam in Barbaros convertat. Provocasse narratur Oratio Pii omnium lacrymas; Dein ex alto pegmate affluenti populo Pius ipse sacrum Caput ostendit. Decantatus est Ambrosianus Hymnus *Te Deum laudamus* &c. atque alter in honorem ejusdem Apostoli, Pontificis iussu ab Agapito Anconitano Episcopo, Romano Clave compellitur, quem integrè transcribere placuit, utpote elegantissimè dictum:

Primum his Jesum sequitur vocantem,
Et Cratem primus similis subivit
Martyr Argivis veneratus oris
Omnis per avum.

Hinc Pius, Grajis populante Turco,
Præda ut fuit sabbis eruentis,
Tollit, & sancto profugum secundus
Excipit Urbe.

Sequitur cum sacro comitem Senatu
Obvium præbet radiante Roma
Floribus sistit, resonante clero
Canticis laudum.

Sætra fert dextra nitidus Sacerdos,
Splendidi Carmine reserant Quirites:
Alma sit vestra columnas pretatur
Et Pater Urbis.

O populi Sancta Fidei suprema,
Primum agnosces Dominum vocentem,
Primum & laute simili triumphans,
Protege Roman.

Hæc diem festum Deus alma nobis
Fulmen in Turcos ardens insulsum
Audis Andrea, populum præsentem
Talia reddens.

Te precor Cæli sator, atque Terra,
Tolle jam shades, scelerumque pænas,
Et cui tandem populi miseratus
Conters Turcos.

Hæc Pius postor meritisque tanti
Pænas exorat, miseræ sistit,
Da manum mundo prope jam solanti
Maxime Restor.

Hæc ducet Urbis Petrus, atque Paulus
Supplex poscunt, peritque Roma
Hic vultu nitens geminis columnis
Strata precatur.

Da Pio vitam regitamus omnes,
Solus in Turcos animo perent
Auspi alpinos superari mantes
Arms vocavit.

*Es caput præbet proprium libenter,
Nomen ut Christi veneretur Orbis,
Ut viam nostræ videat salutis
Perfidus hostis. Amen.*

Tum Pius præ manibus ferens pretiosum hoc pi-
grou, in Altari S. Marie de Populo reverenter de-
posuit. Apparatum viarum, & pompam supplicatio-
nis, quæ sequenti die habita fuit, ut ad Basilicam
Vaticanam transferretur sacrum Caput, minutim de-
scribis Anonymus iste, Cardinales omnes Præsule-
que enumerans, qui eidem interfuisse. Tum narrare
prosequitur, collocatum id fuisse in Ara, B. Petri me-
moris sacra, atque ibidem Cardinalem Bessarionem
in dextero Altaris cornu, hinc ad sacrum Caput,
inde ad Pontificem oculos convertentem, luculentam
habuisse Orationem in hæc verba: *Eccæ Frater tuus
Beatissime Petre, Princeps Apostolorum* &c. In ea
verò Andreas inducit aliquentem Petrum fratrem
suum, & contra Turcos incitantem. Pius quoque
aliam Oratorum pronuntiavit, in hæc verba præ-
fatus: *Si loqui possint* &c. Petrum & Paulum gau-
dere in Cœlis exponens, quod Caput B. Andreæ
iporum Corporibus fuerit conlocatum; deinde spem
maximam se concipere inquit de Infidelibus è Græ-
cia pellendis, & ipso Capite in sedem suam referen-
do. Mox Anonymus diverte narrationem ad enun-
cianda cetera Majoris Hebdomadæ Mytheria à Ponti-
fice Pio celebrata.

Alteram Orationem *Enæ* Sylvii, habitam Nea-
poli coram Alphonsi Aragonum Rege, in Templo
cui principum *est Modestus fortissimus* &c. ad-
novavit in Anecdotis ex Codice nostro manuscripto
Cl. Muratorius; sed cum eam editam Basilicæ inven-
nerim, calamum retraho.

Plura alia Manuscripta Opera Pii II. Ambrosia-
na Bibliotheca custodit, nempe librum de *Misericor-*
dia, *Aulicorum*, *Sonitium de Fortuna*, quæ jam Basilicæ
prodierunt; item duplex exemplar prolixæ *Epistolæ ad
Mahometem Turcarum Principem*, ut se ad Christiana-
nam Religionem convertat; alias quoque Epistolas ad
Blancam Mariam Ducissam Mediolani, ne obisset Vi-
ro deliberanti ire pro Fide contra Turcas; ad *Paulum
Archiepiscopum Janus*, patriæ suæ Ducem elec-
tum; ad *Borhium Elsenfium Matinæ Ducem*, & *Ferra-*
riæ Marebionem servat, quas omnes prima nostra Me-
diolanensis editio in publicum protulit; De his tamen
potremis nonnulla dilucere opus est. Ea, quæ ad Ar-
chiepiscopum Januensem dirigitur, tum in manu exa-
rato, tum in impresso exemplari, titulum præfert
prorsus alienum à mente Pontificis; ipsa enim præsi-
bitur: *Pii Papæ fides ad Archiepiscopum Janus*.
Nomen ut abstinet sic ab illo *Ducatu*, & *Magistratu*
temporali; Nihil tamen minus, quàm hæc de dimitt-
enda ea Dignitate admonitio in Pii Epistola legitur.
Ubertus Follietia in sua Genesim Historia ad
annum MCCCCLXXIII. contrarium prorsus enarrat
inquirens: „ Interea Paulum Fulgiosum (seu *Frego-*
sum) penitentia cœperat Principatus depositi;
quare Ludovico, nullo negotio iterum dejecto,
„ Principatum iterum invasi, quem sibi à Pio Pon-
tificis ratum fieri, se seque legibus solvi, si qui-
bus fortasse Vir facer profanum Principatum ge-
rere prohiberetur, postulavit, impetravitque. „
Itaque Pius II. non prohibuit, sed benigne Pauli præ-
cipibus annuit, salutaria tandem monita Epistolæ tue
inferred, quibus pro decore Sacerdotii munus illud
iuste ac clementer posset implere; quinimmo statim
illum & Archiepiscopum, & Ducem appellat his
verbis: „ Venerabili Fratri Paulo Archiepiscopo, &
„ Duci Januensi salutem & Apostolicam Benedictio-
nem. Ducatum patriæ tuæ ex libero Civium de-
creto te affectum scribis, cumque per nostram.
„ Benedictionem Fraternitati tuæ flagitas confirmari.

Tom. I.

(o) Lib. IX. Cap. VI.

A „ Admirati fumus consilium tuum, qui ejus Civitatis
„ temporale regimen acceperis, quæ super omnes
„ Italas novitate gaudens semper nuat, semper in-
„ motu est, nec ullum diu Rectorem Ducemve pa-
„ titur. Et tu anno superiore, quanta sit tuorum,
„ Civium constantia in te ipso didicisti, qui cum ab
„ eis ad hunc ipsum Principatum fuisses assumptus,
„ non tam citò Magistratum inivisti, quæ depone-
„ re coactus fuisti. Nobis quidem eodem ferè tempore
„ & assumptio tua, & depositio nuntiata fuit; quid
„ nunc futurum sit ignoramus &c. „ In fine autem
„ illi ea dignitate orato, & Civibus suis *In nomine
„ Sanctæ Trinitatis benedixit*. Patris Pii II. adhorta-
„ tionibus, ac documentis male respondisti Paulum.
„ Archiepiscopum narrat idem Follietia; pulsus enim
„ tum à Civibus, tum à Francisci Sforzi milibus,
„ Principatum deferere, atque Urbe ipsa excedere co-
„ actus fuit. Baptista verò Fulgiosi in libro de *Faustis
ac Dilectis memorabilibus* (o) acerbis querelis hunc
„ Patrum suum exagitat, perfidie acque ingrati animi
„ nocam eidem inuens; verum Olivinus incertus hæ-
„ ret, an memoratis Scriptoris præstanda omnino sit
„ fides, cum Paulus iste à Sixto IV. Cardinalium alio
„ adscriptus, Legationem Hydruntinam optime gefse-
„ rit, Turcarum classe fugata, atque iterum ad regen-
„ dam Campaniam ab Alexandro VI. missus præclaram
„ virtutum suarum memoriam reliquerit, moriens Ro-
„ mæ anno MCCCXCXVII.

Quod attinet ad Epistolam Elsenfi Principi Bor-
fio inscriptam, cujus duplex manuscriptum apogra-
phum extat in Bibliotheca Ambrosiana, Cl. Murato-
rius in secundo *Antiquitatum Ephemum* volumine (p)
ea tantum extat, quæ Borfius regali magnificentia
atque apparatu egi, ut Pium II. in itinere ad Man-
tuanum Concilium, ac reditu anno MCCCCLXX.
& sequenti, Ferrariæ splendide exiperet. Exortas post-
modum fuisse inter ipsos non leves similitudes docet
hæc Epistola, data Viterbii Novis Junii MCCCCL-
XXII. Cum enim Borfius ad Oratorem suum Romæ
agentem Literas misisset, modesta quidem fed acri-
bus contra Pontificem querelis referat, Pius II. se-
se ab eis, quæ objiciebantur expurgaturus, responso-
nem in multis paginis excurrentem, ita exorditur:
„ Nemo verum de se minus audit, quam publica po-
„ testas, quæ quanto major est, tanto magis fallitur
„ Probat hæc Epistola tua, quam misisti An-
„ tonio Oratori tuo apud nos agenda, in qua ferè tot
„ sunt præclara de te ipso testimonia, quot verba.
„ Nihil est enim illic quod in tuam præcipuum lau-
„ dem non vergat, & tamen à te dictata deprehen-
„ ditur, & tuum sermonem redeolet. Jussisti ut no-
„ bis ostenderetur; legimus eam, quamvis longissima
„ est, non semel sed iterum: Fuere enim & quæ
„ cum voluptate, & quæ cum molestia audivimus,
„ quibus abundè consideratis coacti fumus etiam in-
„ viti aliquid respondere, tecumque non adulesce-
„ re, sed pii patris more agere, nullamque boni Patro-
„ nis partem relinquere. Vera erunt verba nostra.
„ etsi fortasse dura videbuntur; sed melior est ama-
„ ra veritas, quàm dulce mendacium. Que-
„ relis & purgationibus plena est Epistola tua; ve-
„ rum nec iuste quereris, neque rite purgari: mon-
„ strabimus ista per partes &c.

In altero manuscripto Exemplari duæ Pii II. *Con-*
stitutiones leguntur pro *Erectione Collegii Abbreviato-*
rum; quarum prima incipit: *Vicis illius gerentes in*
terris; secunda: *Quò salubrius & honestius*. Utram-
que Johannes Ciampinus edidit in præclara sua *Hi-*
storia Abbreviatorum de Parco majori; verum in po-
strema, in qua Pontifex Pius recenset nomina eorum,
quorum Collegio à se instituto adscribatur, aliqua des-
iderantur, punctis ideo à Ciampino signatis, eum for-
tasse usus ille veteri chartæ, tunc temporis vel
exesa, vel lacerata, Codex noster integrum numerum
refert, nonnullis etiam nominibus, & cognominibus
a a di.

(p) Fol. 215. & 218.

diverso modo exaratis, quæ a sinceriora sint definitur non audeo. Inter hos Abbreviatores clarè utrobique leguntur descriptus *Leodrifus Cribelus*, de quo mihi literaria quæstio fuit cum eruditissimo in re. Genealogia, præsertim Mediolanensi, Johanne Sirono de Scotia; ipse enim unum tantum per eamzatem agnoscebat, ac mordicus tuebatur *Leodrifum Cribelum*, atque illum eundem esse agebat, contra quem Franciscus Philippius virus omne obrefectionis ac dictiorum evomuit in Epistola, seu Invektiva, quæ prima est libri XXVI. ejusdem Epistoliarum. Plura in hanc rem scripsi ante vitam Francisci Sfortie, editam in XIX. volumine Scriptorum Italice, contentent, alium esse *Cribellum* ejusdem nominis, vitæ illius Auctorem. Nunc ex hac Pii II. Constitutione data anno MCCCLXXIII. vel LXIV. ut apud Ciampinum, luce clarius constare arbitror, non unum tantum eo tempore floruisse *Leodrifum*. Quis enim credat, illum insignem virum, quem describit Sironus (q) sedentem in Collegio Equitum & Judicum Mediolani ab anno MCCCLXXIV. ad MCCCLXXIII., fumnis in Patria perfunctum muneribus, missum sapius à Ducibus Mediolani Oratorem ad Principes, & Senatoria etiam toga donatum, post tot splendidos in hac Urbe acceptos honores, hinc fuisse profectum, ut Abbreviatorum munus Romæ exerceret? Donec igitur nodum quis solvat, & hujus Scenæ adeo inverfæ causam affigat, Prudens quisque affirmabit, alterum Mediolani tunc extitisse *Leodrifum Cribelum*, ob præclaram virtutem Francisco Sfortie gratissimum; alterum Romæ ob laudem ingenii Pio II. acceptum, atque illo honore insignitum. Primum verò, ut gratiam Principi suo redderet, ejusdem vi-

A tam condidisse; secundum Pontificis Maximi Beneficentia responsum, duos eos libros de *Expeditione Pii II. in Turcas*, quos Cl. Muratorius Tomo XXIII. Scriptorum Italice inseruit, ipsi dicasse, verissimum est opinari.

Superest alius Codex manu exaratus, in quo continetur *Bulla* jam edita Pii II. pro *Expeditione contra Turcas*, incipiens *Excehiliis Propheta* &c. Hanc perpetuis Commentariis, non vulgari eruditione refferis, ac justum volumen implentibus, illustravit *Rodericus de Arevalo*, utriusque Legis Professor, Episcopus Ovettensis, ejusdem Sanctitatis Referendarius, ac Serenissimi Principis Domini Regis Hispania Orator. Vix crediderim istud opus aliquando in lucem fuisse prolatum; certè ignotus fuit hic Auctor Nicolaus Antonius, qui in *Hispania fua Bibliotheca* plures enumerans Scriptores *de Arevalo*, *Rodericum* prorsus omisit; Alterius item *Bulle Pii II.* exemplar apud nos culcitrat, in quo *Antonius de Aragonia de Piccolominibus*, *Dux Amalphie*, ejusdem ex Fratre Nepos, una cum omnibus masculis descendentibus in infinitum, instituitur *Picarii perpetuis in temporibus Civitatis Senogallie*, & *Mondavii cum toto ejus Vicariatu*, quæ ad Apostolicam Sedem pleno jure spectabant, coque sine Liberis decedente substituntur Fratres germani ejusdem *Antonii*, *Jacobus*, & *Andreas de Piccolominibus*. Data sunt hæc Literæ anno MCCCLXXIII. quarto Calendas Decembris. Tempus, quo ab Amamensis descripta est hæc *Bulla*, adnotatur in fronte his verbis: *Originalis reperitur hodie, quinta mensi Maji, MDXLII. apud Ducem Amalphie*.

ANNO MCCCLXXIV.

D Edecus aliquod, ab hac inclyta Civitate minime ferendum videri poterat, si fervente jam typis Urbe, neglecta jacerent Opera Sancti Doctoris, Patronique Ambrosii, cujus eximia Sanctitate, Sapientia, vigiliis, laboribus illustrata Ecclesiæ Mediolanensis, ejusque etiam glorioso donata nomine, tantum apud omnes nationes sanæ ac splendoris acceperat. Itaque hoc anno excudi cœpta sunt nonnulla librorum ejusdem fragmenta, ut facile inuendiam ingrati animi notam à se ipsis Cives depellerent, mellicamque tanti Doctoris facundiam deglutire liberius posset Christiania Respublica. Dolendum quidem est, exordia editionis Operum tam insignis Ecclesiæ Doctoris desumpta fuisse ex iis, quæ tanquam adulterina rejiciuntur in novissima collectione luebrationum S. Ambrosii; præmissa enim vitæ ejusdem à Paulino conscriptâ, statim legitur *Vita gloriosa Virginis Agnetis, Passio Sanctorum Martyrum Vitalis & Agricole*, ac demum *Passio Sanctorum Martyrum Protasii ac Gervasii*, seu *Epistola ad Fratrem Istle*, quæ omnia à doctissimis Maurinis Monachis ad furtiva ablegantur. Attamen dum hæc attentè conferunt, inventi prima duo non omnino hujus fursus esse, sed compacta partim ex apocryphis, partim ex genuinis S. Ambrosii libris, nempe ex primo *De Virginitate*, & altero, qui inscribitur *Exhortatio Virginitatis*; adeoque censeo ab aliquo Consecratorum decerpta fuisse hinc inde quæ ad hos Martyres pertinebant, ut collectum offerretur Lectoribus quicquid de hisce Sanctis Martyribus differuisset Præsul ille Sanctissimus credebatur. Equidem novi, *Vitam S. Agnetis* à Bollandi refferri ad diem XXI. Januarii, tanquam verè à S. Ambrosio descriptam;

at Monachi S. Mauri, in admonitione ad eandem, solidis argumentis tuerentur. Ad hæc minime congreueri auti illius Sanctissimi Præsulis; quin imò ex Codice Bibliothecæ Vaticanæ traduntur græcè primum conscripta fuisse, ac subinde in latinum translata. Verum quidquid de hoc sit, primum, qui occurrat in hac editione, indubius Antistitis nostri serus, est Epistola ad Marcellinum Sororem de *Inventione Sanctorum Corporum Gervasii & Protasii*, quam excipiunt tres *De Officiis* libri, nec aliud continet Codex iste, à quo etiam abest illius mentio, qui hisce operibus Sancti nostri Antistitis colligendis evulgandisque propitiæ manum admovit. Editionem hanc ignorare Casimirus Oudin, & Jo. Alb. Fabricius (a), eas tantum referentes, quas biennio post *Mastellus Venia*, & nonagesimo illius seculi anno *Petrus Cribellus*, redemptâ à situ, tinciquæ uberiorè manuscriptorum S. Ambrosii copiâ, Mediolanensibus typis perandam curavere; Sed de his suo loco agemus.

BONINUS MOMBRIITIUS.

E Inter ceteros illius Ævi Literatos Viros floruit Mediolani Boninus Mombritius, Civis noster, multis in lucem editis libris tum insignum Auctorum, tum suo Marte elucubratis, apud omnes celebris dignique, ut peculiaris ejusdem hic memoria inferatur. Inter nobiles familias Mediolanenses Mombritium, seu Mombretam recenset Morigia (b), virque paritius à Scriptoris, qui de illo meminere, appellatur; attamen Generis nobilitati pardomestica suppellex non fuit, ut infra videbimus. In Urbe Ferrariæ edificandis literis operam dedidit, teste Ferrante Borsetto in *Historia Ferraricnsis Gymnasii* (c), eumque vivi-

(q) In Chron. Equitum, Judicum, & Comitum J.C. Mediolani, Pat. II. num. 166.

(a) Tom. III. Bibl. Lat. pag. mlii. 410.

(b) In Indice Nobil. fam. post Hist. Mediol.

(c) Parte II. pag. 128.

do menis acumine, nitidaque facundia præditum fuisse luculento testimonio evincunt scripta, quæ tum soluta, tum stricta numeris oratione ad nos pervenire; quin imò græcis literis apprime eruditum, ea quæ inferius proferam, abunde docebunt. Quocirca merita illum laude quamplures cumulavere Scriptores, Bergomas, Gelseus, Frisius, Sixtus Senensis, Picinellus, alique. Ego quæ ex impressis per ea tempora codicibus epistolicæ, utpote minus obviis, collegi ad illustrandam ejusdem vitam, pro suscepto instituto evulgabo. Primus, qui mihi occurrit Mombritii labor, est liber *Summularum Pauli Veneti*, quem hoc anno Mediolani edidit Christophorus Valdarfer, adnexo in calce Epigrammate non invento, in quo Boninus Venetus Cives invitat ad grates Typographi nostro reddendas, quod perrarum hoc opus contraneum fuit, facile parandum prima hac editione reddiderit.

Quid ratio possit Logices arguta probandi

Dogmata, de Veneto littore Paule doces.

Pone tuam sed nil prodesse legentibus artem

Scis: quia perraros constat ubique libros.

Hæc Christophorus Germanis vidit ab oris

Valdarferi impressum reddidit arte librum,

Reddidit innumeros, & quos emisse pusillo

Jam licet argenti, summula parvus sat est.

Quales Teutonico, quales agis Adria grates,

Cujus sit Paulus plurimus arte tuus!

Per Boninum Mombritium.

Anno Incarnationis Domini MCCCCLXXXIII. &c.

Mediolani impressum.

De hoc Paulo, qui Augustinianus Monachus fuit, obitque anno MCCCCLXXIX. vide Josephum Pamphilum in Chronicis, plura in illius encomium proferentem.

Antequam hæc Summulas Pauli Veneti in lucem proferret Mombritius, fortasse hoc eodem anno ediderat *Solum de Mirabilibus Mundi*; sed nullo adjecto anni, loci, aut Typographi indicio. Id enim erui clarè crediderim ex ejusdem Epigrammate intus fronte impresso, in quo primum hunc diligentem suæ laborem appellat. Cum igitur liber proximè relatus Pauli Veneti cæta temporis nota signetur, posterius edi à Mombritio debuit. Servat *Solum* codicem Ambrosiana Bibliotheca, primæque in pagina legitur Carmen, quo dicitur hoc opus Reverendo in *Corsio Patri & Domino Antonio Trivulcio Juris Pontificis Doctori Clarissimo, ac Divi Antonii Commendatori optimo merito*. Fuit is subinde ad Comensem Insulam promotus, ac demum Cardinalium Collegio ab Alexandro VI. adscriptus, ejusque res præclarissimè gestas summa cum laude enarra Ovidius (d). Infigne suæ pietatis monumentum in Urbe Mediolanensi reliquit, sacram nempe S. Antonio & eadem ab ipso conditam, ut testatur Inscripcio ab eodem Ovidio relata (e); quamvis veteris illius Templi vix aliquod nunc vetigium occurrit; cùm inducitur in illud atque in adjectum Cænobium in S. Carolo Borromeo Theatini Clerici Regulæ, qui adhuc ibidem degunt, egregius virtutum exemplis, & animarum proventus florentes, alterum excitaverint magnificentia omni elegantiaque exornatum. Qua in re corrigendus est Ovidius, qui à memorato Trivulcio datam Theatini Ecclesiam, S. Antonii ab ipso erectam refert, cùm anno MD. VIII. ille obierit, multo antea, quam Nobilissimus hic Ordo fuit Clemente VII. exordia desumeret. Sequitur Epigramma:

Accipe primitias nostri vir summe laboris,

Et disces parvo maxima sepe dari.

Quid nostræ possint his experire novales

Frugibus; expelles jam meliora velim.

Et sanè graviora postmodum aggressus, summo labore ac studio *Vitas Sanctorum* alphabetico Ordine digestas ac depromptas ex antiquissimis manuscriptis concinnavit, quæ duobus magnis voluminibus comprehensæ Agiographis omnibus ad Ecclesiasticam illustrandam historiam subsidio non modico fuisse, atque etiam præsentis ætate insignium Bibliothecarum, rarius pretium faciunt. *Eusebii* quoque *Chronica*, à S. Hieronymo in latinum translata atque aucta, unâ cum Prosperi Aquitanici additamentis, & Matthæi Palmerii Florentini supplemento, ex illius libro *De Temporis* decepto ulque ad annum MCCCCLXXVIII. Mediolanensibus typis excusa, publici juris fecit, hujusque editionis præclaram mentionem inseruit Venetis Ephemeridibus (f) Auctor additamentorum ad Vossium, asserens tanta exultatione apud eruditos haberi, ut ejusdem exemplaria tanquam præcipua ac perrara librarie suppellectilis ornamenta ostendantur. Cetera, quæ in illustrandis edendisque alienis operibus præstitit Mombritius, in decursu hujus historiæ suis annis designabuntur.

Publico in gymnasio delectum cum fuisse ad informandam eloquentiæ præceptis Mediolanensem juventutem colligo ex funebri oratione, quam Ludovicus Sangallus artis primariæ in amplissima Ticinensi Academia publicus interpres habuit in obitu *consulmatissimi J. U. D. Petri Crocchi*; in ea enim de juvenilibus defuncti illius viri studiis loquens, ait: "Inter æquales & condiscipulos suos, qui eo tempore sub discretissimis romanæ linguae professoribus, Francisco Philoplo, *Mombritio*, Cola Montano, Gabriele Pavero Fontana, & denique Francico Puteolano merabant, palmarium abstulisse." Hinc autem etiam tempus suscepti publici Magisterii non obscure innotescit; cùm enim statim post Philophum retransferatur, eidem successisse credi potest anno MCCCCLXXXI. quo Florentiam ille profectus itinere atque ætate collectus interit; nec parva ejusdem gloria est, quod tam sacundi & celebri viri subfilium proximè occupaverit. Certè inter discretissimos Eloquentiæ interpretes, quibus Mediolanum tunc affluabat, consummeratum jam vidimus.

Petrus Candidus Decembrius viri celeberrimi nominis, latinæque ac græcæ eruditionis præstantissimus, ut ejus opera tum edita, tum MSS. testantur, ad Boninum Mombritium plures epistolas dedit, quæ manuscriptæ in Ambrosiana Bibliotheca aservantur. Ex iis autem elucet quanta opinione doctrinæ ac veneratione erga ipsum teneretur, cui labores calami sui, ut ab ipso emendarentur, committere non dubitabat; sic enim in prima Bonino inscripta Epistola ipsum alloquitur: *Pergratum est mihi quod tam diligenter à nobis scripta in dies annotet, quod nihil in emendandum transire sinat &c.* In altera verò ad eundem hæc habet: "Magno tui tenore desiderio Bonine mi, & cupio scire quid agas &c. utcumque nihil nisi virtute dignum te agere certi scio; sic enim eruditus es, sic à puero institutus, ut nihil nisi pium, nisi sanctum, nisi memoria & laudem dignum possis cogitare &c. Perfecti nuper vitam. Beati Ambrosii, quam prius emendatam, ut videtur deas mittam Reverendo Primicerio nostro, cui inscripta est, ut & tu insipias, & mei memor sis, qui te unice diligo, Bonine mi, & te diutius amari cupio. Vale. Ferrarie. Secundo Martii, MCCCCLXXVIII." Hujus epistolæ fragmentum eo libentibus transcripsi, quod in eadem enunciatum.

opus

(d) Vitz. Pontif. Tom. III. col. 197.

(e) Ibidem.

(f) Tom. X. pag. 446.

opus Decembri videam, nempe vitam S. Ambrosii ab ipso conditam, quam in Elencho operum ejusdem minimè recensuit Lazarus Augustinus Costa (g.). Primitivum autem, de quo hic loquitur Decembrius, erat Franciscus de la Croce Orientarius Ecclesie Mediolanensis, & à Republica Mediolanensi anno MCCCCLXVIII. ad *Lithuram extraordinariam* Decembrii delegatus, stipendio CC. Florentorum, ut jam adnotavit Joh. Sironus de Scotia, antiquitatis peritissimus in calce libri, *De Medici Mediolanensis* à Bartholomeo Curtio (h.) italicè editi. Ad eundem Primitivum biennio ante epistolam dederat Decembrius, quæ tota circa vitam S. Ambrosii à se confectam versatur, sicque incipit: „Reverende..

„Pater. Vidi partem earum scripturarum, quas „operabam, & per omnibus aperte deprehendo, cir- „ca libros CLXX. editos fuisse à B. Ambrosio, hym- „nos circa XXXVII. præfationes CLXXIV. vel cir- „ca, quæ omnia breviter annotanda sunt, cum de „studia ageretur &c. Deus mihi ut spero erit adjutor „Confessoris sui laudes describenti. Qui primus vi- „tam ejusdem ad Augustinum misit, ut ex præfatio- „ne constet, rudis admodum mihi visus est son- „us, bylo solum, sed ordine dicendi &c. Ecclesiastica „historia aliquando clarior & ornatior est in refe- „rendo, licet non multa contineat, utcumque pro- „futura est. De miraculis verò explicandis, ad quem „certis conversat ignore &c. Si quid igitur abun- „de sperare possimus, rogo cogitetur. Nascetur „enim quoddam in corde vestro nova, nec etiam ipse „desistebat in querendo, dum tempus suppetere, est „quippe non paucorum dierum opus, si cum digni- „tate, & veritate, & Doctorum testimonio fieri „debet. Remitto libellos duos ex vestris non ulterius „necessarios, uni ex quibus in fine addidi præ- „fationem olim per me editam Genus in celebri „Missa B. Ambrosii; item explicationem ejus chara- „cteris, de quo dubitavit videmini, laudes relato- „rus & gravis paternitati vestre de muneribus ve- „stris cum licuerit, cui me commendo semper. Ex „Laribus III. Novemb. MCCCCLXVI. „Vitam „hanc, cui elaborando duos ad minus annos impendi- „dis Decembrius ex memoratis epistolis pater, uni „cum Primitivum scripturam deperditam esse, jure con- „queri possimus, ac lugere.

Sed jam ad Mombrizio redeo. Præter huma- „niores litteras, latinam Patris coluit, ac præcipuè „adamavit, relatus idcirco inter claros illos seculi va- „tes à Lilio Gregorio Girardo (i), & Præta optimus „à Decembrio in memoratis epistolis appellatus. Non- „nulla ejusdem poemata publicam lucem videre; plu- „ra inedita reffe Labbe (1) servat Bibliotheca Pari- „sienfis, non secus ac Vaticana, atque. De iis tan- „tum, quæ Ambrosiana custodit, sermone inlusuam. „Exat non parva mollis volumina à Mombrizio elucu- „brata, quod duodecim carminum heroicorum li- „bros complectatur, & *Memoris* inscribitur; Momoni „enim indicit denudantem ac carpentem vitia mulie- „rum, laudibus subinde summis cas exorata, quæ „pudicitia & virtutibus præstat, quæ in re se primum „fuisse ait, qui in hanc arenam descendit, scri- „bens paulò post incipit:

*Jen capiam pergrinus iter, laudemque Bonarum,
Crimina cantem totius corporis nocentum.
De maribus cecidit non paucæ volumina multi;
Vix est qui secessu vellet intemperare minorem,
Primus ego, band noturus, indicis nocentibus arma,
Arma choros, quæ sunt semper tutanda pudici.*

Callem vitam à Mombrizio ductam ea, quæ in „hujus Poematis exordio scribit, abundè testatur; „hoc enim objicit sibi

*Die age, sed qualis, cum mille passus amores
Virginibus debere vixit, Venerique solibus?*

Dixit Auctor opus suum Bonæ Sfortis, Galeati Ma- „riæ Mediolani Ducis uxori, camque ab eximia vir- „tute commendat, sicuti etiam Blancam Mariam, Fran- „cisci I. Sfortis conjugem, ejusdem Socorem, sub „nec libri IX. plurimum laudat, utaque jam fundam „innuit. Hinc verò tempus eruitur, quo elaboratum „est hoc opus; cum enim Blancam Mariam vivis ere- „ptam memoret, Galeatum verò adhuc viventem allo- „quatur, compertum fit, post annum sexagesimum octa- „vum illius seculi, quo Blanca obiit, & septuagesimum „seximum, quo Galeaz Maria occisus fuit, esse confectum, absoluteque.

Geminum iter Epithalamium latino carmine à „Mombrizio conditum, servat Ambrosiana Bibliotheca, „alterum in Nuptiis *Sfortis II.* cum *Antonia*, „*Veronis* filia Ludovici, seu Aloysii Vermii, siæpe, „clientelis, rebusque inclyte gelis ea ætate clarissimè; „alterum in *Trifanis Viceronis* Connubiali celebri- „tate acta Mediolani, cum *Beatrice Epifensium*, Borri „Morinæ Ducis sororem, in uxorem duxit. Uterque „ex hinc Principibus viris Patrem habuerat Fran- „ciscum I. Sfortiam Viceromem, Mediolani Ducem; „primus verò *Cimatus Sfortis* maris à *Burge* nove „progenem intravit; secundus nobiles Magistros in Pa- „tria gessit, Senatus quoque Mediolanensis adscriptus „post Galeati Mariæ violentam mortem, &c. ad vi- „vum decessit, Beatrice Epifens vidua relicta. Quo „anno supralitis hæc carmina edidit Auctor, deli- „gnari licet æquæ. Patras *Antonia Veronis* nuptias „eo tempore, quo *Aloysius Pater*, Placentiæ à Fran- „cisco I. Sfortia occupatæ, in ejusdem partes concessit, „Corius enarrat sub annum MCCCCLXVIII. sed „eisdem celebratas cum Franciscus I. Sfortia *salvus* „*Ligurum Munarchæ* foret, Poeta nosse cauit, adeque „post annum MCCCCL. Exant apud Vermentem „Familiam, adhuc in hac Urbe summo splendore flo- „rentem, publicæ tabulæ Dotis exsoluit Franciscus „Sfortis Duci Mediolani V. Kal. Octobris anni M- „CCCCL. in quibus Sfortia II. Anthon *Martini* nup- „tias occupat; quocirca paulò ante celebratas has nuptias „secutæ sanare possumus. Non ita facile decernere „licet de aliis iuris cum *Trifanis* Viceromitis, cui „desponsat in eodem fuisse à *Borfi* Eikon *Beatrice* „Socorem peculiari mandato, exposito anno MCCC- „CLIV. testatur Cl. Marazzius in secundo volumine „*Antiquitatis Epifensium* (m), sed annum quo Me- „diolum ducta sit ad Sponsam Trifanum minimè „adnotavit. Verum, cum inter Opera Francisci Phi- „lipphi legatur Orazio Nuptialis ab ipso habita Ferr- „ria VIII. Idus Aprilis anno MCCCCLV. in celebra- „tione Nuptiarum Beatricis Epifens, & Trifani Sfor- „tiz, per Lancellorum Matium Avensculum Procura- „torem, dubitari nequit, quod hoc anno in Urbem „nostram advenerit. Certe ipsiusdem insignique po- „pæ exceptam fuisse à Francisco Mediolani Duce, „refert elegant carminum descriptione Mombrizio, qui „tam in utroque hoc Poemate cognomen suum aliter „scribit, *Bonum Mombrizio* &c appellatur, nempe „à loco in insubribus non incelebris, in quo domum „atque agros hereditario jure siæpe sua possidebat, „unde etiam cognomen accepit à *Mombretto*, „& contractus *Mombritii*, seu *Mombretti*.

Græcæ etiam linguis perit instructissimum, ful- „fic docet *Hysidi Thegami* hexametris versibus in la- „tinum traducta, quæ typis impressa jamdiu prodit „in lucem. Alterum in Ambrosiana Bibliotheca scri- „ptis hujus rei monumentum latet, *Grammaticæ* nem- „pe *æreæ* à Constantino Lascare edita, quam Mom- „brizio industri carmine Latino donavit, dicavitque „nobilissimæ Puella Hippolytæ Sfortis Viceromitis „Caput Calabæque Domina. Fuit hæc primogenita „Fræ-

(g) Hujus Monarchæ pag. 322. (h) Fol. 217.
(i) De Poët. Diss. p. fol. mibi 382.

(1) Supplem. à Biblioth. MStum fol. 125. 127. 128.
(m) Fol. 512.

Francisci I. Sforza Ducis Mediolani, qui eam viri decemem, anno MCCCCLV. in uxorem sponsumque Alphonsi Aragonensi, Ferdinandi filio, Duci Calabriae, ad Neapolitanum Regnum demum evectio. Interim in Aula Patris Hippolyta educabatur, una cum Fratre Galeatio Maria, praeterea idolis ingenique specimen praebens in liberibus studiis, sub Praeceptoribus et longinquo accinia ad eam latius graecique literis informandam. Est mihi docti co-dex in pergamena conscriptus, minimeque de auro exornatus, qui Grammaticae & Rhetoricae praecepta à Baldo Marsurelli Picentino, facili & expedita methode exposita complectitur, ut ipso docente excelsa haec virgo eloquentiam ediceret. Tanta autem io- gressu peritissae literarum hoc studium percurrit Hippolyta, ut de Matris suae, Principia ac Matro-nae lectissima, veritibus paucisq. orationem elabo- raverit, & via pubertatis suae egressa coram. Pio II. Pontifice Maximo Mantuae degente perorave- rit, admirantibus Cardinalium Caeteri, & ipso sum- mo Pastore, qui temperare non potuit, quia ex tem- pore in has laudes erumpere: „Habuit dilecta, „filia coram nobis orationem elegantem, terfam, „& magno oratore dignam. Admiratur te, inge- „nium & virtutem tuam. Gaudet mater tua pre- „sentem & pater tuos abfens, qui te talem genere- „parentes. Quod nos tantopere supra verum laudat, „tuae paternumque tuorum benivolentiae acerbimur. „Quod parentes ipsos parci laudati, tum modestie „attribuimus. Quod autem nobis devoti sint, devo- „tioni eorum nos, & hi Venerabiles fratres nostri „Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales semper re- „penderimus; & eam omni favore & benivolentia „prosequemus. Tibi verò Deus benedicat, & nos „benedicimus tibi. „Omnia haec in Ambrosianae Bibliothecae codicibus manuscripta legimus. De- „graei etiam illustrius studio ab hac illustri puella, „metropoli testis est Mombrius, qui in nuncupatoria „metrica Epistola haec habet:

*Me modo sed quis iter captem pervadere iussi,
Atque novum sulcare nova mare compulsi Argo?
Mens tua gymnasio graeca quo saepe laboras,
Mentis & ingenium vires, ardorque colendi
Palladis antiquas venerandum nomen Aethras.*

Imò profugum Constantiam Lascarium ab Urbe Con- stantinopolis, sub Turcica tyrannide tunc comenus, excepim fuisse à Francisco Sforza Patre, ac Medio- lani detentum, ut Filiae votis obsecundaret, in de- cursa Epistola narrat Mombrius, inquit, in hac Urbe elaboratam à Lascare graecam grammaticam, aequè Hippolyta ab ipso fuisse dictatam; in Mom- brii de hoc celebri viro loquentis verba:

*Hic erat Hippolyta, quem tu licet infans quondam
Opabas, iussit faventis sidera votis.
Huius apud te sunt primi commenta laboris,
Qui te adeò dignam vidit, cui iure daretur
Primicias, cuius vestigia pulchra secutus
Hic ego, si pateris, te nunc donabo libello.
Quem neque si grauius dici, nec forte Latinum
Virgo putet, lingua tamen est consellus utraque.*

Ex hoc postremo carmine manifestum fit, hoc opus à Mombrio fuisse dictatum ante annum MCCCCLXXIV. quo Hippolyta ad Marium Alphensium Ca- labriae Ducem traducta est; Virgo enim ab ipso ap- pellatur, eamque adhuc Mediolani commorantem, alloquitur.

Tom. I.

Ceterum, licet Boninus nobis ostendat à stirpe, prodidit, ut docent publicae tabulae in Archivio Na- politanae Antichae Familiae, quae antiquos Mombri- ciae domus agros possidet, autem communi quodam Poetarum fano, cum egeret ludari debuit, ut ipse- met fatur in Dialogo Musae cum Antioche, quem- premittit libello Grammaticae proxime relata; Musae enim ita ad eum fatur:

*Fama ferax, & bonitas bone, majoraque ceres
Nemine, nominibus facta nec aqua tui.
Sperandum est, veniet multo cum furene merces,
Perfer, habet qui scit, praemia, multa pati.*

At ille respondet:

*Fama ferax & distixit ferax te Diva decet,
Quae mihi dat curas, quae mihi demit opes.
Exquis bonis nobis per te memoratur bonitas?
Non honor est, nulla qui stipe sis, sed omis.
Quid prodest mea si servas & fœcula vincant
Nemine, resque domi sit nimis arcta mea?
Speravi, sperando gratias percipis exilis,
Sper sine perdo nihil, sper dare sumo nihil.*

Neque tandem rei domesticae inopia laborasse Mom- brium, sed etiam forum adversitatis isofolentis saepius exagitantem, deiectionemque in extremam penè oblivionem colligo ex epistola, quam Africalem Val- lis praestitit Bunsii Mombrii Poetae Mediolanensis Tronolite, in fuisse illustrissimam qu. D. D. Galea Ma- ria Sforza, dum primò illam eledet typis Alexan- drin Musutiani anno MDIV. in ea namque haec ha- bet: „Isopetum aliquando leviter Mombrii libel- „lum forè proximis diebus recitavi. Variè, dum „fuit in manibus, affectus sum; ingenio, curique, „opere delibabam; recordatione autem ejus viri, „fortunaeque praecipue commovebat; Vir enim om- „nino piissimus, & excusabilissimus, in omni fuit vita „perpetuus fortunae plagis oblitus est. Ex quo quisi „sipeo quamquam mente poemata illa conciperi, „quae & Momodis libros duodecim, & Dominica „pulsionis sex, & de fortuna decem absolvit. Quon- „iam si ocio abundans, insignis exaltatus fuit, dolore „iulii illum ingenti affirmatione apud posteros cize- „re. Sed hie me monuit cogitatio, noudum ab in- „juris fortunae torum esse optima variis honorum, „nam ut scitum aliquem ea invict procreavit, sic „eadem urgente oon adeò difficile est aboleri. Foe- „talle enim hoc usum, quod afferbam, exemplum „supererat. Quocirca (quod possem) ei subvenire „animum indixi; plures enim sancti casus effugit, „quo plura diversis io locis consilia fuerint exem- „plaria, &c.

Quo anno de vivis decessit, nemo hactenus, quem vidimus, indicavit. Ducamus in Praefatione Gloriosi libelli de infima Latinitate (o) centum ad annum usque MCCCXCVI. vitam à Mombrio pro- ductam; ait enim, illius curâ tunc editum fuisse Ve- netis Papae Paschalium, sed citra verum; igno- ravit enim vir doctissimus primam editionem hujus Vocabularii, quam viginti ante Venetum anno Me- diolani Mombrius instruxit, suo in fronte impresso epigrammate ac nomine. Mem Epigramma, & no- men recudit Typographus Venetus, ut videre licet io exemplari adhuc superstiti in Bibliotheca Ambro- siana; inde verò error profusit Ducangii, existi- mantis eam, quam antiquiorem putabat hujus libri editionem, fuisse Venetam à Mombrio curatam. Itaque si conjectura agenda res sit, censendum hujus viri obitum statui posse anno octuagesimo secundo b b feculi

seculi XV.; id enim suadere videntur tum adven-
tus in hanc Urbem Georgii Merulae, quem et Veneta Urbe
illo anno accessit Ludovicus Sforza Dux Medio-
lani, et in publico gymnasio literas, graecaeque li-
teras doceret, superiore anno eisdem proficiente.
Mombrio Philippi succedere, ut populus ianu-
mus; tum silentium in huiusmodi, librisque editis, non
amplius Mombrio nomen referentibus post illum an-
num, quae omnia indicio esse possunt, calamitatibus
& literarum laboribus consumptum vivere eo tem-
pore defuisse.

APOLLINARIS OFFREDUS.

Floruit etiam ea tempestate Apollinaris Offre-
da, patris quidem Cremonensis, sed diu in hac
Urbe versatus, cum Mediolanensem Principum, ac
praesertim Ducis Philippi Mariae Vicecomitis gratiam
promeruit, ob singularem doctrinam peritiamque
in Medicis rebus, idem acceptissimus foret. Cele-
bris huius viri à discipulis nobilitate, nominis fama,
librique editi, dispersi Commentario profectus est
Vir Cl., mihique antecessor *Franciscus Arsius*
Tom. I. *Cremona Litterata* (6), ubi quampura-
literaria memorata Auctoris monumenta in lucem
edita profert, magnaeque de illius praestantia con-
ceptam opinionem tum à coevis doctis viris, ac
subsequentium aetatum Scripseribus, tum ab Eugenio
IV. Pontifice Maximo, aliisque per Italiam Prin-
cipibus fuisse commemorat. Prima tamen fuit Urbis
nostra, quae illius nomen, egregioque labores pu-
blica luce donavit, vulgavit, excusa hoc anno
Exercitationes in libros Aristotelis de Anima, quam
Offredus ipse primatibus studiorum suorum appellat,
in hoc usum reservatas, ut Philippo Mariae Viceco-
miti dicere, quaequidmodum etiam praestitit, obla-
tum eidem hoc libro manu exarato, nuncupatorium
ad ipsum Epistolam praeferebat. Hujus nonnulla frag-
menta prout Aristoteli, et nos integrum in calce da-
bitur sub nom. III., ut ex epistola mei Auctoris ver-
bis, de rebus quae ad ipsum spectant, plenius lux
reclaretur. Itaque primo factus Offredus, se hunc
Principis auctore debere non tam natalium gloriam,
sub excelsi ejusdem dominatione, atque umbrae pro-
prie nuda, sed etiam honorum augmentum, &
splendoremque omnem suum; deinde ait, se, cum
nihil magnitudinis Principis dignum ex fortunae boni-
tate, pro usu quotidiano angustissimis, offerendum,
haberet, econvertisse animum ad fructus ingenii ex
longevae studii perceptos, & primis has fruges de-
cerptas è physica & philosophica literis, in quibus
serius fuerat, illius aemuli confectasse; demum,
Philippi Mariae patrocinio studia, fortunas, liberos,
famam, dignitatem, & vitam suam, *descripsi & in
fines committere*. Hoc postremum consilio adnotavi,
ut focum datus, quem Cl. Aristo fecit variat, in-
quam incolit, huius Epistolae ordine; enumeratis
enim Offredii literarum laboribus ad posteritatem trans-
missis, haec subiungit: *Reliqui & Libros, quos scripsi
in finem Praeparationis librorum de Anima, illis, &
in finem commendandi Philippo Vicecomiti*, neque
enim in prima huius epistolae editione legitur *libros*,
sed *Libros*, eam minime vidit Arsius, geminam-
tantum enuncians Venetiam parassam eo saeculo jam
expirante, adeoque Typographi erroris deceptus ceo-
sus Offredii studio confecta volumina Mediola-
nensis Ducis cura fuisse commissa.

MATTHEUS SYLVATICUS.

Prodire quoque hoc anno, Mediolanensibus ty-
pi impensis *Pandulae Althaeae Matthei Sylvatici*,
quarum mentio facta est in prolegomenis, ubi de.

A Joanne Wrether Typographo sermonem institui (p.).
Nunc inquirendum aemaret, quam illi Patriam for-
tius esset, iovalet enim opinio apud nos paucos
Scriptores, qui Catalogos Auctorum recentis seculi
invicem pro more pulsum excrebunt, natale Sylva-
ticum solum *Mattheum* congnisse, proinde verb eun-
dem referentes *Mattheum* appellat, cum ramen-
Nicolaus Topi (q) eundem Salernitanum faciat. Por-
ro in *Summa* edendibus huius operis, *Sylvatici* pa-
triam non enunciat; Morigis verb eundem apertè
Mediolanensibus consummat (r), non lectus ac Pe-
licellus (t), & Curtius (u). Nec ullum dubium locum
relinquitur; Si quidem tum in vasto opere familia-
rum Mediolanensium, quod Fagnanus conscripsit,
affervaturque adhuc ineditum in Archivio Collegii
Equinum, Comitum, & Judicum Mediolani, inter
B Majores Sylvaticae stirpis Mattheum ite recenseret;
tum in Chronicis manuscriptorum Collegii Medicorum,
huius Metropolis à Cl. Johanne Sisono de Scotia,
& antiquae eruditionis, principis Mediolanensis, peritiam
instruissimum confectis, adscriptus legitur quatuor-
XIV. *Mattheus Sylvaticus*, eidem Collegio; quin-
ind. indicantur ejusdem Pater *Fabianus*, avor Do-
natus *Erasmus Lampugnus*, Domus in Regione
Ticiniensi prope S. Maurum, muerat defunctus,
in Patria praeclare gesta, cum inter Praemores Urbis
ad Civem regimen conficeret, ut nihil desiderari so-
lidius possit ad Civem hunc optatum Mediolano vici-
dandum.

Attamen ne nimio amore erga Patriam gloriam,
abrepi videret, dissimulare solo, non levius militare-
Salerno argumenta, ut Auctor Pandectarum ejusdem
C Urbis Civis credatur. En quid accepit per Episto-
lam à Nobili, atque eruditio viri Ignazio Mariae
Como, Neapoli degente. In Carnobio Salernitano
S. Mariae de Porta athenarum publice tabula in-
pergamentum confecta anno MCCCXLII. in quibus le-
gitur *Donatus Mattheus Sylvaticus de Salerno Al-
thae Regis, & huius*. Eundem Salernitanum afferunt
Ottavianus Beltramus in Descriptione Regni Neapolis
(v), Antonius Caracciolo ex Clerici Regularibus in
Libro de *Sacra Neapolitana Ecclesiae Monumentis*
(x), Antonius Maza de Rebus Salernitanis (y), &
postremo Johannes Bernardinus Tafurinus in *Ser-
monibus* Chronologica Scripturae Regni Neapolis, quae in
Opusculis *Scientiarum* celeberrimi P. D. Augusti Gale-
griae Venetiis imprimuntur. Demum Bocconius Grillus
D Salernitanus in Opere manuscripto *De differentiis
pulsuum* haec habet: *ut refert Mattheus Sylvaticus
confectis mens in suo libro inscripto: Pandulae Medi-
cinalis Matthei Sylvatici Medici Salernitani*. Addit
verò praeclaudatam Comae, Sylvaticam familiam jam
extinctam, fruiam fuisse Nobilitate *Nei fegge detto
del Compo*, ejusque domum ibi extinctis, ubi furgit
Ecclesia S. Mariae Gessarium. Itaque si veritatem
amamus, conciliari haec possunt afferendo, Mattheum
Sylvaticum Mediolanensem patris, Salernitem profectum
eundem studia coluisse, & ob excellentem Medicinæ pe-
ritiam ea Civitate donatum, dein reddito Salerno aliquo
ex filijs, qui familiam propagaverit, reverentem in pa-
triam obisse ea munera, quae in monumentis nobili
leguntur, nisi ita foret malis, duos fortissimè ejusdem
nominis Sylvaticos saeculo XIV. Mediolanensem quon-
dam, alterum Salernitanum. Sed de his penes eruditos ja-
dium est.

De hoc Opere Pandectarum parum aequè fuisse
Deo Brunfelsius Medicus, apud Dugingium (z),
tertiam quamque fortè diuturnam corruptam, vicia-
tamque afferens, & evocis vocabula, quae Necro-
nomicorum potius, aut Donum nomina videtur,
referunt enuncians. Primum Dugingium excu-
sit, vitium hoc non in Auctorem, sed in excrescentium
incutiam reiciens; secundum verb, nempe vocabula,
quae

(q) Num. XL. fol. 202.

(r) Cap. IV. pag. XLIX.

(t) Edito. Neapoli. B. III.

(u) Nobilita di Milano lib. III. cap. XIII.

(v) Accredo de' Letterati pag. 428.

(x) Scrittori Reali Napoli. pag. 29.

(y) In prolo. Glossar. med. & inf. Litterarum, num. 48.

(z) Pag. 182.

(y) Pag. 237. (z) Pag. 124.

que horridam Brumfidam exhibent damnatorum nomini-
bus speciem, Medici, ac lingue præfatum Arabicæ
peritis duplicanda reliquit. Certe illo seculo apud
arab Medicæ cultores fummo in pretio fuisse Ma-
thæi Pandectas manifestè docet foliculatio, qua di-
versi Typographi tæpe hoc met anno imprimenda
curaverunt, Neapoli, Bononiæ, & Mediolani; multo-
que magis evincit perula fubfcriptionum annorum,
tanta cœcitate præva fatigantium, ut teste Orlandi
(a) sola Urbe Venetæ, intra illius sæculi fines,
quarta vice hæc Pandectas recuderent.

GEORGIUS TRAPEZUNTIVS.

Alterum profero librum, cujus Mediolanensem
editionem hujus anni, nemo Scriptorum, quos hæc
actus legimus, refert. Is est *Compendium Præfatiæ*
de Partibus Oratoris à Georgio Trapezuntio elabo-
ratum, primæque vice jam editum in hac Urbe anno
MCCCCLXXII, ut ibidem innuimus. Susceperat
hanc curam Trapezuntius, ut filium suum Andream
lacinis hæris erudiret, sed ætatis ingravescentiæ mo-
lestiæ, & tandem, æque angustis animi pressis vi-
sibusque illas abstrahit; tandem urgente apud ipsum
foliculatio precibus Cola Montano, incaptum opus ab-
solvit. Id omne Trapezuntius enarrat, postquam
enim in libri fronte Epistola dedidit ad Andream
filium, quæ insinuat utilibus præceptis ac bre-
viori via contendere, alteram in calce ad Colam
Montanum suum dirigit, scriptam Romæ IV. Kal.
Novembres MCCCCLXXI, in qua se opus hoc in-
eius gratiam abfolvisse testatur, et si laboriosum ni-
mis, arduumque hoc fenestrum suum ipsi videretur:
Jam enim (inquit) ut nohi, utque litteras formare
vacillanti manu, neque volumina evolvere sine in-
genti labore valeo; tamen, non casilimavi possi-
me effugere nomen impetratis, si tibi omnium,
quos aut vidi unquam, aut audivi, aut legi, ma-
ximè pio, quiddam denegarem, præfatum tam
honestè petenti. Profertur enim hæc compendi-
tatione non solum juvenoni Mediolanensi, de
cujus virtutibus, & discipula sollicitus hoc mihi
onus imposuisti, sed ceteris quoque latine ling-
uæ studiosis; nec tantum in hoc compendio, verum
in aliis etiam operibus, quæ olim à me suscep-
tæ, deinde tandem senectutis, & ingratorum odio in-
termissæ, nunc tuo animo meo tua pietate recrea-
to ad communem utilitatem perferuntur. Me verò
declinasti operis infamia liberatis, quod ego cur
deseruerim nihil aliud video, nisi Deo ita volente,
ut cum quatuor patres ad Andream filium meum
scriptissimè, reliquis superesset quatuor, quas ad
te scriberem, quem nec minus amo, quam ipsum
Andream, nec minus filium existimo. Illius enim
Corpus mortale & corruptibile ex meo corpore,
genus, tuum verò ætæ ætæ ex meo animo, quod
multo plus est, impressi ac formati, ut quod de
fore ac Minerva Poetæ fabulatur, tu de meo ca-
pitæ quodammodo & videri possis, & credi ca-
pisti. Vale. » Ea hæc Epistola dicimus, quo in-
gratæ benevolentia, amorique haberes Montanum
Trapezuntium, quoniam faceret Mediolanensis illu-
dia, cum annis gravit, fructuque penè viribus, la-
borem hunc aggressus fuerit, ut facilius ad Eloquium
adulescentibus notitia vi sterneretur.

Quæ ad Georgium Trapezuntium pertinens,
egregie illustravit Auctor additamentorum ad Vol-
sum in Ephemeride Venetæ (b), ubi inter cetera
ejusdem opera refertur *Enchiridion* in *Theodorum Ga-*
zæm, quæ novam lucem adiecit. Ambrosiana
Bibliotheca servat nonnullos manuscriptos Codices
hunc titulum præferentes: *Georgii Trapezuntii in-*
perperisum Problematum Aristotelis à quodam Theo-
doro Coge (ita *Gazæ* in semper appellat) *editum, &*
Problematum Aristotelis Philosophiæ protectia. Hunc

A ego crediderim librum eum esse, qui ab aliis *fre-*
derici nomine designatur. Dirigit eundem Auctor ad
Divum Alphonsum Aragonum Regem, & scripsit
Scitilia, quem non tam patronum importat, sed etiam
iudicem in hac causa constituit, sequens paulo post
Epistola istiusmodi: » Theodorus enim quidam *arago-*
» ne græcus, moribus & ingenio barbarus, Aristote-
» telis problemata perversione sua super evenit fun-
» datus, atque corrupti; quædamque in ipso est,
» & hæc philosophus pariem è medio fudit, &
» auctorem ejus Aristotelem tarditatis nota, amen-
» tinoque affectu, cum ineptias ei fusi attribuerit.
» Ad hæc præfatis etiam omnibus Aristotelis Interpro-
» titibus ignorantie dedecus incurrere in præfatione sua
» conatur, in vivos quoque tam medicos, quam
» philosophos impudenter insultat; mihi etiam, qui
» antea quam ipse, traduxerem, non parvam in-
» quam licet: sed quod ad nos attinet, totum tibi
» condemnamus, nec aliam, præter rerum cognitio-
» nem, petimus utilitatem; philosophus autem, at-
» que Aristoteles causam ad te Regem pulcherrimam,
» & ipsius Philosophi illusterrimam deferre conti-
» tumus. Certiores enim sumus te, qui pro innotata
» tibi humanitate, æque iudicia, vel in rebus ma-
» xime ius non contentam, philosophus ac Aristote-
» lem causam suscipiemus, præfatum cum ea res per-
» petuo philosophantem præconem, utenique ab
» te suscipiatur, non prædicari non poterit.
» Quare ut facillimè tota possit cognosci causa, libel-
» lum ad te scripsimus, utque nomini dedecivimus,
» in quo Theodori portenta, non omnia, plura,
» enim penè sunt, quam enumerari queant, sed tot
» quot sufficere putavimus è libris traditionum su-
» rum transcripsimus: & quid Aristoteles velit, quid
» Theodorus somniat, in lucem protraximus, ratio-
» nemque ac viam aperuimus, qua universus Theo-
» dori monstrorum æcerus percipi potest, quoque
» diligenter legentibus patet, quanta injuria philo-
» sophantem insuperatur, quanta ingratia præfati
» terpetres è luce in tenebras tradit, ut patet, qua
» ignorantia notis Aristotelis philosophia parvi du-
» det, innotat, quænam denique problematica phi-
» losophia ignorantem legentibus ipsum conatur in-
» fundere, &c. » In præfatione verò delectis ori-
» ginem simulatum, quæ inter ipsum & Gazam inter-
» cesserat; at enim, cum Romanus Theodorus ve-
» nisset, ut ingenium sibi divinum inesse ostendat,
» capisse occasionem, qua Georgius doceret è cath-
» dra asserbat, *scilicet Oratoriam peritiam esse per-*

canitur, non magis nostrum, quippe qui nunquam
de Theodoro calcitrare curavimus, quam philo-
sophia ipsius ac veritatis protectionem habere lu-
cepimus. Brevis igitur, penam quam indoctus
in eligendis verbis fit; Deinde quam rudis in in-
telligenda Aristotele, & calidus in depravando
sensu ipsius dicimus; & sic an oculos contem-
pente curabitur quanta obscuritas, quanta di-
cendi asperitas, & quae horrida componendi dori-
cties, quam aliena verborum à consuetudine lani-
dicemus porrectas, quam incepte omnia denique
in oratione suis inveniamur.

In exitu huius Invektive ad aliam quaestionem sese
convertit, oritur videlicet legendum sit in Evangelio
(c): *Sic cum solo manere dicitur unum, quid ad vel*
an verò legi debeat, si non solo manere, ut Theodorus
Gaza, quique affectu, quos ipse Cyprianus vocat, praedi-
cat condescendat. Itaque Apologiam Evangelicam le-
thionis ita exorditur: «Hanc inter summi dignita-
ta viros, aut saltem summi proximis, conten-
tionem fuisse nuper audivi, quam quidem conten-
tionem tantum existisse aput, ut qui non sic cum
solo manere dicendum putant, emendandum illum
Evangelio locum censent; idque si aliquando po-
terunt, ex tunc se ostendunt facturos. Ea igitur
ipsa repetam, quae mihi ad praesentem Patrem...
Petrum de Monte Brisenfem Episcopum confici-
pta sunt, sic enim & locus ille divinarum Scri-
pturarum rectè traditum comprobatur, & unde
Aristotelis textus perverbi ab illis novè traductio-
ribus, etiam quia postulare naturamque si parti-
cule penitus ignorant, luce, ut dicitur, clarius
patet. » Pergit deinde auctoritate, ratione,
exemplique rectum Evangelicam propagare, qui
aliquid perit in nostro Codice manuscripto statu-
re de illa sententia, quam evulgasse Trapezuntium
in Tractatu de ipsius verbi, edito Basilae anno
MDXLIII. refert Dupontius (d), Sanctum nempe Jo-
hannem Evangelistam mihi minimè concessisse.

Hanc controversiam egregie pertractavit Augustinus
Cadeser in creditis Dilectione: de Opera S. Johannis,
Sacrae Scripturae Commentariis insertis.

Plura alia Trapezuntii Opera manuscripta in-
pluribus Ambrosianae Bibliothecae adservantur, nempe
Protestantia de fidei & graeco tractata, & in varia
classis distributa; Priscianus libri de Modis Cate-
chismis, seu Morum emendationis, de graeco lingua
in latinum conversi, adhibitis Commentariis; In calce
huc legitur: Pontificis summi Nicolai V. volumi-
nae tradendum missi Martii tradidit, & censu-
Decembris anni quinquagesimi, & librum tractatum, &
Commentarium vidit assistit, propter quos postea me
diffusit, ut fideiula essentem per ignem missum.
Jacobum Crimonensem episcopum; Tractatum librorum
Aristotelis de Animalibus Nicolao V. dicata; Libri
Rhetoricorum Aristotelis à Georgio Trapezuntio tra-
ducti cum Scholii margini adjectis; Logicorum Li-
ber; Commentarii in Oratorem Ciceronis pro Q. Li-
gario; Oratio in funere Fantini Michaeli Vincti.
Græcè scripta haec sunt: *Oratio ad Johannem*
Coarctatum; Ananiam Epistolae, & eius responsio;
Ad Elvium Murethum, verum natura consilio ager.
In hoc argumentum graecè scriptae etiam Theodorus
Gaza, cuius Opusculum *Quædà verba consilio ager*
in Ambrosianae Bibliothecae Codicibus manuscriptis
custoditur. Libellum hunc non Theodori Gazae, sed
Beffarionis calmo elaboratum animadvertit Leo Al-
latius in *Diatribe à Georgio*, quam annotationibus
& supplementis auctum recudi curavit Jo. Albertus
Fabricius (e), diligentissimo commentario Trapezun-
tium vitam & scripta illustrans.

COLA MONTANUS.

De hoc viro, quem adeo laudatum à Trape-
zuntio proxime vidimus, quaque publico olim do-
cendi munus in hac Urbe gerens, vix apud nos me-
moriam nominata, exque hinc iniqua, ut videlicet, pre-
sensavit. Patrem illi fuisse *Mercurium Montanum*, cap-
tumque ab ipso domicilio, deinde apud nos agens,
in domibus *Abbatissae Sancti Andreæ*, conitavit ex pu-
blici tabula, confecta anno MCCCCLXXII, quo
idem Cola typographicam societatem inivit cum An-
tonio Zaroto Imperatore Mediolanensi, ut in Prolego-
menis enarravi. Nullum haecum literarum ejusdem
monumentum ad posterum transmissum offendi,
præter Orationem satis prolixam ab ipso habitam coram
Lucienibus Patribus, ut eos ab initio cum Epi-
scopis, tanquam tyrannum, sacrilegum, effera-
tem, periculum Pontifici anathematis ascribitur
invektivè depingens. Aversior hac inter Codi-
ces manuscriptos Bibliothecae Ambrosianae, videtur
que Montanus in hoc Officio Neapolitani Regis Fer-
dinandi partes egisse; illius enim bellicam virtutem,
sapientiam, viresque ob pactum recentissime cum
Summo Pontifice fœdus, commendat. Tempus etiam
quo in illo Senatu peroravit, ex eo colligitur, quod
in decurio Orationis, Galeatium Sforziam tremeis
aurea coram Lucienibus sollicitum, & Florentiam à
Johanne Galeatio Vicecomite primo Mediolanensem
Duce obsequium ac fœdus compulsum ad dedicationem,
nisi ejusdem mori intercessisset, obsequio ciceret

ab inde anno commemorat. Haec omnia designant
annum MCCCCLXXVIII. & sequentem, quibus Six-
tus IV. Pontifex Maximus Laurentium Medicum,
Anathematis telo confixit, & Ferdinandum Neapoli-
s Rex castra ad Florentinam Urbem admovit, referente
Odorico Raynaldo ad illos annos. Quocirca
credere fas est, Mediolano abeunte Neapolim verbi
Cola Montanum, Ferdinandi Regis gratiam
invisit, atque ob facundiam suam praestantiam dictum,
ut defensionem à Laurentio Mediceo Lucenibus sus-
tineret. Quo autem tempore, quare occasione Ur-
bem nostram deseruerit Cola, inferius patebit; inter-
im quæ Paulus Jovius in Epistola Illustrum Virorum
(f) enarrat, proferre libet. Auctor præcipuus ille
fuerat conjunctionis quorundam Nobilium Mediola-
nensium, qui Galeatium Sforziam Ducem suum gladi-
o aggressi, in Templo ac de, Sueto Stephano Pro-
nariarii sacro, anno MCCCCLXXXVI pluribus con-
sodium vulneribus cruciaverunt. Odni tunc immanis,
quo in Galeatium Sforziam excruciorat, hic fines ex-
iit, Jovio testante, quod Princeps ille Mediola-
nensi imperio potius, & asperæ disciplinae mem-
or, quæ sub ejusdem magisterio olim Puerulis sterile in-
imitoria plagas exceperat, ut rubico durorum Prae-
ceptorum vicem rependeret, publicè eundem, denudatis
puerorum in modum cinctibus, flagro jussit ar-
dari; et verò ignominia percussit Montanum, itaque
impotentia viscerum meditantem, tanto livore incen-
ditur animo Olipian discipuli sui, alicorundem Nobili-
um Adolecentium, ut amulatorem statim gloriam,
superius à Magistro viribus animique ingreditur Cassi,
& Bruti, qui tyrannum Patrem liberandum curave-
rant, unipsum tandem facinus perpetraverunt.

Patrum Montani, atque alia ad ipsam spectan-
tia securo testimonio discimus ex Corii Hillaria pri-
mae editionis (g); Hieronymus enim Olipianus, alter
ex conjugatis, caprus, justique à Iudice nefarii fecerit
ordinem revelare, sermonem suum ita exorditur:
Cola de Montano de Sagis, Bononiensis, vir
summi ingenii & eloquentiae, praeprop meos ecc.
Subjungit, se ab eodem frequentibus adhortationibus
primò

(c) Johanne cap. ultimum.

(d) Biblioth. Eccl. Tom. XII.

(e) Tom. X. Bibliot. Graecæ pag. 721.

(f) Tom. III. fol. 100. & seq. edit. Basil. anni 1577.

(g) Ad annum 1474.

primò incitatum, ut arduum aliquid, dignumque viro Mediolanensi pro patri libertate aggrederetur; dein missum uni cum Nobilibus aliis juvenibus ad militiæ stipendia faciendâ sub Bartholomæo Colloquio, infens propterea parentibus, omnemque ideo moventibus lapidem, ut in domesticos lares sibi reducerentur; quam ob rem Montanus è gratia Nobilium omnino ceciderat, vacuumque discipulis gymnasium deferere coactus fuerat; Verùm post varia fultepa inserta reverfium in hanc Urbem, quancumque amara recuperasse, fundique benevolentis atque honoris foras apud primarios quoque Civitatis Proceres Baruffi, At cum mortuâ quædam an Gabulem Pavum (de quo suo loco sermo erit) epigrammata edidisset, jubente Principe in carcerem conjectum, vique adveniens Amicorum prociibus post decem dies è vinculis evasisse; hinc verò acerbius exasperatum non cessasse à querelis itaque in Galesium, donec in exilium pulsus Mediolano valediceret, relictis tamen ibidem ferulis odii temeribus, que postmodum in militandam Sforziæ aciem erupere. Itaque ante annum septuagesimum sexum, illius scilicet, saltem libentem, quo occisus est Galeaz, ab hac Urbe iam Montanus recesserat. Non diu tamen isolutus fuit, exitu infelicis sublatum. Si quidem Laurentius de Medicis Montano iratus, sive ob procuratum Galeaz Vicemitis eadem, ut jo visis scribit, sive, ut congruentius videtur, ob maledicta in Oratione ad Laurentes contra ipsum prolata, in Alpibus Bononiensibus comprehentum, latrocinio morte, laqueo præfocandum mandavit.

BARTHOLOMÆUS CAIMUS.

Postremum huius aevi ornamentum est literarius labor Civis nostri Mediolanensis, quem primò edita Christophorus Valdeffrui Typographus, è Veneta Urbe Mediolanum delatus. Inscribitur liber: *Interrogatorium seu Confessio, per Venerabilem Fratrem Bartholomæum de Chama de Mediolano Ord. Min. compesum in hoc S. Marie de Angelis apud Mediolanum*. Prodit Bartholomæus è nobili Caimorum Familia, quæ à pluribus seculis usque ad hanc ætatem in Urbe nostra florens, præclarissimis bello de pace semper edidit viros, quos, post Donatum Bosium, Corion, & Cakum, fingulam enumerat Paulus Moriga (h). Is despectus poterna domus commodis, Evangelicam paupertatem amplexus est, Ordinis Seraphici adscriptus, tandem non minus sanctitatis, quam doctrinæ laude conspicuum se reddidit, ut eum inter Franciscanæ Familie Viros Seculo XV. celebres reuerent, ac commendaverint Moriga, Possivion, Picciellus, aliique. Henricus Willot in suis *Abitus Sodalitatis Franciscanæ* (i) illum vocat *Sacerdotem Literarum peritissimum*, huiusque peritissimum testimonium est Opus, hoc anno Mediolani excusum, quod Theologicæ doctrinæ fucce referunt, sacrinque penitentiæ Ministris valde proficuum, adeò tunc acceptum omnibus fuit, ut in hac una Urbe intra paucos annos ter lucem aspexerit. Ad facilis promouendum regimen animarum, quod *Ara artem* illi, ac periculis plentis si quis eo qualem fangatur, quatuor caplandâ Auctor proponit, agens primò *De necessitate ligandi atque solvendi potestate*, secundò *De Penitentia sateri ad Confessionem adhibenda*, tertio *De circumstantiarum peccatorum diligenti investigatione*; quo in genere, proximus versatur, gradus omnes ac conditionem, singularium artium ac Ministeriorum, culpis obnoxiam expendens; quicquid de Penitentia injungitur, ac peccatorum absolutione. Porro optatum est, ut inviolata ad nos pervenisset scripta hæc & dilucida perneccerantiam docendi methodus, subditi fundamentis innixa, cum per subsequentem ætatem

Tom. I.

(h) Historia di Milano lib. III. cap. XXV.

(i) Pag. 17.

A) excrefcentia in vastum molem volumina Theologorum, variis infamantium lectionibus, illam via finit potius opprimere, quam illustrare.

De Loco item, nempe *S. Marie de Angelis*, in quo hac liber compositor dicitur, inueniendum est aliquid; neque enim Canobium illud indicatur, quod eleganti Ecclesiæ edificio amplius Claustris in penitentia conspicuum, *Sancti Angeli* titulum præfert, sed alterum prope hanc Urbem exiit navigabilem fossam magnificè constructum, ubi olim sedula *Sancti Angeli* appellata, & tunc tugurium, ad Præpositum, & Canonicos S. Mariæ Fulcorinæ ipsa exstabit. Surrexerat illud anno MCCCXVIII. liberali Mediolanensi pietate, qui, ut S. Bernardus Senensi, apostolice facundia hic concionato, reverentiam, amoreque tuum testatur, ultro benignè cedentibus juri suo piffimus Fulcorinæ Canonicis, domicilium ducentum Cellarum Monachis Fratribus erexere, tantaque pulchritudine exornatum, reddiderunt, ut *Prædictus Mediolani monasterium*, Succedentibus inde illas, seu fortuito, seu malignitatis humanum, feratibus flammis absumptum, vagam disperlatamque hac illac, Fratrum ibidem degentium copiam reliquit, donec Ferdinandus Gonzaga, Supremus Mediolanensis Provincia Moderator, anno MDLI. restituendi in pristinum decus Canobii illius spem omnem abruptit. Siquidem veritas, ne ignem hostis loci opportunitate uteretur ad moenia sacris oppugnanda, non tam lapsitibus ab incendio seminarum pariter solo sequitur, sed vestigia ipsa sanvessu edificiis protus delicta. Ominus tamen, ut à Clementissimo Imperatore Catolo V. Liern expedirentur, quibus injungebatur Primoribus Civitatis, ut novo intra Urbem exstundo Canobio Monachis Fratribus spatium concederetur; illudque est, quod magnus subinde auctum incrementa adhuc incolens, sub nomine antiquo *Sancti Angeli*, religiosissimi Observantia Fratre Minoris Jacbum primum lapidem auguste hujus Ecclesiæ à Johanne Angelo Arcimboldo die XXI. februarii anno MDLIII. relict in Annalibus Lucas Wadingus (l), subsilique narrat omnia, que ad hoc Canobium pertinet, in suis Chronologica Historia isebic scripta, quam de exordio, atque incrementis Ordinis S. Francisci in Urbe Mediolanensi eruditè digessit, Fr. Petrus Nicolaus Bonavilla (m), de Ordine suo ac Patria benemeritus.

D) Addere nunc licet Epigramma in calce hujus Operis excusum, ut lepidè aliquid hinc narrationis, elegitque. Pro more illorum temporum metrico clogio commendandus erat Auctor, claque illustrum Familiam sortitus foret, ipsa quoque in partem ludis trahi deberat. Itaque Poeta (quancumque tandem ille fuerit, neque enim nomen exprimitur), ut ad primam usque mundi sollicitudinem vestustam ejusdem originem deduceret, Chaim Adami filium Chaimæ Genes isuprem fuit; coosuit enim, argutiam aliquam elucere in carmine posse, si impotentem Fratricidam, cum Nepote Penitentia Magistro conferret, atque hunc velum indignabundum induceret, quod Avam agnosceretebat. Quid insulsi excogitari poterat? At hac erat libido Scriptorem, illius ætatis, subtili ineptique tum solutus, tam, istudis numeris orationes indrare, ut augustinæ Familiarum iniis facerent, earumque radices in alta remotiorum temporum caligine collocarent. Parafigmenta infans adulatiois in decursu videbimus.

E) Sed jam accipe Carmen ipsum:

Si quem penitentem scilicet, culpanque sateri

Auri Clavigeri Præfultu ante vult;

Non indignetur tolli præcepto libelli,

Quique satisfactura verba sit auxilia via,

c c

Qui

(l) Tom. X. fol. 17. edn. Rom. anni 1714.

(m) Pag. 66.

Quis credet? vetas abscondit sua crimina Chaim,
 Culpa perennis Fratre negavit Abel.
 Ex illo folio Italas China per erat
 Crevit, & hoc inter Barbelomeus erat.
 Mundanus contempsit rite sub paupere dives
 Franciscus; nec Avum gaudet habere Chaim.
 Quod Fratrem, dicit pater, occidisse negasti;
 Ostendat culpam dissimulare nefas.
 Et quo cuique modo praesit delicta fateri,
 Si modo post ipsum sidera crimen amet.

Dixit ut hoc; sacrum sibi concessit volumen
 Pergit, non parat scripta legenda mord.
 Turba cois, plenumque sua stibunda saluta
 Dignum te, repetis, Barbelomeus liberum.
 Nec mora, Christophorus populum coisit fidelem
 Valdefer attento proximus aure notat.
 Et fatemur, ait, signandi agmina vocis,
 Deque Rbatissena quis datus artis opem?
 Civibus hinc nostris Mediolanisque potuit
 Impressit magnam maximus auster Opu.

ANNO MCCCCLXXV.

Typographicis artis beneficio ampla & commodi librorum fruges parvas jam fuerat alioquin Eloquenz, aliarumque omnium scientiarum studis, cum disseminata per omnes ferme Europae Urbes praest, edendis in lucem insignium virorum Operibus infolarent; soli Alarum Ministri nobili hoc munere carabant, atque ob divina ad Aras celebranda mysteria, uti cogebantur liturgica libris, quos aut etas corrodisset, aut non fac magno dispendio novus calami labor desciberet. Divitibus non solum cum hisce angustis luctari Sacerdotes suos Mediolanensis Ecclesiae; quocirca hoc anno egregiam, curam suscepit subdendi coloribus Zarotti Sacros Codices, qui *Missalis* appellatur, primaque ceteris omnibus exemplum dedit, ut facile comparanda hac merce, Rectoribus ac Myitis coarctos sumptus adimerent. Exemplar omnium Missalium ritus nostri primae editionis Ambrosiana ostendit Bibliotheca, characteris & chartae praestantia, in qua praesentis etate excusantur, longae sarcocides. Eritis ejusdem rati per ea tempora ornamento insignitur, incisi semper tabellae, quo S. Ambrosium flammam exhibet, pontificalibus vestibus indutum, & Planeta in acutum desinente. Dextera manu flagellum tenet, sinistri Episcopalem Crucem Vexillum explicatam, quo symbolo designatur arbitror ejusdem constantiam, Augustinus semper minis iraque obloquentem, ut Catholicis Fidei caesores, atque Ecclesiae suae jura, fremente licet Caesaris Aula, impetentius propugnaret. Mitra, quae caput pinguet, tres impendunt coronas, Laureolas fortasse adumbrantes, quas diverso sanctorum Operum genere sibi eximius ille Angelus promeritus fuit; primum imponere aeternum Patrem, reliquis fulgentibus manibus videtur gentis Angelus, explicat aliis per aeternum volutantes; lateribus additis proprio nomine indicat hujus Ecclesiae Defensores Sancti Proculus & Gervasius, palmam atque enses ferentes; pone vero eandem paginam Annunciat Virginis incisa pariter effigies conspicitur, Angelicis Salutationis verbis in Coronide duplici arcus expressis. In hoc Missali praecipue describuntur ritus omnes, quibus celebrari tunc solebant Ambrosiano more pebbrem, tres dies sanctioris Hebdomadae, atque ex his dilectis, perleverasse in Metropolitana Mediolanensis Ecclesiae etiam sub exitu Seculi XV. antequam institutum, quo Pueri, educati instructique a Scholarum Magistris, sacras obibant functiones, canebantque alternatim Responsoria in Choro. Si quidem ibidem praeripitur legitur: *Tunc minor Magister Chori, seu Saccularum, canat primum versum solum in pulvis, sicut in medio Puerorum* *Magister cum pueris respondet* *Unus Puerorum solum canat primum versum in pulvis &c.* Sublatum fuisse hunc morem a Sancto Ca-

rolo Borromaeo iada arguo, quod, cum mentionem Puerorum reperiam in Missali edito anno MDLX, in altero anni MDXCIV. subnotum Pueri Clericos video. Citius abrogas fuit Missa de *Santo Jobe*, quae in hoc Missali legitur post Solemnitatem diei Funecolis; in eo enim, quod emendatum, atque impressum Mediolani prodire anno MDXXII. nufquam occurrit. Demum celeberrimam illam contra Gallos missam ob Victoriam Parabiagi, excusam ad calcem refert hic liber; eandem reverentem editores enunciat proxime Missalis, sed Gallorum nomine profus expuncto. Verum quid de hujusmodi Linguae feticulum sit, consule eruditam Dissertationem Cl. Collegae mei Nicolai Soremani, qui argumentum hoc egregie illustravit, edito recentior libro *De Ambrosiano S. Ambrosii contra Gallos*.

Neque desiderari debere sacri libri, qui *Breviaria* appellantur, ad quosdam in Tempis divinitus Palmodis laudes Deo persolvendas. Christophorus enim Valdarfer, illos eodem hoc anno edidit, characteris ac chartae assiduum. Verum ne primus foret in hujusce vulgariis, gressu hanc occupaverat superiore anno *Teutonicus* Typographi Johannes Fabri, & Joanninus de Petro, impressu idem *Breviarium Romanum*. Liber iste Ambrosiani Officii, quem Valdarfer impressu, titulo ac praefationibus caret, statimque exorditur ab Hymno *Tu Deum*. Nulla in ipso aut è Sacris Scripturis, aut è Sanctorum viis deceptae lectiones occurrunt, diversiorque praeterea ac precum designatione procurrit; hoc enim beneficium inter cetera nobis praestitit immortalis memoriae, divinitus cultus amantissimus S. Carolus Borromaeus, qui omnia ad sacras laudes Deo quotidia à Sacerdotibus offerendas spectantis, mita persequitur ad antiquum hujus Ecclesiae ritum digressus, adhibito in partem nobili cura una cum aliis doctis viris Petro Galefio, in Ecclesiastica eruditione egregie versato, cujus etiam sunt lectiones de viis Sanctorum, quae Breviarium ejusdem Sancti Archiepiscopi iussu tunc edito inserta, praesentem quoque avo recitantur in eorundem Natalibus.

BONACURSUS PISANUS.

Claruit per ea tempora non mediocri opinione, eruditionis *Bonus Accursius*, seu *Bonacursus Pisanus*, Eloquens, petendique graece etiam lingua optime instructus. Pisanus nomen, non patris indicium, sed famae cognomen suspicari mihi aliquando ex eo licuit, quod *Pisanorum* familia, atque quoque nostra inter hostes Mediolanenses recederetur. Dubium tamen omne diluit Philippi Epistola (a) ad ipsum data anno MCCCCLXXVII., in qua haec scribit: *Civium, qui in Consulatu bis delictis, quos à Nobilitate patri tua Pisanus vulgo n-*

(a) Lib. XXVIII. fol. 193.

minant, per tibi utem apud me starent. Nihilominus Mediolani Bonacursus mortem egit disturnam, & rem literariam confusam labore promovit, celebris veterum Auditorum operibus emendandis, edendisque in lucem semper intentus. Præceptorem habuit Franciscum Philiphum; id enim ipse met testatur in Epistola prævia ad *Valerium Maximianum librum de Dedit, & Fatis* hoc anno Mediolani impressum, in qua hæc leguntur: „Videmus Plutarchum Chæronensem apud Græcos, quem vir utriusque linguæ peritissimus, ac nullius doctrinæ ignarus Franciscus Philiphus Præceptor meus traduxit ad nos, flos, magno ab eruditis omnibus haberi in pretio. Inde vero inseri illos summam amicitie factum coarctum, ut doceret Epistolæ plures, quas ad Bonacursum Philiphum conscripsit. Atque in hac Urbe domicilium statueret, Oratoriam artem professus est publico in gymnasio, adolebique adolescentes eruditum suscepit, quos Philiphus memorat, (b) eadem alioquin discipulorum exoptans. Quo autem in loco laetius literas doceret, adnotatum non vidi, Ferrariensis fuisse in urbe gymnasium apertum; ibidem enim editas fuisse ejusdem animadversiones in C. Julii Casarii Commentaria anno MCCCCLXXIV. refert Orlandus (c), hujusque rei in Philippi Epistolæ lumen aliquod elucet, in quibus Pileas majores Padi, vulgo *Starnosi*, Bonacursi dono, à se receptos enunciat. Demum post annum, septuagesimum tertium huius seculi Mediolanum profectus, invicem eodem Philiphum (d), in Urbem quoque nostra literarum ludum aperuit; id enim, conjuncto ex Epistola Joh. Francisci Mariani, prævia libris Conviviorum ejusdem Philippi, de data Vicini, anno MCCCCLXXVII., quæ sic incipit: „Cujus jamdiu, ut nosti Franciscus mi Philiphus, & videret, & legere libros, quos edidisti Conviviorum Mediolanensem; acceperam enim ab aliquibus, sed in primis à dilectissimo Præceptore meo Bonacursio Pysano maxime in hujus compositione collocis, tu vires ingenii decussasse. Verum hæc. Quidquid tamen sit, ad locupletandam rarioribus libris literarum Republicam ratum fæ conat, ac primo vulgari *Hygeiæ libellum Augustini Dani Senensis*, qui totius celestis thesauri decerpit ex Ciceronis libris, & Oratoribus constat, hujusque editionis rationem reddidit Bonacursus in Epistola ejusdem fronti præfixa, inquit: „Neque calum nostræ tempestatis viri, qui sacunda clarant, negligendi sumi, sed et majore habendi in laude, quo laboribus suis ceteros ad eloquentiam comparandam sacris conat. „Sane quantum Augustinus Datus Oratoris, & Philosophi facultate pollet, illius opera primis Senæ edita anno MDIII., ac postmodum Veneti MDXVI. dilucide edidit; id autem commemorari, cum isdem nonnulla, quæ ad nos pervenerunt, interferatur, Oratoris nempe ab ipso habite ad Ducez per sit tempus Mediolanum imperantes. Huius libello Bonacursus adjectit *Laurentii Vallæ Elegantiarum*, non quidem omnes, sed selectiores, quas idcirco appellavit *Vallæ adpex frugalitatem* in Epistola isdem, appropia, & ad calcem usque cum aliis itajus Scriptoris edenda. Id autem omne in gratiam præcipue Filiorum Ciceri Simonetæ adornavit, ut in Oratoria, facultate facilius solidiusque proficerent.

Imprimendis dedit curavit Ovidii *Metamorphosin* libros; qua in re quid ipse præstiterit, ut nobilis editio post Romanum Andream Alerientis Episcopum, & Bononiensem pararetur, in Epistola prævia conceptum facit verba: „P. Ovidium Nationem *Metamorphosin* meli operæ correctum, æque emendatum, imprimendum curavi. Verum cum diligentia quædam ex prælii Scriptores literas mandaverunt, iocunda in Consilio *Frontonis* Latinitatem Placidum, qui in Statii Thebaida feri-

pir, Virum medi fereatid & diligentiissimum, & de dilectissimum, & qui in fabulas ejusdem *Torres* commentatus est. Cuius ego ingenium non potui equidem non mirari; cum incredibili quadam brevitate fabulam quomque complectitur, & interpretatur. Quam omnia ita in hoc opere inferi, ut nimiam pulchritudinem præferat hæc. „In hoc tamen lapsus est Bonacursus, quod Commentaria in Statii Thebaidem tribuerit Casio Firmiano Lactantio, qui temporibus Constantini Magni Nicomedia Rhetoricam docuit, cum Authorem illa habeat alterum Lactantium nomine Placidum, ætate posterioriorem Boetio, & Sedulio, quos citat, quævis re vera assensum & ipse sit, quemadmodum optime animadverit Fridericus Lindenberg in annotatione ad Statii opera, edita Parisi anno MDC. Novo etiam oramento elegantem hanc auxit Bonacursus, Ovidii nempe viam ab ipso collecta.

Hilthia Augusti Scripseris, quos anno MCCCCLXXV. Mediolani editos propagavit in Prolegomenis, lucem hoc anno iterum videre cum additione Bonacursi Pifani; curavit enim, ut ipse ait in calce Epistolæ prævia, imprimendis Auctores omnes, qui à Julio Casare ad Justinum Constantianopolitanum usque, vitas ac res gestas brevi compendio complexi sunt. Itaque antiqui hujus Hilthia Scripseris addidit Europæ de Romana historia libros X., & Pauli Diaconi libros VI., quos à se diligenter perlectos, atque accuratissime emendatos restituit. In fine sequitur viri Sironis ex Domitio Calderino, & Siceo Polezone, cum Ausonii Carminibus. Hunc librum, alioquin omnes Imperii memoratos, ediditque anno præfati dicar *Cicero Simonetæ Fessit avaris*, ac *Durati dicar*, quæ propitium Auspiciem adest, fortunatum etiam omnium suarum Auctorem gratia commemoratione testatur.

Quando autem hic mentio incidit præstantissimi hujus viri *CICHI SIMONETÆ*, non abs re erit aliquam immore, non ita facile ex laudibus perenda, quæ præclarum ejusdem idolum, & prosum semper annum ad fovenda patrociniæ ac beneficiis studia literarum oblectum, atque ideo ejus nomen illustrius gratiusque posteris reddent. Orum illius Majores duxerant *Cicero* in Calabria, ut in suis *Panegyricis* *Colli* testatur facit P. M. Elias de Amaro, verbo *Carerium*. De ejusdem familia nullum nobilior elogium desiderandum crediderim, quàm quod Franciscus Philiphus Epistolam dirigens ad Johannem Jacobum, Cicli filium, in hac verba conscripsit (e): „Non es scilicet, Simonetæ totos, viros optimos & præclaros, jam annos circiter sexaginta, magna cum laude apud *Starnosi* Principes assidue versatus in hac usque diem non digressus minus, & gratia ceteris omnibus, quàm *de* integritateque existimasse. „Data est hæc Epistola anno MCCCCLXXII.; proinde verò, cum à sexaginta jam retro annis virtus & nobilitas præstantissime hujus stirpis eluxisset, apud hos infignes copiarum Ductores, metiri quilibet potest claritatem generis, à quo spiritus digni Principum benevolentia in Nepotes derivaverunt.

Profectus iode in hanc Urbem Ciclus, Franciscus Simonetæ Patri, & Galeazzo Maria filio Mediolani Principibus acceptissimus fuit, tanquam fide atque observantia erga illos se gessit, ut unus propemodum à consiliis esset, remque omnem amplissime hujus ditius summo penne auctoritatis imperio moderaretur. Imò libello, Conjuratorum perfidia, potest hoc Duce, Tutor usque cum Principe mandatus infansu Successori, in eo gravissimo maxime principatus periculo, singulari adeo dextertate prudentisque publica negotia administravit, ut in illi ferre unus laudem cessit restitutus rebus turbulens.

(b) Epist. lib. XXX. fol. 208.

(c) Origine della Stampa pag. 258.

(d) Epist. lib. XXXII. fol. 224.

(e) Epist. lib. XXXV. fol. 230.

lenissimus ordo, & firmata fedatis tumultibus pacis tranquillitas. At hac fufus enarrata legi poffunt in Comæ, aliisque Historiæ Mediolanenfis Scripturibus. Quod ad rem literariam attinet, id unum profectus foret, certum confuliffe ad Cichum, tanquam ad alterum illius statui Menestatem, quopote in hac Urbe excellentiæ doctrinæ facundique laude, florebant; Bonascurium Pifanum jam vidimus in hunc noam oculis intendere, ut æquum literariis suis laboribus æstimaretur, atque Patrum deligeret. Boninus quoque Moabitus præcipuum illud curarum suarum opus, adhuc raritate & precio venerabile, vias nempe Sanctorum alphabetonæ digestas, ac gemino prægrandi volumine comprehensas, bonitatem voluit illi Simonæ nomine fronti infcripto, eundem non tam arduum belli pacificæ, quam literarum prælium studio amicitia economico perpericam. Quoniam Epistola ad ipsum dederat Franciscus Philippi, græcæ latinæque eloquentiæ præclarissimus, cuiuslibet eundem Elenchum percurrant, in impresso Venetis codicibus obvisum est dicere; In ista ætate, quæ comitate amoreque bonas artes viroque literatos Cichus complecteretur, passim Philiphum posteros moest. Inter cetera Auctor ille profectur, se ad bonæ nobilitatem viam veluti ad aram faciens, in rei domesticæ angustis confugisse, nec irriti vocis; Equidem cum aliquando inopiam premeretur, nec apud Principem quidquam proficeretur preces, Cichus spontanea largitate, splendoreque animo uberiorem alimoniam copiam ad Philiphum domo miserat, adjecta etiam non vulgare pecunia, ut ipsius gratiam Epistola ad eundem scripta (f) memorat inquires; Darem equidem hanc in rem literas ad te pluribus, si videretur visum tibi quibundam, id ob eam rem à me fieri ob plurima in me tua & maxima beneficia, oportet qui nunquam defangere me pulcherrimis donis quondam cumulate. Dediti ad me antea semel & iterum cum alia munuscula, tum etiam non vulgarem pecuniam. In præsentia verò eam acceptissimè ac bene postique inopia non mediocriter premi, quantum quæ mihi mei muneris præmia contulit fuisse, non dissolverem, non molliorem vim & vini & entici ad me misisti dono. Ne autem soli Philiphum reservas hanc beneficentiam amplius videri possit, iuxta in laudatam viam exordium prædictæ Epistolæ hac transderet. Nisi ego te, mi Ciche, non diligam loquar, sed & colam & observem, fin plane accusandus in gratitudinem, idque cum alia perimula. Cui enim non adeo in tempore, non fides, non beneficis? Ea tu profectus egregia quadam incredibilique virtute, ut ea sanè tanta, quam conferendum tecum novi alium meritiom. Non enim ea in te adiuturæ est inani quipiam, atque singula bonitatis imagine, sed expressa pietatis & peripicua, firmissimique auctoris atque harenæ radicibus. Quo fit, ut omnia tibi Deus in dies magis, magisque forment, & ita forment, ut præstantum tum mentis, generosæ, superata iuvetia, & amicitia omnibus, & admirandis laboribus.

Neque liberalitas tantum, aut summa Cichi auctoritas in causa fuit, ut Eridatorum cetera frequenter, item adhiberet, nominisque famam longe protenderet. Validius amon omnium incitamentum fuisse eximia animi dotes, ac præcipue singularem doctrinam, quæ mire excoluit, accedente etiam plurimum linguarum peritia, teste Moringa (g), supra ceteros emicabit. Inter Codices manu exaratos Bibliothecæ Ambrosianæ etiam Epistola Petri Gaudii Decembrii, celebris per ea tempora Scriptoris, earumque non paucæ numero ad Cichum diriguntur, hoc titulo ferè semper inscri-

ptæ Cichæ Simonæ Viro Dilectissimo. Testes autem conceptus summi opinionis de illius præstantia in literis, sunt libri, quos à se elucubrat, Cichi iudicio Decembrii subditus. Numero I.X. children Epistolarum, quæ adhuc ineditæ sunt, occurrunt Dionisii Siculi sextus decimus liber è græco ab ipso translatus, ad Cichum missus, ut de illo pro sua in græco idiomate peritiam sententiam ferret; alibi (h) meretricum suum opus eidem offerens hac subiungit: Tu si verus mea trinitas impiorum, memento altera te latere silem at simplicitatem meam ponere, se enim inveni ponderis habundantia sunt errata: m. Denum (i) Aristoclia patrem è græco translatus; Res gestas Francisci Sfortie ab origine eius usque ad pacem, ultimò cum Venetia factam, brevi & emendatissimo opusculo descriptas (l), (et alia silem) sapienti Cichu examini perpendenda committit. Imò cum aliquod insulgeret literarum didicim, Cichum veluti Oraculum atque pars consulebat. Id contigit inter memoratos Scriptores ex impresso codice; Epistolarum Philippi, & manuscripto Decembrii colligo. Conscriptor iste poeticum quoddam Elenchum in laudem clarissimæ Virginie Lucie Sfortie, eisdem hostis acerrimus; præcipue verò improbandum censuit, quod Franciscum, Lucie patrem, appellasset *Lycium Ducem*. Itaque scripsit ad Cichum, castigatorem suarum momenta exponens (m), atque ad hanc postremam fulciantem exiit: *Urbes, istas non non in Lycium, sed in Isauriam stant esse*. Non signis suis Decembrii ad repellendam injuriam, proliam & ipse ad Cichum epistolam scribens, quæ veterum recensionumque Auctorum testimonis causam suam tuebatur (n); nec una contentus, alteram dedit (o) ad uberiorem diffusi lucem affundendam. Cui palmam Cichus consulit, codice silent; perspicue tamen hinc dicitur, præclara in estimatione sapientie apud doctissimos sui temporis viros habebat illum fuisse.

Dolentem quidem illi, ingenuum hunc Equitem adversè fortæne ludibris succubulum, rapum, ut omnes norunt, in carcerem, ac secum percussim, inviolis præpotentibus habundis; dieptam etiam domum, populatam præda, filios per orbem terrarum sparsos dolet corvus Fulgosi (p). Sed immeriti factum ornamentum fuisse Bonorum omnium lacrymæ, ac testis publici amoris inscriptiones sepulchro appositæ, quæ Coria refert (q); Equitem autem postea nostræ Urbis redonata, in Ecclesiâ Romanâ, in Foro, in Castris, in Aulis splendidissima semper floruit, vigetque adhuc in Comitæ Antonio Simonetti, qui acceptum à magno Avo hereditarium æque literas amorem, illustrata domi divite Bibliotheca, admittitque ad frequenter eructos congressus viros Nobilibus, humanissimè ostentat.

Redeo jam ad Bonascurium, qui postquam ex-polienda insignium Auctorum laus Operibus plurimum annorum labores impendisset, ad græcæ quoque in lucem adacta didicim convertit. Ignotus annus MCCCCLXXX. *Compendium esse ostendit partium*. Constantini Laſcaris, quod græcè tantum legebatur, latino quoque idiomate expressum vulgavit, illudque *Idus Augustæ*, Viro Clarissimo succuparum voluit, præfixi operi Epistola ex hac Urbe datæ, in qua inquit, opera studioque meo effectum esse, ut Venetibus, & græcè ac latine doctissimis *Thesaurus Mechanus Placitum* Erotemæ hæc Laſcaris in latinum transferret; ita enim is, qui græcæ literaturæ peritiam affequi optebat, rem peritiam se factum arbitrabatur. Eius enim *uriam de subis* Modiolanenſibus preliis subdit, adjecta interpretatione *Rynusii Thersati*, vini docti & disert, ut idem Bonascur-

(f) Lib. XXXIII. fol. 211. a. tergo.
(g) Historia di Milano cap. XLIII. n. 64.
(h) Epist. CLXII. (i) Epist. CXXI.
(j) Epist. CLXXXIII.

(m) Epist. lib. XVI. fol. 170.
(n) Epist. C.X. (o) Epist. CXXXI.
(p) Lib. VI. de humanis cat. ac futuris variis. prope fin.
(q) Hist. Nê. ad an. 1460.

nacurſus teſtatur in Epitola ad *Johannem Franciſcum Turrianum Ducalem Quaſtorem* : Quin imò ratur, ne hoc quidem beneficio ſatis conſultum commodo Juvenit, alteram molitus eſt editionem, quam eidem Turriano dicavit, hæc ſcribens : „ In lupe-
riori codice, ut noſti, imprimi curavimus *Aſopii*
fabulas græcis & literis, & verbis &c. Nunc verò
quo major liberis tuis ac facilius aditus fit ad
utramque linguam & græcam, & latinam, quaſ-
dam *ſcholiæ fabulas*, quæ in communi ſunt no-
ſtorum hominum uſu, ita ſingulariter in eiſdem,
paginis informari curavimus, ut in eodem latere,
habeatur ex dextera parte græcus, ex ſiniſtra au-
tem latinus fermo. Hoc enim pacto verbum quaſi
verbo reſpondebit, ſine longa inſpectione.

Lexicon item *Græco-Latinum* in lucem protulit,
præclariffimo charactere, ſed abſque Locis, tempo-
ris, & Typographi indicio, procul dubio tamen
in Urbe Mediolanenſi ; id enim apertè docet præce-
dens eidem Epitola, quam *Bonus Accuſus Piſa-
nus Virro Literatiſſimo, ac quaſiſſimo Johanni Fran-
ciſco Turriano, Ducali Quaſtori inſcribit*. In ea
poſtquam græcæ linguæ, ac Lexici ad eam addiſcen-
dam, percipiendamque veluti manu ducentis, ne-
ceſſitatem expoſuit, Auctorem prodit, curantem
omnem ab ipſo adhibitam, ut explat poſt diſpoſi-
ta paſſim præcepta tranſiſſe quique incederet, atque
in apicem græcæ Literature, nullo alio Præceptore
indigens, eniteretur. Ait igitur : „ Fateor equidem,
cum alios quosdam, tum Conſtantinum Laſcarim
noſtrum illum, de ſignificatiſſis verborum pulcherrima
præcepta tradiſſe ; Deſeciſſe autem in quibusdam
etiã admodum paucis : quoniam non omnino calle-
ret noſtram latinitatem. Verùm modò poſt illum,
oblatum nobis eſt Frater Johannes Creſtonius Pla-
centinus Carnaticus vir proſectò meâ ſenten-
tiâ cum græcè, atque latinè peritiſſimus, tum,
nobis exultis graviffimis, atque ſanctiſſimis,
in cuius ore nullum mendacium inest, nulla vani-
tas. Is cum intelligeret, quæ latino ſermoni ne-
ceſſaria admodum eſſent, viſideret quæ & à Con-
ſtantino Laſcari, & ab aliis quibusdam in medium
elata forent, non dicam inconfideratè, ſed minus
elegantè & propriè, voluit pro ſua bonitate tan-
to errori occurrere, & ea omnia emendare, quæ
non emendatè ac dilucidè tradita judicaſſet. „
Proſequitur inde methodum regularum in hoc libro
ſervatam ſingulariter indicare ; ac demum Epitola-
claudens hæc ad Turrianum ſcribit : „ Ego autem,
operam dedi, ut hæc præcepta, itau dixi, in
ordinem redacta imprimerentur, quo non ſolùm
in hac ſeliciffima patria, ſed per univerſam Italiam
nomen nunc, quod per ſe ſplendiſſimum eſt,
diſſunderetur, omneque tibi agerem gratias im-
mortalis, cuius ductu atque auſpiciis tanta utili-
tas univocè eſſe oblata. „ Neque hic diligen-
tia amorque ſtudioſorum Bonacurſi quievit. Alterum
litteris beneficium paravit, Mediolanenſibus typis
committens *Vocabularium Latino-Græcum*, ut per or-
dinem latinis Alphabeti, quemadmodum ipſe ait in
Epitola prævia, omnia ſeriem verba, quæ in uſum
communem cadunt vel Oratorum, vel Poëtarum, quo
paſſo gratè interpretari debeant, in medium ſint
præſata ; non ſi pulchrum eſſet græcæ vocabula expo-
nere latinè, quanto eſſet pulchrius quæ latina ſunt,
per græcæ verba reddere diſcitoria ? Hunc etiam
laborem ſuſceperat Johannes Monachus Placentinus,
eumque meritis laudibus celebrat Bonacurſus, dicans
hunc librum *Clariffimo viro Antonio Braccello Juris-
conſulto primario, ac Ducali Senatori*.

Uique ad annum MCCCCLXXXV. protractam
à Bonacurſio nobilium curam locupletandi literario
cenſu ſtudia Mediolanenſis juvenutis invento ; co-
enim anno *Epitola Familias Creſtonis* edidit ; Hu-
bertini Icri Creſcentinatis Commentariis illuſtra-
Tom. I.

tas, dicavitque Mecœnati ſuo *Johanni Franciſco Turriano*. Ad calcem legitur Epitola ejufdem Hu-
bertini ad Bonacurſum data, cujus initium non abs
re erit hic referre, cum ea, quæ huculcè diximus
de egregio hoc viro, veluti complectatur. Ait igitur :
„ Cum jam multos & eodem uſu libros, vir eru-
diſſime Bonacurſi Piſane, operâ tuâ imprimendis
curaveris, non contentus ea, quam jam plurimis la-
bore tuo utilitatem aruſtiſti, cupiens & in dies ma-
jorem afferre, ſapenumero me hortatus es, ut quæ
inter legendum interpretandumque idoneos roma-
næ linguæ auctores optima & probatiſſima adno-
taſſem, ea tandem ad ſtudioſorum hominum utili-
tatem ederem &c. Tibi plurimum debuit ſtudioſa
juvenis, quod me ad hunc laborem impulſiſſe vi-
ſi cauſi, cui & ingenio tuo, & labori aſſidue con-
ſulere ſtudes, non modò latius, verum etiam &
græcos codices ita in medium afferens diligenter
impreſſos, ut jam nemo poſſit, qui non diſcat,
niſi negligentiam ſuam accuſare &c. „ Poſt hunc
annum nihil offendi Bonacurſi ſtudio emiſſum in lu-
cem, adcoque ſuſpicari licet, illum, aut ſeraili ceteri-
rimz lui, tunc per Urbem noſtram graſſanti, morbo
conſultum, aut eludendi periculi ſollicitudine
abſtreptum in patriam remeſſe. Quicunque tamen
ejufdem exitus fuerit, perenti apud nos dignum me-
moriam, ob auctam Mediolanenſis Civitatis gloriam,
nemo inſciabitur ; cum illius ore induſtrieque id lau-
dis acceſſerit præiis noſtris, ut in adornandi Lexi-
cis utriuſque ſimul linguæ, græcæ & latinæ, ceteri-
s omnibus exemplo præiret.

JOHANNES CRESTONUS.

Neque dimittendum reor inſalutarem *Johannem Monachum Placentinum*, cujus diligentiffimos labores
tor nobis emolumenta in re literaria peperere. Præ-
clararum memoriam, quam de illo poſteris prodidit Tri-
themius, ſux Carmeliticæ Bibliothecæ inſeruit Petrus
Lucius (r) ; in hunc autem modum Elogiſi conſcripſit
„ Jo. Placentinus, vir undequaque doctiſſimus, Theo-
logus & Rhetor celeberrimus, ingenio promptus, &
diſertus eloquio, græcæ ac latinæ linguæ peritiſſi-
mus, quippe qui multa elegantè traduxit, ſertur
comphra ſcripſiſſe opusculâ, quibus nomen ſuum
immortalitati conſecravit, & quibus vidi dumtaxat
„ *Vocabularium græcum*, opus proſectò utile & ne-
ceſſarium ; Extat ejus & aliud volumen minus,
ubi latinum Græco præponitur. Ad Lodovicum,
„ Donatum Episcopum Bergomenſem è Græco Plat-
terium de verbo ad verbum propriſſime tranſtulit,
„ quod opus nemo dignè laudare ſufficit, in qua-
græcam translationem præmiſit Literis græcis, &
„ ium ſubſecutus latinis ; Epitolas & plures ele-
gantè ad diverſos compoſuit. Alia quoque multa
ſcripſiſſe dicitur, quæ ad notitiam meam non ve-
nerunt. Claruit ſub Innocentio Papa Octavo, &
„ credo cum adhuc vivere. „ Hinc diſcimus non
incongruum eſſe, utque ad extremos ſæculi XV. an-
nos Placentini hujus vitam productam opinari, cum
anno MCCCXCII. Trithemius hæc ſcriberet. Multò
tamen ætate ſingularis doctrine ſamam Johannes
Placentinus ſibi jam comparaverat ; video enim Ma-
ſellum *Primum Beneventanum*, cum novam Opem
S. Ambroſii collectionem edendam Mediolanè ador-
naret, in dubiis rebus ad Monachum hunc tanquam
ad Oraculum conſugiſſe. Hærebant anceps Maſcellus,
num liber ille Sanctiſſimi Anſelmi noſtri, qui paſſim
Hexameron appellatur, inſcribendus potius eſſet He-
xameron, cum ſecundo & aſpirato, atque hanc po-
ſtremam vocem amplectens rationem reddidit in præ-
via Epitola ad *Ambroſium Oratum Eremitarum Re-
gionis S. Anguſtini Generalem Vicarium*, inſequens :
„ cum de illa dubitarem, curam & latinarum, & græ-
carum literarum peritiſſimum *Johannem Placentinum*
d d Mo-

*Monachum censuisti, ab eoque, quae infra subnectam, perdidisti. Sane eandem inscriptionem Exaudivi: n. in nova S. Ambrosii Operum editione Maurici Mo-
nachii retinere. Quo anno in lucem profertur hic
Maselli labor, colligi nequit ex codice impresso, qui
omni caret adnotatione temporis, loci, & Typo-
graphi; cum tamen dictus sit Ambrosii Opera, seu
de Cera, cui, anno rasum MCCCCLXXXVI. de-
mandatum fuit munus Generalis Vicarii, quoque in
ea dignitate deo non perdidit, sequenti anno in Ge-
neralem Ministrum delectus, quemadmodum ad eos
annos refert Aloysius Torellus in *Saecula Augusti-
niana*, manifestum fit tempus editionis huius Me-
diolanensis; siquidem eluces, quanta etiam per illam
gratiam opinione doctrinae floretet Monachus Placen-
tinus.*

Familiae cognomen fuisse Scriptores, comobi-
tice rasum vix trulium ejus nominis addebat; me-
moratus Lucius (1) consuevit locum feci inquisi-
te, se non abhorrebat ab eorum opinione, qui asserunt
hunc Johannem Placentinum eundem esse, qui ab
aliis vocatur *Jo. Orsini*; mihi pro certo est hoc
illi vere cognomen fuisse, siquidem Joseph Falconus,
& ipse patris Placentini, in suis Carmelitani Ordini
Chronici Italiani scriptis, & Placentini editio (1)
de illo agens iure illustrat Carmelitano Doctore,
Crispino similiter hunc Johannem adscribit. Idem
confirmatum videmus testimonio Bonacorii Pisani in
Epistola praefixa Lexico graeco-latino, cujus frag-
mentum paulo ante dedimus; eodem enim Monacho
Interprete utens in graecis libris, quos latine reddi-
dit in lucem edebat, haec clare scribit; oblatum no-
bis est Frater *Jo. natus Crastinus Placentinus. Car-
melita. n. s. q.* Qua in Urbe studia coluerit, quoque
Praeceptore tantum profectus Crastinus in utroque lin-
gue tum graeco, tum latina peritus, indicatum mi-
nimè repen; id certe in peculiarem ejusdem glo-
riam vergit, quod Philophras neminem praeter le-
gitimum in litteris praecipue Graecis peritissimum existi-
mans, Johannem Crastinum summe commendaverit,
teste Bonacurio, qui haec scribit in Epistola *int.*
Vocabularium latino-graecum: *Non mediocri laude,
nisi dignus visus est Vir profecto, n. l. ipius Philo-
phus fecerit, cui neminem antipone, & eruditus &
eloquax in primis Jo. natus Monachus Placentinus.*
Notandum monumentum est, quod de huius viri cele-
britate impressum reliquit *Justus Graevius*; etenim cum graeci Callimachi Hymnos in ex-
metros versus transibiles, dicant eodem Magnifico
ac Nobilissimo Equiti *G. deuter Vircemius*, prope fi-
nem Epistolae ista loquitur: *Ceterum cum ipse me-
cum repato, cum quibus ista considerem, Deme-
trio scilicet ac Jano Placentino Monacho, vicia
nuncquam suis laudatis, colique haec nostra pe-
nasse, his veluti praesidis munus livorem facile
despicio.* Porro non modica haec laus est, quod
Johannem Placentinum, parem doctrinae Graecae fe-
cerit Demeotrio Calcondyle, qui in Graecia natus in-
signem per ea tempora in utraque lingua praestantia-
sum adeptus fuerat. Annum ista editio, nullo
anno, Urbis, & Typographi indicio signata, in Am-
brosiana Bibliotheca altervox; quando verò hunc
Monachum poetica etiam laude elatusse Trithemius
affirmat, censet inopportuno non esse Epigramma
ejusdem subiungere, quod in fronte praedicti libri
sic haeret:

Janus Monachus Placentinus in Hymnos
Callimachi.

Carmina Batistadae laudes complexa Deorum

Perlege, Callimachi perlege Lector opus.

Sed quis de Lybia nostras adduxerit oras

Nosce, cupis, non est dicere difficile:

*Nam genus Aethiops, pariter, nomenque deserto,
Nec facient longas carmina nostra moras.
Crux genus Aethiops, pariter est Felix, Jacobus
Nomen, habet Lector condide quidquid auri.*

Enumeratum vidimus a Trithemio inter opera
Johannis Crastini Monachi *Placentini* & graeco in
latinum linguam accuratissime traductum. Huius
exemplar unum vidi, Mediolani impressum anno
MCCCCLXXXI, praeviamque Epistolam ad Lodo-
vicum Donatum Episcopum Bergomensensem transmissam,
ad calcem praefensis historiae recurrendam. In ea ad-
notatur quampura constant, quae in Platenio,
à S. Hieronymo & graeco in latinum convertitur, au-
daci Scolorum interpretant, siquidem inferitur pre-
clarus laus Ecclesiae Ambrosianae, quod nempe in Ca-
noniciis horis Platenio utatur sacro, & quia ma-
ximè graecis codicibus consentiente. Torsit non pa-
rum ingenia vocum diversitas, quibus Platenius Davi-
dici, qui à nobis recitantur, à Romanis dissentunt.
Pauvere aliqui Ambrosianos Myllas sui versione,
LXX. Interpretum; alii in ea suae opinione, Platen-
tium nostrum ex versione, quae Italica vocabatur,
quaque ante S. Hieronymum universa Latina Eccle-
sia usurpabat, fuisse desumptum, atque in haec
tempora continuatum. Id animadvertere sibi vult
est Petrus Galefius, consuevit per Epistolam
sacram Sanctum Carolum Borromaeum, Johannes Cras-
tinus alteram temerarius protulit, scilicet in Eccle-
sia Ambrosiana restitutum fuisse genuinum S. Hier-
onymi translationem; ita enim ad Bergomensem
Episcopum scribit: „Unum te Praeful meumrande,
„ignorare nolo, Platenium, quod Ambrosii sum-
„dicitur, in paucis, imò in nullis à graeco discre-
„pare. Caetera, quae sex sunt, omnino graecis fi-
„milia, solum omnino dissimilia. Propterea Hier-
„onymi ea potius dicenda est translatio, ut vir
„quidam fide non indignus mihi affirmavit...“ Quid
in hac re decernendum sit, non vacat expendere;
interim non ingratum erit Ecclesiasticis traditionibus
cupidis integrum Galefii Epistolam, quam proxime
immo, è manuscripto Italico, hic latine conscripam
subijcere.

D Ill.^{us} & Rev.^{us} Dñe Dñe Col.^{us}

Vidi transactis diebus Bibliothecam Speciano-
rum (Nobilium Papae civium), quae admo-
dum locupletis jam fuit, et congere potui ex li-
bris, qui adhuc superfluae. Inter alios liberos in-
veni Platenium quinque editionum. Tres adorna-
vit S. Hieronymus, primam insitasse Summo Po-
etice Damaso; alteram precibus Sophronii, illius
amici; tertiam pro Ecclesia Galliarum, quae ideo
appellata fuit *Platenium Gallicum*. Reliquarum
duarum editionum una illa est, quae dicitur *Plat-*
terium Constantinianum, cujus Ecclesia Romana nunc
utitur, ita vocat ob conciliationem, quam pra-
estitit, Graeci & Hebraei textus; secunda est ve-
tus illa, quam ante S. Hieronymum, & Papam,
Damasum adhibebat Ecclesia Romana, Africana,
omneque aliae Ecclesiae Latinae. Haec editio con-
sistit fuit ipsius S. Hieronymi, ne in aliquo im-
mutaretur; illam confertis cum Platenio Ambro-
sianis, invenit eandem esse, quae utitur Mediola-
nensis Ecclesia ad notum esse vobis Dominationi
vestra illustrissima, quae procul dubio non mo-
dico officium subavit, cum videt translationem,
Platenium Ambrosianum rursus, esse illam antiquam,
adhibitam ab universa Ecclesia, atque omnibus in
Partibus latinis, qui S. Gregorium praefecere, cu-
jus aetate Ecclesia Romana, deferens veterem ed-

" tione, uti Plalmis cepit *Psalterii conciliati*.
 " Hanc deferens novitiam manus decolor Domin.
 " V. illustris, & Reverendiss. eique à Deo peccor
 " ad omnium beneficium vitam duratam.
 " Mediolani novis die Octobris MDLXXV. (u)

Honell. & Propertius Serenus
 Petrus Galsinius.

Quinqueplex hoc *Psalterium* Ambrosiana servat Bi-
 bliotheca, ablatum Parisiis anno MDVIII. editumque
 castigatum quinque post annis, ibidem leguntur
 tres Hieronymi editiones, *Gallica, Romana, He-
 braea*, simulque *Petrus, & Conciliata*, sed mihi Am-
 brosianos Plalmos cum ea, quae *Petrus* dicitur, con-
 ferenti, compertum fuit, adhuc in pluribus differre.
 Nonnulla etiam *Jacobus Fabri* Scapuleus in Prae-
 fatione ad idem *Psalterium* adnotavit, quae Galsinii
 Epistolae identica non sunt. Itaque verisimilius mihi
 ea opinio videtur, quam Augustinus Calmerus pro-
 tulit, *Differat* nam instituta in *Palatium*; Loquens
 namque sub initium de versione *Itala, seu Italica*,
 quae ante S. Hieronymum communis erat in Ecclesia,
 quamque nunc veterem appellamus, inquit: „ Quod
 canitur *Psalterium* in Ecclesia Mediolanensi, nec
 „ vulgus nostrae, nec veteri Italicae congruit; sed
 „ verius est illa, ad Romanam magis, quam ad vul-
 „ garem accedens. „ Qui autem Auctor fuerit an-
 „ tiquae hujus versionis, quae utitur Ecclesia Ambro-
 „ siana, indicare non licet; cum S. Augustinus apud eun-
 „ dem Calmer ista scribat: „ Qui Scripserat ex He-
 „ braea lingua in Graecam verterunt, numerari pos-
 „ sunt; Latini autem Interpretes, nullo modo. „
 „ At de his satis, cum ista discutere pro dignitate.
 „ Historiam hujus Literarum institutum minime passatur.
 „ Joh. Monachi Placentini nomen magis fecit etiam.
 „ Baptista Manusianus, ad eum dirigens Elegiam (x),
 „ venustate atque eruditione referat, cujus hoc est
 „ initium:

*Vade Galesiani vultus exuvina montis,
 Vade homo austeris, sis mihi videri sac.*

REV. PRI. VINCENTIO BANDELLO

DE CASTRONOVO AD SCRIPIAM

ORD. PRAED. MRO GENERALI

PJETATE DOCTRINA PRVDENTIA SPECTATISSIMO

QVOD

DVCALE HOC COENOBIVM SFORTIADAE PRAEDIIS AVXERIT

RECEPTO A LVDOVICO MRA MED. DVCE

CVI A CONFESSIONIBVS ERAT DIPLOMATE

FR. N. N. INQVISITOR

PATRIA AFFINITATE INSTITVTO CONIVNCTVS

PERENNE MONVMENTVM POS. ANNO MDCCXXXV.

Quos ille honorum gradus conscendit, antequam
 Supremam Dominicani Ordinis Praefecturam conse-
 queretur, quotque praclaros ingenii sui foras in lu-
 cem ediderit, supervacuum est referre, cum abunde
 vitam ejusdem illustraverit Leander Albertus (y),
 Echarthus (z), alique; id unum enarrare placet,

(u) Epist. S. Caroli Borromei, Tom. III. Epist. CCLXXX. in
 Biblioth. Ambros. MSS. cum.
 (x) Lib. III. Sylvarum.

(A) Caelianus Mons ab Urbe Parmensi fere decem mille
 passibus distat, ad flumen Parmam affluens, salu-
 berrimo aere, atque loci serenitate purissimus. Nul-
 lum tamen aliud illustrius Elegium desiderandum
 reliquit Joseph Falconis, qui in Chronica memora-
 tis, insignis hujus viae mentionem claudis, afferens Jo-
 hannem Crastinum, ob viam integritate sanctimo-
 niam, immanque doctrinae excellentiam, gloriam fuisse
 Nobilissimam iuxta Cosmobi Carmelitae Placentiae.

VINCENTIUS BANDELLUS.

Omnis etiam nequit *Praetentis Bandellus*, qui
 hoc anno Mediolani edidit *Opusculum de Virtute*.
Concepcionis Beatae Mariae Virginis. Siquidem in Me-
 diolanensi tunc Ducis Oppido, *Castrensis* appellat,
 Dertocensis Diocesis, natus educatusque, peculiari
 ad nos studio spectat; imò cum in hac ipsa Urbe
 moram diutius traxerit, ac praclarum doctrinae ac-
 que integritatis specimen dederit, recensendus est
 iugis jure inter eos, qui non tam Literarum Respu-
 blicae, sed etiam hujus Metropolis gloriam cumula-
 vere. Sanè Religiosi Alumnus S. Dominici, Coeno-
 bium Mediolanense S. Mariae Gratiae incolens,
 dignum eum censuere, cui exculptis in marmore effi-
 gie, inscriptoque aureis characteribus lapide, perpe-
 tuum condiderit monumentum. Siquidem cum fa-
 cere illius Familiae regimini adhibitis summa foret
 prohibitae, & Episcopice commendatione, gratiam
 atque Ludovici Mariae Sfortis Mediolani Ducis
 sibi adeo conciliavit, ut eundem in Moderato-
 rem conficiens suae delegerit, atque amplissimo do-
 naverit munere, praedix nempe *Sfortis*, quae in
 Viglebanensi agro, ad caputem venationis obla-
 temum, magnifici Aedificii exornata, olim Principum
 Sfortianorum delitum fuerat, atque verò alen-
 dis in Mediolanensi memorato Coenobio Religiosis
 Viris praecipuam annonae partem constituit. Id unum
 complectitur Inscripção, quam idem Patres in pe-
 renne grati animi sui testimonium paucis ab hinc an-
 nis incidendam curvere in haec verba:

(D) quod Johannes Garzonius Bosoniensis in Epistola
 univocatori ad Vincentium Bandellum, nondum
 Generalem Ordinis Magistrum, praefixa vitae S. Do-
 minici, testatur reliquit; Postquam enim eximium
 ejusdem Religiosum, doctrinaeque pluribus com-
 mendavit, haec subdit: „ Sunt haec memoriae di-
 „ gna.

(y) De Viris Illust. Ord. Praed. lib. I.
 (z) Biblioth. Scriptum Ord. Praed. Tom. II.

gena. Illud autem amplum, immortale est, & divinum. Ut enim in Illustrationi Viri Ludovici Stodratii conspectum ac consulti, eò deducti sunt Jodici, genus hominum superfluitatis malefica. Non semel, sed sæpius eos suo, ut ajunt, telo confodit. Confodi tamen seise abdicare, ex quo eum laudem confectus est, quam nulla unquam atas contineat. Certavit etiam accerere & lingua, & calamo, ut minus favorabilem Beatissime Virginis opinionem de contrahit, in primo Conceptionis instanti, Originali peccato firmaret, hujusque servide concentrationis luculentus testis est libellus hoc anno Mediolani prociatus, qui, licet Auctorum suum faciat, Bandelli tamca opus esse candidè fateatur *Tractatus alter*, ab eodem Bononie sexennio post editus hoc titulo: *De singulari puritate, & prærogativa Conceptionis Salvatoris nostri Jesu Christi*. In utrumque autem congesti Bindellus Auctoritates CCLX. Auctorum, qui primigenio Caudoni Conceptu Deiparæ Virginis adversum videbatur, tanto studio ac sedulitate, ut Dupino affirmante (a), qui ejusdem vestigiis postmodum inhiere, sivè aliquid reperirent, quod productum ab ipso non fuerit. Imò tam ultra limites alrpi se passus est fulcepe disputationis situ, ut in Epistola ad *Maximilianum Comitem Petrum de Gersura*, Mediolanensi Opusculo affixa, hæretica penè libere insuperet illi, qui primæve masculæ ex-

partem Virginem facerent, quamvis in Epilogo *correctionis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ* subjiciat. Proinde Cardinalis Stodratius in sua *Innocentius Prædicta* merito id de Bandello asseruit (b): *Nemo ardentius innocentiam Virginis persequens est*. Contra eundem tamen calumiam strinxere quæpiures, Stodratius ipse, Nierembergius (c), præcipue verò Petrus de Alva, qui egregie propagandi in Virgine Concepta instanti candore gloriam non modicam retulisset, nisi proceatit adversarii insulsi, & dictæ Religio viro indecora in ipsos conterrita, charas sedasset, improbus idem nos tam ab Eccardo Scripserum Ordini Sancti Dominici collectore, sed ab ipso etiam Nicolao Augustino, qui Bibliothecam Hispanicam condidit, literarios ejusdem labores & enumerat, & commendat (d). Ceterum de Bandello dici potest, quod de *Bernardo* apud Stodratius (e), nempe, si nunc viveret, audiretque Ecclesiæ omnes Immaculatæ Conceptionis laudibus perfonantes, miris in hac controversia se actum; cum disceptis jam desorbis tenebris ferme ad meritiem lux ista processerit, usque præfidiis insigne, hoc Virginia Privilegium ab ipsi etiam Summi Pontificibus roboraret, quo nihil desiderandum reliquum, nisi postremum Apollineis Sedis Oraculum, ut sentiam inconcussumque permaneat.

ANNO MCCCCLXXVI.

C Elebrem, ac omni ævo memorandum, ruldidi hunc annum tentata primum Mediolani graeca integrorum Codicum Typographia, qua ceteris Impresoribus inuivum hæstus callem aperient, & faciem vultu præferent, incitamentum fuit, ut universis graeca literaturæ spolia in oras nostras advehit, omniæque typorum elegantiam excusis, Italiam conhibuerent Emporium scientiarum. De hoc insigni Urbis nostræ ornamento plura jam discussimus, nam rependa est gratia in, quorum fodore ac insulsi nobis parva sunt hæc pagina. Primum occurrit *Demetrius Cretensis*, cujus quæta fuerit diligentia, labor, ingenium in designando periculisque arduo graecorum characterum opificio, nemo recensere dignus potest, nisi qui ejusdem Epistolam, graeci isonæque editam in exordio *Grammaticæ graecæ*, à Constantio Lascare adornatæ, & Mediolanensi prelo in lucem producta, accuratè perlustrat. Siquidem in ea, ingeniam studiosamque Urbis nostræ juventutem alloquens *Demetrius*, testatur se plurimum mente voluisse quoniam modo formati compingique typi possent ad graecorum impendentes libros, longoque studio atque experientia Vis tandem arcem invenire, quæpudicum hoc beneficium rymasit pararet, parvopendio consuleret avidis graecæ discipulis adolecentibus, ut illam facili perdiscerent. In commendationem novæ hujus nobilissimæ artis Mediolani absolutæ elegans Epigramma condidit Angelus Politianus, quod jam editum in Collectione illustrium Poetarum italorum Joh. Matthei Tolcani (f), hic recudere opportunum cælimo:

Qui cedit Anidas, Grajæ quæque voluit libelles;
Namque illas genitæ Græciæ, non Latine.
En Paravissim quanta hos Diomysius arte,
Impressit, ea quæque cernit ingenio.

(a) Biblioth. des Auteurs Ecclésiast. Tom. XII.
(b) Fol. 121.
(c) De Exceptionibus Concilii Tridentini.
(d) Tom. II. fol. 131.

C *Tu quoque Demetrii Ponto circumfusa Crete*
Tanti operis nobis edidit artificem.
Tuæ quis insulsi? Tu graeca volumina perdis,
Hi parient, Hydra, mors age, velle fca.
Natiæ quidem Cretense fuit Demetrius, sed diuturni apud nos mori, & comitibus *Metastasio* nostri nomen adeptus est; utroque enim hoc titulo donatum illum reperio in libri per ea tempora editi. Luculentum hujus rei testimonium est præclarissima graeca *Himerii* editio Florentina introducta anno MCCCCLXXXVIII., cujus rata almodum ad nos exemplaria, ob elegantiam consultatque suam, tanquam pretiosa antiquitatis monumenta in Bibliothecis servantur. Bernardus Nodius eundem curavit, dicavique *Petro Martino Larentio Falso*, duos in latina Epistula *Dona tres laudat*, alterum *Cretensem*, *Atheniensem* alterum, nempe *Chionis*, quorum decentat ac permatu studio effectum dicit, ut absolutum emendatumque insigne hoc opus prodiret. In calce verò duplici agnoscere expressa, primi *Demetrii* mentis reperitur, *Mediolanensi* nempe, & *Cretensi* his verbis: *... ubi si vel dederit, hæreticus periculisque apertis, in jam in Prolegomenis monui.* Hinc facile argui potest, perlati ad hanc urbem famâ inhiere ab ingenio doctoque, hoc viro graecæ Typographiæ, nobilique expenientio perispice, quod Mediolani primò edidit, desideratum acquirumque fuisse Florentiam, ut graviores sumptibus parandæ Homeni editioni manum, apponeret, quemadmodum etiam summa cum laude difficultissimo hoc munere persequens fuit. Num autem inde ad nos reversus fuerit, affirmare non austin, cum in graecis libris postmodum in Urbe nostrâ impressis, *Demetrii Cretensis* nomen nusquam offenditur. Jacobus Augustinus Thanasus (g) refert *Demetrium* *Dionem Cretensem* ex Italia fuisse evocatum à Cardinali Francisco Ximenes, ut in Academia Complutensi in *Coripetianis*, paulo ante ab ipso condita,

(e) Loc. cit. fol. 51. & 52.
(f) Tom. II. pag. 107. edit. Lucusæ anul. 1577.
(g) In Hist. ad an. 1573.

græcæ litteræ proficeretur. Quin etiam, cum anno MDLI. maximum illud ac laboriosissimum opus, *Bibliotheca Polyblæta Complutensis*, compingendum Ximenes meditaretur, inter ceteros insignes pericia doctissime vires Demetrius iste delectus est, cujus præcipui studio curaque egregius hic contus perficere. Id enarratum legimus ab Alvaro Gomeſio in secundo de *rebus gestis* *Lord. Franc. Ximenii* libro, ejusque verba in suam *Bibliothecam Sacram* laudat Jacobus de Long (a), qui tamen loco Demetrii Duce posuit eundem appellat *Demetrium Lusitanum*. Miratur quodque sunt, inter quos plures *Demetrius* à Jo. Alberto Fabricio enumeratur, illudque in quatuordecim Voluminibus *Græcæ* suæ *Bibliothecæ*, nullum celeberrimi huius *Demetrii* Cretaſi locum fuisse assignatum, visque illius nomen adnotari, ubi de Complutensi Polyblæta mentionem habet (b). Autem Maittaire, qui superius dicta refert, admirationem solvit iniquis (c), Nicolaum Antonium, in *Hispaniæ Bibliothecæ* Demetrii Duce nimis meminisse, fecit neque Alphonsi Zamora, quæ feli- ter subſcriptum; idem afferendum est de Alberto Fabricio.

CONSTANTINUS LASCARIS.

Constantinus Lascaris non minus debet hæc Civitas, cum ejusdem assidui in gymnasio curæ græcam linguam optime edocuit, id tandem obtinuerit, ut ad profectum hoc studium latius propagandum, græcæ instruendæ Typographiæ exemplo, magistra fieret Gentium ceterarum. Primus Lascaris in Italia, *liber græcæ literæ præfatus*, quum, ut diximus, primogenitus *Francisci I. Medici* Ducis filius dicitur, et, quæ prima etiam singulari decus foret, est, ut typis excuſa in verboſum proficeretur. Jure igitur tam benemerito Viri Boninus Monabetius Elegium confregit, memoria dignum (d) his versibus:

*Te dedis, ut nobis Præceptor, Juppiter, effes,
Duxque nova ferat ad græcæ voluminis ætate.
Te duci confuſiſti, sit et his Academicis teris,
Ne foret Atlas, quo cederet, Infuber Orbi.*

Non diu tamen illius præfatus frui nobis licuit; fortasse enim aut Meccenatis sui *Francisci Sfortia* obtinuit, aut nobilioris fortunæ cupido Lascarium impulſit, ut in alienas terras commigraret. Sed præstat referre quid de eodem scriptum reſeruit in sua *Socia veteri Bibliotheca* Hieronymus Renda-Ragula (e). „Constantinus Lascaris, Patrius Byzantinus, cum in Turcarum potestate post foret, ac diuturni belli incommoda Byzantium creſſiſſe, anno repatriæ ſuæ MCCCCLIV. vitam illam ſervavit, atque indigne Barbarorum Tyrannidem, aſſiduum animo alteratus, ab aliis nobilibus patri ſortitudine commigrantibus, in Italiam, velut in commune ſummoſum vitam domicilium, proſeſſus venit; ſecumque, ut *Æneas Trojano* Penitus, Græcæ litteræ illuc importavit. Primùm in Mediolani à *Francisco Sfortia*, Mediolanenſi Regulo, liberaliter exceptus, Inſubricæ parentis emolumentis ſanè maximo ac literæ publicæ contigit. Deinde Romam proſectus, Cardineſem Beſarionem, cum generis, tum morum aſſimilare, archidiano amicitia vinculo ſibi aſſinxit. Magni inde præmii à *Ferdinando I.* invitatus, Neapoli eloquentiam, & patriam linguam omni laude proſeſſus eſt. Poſtmodò in Siciliam navigans, Meſſanæ perpetuam ſedem fixit, cæli ſalubri temperie, soli amantæ, humaniſſimis civium moribus alle-

Tom. I.

(a) Pag. 14. & 18. edit. Lipſiæ anno 1709.

(b) Vol. III. pag. 381.

(c) *Annal. Typogr.* Tom. II. pag. 110.

(d) in præſat. *Alb. Gualtheri* Græcæ litteræ in Cat-

minibus tractat.

A „ſtus, quodque frequens eſſet *Navius Appollinis* „*Mediæ* ac *Oreum*, unde ſacrum litteræ ſolera „circoque perſerentur faciliſſe; acerbum eſſit e- „ſum hominibus ipſa caſa, & hoc quoque blandi- „mento miſturatus. Joanne Aragoni Regi MCC- „CLXV. donatus Civitate à Senatu, donis à Ci- „vibus, utriusque gratiſſimus, tanta nominis cele- „britate minores ibi tradidit facultates, ut ex Ita- „lia in Siciliam præpotes viri filios ſuos ad eru- „diendum ablegarent. Petrus Bemboſ Venetus, ado- „leſcens adhuc, poſt inter Purpuratos Patres à Cle- „mente VII. coopatus, audiore extitit *Conſtantini*, „cumque loco patris coluit. Senatus *Meſſanenſis* „Bibliothecam reſtaurando legavit, quam ſoleſtiſſi- „morum librorum copiam inſtruiſſimam à Græcia „alportaverat; Civibus exemplis ſuam virtutum „reliquit. Ab eodem Senatu publico ære, à Civi- „bus moſtiſſimis lacrymis mortuo purcatum. Per- „ſedâ juſſorum ſunebris pompâ conditur in ma- „moreo tumulo, quem pauci ante annis dirutum. „in Templo *Carmelitanorum* *Paulus Bellius* Socie- „tatis Jeſu queritur, cum ea ſit tempora vocatus, „et neque infans moribus pariter, laborioſque mul- „tarum gentium, ac plurium ſeculorum contus „ſæpe uno die diſſolvit. Viget tamen *Conſtantini* „memoria ad hanc ætatem, neque unquam conſe- „neſcit, majori nominis pretio ac annorum longio- „ritate derivato. „*Conſtantini* Lascaris librum „nuſum ab eodem exaratum reſedit ſub initium Tomi „XIV. *Bibliothecæ* *Græcæ* *Albertus Fabricius*, nempe „*De ſcripturis* *græcæ*, *patriæ* *ſtudiis*, ac *Ferdin-* „*ando Aſcham* *Sicilis* *Pro-Regen*. *Bibliotheca*, „*Ambrusiæ*, aliis conſulta græcæ linguæ *Auchoris* „Opuscula reſcit; videlicet: *De* *Conſtantini* *Virtu-* „*tum*; *Solomonis* *quantum* *Quæſitionem* *grammati-* „*calem*; *In* *Prolegomenis* *Orphi*; *Demum* *Epistolam* „*ad* *Arthemiolum* *Salmoneſem* *contra* *Philophum*, „in qua illum carpit, quod nimium ſe jactaret de „græcæ linguæ peritiâ, plures ejusdem errores con- „ſignavit, ac genuinum nonnullarum vocum originem, „& ſignificationem exponens. Porro non parva græcæ „linguæ *Auchoris* gloria eſt, quod *Aldus* ipſe *Manutius*, „experimentum iſturus in Urbe Venetæ, græcæ Typo- „graphiæ, exemplum duxerit à gymnaſiæ inſtrumen- „tibus *Conſtantini* *Lascaris*, non lecus ut *Mediola-* „*nus* hoc ante annis præſtiterit. Id enim ipſemet *Aldus* „proficetur in *Epistola* iſſidem præſata anno MCC- „CCXIV., cujus fragmentum reſert *Maittaire* (f). „Meliori tamen conditione *Aldo* conſignit illas recode- „re, quippe exemplar natum eſt, mano propria *Con-* „*ſtantini* emendatum in loco circiter centum & quin- „quaginta, ut ibidem legimus adnotatum.

Inter cetera literaria Scriptorum monumenta, quæ hoc anno à *Mediolanenſibus* græcæ prodire, pecu- „liariter adnotanda digna ſunt *Franciſci Philophi* *Sa-* „*tyræ*, cum celeberrimus *Auchor* ille, græcæ latinæ- „que litteræ publici doctus, in gymnasii ſolis con- „ſeſſerit, neque ab hoc munere, ſuper quadraginta „annis apud nos geſſo, ſeſe abdicavit, oſt eum ita- „re & laboribus fractus, *Florentiam* petens vitam de- „poſuit. Quamphure ille doctus ægeſi ſui ſtudio edi- „derit, & nonnulli etiam alieni typis publicam in lu- „cem edoch, illius auctoris famam verumquæ tardior „hæc *Metropolis* extorſit in illius nomine chartis „impreſſionem, inſuper tamen ſumpti ab ea *Philophi* „lubricatione, nempe *Satyræ*, quas inſignem ejusdem opus „eſſe, voutique avidioribus ab ætatis conſpectum teſta- „tur *Auchor* additamentorum ad *Voſſium* in *Ephemeride* „*Venetæ* (g), ſiquæ alii laudatores deſcendit, unum ſu- „ſciceret ad eas penſe commendandas *Pius II.*, à quo „in libro de *Europa* (h) *Philophus* vocatur *Nobilis* „*Satyrarum* *Scriptor*. Extremum illius manum appoſi-

c c

tam

(f) Pag. 11.

(g) *Annal. Typogr.* Tom. 2. pag. 110.

(h) Tom. XIV. pag. 161.

(i) Cap. XLIX, pag. miſi 440.

ram anno MCCCCXLIX. docet inferiptione jacens in calce, adeque etiam colligimus ex Philippi Epistola (1), ad *Americum Divesum* sequenti anno data, in qua scribit, se ad illam matrem perlegendam ultimam Sanytam, ut inde intelligeret, opus hoc omne nomen Alphonso Regis fuisse consecratum. Rationem quoque istudem reddit, cur has *Sanytas Hispanicas* nominaverit, quod, nempe singulas *Sanytas* in decem. Decides aequali numero distribuit, singulis centenis verbis confertur. Clarius loquitur in aliorum ad eundem scripta biennio post (1): *Sanytarum edes, Decides decem, dicit Sanyta singularem distribuit, ad versus decem nullis completitur*; simulque loco eodem conqueritur retardatum sibi annis jam quatuor iter Neapolim, quod se conferre medebatur, ut Alphonso Regi Sanytarum codicem, mimo pulcherrime oratum, coram offerret. Quod esset argumentum Sanytica hujus Poetice, exponere lubet Epigrammate ipso eodem adjecto, cum non omnium oculis obvis sit rarus hic liber.

Calliphilus Bernardinus Robiations in Francisci Philippi Poetae Praeceptoris sui Sanytas.

*Terrarum cursus Sanyta discurrunt; flammis
Et facies vestris urit quodque malum.
Ambitis, livor, sedes, vis, furta, rapina,
Orbis micant toto; regnat et ipsi Cacus.
Non trutinum praetura tenet male sona revertam;
Es quo jam fuerant dextra, sinistra manent.
Mitra suam, praeb, nulla quidem conferret asylum.
Censae sunt Fatae frequenter horae.
Artemis atque jovis fada parte Diana.
Mercurium Bromio; Thaidi Pentelogen.
Quis parca visis? Quis vis non criminos curas?
Vis quic non aurum nocte aliquo fisis?
Ergo praecor: tantum jam pellitis, pellitis elades;
Cerrigite & vestro fulmine quosque vest.*

Ceterum de Philippo varia sunt Scripserunt. Iudicia. Lilius Gregorius Gyrardus in Dialogo de Poetis (m) dignum eum quidem laude pronunciat, sed praestantiorum Aequalibus suis futurum fuisse ait, si mansuere quae scriberet, nec sibi tantum atrogare maluisset; Idemque scriptum reliquit in Dialogo de *Latinae linguae reparatione* M. Antiochus Sabellius, inquit, „fuisse in eo viro facilitatem dicendi eximiam, naturamque omnibus Eloquentiae partibus accommodatam, sed iudicium in quibusdam deesse.“ Sane si vera scribit Petrus Candidus Decembrius in Epistola manuscripta ad Cichum Simonetram, tanta ingenii sui affirmatione insilire se permiserit Philophum, ut praestantiorum Virgilio Poetae se iustaret: „Quamobrem (prosequitur Decembrius) et ipse carmina mediari coepi, opusque Principis (Francisci I. Storie) ex novo codicem, non ordinem, quo ille usus est à Bello Mediolanensi incipiens, sed ab adoptione Principis à Philippo Duce, & jam quaque centum, aut paulo pauciora edidi carmina, quae cum libenter, proferam ante te legenda, ut aliquando intelligas, Philophum, non tantum Virgilio parem esse, sed longè imparem iis, qui de Virgilio inferiores esse continentur.“ Plura quae ad Philophum attinent, referenda duxi ad annum MCCCCLXXXII., quo ex libris tunc editis laudat differendi campum patet. Incuria ejusdem Operis manuscripta, quae in Ambrosiana Bibliotheca Scrinia servantur, non ingratis eruditus fure crediderim, hic indicare.

A Duo exant Exemplaria *Sforidiani*, alterum in pergamena elegantissime conscriptum, atroxque fulgens; alterum in charta vulgari, sed utrunque nonnullis octo libris refert, quos primò Philophum edidit, dicavitque Francisco Storie Duci Mediolani. Tres alios postmodum ab eo adfectos fuisse testatur ejusdem Epistole (n); hos verò libris octo, veritatem seu multè quadruplum condidit ipse Auctor tradit in inventiva contra Leodivium Cribellum (o), in qua opera omnia à se gratè & latè poeticò metro exarata enumerat. In calce notus ex eandem Ambrosianis exemplaribus duplex legitur fatis elegans Epigramma Überini Clerici Creicensensis, in laudem hujus Operis, ejusque Auctoris. Fortasse autem blandis balce faculis praeniorum, vehementius in Philophum succensus est vane illius opinionis auctor, quia, ut audivimus à Decembrio, superatos à se veniebat antiquos Poetas; hac enim post reliqua encomia de illo predicabat Überinus:

*Vix antiqua dabunt tibi scula runda, Philophe
Quon meritis possis praeposuisse vires;
Sive sonas altis horrenda cantibus arma,
Hic te Lucanum, Virgiliumpue guto.
Mollis sin istis, dolo tamem ore, cavilla;
Quem tibi contuleris, non mea Musa videt;
Hic Veronensem edis tibi iure Catullus,
Concedisque tuis Posler & ille facit.
C
Quid memorem qualis, quantus sermone solatus es,
Iustice me, vin et jam Cicerone minor.
Vix tanta et Latine tibi lingua, tanta Palaestra,
Clarior in toto nullas ut Orbis miert, &c.*

Poeticus iste Philippi labor nunquam prelum subit, adeoque ut aliquid de hoc Poemate, multis laudato, deglutire Lector possit, ooo incongruum censio carmina, quae Operis frontem aperiant, subcedere:

*Præfata vocent alius, qui nil nisi silla referre
Et simulata velint, vanique similitudo sonni:
At nos vera juvant, quae nostro maxima scitis,
D Nemine postuler meritis, nos laude priorem
Sforidianum lux clara ducum, columnaque ruentis
Italia gessit Franciscus, solus in omnes,
Idem animo, ingenioque victis infrastrus & acer.
Hinc igitur animus: dices qui virtutis superbo
Insidias semper fortune vicit, & iras.
Unde novum tempus opus die Divus, quid horret
Non Sanytis agnovit, Lyricis nec pulchra movemus
Carminebus, fortis agitamus in agmina surbas.
Unde jubet temptemus quis? non prima juvenis
Quae Calabri fuisse, mentis memorare tropheas?
E Profrataeque acies, & tanta funera cladis?
An quibus auxiliis, rogi post fata parentis,
Parthenopem tuam, trepida formidine septam
Reddidit? An potius quibus ingens occidit armis
Bracius? Hæc sunt magnosque, multoque glando
Pescerit dominum, Verum majora voluimus
Insulubris Perantissus Dei documenta feracis
Imperii, quod jam Latine supereminet omni.
Hic capisset libet; utamque heros futuris
Pro-*

(1) Lib. VII. Epist. fol. 47. (1) Lib. X. fol. 71.
(m) Fol. 187. edit. Bæd. anni 1760.

(*) Lib. XV. fol. 110. & lib. XV. fol. 111.
(o) Lib. XXV. fol. 179.

*Promeris temporibus; non hic mihi fingitur illas
Æarides, librorumque fœces, nec Troius error.
Unus enim noster violator sarmis, cuius
Res Itali gestas bellique, manaque potestas
Per iterum probitatis opus videtur, finalque
Expertis fructus omnis: utloquus repolla,
At Pelagi fœstis Dominor, cognovit Olympus.
Hæc agi Diva refer, pandam primordia rerum &c.*

De Jaco, & S. S. Codex Ambrosianus primo libro caret, utriusque etiam pars aliqua desideratur. In decem libros ea distribuit Philolus, quorum primos quinque *Matthei Novelli Castore Principi*, reliquis *Adolpho Sforza Pisatori Domino* nuncupavit, etque veribus decem nullibus absolutis aut in interdicta superbia memorata. Congeries hæc Carminum, quæ Dyllica, Epigrammata, Elegias, & brevia Poemata, præclaris variis Ordinis Viris inscripta complectitur, quamplura habet non indigna tam celebri Vate, sed multa impetu calami effusa, nullaque lepore aut fide conferta, desipunt ac frigunt. Nonnullis etiam Satyræ Philolus inscripsit, præsertim contra Petrum Candidum Decembrium; et eundem duo hic nobiles aliquos Scripserat, rabidorum canum more, dictionis, conviciis sese invicem lacerarent. *Lepidi versus contra Nigentes Christianorum si-
dem.* Subsequitur laetitia Epistola ad Nicolaum Atcimboldum Jurisconsultum, quem virum gravissimum, eundemque doctissimum vocat, petens ut de Saphia hic Carminibus, Christianam Religionem tuentibus, iudicium suum proferat, restitue, *en miris prædicator sa de re verba fecerit.* Data est XV. Kal. Decembris MCCCCLXXIX.

Satyræ de Pœnitione. Una est ex Hecatomitici jam vulgata.

Epiphoniam illis Nivali Piccini, seu potius vice compendium & laus, heroico carmine; ita incipit:

*Inclyta si quæquam gestorum gloria rerum
Ducit in exemplum, si quem juvat aura virtus,
Corporis huc oculos, & mentis lumina tollat.
Non hic vana Viri vulgaris conditur umbra,
Sed fidei speculum, Personæ lauro gentis
Nobilitas, cuius finem vel pace, vel armis
Strada viderent alium profectus nullum &c.*

*Ad Marium filium, adhuc puerum, viæ insi-
tatio, in hæc verba metro adhibita:*

*Nate Mari, visa mihi carior, una velut
Ipseque Pater, præcepta sequi si nostro Philolus
Freges, te magnum reddes nobisque tibiique,
Illustremque virum &c.*

*Ad Florentinos, de pace cum Mediolanensi Duce
(Philippo Maria) Gratulatio Satyræ.*

*In triumphali Capite ad alta, Superbi
Ducite festivo Cere modulum currus,
Jam Pæan sacrum totum cantant per Urbem,
Fruentemque comas lauro vincite nitentes,
Pax rediit tandem magno discrimine parsa &c.*

De Educatione Jo. Galeatii Sforze. Opusculum hoc elaboravit Philolus in gratiam Matthei Tri-

viani, qui delectus à Galeatio Maria Sforza Duce Mediolanensi ad instituendum literis optimisque moribus Jo. Galeatum filium, ætate sexennem, eundem rogaverat, ut ad dignè obendum perficere hoc munus, opportuna præcepta suggereret. Itaque Philolus exemplis, ac doctrinæ insignium dignitate, ac sapientia Virorum in hoc bello congestis, et omnia præcibit, quæ ipsem Patri implere, magnamque indeolem inclyti lesænis potem reddere, possent imperio Mediolanensi, ad quod aliquando foret perventum. Addeatur in calce anni MCCCCLXXVI. Hujus *Matthei Triviani* meminit in suis Epistolis (p) ipse Philolus, eundem vocat *Desiderius Andream*, Francisco I. Sforza, Medicinæ imperitum regere; quin etiam gloriatum illum, admodum adolescentem, hæc etiam inter Audaces suos enumeratum.

Oratio funebris in obitu Magni Viri D. Stephani Federici Theodisii. Inter imperitales legitur.

Altera in obitu D. Baldassari Castellani. Patrum iste habuerat Brandam Castellionem Cardinalem S. R. E., in cujus laudes Philolus effunditur. Hæc oratio lucem non vidit, non secus ac sequentia.

Epithalamium in Nuptiis Johannis Merlani, dispensatoris Francisci Urbani, ex familia Sanctæ Rose.

Oratio de regimine Machiavelli. Eam habuit Philolus anno MCCCCLXXII., cum Franciscus Comes Spoletinus in Bononiensi Festus succederet Petro Corrado Toderino; & ita ferre veritas in iudicibus Ludovici Alamanni, seu Aldemanti, tunc Bononiæ Legati sub nomine Cardinalis Arelatensis, de quo plura Oldicini scribit (q).

Oratio in Creatione Dominorum Capitaneorum, & Deservorum Libertatis Mediolanensi. Deficiente, ob Philippi Mariæ obitum, Vicecomitem Principum Steppe, Civitas Mediolanensis Vexillum Libertatis erexit, & ex domesticis invidiis, aut ambitionis vitio communis salutis depraverunt, bimelle tantum regimini spatium statuerat his, qui superius auctoritate Reipublicæ clavo affiderent. Oratorem hanc habuit Philolus Kalendis Novembribus anni MCCCCLXXVIII. cum novi Duces ac defensores instituerentur. Iis autem commemorat quæ duobus proximè elapsis mensibus gesta fuerant, delectas nam ad Cavavagium ingenti elade hostiles copias; capta Venetorum & Florentinorum Signa, quæ anno superiore intra primum lapidem tantum servitium formidinem Urbis muris inulerat; occupata Abduæ Castellæ, & Urbem Laudensem, quæ ad hostes delegerat; occupatum denique universum Bergomensem, & Briscianensem agrum, tanta finimorum conformatione, ut aliud nihil quam dedicationem cogitaret. Hortatur autem, ut paratam tot laboribus ac periculis libertatem impigre cecantur. Aliam quoque in idem augumentum Oratorem condidit, Kal Julii anni sequentis MCCCCLXXIX. Quin etiam *Adhortatorium, ad Florentinos Epistolam* inscripsit eodem anno, ut per Legatos suos ad pacis Confilia adigerent Comitem Franciscum Sfortiam, qui interitum post Philippi Mariæ Vicecomitis mortem, in hac Urbe Republicæ, non tam se abdicaverat Præfecturæ, quam gerebat, Mediolanensem Copiarum, sed scilicet indomine dandam, ut aiebat Philolus, arma in illos converterat. Demum etiam incassum eccidit hæc vocatio, anno eodem, pridie Nonas Julias, alteram habuit *Oratorem ad Principes, Senatus, & Populum Mediolanensem, de Ludovici illustris Caroli Gonzæ, Populi Præfidi, & Præfidi.* Siquidem cum Republica hæc, bello pulsa à federato Francisco Sfortia, Veneti, Florentini, Genuesibus, rursus innotueret, vindicem, Tutoremque Libertatis constituerat Mantuanum cum Principem, cujus adeo laudes, ab Avorum, ipsiusque Caroli rebus inclytæ gentis pietas, eleganti sermone Philolus concelebrat. Hæc

omnia adhuc inedita Ambrosiana Bibliotheca cultodit.

Confutatio ad Jacobum Antonium Marcellum Patricium Venetum de obitu Viderii filii edita fuit per ea tempora tum foris, tum simul cum alibi Philippi Oratibus. Alia inedita legitur in manuscripto Volumine *De Jure*, & *de Jure*, libro VI., eamque Elegiacis carmine satis prolixo conscripsit Philippus nomine Francisci Sforze Ducis Mediolani, qui olim Praefecturam gerens Veneti exercitus, cum Jacobo Antonio Marcello arduissimum amicitiae foedus inierat. Quorsuquidem hic mentionem iniecit de consolatorio Philippi libello ad Marcellum missio, licet paucis subiungere, quae inter manuscriptos Ambrosianos Codices reperi. Laudatur Marcellum Philippus, à patris nobilitate exordium cepisse asserens, nullam ea clausulam in universo teterrum. Orbe nominis gloria floruisse; quippe Gens Veneta à Doribus protecta, relicta ex Gallis Transalpinae parte opulentissima & praecitata, quae jacet à regione Britanniae, junctioque cum Graecis foedere, ex ipsius Priami & Hectoris voluntate, coloniam deduxerat aera Adriaticum litum. Non placuit hac opinio de tam remota Venetorum origine Hieronymo de Urbes Juris Civilis Doctorem; adeoque, ut illum refelleret, elegans Opusculum scripsit, ipse Philopho legendum obtulit contentem, non Galles Britannis olim, nunc Anglis obversis, sed Paphlago-

net in Asia Veneris Popula ortum dedisse. Summa eruditio referunt est breve hoc opus, ac pari modestia conscriptum, quod curè admirari ac laudare opus est ita temporibus, quibus in pretio esse videbatur explosa invicem atrocis injuriae, ac nisi fides conciliis literarum lites agitantur; Et aeternum exemplum praestent quoque aetate imitata, non foret? Quamplura ibidem leguntur, quae antiqui Venetiae ditioris loca illustrant, ipsiusque Jacobi Antonii Marcelli laus eximia subleatur; ut proinde, si lucem adhuc non videt, erui è tenebris mereretur. Confectus est libellus iste, anno subsequenti ad illum Philophum, nempe MCCCLXII., manaque propria Auctoris subscriptus.

Reliqua manuscripta Philippi Opera, quae in Ambrosiana servantur, cum jam in publicum typis prodierint, innare satis erit, videlicet *Cyprius*, *Xenophon*, *Plutarchi*, *Apulejus*, *Commentaria in Iulium Primum Caesaris*, *Vitam S. Joh. Baptistae* italicis carminibus; *Enchiridion Basilii Magni*, *De Vita S. Hieronimi*; *Notulae Epistolae*, inter quae tamen quaedam inedita sunt, praeterquam ad *Aetionem* *P. sinum* scripser. Id unum subiungam, quod Gualdus de Philippi Operibus affirmavit (r): „Quae fuit oratione vel scriptis ipse, vel à Graecis translata, adeò multa sunt, ut non ea legentem modò, sed consummantem lassare possint.

ANNO MCCCCLXXVII.

Noram hoc anno collectionem Operum S. Ambrosii, solida patram industria, perlo subiecit *Maffius Vetus Benvenutus*. Dolebat Vir ille de nostra Civitate ac literis benemeritis, inter cetera Italiae clades à Barbaris illatas, recentiori debere tum librorum, praeterquam sacrorum, qui postissima pars fuit amplexu splendoris, seque mirari aequat incuriam adeò fuisse superiorem etatem, ut de reparandis gravibus haec damnis minime cogitaret; inde sermonem ad Mediolanenses convertens, iidem angustiam exprimebat, quae passi fuerant, ut erectis mensibus deestibusque prostratae Urbis, pretiosiora caelestis doctrinae monumenta, quae S. Pater & Patronus Ambrosius condiderat, dejecta ac sepulta in ruinas jacerent. Haec cernens nuncupatorium exortus Epistolam, referre pergit quo studio diligentique librorum Sanctissimi huius Doctorem consequitur, eruditique, è lecturis in lucem produxit. Parvus quidem rivulus est, quoniam ex vasto flumine, adhuc latente, mellis Ambrosii Eloquentiae decerpere tunc potuit Maffius Vetus. Siquidem quippe tantum eidem, alioquin fortis editio ista complectitur, nempe: *Hic oratio, seu de principis rerum*; *Libellum de Parafito*; *Sermonem de vita Adei*; *Sermonem de Arce intravit*; *Libellum de Abel & Cain*, additis Sancti Auctoris vita à Paulino comesta. Nihilominus laudem meretur non modicum, cum ampliori quoniam antea manipulo rari huius mellis, publicum horreum diversaria, simulque aliis addiderit, ut ipse omnes hinc inde dispersas in unum coagere, illud tandem pretiosa hac segete impleret. Patrum in hac curanda editione sibi delegit Ambrosius de *Cora*, ad ipsam Epistolam dirigens, cum Vicarii Generalis Eremitarum Ordinis S. Augustini munere fungeretur. Hinc verò tempus clarè dignoscimus, quo apud nos prodire hic liber nulla aoni adnotatione signatus; Cum enim ea in dignitate duobus ultra annis unum mensibus perducat, ad Supremum illius Ordinis Praefecturam promotus sit.

C Pentecostae anni MCCCCLXXVII., obique quamplura in huiusmodi regimine egregie iam acta ab eodem Maffius commemoret, subitari vis potest inane hoc anno fuisse typis commissum.

AMBROSIIUS DE CORA.

Agnomem Ambrosio Corano ex illius patris profuit; ortum namque duxerat *Cora* in Lario, sed familia illi obligaret *Maffius* cognomine. Quam innocentia, doctrinaeque laude excellens conatus est Aloysius Torelli in suis Augustinianis Seculis (a) abinde explicare; Uterque tamen de primis ejusdem studiis, postea numerosis, libere editis, pandit haec Maffii Epistola, forsasse ignota Torelli, atque alius, qui de Ambrosii Corani Operibus ac Vita scripsit. Inde enim intelligimus, ab ipso recepta Persulino in Studio Magistraz Laureae, publicè ibidem legendò famam non modicam comparatam; aetas in Palatio Apollonio per sedecim annos causas summa cum Eloquentia commendationis; administratam Romanam Provinciam novem annis; praeter Ordinis sui consuetudinem, qua manus illud ad annum praescribebatur; à Serenissimo Rege Ferdinando, apud quem peroraverat, honore ac laudibus cumulatum; largissimo conductum stipendio, ut Romana in Curia Philosophiae ac Theologiae praecipua doceret; deum in Generali Ordinis Synodo, Bononiam coacta, omnium fidei animos adeò decessisse elegantissima habita oratione, publicaque Disputatione, ut ex Provinciali à Definitorum Romanae Regionis, totius Religiosi Eremitarum Procurator constitutus fuerit, ac conspiciam illud munus per septennium gesserit, *prolatum fuit huius, cui nunc dignissimi praesert, Generosi Vicariorum*, ut Maffius concludit. De literariis quidem Operibus nonnulla in hac Epistola nunciantur, quae in Elenchis Josephi Pamphili (b), ac Praesepi Mandolfi (c) minime legita. Quo circa pergratum Eruditis erit illam ad calcem recudere.

In-

(r) De Poetis Nostr. temp. Dial. I. fol. 389.

(a) Tom. VII. (b) Chron. Ord. Erem. S. Augusti pag. 99. (c) Bibliotheca Romana Tom. II.

Interim innuere liceat percelebrem controversiam, quæ Mediolani agitata tunc fuit, & in qua Ambrosius de Cora partes suas egit. Exornandum erat hoc anno Templi maximi immane Edificium, sculptis simulacris quatuor Ecclesiæ Doctorum, datæque fuerat Artificibus cura, ut illa è marmore educeret; cùm ecce ad famæ huius strepitum excitati Canonici Regulares Lateranenses precibus inflittere apud Archiepiscopum, Fabricæque Præfectos, ut S. Augustinus, eorumdem Pater, habitu Congregationis lux indutus fingeretur; contra verò Eremitani Fratres in S. Marci Cenobio degentes, lapidem omnem movere, ut coriaceo præcinctus cingulo, capucioque ad Ordinis sui normam excelsus prodiret; nec calamo temperatum est, pugnantibus pro Canonicorum iuribus Eusebio Corrado Mediolanensi, & Dominico Tarvisino; proque Eremitanis Ambrosio Corano. In hac parium fervida contentione, quæ importunam indictio Operi moram injicere videbatur, captum consilium est utrique assentientibus, ut collecto gravium doctorumque hominum cœtu, penfatique ad æquam litem argumentis, quæ hinc inde producebantur, decretoria proferretur sententia; quemadmodum etiam actum est, favorabili calculo in Eremitarum partem cedente, ut Aloysius Torellus testatur ad hunc annum (d), subdant, summi propitio exiit decretam hanc litem sub Philippo Maria Vicecomite, Mediolani Duce, qui ex universatione sua Sapientes Viros in Papientem Urbem accivavit, ad causam huiusmodi decernendam, siquæ Ambrosii de Cora, tunc in vivis agentis testimonium proferret. Quidquid tamen hæc de re sit, successus certe inter amulas partes ignis minime deseruit; quin imò cùm alius excreverit, atque ad convicia injuriæque à religioſa modestia abhorrentes declinaret, Pastoralis vigilantie sue munus esse duxit Sixtus IV. Pontifex Maximus illum compescere, postquam ad radicem falce, situles hæc controversias iraxque penitus refecit. Itaque expeditis anno MCCCLXXXIV. brevibus literis, utrique Ordini perpetuum silentium indixit, sulmenque Anathematis late fœditæ, Sedi Apostolicæ reservari interposuit, ne impoliterum tetra hæc revivisceret flamma. Eadem recitavit ad illum annum memoratus Torellus. Accidit, ea, quæ Mediolani efformata fuerant simulacra, tanta mole affuerunt, ut ponderis magnitudine ruinam timorem incurrerent; proinde ad eam averendam cautum à Præfectis Fabricæ fuit, ut loco illorum, exilioris formæ statue quatuor Ecclesiæ Doctorum subsumerentur. Hinc verò exoritur iterum, sunt anno MCCCCXCV. mutæ contentiones; Canonici Regulares ad Mediolanensem Archiepiscopum Guidum Antonium Arcimboldum precibus confugere, ut S. Augustini simulacrum, novo exculpandum opere, Canonicis vestibus amicturet, pronunquæ ad eorum vota Præfatus animus invenerant, nisi obstitissent Eremitani Fratres, qui ad Sedem Apostolicam querelas suas deferentes, obtinuerunt ab Alexandro VI. Breves literas, ad Mediolanensem Archiepiscopum datas, quibus eidem injungebatur, si veræ forent quæ exponerantur, videlicet sculptam fuisse primam effigiem S. Augustini Eremitico habitu, nihil innovari permitteret. Recitavit illas Torellus ad eum annum, scribens: ignotas forsasse fuisse Gabrieli Pennoto, qui in præfatione ad suam tripartitam Historiam eos facit violati silentii à Sixto IV. indicti, Eremitanos Fratres, cùm clarè ex ipsis constet, culpam hanc potius in Lateranenses Canonicos refundendam. Sed de his plura referre non vacat; id tantum subiungam, Apologiam hoc anno elaboratam ab Ambrosio Corano (Coriolanum Scriptores vocant) contra Regulares Canonicos, editamque Romæ anno MCCCLXXXI. malè traduci à Bzo-

Tom. I.

(d) Tom. VII. Scul. Augustin. fol. 257.

(e) Tom. XVIII. Annal. ad an. 1484.

(f) Ad eundem annum.

vio (e), Spondano (f), & Celfo Rosino (g), ac si Pontificio Sixti IV. decreto flammis devota fuerit, ob calumnias & maledicta in adversarios congesta; imò ab iisdem asseritur, Auctorem ipsum in vincula fuisse congestum, mandante Innocentio VIII., qui ferre non poterat inquietum illius animum, serventemque ira calumnias, quam par erat, in Canonicos Regulares. Hæc omnia fult arguit idem Torellus, confusus tamen, carceri mancipatum Ambrosium suum ab hoc Summo Pontifice anno MCCCLXXXV., sed alias ob causas, atque ob id merore confectum interisse. Ceterum ingens vir illæ pietatis suæ in Urbe nostra illustris reliquit vestigia, Regulari Observantia in S. Marci Cenobio industria, conditque ad eam conservandam peculiaribus Decretis, quæ postmodum instantibus Jo. Galeatio Sfortia, & Bona Matre, Mediolani Ducibus, anno MCCCLXXXVIII. à Sixto IV. Pontif. Max. confirmationem obtinuerunt; quæ etiam ejusdem reditus auxilium prædixit alterius Cenobii, appellati *illa Robetti*, quod à Mediolanensibus Principibus dirutum, ob Arcem ibidem construendam, S. Marci Monasterio annexum fuit anno MCCCLXXXIV., ut ad illum annum in Augustinianis Seculis legitur.

MASELLUS VENIA.

De Masello Venia pauca adnotanda supersunt. Beneventi natus in Augustinianam Familiam concessit; id enim testatur Alberus Fabricius (h), & haud obfcurè ex Epistola hæc ipsa colligitur, in qua causas enumerans, quæ illum impulerant ad hanc Opusculum S. Ambrosii editionem Ambrosio Corano dicandam, hæc habet: „Tertia fuit, quam & habito profiteris, & opere implet, Sanctissimi Augustini tui sanctissima, mihi devotissima Religio; „quæ planè postrema ratio, quia te Ambrosio Ne- „potem in Christo afficit; neque enim cuiquam ob- „secrum est, Augustinum tuum, *addo & meum*, ab eo fuisse regeneratum, tibi velut debium hereditariumque legatum destinat. „Nullis ingenii sui literariis laboribus, aut gestorum munerum dignitate clarescit Masellum apertè docet fuisse tum Pamphili, tum Torelli, qui ejusdem nomen Chronicis suis minime interuere. Atamen non oculos, atque inglorium in hac Urbe morarum ostendit curam, quam in edendis alienis Operibus per plures annos suscepit. Siquidem Ephemeridem Belli Trojani *Discreti* Crætesis hoc ipso anno primus in publicum protulit Mediolanensibus ipsis, dicavitque *Masellus, & præstantissimo Viro D. Bartholomæo Chelco Ducali Secretario Dignissim.* In hac Epistola conqueritur Masellus, quod inter tot Scriptores posterioris ævi, qui de Trojanorum clade meminere, solus *Discreti Crætesis*, Vir non minus discretus, quam prudentissimus, & ad Trojanorum rerum cognitionem, necessarius negligeretur; proinde ait se miseratione commotum, quod tanti viri fama, oblivione posterorum jam prope concidisset, jaceretque in pulvere tam nobilis labor, conatum omnem adhibuisse, ut lucem tandem conciperet. Prosequitur commendare veritatem huius Historiæ, utpote consensitæ ab eo, qui rebus, cùm gereretur, insertus, bellique illius erumnas ex parte perpressus fuit. Denum in Auspiciis sui laudes effusus, hinc primitiis sortitæ suæ benignum ejusdem patrocinium implorat.

Præmittitur huic Opusculo Epistola L, seu Q. Septimii ad Aradium. in qua ait, Punicis literis conscriptam primùm fuisse ab Auctore hanc historiam, dein post multa secula, lapso per versutatem, apud Gnoscion ejus sepulcro, à Pastoribus inveniæ, delatam fuisse ad *Fraxin*, seu *Exuprinx* Cretensem Dominum, subinde ad Neronem, qui magno illum

f f f p r e t i o

(g) Lycæum Lateranense in Eusebio Corrado.

(h) In Biblioth. Lat. Tom. III., ubi de S. Ambrosii Operibus agit.

preio redemit. Supposititia hæc omnia esse, ætatis nostræ eruditius Censori agnovere; antiquum tamen, & saltem S. Ambrosio æqualem existisse ejusdem Auctorem tradit Albertus Fabricius, qui omnia, quæ de hoc *Pseudo-Dyot* doctissimi viri scribere, variasque illius editiones collegit in sua cum Latina (1), tum Græca Bibliotheca (2); adeoque illas consulat, cui ad fusa & fortunas hujus, Homero verosioris olim credita historia, consensienti tempore suppet. Hoc unum ego addam, in Ambrosiana Bibliotheca assertari (m) petragonium manuscriptum ejusdem. Exemplar Secūm ad minus decimæ ætæ Christianæ, ex quo emendari permulta possunt, quæ in edito hoc Opusculo aut manca, aut corrupta leguntur, ut mihi conferenci conscriptum fuit.

Editionem hæc, pro more illorum temporum, carmine cæcænavæ Mæchius, falsa opinione, quæ ruscigebat capere, historicum id opus geminum esse factum veritatis illius Scriptoris. Hæc itaque impressit ad calcem:

*Troica qui cupies parva cognoscere fassa,
Me lege, qui vidi prælia cuncta geri.
Per me cognoscere etiam quæ plurima, postquam
Pergamæ villorū deservit Duce;
Exitus, errorisque Ducum, cædesque nefandas,
Et quid cuique Daci contigit, ipsi sano.
Si placeat nostris studiis fida
Gratias multas agimus libenter,
Ussue domū nostras referat artus
Spiritus alius.
Si quis est contra nimium severus,
Qui trahat richa simul, atque nosum
Terquet, falsū queritur, quod illi
Nil ego promissi.*

Hinc patet, non infelicem quoque Poëtam fuisse Mæchium; id autem confirmari video altero ejusdem Epigrammate, quod legimus post Opera Medici *Abditi Risti*, seu *Almæcar*, ut illum vocat Albertus Fabricius (n), prius impressa Mediolani anno MC.CCLXXXI.

*No tincos agit, morbo quocunque Labori,
Risti atq; Medici, alter Apollō tibi.
Quod nequæm reliquit, Galenus, Averrois, & tu
Nigro Avicenna, cita dat tibi Risti epe.
Ves etiam Mæchii, nec non vos Pharmastopola
Gaudet, exortus gloria vestra mori.*

Edidit quoque *Misillus* Venis libros V. de Bello Hispanico, quos Jacobus Beacellus, à secentis Republica Genuesis elegantissimè elaboravit, deduxitque usque ad annum MC.CCCXLIV. Præfixam illi legi Epistolam ejusdem *Venis* omni in scriptam Philippo Marie Sioris Vicecomiti, Francisci Ducis Mediolanensis filio, quæ postmodum relecta est in editione Parisiensi anni MDXX, subtitulæ Epistolæ nomenclaturæ *Augustini* *Ypsilanti* Episcopi *Nicholæ* ad *Renatam* de *Salavilla*, Magnam Francie Magistrum. In hac secunda posteriorum cura priorum nomen & gloriam abradunt; Neceam ex hinc editionibus adnotavit Augullianus Oldoino in suo Athenæo Lugubico. Quo anno Bracelli Historiam in lucem prodierat Mæchius, libri illius pariter sicut. Mediolani certe parvam, primamque

eam editionem fuisse non dubio, cum nulla verior professor, Mæchius verò circa hoc annos distans penlis nostris labores suos semper inopulerit. Sed præter ea, quæ hæctenus enuncavi, aliud nihil ejusdem diligentia excusum occurrit.

BARTHOLOMÆUS CALCHUS.

Memoratum superius vidimus à Mæstello Venia. Bartholomæum Calchum, principis apud Mediolanenses Principes honore & grati florentem Recepti dignus & ipse est hac in historia, cum eximium in Urbe nostra Literatorum Patroium se gressit, bonisque omnes artes egregie coluerit, fovenerit. Patria Mediolanensis fuit, ex Johanne Arete Novarie Prefecto genitus, ejusque familia Insulis & Leiclavis fulgens in præfatione quoque diem conspicua perduxit. Gregorium Tiphernatem, cujus elogium conscripsit Paulus Jovius (o), præceptorum audit, tantumque doctrina, prudentia famæ præstitit, ut Joh. Galeas, & Ludovicus Soria Principes Mediolani, Primi Secretorum Magistris dignitate ornatam, curam etiam omnium imperii sui participem semper voluerint. Quod ille in proventum studiorum egerit, tanta donator auctoritate, fuit initium hujus historice adnotari, cum relecta ab ipso publica gymnasia, instructioque ad excolendam liberalibus artibus Mediolanensem juventutem, doctrinæ famæ excellentes viros referret. Ad eam autem se omnibus rom literarum promoventibus propinam exhibuit, ut certamen ipsum edendis libris suis Mecænatem deligeret, leque non tam in eo Sapientiam, quam benignitatem admirari profiteretur. Mæstello Venia *Disi* *Crete* *Epimeridem* ad eundem dirigens sic loquitur: "Hoc ego tibi, Vir doctissime, græcique simul & latinæ eloqui Patet, cæca prima nostræ solertia libamina dedicavi, perficere tua imitans, operum" "ut quodque primis studiorum sacrorum præfidiis" "Numinibus, sic ego tibi haud docti Numini, Præsidique, quædā est in me vel ingenii, vel industriæ, primas agelli mei fruges, si non præmium" "meritorium in me tuorum, saltem tanti monimenti" "tum defero." "Nec minori rom laude exornat Alexander Mimonianus in prævia ad Horatium anno MC.CCCCLXXXVI emendatissimè ab ipso vulgatum." "Epistola; commendat enim Calchum ab integritate, prudentia, & aurea medicoritate, quam in tanto fastigio collocatus ita servabat, ut ad parandas opes accommodatissimam diligentiam, ad augendam privatam rem nullo modo impenderet, sed licet foret, quibus etiam delectabatur, istum reliquis temporibus, quod à magis negotiis superaret, dicam. Lausit demum altissimam memoriam, cujus beneficentia ea, quæ à doctissimo Gregorio Tiphernate præceptorum suo audierat, promptè atq; eloquebatur, ut nullis aliis curis unquam distractus fuisse videtur. Anno verò MC.CCCXCIV. prægrande volumen Titii Livii, laboribus suis castigatim impressumque, ejusdem nomini incutibens, hæc habet: "Tu autem" "Vir integerrime, qui meæ omnes ingeni vires, & cujusque corporis labores debentur omnes, non cor" "te magis ut me tui beneficii gratum approbent," "quam publico Literatorum omnino, quod illis semper foveris, & bonarum artium Italia in aeternitatem hæc Urbe encæcaverit, ita ut rom latinam pariter & græcam, indolentem Principis liberalitate ab in" "terno receperis; Tu inquam nostras boni laboris," "qualescumque fuerint, sufficere procedere æquo ani" "mo patiar, non ut in ita tui memoria celebretur," "quæ sacundorum viciorum monumentis ere peccat" "moribus in posterum diffunderet, sed ut tui nomi" "ni magnitudine nostra hæc editio commendetur." Obiit Bartholomæus Calchus anno MDVIII, cujus

à No-

(1) Tom. I. pag. 70. edit. an. 1791.

(2) Tom. I. lib. I. cap. V. anno. VIII.

(n) Art. C. nam. LXXII. insert. in fol.

(a) Tom. XII. Biblioth. Genev. pag. 44.

(o) Elogia illust. Liter. Varior. lib. 101.

à Nepotibus illustre Epitaphium Sepulchro inscrip-
tum in Sacra Aede S. Mariae, & Passione appel-
latum, ubi ejusdem cineres reconduntur. Familiam
verò integro Capite illustravit Paulus Morigia in Hi-
storia Mediol. (p.). Vide etiam Cl. Stenon, pho-
tos ejusdem illius insignes viros, Collegio Iudicum,
& Equum Mediolani adscriptos ad hanc usque æta-
tem (q) fuit Chronicis insertam.

GABRIEL PAVERUS FONTANA.

Gabriel Paverus Fontana, in Prolegomenis jam
laudatus, ob egregiè promeritam Mediolanensem Ty-
pographiam, innovare hoc anno cepit, edito Opu-
sculo, quod infra referam. Nacale ipsi solum Ple-
centia fuit, & Patricia gentis stirpe, singulari etiam
Eloquentiæ laude apud nos claruit. Poëticis hymen-
is hinc Franciscus Bernardinus Cipollarius Riva-
tus, qui S. Antonii Martyris, Placentie Tueris,
Viam heroico descriptum carmine, familiam hanc à
summa Romanorum antiquitate repetit, eidemque
iudicio cognomen tradit ad Asteribus, quorum cla-
moribus excitati milites in Capitolium per noctem
teberris enteriores Gallie in precepta egerit, aut saltem
è Papyria Gente profuditur scribit; En ejus verba:

*Hinc Fontanensis clara de Stirpe Quiritum,
Quæ se prægustant præbit, atque insignia monstrant.
Pars Capitolina referunt ex anfractu nomina
Gentile, & vigilans partem insigne voluerunt,
Quæ cunctis Gille potestati in limine adfuit,
Reliquisque Urbis tanto servavit ab hoste.
Quod si liberior ventis audacia detur,
Et consilia facili renouare vetusta,
Sicuri & linguam liceat, vociferis figuram,
Nominis dicunt plaudente Papyria proles.*

Prolegator deinde laudes continere duobus Gabri-
el filius, Cælio, & Fabericio, alteram comminans
originem, à Roma Thufcorum Colonia desinam,
quæ Finsæces appellatur. Edium fuit hoc
Cipollarii Poëma Mediolani, anno MDXXI. apud
Magistrum Johannem de Castillione. Non adeo al-
tum Familiæ fœs eorum iustas Gabriel ipse Pa-
verus, (quævis aliqua ostentatione non careat),
in Invektiva paulo post memoranda; Deridens enim
Georgium Merulam, eo quod fastidio actus proprii
cognominis Merula, se Merulum appellari voluisset,
ac si ab antiqua Romana Consulibus stirpe Genus
duxisset, hæc scribit: « Quot in meis Gentilibus »,
« certe numerosis à illorum namque superis supra-
« odaginta Patres familias invenies, qui Scipiones,
« Anguli, Carfæ, Alexandri, Cæli fuerunt nun-
« cupati. Quotum si deridiculi fuissent, si se de-
« illorum stirpe predicavissent!

Mediolanum profectus Gabriel Paverus, sub
Francisco Philopho græcè, latinæque lingue tyro-
cinia posuit, tantisq; fœs Præceptorum dunc faum,
us cum à Georgio Merula, olim Discipulo, dein
hoste, jurgis & maledictis scripto vulgatis lacro-
retur, calumiam in Philophi tutelam amaverit, præ-
loque subdoleri acerrimam contra Merulam Invektiv-
am, quam M. rulum primum nuncupavit. De hac
ad annum MCCCCLXXXI. opportunis loquar;
nonnulla tamen in presentiarum ex eis decerpam.
quæ ad illustrandam Paveri viam inferunt. Pu-
blicum ille Oratoris facultatis interpretum egit in
Urbe nostra, ut jam monemus, de Bonino Mon-
betio superius differentes; id autem ipsemet testatur
in eadem Invektiva, inducens per Dialogum Meru-
lam cum ipso colloquemum, ac commemoratorem.

A *Ciceronis exortationes ad Herennium scriptas; statim
eum respondet: Memini jam pridem, dum Medi-
olani vitam ageres, illas me privatum, & publicè fuisse
si viti, plurimisque aliis non indiligenter interpreta-
tum: trescenti spatio à se insitum Merulam, non-
tam in Oratoria, quam in Poëtica facultate testatur
in Epistola nuncupatoria huic Invektivæ præfixa...
Item de Francisco Putsolanus loquens, hæc habet:
« Hic cum in Ducibus effretis Cancellis, T. Livii
« principum sic effe caligandum, Audores Quinti-
« liano, ut hexametri tenetis exordium, persuadere
« Nicolao Gambarellio, Concivi meo prenobili, Du-
« calique Scriba, ingenio, doctrina, fide præstanti
« conabatur. Verùm Nicolao, in his nostris prom-
« ptissimum studiis, quippe qui tenellis ab ungucula
« meus dissimile fuit Auditor, id agere recusatam,
« cdm. hujusmodi precepto à me nunquam fuisset
« institutus. Foris fortis competitivè supervenit, co-
« gnoscere certaminis caudam, itam negari ad esse
« sciendum, eodem Quintiliano testis. » Ex hæc
etiam Invektiva didicimus, elocubratam fuisse à Gabriele
Pavero Commentariis in Herennium, quæ, ut ipse in-
« quit, jam forent edita, nisi mala vis verbi non mi-
« nimè cruciaret. Institutiones etiam quidam Gram-
« maticæ à se editas scribit, pro puero Johanne Gale-
« zæ Maria, Mediolani Duce Sexto, easque legendas
« Merula offert: neque enim, ut proloquitur, in erro-
« res valde penderet, & spongia delenda totius inces-
« ses, quales in his parulis (quæ supra recitata)
« rationi verbulis. Foris Simulacra, quæ inter ipsum
« & Franciscum Putsolanum Parnassos (de quo alibi
« loquor) exortis fuerant, hic emarantur. At enim
« fœs, cum è gratia Ciceri Simonetis decidisset, eo quod
« à Ludovico Maria Stortie, aliorumque Fratum,
« exulum paribus flaret, eo penè adductum, ut ra-
« dicitur hinc evulsus ex Urbe detruderetur; condu-
« ctum verò ad publicè edocendam Mediolanensem
« juventutem Franciscum Putsolanum, qui rabidos den-
« tes acuta in pteroque optimos Cives ipse faventes,
« & in ipsos etiam mormos Stortie Principes, tan-
« quam famelicis Lyciis nulli parceret, itaque ubi
« quæ illum exagitat, irritat, adulationes, inficis
« recludunt, & pro more improbandi illorum tem-
« porum, ejusdem sanam maladiciencia protuberque di-
« cterpent.*

D *Molas præcipue adamavit, hoc ipsum Opuscu-
lum verbis passim interspersis, cujus rei causam af-
« ferens, hæc ad Merulam scribit:*

*Ne mirere, meo si sint tot carmina libro,
Dum præsum meditor, versus ab ore fluunt.*

Extat Elegiacum Poëma, quod Gabriel Paverus Fon-
tana conscripsit De vita, & obitu Galeæ Mariae
Sforzæ Putsolanæ Mediolani Ducis Quinti, ad ill.
Domini Ludovicum Gent. ipsæ. *Merula Martini-
arm.* Duo Exemplaria hujus Poëmatæ, in perga-
mentis impressi, nobis inspicere licuit, abique Locis
temporis, & Typographi indicio; In utroque ta-
men hæc in calce leguntur, charactere istius Sculi
scriptæ, *K. stenda Martii 1577.* Quæ emaranda fu-
erunt, sequenti Epigrammate in fronte excusio,
Auctor ipse præfacit:

*Contines hic Galeæ vitam, cadentque Libellis,
Imperium prius scribitur, atque timor.
E Galis veniet, Dux declaretur, & Orat,
Composit Regnum, Flaminiamque patris.
Atobrem Duxer condentes præterit alpes,
Lingere Dux facies, Flaminiemque porat.
Iur V'rellas, pan sit, patriamque revivis,
Otia dat Latio, Dux Bonæ vultu ei.*

Ma.

Mater Blanca peris, terna hinc comibus fiant,
Alloquas superas, vulnere dante cadit.
Narrantur post signa necis, clamatur ad ipsum.
Dux Boia regna capit, erat acerba gravis.
Solatur Proceres agrum, veniuntque volantes
Undique Legati, Mantus minis Herum.
Tu pauper Johannes resiste redimitis galero
Abertas properè, claudunt inde Liber.

Johannes S. R. E. Cardinalis, quem ultimo loco nominat Paverus, fuit *Joh. Baptista Molino*, Medicus missus à Sixto IV. Summo Pontifice, statim ac infestis nebulis Galatæ Ducis eodem. Quo ille celeritate iter suscepit per hyemem, supra hominum memoriam, asperitatem tunc faventem; quamvis auctoritate & gratia profuerit uni cum Ludovico Marchione Mantuano, ut civitatem in Mediolanensi Provincia discordans & tumultus componeret, Oldoisiam paravit (r); idque etiam dignum videtur, ut percurat laude, inter egregios ejusdem res gestas, ut sepulchrali inscriptione recitaretur.

In Bibliotheca Ambrosiana servatur manuscriptus Exemplar Epistolæ, quod Paverus habuit à patre *Francisco Lupatino*, & *Elisabetta Berro*, quæ nobilissima viri quædam conjugii Familiam plurimum commendatorem elegit, eruditæque facundia; ut proinde Joh. Biffus merito eundem inter discipulos illius attulit Poetas, & Oratores numeraverit; offerens enim Illustrissimo Adolescenti Johanni Galeaz Principi Mediolanensi Elegiacam gratulationem, ob acceptum ab Alciano Maria, Patruo ejusdem, sacre Purpure honorem, quæ Romæ edita fuit anno MCCCCLXXXIV. hæc scribit: „Cum tanto æge-“ „nio polles, si que hominum doctorem prompti“ „simus factor, quod certe neminem latet; cum tu“ „Urbs florentissima tres viros inter ceteros, qui plu-“ „res sunt, Bartholomæum Cremonensem præcep-“ „to tuum, Franciscum Pucellianum Parmensem, & Gabrielum Placianum, egregios meo quidem“ „judicio & Poetas, & Oratores tenet, quorum“ „cum Georgium Merulam Alexandrinum addidisti,“ „ne juvenis, postmodum Doctorem, incerta torpe-“ „re secret. „Rescui hæc fuit Mediolani cum alii Bis-“ „si carminibus anno MDXII. Inter Epistolæ Francis Philo-“ „sophia una legitur (r) à Gabriele Paverum“ „data, quæ ita incipit: „Quæritas à me quid sen-“ „tirem de versu illo pentametro in prima Herodum“ „Epistola, ubi Publius Ovidius Nalo Penelopem fin-“ „git ita scripsisse ad Ulyssim:

Hic aliter missis terris Hæstet opus dæ.

Prosequitur inde difficultates exponere, suamque de-
 mon hac in re sententiam præferre. Hinc aliquod
 laborum locum arboris, ut opinari possimus succe-
 sorem quomodo fuisse ab hoc Auctore laborum illu-
 strandi Commentarii hæc opus Ovidii, quemadmodum
 in *Herodo* præfatur; sed cum ad id afferen-
 dum nulla suppetant monumenta; fortasse verò Prae-
 pterea eodem suum interogaverit Paverus de ge-
 nua illius carminis interpretatione, ut dilucidius
 aureum tum Auctorem fuit Audientibus explanaret,
 calumum retrahere, hæc insinuisse censetur.

GABRIEL BREBIA.

Gabriel alterum, ex *Brebia* nobili Mediola-
 nensi familia natum, habuit hoc anno Urbs costra
 sacro literario labore conficimus, Benedictino Or-
 dini in Conventu Sanctæ Petri & Pauli de Gla-
 riæ æconem in dedit, divinitus Scripturæ studium
 intentum, accedente coloratione eruditissimi ac reli-

giosis amici, cujus æconem fuit, Commentarium
 seu positum, ut ipse ait in Epistola eodem ad: „Et tu-
 man brevissimum contextit in Placida Davidico. Non
 levis tamen labor fuit, quem in concinenda expedit
 hac Placido explanatione impendit. Siquidem evol-
 vendi eodem fuisse Veterum Patrum, præsertim Hi-
 eronymi libri, Nicolai Lyrae recentior editæ Glossæ,
 aliorumque Sacrorum Interpretum Codices tam lati-
 ni, quàm greci, ut planior fœderiorque verborum
 sensus artingeretur; id enim omne in memoria Episto-
 lula Auctor testatur. Imò ne arrogant, aut præ-
 sumptiosis in eorumdem interpretatione argueretur,
 ait se rem consiliis cum doctissimis & religiosissimis
 viris *Fratre Petro Neapolitano Ordinis & Olservan-*

Minorum Generali Vicario, Theologo & Philo-
 sopho eximio, *Fratre Bernardo Parmensi*, in Terra
 Sancta ad Domini Sepulchrum Custode, qui tum fœ-
 tibus aderat Mediolani, *Fratre Michaeli Curzio Me-*
diolanensi, *Fratre Paulo Brichini*, & *Fratre Anto-*
nio Veretelli, ætate illi Theologo, Philosopho,
 & Concionatoribus clarissimis, qui omnes & propo-
 sitionum laudare, & maxime exhortari fuit, ut ac-
 ceptum opus absolviret. Ibidem duntaxat de tribus
 S. Hieronymi Placido translationibus, de eorum-
 dem Auctore, ductis, & nobilitate; demum men-
 tionem injicit de *Fratre D. Urbano Pignone*, seu *Pa-*
gano celebri Conventui S. Petri in *Gratia Priore*,
 viro cum Juris Pontifici, tum Sacre Theologiae do-
 ctissimo præstantissimo. (Hujus Mediolanensis Civis,
 forsan Bonit, generis nobilitate, præcipuo verò
 virtutibus clari, res gestas summa cum laude refert
 in Glaxiatis Chronici (r) Placido Pucellianus).

Alios nem ignosce Viros in hac Urbe tunc floren-
 tes enumerat, Magnificum Sacerdotem D. Antonium
Bractellum, Sacrarum Legum interpretem Sapientis-
 simum, divinitus Scripturæ studiosissimum, D. *Ja-*
nnem Alcinum Ducalem Quæstorem, divitiis cultu-
 & Scripturarum amantissimum, *Nicolaum Georgium*
Narium Ducalem Scribam, *Johannem Spaffum* In-
 terpretem Ducalem, qui aut ære proprio, aut indu-
 stria hinc elucida Commentarii operam præstiterit
 reliquis hujusmodi recenset, qui oblati antiquis co-
 dicibus eodem in hac re pernicienda adiumento fue-
 rant, spectatam acceperat *Bartholomæum Ratum*, Du-
 calem Scribam, Virum eruditissimum, ex cujus ve-
 tutissimum Placido plurimas orationes Placido accom-
 modatas se decerpisse, ac locis suis assidue profite-
 re, (quemadmodum etiam peregræ hæc nostra æta-
 te in suo elucidato Placido, Ven. memorie Cardi-
 nalis Thomæ) & *Gabrielum Palmarum* Illustris-
 simi quondam Principis Galeatii Maris à Secretis,
 qui sacris studiis impense deditus, civitatem suis in-
 aditiorum sacrorum Codicum Bibliothecam paraverat.

Hæc ille scribat ad Religiosum Monachum, & Sa-
 pientem Virum D. *Georgium Bepone*, cujus Patri-
 cianum Mediolanensem familiam fœpilis ludat in enu-
 ciatis Chronici Pucellianus, tumulum etiam designans,
 in quo illatus est, Monacho habita inditus cele-
 berimus Protophyllus hujus Civitatis, in omnibus
 scientiis peritissimus anno MCCCCLXIII. *Assensus*
de Blasius (u). Nre dubio locus relinquere, li-
 brum hæc à tot insignibus viros approbatum, com-
 mendaturnum, omnium quoque plausu in publicum
 prodire. Attramen subsequenter Interpretum co-
 pia, & sedulitas in explanatione Davidici Placido
 obicit memoriam & curas præstitit hujus viri; sed
 meriti minime debemus à meritis hæc, in qua-
 rum versatur, insuper labores in temporibus
 quibus vis caput è tenebris anellere incipiebant fi-
 cæ profanæque licentia, adeoque rependenda sua est
 laus illi, qui superfluum illud, incuria Majorum,
 caliginem depellere contendit, primique faciem
 prævalere ad alta Scripturarum mysteria ovis ac
 splendidiorebus semper luminibus illustranda.

Paul

(r) *Ibid.* *Font. de Tom. III. Col. 61.*
 (u) *Ibid.* XXXV. fol. 355. verso.

(r) *Chron. & Petri de Glaxiatis cap. L. pag. 110.*
 (u) *Ibid.* pag. 191.

Post editos ingenii sui fortis, ad alienos in lucem profunderis studiis convertit. Peculiari in amore complectebatur S. Francisci alumnos, quorum, ut videmus, doctrina confusio usus fuerat in evulgando Platerio Davidico. Itaque cum Fr. *Parvulus Novariensis*, infante pae quodam Sacerdote ex *Platerio* Familia, expellatur cum archidomo, qui ex Auditoris nomine *Suavia Parvulus* est appellatus, italicis sermonibus elaborasset ad intrudendos sacros monitos, ut in Paenitentia Tribunalis accensibus Christi fideibus ritae ac cum fructu animarum abolitionem impende rent, Gabriel Brebia primus eisdem et privati locuti erit, neque una cum Philippo Lavina nobili Typographo, erogato ex proprio, edendam curavit anno MCCCCLXXIX. Lazarus Angelinus Coe ta, qui in suo Novariensi Museo (x) Auctorem huius libri secuti laudibus cumulat, Epigrapham impressam ad calcem voluminis, multum refert, Gab rielis Brebiae nomen omnino; illud tamen aperte legitur in exemplari primae editionis, quod Ambro siana Bibliotheca custodit. Ceterum, quam solidae doctrinae fucio affusus hic liber, dulciore compen dian aliena prela, qui intra paucos annos, quin que eisdem recedunt, ut praesulatus Cotti re situr.

Editam hoc anno Ephemeridem Trojanam, sub falso nomine *Dulcis Crateris*, proximè adnotat; alterum librum indicare nunc lubet, L. *Ferdinande* nomen praefertens, cum tunc recensita esset Au thoris opus Erasmi jam noviter. Incipit is est *De Magistratu Romano*, ac Mediolani hoc eod em anno excusit, curante fortasse Venia ipso Be neviano, qui *Dulcem* vulgaverat, quique nondum edoctus merces adulterinas a vetis fecernere, facile complectebatur quidquid vetustum nomen pre ferret. Quoscumque tamen prius fuerit editor, liber iste per longum annorum curriculum Lectiohus imposuit, qui genui Fencicella, Tiberii Imperatoris Avo vivens Plinio reile (y), quod se tenere arbitrabatur, donec Gyraldus (z) iuram diceret, fuisse illud Auctori relictum, neque *Adriae Dominus Fices* Florentinoz de sane hoc eius nomine vulgatus fuit ab *Aegidio* Witelo Brugensi, anno MDLXI. Antuerpie, eun demque postea legitimum huius fortis patrem con stituer professi sunt, Albertus Fabricius (a), Julius Negri (b), aliique Scriptores, de rei veritate cer tioris facti, tum à repetitis manuscriptis Codicibus nomine *Adriae Dominus Fices* signatis, tum ab Epistola pravia, sed in editis libris omnia, qui idem Auctor iterarium laborum hunc laum dicit Brande Castilioneo Cardinali Placitino, Purpura donato à Joanne XXII. diebus XXIII. anno MCCCXXII. Reli quum Critici Examini, quo *Ferdinande* abdicantur hic liber, deductum ab allegatis ibidem recentioris avi reliquiosis, stylogae statem murem minime re dolente, vide apud praesulatum Gyraldum.

PETRUS JUSTINUS PHILELPHUS.

Spectandum quoque hoc anno se dedit *Petrus Justinus*, seu *Adrianus* (ut promiscue appellatur hanc vitam invenit) Philelphus. Theolonicus opus in fuerat ex *Alfina* Martini honestissima, & celeberrimum Francicum Philelphum Provinculorum habue rat, cujus erat frater Nicolaus *Alfina* Pater. Hic didicimus ex Epistola ad ipsum Petrum Justinum data, quae legitur post Orationes atque alia Opuscula *Francisci Philelphi*, edita Mediolani anno MCCCCLXXXI. Cum enim memorata *Alfina* de morali hac vita ad aeternam migrasset, anno MCCCCLXXVI., *Franciscus* vero tunc Romae degeni intellexisset, ejus dem *Alfina* filium alto ab hanc causam moreore con

Tom. I.

(x) Fol. 128.

(y) l. h. XXXIII. Cap. XI.

(z) Dialogo IV. de Fortis fol. mil. 171.

fici, calumiam statim arripuit, ut gravibus adfectis argumentis temperandi doloris, profundè illum me thind levaret. Ita nunc evocatur: Audio te ang i animi ex obitu *Alfina* maris honestissime, & pro bantissima fortissimi, vehementissimè quon par est. Amifisti tu bonè matrem, ut ego filium & clum. enim nata efficit ex Nicolao Fratre meo Germano, habentemque Theolonicam primariam quendam molit, tam certè diligebam ut filiam. Itaque non minor mihi in ea jectura facta est, quàm ribi filio. Num fortassis ignoras ea nos lege nos omnes, ut tam dem moriamur? Illosam dolendum mors est, qui nunquam meminere se morituros: At *Alfina* quid de hac morali vita finit, liquet huius exploratam omnibus, cum foret ipsa Petris & *Chri stianae* Religiosis observantissima, misericordiam operibus assidue dedit, nullo in proximos odio tenebatur, injuriarum non minus obita, quàm beneficentia memore. Hinc laxa voluit habere in *Alfina* laudes procurit, morum complicitum, & virtutes supra foemineum sexum adfugientes, vitam denique omnem catholicissimam, & ad Evange lium non tam preceptum, quàm consilia mire efformata, ita profusè celebrans, ut non Epistolae, sed pinguetis Oratione videri possit; tandem concludit:

Hic iteum ipse cogitabit, judicabit professò non modo tunc non esse doleant, sed letantiam possit, quod ea sit matre nata, cujus sanctissimè meritum in celestem sis gloriam pervenerit. Mediolanum se consult Petrus Justinus, evocatus fortasse post obitum Martini à Provinculo *Francisco*, qui & ipse in hanc Urbem à Romana concessit. Certè anno MCCCCLXXVI. quo configit mori *Alfina*, cum apud nos degenere invenio. Sigismondus, Commentarius G. *Julii Caesaris* ad primum institutus, eadem dicavit Johanni Simonetta Ducali Secretario, Epistolam signatis his notis: *Mediolani ex archiepiscopo X^{to}. Kalendas Decembres, anno à Natali Christiano M^o. Alfinae quædamque signatis Petrus Justinus fuit. Sepulchrum lucem viderat elegantissima hanc Commentaria, Romae praesentem, ubi germanam editionem sub Paulo II. praesentem referentissimam Cardinalis Quirini in sua eruditissimis vindexis ejusdem Summi Pontificis (c), alteram anno MCCCCLXXVI. Albertus Fabricius (d) editiones Commentariorum *Julii Caesaris* cauterat, Mediolanensem huius anni ab Antonio Zarotto paratam, & quinquem vindexis rem Venetis, quon post Romanas recitat, ignorat. Proinde agnitus fuit gratie Petro Juliano Philelpho, cui curae fuit, ut tam pretioso Romae Eloquente monumento prela sedita minime careret. Quin iudè ut gratias redderent hoc donum, non tam Commentaria de Bello Alexandrino, *Alfina*, & *Hil pino A. Hirci*, & C. *Oppi* adiecit, sed etiam ad calcem imprimenda adnotat, quon de populi, summis, locis, rebuque aliis ad Gallicam Provin ciam pertinentibus diligenter colligera gravissimè atque doctissimè *Vie RAYMUNDUS MAR LIANUS*, qui cum in partibus Transalpina diu multumque fuisset versatus, omni est accuratissimè perscrutatus, ut in Epistola ad Johannem Simonetta Petrus Justinus restatur. Hanc tabula aliquid est dignè, pluraque ad antiquum & recentem Topographiam Galliarum illustrandam assiduè proferet, principè verò ad *Julii Caesaris* Commentaria precipuè intelligenda conducit, Corneli quoque Taciti annalibus lumen non modicum prebent.*

Ex Equestri Nobilissima Mediolani familia genitus hic Raymundus, illustrioris se reddidit eximo cultu scientiarum, atque ideo preteritum in hac historia tacitè non videtur, cum inter principia illius seculi ornamenta Civitas nostra minime recedat.

§. II.

Prima

(1) Tom. I. pag. 245. edit. anni 1711.

(2) In Hist. Jul. Scripta. Florentina.

(3) Fol. 175.

(4) Tom. I. Biblioth. Lat. pag. 176.

ANNO MCCCCLXXVIII.

Plorum laudis apud Eruditos adeptus fuit. prae laudis ob editum hoc anno celebre *Dantis Prima*, non sola carminum suorum venustate spectabile, ut quinquagesimo ante in hac Urbe contigerat, sed plenius inlucet, novisque commentariis exornatum; atque, illud etiam ad ampliores Mediolani gloriam accessit, quod eadem magna ex parte, à nobilis sui Civis ingenio, diligentia profuixerit. Is fuit *Guido Terzaghi*, clarus ortus parentibus, Jacobo nempe, in illustre Physicorum Mediolanensium Collegium cooptato, ut in Chronicis eisdem Collegii muneris prae tradit Cl. Joh. Sitonus. In Novariensi Museo Lazaro Augustinus Corta Auctorem hujus Operis dicitur *Marionem Paulum Nidobatem*, nulla Gaudonis Terzaghi mentione injecta. Contra verò Julius Negri de *Scriptoribus Florentinis* Civis nostrum illud univèrsim adscribit. Autamen si vera confectari velimus, negari nequit, utrumque jactis euri studijque manus dedisse, ut labor illi periretur. Tellis est ipsemet *Nidobatem* in Epistola nuncupatoria ad *Divum Guilielmum Marchionem Montisferrati*, *Militia supremum Ducem, Sacri Romani Imperii Principem, Vicariumque perpetuum*. Postquam enim in hujus excellentis Poetae laudes oberrimas calamitavit, seque testatur est eisdem carminum lectione plurimum delectatum, cum maiori solatia quæret ob dolorem conceptum ex nefaris caede *Duci Principis Galatini Mariae Sporici*, quem boni omnes, ut pat erat, immortalis esse cupiebant, subdit, se non modica admittitione ac fœdulo captem, quod in tanta impressione corporis, quibus Italia, Germanisque, et totus penitus terrarum Orbis exuberabat, nemo Dantis accuratius imprimendi animum curamque suscepisset, cum tamen inenarrabiles libri, blattarum & tinearum epule furarum, essent impressi; quo circa perussisse ait, *Guido Terzaghi nobili Insigni, summi ingenii ac diligentis viro, ut per alienos homines negotium conficeret, Commentumque apponeret*. Enumerat deinde eos omnes, qui Commentaria adjectant Dantis carminibus, nempe Franciscum & Petrum ejusdem Dantis filios, Jacobum Lanconem Bononiensem, Benvenutum Imolanum, Johannem Bocacium, Fratrem Ricardum Carmelitanum, Andream Parthenopium, & sua etate Guilielmum Barzizium Bergoniensem, Orestorem gravem, & Jurisconsultum disertissimum; sed præcipuè inter hos laudat Lanconem, qui materia Bononiensi lingua Dantem est interpretatus, se sicut hac scribit: *Et nos aliquot locis plerisque conjungimus, aut usque contra, aut ex diversis auctoribus, & amolibus tanquam ex fronsibus derivatis, quæ cum juxta, tum etiam dilatare legentem possunt*. Tandem ad commendationem Marchionis Guilelmi conversus, inter alia bello pacisque præclarè ab ipso gesta id unum admittit se inquit, quid inter tela gladiique emittit tantam haurire disciplinam potuisset, quantum vix ulli eorum haurire concegit, qui totos annos cum summa diligentia ac studio inter Philosophantium Cathedras luit versati. Siquidem multis, nique gravissimis curis distentus ita se ipsum subeipere sibi novet, ut multas horas quotidie studio suspenderet, quædammodum propriis se conspessisse oculis refert *Nidobatem*, qui non tantum ferens, sed uti fiduciaris homo per viginti septem annos ejusdem lateri adhaerens. Data est hac epistola *Medietati Kalendaris Martialis* hujusmet anni. Itaque hinc dilucide patet, *Nidobatem* minime ociosum spectatorem in hac

arena stetit, aut elasticum tantum cecidisse, ut alios ad hanc Spartam adorandam argeret, sed plura, etiam suo labore addidisse; quod etiam amandavit clarae memoriae Joh. Marius Crescimbenus (a).

De hisce Commentariis varia Eruditi sententia; Auctores Ephemeridum Venetarum cœcœcœ effe-ajunt, Superiorum interpretum latinis confutum (b). Minus loquuntur Eques Leonardus Salvatus, ipsa in eis affertis fragmenta ex aliis decrepta (c), sed stylo italico deteriore. Lazarus verò Augustinus Corta ita illa extollit, ut afferat ad ea veluti ad clarum Sydenham respensisse subloquentes Scriptores, Landisium, Velutium, ac Bernardinum Daniellum, eum fuisse in Dantem explanationes contulerent, quod certe nimis exaggeratum crediderim, cum Landisius præcipuè, Commentatorum Dantis fingatur in pro-

prio recessus, ne gry quidem de *Nidobate* promoveat. Porro defuncta fuisse quamplura ex aliis, præsertim à Jacobo Laneco, nemo incipitur, ipsoque *Nidobate* candidè lassus est in Epistola memorata; sed non idcirco tam tristi stigma immoderata; nec Auctori, ut tanquam inopissimum confutatore & plagiaris trahatur debeat, quemadmodum etiam aliis in prælaudatis Ephemeridibus traditur (d). Cur enim singulis, qui in Dantes Comœdias scripserant, enumeratis Auctoribus, novum hoc opus tanto præconiorum apparatu Marchioni Montisferrati obtrudat *Nidobatem*, si quidem in eo congestum erat, recocta erantibus fuisse, ripsumque inest ex utroque jam antea legibatur? Quis erudit evanescens Mediolanensis hujus editionis magna paranda sumptibus, nihil aliud merari voluisse, quam turpem notam expulsi lusitæque alieni labori? Præterea, summa raritas, quæ præsentis ætate inactis adhuc Mediolanensium Commentatorum exemplaribus pretium non modicum facit, haud leve aliquid est, mo illo, certe non barbaro, communi exceptæ plausu, ita per manus doctorum hominum volitasse, ut quàm citò dilaberetur. Nec immerito opportu-

rum ducti, non ut emento lucis colore umbras depingant, atque hoc opus, veluti defecatum absoluteque decuerat, sed ne Civis nostri fama in immo detrusa, tanto dedecore obruatur.

Obiit hic aînotato, *Nidobate* cognomen non-familia fuisse, quæ *Nidus* vocabatur, sed ab ipso Martino Paulo usurpatum, ac si *Nidus* vocabulum, contractum esset ex duobus vocibus *Nidus Bratus*; sed ex nobilibus suis postea neminem habuit in hac etymologica novitate festatorem. Describi hic meretur Epigramma, quod huic præfatus volumini, cum eximius Dantis laudes felici calamo expellere restantur.

Eccè Pater Vatum Dantes dignissimus oris

Pinguibus, æterni carminis auctor adit.

Aufus avernæ defendere vivas ad undas,

Quoque pui natus erinus fante levans.

Nemo mihi Æneam, nemo Orpheus, Thebes nemo,

Nemo mihi Alciden, Peribœumque canas.

Quæ præsei evincere viti, gessere novelli,

Omnia Dantem dat tibi non labor.

Hic perades, frangereq; canis, idem erigit Urbes,

Floribus ornas agros, militumque sinas.

Irruit

(a) Storia della Volg. Poesia Tom. I. pag. 420.

(b) Tom. X. art. V. pag. 249.

(c) Avverim. della Lingua pag. 115.

(d) Tom. VI. pag. 124.

lirnis in merce, sumus nec parca honor,
Templa Darcyni notat, Palatia, Rura, Forum.
Pondus, Amplexus, Noveros, & Tempera monstrat.
Deque sua dulcis Fabula fuisse fuit.
Ille per incensum Cosmographus ambulat Orbem,
Aethera confendit, celsis per Astra volas.
Significansque Polum scandens leve Regna Tonantis
Lustrat, & angelicis agminibus mixta choris.
Effo nihil certum est quod non sua mens reponet,
Dile, quid enim tellus non cecidisse putes?
Quin etiam obscurum gravius si fari possit
Personat, id certo nimis glossa refert.
Glossa falerbesum quatuor modulamine carmen
Indiget, ad faciles ducere promissa modo.
Alde quod in plenis incubat volumina nervos
Retulit exiliis: cetera libetque viri.
Hic ubi commentis digressum ex omnibus unum
Parit, & equo carmine clausit opus.
Nam sit errandis paratissima singula, perferat
Signavit propriis innotanda locis.
Etque quod impressum tanto molimine Patem
Nam emat, & multo proximis arte parat?
Huc parat, huc etiam iusto per pondere movetur,
Hic ego plus unum carmine carmen emat.

GEORGIVS MERULA.

Prima in editionibus nostris hoc anno obijt eius mentis *Opera Merulae* *diva edidit*, Vini de hinc Mediolanensis optimi meriti, cum perviginti duos annos, interitus tamen vicibus, linguarumque linguarum principibus in hac Urbe Interpretes fuerat, largique a Sfortis Principibus stipendio donatus praclarum de *Antiquitate Viceromanorum* opus condiderat. Annotationes quasdam ille Venetiis ediderat anno MCCCCLXX. ob illustranda Marialis carmina, cum illudum Eloquentiam proficeretur. Eisdem Mediolani recodendas curavit Philippus Lavina, aliquod novum hoc anno suae Marialis editionis ornatum paravit. In calce impressa est Merulae Epitola ad *Angelim Adriae* *non Oratorum Regnum*, quae fortasse in prima Veneta editione, quam non vidi, fortiter occupabat. In ea nullum de *Demosthenis* *Cicerone* verbum offenditur; sed additum de sic Merula monitionum exhortatione ad hanc suscipiendum laborem, ut quod *Litterarum quoruondam* *reperitur*, *deperit* fuerat, ipsius studii diligentique emendaretur. Verum omnibus contemptum fuit, in eum finem scriptis Merula, ut *Calderoni* *Commentaria* in eundem Poetam, tanquam inficis plena, convelleret ac denigraret. Non tulit hanc injuriam patienti animo *Cornelius Plautius*, adeoque in Merula acriter invehit, ad Hermolaum Barbarum dedit Epistolam, Crivico Gruen Thesaurum insertam, quam multo quidem crudelior ac peripicacis ingenio fide inserpsit, sed convincendi incomperatam plurimum deservit. Quae fuerit hujus conventio fuit, in Veneta Epitome (c) abunde narratur, non quae Mediolani peracta sunt ab infigni hoc viro prosequitur.

Georgius, Laviniae Litteras a Francisco Philippo Instituto celeberrimo eductus, egregius & ipse discipulus efficit, inter quos non infimi subfelli caescedat et Alexander Minutianus, praclara jam cum

A laude in Prolegomenis memoratus. Is gratum animam erga eximium Praeceptorum suum cultorem, ne invita temporum oblivione ejusdem fama deperiret, Historiam Vicecomitum, quae illo è vivis erepto, oculos in pluteis jacebat, in lucem eduxit, plenamque encomii Epistolam praefixit volumini, inter alia scribit ex istius inde, vetus ex *Egae* *Trigono*, *metris* *metris* & *excelsis* *doctrina* *hinc* *pro* *disse*; nec doctrinam tantum, sed ingenium quoque prae probatorem commendat. Quo tempore quoque Merula publico è Gymnasio Mediolanensem juvenitatem Eloquentiae praeceptis imbore, Jovius in ejusdem Elagio (f) non insigni, quadraginta annorum, numero promiscue complexum actum Praeceptoris munus in Urbe Veneta, ac nostra. Diligentibus haec perferuntur fuit Eruditissimus Auctor Additamentorum ad Vossium in Ephemeride Veneta (g); ex securia enim illorum temporum testimonium colligit, inchoatam ab eo Mediolani publicam litterarum institutionem sub Francisco I. Sfortis anno MCCCCLIV. neque ad decemum protraxit; subinde verò Venetias migrasse, ubi misere, meborumque vite partem cum summa tam sedulo quam memorie admittitione docendo, commentandoque contrivit, adeoque eruditior homines ac remotissimas terrarum partibus, aedum ex universa Italia, *Gregori* *fama* *magis*, quam Urbis illius admiranda magnificentia attribueret, quemadmodum Minutianus tradit in Epistola, jam relata. Expleis autem ibidem decem & octo annis, iterum Mediolanensem in Urbem à Ludovico Sfortis Principe revocatum apud nos reliquum vitae transgisse, ab anno nempe MCCCCLXXII. usque ad annum MCCCCLXXIV. quo vivere desit. Tanti viri obitum peculiari adnotatione dignum censuit Petrus Leo Portellensis (de quo alibi sermo institutus) ejusdem discipulus; scribens enim ad *Fulvium* *Stratum*, diem atque horam designat, ita exordens Epistolam: „Scripsit tibi Eusebius Tibi & ceteris, uti Viri doctis, maxime desere licet, propterea quod *Georgius Merula* *Alexandrinus*, Polyhistor, & utriusque linguae Pater, à vivis decessit, migravitque hora *viginti* *secunda*, *quintiduo* *K Jun.* *das Aprilis*. Quare pro eius annis (cui praecipue multum debet) Deum Opt. & Max. ora.

B „Data est haec Epistola *Metastasio* *MCCCCLXXII.* quo circa dubitari nequit de anno mortis Georgii Merulae. Genus morbis extremis dicitur *Febris* *Antiqua*; interitum nempe facium ejusdem mentum, adeo ut subali argenteis dicitur effusum difficultate in dies ingrevescente, ad sepelendum tandem derisus est; Legio haec *Antiqua* *Epistola* *inter* *edicta* *Angeli* *Polman* (h). Ceterum de huiusmodi Viri mortem Merula praclari doctus lacerat, eandem inter praecipuas illius vitae calamitates, ac litterarum detrimenta commemorans, verbaque illorum, refert in Ephemeride Veneta (i) perlatulatus diligenterissimus Auctor.

Nunc pauca ex ipso *Eusebio* *Scriptorio* proxime emenciano proferenda sunt, quae Merulae scripta & memoriam illustrant. Patrum eundem cum Petro Leone sortitus est *Stratius*, nempe Urbem Vercellorum, simulque in hanc Metropolis praedictus, studium conficit sub Merulae disciplina. Ut autem ingenii sui, uberrime in litteris reperi proventus specimen daret, emendandas suscepit Plautius XX. Comedias, quas cum thadio suo expolitus Georgius Merula primus è rebus exuerat, ac Venetiis ediderat anno MCCCCLXXII. easque octiduo ejus Mediolani impendendas curavit. Praefixa est huius editioni Epistola Merulae ad *Antonium* *Zum* *Patinum* *Antistitem*, illa eadem nempe, qua opus hoc summo doctissimo illi Praefatu dederat, eum primum è Venetis prelo prodiret. Eandem recitat in suo Eruditissimo

(e) Tom. XVII. art. XL. pag. 295. & 299.

(f) Tom. III. pag. 71.

(g) Tom. XVII. pag. 296.

(h) Lib. XI. Epit. VIII. edit. Pass. anni 1795.

(i) Tom. cit. pag. 218. & 299.

[illegible]

Tom. I

[illegible]

Auxit nos modicus Melchiorianus gloriam *Gregorius Alerii*, novo in Urbe nostra literis parato pariter, iurens neque celeberrimorum Auctorum Operibus, quae per longam temporis feriem Italiae, et ceteris hominum fortasse infidelitatem transierant, quibusque suffragis. Merito Ludovici Mariae Siorini Modestini ad Comibus *Bobini* deducitur, perfructuri pro libito potuit infages illi antiquitatis Codices ascripturque quos Etenimque cultores Monachi, fuerunt per Italiam Barbari, sibi tamquam in Refugium Arta collegentes, et quorum magna postmodum pars eorumdem dono ad Ven. memoriam Cardinalem Fredericum Borromaeum delata, Ambrosianam Bibliothecam pretio veluti effluvia diavit. Igne in praecipue vetustis Scriptis eruditus, qui ad humaniora studia promovenda spectabat, diligenter intendens, *Vitium Linguae* antiquae Grammaticae, et *Terentium* *Maurum*, a S. Augustino memoratum, in publicum protulit; subinde vero alios quosdamque ex eisdem Bobini Comitio eduxit, quorum Catalogum edidit Raphael Volzerranus in *Commemoratis Urbis* (n). Quiaque hic Auctor Alerii nomen subiecit, designo tantum anno MCCCCKXIV, in Epheberide tamem Veneta, praeclarus Vossius illustrat ipsius laudant (o) pro certo tradit, repositos eos Codices locum debere. Graecolat et Merula Eruditiorum Cohors de tam pingui literariae melle collecta, et Poetiarum ipse, licet non praeum contra eandem, ob similitudines quae intercederent, exasperant, dimittit illi addere, ut optimi Viri copiosi fungenis libros rebus invenire possint in lucem emerent (p). ad

E quidem in eo reprehendit Politianus, quod tantum-
 le jactaret, ac fucilliter amicos ad libros illos, quos
 auspicio Ludovici Sforze Supremi Principis in
 veritas, beneficium supplicum(?) Verbum multum
 fide ad Amulo labem divergere conatus est Merula
 sic ad eum scribens (r): "Ceterum ut ad libros
 rediam, quos auspicio Ludovici Principis Exce-
 lentissimi, a fide et propinquo interitu vindica-
 vis, quid rem columas me facis, quasi be-
 neficium supplicum velim? Publicavi Auctorum no-
 mina, & operum titulos. Geissare credo Umbra
 h b

(l) Part. I, pag. 4.
(m) Part. I, pag. 77.
(n) Lib. IV, fol. 110, alia. Lugdun. semi vija.
(o) Form XVII, pag. 109.

(p) Lib. XI. Epist. VI.
(q) Ibid. Epist. II.
(r) Ibid. Epist. V.

„ & Scripserunt Manes, ad quos diligentiam & fidem Merula jam pervenisse putat. An existimas et ingenuo, si non tuo, certe multorum me esse, qui si thesaurus has invenisset, iterum eas defodisset? »

Non minore fide laudem comparavit Georgius Merula ex condita, ut diximus, Mediolanensi Historia, præclaritate Vicecomitis Principum gestis rebus, in clarum lucem producta. Ob hanc enim susceptum egregium laborem, non tam liberalibus à Ludovico Sforza præmiis, quam effusa doctorum hominum, Mediolanensium atque exterorum præconis cumularius fuit, quemadmodum Eusebius Scrittarius, Minutianus, Ghilini, ac Tritemius ipse Calchus abunde, testimoniis editis, prodidit. Verum quidem est hunc postremum, cum Merula historia perficienda manum apponeret, ita cum frequentibus sevis infestantibus perturbantibusque reperisset, ut ad eundem ab ovo recensendum compellitur se affirmasset. Sanè inficari non possumus in fluctuanda præsertim Vicecomitis Stipis origine ad impuros fontes Merulam hisse, remota, quam veritas patitur, illam repetentem, ac si à Corneliis Angleris, qui etiam longo tempore dominati fuerint Italia Regio titulo insignita, sanguinis eluxum derivasset. Irrisiose excepti hanc fabulam Calchus, primusque fuit, qui excusso adulationis iugo, Dominam illam Mediolanensium Imperii gemam palpare desinere. Ego quoque ejusdem insulsi vestigia, remque altius perstruxi, opinionem hanc de Angleris Comitibus, qui altas in superioris ætatis historis radices jam egerat, ac per manus, tanquam oraculum, posteris tradebatur, convellere nili sum, invidi, ut arbitror, argumentis (1). Nihilominus immortalis apud nos memoriam vigere debet Merula nomen, cum intentum opus summis aggeritis conatibus, novum inscribitur huc Urbis pepererit, eademque omne ætatem præteritum fecerit, qua dispersa in codicibus, præsertim in locis literatis, aliquando invidi temporum insensum. Quod verò à recto historice veritatis tramite non raro deflexit, exæque ordinis legibus aberraverit, non ingenui vitio aut incurie tribuendum est, sed febri mori, quæ illam adhuc in hoc studio veratam deprehendit, veniente ne historiam suam ad umbilicum perduceret, & novam postmodum curas adhiberet, ad eam diligentius expolendam illustrandamque. Dixit illam Merula, Mecenati suo Ludovico Maria Sforze, cuius laudes, non fecit ac ejus Avorum Vicecomitum, qui afflictam diuque laborantem civitatem discordis Partium tranquilla pace donaverant, eleganti Epistola prolequitur. Hanc refecere, qui post eum & ultra annos Merula Historiam Mediolani recedendum curarunt; idcirco eam in calce dabimus.

Praeter hoc opus, cui elaborando duodecim annos impendit, Mediolanensium typis subditi *Arsenalium* factum anno MCCCXCXC, indigentem lucubrationem illam caruisse in ea Urbe, cura ornamenta & præclarissimum elegantissimum carmine à nobis jam superius relato, exculpiscopus in publica marmorea, tabula, celebraverit. Eadem Praefationem adiecit, quam mihi videre non licuit, sed illam iterum Venetiis impressam lecto post anno rellatur in Ephemeride Veneta (2) Auctori sapienter laudatus. Quod ex Epistola Joh. Andrea Ferrari, Antonio præfata, (de qua ad annum MCCCXCXC loquitur) colligere potui, id est, obsequi Merula felicem sortem evadendi ex manuscriptis Codicibus Canonici Sancti Eulorgii Mediolani nonnulla excerpta Epigrammata, ita enim scribit: „ adieci ex Catalogo Illustrium Urbium nonnulla excerpta Epigrammata, „ quæ Georgius Merula Polyhistor præceptor noster,

A „ & primarius dicendi artifex, in Bibliotheca Divi Eulorgii primis indagavit. „ Quandoquidem verò de Auloni edicionibus nonnulla antiquiora, id etiam indicabo, reperiri in Ambrosiana Bibliotheca ejusdem opera, Venetiis impressa, optimis typis, ac spatio marginis, à *Nativitate Christi ducentisimæ monesimæ quinta Olympiade anno II. VII. Idus Decembris*, idest anno MCCCCLXXVII. supputatis Olympiadiibus per quinque annos in singulas; sed nomen Imperatoris non legitur. Præfigitur huic volumini admonitio ad Lectorem majusculis characteribus: „ O Musarum Cultor, quisquis es, Auloni Præmit Epigrammata libellum intorsit, quanta fuerimus sedulitate usi in his, quæ tum ad latinorum literarum eruditionem, solertiamque perducere, ad veras preces, ac Pub. Ovidii Nasonis Varis Eminentiæ ad Liviam de morte Drusi Epistolam, Probuque Falcone Varii Clariss. à Divo Heroonymo comprobata Centonem, nec non Calphurnii Siculi Poetæ Bucolicum Carmen, demumque „ P. Gregorii Tiferii Epigrammata libellum, ut „ diligenter perlegas, vehementer etiam auge etiam „ rogamus. Vale. „ Nomenque Auctoris adnotatur initialibus syllabis B. G., quæ *Bartholomæum Gerardum* signant, ut infra patet; dein sequuntur tituli Capitum omnium in indicem redacti, cum primo eorumdem verbo enunciat; in fine Operum Auloni hæc leguntur majusculis literis: *Explicium Aulonis fragmenta, quæ invidis (invidis), cunctis, corrodens viris ad manus nostras venire pervenit; subicitur Bartholomæi Gerardii, qui editioni huic præfuit, Epigramma partim grecum, partim latinum:*

*Auctori fueram filius, et de patre me natus
Arctius tuus sum, et de meo quod
Tui sum tuus præfuit quod remaneat vestigia:
Tum sis, antiquis præfuit officio.*

Greco item auctore characteris impressi sparsim leguntur quidam Auloni Carmina. Opera hic edita, sunt, Epigrammata, Versus Pischales, Epithole, Gratianum ædior, Monosyllabi, Crispus de ternario numero, Cæna nopolis, Endecasyllabi, Precatio Matutina ad Deum, Epicedia, Protrepticus ad Hesperium filium, Eglogæ, Versus de Biffala. Adde post Bucolicum carmen Titi Calphurnii annum exprimi MCCCCLXXII. quo semper illud Auctor absolvit. Hæc minutis adnotare placuit, cum viderim, editionem istam, velle ac pretio spectabilem, quædam fuisse Mutata, Orlando, & Alberio Fabricio, qui Aulonium Mediolani primo editum censuit (3).

Ut verò ad Merulam revertem, miratus sum nolum extare in Ambrosiana Bibliotheca manuscriptum Codicem præclarior hujus viri, qui tantum Mediolani docuit, quodque etiam inveni in Templo S. Eulorgii reliquis; atque hæc confirmari vix jam Ghilini testimonium, qui, ut vidimus, rapina paruisse literariam Merula hereditatem tradit. Plures illic, sibi amulos feci carpendi licentiæ; omnium tamen, consensu, si inter coetaneos suos Principum locum, non tenuit, ut Job. Bapt. Pius in suis *Posterioribus Annotationibus* (4) affirmabat, nemini tamen secundum. Id autem, procul dubio, in summum Mediolanensem gymnasiorum decus vergit; siquidem manifestum facit nobilem eam curam, qua Illustrium Praefides Principisque hujus Metropolit, nulla pauciores sumptibus effecere, ut nonnulli infirmos doctrina viri sua in cathedris considerent.

ANNO

(1) In *Diactis de Corporibus Sanctiorum Gerardi & Pro-*
p. 101. pag. 101. sed non in *Appendice ad eundem*
pag. 101.

(2) *Tom. XVII. pag. 101.*

(3) *Biblioth. Lat. Tom. I. pag. 583. edit. 1731.*

(4) *Cap. XXXII.*

(5) *Dialog. ut. Tom. III. fol. 11.*

ANNO MCCCCLXXIX.

JOHANNES. SIMONETTA.

Johannes Simonetta multis jam titulis clarus, splendidiorem se reddidit edibus hoc anno Commentarii Rerum gestarum Francisci Imperatoris Medicei Ducis. Cæret quidem Imperialis volumen anni annotatione, sed illud signare videtur Epistola Francisci Philippi ad calcem exculsa, qua à se perlectam, Auctori ipso mandante, hanc historiam commendat, ac mirari se ait, hominem tot Rerum publicarum negotiis implicatum, tantos tamque varios belli & pacis eventus summa cura, ordine, ac prudentia persequi potuisse. Ego tamen cum antea rursus legere diem diem à Philippo Epistola, idest VI. Idus Junias anno MCCC. CLXXIX., illamque conferrem cum die à Zarotto Imperatore expresso, restit. X. Kalendarum Februaris, arbitratus sum satis dilectis colligi, historiam hanc non nisi anno sequenti lucem visissem, ne adscriptam calcem Epistolam, ferme quique mensibus post editum librum, dicamus. Verum dimissa hac indagine, que parum refert, iniqui malis commoneo Scriptorum morem, qui Simonetta Commentaria typis nostris impressa ad hanc aetatem retulerunt.

Multa de insigni hoc Viro prefatus est Cl. Muratorius ante illius Commentario, inter Rerum Italicarum Scriptores (a) Mediolani recusa; Nonsulla, ego quoque addam, que ad suscipiendam à me promissam implendam arbori perierit. Cæcursi in Calabria natus, cum Franciscus Sforza Oppidi illius ditionem ex dote Politarum Ruffæ uxoris obtraxisset, ita eisdem gratiam inuit, ut individuis iurum, comes, & Consilium princeps fuerit. Mediolanum cum Principe Francisco, lups tandem Metropolis Domio, delatus, primis ceptis in sponsa, duxit Margaritam Alarabium famam leclissimam, & cum primarie nobilitate Mediolanensibus familiis affinitate conjungenda. Exerat in Ambrosiana Bibliotheca elegans mansuetudo Oratio, habita in eisdem funere à Rev. Patre Magistro Jacobo Castilione, Oratorum Predicatorum, & in facundus Orator, & Genus clarissimum, & extimas illius virtutes abunde commemorat; preclaris item laudibus effert Johanne Simonetta, virum ejus spectatissimum, fratrem que Cicero, & asque Angelum Patrum; demum, enumeratis nobilissimis Affinibus hujus iactate scriptis, necum se sit, *placuisse Simonetta domus ut famulari, an res famula Simonetta Simonetta erant*, ac *placuisse Simonetta*. E secunda conjugis Catharina Barbaria splendissimam sobolem tulit, Jacobum præfatum, sicur Purpuræ à Paulo III. donatum, & non tum plerum Eccliesiarum Episcopali regimine, quam vulgare De Beneficentia referuntur trahant, immortalis domus apud posterum consecratur. Quia, viis integritate & morum candore præfulserit Johanne in excello Ducatum Secretorum Magistri munere, quod fuit Francisci Sforza Filio, ac Nepote egregio gestu; ficut etiam (ut rerum humanarum seculoventum inde fieri condidit), qua calamitatum, acerbitate percussus fuerit, carcere, exilioque indignis damnis, novus est in historiis, quem ut id repetere hic debeam; Id tamen persequar, quod ad literariam rem spectat.

Porro solum ille ingenti sui monumentum reliquit, præter hæc Commentaria, sed eadem tanta majestate ac cultu Oratoris digestis, ut merito ob hoc usum inter illustres illius ævi Scriptores ab au-

A mbus recenseatur, ac commendetur. Exerit est Historiam suam ab anno MCCCXXI. quædam deduxit usque ad MCCCCLXXI., qui vix quidem, non glorie curam abrupti Invidiosum, ac Celebrerrimo Duci Francisco Sforza; nec desideranda in eo fides est, cum ipsemet in Epistola nuncupatoria testetur: „ nihil à se scriptum, quod vel non ipse viderit, & „ contemplatus fuerit, vel à locupletissimis testibus „ auctoribusque, vel etiam ab ipso Francisco, dum „ ille de se modestissime loquens aliquando, præter „ torum temporum pericula, resque per omnes fo- „ tunam non tam abso fu, quàm ab aliis peritis re- „ ferret, accepit. „ Hujus Operis pretium ex eo metiri possumus, quod per ora & manus Eruditiorum summo cum plausu certatim volitant, intra „ undecim annos ter locum in hac Urbe viderit, his quidem primigenio latino sermone, terribi verò in „ Italicam linguam translatum à magni nominis in „ Literaria Republica viro Christophoro Landino. Quis „ tunc, nondum satis explorata præclarum hujus historici desiderio, altera versio Italica parata est à Sebastianus Fausto, & Venetiis edita anno MDXLII. Verum „ de hac interpretatione nulli loquar Leonardus Ni- „ cedemus in Additionibus ad Toppi Bibliothecam Neapolitanam, tum quod Simonetta nomen prius omiserit, tum quod Plurimi suspensus sit Faustis, relictus adeo in Theatro Antonianum, & Pseudonymo- „ rum à Vincenzo Placio (h). Quodque tamen sit, „ Landini labor in hac Historia Etrusco sermone con- „ denda, sequente anno in eadem Urbe Veneti præ- „ lum ætatem subit; deum præfati seculo diligen- „ tioribus expolita curis, expresso temporum ordine, „ atque Additionibus ex Autographo defuncti exor- „ nata hæc Commentaria Cl. Muratorius æternitati, ut jam inui, consecravit. Annon, quo Viti iste in- „ signis, ac Patrie nostræ decus obierit, minimi desig- „ nat illustre Epitaphium in Templo S. Marie Gra- „ tiarum Medilani, ejusdem sepulchro inscriptum, ac „ rectum à Cl. Muratorio, & Joh. Siroto (c). Me- „ moria certè non excident ludus à Volturno, Sa- „ bellico, Mathæo Tuscano, Jovio, aliisque multis in ipsum collate, ac peregrinis Typis concorditæ.

Ad annum MCCCCLXXVII. reuolui excitatum Mediolani fervidam controversiam inter Casanicos Regulares ac Fratres Eremitarum, quo habito efflu- „ gi deberet S. Doctoris Augustini Simulacrum, Tem- „ pli Maximi fastigio imponendum. Prodiere in cam- „ pus utrinque acris Scriptorem, acriterque libellis „ editis pugnarum est; quodque miliorumque lacry- „ marum cert, nec modestis, nec caritatis pergere, „ querelis, iurgis, ac etiam maledictis, veluti acuta „ specula invicem contorquentes. Ecce flos ante- „ tur Celsus de Rofina, sed candide fatetur, in hac „ contentione à recte calle aberratum, iniquis (d): „ Si dignum Viro Sacro modestiam imitari præculli- „ sent, profecto præclaris in re actum esset. Ve- „ rum lacerta Virtus, ac veritas opprobriis indi- „ gne appetit, nequivit non pro merito rependere „ contumacibus adversariis, &que non eadem men- „ sura metiri, qua mensa prior ipsa fuerat. „ An- „ tequam tamen librum hoc anno Mediolani impressum „ referam, & opus est pauca præmittere.

EUSEBIUS CORRADUS.

Domitius de Franchis Tarvisinus Canonicus Regularis, et librum oppugnatæ à Paulo Ludio Bergomensi ex Ordine Eremitarum typis vulgatum,

in

(c) Chronic. Jadic. & Epist. Mediol. Pars II. num. 176.
(d) Lycon Laceratus. fol. 170.

(a) Tom. XXI.
(b) Tom. I. fol. 62.

in quo, ut ait Rosinus (c): *plura in Regulares Canonicos enuntiabantur profecto, falsa, contumeliosa*, Opusculum ediderat inscriptum *Defensio Cynoniorum Regularium contra Erenitas*. In hunc Virum, modesti: alioquin scribentem insurrexere Bartholomaeus Patavinus, & Angelus Cremenensis Eremitani instituti, turbas eas excitantes, quae Rosinus describit; Quapropter ut eorum clamores obunderet *Eusebius Corad Regularis Canonicus*, impressum Mediolanensi praelo Apologiam hoc anno in publicum protulit, ita inscriptam, ut tradit Rosinus, *Responsio in Maledicta eusdam Fratris Patavini, & eiusdem Angeli Cremenensis*. Revera tamen in edito libro hic titulus legitur: *Eusebii Conradi Mediolanensis Canonici Regularis Congregationis Lateranensis adversus Fratrem quendam Blatteronem Ordinis Eremitarum, Canonorum Regularium Sycophantem, & falsitatem Predicantem, Responsio pro Erenitis & creditio Dei Predicatoris Domino Dominico Canonici Regularis elius atque verissima, qua deponit fratres S. Augustinum Eremitam non fuisse, nec habitum Eremitarum induisse, & Fratres, olim Gulielmum dictos, nunc vero Eremitanos vulgo appellatos, nunquam induisse, sed Clericos & Canonicos tantummodo Regulares insinuit Apostolicis deorasse. Sanè, si vera sunt, quae in decursu huius Operis narrat Eusebius, iusto percussus dolore videbatur; inter cetera enim proba, quae Angelus Cremenensis in adversarios coniecerat; cò insolentiae processerat, ut Cremenensis, & in aliis Civitatibus per injuria vulgaret, S. Augustinum nunquam induisse habitum Canoniorum Regularium, nisi cum ad equitè, vel ad visendas biras, & pecus suum pergeret. Quod in hac disceptatione ritum nobis movere possit, id est, induendum fuisse ab Eusebio S. Augustinum acerbas contra Mediolanenses querelas effulgentem, eo quod exculpam in marmore effigiem suam in habitu Fratrum Eremitarum permitteret collocari in praestantiori loco Templi sui Majoris, ac si male respondere beneficiis atque honori, quo illos cumulaverat dicendo, scribendoque in hac Metropoli Urbe. Profecto si hoc solum crimen erat, cuius causâ objurari debuissent Cives nobis ab Augustino, Magistro olim suo, nunc Patrono veneratissimo, tutos proflus eximitare fe poterant ab ejus indignatione. Quid enim noxae contraxerant, uno vel altero habitu illum inducentes? Cùm quaecunque vestis horum insignium duorum Ordinem adhibita fuisse ad illius simularum effigendum, dedecori certe esse non poterat tanto Doctori, qui ob eximia virtutum exempla, & tradita regularis disciplinae praecepta Pater à singulis appellabatur. Sed condonari hoc potest Eusebio, qui ob ingenium praetervidum, conceptamque in Amolos non immeritam iram, compellere calumnam nequivit, quin ultra limites invadendo excurreret, & cum umbris etiam digladiaretur.*

Non haecere taciti Patres Augustiniani Eremitae; Ambrosius namque de Cora, seu Coriolanus, de quo plura jam diximus, retundere conatus est quiddam Eusebii obijcerat; novisque semper in arenam descendentes hinc inde Propugnatoribus, à Rosino singillatim enumeratis, res ad eam non modo Scripturarum, sed jurgiorum frequentiam reducta est, ut acerbum hoc dissidium, Pontifici Sixti IV. decreto, atque anathemate pacari deberet. Verum exinde cum literario hoc incendio, aliquas crispasse ciuitates colligo ex altero *Eusebii Conradi* Opere, quod licet anni & loci adnotatione careat, Mediolani tamen editum esse Saeculo XV. expirante dubitari nequit. Siquidem illo met anno MD. degens Eusebius in Cenobio S. Mariae de Passione extremum diem suum clausit, & in Praefatione ipsi, Tractatum alterum de hac re à se compositum, impressum fuisse

se Romae viginti ante annis. Inscripserit est hic Liber: *Eusebii Conradi Mediolanensis, Canonici Regularis, Tractatus secundus de Praecedentibus, & Dignitate Clericorum Regularium pro Monachis*; dicaturque ab Authore D. Hieronymo Basso, Canonico Regularium *Generali Rectori*. In Epistola autem nuncupatoria haec scribit: „Cùm anno superiori, idest 1499. (hinc annus huius editionis, nempe MD. eruitur, & alterius Romanae superbis memoratae, ac viginti annis antea peractae, idest anno MCCCCCLXXX.) essem à Patribus in Canonica S. Georgii de Brina te, reformationis gratia designatus, & Reverendus Pater D. Sylvanus Venetus Generalis Rector, nunc esset, attulit ad me, nescio quae contra Ordinem nostrum scripta in modum Dialogi, ac alia plurium Doctorem notata in favorem Monachalis Praesidentie, hortabaturque monendo, atque mandando, ut Doctorem consilii & Collegii in favorem Praesidentie Monachorum contra nos scribentium responderem &c..“ Mauribus quàm Ordinis Historiz ferret haec relictum, ut quae de *Eusebio Corrado* dicenda erant, simul complecterer. Ceterum hic secundum Tractatus Mediolanensis Typis vulgatus diligentiam fugit Pennotius (f), & Rosini (g), qui Eusebii Coradi res gestas, & libros editos descripserunt.

Nunc redeo ad ejusdem *Responsionem* hoc anno excusam nostram in Urbe. Praefert illi Epistolam Soverini Calchi ad Joh. Cribellum S. Petri de Ulmo Praepositum, cui etiam opus hoc suum dicavit Eusebius. In ea testatur Calchus, Monasterium illud excitatum fuisse ab Urbano Summo Pontifice huius nominis tertio, ex Patricia Mediolanensi familia de Cribellis, paternaeque hereditatis praedis ditatum. Addit Pennotus (h) hinc colligi, Canonicos Regulares in hoc Monasterio sub Praeposito item Regulari usque ad annum 1478 (verius 1479) *quo anno liber est impressus*, perdurasse. Scribit tamen in Cenobio S. Petri ad Ulmum moram egisse Canonicos Regulares docent Chronica ejusdem Ordinis à Joh. Philippo Novariensi conscripta anno MDXXIX. & typis edita sexennio post Cremenens per Casarem de Ricardis; in iis enim (i) inter Monasteria, adhuc vigentia sui Ordinis illud S. Petri ad Ulmum enumerat. Subsequentibus annis, ut Pennotus ait: *Locus Canonice destitutus, Monasterium destructum, Ecclesia vix superstit, & Bonis illius, quae maxime promeritis reddant, commissa*. Nunc eidem Commendae praefidet Abbas D. Eugenius Vicecomes Marchionis Annibalis, Marcellini, atque Mediolanensis Jovis Arcis Praefecti, pace & bello celebrissimi filius, qui suorum aetati simul prudentiam doctrinamque eximiam conjungens, magnarum rerum fere facit, Ecclesiamque sibi commendatam summis sumptibus in antiquum splendorem restituit.

In decursu huius libri alia etiam enunciat *Eusebius* Canoniorum Regularium Cenobia, quae tunc in Mediolanensi ditione vigeant, nempe S. Mariae de Carpenzago, Monasterium de Bernago, & Monasterium, ubi dicitur, Campus-mortuus, *Sui patronatus nobilitas Familia de Mantegatis Mediolani*. De hoc postremo Pennotus (l) ita scribit: „Monasterium, Campi mortui nuncupatum, à nobilissima Familia de Mantegatis fundatum (fuit), constitutum in eo Canonicis Regularibus, qui per multos tempora illud tenebant; nam & in sepe memorato Capitulo Papensi (anno 1210. *et ibi*), huius Monasterii, & illius Prioris mentio habetur. Sed quamquam esset de jure Patronatus Familia de Mantegatis, neque alii quàm Conuici Regulariter professi ex Fundatoris dispositione possent institui Priores, patronis reclamantibus, Clericis Secularibus esse commendatum, & disciplina penitus sublata. Recedit tamen in eandem Familiam

(c) Ibid.

(f) Hist. Tripart. lib. III. cap. X. fol. 581. & 791.

(g) Lyceum Lateran. fol. 293.

(h) Ibid. fol. 113.

(i) Lib. III. cap. XLII.

(l) Ibid.

Mantegaziam commendata hac Ecclesia, eamque nunc possidet Abbas D. Joseph Mantegazia, anno MDCCCLXII. electus à clarissime huius Urbis Condominis. Demum altera legitur in hoc Codice Epistola Nicolai Clesivensis, Canonici Regularis, ad Eusebium Mediolanensem, integerrimum, & optimam Patrem, huius Operis Auctorem, quæ tota in ejus laudibus versatur, sed nihil ad Historiam pertinet conuenit.

PAULUS FLORENTINUS.

Equestris Ordo Sancti Spiritus, in Galliis ensus, Italian, Urbemque Romanam penetravit; Laici primum, dein Religiosis viris solemnia vota professibus permixtum constituit: post medium vero Seculi XV. ad solos Regulares transiit, auctoritate Sixti IV. Summi Pontificis, qui ad id statuendum Bullas literas expedivit anno MCCCCLXXVI., quarum argumentum testatur Auctor Historie Religiosorum. Ordinem gallicæ Pauline ordinis (n) anno MDCCCLXIV. apud quem hæc & alia ad hunc Ordinem spectantia videri possunt, fideles telata. Ea præmittere opportunum censui, cum per illa eadem tempora floruerit in memorato Ordine Sancti Spiritus Paulus Florentinus, cujus hoc anno exulsum est Mediolani Opus non modicæ molis, nec paucis etiam fudore, elaboratum, nempe *Quadragesimale à Sepragesima usque ad Festâ Dominicæ Resurrectionis*. Dixi Auctorem hæc fuisse Sancti Spiritus Ordini adscriptum; id enim fuisse ejusdem effigies prælo impressa in prima voluminis columna, regularis illius Ordinis habuit, Cruce duplici, & hæc inscribuntur literis M. P. F. O. S. S. id est, *Magister Paulus Florentinus Ordinis Sancti Spiritus*. Sanè hic Paulus à tenera ætate sese devotissime Ordini Servorum Beati M. V. religiosum ejusdem habitum inducens, atque in eo probitate & literis multum profecerat; insurgentibus tamen acerbis inter suos dissidiis, Romanam confugit, sacrosque S. Spiritus instituta nomen dedit. Narrat id Archægraphus Giamus in Aanaibus Servorum sui verbus (a). Paulus Florentinus, olim domesticus pæceptor, à bazonibus laicis, relictis Ordine, inter Fratres in Xenodochio S. Spiritus de Urbe, esse honorificum semper, nec otiosum, magis cum gravitate, plures annos legendo & concionando confectis, ubi etiam præclarum illud Declarationum Quadragesimalium (volumen) edidit, & magno illius Domus Preceptoris D. ob multa accepta beneficia nuncupavit. Diversa tradit Julius Negri in Historia Florentini Scripte. (o) asserens, evocatum Paulum fuisse à Summo Pontifice, ut *Conventum* pro viciniam suscipere in illo Sancti Spiritus insigni No soccomis, & per totius regimini, cujus assidui curia à grato studiorum cultu animam absumptis, impetasse, ut opus deponeret, reversionem fuisse, ad primam Servorum B. V. claustra. Hæc illi, cum tamen neque Pontificis nomen, neque illum huius rei documentum enunciat, penes ipsum sit fides. Jussu anno MCCCCLXXIX. ad primarum Servitarum Institutum jam commigrasse evincit Oratio ab eodem habita in Coniis Generalibus eo anno *Præsentata* celebrata, ejusque reditum paulo ante contigisse ex eo colligi potest, quod cum Antonius Albani, Generalis Ordinis Magister electus, ut Servitarum preceptum ferè dispersum in usum civile revocaret, statum tempus prædixisset Fratibus suis ad redeundum in Claustra, non modò Paulum Florentinum benignè habuit, sed eundem sibi in socium adscivit; quo clementis exemplo, ut Giamus scribit, *pluribus proximis ad Cœdem reversioni fuerit*. Veritatem hæc ultro inquirere ocium non suppetit.

Tom. I.

(m) Tom. II. pag. 195.
(n) Tom. II. fol. 34. col. 2.
(o) Fol. 405.

Meconatus nomen, cui hoc volumen Paulus inscripsit, prætermissum vidimus in verbis Giamus superius relatis; præstat igitur integrum titulum hic adnotare, qui sic jacet: *Paulus Florentinus, Theologorum maximus Dei Ordinis Sancti Spiritus de Urbe, Reverendissimo in Christo Patri, & Domini Innocentio Romano, ejusdem alina Religioni Generali Preceptoris dignissimo, ac suorum omnium Benefactorum maximo, salutem dicit plurimum*. Epistolam exorditur beneficia enumerans, quæ ab ipso receptas, inter quæ: Non prius ad te unicuique laborum meorum refugium clamavi, quod adjuvarem statim portem, xist manu, de profundis pelagi naufragum educisti, distit pauperem, ac tanto cum honore in patriam remisisti, quod quam omnibus præstat; ad amens semperque florentia literarum studium, quod in Cœlum usque evexit, facitque beatum, parasti iter. Ensurat fidei, quanto labore ac vigiliis post suam ab Urbe discessionem hoc opus perfecit; Commisit fidei jamdudum in officio prædicationis animarum curam committor, ac demum: Si omnibus omnium adhibitis in singulis studiorum digressibus exponit, quam hic recipere supervacuum foret, cum Epistolam ipsam, ad calcem huius Historie imprimendam remittit.

Præter hunc Theologum Craciatum, uti eum Paulus appellat, alterum ejusdem Auctoris Opusculum, hoc anno, Mediolanense torcular eduxit, *Explicationem nempe septem Periculis in Psalmorum*. Hanc italico sermone conscriptam fuisse suspicatus est Julius Negri (p); sed latinitatem non exhibet Codex superius in Archæne Bibliotheca. Eam elaboravi, cum adhuc in Ordine S. Spiritus degere, decique Domini Leonardo di Pisto, Cui & Giamus *Mediolanensis*, cujus rogatu hocce Davidis Psalmos explanandos susceperit. Mirum est, quia inficem, hic adulteratione in extendenda Genealogia arboribus laboraret illa ætas. Siquidem nobilissimum Platorem Familiam commendat Paulus Florentinus, primævam ejusdem originem à Platone deducit, eumque ideo profusi laudibus extollit, sacra etiam profana immittens. Descendit subinde ad infantes viros inchoat huius Domus enumerandos, qui per ea tempora Mediolani florabant, Georgium nempe Platorem, ut ipse ait, omnem *Monarchiam Legum divinarum datam habet omni intellectu, & Theodorum ejus filium, Jurisconsultum jure clarissimum, nostrisque temporibus Mediolani ducis*. Porro hic Theodorus à Patre nostræ Scriptoris summa cum laude, memoratur, Ducique Ludovico Marie Sforze, cui à Consilio erat, acceptissimus, amoris sui erga Patriam illustre monumentum reliquit, *scribit videlicet ex suo cognomine Platorem appellatus condens, annos ære flatus, ut Mathematicis Scientiis, gratæque literæ præstantissimi Institutoris quotidie doceret, quemadmodum in Proemio latius jam retuli*. Erat (q) Oratio habita à Francisco Philippo in nuptiis Theodori Plati, & Elisabethæ Vicecomitis, in qua Orator ille sacundissimus non tam de maximis Viri hujus Virtutibus, quim de Familiæ antiquitate ac præstantia baculorum sermonem instituit, sed in eam infaniam & ipse incidit, ut non contentus Platorem Gentem à Platone derivare, usque ad Cœdum Atheniensium Regem per paternam illius gentem, & ad Nileum Neptuni filium ac Pelæum Platen, per matrem, ridiculo finis commento potuisset. Recitavit hanc Orationem Philippus Pape, die V. Augusti, anno MCCCCLX. scilicet Morgia (r), qui plura de hac Familia scribit.

Duos etiam filios huius Familie adhuc trescellos enunciat Paulus, in magnam spem crescentes, his verbis: *Ipsi quoque quatuor amorem patri, linguam gentis Castellæ & Pollæ, in castis fortis signa re-*

(p) Loc. cit.
(q) Inter ejus Opuscula pag. 48.
(r) Hist. di Milano pag. 622.

digendi, Platonem divinus quidam indole polliceri videntur. Hos pueros fuisse Martinum & Ludovicum Platos fratres, vix dubio locum esse crediderim, cum inane seculo subsequenti; celebres in hac Urbe fuerint, eorumque præclarum mentionem inferat suis Chronicis Collegii Iudicum, & Equirum Mediolani (f) Cl. Sironus. De altero item adolefcente huius familie meminit, hæc scribens: *Dedisti mihi in Adoptionis filium Christophorum, tam bonæ indolis puerum, ut in uno corpore duos admirari possumus, ætatis puertum, & moribus senem.* Reliquum Epistolæ impendit Paulus ad commendandam hæreditariam in hac Familia, Platonis doctrinam, alibi & ipse conficiens, & *regalis, divæque Stirpis illi fabula* Leonardo suo blandiens.

Ex *Assuante*, nobili Florentina Familia, prodiit hæc Paulus, cumque, Virum undequaque doctissimum, & in concionando apprime facundum Giansu appellat (t). Uique ad annum MID. vitam protraxit; illius Opera, & res gestas præclara cum laude recentent Angelus Giansu (u), & Julius Negri

(x), qui elaborata ab hoc Paulo *Commentaria in Opera Dantis & Petrarche* refert; cum tamen de Dante loquens, inter ejusdem Commentatores hunc minimè enumeret. Vercor ne illi impulerit Epistola prævia ad Quadragesimale hoc anno editum. Mediolani, in qua *Paulus Florentinus* hæc habet: *Dantem*, non tanquam Poëtam, sed ut Theologum, maximum, cum omni vulgari Opere Divi Francisci Petrarchæ, mira cum claritate brevitateque, & admirabilem sententiarum suavitate commentati sumus, ut legentibus nullo amplius interprete opus sit.

Verum, si attentè hæc eandem Epistolam perlegamus, clarè patebit, non aliquod sequendum opus fuisse à Paulo conscriptum, quo Dantis, & Petrarchæ carmina illustraret, sed ex editis eorundem libris graviores sententias, suscepto sacro fidei muneri opportunè, ab ipso delectas, atque in Concioniis sparsim relatas, quibus uberem nitidamque explanationem adjecit, eisdem prædite in memorata Epistola appellans *Excerpta electiora*.

ANNO MCCCCLXXX.

U Sque ad hunc annum pergamenis, aut chartaceis tantum Codicibus usa fuerat Metropolis nostra, ut Municipales Leges, quæ passim *statuta* appellantur, Civibus suis præscriberet. Typorum facilitas, quibus jam hæc Urbs affluebat, in causa fuit, ut istud quoque Mediolanensibus commodum pararetur. Paulo Suardo Civi suo benemerito debet hoc beneficium Patria nostra, qui non tam indutrium, sed pecunias etiam impendit, ut prægrande *Statutorum Mediolanensium* volumen præsentem anno in publicum eederet, datique ceteris Urbibus proficui exempli laus prælis nostris accresceret. Antequam tamen de memorata editione quidquam enunciamus, mei munus esse crediderim, compendiarium aliquam Legum nostrarum notitiam proferre.

Quo tempore condi cepit singularum Urbium Italicarum Statuta, designari facile acquit; cum aliæ citius, aliæ ferius suis creatis in Reipublicæ speciem Magistratibus, abrogatoque, seu potius in desertum abeunte jure Romano, Langobardico, Salico, quod in Iudicum Curis per longam temporum seriem vigerat, proprias quæque leges conflarent, indixitque ad civiles dirimendas lites, imponendas criminibus poenas, publico ærario vectigalia paranda. Cl. Muratorius in Italicis Mediævi antiquitatibus (a) Statutorum originem celebri *Paci Constantis* figit, postquam Frederici I. Augusti indulgenti assensu in libertatem Italicæ Civitates sese in Reipublicæ modum composuere, conditque ad Populorum regimen salutariis edictis, municipale jus evulgarunt. Sane antiquius Urbis nostræ hæc in re monumentum, sunt *Consuetudines Mediolani*, collectæ ac promulgatæ anno MCCXVI, quarum authenticum manuscriptum exemplar in Ambrosianæ Bibliothecæ scriniis servatur. Narratur in hoc Codice, à Brunasio Porca (Novariensi) Prætor Mediolani (anno MCCXV) decretum fuisse de Consilio Civium, ut sequens anni Prætor *universas Consuetudines, quæ in hac Civitate de cetero servarentur, in unum redigeret, vel redigi faceret, ut non aliunde Consuetudines inducerentur, nisi quæ in illo volumine fuissent inventæ.* Itaque *Jacobus Malcoxeigia*, seu *Malcorrigia* Placentinus, ut eum vocat Galvaneus Flamma in Manipulo Flo-

rum (b), Brunasio in Mediolanensi Prætura succedens, quatuordecim discretis Viris delectis, quorum nomina ibidem leguntur, eisdem Sacramento obnoxiiat, ut consensu uniusque prædictis Consuecudinibus, illas calculo suo approbarent, in suos titulos distribuere, conferrentque in unum volumen; quemadmodum etiam prædictum est, incipiendo à Civilibus Causis, quæ frequentius agitantur.

Inter ceteras Consuetudines hæc etiam legitur, inscripta *De Pugnis, & in quibus casibus fiant, & quomodo secundum nostram Consuetudinem fiant.* Mos iste, qui *Monomachia*, seu *Ducellum* ab aliis appellatur, à Barbaris Gentibus in Italiam invehctus, eorumque legibus comprobatur, plurimum Christiani Aevi partem infecti, nec nisi succedente cultiorum temporum Religione, quæ ab esserant animis antiquam rubiginem deterit, aboleri potuit, ac penitus extirpari. Mediolani Seculo XIII. adhuc vigeat, sed cura sanguinis mortificæ periculum, deducta à Francis minoris certaminis formâ, idest scuto tantum, ac fulte, sive baculo, quo armati inter se pugnant; eam autem imitatos fuisse etiam Patavinos memorat Muratorius infra laudandus (c). Accipere quid in nostra hac Urbe Statutum foret ad incedendam hanc pugnam. „Fit autem pugna per Campiones.

„Interdum per primas personas, quæ nunquam pugnam, sive duellum fecerunt. Et hoc arbitrio illius, qui convenitur, plerumque relinquitur, utrum per se velit pugnare, vel Campionem, vel aliam personam. Et si per se pugnare elegerit, arbitrio Judicis, inspecta utriusque persona, similis ei ad pugnandum datur. Si vero per Campionem pugnare velit, quemcumque voluerit Campionem, accipiet; & adversarius ejus similis. At si per aliam pravam personam, quæ nunquam fecit pugnam, contendere voluerit, optionem habebit eligendi quem voluerit meliorem, & altera vero similior. Alioquin, si reus voluerit, adequato personarum fiet per Judicem. At ubi per consensum partium, vel Judicis solertiam de Campionibus, qui pugnaturi sunt, certum fuit, per Judicem certa pugnandi dies statuitur, ut ante Consulis præsentiam utraque pars veniat parata ad pugnam. Et si per unam partem fuerit, quo minus ad diem ordinatam ad pugnandum venerit, alteri „parti

(f) Part. II. num. 347.

(t) Ibid. fol. 17.

(u) Ibid. fol. 73.

(x) Idor. de Script. Fiozzen.

(a) Tom. II. Differt. XXII. col. 282.

(b) Tom. XI. Ret. Italic. col. 66.

(c) Tom. III. Antiquit. mediævi, Differt. XXXIX. col. 64.

pari occurrenti omnes expensas perfolvet.

Alid erit dicendum, si casu furto, five per infirmamentum Campionis sui, vel alio modo ad pugnam suam firmandam esse praesentia non venerit, quo a praestatione expensarum liberatur. Utrique pariter adveniente, Campiones missam audiant, & arma juxta altare possint benedictionem à Sacerdote accipere, & arma signatur, & postmodum ad praesentiam Judicis utraque pars venit.

Et in Via publica, antiquis temporibus Consue assente, & Missa Regis, talia solemnitates exigebantur in nostra Civitate, videlicet solenne Judice per Tribunali, sedentibus quoque patronis causarum utriusque partis interrogabatur patronus actoris, si confitebatur in causa sedere pro Missa Regis ad appellandum, & ipse de licentia sui clientuli responderet, confiteatur; Et ipse interrogabatur Judicem si confitebatur se in iudicio sedere pro Missa Regis ad pugnam istam audiendam, & iudicandam, & ipse similiter respondebat, confiteatur.

Et in verba solenniter propolius patronus actoris perit licentia à suo clientuli appellat & dicit: Ego talis dico, & ipse meus clientulus suo tempore dicit, quod habet certam suspensionem, quod talis est fur, vel collega furis de rebus designata per libellum, quas res sibi subreptas esse dicit uno furto à tali tempore infra. Hoc illo animo venit ad hoc appellandum, & sic olim jurabat Campio actoris; sed hodie hoc jurat actoris in propria persona si major est, si minor vero sit, jurat Curatorem, vel Tutor ejus. Verba vice, & eisdem solennitatibus admittit reus, & ejus licentia patronus negando respondebat, & jurabat hodie, principalem persona reus si major sit, quod non isto animo venit ad defendendum, & quod non fecit furum vel gustum, nec collegas esse furis, quod verbum Collegas tamen in furto dicitur; si vero sit minor, idem jurabat per Tutorem, vel Curatorem. Ita ita peractis, Juxta sic dicit: Ego autem auctoritate

Missi, quo fungor, Juxta pugnam inde fieri, & postea pugna agens, seu baculus hinc inde permutare gaudiat. Et subsequenter ad Sacramentum actor taliter accedit, ut si per se pugnaturus est, sic jurat, ut ejus patronus appellaverit. Et eo amplius quod si per vim herbarum, vel verbo reus aliquis maleficus non venit ad hanc pugnam.

Sin autem pugnature debet per alium, Campio ab ipso sepius licentia petat in ejus actoris anima, jurare, ut supra dictum est, & nomine suo de malis, eorum Campio reus negando simili modo per se Campione sacramentum subit, quibus omnibus consummatis ad campum pugnaendi causam veniunt, & Juxta, ut nihil ex solennitatibus praetermitteret actoris Campione, vel ipsi actori si pugnabit, scutum sic annuntiam offerebat: Accipe scutum impugnatorem secundum iustitiam.

quoque factum eidem tribuatur sic dicens: Accipe scutum impugnatorem secundum iustitiam, reo quoque qui similiter arma offerebat, dicens: Accipe scutum, & scutum defensionis secundum iustitiam.

Illa solennitates olim ante pacem Imperatoris in Federici in usum fuerunt, & pace verba facta cum Domino Federico Imperatore, qui Mediolano, & alius Lombardis plenam jurisdictionem concessit, pro magna parte iniquissimi solennitates exularunt, & ab ipso Missa Regis Consul Mediolani duellum iudicat, disposuit, & ordinat.

Sed nec in Via publica hodie, sicut olim à patribus iuramentis prestatum, & pugna iudicator, sed in Consilio, ubi fuerat sententia lata, omnia de plano expediebant, abique magis verborum solennitatem; licet hodie quidam sequentes morem antiquorum in verbis solennibus in appellando, & respondendo ex abundantia utantur.

Principales quoque persone hodie per se iurant si fuerint maiores, aut eorum Tutorem, vel Curatorem, si minores fuerint. Campiones vero per se iurant, quod per vim herbarum, vel verborum, vel aliquis maleficus ad pugnam non veniunt, & amplius quod bona fide pugnabunt. Revertit ut de modo pugnandi, quid per consuetudinem nostrae Civitatis obtineat, breviter videamus.

In primis sciendum, quod Campiones semper cum scuto in capite, & fuste certant, nisi de consensu partium aliud fuerit actum. Feltram quoque in dorsum, & in una triba habere permittitur est. Inde est etiam per pravam personam, quam reus meliorem eligere voluerit, pugna fieri debeat.

At si per aliam personam, qua nunquam pugnam fecit, & praecipue quae sit de Villis, duellum spectatur fieri, saepe per scutum & cillam pugna ordinatur; hac tamen omnia, quae dicta sunt, ex iudicis arbitrio pendet; pugna vero secundum iudicis officium ordinatur, si qui occiderit, idem cuius caput suum terram tetigerit, succumbit. Alioquin si genibus terram percussit, vel terram manibus tetigerit, & corpus ad terram non fuerit prostratum, non succumbit.

Judicium etiam aqua frigida eodem tempore à Mediolanensibus antiqua consuetudine usurpabatur. Cui Muratorius, qui de *Judicio Dei*, & *Duelle* geminam eruditissimam Dissertationem edidit in tertio Antiquitatum Italicarum Volumine (d), ex Antiphanis pervetusto Bibliothecae Metropolitani Canonorum Mediolanensium Collegii, & scriptis *Orationum* *Placiti ad aquam frigidam*, quod permissis Oratoribus, invocatoque Deo talia veritatem peragebatur.

De hoc *Judicio* in nostro Consuetudinum Codice, haec leguntur: De Judio vero aqua frigida illud scire oportet, quod tunc demum ad illud pervenitur, cum accusatus, propter pauperem potest pugnare per Campione non potest, nec persona, quae convenit, habilit est ad pugnam. Et iudicantis est diligenter investigare facultates accusati, si reus pugnam per se, vel per alium facere, si ejus facultates solides communi valescent, vel non. Et si minus solidorum centum in bonis habet, ad Jodium periculum pervenit aqua frigida, in quo quidem iudicio per partes sic iuratur, ut superius dictum est de pugna.

Fit autem iudicium aqua frigida per puerum virginem ligatum, & in aquam per eundem dimissum, & si illum aqua non recepit nec submersus fuerit, qui fuerat accusatus succumbit; Si vero illum aqua submersit, & submersus fuerit, obicitur. Illud autem scire oportet, quod si veniens ad Jodium in nostra Civitate non admittitur, licet in quibusdam locis jurisdictionis Domini Archiepiscopi secus obtineat. Sancti Bernardini ad Jodium ferri cadentes in manu continet Antonianum memoratum Ecclesiae Mediolanensis, cui illam vulgavit praefatus Muratorius (e). Cum tamen nihil ipse de tempore ac modo, quo Mediolani haec pugna, ac Judicia publico iure indicantur, charis suis inseruerit, non incongruum duxi, ad illustrandum Patriam Historiam, & manifestum nostro Codice illa proferre.

Plures ibidem assignantur causae in Civibus, ac Criminalibus Conventibus ad iurandum hac Legum remedia; potior erat Furum, si *suorum* *sestorum* *seu*, vel circa *cedebat* juxta Langobardicam Legem. Exceperant tamen aliqui casus & persone, quibus Pugna iudicium praescribi non poterat Municipali statuto; inter alia haec adducuntur: Sed nec de perjurio, jure *nostra* *Cristianissimi*, pugna *statuitur*, & ideo *Lax*, *Langobardorum* *statuitur*, *morit* in *nostra* *Civitate* *locum* *non* *habuit*. Sed si inter *rustici* *Contrarii* jure *nostra* pugna ordinatur, licet jure *Legum* *fieri*.

fieri debet. Aliæ etiam Causæ enumerantur: De iudiciis quæque & gustis sui pæna, veluti si blæum in agris quæ gustasse, vel vitiis telasse, vel arboribus sterilesque dicatur, & damnum fuerit soldorum sex vel plurimum. Et hæc ita cum adjectis Statuti facti tempore Gulielmi de Ardèche Petrusque Mediolani (hujus notum non legitur in Manipulo Florum, ubi Prætorum Mediolanensium fœces continentur ab anno MCLXXXVI.) De morte quæque fuerint, & si ea, quæ post pacem, vel trequum iusta dicatur, pæna, legimus ordinare &c.

Hic Consuequendum, publica Auctoritate inditam eo anno fuisse vim Legis dubitare non sinuit verba expressa in formula juramenti, ad calcem Codicis nostri apposita, quæ debent observari. Non idem tamen incipisse tunc solum Jus Municipale Mediolanense credendum est; siquidem in eodem Consuetudinum libro, ubi de Minis agit, ita legitur: Si Duxer promittat in Instrumento emat expensit, & damnum si daturum absque Sacramento Crederetur, non tamen expere prædicta solvere, nisi Crederetur juraverit. Scilicet per Legem Municipalem, damnum soldorum pro libra, si dictum fuerit asseruerit, absque Sacramento solvere tenetur, quæ Lex inter Statuta reperitur. Adferant igitur ante hoc tempus & Lex Municipalis, & Statuti; sed ex ad minimè pervenerunt. In titulo quoque de Locatione, & Cuiusvis recitatur Statuti, quæ condita fuerant superiore seculo, à Consiliis utriusque Consilii Mediolani tam Reipublicæ, quam Justitiarum, Consilio etiam plurimum Statutum, ad hoc convocationum inter eos aqua lance disponere, atque discernere; enumerantur verò illius Axi Consiliibus hæc adduntur: Girardus Pulvis Consul Reipublicæ, cum in ipso Concilio esset Orator hæc firmavit, & omnia quæ superius leguntur iudavit, die Dominica, in Ecclesia Sanctæ Trinitatis decimo Calendas Octobris. Anus non exprimitur, sed procul dubio fuit MCLXX. Affertur in Archivo Monachorum Charavallensium prope Mediolanum archetypa sententia, læta eo anno in favorem Abbatis ejusdem Monasterii de Charavalle contra quoddam de Puteobello, nonnulla prædicta in locis & suis.

Interprete heretici sui iura esse contendentes. Eam verbis pronunciare in Consilio Mediolani non censet illi Justitiarum Consules, qui in hoc Consuetudinum Mediolanensium libro convenisse dicuntur ad eandem Statuta, quæ tunc promulgata fuerant in Ecclesia S. Theodori, subscriptaque sententia legitur ita, quæ paulo ante dominavimus, Girardus Consiliarius, & Justitiar, aut dicitur Pulvis. Nemo autem ignorat munus Consule in Urbe nostra annuunt ad annuunt, geri consuevit. Præterea die Dominicus, hic enunciat, cum vigesimo Septembris illius anni optime conjungebatur, ut ex tabulis Paschalis colligi potest. Itaque multo etiam ante Patet Consuetudo Legis fuisse editam Mediolanensium Reipublicæ. Galvanus item Flammas, in ubi in Manipulo Florum triplicem regnum hujus Urbis, libente seculo duodecimo refert, electionem Consilium his verbis describit: Consules verò sic eligebantur; Quia enim Civitas de novo fuerat radicata; Nobiles fuerant sui nobilitatis privati, & Populus obtinuit in electione Consilium unum magnam ius, quia ex Aristide eligebatur usque ad centum; illi verò eligebant non de Populo, nec de se ipsa, sed decem ex Nobilibus Civibus de Mediolano, qui erant eo anni Consules, & totaliter Domini Civitatis, & jurabant servare Statuta Communitatis, omni privata affectione postposita. An verò etiam ante existim Frederico I. Imperatoris odio Mediolanensem Urbem, influita jam forent Jus Municipale, & Statuta, delictis eorum temporum, monumentis, asserere pro certo non possumus. Conjectare id quidem licet ex Forma Reipublicæ, quam

procul dubio assumpserit à seculo saltem XI. Civitas nostra, testibus Arnaldo & Landulfo seniore, & vii illius Scripseribus, quos etiam profert Cl. Muratorius in XLV. Dissertatione De assensu à Civitatibus testibus Reipublicæ formæ, atque origine libertatis (7). Quis enim credat, novis creatis Magistratibus, neminem intendisse animum ad peculiares condendas Leges, quibus conservanda publice privaque Civium tranquillitati propitiusceret?

Quæ hæcenus descripti, minime antequam Franciscus Crassus in suo De Origine Juris Mediolanensis libello, quem primo seorsum, dein simul cum Novis Mediolani Consuetudinibus edidit; sicuti neque quidquam protulit de novis Statutis Communis Mediolani, à Consilio generali Novemcentum, aliisque Civitatis regimini præsentibus, anno MCCXXX. promulgatis, quo tempore collatum fuit, decreto eorundem Imperium Mediolanense nobis & egregio mihi Axi Vicecomiti, Galeazzo I. filio, quorum omnium publicum Documentum edidit in Jus Municipium Vicemcomitis Cl. Joh. de Sironis de Socio; fortasse enim ita in Manuscriptis tunc licentia Codicibus fuisse illius oculis subripere. Porro non alius ipse Leges à nobis Magisterbus conditas ignorat, quam Consuetudines Friderici hujus unum volumen à Mediolanensibus Jurisconsultis, Frederico I. Imperatore redactas; ait postmodum, vendicari ab Pace Consuetudinis libertate, Prætorum Edicta apud nos jovialissimè per Legibus; demum ad Matthiam Magni Vicecomitis tempora deveniens inquit, ex capulo prævaluisse Turrianos, itaqueque subdit; Et tunc primò Mediolani Leges Municipales condite. Quid hæc Leges continerent, quibusque Auctoribus compilate editaque fuerint, neque Crassus inquit, neque mihi veteres Codices evolventes innotescere possunt; citibus tamen quæ ille definitur, Mox ipse Juris conditum utriusque in Urbe nostra, ex aliis superioribus testimonibus locutur evincere. Certiora locum quidem Crassus, cursum quidem, sed diligenter enunciat de latis subinde Legibus à Marcha Magni Vicecomitis filiis, aliisque subsequentibus Mediolani Principibus usque ad Carolum V. cupis demum auctoritate Novarum Consuetudinibus, Jus adhuc vigens, Consilia nostra fuit indicium.

Id unum in Francisci Crassi libello minime dimentendum censeo absque annotatione, anctari nempe fiam Jo. Galeazzi Vicecomitis, primi Ducis Mediolani, ab hoc Auctore, ac si in ejusdem Statutis Ecclesiasticum libertatem plurimum violaverit; sit enim: ut Sylva Ductorum proposuit, præsentem, omnia libertatem Ecclesiasticam passim decem. Porro in Ambrosiana Bibliotheca celsitudo prægrandis manuscriptum volumen Statutorum, quæ promulgata fuerant iussu ejusdem Joannis Galeazzi anno MCCXXVI. characteribus illius temporis exaratum; ibi autem post abrogata vetera Ordinationes, indicantem novorum Observantium, statim subiungitur: Statuitur, quod si aliquis præsentium Statutorum, reparetur in aliquo contra libertatem Sanctæ Mariæ Ecclesie, quod sit cassum, & irritum, & nullum valoris ac momenti, & pro non factis habeatur, in quædam esset contra dictam libertatem. Consultum neque optimus Princeps, peruvio hoc decreto, reverentem, quam ergi Romanam Ecclesiam professabatur, cuiusque gloriam statim ab initio per oculis habuit, quemadmodum docet sequens Exordium: In nomine Domini. Hæc sunt Statuta, seu iura Municipalia facta, seu compata ad Magnificum & gloriosissimum honorem Domini nostri Jesu Christi, & Beatissimæ Virginis Mariæ Mariæ ejus, Johannis Baptistæ Protectoris omnium Longobardorum, & Beati Ambrosii dignissimi Confessoris, ac Laudabilis Protectoris & Defensoris Communis & hominum Mediolani, ac totius Curie Castellis, & veneranda Sacrosanctæ Romanæ Ecclesie, & Sacri

Imperii, nec non Illustris Principis, ac Magnifici & Excelli Domini Domini Johannis Galeaz Vicecomitis Dei gratia Domini generalis Mediolani &c. Civitatis Veronensis, Imperialis Vicarii generalis, & diviti in octo libris, quorum octo Librorum nomina sunt hæc, Jurisdictionis, Medicationis, Civitatis, Extrajudicialium, Viduallium Ducis romæ, Mercatorum, Mercatorum lane. Prescriptum hinc Codici nomina eorum, qui Mediolanensis Civitatis regimini tunc præsidebant, nec non Jurisperitorum, quorum sapientia, consilioque, unico volumine comprehensa atque emendata fuisse superiorum temporum Statuta, & Literarum Confirmationis Johannis Galeaz Ducis Mediolani, ac forma promulgationis peractæ die Jovis, terriedecimo mensis Januarii in Vesperis, anno prædicto MCCCXCVI. Quamvis verò Sapientis Prudentisque condita sint hæc Leges, unum Trilatis Calchi testimonium probat, quod in descriptione Nuptiarum Johannis Galeazii Sfortis, & Hæbellis Aragonis Oratorem refert, habitum coram Neapolitano Rege, ab Antonio Trivulzio Episcopo Comenii, postea Cardinali, in qua hæc leguntur: „Magistratus & populus jura præscripti: „(Dux ille primus Mediolani), quibus non subditi solum parcerent, sed quibus propter acquiescentem Moderationem Civitatis temperare visum, remissius, vulgari, ut de ab externis Nationibus appetentur, ac diu crebrite undique Legationes ad ea describenda venturum.

Ad calcem memorati Codicis leguntur Statuta, quæ condidit Johannes Vicecomes Dei gratia Archiepiscopus, & Domini Mediolani anno MCCCXVIII. Placidus Pucinellus (*) narrat ex Corio, à Johanne Vicecomite Archiepiscopo, & Principe, demandatum fuisse provinciam emendandi jura Municipalia, aliquot ante annos in Volumen unum congesti, duo decim Jurisconsultis, atque unum ex eis existisse Antonium Reffum, non tam Legum, quàm amoniorum etiam facultatum peritiam intrinsecum. Nihilominus diu illa vim obtinere minime poterunt; siquidem certis ex causis in suspensum manserunt, de mandato quondam hinc memoris Magnifici Domini Domini Læstini Vicecomitis, Domini Mediolani. Quod in evolvendo hoc Volume anni maduerit, id est, obliuiscantur profertur fuisse, secundo XIV. à nostris Civibus velissemus illud barbaram Dominationis, cujus scripta lege indicabatur, ut in causis dubiis præsumitur, aut ad judicium apud frigidum, & ferri constanti provocatio fieret; nullum enim in hisce paginis de irregulorum, atque esserata hac in iudicis functione, superiore seculo adhuc vigente, verbum occurrit. Quocirca, gratulari merito possumus Civibus nostris, ferale id jugum excussum citius, quàm ab aliis Nationibus, apud quas perdurasse usque ad seculum XVI. iniquam hanc legem testatur cili Cl. Muratorius (g).

Veni nunc ad Codicem Statutorum prædicti anno impressum. Id quidem nulla Principis auctoritate, aut decreto firmatum legimus, sed eo prioris Ordine, quo jura Municipale per ea tempora Mediolani usurpabatur, & manifestis Codicibus in lucem proditum nemo poterit dubitare. Incipit autem à Crimenalibus, (spæcieque occurrente Literarum Principum Vicecomitum, & Sfortiarum ex Archivis depreto, quibus illi per varias vias Mediolanensis Populi jura regimini, ac Mercature præcipue commoda profertur. Additur in fine Codicis, quem Ambrosiana tenet Bibliotheca, manuscriptum exemplar prolixi Decreti circa civiles Causas, editi ac promulgati à Johanne Galeaz Vicecomite anno MCCCCLXXXVI. die secunda mensis Octobris. Quis fuerit Paulus ille Suardus, cujus ære diligentiæ absolutum diximus præclarum hoc Opus, hæc usque nondum innotuit.

Tom. I.

A Plures Paulus Suardus vidit libens illud seculum, doctrinæ famæ, & Scriptis illustres; alterum Bruns insignem Grammaticum, cujus laudes interfuit Eruuditissimo Operti suo de Brunsiana Literarum (h) Eminentissimo Quirino; alterum Mediolani, cujus Theophrasti Aristarchum, Clarissimi Dilectissimi Collegii Mediolanensis Physicæ auctoritatis prodit in hac Urbe, typis Joh. Angeli Scienzaecler anno MDVII. Præter istos, alium circa hos annos inventi, Mediolanensi Notariorum Collegio adscriptum, cujus nonnullæ publicæ tabule propria manu signatæ in Archivis adhuc supersunt. Hunc, utpote in Foro veterum, crediderim edocui nostris Statutis animum, optemque adhibere.

B Inter ceteros Principes, qui Mediolanensem Rempublicam jussit, magnificenti, Arioni & Literarum cultui in summum splendorem adduxerit, peculiari recensendus est laude Ludovicus Maria Sfortia Vicecomes, dignus immortalis apud nos memoria, nisi adeo nimia domandi ambitio, Imperium, Urbem, Familiam, seque etiam ipsam accubis calamitatibus involvisset. In frustra tentum à Majoribus suis opus aggressus redigendi in accuratum Ordinem magnam illam Decretorum ac Legum congeriem, quam Philippus Maria Vicecomes inlonge suo triginta quinque annorum principatu condiderat, Statuta Civitatis editi anno MCCCXCXVIII, præfixis volumini Literarum manu propria subscriptis, quas, utpote Mediolanensi Civitati admodum decoras, recedendas coëgit Horatius Carpanus, clem. Lucubrantes suis commendatissimas in jura omne.

C Municipale Mediolanense vulgare. At cum optimus ille Princeps, Majores nostros à primis incitis Leges proprias tantè prudenter delegerit ac scripserit, ut perventum in hac Civitate Gallia Urbis dignam. Civitatem Mediolanensem duxerit, quam in hoc jure deligendo imitari deberet. Policinus ibidem fuerat Ludovicus se propendit reliquis Mediolanensis Statuta editum; sed ingruentibus Gallorum armis primò concussus, deinde fractus, abductusque in milicam captivitatem, imperii successori Ludovico XII. Francorum Regi implendum hoc consilium reliquit, quemadmodum etiam peractum est, approbis edicere anno MDIII Statuta Mediolanensium. Hunc etiam tandem Ludovicus Maria Sfortia trivis Franciscus Crallus, quod tempore, à Alexandro VI. Pontifici Max. satisfecerit, omnia, quæ Ecclesiasticam libertatem laedere videbantur, unico edicto aboleverit. Verum de his satis.

JOHANNES BERNARDUS FORTIS.

Plura veterum Auctorum opera, ad studiosior commodum edita hoc anno sunt Mediolani, in quæ Elencho referam; peculiari tamen annotatione dignum est *Presbiterium Ecclesiasticum* à Joh. Bernardo Suardo, Ordinis Eremitarum S. Augustini conscriptum. Præfessit in hac provincia admodum, *Gualtheri Brvi Ordinis Fratrum Minorum*, ac antiquorum Brutorum stirpe in Cambria natus, qui Opusculum *Diffinitionum Presbiteriorum Brvii ex Glossis Sanderum* contexit. Hujus Scriptoris meminit Carolus Dufréne in Præfatione ad Glossarium medicæ & infirmæ latinæ (i) afferent, canidem obisse anno MCCCXVI, ex Wadding Annalibus, in quibus ad illum annum quidam Viri Flogium præfignitur; sed cum ordinem Librorum Sacre Scripturæ sequitur, Glossæ potius quam Lexici nomine donandum, censet. Eadem viâ incellit Auctor Libri, qui inscribitur *Memoriae*, seu, ut grecum ferè vocabulum *Memoristropus*, verba omnia exposita, quæ gradatim occurrunt in Genesi, Exodo aliisque Sacris Testamini utriusque Libri, & Prologi; quæ imò Etymologiam vitæ ipsius reddit, inquam in

k k

pra-

(*) In Chron. Glaziz. Cap. CXLI.

(g) Auzanet. Medii Axi Tom. III. col. 496.

(h) Flut. II. fol. 31.

(i) Num. XLIX.

præstationis calce, & quia morem gerit saluti decorus. *Pontageti*, qui *gressus divini parvulorum*, *Mammotrectus* pariter appellari. Tanto plaudis exceptus fuit hic labor, tanque sollicita typis excolus, ut in ipsa arca Typographica inibi Mogum primam anno MCCCCLXX. lucem vidit, dein certatim reliqui Imperfectos, fusi quique in Urbibus, usque ad finem Seculi XVI. illum vulgare perreperunt; Ducangio enim telce, Venenit iterum impressus fuit hic liber anno MDXCVI. Quod tamen raro evenit, in tam uberi Editionum copia. Auctoris nomen alta lepidum oblivione jacebat, gloriam omnem occupante titulo ipso *Mammotrectus*, qui ab Auctore femel ecogitatus, atque unice semper libri infcriptus, ejusdem memoriam profus obliteravit; sed illum immortalis reddidit Lucas Wadingus, qui cum in Elencho Scriptorum Ordinis Seraphici, tum in Annalibus ad annum MCCCXCIX. (1) *Johanni Marchino de Regio* fuisse Minorum Familii, illustri hujus editi fuisse laudem attribuit. Secutus Wadingum est in eodem affigendo Auctore Ducangus (m), ac postremo Johannes Guafchus, antiquorum Patriæ suæ, aempe Regia Lepidi, Rhetorum monumenta recensens, in Historia Italica ab ipso diligenter elaborata Academia illius Urbis, de qua omne Contervatio hinc suo restituta, plura etiam alia ejusdem Scriptoris Opera tum impressa, tum manuscripta commemorans, quæ non tam doctriam, quam pietate illustrem fuisse illum testantur. Atas Marchesini id dubium vocatur, cum discors à Wadingo Sixtus Senensis (n) assertat, eundem floruisse anno MCCCCL., prior tamen est Wadingi auctoritas, qui Ordini sui Archiva ex instructo scrutatus, cum Seculi XIII. Scriptorem facit; Sixtus verbò Senensis eo tantum tempore vixisse illum credidit, quo ejusdem Opera io lucem prodire, ut suspicari se ait Cl. Guafchus: mala verbò id pro certo esse videtur, cum neque Auctoris nomen Sixtus relexerit. His attentis evadendis immolari aliquatulum placuit, cum superius citum in Urbe nostra *Mammotrectus* prælim fuisse, adeoque ad literarum typographiam Mediolanensis hirciam illa quoque pertinet.

Ex hæcortis allatis patet, libros, qui impressionem *Vocabularii Eccllesiastici* apud nos peractam præcessere, complexos quidem fuisse Bibliarum omnium vocum explicationem, sed diversa profus lege ab ea, quæ Lenica instrumitur, ut videlicet ordine alphabetico cuncta procedant. Itaque hujus prælim inest labori, quem solcepit Eremitanus Auctor, fuscque prælim nostris laus, quod prima divinos tractantibus Codices, Sacram Læterarum itidum facilius commodissime reddiderim. Licet verbò modestus Auctor in Prælogo fontes indicaverit, oempe *Mammotrectum* ipsum, & *Papiam*, à quibus latines fons derivavit, nihilominus de re Ecclesiastica beneemerit fuisse, cum rudem inopemque, ut vellet, ideam obsideret optulensissimæ atque elegantibus Bilibus Lenici, quæ in præfationum tanto cum eruditionis fructu ac volupate versamus. Cenotium, virgam in hoc Vocabularium distributam fuisse à Francisco Philelpo, tunc Mediolani degente, ex eo in-

A telligo, quod in calce exemplaris à me inspecti, inter vicia impressionis calamo emendanda, ita leguntur: *Magdalene Magdalens altum acuit*, Corrigitur: *Contra Opinionem Mammotrecti hic positam*, dicit Philelphus. Vir doctissimus, quia cum Græci dicant *Magdalini Magdalens per itea*, quæ litera apud nos efficitur *i* longum, itea *Magdalene*. *Magdalens penulimam producit*, *Pafcha Pascha*. *Hi*, ideam Philelphus contra opinionem Fratris Johannis (Cresconi) Carmelitani inquit, quod est nulla dæctio lena neutri generis sit prima aut quintæ declinationis, *Pafcha* non est dæctio lenas, sed barbara, ideò quævis sit generis neutri, debet declinari *Pafcha*, *Pafsa* &c.

B Nunc aliqui de Auctore ipso sunt enuncianda. Saonensem pueril fuisse nemo est qui ignoret, sed è qua illuc prodierit, Chronice Eremitani Ordinis flect. Id nobis innoteceit ex Codice ipso Mediolani edito, in quo ad calcem ita jacent: „Ad honorem Dei, omniumque Sanctorum impressum fuit hoc Opus Fratris *Johannis Bernardi Fortis Saonenfis*, Ordinis S. Augustini, Mediolani, per excellentes Officines Leonardum Pachet, & Ultericum Scinaceler anno Domini MCCCCLXXX. „Ejusdem famam præclaro Elogio postulis commendavit Hieronymus Romanus, in Chronica Ordinis Eremitarum S. Augustini, hispanice lingua conscriptis (o), ubi hæc, ab illo idiomate in latinum translatâ, scribit: „Fr. Johannes Bernardus de Savona, vir magnæ Sanctitatis & Religionis, floruit per hæc tempora (anno MCCCXCV.) in Congregatione Lombardie, & circa dubium lux atque ornamentum fuit Ordinis nostri, sepultus in Conventu Urbis Saonenfis. „Aloysius Torrellus in concitendo Seculo suis Augustinianis (p) hoc præconium memorans, ait panegyricam esse Orationem paucis verbis expletam, quæ nihil illustrius ad celebrandam hujus viri memoriam profertur perat; sed neuter de literatis ejusdem itidum, atque hoc *Pæsch* ordo editio mentionem agit. Illud tamen tanti miltitudinis dux *Benedictus Pucius* Monachus Camaldulensis, ut recudi curaverit Venetiis anno MDCCXVIII., ad ipsius suo loco, quæ in calce erant, emendationibus, novoque fecit impresso Additionem Novissimam. *Verborum, ac Urbium, unâ cum Gnomarum natura* explanant, quod ipsemet Pucius concinnavit, dicavitque Vitali Zuccollo Patavino, S. Michaelis de Muriano, Camaldulensis Ordinis Abbati meritisissimo. Nec minoris plausu exceptum fuit hoc Opus, etiam primo illo Typographico Seculo; necum enim Mediolani impressum illud vidi nonnisi annis, editionem curante Raphaële Peragallo, cujus nomen legens Epigramma eidem adjectum anno MCCCCLXXXIX. nobis servavit.

Non tantum Auctori, qui me perscripsit habenda

Sunt gratæ, quam quæ mi dedit esse tunc.

Raphaël hui igitur merito Peragallus habet

Cujus ego impressum me nudi quiguit habet.

(1) Num. V. esse. Rom. anni 1711.

(m) Ibid. nam. L.

(n) Biblioth. Sinica. V. *Mammotrectus*.

(o) Centuria XII. fol. 104.

(p) Tom. VII. fol. 464.

ANNO MCCCCLXXXI.

FRANCISCUS PHILELPHUS.

Philippus sum ad annum MCCCCLXXXI. me hoc loco de *Francisco Philelpho* huculenta elocutione: comprehendis promissam viam aperient ejusdem Oraciones, & alia quidam Opuscula procul dubio praesentem anno in nostra Urbe vulgata; licet enim Editio ista confectis caret annotationibus loci, temporis, & Typographi; id tamen dilucide indicat praefixa iisdem Auctoris Epistola. Dirigit illam Philelphus ad Ludovicum Mariam Johannis Galearii Sforzæ Tutoris his verbus: „Franciscus Philelphus Ludovico „Marie Sforzæ Bari Duci, ac Ducali primario „curantem Salutem plurimam dicit. Quam parvo- „talem quondam pro nobilissimo illo Principe patre „no Francisco Sforza Oracionem habuissim, idcirco „ad te dedi, quia multa in ea leguntur, quæ ad „illius laudem & immortalitatem pertinent, cujus „me studiosissimum esse non ignoras. Huic ego cum „nonnullis Oracionibus & Operibus meis, duas sub- „jeci Oraciones, quarum alteram habueram in fu- „nere Divæ illius Viraginis Blanche Maris, & item „alteram consolatoriam, quam jampridem scripse- „ram ad Virum Patricium illum Venetum Jacobum „Antonium Marellum de obitu Valerii filii, nem- „pe qui hæc tres Oraciones diligenter lectuavit, „ut mea fere opinio, tum verò quæ ad animarum „immortalitatem pertinent, animadvertet, non- „inepte à me esse pro tempore & discussa, & dis- „putata. Nec mihi pariterendum fuit, pro- „pterea Oracionem illam consolatoriam ad Jacobum „Antonium Marellum *rursus hoc tempore cum his- „torie imprimendam*, quoniam quæ ante fuerat Medio- „lani ab aliis quibidam impressa, cum pluribus in „locis depravata, corruptaque offensa, fore in „scilicet factum fuerit, seu incidenti, nefas affir- „mate. Quod si quaeris, quibus in personis „delectet studiis, quid tunc me putes cogitare, qui „non longe absum ab octogesimo quarto ætatis an- „no, quam ea omnia, quæ à Philosophis Theo- „logisque acutè sunt & subtiliter disputata? Hæc quæ- „stia nisi brevi cognoscis. Vale mi humanissime „Principes, & me commendatum habe. Mediolani „ex *Ædibus* meis VI. Kalendas Joias MCCCC „LXXXI.

Consilio integram hanc Epistolam transcribere libuit, tum ut videretur Mediolano, atque huic anno ista Editio, cum ipse Philelphus afferat se illam curasse imprimendam *hic tempore*, quo Mediola- ni degebat, ac propterea fuit suis me oculis, ut ac- ceptior redderetur; tum ut ipsius ætas, quæ apud Historicos controversa est, clarius innotescat.

Nonnullos insignes superioris ac recentis *Ævi* Scriptores memoravi, ubi de *seculis* hujus *Inditi*, & *Opus* sermo fuit, qui obisum Philelphi anno MCCCCLXXX. constantè fuerit; nunc alteram, producere lubet Erudivissimum Virum, nempe Johan- nem Baptista Riccardum, cujus *Observationes Criticæ* contra *Pogoniam* Jacobi Lenfant, italicè scripser, Venetiis prodire. Is inter Adversarii sui errores hunc etiam fugillat, quod mortuum Philelphum an- no octogesimo primo Seculi XV. enunciasset, cum, ut ipse ait, superiore anno jam suis cecidisset. Ad hanc retellendam incongruam emendationem non- alio teste opus est, quam Philelpho ipso in hac Episto- la, afferente se, cum illam scriberet, nonlongè ab- fuisse ab octogesimo quarto ætatis anno; cum enim

A in lucem prodierat anno MCCCXCVIII die XXV. Julii, ut sepius in Epistolis suis testatur, neque integri duo menses supererat inchoando octogesimo quarto, quem hic memorat, anno. Quando autem illius mors acciderit dubitare non licet; siquidem diligenter eam adnotaverat duo celebres Mediolanen- sis Historie Chronographi Dominus Boffius, & Bernar- dius Corius, non tam coevi Philelpho, sed for- tasse etiam familiares ejusdem; uterque enim in suis Patriæ Annalibus testatur reliquit, Franciscum Philelphum Poetam, atque Oratorem eximium exoritur Julio anni MCCCCLXXXI. Florentie diem extre- mum obiisse, curatè namque Mediolani hac editio- nem Operum suorum sub exitum Maji ejusdem anni, ad Florentinam Urbem se contulit, ibique sui longi- nioris desatigatione, sui ætatis caloris interperci- stitibus, ingravescente insuper longævæ ætatis pon- dere, ferat morbo correptus è vivis exivit. Pro- fectum autem illuc fuisse clari discimus ex Epistola „Francisci Puccolani, praefixa XII. *Panegyricis* *Ver- rum*, ab ipso editis Mediolani, è qua paulo post aliqua deceptam. In quodam codice inedito, & re- lato ab Auctore Additamentum ad Vossium (2) Bartholomæus Fontius scriptum reliquit, vocatum il- luc fuisse Philelphum, ut græcas latinæque literas ibidem publice profiteretur, & quæ factum in ex- literario munere ob ejusdem mortem, quæ ad Floren- tinam Urbem via delato Carbedam, vitanque, furripuit.

C Quodcumque verò esset opus illud, quod Philelphus non longè abest ab octogesimo quarto ætatis suo anno, se à Philosophorum, ac Theologorum disputa- tionibus collectum elaborare afferebat, promitte- batque Ludovico Maria Sforzæ cum ciuita elendum, his verbis: *Hæc quælibet sunt brevis significationes*, non alio- porè existimo fuisse, quam librum quædam de mor- tui discipulis, quos Franciscus Robortellus, adhuc extremam spectantes manus, ex ipsiusdem Philelphi autographo desumptis, vulgavitque Venetiis an- no MDLII. In istis enim Ethicorum Sapientum do-ctrinam cum Evangelicis præceptis ad rectum mo- rum regulam instituatam conciliare propemodum, studet, quemadmodum summa cum laude tunc Viri adnotavit Robortellus in Epistola concupatoria ad Johannem Donatum Patricium Venetum, quamvis non ita facile asserendum foret, quod idem Au- ditor subiungit in calce ultimi libri, sequens: „Re- „sponsum, quod hunc libro quinto deest, inquit Phi- „lelphi (sax nobis invidendum; sequegensque enim „scriptum annum, cum hanc scriberet, agens (ut „in initio ferè Libri quare ipse affirmat) moroseque „præveniens insperata, supremam operi manum ad- „dere non potuit. „Siquidem cum Philelphus vi- suis adhuc fuerit integro penitus quæquæque post in- corporem quorum hujus Opus librum, non interrup- tum certe quæque complementum fuisse ex ea, quæ adducitur causa, semper festina inopiata morte, sed ex alia credendum est; et quæ fuit, adducere ab ipso Mediolano Romano, ubi Tullianus Ciceroni Philelphum valde strenue publicè legisse testatur Alexander ab Alexandro, qui usus ex illius Auditio- nis erat (b). Id etiam aperte docent tum ejus Oratio ad Sixtum IV. à quo Romanæ accersitus fuerat, tum altera ibidem habita in principio studiorum an- no MCCCCLXXXV. in eodem Codice inest. Imò in Oracione de suo in Urbem reditu ad prædictum. Summum Pontificem narrat, se Mediolanum iterum, contulisse, atque ibidem diutius quam par erat mo- ratum

D non longè abest ab octogesimo quarto ætatis suo anno, se à Philosophorum, ac Theologorum disputa- tionibus collectum elaborare afferebat, promitte- batque Ludovico Maria Sforzæ cum ciuita elendum, his verbis: *Hæc quælibet sunt brevis significationes*, non alio- porè existimo fuisse, quam librum quædam de mor- tui discipulis, quos Franciscus Robortellus, adhuc extremam spectantes manus, ex ipsiusdem Philelphi autographo desumptis, vulgavitque Venetiis an- no MDLII. In istis enim Ethicorum Sapientum do-ctrinam cum Evangelicis præceptis ad rectum mo- rum regulam instituatam conciliare propemodum, studet, quemadmodum summa cum laude tunc Viri adnotavit Robortellus in Epistola concupatoria ad Johannem Donatum Patricium Venetum, quamvis non ita facile asserendum foret, quod idem Au- ditor subiungit in calce ultimi libri, sequens: „Re- „sponsum, quod hunc libro quinto deest, inquit Phi- „lelphi (sax nobis invidendum; sequegensque enim „scriptum annum, cum hanc scriberet, agens (ut „in initio ferè Libri quare ipse affirmat) moroseque „præveniens insperata, supremam operi manum ad- „dere non potuit. „Siquidem cum Philelphus vi- suis adhuc fuerit integro penitus quæquæque post in- corporem quorum hujus Opus librum, non interrup- tum certe quæque complementum fuisse ex ea, quæ adducitur causa, semper festina inopiata morte, sed ex alia credendum est; et quæ fuit, adducere ab ipso Mediolano Romano, ubi Tullianus Ciceroni Philelphum valde strenue publicè legisse testatur Alexander ab Alexandro, qui usus ex illius Auditio- nis erat (b). Id etiam aperte docent tum ejus Oratio ad Sixtum IV. à quo Romanæ accersitus fuerat, tum altera ibidem habita in principio studiorum an- no MCCCCLXXXV. in eodem Codice inest. Imò in Oracione de suo in Urbem reditu ad prædictum. Summum Pontificem narrat, se Mediolanum iterum, contulisse, atque ibidem diutius quam par erat mo- ratum

E non longè abest ab octogesimo quarto ætatis suo anno, se à Philosophorum, ac Theologorum disputa- tionibus collectum elaborare afferebat, promitte- batque Ludovico Maria Sforzæ cum ciuita elendum, his verbis: *Hæc quælibet sunt brevis significationes*, non alio- porè existimo fuisse, quam librum quædam de mor- tui discipulis, quos Franciscus Robortellus, adhuc extremam spectantes manus, ex ipsiusdem Philelphi autographo desumptis, vulgavitque Venetiis an- no MDLII. In istis enim Ethicorum Sapientum do-ctrinam cum Evangelicis præceptis ad rectum mo- rum regulam instituatam conciliare propemodum, studet, quemadmodum summa cum laude tunc Viri adnotavit Robortellus in Epistola concupatoria ad Johannem Donatum Patricium Venetum, quamvis non ita facile asserendum foret, quod idem Au- ditor subiungit in calce ultimi libri, sequens: „Re- „sponsum, quod hunc libro quinto deest, inquit Phi- „lelphi (sax nobis invidendum; sequegensque enim „scriptum annum, cum hanc scriberet, agens (ut „in initio ferè Libri quare ipse affirmat) moroseque „præveniens insperata, supremam operi manum ad- „dere non potuit. „Siquidem cum Philelphus vi- suis adhuc fuerit integro penitus quæquæque post in- corporem quorum hujus Opus librum, non interrup- tum certe quæque complementum fuisse ex ea, quæ adducitur causa, semper festina inopiata morte, sed ex alia credendum est; et quæ fuit, adducere ab ipso Mediolano Romano, ubi Tullianus Ciceroni Philelphum valde strenue publicè legisse testatur Alexander ab Alexandro, qui usus ex illius Auditio- nis erat (b). Id etiam aperte docent tum ejus Oratio ad Sixtum IV. à quo Romanæ accersitus fuerat, tum altera ibidem habita in principio studiorum an- no MCCCCLXXXV. in eodem Codice inest. Imò in Oracione de suo in Urbem reditu ad prædictum. Summum Pontificem narrat, se Mediolanum iterum, contulisse, atque ibidem diutius quam par erat mo- ratum

rarum esse, ob domesticam calamitatem, que infestis intrabaritur. Itaque complendo huic Operi non-vita, sed tempus insuperum inter iuncta & moram alibi in Urbibus desit; præcipue enim viro adeo facundo, semperque illud intento, incredibile fit quinque annos steriles exsistisse, ut intra hoc tempus ne quoniam librum huius Operis minime valla molis ab solvere possent. Ne tamen refragari omnino videatur Roberto illi assensum, subdam, non posse, ut re- stitutum Mediolano calamus denuo arripere, neque ipso tempore, quo ad Ludovicum Mariam Sfortiam superiorem Epistolam dedit, ad periculum inter- mittum opus incubaret, sed morte post paucos men- ses vitam præcedente infestum reliquit.

Edino autem ita, quam valde rarum esse ea huc usque dictis conijcere licet, continet Orationes Functas, supplices diversas, Consulato ad Jac- cobum Antonium Marcellum de Valeris filii obitu, ab ipso Auctore pristino notis restitutum, Rhetori- cam Aristotelis ad Alphonsum Cardinalem, Apoph- tegmata Plutarchi ad Philippum Mariam Mediolani Ducem, Apophlegmata ejusdem Laconica ad Nico- laum V. Summum Pontificem, Epistolam ad Frede- ricum Cornelium de Legibus, Instructionem italicam bene vivendi ad illud Principem Philbertum Ducem Sabaudia, quam a se conscriptam ait, etiam ad po- bulatibus Magnifico Equite Rustico de Mores, & Nobilissimo Viro Johanne Baptista Caluso, Epistolam denique Consulato ad Petrum Iulianum Philo- sophum nepotem suum, de obitu Alinae Maris dile- ctissime, cujus aliqui fragmenta superius jam dedi- mus.

Hactenus de impresso Codice, nunc de Auctore ipso est differendum. Aneque tamen quidquam de ejusdem vita rebusque dictis enunciam, inmedium monentium, futurum Erudit non injucundum, ut reor, proferre placeat. Cum Bibliothecam & Ar- chivum spectatissimum Mediolanense Metropolitani Capiti lustrarem, in manus meas incidere ultimæ Francisci Philippi tabula, Anno MCCCCLXXII. Inscriptione sexta, die Martis, XXIII. Februarii con- ditæ, atque in pergamena conscriptæ, usque per- ductis non modica me conspersione lætitia pensæ, cum prævia hac facie, celebris illius Viri, ejusque filii Johannis Marii Philippi illustrandæ memoriæ, non- dum suis hæcenus explorare, opportunum lumen, affundit inuener. Eas illico in Adversariis meis per compendium concepti, ad contentum coram- munitam profectus, quam Historiam Literario-Typo- graphicam Mediolanensem inferere meditabar.

Itaque in memoratis tabulis, post consuetas Ta- bulationibus formatas, cum *Miles clarissimus, & præ- cipue sanctissimus Petrus Laurentius Francisci Philippi hæc*, huc leguntur, eundem ab eo in prima & secunda, quod si coniungas, eundem mortem in Urbe Mediolanensi, tum- liri vult corpus suum in Ecclesiâ Mariæ Servorum, in Sepulchro novo, in quo nec humatus sit, nec hu- mani possit alius quam ipse. Jacobus Philippus Bergomensis in supplemento Chroniconum lib. XV. tractu, Franciscum Philippum sepultum Florentiæ fuisse apud *Annuntiationem Servorum*, idque ut valde constantem veritatem credi potest, cum ex his ta- bulis peculiare Philippi obsequium atque amor erga Beatissimam Virginem, ejusque Servorum Ordinem elucescat.

Legit deinde Dominæ Laure Magdalensæ de *Mazonis*, fuz legitime uxori præter Dotem, & *Bona paraphemata*, Florenti ducentos, valoris *ad comparum solidorum triginta duorum impensam* pro quibus Florenti, indumenta omnia &c. *omnesque indutras infundatissimas univertales, Tu- tricem Fibrum, &c. cum pila pecti ut. Domum* dictæ Dominæ Laure commendat Filios suos na-

tales, videlicet Sfortiam Carionem, & *Cas- rem Eufrazium*, uni cum Cyro Nepote sui Abia- tico, erga quos se ait non dubitare, eam se ita- humanam benignamque præstaturam, ac si illis, quodammodo gratificetur. Fuit hæc certis Philippi uxor, que tamen diu postmodum non superstit. Siquidem cum Roman evocatus à Sixto IV. fuisset Philippus, constituit pro mercede suspensum lib- eris Ducatus aureis quingentis in singulis annos, ut ipse restitueret in Epistola ad Ludovicum Faba- tum (c), ibique ita ageretur Anno MCCCC- LXXV. habita publicè Oratione in Tululanis M. Tullii Ciceronis Quæstiones, que legere inducunt, quæque, ut diximus, adolescentulum se audivisse, testatur Alexander ab Alexandro (d), Mediolanum reversus est, ut Uxorem, Filios, reliquique Fa- miliam secum ad Urbem duceret, eo sub celo vi- tum omnem acturus. Verum obtinuit ejusdem consilii acerba calamitas; amissa namque duobus Lib- eris, & Matre ipsa ob longævum morbi ineluctabilem penit spiritum agente, filius Roman redire coactus est, quodammodum solus venerat. Rem omnia- nareat Philippus in Oratione ad Sixtum IV. *De* *us Urbis reditus iniquitas*. Impedimento mihi fuit, quod senis fangi officio meo quorem, repentinus, ut cetera missa faciam, duorum meorum Libero- rum casus, mihiq; pro humane inebellatiss- conditione adeo modo molesto, quippe qui per paucorum dierum intervallum vitam desereret, preclarez illi quidem indolis & magis ipse (Ca- sar, & Fredericus Agathus vocabantur), et in mar- gine ejusdem Orationis legitur) Agebat enim statim *annum alicui septimum, aliter octavum, cum* *et* *vigerent & sperarent longè magis quam pueri. Ex* *quorum inopinato celerique obitu misera Mater,* *mihiq; carissima, tantum animo dolorem, mo- roremque concepit, ut in vehementissimum agro- rationem incidit. De cujus brevi recuperanda,* *valetudine cum eruditissimis, prudentissimisque Me- dici mihi fuaderent, coactus sum eventum rei ex- pectare, ut non inanis omnino reversisset Mediola- num possem exultarim. Sed oh quam vana,* *quim mutabiles sunt casus humane nature, quim* *miserabilis conditio nostra omnes! Cum vix jam* *foret Uxor convalescente, meque inerti accingentem,* *vel potius jam esse in igne, nova calamitas fu-* *pervenit; illa enim acceptis intra præcordia peni-* *tus acerbissimis illis amissum filium valenti-* *tus, cum duxit ea perpeti non posset, repente* *propter abominum partum, quem ante illeum,* *obitum passa fuerat, ita vixit, ita examinata est,* *ut moris ipsi prope concederet. Reverta autem* *obisse Lauram Magdalensem post reditum in Urbem* *Philippi, tribus relictis Filiabus, que paternam* *dies, itaque noctes præsentiam, subdudumque ejus-* *dem miserabiliter implorabant, legimus in Gabrieli* *Paveti Fontane Invektiva contra Georgium Meru-* *llam, edita Mediolani Anno MCCCCLXXXI. (e).* *Quamobrem opus fuit Philippo Mediolanum repe-* *tere, ubi ad VI. Idus Junias anni MCCCCLXXXVII* *jam debebat; eo enim die Orationem habuit in Arce* *Portæ Jovis pro Nuptiis Anne Mariæ Sfortie Vice-* *comitis, sororis Johannis Galeazzi cum Alphonsi* *Estensi filio infanculo primogenito Herculis Estensi,* *que impressa est inter opusculas ejusdem Orationes.*

Legat secundo Francisco filio suo legimus ex eadem Laura Magdalena omnes suos Libros Græcos & Latinos, omnesque scripturas suas, & ipso autem dicitur, omnes prædictos Li- bros suos, & Opera, legat Ecclesiæ Majori, seu Bibliothecæ Capituli Metropolitani Mediolanensis. An ite Fredericus Franciscus idem sit cum Frederico Agatho, quem superius vidimus morte præcepum, affit.

Legat secundo Francisco filio suo legimus ex eadem Laura Magdalena omnes suos Libros Græcos & Latinos, omnesque scripturas suas, & ipso autem dicitur, omnes prædictos Li- bros suos, & Opera, legat Ecclesiæ Majori, seu Bibliothecæ Capituli Metropolitani Mediolanensis. An ite Fredericus Franciscus idem sit cum Frederico Agatho, quem superius vidimus morte præcepum, affit.

(c) Lib. XXXVI fol. 231. editionis Venetæ anni 1725.
(d) Loco citato.

(e) Pag. 1.

affirmare non audent. Certe memoratus Gabriel Fontana de tribus tantum Filiabus, relictis post Laure mortem, mentionem agit; quin imò asserit, commemoratum Romae fuisse Philippum usque ad extremum vite sue diem, nisi L. uxor tercia ibore sollicita foret, cum Friderico dulcissimo, & summa spe filio perisset.

Legit tertiò Augustæ, filia sue legitima, ex olim Domina Urbina de Osnago uxore sua, Ducatus fensilem auri & in auro, pro emendo uno Brevario, & hoc, in quantum dicta Augusta, quæ nunc vocatur Soror Prudentia, de qua in Monasterio Cantalupi (hoc tempore appellatur S. Bernardini), & ubi fecerat professionem. Si aliud petat, eam privat. Urbina de Osnago, secunda uxor Philippi fuit. De ista loquens Gabriel Fontana, hæc contra Merulam scribit: „Dum ejus (Philippi) nomen, non secus per Italiam quavis, quam Lucifer in Cælo, fulgisset, Philippus Maria Anglus Vicecomes Mediolani Dux nunquam destitit, donec illum precorari, & pretio ad se percelleret, quem honorifice & utiliter excipiens, patrem appellavit, iustitque, mortua prima conjugē, alteram ex Mediolanensem Oresumam Osnagam, generosam mulierem cum grandi dote legitimè nubere nuptiis. Hæc duas eum eodem pariter peperisset filias, quarum Sacri Baptismi cum quibusdam Magnificis Civibus, Aulicisque suis, pauculis post anni vitam cum morte commutavit, Julia insane prius feptali, reliquæ pariter, nens in in annis Augustæ, quæ nunc Dux dicant, famulissimam vitam ducit. „ Obiit Urbina hæc Osnagam ante annum MCCCCLIV. constat ex Epistola Philippi ad Nicolaum Cebam (1), ubi hæc habet: *Quæ duas habui deinceps uxoress, alteram, ut nosti, Constantinoopolitanam, alteram Mediolanensem, virginem quæ pulsat, non grandioris, viduæque solæ, & si mihi tertius nubendum esset, eodem iter, r. insistere.*

Denique in omnibus mobilibus & immobilibus hæc. nominat & instituit Heredes suos universales Dominum Marium, & Fridericum Franciscum fratres de Philippi, filios suos legitimos, & de Florium de Philippi nepotem suum Abbatem, filium quondam Domini Xenophontis, filii ipsius Testatoris, & Domini Jacobini de Ragusio, olim uxoris dicti Xenophontis, æquæ portionibus; hæc tamen conditione effecit expressa, quod ubi dictus Marius, filius suus ex Theodora Chrysolina, habuerit multas prerogativas, & alimentum a dicto Testatore patre suo, quæ non habuerunt alii filii dicti Testatoris, præcipue quando misit eum ad studendum Constantinopoli, ubi remansit cum Domino Marium per plures annos, cum maxime impensis, & laboribus, atque etiam quando ipse Marius vendidit, & alienavit plures libros dicti sui patris Testatoris, & quæ grandis dicti Testatoris evasit Vir doctissimus, habet modum lucrandi, & honesteque vivendi hæc. Idem Testator decrevit & vult, quod dictus Marius non habeat, nec potest posside de ipsius bonis, nisi possessiones immobiles, quas dictus Testator habet in Marchia Anconitana in Territorio Tertie Tolentini, ex divisa Bonorum inter ipsam Testatorem, & fratrem ejus Nicolaum, ut ex Instrumento confecto in Tolentino, anno MCCCCLXIII. Iuditione XL. XXIV. Martii, aliter cum privas omnibus bonis. Obligat etiam Florem Abbatem suum ad immittendū in hereditatem omnia bona, quæ remittit regi Ragusi ex dicto Xenophonte patre suo, qui emancipatus non erat. Obligat etiam heredes suos ad residentiam faciendam Mediolani, ita ut non.

Tom. I.

possint aliis Bonis transferre. Quid si Florius improbit moraretur, Bonis Ragusi transferret in Civitatem nepotem Abbatem, filium naturalem dicti quondam Xenophontis. „ Theodora Chrysolina, seu Chrysolina, ut illam appellabat Philippi, eidem in primam uxorem obigit, cum in Urbe Constantinopolis moraretur; pariter habuit Johannem Chrysolinam, non Emmanuelam, quemadmodum Jovius, alique perperam tradiderunt, idem non uno in loco testatur Philippi, præcipue in Epistola ad Laurentium Medicum (g.), ubi hæc scribit: „ Nec inficere vobis ad gratiam locationem plurimum condidisse primam illam uxorem meam, quæ mihi vix ipsi carior fuit, Theodoram Chrysolinam, summi illius viri Manuelli Chrysolini nepotem, cujus modo mentionem feci; non & Literarum, & veteris Græcæ disciplinæ, spiritibusque Egrotantibus fecerunt meum Johannem Chrysolinam, bonis potest, me docuit. „ Ex ea Philippi duos filios suscepit, Johannem Marium, & Xenophontem. Hic postremus Florentinæ natus ad VIII. Kalendas Aprilis anni M. CCCXXXIII. vivere desit anno MCCCCLXX. in Urbe Ragusi, ubi cum Jacobi marionum interat, patre non iam infans, quum filium, acriter increpante. De his omnibus extraxit Litera Philippi (h.). Plurimum maxime ob inceptam hanc filii mortem concepit genitor, qui ad Bartholomæum Mondradum de acerbo hoc infestissimo scribens, criminis ejusdem dotes lacrymabundis enumerat. Preter hos natos, duas item feminas conjugii suo peperit Theodora, quæ nobilibus conjunctæ maritum, natus Deoque sine patrem concedere, tunc Gabrielis Pavero Fontana, loco laudato. Horum omnium Liberorum meminit ipse Philippi in Epistola ad Petrum Thomassinum (i.), in qua infestissime fortem deplorat, eum, capiti à Mahomete Constantinopoli, iocum ejusdem manifestina Aura, nobilissima & pudicissima femina, cum duobus filiis, sicut quatuor filiorum in Urbe, in obscuram servitutem à Barbaris, & exterminis Turcis acta fuit. Eas autem duas ob ipso ad Malumtem interat, libertatis redonatas fuisse prostruit in Epistola, sen potius hæc contra Lodovicum Crebellum (l.). Theodora Philippi uxor ferat morbo consumpta est ad V. Nonas Majas anni MCCCXLI, trise nuncium ad Johannem Marium filium, adhuc Constantinopoli degentem, per Epistolam (m) patre deferente.

Claudentur hæc tabule confectis Fori solennitibus. Actum in domo ipsius Testatoris, coram Joanne Baptista de Campitani, filio quondam Domini Georgii Porzi Novæ, Paroch. S. Andrea ad Pulverulam Novam, Bernardino de Marconibus filio quondam Domini Galeæ, Paroch. Custanzæ, Paroch. S. Carphophori inter, ambobus Mediolani Notariis & promotoribus. Deinde enumeratis septem aliis testibus, subscribuntur: „ Vivaldus de Laneris, filius quondam Domini Petri Notarii Porzi Novæ, Paroch. S. Andrea ad Pulverulam Novam, rogavit hæc.

Condendi hujus Testamenti Auctor fuit Joannes Marius, datæ autem partem Epistolæ, in qua deprecandem eidem exprobat, non hæc, consulendam esse Familie quæ, ne quid lingui ipsi cum ceteris Fratribus suis habendum foret. Hæc autem genitor hanc filii iniqui graviterent libenter, inquit, cavendum esse, ne Ovidianum illud de Mario dici à quopiam recte possit:

Falsus autem dicit patrius inquirere in eam.

Itaque eidem respondit (n), ipsam matrem potius amorem septuaginta quinque, quam bonas valeat ducem.

II

(1) Data eo anno, Lib. XI. fol. 81.

(g) Lib. XVII. fol. 261.

(h) Lib. XVII. fol. 117. & Lib. XXXVI. fol. 228.

(i) Lib. XI. fol. 82.

(1) Lib. XXVI. fol. 176.

(m) Lib. V. fol. 11.

(n) Lib. XXXVI. fol. 155.

dinem corporis, animi robur, & integritatem sensuum in patre considerasse; his enim partibus longissime illum se antecellere asseverabat. Addit, scilicet, putasse, quod ubi superstes fuisset Marius, quod, inquit, *vehementer magis opto, quam spero, si aliam sibi vitam infuturum* (idque propheticum veluti dictum fuit) fororum fratrurnque suorum, qui maiori ex parte infantiam agebant, futurus esset perinde ac pater. Demum subiicit: „De condendo Testamento nihil in hanc diem cogitavi; sed in presentia, quoniam & mentem mihi tuam, & animum omnem patefaci, operam dabo, ne quid tibi sit, tigi, ac controversis cum hisce minoribus sit futurum. „Data est hanc Epistola anno MCCCC-LXXII. decimoquinto Kal. Januarii. Quocirca vix elapsis duobus mensibus obscurus est Philadelphus Maritimi voluntati, ultimam suam, subsequente Febuario, publicis tabulis consignando. Decessisse autem illum nulla re postmodum immutata, duabus haud infirmis, ut arbitror, conjecturis faveat. Altera est, Librariam omnem ejusdem suppellectilem in Metropolitani Capituli Bibliothecam concessisse, quemadmodum hic statutum conspeximus. Id mihi innuit, cum Libros in eadem reconditis manu veraream; plures enim, sub primis typographici artificis annos, minutissimis typis excusos, Francisci Philippi nomen signatos inven. Præterea, ultima ipsa tabula ibidem servata, non leve indicium præbet impleta hac in re postremæ illius voluntatis, cujus gratia, descriptum ea in Charta Testatoris munus, Metropolitani Canonici perenni memoria dignum censuerunt. Altera, quod extinctis ante illius obitum ferme omnibus filiis, hæreditas ipsa perierat. Siquidem pauperem obituile celeberrimum hunc Virum, Trithemius (o), & Philippus Bergomas (p) tradunt; Jovius verò in ejusdem Elogio scribit, Philadelphum nonagenario proximum perisse Florentiæ, *ad id spiritus domestica rei cepit, ut ad effrendum sumus, & cubili, & equino instrumenta venirent*. Certè Franciscus Puteolanus in sua ad Jacobum Antiquarium Epistola, præfixa XII. Veterum Panegyricis, editis anno MCCCCCLXXXII. ad celebrandam ejusdem erga Literatos munificentiam, hæc peculiariter adnotat, quod Philadelphum, utriusque lingue principem, optimumque senem, ultimus Theosus petentem, vitæ adjuverit; hinc autem facile quisquis intelliget, non medicum tunc egestate laborasse Philadelphum, cum emendandæ quoque fuerat ad conficiendâ iuicris impensas, subsidia. Id unum subiungam, tantæ egestatis molestitâ afflictum fuisse Philadelphum, ut penè in desperationem actus, ad Jacobum Cardinalem Papiensem scripserit, velle se ad Turcas confugere. Verùm turpe hoc consilium improbens Vir integerrimus hæc respondit (q): „Fugam ad Infideles & Christi hostes, ad everiores Religionis, quam usque ad finem tenuisti, spe ditioris vitæ arripere, nihil aliud est, quam intemperantem animum, & angulum cor declarare, ac post longam vitæ navigationem, & tempestates perpassas, & declinatōs scopulos, in portu, hoc est in extremo ætatis cursu, turpissimum naufragium facere.

Iam vetò ut aliqua de tam celebri Viro attingamus, oportuit consilio illa repetere ex altero libro, qui hoc eodem anno Mediolani excusus fuit, quique in ipso sui ad lucem otio propemodum interitus est, cum rara admodum exemplaria ad nos transvenissent. *Gabriel Paverus Fontana*, ut alibi enunciat, Inveſtigam in Georgium Merulam edidit, quam *Merulam primam* inscripſit, acerba indignatione commotus ob duas hoc ipsomet anno typis vulgatas à Merula Epistolâs, quibus Philippi nomen, & famam mordacissime lacebrat, non alia offensio-

A ne ad acendum tam indignè calumum provocatus, nisi quod ille in quibusdam Merulæ scriptis verbum reprehendisset, asserens Mahometis affeclas Turcos dicendos esse, non *Turcos*. Id innuere videtur, ipse Fontana; referens enim in Epistola nuncupatoria juvenalis carmina: *Dit &c. vni Præceptorum, sancti velutere parentis ipse loco*, subiungit: „Nesciasne deliquit igitur Merulanus, qui vix culicis alicui, leo punctus, parricidiam crimen fobire nequaquam, cunctis; fuerat namque Merula Philippi discipulus. Itaque, ut Præceptor fuit, scio iam gravis, gloriam ab illatis contumeliis redimeret, epimone, illius vix oculis Merulæ obiecti, eaque est, quam, pluribus procul dubio ignotam, ego quoque hic reducere statui. Ita igitur scribit: „Tholentini natus, haud ignobilibus sanè parentibus, tamto fuit ingenio, tanta doctrina, tantaque promptitudine, ut in ista Venetiarum celeberrima Civitate, vel adoleſcens non mediocres landes, atque fructus ex, iustrutione Venetorum juvenum in Græciam locum, vexit. Cùm in Urbe Constantinopoli suis in studiis tantum profecisset, ut non minus literas grâs, quàm latinæ calleret, creatus est Secretarius, ac Consiliarius illius Divi Johannis Palæologi Constantinopolitani Imperatoris. „(Vera hæc esse, innuere videtur Philadelphus ipse scribens (r) Johanni Palæologo Imperatori, qui cum Constantinopolim invitaverat, his verbis: „Nihil est apud animum meum antiquius, quàm tuis obsequi voluntari, cui nihil est, quod, post Deum, non debeam. Tua in me multa, cùm apud te, Constantinopoli agerem, & maxima beneficia, nulla unquam delectura est oblivio. Quibus me, muneribus non donasti, quibus honoribus non ornasti? „Data est hæc Epistola Senis anno MCC-CCXXVIII. Prosequitur *Paverus*: „Fo quidem tempore ad nonnullis Principatus atque Reges, & in primis ad Sigismundum Imperatorem, Romanorum Regem ingenti cum laude ac enolamento legationes obivit. „(Id nos docet etiam, Philadelphus, querelas suis exponens (s) Jacobo Cardinali Ticinensi, quod minime evocatus esset ad expeditionem adversus Turcos, inquit: „Nemo Vir latinus & linguarum, & mores, & locos Græcæ, gloriis aut melius novit, aut exquisitus; quippe, qui annos septem apud Joannem Palæologum Imperatorem, & sapientem & fortem, Constantinopolim egerim, & missus non solum Orator ad Anathem, istius impii Mahometi patrem, sed ad Romanorum quoque Imperatorem & Regem Sigismundum. „) Narrat subinde *Paverus* itinera omnia à Philadelpho suscepta per Græciam, Pannoniam, & Polonos, apud quos cùm ageret, ait, ab Uladislao Rege invitatum fuisse, ut *Oratorem Imperatorum* ad nuptias Cracoviæ celebrandas comitaretur, ibique Orationem nuptialem habuisset, *in maxima Regum, Principum, & variarum gentium multitudine*. „Quibus ex rebus idem Imperator impulsus non renuit ei Theodorum Chrysostomum, non illepidam venustatque puellam, sibi consanguineam, nuprum dare. „(Inter Epistolâs Philippi à me perlectas, nunquam me minus fuisse aliquid ab ipso commemoratum de hac illustri affinitate. Mirum autem foret, si tam modesto silentio præterisset Auctor iste, qui vanæ laudis fumum captans, quidquid splendidi ad eandem amplificandum occurreret, tuba canere soleret.) Ex illa duos suscepit filios pereruditos atque doctos, quorum extindtorum fama vivit, perpetuè, que vivet: nec non totidem filias, que nobilissimæ conjunctæ maritis quoque naturæ Deoque concessæ sunt. Cùm verò crebris illis literis, & nunciis in Italiam à suis revocaretur, urbe Byzantii

(o) De Scriptore, Ecclesiastic.

(p) In supplement. Chronic. ad ann. 1564.

(q) Fol. 11. edit. Mediol. anni 1506.

(r) Epist. lib. II. fol. 15.

(s) Lib. XX. fol. 131.

relicta ducento repetit, revisitque patriam, non sine grandi librorum numerorumque copia, laudatque supplicile. Ibi cum mirabilis ipius esset auctoritas, à Bononiensibus mirò ad publicam lectionem cum grecam, non latinam magno stipendio conductus est, quanto alius praecepto per id temporis nemo; paucis mox interdictis annis à Florentinis, deinceps à Senensibus, conditione semper amplificata. Denique dum ejus nomen non secus per Italiam quaquà, quam Lucifer in Caelo fulgesceret, Philippus Maria Anglus Vicecomes Mediolani Dux nunquam destitit, donec illum precario, & pretio ad se pellexerit. (Rogaverat Philippus Senis degens, ut à Philippo Maria Urbem suam admitteretur, usus ad gratiam hanc impetrandam benevolens Amico suo Johanne Francisco Gallina; id enim constat ex Epistola ad ipsum data anno MCCCXXXVII, in qua scribit, se ob aëris inclementiam, & hostium suorum iusdicia, professionem meditari, atque hæc subiungit: *Nam quam Munificentissimus iste Princeps quamplurimum abundat & praeclatissimè, & Eruditissimè Viris, tamensideli & innocenti deesse nemini debet apud cum lecti;* imò addit, se iter jam suscepit forte, ut excedat ad illum adolens, nisi retardaret Familiae sollicitudo, quam, ut ipse ait, (1) *ne deservire debeat, utque munus certe ipse possit adducere.*) Quem honorificè & utiliter excipiens patrem appellavit; iussitque mortua prima conjuge, alteram ei Mediolanensem Orefinam Olsangam generosam mulierem cum grandi dote legimus nubere nuptiis. Hæc, duas eum eodem partu peperisset filias, quarum Sacri Baptismi cum quibusdam insignitis Civibus Aulicisque filiis, pauculis postmodum mortem cum vita commisit, Julia insigne prius sepulchra, reliquæ patri tenellis in annis Augustæ, quæ nunc Deo dicta sanctissimum ducit viam. Philippo Maria viro defuncto successit Dux Franciscus Sfortia Vicecomes, apud quem Poëta noster sic fuit graciosus, ut nihil unquam ab eo frustra petierit, multaque munera le non petente sæpius accepit. Eodem tempore eum ad Alphonsum Regem Neapolitanum, sui videndi cupidissimum, concessisset, à Regia Majestate benignè, liberaliterque fuit exceptus, eumque apud se retinere cupiens, quæ optaret gradum dignitatis obtulit, id eum ab eo REX acquireret exorare, quod Mediolani fidem redevendi reliquerat, regis donis Virum decoravit, auratumque Equitem, laureatumque Poëtam memorabiliter creavit. (Annum, dicim, & horam recepti hujus præclari honoris ab Alphonso Rege Neapolitano adnotavit Philippus in duabus Epistolis, datis anno MCCCCLIII, alterâ ad Xenophonem filium, alterâ ad Nicolaum Arcimboldum (u).)

Inde abiens Quartum petiit, Nicolaumque Pontificem Quintum salutavit, à quo quidem dono septingentes numerosi licti aures, & nisi digamus fuisset, ipsum purpureo galero redimivisset. Ejus autem Poemata non cremavit, sicuti mentiris, sed digna censuit esse, quæ in Divi Petri Bibliotheca reponeretur, licet aliud nullum ejus poemata viderit, quam Satyrarum Codicem, quem ad Regem Alphonsum tulerat. (Codicem Satyrarum, quem ad Alphonsum Regem Philippus deferbat, lectum quidem fuisse à Nicolao V. Summo Pontifice, sed statim restructum, Philippus ipse testatur in Epistola ad Nicolaum Arcimboldum (x). An verò alterum ejusdem exemplar, postea receptum, in Divi Petri Bibliotheca insulenti Nicolaus, fides esto apud hunc Auctorem. Id certe negari nequit, Scriptioes aliquas Philippi fuisse receptas, nisi etiam ipsi pabulum datas ab hoc Summo Pontifice; Gregorius enim Lollius eor-

us, ac Romæ multum versatus, in Epistola ad Cardinalem Papiensem data, quæ legitur fol. 30. Epistol. Jacobi Piccolomini, editionis Mediolanensis anni MDVI. hæc habet: „Rectè divinus ille Pontifex Nicolaus Quintus, cum ei Philippus libellum laudum suarum inepre, sine ulla gravitate concipiarum offerret, magnanimus Vitæ omni laude dignus, cum nec feribentem, nec scribentem modum probaret, mercedem ei dedit, ac de rebus suis deinceps tacere iussit.)

Et quanti præterea hunc fecerit, vel eo patet argumento, quod Secretarium suum constituit; fit; id, quod ejus literis constat, & in singulis annos, sexcentos aures eidem numeros deputavit. (Hæc omnia sunt narrata idem Philippus in Epistola ad Nicolaum Arcimboldum (y); & in altera ad Leodrifum Cribellum (z).)

Postea verò cum Pius Pontifex Secundus, Christianæ fidei salutis gratiæ de Mantuum recepit, quò universi Christianæ fidei Principes fuit acciti, sic in illa splendidissima concione mirabiliter oratus (Missus fuerat Philippus à Sfortia Mediolani Duce Legatus ad Conveniunt Mantuanum, habitum à Pio II. anno MCCCCLXII, ubique peroravit, operam pollicitus contra Turcas nomine ejusdem Francisci. Extat hæc Oratio inter Philippi Opera, hoc anno edita). „Philippum Præceptorem suum, (de hac Philippi laude paulo post differam), qui suam jam peroraverat causam, tot & tantis exultit laudibus, ut eum facili cunctis viris Principem Litterarum statueret. Quasi non vivis, omnibus clarissimis nota sit ejus de Philippi præconis Oratio, cujus hoc est initium: Durum & perdifficile est post Lyram dulces resonantem rancum audire Tibiam. Quis enim conferri queat cum eloquentissimo Viro Francisco Philippo, quem jure ac merito Musam Atricam appellare possimus? „(Hoc idem repetit Philippus in Epistola ad Leodrifum Cribellum (a), tanquam insigne eloquentiæ suæ ac sanæ documentum). „Eumque trecentis aures donavit nummis, eidemque, ducentos item aures pro annuo salario contulit. (Ab anno usque MCCCCLVIII. donum hoc annuum à Pio II. receperat Philippus, ut constat ex ejusdem Epistola ad Pium datâ (b). „Post Francisci Ducis obitum Sixtus Pontifex Quartus, non vulgaribus propositis præmiis, quæ Romam atravit, à Romæ à Sixto IV. accessit, docere cepit pridie Idus Januariæ anni MC'CLXXXV. quo die Orationem habuit, inter Opæ sua editam). „quo, sed perillustrem Urbem presentem magis illustraret, suisque monumentis ab Augusti temporibus usque, ad sua res Italas, præcipue Romanas, immortalari commendaret, & suæ ibidem dies finiret; id quod sanè factum fuisse, nisi Laura tercia thori sâissima focia, cum Frederico dulcissimo, & summe spei filio perisset, tribus relictiis filibus, patrem dies atque noctes præsentiam subdidit neque miserabiliter implorantibus. Quis ob res coactus est Mediolanum reveri, ubi à Johanne Galeazio Maria, nunc Mediolani Duce suscipiis, solitis reventis est conditionibus. „(Iussit jam fuerat à Galeazio Maria Mediolani Duce anno MCCCCLXXI. publicè legere, quod munus à virginisquinque annis intermisserat, mortuo videlicet Philippo Maria Vicecomite; id enim ille testatur, Orationem in principio Studiorum Mediolanensium ita exordiens: „Tanquam Eloquentiæ, & illustrium disciplinarum studium ad triarios sint redacta, revocatur miles cœritus post quintum & vigesimum annum in aciem; clocendi, & ne is quidem invitus, eum intelligat, hujusmodi benignitatis munere se rem facturum.

„ Ex-

(1) Lib. II. Epist. fol. 21. à tergo.
(u) Lib. XL. Epist. fol. 79. à tergo.
(x) Fol. 79.
(y) Lib. XL. Epist. fol. 79.

(z) Lib. XXVI. fol. 181.
(a) Fol. 178.
(b) Lib. XLV. fol. 101.

jurgis, & maledictis Sanctissimi Pontificis manes, dumque in ea avaritia, ingrante animi vitium, staggerant hoc ipso de causa, tunc primum vulgata, quod de institutore suo (Philopho) tam male meruit fuisse. Scripti quoque ad Paulum II. plenam injunctio dicatanti Epistolam contra Prædecessorem suum Pium, & licet se excusare commendat apud Leonidum Cribellum, de tanta audacia illum increpantem, inquit: „Unum sancte, ac verè affirmare non dubito, quod de Pio viro sancto, ad Summum Pontificem Paulum ab me scripta sunt, ea scripsisse me, nulla permotus animi perturbatio, sed dum potius quadam communi causa doctissimo, & discretissimorum virorum plurimum, pro in corrupto & integro sincere mentis rationique jura dicio. Quos enim ad emolumenta Pius debuisset dignitateque exollere, eos vel contempni, vel negligi. Negari tamen nequit non tam indigna, sed etiam improba & falsa contra hunc integerrimum, sanctissimum Sedis Apostolicæ Patrem fuisse à Philopho in vulgus producta. Ex his in ejusdem Libro insertis de Pius, & Servio Epitaphium in morte Pii II. ab ipso compositum, quo nihil inquit, mendaciusve excogitari ab hostibus Catholicæ Religionis, ne dicam infens potest; sic autem jacet:

*Quo magis ingratus nemo fuit alter, & idem
Qui dicit veluti impietate Pius,
Hic, sibi quam vivis construxit, eluditor arca
Corpori, nam dignis neci habet ara Latas.
Hic, dicens quia se, vixitque volebat haberi,
Vatibus, & Deis omnis hostis erat.
Eloquis ingens, Musisque dicta Juvenatis
Solite vota Divi, qui rapueri Pium.*

Quid? ita? perculit adeo prohes viros infans ista Philophi, Martique Patrem imitari temeritas, ut Franciscus Sforza Dux Mediolani utrumque in carcerem conjici jussit. Legitur inter Epistolas Jacobi Piccolomini (e) gratiarum actio, missa nomine Collegii Cardinalium ab eodem Cardinali Ticinensi ad memoratum Principem Mediolani, quam non ingratum erit integram hic describere.

„Francisco Duci Mediolani, nomine Collegii.

„Cum diebus præteritis audivissemus, Franciscum Philophum, & filium ejus Marium natusse, fuisse obsecrat, veritas, & solutam orationem scriptis adversus Sanctæ memorie Dominum Pium, Pontificem nostrum nuper defunctum, admirari non mediocriter sumus, dolentes tantam erroris mercedem in literato homine inveniri, ut immerito Christianæ Professionis, in cælum ponere os, mendacia fingere, sanctum Dominum lacere, ac mendacia Romani sedis audent condemnare, nossumus quidem totis Orbis, & ab eodem aliis in scriptis viri laudati. Rustum cum intelleximus, hanc infamiam Excellentie vestre patitur non placuisse, & doluisse adeo modum non prestiti à suis eam reverentiam Romano Pontifici, quam ipsa devoti semper exhibuit, ac propterea ambos in carcerem, & ductos, officio vestro multum sumus letati, vi demes non solum maledictos illos penam ferre solerti fuit, sed etiam esse seculari potestati, uti nationem Vicarii Jesu Christi. Agimus eodem Excellentie vestre debitas gratias, factum fuisse laudamus, & dignum ducimus Catholico Principe. Fecit quod sapientie fide confiteamur fuit, & quod facturam eam re audita credidimus. Sacrifcium Deo obulare curam & beneplacitum; sequitur.

(e) Fol. 1.
(f) Tom. XII. fol. 270.

A „dem odibile ei est os pravum, & detrahentia labia detrahunt. Ita hortantur Excellentiam vestram fidelibus agere; Matrem Ecclesiam & honorem patris. Nos, qui viventes Pii membra sumus, & Pontificibus debemus quod sumus, pro hac commendabili significatione sui detestores illi non contemnemur; Nosque & nostra omnia beneplacitis suis offerimus, quam Deo incolumem, & florentem conservet.

Dedit quoque ad Philophum Epistolam idem. Piccolominus, laudens ipsi, quem aliquos ob præclaras ingenii dotes colere, diligebatque, ut Palinodiam caneret; parvique Philophum, led levi admodum, enervique oratione, ut ad illum scribentem memoratus Cardinalis, hanc sententiam ediderit: „Legi Palinodiam tuam de Pio. . . . Pro Palinodia gratias ago. Etsi enim validior manu illata, quam farsis sint valsera, Majestatique Romani Principis offensa filio, calami pauci sunt teneat, tamen acceperimus fuit. . . . Tu incertum labori inchoo finem non facies, sed paranti, adhucque fortunam nostrorum præstabis, quod aliquando, inquit, disceptes pacatis oppidis præstari. Ut si una diligenter restitueret prædium totam a. a. possidet, seculum, ut quique proferamus, restitueretur. Sic tu, qui in Pii gloriam status invasisti, si minus uno labore reddere quod ademptum est possitis, reddeas paulatim de moris, & pluribus. Quod ut facias non solum opto, sed pro amoris imperio etiam volo.

C Sane si à convitiis contra omnes fidei non obsequentes temperasset Philophus, inter splendidissima eloquentie lumina, quæ illo seculo fulgebant, numerandos foret, sed cum nimis sua opinione inflatus, neminem sibi parem sibi patere, tandem, quam pertinaci studiorum cultu, ac facundia præstantia, sibi paraverat, mordacis arrogantiæ insolentia plurimum minuit. Cornelius Lollus, in additamentis ad Piccum Valentinum, de ejusdem Litterarum, primum Lectoribus obijcit Franciscum Philophum, led nihil de his, quæ supra retulimus, adducit, & plura etiam ad illius vitam spectantia cura verum enarrat.

PETRUS APOLLONIUS COLLATIUS.

D Editum quoque fuit hoc anno in Urbe nostra. Carmen Heroicum *Petri Apollonii Collati Presbyteri Novarensis De Eversione Urbis Trojæ*. Sed etiam impressum fuisse egregium hoc Poema, credidit Adrianus Vanderburchus, primæque editionem paratam esse à Johanne Gagneo Lucie Parisiorum anno MDXL, adeoque suam, quam curavit Antuerpiæ anno MDLXXXVI, *firmam* appellavit. Alterum nos exhibemus Mediolani peractam, quinquaginta novem annis, primis illi, quæ obediendatur, veniorem. De *Æneide* hujus Scriptoris, incerti fuisse quædam, relicto ipso Vanderburchio, qui in Prefatione ad Lectorem hæc habet: „Quo tempore vivens, incertum, sed Mergaricus, (Marinus de la Bigne) Theologus Parisiensis illam in instructissima Sanctiorum Farum Bibliotheca, (f) sepe septimo Centenario locat, & annis abhinc, ferè mille scriptis potat. . . . Eadem tradit Ricciolus in sua Chronologia (g); verum his aliisque, imposuit Anagrammaticum nomen *Apollonii Collati*, sen *Collatus*, quod nomen antiquissimum fuit, cum vera ejusdem Familii, *Centarus* fuisse, quemadmodum Lazarus Augustinus Cotta refert in suo Museo Novariensi (h). Dubitare primum cepere de tantæ remotæ vulture Gerardus Joh. Vossius, & Philippus Bætius; denique leviam omnem detrahit laudatus Cotta, pluribus aliis documentis, quæ Aucto-

E

(g) Tom. III. fol. 270.
(h) Strada II. fol. 246.

rem hunc seculo XV. floruisse testantur. Ego ad id confirmatum ea tantum proferam, quae in impressis Mediolani per ea tempora Libris inveni. Prodierunt in nostra Urbe quidam *Fasti Medietes*, poetice scripti anno MCCGCCXIII. *Opusque* hoc suum Auctor ipse dicavit *Arduum* (junior) *de la Porta, Episcopus Alvernus, Cardinalis Praeceptor Sacerdotum Johannis de Pauli*, ad eam dignitatem promotus, anno MCCCLXXXIX. In calce autem haec leguntur: *Impensa Pauli Taceti, qui ab singularum erga Aedilem benevolentiam aliud non ultra passus est incognitis hominibus fere*. Quin imò in vivis fuisse anno etiam MCCGCCXIII. aperit docet altera editio Mediolanensis; cum enim anno illo Galpar Viccomes typis commisit hanc suam Poësim; Petrus Apollonius Collarius in Auctoris laudem Epigramma, quod in calce legitur, elegit ut conscriberet; Demosthenem ipsum Opus, nempe herouicum Carmen *Deo Dantis Davitis, & G. H. r.*, cujus manuscriptum exemplar, cum ultra centum annos delinquis in Florentina Medicea Bibliotheca, inde impratum publici juris fecit Mediolanensis Typis laudatus Cotta, sub fine Seculi proxime elapsi. In ejusdem autem fronte venustissima legitur Elegia, qua Petrus Apollonius Novariensis laudem hunc suum dicit *Pragmatis Viro D. Lorenzo de Medici* *ex Florentino*. Pro inde luce clarius patet, Auctorem illum non septimo ad ultimum Saeculo, sed decimoquinto esse assignandum. Quae fuerit illius conditio de vita, neque ipsi Cotta, Novariensis rerum peritissimo, compertum fuit; id certum est, tantum eundem, in poetica facultate, laude fuisse, ut Vanderburchius memoratus haec profectus fuerit: „Scriptor est Eruditus, &c. elegans, qui de multis hujus Seculi Poëtas vincat, &c. cum quibusdam profici *XVI* certare possit.

SANCTUS BRASCHA.

Brascha, nomine *Sauctor*, Civis Mediolanensis, se hoc anno memoratum reddidit, non magno quidem opere, sed pro simul jucundoque libello. Aggressus fuerat anno MCCCLXXX. laboriosam peregrinationem ad Sacra Palatina loca, uique non tam sibi quam ceteris, praesentem contributus fuit, aliquem ex longo illo itinere fructum in patriam reportaret, dictum ea omnia descripsit, quae in Urbis sacris Italique, quae navi ductus praeparabat, digna memori calamo videbantur. Itaque non modo rariora, quae passim oculis obijciuntur, sed etiam, quae Principes domoarentur, qui foras penitus morerentur, quae Locorum distantia, diligentissime exploravit, adnotavit. Tibi verò de Hierosolymis, atque per eam Regionem sparsa vestigia antiquitatis, aut sacris Aedibus, sermonem instituit, nihil desiderandum reliquit, quod sine ad veterem, sive ad recentem errorum formam edocendum, opusculum devota, legentium curiosis posset; quin imò plures quoque, exercitationes procelve, quae peregrini ca loca invitantibus indicantur, minime expressit. Demum, ut faciliorem peregrinari cupientibus ad tam illustri Redemptoris nostrae lustrata Mytheria, viam teneret, quid expendere, quid curare, quid effugere, debuit inter illud luculentius, peculiari modo designavit. Licet autem usque ad Urbem Nazareth, atque ad montem, ad quem ab Angelis delatum est S. Catharinae corpus, minime progressus fuerit, nihilominus apprime instructus à penitissimis Viris, et etiam Religiosis Praesulibus Combonibus, quae ibidem vigebant, quosque Hierosolymam tunc convenire, quidquid sacrum ac peregrinum in via, Locis, quae in occurreret, tam distincte enarravit, ut nisi praemonstratis Lectionem, vis credi posset, ea tantum auribus, non oculis fuisse ab ipso percepta. Porro cum tot descriptis itineribus praesenti saeculo redun-

dent Bibliotheca, mirum est, nemini curam subortum fuisse, ut haec peregrinatio recorderetur. praecipue cum immensa sit rerum facies, pulchrae ab ea ditione Calipha *Egypti* Principibus, Schimis L. Turcarum Imperatoribus initium saeculi subsequenter, diversum Regimen, Aedificia, ac mores intulerit, atque ideo peregrinatio esse posset, intelligere, quae foret ante hoc tempus illius Regionis conditio. Sed forsasse rudis Italica lingua, quae conscripta est hic libellus, illum ad oculum pulverem, inaneque neglectum amandavit. Dictum fuit ab Auctore hoc Opusculum *Mogavice Domino Antonio Ludovico D. archi Thesaurario generali*, quem inter cetera vitae ac munerum ornamenta, singulari exultum pietate, amoreque erga res sacras deprudat.

Brascha Familia inter Nobiles Mediolanenses recentet Morgia in earundem Elenco, Historia sua adnoto. Clari fingunt illustre monumentum, sunt Sepulcrales inscriptiones, quae in Ecclesia S. Euphemiae Mediolani posita memorat Placidus Pucinellus (1). Ibi enim tumulatus legitur Matrona Brascha bono dulo appoite :

*Hic fere jussu Matronarum Brascha Sepulcrum,
Ut sis sit requies, omnibus atque suis.*

1461. diebus Decembris (legendum arboris die Idus Decembris).

Alerum Epitaphium in hunc modum refertur: „Hic situs est M. Eques Hieronymus Brascha, Maximiani Caesaris, Ducisque Mediolani Consiliarius, &c. ad Europe Reges Orator Legatus, tandem, Tergestinae Urbis Praefectus diem obiit An. Sal. 1502. Non. Febr. &c. in patriam esset testamentum curavit. Vixit an. 38. mens. 4. dies 3. Pientis. Fratres D. Thomas, Johannes, &c. Ambrosius hunc tumulum P. P.

Demum Sanctus Brascha enunciat beneemerit de illa Ecclesia, esse conditum in eadem Sanctum anno MDII. sub omnium Sauctorum titulo, sibi & Posteris suis, adjecto bono dulo :

*Me vobis passus tibi Sanctus Brascha Scitulum
Summe Poli Rector, Caricelsine tui.*

Itaque subiungitur: „In Sanctus huius Quorior, ter equos, Oratorum motus lape peregrit, Hierosolymam peregrinatus est, &c. in utraque lingua clarus.

Hoc anno, quo vulgatus est ejusdem libellus, Cancellarii tamen Ducalis munere fungebatur, ut paulo post videbimus. Ceterum licet nulla alia edita, seu manuscripta lucubratione notus sit, literis tamen dedecum fuisse testatur adnotata superius utriusque linguae, latine scilicet ac graece praesentia; quin etiam poetica facultate ornatum ostendit Rhythmica, Italica Oratio, quam à se composuit ait, cum natis pedibus, in Calvaria monte, Crucifixi Domini acerbum suus recoleret, etiamque ad calcem huius operis, ut ab Epigrammate italico in Valle Josephus ad Beattissime Virginis Mariae sepulcrum condito, imprimendum curavit.

AMBROSIIUS ARCHINTUS.

Ad hoc vulgatum Hierosolymitanam iter stimulos Brascha inicit *Ambrosius Archintus*, vir per ea tempora non tam nobilitate, quam doctrina conspicuus. Extra ibidem latina quidam Epitola, inscripta *Iugeni Viro, Sancto Brascha, D. archi Consiliario*, in qua post significatum non mediocrem dolorem suum, ob difficultatem susceptam ab ipso provinciam invensam Terrae Sanctae, &c. percepit subinde gaudium ob

gio-

(1) Mem. Sepulcr. della Città di Mil. pag. 100. &c. 101.

gloriosissimum in patriam reditum, summoque comendat tradidit sibi ad legendum pagellas, quas accuratissimo labore exarsaverat inter tumultuarium tristem strepitum, & remigantium clamores. Deinde, gratias eodem agit, quas etiam jure ab omnibus reddendas esse prolequitur, cum ope hujus libelli factum sit, ut domi quoque sedentibus ante oculos apponatur exquisitissima atque ornamenta litterarum remotorum, & tanquam in tabella posita hoc sanctum iter, hominum mores, regiones, & quicumque in eis pretiosiora sunt, licet inveni. Postremo illum appellat doctissimum, ac laudatissimum, tanquam familie gloriam, & decus. Non minores tamen nobilitatem scripti sui splendorem attulit ipsius *Ambrosii Archiepiscopi* & litterarum enim laboribus labente illo seculo occupatum, inique sermonis elegantia prestantem invenio. Siquidem Pii II. Pontificis Maximi Epistolae, & variorum tractatus, dum esset in exilio, anno MCCCXCXVI Ulderici Scintzeleer prelo subdendos curavit, suamque iis praefixit Epistolam, in qua incitatum ad eadem Mediolani recedenda se ait, ab amore erga optimum Principem, & cujus lectissimae Epistolae, adeo corruptae in Germania impressae fuerant, ut nisi divinis legi non possent, proinde verò manus apposuisse, ut redactae in ordinem, emendatiores prodirent. Postmodum Pii II. res gestas, & Sacra munera, quibus gradatim ad summum Apostolicum Sedis honorem evehctus fuit, per compendium enarrat, atque inter ea memorat Mediolanensem Praeposituram S. Laurentii Majoris ipsi collatam, de qua superius jam differimus. Laudat deinde hunc Pontificem à benevolentia, qua viros doctos complectebatur, quocumque praemis ac dignitatibus exornans, iacentes litteras sollevans, & omnes ad virtutum altitatem eam exemplo suo, cum semper aliquid in tanto quoque sui regimini tumultu scriberet, legere. Nominat *Johannem Vercellensem*, Virum doctum, qui hoc opus totum diligenter percurret, ac demum commendat omnibus memoriam Pii II. bonarum artium & Litterarum Patria indulgentissimi, cujus, ait,

*Umbra domi Superi tenens & sine pondere vitam,
Spirantisque cratibus, & in urna perpetuum ver.*

Hinc patet quàm mendax improbusque fuerit Franciscus Philadelphus, in laceranda tanti Pontificis

A fama, cum praeter sexcentos laudum suarum praepositos, etiam Cris nobiliter *Archiducem*, eo seculo vivens, in amplo censu egragarum illius virorum, tanquam praecipuum ornamentum reponat, amorem, profundumque erga doctos viros liberalitatem. Promotus postea fuit *Ambrosius Archidux* ad graviores Patriae curas, Decurionatus munere insignitus, in eoque integerrimè gerendo usque ad annum MDXVIII. perduravit. Successere Filii, variis & ipsi honoribus decorati, eorumque nomina & laudes refert Cl. Sincerus in Chronica Collegii Comensis, Judicum, & Equitum Mediolani (1), ad quae Lectorem remitto.

B Pudet hoc loco referre, inter primos Typographos, qui *Alexander de Villa Dei Grammaticus*, seu *Doctrinale* prelo vulgaverunt, fuisse Mediolanenses. Auctor illi seculo XIII. scribens, grammaticae artis precepta ad pueros erudendos carminibus confinxerat, & commentaria illustraverat, in eo lectotum deligens, ut *Maximianus* Scripseris multo antiquioris rudimenta Latina linguae, jam in scholis vigentes, tanquam fures omnia fabulaeque, extremo telo confingeret, idque etiam obtinuit, impresso Mediolani, atque in aliis Urbibus per subsequentes annos hoc libro. Verùm in insula à Maximiano caligine faciem accendere exultans, densiores ipse tenebras ibidius affudit, adeo ut Lilius Gyraldus in Historia Poetarum (n) loquens de *Maximiano*, quem *augustinum*, & *Nebulonem* vocat, ista subiungat, *cujus & ipsius grammaticae nugator Alexander nugae urridi*.

C Ducangius in praefatione ad Glossarium (n) laudat Johannem Despreuxium, qui depulsa veterum Iulianorum barbarie, una cum aliis doctis viris, grammaticae Opuscula antiquiora Eloquentiae preceptis refert, Scholis intulit, quae etiam non cum fructu leguntur. Eminensissimus Cardinalis Quirinus, in suo Eruditissimo de Hispana Literatura (o) Opere, *Priscum Buccardum* profert, qui Grammaticae arti superstiti ferens, Doctrinale hoc Alexandri de Villadei, quod manibus puercorum unice terendum, à rudibus Ludimagistris tradebatur, funditus everit, nitoreque pristinum Latinae linguae studii restituit. In nostra Editione memoratur in fine *Latinoicae de Gaisibus*, sed quid in hoc adorando Opusculo praestiterit, in obscuro praeterit tace.

(1) Part. II. num. 378.

(n) Dialogo IV. fol. mlii. 174.

(n) Med. & Inf. Latine, tom. LI.

(o) Part. II. pag. 2. & seqq.

ANNO MCCCLXXXII.

FRANCISCUS PUTEOLANUS.

J Accurati indecoro contexta pulvere usque ad hunc annum Plinii Cæcili Secundi ad Trajanum, aliorumque antiquorum Rhetorum ad diversos Principes panegyricæ Orationes, quas postmodum tanquam unica, post Ciceronem, in eo genere Eloquii apud Latinos exempla, certatim arripere præla, & Gymnasia. Eas à suis in lucem eduxit *Franciscus Puteolanus*, quemadmodum in Epistola nonaparatoria ipsemet narrat. Harum singulissimum primum exemplar, misso, atque conspectum, atque in pergameno impressum servat Bibliotheca Ambrosiana, quod quamvis adnotatione temporis, quo excusum est, delibatur, assignandum tamen huic anno censui ex verbis ipsius Puteolani, qui dicitur illud *Verbo Antiquario Secretarii Ducis*, at, florentissimas hæc duodecim Orationes editas à se fuisse in gratiam Johanni Galeati Storis, nunc *præsentis præsentis*, & ad Eloquii erudiendi: Dux autem ille Mediolanensis, natus anno MCCCLXXX. hoc prolixius tempore perbertatem ingreditur. Jacobus de la Baune Soc. Jesu, qui has veteres Plinii, Mamertini, Eumenii, Nazarii, & Pacii exornatas Orationes ad usum, Senesini Delphici edidit, illustravitque, non aliam antiquiorem à le vilam editionem trahit illi, quam à Beato Rhemano typis data anno MDXX Frobenia appellatur. Non duplicem ostendere possumus, intra Seculum XV. Mediolani paratam, *Franciscus Puteolanus* adhibere; alteram quæ duodecim tantum Orationes complectitur, Romano quidem, sed miniori characterè exaratum, cui propria manu fere subscipit *Antropius Archidiaconi*, superiore anno memoratus; alteram, cui subscripta sunt *Agricola Viti* à *Crispulo Tuto* conscripta, & *Petrus Arctius* insignita, ut in juliam molem liber excederet. Inquirendam jam remanet quæ fuerit hic Puteolanus.

Permensem Urbem nactus est parvam; id enim exprimit Johannes Biffus, qui dicitur Flavianum suum gratulariam, per accepto ab Alcanio Stortia Sacre Purpure honore, Joh. Galeatio Stortia Duci Mediolani, inter egregios Oratores & Poetas, tunc in nostra Urbe florescentes, Bartholomæum Cremonensem præceptorem ejusdem Ducis, & *Franciscum Puteolanum Permensem* enumerat. Mediolani rudimenta, Eloquii præcepit, fuisse Auditor Gabrielis Paveri Fontane, ut alibi jam adnotavimus. Bononiam inde se contulit, sed, ipso farente, postulat ibidem fuit acerbis adeo rerum perturbaturum vicibus, (quam ob causam flet), ut ejusdem fortune omnes prope naufragia subissent, nisi eas Jacobus Antiquarius subiectis veluti bumpera ab imminente exitio liberasset. Mediolanum vocatus à Cicho Simonera, honestissimum stipendii professus est Orationum facultatem in publico Gymnasio, à quo decessus fuerat Gabriel Paverus Fontana, utpote Ludovico Maria, ejusque Fratribus tunc exilio percussis, amore, conjunctus. Hinc verò inter utrumque contentionis atque odii erupere. Nonnulla jam attingimus, cum de ipso Paverio insinuat est sermo; nunc ita, qui idem Paverus prosequitur in memorata Iovediva contra Medulan, sunt enucleanda. Accusat ille Puteolanum inconstans & versatilis animi; ait enim, dum Calaber Ciculus, cui vivo & mortuo omnia debebat, honore atque auctoritate floret:

A *Ciculus erat Divus, Sapiens, Patriæque Patronus, Egregiusque Pater, lumen, decus Urbis & Orbis, Omnis Ciculus erat, Ciculus fulgebant ad æstrum.*

Eo verò per Edictum Principis capite multato, inversis statim hujusmodi canere cœpisse:

Ciculus erat cæcus, Schiæron, sœvisque Proenesti, Impius, Immanis, nequam, Patriæque ruina Sec.

Subdit aliud exemplum, inquit; cum revocatus ab exilio foret Ludovicus Maria Stortia, à Puteolano inveniendam fuisse viam, qua in illius gratiam irrepere; postea verò ad Antonium Tallinum, Ducis Bonæ acceptissimum (de quo Corvus agit ad annum MCCCLXXX.) insinuat priore Domino profugisse; illo autem expulso ab hac Urbe, benignis Johanni Vitaliani Borromæi officiis adjuvum, ad eundem Ludovicum Bari Docem remansit. Demum arguit illum ignorantem his verbis: „Puteolanus publicè Romanorum vitam, relique gentis Imperatorum reboas interpretatur, & si quis fuerit dignus videlicet no-

B „tus incidere, non veretur agilis latætor, comosam latitudinis quatuor vel sex ulnarum, & nonnunquam plurium, foretam tacitus transilire, Auditoribus in cornu miserabiliter involutus, qui si „longum cœtes clamant jo jo succurre Poenone, „(ita enim per contempnum appellabat) non quibet „sœmel tollere quemcumque. „ Porro illa omnia in ore Adversarii exacerbat, & servidam bilem in calumnia evomentis, non ita facil: solum invenire. Nihilominus id certi habemus, aliqua intercedisse, quæ Ludovici Mariæ gratiam erga Puteolanum abstraheret. Siquidem in altera ex Epistolis nuncupatoriæ ad eundem Jacobum Antiquarium, quas in calce dabimus, inter cœtera insignis beneficii à tanto Patrono in ipsum collata, hoc etiam enumerat, quòd, cum in gratissimum officiosum illustris Principi Ludovici Stortia credidisset, illius operæ, non tamen reconciliatissimum, sed quæque in numerum amicorum receptus fuisset, itaque se vera fuisse, quæ Paverus scribit, his saltem Ludovici indignationem Puteolanum accendit, scilicet, cum penitè Borromæum, secundò Antiquarium sequestrem pacis percelleret. Sane hoc postmodum, distulsum recessus acciderat; in eadem namque

C Epistola memoratur acerrimum bellum, quo tunc Italia concubebatur; id autem post annum MCCCLXXXI. quo Paverus scribat, procul dubio conigit, cum effluisse per hanc Regionem sub Carolo VIII. Gallicæ copiæ, ab ipso Ludovico Stortia evocata contra Neapolitanum Regem militantes.

D Ceterum magna nominis, & Eloquii famâ Puteolanus hic floruit; ab exteris quoque eruditis viris in pretio habuit; siquidem Angelus Politianus, scribens ad Hieronymum Donatum (s) Mediolani agentem, eundem rogat, ut Mæculæ, ac Puteolani saltem nunciet. Primum etiam inter Literatos familiares Nicolai Lucari, celeberrimi Cremonæ Rhetoris, numeratur à Johanne Jacobo Crotto in Oratione funebri ejusdem Lucari, edita Papiæ anno MDXVIII. Promoveus fuit ad Historiæ Cathedram, ut ex illato proximo Paveri testimonio non obscure colligimus; ait enim *Romanorum vitæ, resque ipsas Imperatorum publicè interpretatur*. Præmissis quoque, optimis est auctus; ita enim ad Mecenateum suum, Antiquarium scribit: „Mediolanum vocatum multo „tis maximeque rebus orati. Tua suffragatione,

„ Fra-

(a) Epist. penult. libri II.

Frates mei immunitate donati; Ego honestissimum
 salarium profero, certissimum ac honestissimum Sa-
 cerdotis cumulatus, quantum nec quidem venerat
 in mentem unquam opare. Hæc beneficiis omne
 Puteolanum nomen potuere in perpetuum tibi ob-
 stringere. Proinde vobis habenas omnes facundie
 laxat, accepta quilibet scribendi occasione, ut no-
 vis semper laudibus Antiquarium extollat, imitatur
 Plinium, quem ediderat, in exornando Traiano. Nec
 otiosum calamus detinuit, perpetuo labore continen-
 dens insignium Auctorum Opera in lucem proferre.
 Johannis Simonetta Commentaria de rebus gestis
 Francisci Sforze ad prælosum intravit, dicavitque.
 Ludovico Maria Sforze Duci Baronsi, & Johannis
 Galeatii Infantis tutori, eleganti Oratione, in qua
 Francisci Patris, & Ludovici Filii imaginem, vivit
 adeo Eloquentie coloribus depingit, ut eos tanquam
 Prototypos videretur, optimo dignum Principe,
 exhibere Posteris videatur.

Cicero dein Consulti Fortificationis Rhetoricorum
 libros tres, ejusque Disquisitionum, & Computum vulga-
 vi, simulque addidit Diomysii Halternas præcepta
 de Oratione Nuptialis, Natalitii, & Epithalamii, quæ
 Theodorus Gazæ de græco in latinum transduxerat,
 sine anno, loco, & Typographo, sed certè Medio-
 lani. Præfixam versio hæc gerit ejusdem Theodori
 Epistolam ad Luchinum de Michæ, in qua expar-
 gare se miratur ab ea, que inter eundem poterat, te-
 meritatis nota, cui acceperat, cum homo græcum foret,
 atque in hoc dicendi genere hostes, provinciam hanc
 suscepisset; idque sit factum ipso Luchino jubente,
 qui non ad inculti calami sui verba, sed ad senen-
 tiarum flores, quibus pisticus ille Auctor opus suum
 conspicerat, oculos incendisset. Eundem tamen-
 emine rogat, ut antequam literatus ille labor in lu-
 cem edatur, patriæ elegantia condici, quæque ipsæ,
 ob inopiam latini sermonis, nuda prolebat, casti-
 gationis Eloquentie ornameto velire non dedigne-
 tur.

Editionem hanc ignoravit Albertus Fabricius,
 qui inter inedita scripta Theodori Gazæ, versionem
 istam reponit (b), inquit: „Neminem vidi, qui
 istam interpretationem eisdem memorasset.“ Ad-
 jecta est in hac brevis quedam Oratio in nuptiis
 Ugutonis Comaræ, Nobilissimi Civis Ferracensis,
 cum Camilla, Mariæ de vetustissima Priore familia
 geniti, Viri Clarissimi filii; sed æ ejusdem Theo-
 dori Gazæ illa fit, desinere non valeo. Hæc autem
 omnia Puteolanus incipit Jacobo Antiquario Pa-
 tro suo.

Cornelius quoque Tacitus quidquid incuriosam an-
 tiquitatis superfluitas, idest Fragmenta ex actionibus
 diurnalibus Augustæ Historiæ: De Moribus & Situ
 Germaniæ: De genere Eloquentiæ non corruptæ, cui
 Operi à quibusdam titulus De Claris Oratoribus in-
 scribitur: Pium Jalis Agricola Societate recognovit,
 ac typis commisit. Quæ in re multas à se vigiliis,
 curaque studii peritiam adhibuit testatur, adju-
 vante Bernardino Lanterio, quem omnium Mediola-
 nensium eruditissimum vocat, ut cum parvissimi lau-
 di. Librum autem hunc, tanquam munusculum,
 obtulit Jacobo suo Antiquario, etiam ejusdem vir-
 tutes luculentè commendans Epistolâ, sequè illius
 patrocinio debere omnia in utraque fortasse profes-
 sione, Panegyricam deinde Orationem annexit, qua
 Cornelius Tacitus supra reliquos effert Scriptores,
 hisce verbis Epistolam claudens: „Hunc primò le-
 gis laudabilem Eloquentiam; cum iterum in ma-
 num sumperis, miram acumen deprehendes &
 miraberis; ubi conubertalem reddideris, semper
 artificiosa docet varietas, immensaque junc-
 tate delectabit.

Poetica facultate plurimum floruisse discimus ea
 ipsa Pateri Invektiva, in qua passim, ut vidimus,
 Tam. I.

Potius appellatur, sed nullum ejusdem Operis ad
 oculos meos venit, præter Epicedium extemporatum
 in funere Galeatii Mariæ Sforze, à conjuratis tradi-
 tum, quod inter manuscriptorum Codicum Bibliothecæ
 Ambrosianæ servatur. In fronte gerit nomen Fran-
 cesi Puteolani Poetæ Parmensis, atque ita incipit:

*Junoni prælata diu Roma Coniuge tanta,
 Uxor jam summi defuncta est Ducis.
 Jam vidua extincti regis miserabile carmen,
 Et versas vacui frigida membra thori;
 Verbaque non ausis sacri manantis lingua,
 Nec potes ex flava cernere, ut ante, comas;
 Passamque resus vincentia lobis requiris,
 Colloque, vel Paris amula marmoreis ore.*

Brevè tamen est, ac vacuum, nec Epicedii titulo
 dignum, cum querelas tantum videtur conjugis re-
 ferat.

Addere Opportunitas hic reor Epitaphium, quod
 Puteolano Lappinus Cornius (c) incipit, ex eo
 enim, quæ ad illius clericale institutum, & poe-
 tice puritatis laudem pertinent, colliguntur:

*Qui Literarum sater ibera cernis
 Magni Poeta nobilis regum salus.
 Franciscus sacrate Duciæ coetus plebs,
 Qui sensibus Vatum imbuat juvenutem,
 Vera Sacrorum Numini reseratas,
 Cessisti satis ossa, spiritum & Phœbo
 Scires voluit: Nominis satis fama est,
 Ut spe recipis, si pale additus vivit.*

BERNARDINUS LANTERIUS.

Bernardini Lanterii, quem Principem eruditio-
 rum Mediolani deprecabatur Puteolanus, nullum ha-
 beremus opus, proprio mæne confectum inveniri. Si
 Stephani Dulcini testimonio stemus, id in causâ
 fuit, quod, cum severi omis censurâ in calami sui
 fontis animadverteret, nullum unquam caligatum
 satis exultabas, ut dignè in lucem prodiret; ita
 enim scribit in Endecasyllabis impressis De Causâ
 firmior, ubi plures alios sui temporis egregios vi-
 ros commendat:

*Aut quas Lanterius vigil lucerna
 Impendit Cytharæ severiori;
 Infinitas in arte, diligensque
 Aut unquam, nunquamque perinax est,
 Dum unquam scire aut sibi, aut litibus
 Indultum potest, invidiosus fons
 Unus qui propria, legenda etiam,
 Et multa teris sepelita lina.*

Hic Bernardinus, seu Bernardino, idem est ac Paulus
 Lanterius, cujus in calce hujus libri legitur Epigram-
 ma in laudem Dulcini; sequens utrumque nomen
 gerebat, atque ad eum, duplici hoc nomine appella-
 tum, carmen dirigit Lancinus Curtius (d). Plura ejus-
 dem Epigrammata in libris illo Seculo editis, in Au-
 thorum laudem occurrunt; etiam antequam Propositus Vi-
 glevanensis Ecclesiæ; hoc enim titulo distinctus le-
 gitur post italicum Poëma Gaspari Vicecomiti, edi-
 tum Mediolani anno MCCCXCV. ubi duo ejusdem
 Epigrammata impressa fuerunt.

n n In

(b) Biblioth. Græc. Tom. IX. pag. 134.

(c) Epigrammatum lib. IV.

(d) Lib. V. Epigrammatum. fol. 77.

In Poëmate manuscripto Benedicti Jovii De XII. Fontibus, Cum ambientibus &c. quem eruditus Commentariis illustratum edere meditatur nobilissimus Eques, & Jurisprudens ac Liberalium Artium cultor præclarus, Comes Joseph Rezonicus de la Turre, in Prolegomenis jam laudatus, nonum Caput hunc titulum gerit: *Surgat, Fons Lantherii*. In eo Jovius eleganti carmine geminos ejusdem hortos describit, quos in Comensi Agro ad oculi sui delicias, omni fructuum herbarumque peregrinarum amenitate conferebat. Fonte etiam *Surgat* artis industriâ in alium deducto, ut per montis declivia fluens illos irrigaret; Jovii verba de hoc fonte, ista sunt:

*Talis erat quondam Lantherius, optima de se
Pollicitus, ni fata senem superisse negassent.
Flaminis insignem, & amplo Fano factum in amplo,
Tempore, quo geminos muros disfreverat hortos,
Atque suburbanos veteres renovaverat adus,
Irriguos ficit, deducto fonte, per alti
Sargereit ut rursus salicis declivia montis.
Clarus erat, potu suavis, præstabat & usum,
Atque voluptatem, manibus, frontique lavandæ &c.*

Lantherium hunc esse Paulum Bernardinum, de quo differimus, clarè indicat Jovius, eundem vocans *Fluminem insignem*, & *amplo Fano factum*; Siquid primariam is, ut diximus, dignitatem obtinebat in ea Viglevanensi Ecclesia, quam paucis postmodum decurrentibus annis, Episcopali honore decorandam curavit Franciscus II. ex principe Sfortia. Familia, Mediolanensium Dux postremus. Prosequitur inde Jovius ornamenta omnia singillatim referre, quæ Lantherii hortos ad jucundissimum voluptatem, capiendam vestiebant, ac decumum Historiam narrat fraudis, qua Nebulo quidam avidum illum Turdos capendi irrevitit, ac fortasse etiam morore ob desperationem confectis; oluisse namque non valde ætate provecum, proximè relatis carminibus testatur esse Jovius:

*Erat hic alios quondam Lantherius hortos,
Quos vedera ambibat densis ornata corymbis.
Hæc erat (ut mos est) brumalibus hospita Turdis;
Immissis laqueis domino, qui vendidit hortos,
Cura fuit passus avidas captare volucres;
Tempore sed longo parva est captura secuta.
Ast emptis ovibus totam complere tabernam,
Et propriis captas hortis jactare solebat.
Illic divertens Lantherius, ista putavit
Vera fore, ingenti pretio tunc emit & hortos.
Aptas & hic laqueos: pennatas non capit ullas;
Scilicet assuetas jamdudum noscere frondes.
Tunc se deceptum sentit; Veterator at ille
Risit, & hoc astu fraudatum litore Civem
Qualiter in Siculo fraudatum litore Civem
Scripsit in Officiis Cicerò, saltatque notavit.*

Claudius Jovius Poëma de *Surgat* fonte, insigni pietatis Elogio, quo decedens vitæ Lantherius, adornatus ad privatum solatium Hortos, Pauperibus ad inopiam sublevandam legavit, inquit:

*Mira fuit pietas homini, miseratus egenos
Nam moriens, Inopes hæc omnia, dixit, habito,
Hortos, atque domos, & amantia munera fontis.*

JACOBUS ANTIQUARIUS.

Jacobi Antiquarii nomen, à Franciscò Puteolano tot laudibus celebratum, summo quoque plausu, per doctorum hominum tum Mediolanensium, tum exterorum illius seculi, ora & calamos volitavit; neminem tamen inter Persusos Scriptores, de præclaris patriæ suæ viris differentes inspexi, qui eximii hujus bonarum artium cultoris, & patroni, munera & res gestas diligenter persequeretur, ac literis consignaret. Itaque ut clarior memoria ejus perennet, qui exacta majore vitæ parte in hac Urbe, ac depositis etiam in ejus sinu cineribus suis, illustri apud nos fama etiamnum vivit, institui mei esse censui ea omnia, quæ ex conditis illa ætate monumentis, inscriptisque illius nomini nuncupatoriis Epistolis collegi, in hanc Historiam conferre. De Urbe Perusæ, quæ illi natale solum contigit, dubium non est, cum ipsemet in Epistolis suis id sæpius testetur, honestissimos parentes, alioque sibi affinitate conjunctos enuncians. Eloquentiæ rudimenta percipit à Clarissimo ioh. Ioh. Antonio Campano, qui ob singularem facundiam præstantiam Pio II. Summo Pontifici admodum carus, Croconensi primum, dein Interamentis Aprutina Insula donatus fuit. Gratum verò animum erga Præceptorem suum, tanta integritate in longævus etiam annos perduxit, ut ehm vitæ functo Campano, inculca ac dispersa jacerent ejusdem opera, incensor fuerit Michaeli Ferno Mediolanensi ad eadem colligenda, cœdendaque in lucem; quemadmodum etiam ille peregit, magno volumine Romæ impresso anno MCCCXCIV. In ejus fronte legitur Epistola Jacobi Antiquarii ad Michaelē Fernum his verbis concepta: „Tanti ego Campanum, cuius Auditorium, „apud Perusinos meos tum admodum celebre, puer „ro mihi licuit ingredi, feci semper, ut ad solam „ejus domum inter molestissimas res animum recrea- „ri sepe fenerim; non enim quæquam dicendi ita- „tur, diotum esse puo, qui vel ejus laude non desiste- „tur, vel non capitur ingenio &c. „Quantum- „verò profecerit sub discipulismo hoc Magistro, ex eo conicere possumus, quòd nondum adolescentiam egressus, Bononiam accitus fuit à Johanne Baptista Sabello illius Provincie Legato, ut illi à confcribendis Epistolis interserviret. Narrat hoc in eadem Epistola ipse Antiquarius; loquens cum de Campano ait: „Cum in Germaniam ad Conventum Ratis- „bonensem in comitatu Cardinalis Senensis profici- „sceretur, Bononiæ apud Sabello eram adiectus, „triduo diverit: „Puteolanus quoque in Nuncupatoria præfixa *Procedite & æterna pangeritis* id cum laude recenset: „Bononiæ sub Baptista Sabel- „lo Viro præfæ frugaliatis, & continencie Legato „Consulari, Magister Epistolarum in maxima pro- „curatione fuisse similis antiquis, qualis aut te- „nullus, post re pucos reor futuros; contendit enim quaquam adolescentulus eras, & Urbs ad „amplissimum Officium ad delicias invitabant, te- „tricum castigatissimi Prædis imitari innocentiam. Hinc relessi potest Augustinus Oldoinus, qui in suo *Athenas Augusto* relet. Antiquarium Romam vocatum fuisse à Cardinali Sabello ad hoc munus im- „pendendum. Siquidem Sabello renunciatus Cardinalis unâ cum aliis in Concilio secreto à Paulo II. anno MCCCCLXXI. sed non admittis à Successore Sixto IV., ad eam dignitatem promotus non fuit nisi anno MCCCCLXXX. Eo autem tempore Antiquarius jam à pluribus annis in Mediolanensium Ducum Aulæ, inductus, in Urbe nostra versabatur; antea verò Bononiæ, non Romæ, officium illud exercuit.

Prosequitur Puteolanus ibidem, scribens ad Antiquarium: „Præfuit, postea Mediolanum evocatus, „sub duobus Principibus Patre & filio, ordinan- „dis Sacerdotum Comitibus, tanta opinione homi- „num, ut quod Senatus juratus olim Scipioni Na- „sic

si, si tibi, tibi miro omnium hominum consensu, *Optimi* cognomen sit iudicium. „Annum, quo ad nos delatus fuerit Antiquarius, definire non valeo; lumen tamen aliquod ex Libro Epistolarum ejusdem subluceat; scribens enim sub exitum Seculi XV. ad Antonium Julianum fratris filium, hæc habet: „Beneficium, quod modo Frater tuus Constantinus, cum Laurentio Albogadense cominutavit, venienti mihi in Galliam Cisalpinam, inter primas, *ab hinc annis triginta* sit, Principis liberalitates obligeat, rat, fuitque ideo eorum diu, quod *Dertionem* venter est Civitas, & delubrum habet Religione celebratum. „Dolet fubinde, quod illud male collocaverit in juvene, qui ipsem conceptam sefellerat, proiciens ornamenta, quibus illum honestare curaverat. Igitur circi annum MCCCCLX. Antiquarius Mediolanum advēnit. Anceps hæsi an id Beneficium, quod in Constantinum memoratum transtulit, esset Ecclesia Sanctæ Mariæ de Clavena, Diocesis Comensis, Ordinis Cisterciensis, cujus ipse erat *Abbas Commendatarius*; eam enim Lubinus testatur in *Notitia Abbatiarum Italiae* (c) vocatam olim fuisse *Derta*, seu *de Dona*; verum eandem fuisse ab illo recitant usque ad annum MCCCCLXXVII. quo vis omne suum herede Alexandro VI. Summo Pontifici resignavit, constat ex Chronico Glaxiatensi (f), ubi Placidus Pucellinus recitat Literas Apostolicas, quibus eodem anno aggregata fuit prædicta Ecclesia. Cœnobio S. Petri in Glaxiate, Ordinis Benedictini; atque in iis mentio fit de *Yacobi Arisquar*, qui sponte abdicaverat, ductus fortasse amore, erga Mo nachos illos, apud quos sepulcrum sibi, posteritque suis vivens delegit. Quocirca credi potest, in Agro Dertonenfi constitisse Beneficium, quod in Fratrū filium transtulerat; pluribus enim Sacerdotibus atque honoribus, Mediolanensium Principum largitate, auctum fuisse Antiquarium tradit Puteolanus in Epistola ante Cornelium Tacitum, eidem dicatum.

Ex his que ætulinum patet, insignem hunc Virum, non tam Ecclesiasticæ certum nomen dedisse, sed Præsidem quousque ad retrahenda Cleri Mediolanensis negotia fuisse à nobis Ducibus constitutum. Crevit fubinde auctoritas; delectus enim fuit à Secretis Johannis Galeati, & Ludovici Mariæ Ducum Mediolani, quo in munere summam comitatem cum summa dignitate conjunxit; sed præstat id audire, à cœvo Puteolano in duabus Epistolis, quas una cum illis in calce integras dabinus; in prima namque ita scribit: „Optimorum tu unus doctissimus, „doctissimorum idem optimus, liceras tacere non finis, erigis Profutorem, Ingenua foves, nec quicquam est aliquis per Italiani nominis, qui se ab Antiquario adjutum, ornatum, non libenter cessat. Hæc non mihi famā, qua alioquin gratissima uteris, sed re ipsa perspecta sunt. Quo viatico optimum Senem Franciscum Philophum, „utriusque lingue Principem, Thufcos ultimò potentem profectus es; quo studio, quanta contentione Georgij Vallensis, & alterius Georgij Melitæ doctissimorum hominum causam suscipisti, atque ita suscipisti, ut alter teneret, quod querebat, de altero nondum spem amiseramus. Cuius tui animi, ac paterni, ut ita dicam, in Artes affectus grande premium resultit, ita amatus, ita probatus ab omnibus, ut tanquam Genius colaris, ad te omnium scripta deferantur, libelli deducuntur, quasi prorsus omnes certent, ut in negotiis confilio, ita in studiis iudicio tuo uti: advertunt enim omnes, plurimum te fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præstare; Carere ambitu, & cum alijs potius ascendere, in mediocri gradu subsistisse, quod pauciores & facilius ducunt calitate, iustitia, gravitate, prudentia Principes agnosci. Quis Antiquario melior? quis sanctior? quis in omni genere laudis ad exemplar antiquita-

„tis, unde tibi cognomen, expreflor? Eadem, „(quod equidem in admodum paucis numero vidi) tibi honestatis cura Domi atque intra privatos patet, rictes, que in publico; nec unquam de fama, „quam de conscientia sollicitior fuisti. „In altera, verò hæc interfert: „Tu tranquillam vitam, ad quam enixissimè frustra contendebam, tribuisti; neque in me uno tu innotuit beneficentia; longus ordo post me, & ante me extat te patronum fidentium, nam cum ob rarissimas animi tui virtutes, gravissimos mores, religionis cultum, totius vite renorem æquabilem, modestiam in isto fastigio admirandam, lenitatem, & mansuetudinem pari conjunctam gravitatem, in omni fortuna, constantiam, miram scientiam, atque facundiam, in agendis rebus dexteritatem, ad maxima negotia obeunda efficaces cogitationes, in omnibus rebus fidem, ac pares laude prudentiam atque simplicitatem, non modò multitudini fueris acceptissimus, verum & totius Italie Principes, Terræ, Reges, Pontifices te supercrescit, excreverit, promovetur. Nihil unquam tibi ambivisti, rogasti, impetrasti. Quidquid tulisti, honores, Sacerdotia, mera Principum liberalitas ac iudicium, fuit, quanquam nec ea quidem pro virtutibus aut meritis, que licet maxima viderentur, plebique haudquaquam artibus suis præ te plura te nuerunt. Piget pudetque referre adulatores, furtas, delatores, quos cernimus ditiores. Cur tu ut virtute & innocentia, ita Flaminii, Procuratoribus, Præfecturis alios non excellis? Verum non eodem iudicio, quo ceteris felicitatem metiris, ideo que maxima isti purant, semper contempti. Comptum habeo exiguo labore, levissimis atque etiam honestissimis precibus honorificentissima quedam tibi queri potuisse. Obstitit antiquus rigor, & præca frugalitas, & modicus contentus animus. Quod pro te tamen nunquam propofitus ullis præmiis faceres, vidimus multoties amicum eculi ambitiosissimè contendisse, multa enim malis rogasti, atque impetrasti. Sed ego in hoc latissimo campo, in uberrima tuarum laudum materia, parvis loqui coepi: quod enim omnia tibi debito, vereor ne fræda assentandi libidine rapi videar. Accedit, quod virtutibus suis parem Orationem asserere non possumus, sed ut floribus, ac interdum folijs precibus Diis supplicant, qui thura non habent. Sic hoc tempore ego tibi, quem vice magni numinis colo, munusculum affero &c. „Nec minori cum doctrina, tum vite caligatissime laude loquitur Aldus Manutius, Jacobo Antiquario dicans *Opuscula Græca Plinarchi*, anno MDXX. Si quidem se ocularem testem profiteatur eorum omnium, que in illo commendat, cum Mediolani hospes apud ipsum moraretur. Imò *Franciscus Gasparus* minime veritus est sub oculos ipsos Ludovici Mariæ Ducis nostri præconia tanti viri asferre; in nuntiatoria namque ad eundem Epistolâ præfixa *Theoria Musica*, quam Mediolani edidit anno MCCCXCII. hæc scribit: „Auxit opinionem meam (cum de hoc Opere typis vulgando), ut currenti calcitraret, Vir consummatissimus *Gasparus*, cuius tui Antiquarius, cujus tanta est vel Auctoritas, vel Religio, vel cum famâ morum & vite integritate scientiarum omnium eruditio, ut nil æquè contentiolum sit, quam quo magis præstet, velle diutius perquirere. „Præter doctissimos Viros Johannem Picum Virandulanum, Franciscum Philophum, Angelum Põrtianum, Georgium Valam, Marfilium Ficinum, Michaëlem Fernum, Stephanum Dulcinum, Lancelum Curtium, Petrum Leonis, aliosque quamplures, qui aut hinc Epistolis, aut Carminibus eundem celebrare. Id unum mirari me fateor, eo seculo, quo intemperans supra ceteros eminebat cupidio Literatorum animos succubabat,

tictat, alienaque gloria invidia emulationem & cen-
suras in coevas amittit, neminem non tam de An-
tiquario obloquentem fuisse, sed ad illius doctrinam
pretentemque praecoxis omnibus extollendum quoli-
bet comparat.

Pauca ingenui fuit monumenta ad nos pervenere.
Duo Epistolae sunt Iohannis Ambrosiani taceat Bibliot-
ca Perusina editos, post illius obitum, anno MDXIX.
sed ex ut plurimum, ad Perusinos affines suos, ac res
domesticas spectant, qua in re acerbo occurrit
quidem querelae, quod degeneres ab accepta optima
educatione nonnulli ex Fratric filius forent, dissip-
tique incassum evanescerent quampures nummi, quos
ad emenda in patrio solo praedia iidem indulgenter
erogaverat; quapropter scribens ad Jacobum Pauli-
num (g) ait: „Excusavi me, ut beneficerem ne-
„ potibus meis; quidquid supererit, in animo est non
„ oblivisci quantum Deo debeam. „ Digna lectu
illa est ad eundem Paulinum missa (h), quae in Pe-
rusina laudibus versatur, cum vero se de adolescentulo
florentissimum relinquit, comparat cum infelici praesentem
tunc temporis conditione, quibus deforma-
ta ac discepta ab incertis diffidit, vulum om-
nem epistolae majestatis amittit.

Praetor Epistolae, editum quoque fuisse volun-
tem Epistolam, atque Oratorium Antiquarii
arrat Oldoinus, in Ambrosiana Bibliotheca una-
tantum Oratio extat, Alexandri Minutiani typis vul-
gata anno MDIX. quam ille obulit Ludovico XII.
Regi Francorum, & Duci Mediolanensem invitis-
sima, in celebratione Triumpho pro victoria de Ve-
netis relata. Epigrammata quoque sparsim impressa
tunc in Epistola, tum in calce librorum, qui tunc
in hunc prodibant, non infrequenter occurrunt;
sed in Codicibus aliquos iidem selectus praeter libenter,
partim ignora. Certe doctissimum Poet fuisse Anti-
quarium testatur Puteolanus in una ex laudatis Epi-
stolis intantum: „ Quales versos, quam venustos,
„ quoniam persuescit, quam dulces, quam argutos
„ scribis, quae Cassius, aut Tibullus? „ Idem.
Oldoinus hinc de illo refert: „ Res a Perusina pre-
„ clare gelas conferre agrestis est, & consuetu in-
„ mea aetate, laboribus apud Sfortianos suos fra-
„ trem, incertum quomodo praetermisit, hanc tantum-
„ modo in quibusdam Commentariis, quorum ple-
„ raque neque absint, neque publicaverit. „ San-
„ opino de Histories Perusina ab Antiquario inchoata
seperre coepit ipse illa aetate apud suos, sed eam
proprio calamo ipse met vix nascentem coexistit;
respondens cum Johanni Marzio Vasio, qui cum de
hac re interpellaverat, inquit: „ Putis, sicut ex
„ tuis literis animadverso, me Histories conscriben-
„ de curam ingressum esse. Contra accedit, atque
„ in ista opinione me te ipsum frustra habere hostem,
„ atque admonium volo, multa decerent a tali lu-
„ curatione: & eaque recentis, principis scopolam
„ illum, ad quem impingere solet de rebus patriis sua
scribendum fides, ut vel adulatio, ac favore vi-
torum, infringitur vel eorum Familiarum, sinceris vo-
luntati narratione, incorrat; tandem vero concludit:
„ Ocium igitur atas laboribus secta mihi fuerat,
„ ne in extremo aetate insanire videret, oon enim ita
„ stultus sum, ut memet hoc tempore metiri ne-
„ sciam, qui rem arduam, & ut dixi, periculo-
„ sam audiam exegit. „ Annotor quidem fuit Fran-
„ cisco Maturatio Affili suo, acerrimis cultique inge-
„ nii Viro, ut hunc provinciam susciperet, pluribus
„ ad ipsum, & Vibium datis Epistolis, sed quod pro-
„ fecit, reliqua Epistola minime referant.

De Commentariis hystoriae non fuisse relatae literae,
in quorum calce, illis factus praeparatus se habere,
Brevis & consuevit. Veritari tantum debuerit in afflicti
infelicitate rebus, & mutata fortuna facie, ob erep-

tum Sfortianis Principibus regnum; subiungit enim:
„ Dolorem meum ex proximis calamitatibus Princi-

„ pum tractare reformido. „ Certe medicatum cum
fuisse aliqui scriptis tradere de hoc ipsi amaro infor-
tuno, legitur in Epistola ad eundem Maturatum
(i) his verbis: „ Corpi super animo mecum volo-
„ tare, in de exitu imperii Mediolanensi, quod est
„ ad Gallos fero quodam translatum, quicquam scri-
„ bere temptem; vultus recentis acerbitas, quae
„ etiam levissimam materiam reformidat, neque sine
„ magno dolore amitti potest, ita deterret, ut in-
„ genium quoque, quod imbecillum fuit, ad legiti-
„ mam excusationem advocet. „ Duo addit Oldoi-
nus; alterum est, expulso tractoque in carcerem
Ludovico Sfortia Duce Mediolanensi, Gallos Medio-
lano positos, Antiquarium, ejusdem status Moderato-
rum, veneratos fuisse, adeo, ut ipse ait, summa

fides & virtus, etiam ipse bestes, venerationis sibi
conferat honor: Alterum, cum fenisset, in patriam
reversum esse, „ sique inter alia per eum egregie
acta, Collegium Gregorianum, vulgo Aspirantum
victor appellatum, divitis locupletavit, relicto Ne-
paulibus iure proponere alumnos ad numerum stu-
dendum augendum. De hoc postremo libro non-
moveo, cum etiam abesse poterit, in amoris erga
patriam ac civis suos pignus, splendidi illud mo-
numentum reboquere & cetera plurimum nutant. Ac
primo, Mediolanensem Provinciam moderatum fuisse
Antiquarium, nemo ex coevis result; siluere de
tam excellens dignitate Scriptores, qui cum adhuc in
nostra Urbe manentem profusus laudibus ornant; 6.
lun ipse Antiquarius, qui in suis Epistolis, de Gal-
lis Mediolanum inventa crebro mactet sermonem,
ex Annalibus vero Mediolanensibus discimus, cum
advenerant Gallico exercitus Ludovicus Sfortia in
Germaniam fugam arripere, demandatam ab ipso
fuisse curam Urbis hujus, Provinciaeque, quatuor
praecipue insignibus Viris, Hieronymo Lanfranco
Generali Humilistaturo Praeposito, Anselmo Trivul-
zio Episcopo Comensi, Johanni Jacobo Castiglione
Berenzi Archiepiscopo, ac Francisco Berzoni Vice-
comiti; De Antiquario de verbum quidem facit
Morgia, qui hae refert (l): Eo autem tempore,
Galli Mediolanensem Urbem tenere. Quod ausum
fuerit in patriam redierit, non alio, ut reliqui possit,
quoque est reile, quam ipso Antiquario, qui eversit
anno MD. Sfortiae domos foris, scribens ad Ma-
turatum (m) ait, undecimum se agere annum sub
his, qui de tanto imperio triumphaverant. E. eja
verba: „ Homo sum, qui servitutum fecerim an-
„ nis plurimis egregium & fidelem, neque sum a
„ vix splendore repulsus, nisi cum ille conerunt,
„ qui maximam partem Italiae cum sua gloria con-
„ junctam esse volebant, quoniam temporis error vi-
„ fus se eversisse eorum optima consilia. Undeci-
„ mum tamen annum sub Clementissimo Victore agi-
„ mus. „ Itaque senectute etiam gravis, pedem ab
„ infirmitate ille non movit. Habuerat quidem in vo-
ris patrios penates invicere, atque inter oculos suo-
rum, amicorumque complexus, vacuum ab omni cura
reliquum vix transire, idque etiam scripsit in Li-
teris repetit, ac pollicetur. Verum depositum ab
ipso spem omnem testatur in Epistola ad Jacobum
Paulinum (o), hae scribens: „ Ex longo itaque
„ ac iusto meo desiderio saepe depulsi, haecere facit,
„ oon potui meorum expectationi, eorum aspectu
„ renovare corporis vires, & depositum dudum ani-
„ mi alacritatem resumere sperabam; sed quod nunc
„ quoque magis torquet, malorum exitum nullum
„ reperio, cum interum patriae cupiditate magis at-
„ que magis in dies conficit; non quod Mediola-
„ nam regna & gloriae semper Civitas, me inviram
„ detineat, ubi potestati sepulchra, quoad per Ne-

„ pium

(g) Veritas Inter Strouds Libri.

(h) Graecia medium Libri Secundi.

(i) Lib. II. Epist. XXV.

(l) Lib. I. Hist. Mediol. pag. 170. & Lib. III. pag. 419.

(m) Lib. II. Epist. V.

(n) Lib. II. Epist. XII.

109 porum sobolem licebit, minime obfcura religione
110 paravimus, sed quia nativum nutrimentoque cibum
111 semper adeo magis solet delectare, quod interfit
112 multum, quo loco bonestis parentibus genii, in-
113 fantiam adolescentiumque inter aequales, ac prima
114 rudimenta peregrinus, Quamquam, ut
115 Flaccus inquit,

Omne solum forti patris est, ut pifibus Aequor.

Præterea superfluit adhuc plura in vulgatis libris
velligia, quæ fidem perennis illius moris apud nos
faciunt; semper gemina ejusdem Epistola post Bernar-
dini Corti Historiam anno MDIII. editam Medio-
lani; altera in fronte Placitii Penningii ex hac
Urbe data anno MDVI. iam edendo incunamentum.
iple dederat, licet nonnisi decimo post anno Genus
lucem alperxit, Oratio Mediolani habita pro triumpho
Galliarum Regis de fractis Venetiis, acta anno
MDIX. Sepulchralis inscriptio, apponenda tumulo
D. Balioni Vibii, Mediolano Peruliam missa anno
MDXI. atque inserta in Epistola Antiquarii ad Ja-
cobum Paulinum Cancellarium Perulium (c). Deni-
que Paulinum condidisse illum anno quoque MD-
XII. testis est ejusdem Epistolæ ad memoratum Pau-
linum (p), in qua cum certiora reddat de rebus
actis à Maximiliano Cæsare, pro reditu in hanc Ur-
bem Maximilianæ Sfortiæ, inquit: « Audisti quæ
acciderint? *Nulla ne potes, sed miraculo proxima.*
Elvetis pene inermes, Gallos, qui pluribus locis
videbantur fuisse Victores, conversi Julianis au-
piciis, sanctaque societate facta, ex Italia præci-
pites exploraverunt. Maximianum verò Augustum du-
cem Maximianum (sic enim scribit) nobis restituit,
confensu Electorum Imperii &c. ac tandem inge-
noso hoc carmine in calce ludis:

*Etatem ut reparat Coluber, prillatque strepitu,
Cæsaris in sacra cernimus esse manum.
Antonem in Colubæ Fatorum redditur ordo,
Italia ut renouet Cæsaris imperium.
Vix sed ut finitii generantur gaudia; vidde
Maximianæ Ducem; Maximianæ veni.*

Verbum hic annus fratris ipsi fuit; exaratum enim
diem obiit, sepultus in Ecclesia S. Petri in Glariense,
ut in Chronico illius Canonici à Pucinello adnotatur.
Hinc verò emendandæ est Oldoinus, qui fortasse
ob lapsum calami scripsit, Antiquarium floruisse
sub enirum Scutis XV. à Christo nato, cum scribere
debuisset *sub fine*.

Ex pluribus Fratris filiis, quos coram fide re-
lictos, post obtinui Genitoris, in Epistolis Jacobum
testatur, nemo Mediolani sedem fuit, præter Nico-
laum Antiquarium, cujus meminit Lazarus Augu-
stinus Corta, in Appendice ad Historiam Mediolanen-
siu Medicorum à Bartholomæo Curcio vulgatam;
sed male illum suspicant fuisse filium celeberrimi Jaco-
bi, cum ille Altaribus, ob Sacerdotium adductus, con-
sulem semper duxerit vitam. Humanioribus Literis
ac Dialecticæ, & Philosophiæ optime instructus Ni-
colaus, ad Medicam Facultatem studium converterit,
atque in ejus gratiam Georgius Vallæ *Galenus* In-
dollarum ad Aldeianum, & graeco latine fecit,
dicensque illius Patru Jacobo. Blancam spectatissi-
mam feminam uxorem duxit, quæ anno MCCCCL-
LXXXVIII. extincta est, ac deposita in Ecclesia
S. Petri Glariensis, teste Pucinello, laudato nuper
loco, qui Nicolaum hunc vocat *celeberrimum Phy-
sion*. Sanè Medicorum Mediolanensium Collegio
adscriptus, doctrinæ famâ obviuit, ut à Lascino
Curcio, & Petro Leone, illius *Ævi* Poëtis illustri-
bus, carmine laudaretur.

ANNO MCCCCLXXXIII.

Fundamenta Ordinis Humiliatorum, qui
sanctissime constant, flagno omnibus novo
corrupt, jacta fuisse in Germania, ac
postmodum Mediolani firmata, uero est
qui inficiatur, & tempus in controversiam
vocatur. Cum enim certum fit, domitis Italii, qui
contra Cæsarem arma susceperant, ut rebellionis ca-
piti plecteretur, abductis in Getmaniam captivos,
nonnullos Insubrum Proceres fuisse, eosque diuturni
exilis perafos, revocasse animum ad colesha, &
splendidi abjectis indumentis sub cinereo oblongo
habitu sanctos mores cohibere; Scriptorem aliqui
Henrico I. Imperante, alii Conradò Salico, plerique
enim ferunt sub Frederico *Ænobarbo* id peractum.
testantur.

Auctor Historiæ Monachicæ, & Regularium.
Ordinum, gallicè primò eussæ, atque octo volu-
minibus comprehensa, omnem à se lapidem motum
costruxit, ut secuta hujus Ordinis exordia statueret; vo-
rum incassum abesse curas & bustia fateatur, nullo
eorum temporum monumento superlute, cujus du-
ctus, hanc dispellere in præsentia caliginem valeamus.
Condicere multo celeberrimi illius Ordinis Chronicos Li-
bros, plures etiam Scriptores suos in Historiæ de-
Humiliatorum Origine differere; sed cum quatuor
saltem seculis (qui vetustiores sunt) ab initio eo
Instituto distarent, atque in obscuro versarentur,
eam sententiam compleri fuisse, quam cuique Cæsari
alicuius belli apud nos gestis memoria, peculiari veri-
tatis specie, commendare videbatur. Inter hos memo-
ratus Gallicus Auctor suam quoque deponere voluit,

Tom. I.

(c) Lib. I. Epist. XIX.

116 qua nemini conscientia, acta hac censet, sub Henrico
117 V. Germaniæ Rege, in Italiam profecto, ut Augusto
118 Diademate Romæ coronaretur anno MCCCXVII. Is
119 enim plures Italas Urbes ad Imperii obedientiam
120 fero coegit, potuitque accepta occasione felici suc-
121 cessu, ne nova seditionum germina succederent, fa-
122 ctiosum hunc Nobilium Manipulum in Germaniam
123 ablegare. Ut hoc statueret, se adactum ait à scri-
124 ptis ad ipsum Epistolâ Mediolanensem, quon ipse
125 rogaverat, ut hujus Ordinis, adhuc in hac Urbe,
126 apud nonnulla Virginum Religiosarum Allectoria vi-
127 gentis, iniuria decerneret. In his aem, quæ descriptæ
128 erant, quorqu delinquent dicebantur ex antiquioris
129 Humiliatorum Chronica, altera semper anno
130 MCCCXCIX altera anno MCCCXCIII exaratis, duo
131 illa ipsi occurrebant, cum recto Chronologie calculo
132 difficultè componenda, annus videlicet MXXVII. Or-
133 dinis exordia assignatus, & annus MCCCXIV. quo
134 S. Bernardus Claravallensis, Mediolanum delatus, Hu-
135 milianis precantibus Regulas dedit; Ut quid eam (si
136 cum mente volueras) inquit & amplius seculi spatium
137 expectandum fuit, ad nova susceperat mæra certis
138 legibus dirigendos? Ordinem abique Regulis in-
139 stitutum, quis credat? Idcirco arbitratur est, nullam
140 opportuniorum Epocham, utpote S. Bernardi magis
141 proximam, figi posse, quam annum superioris sae-
142 culi, quo Rex Henricus V. in Italiam descendit.

Porrò laudari meretur egregius Eruditissimus Au-
thoris conatus, sed condonandum est remoto in solo
versanti, si fideles transmissis Epistolâ, nec inspectis
inimè manuscriptis nostris Codicibus, opinione

o o pro

(p) Pag. 157.

proinde non tam infamem, quam cum istis pro-
bris pugnaret. Johannes Petrus Piscicellus monu-
menta omnia ad Plinius speciem magno colle-
git volumine, Constitutiones scilicet in Generalibus
conventibus Consilii statutas; geminas Chronica His-
torias juxta memoratas, et Latino in Italicum sermo-
nem ab ipso translata; Privilegia Summorum Pon-
tificum; Regulas S. Benedicti eorum Ordinis adapta-
tas; Divinum Officium, quod peculiare ipsi est,
propagatum; declinationem demum Ordinis ab anti-
quo Instituto causis, feriemque enarratas usque ad
annum MDLXXI, quo à Pio V. Pontificis telo con-
fuit, extremam fecit ruinam, ob tentam S. Caroli
Cardinalis Archiepiscopi sacrilegam mortem: illud
que servat adhuc in eadem Bibliotheca Ambrosiana.
Itaque ex eo constat, novo huc vite generi aomen
dedisse non Religiosis votis obstrictis, sed Laicos
Viros, qui in patriam reverteri, in propria domo cum
suis conjugibus morabantur, & Laici officio inten-
ti, mercenariam modis conditionibus exercebant,
nec alia ratione à ceteris fecerantur, nisi quod
uniformi vestitus demissione, cultusque sanctarum
virtutum, mobile vite cubile, etiam templum in-
Urbe, ac Pagis præferebant. Id unum pec-
ulare ipsi erat, quod statim temporibus in Autum-
no propriis fustibus comparant conveniebant, ubi à
dilecto, qui electus erat, de susceptis artibus incre-
mento simul, ac de promovenda salute animarum
sermo inchoabatur; proinde vere communi voce,
Frates de Conventu appellabantur; atque hoc titulo
vocatum fuit *Primum Ordinis Membra*; quo statim,
quid queso opus erat, ut privata vite, cui fuit
superque Evangelium prælocutus, distincta in Ca-
pitula Regule præberentur?

Successu alteram, cum enim crescente spiritu,
aliqui strictioris vite desiderio inflammati, de cha-
lamo maritali deservendo, & procul à se amovendo
domesticis tricis, consilio animo agerent, extra-
he sunt *Abbes*, in quibus sancta à Viris Mulie-
res divinis rebus insisterent, remoto tamen apud
urbanos fœderum Laicis labore, ut propriis ma-
nibus victum sibi pararent, quodque ex negotio-
nis superfluo, Ordini augendo impenderent.
Hoc vero Institutum, *Servitium* eo in Ordine *Ministri*
nomen accepit, ac Regula caruit. Sequidem etiam
Cœnobium sub *Domus* titulo, anno MXL, (ut
secundum Humiliatum Historie Scriptore enarrat),
propterea sibi Leges condiderunt sub *Prælati* (hoc
enim vocabulo dicti sunt, qui perita *Ministri* nomi-
nabantur); atque ipsi postmodum S. Benedicti Re-
gulam addidere, dempsit illi, que unius ad Mona-
chos pertinebat. At illis appellari Regula minimè
poterat, cum nondum istam Apostolicæ Sedis au-
thoritas accessisset. Quapropter, cum ob id à pluri-
bus argueretur, ad Innocentium III. supplices tan-
dem preces porrexerunt, qui eas ad examen vocatas,
atque emendas confirmavit Bullatis Litteris, anno
MCCII. expeditis. Tunc vero prodie *Tertium Ordinis*
Ministri, erat quidem posterius, sed dignitate
ceteris antecedens, atque ideo etiam *Primum* voca-
tum; cum enim antea Laici tantum, dein *Tonsura*
initii in *Domibus* degerent, S. *Joannes de Medis*,
primus Sacerdotum in illud induxit, novamque vici-
um succedentibus annis Ordo recepit, dimissa nego-
tatione, & evocatis omnibus *Primi*, & *Secundi* Hu-
milium Ordinis *Domibus*, unum *Generali Præfecto*,
seu *Magistro* obsecrante.

Ceterum, quæ de tradita Humiliati à S. Bernar-
do Regula venditatur, atque ad Gallicum Aucto-
rem bona fide scripta sunt, manifestè errore labo-
rant. Cur enim Regulas petentes ad susceptam vi-
tam sanctis ducendum, si ut proximè regulimus,
in negro ferme seculo, ante adventum S. Bernardi ad
urbem Mediolanensem, descriptis fuerant Leges Se-

cundo perfectiori regendo Institutum? Adde quod au-
quior illius Ordinis Scriptores, Caput X. aperit ait,
eos, qui ad S. Bernardum concurrebant perhibentur,
recte vivendi normam postulantur, non fuisse Nubi-
les Mediolanenses ab exilio in patriam reverts, à
quibus Ordo initium recepit; *ex dictis namque*, ut
ipse inquit, *contrarium concluditur*.

Fun olim in ea sententia exist Daniel Paphebro-
chius, qui in Excegli Archiepiscoporum Mediola-
nensium (a) tradidit, Nobiles Cives Mediolanenses,
divino Spiritu à S. Bernardo inebriatos, ab eodem
sanctis formam vivendi in habito Religio, cum
suis famulis inhabitando, atque ideo appellari *Præ-
lati* S. Bernardi; eos vero *Fundatores fuisse Præ-
lati* *Secundi Ordinis Humiliatum*. Contra cum pu-
gnavi in Commentariis ad Historiam Mediolanensem
Landulphi Junioris (b). Nunc verò, quod aliena sit
à veritate hæc opinio, tum ea hoc hæcenus narra-
vimus, tum que subsequenter, abundè docebit.

Et primò, non levis momenti est ad refellendam
esse arbitror alium silentium in corvæ Scripturibus
Vitz S. Bernardi, à quibus omnes ipsius res galis Me-
diolani mensum recensentur, Humiliatum vero
nomen quidem legitur emanatum, quod certe ad
eandem gloriam annotandum erat, si illorum Ordo,
civissimè in Italia Urbibus ac Oppidis propagatus,
ut Chronice referunt, ab hoc Sancto Abbate Regu-
la accepisset. Fucum nonnulli fecit id, quod à Lan-
dulpho Juniorè narratum est (c), nempe S. Bernardi
tempore, proditiis in publicum Mediolani *quasi* *ora*
puri indutus radi, *et incens lora*, *et rasis infestis*
rasura, eoque acceptos fuisse à Populo, *quasi* *An-*
geli Cœlo dimissos; credere namque, in illis, Hu-
milium describit. Mihi contra consensum hæc
ipsamque verba diversis prioribus vultu ostendunt; Si
enim in admirationem rapti Populus debuit, eorum
aliquid, nec antea visum fuisse dicendum est, quod
ipsi offerbantur. At Humiliati, admissi istam re-
centiori Epochæ Gallici Auctoris, qui Annus MC-
XXVII. eorundem origini statuit, Mediolanensibus fa-
miliars jam erat, cum longa plurium annorum con-
suetudine, illorum vivendi normam, atque habitum
assensit; proinde ipsi prodigii loco esse non potuerit
Humiliatum aspectus. Quinam ergo ficeret? Ut
modus hoc facilis evolvatur, recedenda sum, qui
scribit Guispar Antonius Perina, in Historia Chrono-
logica S. Bernardi, testis edita Turin anno MD-
CCXXXVII. Narrat ille (d), istam ac Mediola-
nensibus nuntiatum est, Sanctum Clarevallensē in Gib-
bærem, ab Innocentio II. Papis vocatum, & Gibbæ-
rem in Italiam descendisse, missos Legatos nomine Uleri,
Sentius, & Populi, qui cum ad hanc Metropolim
invitarent. Occurrerent illis Sancto Bernardo, jam
in Pedemontanam Regionem delicto, atque inter co-
etera, que de repudiando Anacleto Pseudo Pontifice,
præstantique Lothario Regi obediunt exprobande,
ut faciliorem illam sui precibus redderent, id etiam
addidere, multos jam Nobiles Mediolanenses, & pa-
trati Seculi pompæ, nihil aliud ardenter optare,
quam ut Monasticum Institutum sub optimo ipsius
Magistro profiterentur. Annere tunc non potuit
Mediolanensium votis S. Abbas, sollicitus de timore
ad Patrum Concilium. Commotum tamen sancti Episcopi
Clero, & Civibus, atque alteram etiam aspi-
cit ad *Ueritas apud Mediolanum convergit*, qui ut
fœdis tollerentur Mundi contemptum, *crisis* in-
duerant habitum, ac crimem omnem præcederent,
ut refert Landulphus. En igitur qui fuerit il, quos
Mediolanensis Populus, tanquam rem insulam, &
quasi *Anacleti* mirabatur. Nondum hæc Civitas vi-
derat Cisterciensium Cœnobium, ut contra Barosum
laudatus Auctor cum Ugello tueretur; Novit enim
ad quos tendebat Sanctus Bernardus, anserimus
Clarevallensē Monasterium prope nostram Urbem.

con-

(a) Ant. Tom. VII. Maji num. 106.

(b) Tom. V. Ret. Ital. col. 513.

(c) Ibidem.

(d) Ad Annus 1134. num. 323.

conderetur, Nobiles ita erant Mediolanenses, qui adhuc in propriis verlatibus domibus, abjecto capitis ornatu, lanceaque amicti velite, ad amplectendum Cisterciensem disciplinam sese erudebant. Adde ego, ex ipsi *grisei*, quos induratum verbis, manifeste comper, eos ad Cisterciensem familiam pertinuisse, siquidem, velte Jacobo de Vietriaco in Hist. Occident. (e) *primo Cisterciensis nigrum habitum in griseum commutaverit, adeo paffim Grisei Monachi appellarentur* (f). Itaque procul dubio si, quos Mediolanensis populus quasi Angelos excepit, fuisse Candidi Ordinis S. Bernardi; proinde illos male cum Humiliariis confudere, qui rem totius minime perperderunt.

Video quid obijci possit, ut saltem Tertio Humiliarium Ordini traditam à S. Bernardo Regulam faceretur, testimonium nempe Galvanei Flaminii, quod reulit quoque Pagiut ad annum MCXXXIV. (g), in hac sententiam, Puricelli auctoritate pertrahit, « Nobilis Vir Guido, & Capitaneus Forae Orientali, fuit specialis adiutor Beati Bernardi in fundando Monasterio de Charavalle juxta Mediolanum, de divinis ejus anno Domini MCXXXV. &c. Et iste Guido Tertium Ordinem Fratrum de Convenio S. Bernardi in porta Orientali constituit, in die S. Vincentii, quem Innocentius III. confirmavit, & ab Innocentio III. dictus est *Ordo Tertius*. lib. Fratres de Convenio fundaverunt Ordinem Fratrum Humiliarium, & ipsum visabant. At hac, si confiteretur cum relictis superius Chronicis, aliisque apud Comitem Constantium de Abduca, solis laudandum, egrè fidem invenirent. In altera enim à Fratre Hieronymo Torpico conscripta, anno MCCLXXXI. Cap. XXV. hac | centi. « Innocentius Papa III. tradidit Ser Guidoni de Porta Orientali Mediolani, & locis suis Regulam Fratrum primi Membri Ordinis, anno Domini MCXCIX, ut de notat Frater Boovicus de Ripa; (Borebat in Seculo XIII. clarus pietate, & ferepeli sui Ordinis Historiâ, quam tamen frustra quæsi). Attamen, qui facile credat, Guidonem, qui S. Bernardo Mediolanensem moram trahente anno MCXXXIV. Capitaneus erat Porta Orientalis, adeoque vir etatis jam confirmata, illum tandem esse, qui sexaginta quinque post annos Romam iter incipiens, approbatam primi Ordinis Regulam ab Innocentio recepit? Itaque opinari fas est, duos tantis Guidones, eum patris militarem, & in confendo Charavallensi Cœnobio divinis sua S. Bernardo adiutorem, alium imo Humiliariis Deo dicatum, & sanctissimis famul consuevit, qui Seculo incerto loquente, approbata à Summo Pontifice Regula omnia, confirmataque auctoritate, Apollonica Ordine suo, ejusdem Fundator est appellatus. Utroque in usum misit Flamma, simulandine nominis fortasse decipiens, sicuti etiam *Frater de Convenio* cum Cisterciensibus, qui verè dicebantur *Frater S. Bernardi*.

Multò minoris apud me ponderis est Documentum aliud Puricelli, à Paggio pariter ibidem adjectum in hac verba: « S. Bernardus venit Mediolanum, & ibi multis miraculis claruit, & Monasterium construxit, à quo quidam Magnates & Nobiles Cives Mediolani, divino Spiritu inebriati formam vivendi in habitu Religioso, cum suis summa habetando, sumptuerunt. Fuit ergo S. Bernardus huius *primo Fundator*. Unde Fratres Tertii Ordinis huius vocantur hodie alibi, *Frater S. Bernardi*. Manifestum autem fuisse Fratres Ordinis huius per se in habitu Religioso per annos LIV. (LXIV.), priusquam concessa eis esset Regula ab Ecclesia Romana. Anno autem MCXCIX. pensitudo die Maji, data fuit eis Regula à Domino Papa Innocentio III. Quare sciendum est, quod Fratres tertii Ordinis huius fuerunt Funda-

- A «tores Primi & Secundi Ordinis Humiliarium. Ita scriptum reperiri, ait Puricellus, ante Privilegium Ordinis Humiliari exemplaria manuscripta in Bibliotheca Mediolanensi Bibliotheca. Verum quos fecerat erroribus hac brevè Hystoria, ex hæcibus dictis evinci potest. Qui forent à Nobilibus Mediolanensibus, qui divino inebriati Spiritu, habitum mortisque inderant, Anglicam Populo speciem ingerentes, paulo ante jam designavimus. Nunc dilucidandum est, qui fieri possit, ut S. Bernardus primus huius Ordinis Humiliarium Fundator dicatur? Mirum mihi est, ea tot ejusdem Scriptis nonnisi à me repperit, qui in descriptis huiusmodi verbum ullum de hoc Sancto Abbate, tanquam de Pare suo exaratum reliquerit: Mirum, quod dulcissimus Preful Bernardus holic Filios, Institutione sua ac Regulis efformatos, Orphanos veluti in ipsi cunabula ita deseruerit, ut nullam, ad eos in tradita disciplina promovendos, Epistolam dederit, ac ne quidem alicui in Operibus suis, quæ de Humilitate fuisse conscriptis, Humilitatum nomen proleuler? Præterea, cum certum sit, emendata, immutataque fuisse ab Innocentio III. nonnulla in Regulis huius Ordinis eidem potestibus, cui unquam persufum erit, centuram hæc addidit Innocentium, si tantus Preful, tanquam in Ecclesia nominis illi distulset? Proinde firmam atque inconcussam habendum est, quod etiam Humiliarium Historici tradunt, viventi normam non à S. Bernardo fuisse indicam, sed ea variis Sanctorum Patrum religiosi Legibus decerpam constataque, possibilibus vero et S. Benedicti Regula, quam dnum quoque amplexi sunt, demptis illi, quæ ad Institutum suum minime pertinebant. Id expresse refert Auctor Chronicæ Humiliarium conditi anno MCCLXXXIX, Capite namque XVI. ita scribit: « A principio fuit novi Ordinis (nempe Secundi), bene hinc eis ex pluribus Regulis novam Regulam compilare, sed eam, quod usque ab Apostolico fuisse confirmata, non instituit, nec vocare Normam decebat. Verumtamen nemo de Ordine nostro facit, nec meo tempore, fecit professionem, ut sub Regula S. Benedicti, ut faciunt Monachi Nigri, & Fratres Mores Olivæ, sed sub Regula huius Congregationis, scilicet huius Ordinis, facere professionem. » Vides hic nullam de Claravallensi Abbate mentionem fieri, quavis de principio novi Ordinis firmam instituit? Quid verò ejusmodi Ordo Fratrum de Convenio in suo ipso stemmate tutelare gesserit hunc Sanctum Abbatem, appellatque alicubi fuit *Frater Sancti Bernardi*, ut apud Paggiom profetur Puricellus, id ex alio titulo derivatum credere possumus, puta, ob singularem reverentiam erga Sanctum cum Prefulem, ejus admirandam Sanctimoniam ipsimet coram hac Urbe contemplant, ob Templum aliquod fuis in Cœnobis eidem dicatum, à quo vulgus illos vocaret *Frater S. Bernardi*, quemadmodum etiam præfenti seculo Fratres Ordinis Minorum paffim Mediolani audiuntur *Frater S. Augustini*, Minoris Observantæ *Frater S. Angeli* &c., à nomine videlicet tutelarium Sanctorum, in quorum honorem conditus fuit *Edes* fuerit, Monasterii annexi; denique ob singulare aliquod, invocato S. Bernardi patrocinio, beneficium ab Ordine acceptum.

Remaneat jam inquirendum, quæ verè etate Humiliarium Ordo profuerit. Ut verbum agam, non recedendum arbitror ab eo anno MXVII. quem ambe Chronicæ memorant, aliquæ antiquæ Scriptores asserunt. Ad hoc scilicet illustrandum, solida, bene est Exemplar Chartæ veteris, quam à se, pluribusque aliis fuit Ordinis Fratribus, visum lectamque, testatur Primus Humiliarium Historiæ Scripser, Capite X., in qua describitur emptio prædi vitiu confiti, facta à *Gisfrido Crippa* nomine *Ducis*

(e) Cap. XIV.

(f) Vide Ducing. in Glossar. verbo *Ordo Grisei*.

(g) Cit. in Annal. Baronii num. XV.

Brayle, in loco qui dicitur *Romeus*, cumque in publicas tabulas revocaret Crescimbenu de Guidonibus anno MXXXVI. die V. Januarii. Jam ergo eo anno erecta erat *Brayle Domus*, quae postmodum totius Ordinis veluti Metropolis fuit. Ex superius vero relatis discimus, nova hae Combia, quibus omnes Domus iudicium fuit, inlinita non fuisse, nisi cum calendaribus divinarum rerum fervidiori amore animis, coepit Secundus Ordo rigidioris vitae, complecti. Itaque credendum est, auctorum aliquem spiritum interfuisse, ut sua quoque decerneret aera primivo initio Instituta, religiosos mores coelesti privatis in Domibus, Linceo textorum una cum suis Conjugibus excedendo. His autem admixtis, quae congrua videntur humanis rebus, à parvis ad magnas, per intervalla tendentibus, facile calculus colligitur, optime huius Ordinis exordia ad illum annum referri. Praeterea si Historias consulamus, nullum apertius tempus, quam Henrici I. adscripti Sancti Imperium, accommodari potest exilio, quod insuberes Nobiles perturbare. Afflicti namque Itali per annos quatuordecim, Regibus ex Natione sua delectis subacti, aegre ferebant primum Germanorum Caesarem regem. Id expertus est ipse Henricus, qui anno MIV. Italiam ingressus, cum fratre Andreo Eporedis Marchione, assumpto in Italiam Regem à Langobardis Proceribus, Papae degressus, excitato in Urbe illa tumultu, inibi Palatio suo ipsem à Civibus sensit; quapropter missis ad coherendum fauorem militum, multa milia rebellium fuisse interfecti gladio, omnibus simul Edificiis exstis, ut Libro VI. Didericus narrat. Non ideo tamen destitit Andronicus inlinita contra Henricum venella explicare, quin loquax nova clade perturbatus ab eodem, anno MXIV, quo Romae Imperii coronam suscepit, post illius in Germaniam reditum, arma iterum movit, sed ab Arnulphi Mediolanensis Archiepiscopi, pro Henrico stantibus, exerecitus dicerentur, Regno se abdicant. Frustrante Monasterium adiit, ubi etiam anno eodem suscepit bellum MXV. verum nullum dolorem confectus interit. Hae occasione venosissimum est, Henricum Andrici amorem, inter quos quatuordecim Mediolani, atque aliarum Urbium Nobles Viros extinxisse facile quique credet, ne ultra quidquam conspirationum, contra ipsam auderent, exulit in Germaniam propulsit. Nec alio meliori nexuungi possunt, quae supra narravimus, quam fiduciam, anno depositi ab Andrico Regni, postea fuisse in exilium Insularem Rebus, hinc post longam diuturnam aetatem anno MXVII, ad sacrosanctum fugam revocatus, per alius bionum rudimenta Ordinis Humiliorum passus, donec perfectio egergia Christianitatem vitam exemplo, liberata à primo Caesare donati anno MXIX. in pacem rediret, ubi religiosam in propria Domibus vitam duxit, usque ad annum MXXXIV, quo Secundus Ordo coepit Combia, construere, legibus etiam huius non multo post inditis, quemadmodum in memoratis Chronicis legitur. Reliqua spectantia ad Tertium Ordinem, anno MXXIX. à S. Johanne de Meda Sacerdotii honore, distinctum, cum missis obscura fuit, illustrari omnino indigent.

Hae praefari debui, non ut Historiam Humiliorum consererem, sed ne fides astratione referrent editum primo in hac Urbe Ordinem qualem. *Breviarium*; nec insulita ea fuisse arbitror, cum hinc emendari possint, quae postmodum Auctor Gallicus, alio, bano fatis fidei, testimonio fuit, de Humiliorum initio Chronicis, itaque praefari anno propositi Monasterii Canonorum Codex, iuxta, Humiliter Congregationis ritum, illiusque ceteri Auctor fuit *Potestatis de Familis*, ex Vicoboldoni Humiliorum Familis, qui pueri fidei duces, pleni iam Typographis nostra Urbe, à Fratris suis exatibus adhuc laetitia chartas, calamo exaratas, manu

verfari, solumque Ordinem illum in recitatione divinarum precum eo beneficio carere, quo ceteri, ut ipse ait, in sacra librorum suppellectile praeis impellat, usque ad delicias affluant, ad *Stephanum Nivium* in eodem Ordine Sacre Theologiae Magistrum, Arium, Jurisque Pontificii Doctorem, & S. Trinitatis Mediolani Praepositorum consilium, evincique, ut multo labore ac incubationibus, quodiduarum Orationum, ad Chorum spectandum Ordinem, quem *Breviarium* vulgo occuparet, spectata Maiorum sanctorum constitutione, ac huius temporum superiorum manifestis libris insisteret, de rubrica oraret. Illud autem elegantissimum Zarori characteribus excusum dicitur *Reverendissimo in Christo Patri Jacobo Lindraio, Decretorum Doctore eximio, Dei gratia Humiliorum Ordinis Generali Magistro*. Quis primus Officium hoc Divinum, Humiliter peculiare condidit, Periculis indicat, Sanctum nempe Johannem de Meda; sed non omnibus commune id fuit; Mediolanensis enim concordans Combia Ambrosiano utebantur, ut ritum servarent in hac Urbe inditum etiam Regularibus, ut alibi à me comprobantur est testimonio Sancti Caroli Borromei (h). Alexander IV. datus ad eodem Litteris anno MCLVII ab hac lege illos exemit, iustique ut proprium Ordinis recitarent, itaque à Momidibus retentum est, etiam post eximiam à Pio V. religiosam hanc Fratrum Societatem. Verbum anno MDCXXXI. persequere ipse nonnulli, sanibus argumentis ducti, ut ab ipso proprio Romanum amplexeretur. Obstitit impigre Purcellus, delatque ad Cardinalem Archiepiscopum Federicum Borromaeum indicio, in eodem anno MDCXXXI. Paltorem Epistolam edidit, quam upote multa eruditione confectam, hic latius reddidit fubdo.

Dilecte in Christo filie. Ad aures nostras pervenit, aliquorum impulsu, qui vana & falsa obediendum, id etiam inter cetera affirmaverunt, nostram hac in re intercessisse voluntatem, dimissum à vobis fuisse Breviarium consuetum, primumque Ordinis vetus. Cui tamen nunquam tale prorsus faterimur, muneri nostri est, dum nos, mentem nostram ampla declaratione vobis pacificare, simulque fuisse, ut vestrum iterum Breviarium in alium primum revocet. Quod spectat ad vestrum Ordinem Religiosum, nobis quidem tempus dispendere potest mores, atque corrupta disciplina coram, qui ab ipso degenerant, hanc, namque tamquam antiqui, sancti, & approbati ritus ceterum, inter quos nunciamus illam, propter vestri Officii Divini. Postquam diligenter perlegimus diversas Chronicis MSSas huius Ordinis, post inspecta varia ejusdem Breviaria, etiam ipsa multo jam à tempore calamo exarata, preterea, tot alia exemplaria pluribus vicibus typis edita, certo scimus, illud perseverare usque ad nostram aetatem, jam à multo tempore ante annum Domini MCC. inceptum, ita ut rationi consonum sit credere, inditum illud fuisse à S. Johanne de Meda, per emphaticum dicto *Presbytero*, eo quod ipse primus in Ordine Sacerdos fuit, quemadmodum etiam Auctor extitit tertio aique insignioris ejusdem membri, obit autem hac Sanctus anno MCCLIX, floruitque circa annum MCXIX. Praeterea nobis constat, in Regula, quam compactam ex illa S. Benedicti, proprium Ordinis sibi fecere, & de qua etiam postmodum vigere voluerunt, (cujus exemplar MSSum, de fatis antiqua nos viderimus) eundem ritum expressit descripti fuit nomine Officii Canonorum; ita cum in ipsa Humiliter appolantur. Hinc sequitur, illud jam antiquitus approbatum fuisse non minus, quam Regulam ipsam, quae procul dubio Brevibus Litteris Apostolicis confirmata est à diversis Summis Pontificibus. Primum illam

(h) Dissertatio Helvetica ad vindicandam veritatem Ec-

illam approbavit Innocentius III. anno MCCL. alii-
 quum ejusdem partem immutans, verbum quoad
 Officium ita fecit continui, ut nullum inde apicem
 detraxerit, intactum relinquit; imò iussit, ut
 etiam à Fratribus Secundi Membri adhiberetur,
 sicuti jam antea in usu fuerat apud Fratres Tertii,
 ab eo usque tempore, quo Membrum istud initium
 duxit à supradicto S. Johanne. Confirmavit subin-
 de illam Honorius III. anno MCCXIX., & MCC.
 XXVI., post ipsum Gregorius IX. anno MCCXX.
 VII., & Innocentius IV. anno MCCXLVI., Nico-
 laus IV. anno MCCLXXXVIII. & per subsequen-
 tia tempora diversi alii Summi Pontifices, ut et
 memoratus Chronici codicis. Præterquamquod
 in Bibliotheca, quam S. Carolus Prædecessor no-
 strus, & Consanguineus domo dedit Capitulo Metro-
 politanæ nostræ Ecclesiæ, collecta & optime scri-
 pta exemplaria leguntur Privilegorum, & Bre-
 vium Literarum, de quibus mentionem fecimus,
 una cum aliis permixtis ejusdem Ordinis. Quin-
 imò Alexander PP. IV. admonuit intra Diocesim
 nostram Mediolanensem Humiliarios diversimodè
 ab aliis ipsi Ordinis Fratribus, & contra præscrip-
 tum Regule perferre in usu nostri Breviarii
 Ambrosiani, expensis Bullas Literas anno MCCLXVII.
 præcepit, ut ipsi etiam adhiberent proprium
 Humiliarium, & in recitatione divinarum pre-
 cum sese conformes cum ceteris alibi degentibus
 redderent. Hoc ipsum Breviarium postmodum
 denudò emendatum, prima vice impressum fuit an-
 no MCCCCLXXXIII., ac subsidie anni MDIV.,
 & MDXXXV., sed magis diligenter repurgatum,
 ediditque fuit anno MDXLVIII., utque emenda-
 tiones hæc confirmarentur, non desuit Breve-
 Apostolicum Pauli III. cum aliquibus Episcopis Car-
 dinalis Johannis Moroni, tunc Ordinis Protectoris.
 Anno tandem MDLXXVIII. Pontifex Pius V. in fa-
 vorem Breviarii Romani tunc demum reformati,
 bullas Literas edidit, quibus omnia præfata
 Breviaria inhibebat, nisi in usu antea fuissent
 per CC. annorum antiquitatem; atque intra menses
 in quibus nostra Italia comprehenditur, de-
 claravit, elapsis tribus mensibus ab hujus Brevis
 Apostolici emanatione, cuncta illa Breviaria præ-
 ter Romanum, adeo verba esse, ut nullus mo-
 menti forent, neque sufficerent ad implendum
 onus, quod alicui incumbere recitandi Officium
 Divinum. Prælati autem, etiam Ordinarii Pro-
 vinciarum, præceptum innoxium tanto rigore, ut si
 negligentes ea in re fuissent, coram ipsi quoque
 lethali culpe rei forent, tamquam principes gra-
 vis peccati eorum qui, cum Officio Divino ob-
 stringeretur, nihilominus post tempus à Summo
 Pontifice præfixum, minime debito suo satisfac-
 erant. Ita igitur disposuit Pius V. Verbum non ideo
 abstinere ab ipso Breviarii sui Fratres Humilia-
 ri, qui tamen perduraverunt in Religiosis suis Domibus
 usque ad annum MDLXX. Pariter non desinere
 Monachos, etiam jam ab eodem anno MDLXXIII.
 ab eodem Pio V. subtrahere fuissent à Regimine
 suorum Fratrum, & assignare illi Prælatorum, qui
 Ordinarii erant Locorum. S. Carolus postea (ne-
 que mentionem facimus de aliis Episcopis), qui
 tunc, non solum Ordinarius Præfatus erat illius no-
 stræ Provincie, & Diocesis, nec non munus
 amplissimi auctoritatis Apostolica, sed etiam Pro-
 tectoris officio fungebatur, atque insuper pecu-
 liari Decreto Degregationem acceptam ob rati-
 mandum Ordinem Humiliatorum; promittit verbò
 archidia obstringere perverios usus evellere; ni-
 hilominus ipsi, quoniam pleni consensu (sicuti
 procul dubio credendum est) Brevium Literarum
 Pii V. nec non retenti ipsi Breviarii Humiliarii,
 atque occurrere fuisse consensisse, quod vixit, & vi-
 xique usque ad annum MDLXXXIV.) nunquam
 obstitit ea in re ipsi Fratribus, ac Monachis;

Tom. I.

A quando si obtinisset, quid arceat illum poterat ab
 exigenda saltem à Monialibus ipsi subditi obedientia
 ? Quando autem eidem jubendi Fratres non
 paraficet, constaret nobis saltem de consuetudine
 eorundem in re tam gravi, tanque momenti
 & notoria, cujus tamen nullum reperiret testi-
 monium, aut mense. Hinc igitur tendendum id est,
 tanquam res illa temporibus evidenter manifesta
 & certa, Breviarium Humiliarium minime veniunt
 fuisse, sed potius permissum ab ipso Summo Pon-
 tifici Pio V. in ipsius Bullas Literas, ratione
 antiquitatis tam celebres, tanque approbata Hu-
 miliatorum Breviarii, quemadmodum superius
 narravimus. Ob parvam causam igitur Nos quoque
 nunquam in animo habuimus prohibere, ne alium
 Cœnobium nostrum Monialium Humiliatorum,
 & præcipui vestrum (scribebat enim Priorissæ Mo-
 nasterii S. Mariæ Magdalænæ ad Circum Mediolani,
 fuisseque Monialibus) sequeretur singulari hac sua he-
 reditate, quæ testis etiam ipsa est, & indicium cer-
 tissimum antiquæ nobilitatis Ordinis Humiliarii.
 Ceterò certis videretur tanto magis opportunum,
 & hinc plenum, vobis Monialibus illud retinere
 (præter cunctas communes cum tot aliis Religio-
 sis Ordinibus, qui proprium habent Officium),
 quanto miserabilibus Fratres ob culpam conscriptæ
 Regule, quam professi fuerant, ab ea tandem
 in extremam ruinam decedere, ad exemplum per-
 petuum, & clarissimum documentum omnibus om-
 nino Regularibus Ordinibus, quantumque auctori-
 tate atque amplitudine excellens, perenni Sancti
 sui primarii Institutii ac Regularum cultus, caren-
 dum esse, ne in eaque infirmitas, ac lassitudo,
 etiam prius ipsi quoque delabantur, cum tamen
 Ordo vester Humilianus, quamvis in Fratribus
 jam extinctus, vivat, florereque etiam hoc tem-
 pore in vobis Monialibus hujus Cœnobii, cum
 tot aliis Ordinis ejusdem. Quandoquidem verò
 postquam vobis dilectè innoxuit, quæ nostra esset
 vera voluntas, non doctissimè ad universum vestrum
 Breviarium iterum vos reducere, Nos fa-
 ctum certe approbamus, vobisque demum bene-
 dictionem impetimus.

E Palatio nostro Archiepiscopali die X. Apri-
 lis MDCCXXXIII.

FEDERICUS CARD. BORROMÆUS.

Exemplar hujus Epistolæ inferius Purcellus suis Hu-
 miliariis monasteriis, propria manu descriptum,
 eodem anno ac mense, nempe die XXVIII. Aprilis,
 ut perenni extaret memoria propugnata, confirma-
 tique Divini eorundem Officii.

STEPHANUS NOTTIUS.

Stephanum Nottium, seu de Nottis, vidimus
 seculari impendisse operam, ut Canonice precibus,
 quæ Breviarium appellantur, juxta Ordinis sui præ-
 scriptum, numeris omnibus absolutæ prodirent. Al-
 terum ipse sacre Eruditionis, fructibus animarum
 laborem suscepit, Tractatum nempe de Jubilæo,
 quem inscripsit *Opus renascentis à pæsa, & culpa,*
 illumque edidit Mediolani anno MD. Præficerent
 alii in hisce rebus explorandis eodem illo Seculo,
 videlicet Johannes ab Annania currente Jubilæo anni
 MCCOCL., & Felinus Sandius in altero anni MCC-
 CLXXV. Mens argumentum pleno volumine in-
 subsistente Jubilæo complexus est Stephanus Nottius,
 non tam dubia omnia evolvens, juris Canonici, &
 Sanctorum Patrum auctoritate, sed etiam modum
 edocens, quo percipi à Christianis debet amplius
 amplexa hæc Apostolica Sedis indulgentia. Dicitur
 lucubrationem hanc suam Reverendissimo in Christo
 Patri Domino Johanni Jacobo Antonio de Sancto
 Georgio, Abbate de Placentia, Cui Mediolanensi, aliis
 Ecclesiæ S. Austriaci Præposito, Juris utriusque Do-
 ctori,

p p

Chori, & Interpreti Clarissimo, nunc Cardinali Alexandrino dignissimo. In Epistola nuncupatoria causam enunciat, cur illum in Patronum delegerit, inquit: „Posteaquam tua Reverendissima Dominatio, cum esset in minoribus, Papae legeret solentem, & ordinare de mane Decretales Epistolas, & ipse in eis studendo bene operam daret, & tandem divina bonitate suffragante, per tempus à canonibus statutum, ipsarum literarum studium consumpsisset, volens, ut fieri solet, in eadem Canonica facultate examen ingredi rigorosum, tuam, adivi prestantissimam dominationem, eam deprecando, ut me tali in examine sub alis suis habere dignaretur. Quod quidem effecit tua mirabilis bonitas, & me, tali finito examine; Insignibus Doctores communivit, ac ornavit. Et propterea te Reverendissimum Dominum, in Dominum meum, observandum semper habui; & si quis ex doctrina, quae proficere Dei gratia curavi, fructus nasceretur, tuo altari illum offerre peroptavi, ut, inde puritate reciperet, ac incrementum &c. „Rogat subinde illum, ut Praeceptoris munere adhuc fungatur, emendans ea, quae in hoc libello censuram mererentur. Acceptum fuisse memoratum Opus Doctis viris esse colligo, quod, cum elapsi septuaginta tribus annis Mediolani imprimeretur *Commentarius in Leviticum*, alibi jam exutus, celebris Martini Azpilcuete Navarri, ubi de *Jubilis, & Indulgentiis* amplè diffusiùs, adjectum fuit in calce compendium hujus Libri, sub hoc titulo: *Anni Jubilei brevis explicatio, contextus à Stephano Notario Theologiae & Juris Canonici Doctore.* Post studia Ticinensi sub tanto Magistro, Mundo valedixit, professus Ordinem Humiliorum in Domo Braydensi, ibique doctrinae morumque honestate adeo praeluxit, ut primò Sanctissimae Trinitatis in Suburbio Portae Comensis, dein in Domo de Carugate ejusdem Ordinis & Civitatis, constitutus Praeceptoris fuerit; hoc enim postremum adnotatur in calce Libri de *Jubilis*, quem vulgavit anno MD. Philocephicus etiam disciplinis admodum instructum fuisse testatur Proemium, à Samuele Cassinensi additum Opusculo Stephani Burlifer, seu Burliferi Doctoris Parisiensis *De Formalitatibus* juxta Scoti doctrinam, quod Mediolani uni cum suis interpretationibus idem Samuel imprimendum curavit anno MCCCXCIV. In eo namque per Dialogum colloquens inducit *Hieronymum Landrianum* Ordinis Humiliorum Generalem Magistrum, & *Stephanum Netrum*, adhuc illo anni in Domo Sanctissimae Trinitatis Praepositum; nec aliud quidquam in Codicibus eorum temporum de hoc Scriptore commemoratum invenit.

De *Jacobo Landriano* Generali Humiliorum Magistro, qui dictatum est hoc *Breviarium*, mentio fit in manuscriptis eorundem Chronicis apud Comitem *Constantium de Abbadia*, Equitem nobilitatem, prudentiam, aequè eruditionem in nostra Urbe clarissimum, in hac verba: „Decimus novus (Generalius) Magister, qui creati coeperunt anno MCCXLVI. „Frater Jacobus de Landriano, Praepositus „Vicoboldoni, canonice electus fuit anno Domini „MCCCCLXIX, qui ad totius Capituli generalis „postulationem, à Summo Pontifice ad vitam confirmatus, postea anno Generalatus sui decimo fuit „primo (incepto) decessit, quod est anno MCCCC „LXXXV, die octavo Novembris, & fuit Doctus „De *Hieronymo* quoque *Landriano*, quem proximè à Samuele Cassinensi memoratum vidimus, ita leguntur in Addicamentis Fratrís Octavianii Pizii ad praecedentem Humiliorum Historiam, apud eundem Comitem: „Vigefimus (Magister Generalis) Frater „Hieronymus de Landriano electus fuit in Generalatum, & ititit Magister Generalis per annos triginta sex, vel potius à Papa Eugenio fuit factus

„Generalis, & fuit Doctus. Multas obivit Legationes Mori, Mediolani Ducis (Ludovici Mariae), & à Maximiliano Duce Mediolani in Senatus Praesidem constitutus est, & in locum Ducis erat „Romam profectus est de anno MDXIX, & omnes Praepositi Ordinis, ibique Capitulum Generale celebratum est, in quo Capitulo per Leonem X. Pontificem confirmatus est in Magistru Generalatum. Fuit nimis potens, & erat Praepositus Sancti Abundii Cremonae. Decessit anno MDXXV, undecimo Februarii, Nobilem ejusdem Familiam pluribus laudat Morigia, Libro tertio Historiae Mediol. Cap. VI.

DIONYSIUS NESTORIUS.

Nestoris Dionysii Novariensis, ex Ordine Minorum, *Dilectissimum* hoc anno Mediolani impressum fuit, primamque hanc editionem ignoravit Lazarus Augustinus Corta, qui in suo Novariensi Museo Venetam folium anni MDVI. refert. „Ab Avogadro illius Urbis Patricia Familia genus ab illo ductum fuisse, tradit idem Corta, sed de illius statu profusè se incertum fatetur. Cum tamen in Veneto Codice hæc legisset: *Hæc perspicue Lector Nestorem tuum, antiquum, decrepitem, moribundum, jam jamque ad interitum properantem, opera, industria, & ex Chori diligentia Johannis Turini, juvenem æt. arbitratus est, statuendum cum esset circa annum MCCC. Plurimum tamen deceptus fuit, cum, que de libro in senectutem & cariem vergente ob exemplarium inopiam Typographus scripsit, ad remotos Auctores annos traduxit. Praelatum hac in re testimonium, profero Michaelis Ferni Mediolanensis, qui in Epistola prævia Orationibus *Johannis Antonii Campani*, Latine Linguae ac Literis graulatur, quod excelsio veteri aequalior ac situ, in pristinum tandem fastigium, lumen, auctoritateque revectæ fuerint, ac subinde insignes Viros enumerans, qui erigendis iisdem ingenium & calamus porrexerit, inter eos, quorum ludoribus iterum floruit Latine linguae antiquum decus, hos nominat: *Pallam, Torrellum, Domitium, Parrinum, Syptomum, & unum postremum Nestorem Dionysium, Virum Religione spectatum.* Morum namque, ut ipse ait, „sunt in quibus „rendis & Grammaticæ, & pudæe elocutionis preceptis, & interpretandis abstrusis poetarum sensibus, diligentia tanta, quanta ne major quidem, ab ipsis rei latine auctoribus impensa. „Posterior igitur erat ætate Nestor Scriptoribus, qui Seculo XV. jam adulto, & etiam senescente viventes, susceperunt restituendi latini sermonis munus impleverant. Verum quid alieni testimonio sectamur, cum ipsum Nestoris opus Mediolani editum, hesitationis omnis nodum abruptat? Siquidem in fronte gerit Exametrum Carmen, quod librum hunc fuit Auctor dicavit *Illustrissimo Principi Ludovico Sfortie*, Johannis Galeati ex fratre Nepotis nomine, Imperii Mediolanensis habenas moderantis. Raritas autem exemplarium primæ hujus Editionis, & consuetudo, quæ apud Typographos postmodum inolevit, expungendi in nova laborum impressione veteres nuncupatorias Epistolas, in causa fuit, cur patens olim veritas, subsequentebus sæculis, dubiorum caligine oborta laboraret. Acceptum adeo fuit latinam profertentibus linguam *Nestoris Vocularium*, ut videlicet illum scripserint præla, & plures, etiam ante annum MDVI. à Corta memoratum, editiones curaverint. Ex his, quæ mihi innotuere, subsequata est Mediolanensem altera Gualtieri de Tridino anno MCCCCLXXXVIII. (i) Parisiensis anno MCCCXCVI (i), Veneta eodem anno (m), & Argentoratensis anno MDII. (n). Summa etiam laude ob literariam hanc curam donatus est Auctor à doctis Viris,*

(i) Gioten. de Letter. Ven. Tom. X. pag. 350.

(i) Orland. Orig. della Stampa.

(m) Maittaire Anal. Typograph.

(n) Ducaug. in Præfat. ad Glossar. num. LL.

ris, quorum nomina in Novariensi Museo recensuit Corta. Unum ego Matthiæ Martini præconium se-
ligo, ut qualescunque hoc grati animi donum,
reddam *Nostri Dionysii*, qui typis nostris gloriam,
tribuit edendi prima vice hanc magis expurgatam,
à versuta barbarie regulam latini sermonis. Vocat igitur
ille hunc Auctorem (o) „Virum sancti quam do-
ctissimum, qui *versabatur suis locis collectis*“, ante Ca-
lepinum conscripsit. Ita nuncupat Dictionarium,
ordine Alphabetico conscriptum, breve quidem,
sed pereruditum, in quo fœmina Catholici, &

A „Ugutionis (sic enim Scapham Scapham, ligonem
„ligonem appellant) prope omnibus paginis redar-
„guit, & allegatis testimoniis fidem facit, se non-
„tam veteres Grammaticos & Criticos illos melius
„notæ, Servium, Donatum, Priscianum, & simi-
„les gnauiter, & cum accurati cujusdam iudicii
„vigore evoluisse, sed & classici Scriptores, Hi-
„storicos, Poetas, & Oratores haud legerit per-
„lustrasse &c.“ Evulgato tamen egregio Ambrosii
„Galepi labori, in oblivionem abiit Nictoris labor,
„& nomen.

ANNO MCCCCLXXXIV.

MARIUS PHILELPHUS.

Marij Philelphi *Epistolæ*, hoc anno
Mediolani editum fuit. Hunc librum
maximè exaratum Auctor ipse dono
transmisit ad Ludovicum Mondel-
lum Mediolanensem, Seraphici Or-
dinis Theologum ac Doctorem; utque fidelis rem
ageret cum Amico, à quo rogatus fuerat, ne alteri
quàm sibi Scriptoris illius copiam faceret, autogra-
phos ipsius propriis manu conscriptum liberali mu-
nere indulgeret, nullo proflus apud se, ad peracti
laboris memoriam servato exemplari, quemadmo-
dum Marius ipse testatur in Epistola huic Operi præ-
fixa, & data *diebus VI. Idus Februarii, anno
MCCCCLXXXVII*. Cum verò tertio post anno subla-
tus à vivis fuisset Marius, consilium animo volvere
cepit Mondellum doctus, cuius Amici reliquias do-
mesticis tenebris eripendi, vulgandique publicis ty-
pis, ut honorum hunc saltem mortuo rependeret, à quo
vivente adeo fè dilectum ornatumque singulari hoc
benevolentie indicio confexerat. Scripti igitur ad
Oëbavianum Ubaldinum Mercathelli Dominum, &
Ducis Urbini Germanum, eidem propositum suum,
aperiens, quo *Marij Epistolæ* prælo subdere me-
ditabatur, in regem Parisiorum Urbe, in loco ro-
tus Orbis emersionis, inter tot Academiis, in-
ter tot Sapientissimos Viros, ab omnibus Marius
„etiam sanctus & colebatur, & admirationem reci-
„peret; simulque rogans, ut per eam, qua olim
cum Mario conjunctus fuerat, amicitiam, illum plu-
quam dimidium annis suæ reputans, ejusque scripta
tquam liberos Sybillinis revertis, sententiam suam
hac in re proferret. Placuit Ubaldino consilium,
dedique ad Mondellum literas, quibus non tam sibi
gratam rem istam proferrebat, sed Mario quoque-
deceoram, omnibique Literarum Cultoribus valde
profecum, ita Epistolam claudens: „Curabis igitur
Ludovicæ Mondellæ, vel solum propter hoc ipsum
„omnium amore dignissime, ut animo concepti
„(nec te illa avertat suspicio), Marium nostrum in
„Occidente, & in ista Parisiorum Urbe, quasi Or-
„bis terrarum Arcem, illustrare. Ego verò hic apud
„nos eidem non decro; dignus enim est ut vivat,
„quamdiu vixerint homines, quorum utilitati &
„usui multa comparavit. Gravi etiam censura (*digni*)
„censendi nos effecimus, si tanti per eum nostri compa-
„rata, ejus fructum amitteremus, & posteris no-
„stris transmittendum minime laboraremus. Vale.
„Urbini Tertio nonas Julii MCCCCLXXXI. „
„Ad editio ista, tot epistolis consilisque maturata, verè
acta fuerit in Urbe illa Regia, decernere haud li-
cet, cum nulla ejusdem apud Typographi etiam,
Parisienfis Scriptores mentio legatur. Attamen non
tanti sciendum est silentium hujusmodi, ut imple-
do proposito defuisse Mondello vires, aut interposse
à primo fervore animum securè afferamus; siquidem

B ignota, quoque omnibus fuit nostra Mediolanensis,
quam hoc anno indubie curatam proferimus. Conti-
net autem hic liber præcepta Rhetoricæ, non om-
nia tamen, nec servatis Legibus Aristotelis ac Ci-
ceronis, sed ea dumtaxat, quæ rivento ipsi Lud-
vici Mondelli, in cuius gratiam conscribentur,
necessaria visa fuerant; is enim, non in furo inter
Causarum strepitus, sed in Conciliis Pontificum,
coronâque Auditorum versari debebat, ut Marius
ipse præfixa libro Epistola monet. Adjiciuntur tituli
Epistolis inscribendi juxta illius seculi morem, à
Summo Pontifice, usque ad agrestis artis cultores.
Denum, cum Cicero scripserit, *Epistolarum multa-
soni generis*, Marius octuaginta recensuit, atque ad
ea conficienda, non tam methodum, quam exempla
subiecit. Id verò à nemine alio, quam à se ipso in-
venum ac traditum gloriatur. Sanè in his fœcunda
ingenii alacritas nitet, quæ tamen cultioris nostri avi
gultui non admodum aridiret; potior enim est ver-
borum assuetudo, quam sententiarum maturitas; ve-
rùm præcipitis calami excusationem Marius idem
obtendit, in memorata ad Mondellum Epistola, in-
quiens: „Si quid inter legendum percurres non-
„omnino excultum industriâ, elaboratumque inge-
„nio, ascribes tempesti brevitati, qua centum cir-
„citer ac quadraginta chartas lictores coegit, infra
„dies viginti, transcribere. „Geminam alteram hu-
jus Libri editionem refert Orlandus, Mediolani M-
CXXXIX, & Venetiis MC:CCXCI. Hanc
postremam tenet Bibliotheca Ambrosiana, cum hac
Inscriptione in medio primæ pagina: *Epistolæ Marij
Philelphi*, quo titulo Typographus quæpiures de-
cepit, qui eundem in Catalogis expresse legentes,
credidere, non fecus ac Francisci Patris, ita & Fili
editas collectum fuisse latinas Epistolas ad alios
conscripitas, cum Marius tantum ad eas elaborandas præ-
cepta condiderit.

D Ortum igitur Marius habuit à Francisco Phi-
lelpho, qui primum hunc fructum collegit ex nuptis
cum Theodora Johannis Chrysolore, Equitis doctis-
simi ac splendidissimi filia. Annus, quo in lucem pro-
diit, simulque nomina, quæ indita eidem fuere, in-
dicantur in Patris Epistola. Senis data V. Idus Octo-
bris anno MCCCCLXXXVII. ad Leonardum Justina-
num (a), in qua hæc habet: „De Familia me-
„quod scire cupis, mihi est uxor annos nata sexde-
„cies, & ex ea puer annos natus unum, mensis
„duos, dies septem ac decem, nomine *Johannes*.
„*Marius Jacobus*, servæ quatuor, servus unus,
„minister mercenarius item unus. „Itaque nativ-
„tatis dies Mario contigit XXV. Julii anni MCCC-
„XXVI. Assuebar autem tum Pater divite censu,
„cum tot ancillis, servisque stipatum domum teneret;
„evanuit opulentia cum senex factus est, ut infra vi-
debimus. Sub Genitoris disciplina Latinæ, græcæ-
„que literas didici; ab eoque etiam, ut in Virum,
paterna expectatione dignum crederet, Opusculum car-

(o) Lexic. Philolog. in Epist. ad Lectorem.

(a) Lib. I. Epist. II.

carminē exmetro scripserat incipit, cuius specimen superius jam d. d. (b); in eo autem Franciscus con-
gesseras precepta omnia, quae ad vitam, castitatem
bonitatemque moribus ducendam spectarent. Deum in
primis auctorem ac finem obsequio colendum propo-
nenti, deinde singillatim indicans, quae studia comple-
cti deberet, quae corporis orique habere gerere,
quae effugere illicebat, quos locos assidue, ac
ipsi etiam ludis omissis ad animum recreandum, in-
ter quos aucupium & venturionem, Principibus quo-
que atque Merulis familiarem, plurimum comen-
dabat.

Ad huius sollicitis curis potius amantissimi Ma-
rius responderet, quia paulo post scribitur: ostendit
interim Franciscus Philadelphum confertim inter-
puit eundem Constantinopolim delegandi, ut longē
a locustis paucis domus totius ad comparandas li-
brales artes iecumberet. Illuc accersitum fuisse &
Iohanne Palaeologo tradit idem Philadelphus in Epi-
stola, ad illum Imperatorem scripta, sub annum M-
CCXXVIII. (c) his verbis: „Quod hortaris,
„Iohannem Marium filium ad te mittere, faciam id
„quidem nequaquam tuius. Quid enim mihi opo-
rtet cedere possit, quam meum dilectissimum,
„filium vel hospitio tuo, vel disciplina uti, qui
„omnem Christianorum Principem & dignitate sit
„maximus, & virtute primarius. „Attamen in-
„Aula Palaeologi verulam hospitiumque fuisse, ubi
„in ea Urbe digerit Marius, credere vetat ultimus
Philippi Tabula, & ea melius (d), in quibus huius
filio hereditarium assensum dimittit Pater ea de causa,
quod maximas erogasset impensas, ut illum scientias
ascendens, per plures annos, Constantinopoli detine-
ret. Evocari tandem Marium ex ea Urbe anno
MCCCLXXI. non tam ob mortem Theodori Ma-
rii, quam illi anno decesserat, quam ob desiderium
filii suam, qui detrahitur istius tempus, ignavi
occurrit altum. De hac re consequens jam fecit
in Epistola ad Petronem (e) inquirere, se fru-
stra nisi invia Minerai, postmodum ad Marium,
ipsum sentiens, se cum alloquitur (f): „Tu fac
„ad nos quamprius reditum maritus; non nihil
„est quod tibi distans tempus teras. Quandoqui-
„dem in Literarum studio, quatum graui Constan-
tinopolim ex profectus, non modò non proficis,
„sed etiam quae ab nobis abest didiceras, amiseris;
„usque adeo studiosum te, diligentemque praedi-
„cti „tuli „Reveris Mediolanum, discipulis omni-
bus a Patre imbutus fuit, atque urgente, tum ejus-
dem praesentia, tum exemplo, cum Eluquentiae ac
Eruditionis cultus est, ut Franciscus ipse Philadelphus
hac eo laudem in ultimis tabulis scripserat tribuerit,
expensis neapae ac laboribus suis evasisset Marium in
dilectissimum Vitem.

Prima virtutis hae experimenta edidit in Aula
Renati, utriusque Sicilia Regis, qui adhuc adoles-
centi floruit. Siquidem Principi ille praeterea
Mars doctus capax, honorifice exceptum ac mu-
nere simulatum, in partem studiorum, quibus
delectabatur, eundem admisi. Officiis illam ob
id Epistolam ad memoratum Regem Genitor dedit
anno MCCCL. (g), in qua haec scribit: „Johan-
„nes Marius filius, cum nuper Mediolanum meo vi-
„fendi gratia redisset, cum adventu suo, cupienti
„& exceptis mihi voluptatem maximam attulit,
„tum eo iucundior fuit, quod se tibi charissimum,
„esse declaravit, & id quidem permixtis erga fa-
„miliam, & pulcherrimis beneficiis. Quod enim ado-
„lescenti, ad virtutem vel auro, vel comendati for-
„tunius pultis comingere, quam ejus Principis ut
„confuturiae, apud quem veritari non minus sit
„honorificum, quam fructuosum? „Postquam verò

A in laudes Regis illius plurimum se effudit, at-
„subjungit: „His ergo praeterea; regibusque vi-
„tibus ubi te oratum esse intellexi, Rex Renatus,
„a quoque prior animo absentiam dilectissimi filii,
„praesertim cum animaveris, filii utilitati eius
„tua & utilitate, & volente conjunctam esse.
„Non enim in tibi parum prodesset quae ad gra-
„ti disciplinam percrepationem, qua te jure delectari ad-
„dio ac lator. „Porro Principe ille non benigno
„rimo oris aspectu, aur munus largitate Marium
„donavit, sed eum honoribus suis, conspicuum.
„Maffius gerendum Magistratum ei committens, quem
„egregie quoque implevit. Gratulatur ob id filio Fra-
„ncisco Philadelpho, Epistolam ad eundem dandi, admo-
„tum proximo anno, quae hic incipit (h): „Audio

B „te functum Maffia Magistro, & eo quidem non
„mediocri tua cum laude, id quod me plurimum
„delectat; tua enim laus omnis nostra est. Re-
„quoniam illi, ne tempus vacans tibi periret, quod
„eo magis facere debes, quo melius tibi & utili-
„tati, & familiarique consulas. „Forsasse etiam & Rege
„Rege Marius ubinam decoros cum titulos Equitis pa-
„vatis, & Poeta Laureati, quibus se passim scribit.
„Attamen non diu apud ipsum mansit; anno enim
„frequente, sive incontinua animi levitate, sive des-
„derio vitae liberioris, à Renato jam recesserat, quod
„fuit Genitoris precepto, ut ad ipsum rediret;
„Exat Epistola Francisci Philippi ad Marium filium
„scripta (i), & data Mediolani anno MCCCLII. in
„hac verba: „Franciscus ille Alexandrinus, eruditus
„simus Medicus, improbat vehementer cunctarios.

C „non nam non solum ille, sed etiam Maffius,
„horratque, ut Renato Regem, qui te pueri-
„tatem diligit, assidue inquiras; sic enim & digni-
„tatem, & rem, te non mediocriter assecurum.
„Quod ut facias non solum probo, sed & jubeo.
„An id impleverit Marius, frustra indagari; ceteri
„reliqui Epistolae, quae ad Renato Regem scriptae
„Philadelphum, filium mentem occurrunt.

Interca tamen celeberrimus homo Vin fama, quae
„singulari eloquentia doctrinae praeditum eundem,
„depradecabat, Venetis Reipublicae Proceres impulsi,
„ut anno MCCCLXX. ad erudiendum juvenem in
„primaria sua Urbe Marium accirent. Gratissimum
„id fuit Francisco Patri, qui faustum nuncium de-
„ferent ad Johannem Petrum Esychium VI Kal Aprilis
„eiusdem anni (l) hac scribit: „Marius filius,

D „id quod audisti te puto, est his diebus à floren-
„tissimo Venetorum Senatu honorifice conductus ad
„docendum Venetis Oratores, ac Philosophiam;
„id autem ob pluris faciemulum existimo, quod an-
„tea nemini unquam contigit. „Nec penitere de-
„bit illos Reipublicae Praefides delecti ad praetrium
„id munus Marii; sequens in publico Senatorum
„conventu ingenii sui periculum faciens, tam eloquen-
„tiae mentisque ubertatem explicavit, ut omnium
„animos admiratione compleverit. Contere casum.
„Pater non potuit, quae concepti gaudii sui partici-
„pem filium per Epistolam faceret (m), ut enim,
„post egregie commendatam Venetam Reipublicam
„& à Marchese Vassino, qui per Franciscum Sforza
„Venetis Oratorem agebat, cunctorem factum, qua-
„ta cum laude tua, & admiratione omnium, proxi-
„mis diebus coram Illustrissimo Principe Paschale
„Malpiero, in publico florentissimoque Senatu &
„distaveris ex tempore, sine ulla mercedepende.

E „primo de argumentis duo ac triginta, singula No-
„tatis singulis, in omni dicendi genere, pro eo-
„rum voluntate, à quibus ejusmodi materiam fuit
„proposuit; & duobus deinceps diebus erudit
„eloquenterque docuit. „Eox demum cum hor-
„tatur, ut peritaci labore ac studio parem se acce-
„pto

(b) Ad annum 1475.

(c) Lib. II. Epistolam 15.

(d) Ad an. 1480.

(e) Lib. V. fol. 3a.

(f) Ibid. fol. 3a.

(g) Lib. V. fol. 3a.

(h) Lib. VII. fol. 40.

(i) Lib. VII. fol. 21.

(l) Lib. XV. fol. 113.

(m) Lib. XV. fol. 113.

pro honori ac muneris gerat. Xenophon quoque, alter ex eadem Matre Theodora Francisci filius, audit hoc prospero eventu, iter Venetias arripere statuit, ut Fratrīs gloriam in literis emularetur. Suscepit consilio facile subscripsit Patre, Epistolā ad ipsum datā (n): „Professionem ad Venetos non possum non probare; nam soli Veneti mihi vīsi sunt, hac tempestate in Italia, qui virtutem colant. Reliquae vel Civitates, vel Principatus, stationes sunt, non portus. „Addit subinde documenta Patre amantissimo digna, inquit: „Præterea te, ac item Marium moneo atque hortor, & pro jure patris, no, vestrum utriusque jubeo, ne quid agatis temere, ne quid insolenter. Si modesti volueritis & gravitate uti, quietissima istis vobis, & commo- distima fedes parata est, eaque perpetua.

Attamen uterque citò spem Genitoris secessit. Xenophon namque intra paucos menses, morae ibidem peritus, Ragusum se contulit, ubi cum Jacoba quadam, aliquin honesta femina, nuptias inivit, non tam Patre infelice, sed etiam per literas increpate (o), quod Sponis potius, quam patris meminisset; siquidem prudenter fuisset, nihil istiusmodi non modò agere, sed ne tentare quidem patre in-consulto. Marius vero & ipse, non multo post Venetis Musis nuncio remisso, Romam profectus est, ubi à Pio II. Pontifice Maximo perhumaniter adeo ac honorifice exceptus fuit, ut eundem Advocati Concistorialis munere donare voluerit, quemadmodum testatur Philadelphus in lavativa contra Leodrisium Cribellum (p). Varias subinde Italarum Urbium in signibus Cathedras confendit, quin tamen in ulla earum firmum pedem statueret; demum Anconae docendi munus exercuit, sed pari versatilis animi labe. Reprehendit illum Patre, Epistolā ad eum scriptā sub annum MCCCCLXXII. (q), in qua hæc interfert: „Memini peripisse me, & id quidem etrusca „lingua, ac Literis græcis, ne transire posset ad „posteros, esse mihi renuntiavit, tua istic docu- „di initia misisti omnibus placuisse, non Anconi- „tans modò, verum etiam Picentibus universis. „Ceterum non perferare te, sed frequent inter- „capidine absque plerumque ab Urbe diutius, non „tam remittendi à laboribus animi, quam relaxandi „gratiā, quam tuam consuetudinem esse & Civibus „istis, & peregrinis minime gratam. Itaque me- „mor ipse, quid tibi superioribus annis, & Bergo- „mi, & Veronæ, & Venetiæ, & Bononiæ accide- „rit, ob istiusmodi tuam consuetudinem, te pro di- „lectione officioque paterno sum hortatus, ut dili- „gentiorem te præstares, siquidem instituisse quam „diutissime istic esse. Sed tu adhuc ea es acerbitate „ingenii, ut qui adolescentem nunquam castigari vo- „lueris, ingravescentem quoque, septimum enim & „quadragimum agis ætatis annum, vel admoneri „à Patre proligi loco ducas. „Quadrennio tamen perdurasti ibidem Marium, post acceptas à Patre- „has Literas, restatum facium Epistolæ Platini Pluri- „ad ipsum scriptæ, anno MCCCCLXXV. & le- „quenti, cum hac inscriptione: *Platinus Mario Phi-* „*lippo, Pater, Ancona profectus.* Ex hisce Episto- „lis plura didicimus ad eundem spectantia; Primum „est, à Mario habitam fuisse Ariminū *Orationem in Spon-* „*sibus Roberti Malatestæ*; ait enim se iter suscepisse, ut illam apud ipsum legeret: Secundum, *Theo-* „*doran* unicam Marii filiam, eximii virtutibus & „forma præditam, obisse anno MCCCCLXXVI. An- „conæ; quapropter ipsam à conceptu mœore dimo- „dere nititur consolatoriā Epistolā: Tertium, com- „moratum cum Mario fuisse *Johannem Mariam*, To- „lentinatem, filium Sororis; Is enim è Patris domo fu-

Tom. I.

agens (causa non exprimitur) se se receperat apud „Platinum, in *Appignano* agri Piceni degentem. To- „lentinum profecturus, itaque illius patrociniū sus- „cepit Platinus, Patrum per Epistolam rogans, ne „spectatum juvenem, quem illi natura conjunctissimum „fecerat, abdicare à se vellet, præsertim hoc tem- „pore. (verba sunt Platini) quo facturus es iter „difficillimum in Galliam, in quo si te comite pri- „vaveris, ages, mihi crede, penitentiam. Ubi „enim talem unquam invenies? An tu mavis operā „mercenariorum, quam necessariorum uti? „Quare, si me audies, illico Johannem Mariam ad „te revocabis, & eo magis, quod ipse sine te vi- „tam sibi acerbam putat, & cum tuā se gratiā pri- „vatum reminiscitur, ingemiscit. „An vero Gal- „lico, quod meditabatur, itineri se commiserit Ma- „rius, ignotum mihi est. Id pro certo habemus, „etiam ab Anconensi Urbe Marium literaria signa „relinxisse; tradit namque Vossius (r), à Friderico Gon- „zag Mantuum evocatum fuisse, ut liberales Artes „philicè ibidem proficeretur. Hæc autem postrema „ipsum sceleris fuit, mors enim, aratrem adhuc vege- „tatum minime reverita, eundem tumulo deduxit.

Exiuit vitz Marii Philippi apud Scriptores ob- „volutus ambagibus hæctenus fuit, aliis premortuum „Patri, aliis superfluum referentibus. Leander Al- „bertus in descriptione Italie, ubi de Tolentino Op- „pido, deque Francisco Philippo loquitur, differē- „scribit: *Decedens, Marium filium non modò fortunat-* „*rum, sed etiam animi, ac ingenii heredem reliquit.* „Utrumque salutate laborat; si enim de fortunis agere „velimus, nullæ prorsus fuere in Patre, non tam- „obitus tempore, quam pluribus quoque ante mortem „annis. Tælis est ipse, in Epistolis suis, extremæ „propemodum, quæ senex factus angebatur, inopie. „Ad Cichum Simonetam scribens exclamat (s): „Ubi „sunt fundi mei, ubi prædia, ubi thesauri pro tot „lucubrationibus, laboribusque meis? Victus etiam „familiaris mihi deest, nunc mihi omnia sunt in- „fensore. „Apud Francicum Gonzagam Cardina- „lem Mantuanum biennio post exaggerat (t): „Mæ- „fculantes perennes sunt, ac prope nullæ in tanta „ac tam gravi familia. „Stephano item Bottigella „egestatem suam aperit, inquit (u): „Filia mihi „est jam nobilis, pecuniam autem esse que possint, „cum jam tot annos nulli me provenit fuerint; „qua ipsa se fit, ut etiam ex amicorum subsidio „mihi vitz victualque alimenta sint tandiu, id quod „te non later, perinde atque mendicanti; „Dorem „autem ab eo gr.uitam peti.

Cautior hac in re fuit Jovius, qui in Elogio „Francisci Philippi, afflictum adeo pauperie sub „vitz finem illum factur, ut parando funeris do- „mestica suppelleæ divendi debuerit; verum in Lean- „dri errore ipse etiam impingit, hæredem pater- „næ virtutis relictum Martum affirmans. „Omni- „bus id sententiam unam obijciemus memoratam „superius Ludovici Mondelli Epistolam, quæ data „est III. Kal. Majas anni MCCCCLXXXI. quæque „hæc refert: „Ingratus & impius confendus essem, „si ego, qui suo funeri non interfui, nunc, licet „longo post tempore, cum possum, quasi pompā „instauratū, ad eum orandum meam ferculoform „partem non afferrem? „Jam ergo mente Aprilii „eiusdem anni, & longo etiam antea tempore, sepul- „cro Marius fuerat demandatus. Itaque, cum alibi „ostenderim (x), usque ad eximent Julium illiusmet „anni, viram à Francisco patre fuisse productum, „lucē claris constat, hoc etiam infortunio cumula- „tum Genitore, quod erepti sibi tam celebri filii „orbitatem lugere debuerit. Quamobrem præferenda

q q cete-

(n) Ibid. fol. 110.

(o) Lib. XXVII. fol. 127.

(p) Lib. XXVI. fol. 180.

(q) Lib. XXXVI. fol. 255.

(r) De Historicis Latinis.

(s) Lib. XXVIII. fol. 192.

(t) Lib. XXX. fol. 111.

(u) Lib. XXXVI. fol. 257.

(x) Ad annum 1481.

& contumelias passim inspergens. Honori suo consulendum censuit Trebanus, adeoque responsum adornavit percerbam sanè, sed ea tantum recensentem de corrupta Marii Eloquentia ac vita, quæ ut is in calce proficetur, doctis probique Viris erant notissima. Asservatur hæc manu exarata inter Codices Bibliothecæ Ambrosianæ, atque ita incipit: „Superioribus Literis, quas ad te scripsi, officio magis & benevolentia adductus, quam quod ita res exigeret, commonefeci te, ut errores, qui passim in tuis Poëmatibus deprehenduntur, corripes; exultimans, quemadmodum verisimile videbatur, eo moderatore animo literas meas te accepturum, quod te maxime in familiaritatem, & amiciciam provocabam. Tu verò rectius honori meo consulens, quam ego, & alienæ admonitionis impatientissimus, cum errores tuos, de quibus erat contentio, defendere non posses, à doctrina dilapsus, ad convicia, ad mortus, & ad rabiem confugiens, in mores meos inductus es, & Satyricum illum Pedum imitatus, cui cum ab adversario objiceretur, quod fur esset, ille, ut Persius inquit in Anticthesis, & doctus possideat, figuras laudatur. Ego autem semper exultavi, ut qui in alterum dicere paratus est, paratum esse oporteat, ut in eum dici non possit; & ejus vitam à probatissimis Viris probari intelligerem, ejus etiam non solum facta, sed verba quoque gravia, honesta, ac munda esse debere; cujus verò sermones fuerint impuri, obsceni, ac peccatissimos, vitam quoque labe factum iri oportere, exploratissimum est &c.. Et post pauca: „Itaque omnibus aliquando moribus tuis, & omni contumelia, quæ ab humanitate, & à literis penitus abhorreere videtur, de tuenda gloria, quam mihi victoria peperit, tecum dimicatur est. Et ubi superioribus, Epistola, ut amicus amicum suis scriptis delirantem commonefeci, nunc pro legitima causa, sicut magister discipulum castigare solet, pari censura, inceptas & errata tua caligare, & corrigere nequeat, ut in his saltem literarum disciplinis, in quibus non solum tu te ipse excellentem prædicas, sed unus omnium præstantissimus & dici, & haberi vis, dicas etiam erubescere, si contingeret, ut ab aliis lauderis &c.

Aggreditur deinde Marii Satyram ad criticum examen vocare, ostenditque, in ea nihil deprehendi, quod sapiat Logicum, aut Historicum, vel Poëtam præferentem Laurcatum, qualem se esse jactabat, exemplis veterum Poëtarum, & Scriptorum auctoritatibus munient censuras. Ad Epistolam verò sese convertens, quam, lachryantem veluti catulum vocat, eo quod eandem accepisset, scripam sub nomine, cuiusdam Christophori de Puteo, Marii discipuli, hæc habet: „Est itaque Epistola isthæc tua ad defensionem primùm Philippi Ariminensis, mox ad accusationem meam peregrina, in qua ita acriter illum defendis, ut malit meo iudicio non certe, quam te defensore sperare victoriam. De Doctrina loquor, nam de moribus cum Philippo nulla est mihi contentio; nihil enim quam de studiis nostris illum non rectè sensisse accipit. Ego verò ut aliquam vicem illi referrem, quædam ex ejus Carminibus annotavi, hæc tamen ulus modestia, ut illius nomini pepercissem, cum ipse interim de me vel pacifice non recussit. Tu verò, ut aliquem habere videreris errorum errorum consimilem, illius nomen à me suppressum palam scitili. Deridet postmodum critici examinis inepias, quibus latinæ sue Epistolæ non tam verbosa, quam commata, Marius improbarerat, easdem vocans contentiuunculas puerorum, & somnia lemurum, qui ab ipso per quietem vii fuerant, in lucem deprompta, ut cum nihil diceret, aliquid tamen dixisse videretur. De moribus item suis honestissimis, ac perversis Marii, ad publicum Famæ testimonium appellat.

Quæ ad Historiam illustrandam ex hoc Opusculo colligi possunt, ea sunt, primò, Trebanum Aurelium exercuisse mûnus Ludi-Magistri; id enim objiciebat Marius, quod pueros edoceret: secundo, eundem, in Bononiensi Academia, Philosphiæ laureâ fuisse præcinctum; quidem cum Marius asseruisset, à Bononiensibus Philosphis pecuniâ à Trebano corruptis, in gratiam accepti muneris, auratam zonam, ceteraque Philosphorum insignia ejusdem fuisse collata, mendacii illum arguit, inquit: „Scito, me non à Principe aliquo Gallorum aurum recepsisse, à quo etiam rabula, mimi, histriones, & ridicula Capita pro joco sibi illud plerumque devendicant; sed ab Urbe omnium antiquissima, & ab eo quidem Collegio, ubi nonnisi benemeritis, atque consummatum Viris laureus honos exhibetur. Tu verò ad Principem confugisti, ut aurum acciperes, ad quem nonnisi indocti, et, verentes publicum Literarum examen subire, divertunt. Quo circa folia & coronam à Gallis recepti, auctoritatem verò ac dignitatem Literarum apud Italos amisti. Hinc aures confirmatum video, quod aeneas fuscipar, aurati filii, & laureati Poëte titulos, à Renato Rege fuisse Marii collatos. Alia nonnulla, quæ ad Marium pertinent, Codex iste patefacit; videlicet editum in lucem fuisse Constantiopolim; inquit enim Trebanus: „Cum in quibusdam carminibus tuis patrem nobis esse communem asseruisti, facile concessi, propter ea quod patrem meum in Urbe Byzantio, ubi tu natus es, diutius commemorat esse sciebam. Præterea hoc etiam Trebani testimonio evincitur, quam rectam protulerit Sententiam de illius Scriptis Sabellicus, præcipitista nempe omnia fuisse potius, quam edita; id namque ab ipsomet ore profuixisse tradit hic Auctor, inquit: „Non, nulli dicunt, apud te eo pacto te excusasse incommittentem de vitia Oratoris tuz, ut qui te dicas, rapissimè omnia & præcipiant calamo Poëmata facere, & ob ea ingenii vim jam millia versuum edidisse. Demum, quod Franciscus pater in filio isto exprobat, in hisce paginis refutatum legimus; causas enim Trebanus assignans, cur & Marii Gymnasio recederent Adolescentes, quos summâ diligentia & sedulitate instruendos perquisiverat, hanc inter alias, ipsum aliquos asserit: „quia inconstantiam & levitatem tuam intellexerunt, utpote qui nunc legas, nunc ludas, nunc urgente inopia caudidicus has, nihilque tibi reliqui facias, quod libero & forti animo dignum sit: ita nec hos, nec illos, nec alios quidem habes, à quibus tuz nebulæ evanescunt. Ad hujus Satyræ complementum adjecta est longa series Epigrammatum, quorum aliqua dirigitur ad Augustinum Freccavalium Cremensem Philosphum, ad Petrum Justinianum Virum Patricium, & Antonium de Cellis Philosphum; in eorum specimen hoc tantum distychon proferam:

Si tumor, & pompa, & frondes, insanias, ventus

Toluntur, Mario, dicite, quid remansit?

Equidem probus quisque intelliget, Satyris non esse aulicandum, utpote ab irato, quique minime comperito calamo effusus; atamen cum Patrem ipsum viderimus sapientem consequens esse de moribus filii, ac etiam vaticinium scilicet edidisse, nisi aliam vitam sibi instituisset, fati necesse est, in Mario patrem haud fuisse ingenio prudentiam.

PLATINUS PLATUS.

Platinus Platus, Patricius Mediolanensis, acerbum dolorem solaturus, ob iniusticiam sibi à Principe carceris poenam, varia in misera ea conditione, Epigrammata & Rythmos condiderat, quibus nunc vota ad Superos concipiebat, nunc enixis precibus Amicos,

cos, Duceque ipsum Mediasensem rogabat, ut tandem libertati prodiretur. Ea omnia in unum collecta hoc anno Typis divulgavit, titulum istum adscribens, de *Carceri, dicatque Magnus Theobaldus Bononiensis, Equitis aurore, et Ducis Smaurici Clarissimi*, qui plurimum, ad obtinendam à Principe gratiam, bonæ frugis amulerat. Tante in illum indignationis causam ipsemet pandit, sed ei styli acrimonia, quæ nondum oblectam, etiam post longum tempus, accepti vulneris cicatricem ostendit; scribens enim ad Johannem Jacobum Trivultium (c), ut promissi cujusdam Sacerdotis eidem confiteri, aliquando sperem impleret, an, se modeste precari, paratum etiam pati repulsum; ac ita inquit: „Satis enim sperare me docuit inson-“
 „tom in terrentio carcere Mogunino, (idest Mi-“
 „diorum) nigerrimoque quindectim mensium spa-“
 „rio, Galatius Maria Princeps, imò Tyrannus in-“
 „fubrium, à Civibus iure castus, cuius alumnus,“
 „me fuisse pederet, nisi tunc apud ipsum Collega,“
 „fuissem, nihil esse flagitandum à Principibus in-“
 „itam facile promissis, eo quia importune petentibus,“
 „ingens aliquid ab ipso Domini malum immineret.“
 Eundem mensium numerum enunciat in Epigramma-
 te ad Leotorem inter vetera, quæ Ludovico Fran-
 conis Regi dicavit, inquit:

*Carceris, a Lætor, mensis ter quinque recepi,
 Mercedem sibi per tria iustra mea.*

Lustra hæc tria nonnulli malè accipere pro tem-
 pore tolerata à Platino diuturnam poenā, cum ex se-
 cundo carmine clarè patet, Auscultem loqui de fide
 peribita Galeatio, per quindectim annos, dum in-
 illius aula versaretur, honorarius Ephebus, unā
 cum Johanne Jacobo Trivultio.

Quo anno dimissus à carcere fuerit, compen-
 tum habemus ex Epistolis Prætorum Mediolanensium,
 & Amicorum, eidem gratulationum de favorabilis Prin-
 cipis Decretis, etiam ad illum vinculis exsolvendum;
 figuræ enim sunt anni MCCCLXXX. Inter eas le-
 gimus etiam licet Johanni Petri Arrivabeni Rurid
 expedit, quibus conceptum summam animo vobis-
 peatem, ob liberum ipsum in patriam reditum, non tam
 significabat, sed etiam ipse illa deuotè se age-
 bat, ut sub placato Duce, præsentia calamitas patura
 foret honoris, & fortunarum incrementa. Ver-
 um eidem respondit Platinus: „Utinam tua grati-“
 „tudo non esset maior, & ut ab animo proficiat ut
 optimo, ita numerus suos haberet. Sed ego val-
 „mècum tandem Principis mei lauceam, non Achil-“
 „leam expertus sum in me ipso. Illius ma-“
 „nus effugi, & ad inclutissimum Hercoleum Ferrar-“
 „tie Ducem me recepi, cuius in Aula totus, ut in
 „porte, quiesco. Ibidem nobile experimentum,
 „doli egregie virtutis; siquidem cum ab eo Duce,
 „initutus fuisset publicus habitarum confectus, inter
 „conspicuos Viros, qui in illa ludera arena invicem
 „congressi sunt, palmam illi Platinus; quæ de re,
 „ab Urbe Bononiensi, quò hæc fama pervenerat, Ge-
 „rardus Cernuus, Ducalis apud ipsam Orator, ple-
 „nam laudis Epistolam misit, acceptæque à Platino
 „hoc responsum: „Plus attulit voluptatis Epistola-“
 „, tua Cicerone digna, quam quicquid honoris du-“
 „peus sum in lodis habitarum, hic celebratis; plura
 „enim facio præconium tuum perpetuum, quam
 „temporaneum in Circo Ferrariensi plautum, cum
 „acclamationibus Populi, mihi super edidit.“

Militem subinde vitam complexus prima fi-
 pendia fecit trienni spatio sub Duce Urbinate (d);
 postmodum ad Johannem Jacobum Trivultium vexilla tran-
 sit, qui tamen Mutarum Castra deserens, colebat
 enim Poëtam etiam inter bellicosos strepitus. Extat
 Epistola Jacobi Anceps ad ipsum, quæm Præmi-

„pium vocat, in hæc verba definit: „In acie ve-“
 „fari, multorum habetur; hostem vero conficere,
 „ac memoriam postitri relinquere, ad te peruenit.“
 „qui arma traxit, & Maja; „ cui respondens
 „Platinus exultationem asserit, inquit: „Hæcenas
 „Exercitus nostri Ductores, adversus hostium Du-
 „cem Urbinate, Fabios se gesserunt. Profectò
 „nisi Trivultius esset, notitia Castra procul habere-
 „mus; quæ enim ab illo factas in agrum hostium
 „excursiones ad Senæ portas, cum nostro duxerat
 „equitatus Sforziano, ferto flammisque suburbia va-
 „stinate intellexit, verè clamantique fuerunt.“
 „Eundem illis interit cum turns, cui sum Prae-
 „fectus. Hic tu jure miraris, de re bene gesta,
 „nullum me carum adhuc edidisse; quod accidit,
 „quia valde me mea fecerit opinio; siquidem brevi
 „nos ad manus cum hostibus devoturus existima-
 „bam &c., postmodum subdit: „Dulsi, utpote
 „sperans, id quod etiam non despero, victoriam,
 „pro qua vos istis votis munusculis, & nos illis
 „confecutorum, & me statim carmine celebratorum.
 „Confecto in Italia Bello, eum Carolus Francorum
 „Rex in Gallias remearet, preces ad ipsum dedit, ut
 „siga prosequi posset Joh. Jacobi Trivultii, cum
 „Exercitu Gallico in eam Regionem proficiscentis;
 „sed quamvis plurimum laboraret per amicos, ac
 „eundem etiam Trivultium, impetrare id à Rege no-
 „quivit (c).“

Itaque dimissa spe bellicæ recondæ fortune, ad
 Literas se converterit, adornavique librum tuæ manu
 exaratum Elegiarum, & Epigrammatum; ut illius
 Carolo deceret, ac splendidi Regi Poëta titulum,
 & præmia consequeretur; reque jam in tuto erat,
 admittente præsertim Trivultii auctoritate. Sore ta-
 men, quæ semper Platino inestula fuit, hoc etiam,
 infortium protulit, ut brevi Rex Carolus morti
 concelleret; quo nuncio exanimatus reterens dolore
 Epistolam ad Annalium Platonis statim suum dedit,
 quam hic prælati excubare: „Vidisti ne unquam,
 „mi charissime Frater hominem adversi magis for-
 „tuni, quam me iactari? vel qui tam sepe nomi-
 „namento calamitatibus afficeretur? puto memi-
 „nem. Quinque veteres ærumas, in quibus etiam
 „verior; unum volo recentem, etiam publicam, meam
 „tamen ipsius tibi commiseram. Jam pridem Ele-
 „giarum meorum, Epigrammatumque Librum Ca-
 „rolo Francorum Regi Christianissimo dedicavi.“
 „& jam erat emittendus. Unum fractum non mo-
 „diocrem ab Rege liberalissimo, intervenu maximi
 „Trivultii patris mei perpetui, consecutorum me
 „speravi. Utque te non fugit, idem Trivultius,
 „ora Caisalpini Prorex, optatum mihi locum Poëta
 „Regii jure suo promiserat:

Eccæ mihi tantare mors intercepit honorem.

„Rege videlicet extincho. Adhuc est igitur de Li-
 „bro meo, ne dicam de me; siquidem oleum &
 „chartam amisi. Dices: Epus Sacerdos Ludovicus
 „maiori virtute Regi, poteris inferbere. Non est
 „ita, mi Frater; etiam res geisse Divi Caroli,
 „quæ sunt in libro meo descriptæ, minime possunt
 „ali convenire. Quas ob res aut eris totum immo-
 „tadus, ne mendax poëta, quam mendosus invenia-
 „tor; aut in perpetuum occultandus; vigiliante
 „nostris (nisi Trivultius in eo libro multum à me,
 „com Rege laudatus occurrat) amissus, in quo
 „majorem me iacturam fecisse puto, quod care-
 „bo nomine, cuius equalem vis semper videtur,
 „quam pecunie.“

Nihilominus quodierum post, idest anno MDIIL
 illum edidit Typis Alexandri Missiniani, unā cum
 altero libro, quæm *Sceniam* appellavit, eò quod
 Caroli, & Ludovici Gallic Regum nomen præfer-
 ret, teste Puricello (f). Nescio tamen unde hic hau-
 ferit,

(c) Epistola I. non esset Platinus Plati, Nicolai anno 1500.
 (d) Epistola CXXCVI.

(e) Epistola II.
 (f) Editio. Nazar. Cap. II. fol. 14.

ferre, toleratum fuisse à Platino exilium per septem annos; eodém enim è carcere anno MCCCCLXXX spontaneam fugam è Galeati Marie Principis manibus, ut iam diximus, arripuit; eo autem cado, Mediolanum revertisse est anno MCCCCLXXXVII, quemadmodum ex ipsius Epistolis illo anno in hac Urbe scriptis evincitur. Prosequens se quidem scripsit dicit, sed ob militares occupationes, quibus varias peragratè terras coegit, nequam diuturnum sibi finem statueret. Ut verò ad illius liberum redcam, illum denuo Ludovico Regi Francorum anno MDVIII. noncupavit, onissis tamen, quæ ad Regem Carolum pertinebant, quamvis non tam ova, quam vetera Epigrammata, & Elegias in eo collegisset. Atque hic obiter mihi liceat adnotare, sub Ludovico Rege Mediolani Dominio, Mediolanenses, dimissis chlamydeis vestibus, quibus antea induebantur, gallica uti cepisse; id enim indicat Platinus, scribens ad Anastasium fratrem suum (p) his verbis: « Cùm ex Chlamyda quadam serica purpureaque, quæ nondum vetustifera, sed inveteratere videbatur, ut quòd mihi brevis admodum esset & indecem, ut imitatus sub Rege nostro Christianissima vestitus, gallicam mihi diplomem formari fecerim, reliquum Agneti nostræ, filiolæ suæ suavissimæ duci mitterem ».

Demum post aditum omnem in Aula poeritiam, in Cætris verò totum adolefcentiam, ut ipsemet ait (h), sedem sine in Oppido Garlati qui longe à Vigevano; inde enim ut plurimum Epistola ipsius ad consanguineos, Doctores Viros, ac Proceres missæ leguntur. Ibidem Oratoriam Artem publicè professum esse Platino, docet Oratio habita coram illu strissimo Præfule, Prætorè, & frequenti Auditorum corona, cùm explanare aggrediretur Salutem de Conjuratore Cæsarine, cujus edita est in calce ejusdem Epistolæ. Munus autem illud à Trivulvio Viglevani Matthesio obtinuerat; id enim probatur Platino in Epistola prima ad ipsum data: « Quid adhuc ab universis Populo Garlatino coles, ac ceptum tibi refero. » Nec ingratus honor fuit, quem illi memoratus Populus exhibebat; siquidem, cùm anno MDV. Municipium Garlati acerbissimo incendio confisgasset, supplicem libellum obtulit Sæculo Senatus itego, ut ab Ætario Principi refereretur, adjecta insuper immunitate vestigalium ac milium. Verum neque illi caruit occasione mæroris; obtinens namque febribus, aliisque morbis se confiditum spiritus scribit; quocirca Michael Forus in præfatione ad Oratores Campani, cum recens inter insignes Poetas, qui seculo XV. floruerant, vocat Virum in gratia corpora, ingenio amplissimum. Sane quanta foret in Platino carminibus elegantia, & splendor, ex eo intelligi potest, quod de se ipso narrat scribens ad Johannem Thomam Patrum suum. « Mihi quoque, mi Patre, gloriar licet (exemplo Martialis, cujus Epigramma recitat,

*Fertur habere meas, si vera s' sum, libellus
Inter delicias pulchra Vienna fuit)*

in celeberrimo Papæ Gymnasio-res meas celebrari; Nuper enim meus liber Poeticus à Gymnasio hæreticus indicatus est dignus, qui publicè legatur, & à Bibliopoliis impressus venderetur. In igitur, ut auctor, certatim emittat, & à Gallis in Galliam deferatur. Hoc ad te scribere me debere putavi, qui familiaris nostræ gloriam affectas. Merito autem curato erat Familis gloria, cùm à Nobilissima stirpe prodiret Platinus; habuit namque Patrem, Georgium Platum Mediolanensem Civitatis Decurionem, & à consiliis Ducum, prædanti eloquentique conficium, Fratres verò Theodorum, & Anastasium Jurisperitorum Collegio adscriptos,

Tom. I.

(g) Epistola XXXVII.
(h) Epistola XXXII.

A quorum primus Scholas, Platinus nuncupavit, proprio ere in hac Urbe condidit, ut initio hujus libri jam narravimus. Bernardino item Corio, nobilitate ac Hilioris sui clari, affinitate conjugehatur, quippe Platini septem ex forore in conjugem Corius duxerat (i). Nec caruit exterorum etiam insignium Virorum admiratione ac præconiis. Laurentius Medices quinquaginta assidue in priusmodi Poetica ejusdem locutionibus, quantum illum in pretio haberet, testatur est in Epistola ad ipsum scripta, ob acceptum ex ejus carminibus non modicere dolorem levamen, in nefaria parata fratre sui cade; ait enim: « Vetus est verbum, mi Platine, infusum isti in-
« Iustus Muscam; ego verò tuis perfectis versiculis,
« re ipsa reperi, nihil tam maxime ad solatium fa-
« cere, quam Muscam. . . . Tui ipsius auctori-
« tas tanti apud me poterit est, ut vel osarium,
« potest, Platino consilante ingruerem. » Bap-
« tiste quoque Fulgiosi, Principi Genuensi ipsatus,
« cùm Lugdunum in Gallia se recepisset, enitè Pla-
« tinum rogavit, ut illuc se conferret, apud ipsum,
« non loco tantum, sed Magistri personam, abstrus,
« suaque interum literaria Opera ejusdem subiecte exa-
« mini, amicam ab ipso censuram expectans. Id con-
« stat ex quinta Platini Epistola, in qua hæc referunt:
« Rhythmos tuos elegantissimos, proemiumque de
« libet tui perorationem diligenter encusi, simul ad-
« miratus sum, in suo quodque genere discernimus,
« paucis tamen, & ex quidem minimis notari, quò
« titi morem elegimus, qui mihi nimium tribuit, &
« ego tibi nimis obsequor. » Tanti autem Platini
« fecit Fulgiosi, ut eum secum colloquenter inducere
« in Librum, quænt inscriptis Auctor, ediditque Me-
« diolani anno MCCCCLXXXVI, summi cum præconiis
« ornatus. Reliquis aliorum ludis præterea, ac
« paucis videri vixere orationem. Non ab re
« tunc recte ejusdem Testamentum carmine condidit,
« quod inter Platini Epigrammata legitur; ex ipso enim
« dictum, cum ab ipso conditum dictum, honeste
« licet totum familià fuisse contentum; quippe, ut ad
« Trivulvium scribebat (l) passimonia pro vestigiis
« unebat:

*Nun expellat, quæ vitam finiat, hora,
« Sum Testamenti conditor ipse mei.
D De Superis animam, telluri corpus, in aëre
« Argentum quod eris, funeris istis mei.
« Lingua Emphytrion Papirius Bartholomæus
« Enschæbio, Infubrem Plati Camille tibi;
« Quisq; tuus Genuis mihi non exstiterit amor;
« Ancille reliquam rem, famulæque meam.
De capitis eris mæ, divina Pallatis instat,
« Posthitas, opera quinq; relinque tibi.
« Et quæcumq; cæles vixi, sine prole peribit,
« Hæc mihi progenies sola superbit erit.*

E Enschæbio nobilis Familis viro nuptura ejusdem for-
« tor; Camillus verò Platinus, Anastasio, ut opinor,
« Fraze, cui filialis nomine Agnetem fuisse videmus,
« genus erit. Ex quinque Operibus, quæ pro filis
« te habere, ac posteritati reliquere hic itatus Plati-
« nus, tria tantum Ambrosiana servat Bibliotheca,
« nempe Librum de Carere anno MCCCCLXXXV,
« Epistolas CXLVII, tresque Orationes anno MDVI,
« Epigrammata & Elegias anno MDVII. Mediolani
« legi. Duo alia commemorata in illius Epistolis legi,
« videlicet Opusculum metricum, & Opusculum juris
« vixit; scribens enim ad Bernardinum Crispum, Pre-
« ceptorem Pompejanum (idest Pompeii Castellonem) post
« laudatam ejus Eloquentiam Tullianæ proximam, lub-
« er t dit:

(i) Epist. XVIII. ad Jac. Antiquarium.
(l) Epistola I.

die, et Opusculum meum metricum de urisulque.
 „ Juris origine, quod tantopere meque laudes, ago
 „ tibi gratias, & debeo plurimum; etsi non te-
 „ mere, & lippicari quædam, potius re quale debeat
 „ opus esse, quæ quædam sit ostendere vobis: Alia
 „ etiam ejusmodi præcedem per eundem Johannem.
 „ Donatum (Bossum) ad te dabo; Equidem non.

A „ veror, quæ carminibus te meis expleam, Episto-
 „ la ego tuis explere mihi non posse videtur. „ (m)
 „ *Commentariarum Ciceronis*, in altera Epistola (a) ad
 „ Johannem Placentinum doctissimum Sacerdotem, in-
 „ novat & elaboratur, & una duntaxat ejusdem Epi-
 „ stolæ immortalem effectum. An verò lucem illa un-
 „ quam viderit, profus latet.

ANNO MCCCCLXXXV.

H Oc anno per Urbem nostram grassari
 caput lues terribis, quæ ultra trien-
 nium contumaciter detinebat, centum
 mille Civium Mediolanensium mitem-
 mē absumpsit, atque integras fami-
 lias, Morigia terrefere (1), prorsus delevit. Insu-
 stiam tamē claudis memoriam primus Typis commisit
 Bettricus Tricius anno MCCCCLXXIII., postmo-
 dum suis Annalibus eandem inseruit Bernardinus Co-
 rius, qui, ut periclitari salutis consuleret, in pa-
 ternum prædium fecerem, oculi necessitatem in Li-
 terarum beneficium convertit, patriam historiam,
 exoritur, cui absolvere magno non tam sudoribus,
 quam pecuniarum sumptibus in perquirendis per Italiam
 veteribus monumentis, decem & octo annos impendit.
 Hac omnia ipsemet narrat, annum statim qua-
 dragimum tertium se tunc agere affirmans, cum
 illi extremam manum imposuit. Nil mirum igitur,
 si in tam frætu luctu, ac domosum visitatione consi-
 stentis Academicæ, & Gymnasii, prælatæ ipsa len-
 to admodum labore in officina charas excuderint,
 pueri per hæc tempora editis libris. Non desuere
 tamen docti Viri, ac Typographi, qui novo censu
 rer litterarum augerent, immortale, in tam præ-
 cæni vix discipulis, libi nonno comparant.

UBERTINUS CLERICUS CRESCENTINUS.

Uberrinus Clericus Crescentinus in M. T. Ciceronis
 familiaribus Epistolis Commentaria elaboravit,
 atque ad Bonacursium Pitagoram impetrata dicebat,
 adficti ad eundem Epistolæ, cujus fragmentum
 jam dedi, cum Viri illius memoriam illustrarem (b).
 In ea poscebatur se, ut ipsi non tam ciliagantem,
 sed etiam calcar addenti morem gereret, tamquam ac-
 celeriter illa cunctasse; præcipue cum accederet au-
 thoritas *Christophori Cusarii*, à Mediolanensi Do-
 cti secretis, qui, ut *Clericus* ait „ non solum multa
 „ quasdam rerum præsentia, egregia probare, &
 „ in invictissimum Galatrum Mariam Mediolanen-
 „ sum Ducem quintum spectatis hie, sed ita om-
 „ nium bonarum artium cognoscere excellat, ut
 „ fidelior Secretarius, an melior Orator esset, non
 „ faciliè judicaretur; studii vero sui peculiaris amor
 „ ac patrocinio forebat. „ Hinc patet, ante annum
 MCCCCLXXVI., quo fabulæ est Galeatus Maria,
 librum hunc in publicum vulgatum fuisse à Bonacur-
 so typis vulgatum, sed illum mihi offendere misit-
 mē licuit, adeoque vix per altera editione, quam
 Johannes Angelus Scintzendorf Mediolani curavit an-
 no MDVII. Novas fovende curas adhibuit, ut accu-
 ratius pleneque perficere hoc Ciceronis opus ex-
 planaretur, aliquando dedit ad Bonacursium Episto-
 lam, quæ præsentis anno excusa fuit, legaturque in-
 calce, hæverit concepta: „ Habes doctissime atque
 „ Optime, Bone Accursi Pisane, Opus longè ma-
 „ jor, atque uberius, quam ut misso promissum, qui
 „ non solum difficiliora quædam & annotata digno-
 „ ra te docueris fuisse, sed cum Virorum quo-
 „ rundam bonorum, & doctrina præstantium exor-
 „ tatione, tum verò tuis & præstantissimi doctissimi

B „ que Viri, Comitis, & Ducalis Quæstoris Joha-
 „ nis Francisci Terrisii effugationibus, ita omnes
 „ locos in his Ciceronis Epistolis adductos sum ut
 „ explanarem, ut non solum qui vel longius in hac
 „ dicendi arte procedi, & qui jam in cursu essent,
 „ verum etiam omnino rudēs haberent, quo tantum
 „ pelagus tuto ingredi audent, & ad portum per-
 „ venire possent. In quo quantum laudis & benivo-
 „ lentie mihi à Viris bonis futurum confido, tantum
 „ invidie & detractionis, & malevolentie jam nunc
 „ à malivolis quibuscumque esse intelligo, quo omnia
 „ pervertentes, officio meo detraxere audio. „ At-
 „ que hæc contra eos, qui labores suos carpebant, in-
 „ veniunt, occurraque accusationibus, quas in ipsam
 „ conserquere possent, cum non ambitione aliquis di-
 „ ctus, sed desiderio promovende ad studia juvenitum,
 „ tunc multo tempore mutandam civis perussit,
 „ quæ esse pro merito videbatur. Argumentis, quibus
 „ de suum amentem, & susceptæ arduæ provincie acce-
 „ leratam ultimam manum tueri contendit, in eadem
 „ Epistola, quam integram ad calcem dabimus, com-
 „ modius percurrere poterit Lector. Præterea, quoniam
 „ misisse puto, primam cum fuisse, qui hunc callem
 „ dumis usque confutum, nec astra tentatum reclu-
 „ deret; id enim ipsemet testatur iniquitas: „ Non.
 „ modo me invidia caritatum, verum etiam laudem
 „ magnam, & gloriam affluaturum confido, cui
 „ quod nemo astra nostra ex ut, qui vel doctissimi
 „ habuit fuit, facere ausus est, cum bonorum, & sa-
 „ rumdem doctorum gratia & laude, congerit, ut
 „ totum Ciceronem in Epistolis familiaribus præfæ-
 „ cem, efficeretque, ut id pelagus à multis na-
 „ vigaretur, quod antea fuerat ignoratum, & in-
 „ cham hæc. „ Porro libere hunc eximie commenda-
 „ vir M. Ant. Sabellius in *Dialogo de Latina Lingua*
 „ reperitur, inquit: „ Uberrinus ille Crescentinus,
 „ qui familiaribus Ciceronis Epistolis diligenti narra-
 „ tione familiarissimus reddidit, non minus meo ju-
 „ dicio meretur, quàm qui peregre profecturus via-
 „ ticum officio comparat. Nulla hæc est, in
 „ qua renerior ingenia facillius calefacit, sed mul-
 „ ta prius in eo opere ignorantie renem obscura,
 „ „ male dicendi viciis parum intellectus. Quo res
 „ in causa fuit, ut qui omnia aliter fecerat, solent
 „ diu non tementem tam lechionem adirent; at nunc
 „ communis facta, & in qua adolescenteris, vel
 „ in primo studiorum lumine pulchre immorati, mo-
 „ rum in modum proficiant.

E Oratoris artis interpretem agebat Uberrinum Cle-
 rius, eoque in Officio gloriabantur, antea se alio-
 „ non sine magno de *Leide de gratis perisse*, qua-
 „ tidieque parere. Papiæ primum per septennium do-
 „ cuit, dein Mediolanum migravit, à Francisco Sio-
 „ cius, filioque Galeato benignissimi exceptus, quem-
 „ admodum Bonacursius Pitagoras, in Epistola huic operi
 „ præfixa, scribit ad Meccentem suum *Johannem Fran-
 „ ciscum Terrisium*, eximie Uberrinum commendat.
 „ Postmodum dimisso ipso, publico docendi munere,
 „ ob immutatam Mediolanensis regimini vicem, nescit
 „ precepto Galeato Duce, Calaneo S. Evasii se rece-
 „ pit, atque Literarum Palæstram aperuit, librali
 „ su-

(m) Epist. LXXIII.
 (n) Epist. LXXIX.

(a) Ibid. Nid. lib. I. Cap. XXVII. pag. 145.
 (b) Ad ultimum 1475.

pendio ab illius Urbis Civibus, ac Domino Marchione Montisferrati donatus. Hæc refert Ubertinus in Epistola ad Mænzium & splendidissimum Virum Gidonem de Sancto Georgio, Comitem de Blandrate, & primum Marchionalem Camerarium, & Constabularium dignissimum, qua eadem dicat Commentaria sua in Epistolas Hericidum Ovidii. Siquidem ait, functum fuisse interpretandi munere Papie ac Mediolani, honesta ubique mercede conductum, gratiamque ac benignitatem Principum Mediolanensium expertum. At cælo Galeatio, pulsique in exilium Alcanio, & Ludovico fratribus, necnon Roberto Sanseverino, in quibus plurimum ipsi ac præsidii sui collocaverat, fassus duxisse in Montisferratum, Casaleque se conferre, sub Principis illius auspicio, qui studia laboreque suos clementi patrocinio foveret. Digna sunt, quæ huic Historiæ inferantur, verba in calce descripta: „ Interpretatio Epistolarum Heroidum Ovidii, non ad ostentationem ingenii, sed ad communem utilitatem ab Hubertino cognomine Clerico, Crescentinensi edita, impressa est in loco Cafalis S. Evaxii, anno Salutis humanæ MCCCCLXXXI. octavo Idus Septembris, prædicto Hubertino artem dicendi in ipso loco Cafalis publicè interpretante, salario & stipendio ipsius Civitatis, & in primis Illustrissimi Excellentissimi, quæ Gulielmi Marchionis Montisferrati, Sacri Romani Imperii Principis, Vicarii perpetui, ac Ducis Mediolanensium Capitanei Generalis, bello pacisque clarissimi, anno ejus Marchionatus felicissimi decimo septimo, anno verò septimo, ex quo Cafalis Oppidum, ipsius præstantissimi Principis beneficio & munere, Civitatis nomen, Episcopatus decus, & denique non minus morum, quàm edificationis renovationem adeptus est. Imperfissi Gulielmus de Canepa-nova, de Campanibus de Sancto Salvatore, impensis prædicti Hubertini, venerabilisque & integerrimi Sacerdotis Presbyteri Stephani de Ulmo, de loco Sessami, Præpositi Bubbii, & Canonici in Æde dicti S. Evaxii. Si qui errores vel in defectu, vel in mutatione literarum fuerint, non ascribantur Auctori, qui breviora vel maiora est editurus. „ Sane illa Civitas Episcopali dignitate aucta est à Sixto IV. Summo Pontifice anno MCCCCLXXXIV., ut ex Ugheilo constat, qui Apostolicæ epiſtule Literas recitat. Ceterum editionem hanc in Cafalis Urbe, memorato anno peractam, cõ lubentibus reſolvi, quod eam viderim à Typographicæ historiæ Scripſtoribus proſus ignoratam, tanto Cafalis S. Evaxii ſilentio, ut neque crederentur Seculo XV. præla ibidem conſtitſſe.

Quando autem Ubertinus Clericus brevè maiora fe editurum hæc pollicitus fuit, non abs re erit referre, quæ ipſe in prima ad Bonacurſum Piſanum Epistola ſcribit; polſquam enim Commentaria in Epistolas familiares Ciceronis, laborum ſuorum & vigiliarum primitias vocavit, ſubiungit, ſe ubi videret ipſum, & Chriſtophori Cambiagi viſi graviffimum iudicio hæc probatè vulgaturum prædicare, quæ in primo Nafonis Metamorphoſen, & in Officiis Ciceronis non negligenter conſcripſerat; deinde ad alios idoneos Auctores illuſtrandos calanum converſurum. Num verò, præter enunciatis libros typis impreſſos, promiſſa hæc nova literaria ſuppellex in lucem producta fuerit, mihi hæſtenus eſt incompertum. Duplex Ubertini manuſcriptum Epigramma, ut jam retulimus (c), legitur in Codice Bibliothecæ Ambroſianæ poſt octo Sforziadi Libros; in iſis verò Francieſcum Philæphum auctorem tam eſſuſa laude commendat, ut ipſemet, licet gloria aviſſimum, moderationem ſuadere debuerit hoc Carmine, ibidem exarato:

*Hubertine meos laudibus offerens
Verſus, & numeris ſcripta reconditis,
Illud conſequitur, quod mihi funditus
Cordis vim reſeras tui.*

*Vtrum, dum nimis hunc diligis, uberem
Qui tantam ingenii luxuriam tui
Et moris probos, huius inde modèſtiam
Cura parciùs eſſeras.*
*Livor ſumma petis, nemo protervius
Terſitem ſtudeſt vincere Nevium,
Nemo nec Baviùm carminis enſibus
Ceras fundere ſordidum.*
*Quare iudicio præſerimus tuo,
Qua me proſequeris vim nimiam boni
Erga nos animi, qui facit ut mihi
Sis jucundior admodum.*

Platinus quoque Platus, eidem amore conjunctiſſimus fuit, dumquæ illius opus in Epistolas familiares Ciceronis Mediolani edereſcit, Epigramma in Ubertini laudem ad Octavianum Vicomercatum dedit (d), quod ita incipit:

*Ingeniis antiqua ſuis ne ſcula tantùm
Illustrata putes, inclyta noſtra vide.
Ex Hubertino Creſcentinate latinis
Utile manavit, quod modo prompſit opus, &c.*

Imò neque hoc contentus, Ampliſſimos Senatus Mediolanenſis Patres hortatus eſt, ut Oratoriæ artiſ Magiſterio inſignem hunc Rhetorem præſentent:

*Noſtra (quod invidiam circa dicitur) abundat
Urbs opibus magnis, egregiſque Viris.
Sic ſtudia, accedit ſi Rhetor, ut ipſa requirit,
Hubertinus, erunt uberiora Patres.*

Inter Colices manuſcriptos Bibliothecæ Ambroſianæ, deſcriptam reperi Orationem, habitam ab Ubertino Clerico Creſcentinate in laudem Illuſtriſſimi quondam Domini Franciſci Sforziæ, Ducis Mediolani. Eam recitat in ampliſſimo Convenſu Senatus Mediolanenſis, Magiſtratuum, ac Nobilium, cùm annus memoria reocurreret acerbæ mortis, quæ ſplendidiffimum illud Sforzianæ Familie lumen deſecit.

Picam hanc celebratissimè quoniam renovandam induxerant tum Dux Galeatius Maria filius, tum Urbis noſtræ clavo regendo delecti Optimates, ut videlicet talis tantique Principis annua parentalia, non ſolùm ſacris religioſiſſique ex Chriſtianâ inſtitutione caeremoniis, precibuſque, ſed etiam oratorio laudum vètigaliſ abſolverentur. Aequum enim erat, inquit Creſcentinus, ut qui rebus præclariffimè geſſis immortalẽ cæcilitatem fuerat gloriam, nulla quoque ætate laudari deſerere, Compas eſt & eruditia hæc Oratio, qua Ubertinus non tam Franciſci Paris, quàm Galeati Maris primogeniti virtutes exornat, hæc ſubdens in fine i, qui tanto conſilio, tanta gravitate, tanta conſtantia, tanta denique juſtitia, & ſc, & imperium, à patre relictum gerit & tuetur, ut non tam optandus nobis ſit Franciſcus Sforziæ, qui cum ſumma natura jamdiu ſatiſfecit, quàm perpetuo memorandus, quod & talis fuit, & talen noſ bis Principem genuit. „ Hinc verò tempus erui mus, quo Ubertinus in hiſce annis inferiſ, Franciſco celebratè peroravit, cùm enim illum jamdiu extinctum afferat, vivoque Principi Galeatio laudem contexit, palam fit, quod poſtremus fuit inſcripti huic Duci, ſubnèbrem Patris laudationem fuiſſe ab Ubertino Clerico pronuntiãtam.

ANNO

ANNO MCCCCLXXXVI.

ALEXANDER MINUTIANUS.

Liber etiam hoc anno, multa Civium strage, ut Coriun refert (a), peltis per Urbem nostram fessivissimè debacharetur, occisi prela minime passi sunt insignes doctrinæ Viri. Primus in Literarum arenam descendit *Alexander Minutianus*, vindicaturus Horatii Flacci gloriam, plurimum deformatam ab infulto quodam Interprete, qui superiore anno illius Opera Mediolani edenda, atque illustranda suscepit. Rem vocat natus ipse in Epitola ad *Magnificum Virum Bartholomæum Calchum, Ducium & craterum Magistrum*, cui opus suum dicat, inquit, se quæsitum à Stephano Cremonensi, qui ob singularem prudentiam, virtutesque civitatis, carus, & contubernalis Calchi erat, ut nianus novæ editioni Horatii Operum admoveat, qui recentissimis in eundem interpretationibus iemeratis, & sacrilegis cupidam conatus maiestatem adeò abfulerat, ut brevis totus contabularetur Horatius; nec reculare hoc onus potuisse, victum potius negandi vercedundum, quam quòd id præstare se posse confideret. Transiit subinde ad tendendas laudes Calcho, quas alibi jure retulimus, cum de docto illo Mediolanensium Studiorum Mœcenate incidit sermo. Itaque provinciam hanc aggressus, nobiliori cultu adornatum Flaccum vulgavit, sed tacito illius nomine, cui temerariis, & sacrilegis notam proximè relatum infigit; neque mihi reficere id licuit, cum præteriti anni editionem non viderim, eamque tantum indiciam à Mantuarie ad eundem annum repererim, adjecto in eadem nomine *Augustini Maria Conzi*, cujus impensis peracti sunt; an verò præter impensas, infelices etiam interpretationes addiderit, quas acriter adeò censura Stephanus Cremonensis, & Minutianus conficere, proflus me latet. Alios quidem *Conzot, Gibrickem* nempe, ac *Lucinum*, in excusis Mediolani Seculo XV. codicibus, memoratos vidi, cum primus pecuniam erogaverit ad imprimendos *Quinti Fulvii* Libros anno MCCCCLXXXIX., & additamenta ad *Nasium Marcellum* anno MD., alter Epigrammata condiderit in laudem Grammaticæ *Perotti Syntactici* anno MCCCCLXXXIII., & Musicæ *Franchini Galfridi* anno MCCCCLXXXVI.; *Augustinum* hunc illam solam editione notum inventi.

STEPHANUS CREMONENSIS.

Stephanus Cremonensem Calcho acceptissimum, quem memorabat Minutianus, non alium esse crediderim, quam *Stephanum Nigrum*, qui Mediolanum delatus, insigni doctrinæ famæ per hæc tempora clarescere apud nos coepit. Græcam præcipue linguam optime calluit, Initiatorque usus Demetrio Calchondyle, cui etiam simillanissimus fuit. Quocirca cum Preceptor ille suæ ætatis illud ac preciosum opus, *Græcam* nempe *Lexicon Rostæ* in lucem educeret, Mediolanensibus typis impressum, Stephanus Niger Dialogum græcè scriptum eidem præfixit, in quo Bibliopolam, cum luv-ne studiis amante colloquentem inducit, illius libri utilitatem exponens, stipemque *trium aureorum* ad eum ex officina redimendum, constituens. Demetrio Preceptor è vivis cretio, publicum ipse Cathedralam in hac Urbe ad instituendam græcè idiomaque Juventutem affectavit, rogavitque scripta *Johannis Franciscum Marianum* Mediolanensis Senatus Præsidentem, ut eâ donaretur, sed frustra; non quòd Candidati idonei, atque ipso melio-

A res tunc forent, qui in ea gerenda provinciam palam eidem præcipere possent, sed quia Marianus, Basilii Demetrij Calchondylis filio, cum Mediolanum rediisset, id munus conferre meditabatur. Scripti igitur ad Marianum Niger, se audivisse, Basilium, beneficio Johannis Lascaris, à quo unice diligebatur, Romæ publicè profiteri, esseque Summo Pontifici, ob Patris memoriam, oppidò quàm acceptum, nec inde Mediolanum amplius reverfurum; quocirca voti tandem sui compos est factus, annuo insuper stipendio statuto, quod se debere ait illustrissimo Viro Antonio Prato, utriusque Gallie Magno Cancellario, in Libro de *nimis Ofsiorum appetentia* eidem dicato, & impresso Mediolani, cum illis nonnullis ejusdem Operibus, per Johannem de Castellione, anno MDXXI.

B Oratoriam quoque artem Mediolani publicè docuit, Mediolanensè Duce (Maximiliano fortasse Sfortia) id honoris largiente, ut ipse Niger testatur in *calce Præfationis* ad T. Livium, quoniam Auditoribus suis interpretandum susceperat, his verbis: „Huc „ meæ orationis finem imponam, si tamen prius etiam „ inclyto Duci nostro, qui honestissimum hunc locum nobis designaverit, & vobis, qui summa attentione me dicentem audieritis, gratias egero „ immortales, quorum alteri quidem de *laudibus ipsius composita*, atque in *lucem edita oratione*; aliorum vero, idest vobis, assiduo labore, multique vigiliis, modò nostrâ operâ uti non dedignemini, „ *latis pro viribus facere conabimur*. Nam *græcè tantum quispian, sive latine, seu in utraque* literaturâ voluerit erudiri, dabimus equidem „ operam, ut brevi aut in alterutra, aut in utraque plurimum proficiat; cum deinceps utriusque „ lingue probatissimos, ac præstantissimos viros Auditoribus publicè interpretaturi. „ Plures ingenii sui fortis in lucem edidit, quos recentior Franciscus Arsius in sua *Cremonæ Literata* (b), inter quos adnumeratam minime legi geminam lucubrationem, cujus idem Niger mentionem agit, *Orationem* videlicet de *laudibus Ducis Mediolanensis*, in *Præfatione*, proximè indicata, & *Commentariolum in Hermogenem*, quem in fine Libri de *nimis Ofsiorum appetentia*, se paulò post vulgaurum ait, inscribendum, nomini Antonii Prati, subiungens tamen, quod profectò „ jam dudum secutissimus, ni maxima vis morbi, quæ „ superiore anno laboravimus, nostrum remorata „ esset desiderium. „ Præstat hic tantum referre nomina Procerum, quos operum suorum Mœcenate adhibuit, quique ab Aristo minime indicantur, cum tamen Literarum historiarum pars hæc sit, non spernenda. Itaque inscripti *Icones Philostrati* è græco translatae *Johanni Groliovio* Lugdunensi, Christianissimi Francorum Regis à Secretis, ac Infubrum Quæstorii primario; *Commentariolum in aurea Piragoræ carmina Lazarus de Georgio de Seta*, amplissimi Senatus Mediolanensis Præsidis filius; *Quinque Chrisus*, quas filius suus appellat. Ancillitque *Præfationes tres in Homerum, Pinclaram, & Livium*, habitas in publico Mediolani gymnasio, *Antonio de Gulstimo* filius Magni Cancellarii Antonii Prati; & *Musicon de Principio epimo*, necnon *Isocratæ Orationem de Regis munibus*, utriusque Literaturæ peritissimo Viro *Gilestio Vico* comiti. Franciscus Arsius in commendationem iam docti Viri adnotandum censuit, tamquam præclarè ingenii indicium, inuisse illum cum Aleciato nostro amicam necessitudinem, inquit: „ *Inter præcipuos Amicos habuit nigrum Viti, de omni eruditionis Oraculum, Andream Aleciatum, à quo crebro illustribus Carminibus commendatur*.

Etc.

(a) Ad hunc annum.

(b) Tom. I. fol. 396.

Stephani hujus nomen quamplures illius ævi Poë-
tæ celebraverunt, eorumque carmina impressa leguntur
inter edita quædam opera; unum addo Platini
Plati, qui nomen inpositurus cædendis in lucem Elegiis,
& Epigrammatis suis, veteribus, novisque, hæc
ad Nigrum scribit (c):

Unum recde precor duo nostra vocabula græcum,
O cui se totam Pallas, amice, dedit.
Seminum carmen baptizæ, semivetusque,
Nomen erit libro, quod dabis ipse meo;

& sancti librum illum evulgavit, indito nomine *Pe-
lagæus*. Memorat cum laude *Stephanum Nigrum*.
Michaël Maittaire, inquit (d): "Hic Niger est
"ex Casali Majore Crenonensis agri, cujus Dialo-
"gum habemus eruditissimum, editum Mediolani
"MDXVII. ubi compemimus, ipsum consuevisse
"quatuor Viros, quibus fœssimè sua Oratione ce-
"lebrare, quos, inter utrumque literaturæ peritissi-
"mos, Principatum facile obtinere ingenè satbatur,
"Demetrium scilicet *Calchondylum*, Præceptorem
"suum, qui (ut ipse ait) jamdiu in hac nostra in-
"clynata Civitate, publico conductus stipendio græ-
"cæ docet literas: *Johannem Lascarium*, qui nunc
"Venetiis honorificentissimè regium agit Legatus;
"Mæcum *Musurum* Cretem, qui Patavii publicè
"proficetur: *Adrianum Romanum*, cujus opera ac stu-
"dio Respublica Literaria plurimum adjuvata est.
"Inter Mediolanensium Scriptores eundem enume-
"rat Picinellus (e), sed nullo adducto documento,
"quo patris Mediolani ipsi vindicetur. Si rectè
"interpretari mihi contigit cognomen *Stephani* à Minu-
"tiano enunciat, *Crenonensis* Urbi concedendum esse
"doctum hunc Virum, cœvis ejusdem Minutiani te-
"stimonium evincit; quævis ne Interprete quidem
"opus est, si, teste Aristo, ipse Niger *Crenonensem*.
"se inscripsit in Epigrammate ante *Introduktionem*.
"Anatolico Jacobi Berengarii de Carpio, impressum
"Bononiæ anno MDXXIII. Quicumque tamen locus
"Nigrum nascentem exceperit, infelix certè fuit exitus
"vitæ. Siquidem concussa bellis Germani, Gal-
"licæ exercitus tumultibus Infubrum Regione,
"fractis primò annuo stipendio, dein re familiari
"inopiâ pressus, in lacrymis & torbibus miseri-
"niæ decessit, ut Pierii Valeriani (f) verbus Aristus
"idem enarrat.

FRANCISCUS PUTEOLANUS.

Franciscus Puteolanus iterum hoc anno Zarotti
prælo submisit *Commentaria* Johannis Simonette de
Vita & rebus gestis Francisci I. Sfortis Ducis Me-
diolani, auspiciis & iussu illustrissimi Ludovici Sfor-
tæ, ut in calce adnotatur. Præcedit eadem Oratio,
seu Panegyrica Epistola, quæ primam editionem
ornabat, quæque intar Oraculi fuit, cum brevi dis-
fundendum in finitimas exteraque regiones hoc opus,
nonneque ubique celebrandum Genitoris simul, ac
Filii, polliceretur. Sanè ad inopiam redacta fuisse
exemplaria, ac nondum satis expletum cruditorum
hominum desiderium egregie hujus historiæ perle-
genda, nova ista impressio testatur, iniquo adèb
tempore furcens pestis, multique ob libri molim-
curis parata. Quanta eloquentiæ ubertate afflatur,
quamque explicet laudum pompam erga Sfortianos
hos Principes Oratio prædicta, vix attingi ad annum
MCCCCLXXX. proinde verò locus hic foret pro-
fondi vim eam ingenii, quam ostentare vilis est Pu-
teolanus, veterum Oratorum, Cæsares suos commen-
dantium imitatione; sed ne historiæ avidum, Rhetor-
Tom. I.

(c) Pag. 8.
(d) Annal. Typogr. Tom. I. pag. 258.
(e) Athen. Mediol.
(f) De Infel. Literat. lib. II.
(g) Tom. XIII. pag. 263.

ricis hiæc stolis Leothorem deinceps, ad extre-
mas paginas, in quibus integra recedat, si per-
currere libeat, illum remitto. Plura in Prodro-
mo de *Ludovici Maria* erga literas patrocinio & amore;
non secus ac de *Putolano* ad annum MCCCCL-
LXXXII. abundè scripti, quo circa hinc calamum
retraho.

ROBERTUS DE LITTO.

Inferere huic historiæ mens mea non erat *Qua-
dragésimale Roberti de Litto*, hoc eodem anno Zarotti
torcularibus impressum; sed cum opus ipsum sæpius
roculum, notum fit magis, quàm Auctoris cognomen
ac dignitas, sique aliquando Mediolani moratus fuit
Pontificis Orator, illum silentio profus invol-
vere incongruum duxi. *Dominicus de Angelis*, in-
cunte currenti seculo, Neapolitanis typis ejus vitam
ediderat; egregium inde laborem fulcipiens, Salenti-
norum doctrina insignium Literaria Opera, & res
gestas è tenebris erendi, à Roberto exordium ce-
pit. Relata hæc omnia in compendium leguntur in
Ephemeride Literarum Veneta (g), atque inde
compemimus, Auctorem hunc in lucem editum fuisse
anno MCCCCLXXXV. Aletii, Urbe præcipua Neapo-
litani Regni in Japigia, ex *Caraculo* nobilissima
stirpe, *Leonis & Brundusii* appellata. Scaphicum
poitea Ordinem amplexus, Evangelicæ per Italiam
predicationi totus inhaesit, tanta celebravit fama ob
facilem vim eloquentiæ, fructumque animarum, ut
alter *Paulus* passim nuncuparetur, incia etiam in-
tumulo tam gloriôsæ appellationis memoriâ, ut infra
videbimus. Delectus postmodum fuit à Calisto III.
Summo Pontifice ad Franciscum Sfortiam Infubrum
Ducem, & Ludovicum Marchionem Montisferrati
Legatus, ut in eorum Regionibus subsidia, quæ *De-
cimas* vocant, pro bello contra Infideles gerendo
colligeret. Qua in re fœdissimè confecta, dignum
eundem peculiari commendatione consuit Calixtus,
adobæ ad illum laude referas Breves Literas de-
dit, quas in Annals suos intulit Ladus Wadingus
(h). Is etiam refert, cum Mediolanum profectus
fuisse Robertum, ob celebranda Generalia Ordinis sui
Comitia, summi apud Franciscum Sfortiam *propter
Concionum excellentiam*, grati floruisse (i). Ad A-
quinatem Insulam à Sixto IV. promotus, neque di-
gnitatis altiori gradu, neque sollicitudine pastoralium
curarum, à sulcepto munere dissemnandi Verbum.
Dei unquam dimoveri se passus fuit, in eodem per
annos quinquaginta usque ad mortem constantissimè
perseverans, quemadmodum adnotat in funebri
Elogio, seu Tetractico, quod sepulcro illius infri-
pum recitant Ughellus (l), & Wadingus (m).
Uterque ait conditum fuisse hoc Epitaphium ab *Her-
molso Barbaro* Viro doctissimo; sed perius citra-
verum, cum anno præcedente Roberti obitus, is è
vivi excellent. Desinens autem et Robertus anno
MCCCCLXXXV. in S. Francisci Cenobio patriæ suæ
Lyciensis, ad cujus Ecclesiam, Episcopali auctoritate
regendam, designatus fuerat à Sixto IV., quamvis
eius obtinenda ipem eadem præcedent felicitas moris
Summi Pontificis. Magistratus ejusdem Urbis opti-
mo Civi suo marmoreum tumulum extruendum cu-
ravit, in cujus fronte fequens distichon insculptum
voluit:

Ille Robertus hic est, Christi, quo Præfuit, Vatum
Nemo post Paulum clivior Orbis fuit.

Ignota extitit ætas, & cognatio hujus Antistitis Ca-
rolo Josepho Imbonato, qui in quinto Bibliothecæ
Rabbinicæ Volumine *Robertum de Lyco* confudit
f i cum

(h) Tom. XIII. Editionis postremae Rostanæ fol. 13.
(i) Ibid. fol. 10.
(l) Tom. I. Italie Sacre in Episc. Aquent.
(m) Tom. XV. fol. 117.

sum Roberto Leontio Anglo, jam à seculo ferme, & dimidio ante illum demotus (a). Aliorum errores de hoc Authore fugillat relata Veneta Librorum Ephemeris. Ejusdem Operum Catalogum contexit in illius Vita Dominicus de Angelis, qui tamen, ut plurimum, in re concisionaria versatur. Per octo Quadragesimas fuit divina eloquia Neapoli effusisse in populum sacro è fuggellu, Rege jubente, narrat idem Robertus in Epistola nunciatoria ad Alphonsum Ducem Calabrie, Ferdinandi Regis primogenitum, quam praeiit Libro subscripto *Jerusalem Fidei*. Sane Quadragesimali hoc anno editum

A Mediolani, compactum fuit instare ipso Rege Ferdinando, cui etiam illud Auctor dicavit; an autem idem sit cum altero, superiore anno Venetiis impresso, ac relato in Ephemeride memorata, compertum non habeo, eorum editionem Venetam minime inspexerim. Res ab illo gestas, multa cum hude, in Epitomen redegit Wadwigus ad annum MCCCXCIV. qui tamen excutias à Roberto in Ordine suo turbas, sparsim in aliis Annalium voluminibus dolet, narrari postmodum, praclaro religiosi demissionis exemplo, eas dumtaxat quiescere.

ANNO MCCCCLXXXVII.

JOHANNES PETRUS NOVARIENSIS.

N Emineat ferme hic annus exhibit ex doctis Mediolani degentibus Viris, qui nova fruge aut sua, aut aliena, literarum auxerit mellem. Solummodo memoratum in editis Codicibus vidi *Johannem Petrum Novariensem*, quia tamen illius cognomen deprehendi posse; cum neque alicubi designetur, neque in Museo Novariensi Lazari Augustini Corti ququam occurrat, qui cum ea statu componi valeat, atque unus tantum ibidem recensetur hoc nomine, doctrinaque fami apud nos clarus, nempe *Johannes Petrus Gallarati*, à patricia Novariensi gente prognatus, qui ad erudiendum juvenem in publico Mediolani gymnasio, per decem annos Eloquensie Institutorem, revoctum in patriam fuit, ac in novo Canobiano Lyceo humaniora studia proficere; sed in per integrum seculum ab his temporibus distat, dignus sibidemus, nepote de literis nostris benemeritis, ac vulgari facundia sua monumenta conspicuus, in grati animi testimonium, solum hic obiter memorari. Itaque, quicumque tandem in fuerit, ejusdem diligentem debemus, quod *Pu. II. Epistola* sedula coris recognoscit è praeis nostris castigatioris emerit.

Brvarium quoque *Achrasianum* hoc anno reclusum fuit, illudque servat elegantissime in pergamena impressum Metropolitana Collegii Ordinariorum Bibliotheca. Mercuri illud hic adnotari, cum inde dignoscimus, sua ad res sacras ecclesias praestantissimè in Ecclesiasticis domiciliis, quod usum, nostra etiam aetate renovaretur; diligentius eam, atque nobiliter elaboratè prodirent, divina recitandis precibus ac celebrandis mysteriis, dispositi libri. Erant in ejusdem calce haec memoria, typis nempe ad vulgum fuisse in *Canonis S. Andreæ, labore, cura, & dispendio Zenonis de Mayo, Ecclesiae Majoris Mediolani Praebiteri, & Cardinalis nuncupati, & Dni Andreæ Ecclesiae Mediolani Canonici, ac Brvarii Praepositi*. Cardinalium titulus longo etiam post tempore apud Canonicos Ordinarios Metropolitane nostrae Basilicae perduravit, non secus ac multiplex in diffusi Ecclesiae Beneficiorum possessio, cuius quamplura exempla profertè possem ex antiquissimo Archivo insigni Collegii Canoniorum S. Georgii, appellati in Palatio, praeter ea, quae alibi jam adduxi (a). Mos autem iste invaluit, praecipue penes Canonicos Ordinarios Mediolanensis Ecclesiae, donec saluati decreto Sacrosancti Tridentini Concilii prorsus abrogatus est, ac deletus.

Ceteros probatores Auctorum libros, quos ad subsidium Eloquensie, jurisprudentiae, ac Medicinae, seu publice utilitatis, seu privati etiam lucri amote Typographi ipsi, currente hoc anno, spontè ediderunt, suo loco enumerabimus.

B Interim ne vacuum omnino literaria eruditione hunc annum dimittam, proferre lubet hoc loco vetustam Clarissimam, quae implexus adhuc in re historica nodus facile solvitur. Eam servat praedives veterum documentorum Archivum, nuper memoratum, Sancti Georgii in Palatio, cui in ordinem redigendo sedulam curam impendit Joseph Maria Savio, ejusdem Ecclesiae Canonicus, & Fratris mei filius. Apographa quidem est, sed seculo XI. scripta, ut ex Tabellione, & testibus, qui illo aetate, in aliis pergamenis coacturum tabulis, subscripti occurrunt, evincitur. Continet illa commutationem quandam praedictorum inter *Adelcrasum Episcopum Lautensem, & Richardum Decanum Freiburgensem S. Mediolanensis Ecclesiae, officialium Ecclesiae S. Georgii*; coeunte temporum confutro more, ab Ottone I. Imperatore, ejusque filii anni exorditur, his verbis: *In Christi nomine... Otto Dei gratia Imperator Augustus, anno Imperii ejus nono, & item Otto Imperator filius ejus, anno Imperii ejus tertio, octavo Kal. Februarii, Indictione tertia decima, quae annum designat DCCCC-LXX.*

C Scriptorum omnium testimonio constat, Ottorem I. Augusti Imperii coronam donatum fuisse Romae à Johanne XII. Summo Pontifice, anno DCCCCLXII. sed quo mense, sua die praefata sit ea celebris, nemo adnotavit. Pagus ex Diplomate ab Ottone dato in Ecclesiae Romanae favorem, sub die tertio decima mensis Februarii ejusdem anni, nihil aliud statuit, nisi ante diem XIII. mensis praedicti, ab illo Imperatore acceptam coronam. Clariorem hi tenebris lucem affundit pergamena haec nostra, quae Indictione XIII., ut dicebam, signum annum DCCCCLXX. nonum Imperii Ottonis annum numerat, *8889 Kal. Februarii, id est die XXV. Januarii*; jam ergo ante illum diem, solennis inauguratioe consecratus fuerat Imperator. Hinc verò à historica re haec Charta componimus, plane compertum erit, circa medium Januarii iussuram Romae fuisse ab Ottone I. Imperii coronam. Siquidem, cum Natalium Domini Festum diem Papae decessu celebraverit; inde aetate Romam profectus, universum fœdum exercitum duxerit, plures dies rom itineri peragendo, tum paranda in Alma Urbe celebratis, alium debere, aetate ut ciuib aliam contigit, minime sit credendum.

D Lumen alicrum historicum eadem Charta suppeditat, nempe *Laudensem Episcopum Adelcrasum*, quem prius ignoravi Ughellus; in ea enim temporum caligine, vix unum explicuit est Ecclesiae filius Anshelmus ab anno DCCCCLXIV. ad annum DCCCCLXXII. *Oggerius* nomen, cuius etiam genus, patrum, acta, & tempus initia, dimissique Sedis omnia silet, inopul documentorum.

E Memoratur in hac Charta *Fuger*, quoniam frequens mactio per eam statum in Documentis occurrat. Ducamus hanc vocem, ejusque exempla, è publicis

licis tabulis desumpta referre, sed quam terra amplitudinem complecteretur, prorsus incertum dimittit. Mihi ex altera eisdem Archiep. Charta deprehendere conigit, quae agrosus portio apud nos significari eo nomine consuevit; enunciatis enumeratis, qua *Pertica* vocatur. *Agrius* inde profuerunt numerus in calce statuitur; initis autem calculis manifestum fit, singulos *Agres* à duodecim. *Pertica* fuisse constat. Et sane, *Pertica*, quae in hoc etiam Documento passim enumeratur, *Agres* superant, ad decimum numerum pertingunt, sed necesse est excedere nunquam legatur. Sed iam Chartam proferamus :

In Christi nomine. Otto Dei gratia Imperator Angustus, anno Imperii ejus nono; & item. Otto Imperator filio ejus anno Imperii ejus tertio, octavo Kal. Februaris, Iuditione tertiadecima. Commutatio bone fidei noster esse contracta, ut vice emptiois obediatur firmitatem eodemque, neque obliquo contrahentes. Placuit itaque, & bona conventi voluntate inter Domnam Aldegrausam, & de Laudensis Episcopum, oec non de Richardus Presbiter de inter Domnam Sancti Mediolanensis Ecclesie Officiarie Ecclesie Sancti Georgii, & filius quondam Boniperti, ut in Dei nomine debeat dari, sicut & à presenti dede in ipsa Domna Aldegrausa Episcopum eidem Richardo Presbitero in causa commutationis prefatus de suo iure habendum, idem terre territoria illis bu... Episcopati Sancti Laudensis Ecclesie, quibus esse videntur in vico de fundo Rosiare, quod sunt rebus ipsis sedimines tres, Campos triginta & septem, pratas tres, silva roborea & stallarea, seu cerreto cum area, ubi estant, petia una: Supra scripto sedimen cum Capella habente, consecrata in honore Sanctorum Nazarii & Celsi, & Sancti Vedasti, seu Sancti Martini, cum casis, & pueris, adque bruis, seu prato, & campo, omnia in simul tenente, est per mensuram sedimen, ipsum, & breuio cum prato, & campo infimul cum incitis suas jugies legipimas decem. Jugia quinque. Coheret ei in circuiu da & Richardus vus, & da terra Andrei: Secundo Sedimen ibi prope tantum una ex ipsa vias, intermedium est Calas superhabente, & vinea cum area, ubi estat seu campo, omnia infimul tenente. Coheret ei da duas partes vias: est sedimen ipsum, & area ex ipsa vinea, & eodem campo infimul per mensura iusta jugies legipimas tres, & pertica jugales quinque. In tertio Sedimen cum Casina superhabente; est ibi prope & campo uno, qui vocatur Badalauco, ibi se tenente; coheret in circuiu da duas partes vias. Est Sedimen ipsum cum eodem campo infimul tenente per mensuram iustam, jugies legipimas sex. Secunda vinea dicitur à Prado Adelsberg; est area ejus per mensuram iustam, peritas jugales quaduor, & tabulas decem octo: est ei da meridie, & fers Andrei. Tertia vinea dicitur à Schibio; est area ei per mensura perticas jugales septem: est ei da meridie Sancti Ambrosii. Quarto campo ibi se tenente, & dicitur finit Schibio; coheret ei da duas partes vias; est Campus ipse per mensura iusta jugies legipimas octo, & perticas quaduor, & tabulas octo. Quinto, campo dicitur Anredelli, est perticas jugales sex: est ei da mane de Monasterio, quod dicitur Aurone. Sexto ibi jugia legipima, una. Septimo ibi loco est ei da una parte via, & est per mensura iusta perticas jugales decem. Octavo dicitur à Limidi; est jugies quinque, & perticas legipimas octo cum tabulis duodecim; est ei da meridie ipsius Monasterio. Nono; Campo ibi se tenente, est jugies quaduor, & perticas jugales coheret ei da mane ipsius Monasterii. Decimo dicitur à Tarcinero, est jugies duas, & pertica jugalis una; coheret ei da mane

Sancti Ambrosii. Undecimo ibi loco est jugia legipima una; est ei da mane via. Duodecimo, Campo cum ex parte Castaneo; dicitur in Levatico; est per mensura iusta infimul jugies undecim, & perticas tabulas quaduor; coheret ei in circuiu da mane & fers vias. In tertio decimo Campo, quod est runcas ibi in Levatico, est perticas jugales novem, & tabulas quaduor; est ei da tres partes ejusdem Monasterii. Quartodecimo dicitur à Cerreto; est per mensura iusta jugies legipimas novem, da montes ipsius Monasterii. Quintodecimo dicitur in Buli; est jugias duas, & perticas jugales decem cum tabulis quaduor; est ei da mane parte via. Sexodecimo, ibi est jugia una; est ei da una parte via, de alias Sancti Ambrosii. Septimodecimo ibi tenente est jugia una Octavodecimo dicitur à Cerreto; est ei da una parte via: est per mensura jugia una. Nonodecimo, Campo, dicitur à Silvigha; coheret ei da mane via; est per mensura iusta jugies legipimas tres. Vigesimo, Campo ibi loco; coheret ei da mane via, & est per mensura jugia una, & pertica una, cum tabulis quindem; Vigesimo primo, Campo, dicitur similiter Silvigha; coheret ei da duas partes ejusdem Monasterii, est perticas jugales septem, & tabulas duodecim. Vigesimo secundo ibi, est perticas jugales sex, & tabulas duodecim; coheret ei da meridie Sancti Ambrosii. Vigesimo tertio dicitur à Ceregalio mensura perticas jugales quinque, & tabulas septem; coheret ei da duas partes Sancti Ambrosii. Vigesimo quarto dicitur à Silvigha; coheret ei da duas partes Sancti Ambrosii, est cum incitis jugies quaduor, cum pertica octo, & tabulis decem & septem. Vigesimo quinto dicitur à Castanea triaria; est ei da una parte via: est per mensura jugia una, & perticas jugales quaduor. Vigesimo sexto dicitur in Campo Sancti Petri; coheret da una parte via: est jugia una, & perticas jugales quaduor. Vigesimo septimo dicitur à Morgola; est jugia una, & perticas jugales novem, cum tabulis duodecim. Est ei da una parte ejusdem Monasterii. Vigesimo octavo ibi da una parte Sancti Ambrosii; est perticas quinque, & tabulas decem. Vigesimo nono ibi loco est perticas septem, & tabulas duodecim, da una parte ejusdem Monasterii. Trigesimo, Campo, dicitur à Morgola; est per mensuram jugies legipimas octo, & perticas jugales quinque; est ei da una parte via. Trigesimo primo, Campo, dicitur à Talvuro, est jugies duas; coheret ei da duas partes vias. Trigesimo secundo jugales septem, & tabulas duodecim; est ei da una parte Morgola. Trigesimo tertio ibi à Talvuro; est ei da una parte Morgola; est per mensura jugies legipimas octo, pertica una, cum tabula octo. Trigesimo quarto, Campo, ibi à Morgola, da una Morgola, est per mensura, jugia una. Trigesimo quinto ibi da parte Petri, est perticas jugales tres. Trigesimo sexto, ibi, est jugias duas, da una parte Sancti Ambrosii. Trigesimo septimo, verò Campo cum Runco, & bulcatis infimul tenente, cum superscripta Silva roborea; coheret ei da duas partes Sancti Ambrosii; est infimul jugies legipimas undecim. Secundo, & tertio Praso dicitur Casubio, & Praso cluso; sunt per mensura iust. infimul jugies legipimas duas, & perticas jugales duas. Superscripta Silva roborea & stallarea cum superscripto avito; coheret ei in circuiu da mane, prato & Silva Sancti Ambrosii; da meridie finit S. Ambrosii, da Gra Rio Calcione, & est area ejus per mensura iusta infimul jugies octuaginta. Unde ad vicem recepti ipse Domus Adelsgraus Episcopus ab eodem Richardo Presbitero à parte ejusdem Sancti Laudensis Ecclesie similiter in causa commutationis nomine prefatus ad ha.

" bendum; hoc sine casu, & Castrum, seu Capella
 " sua edificata & consecrata in honore Sancti Bas-
 " iliani, & rebus territorii illius, adque Molendinum
 " unum in Fluvio Lambro, omnia iuris ejusdem Ri-
 " chardo Presbitero, quod habere vius est in locis,
 " & fundis Bargari, Grifinello, Gudi, & Villafca,
 " quod omnia simul tenente esse videatur in Comi-
 " tatu Laudensis iuxta eodem Fluvio Lambro, quod
 " sine casu & rebus ipsi ipsum Castrum, &
 " area, ubi ipsa Capella erat, que & in ipso Loco
 " Bargari, & Sedeminas ipsius Loci foris ipso Ca-
 " stro cum Prato, & Molendinum - - - - - tenente
 " per mensura iusta jugies legitimas quinquae de-
 " ceteris arabilis, tam in ipso loco & fundo Bargari,
 " quam & in praedictis locis & fundis Grifinello,
 " Gudi, & Villafca; & sine per mensura iusta ju-
 " gies octuaginta; de runcoris jugies legitimas
 " quodecim; & de Pratis & Insolis cum Lacis, sunt
 " per mensura iusta jugies legitimas sexaginta. De
 " Silvii Castaneis sunt areas earum per mensuram
 " iusta jugies legitimas viginti; seu, & de vineis
 " sunt areas earum jugies legitimas quinque, atque
 " de silvis roboreis & stallares, seu bucalis & ge-
 " bis sunt areas earum insimul jugies legitimas cen-
 " tum quindecim. Quidem & ut ordo Legis depo-
 " scit, & ad hanc providendam commutationem
 " accessit super ipsi rebus, idem Abo humilis Dia-
 " conus de ordine ejusdem Sancte Laudensis Ecle-
 " sic, Missis idem Domini Adelgrausi Episcopi una
 " simul cum aliis Dominum timentes homines extima-
 " tores, quorum nomina subserhabentur, quibus ab
 " ipso Misso comparuit, & ipsi extimatorum extima-
 " verunt, eo quod de melioratam, & ampliatam
 " causam reciperet ipse Dominus Adelgrausi Epi-
 " scopus ab eodem Richardo Presbitero a parte epi-
 " scopi Episcopati habendum, quam ei daret, & Le-
 " gibus commutatio nec fieri posset. His autem ca-
 " sis, & rebus, adque Capellis superius dictis, una
 " cum accessionibus, & ingressionibus earum, seu su-
 " perioribus, & inferioribus suorum, sicut superius
 " legitur, ipsi commutatores, sibi invicem commu-
 " tationis nomine tradiderunt, faciendam inde pri-
 " parti a presenti die, quod ut superius in commu-
 " tatione receperunt cum hereditibus, & successoribus,
 " suorum propriatario jure Legibus quod voluerint,
 " sine omni aliis contradictione. Et sponde-
 " runt ipsi commutatores sibi universis averi cum
 " hereditibus & successoribus, casu, & rebus, Ca-
 " strum, & Capellis, sicut superius legitur in inte-
 " rum, ab omni homine defendere, juxta Lex, de
 " quibus & pena inter se obligaverunt, ut quis ex
 " ipsa, aut heredes, vel successores suorum se de
 " hac commutatione removere quessent, & non per-
 " manerent in eo omni, qualiter superius legitur
 " vel si ab unoquoque hominum, Casu, & re-
 " bus ipsi, sicut superius legitur, non defensave-

A " riat, ut componat illa par, que non conserva-
 " verit a parte fidem servantis dubis ipsi Casu &
 " rebus, Castrum & Capellis, sicut superius legi-
 " tur, sicut pro tempore fuerint, melioratis, aut
 " valuerint, sub estimatione in eisdem locis, quia
 " sic inter eis iterit & convenit.
 " Actum Civitate Mediolani.
 " Adelgraus humilis Episcopus a me facta sub-
 " scripti.
 " Abo Diaconus missus sui, ut supra & subscripti.
 " Jonam Judex Domnorum Imperatorum extimavi
 " & subscripti.
 " Grimoaldus Judex Domnorum Imperatorum extima-
 " vi & subscripti.
 " Lioprandus Judex Domnorum Imperatorum extima-
 " vi & subscripti.
 B " Andreas Judex Domnorum Imperatorum extimavi
 " & subscripti.
 " Giselbertus, qui & Gero, Judex Domnorum Im-
 " peratorum extimavi & subscripti.
 " Egimulus Judex Domnorum Imperatorum extimavi
 " & subscripti.
 " Ariberus Judex Domnorum Imperatorum extimavi
 " & subscripti.
 " Lazarus Judex Domnorum Imperatorum rogatus
 " subscripti.
 " Anselmus Notarius rogatus subscripti.
 " Arnaldus Notarius Domnorum Imperatorum roga-
 " tus subscripti.
 " Herlembaldus rogatus subscripti.
 C " Tebaldus rogatus subscripti.
 " Maritus rogatus subscripti.
 " David Judex Domnorum Imperatorum rogatus sub-
 " scripti.
 " Aueramus Notarius & Judex Domnorum Impera-
 " torum scripsi; post traditum compleri & dedi.
 " Giselbertus, qui & Gero, Judex Domnorum Im-
 " peratorum hunc exemplo ex autentico edita
 " subscripti, & me in ipso autentico pro estimato-
 " rem subscripti, & sic inibi continetur, sicut
 " in ista habetur exempla, extra Litteras plus mi-
 " nusve.
 " Maritus in hac exempla ex autentico edita sub-
 " scripti, & in ipso autentico me rogatus subscrip-
 " si, & sicut continet in ipso autentico, sicut in
 " ista legitur exempla, extra Litteras plus minusve.
 E " Anselmus Notarius in hac exempla ex autentico
 " edita subscripti, & in ipso autentico me roga-
 " tus subscripti, & sic continet in ipso autentico,
 " sicut in ista legitur exempla, extra Litteras plus
 " minusve.
 " Ego Ambrosius de Valenzio Sacri Palatii No-
 " tarius Autentico hujus exempli videns legi,
 " & sic in eo continetur, sicut in ista habetur
 " exemplo, extra Litteras plus minusve.

ANNO MCCCLXXXVIII.

PAULUS SONCINAS.

Epistola à moribus istis pernicii huc
inter quosque corpore depreffo
put liberis erigere. Primum quo
nomine Melancthonis typis nota huc
adornaverit, fuit *Paulus Severus* ex
Ordine Predicatorum. Is quadragesima novem S. Thomae
Opuscula, diligenter castigata, publici juris
fecit, dicebatque *Alcimus Maria Sforza*, S. R. E.
Cardinalis, & Bononie Legatus Apostolicus. In Episto-
la nuncupatoria narrat *Paulus*, laborasse rone tem-
porum Principem Ludovicum Mariam Sforzam, fer-
mam ejusdem fratrem, morbo adeo gravi, ut non
tam vite periculum imminere timeretur, sed spem
etiam inter vix emendat rone ereptum illum rone
vulgare. Solicitatus interim per Literas abbas
Cisterciensis, Ratis confidit exiret, atque inter-
conciator pariter se resoluere, quod, ut exstima-
batem dilectissimo fratri amplexum dare, sed ut Jo-
hannem quoque Galeasio, immaturum adhuc imperio
Melancthonem etiam agenti, opportunus ferret sus-
petus; Hec autem omnia fuit longe superioris aevi
conspicere, Coram in Annalibus refert. Itaque, ab initio
istius Epistolae, in gratulationem de tam felici iusto
que ad hanc Urbem reditu Paulus effundit, final
que causam exponit, cur aures S. Thomae Opuscula
istius nominis interscriberet. Siquidem, cum in istius
primum locum teneret libri de *Reverentia Princi-
pum*, quod ad optime gerendum Domesticonem, Cy-
prii, Rept Angelicus Doctor obtulerat, non alium
magis, quam quod ad hanc Urbem, quod ad hanc
diffinita Ecclesiastica disposita, quod ad hanc
fidelissimis Muneribus animadversis delectus, singu-
laris prudens, virtutis, ac dexteritatis exemplum
Majorum oreceptis adderet.

pascuntur praeceptis, etiam Scriptores apostolicum e-
 ritum, seu Libri de Regimine Principum, sanctius ad-
 mirandi Magistri vitae legitimae forent, eoque Viri
 Clarissimi, inter quos Cardinalis Robertus Bellarmi-
 nus, ad spurios ablegaverit. Idem legimus in *Con-
 suetudine Operum nostrorum, quae sub Dni Thibae Aquin-
 sensis habemus praecepta*. Eam adhuc ineditam levavit
 Bibliotheca Ambrosiana, elaboravit a Johanne Am-
 brobio Barbavara Ordinis Praedicatorum, misitque ad
 Reverendum Patrem Almyrum Seraphicum Col-
 legium Brissacensem, Ordinis S. Dominici Generalium.
 Contra vero Johannes Paulus Nasarius, episcopus Ro-
 mani, integræ editæ Diffinitionis (a), non minus ac-
 curatè, quam illius, etiam in *Præceptis* suis, con-
 tineri totius virtutis concordantiam. Nos tamen prae-
 cipue appropinquando, ut rectius, veritatem plenè as-
 tingamus, cum de integro opere quatuor apud ipsos
 ferveret. Controversis tandem finem imponere co-
 luerat duo Auctores Bibliothecae Scriptorum Ordinis
 Dominici, et Eccardus et Quent, qui clari plurimum
 veterum Codicum manuscriptorum testimonio com-
 pertum ferebat, primum illius Operis librum, et al-
 terum etiam usque ad medium capituli quarti, ver-
 bum ab Angelico Praeceptore fuisse conceptis et reliqua
 autem, additamentum esse *Passionis de Religione*, cum
 illi de re veritatis, et recenter post eorum S. Mo-
 nasterii gressus, etiam in *Præceptis* expressè. Ita
 monent cetera, quibus sententiam vix firmant, vide
 apud ipsos, ubi de utraque vita, et Operibus sermo-
 num inhiuimus.

Nec minor hæsitas dubios tenuit Auctores, quis ille Cypri Rex foret, ad quem præcepta bene admittant. *L.*

A milandre Republica dirigebat S. Doctor Aquinas.
B Memoribus Nizaris impire nominat Austriam Lu-
phenomen, mimice amittentes, (ut accurato po-
teriorum temporum historia docet) Americus, seu
Austriacus vixisse fuit initium Seculi XIII quo con-
fessio in lucem edita fuerat Angelicus Doctor. A-
lii Hugonem III fabulantur, qui procul dubio annis im-
mo Cypro dominabatur, quibus sanctissimis do-
ctrinae laici confpicuus Thomas floruit; sed cum
is breuem in illa Insula moras traxerat, ac senex
jam foret, vis credi potest, ingenuum fuisse radimen-
torum ad capediffundens, gerendisque Regnum opor-
tuim infirmitas. Verissimo itaque tali opinio, quo iu-
berent Quae sit Eccardus, agglorabile Sanctum.
Doctorem Hugoni II. erudendo, qui ab exundo
perit pueri tuncset annorum sexdecim, hinc abun-
dantius etiam de hisce adspicaciter tractare
initio. Verum, cum ceteri magno more decideret,
et anno rodem fuisset Regni, vel sequenti MCCI.
LXVII. illi fortasse in causa fuit, cur S. Thomas
inceptum opus abrupterit.

Ex qua familia ornam duxerit *Princa* in Oppide
Sonnate, pauci ornam fuit, cum defignavit Leand-
er Albertus in descriptioe Italia, ubi Soncinum
illustrat inquit: *Ornavere Soncinum Paulus Bar-
bus, ex Ordine Franciscorum, homo doctissimus*.
diverſa appellatione alium refert Franciscus Arifius
in *his Criminis Literatis* (c) Paulum vocare *ſe Barbo-
ſum, & Barbottum* in indice. Humanum divinamque
Philosophiam annis pluribus Mediolani profeſſum eſſe

[illegible]

Alterum diligentia sua monumentum nobis reliquit Paulus Soncinus, nempe *Sermones de Sanctis* à *J. Vincenzio Ferrerio* confectos, & à quodam ejusdem Ordinis Fraire Mediolanensi quàm accuratè emendatos, cùm alibi à Typographis male habui fuisse.

(a) De Scriptis S. Thomae pag. 22. & seqq.

(b) Rev. 1

(c) Tom. I. fol. 174.

Eos autem in Urbe nostra hoc anno impressos, præfixâ in fronte Epitholâ, dicavit *Reverendo Patri, Fratri Calabro Ordinis Prædicatorum, in utraque Lombardia, Vicario Generali.*

BETINUS TRICIUS.

Editum fuit hoc anno italicum Poëma, quo *Betinus Tricius* sacrale historiam pestis superius memoratæ describere conatus est, illudque *Letilogiam* appellavit. Singulis autem Urbibus, quas acerrima lues stragibus fœdavit, Mediolano nempe, Papie, Laudi, & Novocomo, suam Poëmatum partem assignavit, varia intermiscens ad illarum antiqua ornamenta & decus spectântia. Meconatem, cui Opus suum inscriberet, Cardinalem *Affianum Mariam Sfortiam*, delegit, obtinuitque ab eodem, ut sequenti Epigrammate laudaretur :

*Cum virtute nihil toto sit clarius Orbe,
Illius & nostro pectore regnes amor.
Accipio tristis, percerabamq; funera, luctus,
Ac Operis titulum, munera grata tui.
Scilicet egregii generosis numeris auctor
Laudibus extolli debet ubique suis.
Est Opus hoc per se dignum; Guaynerius autem
Efficit verbis dignum esse suis.*

Non segnis fuit ad gratiam rependam *Betinus*, alterum hoc carmen ad Alcanium remittens :

*Stagna licet sacri mihi sint ignota liquoris,
Et tenuis nostris distet avina modo.
Dat numeris experta tamen elementis vires,
Nec cythara nervos hæc mea plestra regunt.
Par igitur nequeat cum Musa referre, libelli
Nomina descripti qui tua fronte sinis;
Pectoris hæc tantum concepi vota sub imo,
Arbitrio notens cetera fassus tuo:
Euboici superis annis ut votis arenam,
Nulla notet mullos & tibi gemma dies.
Conspecta virtute micant Guaynerius autem
Sentiat opatis prospera cuncta suis.*

Potèrò latinum hoc carmen (ut candidè loquar), tolerabilior pars est, ac veluti sterculus, qui ab amplo huiusmodi poëtico agro possit decerpi. Siquidem hî poësim ipsam spectemus, adeò rudis est, latinisque verbis pedagogico more asperata, ut eam, inter infelices illius seculi quosquilias, non sine stomacho Crescimbenus (d) rejecerit, nonnulla etiam ejusdem carmina referens, depravatè in hac nobili arte ejus etatis manifestum exemplum. Si verò historiam perpendamus, vix aliquid memoris dignum inde emungere valeamus, cùm tota vis ingenii in eo sermè absumatur, ut mortis imperium extollat, longa serie enumeratis omnibus Artificum classibus, Virisque militari virtute, dignitatuibus, ac doctrina fulgentibus, in quos illa quovis tempore falcem distinxit. Id unum eruditionis amantibus fortasse acceptum foret, numerus nempe, ac nomen Ecclesiarum, in qualibet ex prædictis Urbibus iis annis vigentium; eas enim singillatim recenset, quamvis alicubi vocibus, ob servandas carminis leges, adeò involutis, ut iis enodandis, nonnisi peritus aliquis antiquitatum suarum Civis sufficiat.

Tricius agnomen non familie, sed patriæ fuit; primam enim lucem hausit in Oppido *Tricii*, Dio-

cesis, Agrique Mediolanensis. Miror autem, celebratum Marium Crescimbenium in eam sententiam descendisse, ut non à *Tricii* Oppido, sed à *Treviso* Castro Novariensî, repetendum censeret patriam *Betini*; apertè uamque, unde ortum duxerit, ipsèmet indicat in secunda sui Poëmatum parte, nec non in Epigrammate Italico ad Alcanium Sfortiam, his verbis :

Fumil Servitore

*Betin da Trezo dona di presente
Quest' Oprefella extraffa del suo Cuore,
Letilogia vulgar nuncupata.*

Humili stirpe, tenuisque fortuna editum se fateatur, cui etiam gravibus premenda, accessit onus sexdecim filiorum; horum tamen XI festina mors rapuit, alioque duos pestis, marem nempe natu majorem, ac puellam infantem. Maternum ac paternum genus suum refert, inquit, matrem prodiisse à familia de *Sanctis*, patrem verò appellatum cognomine *Uticianum*. Consobrinium quoque suum laudat, pietate doctrinæ illustrem, atque Archidiaconum in Majore Ticinensî Ecclesiâ, simulque publicum Juri utriusque in eo Gymnasio Institutorem. Domicilium familie Papie collocaverat, compatreque habuerat Comitem *Johannem Attendolum*, cujus ideo eximi liberalitatem commendat in transmittenda à Castro S. Angeli ad Urbem Ticinensem uberi annona, opportunitate in tam tristi pestis infortunio subsidii; Comitem etiam *Philippum Eustachium Arce Præfatum*, ac *Morgaritam Vietcomitem* commemorat, pari, erga lue, atque egestate afflictos, Christianæ caritatis igne succensos; nec aliud quidquam ex hoc libro ad Historiam spectans eruitur.

Hoc eodem anno Liturgicum Volumen, quod *Missale* vocant, secundum consuetudinem S. Ambrosii, à se emendatum, proprio ære imprimendum curavit *Rev. Dominus Presbyter Andreas de Bossis Præfatus S. Tegla*, quæ erat Ecclesiâ Æliivâ, ubi Metropolitanus Clerus divina perolvebat Officia à Paschate Resurrectionis usque ad tertium Octobris Dominicum diem, summaque in veneratione à Civibus habebatur, ob depositum ibidem sacrum Crevum, quo Dominus Crucis confixus fuit; id enim constat ex *Litteris Johannis Galeaz Vicecomitis*, Domini Mediolani, datis die IV. Novembris anni MCCCXCII. Indictione I. quæ observantur in Archivo Officii, ut appellant, *Provisionis*, in Codice signato C. num. CLII. *Litterarum Ducalium*. Etenim, cùm Ecclesiâ illa vetustate fatisceret, eam reparandam statuit memoratus Princeps, atque inter alia, quibus se permotum ait ad hoc Decretum condendum, ista subiungit: „potissimum quia ipsa Ecclesiâ, quæ est ex natis devotis Ecclesiis Civitatis Mediolani, & quæ iis pendentibus magnam ruinam minatur, ex quo intrantes dictam Ecclesiam pro visitando Crucem, ibidem positam, in qua est *Reliquia ex Clivio*, cum quibus fixum fuit in crucis *Sacrosanctissimum Corpus Domini nostri Jesu Christi*, & pro audiendo divina, periculis maximis subjacere noscuntur, & scandalum in populo maximum generatur &c.

Quando autem pretiosus ille *Sacri Clavi* thesaurus illarum fuerit in Templum Maximum, ubi renovata quotannis solemnè celebrante, consensum undique populorum frequentissimo cœtu, & fremente in oblectis corporibus Dæmonum turba, etiam num colitur, Donatus Bossius in Chronicis nobis enarrat; Ad annum namque MCCCCLXXXI. hæc scribit: „Die „quinto Septembris facta sunt fundamenta, in Cam- „po Arengi Mediolani, Templi Divæ Tegla, auctore Venerabili Viro *Andrea Bossio*, Præposito ejus Templi. „Tunc verò, ne sacrarum rerum religio quidquam detrimenti patereur inter ruinas decer-

(d) *Comment. della Volg. Poet. Tom. I. pag. 222. & 224.*

deiecit ad solum Aedis anticum, sacra omnis suppellex insignium *Reliquia* rem, quae in eadem culto diebantur, transiit in Ecclesiam Majorem. Corvum hujus rei testem habemus Stephanum Dulcium Scapientem Canonicum, qui octavo inde anno librum suum typis edidit *De Nuptiis Illustissimi Ducis Medietatis Johannis Galeatii Sfortiae*, atque in eo accuratè describit Majus Templum, à Johanne Galeatio I. regio sumptu inchoatum, sub initium inquit „Ur „lubiacens forum capacious efficit, vetustissimam, & „multa religione venerandam Tecia Virgini dicatam „idem demoliti, eandem, non longe à priore, „insistant. Donaria, sacrae imagines, Galdini Corpus, Christifani A & S, Clavusque, quem Deus homo, affusus Cruce, salustifera erunt inscripti, ex hoc vetere in novum Templum reverenter transportantur.

Ut autem de hoc *Missi* li loquar, adnotanda videtur disciplina Ecclesiae nostrae in prohibenda statim temporibus Nuptiarum celebratione. Idemmodum Martene *De Antiquis Ecclesiis* rubricis scribit (c), non nulla Conciliorum Decreta, & Ecclesiarum Statuta referunt, quibus non tam in Adventu, & Quadragesima, sed etiam tribus ante Festum S. Johannis sollemnibus, nuptiae vetantur. Antiquum Concilium est *Herodes* à Gratiano (f), & à Labbeo (g) relatum, atque anno DXXIV. celebratum, in cujus fragmentis ad nos transmissis lex ista condita reperitur, ob eam rationem, ut inquit Marneoe, quod magis ad mentem Ecclesiae id accedebat, cum tria illa tempora jejuniis, & poenitentibus designarentur. Addi poterat exemplum quoque Ecclesiae Ambrosianae; in hoc enim *Missi* expressa rubro caractere ista leguntur: „Determinatio feriorum prohibitionis Matrimonii, videlicet; Tempus feriorum, quo prohibetur transactio Nuptialis, ac matrimonii consummatio est illud, videlicet primum, Ab Adventu Domini usque ad Octavam Epiphaniae; secundum, à Septuagesima usque ad Octavam Paschae; tertium, à tribus Septimanis ante Festum S. Johannis Baptista, quae tres Episcopatus incipiunt à tribus diebus ante Ascensionem, & procedunt usque ad Pentecostem. Alii dicunt usque ad Octavam Pentecostes, sed tamen in ipsa Octava bene possunt consummari matrimonia, quia Pentecostes non habet Octavam. Id autem intelligendum est de ultimo Octavae die; siquidem sacra haec celebritas, non secus ac illa Reformationis Dominica, septem tantum diebus abstatuit, ut eruditè animadvertit Johannes Gratianus in *Commentariis ad Decretales Romanas* (h), in quibus plura differit de Origine, in Occidente hujus Octavae, statuitque intra hos dies jejuniis quatuor Temporum. Lex ista in Ambrosiana Ecclesia, quae tenax semper fuit antiquae disciplinae in colenda peculiari Religione diebus poenitentiae facris, perduravit usque ad Concilium Tridentinum, cujus mitiori Decreto (i) solum Adventus, & Quadragesimae tempus interdicendum nuptiae est assignatum; eandem enim recalam vidi in *Missi* anno MDLX. Mediolani edito, in quo ad Nuptias inhibenda praeter Adventus dies, idem Septuagesimae initium, & Feria secunda ante Ascensionem usque, ad Octavam Pentecostes statuitur.

PETRUS CANDIDUS DECEMBRIUS.

Petrus Candidus Decembrius, sepulta in hoc Opere à me laudatus, trigesimo nono aetatis suae anno *Quarta Curtis Historiae* à Latino in italicum sermone convertit, illamque anno MCCCCLXXXVIII. obtulit Serenissimo Duci Mediolani Philippo Mariae

A *Praefecti*, in cujus Aula conspicuo à *Epist* 1. numero versabatur. Jacuit incedens labor iste Doceubet usque ad hunc annum, quo tandem typis nostris publica donatus est hoc. Editionis hujus notitiam habeo C. Equiti Scipioni Maphaeo, qui eam emittit in Librio interipso *Traditione Rariora*. Ceterum subinde illum alioa praei imprimere aggressi sunt, Florentis MDXIX. Venetis MDXXIV, & iterum ibidem anno MDXXV. Bibliotheca Ambrosiana, manuscriptum Exemplar servata, exaratum Neapoli ab Ammanesi anno eodem, quo vivere desit Decembrius, neap. MCCCCLXXXVII. Rudi lingua est conceptum, eademque, ut arbitror, Mediolani primò etiam impressum fuit, cum infelix per illud Aevum in Urbe nostra corruptarum vocum asperitas invaluisse. Bernardus Philippus de Jure in medio-tem Eurufcam linguam redactam veritatem hoc edidit, illemque Francisco Guidone Patricio Florentino nuncupavit, praefixit eidem Epistolam, quam Veneta quoque editio praefecit. A tertio libro exorditur, cum primi duo jam perissent; pars etiam decimum libri, idem undecimus, ac initium duodecimi vacant. Decembrius loquere contraxit etiam, quae ad Alexandri obsequium pertinent, ex libris Plutarchi è Graeco in italicum sermone translati; id enim in Mstro exemplari nostro adnotatum legitur, cum in editis desit. Adjecta fuit Comparatio Julii Caesaris cum Magno Alexandro, elaborata pariter à Decembrio, & praefixa Mediolanensi Duci dicata, in cujus praefatione vitam quoque Julii Caesaris, à se è Latino in materiam suam idioma translatus restatur; sed an hac simul cum historia prodierit hoc anno, quo Q. Curtius italicè reddidit lucem apud nos vidit, Cl. Maphaeus minimè indicavit.

Quoniam verò Q. Curti nomen incidit, obiter iocundè, novissimè typis Bononiensibus vulgatum, fuisse Opusculum, atque ad me dono Humanissimi ac Nobilissimi Auditis, Comitis Jo. Francisci Joseph Bagagnoli transmissum, in quo *de Curtis Genti*, atque *erit* hujus celeberrimi Scriptoris, omni antiquae solidaque eruditionis apparatus differtur. Ignorat nemo, in quot variis, atque ab se invicem diffatis opinionibus abierit doctissimi Viri, cum ali Augusti aetatem Curio assignent; alii sub uno, aut altero Caesarum subsequendum usque ad Theodosium Imperatorem, eundem collocent; alii demum ad Saeculum decimum sextum deducant, manifestò tamen errore; siquidem, praeter testimonia Veterum Scriptorum, de hac Curti Historia loquentium, Albertus Fabricius testatur (l), in Bibliotheca Medicea, aliique asservari manuscripta exemplaria, redolentia antiquitatem septem saeculorum, ac etiam mille annorum. Cl. Bagagnus sententiam omnes exponit, ac confert cum duobus Q. Curtii locis, afferens, adaptari ea minimè posse nisi Magni Constantini aetati, quo illum verè floruisse contendit. Dignus lectu Liber est, cum, plura etiam alia celeberrimi Scriptum dicta ad justam criticae artis lancem in adnotacionibus revocentur, Virumque ostendant, optimè in remoue Antiquitatis doctrina versatum.

E Sed ne longius diverterem à Petro Candido Decembrio, quem plures *Publii* perperam appellare; illius Familiam, moerere, Legationes, res gestas, & literaria monumenta jam revolare Vossius (m), Coma (n), Muratorius (o), Fabricius (p), alique; oec opus est illa recuperare, praeterim cum el. diligenter manum expectent Viri de Literaria Republica optimè meriti *Laurentius Mabius*, qui Epistulas illustrum Scriptorum Saeculi XV. cum eorumdem Vita, Florentiae edendas suscepit. Rem Eruditius Viris magis acceptam me praestitutum exulimo, si ali-

(a) Tom. II. Lib. I. Cap. IX. art. II. postrema edit. anni 1796. (f) l. Q. 4. (g) Tom. IV. col. 160. (h) Lib. II. Cap. LXXXIX. (i) Sess. XXIV. de Reform. Matrim. Cap. X. (l) Biblioth. Lat. Tom. I. pag. 1015. 440. & Tom. II. Sup-

plen ad eandem. (m) De Historicis Latinis. (n) Mabius Nazari. (o) Tom. XX. Rer. Ital. (p) Biblioth. Medii Aevi.

si aliqua edidit de manuscriptis Decembris Exemplaribus, quae in Ambrosiana Bibliotheca servantur.

Occurrit primò Codex Epistolarum, numero CCLXVIII, in iam comprehensio, quae ab illustribus doctis Viris conscripta ad ipsum foret. Dicitur eas Candidus Ludovicus Epistolae, illustrissimè Domini Barthelemi Duci Maxima Referentario, & Consistorio Secretis, in quod doctrinè prudentissimè conscriptum scriptis in hoc volumine laudat. Nuncupatorium Epistolam hunc verba claudunt: *Perfectionis pini. Libros quosque (Epistolarum), si fata vitam detulerint, sequentes quosque tui animi inferendum.* Data est hac Epistola ex diebus Ferrariensibus, peractis Julii MCCCLXXVIII. Codicem verò Ambrosianum exaravit Thom. de Cusatis Novarum, de Alberto, decimo Julii, in Civitate Mediolani, anno MCCCLXXVIII, in fine adiutor. Eiusque hac pars est Candidi Epistolarum; scribens enim ille ad Nicomedem Tranchidinum (q) hac ait: *Epistolarum. Libros quosque supra vocasti ad me citius, tuo nomine, nulla tibi copiam transcribi faciam.* Claris id explicat, singulos enumerans libros in altera ad eundem Epistola (r), his verbis: „Curavi quia potui diligenter, ut Epistolarum meorum Libri, per copiam tibi mitteretur, ex quo tantopere illos affectare videris. Erant autem illi, quos requiris,

Primum quippe, videlicet Epistolarum primarum ad Bartholomaeum Cremonensem, Mediolanensem Archiepiscopum Libri duo; Novissimarum Libri novem ad Simonem Gerginum; Inscriptarum ad Ducem Hungarum Claustrensem, in controversia tradiditque Ethico Aristocles, & aliarum Libri duo; Additarum demum Epistolarum Libri quingue, qui nemini adhuc inscripti sunt à nobis (hos poëta, ut videmus, Ludovico Casellio dicavit). Appositum autem in ordinem Librorum, novem Epistolarum, quae Pontificis Nicolai mine, Regibus ac Principibus Christianis edita per nos sunt, cum Gravissimè palam habuit ad varias Mundi partes. Superest Bononiae Libros octo, quibus praefixa est Epistola ad Bartholomaeum Mediolanensem Antistitem, tradit Mabillonius in iure ludico (s) reliqui duxerunt ac perierunt, ut alicubi scripti adhuc latentes, ignoratur. Porro quoniam multa hinc posse deceri ad illustrandam temporum gloriam huiusmodi, ignotum semini eor, cum plura in hisce paginis Candidus scripserit de Viris insignibus, Bellis, Confissis, Rebusque publicis, quibus administrandis dignissimè, non tam vivente, quàm defuncto Philippo Maria Duce Mediolanensi, adhibitus fuerat, Orator etiam nullus ab huius Civitatis Praefidis, pro magna momenti negotii peractandis ad Reges, Principesque. Ego in his, quae ad rem litterariam pertinent, aliquantulum immorabor.

In Lapide Sepulchrali huius Decembris à Costa relato, hinc legatur: *Opusculum à se chororum libros supra CXXVH, vulgaribus exceptis, posteritati, memoriam reliquit.* It tamen in suo Novarum Mofano, quae ultra quatuor ac triginta, ibidem adiuncta, colligi à se potuisse testatur. Memorata in hisce Epistolis vidi alia nonnulla, quae Coste diligentiam effugere. Scribens Candidus Alphonsus Arragonum Regi (t) anno MCCCLLI postquam ait: „Annuis, mi fallor, undecim clausi est, ex quo *fecit* *tradidit* *libros* ad Clarissimum Castellae Regem, Johannem nomine, pluribus & literis, & nunciis ab eodem exoratus in laudem vestra, interpretationem in *Ludovicum* *servatus* pollicetur inquit: „*Duxerunt* *Hic* *meo* *faculo*. „Promissi autem illum fuisse, ut his est Epistola LX, ad Cichum Simonem. missa octo post anni, in qua haec habet: „Dedi scripta tibi Johanni Antonio de Vicomercato librum sex tum decimum *Duxerunt* *servatus*, *Historici* elegantissimi.

A „mi, à me olim tradidit in Graeco, tibi desiderandum, ait autem, ceptum ab ipso fuisse hunc laborem, *fecit* *primo* *Apiana* *Libri*, dum Roma degeret apud Nicolaum V. Summam Pontificem, sed ob eius obitum intermittere illum debuisse.

Vitam *Francisci Petrarcae*, suae descriptam, & *Commentaria in Italiam ejusdem Poëtae* à Petro Candido edita, memorat *Petrarchae Galus* in Epistola CXCVII. ad ipsum data, in qua haec scribit: „Me inini te significasse, talem vitam (*Petrarchae*) compositione collegisse, communi quippe sapere canonicas edidisse. Quamobrem si tuo com-

modo fieri posset, quod aliter te optarem quidem, illum librum mihi exarandum mitas quoniam maxime vchem; ardeo cupidissime intercedo me vultu tali munere affici, quod si affecisset fuero, mea erga te observantiae cumulus non parvus accederet. Sane Nicolaus Corrigit, cum inter amicos quosdam librorum fuisset de quibusdam Petrarchae carminibus, Petrum Candidum per Epistolam (u) consuluit, ut Poëtae illius mentem afficeretur, itaque pro ea singulari eruditione, qua usus fuerat in illustrandis ejusdem Operibus, egregie nodum exsolvit, laudans ideo à Corrigit in altera Epistola. Dum verò de Petrarcha loquitur, non incongruum est innuere, in Ambrosiana Bibliotheca reperiri Codicem pergamenum Virgili, manu Petrarchae exaratum cum. Servit Commentarius, quem in debitis habuit celebrum ille Poëta, & passim adnotationibus proprio characterè appositus exornavit. Hunc autem eundem esse procul dubio affici debet, quem Candidus Decembris enunciat in Epistola (x) ad Ludovicum.

C Casellum inquit: „Franciscus Petrarcha, meo iudicio vir optimus & doctissimus (loquatur quidquid voluit), non erubuit Ciceroem de senectute, mores nonnullis in locis corrigere, Epistolis politerati tradidit. Idem, cum de Historis, & Humanitatis studiis ageretur, non continet iudicant licentia. Est in Papirio Bibliotheca Virgili volumin cum Servio, manu propria eius exaratum, sub temporibus, ut ipse dicit, aadolescens suae, quod quidem cum hinc ipse revideret, multa per possidit in Servium addere emendavit, Serviumque restituit pluribus in locis; ne memini quidem in loco, illum mediorum grammaticum illi, non enim, quam huiusmodi.

D In Laetantium de scriptis ipsemet testatur in Epistola (y) ad *Mientium* *Epistolam* *Franciscum*, *Vice* *citata* data, pridie Kal. Januariis anno MCCCLXIV. ubi haec ait: „Institui amicum precibus celere quidam Opuscula ex meis, nec ultissimis inclusa remittere, quod jucunda & utilis sine. Sed quod majore est ponderis, Librum conscripsi in *Lactantium*, *pro* *defensione* *Illustrum* *Virtutum*. „Dehberavi hunc tibi inscribere. Pro omnium manus diversifabatur, variare erant iudicia, cum multi etiam ignorant Lactantio afficiatur, & plerumque homines ea magis laudent, quae minus intelligunt.

E Octavianus Vicomercatus ad Candidum scribens (z) haec inquit: „Librum *Platonis de Animi* à te à Gerco Lactantio scilicet tibi remitto, quem si diutius, quàm mihi prescripseras, tenui, non neglige, aut oblivioni id mihi attribuerundum fuerit, sed ejus Libri suavitati, atque elegantiae, quae mirum in modum delectant, & quodammodo accensus, non modo ejus lectatui, verumetum, exhibendi volui dec. De eodem Libro plenus ipse Candidus differit in Epistola (a) ad Alphonsum Burgensem Episcopum, inquit: „Tradidi *Antonius* *Librum* *de Animi*, periculum quidem, nec Ciceroanis Opuscula periculum, nam diversimodum ab illo decens fama amicorum vult inquiri, & in

(q) Epist. CXXVIII.

(r) Epist. CXXVIII.

(s) Pag. 157. (t) Epist. XXXVIII.

(u) CCLV & seq.

(y) CCLXII.

(z) Epist. CCXIV.

(a) Nam. LX. XVIII.

summa, tantum homines smart, quantum utilis
est, non explicat, sed insinuat.

Homeri vitam in *littorum transitum* ad Candido, refert Cotta in suo Novariensi Museo, ex Epitola ad Antonium Rhodenum. Non translatum, sed ex integro a se codicem narrat idem Decembrius, hinc ad Angelum Restinum *Intercolodium* scribens (h):
Mito ad te *Homeri* vitam, Poetae custodiorum clarissimi, quos praefici tui atque, non adeo colamus, ornataque, ut Auditoris meritis et claritas excolat, ac certe fideliter interpretatam a me ex *gracia* jam pridem, *littoralis* scriptoribus; cui de *Cyrenis* *Cratylus* vitam addendam censui, non per similitudinem, sed dignitatem comparandam, cum primum ex Cornelio Nepote, Scriptore illustri, atque eleganti. Idem repetit in Epitola (c) ad Antonium Rhodenum, asserens, Homerum vitam, partem *littoris* interit erant, partem gravi interpretatum se fuisse.

Apologum contra Antonium Cassarium enunciat *littoralis* Cotta, sed quia de censu conscriptis fuerit ad Candido, minime dicitur. Eam conspectam habemus in epistola Epitola ad *Longipetum* *Nepotem*, vitam *dispositam*, quod sic facit (d): „Cuius naturae fuerit Antonius Cassarius, qui Genae *Litteras* edocuit, et quibus moribus insinuat, erga bonos, et a delectat potius. Ego quid de illo sentiam, brevissime exponam. Antonius ille Cassarius, Philodemus *chalcidicus*, cum quo *propositus* *toribus* *habuit*, *singer* *opulit*.“ naturae haud dispar habuit, virum non inferior, ut optatum artum, ut ipse agebat, emolator, bonorum omnium procul dubio hostis fuit. Nam, cum quid eleganter, et ornate ab ullo transcripsum, autem vitiosum, si autem omnia vel reprehendimus, vel denotat transcribimus, non ut transcriberet laborum fumeret, sed ut alterius studiis insisteret, & secus aliter deprehenderet, si qui inesse emendaret, & se ceteris doctorem, & limatorem esse ostenderet. Is nempe a quodam Conterbule suo adhortatur, ut *Philodemus* a nobis *translatum* a *Pla* *ter*, de quo traduceret, adeo illustre Opus derat, ut nihil deterius a quocunque fuerit transcripsum. In hunc Apologum edidimus, quum, ad eam legendam mittere vitam est, ut intelligas, iudicium nostrum a veritate non discedere.

In fronte Codicis manuscriptori Ambrosianae Bibliothecae illa adnotatur: „Hut Platonice Politie Libros decem transmissos, cum Petrus Candido: & gratia *Littera* in *littoralis* translatum, motus operis interdum quidam Antonius Panonius, per Comparationem fuit Antonium Cassarium eundem denotat transferri curavit. Verum res ita successit, ut ex nova translatio, non solum impudentiam suam detegeret, ut claris omnibus innotuit, sed se infamum non litterarum modum grarum, sed *littoralis* grammaticae penitus ostenderet, quemvis dum ab ipso Candido in Apologia, coacta eundem edita, quilibet doctus potest laetari.

Xenophontis Libros a se in latinum translatos Decembrius restat in altera ad eundem Biragum. Epitola (e), hinc scribens: „Quaritur a me, quae Opera a Xenophonte tradiderim; breviter respondeo. Primum opus fuit Libri septem de *ascensu* *Cyri* adversus Artaxerxem Persarum Regem, Cyrenae ipsius fratrem, scripti graecè a Xenophonte Philosopho, qui et ipse cum Cyro ascendit. Opus quidem, ut Auctores graeci asserunt, grave & elegantissimum, plenum ipsius consiliorum ac disciplinae mirari, plenum exemplorum nobilium, ac oisi deest aliqd interpreti, plenum eloquentiae, plenum rerum variarum, & moralis disciplinae; nam &

Tav. I.

(b) Epist. CLXXXVI

(c) Sub num. XXXIX.

(d) Sub num. CXXXV.

(e) Sub num. CXXXVIII.

(f) Sub num. CXXXIX.

A „Cyri mores egregios, quos Principis *causant*, generosi, vitaeque deservit, ac nonnullum Ducum, qui cum eo ascenderat. Describit iuvenile iter illud fuit longum, ut regiones varias, gentesque, ac diversae mores, magnitudinemque Regni Persarum, bella quoque & tot difficultates in rebus, & post rediit licet eorum hoc in opere (more) virtutem praeficiam, ac vires Graeciae (ob ingentem commutationem nunc tam confidat, & misere!) Sed haec laudis legendi cognoscere poterunt. Haec verò Operi est addita, & conversis simul in latinum, *Alexandri* ipsius *Vita*, non a Xenophonte, sed a Plutarcho edita, quasi ad perficiendam hanc *Historiam*, quam fuit pericula, fuit quae multa desiderata praeficiat, quos omisit Xenophon. Habet autem haec vita quam multa alia varia, & graviora, cogniti non indigeat. Data est anno MCCCCLX.

B Quodam Aristoteli *Liberum* partem si Graeco in Latinum sermone a se tradidit, mittendamque dono ad *Cleodem* *Isaurianum*, quem sciebat, non juri *olitari*, sed *fratris*, scribit Decembrius in Epitola (f) ad eundem, sed quae tam alta foret, non indicat. Suspiciam mehi laborum, *Epitola* fuisse, tum quia hinc illud translatum illum videt, tum etiam quod geminos Epitolarum Libros *In Contraversis* *translatum* *libros* *Aristoteli*, Doci Glousteri dicat ab ipso, superius iam reuli.

C Operum in *fronte* *libris* *Nicetae* *Methis* *Epitola* ad Candido, dicavique Leonello filio. Eam ad *Isaurianum* *Cleodemum* *Quasdam* *Dona* legendam misit, ut eandem rediret, amicis deprecatoribus tribuendam, ipsum per Epitolum (g) rogavit, alia simul spondens, quae Naco eius eruditio profutura censabat.

F. Item S. *Ambrosii*, a Decembrio bienni labore ablati, alibi in hac Opere memorari ex Epitola (h) ad Bonum Monachum data, fuit etiam *Vitam* *Francisci* *Sforzae*, Mediolani Ducis, *Historiam* *descriptam*, quae omnia in Lazari Cotte catalogo desunt. Occasionem huic ordo condendo Poemata, (præter avertis jam animam contra Philothem Sforzad auctorem) dedit Vincetius *Emilianus*, qui proliam ad Candidum scribens Epitola (i), non mediocri admiratione, permotum se ait, quod eum Philothem, in vita epistulam Francisci Principis, illustris quoque.

D Belli facinora memoranda fuisse, plurimas & precipuas ac celeberrimas res gestas in castris, peninus silicio compressas praeferimus. Itaque respondere Decembrio (j), se metuo, & quidem elegantem, scribere aggressum esse rerum gestarum Francisci Sforzae, *five* *de* *Bella* *Italiae*, & jam quatuordecim & quinquaginta, aut amplius carmina excudisse, sumptu ad adoptione Principis illius initio. Meditatur etiam eam, Librum conscribere in *littoralis* *Quasdam* *Modis* *Sforzae*, *famque* *consilium* *apertum* *Ludovico* *Casilio*, *inquit*, *visum* *libi* *finde* *opportunitatem*. Clarissimum Virorum eundem eundem ad virtutes penitus peremerit, libro uno ablatum, vere, & nobile vulgare, ac tritum illi immiscere, fed quid ad Principes tantum referri possit, & quae ad liberalitatem, magnificentiam, dignitatem, atque quae clementiam spectarent, solum querere; id quod quo dignissimo duntaxat Principi ad famam, honoratque conscriberet, ut ex eo non volupstatum solum, sed utilitatem vendicaret, inter ipsa illustrum exempla virtutis sua nonnullum reprehendo, praecognosque adaugendo. „Sed ad ista profecerit, ex hinc Epitola colligi nequit, cum annum MCCCCLXXXVIII, quo scripta est haec Epitola (m), non excedat.

Non inopudum erit subjungere, quod sibi in.

o u re

(b) Sub num. LVI.

(c) CLXIII.

(d) Num. CXXI.

(e) Epist. CXC.

(m) Sub num. CCLXV.

in litteraria contigisse narrat Decembrius, scribens *ad Nicetium Stroniam Equitem Italum* (n.). Attigit: „Mirum est, quoniam eximia ingenio tua, quanta licentia, quam lata mentendi fiducia sit, cognoscere, ut medius fidus longè experientia opus sit ad discernendum à bonis mala. Ecce putulus ipse (qui peccatum meum tibi confiteri) vix dum prima expertus stodia, ausus sum Epistolam consingere, et quæ Virgilio attribuitur, quam nunc in Authentici præscriptum voluminibus hac in Urbe Ferraria, et alibi visam, ut admiror, ita irideo. Fuerat quippe inter me, & Johannem quondam Curritum, Civem Cremonensem, Vilium doctum, discipulo; cum illi affereret, Nilum ex Virgili Epistolis apud Latinos extare, præter unam, quæ à Macrobio refertur; Ipse, in contrarium, alteram vidisse affirmarem. Appellatum est inter nos fidei pugna, ut qui minis vera revulisset, auri unus pretium exsolveret. Testis pollicari nostri Martini Giffilii, & idem Cremonensis, utroque amatissimus. Quid verbis opus est? veritate exutus, ad poscitur confugio, finique ex me Epistolam, quam ad te mitto, ut rideas: quæ nunc non ab indoctis solum, sed à doctis summo per legitur, color, in honore habetur: nec quicquam à me editam mihi nunc affirmanti acquiescit, tanta falsitatis auctoritas cum tempore, accrevit. Quis cum non crediderit, faciat nominibus referat, Mecenati, Ruffo Pompeio, Flacorum, & his, qui temporibus illis florabant, inuenit? Cæterum possimam mentione facta, in qua Virgilius diversari solitus; Homeri præterea, addidit memoriam. Nam Philolphi nomen quemadmodum mihi occurrerit obliuiscor, nunquam ab ullo sudium, nisi meis scriptis adversarium futurum divinabam animo. Illud profecto admiratione dignissimum, non credentes mihi à principio, vix Epistolam, nullo alio affirmante, nihil in contrarium ausus dicere, sed fidei præstitisse. I nunc, & circumspice diligenter, ne fallaris ab his, qui auctoritate verendi sunt, & miracula plerumque affirmant, nam facit hoc multorum varietas, & fido quædam tunc opiniones suas, ut cum eas veritate comprobare aequum, facilitate descendat. Vale. Ferraria ex Laribus XVI. Julii MCCCCLXI.

Ne autem exaggeratus videatur numerus, in tumulo Petri Candidi Decembrii descriptis, librorum CCXCVII., exceptis Italicis, referre iuvat, quod ipse adnotavit in Epistola (a) ad T. de Ferraria, Abbatem Laudensem: „Scripti in hodiernum usque diem variis de rebus, partim in historia, partim in his humanitatis, & oculi litteris, libros quatuor supra octingenta., Marci Antonii vitam, quæ imperfecta erat, his diebus absolvi. Periocha Agidii, & Ciceronis vitæ, Demetrium expodiam. „ In altera vero ad Matthiam Trivincium hæc habet: „Perfeci quatuor super octingenta librorum variorum, novem distinctos voluminibus, quorum indicem ad te misi. In his multa à me, etiam, multa à Grecis tractata leguntur, partim historice accommodata, partim humanitatis studiis, non contentenda. Decimus voluminis, adimplebimus, centum conficiamus libros, Numæ forent opem; lassus sum, & adhuc laborare studio. Ita ex labore requiem, ex requie laborem. „Quarto. „Dare sunt hæc Literæ anno MCCCCLX. & sequenti; cum autem usque ad annum MCCCLXXVII. vitam prodierit, credi facile poterit, nobile sepulchrum elogium, etiam alios scholasticus illius ingenii, calamique scribitur, impletum fuisse.

Alterum Opus Petri Candidi adhuc ineditum, tenet Bibliotheca Ambrosiana, tribus distinctum libris, atque inscriptum *Periphrasis Historiæ*. Primus Cosmo-

graphiam complectitur, & Provincias, Insulasque Europæ, Asiæ, atque Africæ brevis, sed accurata dimensione describit. In secundo de *Generis Homini*, juxta Physicæ principia disserit, & admiranda narrat de lapide *Æthere*, qui in indis Aquilæum colore fulvus, & alios lapillos continens, reperitur; ait enim se vidisse, ac plerumque expertum fuisse, lapideum illum prægnantem mulieri impositum, partus discrimina avertere, & feminam cum fœtu præstitisse incolumem, subiungitque: „Et ne quis rem commemoratam putet, plurimæ in Mediolanensi Urbe, ejus opes liberatæ sunt, cum lapidem ipsum à nobis habuissent. Hunc *Nervatum* Avus meus, vir Physicæ peritus, ut puerum me audire memini, in Germanorum Alpibus adeptus est, summi indolis aïdos Aquilæum infudit. „ In tertio de *Numeris Romæ Republicæ* agit, singula Officia, quibus tam civilis, tam sacra res gerebatur, describit, eruditione illo seculo non admodum nota. Nonnulla etiam attexit de præclaris Viris ac Vastibus, Julio Cæsare, Octavio Augusto, Cajo Germanico, Virgilio, Ovidio, Stacio, Lucano, Horatio, & Juvenali. Hos Libros dicitur *delictis Nicolaus Decembrius, Episcopo Parmensi*.

Subsequitur alius duo Libri, sub titulo *Grammaticæ, ad Virum ingenium & eruditissimum Guernarium Castellum*. In primo explicat ordine Alphabeticæ difficultiora latina vocabula, & nomina. Verbum, Colorum, Navigiorum, Vidorum, Armorum, & Ordinum Militarium, ac Ponderum, secundum antiquos scriptores. In altero de *Proprietate Verborum Latinarum* sermone instituit, eandem Alphabeticam Methodum servans, atque ita præstat: „Qui eloquentiæ studia diligentius aufertur, Vir insignis & eloquentissime, non tam scribendi lasciviam, & inanes dicendi sonos consecrari solent, quam verborum sensus & proprietatem intueri, quibus tanta vis inest, ut qui animo concepit, eleganter exposcere, dilucide exarare, facili licet imprimere possimus. Quid enim tam ineptum, quam illa maculare litteris, qui solo verborum, direpta, nulli disciplinæ fulta sunt, & quæ facilius admittuntur homines, quam intelligant, ut plerique ætate nostra præca nimis imbeciles, ex duodecim tabulis scripta referunt, nonnulli autem vulgariis magis & ceptis oblectantur hæc. „ Nonnulli tamen tunc subigebant Epistolas Candidi à lucubrationsibus suis detrahit, cum plura occurrant, quæ autem Latine linguae autorem non referunt. Cardinalis Paulus Corellius in suo Dialogo manuscripto de *Doctis Homini*bus, quasvis Decembrii illustribus illius ævi litterariis Viris comparat, *Auristatam tamen, & orationis quasi massitiam*, (ut apud Cicero) in ipso reprehendit (p.).

Alius Codex pergameneus *Brevem Epistemon* continet *Historiæ Romanæ*, quam Candidus Serenissimo Principi Alphonso Aragonum, Jerusalem, & Sicilia Regi dicavit. Post Epistolam nomenclatoriam hæc scribit: „Regum, Consulium, Imperatorum, Romanorumque Ducum res gestas, ac nomina, quibus Populus Romanus, per sævos septuaginta ab Urbe condita, usque ad Augustulum Cæsarum, Orbem subegit, hoc brevi Opusculo ad te Serenissime. „ Rex scribere institui, ut labili admodum memoriam exiguo compendio salvarent quæ, Nam cum à Patre meo, non tam minus posset, quam imperis, hujusmodi historia conscripta esset, sumpsi omnes novæ scriptipones. „ Quos autem Auctores adhibuerit ad eam conficiendam, pandit in fine inquit: „Hæbes, Serenissime Rex, quæ Lucius Florus, partim etiam Tranquillus attigit, in qua re nihil Historiæ fidei demptum à me, sed brevissimum duntaxat ac memorie consulendum est. „ *Jacobi Antiquarii* volumine hoc fuit, in quo etiam Flori com.

(a) Epist. CCXXXV.
(a) Nom. CXLX.

(p) Diss. Literæ. Ital. Tom. XII. pag. 348.

à Julio Negri hujus historis argumentum defamatur: eundem enim sanctorum viri numerum, eundemque obitus diem assignat Nicolao Falcozio, quod clare indicat, ex uno duci perperam factos.

Manuscriptus autem Codex Dialogum continet *De Vita ignorantia*. Quis sciat in hoc opere mentis Authoris, ipsomet Candidus explicat in Epistola scripta ad *Rogulorum Censuram* Jurisconsultum, quam integram hic transcribo: „Cum adulescent adhuc essem, studiisque humanitatis intentus, nil pariter otium & liberos magni facerem, versabar saepe numero cum eruditus Viris, aut his, quorum studium delectari, & natura meae moribus non omnino abhorrentibus intelligebam. Fui autem inter ceteros mihi familiaris, & quasi amicitia meum conjunctus *Avianus*; non de illo loquor, qui Curus nostrae de dicitur, post variis Principum adulationibus infansce corporis, sua curae infans effectus est; sed de illo moriendo de docto homine, qui quomodo nobili domo innotuit, honestis eruditus disciplinis, confectus tamen humane fragilitate, Religionis & Sacris Litteris omni impudenter. Hujus igitur memoriam cum elapsa tempora nonnulli abulissent, lectio à te super oblata renovatur. Legebam foris Dialogum *Liberale* *Servus*, Petrarca familiarissimi, tui manu mihi oblatum, cujus lectione per me nonne letatus, statim animum ad pristina studia revuli, simulque profecto dispositioni meae visus est, quae erga Savinum ipsum usus fueram, licet opinione dissimili. Verum ad jucundam in primis arborum, Academicorum more certantes inter se, oratione ambigua & digna referentes, quamquam diversis videatur audire. Intelligens igitur, *Rogulorum* doctissime, mihi quae causasse, quibus verbis inter me, & *Savinum* ipsam aliquando disputatum sit, cum ille Religionem vitam collaudaret, ceterisque praefaret, ut aequum est; ego Civilem, anaeponem, &c. cum eandem genera referrentur, ipse exploderet. Ex his enim concipitur, quanta facilitas sit in omni re disputandi, praefertim humanitatis studiis imbutis: ut ut nullus aliter sentiens dantis sit à iudice, quam pars altera audiat.

In altero Codice occurrit primò *Carmine Viri acuti*, *Phonon* *Ab horridis*, & *Titi Quinti Flaminii* *Vite*, Graco charactere à Petro Casiodoro manu propria scriptis anno MCCGCCXXXVII. Deinde *Liber De Historiis animi immortalitatis*, cuius initium & Prologum ad Illustrem Equitem, & Jurisconsultum eximium, Dominum *Franciscum Vaccariarum*, proferenda censui, ut specimen aliquod hujus Operis Lector degulset. Praefatur ergo Candidus in hunc modum: „Qui nobilitatem tuam laudant, *Franciscus* Clarissime, si ad Vicecomitum thirpem, *Majore*que tuas pace, bellicoque illustrissimos, aciem mentis tuae referant, non absurdè te hujus Mediolanensium Urbis, totiusque Galliae nostrae Cisternae opulentissimae, quam nobilissimum fatebatur esse, quae per centum & septuaginta elapsos annos imperio, auspicioque Majorum tuorum regitur, tantum enim ab initio Principatus eorum ad *Philippi* Martis eximium, quem praeter ceteris sanguine, proximus attingit, distare motum est. Sin verò ad ingeni viriutem, doctrinam, evolutionem, &c. utinamque multarum rerum, si ad animi tui sublimitatem & excellemiam, oculos converteris, longè te nobiliorum esse, ut existimes necesse est; quoniam majores & passiones animi, quam corporis bona iudicari debent; & quae à Deo conferuntur fortunae ipsius dantis, quamquam praecipua & maxima illa sint, solent superari. Itaque cum ad te aliqui moribus, & virtute tua dignum ferere iustissimum, quo caritati tuae & amoris erga nos morem gererem, nihil praestantius occurreret, quam de animi nostri vi, immortalitateque differere. Quid enim majus, aut dignius, aut rationi nostrae convenientius exquirere, & licetis mandare

A „possumus, quam ut nos à brutiorum naturae fegregantes eternitatis emancipemus, & Deo, quam si nullum, viam impetremus, spe honestae, parque investigationis fore concessimus, qui licet tenuis & gravis, atque ardua sit, non fore tamen à nobis aut à bonis omittenda, possimul cum sanctissimos & doctissimos interius duces. Sic igitur de re difficillima scripserim, Deo duce, quoniam brevissimè, succinctorumque verba faciemus. Nos equidem Veterum opiniones dumtaxat consecrari medicos, ut eas in medium afferre in animo est, sed fidei nostrae Sacrosanctae vigiliis imitandis, si quid à prudens & sanctis Viris Religioni confensum, & veritati legitimum, breviter exponere. „Librum autem in incipit, „Anima igitur, ex qua

B „Anima dictus est, simplex est, & incomposita, „ut docti perhibent, neque duas animas in uno homine esse dicimus, unam naturalem, quae corpus animetur, & immutabilis sanguis, alteram spirituales, quae ratione perficitur; sed unam & eandem esse in hominibus, quae & corpus sua conjunctione vivificat, & semper sua ratione disponat, & arbitri libertatem in se habeat &c. „Demum *Colloquia Rerum diversarum & memorabilium* in eodem Codice occurrit, quae tamen inconfusa Sylva sunt, ex variis congesta probatur Authoribus, ad eruditionem & memoriam fovendam. „Anadvertere necessarium hic duco, referri à *Lazaro Augustino* *Coxa*, in Museo *Novariensi*, inter Opera hujus Decembris num. XIX. *Disquisitiones Aristotelis* *De vi*, cum tamen ea *Opus* nomen minime mereatur, duodecim enim lineis, ex *Plutarcho* desumptis absolvitur.

C Superius narravi, scriptis Decembris in Epistola ad *Matthiam Trivincem*, decimo volumine me manu apposuimus, quo libri fui ad numerum centum exercebatur. Foris lustranti mihi Bibliothecam Clericorum Regularium S. Antonii Mediolani, oblatus est ab humanissimo doctoque Patre, D. *Josepho Crucejo*, Codex manuscriptor cum hoc titulo: *Petri Candidi Volumina octiduo*, *Libri XVI*. In eo reperi *Perseus* *Historiam*, & *Grammaticam*, de quibus in *Ambrosiana* scriptis affirmari differui. Alia nequam à me perspecta, aut à Scripseris relata, de novo emerunt, acceperunt *Epistolam* *Labri* *duo*. Praecedit Epistola ad *Illustrem* *Inclytum* *Ducem*, *Alphonsum Regem Siciliae* *Castellae*, in hac verba: „Compulsisse me quidam Epigrammata, & Epistolas quamplures me in lege cum animadverterem, in hac Clarissime, & eaque dispersa legentem, veritas ne aliquando ab

D „Auditoris sui notitia exciderent, singula in unum coardare, & tibi inter scribendum mittere & dedicare institui, ut & studiis meis vicissim parem, & mentem tuam saepe numero à curis anxiam, hujuscemodi non indigna lectione mitigarem. „Legi igitur, quae à me variis temporibus exposita, magis, quam exposita, parum dyslico, parum longiori carmine, aut ab his, qui ad me scribere, concessa sunt. Hae quippe peregrinationis meae occis, quae alii fortasse negotii excuterent, non in magna vita sunt, quae à te legatur, penitus, corrigatur, deinde in vulgus trahant. Vale. „Inter has Epistolas meo conscriptis, plures occurrunt *Bononi* *Mediolani*, & *Hiberniae* *Cristianitatis* ad Candidum, & hujus ad eodem; quod indicium est, innuere inter doctos hocce Virum in re literaria, mutua assuetudinem, conceptaque invicem de ingenio, calamineque praestantia, superius paginis à me descripta, iuxta opinionem.

E „Ergo quoque, *Glathes* nomine, à Candido confecta, ibidem conspiciuntur, cuius prima haec sunt Carmina: „*Fervens nimium P. esset, delinquebat namque*
„*Dapnus erat, longum jam designatus aetorem.*

floreret, testari abunde possunt, tum uberima ca-
eruditiorum scriptorum missis, quam ex Ambrosia-
nae praeterit scriptis collectis huc usque in lucem
proferre consensimus, tum eximias laudes, quibus
Decembrius cumulavit Summi Pontifices, Reges,
Principes, ac praestantissimi quique illius aetatis Au-
ctores, in longam seriem à Lazaro Augustino Corra
(u) producti, inser quod *Antoniæ Rhetoricae* lo-
quenti de celebri hoc Viro, in quadam Apologia,
que manuscripta in Ambrosiana Bibliotheca serva-
tur (x), perclarum ejusdem elogium his verbis clau-
dit: „ Si Comica, & Tragica, si Saryrica, si Histo-
rica quis effugiet, absensibus liber, ei singula-
ris (mirabile dictum) memoriter dicit, cui narranti,
„ dabo procul, cum fidem fecero, ac si Livium,
„ ac si Herodotum per oculos, in manibus haberem.
Varietatem fornice, quam experiri est, ex *Francisco*
Borromeo didimus, cum enim Mediolani Graecar, La-
tinaeque literas Decembrius docuisset, mortuoque
Philippo Maria Vicecomite, Mediolani Duce, ob sin-
gularum sapientiam non minus, quam prudentiam fa-
mam, delectus esset patriae libertatis Defensor, ac
Praes, mutata rerum facie, atque iterum in servi-
tutem abiecta Mediolanensi Republica, paternis om-
nibus bonis exutus Romanam confugere coactus est,
ubi à Nicolao V. benignissime exceptus, Apostolicas
Literas conscribere munere donatus fuit. Consilium
hoc laudavit *Borromeo*, Epistolam ad ipsum scriptam,
cui ob similitudinem studiorum comparatissimus erat.

A Fragmentum ejusdem Epistolae, quod Eminentiſſimus
Cardinalis Quirinus Eruditissimus fuit *Diarrhoe* de-
iustigni eo Viro inferuit, hic transcribere praestit;
neque enim modica Decembrii laus est, ab aequi-
mo illo literarii confus affirmatore, non modò fuisse
in peculiarem amicitiam adscitum, sed etiam ad pra-
clariora Graecae Latinaeque eruditionis monumenta
condenda, fervida cohortatione incitatum. Itaque
ait: „ Quod autem, postquam Mediolanenses, quan-
do lux quaedam libertatis affulserat, non tam ho-
„ stium armis, quam patrium studiis, & domesticis
„ infidiis, nescio quo fato, in aequum servierunt.
„ reciderunt, ad Nicolaum Summum Pontificem te
„ consideris, laude confutur tuum, quia cum ipso
„ vixisset, & fortuna excellat, & bonis, & doctis
„ Viris quodammodo non minus favere possit, quam
„ velit, ut spero, pro sua laude, & gloria, ita pro-
„ prius erit assidue rebus tuis, ut omnes intelligant,
„ licet res humanae mille casibus subiecta sint, vivo
„ tamen Nicolao Romae honores sapientibus Viris
„ deesse non posse. Demum haec subiungit: „ Hor-
„ tor igitur, ut, sicut facis, conscientia bene actae
„ vitae contentus, casus adversos fortiter, & sapien-
„ ter feras, & quod coram facere prohibita, ab-
„ sens civibus tuis, & bonis omnibus proſis; & si
„ quae se occasio obtulerit, quod magni Viri esse.
„ Scipio dixit, non desis fortunas te offerenti. Cum
„ Graecis autem ita Latina conjunge, ut non minus
„ Philosophus ornameto sis, quam ipsa tibi.

ANNO MCCCCLXXXIX.

FRANCISCUS PHILELPHUS.

I Terum in literarum Scenam prodit *Franci-*
scus Philelphus, ob eorum Mediolani hoc anno
ejusdem Opusculum. Continet illud breves *Epi-*
stolas, Italico sermone conscriptas, latine-
que redditas, numero CCXIV, atque haec
in fronte adnotio ad Lectorem praefigitur: „ Le-
„ gant avidè, & edicant diligenter omnes Adolescentu-
„ li, Eloquentiam cupidi, hoc *Exercitationum*
„ genus *Francisci Philelphi*, Poetae nostri seculi non
„ obſcuri, excogitatum industria, quo duce non so-
„ lum Latinae linguae flosculos decerpent, verum
„ etiam ipsius linguae vernaculae, quoniam utraq-
„ „ mistic Poetam nostrum pollicetur, doctorum am-
„ bigit omo. „ Sanè quod attinet ad Latium ser-
monem, minime spernenda sunt quae leguntur, cum
realitatem illa tempestate literarum majestas, sese ad
aureae aetatis elegantiam componeret, & inter pra-
cipuos illius Aevi Rhetores, non infimo loco *Philel-*
phus reſideret; lingua tamen vernacula Mediolanen-
sis crassiori adhuc caeno iniciabatur, adeoque exem-
pla ibidem proposita, impoliti tunc sermonis visio,
in praesentia vilescit, ac lordet. In calce adjectum
est *Petri Salii* *Praeſentis* carmen in *Francisco*
Philelphi *deſideratorem*, ex quo comperimus, non deſuisse,
qui etiam mortuo insularent, non *Sporſiadem* pre-
cipue carperent. Fragmentum hic damus:

Parce fieri Vates famam lacerare Philelphi
Invidi: quid tantum te maledicta juvant?
Si tibi lingua loquax, atque omni dente soluta est,
Uturi cum visis garrulitate tua;
Et sine desultus merita requiescere in orna,
Non satis est parat, quae mernere, pati?
Iura requirere ſerieris sub gurgite nigro
Æneas, & Minus, & Radamantus habent.

C *Cerberem* *rabiem* si fundis in ora *Vitorem*,
Cerberem *rabiem* *oris* effugis tibi.
Nomen pudet tanti divina *Poemata* *Vates*
Carpere; quin potius *garrula* *lingua* *sacra*?
Splendida *Sporſiadem* *cantavit* *voce* *sonora*
Gesta *Ducum*, *quorum* *nomen* *in* *Orbe* *sonat*.
Carmine *Sopraeas* *vires* *furibundus* *Arbutes*.
Formaeque *Tindaridis* *cognita* *semper* *erit*.
Te *Maro* *sacrosvit* *Vates*, *Dux* *Inchy* *Tenorum*,
Es *tuo* *divino* *carminis* *gesto* *patent*.
Anguier & *vivit* *Francisci* *Sporſia* *semper*,
Huc *quoniam* *Vates* *ipse* *Philelphus* *erat* &c.

D De hoc autem Libro haec in fine subdit:

Ne *foret* *ulla* *ſus* *ſui* *numere* *qua* *ſtudet* *aetas*,
Discipulis *ſcriptis* *quid* *modò* *erratis* *opus*.
Frangit *ſer* *ſellor* *vigilant* *incumbit* *laberi*,
Quo *labor* *iſt* *major*, *Leni* *tibi* *major* *eris*.

E Editionem hanc eo libentius retuli, quod neque in
Annulis Typographicis, neque ab ullo Scripſorum,
qui *Philelphi* Opera recenſerunt, quidquam de bu-
ſimodi lucubratione adeoxtum reperire. Impreſſit
illam denovo in noſtra Urbe *Johannes Angelus Scin-*
zenzeler anno MDXV. ſed titulo, qui Lectorem fa-
cile potest decipere, ac si de rebus privatis, aut pu-
blicis in hiſce Epistolis ageretur, cum vacue pro-
ſus eruditione ſint, nec niſi ad Italiam, Latinam-
que linguam rectè inſiſtendum, in variis expri-
mendis mentis, animique ſenſibus, digreſſa ſit haec *Sylva*
verborum, ſigundem Typographus ita librum incipit:
Epistole di Aſſere *Francisco* *Philelphi*, *vulgare* &
latine, *novamente* *ſtampate*, & *diligentemente* *corrette*.
De celebri hoc Viro plura jam ſuperius narra-
vi.

Non.

(u) Mus. Novar. fol. 274. et ſeq.

(x) Sub ſic. M. num. 49. in q.

Eminentissimus
Dianthe de
dore prelit
a ab aquis
molo tasse
mum ad pre
mancu bene
m. loque
monetis, quon
non tam ho
& domesticu
m fervorem.
Pundicem te
qua cum ipse
mis, & doctis
re possit, quam
cloria, ita pro
nes intelligit,
dus fin, vivo
mentibus Viri
tutis: „Hor
m bene adte
ter, & sapien
tialibet, ab
is proli; & si
quis Viri esse
olissent. Cum
um ut non mone
ipsi ubi.

trorum, m
f.
ait
ca tate?
fines
Orde finit.
Adulter,
per orit.
de Turcum,
et.
ita semper,
bus erat etc.
it:
adit etas,
nis opus.
lori,
sper erit.
id neque in
Scriptionem
liquam de bu
rim. Ingressi
Angulus Sci
Lectorem fa
vante, aut po
m vacue pro
am, Lanam
aris expone
a fit hac Syl
a librum m
tibus, vulgare
tibus, vulgare
xilis narrari.
Non.

CCCVII MEDIOLANENSIS AN. MCCCCLXXXIX. CCCVIII

Nonnulla Eminentissimus Cardinalis Quirinus ex pluribus Codicibus collecta edidit, in sua eruditissima *Diastiba prelatinaria ad Francisci Barbari Epistolae*, quibus acerba ejusdem diffidia cum Viris insignibus, Nicolao praefertim Florentino, & Poggio, illustrantur, ac super ipsum deglutat poterit Lector.

STEPHANUS DULCINUS.

Stephani Dulcini, patri Cremonensis, claruit per haec tempora, tum suis, tum aliorum in Urbe nostra editis libris. Quo in loco primam viderit lucem, ipsemet indicat in fronte secundi Libri *De perfectionibus Christianorum*, *Beneficiis Simonet*; compendium enim referens, quid duodecima complectatur Epistola, quam Auctor inscripserat *Splendidiſſimo Equiti Corrado Lando Plascentino, Manfredi Comitiss filio*, inquit: *Sub cuius ditione ego natus sum in Complanchensi Agri Sambuceto MCCCCLXII.* Male id interpretatus est, qui editionem hujus voluminis Basilae curavit anno MDIX. Siquidem in margine, typis adnotatum videt: *Patris Beneficiis Simonet*, cum de ortu *Stephani Dulcini* loquatur. *Nicolaum Lu* carum in publico Cremonae Gymnasio, eloquentissimum Rhetoricæ Interpretem audivit, teste Johanne Jacobo Crotto, qui in funebri Oratione superius laudata (a), *Stephanum Dulcinum* inter præcipuos Lucari discipulos numerat. Mediolanum delatus, præceptorum *Gregorium Merulam* habuit, idque gloriæ suæ tribuit, loquens de Alexandrina Urbe in *Historicum Gontalgia*, de qua paulo post sermo erit. Benigno Mediolanensium Principum munere adscriptus est Inſigni Canonico-rum Scalensis Ecclesiæ Collegio, admodum juvenis; agens enim de Bernabov Vicecomite, inter cetera magnificentie monumenta in hac Urbe ab eodem relicta, hoc etiam recenset: *Noſtrum Scalam primum Turrisianum ad MCCCCLXXXIX. addidit, cum autem hæc scriberet, annum vigesimum septimum ætatis suæ vix attingebat, Sacerdotio illo donatus, triennio jam ante.*

Primum ingenii sui specimen dedit, vulgata hoc anno Mediolanensibus Typis *Descriptione Neptunorum*, quæ regio cultu celebravit Johannes Galeatius Sfortia, Dux Vi. Mediolani, cum Iabella Alphonsi Calabriae Ducis, & Hippolyti fororis suæ filia, Regique Neapolit Ferdinandi nepte. Dignum lectu opus est, in varia capita distributum. Præmittit brevem Historiam Vicecomitum gentis, cujus originem à Langobardis Regibus trahit, mitiore figmento, quam ceteris placuerit, qui superiori ad ipsum tempore, Trojanum sanguinem, longa Regum Italiae successione, in Vicecomitem venas derivatum fuisse, tunc feliciter, ut Philippus Maria, Angli, Neapolis Renez, agnomen gloriæ usurparet. Haec ego assentionem, in Appendice ad Dissertationem de Sanctis Gervasio & Protasio (b), satis dilucide, ut arbitror, mendaces ostendi, idemque postmodum confirmavit Cl. Johannes Georgius Eccardus, edito peculiari tractatu de *Stemmæ gentis Mediolani Regis Longobardum, contra Illudum Inſignem*. Genealogiarum Scriptorem. A Matthæo autem Magno exordium sumens, enarrare aggreditur subsequeuntium Principum, Barnabovis præsertim, & Galeatii II. egregias virtutes, atque addita huic Metropoli magnifica illa ædificiorum ornamenta, quæ non tam singulariter Urbi veniunt, quam famam apud externos celebratim pepere. Francisci quoque Sfortie, ad Mediolanensem imperium, sublati Vicecomitibus, evecti, regiam indolem laudat, duo illa insignia Monumenta, ab ipso condita in hac Urbe, describens, Arcem nempe Jovis, quam *Gigantum opus* appellat, & Xenodochion Majus, Regum Palatii comparandum. Centum quatuordecim lectos fovendis Inſignis, ætate sua, parvule refert Dulcinus; at quantâ Christianæ pietatis laude Cives nostri nume-

rum illum auxere! cùm præfidentium religio huc operi Equitum provida Caritas, aliquando in præfarianum, ultra mille & quingentos Ægros excipiat.

Altero capite Templum maximum Mediolanense, immanibus sumptibus Johannis Galeatii primi Ducis insubrum, & fundamenti extructum anno MCCCCLXXXVII. accuratè singularum partium voluti picturâ oculis obijcit. Postquam vero mathematicæ ratione quale tunc esset, ac futurum sit, cùm abfolvatur, hoc artis miraculum, elegantissimè expoluit, descriptionem suam his verbis claudit: „Sod ipſum pro dignitate describere, divinum potius, effiet, quam humanum; nemo enim quale fit, cogitatione imaginari, si non viderit: nemo scripturus, quæ sit intus & foris pulchritudo, explicare, possit etc. „Omittendum non est, quod de Hierarchico Templi maximi Ordine, tunc vigente, recenset; ait igitur: „Nec minor est venerandorum, „Flaminum admiratio, qui ad Coerecomis, & res divinas quotidie conveniunt; Centum namque Sacerdotes, sacerdotio opulenti, ministerio deputantur: Archiepiscopus, Præpositus, Archidiaconus, Primicerii duo; Taciti, quos Ordinarios vocant, Decuriani, Notarii, Mazconii, quibus Supplicationum cantus, & Litaniarum preces, fœnerum quoque Noenie imprimis procurantur: Anagnosæ, Phonalci, Obedienciarum, Cultodes, quorum primus Cimetaria, cui thesaurorum cura, & eorum, quæ Græci *vesperæ* dicunt, demandatur & sedant. Pueri, utriusque sexus, namque Senes, qui ex ritu veteri panem & vinum in sacrificio offerunt: omnium præterea Collegiorum, diversî habitus, partitæque Officiorum munia. „Omnibus præfides Archiepiscopus, multarum Civitatum Pastor; Is est Guido Antonius Arcimboldus, nuperimè electus, qui sanguinis nobilitate, fidelis experimento, multarum rerum usu, bonis graus est Principibus. His omnibus præest, utriusqueque valorum, ac rerum sacrarum protioſa supplices respondet. „Hinc erat Ecclesiæ nostræ facies, cùm labente Seculo XV. scriberet Dulcinus; quandoquidem verò nonnulla, quæ hic narratur, obſolevere, atque alia ad novum decorem addita fuerunt, operæ pretium duxi, ad illustrandam Ecclesiasticam Mediolanensem historiam, eadem hoc loco indicare.

Ac primo præmonendum cenſeo, male pot Archiepiscopatuum Metropolitani majoris Ordinis collocari *Præpositum*; ille enim quædam in Choro sedem occupat, utpote nonnulli anno MCCCCLXII. institutus; verum hic error ab Ammannis, aut Topographi incuria proſuſſive dicendus est, cùm ab Auctore circa memoratum tempus vivente, recens ea institutio ignorari non posset. *Primicerii* duo, qui indiscriminatim nominantur, in antiquis chartis *Magister*, ac *Minor* dicuntur. Hic postremus ab antiquis semper temporibus in Ambrosiana majori Ecclesiâ, reſedit, *Primicerius Lectorum* appellatus olim, nunc *Gober Magister*. Primus autem, qui universon, extra Templum maximum, urbium Clerum moderabatur, pluribus per anteaſas ætates præestegit, coram, tandem anno MCCCCLXIII. Apollonia, auctoritate, consensuque omnium Sacerdotum, quibus illud deligendi jus inerat, Metropolitano primario Ordini accessit, in tertiam, ut vocant, Dignitatem assumptus. Canonici Ordinarii, quos veluti sacram aſſent inſtruentes *Talites* appellat Dulcinus, collatum à Summo Pontifice fuit, nostra ætate, illustræ decus Inſubrum, atque Episcopatum ornamentum, quibus Aras, & Metropolim omnem splendorem implent majestate. *Decuriani*, à S. Ambrosio instituti, ut in Ecclesiâ insigniorum Mediolani Sacra facerent, ac divina officia perſolverent, induiti in eas, Seculo X. & XI. Præpositi ac Canonici, in primario tantum Templo conſistere; sed, cùm Se-

(a) Ad annum 1482.

(b) Additamento IV.

culo XVI valde immutatus numero foret, eodem-
penitus indolis S. Carolus Borromeus. *Obsequen-*
tiis, qui in Pagi, atque Oppidis distribuit, in eam
curam incumbant, ut gradatim Hieronymi las, inas-
chos ab errorum praestigis Catholicos populos con-
servarent, iidem exstipatis, ad Metropolitanam
hanc Ecclesiam se receperunt, quemadmodum testa-
tur *Franciscus Castellus* Canonici Ordinarius, qui
Seculo XVI. plura de sacris Mediolanensis Ecclesie
rebus manuscripta reliquit, eorumque exemplar
Ambrosiana Bibliotheca custodit. Quo tempore hic Sa-
cerdotum ordo deficiente, incertum est; cum tamen
Castellus asserat, nullum ex hisce *Obsequentiis* se-
quens in Ecclesia videri, ac nomen solum suo tem-
pore perdurasse; Dulcinus vero eodem ceteris Me-
tropolitanis Templi Ministris annoveret, compertum
est, intra illud tempus, quod ab *istis* *Obsequen-*
tiis, fuisse illos ex albo delevit. *Castellus* Col-
legium à Sancto Carolo Borromeo fuisse abrogatum,
ex ejusdem rebus, ad hujus Ecclesie cultum, ac
splendorem gelit, atque à *Giuliano* descriptis (e),
edificatis. Pueri olim in Ambrosiana Ecclesia ex
antiquissimo Instituto allebentur ad tantum gra-
tiam precum, & *Reverentia* ingens, itaque ad
Ecclesiasticam disciplinam eruditur ad
Aliphris *Sebastiano*, quos nunc corrupto vocabu-
lo *Masconius* appellamus. Eos in periculo munere
perferasse usque ad XII. Seculum, Berolius illa
etate scribens nos docet; Dulcini testimonio evin-
etur, viguisse adhuc Seculo XVI. vetustum hunc mo-
rem, qui tamen paulo post in desuetudinem abiit,
relictis tantum in *Breviario* *Aliphris*, qui in Rubri-
cis quondam prescribitur *Aliphris*, non *Infan-*
tiis. Audiam fuisse fuit Metropolitanum Col-
legium altera Dignitate, nempe *Dei* *Oratoris*, eamque
primo obtinuit anno MDCLIX. Propositus § The-
cia, eam diruta funditus illi Ecclesiæ, Clerici ei-
dem interveni in Templum maximum transiit, in-
notum hunc nexum utrique sacri Ordinis, novam
que institutam Dignitatem approbante Paulo III. Sum-
mo Pontifice.

Deo ad opulentissimum Nuptiarum apparatus
progreditur Dulcinus, festissimum exponens quid-
quid splendidi luxus, insubritis laboris impen-
ditur fuerat in rotundo temporario Edificio ante-
fiores Templi, Arcu triumphali, magnificentia
dispositæ Arcis, Læti Genialis ornamento, Via-
rum regumensis, & scito Urbis ornatu. Sacerdotum
& Militum pompæ, Principis egressu & comi-
tatu, Alari auro argenteoque fulgore, ac celebra-
tione ipsa Nuptiarum. Plura ex hisce à Dulcino
curata rebus frustra quaeris in Tristano Galchi li-
bello, quem de Nuptiis istis conscripsit, edidit-
que postmodum Johannes Petrus Purcellus anno M.
DCXLIV. Siquidem Calchus ab exordio narratio-
nem suam repetit, Desponsationis Neapolitana in
Urbe peracta ordinem, acque sinera Genuam, Der-
tonam, Vigilevanum, ac denum Mediolanum nitidissi-
mè eloquentià referens, quæ omnia omisit Dulcinus,
in eo tantum delevit, ut quæ oculis suis in hac Metro-
poli admiratione digna conspexerat, exactè narraret;
id enim ipsemet in Epilogo profectur. Peculiare il-
lud est, quod de preloia foppelelle Altaris à Lu-
dovico Sforza parata scribit, nempe inter Scyphos,
Amphoras, Urnas, Vasa ex auro oborto, argenteo-
que purissimo, ac nro triduum ingenio fabricata,
sexaginta fuisse, sub quibus singulis quaterni homi-
nes iocundo ambulant, quæque tricubitis, quadri-
cubitalique altitudine omnes in admirationem tantæ
opulentie penetraverunt.

Johannes Antonius *Cervinus* de Aretio, vir Spe-
ctabilis, de consilio hoc opere gratulatus est Dul-
cino, Epistolâ ad ipsum datâ, quam proximè refe-
ram; utque celebris fieret ejusdem fama, mille-

A exemplaria expensis suis imprimebat curavit. At-
amen, injuria temporum, atque inscientia perierunt,
ut Purcellus in Prefatione ad *Tristano* *Galchi* *libellum*,
hæc impræta rhegorit: „ Illas (Nuptias)
„ tunc temporis descripsit Stephanus Dulcinus, Scia-
„ lentis in hac Urbe Canonicis, nec non etiam Ni-
„ colao Lucaro, Rhetori Cremonensi, nuncupatis
„ typis hic divulgavit anno Domini MCCCCLXXX
„ IX. Sed rarissima hoc tempore sunt ejus exempla
„ tia, & unum tantummodo hæcenus ego in Am-
„ brosiana vidi Bibliotheca. „ Corvini Epistola sic
„ jaceret: „ Vidi, Suavissime Stephane, quæ tu de Ma-
„ gnissimi Principis nostri præstantissimis excellentissi-
„ simisque Nuptiis graviter, ornatissime scripsisti;
„ quodque inter cetera, & admirandum maxime,
„ atque summoque præclarum est, quàm eleganter,
„ quàm accommodatè totam hujus rei fierem non-
„ descriptis modo, verum etiam, ut ipse me scri-
„ bis, quasi io tabella depinxeris, ut qui ea lege-
„ rint, non legisse modo, verum etiam illa oculis
„ conspexissent, procul dubio affirmare possint: ita-
„ cuncta hæc in re gesta, miræ ordine, singulari
„ apteque rerum descriptione collegisti, & idem
„ dicere qui tua scripta perlegerint, quod Comicus
„ nosse Poeta Dantes, picturam quandam admira-
„ tus, dicit:

Non vide più di me, chi vide li vizi;

C „ ira nihil mihi vero, qui tua scripta perlegerint,
„ vidit. Illud inter cetera mihi quidem non medio-
„ crum admirationem, atque jucunditatem præstitit,
„ quod in *Edificio* illius mirabilis amphitheatrali
„ orbe constructæ descriptionis præstitit; nec non-
„ Arcus triumphalis, dispositionis Regiæ Aulæ,
„ ac totius Viæ mirabilis ornatu, exornatæ illius me-
„ moratu dignis in his rebus gelit. Quid Viceco-
„ mitum præstipiam, quid admirabilium Templi de-
„ scriptionem commemoro? quæ singula non medio-
„ cri vi ingenii, nec vulgari & quotidiana eloquen-
„ tia, sed ornatissimo scribendi genere, ac vocabu-
„ lis ad rem accommodatis, exquisitissimèque, est
„ factè difficilioribus, summi diligentè, singulari-
„ que studio complexus est: ut verè ego pro me al-
„ firmare possim, ex ornatissimo Scriptis tuis pluri-
„ ma vocabula peregrina, & eorum profectò dis-
„ gna intellexisse, quæ antea mihi, & doctioribus
„ forsitan incognita exarsissent. Itaque tuis his orna-
„ tissimis Scriptis non legentes modò mirificè obla-
„ tui, sed & quod longè præstantius est, etiam
„ assuevi, eruditoreque doctrinâ tuâ reddidisti.
„ Quamobrem tua hæc Historia, ac ornatè & gravi
„ scribendi genere ad hæc me delectatur, ut mille-
„ exemplaribus hæc mihi impensis imprimiti curave-
„ rim, grande opere pretium illis quoque hæc ope-
„ ra asserti posse arbitror. Pergit igitur, ut com-
„ pendi juvenem hanc ætatem talibus monumentis
„ excolere, nominis tui æternitati, & amicorum
„ utilitati confutur; alioque jam animo volens,
„ & scribere aggrediens, te nobis in diet & orna-
„ tiorum, & laudationem præsta: quibus ex rebus
„ & etior nobis plurimum tua virtute fiet, & pro
„ merito tuo, quod Maxime Urbis præstantissimus,
„ ac doctissimis Civibus suis aliquando præstiturum,
„ illud etiam tibi à tua lictoria Urbis-quodque con-
„ cedi possit certe sperabis. Vale, meque, ut facis,
„ meo diligere. Mediolani præfate Kal. Marti MCG-
„ CCLXXXIX. Epistolam, quam Dulcinus ipse in
„ fronte Libri ad Lucarum direxit, eam nihil ad rem
„ meam pertinere complectatur, ostendendam censui.
„ Id unum inde eruitur, hæc fuisse primæ ejusdem
„ studiorum, ut superius dicebam; sit enim: „ Exer-
„ cendi suo re nova ingenii causâ, & quid in veram
„ pastram aliquando possimus, perclaudendum.

„ 874

etiam efficit Orator, quibus dulcis & varius Poëta
 fit, hoc Epitoliū seclatim non reliquimus; si
 item religionem, constantiam, mansuetudinem,
 magnificentiam tuam merito preconio defrauda-
 mus, quoniam hoc, & alia quamplurima ingenii tui
 ornamenta talem tibi splendorem præferant, ut ab
 omnibus facile cognosci possint, ac iure prædicari
 debeant. Taceo quoque vestustissimum Turriano-
 rum Principum sollicitum, ex qua tu ornatus;
 antiquas enim, & honestissimas divitias, in qui-
 bus modestissimi et educatus, ceteraque & fortu-
 ne, & corporis, tibi, & Familiae tue collata;
 munera enumerare superfluum; proposito meo fa-
 tis esse existimus, quod mansuetiores Musas istas
 adeo feliciter colis, ut ex nullis aliis studiis diu-
 terniorem gloriam tibi comparari posse persuasum
 habeas. His igitur nostras rutilculas, tuarum fa-
 molacio futuris prædicas, excipere, nique reso-
 vere pro tua humanitas non spernabere; quas
 ubi tu emendatione adornatas, melioresque effi-
 cas cognoveris, amicorum quibus illarum, sed
 in primis Craxorum, & Musarum, comensalibus
 tuis obediens, utroque secundum te, & doctrinam
 multatam, & ingenio ad eam rem promptissimo.
 Sed ne in te tam nihil, & frivola vos diutius tor-
 queam, Epigrammatici nobilissimi præcursoris Pha-
 lacci quasor, uno tantum ex nostris spurio in-
 composito addidit, Endecasyllaborum etiam no-
 storum degenerem audaciam apud te relaturi,
 appetentibus, ac iam jam veretunde pulsantibus
 Germanis accurrentes; Scenæ huius fores pro me
 tuodem adaptem. Vale.
 Mediolani ex Scala, pridie Cal. Novembris MDII.

*Nostris tuis comenda Cameris
 Nos terra lege fronte, sed remissa
 Confusa trepidis tue Libellus;
 Sic forsitan tener ausus est Catullus
 Magnus mittere passum Marci.*

Hic Poëti plurimum ex statu celeberrimum Virorum lau-
 des Dulcinis immitit, & à nonnullis etiam illo-
 rum in calce laudatur. Epistula eisdem altera ibi-
 dem legatur, data ad *Pavlo Hierarchyum Francorum*
Genentem, quæ uni cum aliis Seculi XV. inferius
 excudatur, cum rarissima sint huius tam præclaræ
 Operæ exemplaria, adque mirum non sit, in col-
 lectione Illustrum Pocurum recentior adornata, huius
 quoque commendatissimo Vani locum minime fuisse
 assignatum.

Coram quoque suscepit Dulcinus Sanctissimi Pa-
 tris nostri Ambrosii Epistolam perlo subdendi, cul-
 tigatione omni ac more expolita; eas namque octo
 libros comprehensas *Nepotum antiquorum*, Jacobi
 Antiquarii ex Fratre Nepos, emendatissimas tridre
 Imperatoribus medicatus iam fuerat, nullumque apio-
 rem tenebatur, qui tante rei pro dignitate abfolu-
 ere manu apponeret, elegantissimo hoc Viro Su-
 pererat querendus Meccatus, cujus suspicio felicitas
 in publicum egredieretur; hunc autem delegit Du-
 lcinus, Epistolam, quæ libro præfixa est, designans
 ad *Ludovicum Moricum Sforzianum Patrem Ducem*
Ravennæ. Quæ ibidem eloquatur de amore hominis Prin-
 cipis erga bonas Artes, ac studia; de eisdem Re-
 ligione in Orthodoxa propugnanda Fide, Templis
 erigendis, Sacris divinis, de Providentia demum,
 quæ publice utilitati prospiciet, ac rectam imperii
 admodum rationem gerere faciat; Sancti Ambrosii
 egregias virtutes ibi in exemplar proponens, satis-
 duto ad calcem rejicere, integræ recitat hæc Epistola,
 quæ Ducis nostri memorie immortalis panegyrica
 Orationis loco esse potest. Prodit liber iste Medio-

lani anno MCCCCXCI. cum nonnullis aliis S. Am-
 brosii Opusculis, iuxta quæ illud de *edificatione Me-
 diolani*, quod vix aliquis crederet à discretissimo San-
 cti illius Doctore calamo profuisse, eret à Mo-
 nachis S. Mauri, neque dignum visum fuit tituli re-
 cognitione, dum reliqua S. Ambrosii Opera cum legiti-
 ma, tum eadem aucta, in catalogo redigebant.

BONIFACII SIMONETÆ Librum de *Perfectionibus Christianorum*, quæ cum ipsius Episto-
 lis, publica luce donavit Stephanus Dulcinus,
 Mediolani anno MCCCCXCII. Hunc editionem
 ignoravit Clavius, Atitum in sua *Cronica Literata*,
 ubi de Dulcino agit, nec non Author Ephemeridi-
 Venetæ (c), qui primò editum hoc Opus ait
 anno MDII. Singulis sex Libris *Breviarium* rerum,
 quæ in iisdem petrastrantur, atque, diciturque
 R. D. Johanni Baptiste Ferro *Mediolani Archiepi-
 scopali Futuro integerrimo*, præfixa fuisse Epistolâ,
 quæ tota versatur in laudibus Auctoris, præclara-
 que ipsius Familiae, cuius Domum, ob productum
 in omni disciplinarum genere egregios Viros, *Lite-
 rarum officium*, *inquit Abscon* appellat.

In indice manuscripto pergameno, mino anro-
 quot conscripto, Bibliotheca Bletensis cœdunt à Fran-
 cisco I. Rege Galliarum, adnotatur repertum librum,
 ita inscriptum, *Dulcini (Dulcini) Poëta Latini. De
 die S. Forisanti, quæ Franciscus Sforza fuit Dux
 Mediolani*. Hunc indicem, à Fratre Galliano Per-
 Ordinis Prædicatorum, qui à Sacello, & Confessio-
 nibus erat ejusdem Regis, anno MDXVIII. gallico
 sermone confectum, mihi humanissime communicavit
 Eques Eruditissimus D. Carolus Emmanuel de B.R.

Marchio S. Christiani, celeberrimus nominis inter Arca-
 des Colonie Mediolanensem, antequam in opulen-
 tem Serravalle Principis Eugenii à Sabaudia Biblio-
 thecam interiret. Opus memoratum G. illiusmi Par-
 vo, seu Perro, ignotum fuit Clarissimi Viri Quæ-
 si & Eccardo, à quibus in Bibliotheca Scriptorum
 sui Ordinis, reliqui huius Auctoris editi libri, cum
 illius eisdem Elogio adnotantur. Porro Gallie-
 mus eo ipso anno, quo iudicem illum confect, non
 nuda quidem nominum, ac titulorum recensione,
 sed rerum etiam in quolibet volumine descriptarum
 Epitome adnotum, detectus est à Rege in Trecenti-
 sem Episcopum; dein Silvanensium Ecclesiæ Amittens
 datus, ibidem doctrina & viribus clarus obdormi-
 vit in Domino, anno MDXXVI, ut G. *Ille
 Christiane* Scriptorum in catalogo Episcoporum illius
 Urbis testatur.

Parcè admodum de Literato hoc Viro, qui
 Urbis nostræ non modicum decus attulit, scripsit
 tum Arifium, tum Piccinellum, quorum alter inter
 Cronocones, alter inter Mediolanenses Scriptorum
 Dulcinum enumerat, optimè animadvertit Author
 Ephemeridis Venetæ loco laudato. Sigendum, præ-
 ter quæ huc usque enuncians, plura ejusdem
 carmina impreffa leguntur in laudem insignem Vi-
 rorum, Bernardini præfectorum Corii, Galparii Vi-
 cecomitii, Lanciani Corii; plura cum luculentis
 testimoniis de funera in Lancia, Dulcini præstantia,
 in illius A. vi libris occurrunt. Illud præclarum est,
 quod Johannes Bandellus scriptum reliquit in altera
 ex suis *Novellis*, ejusdem nominis interpres, quæ
 quinquagesima septima est Partis II. editionis Lu-
 centis, in ea enim tradit, excessivè Dulcinum
 rari stricta metro, quam soluta oratione; præci-
 piunt verò memoratum illud *Endecasyllabum* præclaris
 elegio commendat. Eundem Dulcinum librum exi-
 mie laudavit Lancicus Curtius (f), qui tanti homi-
 nis Poëtam facies, ut emendari ab ipso sua Carmina
 operaret, rogaretque (g). Epistolæ item, & varia
 Dulcini Opuscula impreffa fuisse Mediolani anno
 MCCCCXCII. Cornutus à Beughem in sua *Typogra-
 phie incunabulis* adnotavit, quo tamen, quæ in-
 re

(c) Tom. XIII. pag. 304.
 (f) Lib. X. Epigram. fol. 158.

(g) Lib. V. fol. 72.

*bre missi fuisse pedes Crucifixi; idem statuit
antiquum Canonem incipit: Revertitur ad Labrum,
et fuscatur pedes Crucifixi, aut solum pedes Cru-
cis in libro Apstle; demum expressit aliud super
populum oratione, pater noster hoc indicat: Celebra-
mus fuscatur pedes Crucifixi, aut Crucem. Equidem
huius Ceremonie, in alio etiam Ecclesie usurpata
meminit Edmundus Martene in Libro De Antiquis
Ecclesie Ritibus (h); sed privati, et opinor, Sa-
cerdotum religione apud nos in morem inducitur,
jam obsoletis. Similiter post elevationem Caele-
stium, hac adnotata reperio: *Ofuscatur labrum
Calicis, deinde respondit*; antequam verbis benedictio-
nem dimittendo Populo impendat, prescriptum le-
gitur: *scripsit Synodum post Communionem jam pla-
tationem, et crucem faciendo tum ipso Synodo super
altari dicit: Benedicite de manibus nostris Domini. Hinc,
autque alia ibidem expostio, cum ad vestros infirmi
normam liturgice rubricae nostrae praescriberetur, ex-
puncta prorsus fuit; proinde ex eo Rationi, quod
olim superadditum foret, non quid Ambrosianum exi-
gere nra, colligi potest.**

Impensa quoque fuit Petrus Casola edi curavi
Tridantur Augustinus librum, de more ovidian
clarum, gradiorque adhuc claudere, ut
quod ad Divinum cultum pertinet, magnificentibus
excederetur; Rubrica item *Brochieri cum multis
aliis in Metropolitana Mediolanensi Bibliotheca ma-
nicipes reliquit*, et quibus Purcellus nonnulla ad
illustrandam Ecclesiasticam nostram Historiam de-
scripsit, praecipue verbis, quodam Ecclesie S. Johannis
ad Petrum aequa solo fuit. Adjuncta illa quoque
intramurano Majori Templo, quod Mediolanenses
considerant, *Artem ac Constantinum*, ac Licinius de-
coro, reddita Christianae Religioni pax & libertas fuit,
nomenque ad Fontes acceptat, eo quod in ipsa ex-
taret unum per ea tempora Fontis Baptismalis; atque
ibidem sacra altarium usul S. Augustinum a S. Am-
brobio, vulgissimam traditionem est, eodem teste Por-
cello (i). Altera libidine Baptismi erant Eu-
phrasia Lib. Mediolani Archiepiscopus in Ecclesia ap-
pellata S. Surphus ad Fontes, ob id etiam Epigrama-
matic (1) & S. Ennodio laudatus. Ambrosio autem illa
Ecclesie summa sacra, una cum aliis, quae anti-
quam olim Majorem Sacram Aedem ambebat, lo-
cum cessare intrae Tempus Maximi edificio, quod
a Johanne Galeazzo Vicecomite, primo Mediolanen-
sum Duce inceptum, secularium laboribus absumptis,
alioque plures subsequens expectat, ut extreme
magnificientia spectaculo interviret. Episcopi deinde
Ecclesie S. Johannis ad Fontes nobis in memorato
Codice reservari Casola, inquit, anno MCCCXC,
die XVI. mensis Julii consecratum fuisse Altare Ci-
meli Aquilonaria Ecclesie Metropolitanae in honorem
B. Johannis Baptiste a Reverendissimo D. Fratre Am-
brobio Archiepiscopo Militenensi, ibidemque repa-
situm fuisse Sanctorem Liptani, qui in eversa S. Jo-
hannis ad Fontes ara quiescebat. Pura alia in-
quiritis monumenta in eodem codice collecta debe-
mus diligenter Petri Casola: *Hyematum nomen,
de instauratore Missa Ambrosiana, factam tempore
Domini Frausici (sive Franchini) de Parma, Ar-
chiepiscopi Mediolani, anno MCCCII. Pontificatus
eius IX. & Descriptionem Concordiae sigillandi
Imper. facta Mediolani die XXV. Novembris anno
MCCCXXXI. (de qua nonnulla etiam edidit Ciro
Mutatorius) exarant a Praefecto de la Cava, Pri-
micerio & Ordinario Ecclesie Mediolanensis, qui
eodem insertis.*

GEORGIUS CRIBELLUS.

Georgius Cribellus Presbyter laudem hoc anno
sibi non modicum comparavit, eductis iterum in ho-
Tom. I.

cem Operibus Sanctissimi nostri Patris, ac Patris
Ambrosii. Pauci ac quidem incrementis aucta nunc
quoque prodire, cum prorsus incognitorum carceri
clamatae adhuc tanti Doctoris lucubrations, litera-
torum hominum desideria & cura eluderet, nec ea
liberate fruerentur, qua tandem donasse biennio post
Basilien, curante Job. Amerbachio, tribus itatim im-
pendis voluminibus succedere. Crivum tamen nostro-
rum diligencia non defuit, ut tentatis scriptis hac alia,
illustrata Paucis sui monumenta in publicum vellet
mitti, partemque decem typis vulgarent, Porro con-
sequens est in calce hujus Libri de illa scriptis melli-
tissimi Doctoris injuria ipse Cribellus, sequenti non in-
venio Epigrammate:

Ambrosii libros omnes delere iussisti

Feralis Satum, hostis inique Dei;

Germanos quovis bellis, Gothosque ferentes

Italia in gentes egres attulisti.

Nam tua cura fuit cunctis (sic Rector olimpi

Aminis) non Fidei vellet abdere libros:

Praefertit alari Doctoris splendentia scripta

Ambrosii: tua qui dira vorans ardet.

Immo ubi me vidisti propagare per orbem

Ambrosii libros, quos pia turba legit:

Id me conatum optulisti turbidus annus:

Disjuncerem ceteris illis ac trepidus:

Sed tamen haud fractus, depremissi scripta parentis

Ngisti: ut perfectus talis finisq. tibi.

Ambrosii hunc omnis: quoniam facundus & acer

Eloquentis purum mens, stilique Fidem.

Nunc gravis auctor videri distat ostendit:

Nunc optis salubris verba jocundat evan.

Hac nos impertit correximus: ac tanta erret

Si quis inest, ut tu Lector acce videri:

Id pueri tribus rapidis, cui dum non istis

Ambrosii libros, excelsis ordo meos.

Us fatis indoluit, & sistimentis erret

Ambrosii tactus, pectora nuda reges.

Ex hoc Carmine discimus, non defuisse Cribel-
lo adversarios, qui ab hoc nobili implendo voto
magis eundem arduum renovare conenderent; obli-
vite tamen illum infesto anno, ac ab incerta de-
fuerit. Quod in hac Collezione sit utiliter,
praestit referre; primo occurrunt Epistolae S. Am-
brosii Libri X: de Donatistis Quoniam Gratianus
Libri II. de Monachis XC. Oraciones dicuntur ante Mis-
sam II. De Sacramentis, & Mysteriis Lib. I. De
Virginitate Libri III. De Conversatione Virginitatis, &
Delectione Tempis, & Quibus viri doctissimi vera
de Virginitate Virginitas ad Epistolam Lib. I. De Virginitate
Lib. I. Multum suppositae meritis in hoc volumine,
congestum animalveret Lector quique eruditus,
fide itas illa augendo studiorum censui, excutendo
quae veterum Scriptorum manuscriptorum operibus pul-
veri osculo tentata, nonnulli dederat criticis arvis
praepare, quibus avi praesens viri doctissimi vera
fuerit feceretur, legitimos fuit Auctoribus sa-
nus reddideret, semetque ferre omnes ab olim con-
sulto studiosum calle exierant. Vide quid de Ope-
ribus S. Ambrosii sub adscriptis, eruditè disputa-
verunt Parisiensis Monachi S. Mauri.

Non minori preconiis celebrandus est Cribellus
eodem, quod Libros XII. de Transitu a S. Hiero-

(h) Tom. 2. Lib. 8. Cap. IV. an. III.

(i) In Vita & Laetitia pag. 141.

non minus docti, quam eleganter confectis, perlo
Mediolanensi subditiis, anno MCCCLXXXIX,
quidem clausor fecit, ut ipse ait in prævia.
Epistola, in quoque pulcherrimum illud Opus,
cari tantum, ac omni edis facillit, ipse exemplar
eiusdem nactus propria manu delcripta, utque etiam
ceteris copia suppetere, hanc manu impudat im-
primendum curavit, neque hoc contentus, Librum
eiusdem Auctoris adiecit, & scripserat contra Crispi-
anum Augustum, Arrianæ hæresis acerrimum propa-
gandem; eo enim reconciliatum Hilario Cæsarem
illum, & placatiorem Catholicæ unitati redditum.
ajunt: duos item Libellos ad ipsam Constantium,
Librum contra Arianismum, & Arianum Epistolam
ad Valentinianum & Valensem, qua se porgere vi-
deatur, ac final conquirerit, se falsis hæresis inimulat
fuisse ab Hilario: demum Libellum attexuit de
Grece Spondæ, quem facunda illa ratio ita admi-
ratæ est, ut in propriam linguam transulerit. Hila-
rii Opus hunc Arianismum quoque Librum XV. de Tri-
nitatis Personis continet, rem hanc ingratam Ca-
tholicis Fidei cultoribus se facturum arbitrans, si in-
figere ad Opus tanti Doctoris, neque mæritæ digni-
tatem, utque disputandi acuminem, neque Oratoris vi-
torem, neque elegantiam inferius, & tamen ab impres-
sionibus hæreticorum præteriret, vulgaret. Hæc omnia
in unum volumen collecta dicavi Mediolanensi Ar-
chiepiscopo Guidoni Arsenio Aramboldo, dacti ad
ipsam Epistolâ, in qua postissimum egregius Hilarius
virtutes ac doctrinam commendat. Et merito quid-
dem Mediolanensi viro reservanda erat hæc gloria,
ut curata à filio, atque pulchre hæc præfata Ecclesiasti-
ca supplet in publicam lucem proferretur: Fida
visus enim ille Auctor, duo Mediolani veritas
pro insula servanda Ecclesiæ nostræ, præclarè ac
constanter contra Arianismum pugnaret, eundem
hinc expellendum totis consiliis viribus, ut ab ipso
velut à venenato serpente Mediolanensem Civitatem,
que ob singulare in Catholicam Fidem studium cara
ipsi semper fuerat, liberaret; quemadmodum in Vita
ex ejus postissimum scriptis collecta, Monachi Benedic-
tini S. Mauri testatur (m). Editionem hanc pri-
mam restitui idem in Præfatione, nec non Calu-
rnia Oudin de Scripturis Ecclesiasticis, sed quo an-
no, & qua in Urbe petita sit, silentio prætereunt.

E quo Græci-rum Fausia, quorum plures ve-
lita præstant nobis te, & versu ille prodierit, as-
sequi munus licet; ceteri illi Orationes ac Poëti
ca laude floruisse docent, qui mox relatis editioni-
bus adjecta sunt Epistolarum, atque Epigrammatum
omniumque qui etiam Græcam linguam optimè cul-
luisse, testis est Gaudentius Merula (n), qui de Geor-
gio Cribello loquens ait, omnino illud in metrica la-
tentate fuisse ab illo donatum.

CHRISTOPHORUS LANDINUS.

Christophorus Landinus, Philosophicus ac Rhe-
toricus facillime laude apud Florentinos suos clarus,
de Urbe quoque nostra benevolutus fuit, & Latino
in Etruscum ferreamque transiens Conventus Ju-
venis Erasmus de Roterodamo Francisci I. Hispaniæ
Ducis Mediolani. Ludovici Maria Sfortia ejusdem
filios Colanum Medicum, Florentiæ Principem, cui
amicitiæ fœdere conjunctissimus erat, per literas ro-
gaverat, ut aliquem ex præclaris suis Civibus curam
committeret libicam reddendi hanc historiam, typis
Mediolanensibus jure vulgatum, ratus propagandam,
latus fore tum patriæ, tum familie sue gloriam, si
materno edia idiomate legi posset. In verò Chri-
stophorum Landinum delegit, qui Principis mandatum
patrem, amplius illud volumen exhausti, misitque ad
Ludovicum ipsum, præfixi ad eundem Epistolâ, in
qua enarrat hæc omnia. Autographum hujus Libri,

nitidissimo charactere in pergamena conscriptum, pi-
charique & auro elegantissime ornatum, quod oim
apud Sfortianos Duces ferebatur, postest nunc Am-
broiana Bibliotheca. In eo plures emendationes vidi-
rerum, quas aut omisse, aut à Landino male tradi-
da fuerant, & si rectè conspicio, Auctore eam fuit
Gualtero Placento Fritio, & postea enim invenitur in
primum Latine hujus Historiæ edicione Franciscum
Paterlinum, quoque primigenii textus depravato-
rem, cum, consueti sibi, ut vidimus, phrasî, Pi-
torem appellat. Quiddam tamen libi, hoc anno Me-
diolani lucem aspexit Lantini labor, qui ceterè ad
oculos Julii Nigri minime pervenit; texenæ namque
ille Landini Elogium in suis Florentiæ Scriptis, atque
Operâ ejusdem recentem, ait, translatum ab
eo fuisse in Etruscam linguam Præma, inscriptum.

Storidæ Johannis Simonetæ, editum Mediolani
anno MCCCLXXX, confusus fortasse Simonetam
cum Philoplo, qui verò fortissimè metro elabora-
vit, sed nequam prælo donatum.

Proximè immensæ, acerrimi Landinum in Euc-
tionibus, margini manuscriptorum nostris exemplis ap-
positis, quod plura ille omiserit, aut male intellexerit
eandem notam ipsi ab aliis nullam refert Sabellicus in
Libello de Latina Lingua repetitione; postquam enim
Christophorum Landinum, Florentinæ Academicæ
eius maximam appellavit, hic subditi i, Accusatur
tamen in quibusdam ut parum diligens, tanquam
planè confiteri, ea illum non præstare, que aut in-
curâ, aut consilio præterit. Velles ad hæc bea-
tissimam illam dicendi facultatem ad majorem usum
comparatam, quam ut imperitis multitudinibus fere-
re voluit. T. Livium, & Plinium duo Latini lin-
gæ lumina, non sine pisculi suspitione omnibus
vulgavit: sed notum abest, ut sit in æthero, id quod
maximè optabat consuetus, ut nemo obfuscet præ-
seferat, dariores esse Plinium quam Tulcium fa-
ctum, quoniam antea Romanus fuisset &c.

JULIUS ÆMILIUS FERRARIUS.

De Julio Æmilio Ferrario aliqua in hoc Opere
delibavi, nunc preterendum est in arenam, cum hoc
anno Mediolani publicis typis locum inter literarum
cultores sibi comparaverit, edito *Astrici*, cujus Epi-
grammata, & reliqua Opera pro vini parte, ut ipse
ait, emendata, caligantia, dicere de *Augusto An-
tonio Pargio Ruffo, Philosopho præstantissimo, De
diti Physicæ primæ, de Personæ præcipue*. In
Epistola nuncupatoria, spectatissimus hujus viri dotes
eximias hinc amplissima celebrat, afferens, illum in-
genio, vigilantis, doctissimæ, & fide ceteros ætatis
sue, non modò infatigum, verum totius Italæ Phy-
sicos, & Astronomos antecellere, Poëticæ scien-
tiæ, & Humanæ scientissimum, atque in genere di-
cendi gravem & ornatum esse appellat; inquit Phi-
losophus, & Astronomus monumenta, que brevi edi-
turus erat *Parisii*, doctrinæ suæ scholam postest
relinquenda; ac cæcæcæ parocinam, quod erudi-
tissimi omnibus oppressi, ac injuri vexati, sique
prestitum in ætatis & laboribus possent, herculeas
ingeniæ semper impenderent; proinde omnia & cor-
poris, & fortune bona eodem se debere casibus pro-
ferat, demum Ambrosii Varsii consentientiam, gra-
vitatem, frugalitatem, & in omni se modestiam,
commendat, inquit, postestatem hoc illustre ita
omnibus admiratos fuisse, ut præfatum Romanorum
more illum vivere, ac præbere omnibus crederent.

Porrò inter præclarissimos viros nostris Seculo XV. non
tam sanguinis splendore, quam scientiarum cultu flo-
rentes, sumeremus esse hunc Varsium, abundè pro-
bat, que in suo Italico libro de Mediolanensibus
Medicis (c) vulgavit Cl. Bartholomæus Cæsius, ubi
integra legatur Diploma Ludovici Maris, & Ma-
xi-

(m) Ant. Opera & Hilari lib. CXVII. num. 101.
(n) De bello Gallico.

(c) P. 5. 17. & seq.

Mediolanensem Studiū, sub Ludovico Maria Sforza, natiuitatis ordo fermosum exibat. Quantum in eo Eruditionis genere excelleret, ex hoc etiam cō- uo testis inuenimus; sed quid sibi adūm fili de penclaro laudato Viro, & quando superfluerit, haecina frustra indagari. Claruisse illum iam Elo- quentie non modici dubitari nequit, cum Lancinus quoque Curtius epistole nominis carmina inscripserit, quae inter edita ipsius Epigrammata (f) legi possunt.

DOMINICUS MACANEUS.

*Dominici Macanei memoriam, illustrem, cele- breque reddidit Lazzarus Augustinus Costa, qui eximium ejusdem Opus, hoc anno Mediolanensis typis vulgatum, post integra exatta duo secula re- uisitare iussit, nouoque auctum Commentariorum... oramento in lucem eduxit hac ipsa in Urbe, anno MDCC quinquallimo sibi gloriam adscriberet, latens sub nomine adfinitio *Statis Tragi Catalani*. Edi- derat in elegantem *Verbeni Laci Chorocephicum*. *Discriptionum*; sed temporis inuida edacitas adeo exemplaria consumpserat, ut Paulus Morigia, qui de nobilitate ejusdem Laci scribendi provinciam suscep- erat, falsus sit (t), ne uilla quidem Macaneus Lu- cubrationis fragmenta sibi offendere licuisset, quan- uis diligenter omni etiam per Amicos adhibita, Li- brarias Officinas, & Scripturae Mediolani, cum- Augusta Taurinorum excussisset. Unum tandem emerit & pulvere, quod auidi arripimus laudamus Costa, atque angustia rerum, quae in Verbeni Laci- oris post Macaneum congerant, accessione ditatum, iterum praeulo donauit.*

Quis esset, quibusque ingenii donibus effulgeret illa tempore *Macaneus*, in Italica memorata Laci- Historia (u) exposuit idem Morigia. Cognomen- sibi *Domitius* adoperat per ad Oppido *Macani* infor- matus, quod ipsum vocat *dulce uotum solum nif- sum*. Ferax illud sibi insignium Viteorum, Morigia testante; ceterum Familia *Dominici* appellabatur de *Bellis*, seu de *Is Bellis*, ut uult Costa (x). Prima- Eloquens rudimenta percepit a *Giulio Montano*, di- scipulo quidem Magistro, sed turbido Mediolanensis pa- cē hulte, infensura, ut diximus, adolecentibus suis Galeati Mariae Sforze Principis eade adoleque multo- ante annum MDCC^o LXXXVI inpuos exortare artis preceptis a *Col. Macaneus* credi potest, cum in Judi- cum questionibus de hoc crimine habens, atque a Co- no relatis, nulla huius discipuli mentio fiat. Oratoria & Poetica facultate optime excultus, Graec quoque laud plurimum praestitit. Humaniores litterae in- Urbe uolita docuit, aculeumque praefatum poemam erudendum susceperit, sibi nempe *Gisepi Vicer- onis*, cui hoc Opus inscripsit, memorans in Epi- stola nuncupatoria, collatum sibi literarie huius disci- plinae munus, a quo ob egregium adolecentis inole- rem, gloria fructum se collecturum sperabat. Alteri eodem discipulum magis nominis adlit *Cotta*, *Yohannem* scilicet *Mariani Caraceni*, Novacensem Pansicem, quem tamen Iovius in Elegia, de Maca- neo sinit, *Georgii Merula*, & *Demetrii Calchondy* audientem fuisse. Professus ad Urbem Tauri- nensem, publico in gymnasio, Eloquens precep- tis iuuentutem instituit; e quoque Plinii naturalem- historiam interpretament se audisse testatur Gau- dentius Merula (y). ibidem famam doctrinae non- modicum consecutus, Serenissime (nunc Regis) Sabaudae Domus historice condendae manum appo- nit, in id a Principe illius Urbis delatus, ut refert Mo- rigia. Reliquum vitae decessit, scribendoque impen- dit usque ad annum circiter MDXXX., quo mor- talem vitam Taurini deposuit, posteritatem suam.

relinquens dignitatem, & Legationibus apud Reges Principesque illustrem, quoniammodum fidem inscrip- turae inscriptions *Patria*, & *Nepotum a Costa* recitat.

Libros a *Macaneo* conscriptos idem recenset, nempe *Observationes ad Tronarium*, & *l. aliorum*. *Maximam*, quarum ipse Auctor mentionem agit in Epistola memorata ad *Galsperum Viceronem*, *Antiquitates Allegoricae Italiae* scriptas, & *Latinae motum Ducum Sabaudiae* ornata, quae omnia luce adhe- carentia, apud Cl. Sironum leuantur. *Quaestiones* nonnullis ejusdem, videlicet: *Quomodo fierentur cineres Corporum exstinctorum apud Romanos*, *Quid sit Pagani*, *Principium Valerii Maximi a bar- bari vindictam*, adiecta sunt praemi Mediolanensi inspectione *Chorocephus Laci Verbeni*, iugue iterum recitat in Volumine IX. Magnae Collectionis Scriptorum Italiae, a *Burniano* post *Gravium*. Al- terum ego *Macanei* Opus, Taurini degens inveni, a Costa ignoratum, *Commentarii nempe in Corneli Nepoti Viro illustri*. Editi ea fuerit in Taurinensi Urbe, anno MDVIII. (z), & ab Auctore dicta: *Veneranda, ac Reverendissimi Domini Andaeo Ro- manensi, Episcopo Montirugensi, & Ducali Can- cellario dignissimi*. In Epistola ad eundem ita se in- scribit: *Dominicus Macaneus, po- situs in Taurini Orato-* in decursu verò se excusat, quod involvens negotio- rum irreitus publicae Lectionis, gymnasi privati, laboriosi contubernii, rei familiaris, tempus non- pro voto, sed fortum ac successu in hoc Commem- taria impendit. Sequitur brevis exegesis de *Consul- lio*, *Secretariis*, & *Scriptis*, atque vocabula ad *Venerandum Consuetum Amicum Domitium*, *Georgium Terentium*; dein *Corneli Viti* a Maca- neo conscripta; & *Cajii Castellani* Coter ad *Trita- num Calchum* Epistola, quae io calce legi poterit. Sequens alteram Editoem *Corneli Castellani* iudici Mediolani consecrat, bellum ejusdem *de Vitis Illustris* *Tristano Calcho* dicam. In ea Epi- stola nuncupatoria inquit, qui Auctor illius fore- rit; tandem conuersionem inter duosque agitat, num verè *Corneli Nepoti* fortis descendus sit, tanti Mecenate in literis versatissimi iudicio iuvendūm relinquit, ut suo loco videbimus. In calce alia- cet Epistola *Yohanni Thomae Terentii Cremonensi*, & Epigramma in huius Operis laudem.

HIERONYMUS VICECONIS.

Hieronymi Viceconis Liber de Lamiis Medio- lani prodit hoc anno, non tamen Auctore ipso co- rante, is enim è vita iamduum migraverat. Hinc error Picinelli deprehenditur, qui in Athenaeo Me- diolanensium Scripitarum, eundem confudit cum altero *Hieronymo Viceconis*, centum ferme post an- nos florente, cuius *Saturalia*, & *Lusus* elegiaci carmine anno MDLXX. vulgatae typis habemus. Ex simplicissima Principum Viceconis progenie lingui- stem traxit Senex ille Hieronymus, sed boni ac splen- didi famam nuncium remisit. Praedictorum Ori- dinem amplexus est, ductaque potissimum in S. Eu- bergii huius Urbis Caesobio, religiosissimè vitā, extre- mum ibidem diem clausit, immortali memoria, relicta, ob summam, quae in ipso clauit, morum, honestatem, atque doctrinam. Haec omnia memo- rat *Aluissus de la Crux*, *Caravallii Menabius*, & *Deventerum* *Ductor* io Epistola huius Opusculo inserta ad *Franciscum Bassium Amicum*, qui ree proprio il- lud impendendum spondendū. At, Lucubratiorem hanc, penes se thesauri loco retentam, in publicam uisitationem libenter se proutisse, atque acceptam, fateatur *praesentissimus Ducali Chirurgo*, *Marfio* Ga.

(f) Fol. 270. a. verso.
(t) Ikon del Lago Maggiore. Cap. XXVI. pag. 222.
(u) Pag. 222.
(x) In praefata ad Macaneum Epistola.

(y) De Gallar. Inedit. Sed. Lib. II. Cap. XV.
(z) Taurini per Magistrum Franciscum Salvatorem. Ob- dit, in 4.

Gabriele Birago, omni bona margarita Sapientia pueritiae, inventa, scripta, ac confutata, sibi que cognatione iuncto, ab Oram loquentem suam, in conjugem ductam; prosequitur laudes Hieronymi Vicecomitis, cui adiungit Hieronymum sapientiam clarum, & Philippum Marnium doctrina & religione insignem, atque olim proceptorem suum, omnes in eodem Tradicatorum Ordine Literatissimos Viros, subiungens; His cito tres, mortui in via, immortales in patria, mox clara fama viventes.

Bitarum dividitur hic liber; in altera enim parte diffusae Vicecomes, an *Lamio veri & non fantastici, fuit apparuit ad ludum tant; productus* que hinc inde argumentis, sententiam suam explicat, aliter, praestigiis esse Demonsen, Lamiarum mentis illudens; in altera vero proponit, an *Lamio fuit viro haeretico iudicando*, eaque vero haereticis criminis contaminatis defendit. Controversias haec ille lustrandis fulcepit, ut morem gereret Francisco I. Sfortiz Ducis Mediolani, qui, ut inquit in memorata Epistola Alaudis de la Croce, inceptis haereticis, an Lamio ab Ecclesiastico foro damnata, pelli dimitteretur iudicibus secularibus puniendo. Eadem etiam Francisco Principi opus hoc suum dicavit Hieronymus satis eleganti Epistola, quam in calce dabimus. Hanc editionem ignorare Eccardus, & Quenst in *Bibliotheca Scriptorum Ord. Præd.*, qui hoc Hieronymi Vicecomitis opus referunt, tanquam adhuc incertum ab Thomasio. Adde, quod ab eodem Vicecomite, in hac disputatione, alterum, & id eundem Tractatum, his verbis: „Investigare, an verè talis (*Lamio*) tant ad ludum, an lustrandis omissio, non est praesentis speculationis. „Alia edidit Tractatum super hac re, ubi opinio „non meam posui, & multis dubia, quæ movere possunt, declaravi. „Nec solus per se tempore, in huiusmodi argumentum versatus est; *Sane* namque, de *Calvisii* Ordinis Minorum Observantia Regularis, typis edidit *Quenstium* Lamiarum anno MDV., & *Johannes* *Calvisii* Pius Mirandulanus Dialogum, condidit inscriptum, *Stris, fuit de Ludificatione*. *De novis*, quem *Leander* *Albertus* *Mirandula* accepit, Chalco-graphis excudendum Bononæ tradidit anno MDXXXI., dicavitque *Amplius* *Patri*, *Attoleto* *Arnoldo* *Brissano*, *Pala* *Antistiti*, ac *V. c.* *colgate* *Bononia*.

Alterum ab hoc Auctore doctrinae fuit monumentum, postea relictum, memorat *Jacobus* *Quenst* in *Bibliotheca Scriptorum* *Dominici* *Ordinis* (*), necque *Compendium* *Quæstionum* de *Obligatone* *Populi*, ubi peculiariter incertum, an *Summus* *Pontifex* *se obigare possit dominum Cardinalibus, vel aliis voto, & juramento*; atque affirmative respondet, ea, quæ in adversum obiciscuntur, dissolvit. Mecum tamen hic Opus edendo fœligit, *Egumen* *Claytonium* *Ordinis* *Strimontis*, *primus* *Doctorem* *Servitum* *Constitutionum*, adhibere debuit hic labor literarum ante annum MCCCCLXXX. quo, anulorum prevalente ievitia, caput fecit Cetus immeritus dedit; Prodit autem excusis Parisiis anno MDXII. De hoc Solali fœ nullam hinc occurrere memoriam candide fateatur *Quenst*, hoc enim subiungens, floruisse illum incunte *saeculo* *XVI.* Id tamen veritas repugnat, superius comprobavimus ex eorum Scriptorum *Epistola* de *la* *Croce*, qui *Liberum* de *Lamio* edidit nondum, expulso *saeculo* *XV.*, cùm Hieronymus Vicecomes iam multo ante decedisset. Certi inter prestantes Luceri viros ea ætate florentes, numerari debet *Civis* hic offer; siquidem cum life in Republica vicecomitis Mediolanensis Civitas post *Philippum* *Marnium* Vicecomitem mortem, coeque fuisse in hac Urbe a Magnifico Defensoribus Ducibus, publice liberatis studium generale, cuiuslibet Scientiarum Classi assignati sunt illuditiones Magistri, *Fra-*

Tom. I.
(*) Tom. II. fol. 24.

A trigue *Hieronymi* *Vicecomitis* *Logica* docenda minus inopundum fuit, trigue *Florentium* *Expendio* assignato, quemadmodum refert *Catalogus* *Proceptorum*, publica auctoritate legitimum anno MCCCCLXVIII, quem *Clar.* *Sionius* *vulgavit*, post *Liberum* *Italem* *Bartholomæi* *Curtii* de *Mediolanensium* *Medici*.

GALÉOTUS MARTIUS.

Galæotus Martius *Narniensis* *Liberum* *vulgaverat*, inscriptum de *Homine*, in quo paries omnes, quos illum iurus fortique confutavit, singillatim enucleaverat, praevisque Epistolæ ad *Johannem* *Strigensem* *Archiepiscopum*, expendimus transmissit. Cædibus, quæ ab optimo Mercatore propitius acceptabat, leverat, rigideque *Georgius* *Alvius* accepti, qui mordaci calamo in *Galæotum* *insurgens*, annotationibus conscripsit, eundem passim solvere, latineque sermonis imperitiae coarguit. Profectus quidem fuerat *Merula* in *Prefatio* ad *Luxuriosum* & *Johannem* *Medice*, se in hac concentratione Modeste imitibus minime excusandum, inquit; „Non utrum est in erroris hominis, sibi plurimum atrociis, & qui omne genus scriptorum tractare, „audet, invehimur; tamen nec peulani, nec enim, tumorello sermone res agitur, sed literis & eruditione certatur, eo facilius aliquando duplicari „posse, veriusque *Galæotus*, an *Georgius* de re latina „dissertat; „Verum infamabili illius sermo „perit fœmone acquiri carpensit hominis, singulis forme pagellis in iurgis & contumeliis erumpente *Georgio*.

C Unum profertur, quod prope Annotationum exordium legitur; cùm enim *Galæotus*, eodem explicans *Galæotum*, in interpretari omne fuisse pro vitta, fœ mitra mœdum, ut mollium virorum, ut puerorum, „subjungit, „fœmone clari ordinis in *ludibria* *contra* *Philippum*, eundem *Merula* tradidit, velati *Religionis* *iniquitum*, *Græcique* *sermonis* *ignarum*, ac „falsit; „Contra *Franciscum* *Philippum* *Galæotum* „Sus in *Palladem*. Hic plura non dicam, nisi re, „non minus hoc homine, & ita talis in hominem, „crudelesim perculit, ludibrio literata *Virus* „ita fuisse, ut si *Pericles* *Hædorum* ad inquirere, „certamen provocasset. „Et hoc aliud lucia est, „fugit, ut argui possit, quod occiso exierit huius inter *Galæotum*, & *Merulam* *pague*; fœ enim de- „turpatam ab illo *Philippi* *fama*, cui amico tunc fœdere iungebatur, vindicare voluerit *Merula*; fœ *Galæotus* *jakstonem* *castigare*, qui fortasse supra *Merulum* *Expositione* *laude* se effere considerat, „cœre evocandis bii, quæ iudicio in uniusque fœa fœverat, „libellus iste incitamentum dedit. Porro non, „multum dubit *Galæotus* *Merula* *vicem* *temperare*, „edica *Refutatione* *obstetorum*, quæ omnia fœal hoc anno *Mediolani* *prodiere* *typis* *Philippi* *de* *Mazegati*. De hac postrema *Galæoti* *refutatione* differe quidem non licet, cùm neque *Mediolanensem*, neque *Taurinensem* *editionem* *integri* *hujus* *Opera*, anno MDXVII. parant, explorare moli in oco congeriri, sed et tandem uti poterim, quæ duos complectens primos *libros* *Basilicæ* *acta* est, eodem *Taurinensi* *editionis* *anno*, atque in *Androsiana* *servatur*. Subnectere opus esse roor, quod de *Galæoto* *Subtilis* *adnotavit* in *Dialogo* de *Litterarum* *Libera* *reparatione*; „Nec *Galæotus* *Narniensis* *nihil* *pre-* „stiter, si quæ *scripserat* *omnino* *flare* *consequitur*, „exant tamen adhuc aliqua, ut *De* *Homine* *Opus*, „sculum, & alia quedam parum nota, in quibus „videto, nonnullos verborum proprietatem dedide- „tate.

de XV.
de XVI.

ANNO MCCCCXCI.

Item hoc anno prael Mediolanensis infusa vere imprimenda Sancti Doctoris, nostri que Patris Ambrosii Opera, quae licet adhuc in aera forent, nec suppositis propositis emunda, nihilominus venerationem summam Civium erga tam praclarum Ancestrum, quamque aviditatem haeccola illius doctrinae procul dubio cellaret; cum (ut videmus) superiore anno confecta à Georgio Cabello curandae editione, nondum expletum esset publicum desiderium, adeoque paranda forent nova exemplaria. Quis cum iam Typographo Zuroto praestiterit, ut castigata in lucem prodirent, ex superbie illo codice, quem unicum praefecti anno impressum, mihi exhibuerat Metropolitanae nostrae Ecclesiae Bibliotheca, colligere non licuerat, cum liber ille careret praefatione, nec alio nomine signaretur, quam impressoris. Oblatus est mihi postmodum aliud Exemplar, ex quo intellexi, demandatam fuisse hanc provinciam discretissimo Viri Stephano Dulcino, Sacelli Canonico, qui pro viribus studuit, ut pristinus decor aere Sancti Ambrosii Eloquentiae, Amanationis imperitiae deformata, redonderetur, quemadmodum suo loco (a) narravimus. Continet autem: *Epistolae, De Patatione Gentium, De Afflictione Urbis Mediolani, De Iustis, & Anima, & De Fuga Seculi.*

MAPHÆUS VEGIUS.

Mapheus Veginus Patricius Laudensis inter alia, felicissimum ingenii sui monumentum, aureos sex libros reliquit *De Librorum Educatione, & utrum clarior sit*. Illos Mediolani impressit hoc anno Leonidus Pachel Typographus, nulli Epistola nuncupatoria, vel Praefatione exornatos. In calce breve compendium legitur ejusdem vitae, quod idem omnino imsubsequens Editionibus delapsum est, donec Paulus Bernotus, omnia Vegini Opera, qui haberi poterant, colligens, in Urbe Laudensi anno MDCKIII. vulgavit, ejusdem in fronte Auctoris vitæ parvè ubi notae; tandem integram, criticè digessim confectis, ediditque Conrado Lanningus in Supplemento II. Junii ad Acta Sanctorum Bulland (b). Hanc inferribi dabimus, rati, gratissimam me rem facturum viris eruditissimis, si quae lapsula veluti jacet in vasilla illorum voluminum mole, paucorum manu tractanda, facili & omnium oculis obvia fiat, scilicet hoc loco recula. Mea quoque plurimum intercessi, pro instituto sulcepto, illustratorem reddere praclarissimi hujus Scripitoris memoriam, qui in hac Metropoli Civitate, finimodis Ticinensi Academia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica, & Jurisprudenciae hac & succum hausit, quo in tam celebris famae Virum tandem evasit.

Interius Lectorem monens volo, incidisse in manus meas Librum, Lutetiae Parisiorum anno MDVIII. excusum, sine Typographi nomine, atque hoc titulo distinctum, *De Librorum educatione auri Libri sex* menter recognovit, Francisci Philippi Poetae, Oratoris, Philosphique praestantissimi, succinctorum, & brevium marginarum annotationibus, obscurarum sensu distinctum aperientibus, Nicolai Bonafessii Trevisani Compensum ejus superadditis. In calce ejusdem paginae sequens distinctio hoc legitur:

*Hinc memori gratulate brevem sub mure libellum,
Si juvenum mores vultis habere probos.*

A Succedit Prooemium: *Antonie Egidio Nuerkess, bono, medicosque literature, Colono, ac ejus Contherali Anna Curiali, Nicolai Bonafessii Trevisani Carmen Tumuluarium.*

*Munera multijugis pretiosa des alter amicis,
Mi satis est gratum post dicere librum;
Ibis in extingui quo nomen in ora Virorum,
Quo dux post obitum fama superflua erit.
Ergo solutisrum hoc tibi Frater amande volumus,
De tibi pro puris de severa Anna tuis;*

B *Jon quibus Athropens concessit pignora septem,
Fignora destrinis instituta farris.
Post variet igitur rediens vir rare laboris,
Mens erit hac merita post docere bonos.
For nitida geminis refractis probitate parvitas,
Funditis crinibus nasse juvenis opus.
Edoctis omnigenam nitidissima dogmata pabem,
Continet innumeras ille Libellus opus.*

*Hoc tenores semper (mi satis) indus fatus,
Ut Sanis dextrum voss sequantur iter.
Qui servare Dio virides incipit in annos,
Deserit haud captae una senectus via.*

C *Felices Mundi tandem super astra quiescat;
Aversit injustos mores inopina res.*

*Valde Spectes Germani Munera, ac Parviflorum
Lutetia MDVIII.*

Obstupi ad novum hunc reperit Philippi fortum, quem haecumque à semine commemoratum, inveneram. Verum, cum inscribis Librum percurram, certos factus sum, illum eundem esse, quem elaboraverat Veginus. Artamen imperitiae rei literariae stimulator, adeo interpres Philophi adjungit, ut hoc opus, ut subnectens Parisi Francisci, filique, Marti Vixan ex Trithemio, misari se diceret, à docto illo Sparchemensi Abbate, inest alia enumerata

D *Philippi Opera, egregium illud fuisse silentio praeteriri; atque, ut verè ab hoc Auctore id confictum assereret, in argumentum proferbat florulentum & redolentem phrasin, vulgatumque titulum, & Libri inscriptionem, ac posticum dicendi choram. Item. Quam verè mendax sit hac opinio, abudè docent tum antiquae editiones, nostra videlicet hujus anni, altera Francisci Gaphori anni MDXIII, Basilienfis anni MDXII, Laudensis anni MDCKIII, quae omnes *Maphi Vegini* nomen praefert; tum auctoritas Scripserum omnium, qui de *V. & V. Vita*, scriptisque differere, ac pretiosum hunc Codicem eidem ascribunt. Gracius quidem in *Bibliotheca Universali* (c) inter Francisci Philippi Opera istud recensit: *De Educatione parvorum instituta beatissima, impressa Basilea apud Rob. Winter, cum Poematis aliquot insignibus variorum Auctorum, in 8.* Obvius mihi hic Liber non fuit, sed certè quem contrahi Parisi edidit, Veginum, non Philophum, Auctorem habet. Praestat referre alterum Epigramma, quod subjacet Parisiensii libello; neque enim par omnibus ejusdem editionis copia esse potest, mul-*

(a) Ad an. 1490.
(b) Fol. 27.

(c) Fol. mibi 237.

multumque proderit ad tam præcæri Operis pretium
potioris commendandum.

Hæc præcipue in primis probitate libellum

Quisquis est, hæc senu imbus læte rudes.

Tuque Magister amo teneri moderator ovilis

Amicum ducens ad meliora vitam.

Qui semel est imbutus rebus servabit odorem

Testa diu; hoc Flacci cum documenta ferunt.

Uique refert Populo Salomon sapientior omni,

A viciis capsum nemo reliquit iter.

Ergo age, dum facilet animi, dum mobilis ætas,

Cervicem juvenum, teste Marone, domas.

Qui pariter videtur non ratiocabit in anas,

Vix dabit scimiam curia senecta decus.

Læceris Stobæi parvum præfindere nasum

Haud timens, meritum dentibus ulto nefas.

Quisquis est hunc igitur gratem revertere Libellum;

Vix dicam i melior nullus in Orbis Liber.

jam verò ut promissis me exsolvam, Vegii vitam-
habuagum, quem Juningius adornavit, præfatiq-
Libellum quiddam De Rebus antiquis Memorabilibus
à filia S. Petri Rome, quem utique ad id tempus
inædum publica luce donavit.

Magis Vegius, Orator & Poëta insignis,
qui ejus Opera relinquit, Civitatem in Ducatu Me-
diolanensi Laudandam (quæ & Laus nova Pompeja
multa dicitur, excitata Seculo XII. ab Imperatore
Fredrico Onoborbo ex ruinis Laudis Pompeje ve-
teris, à Bojio olim condita, & à Mediolanensibus
aliquot tunc ante annos destructa, vulgò Leta) pa-
triam habuit, aut ex Familia clara, patre Belloro,
matre Catharina Lauteria (Lauteria), anno Christi
mDCCLXVI, unum mox ostendit ex ipsius præ-
scriptis. Non à matre, sed à nutrice pia femina
& moribus integra, verecundique præcipua, la-
tens istam: unum cum læte more quoque ejus
fuit. Quales autem illi mores fuerint, sic tradit
ipse libro I. de Educatione Liberatorum Cap. IV. in
fine; *Ab autem alia nutrix tanta verecundia, ut*
viris eorum, ac oculis unquam attollerere formam
verè sapientis incutus, crucifere: necqueque sum, à
matre accipere, unquam se illam, quam ruberè,
magis solum infunderetur, alloqui potuissè. Etenim
præterea fopore periculis, fibulatus appon-
ebatur, turba inextinguenda, adeo ut domi ferat
semper, maris longe illam intercepit, se contin-
eret. Hæc ita nutrix me more erantissimè me-
continuit, sed se cor ejus, atque animam emul-
lante simul inebibit.

Puer Mediolani in Grammaticæ disciplinâ
piam Senem illustriorem natus, ibi anno XII.
exavit sue connotationem, adnotis S. Bernardini,
Senem ex Ordine Minorum, quatuordecim tunc
annis continebat in prædicandi munere verarum.
Ex quo colligitur, nativitatem Mæphei referen-
dam esse ad annum Christi MCCCCVI. Mundo
quippe natu Bernardini anno MCCCCXXX in
Festo Nativitatis S. Mariæ, VIII. Septembris, præ-
sentia sua Sacrosancti ordinis Deco obavit anno
MCCCCIV. in eodem Festo, & continuo concio-
nari cepit; ut post annos quatuordecim illo in
labore transiit, debeat fluxisse annus MCCCC-
XVIII, quando Mediolanum concionator venit,
ibique à Mæphei anno cunctis duodecimæ ætatis
ejus auditis est; illa ætatem à decem, & octo ab-
strahit, reducit nativitas ejusdem ad annum
sexcentum supra millefimum & quadragesimum.

Pleraque hæc datus quædam in ipsius

Mæphei Scriptis de Vita S. Bernardini, apud nos
die XX. Maii impressis Tomo V. à pag. 187. Cap.
II. num. 17, ubi de tempore suscepti cum verba ha-
bit religionis, prima Missa, & predicationis initio;
tunc Cap. V. com. 15, ubi prædicationis Ber-
nardini, æque ætatis sua annos simul indicat Mæ-
pheus, suamque etiam tunc temporis indolem.
& ac mores sufficienter declarat: Bernardinus, in-
quit citato Cap. V. num. 14, *indem venit Me-*
diolanum, alius jam quatuordecim annis, quibus
dissimulando verbo Dei semper incunderat. Ega-
tum, dum puer esset, dissidens exercebat annos na-
tus, rebus cum ibi vidisset, absque ulla præfata no-
mine & fama; audivisset etiam in populo loquen-
tem.

Nam cum mihi Præceptor Grammaticæ opi-
ceret, audire cum audis, ac discipulis quidam
præcipui sibi regerantur, quorum unum præ-
cipuum citius simul fieri ducit confusor, &
dicereque ad unum sapienter; Etenim Vili audire in-
dem illum Fraterculum, tam vix ac vix ita in-
tem velle, cui tanta lingue gratia, tantum sple-
dor loqui, tam aptus dicendi modus, tanta ver-
borum simul, atque sententiarum majestas. Hæc
modi cum sibi sibi ferrebat de illis præfata; non
miseris, quæque cum semper commendabat, at-
que cunctis, affirmans emulenter, nunquam si-
mitem illi, aliquem vidisset. Ego Judice magister
nec factus, non mea, quod nullum quidem erant
propter brevem ætatem, maxime faciliem dæ-
nem, audientem verbo illius attentè, læti minus
opere sibi regerantur ad scribendum pueri in-
ferat, sed cum talis illam illi arbitrarer, qualem
Magister indicabat, videbantur mihi omnia.
quæcumque diceret, divina ore prælat. Hæc uti
ad commendationem S. Bernardini concionatoris
multum faciat, ita non parum indolem in pue-
ritia faciliem, acque morigeram commendat Scri-
ptoris.

Ideus Scriptore eodem in Opere de Educ. Li-
berorum Libro II. Cap. VIII., ait, & puerioris
(quam virtutem à se cum læte nutrice veru-
cunde haustum dicit), & laudis studio miscuit in-
licere professore; Quid verum, inquit, & hæc
tanta (quod juvenis, ut dicitur, quædam fbb-
fbbfbbi, debet pueri simul in laude ad literarum
studia incitari, sicut equi calcitrantes ad feras ad
currunt) quid præclarum? Ego ita cum vortem
de præclarum affirmare audeo; ut nihil in tene-
ribus amis, quibus summo sub Magisteri cura tra-
ditus fui, infirmum, quod ad principatus magis
literarum profuerit. Subdit enim Magister (et vo-
lo, ut notetis sæpe ridere) dicitur, quæsi
à Mæphei acier, discipulorum invicem disputantes
sub Judice eorum quæpiam, qui delictis videbatur
atque ubi præbè confutatum esset, qui fortis, præ-
stantissimè pugnasset; & laudibus plurimum id-
ferre, & sibi sibi etiam dignitatem conferre. Id-
emque pueri magnum (duo quippe habebat
in Grammaticæ studio) referenda fuit. Transiit
inde unde ad alterius pui Senis disciplinam, cui
sequitur ex Cap. IX. ejusdem Libri.

Narrabo, inquit ibi, & alterius præceptoris
nec artificiosum crudelitatem indifferens, quæ cum
& laudis erare, & pueri meo pueri magis
liberis cunctis, ut conveniret & hæc in fbb-
fbbfbbi est, secundum quoque mihi pater præcepto-
rem adhiberi; non quod primi doctrina cum cura-

ut nunc illi diffunderent, quoniam summo certe am-
ore, assidueque familiaritate, consensu etiam frequen-
ter, in quibus educatus fuit, in aditum parium, re-
gente nescio quae rerum suarum ratione, migravit.
Traditur ergo fuit sancti cuiusdam, cujus me delicta
memoria, propterea quod licet non multum distu-
lisset, summo tamen humanitate morum, simplicitat-
e, quaque atque integritate vixit eximia praestabat.
Tum subdit: quod industria ille purior instituit.
animasque ad studium alacrior; & paulo post
de scribis, quomodo ipse sub ejus disciplina profe-
cerit, hac narratione:

Quare cum de laudabili pueri sermo fuisse
putat, insubito etiam magis, atque alia, quae mihi
sub eodem praepatore contingant, non evitavi.
Cum enim a primo Dilecto, ad qui jam omnia Grae-
ci Magistri disciplinam, & propter brevis aevi
nonnullum etiam undecimum aemum attigeram, vide-
re fuit, et, quae minime ignorabam (pro pudore
autem, non ignoreare subiectionem) edocendus: ubi
ille animadvertit, & existeret quae me doceret edi-
scere, & fuit, praeceptum etiam doceret, ad om-
nia quaestiones respondere; mirari adeo cepit, ut &
subdeceat aliter abducant, in admiratione si-
cum doceret; & magna sapientia ac praecura de-
tanta ingenti bonitate (cum non longe tamen foret)
praedixit: fineret multa praeinde etiam mihi prae-
dictis licet. Eius ergo Magistri amore atque be-
nignitate, ut ille ego laudibus allelus, ad sacrum
tantum studia incursi fui, quoniam, & sub prae-
ceptore perscrutatus, sperandum de me nihil
unquam profuturum fuisse. Erat enim asper, rigidus,
tracundus, qui & diligentius me curare existimans,
severius saepe plagis, etiam ubi opus non erat,
omnisque detestabatur, terrore deprimebat, salutem
confringebat, animam vix unquam relaxare per-
mittebat. Ex illius itaque disciplina, tanquam in
carcere liberatus, atque ad alterum humaniorum,
dulciorumque Praepatore transiit, mirum est
quam celeri me animo, quam literis totum me dedi-
studo, quam laborum ultra omnem, discendi ca-
sa, suscepi; adeo ut per annulos jam ipse pueri-
rum volumina evoluerem, & carminis aliquid novum
(ad quod mira vi natura impelleret) quatuor
semper excuderem, nunc etiam docente. Neque
enim erat quiescentis ejus negotii parus. Ita pro-
fuit, lenis, blandum, ac ipsius, quodcumque
esset, ingenti laudatore, admiratoreque Magi-
strom & digne.

Paria de suo in postremum gemitu prosequitur Lib.
III. Cap. II., prohibetur autem a patre ei indul-
gere, volente utilioribus studiis animum, ut appli-
caret. Sic ibi loquitur: Quae experientia datur
mirum res illi testari possum, qui a tranquilla
natura atque, neque docente, neque docente ququam
sola autem tantum impellente natura, tam vehe-
menti Petrarum amore inflammari capere, ut eorum
comparatione cetera mihi parva viderentur: qui
hunc cum secundis auri nugis, totis jam rebus
lucubremus, prohibuit me pater, atque ad Dis-
tinctionem, tanquam ad groviorum, dissolutiorumque
disciplinam, ut studium converterem ipsi. Petrarum
itaque paternae voluntati: cum tandem natura lau-
di magis impetum erexit, ut Musas, quibus late-
ret, ac fortis quidem, ne id pater praesentiret, vo-
cabam, revocarem. Post Distinctionem vero, quan-
tum minus erant quoniam perscrutari quiddam exhorre-
bam, translati fui a patre in primo ipse puberto-
tis limine ad studia Jurisconsultorum, quorum de-
diti, propter summam, quoniam in eis offendi & in-
gratit, & eruditio, & eloquentia vim, pluri-
mum semper dilectus fui. Ceterum, quod ad ex-
ercitum cum facultatem spectat, nihil est, & quoniam
magis abhorrebam, nihil, quod natura
me abhorrens nequam, repugnansque magis do-
buisset, ut (quod Nescio de se cant)

A
Nec me verba Leges ediscere, nec me
Ingrato vocas profuisse Foro,

B
fueris. Quare postea, licet me multa inde vi-
lentissime retroberet, egerent tamen majore usque
qua vi animi, inter ipsa Legum studia repetebat
in quibus quamulamentum proficerem, illud certe
non amibo, parum me, vel nihil in quavis alia
disciplina consecutum unquam fuisse. Tam inveni-
to indomitique est, tanto imperio dominatur sua,
cuique natura.

C
A Jurisprudencia, quam didicit quidem non-
illibenter, sed inducere animum non potuit, ut
illam publice exerceret; videtur sanctioribus stu-
diis applicuisse animum, seque Romam deinde
convenisse. Quando autem? Sane qui Mapheus
Martini PP. V. anno MCCCXXXII. defunctus, Di-
tariam facit, quae inter Wadingen in Annali-
bus suis ad annum MCCCXXXIX. non uno loco
& ante ipsum, ad impensum Romae ad. MDLX.
XXVI. Mapheus carmen de Translatione S. Moni-
cae, monetur Ledher, quod Mapheus Vetus Marti-
ni Pape V. Datarium ad recipiendis & honorificis
collocandas S. Monice reliquias faceret. marmo-
reum sepulcrum, mira arte elaboratum, erigitum
tunc curavit, cum ille Romam transiret
tur. Alii etiam scribunt, Mapheum de translati-
nem Sacri Corporis curasse, & suis impensis per-
fecisse. Quae quoniam negare olim posse omnia
sic facta fuisse, coepem tamen Scriptorem habere
ipsi tempore translationis propinquum, qui id
asserat.

D
Martini Pape tam in suo Brevis de transla-
tione Corporis, quam in Sermonem ad Fratres Au-
gustinianos, qui dicitur ex verbis ipsius Pontificis
fuisse editus, nominis nonnulli, quorum rogatu
consensu, corpus Otilii Romani transiit, & quo-
rum opere id factum fuit; videlicet Petrum Flo-
rentensem Episcopum, Apostolicam Capellam Sacram
& Confessorem suum, Ordinis Eremitarum S. Au-
gustini, qui vocatur ad se alium Fratrem Augu-
stinum, atque illi operam dā negotii dedecavit;
ille vero ut libenter suscepit, ita sine mora omnia
parat, quae viderentur opportuna negotio; idem
ceteros Ordinis sui sollicitus, ut in rem parati ad-
fuit: nam sibi in animo esse, ut in die Palmarii
transferebantur. Haec in Sermonem citato, in quo
nulla usquam mentio fit Maphei, aut curae ab ipso
addita in translatione.

E
Praeterea in vita Maphei utriusque editionis
inducta, legimus: Romam demum profectus Ma-
phus Eugenio Pontifice Maximo, aditus est in
Scribarum Magistrum, in quo munere cum sum-
ma integritate & modestia veraretur, ad majorem
est evectus dignitatem, quam Datarium vulgo ibi-
dem nominant. Post in Canonico primarie
Adis Apostolorum Collegium honorifice coopera-
tur est: quae contentus dignitate, Episcopatum ma-
gis sibi proveniens reclusit; cum se imparem, &
minus idoneum (tante erat modestie) tanto oneri
pendicaret. Post Eugenii Pape obitum, non minori
caritate & benevolentia illum Nicolaus V., qui
Eugenio successit, conspexit, ut & quo & res
literariis illustrabatur, & literari omnes liberalissi-
mi fovebantur. Haec vita, quae Maphei ad-
ventum Romam, post obitum Martini, sub Euge-
nio PP. IV. signat, atque ab hoc primo Magi-
strom Scribarum, deinde Datarium ejus creatum
fuisse, evincit. Ex quo concluditur, ipsum vi-
vite Martini, neque Datarium ejus regis, neque
translationem S. Monice curasse, aut ei interfu-
isse; & imò nec Romam sub Martino vixisse.

Er verò eius Maphei, qui mortuo Marti-
no Pape anno MCCCXXXI. mense Februario,
anno XXVI. poenit angustis, diffundit, ipsum
fuisse sub Martino Datarium. Quippe officium
illud

illud, teste Dominico Macro in Hietolerico, est magne alimationis, etque prelationis, et aliquando Cardinalium; ut vix credibile videri possit, sapientissimum Puseifem iuveni, & Romae quondam modo peregrino (si tamen tunc Romanus venerat) & de rerum iuris Romanorum non perito, tamen dignitatem manus, quod experientiam varam requisita, istum consulisse. Prudentem Eugenium primo ipsius ad minora officia, in aique probatum, ad Daturam promovit; nec vero illum ipse ad minora, adhibuit; & iam tum sub Decessore suo Daturam administrasset. Deboerit igitur Mapheus Daturam dignitatem Eugenio, non Martino.

Id, quod ipsentem enim gravis agnovit in hoc ipso Opusculo, quod edimus. In quo cum multis Pontifices Romanos celebret, conuque gesta laudet, & sepultura sua frequenter designet, in primis gratum animam suam effundit in Eugenium PP. IV., & Nicolaum V., quorum Daturam fuerat, & utriusque suo morte episcopatum condidit; vult ut ipsam Martini V. mentionem faciat, ut videtur, signo gratissimum fieri dato. De Eugenio quippe iam tum demerito sic loquitur num. 132. Cuius dulcis heri mihi memoria, nec antea contempsit gerere, ut verba libenter aspergo. Et de Nicolao, qui fuit alter; tantum ex antea delatante mihi optimus bene moris. Tum utriusque aequi docti laudat, ac demum addit: *Hic me ambores etiam Episcopatus, condiditque, quo suspensior; atque illi legi prestat.* Inter haec, ad obitum fuerit Mapheus Martini Pater, & benedictorem eius, si ab illo peregrinus Romanus veniens, exceptus honoribus affectus, Daturam praefatus, translationem quoque S. Monice curare iussit, ut hoc loco, ut ait, illi, in hoc suo tractatu, hic frequenter occurrat, nisi quoniam alios, aut illorum meminit? Cum tamen beneficium Martini in Mapheum longe plurim fuisse attestanda, quoniam quod deinde ei collata fuerat ab Eugenio, & Nicolao; quia Martini fuisse sententia, quod scilicet fletu hanc viam ad posteritatem sub legatione Pontificum.

Igitur quod nunc, cum reliquis S. Monice Romanam transferre anno MCCCXXXV, ut supra allegatum est, Mapheus & Martini V. Daturam fuisse, & ad recipiendas reliquias marmoreum sepulchrum mira arte elaboratum, erigendum curavit, atque, & vero alterum est. Ut non dicam, quod sepulchrum marmoreum, mira arte elaboratum, illo anno elaborari vix ne vix quidem poterit. Vero similia scribit Pancirolus Hippolytus, & Socerate Jesu, in thesauris abscissis Urbis Romae, vel nomine Octavii Pancirolus italicis editus Romae typis Zanettinis, primum anno MDC. in q. deinde multo recussus ibi in 8, & atque anno MDCXXV. paulo post obitum, Hippolyti, de novo editus. In in Regione Urbis sexta, Ecclesia prima, quae est S. Augustini, dicit Auctor, Sacellum S. Monice magnis impensis fuisse aedificatum anno MCCCXXL a Mapheo Veneto, celebri Poeta illius temporis, & Daturae Romano IV. Fecit igitur Mapheus Sepulchrum, non quidem impensum esse Opus Martini patris, sed in Potius ingenuum, ad quod forebatur, exercebat, idque ad exemplum Quam Smyrnae, qui Homerum *Naupactium* librum decimum quorum addere est ait aulus. Lufte & Vegus de morte *Alfama* librum unum, quem nuper Colonie in Urbis Praef. Modus *evulgatus*, *Antiqua* item librorum quatuor, de *hystoria* *Antonia* *Alia* *Constitutione* heroicis versibus, quibus excellit; est *epigram*.

Ton. I.

ma, & atque conscripsit etiam adolefcenti ferret. Profa, seu soluta Oratione scriptis haec, quae quidem extant; *Terra, Solu, & Auri* alterationes, opusculum elegans item de *Perseverantia in Religione* liberos sex, ad Seniores Religiosos Elizabethum & Monicam; & de *Quoniam* *nostrum* Librum singularum; *Dis* *non* *quoque* *Philadelp*, de *veritate* *amere*, ad Eulachium fratrem. Habuit & alterum fratrem Laurencium. Denique de *purorum* *Institutione*, post *Purarchum* *Charonem* *sem*, eruditissimum, atque utilissimum Libros sex reliquit, qui Panfili anno MDXL, & Basileae anno sequenti ex officina Roberti Winters, atque anno MDCXXII. in Bibliotheca Patrum, Tomo XV., Coloniae Agrippinae, prodierunt.

Et haec quidem Maphei opera, in citato Bibliotheca Tomo impressa sunt omnia; non tamen sunt omnia, quae (ut videtur affirmare) reperiri poterunt. Repererunt postea Decessores nostri anno non MDLXLI alia Romae in Bibliotheca Altemplanae videlicet Libros tres de *Pro*, de *alio* *Monica* *ex* *verbo* *S. Augustini*. Item *Officium*. *S. Monice*, & *Officium* *translationis* *eiusdem*. Item *Vitam* *et* *Officium* *S. Augustini*; & *Officium* *conversionis* *eiusdem*. Praeterea *Vitam* *et* *Officium* *S. Nicaei* *Tolentini* *et*. Et haec omnia indicantur Tomo primo de Actis Sanctorum Maji pag. 491. item. IV., iterumque Tomo quinto pag. 157. in S. Bernardini Senensis. Atque hic insuper indicatur idem Auctor etiam scriptis librum de *Felicitate* *et* *misericordia* *P. Iovis* *et* *Choroni*; item *Vitam* *S. Petri* *Celestini* scriptis. Romae apud S. Petrum anno MCCCXXIV, & *Vitam* *S. Bernardini* *et* *non* *idem* *anno* *MCCCXXIII*. Addit item. *Tractatus* *de* *rebus* *sanctis* *armachidibus* *Bischo*. *S. Petri* *Roma*. Et hic vix S. Bernardini, ante non edita, impressa est Tomo V. Itaque nostri pag. 157. & hic ex MSS. datur Opusculum de *Basilica* *S. Petri*, prout sequitur; Quod fidei faulsum, quod sic ad communem utilitatem.

Clauis Mapheus Romae diem extremum, ut in vita & Schorto recognoscitur, anno primo Pontificatus *Henrici* *Sylvii*, qui Pius Secundus est Pontifex nuncupatur; Chantibus vero MCCCCLVII. secundum Inthenium; sepulchrum in Templo S. Augustini in Sacello, quod in honorem B. Monice, Augustini Martini operum, dum viveret, occasione crevit & ad ipsam ipsius Monice ab Oliva in Urbem, impendit Mapheus, translatum fuit, & opusculo Sarcophago quo condita, cum illius stethico.

Hic Augustini Sanctam venerat parentem, Vasque fer tumbae, quo haec illa, ferro. Quo quondam gemit, tunc nunc Monica Munda Suseravit, praeterea praestitit opuscula sua.

A quo etiam Sacerdote Divinum Officium in bonorem S. Monice, quod in Urbe celebratur, compositum est; et S. Nicolai Tolentini eiusdem Ordinis Eremitarum Augustiniani eiusdem.

Paulo huius illustris Auctoris manuscriptorum Codices in Ambrosiana Bibliotheca occurrunt, atque continent litteraria tantum Vegii Opera, quae jam lucem viderunt, quodamodi fuit *Dialogus* *Veritatis*, & *Philosophiae*; *Dispositio* *inter* *Terram*, *Solem*, & *Aurum*; Poema inscriptum *Alfama*, cum suis Carmine rerum varietate, inter quae leguntur Epigrammata in laudem *Agnes* *Pat*, quo caritudo *Laudentis* *Carmine* item *Ruffus*, quae tamen, in nostro Codice antiqui characteris, dicuntur *de* *Alfama*. *Periphrasi* *MCCCXXXI*, cum Laudentis collector signaverit annum MCCCXXII. Subsequenter Epistola Maphei Vegii ad *Burdellonem* *Vaccinorum* Praefulem Novariensem, his verbis conceptam; Ex his, quae ad me scripsit Compilatus, cognovi, te summa per de desiderare *Ruffus* meo. Laudo quidem

b b b

hoc peoposum tuum, & quod, cum à grandioribus negotiis tuis vacas, referas te nonnunquam ad humiliores, iocundisque res, quibus honeste, ut semper facis, recreatur, trifoliatumque, alio ra deum promptis meditari ac gerere possis. . . . Haec itaque huiusmodi augus meas accipito, & leas, qua toties, fronte perlegio. Exhumes autem velim, me non tam maledicendi studio, quàm exorcizandi ingenii gratiâ, maledicta hæc profudisse, quod maledicta? imò benedicta. Quod enim aliud Poterum est officium, quàm hominum vitam instruere, à vitis avocare, ad virtutem invitare quemcumque? Et aliquando auditivi puto quoddam latius nostris Sacerdotes, qui clero animarum statui consulerent, quàm multa in Vulgus huiusmodi nonnunquam effuderunt. Neque hæc ab te scilicet, namque lætitero videri renunciaris mihi Heugobianum nomine tuo, ac me ad invochandum illis pacto proliis finere; quàm rem uti prudentissimè et, ita prudenter me admonuit. Quamquam non aliter, ac tu jobes, in animum unquam indere meum; hoc solum, quippe invochandi genere didici, pauciter ferretur, aliorum erga me maledicta. Vale spes unica. Pa piz, idibus Decembris.

Ex hac Epistola erui nonnulla posse arbitror, quæ historiæ illustrent. Primum est, revera hoc Opusculum nonnulli anno, qui in Codice Ambrosiano enunciat, fuisse conscriptum; de illo enim tanquam recenti, ac novum vulgum, loqui videtur Novariensis Præsul, Vegium monens, ut ibi introductis se le colubet. Preterea Bartholomæum Viceroy, vir biennio ante, ad eam dignitatem potius fuerit; cum autem ad eam jam Novariæ Præfulem carmina hæc perlegenda transmittat Vegium, dubitari nequit, ad assignatum annum esse referenda. Alterum est, confirmari sententiam Patris Conradi Janungi, qui in Vita hoc loco recula scribit, Vegium Datarii monere nunquam fuisse consensum sub Martino V., revoqueque in dubium, an Romanum tunc contendisset. Porro id certum reddunt ex nostra Epistola. Eo namque anno MCCCXXXI, quo Martinus V. Pontifex Max obiit, Mathæus Vegius in Pompejana Villa, per autumnales horales fectas, hisce carminibus luserat. Pæpe verb moraturus medio Decembris mensis, ubi subsistens iurisperitente vacasse jam diximus. Nondum ergo vivente Martino V. conscriptum, exierit Romanum alicundi.

Manuscriptum quoque in eadem Bibliotheca servatur lex Libri Niphi Vegii Laudens De Educetio Libere, & coram claris moribus, qui eo prædicatione sua, quod funderat amplexum præficerunt; conscripti enim fuisse anno MCCCCLXXIII, ut in calce adnotatur. Conscripti autem mihi hoc exemplar cum editis, Mediolanensibus ac Laudensibus, comperimus factum esse, ad verbum singula respondere. Demum, ut omnia complectar, Mediolanensis Civitas hæc gloriam occupavit, ut plura, quæ locum non viderant, Opera huius illustis Auctoris, typis sunt ædita prostrum. Franchinus namque Galsfridus in Urbe nostra degens, ne ulterius in tenebris delitesceret lucubrations Municipis sui, imprimendam hæc curavit anno MCCCXCVII. Dispersit non Terra, Sibi, & Auri, Libros Philistis, & Virginitati; De Felicitate & Miseria; Carmen de morte Athonitii, & describenda rerum gestarum historie translatum.

Transferre huc placeat ex ea editione Sepulchræ Elogium, Mathæo Vegio conditum à Carolo Arcetio.

Hæc Massæ facies inimica morte saluta,
Quem sibi præceptum singula latina dolet.

Non lasivus eras, quales sunt sepe Poeta,
Mox tibi cum casto corpore sancta fuit.
Edito testatur octena volumina per te,
Ingenii fuerint flumina quæta tui.
Urbe te Landens, Vigorem à sanguine cloro
Edidit, exinctum Roma vetusta tenet.

Carolus Arcetius, huius Epigrammatis Auctor, non ille est, quem Vossius, Moretus, alique Johannis Torrelli iratrem fuisse, & vita ereptum anno MCCCLIV, sibi tradidere; ille enim è Marsupina nobilissima Arcetii Familia prodit, obitque anno MCCCLIII, teste Eugenio Gamurrino in Historia Genealogica Familiarum Tuscorum, & Umbre (d); sed alter Carolus Arcetius junior, cujus meminit Auctor Additamentorum ad Vossium in Ephemeroide Veneta (e), quippe seniore Carolum patrem habuit, ac cum Martino Ficino summa necessitudine iungebatur, ut patet ex Epistolis invicem datis, inter Opera Ficini edita Basileæ anno MDLXI (f).

Non incongruum reor subnectere animum manscriptum Epigramma insignis huius Viri, quod legitur in nostro Codice (g), ex illo namque intelligimus, quanto intima familiaritas nexu iungeretur Mathæus Vegius, cum nobili Cere Mediolanensi Josepho Brappio, Metropolitano Ecclesiæ Canonico Ordinario, & egregioque simul Oratore ac Poeta. Si quidem acceptis ab eodem Epistola merito conscripta, qua post laudes eximias, ad capandas secum Ruris delicias à Brappio invitabatur, ita respondet:

Quis mihi scripsisti, vir mansuetissimè Joseph,
Perlegit numeros terque quaterque tuos.
Dulce tantis, cetero teneram tibi carmen in ore est,
Majestas verbis, splendor insigne tuus.
Vix mihi reddideris, quantum tu terfa, nitensque
Musa volugetis, lætissimè tuus.
Verum, quàm decet, titulus majoribus effert,
Et versa laudes librorum meas.

Pæce meas tanto celebrari nomine musis,
Namque mihi nomen vel melioris sat est.
Nunc recte ad quod me primùm tua littera posuit,
Ad vale vicini fluminis ire parat.
Si tibi vix loqui, Mater se fuisse opaquum,
Ritua tende, levis illa parabit agens.
Ipsi etiam, quoniam, ut scribit, me Divos vocavit,
En venio, Aonibus sanctisq; turba venis.
Mafæ duo meas, Fabrique, & multa Deorum
Nuntia, si pro te commodas hospes eris.

In eodem Codice mentio fit alterius Operis à Vegio elaborati, quod forsasse meae perit; Scripser enim ille, qui relatum Epigramma nobis servavit, immem unde illud desumpserit, hæc subdit: . . . Ex libro Coenici Balbi, in quem tunc, ut fit, multa erant congesta. In eodem libro erat ejusdem Vegii quoddam Poema Heronem ad Casarem Sigismundum, in quo hæc ita scribit: Kartago. Ad fusi dudum hæc. credo fideliter excerpta ex ejusdem Auctoris exemplari.

JOSEPH BRAPPIUS.

Quoniam præclari Crvis nostri, ac Vegio amicitiam, Josephi Brappii mentio incida, peculiari laude

(d) Tom. I. in Marsupina Familia.
(e) Tom. X. pag. 416.

(f) Tom. I. Lib. I. Epistolæ.
(g) D. 5. 40.

ANNO MCCCCXCII.

Etiam hic annus non caruit gloriâ novæ editionis Operum S. Ambrosii. *Antiquus de Officiis Praepositi S. Thecla Mediolanensis*, quem alibi memoravimus, *Liberum*. *Passionale* Sanctissimi nostri Praetuli typis commisit; et autem non alius est, quam qui in Editione Parisiensis anni MDCIII. inscribitur *De Dignitate Sacerdotali Liber unus*; sed cum meritis re jectus inter suppositos S. Ambrosii Monachi Benedicti S. Mauri, in Appendice ad ejusdem Opera, (a), ubi, quam variis titulis in manuscriptis Codicibus hoc Opusculum indicum occurrit, enarrat. Multiorum in secunda Anelectorum parte illum protulit, desumptum ab Ecclesia S. Martialis apud Lemovicum, cum hac Inscriptione: *Sermo Gervasii Philofophi, Episcopi Urbis Romae, qui cognominatus est Silvester, De Informatione Episcoporum*. Verum cum Sermo ille sensu quidem aliis manuscriptis consentiat, in elocutione tamen perpetuo diffidat, isdem Monachi nihil certi statuunt, rem totam Lectorum iudicio desinendam permittentes. Reliqua in praesenti editione vulgata S. Ambrosii Opera ad haec referuntur: *Liber novem ad Gratianum Imperatorem*, quinque primi *De Fide*, unus cum *Epistola Gratiani*; tres vero sublequentes *De Spiritu Sancto*, ultimus *De Incarnatione Verbi*; *Liber De obitu S. Saverii* fratris sui; *Liber De non metuenda morte*; *Liber De resurrexione Corporis*; *Liber De Bene moris*; item *De Resurrexione de Cruce Domini*, nec non *Expositio super Patre nostrum*, quorum postrema falso adscribuntur S. Anselmi Ambrosio.

DONATUS BOSSIUS.

Donatus Bossius, Civis Mediolanensis, celebre in Urbe nostrâ nomen reliquit; edit hoc anno *Chronica*, quae appellatur *Bossiana*. Laudem procul dubio meretur, quod primus Annales Rerum Mediolanensium condiderit, atque vulgaverit. Verum optimi consilii fructum, qui decepti potuisset, plurimum vitare, tum deductum à Creatione Mundi, morte ru dioris ævi, historiarum suæ exordium, tum adoptatæ fabulæ omnes, Lamberti Regis Galliarum per decem annos Mediolanum obsidentis seculo sexto; Pericli electi Ducis Mediolanensis, excussio post Alboini moerem Langobardorum Imperio; Sigisberti Clinchis, Vicarii Regis Galliarum Transalpinae, qui trecenta milium milia fecum adduxerat in auxilium Mediolanensem coëta Romanorum seculo eodem, quas uni cum aliis quicquid sit forentis fortibus in sua *Chronica* derivavit; tum demum Chronologiam ordo palli pertrahitur; quae omnia effecere, ut de isdem recedendis parum curverint sublequentes Viri eruditi. Nihilominus acceptus postea semper erit egregius Auctoris conatus, qui plura veritati con sona è tenebris eruit, quorum memoriam edax tem pus absumpserit, præcipuè verò res actas proximis ætati sue temporibus, quibus scilicet accommodare facile possimus, utque ab ingenio, consilioque teste enarrat. Præstitit huic Historiarum Arborem, genealogicis lineis dibuctam, Familiae Vicecomitum; modèstis tamen, quam ceteri Principum, Ducumque, Mediolanensium affinitatibus, qui à Trojano sangui ne, Anguloque Æneæ Nepotæ, deductam splendide hujus stirpis originem commensuri sunt, aut saltem. Desiderium Langobardorum Regem, consensu Docu mentis, supplevit continenter. Siquidem Bossius ab Urberis tantum, *Ottomus Magnus*, Mediolani An-

Achiepiscopi Patre, exordium ducit; idque non leve indicium est, repudiatis omnibus fabulis, nonnullis il- ludi, nisi purum sincerumque nobilitatis fœnem, ex- cello Mecenasii offerre, qui satis superque gloriâ accedebat ex tot verulis Avis Principibus, non in- terrupta serie, Vicecomitum simul, & Storianorum progeniem illustrantibus.

Dicavit Opus hoc suum *Illustrissimus Principi Johanni Galeatio, Mediolanensium Duci Seno*, laud- em Ludovici Mariae Patris in Epistola præfixa inter- mittens. Per tria littera se infundat Auctor testatur elaborandæ huic historię, inter Foci, cui adductus erat, strepitus, & rei familiaris negotia. In eadē an- tem ejusdem, Urbis Johanni Galeatio subdita enu- merat, inquires; „Dux Mediolani hoc tempo- „ annu agit vigintiunum tertium, imperatque his „ Civitatibus, Mediolano, Cremona, Parma, Pa- „ pie, Como, Laudi, Placencia, Novaria, Ale- „ xandria, Terdona, Bobio, Genoa, Savona, Al- „ bingano, Vintimilio, & tunc præterea Geneva- „ suam dominio. „ Et nobilitas stirpe Donatus pro- dierat, ex ea videlicet, quæ cum Principe Domo Mediolanensium Ducum conjuncta erat, quemadmo- dum testatur Cellas Rostius (b) in Elogio *Admirati Bossii Veronensis*; antequam enim præclaras ejusdem res gestas, & conscripta volumina recenseat. Fam- iliar nobilitatem ab Affinitate hac excelsa metuit.

Matheus verò Bossius, scribens ad Donatum no- strum (c), communem cum ipso Familiam originem se habere gloriatur. Præterea non est Epistola ista, quæ plura nobis servavit, æquissima ad clari-orem nominis famam resuscitans Civis hujus Mediolanensis. Primò enim illum vocat *Virum sine dubita- tione eruditum, & accuratum*; deinde literarias non- nullas Donati Bossii locutiones enunciat, quæ adhuc in privatis scriptis supersunt, divinare non pos- sumus; ceterò tamen ab illius calamo prodire. In- quit enim: „ *Annotationibus nostris temperis, reventis- „ que bellorum*, quos scribis, legi tuos, & ita avi- „ de quidem, atque perbelle, ut ego te amo Do- „ nate, & ut eis honos gratissimus mihi, quem tu „ affers Bossio nomini, à quo ego tecum originem „ ducō. „ Alterum quoque consensum à Donato Li- brum memorat sequentibus verbis; „ Quid si ca- „ quoque, qui te audio locuturum in *Ludens*, per- „ petuamque memoriam *Francisci Sfortie*, olim „ optimi & omnium felicissimi Ducis, & quem in- fœcunda celeberrimæ seculi verè dignissimi, ad me „ transmissis, illa percurram quam impigro potero, „ nunquam remittam cumula cum grata. Eum „ enim tuis scriptis puto nonnisi magnificè te nobis- „ tate Virum, & Ducem, qui non modò propaga- „ vit rem Storianam gloriosissimam armis, fœque vi- tute exivit, & exultat ad hoc pulcherrimum cul- „ men Mediolanensium Imperii; sed victor tandem ef- „ fectus, fœpitis bellorum incendis, evulsisque radi- „ cibus, universæ pacem laixæ, atque sistimæ po- „ perat, stabilivitque, dum vixit, fœuorum populum „ pater, amor, atque desinit, & cunctis denique „ gemitibus adeo carus, ut, quæ non cadit in bonum, „ divina ei desiderata sit immortalitas. Quo & re- „ gnante præclaræ omnes artes revivere, & aureum „ seculum Dei singularis clementia vix ei excitasse.

D „ Apud quem & me diversam, dum agerem io So- „ culo juvenis, partem felicitatis semper exultavi. „ Tam illustre Elogium Francisci Storie conscripserim à corvo & familiari ejusdem teste, recedendum hic erat, ut nosset posteritas, quantum huic Principi do- „ buo.

(b) Lycorum Lateranense.

(c) Secundus Familiar. Epistol. num. 229.

(a) Tom. II. col. 137.

buerunt non tam Cives & Populi, quam Literæ. Arqueque, illius munere ad hujus Metropolis decus splendide relictur, ut jam in *Irredens* innuat.

Historia sua adjectis *Denotus Bissini* Mediolanensem Archiepiscoporum Catalogum, ab initio conditæ Ecclesiæ usque ad suam ætatem, quæ certè parvi faciendus non est, cum singulis hujus Ecclesiæ Praefulis addat nonnulla, quæ facta nostræ Historiæ illustranda opportuna esse valent, quamvis aliquando mendis non careant. Chronologie tamen ordinem, prius depravatum, fultum in antiquis Episcopis, intelliget quisque Papebrochii animadversionibus consultante Tomum VII. Maii, ubi ex veritatibus Ambrosianæ Bibliothecæ Catalogi Mediolanensem Praefulum ætas solidius itatur. Ego quoque in Commentariis ad Historicam Italiam Caroli Sigonii, conatus sum, idè Diplomatum, ac veterum Chartarum, rectam illustrare seriem annorum, quibus memorati Sigonio Mediolanensis Pontifices Sedem tenere, & cuius etiam aliquot nepotes, qui in Papebrochio laudantur lucubrations interpretari, abolevi. Annus quippe *Denotus B.* in CCCXXVII. concordis adnotare *Gilsius*, & *Piccinus*; Obiit tempus nemo, quem hæcnon viderim, literis consignavit.

BONIFACIUS SIMONET.

Bonifacius Simonet, à nobili ex Familia progenitus, quem Mediolanensis Civitatis tot Heroës dedit, quor viro, amplitudinem ingenii sui testatam fecit, ceteris hoc anno typis nulli librum, distulo appecito: *De Christianis Fidei & Romanorum Pontificum perfestibus*. Non huc tamen limites, quos sibi in dixisse videbatur, sed etiam religionis custodivit, quoniam in alta, proflus à prepositis diffusi argumenta, libroris calamo evagare. Siquidem, eo tedium narratione non interrupta Lectoribus crearetur, Epistolas CCLXXIX. ad varios insignes Viros conscriptas intermiscuit, in quibus liberos aliquam remotionem ex Græcis, aut Latinis Scripturis refert: II. Membra, vel partem aliquam humani corporis, morboque, & remedia designat: III. Locorum omnium, quos in Epistolis memorat, descriptionem, methodo cosmographica atexit: IV. Secretum aliquod ex naturali magia, ut plurimum indicat. In postremo verò Libro (sex enim sunt) nonnulla de Astronomia, Chyromanteia, & Physiognomiae præceptis & experimentis evulgat, ne in ulla scientiarum, aut artium classe peregrinum se ostendat.

Quatuor prævix Epistolæ exhibet hic Liber: tres Austro ipse condidit, primam dirigens ad Deum Opæ Max., sub nomine *Oratoris*, ut Opus suum illi commendat; secundam inscribit *Carolo Ottavo Regi Galliarum*, inquit, mirum fortasse videri, quod, omisso Johanne Galeatio Princepe suo, Meccenatem hoc Volumini quæsitæ longè postum Regnum perjungit, ad casum, jubente Ludovico Galeatio Parvo, qui Pontificum Historiam non alteri dicandam esse crederet, quam Carolo VIII., integritate ac magnitudine animi, nemini Avorum cedente. Inde verò ejusdem laudis à Carolo Magno, & Successoribus repetens, plura de Carolo VII. & Ludovico XI. virtutibus narrat, ac tandem exortum Regis illius proficere agnoscit, sed tanta prolixitate, tantoque veterum historiarum apparatu, ut Librum potius, quam Epistolam tenere videatur, sed ea tunc erat miseranda scribentis persuasio, ut nullo se planu dignos in exarandis libris putarent, nisi ad eruditionis pompam pulverulentos ex eorum Codicibus & exemplis antiquorum Ducum, ac Philosophorum sacrorum paginas infarcirent. Aliqua ex hisce nuncupationis Epistolæ imprimendas in calce censui, ut illius seculi generi deberetur; ceteras tamen fortasse Lectoribus, venustis Libris affixas reliqui. Eadem methodo tertiam con-

Tom. I.

(d) Lib. I. Epist. VII.

(e) Lib. VI. in fine.

A scribit Bonifacius ad *Gulianum de Ropfford*, Militem, Jurisconsultum interpretem, quem *Adrianus Caroli VIII.* appellat, suoque Opere Adjutorem deligit. Altera, quæ omnes præcedit, Audientem h. bet Stephani Dulcinum Scalenum Canonicum, de quo jam differimus. In nactus hunc Simonet Librum, typis Mediolanensibus edendum curavit, dicavitque *H. D. Johannis Baptiste Ferre Medici Antiquarii Epistolæ Vetus integerrime*, pleni laudibus Epistolæ rum Opus, tum Familia Simonet re clarissima.

De Vitis jam primordis loquitur ipsemet Bonifacius scribens ad *Alaymum Orsini*, *astrum in primum*, *Cisterciensis Ordinis profectum* (c), Ah Apulia, quæ mibi patria est, opibus paternis Venetias traxit, infans à piratica truci inereceptus sum. Potentiarum Antonii Parvi, qui militum solverat, & Anchore Magistram gerebat, evasi, inde sine hominum blanditis veluti inter barbaros adolevi. Abicis & culticæ famulorum, præterea illecebre severi patris semper ignotavi. Equales nihilominus, inter commercia quorundam sum, educatus, miferi, auro, virtutis insigniti, ad Magistratus penè omnes devocere. Meum sortem à mollitie discretam gnarus, & ne comites perferrentur, emulus, an illustre opus evorides possem, deambulando percontabar. Subjungit deinde, se ab Aloyse, quem *Cisterciensis profectum dicitur* vocat, fuisse incitatum, ut scriberet. In altera, verò Epistolâ ad *Andream Rostum Medicum*, ac Mathematicum Aratum auratum interpretem (c), ait, sibi ab ejus Genitore, *Isidorum Crutonium*, Quintilianum, Priscianum, alioque veteres Oratores suppetant, prima fide tradita rudimentis.

Cisterciensi Ordini adscriptus, florenter ibidem sum foratus, in Abbatem S. Stephani de Cornu, in agro Laudensi delectus fui; qui aurem acceptam cum dignitate deberet, profutur inter Bonifacius in ultimis Libri hujus Epistolâ, inquit: "Franciscus" (f) (Storia Dux Mediolani I.) feceris dicibus cum, omnia florent, & nobis rationes inclinarum, ac nulla domus in Carlo captum, in terris. Mercator calculus non tenet, ne conatus. Verum, cum, Cicho Principis in mentis capite dimisso, nobilissime hujus domus Proceus directio, existitque multarentur, Bonifacius quoque in partem calamitatis venit, Romanque confluent, apud Cardinalem Johannem Baptistam Cebum, qui postea fuit Innocentius VIII. nomine Summus Pontifex est renunciatus, hospitalem domum invenit. Accessit ad quæ informis Padi alluvio, quæ effectum fuit, ut eversis omnibus præditi, campique ac domibus absorgeret, nullum tunc celeberrimi illius Carnobis vestigium extaret. Elapsus tamen à *clade Domus Simonetum*, atque ab exilio remansit, statim, *pro bene pacis à Sixto IV. decretaurum auctoritate postea* quoniam solvenda, reituri in Monasterium curam suscepit, ac supplicem libellum Innocentio VIII. tandem porrexit, ut à possessione onere liberaretur, quod autem ipse post riduum ad sedem suam pergeret, refert ibidem his verbis (f): "Sublimis Aethiopia,

D "quorum expensis sunt quasi ad decem milia annorum, pro hospitibus, atque pro Abbate prementibus servuntur, quod omnes proci dubio mirantur, confutur. Si hospitæ, ac Abbatis aliorum in tam exiguo tempore, cum sum adhuc è procellis ictus, sic amplas structuras habere, cur non & ipsi Ministri, ac ipse Deus decemiorum culmine effugere debent? Pater Innocenti, Ego Bonifacius, qui abscuram, & nullus nominis Abbatiam è stercore cum paternis fortis, & sedibus, tunc extruxi, in retributione liborum, ac parum mihi proxima adepti, per postremum deditur raptor. Reditus, in parietes, & in usus Deorum, impariendi, per hujusmodi pensionem, quod la-

c c c

n cry-

(f) Lib. III. Epist. III.

*Phœbe diu, totumque felix patiens insultum,
Nam sevens tenti criminis alter eris?
Phœbe, non inquit feris, sed quibus Marfia vultus,
Pelle teget gladius perfusus ille fuit.*

Hæc omnia simul edita fuere Taurini per Franciscum de Sylva eodem anno MDXXI. Attamen si vera loqui velimus, intemperantibus adhuc probris, convitiis, maledictis, tertio quovis ferme verbo referta fuit, ut non Apologia vocari debeant, sed arma-mentarium jurgiorum.

Præter cunctas superiores anno Maphei Vegii Opera, primus, Franciscus Galusius, ejusdem poeticon fuit in lucem protulit, nempe *Pompinæ, Epigrammata in Rustici, Convivium Deorum, & Comen ad Salvatore in Sepulchro possum*, anno MDXXI. typis Johannis de Callistiano Mediolani. Id testatur memoratus Philippineus in prævio Endecasyllabo, in quo Vegium laudans hæc ait:

*Te Romanæ genuit, Vegi, Theatra,
Te Latine genuit nobis Juvenatur
Præceptum; quantum gravis, differens,
Et finitæ fuerat Vegi; Comenæ
En sumæ & trachitis tunc relinquant,
Quæ sit & trachitis erant repelle,
Francini auxilio, manique largæ.
Debit ergo tibi, Vegi, juvenatur,
Debit Galusio finit, labore
Cujus illa Viriæ volas per ora.*

Publii quoque juris fecit Gasparus Mediolani anno MDXX. Oratorem, quam Jacobus Aniquarus considerat, eum Ludovicus XII. Galliarum Rex, & Dux Mediolani de Venetiis triumphavit, ac præ modica celabatur privato in sermone leptomus; hoc cum ipsemet Franciscus innotuit in penultima Editioni Epistola ad Philippum Bononiam Laudensem, *Manaster Divi Biffini Conventu oram*. Itaque amantissimus studiorum patronus & cultor fuit Gasparus, ac prout merito à literis illius temporis viris celebratus, veluti Urbis nostre ipsamque lumen. Unum profecto Lascium Carium, qui in Sylva fuit (i) Franciscum Calphurnum (Gasparum) effusit commendos, his carminibus laudem obligat:

*Unus post veterum longa volumina
Constantem sequatur vocis Boetium.
Pia, Consilia, Aris, Scientia
Ullum non trivialis tenuerit partem.
.....
O Divum domus, o patria mi inclyta,
Patres, o pueri, visque pullula
Culmen grandis binuam Mercenarium,
Franciscum meritis dicite laudibus,
Franciscum inmodice tollit honoribus,
Franciscumque piis elegat frondibus,
Et myrto, aut olivæ, siue volubili
Exornate bidera, siue apii magis
Sero, seu diadema hæmonis apparat
Daphnæ, quæ propria est Laureæ Apollinis
Cantat thespisari tempus Musici.*

Senex obiit, sed quo anno, designare non valeo.

(i) Lib. VI. fol. 119.
(2) Tom. XVI. Ret. Ital. col. 492;

BERNARDINUS DE BUSTIS.

Prodiere hoc anno à nobis prælis nonnulla. Opuscula Bernardini de Bustis, quem à Bustis, Mediolanensi Oppido, denominatum, perperam confessor Scriptores non pauci, inter quos etiam Wadingus, eum vocant à Bustis; oram enim proculdubio Mediolani duxit ex illius Bustorum familia, quæ à vetustis temporibus in Urbe nostra florebat. Siquidem *Annales de Bustis* consensu legimus in *Annalibus Mediolanensibus* (1), ceteris Nobilibus, expulsi à Populi fidei anno MCCLVIII. Cl. Joh. Stenius de Scoria, ejusdem Patrem Laurentium hujus Metropolis Decurionem, inter aditæque nobilissimum Jurisperitorum Mediolanensium Collegio Equites (m), enunciat, ac fuisse ait ab anno MCCCCLV. ad MCCCCLXXVII. Sed nullo digniori testimonio uti possumus, ipsemet Bernardinus, qui Sermone IX. de *Conceptione Mariæ* (n) hæc habet: „Cum effusa

„quadam die cum perissimo in utroque Jure, Damiano Laurentio de Bustis, quodam Patre meo, „qui fuit de Collegio Doctorum Mediolani annis „XIII. interrogavi, quid teneret de Conceptione „B. Virginis? & ipse mihi respondit, quod indu- „tamter credidit, ac credendum erat, ipsam sine „peccato originali fuisse conceptam. Spreta pa- „terne domus, Mundique totius oblectamentum, Sera- „phico S. Francisci Ordini nomen dedit, rigidiorum.

Fratrum Minorum de Observantia vitam amplexus. Quo tempore religiosum hoc Institutum profusus fuit, licet filioz Wadingi *Annales*, facile amem esse ex illis colligere; Ubi enim ad annum MCCCCLXXIX. narratur, perperamque Canonicum in Legum Oppido constitutis coepisse, atque, indoctos in illud fuisse Alumnos S. Francisci, Christophoro Varrio, tunc Vicario Provincie Minorum Observantia, possessionem capiente anno M CCCCLXXI, hæc hæc subjuncta legimus: „Hic suscepit habum Bernardinus à nobis, atqueque „bibliothecam, quæ magni Festum meruit, ex bo- „ne instructa, ad nihil rem rem redacta est, „haque, nonnisi post hunc annum, sub S. Francisci vo- „calle sacram militiam inchoavit: Cuius tamen præ- „claris pietatis & doctrinæ exemplis emicuit; cum- „namque per eam ætatem celeberrimo quælibet agnator de Virginia Beatissime Conceptione, *Vincenzo Bar- „della*, ut videmus, vulgatis libellis elasticum canen- „te, ad infensam ejusdem candori opinionem propa- „gandam; Bernardinus de Bustis contra interpositus fletit, favorabilem Virgini sententiam voce ac scri- „ptis defendens; quin etiam illustres secutus vestigia

Leonardi Nigardæ, à quo recenter editum fuerat Immaculata Conceptionis Officium alterum ipse ex integro confudit, obtrusitque Sixto IV. Summo Pontifici, præfixit eisdem Elegi, cujus hoc est initium:

*Non suis Amistis, Pater o Sanctissimè, quicumque,
Sed neque venturis forte dubus eris,
Te magis, intolla præsenio Virginis optans,
Et laudes ardens magnificare suas;
Namque sui totum Conceptus sumus per Orbem
Pandeat Officio, Sixti Beate, tuo.
Laudatur patri unquam fardas cruce,
Cerberæ nunquam subjacuisse jugo tre.*

Laudat subinde illius pietatem, quæ nimis liberè de- clamantibus quibusdam contra morem virginæ origi- nis, fræna iniecerat, Immaculata Conceptionis Fe- lium diem, etiam per sublequens Officium Officio celebrandum concedens. Denique rogat, ut hæc etiam laborem suum, non tam benignè excipere, „

quum
(m) Chron. Cellig. Equitum, Judicium &c. num. 123.
(n) Matul. par. 27.

quam approbare dignetur, quemadmodum quoque obicitur, expedit à Sixto IV. Brevis Litera anno MCCCCXXX.

Lucea Wadingus hae Sixti Literas ad illum animum recitans, hae scribit: „ Invaluerat plurimum, „ hoc tempore devotio erga Immaculatam Conceptionem Beatae Virginis Mariae, & libenter omnes „ concurrere ad celebrationem huius Mysterii. Vi- „ sum est Bernardino de Boli Mediolanensi Officiario, „ à Leonardo de Nogroliis compoſitum, & à Sixto „ conceſſis Indulgentiis, uti ſupra narravimus com- „ mendatam, non adeo ab omnibus probati, aliud- „ que proinde conſcriptis, quod eidem Sixto expo- „ ſuit, ut recitari juberet, uti ipſe non ſemel enar- „ rat. Permiſit ille, non præcepit, ſed recitantibus „ lucrum non propoſuit Indulgentiarum. „ Porro in „ editione huius Officii, quæ peracta eſt Mediolani hoc „ anno MCCCCXCII., impreſſa poſt Breves Sixti IV. „ Literas, illa leguntur: „ Reverendus Pater Fr. Ma- „ theus de Novaria Ordinis Minorum, dum eſſet „ Conſiliarius in Curia Romana Reverendiſſi Pa- „ tris Fr. Angeli de Clavaſo, Vicarii Generalis quo- „ ad Fratres de Observantia in partibus Giſmoniani, „ exiſtens coram Sanctiſſimo Domino noſtro Sixto „ quarto Summo Pontifice, dixit: Placeat Sancti- „ tati Vreſtræ, quod celebrantes Officium Conceptionis „ Beatae Virginis Mariae, editam per Fratrem „ Bernardinum de Bulli, habent eandem Indulgentiam, „ quam Sanctiſſus Vreſter conceſſit celebranti- „ bus Officium Domini Leonardi Nogrolii. Summus „ autem Pontifex reſpondit: Non ſumus contenti, „ & deſider Benedictionem ſuam. „ Nihilominus, „ petiſſe illud Bernardinum, ac prævaluiſſe Leonardii Offi- „ cium, teſtatur idem Wadingus. Quod quidem con- „ tingere poſſuit, reſponſum ſe ſe amari, propter ob- „ ſcuro mutationis hominum, gentium. Ceterum, adeo „ runc acceptos omnibus ſibi religioſis iſte Bernardini „ labor, ut necdum elapſo Biſeſſi, recitandum fue- „ rit hoc Officium, una cum Miſſa, quibus præmiſſa „ hic Auctor novum à ſe compoſitum opus, *Eſtendi- „ rium nempe de Immaculata Virgini Conceptione.*

Aliterum in appellatione huic Officio eſt al- „ terum Nomina Jeſu, ab eodem Bernardino compo- „ ſitum, quemadmodum clare indicat Epigramma in- „ calce excuſum, cujus poſtrema hæc ſunt carmine:

*Ad ego, Senſus Patris pia geſta ſecutus,
Gratuler & clari nominis eſſi comes;
Nam talis Italiam viris velut ipſi per omnem,
Officio, hoc toto Numen in Orbis ſeram.*

Subſequentur LXIII. Capita verſuum Italicorum in- „ laudum Beatiſſimæ Virginis, ad quam poetico metro „ commendandam ſuccenſus fuerat ab ejuſdem Ordinis „ Fratre *Samuele de Caſſini*, ut ſuo loco enarrabimus. „ His adſciſci plura alia itaſica carmina ad pios in cor- „ dibus Fidelium excitandos affectus, etque inſcripſit: „ *Teſora ſpirituale.* Verum, in pretio eſſe poſſita de- „ bet eorum pietas, quæ elegancia.

Antequam hinc manum referam, commem- „ rare opus eſt, neminem tunc temporis virilius pe- „ gnaſſe, quam Bernardinum noſtrum, pro ſtatuenda „ pia perſuſione Immaculate Conceptionis Beatiſſimæ „ Virginis; novem namque prolixos doctoque Ser- „ mones ad eandem firmandam impendit, in ſuo *Marioli* „ ſæpius recolo, momenta omnia rationem, auctori- „ tatem, atque exemplorum, in iſis egregiè armans, „ quæ adſervatorum argumenta proſus evertire poſſe „ arbitrabatur. In poſterum illorum plura interſcici „ de pietate Mediolanenſium erga hanc digniſſimam „ Virginem, & miracula narrat, quæ in hac Merro- „ poli peracta ſunt, ad vividius excitandam in Civium „ noſtrorum animis huius Myſterii religionem. Ego ad „ eandem decerpam, quod aliſquid hitorie ſapit. Ait

Tom. I.

A igitur in prima parte oleimi Sermonis: „ Devoſiſ- „ mus Princeps Dominus Azo Vicecomes „ Dominus Mediolani, qui fuit Patrum primas Ducalis „ Mediolani, Domini ſcilicet Caſthermi Viceconi- „ tis, Eccleſiam five Capellam pulchram fecit penes „ ſuum Curiam ædificari, quæ nunc communiter ap- „ pellatur, *Sanctus Gervasius*, quam Eccleſiam „ conſecrari fecit ſolemniter à multis Episcopis, ſub „ titulo Immaculate Conceptionis Virginis Mariae, „ præcepitque, ut per totum Dominum ſuum om- „ nes facerent Feſtum in die Conceptionis ejuſdem „ Ordinavit etiam prædictus Princeps, devotus Fra- „ trum Minorum, ut certus numerus ex eis Fratri- „ bus ibidem moraretur, qui die noctaque divinis „ Officiis deſerviant, Immaculatam Virginem la- „ daret; ac propter hoc certa ædificia criſi fecit, „ & uti Fratrum depurari. Poſt mortem vero ip- ſius Domini Aazonis, incluſa dicta ædificia cum „ eadem Eccleſia, in Curia Ducali, & non valen- „ tibus prædictis Fratribus ibidem commodè perma- „ nere, ac Feſtum prædictum celebrare; ex Oedi- „ natione Illuſtriſſimæ Ducis primæ Mediolani, „ prædictum Feſtum Conceptionis tranſlatum fuit ad „ Capellam Beate Virginis Mariae, quæ ſua eſt in „ Eccleſia S. Franciſci, & ſimiliter conſtituta fuit „ per prædictum Dominum Azoem; unde dicta „ Ducalia præcepta Reſtoribus Communis Medio- „ lani, ut per Collegia, five Paraſicia annis dictæ „ Civitatis, fieret Obſatio de comuni pecunia ad „ Capellam prædictam Beate Virginis, ſtram in „ Eccleſia prædicta S. Franciſci, cum interdicto cau- „ ſarum, & de tanta quantitate, quanta & quem- „ admodum fit in Feſto S. Barnabe. Hanc etiam „ Ordinationem ſervari fecit tempore ſuo Illuſtriſ- „ ſimus Dux Philippus, & incluyſus Princeps Fran- „ ciſcus Sforza Vicecomes, ut in eorum Literis, ac „ ſuam Reſtoribus prædictis directis, plenius con- „ tinetur. „ *Marioli* illud primò impediendum Me- „ diolani curavit ipſemet Bernardinus, dicacive Ale- „ xandro VI., Summo Pontifici, anno MCCCCXCIII. „ Fr. autem Dominicus Ponzone ejuſdem Ordinis, qui „ ibidem appellatur *Predicator Apoſtolicus, Theologus* „ & *Poeta præclarus*, deſectus à Generali ſine Ordinis „ Vicario ad librum huic perlegendum, ac ſententiam „ de illo ferendam, eam carmine expreſſit, cujus hoc „ eſt initium:

D *Bernardine ides, Buſſina à gente vetuſta,
Ti talis Omnipotens veneranda ad ſepta Mithram,
Hæc opus ut ſrueres, nec te pro munere tanto
Gloria parva manet; toto celebrabitur Orbe
Iſte liber &c.*

Non minori ſtrepitu agitata eſt altera quæſtio „ Seculo XV. habente, quæ hie brevier perſtringam. „ *Barnabas Interrompenti* Ordinis Minorum, cum Pe- „ troſi Apoſtolicum concionandi munus exerceret, vi- „ deretque omnem pauperum ſubſtantiam per Jado- „ rum intolerabiles uſuras exhauriri, primus omnium „ excogitavit, *Montem, Pietatis* appellatum, erigere, „ à quo, per mutuum pecunie, corundem indigentia „ ſubveniretur, accepto pignore, ac detento denario „ in ſtipendium Miniſtrorum, qui pro operiſ inter- „ ferrent; idque etiam ſeculiſſime implevit, ut ſuſe nar- „ rat Wadingus ad annum MCCCCXXIV. (o) Pe- „ rubinum exemplum imitate ſum quampſures alie Ur- „ bes, in quibus fluxum ſunt *Montes Pietatis*, ac- „ cidente Summorum Pontificum approbatione, Pii II., „ Pauli II., Sixti IV., atque aliorum, quod idem Au- „ ctor enumerat. Clam vero detractis expenſis, ſtipen- „ diſque Miniſtrorum, alie ſuperſerunt pecuniam, quæ „ varie pro locorum conſuetudine diſtrahebatur, ubi- „ que contentiones exortæ ſunt, pluribus tanquam uſu-

E *dd d rariam*

ariam rem hanc damnanibus; alius autem, labia omnis experiri iussit; eoque processit contradi- cendi invicem ardor, ut decrevis Apollolicis contro- versis sacra decerneret. Mediolani quoque non le- vis acta est discipulatio; *Fr. Niccolò Barozzi*, Ordinis Eremitarum S. Augustini, regularis Observan- tiae, cuius praefatum mentionem agit Torellus in- dultu Augustini, cuius ad annum MCCCCLXXVII, Teatatum compulsi, editionem postea Cressone ad- versus *Alonsum Fortis*, illumque dicam *Neuren- diffino Dionisio Gervasio, Admoniti Episcopo, & An- drea Christy Episcopo Cardinale dignissimo, Episcopi Mediolani datis Calendis Junii MCCCCLXXIV*, at- que inscripto in fronte titulo *De Alense Insuperbia*. Contra hunc Auctorem scribere aggressus est *Ber- nardus de Bisti*, typis vulgato Opere in hac Urbe anno MCCCCLXXVII. sub hoc nomine: *Defensorum Augusti Patris contra fignem omnia amula falsitas*; atque illud obtulit Reverendissimo in Christo Pa- tri, ac *Dionisio D. Bernardino Sarsinensi Romano Feustis, iussu Sanctae Crucis in Hierusalem, Pre- biteri Cardinalis Dignissimo*, atque S. altissimi Do- mini nostri *Alexandri Papa Sexti, & Apostolicae Si- dis Letore de Latere*.

Qui fuerit exius huius ferocis dispositionis, ex utraque parte à doctissimis simul & piissimis Viris agitate, notior est, quam hic debeat re- ferri. Siguerem Leo X. etiam Constitutione anno MDXXV. litteras omnes compescit, quasque modum, quo licet & abique usum periculo, erigi, neque, administrari possint *Abbatibus Pictavis*, indictis imper- bitum excommunicationis lata sententia poni in, qui contra de cetero predicare, seu disputare verbo, vel scriptis ausi fuissent. Extat hac *Constitutio in Romano Bullario* (p.). Longè tamen antequam Pon- tifici decreto hac controversia dirimeretur. Char- tas Mediolanensium Civium, facientis publica auctoritatis Bernardini Pictavis, Bernardini de Bullis, Dominici Pontorum, aliorumque Fratrum Minorum, liberali sum pecunia conculcat ad *Alonsum Fortis* in Urbe nostra condendum, itaque sub finem Se- culi XV. subdito pauperum panem, Ludovico Maria Sforza, Mediolani Duce, Paucissimi sui auctoritatem interponere. Quospropter Iohannes Bissius in avaro Feneratorea invectus, pius hoc opus laudavit Epi- grammate, quod inter ipsius Carmina, Mediolani simul impressa sub initium Seculi subsequenter legitur, atque ita incipit:

*Tortoris fides, & nigri quarite Diti
Regna, quibus diti sanctoris usus erat &c.*

Verum, ut ad historiam literariam revertar, animadverto, innotari in *Regis Ordinis*, in quo deservimus nulli per varias huius Urbis cumini Minus- tium Concomitantes, *Bernardinum de Bisti* obisse, apud quem in *Mediolani* Oppido anno MCCCCLXXX. Foris ad ab aliquo recitante Scriptore additu- fuisse, manifestum fit, ex Epitola ejusdem Bernar- dini, huic libro praefixa, quae data est *Mediolani, gratie C. I. Februarii MCCCCLXXII*; itaque hoc Seculo expirante, adhuc in vivis erat Auctor hoc perantissimos. Eadem Cardinalis *Bernardino Cara- s p. 1*, qui usque ad annum MDXXII. vitam pro- duxit, dicebat suum *Rosarium S. monachum praedi- ctum* idem Bernardinus de Bullis, teste *Oldoino in Vita Alexandri VI.* (q.). Primam huius libri edi- tionem non vidi; ea tamen censenda est, quam re- fert Ortelius in Appendice sui Opera *De Origine, Typographiae*, quoque peracta est Venetiis anno MCCCCLXXVIII, atque indicio esse potest, vitam, ab hoc Auctore fuisse productam ultra illius Se- culi

A exitum, quemadmodum in fuis Medii Aevi Biblio- theca tradit Albertus Fabricius. Celeberrimus Bernar- dinus Balthus Lincius Curtius (r) carmine, ad formam Italicorum Epigrammarum composito, quae frequenter illa etate fuit; sed methodus ista sublequen- tibus Seculis sectatores non habuit. Cum Padagogum poëta redolens, quam Poetam; certe illius nume- rat inter vicia nondum exortos poëtos Cressimbones (C), *monstrum* cum vocans corrupti Seculi quini- decimi.

Edita etiam est hoc tempore Mediolani, *Lucas Pbarfata, à Cardinale Monticello, seu Monticello* in Italicam linguam poëtico metro conversa. In cal- ce libri ista leguntur: *Explant liber Lucas Carda- bensis, Poëta clarissimus, translatus per R. in Christo Patrem, & Dominum L. de Monticello, Cardina- lem dignissimum*. Quis esset, aut quo tempore floret memoratus Poeta, Cl. Marius Crescimbonus (t), post evoluta diligentissime vetera monumenta, candide scribit, procul se ignorare, ac nihil quoque

B ab eruditissimis, quos consuluerat, Viris retine- re potuisse. Contra verb Perilegimus Antonius Orlandus (u), refert editionem, Roma hoc eodem anno peractam, cum hoc titulo: *Lucas carmenal fatus, Italici, fidelissimè indicat*, quia esset Au- thor italice carminis, inquit: *Monticellus, Orla- vianus Romanus, ab Innocentio II. creatus Cardina- lis anno MCXXXVIII*. Quam inconsideratè tamen, id protulerit, nemo non videt; *Exare* namque, Innocentius II., non modò Poësis Italica cen- tra non erat, sed ipsa etiam vernacula lingua, nondum, infansibus Italica soluta, vix inceperat balbu- re. Præterea in nostro exemplari, non *Ori- vianus*, sed ex impressa ab litera L, aliud Auctori nomen fuisse aperit colligitur. Itaque, adhuc in- obduco versatur: Porro, cum de *Cardinali M- tucello* alium viderem in *Oldoino* silemum, suspi- catus eram, Mediolanensem cum fuisse, itaque inter Cardinales Ecclesiae Ambrosianae commemoravi, si quidem in Urbe nostra, *M. de Monticello*, nobilis Familia hic etiam temporibus vixit. Evanuit tamen fulgus, cum verba relegerem impressi codicis nostri, quibus dicitur *R. in Christo Patre, & Domino* (eo enim, titulo tunc familiari, donabantur Episcopi, alique primarii Patres Ecclesiae Romanae).

C Alterum *Monticellum*, nomine Dominicum, Monachum Vallumbrosanum, memorat ibidem Crescimbonus, à quo translata fuisse, ostendit per sedes singulas carminibus, in Italicam linguam Epistola *Orlandi*. Opus illud, nomen manuscriptum apud nobilissimum Equitem, & Praefulum, eruditore eximia centum Marchionem Philippum Monium, à se in- spectum testatur (x). Mihi comita illud ostendere, Medio- lani iam editum sub initium Seculi XVI. hic verbum *Epistola del famosissimo Ovidio vulgare in octava rima inferiata*, *Invenimus et libello delle Epistole di Ovidio vulgare in rima per Messire Dominico de Monticello Tifosano*. In calce: *Impressa Mediolani per Zanotto da Castiglione MDXXV. die XX. Novem- brii*. De tempore, quo usque floruit, cum nihil ita- tuti securè possit, censui Crescimbonum, assignandum exitum Seculi XIV. ante initium sequenti; barbaries namque istius, scriptis illis ante expolitum iudicio vocum, atque elegantie cultu italicam Poësim, fa- tis dilucide ostendit.

D E Alterum *Monticellum*, nomine Dominicum, Monachum Vallumbrosanum, memorat ibidem Crescimbonus, à quo translata fuisse, ostendit per sedes singulas carminibus, in Italicam linguam Epistola *Orlandi*. Opus illud, nomen manuscriptum apud nobilissimum Equitem, & Praefulum, eruditore eximia centum Marchionem Philippum Monium, à se in- spectum testatur (x). Mihi comita illud ostendere, Medio- lani iam editum sub initium Seculi XVI. hic verbum *Epistola del famosissimo Ovidio vulgare in octava rima inferiata*, *Invenimus et libello delle Epistole di Ovidio vulgare in rima per Messire Dominico de Monticello Tifosano*. In calce: *Impressa Mediolani per Zanotto da Castiglione MDXXV. die XX. Novem- brii*. De tempore, quo usque floruit, cum nihil ita- tuti securè possit, censui Crescimbonum, assignandum exitum Seculi XIV. ante initium sequenti; barbaries namque istius, scriptis illis ante expolitum iudicio vocum, atque elegantie cultu italicam Poësim, fa- tis dilucide ostendit.

(p) Tom. I. fol. 49, edit. Rom. anni 1619.
(q) Tom. III. col. 170.
(r) Lib. V. Epigrammatum.
(t) Comment. Vol. I. lib. VI. cap. VII.

(x) Ibid. cap. XIV.
(u) Orig. della stampa pag. 108.
(z) Vol. II. pag. II. pag. 111.

ANNO MCCCXCIII.

BERNARDUS BELINCIONUS.

Inter Italice Poëticæ cultores, qui in Aula Principis Ludovici Maris Sfortie frequentissimum verfabantur, & quorum plures magni nominis enumerat Clar. Franciscus Xaverius Quadrius, in suo insigni Opere *Della Storia, e della Ragione d'ogni Poeta* (a), non potremo loco recedendum est Bernardum Belincionum; quamvis enim in suis carminibus festus sit rursus illud lingue vitium, quo tunc inficiebatur Civitas nostra; nihilominus in iidem tendenda, inque acuminis ac lepore exornanda, Poëtam se ostendit, excellenter præsertim in iocosis, facientibus argumetis. Patrii forentissimi, celebri fama præstantis ingenii id pro meritis est, ut ad Ludovicum Infansium Duce Mediolanum evocaretur. Nec sterilis, vacuæque fuit Principis amor, quemadmodum, infelici Poëtarum conditione, pluribus contigit, quorum virtus, ad oreis plausum insignita, in egestatis dolore, ac sordibus marcescit. Singulem Belincionus benignissimè excepit, atque in deliciis habuit, munificentiam Ludovici lesit, tanta largitate erga se effudit, ut pingui opum censu, & honorum gloria donatus, in hac Metropoli, egregia cum laude ac splendore floruerit. Quin immo, erit *Pauli Nigri* (b), addidit Ludovicus, tot congestis in ipsum muneribus, illud etiam publicum testimonium benevolentie, famæque de huius viri præstantia conceptæ opinionis, ut nempe inter magnificam pompam, Istitiumque Sponsalium Isabelle Aragonie, quibus celebrandis amorem ingenii sui elegantissimum Belincionus impendebat, eundem Poëta Lauro propriis manibus coronaret. Non diu tamen frui licuit huic Vati forte tam prospera; anno enim MCCCXCIII. è vita sublatus, extemporaliter relictus, exhereditatus Poëta, vel peregrinus est, vel brevem Sepulchralem inscriptionem amico suo condidit *Franciscus Tancius*, quam reulte quidem laudatus *Nigri*, sed absque nomine Auctoris; Ea verò, ante opera Belincionis impressa, sic legitur:

Bernardus Belincionus Florentinus

*Animum Cæsum, Corpus Saxum, Fatum Mundat,
Opus, quod Ludovicus Sfortis, Ingeniis fovem, dedit,
Panperes, Amicus, & Amamus tenent.*

Ita etiam post obitum huius Poëte curam suscepi schedæ omnes colligendi, quæ ipsarum consueque in illius scriptis iacebant, effecitque, ut integrum ejusdem carminum volumen typis nostris excusum hoc anno prodiret, sub auspiciis ipsiusmet Ludovici, qui Belincionum fuerat Mæcenas, & Pater. In Epistola nuncupatoria, italicè scripta, Tancius Ludovicum laudat, quod plura Mediolani sacra & profana, ædificia magnificè curaverat, ac præsertim, ad Franciscum I. Sfortie Gentorij sui memoriam omni avo conservandam, Coliseum Simulacrum erigendum curaverit: Commendat eximium illius amorem erga lucratos Vires, & studia amœniora, ob quæ nobilissimum promovenda, Belincionum ad se pertraxerat, ut vernaculæ lingue fuit flures in italicum nostrum, Poëtam inferret. Deum indicent, quantum diligenter laborisque ipse conculcavit adoranda edendique, huic carminum collectioni, non tam ut Principi gratum fieri faceret, sed etiam ut immortale apud posterum nomen Amico dignissimo compararet, cuius

A lateri per plures annos adhaerens, familiaris ejusdem consuetudine fructus. Subdit postmodum fuisse, Epilogum superius relatum, atque alterum italicè versibus descriptum, quæ ipse Belincionus titulo appendenda paraverat.

Nonnulla ad Historiam spectantia, quorum mentio ipsarum inferiorum Belincionis carminibus, ostendit nos censui. Preterea quædam prope Vigintiæ nescit tunc Opusculum sibi delegerat Ludovicus ad venationis oblectamentum, ibidemque dignum Principe domicilium considerat. Itaque ut perennis memoria extaret depulsa ab agris sterilitas, locique olim infirmis ad amementum, & delectationem, ejusdem insit in albo marmore aureis characteribus celebrare Epigramma, quod etiamnum legitur, assensum unum ex lateribus magnifice illius domus:

Vultis globis fui, nunc sum distincta tellus.

Cur tibi quæ sfortiadum nec pignus dextra colit.

Mutatæ sibi facies, mutavi nomina; Vult

Dietior, dicor nunc ego Sfortiosa Opus.

Auctorem hujus Carminis fuisse *Hermolæum Barkorum*, coevis hic testis confirmat, qui illud etiam in italicum Epigramma convertit, Sforticia hæc dicitur, ut alibi monuimus, ejusdem Ludovici munere, adferens postmodum in doctum fuit *Georgio S. Marie Graziarum*, Ordinis S. Dominici.

C Paulo ante reclusi, ad Ludovicum erectam Patri fuisse vultis molis statum, quæ illius vultum, atque habitum futuris statibus indicaret. Addere nunc lubet, opem cum fuisse Leonardi Vinci, atque ad Franciscum I. Sfortie tumulum collocatam, ædificatam, Epigraphic, quæ ex manuscripto Volumine antiquiorum Inscriptionum Mediolanensium, in Bibliotheca Monasterio S. Ambrosii servato, desumptam hic refero:

Quisquis Celsæ Principis vides, asis.

Franciscus, Auctor Sfortis sacre Majoris,

Ille illi bello est maximus, tuus major.

D *Fortuna alumnus, redditum Alberti nomen,*

Postquam aureum Urbis sceculum tulit scquiri,

Par, gentium Vultor, Nomen, Quirinoque,

Pietatem amat Mauri, ac opus Leonardi

Vinci assinat. Vultus tibi abesse, & gaudere.

Verùm, communi rerum humilitatem luto, non tam velligis insignis hujus simulacri, sed memoriam ipsam vetustas deleret.

Johannis quoque Galeatii Vicecomitis primi Ducis Mediolani, à quo Ludovicus matrem gentem traheret, cineribus nobilibus collocandis mentem intendit, adeoque tumulum construendum fuisse cæ omniæ artis elegantia, atque ornata, qui mortui simul ac vivi Principis majestatem receret. Preterea fuit Belincionus operi curandam, sequens nos invenimus italicum Epigramma, Episcopi nomine, magnifico parati sepulcro:

Qui dormas te famosi, & sacre spolia
 Di Giovan Gileato primo Duce,
 CV'è di Vissone ancor la prima luce,
 Unde ogni esempio di virtù si toglie.
 O fortunata fossi, ove s'accoglie
 L'alto valor di quel, che in Ciel riduce,
 Di cui la vita, a dir classem conduct:
 Chi semina virtù fama ricoglie.
 O quanto invidia fusti Morte allora
 Al ben d'Italia, qual per forsi spessa
 Era silenziosamente a tanto Nunc.
 Or Ludovico il suo parente enera
 D'un bel Sepulcro, e Staris gloriosa,
 Unde hâ sua fama a risonar le piume.

Hinc enim discimus, et Leonardus Vinci mirum
 in hac Urbe specimen datum ingenium, ingenique,
 cum publica celebras ageretur Nuptiarum Johannis
 Galeatii Sforza cum Isabella Aragónica. Siquidem
 inter ludicia Theatri spectacula, Caelum effinxit,
 atque in eo sepe Planetas ita versatiles, ut in suos
 revoluti orbis alternatim succederent, habitoque.
 Numinum, quæ referebant, distincti (delictis
 sub eo periti musica Viri) Sponsorem Ducum
 laudes canerent, quas vario Poëta genere descripserat
 Belincione. Extat inter ejus Opera perclara,
 mentio ingeniose hujus machine à Vinci elaborata.
 De hoc ingenio Antiche, cui plurimum splendoris ac
 commodi Civitas nostra æternum debet, præsertim
 ob Aquas ex Abdis summe ad montem deductas,
 ubi jam diffusæ: plura verò de illius vita, & obitu
 adnotavit in suo De Scripturis Florentinis volumi-
 ne Julius Negri.

Centum, in commendationem Belincione, quem
 nostrum jure aliquo appellare possumus, cum in Me-
 diolanum, alteram suam patriam dulcissimam vocet,
 Marius Crescimbenius in illius laudem (c) id unum
 refert, quod celeberrimus etiam ejusdem Poëta,
 Alfius Pulci scriptum reliquit, videlicet se in
 propriis criminibus iudicem, aut laudatorem, ne-
 micem optaturum, præter hunc Virum:

Non sien dati miei versi a Vero, e Tocco;
 E Ista sì Belincione, che offensi, e lodò.

GASPAR VICECOMES.

Florentino Vati alterum Mediolanensem adno-
 timos, nobilitate ac doctrina clarissimum, sempe
 Gasparum Vicecomitem. Qui foret illius parentum,
 videlicet Gaspari, & Margarita Alciati conjugum,
 sanguinis & fortunarum splendor, genealogice huius
 Scriptoris enarrandum dimittimus. Literas persequor.
 Dominicus Macanotis Gaspari Vicecomiti in-
 scribens, ut diximus, Geographiam Perseum Lauro,
 in eo commendat, præter vernacula Poësis mitem
 Historiam ac fabularum peritiam, Eloquium
 mellissimum, ingenii acumen, utramque animi
 moderationem, sobriamque: « Vereretur equidem ac-
 cusetur crimine attentationis acculari possem, nisi
 adesset hac præclarissima in Civitate prudentissi-
 mi, literatissimique Viri, amplissima harum rerum
 testes, quorum commercio assiduo oblectaria, &
 quibus non minorem apud posterum, familiaritate
 tua, laudem tribuas. » Plura de ipso caris Lanci-
 mus Curtius, alterum ex suis sylvis (d) Gaspari di-
 citur; postquam eum ejusdem Domum Boni omni-
 bus commensum, illumque Patrem et Præsidium Bo-

norum omnium, præsertim Politarum vocavit, tro-
 dem Musi omnibus felix Regnum à propaganda ejus
 stirpe inspicitur, hæc scribens:

Sic dolus Pater ipsius dolueres
 Nator præbet, ut vebant Nipotes,
 Et quantum Proavi potentiora
 Aure, Sanguine, Marte, P'le, Periculis,
 Magna signa domus tulere in altum,
 Tantum vi ingenii Genus propaget,
 Extra eunam invidiam impetum furoris Ære.

Plura de insigni hoc Viro tradit Morigia (e) inquit,
 illum non tam Latina lingua, & Erratica, sed Gra-
 eca quoque, atque Hebraica plurimum excoluisse,
 adeo in quilibet eorum, ad ingeni sui exercitati-
 onem, sine feribere.

Edidit hoc anno Gaspar Vicecomes Rhythmos
 suos italicos, quosque obtulit Illi-firi Desanti Nae-
 las Vicecomiti Corriga, & datâ ad ipsam Epistolâ, in
 qua invehitur contra Momos, & Aristarchos sui tem-
 poris, qui nec humanis rebus, nec divinis parebant;
 ideo aut se jamdum in eo fuisse propositum, ut carmi-
 na hæc sua vel æterni damnaarentur tenebris, vel
 flammis pabulum ferent. Viduum tamen se profes-
 sor tasi Viri reverentem, cui nihil quamvis arduum
 denegare audebat, coactumque illa in publicum pro-
 dere, licet raptem confecta, & nativo Mediolanensi
 idiomate, per eam ætatem admodum infeliciter ex-
 arata. Eadem verò illius præfatio cernitur.

Cumque ut plurimum hi Rhythmi versentur in de-
 scriptis juvenum amorum suorum serie, inscribit
 sibi hæc in re fortasse acerbiter deplorat, & felici-
 orem hinc Carminibus exitum ad Nosci auspici-
 præstatur. Per compendium hanc Epistolam,
 remittit, cum ob sermonis insidii ruditerem ingratu-
 esse possit, si in calce recederetur. Quia esset Na-
 celus Corriga, quem Vicecomitem Gaspar appellat,
 discimus à Petro Candido Decembrio, qui ad ean-
 dem scribens, hæc ait: « Observavi parentem tuum,
 « Virum clarissimum, atque omni virtute præditum,
 « cuius nomen, ut tu possides, sic ego famam, glo-
 « riam, animo possideo, colo, veneror. Gaudia
 « itaque, et illi similes, non effuge tamen, sed mo-
 « ribus, denique omni virtute cunctis, & literis
 « studisque humanis, quibus illi delectatur,
 « non interiorum evasile. » Data cit hæc Epistola,
 Ferraris MCCCCLXVIII (f).

Igitur alterum Na-
 celus Comiti Corrigi filius erat, interque habuit
 Brestrem Elensum, mortuum anno MCCCCLXIX.
 telle Sansevino (g). Cur autem Vicecomes dicere-
 tur, idem Sansevino pandit, inquit, ad æ-
 ceptum eundem fuisse Ludovico Maria Sfortis, Duci
 Mediolani, ut in Vicecomitem Familiam illum ad-
 aptaverit. Imò cum expedita Roma foret Lega-
 tio ad perantatum, Ludovici nomine, obsequium
 Alexandro VI., in Posticum Maximum recenit inas-
 gurato, delecti fuerit Comes Johannes Franciscus
 Sansevino, Comes Franciscus Sforza, Natalus
 Corriga, & Jason Maynus, cum Marchione Herme-
 rete, Excellentissimi Ducis Germano, præclarum,
 illud munus implerent. Quamquam splendore illi
 actum sit, Romana, Extensio omnibus magni-
 ficentiam Legationis mirantibus, Absoluti Frensi, qui
 præsentem erat, accuratè narrat in suo Libello de Le-
 gationibus Italici Principum, ad Alexandrum VI.
 tunc missis, editæ Romæ hoc anno MCCCCLXIII.
 & Jacobi Antiquarii nomini inscripto. Clarus Ni-
 colaus non tam sanguinis dignitate, quam literis,
 Poëta rursus à Sansevino dictus, & à Decembrio lau-
 datus.

(c) Comment. Tom. II. par. II. pag. 186.
 (d) Lib. IX.

(e) Nobil. di 262. lib. III.
 (f) In Bibl. Antic. MS. num. 375. Epistolæ.
 (g) Famil. Illust. d'Italia pag. 377.

datus (h), quod non minis stricta numeris, sed fo-
lara etiam Oratione prelati; idque latine Epistola
adhuc superscriptis inter eas Decembri abunde testan-
tur; Crescimbem (i) edita ejusdem Opera cum-
laude recenset.

Duo ranteum ex hoc Gasparis Vicecomitis Libro
decerpenda censui; alterum est italicum Epigramma,
aut hunc titulum prestat: *Epigramma prius Ducis
Mediolani, qui testamento reliquit visceris, et in cur
S. Antonia Vienna (Allobragum), S. Jacobo Gallie
cor, reliquum Carthusia Papiæ, nec indignum
est hic referri*;

Del nostro primo Duca il corpo jace

Per una parte in questa oscura tomba,

Il Sancto Salvatore di Vienna impionda,

L'altra in Gallizia se riposo in pace.

Ad hora, ad hor la fama più vivace

Cresce nel Mondo, e senza in maggior tromba,

L'Alma volando al Ciel, come Colomba

Arde le piume in l'eterna face.

Dopo la dolce et manifesta morte,

Le membra per Europa furon sparfe,

Che Infuria non capea tanta ruina.

Contra Italia in quel punto Fempia Sorte

D'extrema crudeltà più che mai orse,

Ch'era per farsi in breve ancor Regini.

Qua religione permonus fuerit Johannes Galeatius Vi-
cecomes, ut S. Antonia Vienna Galizie parem fin-
gunt legat. Historie non memorant; id ei for-
tasse infuavit familiaris consuetudo cum Fratris
Ordinis Antoniani, qui Mediolanum inde vocati egre-
ris interfuerunt, *sa* ut ajunt, *tem* perculsi, in
Nobocomio prope Ecclesiam S. Antonii, nunc *Te-
remonio*, ibique moram traxerunt, donec Apostolica
Pii II auctoritate, Nobocomia omnia Urbis nostrae
anno MCCCCXVIII. in unum, *id est* etiamnum ap-
pellatum, & à Francisco I. Sfortis Duce, biennio
ante magnificissime conditum, coaluere. Porro Ber-
nardinus Corvus ad annum MCCCCGII. ultimas Johan-
nis Galeatii tabulas, superiore anno emendatas refe-
rent, statuisse illum ait, ut ad Sanctum Anthonium,
Viennensem delata visceris sepulchro inferrentur, cui
insculpta esset ejusdem insignia & imago, Antonia
in Ordinis habitu induta. Ceterum, quod ad Cor-
vum attinet, mirum est, quomodo varia legimus. Corvus il-
lud usq. cum Corpore Carthusia Papiensi postremis
tabulis relictum testatur; idque mihi etiam comper-
tum fuit ex authentico earundem exemplari, in quo
prescribitur, ibidem erigendum Mausoleum, in cujus
culmine effigies ejusdem, cultu omni ac corona Du-
cali ornata, sedentes conspiceretur, Corpore &
Corde intus recondito. Gasp. Vicecomes, ut vi-
dimus, nullum in Hispanias ad S. Jacobum Gallie
tradit: Incipitur vero marmoris inhaerens in Pa-
piensi Carthusia, ad utriusque testimonio peritos dis-
scit, h. verbis:

Constituit moriens Cor Vianum Allobragum;

Reliqua insula ad Gallieas deportari

In Ethius Divorum Jacobi & Antonii;

Offa vero in Canobio Carthusianum

Justa Papiam celsi testamento iussu.

Tom. I.

(h) Epist. CCLVII.

(i) In Comment. post II. lib. III. pag. 175.

(j) inscriptio hujus Epigrammatis sic habet: « Si fuisse
« certi Oroglogi pocius et potius, che con poco di
« artificio sempre l'araceto, roditando le ore, e
« molti cecchi de Finati, & de Belle, fondando quan-

A Jovius in Elogio Joh. Galeatii Vicecomitis Carmen
recitat, subscipimus calamo ejusdem Sepulchro in
Templo Carthusia, in quo clarè affuit, cor illius
non Viennæ, aut in Gallizia, sed Ticini in *Edi-
ficio Sancto Michaeli*, fuisse depositum:

Cum Ducis Anguigeri, variis divisa sepulchris

Membra cubant; sic iussu nemini, nam viscera, sepul-

Antoni, tua sancta Domus celebrata Vienna,

Cor Tienensis Michaeli, Carthusia Corpus etc.

Quid ergo in tanta Monumentorum, Scriptorumque
varietate statuerimus? Equidem non multum interit
illa diligentia scrutari; atque cum omnium una
vox sit, id ultima Principis voluntas decretum, pu-
tarem illum in pluribus conditis testamentis, seu
Quæstis (ut vocant) fuisse immutatam: Quæ verò
oblitiscitur, ignoratur. Scriptores nostri, Bodius, Co-
rius, Morga, Vienna tantum, & in Carthusia,
quiescere prius Ducis Mediolanensis membra co-
cordes narrare.

Ex altero italicum Epigrammate dignissimum, per
illum statum confecta jam fuisse parva gestatoria,
Horologia, quæ non tam horis, quam cursum Pla-
netarum, distique scilicet signarent, ac sonum ederen-
t; in eum comparat juvenem amore captem (1) his
versibus:

Hi certa occultata foras in te secreta

C *Parte del Cor, qual sempre si lavora*

De sera a sera, e d'una a l'altra ancora,

Che non spero la mente ever mai quata.

Legger ben mi poterà ogni discreto

Vista nel fronte, ave amor celato

D'offansa e di dolore il punto a fara,

E la cagion, e che rispor mi vieta.

L'amor squillettea feno il più lamento

Che spesso manda al Cielo, e a la fortuna,

Per disfogar gridando il fier tormento.

D *De le Feste annual non ne nostre una,*

Ma Planeti arando, e di spirore,

Eclipsati col Sole, e con la Luna.

Itaque, parva Horologia, quæ tunc aureis gemma-
tisque cupulis inclusa, in parietem mulieris mundi No-
bilium Sponsarum, ab Anglia quæstorum, rectorum
ferme annorum antiquitatem, pacisferum. Quando
autem, aut à quo inventa fuerint, non ita facile quæ-
sivimus certo decernat. *L'anonimo M. de Maun*, in
suo *D. Fiorerati inventis* libello (m), anonimi lu-
ces affert ad hæc tenebras discutiendæ; et testimonio
namque plurimum Scriptorem nixus, primum fuisse,
ait *Laurantium d. F. ulpore*, Florentem natum, qui
interceptato hætenus artificio Horologia confeceret,
Solis, & Planetarum cursum signantia. Verum, cum
Angelus Politianus, in Epistola ad Franciscum Ca-
sam, data Felsula anno MCCCCXXIV. inge-
nuos hujus Operis speciem, in Medicis servatum,
Palatio describens, hæc habuit: *Calendilla est qua-
drata, quæ per annis modo in actum deflexi assis-
tatur, altitudine ferè trium cubitorum*, compertum
fit, ad horologia grandioris mensura id perornasse.
Alterum, Florentinum pariter Civem fulsugni Man-
noui (n), *Franzescu Generinum*, mathematicis ce-
e e e librem

« do il tempo lo secreti. Questo Secreti è fido in
« persona de uno innamorato, che servando uno
« di lui predica Oroglogi, comparata le h. ore a quello
« de.

(m) Cap. XXX.

(n) Cap. XXX.

JOHANNES BIFFIUS.

Celebrior fuit latinus alter Poëta Mediolanensis *Johannes Biffius Præbiter*, cujus nonnulla carmina hoc anno typis nōstris editi ceperunt. Indiscipit istud hunc titulum: *Pœtæ Johannis Biffii in divi auctoris illius in Principis Ludovici*. Parcas enim in eo Poëmatæ inducit, vaticinantes omnia, quæ Ludovicus stordit, grandia Patriæ, Fratrūque exempla scelerum, bello, ac pace præclarissime postmodum gessit. Libellum item *Epigrammatum suorum*, adiecit, nuncupavitque Johanni Galeazio Duci VI. Mediolani; plena est Epistola prævia laudibus ejusdem, ac Patriæ Ludovici, quorum ope effectum fuerat, ut Metropolis nihil gloriæ invideret Urbis Romane; quo circa eam loqui fingit sequenti dilucio:

*Roma vetus redas, certate Principe, Mors,
Divitiis, populo, degente, Marte, fide.*

Muros nominat Biffius; inter cetera namque ædificia, quibus splendidi, ornatumque hanc Urbem Ludovicus effecerat, novis etiam moribus illam præciterat; quocirca in hæc carminibus recensitum illud beneficium sibi commemorat; quia, imò integrum in hujus excelsi operis laudem Epigramma condidit, ita cordiens:

*Urbe nova præfulget, Mauro reparato potenti,
Quis aeger hæc superis manibus digna Diti d'et.*

Plura alia Opuscula diversis temporibus vulgavit, parva tamen notanda, eorundem cum novem numero, in unum collecta, inque iterum perulo Mediolanensis commissa anno MDXII, exiguam libellum, conscripsit. Alteri ex eis inferret Carmines, seu Elegiam *Fantii Poëta Foroliviensis: De antiquo articulo Fidi, & de Ludovico Poëtarum, ad D. Ludovicum Gonzagæ Pontificem Mortuum*. Cui autem hoc Fantii opusculum suis carminibus immiscuerit, rationem ipsemet Biffius reddit. scribens ad Cardinalem Seducensem Mathæum Schiner, in Germania. & Langobardiam Pontificum Legatum; id enim factum ait, quod eundem sibi voluit Magistrum proposuisse, ut Musam suam nitiore cultu exornaret, his verbis: « Nonnulla forent admiratione daceris, quod enim aliena ad te misimus. » Ex hoc singularem meam, in societatem humanam silem colligere poter, qui *Fantion*, oculo falsa, sua laude (et) defraudam, qui Roma Sexti IV. Pontificis tempore floruit, & meis carminibus suo consilio nonnulli procul, a quo & arguam, & leporem, & exulta epistola, versus interere dicit, ut sua Venere non cacerent. « Satis tamen fuisse, si ex ante Seculi fontibus Poësim suam haurire conatus esset; quævia enim facilis è Biffii calamo vena fluere videatur, non ea tamen defecua, sibi que constans ubique manat, mixtæ cæno mixtae quondam lapilli evolvunt. Interim non abs erit alteram *Fantii Poëta* locutionem indicare, quæ aliter tam vidi in Catalogo manuscipio Bibliothecæ Bilefensis, de quo superius jam diximus, nempe *De Civitate Ludovici stordit ad Ludovicum XII. Rerum Galliarum*.

Inter hæc Opuscula, mentio, & laus occurrit rei, ad Ecclesiasticam Mediolanensem hiberniam pertinentis, ac firmè à Scripseribus nostris omnia, nempe *Canonicæ*, instituta à Magno Trivulzio ante Aram Beatissimæ Virginis Assumptæ, quæ adhuc superest in vestibulo Basilicæ Sancti Nazarii Mediolani. Insignis ille Gallicorum exercituum ductor, post coita in Castris præclarissime excelsi animi, ac militaris fortitudinis experimenta, pic-

tatis quoque sue peculiare monimentum postiora relinquendum curavit. Itaque magnifico semper Sacellum extruxit, illudque dicavit Augustissimæ Dilectæ in Christum Assumptæ; prædixit insuper, & annuum censum constituit, ut duodecim Sacerdotes, Canonicorum titulo prædixit, quotidianam Sacrificia, & preces in perpetuum Virgini Mariæ exhiberent. Hinc Collegio Archiepiscoporum prædixit, primusque hoc munus exercuit, *Franciscus Gulielmus Mediolanensis*, qui anno MDXII. Fetto die Epiphaniæ, scilicet ad metam deducta Johannis Jacobi Trivulzii pia institutione, sacris functionibus initium dedit, atque ad Altare prædixit Canonice ante Decembris Januam Sancti Nazarii, solemne Sacrum consecit. Inter ceteros Canonicos connumeratus est etiam hujus opusculi Auctor Johannes Biffius, lique rem totam carminibus, eodem anno vulgatis descripsit. Præter nonnulla ex eis proferre, ut inde palam fiat, pium hoc opus ecclesiæ inchoatum fuisse, quim ferat incipio marmoris insculpe, quæ etiam nunc legitur in fronte ejusdem Sacelli, atque à Carolo Tarno refertur (q) in hæc verba:

*Jo. Jacobus Trivulzius Marchio Viglioni,
Marescal. Francie,
Inter militares labores Religiosis observantissimus,
Sacellum hoc Assumptæ Virginis erexit,
& donavit
MDXII. die V. Augusti.*

Biffius enim, alter ex iisdem Canonicis, sexennio ante, typis editum præfatus opusculum inscripsit memorato *accorndo in Christo Patri Domina Francisco Gulielmo, Archiepiscopo prædixit Canonice, instituta ab Illustissimo D. D. Johanne Jacobo Magno Trivulzio, Principe clarissimo, & regii cæneris Galliarum Auctore sacratissimo*. Post Epistolam verò nuncupatoriæ Epigramma subiungit, in quo virtutem hujus Prædicti Collegio suo egregie commendans, hæc habet:

*Te dux magnanimi præfulgem dextra Trinitatis
Immortale deus Religiosis habet.
Nunc & Apostolicum numerum per fidele fecit,
Tradidit & largas, nobilis manus, opes.
Prædixit ista tuis nobis constantibus, & te
Prædixit tante prætulit officio d'et.*

Alterum inde gratulatorium Epigramma ad Civem Mediolanensem dirigit, ob divina Officia persolvi cepta, & celebratum solemni cantu Missæ lacrum, ante Aram illam Assumptæ Virginis, recurrente annos Epiphaniæ celebratæ, ita scribens:

*Certo salus patriæ, nullo concessa tumultu,
O Mediolanum Dux Iacobus æstet.
Sæpe suis qui te securum præstitit armis,
Saleris & Venetus vixit ab arte duxes,
Qui res, qui postquam tuncis corpora fidei,
Fide salus amice, fide tuis patet;
Namque ad Nazari, Collegio Sancta dicavit,
Præbiter numero legit Apostolico;
Qui tantum heras, gratissima d'et Tonantem,
Quotidie & electorem, & pia thora ferant d'et.*

Fortasse autem ejectionis eodem anno MDXII. ex hac Metropoli Gallis, & restituta à Germanis copius

(q) Ritratto di Milano pag. 15.

piis in Mediolanensi Ducum Sede Maximiliano Sfor-
 A interruptum jacuit recens id Institutum, donec
 Gallis iterum nostra Urbe potitis sub Francisco I.
 Francorum Rege, auspiciator dies implendo Trivul-
 tius religiosi mandato eluceret, nobilisque Sacello
 exornato, novam veluti faciem inceptum jamdudum
 hoc Opus acciperet, ac firmaretur, anno MDXVIII,
 ut docet Inscriptio. Non viguit tamen idem Canoni-
 corum numerus; fortasse namque imminuit, ob bel-
 licas direptiones, praedictorum Dote, ad octo tantum re-
 ductum fuit Trivultii Collegium, ut tradit memoratus
 Tuerius, primarum institutionis omnino ignarus. Quan-
 diu illud perduraverit, ignoramus; desisse jam sub ini-
 tium Seculi XVII. certum est; Cardinalis namque Feder-
 ricus Borromaeus, Mediolani Archiepiscopus, vacuum
 superius domicilium, convenientie Familia Trivultia,
 B juvenibus tradidit, qui ita debuit (etiam presenti
 aeo) ad eandem conveniunt, & secreto, ut ajunt, re-
 gimine, sub disciplina Rectorum Doctrinae Christianae,
 longe ab ocio, vulgare licentia detineretur, piis pri-
 mum exercitationibus, ac colloquiis, dein honestis
 etiam ludis horas, quae à studiis vacant, transigentes.
 Nunc aliqua de *Bisio* ipso sunt referenda. *Orum*
 duxit in Oppido Mezaago Agri Mediolanensis,
 à Patre Philippo, & Matre de Capitaneis; Rus-
 diorum palestram inquit adlocuens in hac Metropoli,
 variorum audivit Magistros, quos ipse enumerat in
 Epistola ad Barchinonensem Episcopum *Guendialis*
von de Heredia; Graecas quoque literas didicit, sed
 praecipue Latinas Musas coluit, Epigrammata, Ele-
 gias, Poëmata passim facili calamo fundens, quorum
 singillatim catalogum texere molestum Lectoribus fo-
 ret; cum brevi hac vii gratiam sibi ac laudem à ma-
 gnis Principibus, doctisque viris aucuparetur. Ma-
 giori semper fortuna usus est, multa quidem, sed
 tenuis census Sacerdotio consecutus, etque ipsemet
 spiritum recenseret in Opusculis suis, describens quo-
 que intra Florentiam, Viterbium, Romam, & res
 à se gestas in literarum ingenii sui exercitationibus,
 tanta sedulitate, ut gloriolae capere admodum
 cupidus fuisse possit videri. Id sane conperit facit
 accurata sollicitudo, quae epistolas Principum, Prae-
 sulumque in Scriptis apud se, veluti gemmas, ser-
 vatas testatur; & quia Titulos etiam ac laudes, tum
 in extrema earundem fronte, tum intus extantes, qui-
 bus ipsius nomen decorabatur, verbatim recitans,
 atque Amicos obtredens, typis vulgabat. Nativita-
 tis quidem annum reperit, nempe MCCCLXXXIII.,
 mortis tempus ignotum est mihi.

Post hæcenus enunciatas, tot in Urbe nostra,
 editas in lucem, Poëtarum lucubraciones, proferre
 lubet opus, soluta quoque oratione conlectum, nempe
Dialogum commemorato Luctatium; ita enim in-
 scribitur. Quis illud considerit, in obscuro est, cum
 Auctor ipse confusio nomen suum tenebris involven-
 dum statuerit; hæc namque in Prologo scribit: „No-
 men autem meum volui silentio contegi, ne quis
 invidia tæbescens iubeat utile opus contemnendum
 negligi. „ In Catalogis Bibliothecarum *Bernardino*
Scarlioni Presbytero adscribitur, sed is nonnisi huius
 libri editor fuit, erroneque causam dedit Epistola
Pantaleonis Cusani, quæ in fronte legitur, his ver-
 bis concepta: „ Dialogum tuum cognomento *Luci-*
 „ darium, quem superius diebus ad me dedisti
 „ tribus lucubracionibus, pro viribus tibi reddidi
 „ castigatum, optime Bernardine, &c. „ Sed ridi-
 culum planè foret, si Prologus, qui statim sequitur,
 silentium proferretur, nomen autem Auctoris frons
 ipsa ostentaret. Quatuor insignes Viri, duo ex Or-
 dine Praedicatorum, alter ex Familia Seraphica, &
 E memoratus Pantaleo Cusanus Canonice Latera-
 nensis in Calorei Conventu, infundavere huius libro
 emendando, ut dignis prodiret; id enim ex le-
 quenti Epigrammate ad calcem impresso intelli-
 gimus.

Vade age terse Liber doctos visure Penates,
Quatuor excussim, quem polire viri.
Primus in excelsa, qui Religione Minorum
Franciscus Sacri Dogmatis alta spigit.
Calaguritani scilicet Arcangelus ora,
Doctrina, ingenio, laudibus egregiis:
Atque eodem Thomas feroscens numine clarus,
Hoc sytus Terris Patria nostra dedit.
Pantaleoque vigens, censura maximus acri,
Horum iudicium livida turba foret.
Felices animæ, quæ talia scripta revolvunt,
Quævis Cali & Terra condita quæque patent.
Hanc dedit in lucem gemmam probitate celebris
Bernardus, gratæ candidæ Lector age.

Cum in hisce carminibus peculiari laude effera-
 tur *Thomas*, veluti *Patria nostra sytus*, non alium
 fuisse crediderim, quam *Thomam de Mediolano*,
 Doms S. Mariae Gratiarum Alumnum, quem circa
 hæc tempora poliori literatura, ac mathematicis
 disciplinis optime excultum, celebre sibi nomen fe-
 cisse testatur Quent in Bibliotheca Scriptorum Viri
 Ordinis (r). Ceterum labor iste tot praestantur Vi-
 rorum, in adornando ad lucem hoc opere, parvæ
 quidem molis, sed pinguis fucci, illius pretium fa-
 tis superque deprædicat. Siquidem, ut ajebat in-
 prædicta Epistola ad *Scarlionem Cusanum*, etsi quid-
 „ quid de Trinitate, quidquid de Sex dierum crea-
 „ tione, de *Luciferi casu*, primique parentis piacu-
 „ lo, de Incarnatione Verbi, deque aliis diis potest
 „ Sacramentis, Divus Augustinus, noster Ambro-
 „ sius, reliquique Doctores, dignissimis, luculentis,
 „ tissimisque voluminibus diligentissime enucleaverunt,
 „ atque in lucem produxerunt, hic tamen vir egre-
 „ gius, atque doctissimus, hæc omnia brevi, facili-
 „ que & eleganti stylo complexus est, ut non solum
 „ à Viris sapientibus, verum etiam à pueris in ludo
 „ literario certantibus, facillimè possit intelligi.
 Porro, cum opus istud ita dispositum fuerit, ut per
 interrogationem, à Magistro Discipulus erudiretur,
 præludium quoddam dici potest auri illius libelli de
 D *Doctrina Christiana*, quem postea, ad captum puero-
 rum tam ingeniosè Italici linguae elaboravit, memo-
 riam clarissimæ, Cardinalis *Bellarminæ*, adeoque
 non modica Urbis nostræ laus est, quod hic primam,
 Latino sermone, rei tam proficue exemplar excogi-
 tatum, atque editum fuerit.

Memorandus effect *Horatius*, hoc anno eleg u-
 tilissimus græcis typis Mediolani impressus, cujus per-
 gamenum exemplar Bibliotheca Ambrosiana custodit;
 id enim ad gloriam huius Metropolis plurimum con-
 fert, cum inde manifestum fiat, nulli alteri Civitati
 quàm nostræ, ortum suum, ac venutatum debere
 græcam Typographiam, quemadmodum in Prolego-
 mens innuabam. Verum deficiente eruditionis mat-
 rie, quæ ad historiam pertinet, prætereire illum
 E nomen in calce proferet *Demetrius Calchondylæ*, cujus
 labore, ac industria commendatus prodit in lucem.
 Is tamen solus ornamentum omne ac pretium codici
 facit, cum notum omnibus sit, quæ in Græcis lit-
 teris præstantia polleat Vir ille in Græcia natus, æter-
 nique apud nos memorii dignus, ob præstam non
 tam gymnasticis, quàm præis constantem usque ad
 obitum operam, ut omni culæ expolium idioma
 illud in Urbe hæc nostra floreat. Plura florant
 opera in Græcis Ambrosianæ Bibliothecæ manuscrip-
 tis servantur, nempe *Orationes*, & *Epistolæ*; ad
 Di.

Dicelem, de Regno: Oratio Parantica ad Democraticum: Encomium Henrici, & Bystridis, quibus addi possunt Neta & Scholia in Iherusalem, Anonymo Autore.

Aderat quoque in Ambrosiana Bibliotheca exemplar *Plutarchi* graecis characteribus impressi hoc anno Mediolani; illud enim adnotatum legimus in indice nostro manuscriptorum Codicum Graecorum.

ANNO MCCCCXCIV.

QUAEVIS numero fuerint hoc anno Scriptores, qui oeva melle Typographico centum augerent, rei tamen literarum inopiam minime laboramus. Gaspard Vicecomes, Eques Mediolanensis non minus stirpe, quam ingenio clarus, quemadmodum superiore anno enarravimus, Petrarchae carmina diligentissime castigata ad codicem genuinum, typis in huc Urbe committens, amplum de insigni viro differendi materiam suppeditavit. Antequam tamen id aggrediamur, operis pretium est ad nos, qui proprio Marte aliquid condere, sermonem convertere.

PETRUS LAZARONUS.

Primas se fe offere Petrus LAZARONUS, non incelebris illorum temporum Scriptor, cujus heroicam Poema praestanti anno in vulgus emissum, illustris eidem praestitit nomen. Hic amulatus reliquos fuit traxit Poesias, atque Oratores, quorum scribit plausus celebrata fuerant nuptiae, unius à Blanca Maria Sforza cum Maximiliano Romanorum Rege, desiderari non passus est calami sui solertiam, ut perennis caruendae memoria posteritati commendaretur. Itaque, regium omnem apparatus carminis descriptis, publicaeque Coronationis pompam reulit, inde occasionem capiens, fingillatim enumerandi amplissimas omnes virtutes excelsae huius Virginis, quarum splendore, ocellor altera, & penosior auro gemmaeque, animo interseclatur coram: domum quicumque acta sunt in recessu ab hac Urbe regis matris, ad Principem Speculam deducendae, historice enarravit, laudes ubique intermiscens Sforzianae familiae, praeterim verò Ludovici Mariae, qui tunc imperii nostri clavum tenebat. Dicebat hoc opus ipsi Caesari Maximiliano; attamen, quod mireris, nihil de Augusti coniugis stirpe, tebulque ab eodem egregie genus (ut in huius Epitaphii mos est), ne laudem quidem labat dilabuit, excusationem praetendens, ampla ea esse ad id, ubique inierat, brevis limite coarctari non posse. Quamobrem, quae ad Caesarem spectabant, se solo tempore celebratum fereperit in Epistola nuncupatoria, & in exordio Poematis, hac inquit:

Veni me feceris ipse

Dignum, si tacitis cantuero carmina factis,

Qua virtute tua conspisti Maximus Heros,

Non capere praefusa florentia facta libellus,

Marte sub indomito, quo tu pugnator ad arma

Collustrare manu potuisti, & pectore firmo.

Temporale alia, membrana diviti scribam,

Laude sub insigni, quae feceris anni, ad argum.

An verò conceptum solverit votum, ignotum mihi est; cum non alia Petri LAZARONI carmina typis edita offenderim, quam duodecim Epigrammata, seu Epitaphia ab ipso condita, in obitu Illustrissimi ac pot.

Tom. I.

A qui typis vulgati in publicum studiorum utilitatem, ibidem scribamur. Verum in praefata deficerat, fortasse aut furo sublatum (neque enim in quo hoc exemplo carerem), aut negligentia alicuius Bibliophori extra ordinem male collocatum, nec amplius, nisi fortuito, in tunc opulenta librorum suppellechile aliquando invenirendum.

B *dicissima Beatrice, olim Consecrata Illustrissimi, atque invictissimi Ducis Mediolani Ludovici M. Sforzae, anno MCCCCXCIII.*

Alterum quidem poematum opus huius Auctoris occurrit, sed multo antea confectum; siquidem, ut ex praefata frontis Epistola conjici potest, circa annum MCCCCXXVIII elaboratum videtur. Obiit illud mihi, eleganti manu in pergamentis descriptum, Bibliotheca, mancipium codicibus dives, Domus praefatae Sancti Fudati Societatis Jesu in hac Urbe, cumque adhuc ineditum sit, paucique exploratum, immorari in eadem referendo aliquantulum placet. Continet hic liber res gestas trium Mediolani Ducum, Philippi Mariae Vicecomitis, Francisci I. Sforzae, & Galeatii Mariae, quas carmine heroico enarratas proponere Auctor commendat Johanni Galeazio Sexto Duci, etiam illam aequae aetatis agentis, ad incitamentum, atque emulationem virtutis proinde verò eodem illic dicens hac feribit:

C *Illustrissimo Duci Johanni Galeazio Mediolani Sexto, Petrus LAZARONUS, S. P. D.*

„Cogitanti mihi, Illustrissime Princeps, quo manere gratiori maiestatem tuam donare possem, succurrebat illud ante omnia, ut aliqnd ex nobilissimis rebus ederem, quas olim superiores Duces, unde genus ducis, cum perenni laude gesserunt, quibus mentem tuam, etsi facti sponte fuisse incitatum esse considerem, artem multo magis incitatore redderem; quinquam praestantissimum Doctorem habeam, qualis ille tuus omni honore, & laude praefigendus Bartholomaeus Petronius, quem merito fortuna felix Excellens tua Doctorem adiunxit; nam cum non minus literis Graecis, quam Latinis florentem novi. Praeterea omnibus naturae muneribus ita praeditus es, ut natura iocunda via sit ad formandum hominem integrum, „Non enim rerum externarum munere à nobis donari poterat, quom carum facultas non fe nobis suppeditat, nec ois quum tu illarum non solum distillamus haeres, verum etiam liberrissimus donator exitas. Ex fructibus, quos agellus noster edit, percipere dignetur, quibus si te defecari fero, omnia industria & labore interdam, „quo ager cultior solus reddatur, ut quibus tuo fructus sapidiore exilant. Exilimavi, majestatem tuam nullo tan illustri, tanque excellenti exemplo moneri posse, quam Illustrissimum Ducem, „Ducem Philippi Tertii, Francisci Quarti, & Galeatii Mariae Quinti, clarissimi gestitoris tui, & eo libentius memoranda eorum gestapla cito illustrare, „quia adhuc multi clari & insignes viri superstiti sunt, qui tantarum rerum optati testes fuer, ex ore quorum majorem partem eorum, quae scripsi, iuste colligi. Hunc enim libellum in quatuor partes divisi, & eum clarissimo nomini tuo meritis dediavi. Velim intellegat Excellens tua, se habere Petrum LAZARONUM obsequerem fidissimum, cui nihil gratius, nihil verò majus accidere possit, quam ea congressi, quae Illustrissimo Amplissimi tui gratissima forent; nam, quoniam in me fuit, enixus sum facilitati inherere, quo illius

E „con-

fff

congruitatem tenella aetate sua succiperetur; quia propter foret nobis ab his, qui aliori filio quoque debent, & quod deliberatae mentis fuit, imperitiam fortassis ascriberet. Sed malis opinionem nostram sequi, quam eorum iudicia timere. Sic igitur accipiat velim, Clarissime Princeps, hoc munusculum, ut tibi calcar ad emulandum tuorum Majorum datum evadit, & Lazarorum Familiam, Imperio tuo fidissimam, ad felicitatem erigas.

In hac Epistola memoratur Bartholomaeus Perennius, pueri Decem Praeceptor, à Lazaro laudatus. Fuit in patria Cremonensis, Poëta, & Oratoris facultate clarissimus, cujus inter celeberrimos Viros, qui Mediolani tunc temporis versabantur, enumerantur videmus à Johanne Bissio ad annum MCCCLXXXII. Franciscus Arisus, in Cremona suae Litterarum Indico, eisdem aetate assignat annum MCCCLXXVI. Ubi verò de spio agio (a), acceptum adeò fuisse à Francisco Stortio, ut ejusdem disciplinae cariorum Familiae fuit pignora, filios nempe, Philippum Mariam, Ludovicum, Alcatium, Othavianum, Hippolytum, & Eulabem, humanioribus litteris imbueret commiserit. Perseverasse illum in aula horum Principum, nobili ex munere donatum, et erudiendi nempe liberalibus disciplinis succedentes Stortianae Domus Filios, Epistola altius testimonium abundè docet. Specimen elegantis carminis, in patriae suae laudem à Petro editi. Lector inveniet apud laudatum Arisum, rerum antiquarum diligentissimum vindicem, mihi, quae, ut lepus praefatus sum, amicis conjunctissimum, sed amicum in praesentia memoria, cum triste moris amicum recensuisse acceperim.

Nunc de Codice ipso est differendum, qui mino auroque confectus, elegantique charactere decoratus, speciem refert prae exemplaris, oblatus à Duca Johanne Galeato, cui carmina dicabatur. Eandem his verbis concipitur:

*Magnanimi Regis, qui praesent Urbibus amplis,
Qui populos in paci regunt, Clarissime Princeps,
Magna parant, magnisque juvat consistere rebus.
Aethere quae terras, quae ignes fervent ab unda,
Ordine celsis, summi S. pientia Regis,
Hae caelum terris, & iussu in Orbis reponi
Laudes Duci summi; Fervida discrimina vassis,
Qui praesent jur, & quicquid stringere possunt &c.*

Aggreditur fabulae narrare singillatim per capita, quam fortiter se gesserit Philippus Maria Vicecomes, adhuc prima sanguine tectus, in bello contra Helvetios, ac postmodum adulescentem contra Sigismundum Imperatorem, quae fecundat imperium suum amplificaverit, fracto Pandolfo Malatesta, & recuperatis Bergomo, ac Brivio, quo pietatis studio incessus Romae Ecclesiae iura defenderit, Carolo Malatesta in Martinum V. Summum Pontificem arma moveat, non tam castris spoliato, sed etiam in vincula coniecto; quae demum liberali magnificentia capere Reges Aragonum, & Navarrae, non liberat tantum, sed pretiosius etiam donata munusculis, ad propriae regis fides remiserit. Eodem ordine Francisci Primi, & Galeatii Mariae Stortiae praeclarè acta describit; postremo verbò fuisse omnia Johanni Galeato pollicetur, enumeratis singulis Proceres, praedictis, doctissimis, & fide insignis, quos ejusdem nobili educatione Ludovicus Piarum assignaverat. Desiderat in hoc Poemate nobiliorum styli resultat omnino, cui legendum obicitur, non dicit; minime tamen sperandum est, cum de historici poetis, quoniam Poetae partes egisse Auctor ipse, profuturum. Id memorat hoc loco opus est (eodem Lazaro monente), improbum cum laborem, in pangendo praesenti Poemate, ab ipso fuisse susceptum,

ut semper universa hac carmina à Daeflyo inciperent; ita enim (sibi ipsi blandiens) arduarum, nobiliorum, atqueque sermone veritatis inspicari: Verum, an peculiaris laude digna sit superflua haec diligentia, facile est decernere, qui non à numero syllabarum, sed ab elegantia, & gravitate sermonis, praecedunt esse carminum decus docuerit, neque id praecipuum viderit aut praecipuum, aut exemplis insignium veterum Patrum.

Publici Oratoris artis in Ticinensi gymnasio infirmiora partes egisse Lazarum, ex ejusdem editis libris patet; hoc autem munere decoratum fuisse à Ludovico Maria Stortio labente Seculo illo, inde colligo, quod se Lectoris publici titulo inscripserit tunc solam, cum Epitaphia mortuus excellit ejusdem Conjugis Beatrice vulgavit; antea enim, manuscriptum Poema, proximo relatam, Johanni Galeato dicam, moniti nudum nomen Epistolae apposuit. Locum Cartum invenio, solius praefatus Lazarum incitantem, ut libellos suos edat in lucem; Epigramma namque ad ipsam dirigat (b), in hac carmina desinit:

*Profer opus dultu de pectore, consule chariti,
Incipias cura gravis ferre vago,
Quod nec Cecropiae torret, nec lima rotundat,
Profer opus; ciniri nomen inde venit.*

Quid tamen praesto subdidit, praeter enunciatas poeticas labitationes, incipit enim adhuc mihi est.

Adnotatum quidem reperi in Indice Bibliothecae Franciscus I. Regis Galliarum, de quo saepius memi, Poema istudum in pergamena, a Jussu ad Carolum VIII. Galiae Regem à Petro Lazaro Poeta, sed qui in se versarent, pagina illa fuit. In altero praeter Catalogo librorum ventalium, impresso Venetis, anno MDCCXLII. enumeratis vidi, inter manuscriptos codices, Lazarum (Petr.) Carminum, libros quatuor. Litterarum hanc mercedem, pretio rogato redimendam, per Epistolam curavi, ut inde uberior Viri hujus, disjuncto tempore in Urbe nostra versati, notitia diceretur; sed irritum cecidit conatus, cum distrahi fecerim manuscriptos libros, eorundem Domini minime patere.

Remanet inquirendum, quae patris Lazarorum contigerit; neque dubio locus est, cum se Arisum ipsum appelles, originem tamen familia ejusdem trahit, nos à Brivio Urbe, sed à Valle Tullina; in calce enim memorati codicis manuscripti, quem obtulit Johanni Galeato, haec illum alioquin canit:

*Atque memori tanto gressu pectore Principe,
Quam tibi Lazarorum domus devota reponit,
Quarere si tenet, unde innascatur origo;
Nam generis ortus, & primus editus ortus
Imperio subivisti tuo, & servare parata
Vallis ex magnis Vallis Tellina vocata.
Hae domus innumeros homines, & digna potenter
Oppida permulta, & per magnas sparsas Urbes &c.*

FRANCISCUS PHILELPHUS.

Plura de egregio hoc Viri in Historia hujus serie conscripsimus, sed nondum est finis. Franciscus Philelphus saeculissimus ingenuus fuit, in Graeco Latineque literis, vim ac praestantiam, pluribus rebus suis editis libris, jam comprobaverat; tendenda illi erat Italica Poësis, in qua nullum hostem publicum speciem dederat, integro aliquo elaborato, vulgatoque volumine. Id tandem aggressus est anno MDCCCXLV. vitam S. Johannis Baptistae italicae in

expo-

(a) sol. 399.

(b) Lib. I. fol. 15.

exponens Carminebus, quae omne *Terræ* appellamus. Opus hoc dicatur Philippo Mariae Vicecomitis Mediolanensis Duci, cuius natus à se illud inceptum, atque absolutum, in præfatione testatur. Quadraginta octo Carminibus via hæc absolvitur, nec indigna est quæ legatur, si vitium lingue demas, in nostra præfatione Urbe tunc plurimum depravata. Circumstantibus in Commentaria suis de Italica Poësi, huius libri non meminisse; Philophum tamen inter italicos Poetas, illo ævo florentes cum laude recensere (c); quia uno in sermo Volumine (d) specimen ejusdem Carminum profert, nempe Canticum, quæ Duci Philippo Mariae egregias virtutes laudabat, fastumque imperium à summo Deo ipsi adprecabatur. Altera anno MCC CCXLVI à Philopho confecta, in qua preces ad Deiparam se dirigebat, ut Principem illum cumulatione, semper gratia, & patrocinio fovaret, ab Edicere hojæz vite impemsi iusta est ad calcem ejusdem. Ceterum, quod mihi in hoc persequendo libro risum movit, id est, voluisse Philophum, etiam sacrum hoc argumentum imperpetuo ira sua esse confecturum. Notum est, quæ amaram comara Poggium i lationem illi fletumque gereret; itaque, ut eundem, in hac sententia, licet per machinas, traheret, dum lascivios mores Filii Herodiadis describit, hos versus inserit, quibus fortasse carpit ednas ab ipso Facetus:

In lei agni lascivio si disculo,
Non dies aration, ne fuso, e rocha
In non prenda, ma dat' era o la gola;
Ni in cosa honesta apria già mai la bocca,
Ma sol com' effrenie, com' sù hor Poggio,
In fatti estemi si sun parlar disgreba.

Inedius jacuit labor istis Philophi osque ad annum MCCXCIV, quæ Petrus Justinus Philophus, ex Fratrâ filia nepos memorati Francisci, ibiduo & impensa sua, ut jam suo loco innuimus, Mediolanensibus typis, in lucem eduxit.

SAMUEL CASSINAS.

Samuel Cassinensis, seu de Cassinis, Ordini Fratrum Minorum de Observantia nomen dedit, & in Canobio S. Angeli prope Montem Urbis Mediolanensis, religiosam vitam ducens, Philosophicis præsertim in studiis adeo profecit, ut in Gallias missus, ibidem Philosophiam doceret. Testatur hoc ipsemet Samuel in Proemio *Isagoge* sui Operis, quod hoc anno Mediolani editum, atque ab Authore inscriptione sui Stephano Ferrarii filio, autum de medicis Professori. Continet hic liber Logice præcepta, ex Aristoteli, & Scoti libri desumpta, sed nova & tam facili methodo per Dialogum explanata, ut intra semetse quilibet Discipulus intrinse ad magistrum possit, quemadmodum ibidem Samuel pollicebatur his verbis: "Si quisquam benevolens ad hoc opus accesserit, maxime Magistro duce aliquo viro docto, poterit intra menses sex adeo doctus, & in Logicalibus elatus evadere, ut in quovis egregio gymnasio, haud rubore perculsus, vel risu discipuli, dispudet, legat, appareat, ut tu quoque." ex parte, cum adores in Gallia expertus es. Sani, Praefatus Rectoris Sacerdos, qui in Urbis, actra prius implendum curavit hunc librum, in Epistola missa ad Perissimum artium & medicinarum Doctorem, Demum Magistram Gabrielum Perissimum, *Mirum Ductum electerrimum*, hæc scripsit: "Tradidit (Samuel de Cassinis) aristoteli quidquid in Logica inveniri forte potest, atque adeo, ut quisque diligenter intropexerit, quod ordinatissime comperit, erit intra paucissimos menses,

A "ne dixerim annos, edoctus in his, quæ Scous sentit, & Philophus exquirat. Hæc dixeram, non desiderii passione permoas, fed experientia tellens, contentuque mea, qui aliquid è suis discipulis novi, quem cum paulo ante putares clisquem, & Literarum penitus expertum, omne Philophum, judicare polles, ac penè Theologum." Transcribere illa opus fuit, ut manifestum foret, quantè studium grati, atque anxietate percipendi ceteros fructus, excipit tunc debuerit liber iste, quem in Gallia inceptum, Mediolani Samuel perfecit, ut idem Rector testatur.

Præter memoratum *Isagogicum* librum, alterum hoc ipso anno Mediolanensibus typis editi *De immortalitate animæ*, dicavique Ludovico Maria Sforza, omnium tunc Literarum præfensissimo Meconati. Quid illum impulerit ad brevem hunc tractatum, edendum, neque in Epistola nuncupatoria, neque in decursu quæstionis innuitur; in id certe viri omnem ingenium conculci, ut *animæ rationalis immortalitas* isti, *rationibus naturalibus demonstrantibus* aspergeretur, propagaretur. Peculiari mentione dignum censuit hoc opus Lucas Wadingus in Annotibus ad annum MCCXCXCIII, docti hujus Viri memoriam cum laude recensens.

Exstat in Ambrosiana Bibliotheca aliud opusculum, typis exculem anno MDV, sed sine loco ac Typographo, cum hoc titulo: *Quæstio Leonardi Ferrarii Samuëlis de Cassinis Ord. Minorum Ob. regulæ*. In eo, validis omnibus productis argumentis, sententiam illam propagant, quod *Duchinus* non possit deferri hominis de loco ad locum, *etiam aliquot obliquisi perperandi*, sed illud, fallacæ Lamiæ profanis infomitis. De his nonnulla attingimus ad annum MCCXCXC.

Poetica quoque laude non caruit, cujus experimorum aliquod extat impressum cum italicis Rhythmis Bernardini de Bulis, quos in Desipens Virginis commendationem compoluit, sub hoc titulo, *Cento della Beatissima Vergine Maria*. Samuel namque de Cassinis Authore sui Bernardino, ut ad eodem pengendos pium calamus admoveat, brevem Elegiam ad ipsum mutent, quæ incipit:

Bella canent alii, temperatque maxime Treje,
Et tas Romanæ gesta, Quirine, Actus,
Riteque ventis referant Capisella Abse,
Nec taceas Græci dulcis Honore tuus;
Atque hunc occiduum modulato carmine mendum
Rimetur Thalet, Esclususque simul.
Denique Colorum motus Pedemarus, & Orbes
Instruat Enclides, quo numeravit item.
Nate replenda tibi major via Landis, & alta
Orbis homet, Virgo sepe cecidit venit ore.
Sunt Lyram, natura modum mutavit, & altero
Ad tas se fundit carmina, sunt Lyram ore.

E Majoris molis ac studii Literarum opus aggregatus est Samuel, Commentaria nempe sub triplici modo expositionis in octo libros Phisicorum Aristotelis. Laborem hunc cum dicavisset Almus Universitatis Parisiensis, cuius ipse Almus fieret, quemadmodum profectus in Epistola nuncupatoria, quæ plena est laudibus inclyti Roms Sapientissimi Concilii, adeoque recudi in calce mereat, licet continua, quibus hanc historiam circumfpectam velui, persequeretur. Siquidem liber iste impressus fuit in nobis & egregio Oppido Cumi in Fedamoniæ, opera & diligentia Simonis Brizagius, anno Domini Millesemo quingentesimo & decimo, Pontificatus Maximo Julius secundus, & Munda multis cladibus, & tribulationibus laborantibus.

bor-inte. Exemplar ejusdem servatur in Ambrosiana-Bibliotheca, completens etiam in fine Hagioegium-librum, de quo superius meminimus. Ex altera Epistola, fronte praxiva, suspicari possumus, Ligurem ipsum natione fuisse; illam enim inscripsit his verbis: *Confratris suis de Ordine Minorum Frater Samuel iussu Ordinis, de Provincia Janua, fidelem plurimum dicit. Sancti Augustinus Oldoinus Samuel m. Casticum*, sive *assutum*, inter Liguricos Scriptores enumerat, sed brevi Elogio se expedit, nec omnes Literarios scetus praelari hujus Auctoris enunciat, quos hic subungere è tenebris erutos, decorum ipsi Samueli, atque Ordini Minorum futurum non dubito.

Edidit Samuel Papiz anno MDVI. typis Magistri Bernardini de Garaldi, profusum Opusculum, cum hac inscriptione: *Arti cunctis omne Sophistum*, in quo modum praecribit detegendi fallacias, ac solvendi, ut ipse ait, insolubilia, itaque in Ambrosiana custoditur.

Alterum Modestini legi in Capuccinorum Convento, quod Argumentum continet in *Magistri Stephani Bursiferi Doctoris Parisiensis, ex Ordine Minorum, formalitates*. Eas per Dialogum Samuel conscripsit, interloquentes inducens in Pomeroio prope Urbis Mediolanensis moenia, Hieronymum Landrinum Humiliarum Generalem Praepositum, & Stephanum Nortium ejusdem Ordinis Theologum, de quo aliqua superius discessi. In fine profertur iudicium celeberrimi Theologi Gometii, Ordinis Minorum, qui Papiz degens, perlectis attentè hinc omnibus eruditus concertationibus, censuit earum minime relinquendas esse sub modio, atque hortatus enixe fuit Samueli, ut eas in lucem educeret, quemadmodum etiam peractum est, impresso Mediolani per Ulderium Seizencler hoc libro anno MCCCXCXVI, non tam approbante, sed etiam summis laudibus opus istud commendante, Fratre Hieronymo Torniello Novatiensi, Ministri Generalis Ordinis Minorum Vicario, quem Samuel vocat *Literis timentem*.

Denum ibidem quoque inveni *Samuelis Casticum* sive *Inudivin in Prophetia Fratri Hieronymi*, quae hoc titulo inscribitur: *De modo discernendi falsum Petracham à vero Propheta*. Impressa haec fuit Mediolani anno MCCCXCXVII, absque Typographi nomine, sed venusta characteris *Mutiani* praelum non obscure designat. Praecedit Epistola ejusdem Samuelis ad Fratrem Hieronymum, in qua testatur se eum perpendere libellum Revelationis, ab illo in vulgum sparsæ, non posse non excedere, atque ire sanctæ fervore succendi; est enim manifesti erroris coargui nequit, itus tamen novum latebat delirium, quo facile Simplicium mentes subvertentur. Itaque minime illam discessi, Auctorem ubique fallaciam damans, ac penè in ridiculam circumforanei Blateronis speciem depingens. Quis est hic *Frater Hieronymus*, liber iste non indicat; cum tamen Capite novo Florentina Civitas enuncietur, pro qua ille Prophetam agens rogabat, ut *divinitus, & dilatare imperii, ad diffundenda gratiarum Dei munera in ceteros populos, abundaret*, videtur innui celeber *Savonarola*, miserimè in crucem actus, ac publice ibidem flammis absumptus. Sancti Venetis erecusa fuit, ea state, *Visto revelata divinitus, quod Mundus debet reformari per Carolum VIII. Regem Francorum Christianissimum*. Hanc à pluribus Auctoribus tributam fuisse *Savonarole*, qui dicto Regi multa ex Dei parte scripsit, sicutur Eccart, & Quae sit in Bibliotheca Ordinis Praedicatorum (c). Extat in Ambrosianæ nostræ scriptis *Compendium Revelationis multis sive Testi Christi, Fratri Hieronymi de Ferrario Ordinis Praedicatorum*, quod à se conscripsum, & gravibus de causis vulgatum, ipsemet sub

initium testatur; Impressum autem Florentie fuit à Ser Francisco Bonacursio, anno Salutis MCCCXCV. V. Nonas mensis Octobris, tricenno antequam in ea Urbe extremo supplicio afficeretur. In eo integra legitur *Revelatio*, seu *Visto*, in quam Samuel Casticus accerrimè invenitur, ut mihi confectum compertum fuit; adeoque non amplius dubio locus relinquatur, in Hieronymum Savonarolam fuisse hunc librum editum à Samuele. Hæc omnia in catalogo ejusdem Operum omisit Oldoinus.

FRANCISCUS PETRARCHA.

Sub initium hujus anni, Petrarchæ editionem, & nomen memoravimus; Sanè ordo temporum postulabat, ut de celebratissimo Seculis omnibus hoc Viro, in Literaria Mediolanensi, quam ferbimus, Historia, ceterior mentio infunderetur; siquidem non solum adeo, atque immenso fuit acceptæ gloriæ (ad exterorum penè dixerim invidiam) Civitas nostra, in cuius sinu, altera veluti in patria, per decemium reledit *Franciscus Petrarcha*, studia promovens, Academiis condens, Aulaque Vicecomitum Principum, Consiliorum, & Sapientiarum suarum lucem illustriorem reddens, ut neglectæ in tenebris jacere, illius opera sineret, nec se nobilibus stimulis urgeri sentiret ad Poëticæ præsertim ejusdem labores, in publicum Literarum commodum typis vulgandos. Extat in Ambrosiana impressum Exemplar, continens itaque Petrarchæ *Epigrammata*, & *Triumphos*, miridissimo characterè, spatio marginis, picturisque & auro frontem, atque literas initiales ornantibus. Nullo illud signatur indicio loci, Typographi, temporis, quo editum fuit, fed speciem omnium remotissimæ antiquitatis refert, cum vacuæ numeris in superiori parte paginae sint, desinque in earundem fine literæ, ut vocant, reclamantes, signaque Librarianum admonentia, ut recto ordine librum compingat; Typi verò, cum iis Antonii Zaroti Impressoris Mediolanensis, comparati, similitudine venustatis eundem Artificem produnt. Quocirca inter primos Civium nostrorum typographicarum curas, hanc susceperunt fuisse, etc. etc. facile possumus, ne infigne hoc opus ab antiquis praelis repetere cogereur Lycea nostra, quæ vivam Petrarchæ vocem, per tot annos, magnitram exceperat. Hanc nobis gloriam excusci à Zaroto memorati codicis, lubens confirmavit, in Elencno editionum Petrarchæ, diligentissimus ille Patavinus Auctor, cujus ope à torcularibus *Cosini* dimissis tanti Poëtæ versos, desolacitissimus legimus. Quidquid tamen sit de hac apud nos, fortasse prima omnium, editione, procul dubio itaque Petrarchæ Poësis, à remotis Typographis Mediolanensibus temporibus, prodit in lucem, servatque codicem impressum à Zaroto anno MCCCCLXXIII. distissima Archintea Bibliotheca, praelaræ hujus diligentiae testimonium, ad ætatum injuriis adhuc superles. Iterum hoc anno Mediolani vulgata typis sunt memorata Petrarchæ carmina, expositionibus aucta *Bernardi Illici, Francisci Philippi*, & *Hieronymi Squaricci*, manum, propitiam admoventem, ut diximus, *Gisipari Vicerum*, cujus labore, & industria effectum est, ut ad puriorum veterum Exemplarium fidem exacta, pristino decori, cum in repetitis incuriosis editionibus amiserat, restitueretur.

Quod attinet ad res gestas, atque editas à Franciscio Petrarcha elegantissimi ingenii fœtus, adeo in iisdem recensendis illustrandis defatigati sunt calamum veterum recentiumque Scriptorum, ut nihil tentandi superest, nisi immortalis tam illustri Poëtæ famam augendam. Attamen operam me non ludere arbitror, si manuscripta ejusdem Opera, quæ in Ambrosiana servantur, palam proponam. Extat pergamenus Codex (f) nitidissimo characterè conscriptus,

ptus, atque elegantis pictura, aurique ornam. in
fronte ostentans, cum stemmate, ad cuius marginem
sequentes literæ initiales auro conscriptæ leguntur:

IA: TR: quibus indicatur *Isacchus Trivulcius*, Magnus agnomen adeptus. Connetit ille nonnulla Opuscula, inter quae libellus, ita inscriptus: *Francisci Petrarcae, Poetae laureati, ad D. Nicolaum de Azailis de Florentia, magni (magnum) Regni Siciliae Consensales, De Regimine Principum, libellus aureus incipit fikeliter*: „Jam tandem, Vir clarissimi me, perdidisti fides, avaritiam largies, impetuiam vice humilis; iam caritatis odium, depellam rano ipse cedit, potestaverant difficultas: jam lubi multo veritatis perit indicibus, et maxime, quod tuum est tui obtinuit, fraudis est. Sed Superdum me detinuit relatus totius, chim a nemi ne conuenerant viderem, inter opera a Petrarca, elaborata, librum de *Regimine Principum*. Attamen illum evolvens, percurrerunt, fallaciam deresi, comperire, non opus aliqnod cum esse, signumq odium, sed puram putiputis Epistolam, quam, ad memoratum Nicolaum Petrarca conscripserat, quoque signata est num. XXIX. in editione Haele jensi anni MDXXIX. sub titulo *Variorum*. Verum, quidem est, gravibus suble fententis, monitis, confulque referre est, ut mentio a Principibus acipias possit, tanquam magisterium optimi regiminis, ad privatam licentiam pravarum cupiditatum interius colubendam, veracique publicam felicitatem, populi conciliandam; Promove vero arbitror, ideo delectari inter ceteras, et *Libelli* nomine fuisse donatum, ut Magnus Trivulcius, in suis Principum, Regiminis Regens, quae eruditione consilia frequentibus, et maxime, famosa reserata, percipere, et, exemplis inde percipere, et, quae, minime mens fuerat Petrarcae in illa caerandis, nisi, ut Nicolaus quoque Azailis Juvenem Siciliae Regem, ejusdem curae commididit, ad imperium in populos cap-ficissimum fatalitibus omnibus equitatis virtutibus legibus erudiret.

Alterum Codicum perpernum tunc eadem Bibliotheca, conscriptum Romae ab Ananastasio anno MCCCXXVII., ut in calce adnotatur. Titulus, rubro charactero extatus, sic legitur: *Francisci Petrarcae Poetae Laureati, quondam clarissimi, H. r. r. r. Epistolarum ad generosissimum Philippum Dominum, inclytum Franciscum de Carraria, De Romanorum Romanorum Regis*. In anteriori pagina refert testimonium ipsius Petrarcae, delictum ex libro II. Inveniturque, ubi haec ait: „Scribo de Vita in illudibus quale non auri fieri, indicat quod legent de quantitate promerito haud dubie magnum opus, multumque vigilantur, erit non ab Auctore, certe à fabulata materia nominandum; nihil aliis de Medicis, nec de Poetis quidem ausi. Philosophis aequo, sed de his tantum, qui bellici viri virtutibus, aus magno Republica honorarent, de praclaris eorum primarum gloriam concitavi fuisse. In altera vero elegantissima occidit imago, vivis coloribus expressa, Regis coronam recumbit, atque alio equo insidentis, qui fortasse Romanum primum Regem, a quo initium lumbat Petrarcae, designare Pictor voluit; ibidem enim, a tergo buxi pictae imaginis, erecta in alto cultri conijunctus, ac proxime adjacentes aemul, quo finitur à Romae ad Aulum constitutum. Porro imprecant habemus *Faustorum Virorum illustrium* sub Petrarcae nomine, Ratiaz anno MDLXIII. per Henricum Petri, simul cum *Viti illustrium Virorum*, delictum à pluribus aliis Auctoribus; illam fidem verbis regulari procul in edicione, à me inspecta, omnium Operum, Francisci Petrarcae, vixit octo post annos, Basi legentis Typographus. Attamen diversis omnino est contextus codicis nostri, ampliori cum narratione, delictis vix illas exhibet, maioreque numerum Virorum illustrium comitatur. Specimen dabat ex

A Romulo ipso, qui primus in hoc Codice occurrit, non secus ac in Epitome vulgata, ita enim incipit:

« Romulus Komomorum primus, Romanque
Respublice parens, fuit ardentis animi vir in pri-
mis, atque armis eximius; talem venturi nemini
succubitus fusa propeleare, quo auctore tot cir-
cumstantibus viciorum misis, et demofis collu-
bis in Caesum utique venturi imperii fundamenta
configerunt; neque enim tot poterat molli aere
tanta rerum motus imponi. Solum saltem, veho-
mentissimi Ducem spiritus res tanta poterat; af-
fuit, atque huius herbarum viri armato fasti-
derculo, viri sapientis, et suffulti viri. Et fron-
te confugetur, illic ardentem imperium terrarum
obruat. Sed finem non mortalibus principum, et

B ergo cum Remo-fratre simul, Rheas Sylvia, quae
 & Ylia dicitur, mare hand dubia, Martem autem
 seu ficto patre, seu credito genuit, ubi prozomum
 lucis hincen strigit, non in mare folium, sed in le-
 cetum, & fratre, sevitiavit Romuli Albanorum
 Regis expertus est, à quo in Tyberim mergi iussit,
 calce quodam, seu quod de tanto imperio credi-
 potest, divini providentiali liberati sunt &c. Si
 quis haec conferat cum edita in Epitome Romuli vi-
 ta, toto, ut ajunt, Caelo distantiâ comparet.

Quardecim illibris illi Viri, quorum mentio fit in Epitome impressa, eadem ferè in nostro codice recententur, sed diversa methodo, ac inindire obliqua; frequenter inde alii Heroës antiqui, quot in Supplemento, huc elaboratis à Magistro hoc vi-
C tus ascripti *Liberibus Synchronis Patavinis*, Petrarcarum discipulis, utque ad *Cornelium Septimum Africanum* Fufius tamen defenduntur eorumdem res gesta, adeo ut sola *Publii Cornelii Septimii Africani adfectoris* vi- libellum compingere valeat. Demum abrupto *Syn- chroni* ordine, post depictum *Mortui Porci Cateni* Com-
muni vitam, ita decussa occupantur paginas, succo-
dit altera *Cyri Junii Casarii*, quæ ferè dimidium imp-
ressæ codicis præcedit. Nec autem omnia, in præ-
cedenti calceata, in hoc libro, quod est *Petrarchæ* situm esse dicuntur. *Liberibus Synchronis* in Supplementi sui præfatione narrat, commissum fuisse
Scribendi de *Viri illustribus* Francisco Petrar-
chæ à Principe Carrafini, dum autem illi obli-
quandæ ejusdem voti coarctaret, terminavit illi-
adeoque in ipsum rejectam eam, et incomptum.
D Preceptoris illi laborem ad umbilicum perducere-
runt. Sic, ita verba *Synchroni* attendamus, nulla dubio lo-
cus superflue videtur, quin eadem Epitome, et una sit, quam vii inceptum à tanto viro, abrupte mori
importuna. Qui enim credit, aut ignorat, aut
aut omisum fuisse à Discipulo hoc opus, Carrafini Principi adeo gratum, ita verò à Petrarca con-
fictum, in tantum molem jam excreverit? Nilominus, cum testimonium melior lecturæ invicta superat, ac
deceptum et ejusdem secunda invectione serbo de
Viri illustribus *magnum Opus*, nuntiorum
vigilantur Nobis illi de Medicis, nec de
Petrarchæ quidem, nec de Polyphili ascriptæ, sed de huius
modi, qui *Medici* vultu præbet, et magno Reipublice
fidei, quæ *Medici* vultu præbet, et magno Reipublice

[illegible]

dit ab ipso huius Operis, antiquae pergameni Codici codici, non locis atomis ab illius aere do-
scripti, figurae ingeminato quidem nomine, in
principio, ac in fine. Quod ergo statuendum? Cum
Seruati auctoritas in Supplemento ad vulgatum Epito-
men obtineat videtur; et quoniam *Julius Niger*, in
Historia de *Florantibus Scripturis*, nec scilicet, nec
similiter in titulo quatuor librorum, quibus *Samuel*
Crispinus Opera Petrarcae omnia comprehendit, edi-
ditque Lugduni anno MDCL, de peculiari hac lacu-
bratione quidam enunciat, intactum Lectorem
iudicium relinquo, satis habens, argumenta exposu-
isse, quae Codicis nostri pericula possint argere, no-
vanque hanc mereri, si verè Petrarcae Aucto-
rem habet, Eruclius significasse.

Infigne aliud manuscriptum Exemplar servat
Ambrosiana Bibliotheca, *Virgilium* nempe cum *Ser-
ui* Commentariis, manu propria Petrarcae conscri-
ptum. Illud existit suo tempore in *Papensi* Biblio-
theca testatur est Petrus Catidius Decembris in
Epistola adhuc incerta ad Ludovicum Castellum,
eiusque verba reuli ad annum MCCCCLXXXVIII.
Id tantum hoc loco repperit iura, Decembris, ac
Petrarchae ipsius testamento constare, manum
apposuisse fuisse à celerrimo ex Viro, extraxit in
pergamena Virgilii cunctibus, ac *Serui* Commen-
tariis, sub *tenentibus* ad *scriptum* fuisse. Cum verò
senex factus esset, multaque Romanorum rerum,
eruditionem sibi comparasse, iterum calumum sum-
psit, pluresque ad marginem annotationes adiunxit,
quibus male intellectum à *Seruo* principem illum
Poetam, ac non rectè antiquae descriptae historiam
plum faceret, neque emendaret. Quod verò charac-
ter ille sit manu propria Petrarcae constans, iovi-
dius probat celebris ea memoria, quoniam de nova
Laurae suae, mox calamo alius interiori huius co-
dici argumento, statim ac ejusdem fuisse non
accepte. Edita scripta illa sunt, legiturque
etiam in fronte antiquissima editionis italicorum car-
minum Petrarcae, quam paulo ante adscriptum
Mediolani, cum careat anni, loci, ac Typographi
nota. Nihilominus cum viderim, in nulla editio-
ne fideliter ad verbum, prout in nostro Codice jacet,
fuisse retinam, praestit eandem ex autographo suo
huc exhibere, ut rei etiam, de qua loquimur, veritas
dilectibus innotescat:

*Laura propriis virtutibus illustris, & meo lon-
gum celebras carminibus, primum oculis meis ap-
paruit sub primis adolescentiae meae temporibus
Anno Domini M. CCC. XLV. II. die V. I. mensis Aprilis
in Ecclesia S. Clara Avinionensi hora matutina.
Eti in eadem Civitate, eodem mensis Aprilis, eun-
dem die V. I. eadem hora prima, ab eo autem
M. CCC. XLV. III. ab hoc luce huc illa subtrahit
est, cum ego foret tunc Persona effusa, deus fuit
mihi nescius! Rursum autem exiit per litteras Lu-
dovici mei me Parmae reperit Anno eodem, men-
se Maio, die XIX. mensis. Corpus illud castissi-
mum, atque pulcherrimum in locis Fratrum Alti-
orum repositum est ipso die mortis ad vesperam.
Anima quidem ejus, ut de Africa ad Sanctam,
in Colam, unde erat, rediit per nos meos.
Hic autem ad scribam erit memoriam, amara quon-
dam dulcedine, scribere visum est hoc postquam
hoc, quae sepe sub oculis meis erat, ut scilicet
nihil isti deberet, (quod) amplius mihi placeat
in hoc vita, & effugit majori laqueo, tempus
est de Babylone fugiendo, crebra horum insuppo-
nente, ac sagacissima atque astutissima commoveret,
quod, prout Dei gratia, facile erit praeferri
temporis curas supervacuas, ipse inani, & in-
polluta exilis ardet, ac viriliter cogitant.*

A Hinc plura colligi possunt, ad nobis hunc testamen-
tarium redimere servandum i primum est, mon-
stramentum illud doctis fuisse, atque rerum humanarum
depositionis, non fuisse à Petrarcae communi
mobili chiro, aliò facili transgressum, sed in ipsa
Codici tabula scriptum; alterum, eundem esse exa-
ratum in eum prolixum finem, ut aptetur librum Vir-
gili, quem in deliciis habebat, et quoniam ad perfer-
re doctis fuderibus, obviam oculis finem habere
dolens sui causam, & vota, quae conceperat de hu-
manis rebus omnibus deficientia, animo renovaret
tertium, eadem prout formam conditis obici charac-
terem, quae ipsam in integritate scriptum lura an-
tiquitates, ipsius manu (ut Drucibus testatur)
constat. Itaque gloriari possumus, superesse adhuc
in hac Metropoli nobile illud vestigium Petrarcae,
cujus praesentia familiari decorata olim fuerat, tanto
seculorum, atque hominum incremento.

Quindecim manuscripta exemplaria Carminum
italicorum Petrarcae, partim pergamena, partim
papyracea, in hac Bibliotheca servantur, quorum
portuallium varium ab editis ordinem Capitulum, diver-
sum verborum locutionem, & quoniam etiam an-
tiquitates continet. Verum, cum tanta jam sedula-
tate illustrium Virorum expurgata, atque ad purio-
rum veterum codicum eadem impressa, in praesentia
legantur, supervacaneum foret nova constare; id tan-
tum ex hoc numero exemplarium animadvertendum
cento, quoniam in pretio quavis aetate fuerit hoc Pe-
trarcae Poeta, cum exterius ejusdem italicis
veribus tot Amanuensis calami laborem impende-
riat.

C Ludovicus Beccatellus Archiepiscopus Ragusi-
nus in Vita Petrarcae, quoniam iussit ejusdem Car-
minibus, summo iussu, atque emendatione recusa
anno MDCCXXXII. Patavia editores praefixisse,
latum Epigramma remittit, quod Epitaphii loco ap-
ponendum tumulo Francisci pueri, Nepotis sui, in
Urbe Ticinensi, Petrarcae condiderat. Illud idem
sive italicis Historiae Mediolani si Corius inseruit ad
annum MCCCCLXVIII, quo mors huius infans, Avo
suo acerbitissima, comitit. Alterum Epitaphium me-
tro conceptum legitur in Codice papyraceo Biblio-
theca Ambrosiana (g), cum hoc titulo:

Epitaphium idem per D. Franciscum Petrarcae,
in Sigalero Franciscus filia sua,
Petrus Desimilis.

D Sequitur Epigramma:

*Thusa parva pio, sed fassa Lignifica dulci
Genjge, jam parva mater mater genio.
Nulla magis fin fissa Viro, sin subitum Patri,
Sen magis aeterna nescio laetitia.
Nomen erat Franciscus, meum studium sed honestum,
Dus mea simplicitate, & sine late pudor.
Me mea fere variis parvis oris in aeo;
Hic immota quies, hic mihi certa domus.*

E Jam Matrone quidem, sed abbas florentissimus annis,
Eripit terra, restituitque Poeta.

Notum est, Mediolani, ut nonnulli Scriptores tradi-
dere, ex non ignobili stirpe gentium fuisse à Pe-
trarcae Filium, cui nomen indidit Franciscus. Eam
religiosissime educatum secum semper duxit, et
quoniam ipse ires, materiamque denum optulit, ipso-
rum tunc Mediolanensium juveni si-ncro de Bresson,
honestis pueribus nato, atque Harrodi postmodum
fuit. Ex allato Epigrammate dilucet, quoniam
tamen Fili, ut reuli C. Beccatellus, sed gentis
parvus succedum fuisse calumum Franciscus, Petrar-
che

shar filia, ipsaque in juvenilibus annis sublatam morte, ac Patavii sepultam, Patre adhuc vivente... Quo anno illa obiit, facile colligi potest ex iis, quae mox subiunguntur. Certeum est, in vivis adhuc fuisse Franciscum, cum raptus innotato interitu est ejusdem filius, ac nepos Petrarcae, id enim ipse testatur in Epistola IV. Senilium ad Donatam Aponensem Gronovianum, inquit: « non illum ego » (quod ad rem), cuius generatam Franciscus, qui » ut noli per se quisque nos minus, quam ego ipse » animo meo, cari sunt; ita ex doctis longe mihi » carissimis progenitis, duplo mihi erat carior, » quam si ex me genitus fuisset. » Aliunde vero in ultimae voluntatis tabula, à Petrarca conditis anno MCCCCLXX, nullum de Franciscus filia verbum innotat, cui procul dubio Genitor amantissimus pi- gnus aliquod dilectionis legasset, nisi jam sepulcro fuisset illata. Itaque fecerit statuendam esse reor mortem Franciscus, intermedio eo tempore, quod con- cursum est obitum filii, & precessit testamentum Pa- tris, adeoque anno MCCCCLXX.

Claudere placet illudem dignissimam hujus Viri memoriam relatione praeclarissimae institutionis, cu- jus Petrarca apud nos degens Auditor fuit, ut vul- tum, & amorem Literarum in hac Metropoli pro- moveret. Delegat Pagum Listeri, qui aucto- ritate vocabulo appellatur Listerius, ad honestam- animi relaxationem capendam, longique ab Aula tumultu studii vacandum. Dissat is locus ab Urbe nostra, quanto tamen lapide, adeoque facilius illic erat Amicorum accessus; ut tamen dignae ingenio suo, quae animo forent Ruris deliciae, triginta fe- licitiorum juvenum Academiam instituit, qui litera- ris colloquiis, ac luctationibus dignitatem ocio facerent, & amorem illius corporis oblectamentum, proventum mentis, ac nobili Molurum conversatio ve- niri conficerent. Mansit etiam post Petrarcae dis- cessionem floridissima hic congregio, eoque in li- teris peracta cultura speciem dedit, cum Galeaz H. Violentum filium suum Leonello Duci Clarence Regisque Angliae filio, matrimonio conjunctum. Siqui- dem cum Patavio vocatus à Principe Vicecomite, fuisset Franciscus Petrarca jam senex factus, ad reg- gas has nuptias praefatus fuit condecorandus, atque una cum Clarissimis Sponsae mentis confederat, ut Corius narrat (b), adducti in medium fuere adscri- pti huc Academiae Socii, qui variis italicis Poetis- metris coram Praeceptore suo experientum ingenii prodentem, atque oriturque Sponsi laudes elegantis carminum celebrarent. Inter hos adfuit Antonius Reffa, de quo haec scribit Placidus Pucinellus (i): « Commemoratur plurimum inter ceteros Antonius Reffa, qui enumerabatur inter XXX. selectiores » Mediolanenses juvenes, Francisci Petrarcae Aca- demicos, qui Listeri, quarto lapide ab Urbe- » Mediolani, studiolum caula debebat, ubi coram » Leonello Clarence Duce, Angliae Regis filio, cui » tunc fuerat Maritimus vinculo juncta Violens, fi- » lio Galeati Vicecomitis, quum plurimis aliis Eu- » rope Principibus, qui ad nuptiarum celebritatem » ad hanc Metropolim venerant, iussu Etra- » scorum Poetarum Principis, Academicis ipsi perele- » gantem habuere vicissim interlocutionem. » Prae- terque nequid quod Corius subiungit, acceptum nem- pe à Petrarca hunc haecorem, imperium fuisse ana- rchicam calumitatem, illo enim ipso die, quo huic na- guisico intererat, obiit, id est XV. Junii anni MCCCCLVIII. crepus & luce fuit Ticini tenellus infans, è Franciscus filia progenitus, summo cum- ejusdem dolore, ut superis jam vidimus. Plura, alia ornamenta Urbis nostrae, quam uti alteram quasi patriam dilexit, addere Petrarca curavit, Biblio- thecam, Multrum, Palladium, quorum nomen si-

ma, temporum iniquitate ad nos pervenit. Praeter- tum verò S. Ambrosium coluit, apud cujus Ecce- siam, quo tempore Mediolani fuit, iteo quinquen- nio domicilium tenuit, ut ipsemet scribit Joanni Soc- cacio (1); qui imò in postrema tabula, de human- do corpore suo post mortem loquens, statuit, quod si Mediolani obire ipsum contingeret, condii voluit ante Ecclesiam S. Ambrosii, juxta primam iherosolim, quae Civitatis muros afficit.

FRANCISCUS TANTUS PRESBYTER.

Superioribus in paginae monui, adhibent fuisse à Franciscus Tantius fedulam coram, ut ita Petrarcae carmina, praeclara pollicitudine relictura imprimerentur, nunc aliqua de praestanti hoc Viri memorae acqui- situm censeo; quavis enim nullum ejusdem ad nos pervenit integrum Opus, de Latere tamen nostra benemeritis fuit, multaque per illum tamen claruit doctrinae ac nominis fumi. Nobilissimos fortasse est Parentes, Avosque, praecipui in Patria numerbis singulis fere persequens, atque insignitus Decuriona- tum Mediolanensis honore, per duo ferme saecula, hereditario veluti in Polteris facta. Quin etiam in- clyta hac Domus nobile potestate vestigum, adhuc vigens, apud nos reliquit; Petrus namque Tantius, Nobilis Civis Mediolanensis, ac Januensis, imperat- am ab Archiepiscopo Mediolani parvam Ecclesiam, S. Mariae Blaeae, seu de Misericordia nuncupatam, in loco, qui dicitur Casertum, extra Orientalem Portam, eadem bonorum omnium suorum haeredem, inlievit anno MCCCCV, atque à Summo Pontifice obtinuit, ut ibidem Cenobium Canonicorum Regu- lationem erigeretur, quorum quatuor à Frigidiano Monasterio religiosioris disciplinae, superius anno Me- diolanum acciverat, itaque in domo, prope memo- ratam Ecclesiam, opportunis confectibus cellulis, collocaverat Gabriel Penotus, qui haec narrat (m) publicum documentum recitat in iussu rei fidei, de- sumptum ab Archivio Romano S. Mariae Pae. Cel- sus quoque Refusus (n) alterius Tanti, nomen Ac- selmi, memoriam illustrat, qui eidem Ordini Cano- nicorum adscriptus, sub exitum Saeculi XV. poetica facultate, & traductio in italicam linguam libro si- cri de Consuetudine Philosophiae, non vulgarem fidei gloriam apud posteros comparavit. Horum laudem simulans Franciscus Tantius caribem in Sacerdotio vitam delegit, ac totus studiis intentus, aliorum operibus edendis indulcent, non tam diligentiam, quam pecunia suspendit; ac primo imprimeundum in hac Urbe curata, typis Philippi de Mantegani, volu- men, in quo haec tria consuebant, Gloriosus Martini de Humis ad Episcopum Strigoniensem Johan- nem; Georgius Morula in Glossum ad Laurentium & Julium Medices; & Galanti responsio ad Fri- dericum Ducem Urbini, anno MCCCCXC. Deinde rogatus ab amicis, ut Bernardus Babinus, vixia cre- pui, carmina italica in usum colligeret, ea summo studio undique conquisivit, praeterea impressa dica- vit Ludovico Mariae Sforze, Mediolani Duci, cui Poetam illum fuisse acceptissimum noverat. Epistola fronte praefixa, utpote rudis eorum temporum lingua vulgari contexta, describit non meretur; sonantia- tamen, quae ad historiam illustrandam fidebant, de- ceptae, atque rebus ad annum MCCCCXCIII. cum agerem de Bibliotheca.

Auctor etiam fuit Franciscus Tantius penclare impressionis carminum italicorum Glossum, acronimic, quem in superioribus paginae laudavimus; liberale, verò ejusdem curam, in ostendo egregio hoc Opere, commendandam apud Posteros censuit Typographicam, addita in calce annotatione sequenti: « Ne elegan- tissimi Opera lepos mellissimus, temporis edacis in- » juri,

(b) Hist. Mediol. ad annum 1728.

(i) Chron. Glanzenfense cap. CKLIX. pag. 249.

(1) Lib. I. Senil. Epist. IV. edit. Bastejost.

(m) Hist. Triptum. lib. III. cap. X.

(n) Liberum Later. fol. 11.

„ iocū, tibi Lector optime aliquando periret, aut
 „ illuſtriſſimi Aſtoris inclita memoria ævo obli-
 „ ſcitur; ne etiam poſteritas, hac delectatione de-
 „ fraudata, cupidinis luſibus careret, *Franciſcus*
 „ *Tantius Corniger*, Poeta Mediolanenſis, hos Rhy-
 „ thmos magnifici, ac ſplendiſſimi Equitis, *Gaſpa-
 „ ris Viſcomitii*, lingua vernaculā compoſitos, quam-
 „ quam invito Domino, in mille exemplaria impi-
 „ mi juſſit. Neque immerito Poeta laus eide-
 „ m tributa fuit, cūm plura in editis per eam ætatem li-
 „ bris occurrant carmina tum Italicā, tum Latinā lin-
 „ guā ab ipſo conſecta, quamvis quæ vernaculū idio-
 „ matis metro ſcripſit, ob depravatam vocum, & ſtyli
 „ normam, oculis eviſcantur. Nihilominus, ob alias
 „ etiam ingenii fui laudes, apud eruditos illius ſeculi
 „ viros in pretio fuit; *Stephanus Duleſius*, elegantiffi-
 „ mus Poeta, & Orator Mediolanenſis, tanti illum
 „ fecit, ut, cūm Sirmionem ſuum Caſtellanum, endo-
 „ caſyllabis verſibus deſcripſit, edicturus eſſet in lu-
 „ cem, curaverit impemis ſubire cenſuram Franciſci
 „ Tanti Cornigeri, à quo poeticum illud opus dili-
 „ genti limā expoliendum optabat; ob id autem roga-
 „ vit Johannem Antonium Turrianum, Comitem, &
 „ Prothonotarium Apoſtolicum, datā ad ipſum Epi-
 „ ſtolā, in qua hæc ſcribit: „ Amicorum quibus li-
 „ buerit, imprimis verò *Corniger*, & *Musſeola*,
 „ „ Contubernaliſtis tui oſtendens, utroque ſecundūm
 „ „ te, & doctrinā multijugā, & ingenio ad carmen
 „ „ promptiſſimo, „ Archangelus quoque Madriga-
 „ nus in ſuo *ſuave Luſitanorum* ad Indos ſcribens ad
 „ *Iſſedum Caroli*, eximia laude Tantium exornat.
 „ Non ita æquus erga ipſum fuit Lanciaus Curtius,
 „ qui illum deridet (o), quod *Anaxagora cognomi-
 „ naretur*, & pede claudicaret (p). Cauſam huius
 „ ſimilitudinis inquit ipſe Lanciaus; cūm enim ad *Aſti-
 „ ſiam* carmen quoddam dediſſet, Tantius metri vi-
 „ tium in illo reprehendit, idque ſatis fuit, ut mor-
 „ daci ſtatim calamo, pro eorum temporum more,
 „ in eundem inſurgeret.

Ad rei domæſticæ anguſtias redactum fuiſſe Tan-
 „ tium, ſupplices docent preces, quas ſæpius obtulit
 „ Ludovico Mariz Sfortie, ut illius opem imploraret.
 „ Inter italice Bernardi Belhionici Carmina impreſſum
 „ legitur Epigramma, pariter italicum, quo eundem
 „ Ducem enixe Tantius rogat, ut ad egeſtatis ſuz lo-
 „ vamen, Sfortiadis agri Sacellum, & Sacerdotium
 „ eadem indulget. Locus ille, magnifico exornatus
 „ Palatio, in deliciis erat Ludovico Mariz, cūm ob-
 „ lectamentum caperet venationis. Ibi vitam degere,
 „ facris rebus addiſtus Tantius optabat, fruſtruoſa
 „ neſſa mercede, quam Principis largitas Sacelli fui
 „ Miniſtro ſtatueraſt; nec vana ſpes fuit; annuit enim
 „ Dux ille, alterum Epigramma ſpondens metris concep-
 „ tum, ad Tantium dirigit, ſpondensque inopie ſubi-
 „ ſidium, ea liberali clementia, quæ doctos omnes,
 „ probolique viros proſequi conſueverat. An verò ab
 „ ingenio Ducis Mediolanū Ludovici Mariz hoc car-
 „ men profluxerit, an ejus nomine fuerit à Belhincio
 „ compoſitum, non valde reſert inquirere. Id certi
 „ eruo, & egeſtate Tantium laboraſſe, & Præcepto-
 „ rem eidem contigiſſe celebrem Mediolanenſem Vi-
 „ rum, *Johannem Martianum*; His enim argumentis
 „ permovere animum illius Principis Tantius nitēba-
 „ tur, ut ſimul in viæ alimoniam, & ſtudiū exacti
 „ præmii, ipſi munus illud clargiretur. Alterum la-
 „ tinum Carmen ad eundem Ludovicum, in modum
 „ ſupplicis libelli porrectum, ibidem occurrat, quod
 „ habens ſubjicio, ut aliquod ſpecimen præſtantie huius
 „ noſtri Civis in poetica ſacultate Lectoribus exhib-
 „ beatur:

*Parvus magna peto, facer, Ludovice, rogatam,
 Ad me ſi ſpectes, jure negabis opem.*

*Magna decent magnos; Vatem pia dextra facientem
 Subleves, & vacuus non finis eſt preces.*
*Terra boves, & equos, animalia grandia nutrit,
 Vermiculis etiam non negat illa cibos.*
*Viſtum Balenis, Poëtiſ, Delphinibus Equor
 Præbet, piſciculis non minus illud alit.*
*Antigonus non ſiſt igitur Ludovice petenti;
 Magnus Alexander tu magis eſſe velis.*

DE ROGATIONIBUS TRIDUANIS

MEDIOLANENSIS ECCLESIAE.

PETRUS CASOLA, Metropolitanæ hujus Eccle-
 ſiæ Canonici Ordinarius, typis prædandum cu-
 ravit, præſenti anno, Libellum Rogationum tridu-
 aunarum (ut alibi innotuit), deſcriptis lingūa Italica
 Rubricis, atque Ordine, quo illa etate ab Ambro-
 ſiano Clero celebrabantur. Pariculis in Diſſertatione
 Nazariana (q) univerſum carundem Ritum, &
 Cœremonias, ex memorato Opuſculo deſcriptis, &
 luſtravitque, candidè teſtatur, nullum ſibi vetuſtiſ-
 ſimum impreſſum exemplar ad manus veniſſe; quamvis, ut
 ipſe ait, probe noſſet, Stephanum Nardinum Car-
 dinalem, & Archiepiſcopum Mediolanū, beneficio
 Typographiæ recentem in hanc Urbem inducēte, co-
 piam eorumdem Clericis ſuis ſeciſſe, cūm antea ma-
 nu tantum deſcripti Litaniarum libri, raritate ſua,
 & pretio à paucis admodum poſſent comparari.
 Tres mihi illius primæ editionis codices inſpicere
 licuit; in iſis verò nihil enunciatum inventi de
 Archiepiſcopo Nardino, cuius conſilio, aut man-
 dato res illæ perfeſcerent. Primus, qui hanc lau-
 dem tribuit memorato Archiepiſcopo noſtro, Pe-
 trus Galeſius fuit; condens enim Tabulum Archie-
 piſcoporum Mediolanenſium, inſerta *Aſti* ejus-
 dem Eccleſiæ, hæc de Nardino annotavit: *Solemnium
 Litaniarum triduanarum librum, multis ante
 ſeculis deſcriptum, temporum incurſis penè intermiſ-
 ſum, reſtituiſ.* Fortaſſe namque, cūm librum illum
 Mediolanū impreſſum vididiſt, comet tempore, quo
 Ambroſianam Eccleſiam Nardinus moderabatur, ejus-
 dem notu conſuiſſe prælo commiſſum, atque in
 lucem productum. Revera tamen ſpontè ſua com-
 modum hoc paravit Mediolanenſibus Clericis *Archangelus
 Unzerdus*, quemadmodum ipſemet proſe-
 cutor in Epitola nuncupatoria ad *Reverendiſſimum
 Patrem, D. Romanum de Buriſ Vicarium Generalium*,
 Cardinalis Archiepiſcopi Stephani Nardini, in qua
 hæc habet: „ Cūm in proximis Litaniis, hoc eſt in
 „ publica Civium devotione, caritatem tuam, admi-
 „ rabilemque prudentiam, in dirigenda gubernanda,
 „ quæ procedentis turbe pompa conſuerat, neque
 „ graviffimo labori parentem, & omnia, quæ pro-
 „ videnda fuerant ad ordinem ſervandum, provi-
 „ dentem proſpicere, exultavi cum tibi gratiffi-
 „ mum, tum publicæ utilitati non incommodum fore,
 „ ſi cum libellum, qui officium illud Litaniarum,
 „ contineret, meo labore, meſſique ſumptibus im-
 „ primendum curarem. Quod opus, cūm
 „ viderem vix in paucorum manibus eſſe, quippe in
 „ negligentiam cadente Fidelium devotione, ac mul-
 „ torum caritate refrigerata, ſtatui nulla magis alia,
 „ re fretus, quam divina Clementia, totaque Reve-
 „ rentie auxilio. tantum horum librorum
 „ copiam imprimere, quanta Mediolanenſi populo,
 „ cuius tibi in præſenti cura commiſſa eſt, plurimis
 „ ſeculis ſuſſectura videtur. „ Itaque, ut veritati
 „ in hiſce hiſtoricis paginis locus fiat, Archiepiſcopo
 „ noſtro Nardino deneganda non eſt laus illa, quod
 „ negle-

(o) Lib. IV. Epigramm. fol. 42.

(p) Lib. X. fol. 149.

(q) Cap. LXIV.

agrestes, aut incuriosos, consueque peractis enim dicunt supplicationes, ad reliquum antiqui iudicii ordinem, revocaverit, quidem hoc elago ejusdem memoriam exoritur concordis Ughellus, & Odoinus; librum tamen privato suo consilio typis vulgatum fuisse à Mediolanensi Sacerdote *Ugo rege*, inaccessibile ipsius testimonium evincit; sed de hoc obicit, cum parum interit, ejus opus aut mandato Libellus ille exculis, primam obtinuerit lucem.

Gravibus duabus exoritur, quis in Ambrosiana Ecclesia triduanas Rogationes confiderit. Scripserunt passim, Sanctum *Manerium*, seu *Manerium*, Viennæ in Gallia Episcopus, Antheorem facit puer hujus Institutionis, atque inde sacrum eum morem, propagatum in universas Occidentis Ecclesias constanter affirmant. Contra Mediolanenses, superiore ad *E. Monerium* tempore, instituit à S. Lazaro Antistite octiduo triduanas Supplicationes in hac Ducesse, firmare credunt; itaque non modo referunt nostrates Historici, quibus Claudius Roberus in Appendice II. ad *Galliam Christianam*, & Ferdinandus Ughellus in *Italia sacra* adhaerere, sed Ambrosiani etiam fidei Codices quotidiani Officii, Duo per se veluti, recitantium exhibent in lectione diei XI. Februarii, quo S. Lazari Archiepiscopi Mediolani memoria colitur, his verbis: *Passalis servitibus Italiani Antistiti Honorario Rex, cum Lazarus, Civis Mediolanensis, ex Primaveria Ecclesia hujus Episcopii exerat esset Insuper triduanas Litaniae, per inter hujus Ecclesiae regis quatuordecim celebrantur*. Plures alios Auctores, S. Lazaro adhaerentes indicant in Insularum Clerum hanc consuetudinem Litaniarum, enumerat Porcellus (r), quamvis non omnino istidem consensu videatur, inquit: *Si tamen ipse illas vere primis instituit, quæ de se non invenit fortasse delectari etiam possit*. Porro mihi, traditionem nostram sedulo expendenti, nullum suboritur dubium, quod admitti servareque debeat, do nec valida, quæ illam evertant, argumenta præstantur: Præsertim cum Porcellus ipse ibidem faciat, *Triduanas servitibus Litaniae, in antiquissimis etiam Ritibus Ambrosiani Cathedralis præscriptas, & diffusas reperiri*.

Ex primo, si veterem Ecclesie disciplinam spe atque vigile usum procedendi ad loca Martyrum in Orientem finem, atque Occidente à primis illis quæ prædicationis Evangelicæ feculis, testatur abun de facient Tertullianus, Gregorius Thaumaturgus, Basilii, ac Hieronymus, quos allegat Baronius (r), hæc scribit: *« A quo Litaniae primò, incipit solitudo, adhuc mihi est inexplicatum; »* vetustissimum sane morem fuisse in Ecclesia, Litaniae perire, certissimum est. Ad illas, non unam tantum in sono, sed plures fieri consuevit Litaniae, pro more cujusque Ecclesie, atque id confirmat exemplo Ecclesie Ravennatis, in qua S. Gregorius Pontifex tractat, quatuor vel quinque solennes Litaniae fuisse solitas celebrari; deinde concludit: *« Fas est itaque, sine Litaniae, fore Præfationem dicere velimus; »* uniusquisque Episcopus in suis Ecclesiis illudiose agere consuevit. *« Quin imò, in Gallia, ipsa, etiam ante S. Maurem, in uso erant Supplicationes, teste Sidonio Apollinari (t), qui ait: « Erant quidem prius (quod salva fidei pace sit dictum) vagæ, repentes, inrequiescentes, & si diu xetis, oblectanda Supplicationes In his autem, quas præfatus Sacerdos (Monerium) & prout pariter, & comulit, junctur, oratur, psallitur, fletur. »* Quo citæ non primò S. Maurem sacras Rogationes induxit, sed tantum reituit, atque in meliorem formam redegit, ut optime animadvertem Baronius, Frater Samaritani in Archiepiscopio Viennensi Gallica Christiana, & Em-

Tom. I.

(r) Ibid. num. 7.

(t) In Not. ad Martyrol. die XXV. Aprilis.

(s) Lib. XV. Epist. IV. ad Aprum.

A nestissimus Cozza (a), à quo tamen meritis laudat, donatur Sanctus ille Viennensis Sacerdos, his verbis: *« Verum est, quod Manerium, ulius, seu minus Litariarum, & Rogationum non fuerit, primus in- »* ducere, sed relictus, & primus tamen fuit, quod *« fuerit, celebrandas esse tribus diebus ante Alcen- »* sionem Domini. *« His ita promissis, nihil repugnare video, quin Sanctus quoque Lazarus antequam ponitur sua in Ecclesia triduanas Rogationes, ad avvertendam ab hac Metropoli gravissimam imminentem calamitatem, quemadmodum majorem traditio, & reposita quotannis in ore Sacerdotum hujus sacri memoria, nos docuit; nec arduum est indagare, quanto in periculo tunc versaretur Metropolis nostra.*

B Perulgata est Scriptorum calamo infelix conditio Sculi quinti, sub ejus initium effusa in Italiam regionem, Romanique ipsam, turbidè rapidique torrentis scintilla, Barbaræ Gentis onera rapinis & carnibus, Alarico Duce, miserrimè miscuit. Honoris pollicem, Valentianis III. Caesaris foror, Attilam Hunnorum Regem, anno CCCXXXIV. teste Jordanis (x), cum misso Climaco, in Italiam ad sui convivium invitaverat, irritò quidem conatu, sed excitata in crudelissimam illius Regis animo avara cupiditate tam divinis prædæ, aliquando capere. Nec conceptis tunc votis defuit Barbarus hostis, Romanum ubique Imperium diripiente, incendio, ac stragibus implem; tandem anno CCCXXLII. in Illyricum irumpens, expugnatis Oppidis Archiepiscopo, tanto in proximis Provinciis perculit, ut Theodosius Junior amicis precibus Legationem ad ipsum mittere, atque annum auri tributum solvere fieri coactus, quemadmodum ex Auctore Miscella ad illum annum narrat Baronius. Gensericus quoque Vandalarum Rex (referente Isidoro Hispalensi, in Historia Vandala) anno superiore in Siciliam cum classe transgressus, cuncta, in qua incidit, ferro & igne vastaverat. Itaque in tot irruptionum, ac cladum ferale conspectu, in tam Julia concepta formidine novæ diripitionis, quæ non tam Cæsar ipse, quam universa Italia concubebat, in proflis amnis, quibus S. Lazarus regendam suscepit Mediolanensem Ecclesiam, quid exceptum potest congruentius preter Sanctissimus ille Præfatus, quam adfectus ab ipso fuisse etiam dictum supplicationum, preces, jejunia, ut divina Clementia impleret subsidio, bellicus Barbararum Nationum impetus ab hujus Metropolis moribus longè propullaretur? Porro erravit Hippomanes, qui ad contrahendum S. Lazari Lectionem d. signatur (Scuti certa fide sibi compertum fuisse scripsit Porcellus), eandem inchoavit, relictis superius verbis: *« Ipsi ad servitibus Litaniae Antist. &c; »* anno enim CCCCLII., quo ferocis ille Tyrannus Italiam Urbem ferro igneque absumebat, S. Lazarus jam ad Superos evolaverat, ejusque Successor Eusebius Synodicum Episcopatum, adhuc sup. riliem, misit ad Chalcedonense Concilium. Verum, expectanda non erat præsentia barbari hostis, ut supplicia ad Deum minus à nostris Civibus tollerentur, sed obsequio facillime est credere, amantissimum Gregii filii Palæstræ Lazarum, cum primò vulgus illi rumor, imminere Italiam Attilam, atque extremum hinc Provinciæ excidium minitari, triduanas Litaniae indidisse, ut possit jam sub oculis imago strepitantis Flagelli ab ovium suarum capite averteretur. Et revera, innotuit eas esse ad Barbarorum præcipue impetum repellendum, memorata Brevisseri Lecho fidem facit; ipsaque, preces ad singulas Urbes Portas repetitis nos docuit.

C D Pone in mura, & porta ejus Angelorum custodiam, salubri acie, mutationem omnium Sanctorum tuorum &c.

E Atque hinc alterum Historico lumen affulget traditionis nostre, vividius roboranda. Ut clarescat

(a) De Ecclesiis Itejanis, Par. II. Art. XXII.

(x) De Success. Regis. cap. XCIV.

b h h id

id explicem, recolenda sunt quæ Ludovicus Thomassinus ex Gregorio Turonensi tradit, in suo præclaro tractatu, *De Jejunio*, gallicè scripto, ubi de triduani Rogationibus agit; inquit enim, à Sancto Mamerto Episcopo indicatas eas fuisse Vienneis Populo, ob peculiarem calamitatem, quæ Civitas illa confectabatur, frequentes nempe terremotus, Cæterum Luporumque in Urbem incursionem, ac Palatii regi, immo celsi ignis, conflagrationem; dehinc narrat, propagatas illas esse subsequenter Seculis in reliquis Galliarum Ecclesiis; loquens autem de Italia, scribit, pium hunc ufum in Italicas Ecclesias, nonnisi multò post annum DC. penetrasse (y). At, Seculo septimo & octavo, nullus Barbararum irruptionum metus animis ingerebatur, cum Langobardi Reges, barbari quidem, sed jam mitiores facti, pacifice his Provinciis potuerunt. Itaque ad remotiora ea S. Lazari tempora, recurrendum esse verisimiliter quique censebit, quibus levissimas Artila, excilio Ilyrico, iustum incutere timorem poterat Italici Civitatis, ne Montes, aut Mare tranquillus, in nostris Regionibus pari furore debaccharentur, ea enim occasione æquilibrium est oporuit, à Sancto eo Præfule institutas fuisse triduanas Supplicationes, & preces, quæ in antiquis Ambrosianis codicibus præscribuntur, ad imperandam à Deo custodiam Mœnium, ac Portarum inclyta hujus Metropolis, Provincieque. Addo, Eminentiſſ. Laurentium Cozzam in memorato eruditissimo libro, *De Jejunio Ecclesiæ*, rationem afferre, cur post Gallos, Anglos, Hispanos, universa ferè Ecclesiæ Latina religionem hanc consuetudinem sibi adoptaverit, hæc scribens: *Id, quod Mamertus ad clades sui populi repellendas instituit, ceteri populi ad ubertatem fructus terræ obtinendam, ad sanitatem Dei auxilii conservandam, & ad vitium peccatorum interitum susceperunt.* Cum verò Mediolanensis Ecclesiæ ritu, à Sacerdotibus circumventibus Portas omnes, Murosque, quibus antiquitus Urbs illa cingebatur, antequam amplius fieret, eorundem cultodit, à Deo per subsidia Angelorum Sanctorumque, præcipue imploretur, quis non videt, verutiorem originem esse querendam, an æliam veritati propinquior em videri cæ, quam hæcufque assignavimus?

Tempus etiam, Ambrosiano more, triduani Litanias celebrandis statum, non leve indicium est, illas fuisse intrinsecas, sicuti dissimili de causa, ita diversà à Gallicanis Ecclesiis ætate. S. Mamertus, cuius exemplum secutæ dicuntur aliæ Nationes, eadem induxit peragendas hebdomadâ ipsâ Dominicæ Ascensionis: Mediolanensis Ecclesiæ, ut docent vetusti, qui adhuc sepiunt, Ambrosiani Liturgici codices, subsequente Ascensione Domini hebdomada illas constantissime celebravit. (ab Hispanis etiam *reſectis post Ascensionem* triduani Rogationes annotæ Mabillon, sub initium libri tertii *De Liturgiæ G. Mæcæ*, sed multo ferè id factum est.), adiecta quoque lege servandi jejunii, quod licet, refrigerante in populis caritate, simul, aut iterum intermissum fuerit; religiosâ tamen Antilitum nostrorum vigilantia restitutum, ac conservatum fuit, tanquam preciorum antiquæ apud nos institutionis vestigium, ut proximè ostendam. Id verò, an in reliquis latinis Ecclesiis olim vigerit, non vacat inquirere; quavis enim Mabillon in *Liturgiæ G. Mæcæ* (2) loquens de triduani Rogationibus, post alios Scriptores asserit, jejuniū antiquitus hiſce diebus servatum verè fuisse, Conciliis præcipientibus, clarisque veterum Patrum testimonioſis confirmantibus. Thomassinus tamen loco laudato, intelligendos esse Concilioſum Canonem aut de sola à carnibus abſtinentia, ut ex ipſius eorundem verbis patere testatur, vixque arbitrat̃ur à S. Mamerto potuisse illud indici populo suo Vienneſi, pro illa prima vice, cum salute hoc reme-

diū potere videretur tam gravis infortunii amovendi necessitas. Neque præterendi potest, quod nonnulli opinantur, translatas nempe fuisse ab Ecclesiâ Mediolanensi in Pentecostis hebdomadam cum jejuni onere hæc Litanias, eo quia improbatâ fuit à Nicæno Concilio jejuniandi consuetudo, utpote injuriôſa Paſchaliſum dierum lætitiæ, cui miscendus non est penitentis moror, ac luctus, antequam Sponſus ab oculis eripiantur. Sanctus enim Ambrosius in Sermone, Mediolani habito, *de Festivitate Pentecostis*, scribit, istorum quinquaginta dierum numerum *faciem esse & continuatam festivitatem*, atque instar Dominicæ diei celebrari, quin ulla observanda indicantur jejunia (*excepit Vigiliam Pentecostis*). Itaque, jejuniū peragendi causâ minimè confendæ sunt Rogationes nostræ ad hebdomadam post Ascensionem Domini tractatæ, sed iis prorsus diebus ab initio institutæ.

Quid contigerit S. Marryi Aisido, qui Seculo XI, cum more solito Clerus Mediolanensis triduani Litanias celebraret, jejuniū illud acriter reprehendit, Concilii Nicæni, & B. Ambrosii auctoritatem, proximè relata, Civibus nostris in publica obſceniſſione, ut tradit Aisidus ejusdem fuit à Purcellis typis vulgatæ (a), inferius referemus. Interim ad vindicandam ritus nostri legem proferre lubet Cardinalis Bellarmini verba, qui in libro *De Bonis Operibus in particulari* (b), postquam adnotasset, satis constare inter Paſcha & Pentecostem, ex antiquissima consuetudine nulla jejunia imperari, subdit: *sicubi tamen, hoc ipsum jejuniū præcepti lege servatur, non est improbandum; servandus est enim in ejusmodi diebus Ecclesiæ consuetudo, ut Hieronymus in Epistola ad Lucinium, & Augustinus in Epistola ad Cæsitanum monent.* Sanè S. Carolus collapsum hunc morem jejuniandi restitutus, ad antiquam Ecclesiæ nostræ disciplinam reſpexit, condens in primo Provinciali Concilio sequens decretum: *Edicimus, ut triduo Rogationum post Ascensionem Domini, ex veteri instituto, in Mediolanensi Ecclesiâ jejuniū adhibeatur.* Purcellus, qui vocæ S. Lazarus, religiosi hujus ritus Auctori probari poterat, necesse Attilæ, irruptionem in Italiam mediantis, occasio placebat, aliam ingeniosè quæſivit, propoluitque, annum statuens MXXXVII. quo Conradus II. Imperator „adversus Anbertum (aliis Heribertum) Archiepiscopum nostrum implacabiliter iratus, omni opo Mediolanum obſidebat, oppugnabat, gladio & igne „omnis in ejus circuitu conſumebat; & hæc præſertim è Dominicæ Ascensionis die usque ad proximum Pentecostem, quo temporis intervallo Rogationes ejusmodi, secundum Ecclesiæ Mediolanensis consuetudinem celebrari solent; neque hinc recessit, nisi manifestò S. Ambrosii prodigio repulſus; „tunc enim additas cenſet preces illas, quas ad singulas Urbis portas in triduani Litanis recitantur, *Majorum refugium Deus &c.* arque inditum jejuniū.

E quidem, ut candidè loquar, eruditè potius, quam verè, scripta hæc esse crediderim. Et primò, cum certum fit, antiquiores undecimo Seculo triduanas Litanias esse in Ecclesiâ Ambrosiana, ut ipſemet Purcellus fateatur, quo testimonio evincet, non conſueviſſe Clerum Mediolanensem circumire muros Urbis, atque in ſingulis Portis memoratas preces repetere, ante Conradum? Profecto, id tantum opinando doctus hic Auctor propoſuit; Mihi verò ſcrutanti veteres Codices, contrarium elucere videretur. Exat in privata domus meæ Bibliotheca pergamenum *Missale Ambrosianum*, ſeculo circiter nono ſcriptum, in quo *Orationes* ad Deum fundende in triduani Rogationibus, & *Missarum* ordo præſcribuntur. In iſſi autem frequentet mentio fit de *preſenti tribulatione, ſtudioſo advertendo*; quin imò in altera ex precibus hæc leguntur:

Fa.

(y) Par. I. Cap. XXIV. num. 2.
(2) Pag. 265. & 377.

(a) Lib. II. cap. XXI.
(b) Lib. II. cap. XXI.

Fanulus tui animi tribulatione laborantes placato in-
nuere obtinuit. Quae fures hac tribulatio, non obsecra-
re significat Praeas in Molla secundae diei, quae in-
ter alia hac habet: Indulgentia tua preveniat nos
semper affectus, qui & a noxiis voluptatibus di-
scerneret expedit, & a mundanis cladibus di-
gnanter eripiat. Aderat igitur praesens, & etiam
monita Civium afflictio; aderat imminens flagellum,
& stadium tumor, prius quoque, quam minas co-
nter hanc Urbem adveniret Conradus. Quid verò
prohibet credere, infinitas has preces fuisse Seculo
V., quo loquere iam Italiani barbarae Genes Ro-
manum ipsam facis depopulatione sub Alarico obru-
ent, & obdrepas ulique rumor Graecici, & Ate-
niae, non longe postea Regionem seculum depre-
ndantium, adnuere poterat Italos populos, acce-
dit praesentem Metropolim, ut pro averendo novae
irruptionis, & stadium flagitii, Dei clementiam eni-
xè deprecarentur?

De jejuni lege, meliù ante undecimam Secu-

lum Civium nostris indicata in triduanis Litaniis, du-

bium requirit; nam praeter *Orationes*, quae in hoc

antico *Ambrosii* jejunium memorant, iidem praeterea

formulis, quibus illud Quadagesimalium dierum

expingitur, ex prime dici Rogationum, quae *Prae-*

sentis appellatur, quae nunquam immota fuit, his

verbis conceptus, *Aequum & salutare*, Non te in ob-

servantia jejunii querere, qui es pauper verus &

vivus de Caelo descendens. Te igitur humilantes

jejunio corpora, mentesque famulantes devota, per

huius Sacrificii immolationem rogamus, ut humi-

liationem jejunii huius, quam pro nostris rebus

in hac triduanis observatione percolamus, inue-

nia placetur, & a delictis *jejunium* abolvens,

quos incontinentes ciborum in pravitate transgres-

sionem unnefficit, eidem continenter revoces ad

salutem. *Purcellus*, qui in vetustissimis Liturgi-

calibus libris hac videt, consilium in his, non praec-

ipuum agnoscit, sed verbum, quae leguntur in Vita

S. Ambrosii, quem scripsit *Beatus Andreas*, episcopus

Alumnus, postea vero Monachus & Abbas Vallium

brabant; refertur enim hic Auctor sermonem, quo

Sandus ille contra populum Mediolanensem, in die-

bus *jejunium* praedicaverat, hac permisit: *Tri-*

duanum illud jejunium, quod inter dies Paschales,

contra antiquorum dicta Sanctorum, *noviter est*

peractum usitatum, sic vehementer horrebat, ut li-

benter diceret, velle se tradere morti, si tandem

exhortari posset populum, quatenus in tempus mo-

tarctur licentiam, & apertum. Quapropter in uno co-

rum dierum, una omni iam Ecclesia congregata,

ut fuit no morte ad Litaniis procederet, lacum, in

quo elocare solebat, concessit sic. Inde enim

collegi clare arbitrat, circa illud tempus originem

duxit Mediolani legem triduanis jejuni, quae tan-

quam *rei nova* à S. Arnaldo condemnabatur. Verum

in hac narratione, si rem sinceris oculis inspicimus,

nulum de novo instituto praecipuum vestigium elucet,

sicut nec Purcellus ullum unquam documentum aut

testimonium nobis exhibuit, ut fateamur, jejunium

antiquum, bifce dictum, fuisse spontaneo tamdiu

culto servatum, Conradi vero imperatoris tempore

in Legem transisse.

At, inquit aliquis, quid ergo novi à Sancto

Arnaldo reprehendendum fuit in populo? Ut so-

lemnem deprecanem, praemittit, in sacris Liturgi-

ca Mediolanensis pergamenis codicibus, scriptis fu-

erit tempore ad huius Sancti Martyris statem,

citra controversiam adnotatum legi triduanum Lita-

narum jejunium, ut jam vidimus. Hoc autem posito,

quid adeo in historiis hospes ignorat, humanarum

rerum incontinentem vicissitudinem ferre potuisse, ut

ad initio litesca Lex jejuni vigeret, fuscente tunc

solidam penitentiam acerbis calamitatum experien-

tiis; paucis verò subinde rebus, cum benignior ar-

A rideret temporum facies, collabi paulatim inciperet

haec disciplina, ac tandem omnino aboleretur?

Urgente autem novo excidii metu, ob irarum Ca-

sarem Conradum, moribus exercitum admoventem,

iterum quoque Mediolanensis populus, hinc-

propterea diebus in angustiis positus, ad neglecti anti-

qui jejuni remedium confugeret? Manifestum hu-

jus rei exemplum habemus, subsecquentibus Seculis

datum; Antequam enim Mediolanensi Ecclesiae pre-

scribere acerrimus ille vindex Ecclesiasticorum ri-

tuum, S. Carolus Borromeus, Litanis Majores, S.

Marci appellata, ita corruerant, ut, ipso restan-

te in Synodo Dioecelana Secunda (c), nullum pri-

us usum triduanis Rogationibus adeo intermissum erat, ut

B in ipso Ambrosiano ritus *Psalterii*, impellente anno

MDLV. ita legamus: *Ad jejunium Rogationum nul-*

lus est ordinandus, sed potius hortandus. Illud resti-

tuit S. Carolus peculiari Decreto proximè relato, &

ne populus reclamaret, vix huius Ecclesiae *institum*

objicit. Ea quomodo videri poterit S. Arnaldo

noviter peractum triduanum jejunium, & quam

levi fundamento nitatur Purcellus conjectura? Cum

enim certum sit ex codicibus, Conradi Imperatoris

statem praecedentibus, servatum fuisse in Ambrosia-

na Ecclesia jejunium, non alia ratione conciliari ha-

possum, nisi afferendo, post S. Lazarum, jejunium

legem obsolevisse, atque ob imminens Urbis exci-

dium, fuisse ab Henrico Mediolanensi Archiepisco-

po renovatum; non facie ac iterum collapsa, resti-

C tuta ex precepto fuit à Sancto Carolo Borromeo ad

omnem veteris disciplinae. Porro, tam agere tulit

populum Mediolanensem Arnaldi Declamationem

contra triduanum Rogationum jejunium, ut Plebs co-

mmota, fuerantque in illius domicilium irruerit, ipsum

etiam inscriptura, nisi in Ecclesiam S. Ambrosii

post concionem diversisset, quemadmodum vix A-

uctor enarrat. Tamen autem indignationis causam,

si à me proposita, non aliam assignandum crediderim,

quam acceptum à Majoribus traditionem, cuius per-

suasione Civis nostri censerent, non aliqd ovis in

hanc Ecclesiam inductum fuisse, sed antiquas pre-

cepti jejuni morem tantummodo renovatum; adeo-

que primae institutionis tenaces, se fecit à b. c. legi-

dimoveri non paterentur. Non omittendum est, quam

signa praemissa significatio triduanis Rogationibus

D tunc peragerent Mediolanensis; tam enim in argu-

mentum oburgationis, post improbatum jejunium,

fumperat Arnaldi, ita sermonem suum proloque-

ntis: *Est & res alia, quae super hoc munus me habere co-*

git, non in istis diebus, tam arduis nos affligere

certis, vestigia laetitia inducenda, nulla potius in-

ducendo, in pace tantummodo, & aqua *jejunando*, que-

modo, quando hoc agere, debuit iussu est, vos nullo

modo facere inspicio.

Hac differere placuit, capta opportunitate Li-

tinarum libelli, quem hoc anno edidit Petrus Ca-

sola, ne traditio nostra de antiquiori apud nos ca-

rudem institutione, tam celebri Scriptoris auctoritate

labeficeretur. Et sane, cum ea consentiat pri-

mae Ecclesiae consuetudini, quae Episcopi in pro-

pria Dioecesi ad implendam divinam opem Lita-

nis instabant; cum alia profus de causa ab eis,

qui impellit S. Mancreum, instum apud nos sum-

pserit Rogationibus triduanis, atque incipit diversis à

communibus diebus, ac legibus Ambrosianis Clerici

ad hanc usque statem illis celebrarent; cum eas

S. Lazaro adscribat non plures tantum Scriptores,

sed ipsa etiam in Martinianis Canonici Horis Medio-

lanensis Ecclesiae; nec ulla, ut vidimus, in adver-

sarium pugnet firma & indubitabilis ratio, quid quæ-

so uerget nos debet, ut ad antiqua huius honoris pos-

sessionem pedem revocemus, & tam alta origina opo-

sitionem, tanquam fustem deferamus? Eruditissimus

Godofredus Hefeleus, vitam S. Lazari in *Actis*

San-

Sanctorum Bollandi illustrans (d), rem hanc adeo consonam veritati censuit, ut secundo paragrapho titulum illum inscriberet: *Litanie triduum à S. Lazaro instituta*; referens vero Chronologicum mentum Ripamontii, qui S. Lazarum posteriorem ætate facit S. Mamerto, reliqua ejusdem verba describit: *Ceterum haud sum nefcius, diffinitur quædam, & initii consuetudinis hujus in ipsum Lazarum referre, ac statim subiungit*: „ Et merito, cum ante S. La-
„ zarus è vita decesserit, quàm S. Mamertus Vicen-
„ sium sit ordinatus Episcopus. Neque famam
„ eam cum Ripamontio sequimur, quàm plures am-
„ plectuntur, sed quàm re accuratè examinata ratio
„ cogit amplecti.

Plurimi æstimandus est hic Rogationum Medio-
lanensium liber, quàmvis parvæ molis, cum nobis
quandam in Rubricis depingat imaginem antiquæ Ur-
bis, quæ olim breviori viarum ambitu circum-
scripta erat; siquidem Portarum locum, nomina via-
rum, Puertulas, Suburbia, Ecclesias designat, quæ
nunc aut dirutæ sunt, aut in Urbem receptæ; plu-
ra demum, ad Topographicam vultu illius tempo-

A ris notitiam spectantia, sub oculis ponit. Hæc om-
nia diligentissimus Pussellus, pergamæ Documentis
productis, illustranda & confirmanda suscepit (c).
Ceterum longiori, quàm in præsentiarum, itinere,
triduæ iitæ Supplicationes peragebatur: R. Bert
Giulianus (f), cum eas revocaret in morem S. Caro-
lus Borromæus, adfuisse illum quosdam Choro,
primâ post mediam noctem horâ, ut Matutinis præces
cum canonicis Ordinariis perolveret: ac postmodum
impositis capiti confusis populi sacris cineribus, in-
itans ante exortum dici fuisse Supplicationes ad
statutis Ecclesias, nec finem religiosi Stationibus
datum, nisi tertîâ, vel etiam quartâ post meridiam
horâ. Petrus Paulus Bosca in Ambrosiano Mariyolo-
gio (g), traditionem nostram de S. Lazaro, Au-
ctore Litaniarum propugnans, tempus addat, quo
mitigata fuit laboriosa hæc per Urbem Cleri pere-
grinatio, inquiens: „ Ab anno quadagesimo secun-
do supra Millesimum fœcensimum, cum ego non-
„ dum ex Ephëbis egressus essem, iter brevius, &
„ pauciorum Ecclesiarum Stationes, lassitudinem sup-
„ pliantium recreare cœperunt.

ANNO MCCCCXCV.

M Odicam rei literariæ materiam præ-
fens annus suppeditat: *Gispar* qui-
dem *Viccomes*, Civis Mediolanensis,
æque ornatus Eques, Poëta
italicum de *Diadota Ananibus*, *Paulo*
et *Dario*, hoc anno typis nostris vulgavit, sed
cum de illo in superioribus paginis abundè scripserim-
us, missum hic facere cogimur. Id tantum me-
morare fas est, adeo in pretio apud literatos Viros
eo tempore fuisse ingenium istud Galparis carmen,
ut celeberrimos Poëtæ, *Stephanus Campana*, *Petrus*
Patus Florentinus, *Cæsar Saccus Laudensis*, *Bernardus*
Paulus Lanterius, *Præpositus Viglenensis*,
eidem commendando, calamus certatim impende-
rent. Unum ego ideo metricum Elogium *Bernardi*
Æmilii Novarrensis, quod eximiam Operis si-
mul, atque Auctoris laudem complectitur:

Non te sollicitas sacer libellus
Fama perpetuum dicus vigenis;
Nam si quid Latius licet Camanis,
Hoc spondere potest Poëta solam
Gaspar, qui Insulari resurgit Urbe,
Us Phœbus medio polo coruscet.
Quantum viget honor sacer Petrarche,
Et nomen, cui tradidit Beatriz,
Tam te posteritas leget Darium,
Paulum, ac ingenium mihi Poëta,
Qui nullo meritis peribit ævo.

Alexander quoque *Minutianus* non mediocrem sibi
gloriam comparavit, edita Mediolani hoc anno *Titi*
Livii Historiæ, quæ nostro etiam ævo inter pretio-
sas antiquæ librarie fuppellectilis opes Bibliothecæ
custodiunt, non tam ob charæ grandioris majesta-
tem, atque elegantiam characteris, quàm ob juges
vigilias, infumptas à celebri hoc viro, in eadem ad
prælum adornanda; Cum enim ex nonnullis antea
Officiis corrupta, & mutila prodidisset, *Minutius*,
adhibitis in consultationem vetustissimis exemplari-
bus, perscrutè in locis integras clausulas repoluit,

dimidiatas redinecgravit, duas nobilissimas Concio-
nes Scipionis *Istas* textas, ut ajunt, reddidit, &
sexto libro plura restituit quæ ad secundum bellum
Punicum pertinebant, quemadmodum ipsemet, scri-
bens ad biacentiarum suum Bartholomæum Calechum
testatur. Verum, cum de hoc infigni ac benemerito
Mediolanensi studio cultore plura in Prologo-
menis scripserim, eadem hic refricere supervacaneum,
moluscum Lectorem reor. Itaque de duobus tan-
tùm illustribus viris, quorum literaria quedam Ope-
ra præfenti anno apud nos impressa conspexi, com-
pendiarium texam sermonem. Primus est

FR. MICHAEL DE CARCANO.

D e Patria illi Mediolanum fuit, ac nascendi ordo
ex Patribus, patricia nobilitate conspicuus, ejus-
dem namque Genitor *Desiderius* quidam *Tabernis*
munus egregie gessit, cum Civitas Mediolanensis
sublatâ, ob mortem Philippi Mariz, Vicecomitum
fuisse, se se in Reipublicæ formam composuit, resti-
tuta verò à fortiori antiquâ Principum dominatione,
in Decurionum Consilio regenda Civitatis consiliis
interfuit. *Michael* tamen noſter Scraphico Minorum
de Observantia Ordini adscriptus, illustriorem reddi-
dit Patriam, Familiamque, splendore, doctrinæ, &
pietatis, quarum gloria vestigia, ubique per Italiam,
impressa reliquit. Nullum nobilitati tanti viri Elegium
proferri posse cenſeo, quàm quod sincera fide con-
didit, inseruitque Annalibus Minorum *Lucas Wa-*
dingus (h), ut immortalem insignis hujus Alumni
S. Francisci memoriam posteritas consecraret. At
igitur: „ In Urbe Comensis, Guardiano Fraise Syl-
„ vestro, habitum suscepit Minorum, tempore Sancti
„ Bernardini, à quo & Alberto Sartianensi repre-
„ hensus, quod levissimè & minus religioſè, quàm
„ deceret, conversaretur, liberio relicto vivendū
„ genere, strictiorem sibi proposuit normam, & cin-
„ ceptis constantissimè observandam. Eam licet de-
„ dit operam, ut præcipuis, quæ virum religioſum
„ decet, scientias perfectè fit affecurus. Ingenio
„ subtilis, pietate insignis, concione celeberrimus,
„ in præcipuis Italiæ Urbibus fructuosè prædicavit.
„ Mirâ dicendi efficacità, Auditorum quòcunque
„ vel-

(d) Ad diem XI. Februarii.

(e) Ubi supra.

(f) Vita S. Caroli lib. II. cap. XI.

(g) Ad diem XI. Februarii.

(h) Ad annum MCCCCXXXV. num. 7.

„vellet, animos fledebat; etque frequentem con-
 „currebam usque populi, ut in plura & campis
 „opportuerit seipsum predicare. Absque fisco &
 „timore veritatem pandebat, unde & molestas pas-
 „sus est persecutiones, etque ab universo statu Me-
 „diolanensi exilium, de quo reducendo, & Duci
 „Mediolanensi reconciliando, impense egit Vicarius
 „Generalis (Moorum) Angelus à Clav. Candide
 „de, sive Blanca Maria Siorie Ducis à Confes-
 „sionibus fuisse diximus alius, cui etiam morien-
 „ti Sacramentum dedit extreme Unctionis. Mediola-
 „nensibus Auctor fuit, cooperante Bernardino Fel-
 „trelli, ut amplius, & commendatissimum Xe-
 „nodochium (Nosecentium, à Francisco Isotta Duci
 „confectum), etque aliud Com. nuncupatum
 „Hospitali ad p. Sancti Anna, sub Brandi Ca-
 „pillose Cardinalis Urbis Episcopo, curatis adhi-
 „cari. *Mortem P. statui multis in locis erexit. Com-
 „mi mortuus, multa reliquit suae pietatis argumen-
 „ta, & ingenii monumenta.* „Annum, quo vitam
 „evale Michael de Carcano, v. r. statuit Scripserat.
 „Wadingus non absurde opinatur, obisse illum circa
 „anum MCCCCLXXXV. cum enim ex Ordinis *Re-
 „gula* manifestum sit, Concionem ab ipso habitam fuisse
 „in Urbe Parmensi, anno illius Seculi octuagesimo
 „tertio, oculum fuisse vestigium vite, aut rerum
 „gestarum huius occurrere testatur. Fortasse autem à
 „tetratima luce, qui in hac Metropoli, proximique
 „Urbis tunc grassabatur, absumptus interit. De
 „Corporis controversia & Comestice inter, atque Lau-
 „dientis; Certi in Ecclesia Minorum Observantia, Lau-
 „denti in Urbe, ejusdem Caput (sive Beati in *Marty-
 „rologio inscribitur*) publice venerationi quotannis
 „exponitur.

„Qua opinione doctrina floruerit Michael de Car-
 „cano, satis superque docent frequentes ejusdem Ope-
 „rum editiones, quibus tunc ipso vivente, tum mor-
 „tuo, Basilicae, Colonicenses, Veneti, & Medio-
 „lanenses Typographi perla sua per illud evum illu-
 „strare conati sunt. In Urbe nostra impressum fuit
 „hoc anno *sermonum de commendatione sortitum*,
 „& *reproductione vitorum, editum per R. P. Fratrem
 „Michael de Carcano Mediolanensem, Ordinis Mi-
 „norum de Observantia, Praetorem Apostolicum.* Men-
 „tem suam, atque ordinem subtilitatem in digressis
 „hujus Ermonibus Auctor ipse declarat in Praefatione,
 „cujus fragmentum transferre hoc lubet, ut aliquid
 „specimen planctui ejusdem ingenii, & praestantiae
 „in sacro Eloquio, Lector percipiat, cum exemplaria
 „ferre omnia aut vetustas consumpserit, aut difficul-
 „tas lectionis, ob implexum, quo excusa sunt, cha-
 „racterem, ad tinea curatissima abigaverit. Ait igitur
 „prope finem: „Virtus primò non facit exercitia
 „ut paululum est amara, sed eam consuetudo dele-
 „tabilem facit; atque propterea facilius suble-
 „quatur, ut si hoc igitur hominum genus per-
 „cipere, rumpere moras, atque illam totis vir-
 „tutibus amplexum non ultra differret. Consequitur
 „in hoc Opusculo omnia ejus origines, Theologi mu-
 „tarem, atque praestantiam, ne qui hanc publicè
 „dicendi provinciam ingressi sunt, vagari, impulsu
 „quo contrare opus habeant, ac etiam tantum uti-
 „litatis ex ipso viderent consequi, quod si ei operam
 „dederint, probabili non multo tempore evadere
 „possint. Et ne à Philosophi praecepta discendam,
 „cujus sententia est, *opposita iusta se postea magis
 „elucere*, de virtute ferè quocumque sermonem
 „texam, ac sibi opposito virio. A virtute igitur
 „principio, Caritate vellebit, lumam initium, nec
 „aliquid eorum, quod in *obis volumus*, à nobis
 „non *vinis editis* (scripta sunt) repetam, nec quod
 „judicio meo in illa coincidere valeat; sed mora-
 „quendam, & praedica, nec omnibus nota com-
 „tum, non involvit ac obicere, sed carpitum (*cl-
 „re*), & quam luculentissime potero. „Consultò
 „Tum. I.

A | hac verba transcripsi, ut Michaelis ipsius testimonio
 „pateret, plura ab eodem confecta fuisse volumina,
 „quoniam illorum tituli hoc *Arvo* indicare fecerit ne-
 „queant, confusis lucubracionibus cum altero ejusdem
 „nominis, atque Ordinis viro, circa id tempus scri-
 „bente, *Michael de Mediolano*, quem alium esse à
 „*Michael de Carcano*, atque obisse in Conobio S. An-
 „geli, anno MCCCXCIV. testatur Wadingus (i). Pri-
 „mam hanc fuisse editionem hujus Operis, quod LXXII.
 „proximo Sermones complebitur, colligo ex Epitola,
 „cui adjecta, *Raphaël Perizoli*, qua illud dica-
 „vit *Revocato in Christo Patri, Donno Fratri Hie-
 „ronymo de Tornello, Ordinis Minorum Observantia
 „regularis, in partibus Cisrhenanis, dignissimo Ple-
 „ban Generali* in ea enim proficitur, se cum vidisset,
 „Sermones haec plurimum utilitatis, ac commodi
 „conferre posse legentibus, docentibusque, curasse,
 „ut impensis suis excusa prodiret, atque in frequen-
 „tes etiam pecuniam animarum fructus diffusioeretur.
 „Quorundum etiam Scripserum error, quo insinua-
 „vungus, quique Michaelis de Carcano vitam ad annum
 „MD. protrahant, *Perizoli* testimonio confutatur; in
 „namque de Auctore hujus Operis, tanquam & vivis ex-
 „cepto loquor, iniquis argumens esse, ut insignum Do-
 „ctorum, quos mox importuna intercepit, *relata*,
 „post se scripta in publicam lucem proficeretur. Deum
 „namque devotens *Hieronymo Tornello* impellum hunc
 „librum, subdit, ut *sicut alter libello fuisse in deus*,
 „suo, & gloria, ita & huius, qui non minoris est
 „pretio. &c.

C | *Lebiter atque*, quem à se inscriptum eidem Tor-
 „nello memorat Peragallus, Mediolanensibus typis
 „editus fuit superiore anno MCCCXCIV., atque
 „continet *Figuras B. Hieronymi*, seu pontis *Concordium
 „Fignorum*, secundum ordinem materiam alphabeti-
 „cè digestum, *Antoni Rumpoli*, Ordinis Eremiti-
 „ci S. Augustini. Hujus Operis manuscriptorum
 „exemplar, elegantissimè in pergamena exaratum, ser-
 „vat Bibliotheca Ambrosiana, sed refertur lunt ceterae
 „Bibliothecae impressis ejusdem codicibus, cum illud
 „frequentè per eam aetatem praela subierit, gra-
 „tiaeque fuerit sacrae praeteritum Divini Verbi Praeconium, tum
 „ob rerum facile invenientiam commolium, tum ob
 „celebre Auctoris nomen, qui jura universalis peritissi-
 „mus, doctrinèque omnia excellens, Theologi mu-
 „nos exercuit in Constantinensi Concilio anno MCCC-

D | XVI., ut Testatur in *Scriptis Augustiniani* ad illum
 „anum, & Oldoini in *Athenis Lipsianis* cum laude
 „testatur. In nostra editione praecedunt Epitola nuncu-
 „patoria *Raphaël Perizoli*, & responso *Fr. Tor-
 „nelli* ad eandem, quae sic incipit: „Te scribente,
 „dilectissime Raphael, cognovi, sacrum illud vo-
 „lumen cum figuris, quod *Alibi* nuncupatur, tuo
 „ingenio, proprioque aere, inspersitorem solerti, in
 „lucem veniunt; rem equidem, & omnibus, qui
 „sacris incumbunt literis, & mihi gratissimam &c.
 „Alibi annotavimus (i). *Peragallus* hujus curâ,
 „Mediolani excusum fuisse librum, incipitum *Peragallus
 „Epitola Ecclesiastica*, adjecto in eadem Epigramma,
 „quod parati ab eodem sacris studii non illius suble-
 „bi memoriam signabat. Praeter haec Editiones, ni-
 „hil proprio Marte confectum reperit, quo Reipublicae
 „literarum aciem se redderet hic *Peragallus*. An-
 „nam tamen ostendit, intentum promovende sacrae
 „literarum culturae; cumque superius ex pro-
 „prio semper creto Typographi tulerit, non medio-
 „cris fortune vir fuisse censendus est: Sanè illa aetate
 „floruisse Mediolani nobilium *Peragallus* familiam,
 „testatur lapides Sepulcrales in Conobio Fr. Servorum
 „B. V. Sancti Dionysii prope muros Urbis, positi memo-
 „riae perenni *Fr. Peragallus* J. C. C. qui natus
 „anno MCCCCLXXVII. octuaginta post annos dece-
 „dens, heredes illos insinuat.

PETRUS PAULUS VERGERIUS.

Justinopolitani hujus Civis liber, de ingenii moribus, & liberalibus studiis Mediolani anno MCCCCLXXIV jam impressus, alibi postmodum crebro editus, ac quovis seculo, à Literatè Viris eximie commendatus, iterum in Urbe nostra hoc anno lucem aspexit. Non opus est hic tempus prodigere celebrando doctissimi penclarissimi Auctoris, cum id passim penituerint alii plures egregii Scriptores; illud unum Elegium proferam, quod de hoc Opere exaratum reliquit Subellicus, in suo Dialogo de Latina Lingua ripe ante 1. Vergerii libellos de ingenio moribus passim legitur, majori penè elegantia, quàm in hominem ejus ætatis cadere debuisset; suavis quidem, nec interim ociosus, gravissimè que repletus sententiis, utpote qui Philosophiæ primè operam dedit, quàm ad scribendum venisset. Fuit in Chrysolore Constantinopolitani auditor &c. Tria præciòsi hujus libelli manuscripta exemplaria in Ambrosianæ Bibliothecæ scriptis servantur, indicum non leve, quantum illius exhibendi. Itaque ac prodiit, doctarum hominum animos desiderium incenderit. Reliquis ejusdem Opera, inter ceteros, diligenter recognovit Petrus Bæd in Didymus Historie Critice. Unum ego addam ex manuscriptis Bibliothecæ Ambrosianæ, cujus ille mentionem non egi, Comædum nempe inscriptam Paulus. Initium dabo, prout patet in nostro codice antiqui charactere:

PETRI PAULI VERGERII JUSTINOPOLITANI

PAULUS

Comædia ad Juvenum mores corrigendos.

PROLOGUS.

Hinc dum Poeta mihi currendum Fabulam
Tradidit recessendam: Juvenis, ait, hoc iussu;
Jen plenior dabit sensum maturum ætas,
Verbum, opinor, ne se homines forte graves
Levitatis arguant; quos contra sentio
Si quis ita sentiat, quos sunt in rege.

A Quo plus ferant in vita levitatis, ponderis
Quo, nosse, quantum sit inimica bonis
Studii verum copia.
Date committunt aures, atque animos intendite,
Quam conveniant sit Poeta Fabulam,
Dum non ingentium, sed negligentium,
Mores nova ratione corrigis veteri.
Quantum momentum ad diluendum opes
In malis fuit Servus,
Quam miserè parentis fallit venalis amor,
Postremè satius esse sentit, frustra se
Laborare, quam gratis ociosum agere; esse
Servus infidelis, fideles divites, parentes crudelis.

In eadem Ambrosiana Bibliotheca duo MSS. Exemplaria servantur Historie Principum Cararum, nec non Vita Francisci Per arbia, quæ Auctorem habent Petrum Paulum Vergerium, sed hæc comperta jam sunt omnibus, eruditionis aliquæ veterum Monumentorum conspectus. Eminenti. Cardinalis Quirinus, in sua Historia præstantissimi scriptis lapdata, Epistolam memorat Petri Pauli Vergerii, in qua elegantissimos Francisci Barchi Commentarios De Re uxoria, summa cum voluptate, atque admiratione præclari ingenii ex eisdem elucem, à se perfectos testatur. Hujus manuscriptum exemplar, unum cum altera Peggii, legatur post Barbara libellum, variis annotationibus, sed difficillimi characteris in margine relictum, Bibliotheca Ambrosiana; attamen eisdem, quæ ceteri codices, obcuritate laborat in exprimendo nomine illius Physici, ad quem ex Constantia III. Non Apollis Vergerius Literas dirigebat, sic enim inscriptum se habet: P. Paulus Vergerius Fil. pl. d. doctissimo viro bte (Nic) Leon Physico. Tenebras hæc, quæ densiores fecere Typographi, Niclausum Lemnicensium Physicum excludentes (quemadmodum Antwerpensis editio apud Mercurium Cellarium, nullo anno signata refert, in Ambrosiana) egeritè dispulsi Eminenti Quirinus (m), Niclausum Lemnicensium clarissimum Physicum, Venetiis commorantem, ex corvis testimonio sublimata.

ANNO MCCCCXCVI.

GREGORIUS BRITANNICUS.

Primum in Literariam hanc arenam vocare lubet *Gregorium Britannicum*, S. Domini alumnus, cuius Opusculum Mediolani hoc anno impressum fuit, hoc titulo: *Sermones sanctiores vulgares, & literales, item Sermones Nuptiales*. Brixiana in Urbe paternis habuit lares, ex ea editus familia, quæ illustres doctrinâ viros Literariæ Reipublicæ dedit, ut infra. commemo. bo. Scriptor iste penè evanuit ab oculis Auctorum *Bibliotheca Ordinis Prædicatorum*; quamvis enim de illo mentionem egissent Lufitanus, Altamura, & Roverta, incipites tamen hesere, an hic *Gregorius* idem foret, cum Fratre ejusdem Ordinis *Benedictus Brianius*; ac tandem, similitudinem cognominis, ætatis, & luctationum expendentes, hæc veluti decretorum sententiam protulerunt, *non fuisse videtur, autem Scriptorem (Benedictum) in duos fuisse multiplicatum*. Nihilominus (pace illorum dixerim), manifestum est, diversos existisse, siquidem in Ambrosiana Bibliotheca obvii cuilibet sunt editi utriusque libri, proprio sub nomine Et quidem *Gregorii Britannici* geminum exemplar occurrit (præter illud, quod superius enuncavi); alterum ita inscriptum: *Sermones sanctiores vulgares, litteratiusque pronuntiandi, item sermones nuptiales pulcherrimi, abneque annotatione anni, loci, & Typographi, in calce, in fronte verò præfati Epistolam Gregorii Britannici, sacri Ordinis Prædicatorum professoris, ad Reverendissimum in Christo Patrem, & Dominum, D. Paulum Zane Episcopum Brixianum, datam ex A. E. Dni Floriani XIV. Cal. Aprilis MCCCCXCV, & eique adnexa est Epistola Zane responsio, conscripta tertio post die; alterum, cum istius epistolæ atque titulo, sed auctum quinqueaginta ferme sermonibus, & Venetiis impressum, per *Gregorium de Rustombi Mediolanensem* Anno MDXVI. Contra *Benedicti Briani* librum in eadem Bibliotheca hoc titulo inscribitur: *Lineamentissimi sermones iunctiores ac nuptiales n. v. v. editi, & merito vocitati: Poligeni auctum*; Editio autem præfata est Brixia per *Lydovicum, Vincentium Benedictum, & Antonium fratres Britannicos*, anno MDVII.*

Porro si Sermones illos invicem conferas, quamvis eandem argumenti faciem præferant, nec methodo, nec verbis sibi coherere perspicies; ita ut alios proflus, atque alium calumniam is digerendis adhibuit faciem, negare vix possis. Accedit, ab Auctoribus harum Luctationum, statim ac absolute parataque sunt loci, diversis esse Viris inscriptis; *Gregorium* namque Sermones, ut vidimus, Epitopo Brivino dicat, sequenti anno Mediolanensis typis excusi fuerit; *Benedictus* verò suos direxit ad Nepotem ex Fratre, *Damianum Britannicum*, simulque, ad *Nicolaum Belmannum* Conscincensem. Præstat nuncupatorias has Epistolæ Lectoribus exhibere, cum rara jam sint antiqua hæc Exemplaria, & veritati è tenebris evadente nitidam faciem accendant.

„ F. Benedictus Britannicus B. (i. Brixianus)

„ F. Damiano Britannico B. (Brixiano)

S. P.

„ Dio, multumque mecum consideranti, Nepos suavissime, quem peragrata jam quadriennio magis ex parte Italiam, dum (ut par est) Antillibus nostris obtemperans sum, in Patriam remigrarem, quidnam possitimum deferrem, quod animum tuum oblectare posset; te enim neque aurum, neque argentum à me expectare probe sciebam, quippe quæ omnibus, quæ fortunæ dicuntur, bonis peni-

„ tus abiectis, cultui tantum Divino vacares: illud sanè libuit ad te deferendum, quod gratius nihil tibi, aut jucundius fore existimabam. Ego, dum hoc temporis spacio à vobis absum; supra treis & quinqueaginta funebribus diversis in locis habui Orationes, ad Amicorum, necessariorumque demulcenda in amissione Mortuorum ægra pectora. Quas planè Oratiunculas, & præcipue quas aliqua ex parte dignæ visæ sunt, ad te destulimus, tibi que dicavimus, ut eas, quum ocium tibi fuerit, inspicias, inspiciendique observes, an in iis aliquid insit, quod tibi imitandum fuerit. Hoc unum scies, si hac in re ingenium desiderandum fuit, studium, industriamque non defuisse. Confido te, ex his laboribus nostris quod te plurimum delectet habiturum. Illud à te peto, ut quum eas percurreris, me certiores facias, quid de his sentias; tuum enim omnibus in rebus plurimum facio iudicium; ex enim ex eo patre natus Joanne Britannico, ut de te bene semper existimandum sit, quum bona ex arbore boni sævis haberi soleant. Duo autem restant, quæ mihi à te, aliisque laborum nostrorum Lectoribus, quibus hæc placebunt, petenda sunt: alterum, ut si quando hæc nostra imitari volueritis, actione vestra ornetis, semper id reminiscens Demothens, præcipuum Oratoris munus esse, pronuntiacionem, sine qua omnis jacet, veluti clunibus, præclarissima quæque Oratio: Alterum, ut me ab obreclatorum, maledicentia, moribusque pientissimè iuvemini, qui tenebricosum, hebes, & aridum prorsus à natura nacti ingenium, optimum quemque lanciant, licet hos Zoilos, Democriti more, excelso semper animo flocci facerem; appositè enim, & scitè ajebat, eodem loco sibi esse imperitorum voces, quo venire redditos crepitus. Quid, inquit, mea referi, sursum illi, an deorsum sonent? Has itaque veluti cestas amoris mei erga te summi, post gravia tua studia, polique tuas Mulces harmonias, qua in re tanquam alter Arion & Orpheus factus es, velim evolvas, confidens te tui periculum laboris nequequam fore. Vale, hoc tempore juvenum docus.

„ F. Benedictus Britannicus Brix. F. Nicolao „ Belmanno Conscincen. S.

„ Frequenti, ac sæpe quotidiano rogitu ab me flagitanti, lepide, & amantissime Nicolae, edocem in vulgum Funerarios Sermones, quos quum unà alias ageremus, acceptam. En jam vel non fore tibi nunc exhibeo; summa namque, & singularis mea in te pietas pati non potuit, quomodo hæc in re morem tibi gererem, quippe qui ceteris & mutuo amore, & alioquo de me præconio, & ingenio quodam natura, morumque amulacro, inter reliquos amantissimus. Et quo cumulatius candidum tuum mulcere animum posses, adici eas Ciceronis moraliores Sententias, quas cognovisti quotidiani in Sermone esse cuique & ornamentum, & usui. Id modò unum animadvertas velim, me in sermonum structura, linguæ prope vulgari ex industria usum, patrum potius attendens cloquium, quam Latrnam. Quid ea sanè egi ratione, ut à quovis vel primis vix literarum rudimentis imbuto, facile, ac commodè haberi possent. Nostras igitur has nugas, quum octabere, quandoque invile diligentiis, memori rui semper gerens sub pectore, Benedictum Britannicum tibi, tuisque que esse ubique gentium dedissem. Vale.

Eas, quas *Gregorius* conscripsit, Ligeras, cum responsione Brixiani Præfatis, ad calcem hujus Opus

ris amandare satius mihi visum est, ne omnia illarum A
probitate Historie seriem abruptam, Lechoeracque
sancem. Nunc colligenda sunt, quae ad discuten-
dum eorum temporum caliginem ex hac Epistola
trahuntur. *Benedictus*, & *Gregorius* & *Beatus* *Bri-*
tannorum familia prodire, Fraterque illis fuit Do-
minus *Vir Johannis Britannicus*, Gentior *Fr. Do-*
minus: Memoratus *Yshamen*, non modò interpre-
titus est luculentissimum Commentariis Seculo XV.
impressis, veteres celeberrimos Poetas, *Perfium*, *Sta-*
zum, *Juvenalem*, sed etiam illustrare aggressus est
Quintus Metamorphosen librum; id enim testatur est
Episcopus *Pardus*, qui scribens ad *Grigorium Bri-*
tannicum, ista in ejus laudem, ac universis Domus
Britannica posuit: „Tu igitur, Frater *Gregori*,
„cura, ut quum primum impressoribus hoc immor-
„tale Opus commenderetur, ne injuria minus, multo
„tam uisitas impediaris, & telumomum ample-
„xanda virtute, multitudine modicum, sed eterna
„commendatione dignum, diuina occurrat. Quan-
„tum autem debet huius domus Britannicae ista mo-
„talitas, quae tum *Yshamen* fratris tui interpreti-
„tionibus, tam in *Perfium*, Poetam quamdifficili-
„mum, quum in *Statum Achilleidos* laici illustrata
„est, egregeque in dies expectat Commentaria in-
„Juvenalem, *Ovidianum*, *Metamorphosen*, tum,
„reliquorum *Pratrum* ornamentis, qui se se student
„ceteris fratres venissimis moribus, animanti-
„bus meis tenerandis difficile panderem. „Hinc
„discimus, Commentaria *Johannis Britannici* in *Juve-*
nalem ante XII. Cal. Aprilis anni MCCOCCXCV.
modum edita fuisse, atque praeantissima *Fratri-*
bus (praeter *Johannem* & gloriosum possit *Gregorium*,
inter quos numeratum fuit *Adrianus*, quos indicat)
Hae diligenter notari oportuit, quos indicat)
Iusdatus a doctissimo *Perfule* *Britannico* Auctore iste,
quod a catalogo *Scriptorum* expunxit vult fuit *Vir*
Christophorus *Pardus*, & *Quintus*, insigni *Prædicatorum*
Ordini relicturum. Fecerit, me in hac Spina ad-
notanda occupare fuisse ab egregijs laboribus *Emi-*
nissimi *Quintus*, qui in suo commendatissimo vo-
luntate *De illius Literarum* (a) Epistolas hanc
reculit, & errorum Auctorem Bibliotheca *Ordinis*
S. Domini detexit, emendatissime. Attamen, eas
provincia i me suscepit typographice huius *Me-*
diantensis illustranda, atque editio nostra *Sermo-*
num *Gregorii* *Pratrum* eidem ignota, novemque
annis perorandis illam, quae ipsi prae manibus fuit,
id profere videbatur, ratus sum nihil detrahi existi-
mationi, quae lumina apud me est, atque *Scriptura*,
si inactas hoc loco reliquerem animasulphore
meas, quas, liberos *Ambrosianae* Bibliothecae con-
sules, jam exararant, antequam crudelissimas ejus-
dem paginae perulitatem. Hoc unum subiungam,
in codice nostro auctori *Sermonum* *Gregorii* *Pratrum*
non, datus postremo loco editas legi funebres *Ora-*
ones, quas habuit *Cremona* *Nicolaus* *Lucanus* *Rhe-*
tor, alteram in morte *Cremonae* *Edensis*, uxoris *Lu-*
dovici *Marini* *Storici* *Ducis* *Mediolani*; alteram, in
obitu *Epistola* *Pisus*, *Aitronomi* penissimum, addito
in ejus laudem *Epigrammata* *Johannis* *Crespiti* *Son-*
natius, quod sic incipit:

Qui lacryis oculis, gemitibus infans fatigatus
Pectore, Baptiste seuque fatis gemis;
Hic, illius pueri, quasi tui est: quippe ille salutis,
Astrumque jacet, Justitiaeque Patre etc.

Crescens iste literarum ludem pro pueris *Mediolani*
præta: ad eum autem curriculae suas intero adscri-
bitas misit *Platonius* *Platus* (b), eo quod relinqueret,
libellum quendam a se editum, fuisse ab ejus disci-
pulis in frustra disceptum, atque na claudit *Epi-*
gramma:

Peccant pueri, sed te sua crimina tangunt,
Qui patris libri probra, videsque mei.
Scribe quid in nostro damnaveris ipsi libello,
Et mihi (si quod habes) mitte opus ipsi tuum.

De illo agit *Cl. Arius* in sua *Cremona* *literata* (c),
omnibus ejusdem lucubracionibus recensent, quae ta-
men nunquam penitus libere.

BAPTISTA FULGOSIUS.

Quae de nobilissimis huius *Viri* rebus gestis in-
utraq; fortasse, prospera & adversa, *Genuesi* prin-
cipe *Dignitate* *spoliato* *Patre*, ipsoque tunc ad exi-
lium coacto dicenda forent, adeo nota sunt ex *Hi-*
storia, ut operam ludere videretur, si isdem *Lectori*
obardenda istam tempus absumerem. De literariis
igitur tandem audit agam, quae ut est admodum,
praevaluisse ceteris, atque aulis, & quorum prin-
cipale hoc anno *Mediolanensis* typis impressis prodire.
Liber iste inscriptus fuit *Græco vocabulo* *Ante-*
ros, sed *isidori* *lingua* *conteritur* *Dialoquum* *coniet*
contra obicemum amorem, in cuius prima parte in-
ducitur *Platonius* *Platus*, nobilis *Poeta* & *Orator* *Me-*
diantensis, disputans cum *Audore*; in altera verbò
adjuvatur ad novam concertationem *Caroli* & *Sa-*
bundus, utriusque acceptissimus, & familiaris. Permi-
tetur incerta tabula, quae novam opera ideam oca-
lis subijcit, cum enim me Auctoris foret de im-
puri amoris damnis, ac remediis discere, *sculpus*
in medio *Puer* *visitur*, obducta tenens fronte, *fra-*
doque *arcu* ac telis in terra jacentibus; *Eudemo*,
circumstant *lucide* *semitarum* *imagines*, hoc quo-
que nomine designat, *Amor* *tempe*, *Existens*,
Lieris, *Lactis*, *Alis*, *invenitur* *Corporis*, & *An-*
ima *eterna*. Deluper pendens ex arbore procerâ,
lemnici intepens gerant remedia, quibus obundi
possint *noxæ* *Amoris* *illecebræ*, scilicet *Amor-*
um, *Oras*, *Negitæ*, *Assistentia*; in angulo verò
tabulae *Auctor* *occurrit*, equestri habitu indutus, ac
sedens, qui intentus ad memorata spectans oculis, dis-
formem corundem faciem in libro depingit. *Inge-*
niola *sanè* est, ac profusa hanc lucubratus, utpote
optima *Philosophorum*, *Poetarum*, ac *Sanctorum*.
D *Patrum* *sententia* *revertit*, sed plurimum ejusdem
pulcherrimè deest *ruditas* *corrupti* *sermonis*, quae
istas illas infestabat, quæque ad rancas cum ablegat.
Ceterum, quo *Eluquentis* *caliginis* *canolo-*
re *latine* *scriberet*, *Baptista* *Fulgosius*, *fatis* *super-*
que *docet* *admodum* *humida*, atque elegans *Apoph-*
rophe *ad* *hivum* *calci* *adfecta*, & digna inter alias avi
illius *Epistolas*, post hanc *Historiam*, & reposit.

Dicavit *Fulgosius* *Opus* hoc fuisse *splendide* *Equi-*
ti *Johanni* *Francisco* *Polleria*, cuius amici preci-
bus ad illud elaborandum se addidit testatur; cum
verò sibi gloriam tribuit, tentare oempe à se fuisse
viam, quam nemo ex antiquis *Philosophis*, ac
Poeta *percurerat*; quamvis enim plura de *Amore*
scripsisset, minime tamen, ad explorandum dolen-
dumque blandi huius, sed nova veneni perniciem,
diligentiam & salutaris consilii medicosum consule-
rent. Præter referre, quod de memorato libro, ac
Micromate *scripsit* *Platonius* *Platus* in *Epistola* (d) ad
eundem missa, ait igitur: „Vix expremi literis, il-
„lustris *Baptista*, potest, quanta me voluptate sua-
„visissimum quidam libellus tui, ad me tuo nomine
„pertatus affecerit, *Eruclid* *linguè* *differendè* *com-*
„positus, ubique tersus, & cultigatus:

Nam neque serpi huius, neque turgere magna profissus,
„ut ait *Horatius*; in quo me tecum ostendit subelli-
„terque, & de *Amore* *disputantem* *inducit*. Et ia

(a) *Pat. II. pag. 122. et seq.*

(b) *Epigrammata, & Elegæ pag. 9.*

(c) *T. m. l. pag. 168.*

(d) *Epist. num. 17.*

in scriptis est Johanni Francisco Posterula, Equiti
 ornatum, & de rebus ipse jure dijudicaturus;
 valet enim Johannes Franciscus summa & ingenui
 bonitatis, & morum elegantia, & in juvenodi
 palestra jamdiu versatus est, & adhuc versatur
 egregie. Me quoque, non iniquis contradicentem
 adhibuit, facillique peror, in hoc duntaxat ge
 nere questionum, mihi tecum (sic enim tu volu
 isti) non convenire; cum in omni reliqua vita so
 lita, cum familiarissimo morum, cum consuetudine
 voluntatum, inter nos ita conveniat, ut und e
 demque animi duo corpora nostra constare videan
 tur. Prosequitur deinde Auctoris laudes expo
 nere, inquit: „ Non possum non admirari magni
 tudinem animi tui, confutis in adolescentia ma
 turitatem, qui diffimulata, & in tempore dimissa
 virtute bellica, quam habes hereditariam, atque
 domesticam, & a Majoribus, praefertim a Petro
 patre tuo Doco fortissimum relictam, domi te, su
 periori tempore, continueris in ocio solum litera
 rio; ne tua, si qua forte fuisset, armorum excrci
 tatio, cuiuspiam suspecta foret &c. Denique, se
 quens Epigramma in fronte libri imprimendum cu
 ravit:

Platonis in ANTEROTA illustris Baptiste C. Fulgosi
 ad Lectorem.

*Quicquid Acidalium contra reperitur Amorom
 Omnibus in Libris, annotat iste Liber;
 Nestoris Hyblati similes quoniam dicere possit,
 Quid labor ex omni flore creavit apum.
 Fulgosus Baptista facit, quod Plinius inquit,
 Theophrastus Lector das studiose tibi.
 Aulorum citat omne genus, quicumque leguntur,
 Et sua dicenda Palladi dicta probat.
 Nec minus famam vernacula lingua dispersi
 Principis: & famam Scriptio talis habet.
 Nec poteris Conser vel iniquis carpere Librum
 Hunc: Fulgonasque ille quis tibi velle?
 Si dedit Antheora primavus, ut ipse recorder,
 Quale putas illud, quod modis editis Opus?
 Admiranda Viri claras industria, qui res
 Scripsit, & scribit; gesserit, atque geris.
 O me scilicet, quem tantus nominat Auctor
 Sapiens in Libro, non tunc sine laude, suo?
 Platonis fulgosus Fulgosum Gallia nostrum
 Nunc habet. O quantum Gallia laeta habet!*

In hoc Epigrammate inquit Platonis Opus aliud,
 cui condendo tunc inscribat Fulgosi; quodnam
 autem id esset, colligi potest ex Epistola quinta ejus
 dem ad Baptistam Fulgosium, in cujus calce hac
 scribit: *Vale Scripser Elegantiissime Dilectum, atque
 Felicitum memorabilem, quae semper ita ipse mirabi
 liter aequalitur. Hinc vero etiam dicimus, plures ab
 sumptos annos fuisse a Fulgoso in digerenda hac lu
 bricatione; dicit enim est hae Epistola anno MCC
 CCXCIV. brevis scilicet antequam liber, inscriptus
 Anteros, edideretur. Sanè, certissime per oculum longe
 quiescit volumen istud De Felicitate & Dilecto memora
 bilibus, testatur ipse Fulgosi in Praefatione, inquit:
 Dum in hunc Literarum curam portum me recep
 i, ut per hac rationem advertere tempestatum mala
 minuerem, is mihi semper mos fuit, ut ex quo
 tidiana litione mea ea annotarem, quibus vel ad
 imitandum, vel ad evitandum in vita, fructus spes
 Tom. I.*

(2) Crem. Lib. fol. 77. Tom. II.

aliqua proponi videretur, quae cum in usum con
 tulissent, adiecit aliorum temporum collectantes
 (legendo enim animi gratia eandem morem serva
 veram), & mihi latine scribendi itylus ac ratio,
 aule & non studii affluere, deesse, per Raymon
 dum Joannetum, praepotorem meum, latina facere
 decreveram &c. Postremo hac verba opinionem
 cum eveniret, qua nonnulli affuerant, Scripserim atheni
 a Fulgosi fuisse dictum, ut liber iste, ita hic ling
 uae confectus, in Latinam transferretur, atque etiam
 castigatorem subiret, adiecit Jos. Jacobo Ghilino
 esse commissum; Nihil cum de hac re inquit Ful
 gosius, quae immoderatum suum praefatus sit, scilicet
 ipse concepta frustratus esset, ut ab aliis dictum Ray
 mundum (forte tunc primariam, in patria Societate,
 Archiprebyteri dignitatem obemerat, quem
 alimodum tradit(e) Arnus), statim ad Petrum filium
 oculis convertit, tradito eidem volumine, meliori
 quo poterat ordine concinnato, ut proficua nobili
 exemplorum lectioe morum fons ad virtutem
 formaret, atque ad dignam rerum praeclarè gesta
 rum a majoribus sui emulacionem succederent.
 Latine illud postmodum relictum, etiamque Mediolan
 ensibus typis anno MDIX. Christianus Ghilinus, Civis
 nobilissimus noster, qui upore vix emerget
 pubertate, cum arduum hanc provinciam aggredie
 tur, insinularum plagis fuit, ac si a Patre labor
 gloriam sibi adscripsisset. Verum, ut opinor ani
 madverterit Baileus (f), mendacem hanc rumorem
 obstanti sincera rei prout accidit narratio, quam
 idem Camillus inferat Epistola nuncupatorie ad Ja
 fridum Carolum Regem Praesidem, his verbis: „ Im
 pulit parem meum Johannes Jacobus, ut quasi fu
 sciperem, qui Baptistam viventem singulari obser
 vania persecutus, oblatu ut inspicere t propin
 quae ejus volumine, cum intellexit, ex magnopere
 curae fuisse, ut latinum hoc opus feret, arbitra
 tus est, neque se erga magnam animi officio fa
 tisfacturum, & irreverentibus Baptiste magis fune
 ros, nisi ipse quoque modo posset, postquam
 melior aliter rem non aggrederetur, ut latinum
 fieret, pro vitili sua emittetur. Corrigi igitur,
 ut inter themata, quae ad alendam dicendi faculta
 tem, pueris proponuntur, ego quosdam hujus opo
 ris particulam in latinum verterem &c.

Memini, a me relatum fuisse ad annum MCCCC
 LXXXIV., cum de Platone Plato agerem, aliterum
 Opus Baptistae Fulgosi, Rhythmos nuncupat eleganti
 simos, quos cum Proximo emendandos & Galia mi
 serat ad eundem. Illud recensere iterum hoc loco
 opportunum censo, ut addi possit Elencho librorum,
 quos in exilio posuit Princeps ille confectus, vario
 studiorum genere acerbicatem fortis temperaturam
 Angustius Odoimus in *diatribae Lagares*, non tam
 memoratum Rhythmosum scriptorem ignoravit, sed
 librum etiam praesentis anno Mediolani impeditum,
 atque inscriptum Anteros, proliis omisit. Obvult
 Baptistam Fulgosium, ante annum MDIX., ex pro
 ximo adductis Camilli Ghilini verbis manifestè di
 gnoscimus.

PETRUS LEO.

Non incelebre nomen adeptus est Mediolani Pe
 trus Leo, cujus Opera hoc anno apud nos impressa
 prodire, inscripto hoc titulo, *tenes*. Complecti
 tur volumen istud Oraciones ejusdem, Epistolae, &
 latius Epigrammata, quibus etiam nonnulla ludica
 permisceantur. Principium locum tenet Oratio ad Sa
 cramentum Cordum (VIII.) Gallorum Regem
 pro amico Pacis fudere cum Ecclesia statuto, sed cu
 jus nomine illam habuerit, ignoratur. Turbata bel
 lis res Italia, quae atheni inter Carolum, &
 Alexandrum VI Summum Pontificem anno MCCCC
 XCV. legi possunt apud Raymundum, alioquin alius

h h h

Avi

(f) Jugem. de Scavari. Tom. V.

Ævi Scriptores. Subsequuntur in memoriam Codice *Napulæ Oratores*, quibus illustrari admodum valent quampreserim antiquæ Nobiliss. Mediolanensis Familiiæ, cum in eis Cognoscitur: Affinitas, & præclara majorum exempla referantur: omnia iustitiam indicant, &que sunt, *Jacobeus*, magnifici *Antoniæ Longigiana filia* cum *Ludovico Cabate*; *Be-ne-Cosmonæ* cum *Nicolaio Maritano*; *Ueritine Picconit* cum *Magnifico Alexandro Brizio*; *Fe-renice Belivæ* cum *Nobilissimo Corrado Maritano*. Adhuc est hæc libro aliud Petri Leonis Epistolam, in Nuptiis Illustrissimi Caroli (III.) Principis, *Sibæus Duci*, & *Henrici Peragali* lesit, quod proveda jam ætate gravis recitavit, coram Serenissimi Sponsis, ac typis excusum in Urbe nostra, vulgatum fuit anno MDXXI: Nec omisi debet, in ejusdem calce impressam legi Elegiam cum laudis præstantiula, quam in conspectu Principum conjugum pronuntiavit, eisdem nuptiis celebrata, *Francis Luria de Leonibus*, quætor annos nata: In hujus laudibus laudem carmen edidit *Bartolomeus Philippius Paraisius*, quod hic referre non piget:

Prisca fuit Templum grati admirata Diana,
Et nūcūm Cyri celsa theatra Ducis.
Atque Pharon turris, totius & Apollinis aram,
Et Lahrytheas, contraria tellus, utat.
Sed miranda magis veniant spectacula nostra
Tempore, quæ nulla sunt reticenda deo.
Vix hinc materno depulsa à laltis Puella,
Ante Ducis, portus jam Ciceronis æget.
Est divina magis, quæ res humana ferenda:
Prodigium Læti non erit ergo tibi.

Ut verbò ad Petrum ipsum Leonem sermo con-
vertatur, fuit in natiæ Vercedis, sed in *C&B*
hæc natus: id eam testatur inde Leo in proximo
retrito Epistolismo. Squidem aggestus eumque
Chorographica descriptione Loca omnia, & Provi-
cia, quæ tunc Sabaudie Principum imperio par-
tebant, suo Vercedensi Urbem, ejusque Agrum,
describit, hæc subdit: „Ingratissimus nunc sum,
„profuturus inhumanis, olli & te *C&B* hæc, cu-
„*C&B* hinc, ut opinor, *C&B*, meorum prædio-
„rum quos aunc par, & ubi vicinus, nomen de-
„dit, succedens, pro virili parte commendavero,
„de teque meminero: Tu enim me genuisti, io lu-
„cem eduxisti. hæc propinqui, melioque sinu tuo
„ad Adolescentiæ limina fuvisti, &que Literarum
„rudimenta cum moribus puero dedisti, ut quoquo
„fortuna, vel subitus casus aliquis, seu proprius
„me voluntas adesset, tibi non per omnia inglo-
„rius videret futurus. Quamvis autem ab te de-
„cedens, licetis subinde profecerim, quid inde mihi
„nominis comparation, eorum, qui me sunt experti,
„sit judicium. „Prosequitur subinde ibidem referre
Virus alios doctrinæ præstantes, suæ præsertim fami-
liæ, quorum hic Locis ferat fuit, inquit: „Sed
„occe soli te mihi alumnus exultare gloriari licet,
„quoniam, ut veteres melior, quos progenisti, Virus
„fignito innotam, utpote *Johannem Passivum*,
„mili sanguine consensum, *Johannemque* *Passivum*,
„ambos Jurisconsultos, sua ætate consiliosissimos, hæc
„Taurini ferat semper agentes; duos & eisdem mihi
„cognominis præcærit, aluerique, unum quidem
„Theologum hominem, & divici Verbi fatorem
„optimum, Fratrem *Augustinum* cognomento *Leo-*
„nem; alterum item, cui & nomen *Leo* est *Pe-*
„tro, Cæsaris juris & Pontificis sic me hercle peri-
„tum, ut de ipso, quod de Bartolo juris civilis lu-
„mine, quidam sapiens dixit, quod scilicet *Petrus*
„in *Legatum* ignorat *Lex* displicuit, id feno neno,

A „iure dici quest. Ambo verbò Vercedis nunc agam,
„ille io *Davi Passi* Cæsar, sub *Ordin* *Predica-*
„torum titulo, diligentiissimus fuit Religiosis in-
„omibus stitit, ad unqueque obsecrator; Hic
„Reverendissimus ibidem Episcopus, (id quod non
„exiguam doctrinæ homini & morum eruditionem)
„vices gerit. paraque petentibus mira equitate sub-
„ministrat. „Nomen quoque *Pæterum* fuorum,
„& primævis stirpis suæ originem alteri ex Epigram-
matibus suis inseruit, hæc Carminibus:

Castro, guppe, novo Natale baluere priore,
Hinc mihi terra dedit Cabalica stitit.
Oliv labeus erant nobis, Agnelque parentes,
Nunc Agne servus mater benigla thorum.

B Seriem quoque studiorum fuorum ipsemet refert
in Epistola ad Magnificum *Pætrum Franciscum* *Ag-*
elium *Pæterensem*, artis *Medicina* præstantissimum,
C & *Philosophum* optimum, his verbis: „Apud *Me-*
„chadem fratrem tuum, olim *Viran* gravissimum,
„sub præceptore sanè docto *Niccolò* *Crescenzi* (tum
„vira manebat) *Lævis* & moribus operam dedi,
„& imbibit, quibus ad aliquem honorem gradum,
„amicum operi possem evadere. Quos revera,
„domi tue non parum debebo, à quo principium
„habui, sine quo scis esse non potest. Deinde *Me-*
„diolanom, Urbem inclytissimam, me consuli, obi
„Humanitatis studia semper floruerunt; necnon do-
„ctissimorum utriusque linguae virorem maxima est
„copia; ex quibus quantum proficerem, res ipsa
„latis indicat: Nam *Mediolani* pluribus auctor & pu-
„blice, & privatim docui. „Data est hæc Episto-
„la anno MCCCXCXV, quo iam obierat *Nicolaus*
„*Crescenzi*; in alia vero scripta ad *Nicolaum* ip-
„sum præceptorem locum, quem appellat *Nicolum*,
„Adversum, tempus cunctat, quo studiis *Mediolani*
„vacabat, nempe cum *populi* *leserunt* *Urbi* con-
„e *gio* *liberari*, idest anno MCCCCLXXV. hæc
„curram: „Nunc, quam *Franciscum* *Pæterensem*,
„discipulum, necnon *Gregorium* *Marulium* *Alexan-*
„drinum, utriusque linguae doctissimum audiam,
„ut fructum, quem ex tam clara viri excepisti, ali-
„qua ex parte cognoscere, nonnulla ad te scribere
„constitui, sed quid scribam, non certo scio.

D Subi postmodum animum *Petri Leonis* cupido
meliori fortune, adeoque memoratum *Franciscum*
Agelium, cupus summa erat apud Illustrissimam *Sa-*
baudie Principem auctoritas, enixè rogavi, ut en-
„dendo bonis moribus, & liberalibus disciplinis
„fano *Duci* *Præceptore* assignaretur. Quia etiam,
„ut securis voti sui compos fieret, ad maiorem ipsam,
„*Blancum* *Sabaudie* *Ducem*, italicum hunc Rhythum,
veluti specimen ingenti fui dedit:

Del maggior Fium, che Italia bagna, e s' fonde,
Presso alle labra d' suoi chiari fonti,
Siede un famoso Pian, cinto da Monti,
Che di Vile, e Città copioss s' fonde.
Quivi una Donna al Reggimento attende,
De Monferrato nata, e di Vescovati,
De qual si a gesti son nutrendi, e pronti,
Che la sua gloria, terra, o ciel trasfonde.
Piesl' Opera mia, quando al consello
De tanta Majestà giunta serai,
Mostra pria del mio cor ardente afflitta;
Poi di, che l' caldo de suoi sancti rai
M'han messo di lei espi in ti covertita,
Che terren spesso a Morir, haverla mat.

Incaſum tamen preces abire; immaturum enim ſu-
us Sereniſſimi illius Inſantis, fractis ſubſequentē an-
no cervicibus, ob fortuitum corporis lapſum, extin-
cti, ſpem quoque Petri Leonis irritam fecit.

Anceps diu fuit, num ſeſe Matrimonii vinculis
illigaret; ſed aut conſiliis obſequens doctorum ho-
minum, ut ipſe ſcribit in Epitola ad *Johannem Fa-*
eodum Velatum, aut pudorem non ferens acceptæ
repulſæ à divite Anu, cujus opibus inhiabat, quem-
admodum eidem ſepius reprobravit *Lanceus Cur-*
tius (g). ſacerdotio ſe addidit; Fuit hic Curtius
Leoni adeo infenſus, ut poſt varios in eundem edi-
tos ſatyricos verſus, in poſtremo Epigrammate, al-
legorice impetrare eidem fuerit (h), (pro improbo
illorum temporum more) Crucem latronum. Neque
hunc ſolum Petrus Leo naſtus eſt adverſarium; etiam
cum *Alexandro Minutiano* graves miſcuit tur-
bas; innuit eas idem Curtius (i), arque irridens
Leonem, inter alia, hæc ſcribit:

*Ut vidi, mordax viſus nimis Apulus, atque
Dixi, Afini in tergo eſt Apula muſca truciſ.*

Minutianus namque ex Apulia ortum duxerat; ſed
non legis fuit Leo ad rependendam injuriam, inte-
grum condens Epigramma in Apulam muſcam, con-
tumelias ſcærens, atque his carminibus clauſum:

*Apula muſca dapes, vinum, convivia taſtu,
Atque thoros ſedans, Apula muſca volet.
Non impunè tamen, prope ſunt, prope frigora brumæ,
Horrida frigidibus mortua muſca cadet.*

Diuturnior fuit contentio, quam habuit cum *Julia-*
no quodam *Moniſmo* Ludimagiſtro: Commiſeratione
digna ſunt, quæ leguntur, exarata à Petro Leone
contra illum, à quo ipſe, pari canina rabie laceraba-
tur; nulli enim parcat maledictio, & venuſta cete-
roquin Poëſis italica ſimul, ac latina, ſervire ſœdiſſi-
mè cogitur iræ impotenti. Alterum literarium Leo-
nis hoſtem offendi in Epitolis *Jæſti Antiquarii*,
Meſchiviani compe *Ferrum*, Civem Mediolanenſem
eloquenti præſtantiem; hunc tamen *Antiquarius* mo-
net, ut à jurgiis temperet, nec in immerentem in-

A vehatur, hæc ſcribens. . . Nolleſ abs te in *Petrus*
„ dentes converti, dum rugientem, rudentem, mu-
„ gientem nuncupas; non enim eſt Bos, neque Aſi-
„ nus, ſed ex *Leonem* non pudenda familia Vercel-
„ lis ortus, & diutius gratiam Aſticam Mediolani
„ docuit, quæ ei prima fuit via ad nobiliſſimum Re-
„ gem, à quo premium tulit. Hominem immoxium
„ in judicio perſecutus, ad extremum cum victus ſis,
„ convicio laceſſis. Mi Ferne, nemo Bonus iſtos
„ mores unquam amavit. . . Quznam fuerit contro-
„ verſia, in qua Fernus ſuccubuit, divinare non va-
„ leo; Premium certe, quo donatus eſt Petrus Leo
„ à Galliarum Rege Ludovico XII, facile licet indi-
„ care, decorum ſcilicet ac pingue Sacerdotium in il-
„ luſtri Collegio Tempſi Scalensis; ſed præſtat ipſum
„ audire in Epitalamio Taurinenſium Ducum, quod
B memoravimus, ita loquentem ad Principem Spon-
ſum: „ Mediolanum remigrandum eſt jam jam mihi,
„ qua in Civitate domicilium, & jubenſibus ſic Su-
„ peris, & Ludovici Francorum quondam Regis in-
„ victiſſimi munere, non indecorum eſt mihi; ille
„ enim, quum opulculo quodam laudaviſſem meo,
„ quemadmodum erat liberaliſſimus, ut grati cuſ
„ in me animi iudicium aliquod ostenderet, me di-
„ gnum duxit, quem, inter Canonicos illic Scalen-
„ ſes, ſummæ nobilitatis, dignitatis, & probitatis
„ Viroſ, unum conſtitueret. „ Ad extremam utque
„ ſenectam pervēnit; ſcribens namque ad *Magnificum*
„ *Jacobum, Maſini Comitem*, qui cum invaſerant
„ ſeſe à ſuſcipiendo itinere excuſat, hæc ſubdens:
„ Equidem, niſi ſenectus mihi obſiſſeret (ſum enim
„ octogenarius), corpulſque præterea invalidum,
„ ipſe ad te pergerem, ut jubes.

C Extant in calce impreſſi hujus voluminis egre-
gie Auctoris laudes, carminibus expreſſæ à Presby-
tero *Stephano Iſaſcho, Hieronymo Decio* Mediolanen-
ſe, *Johanne Nicolao de Inſiciatis* Alexandrino, præ-
fixa iſſdem Epitola *Balthaſſaris Novelli de Salu-*
zolia Vercellenſis, quem Petrus Leo, deſcribens in
Epitalamio Oppidum illud, ait, *Grammaticen, ar-*
temque Oratoriam Mediolani jam multoſ annos, non
ſine beneſiſſimo nomine, & ſana docuiſſet.

(g) Lib. VIII. Epigram. fol. 128., & Lib. IX. fol. 130.
(h) Lib. X. fol. 137.

(i) Lib. VII. fol. 111.

ANNO MCCCCXCVII.

Cum plura in superioribus paginis jam enucleaverim Oratorie, ac Poeticæ facultatis volumina, quæ à præclaris in Urbe nostrâ degentibus Viris hoc anno in lucem producta, Mediolanensem Typographiam exornare, vacuum sermone literariâ legere relictum mihi campum iniecit, è quo via aliquando speciosa decerpere, non sine fructu tamen eruditionis erit, ut arbitror, illas colligere, *Franciscus Gasparus*, cuius in Musicâ rebus peritiam, ætateque erga literas superitis laudavimus, præfens anno, in hac Metropoli prelo subdidit Opera quendam Landensis Conventus sui *Mythi Pægi*, eloquentissimi Viri. Insignis hujus Poetæ, atque Oratoris vitam, à Constantio Janningo Societatis Jesu contentam, editamque inter Acta Sanctorum Bollandi, recensam dedi sub anno MCCCCXCII, ibique reuli eruditum ab ipso Janningo excusatum dubitationem, an verè hic *Pægius*, sub Martino V. Summo Pontifice, *Dutari*, ut vocant, præclarum munus exercuisset. Porvulgata est in historiâ. Seculo subsecquente impressis, hæc fama, tamque, citra sedulum examen, ampliori suæ celeberrimæ Scriptores, Raphael Volaterranus, Wadingus, alique; Quin imò, in li bello Romæ vulgato anno MDLXXX. *De rebus inane Corporis S. Alvarii Olysi Romani*, post Sermonem ad *Patres A.* officio, ex verbis *Martini Papæ V.* subditur, à *Mapheus Vegio*, *Martini Papæ V.* *Dutari*, elaboratum fuisse marmoreum Sepulcrum, ad excipiendos S. Monica Reliquias, tum, *cum ille Romanus transfugeretur*, idest anno MCCC CCXXX, idque *Frassile* perfuisse *Audaci* libelli fides, hujus memoratus *Viterriensis*, qui de *Mapheo Vegio* loquens, hac ait, „ Scripti encomium in „ *Moniam Augustinam matrem, quam magnopere „ colebat, super impetra de Officij Olysi in Ur „ tem translationem curavit, in Sacellum, quod „ nunc cernitur, ab eo constructum. „ Janninguus validis argumentis evectere consuevit est traditum, hunc per manus errorem, obitens, tum ab ætate XXVI. aetatem, quam *Vegius* ageret, cum *Martino V.* vitam explevit, quæque minime idonea existimanda erat, (ut par est credere) à Sapientissimo illo Pontifice, ad Officium, gravissimis amplissimisque Viris confecti solent, eodem committendum; tum à silentio ipsiusmet *Vegii*, qui accepta ab *Eugenio IV.*, & *Nicolaio V.* beneficiis commemorans summa cum grati animi significatione, nullum de *Martini V.* erga ipsum largiente verbum facit; tum denique à Scriptoris Vinæ *Mythi*, qui eundem Romanum præfatum, ab *Eugenio IV.* in *Scriptorum Mythorum* additum, dein *Dutari* dignitate exornatum testatur, manifestè colligi, inane prorsus esse prematurum hoc *Vegio* collatum decus, cuius splendorem procul dubio ætatem obauhalisset sublegetem inter *Vitruvium* cooptato. Ut Janninguus feruoriam reboarum, mihi licuit prætere incipiam habere Epistolam *Vegii*, datam à Ticinensi Urbe, anno MCCCCXXXI ad *Benedictum in Vicentinis* Novariensem Episcopum, è qua eruiat, mortuo antea *Martino V.* nonnum conceptum ab ipso fuisse vocum Romanum ascendi, cum adhuc *Papæ* Jurisprudentie studium vacaret. Alteram postmodum auctus sum, præfatum libro de *Significatione Verborum*, quam *Mapheus Vegius* peritiam diligenter inchoavit, absolvitque in eadem Ticinensi Urbe, biennio post mortem *Martini Summi Pontificis*. Cuiusmodi ejusdem, lætens inter manusque codices Bibliothecæ Testinorum S. Antonii Mediolani, mihi humanissime fecit P. D. Capetanus de la Cruce, multis nominibus à me colendus; nec inopportuno censui, illam hoc*

A loco describere, cum ad radicem falsæ hujus opinionis, quæ apud doctos etiam Viros invaluit, faltem mittere videatur.

Dicere Opus suum statuerat *Vegius* Mediolanensi Archiepiscopo, *Benedictum Capræ*, qui in Basileensi Concilio, ubi etiam extremam diem obit, Legationis pro *Philippo Maria* Vicecomite, Duce Mediolani, munere fungebatur, adcoque ad illum has Literas dedit.

„ *Mapheus Vegius Bartholomæo de la Capra*
„ *Prædici Mediolanensis Sal.*

„ Si fortè admiseris, *Præfati* sanctissime, quod „ ego, qui in studiis Poetarum versatus sum, anne „ ad Legum traditionem me converteram: cujus utriusque „ quæ studiū non magis quàm lucis, & tenebrarum „ cognatio est, desines certe admitti: si intellexe- „ ris conditionem temporum meorum: si animadvert- „ teris utilitatem negotii, quod in præsentiarum ad- „ preedice. Etiam fatebor, fuisse mihi semper præ- „ cipuum in lectandis Poëtis studium, ætateque „ vehementissimum: sed iussu parentum meorum, „ quibus refragari æque fas, neque pium erat, avo- „ carus fui à suavisimâ primæ ætatis meæ institutis, „ ad novam Jureconsultorum facultatem, & sapien- „ tiam. Cui quom operam dedi, licet contra „ propostis meæ rationem: opera pretium tamen „ domi perferre, si quid ingenium & elegans ex „ ipsa, ut ita dicam, Legum versione natus sum.

„ Porro facilis ab aspectu Euridæes continet Or- „ pheus, quàm ego multoties à carminis obsequio „ perovissim: sed tam vehementer & fœta Jureconsulto- „ rum & dicendi, & dicendi ratio, tamen integrum „ & penè divinum est jussicium: ut in hoc fœto scri- „ bendi genere æminem eorum existimem, qui cla- „ quærit gloriam, adprei sunt parente ipsi, ut dicam „ superiorem fuisse. Ita factum est, ut, qui antea „ auditus etiam Leges abhorrebat, caperem mira „ admodum amore inflammari, degulit Capientis- „ simorum Legislatorum eruditione & elegantia.

„ hæc præteritum igitur transieram me ipse nu- „ mero ad lectionem Digestorum, quod & nunc fa- „ cio curiosissime: non quo tamen verbosus Tracta- „ tibus & Commentariis animam incendam, qui- „ bus totum passim hoc civile obicatur, consulum „ que est: sed quia pellitibus summa vi dicendi „ summo verborum ornatu & splendore, sententia- „ rumque maiestate, plurimarum etiam, maxima- „ rumque rerum traditione, persuasi mihi nihil ser- „ vus, nihil præclarior, & sempiterna laude dignus „ inveniri posse. Verbum enim verbum, et proprius rerum „ adingam, cuius gratia hoc accessit fuit mihi, inter „ cetera, perbellæ omnia à Jureconsultis scripta, „ summo studio & volupetate penè incredibilis lecti- „ tare, & admirari significationes verborum, quæ „ tanta cum ratione, & obertate sparsim in Digestis „ explicata legi possunt, ut scilicet qui *Nomus*, qui „ *Folius*, aut *Varro* vel eruditior, vel elegantior „ evasisse videtur. Planè rem utilissimam, & ad- „ modum necessariam omnibus futuram esse credidi „ colligere in unam singula, & conficere libellum.

D „ excerptum de *Verborum significatione*; in quo li- „ cèt plus laboris, quàm glorie comparaturus es- „ sem, quia nihil meum, præter elaborationem, & „ diligentiam; non indignum tamen puniri, & tan- „ tisper relegatis *Musi*, aliorum etiam utilitati prof- „ piciam. Sanè non possum non dolere, & vhe- „ menter non excitari, palcherrimam illam, & ad- „ mirabilem tot librorum suppeditatam, quot à tan- „ tissimis Legum conscriptoribus scripti erant, depre- „ misse manu *Tralantani* Viri excelli, & *Exquo* ho-

in Sacri Palatii, ut non alius, ac fuit utar verbis.
Credidisti *Trabianum*? ut ex omnibus collegis tuis
unum te adpeller: credidisti ne & tibi, & po-
lueris contemere? dum obtristi tot iulitrum.
Scripserum congechos labores, tot opera celatius
demissa, tantam demisse, quam, quanti nunc eme-
remus, elegantiam? Euulababam, ut opinor, pla-
num conducere iustitiam studentium, si quod an-
te molestissime tractatum tardius efficientes, co-
angustatis postea libris celsus adsequi possent; sed
non animadvertimus, quid dum hec tenebris
adulabamur, loci tenebris induridi. Persuade-
bas enim tibi, hoc factio tuo reddere ius totius
planum, disicendum, & ab omni contrarietate ab-
soluendum profectus; exiret insuper, & in omni-
tatem disere viliissimos commentariorum anfra-
ctus, & ambages; sed longe fecus, ac persuade-
bas tibi, celsus. Quis namque nesciat insinuat,
& conueniunt in imptas, vanasque interpretatio-
nes, aduersatque fœtentes? quibus nulla ferè lex
exempla est. Quis præterea non intelligit? quot
Causidicorum capita, ut præne volumini, & com-
mentariis, quibus vendendis non subsiceret quæ-
quid iumentorum est. Ad verò te, Bartholomæe
læpentiissime, elegisti verba, ejus nomini hoc
quocumque libelli est, inscriberem, ejus par-
ter iudicio fidem ipsam *Trabianum* relinquerem;
Etio cuius, te plurimum callere profectus vel *Pocianus*,
vel *Oratoris*, & insinuatque effe maximum veteris
elegantiam, in qua ne ceteras virtutes tuas com-
memorem, profectus adeò, ut jam in proverbio sit,
te non modò literarum decos & ornamentum,
sed & literarum hominum fauorem, adiutorem
que esse. Sunt quidem innumerabiles & præclare
benefactorum tuorum laudes, quid literarum gra-
tia tantum splendidiore adiecit reposit à te, vel ma-
ximis, bene, prudenterque actis, ut non facile sit
iudicare, literarum ne, an rerum gestarum laude
his superior. Possim autem concessere, quantum
pro tua Pontificis potestate iudicis clausu-
ris; quamvisque in urbe *Genus*, dum prædica-
tum gereres, excelsit, ejus res aliquando de-
solatas, penitus exstinguit, & delitatus adjuv-
insignit; non adiuuat, sed novit, sed confu-
tatis. Possim deinde asserere, apud Pontificem
itaque *Cæsar*, tuas res præstis memorie com-
mendare; quæque præcipue officii tui in *Basilensi*
Concilio geris sperem, & consiliosissime; ut, celi
hæstus magna gloriis; certum sit tamen, & ad
maiora te nunc esse, quem singulare religionis
præsidium, & fidei nostris pugilom inviditissimum
prædicant omnes. Sed quoniam non hoc veni,
quo te laudibus effere vellem, patiens positus
æquanimiter, uti soles, si singulas huius tuas
præterea, quas vel ab alio quovis egregio Scri-
ptore, vel à te meum aliquando carminibus re-
ferendas, nunc mihi facio. Pergam igitur ad id,
quod intulisti, ad *Trabianum* iustitiam, ejus ope-
ra tantum damus, tantum insinuatibus adscripimus,
quoniam non sicut ne ipsorum huius Latine com-
mittit. Quod si recondendum foret divi *Jurecon-*
sulti, quod dolore adfici potares *Crassum* *Scipio-*
nem *Jureconsulum*, non minus elegantissimum,
quid docilissimum, qui & eo causis orandis pri-
mum locum, aut procepto post *Marcum* *Tullium*
obtinuit; *Aut* *Scrum* *Laborem*, qui præter *Leges*,
& ceteris operibus sapientie operam dedit; quo-
rum alter prope centum & octoginta libros; alter
quadraginta volumina reliquit; *Simpronius* in-
super, maxime scientie hominem, quem *Popu-*
lus *Roma* tot & huius adpellavit; *C. Scipionem* *Na-*
sicum, qui optimus à Senatu adpellatus est; *Tite-*
rius *Cornelianum*, qui primus *Leges* publicè pro-
fici fieri cepit; *Sextum* *Albium*, quem etiam *Ennius*
laudavit. Quo dehinc morore, qua tristitia per-
urbati crederem *Marcum* *Cicero*em, principem *Pon-*
tificis familie, ejus & libri carabant; sed & pho-

A. rimos ejus filios, ex quibus ceteri cœsum: *Pu-*
blum item *Murium*, Pontificem maximum: *Bru-*
tum, & *Manitium*, qui ius civile fundaverat: *Bru-*
tum *Crassum*, fratrem *Publii* *Mucii*, qui *Mu-*
tiansus dictus est, quem & *Cicero* ait *Jureconsul-*
torum disertissimum. *Quintum* quoque *Murium*,
Publii filium, & Pontificem usque *Quintum*, sed
& quampures ejus aduocatos, ex quibus maxime
auctoritas *Aquilius* *Gellius*. Post hos etiam *Al-*
phianum *Larrum*: *Albium* *Optimum*, *Antonium* *Na-*
mianum, *Artium* *Cepianum*, & reliquos, ne quo-
rumcumque vel nomina, vel libros enumeremus,
quos certe numero multos eiderunt. Quibus præ-
terea verbis putas adscribam *Trabianum*, *Thes-*
ophilum, *Lentium*, *Dorotheum*, *Controptus* *Epi-*
scopus homines. Nimirum dolorem, lacrym. cent-
que sacratissimi *Legum* laiores, pro *Schola*, *Cl-*
si, *Ulpianum*; subiectos videre *Rosetum*, *Mura-*
rius, *Reuerent*, quos nec intelligeret, & quan-
tum ita scitè omnes *Jureconsulti* literis contras-
sunt, ut singula auro redimenda sunt; ut om-
nis tamen ego quanti redimerem significationes il-
las verborum? quæ deperditæ est, & doleo, &
æternum dolbo! Cognoscere facile innume-
rabilium verborum rationem, quoniam nulla apud
Leges nunc memoria habetur, ut exempli gratia
relegeram *Ulpianum*, ejus significatio nihil est
in *Digestis*, ejus autem mentionem facit *A. G. L.*
Item in libro *Nocturni* forum, quod expostum
esse refert à *Ulpiano* in libro *II*, quod de
Significatione Verborum, ad ius civile pertinentium,
scripseram *Ulpianum*, ut sit *Ulpianum*, non in ipsa
adibus, neque pars adium, sed locus apud jamum
domus vacuus, sine arca, quæ à via domum divi-
dit; ipsi enim jura procul à via sit bat arci in-
terdict, quæ viaret. Nulle itaque huiusmodi à
Jureconsulis eleganter diffinit, nobis nunc plana
& aperti essent, quæ *Trabianus* postea fictio in-
tercepta, domerique penitus interierunt. Sed for-
tissimè propter æque anno, quod quodquidem male-
facta ipsa redimere faciles non est. Quon-
iam nos possum sine dolore magno dicere, eò
devenerunt esse, ut plus facti adscribam *Cicero*, vel
Ulpiano, quam *Trabianum*, ut *Ulpianum*, aut con-
vis *Jureconsulorum*. Quod non illud est, ex ali-
arbitrio, quoniam *Trabianum* eum, à quo absum-
pit *Jureconsulorum* libros, necesse fuit oriri tot
insinuat, quoniam in iure sunt contrarietates; ac
proinde posteros interpretet, *Bartholomæe*, & alios
tanquam *Apollinis* oracula observemus. Quod in-
siti ponit, ut deficiat, destruatque à *Trabi-*
anum *Legibus*, permittat item, & nomenquam
aditus, emendatque, ut ipse proficere, non
opus esset summa quamdam, & diligenti eorum in-
terpretatione, quibus è prato veluti in silvam re-
dactis, emerit tanta vis contrariorum, & diffi-
cilius, quæ nemo certe eò *Ulpianus* solvat; unde
nec ab re se expargere possit commentario-
rum auctores, si quoniam *Trabianum* *Leges* confu-
derat, ipsi, quod poterit, exponere, & di-
luere conati sunt. Verum omnium hæc co-
rum ineptitias adhuc lites, & controversas,
quarum gratia nulla eò presentis institui ratio
duxit. Ceterum tandem descendamus, ad quas
polliciti sumus, Significationes Verborum, quas ex
eribus *Digitorum* voluminibus excerptas nomini
eò dedicavimus, in quibus sit quid in *genum*, &
memorable obfenderis, quod certe obfandas, id
totum summe divorum *Jureconsulorum* ludi con-
cedas, si contra aliquid, quod eum ludi judi-
cium præstantissimum, id mihi adducito. Vale.
Ex *Papia* *Idibus* *Martii* MCCCCXXIII.

In hac *Epistola*, præter elegantiam, & erudi-
tione amplissimam, illud, pro re nostra, anno-
dum occurrit, decessit *Vegrum* consueti mora, in
Ticinensi Urbe, usque ad tertium *Idibus* *triginta-*
Seculi XV. annum, quo *Eugenius* IV. *Apud* *Bo-*
Tm. I. Sed

Sed jam à biennio præterit commemorari ibidem. Parentum mandatum, cui ut obliqueretur, passim fuerat abstrahi se, licet inivum, è gremio Muturum, atque in Jurisprudentie disciplinam se tradi, in qua demum novas, & solidiores delicias inveniat: nihil insuper inani de mutato unquam Cælo, aut interrepto Legum studio, cui, morem gerens parentibus, animum addideret. Porro, si in Romana Curia conspiciam Diarii provinciam administrasset, mirum foret, nullum hoc loco excidisse ab illius calamo verbum, quo causa indicaretur, cur Pontificum aulæ dimisit. Ierum T. cincoles gymnasium adesset, scque totum Jurisprudenter dicallet. Itaque hæc omnia, ad recti iudicii lincem vocata, manifestum reddunt, nemini post annum hunc Epistole subscriptam, in eum fuisse à Veggio confisum, ut Romanæ contemderet, atque ideo gelli sui Martino illustris illius muneris fatum, quo pluribus impostum, esse impostum abolendam.

DOMINICUS CAVALCHA.

Domini Cuschi Pisci, ex Ordine Predicatorum, probitate ac doctrina clarissimi, egregius liber, inscriptus *Specchio di Croce*, præfatus anno impressus apud nos fuit, seu postea recens, cum octo annis antea, primam in hac ipsa Urbe lucem videret. Utramque hanc editionem ignorare Scriptores Bibliothecæ Predicatorum, atque Nomenclatores Codicum atque impressorum: Nec modica est hæc nostris: nam præter omnia Christianæ pietatis documenta, quibus assistit ac locubratio, Florentine quoque Academiæ exemplaris loco extitit, ut punctis Italianæ lingue voces *Fioribus Lexico* in ferret. De rebus ab insigni hoc viro gestis altum, adeo in antiquis libris silentium occurrit, ut qui literaria ejusdem opera reserunt, in ipso nomine Auctoris erraverint: quin imò, ex uno plures effectum, quemadmodum animadvertunt Quercif, & Eccard (a). Tempus etiam, quo floruit, non ita certè statui possit: videtur. Eques *Leonardus Salvatini* in Admonitionibus de lingua Italica, mentionem inquit *De virtute Cuschi* ex Ordine Predicatorum, cum recensent inter auditurum lingue magistros (b): ubi verò manuscriptorum multorum notæ elenchum exhibet, librum, cui titulus *Specchio di Croce*, in classe eorum, quos circa annum MCCXXXV. exaratos censuit, referre non dubitat. Memorati Quercif, & Eccard ad finem sequentis Seculi, Auctoris hujus ætatem deducunt, claruisse illum asserentes circa annum MCCCXCIII. Sinò, multo etiam ante postremos hæc annos, præclari animi ingenique, sui monumenta edita fuisse à *Dominico Cavalcas*, docet codex impressus Romæ anno MCCCCLXXII qui inscribitur *Pragmatica*, eo quod pio acul- o lingue vitæ perstringat. Si itaui utas possit *Gualtero* ejusdæ Galatæ, qui *Ammon de virtute* conscripsit, facile dignoscetur, quo verè Seculo floruisse Cavalcas: quidem in Prologo libri cunctis ipsomet profiteri, à se in Latinum sermonem fuisse traducta, que religiosus ac Sapientissimus ille *Guthelmus Gallus* Or- mas *Præbendam* inaleat ediderat. Verum, cum videam in laudata Predicatorum Bibliotheca (c) plures referri *Guthelmus Gallus*, Seculo tertio-décimo, & sequenti viventes, quin ulli eorum adscri-

A beatæ liber, à Cavacha indicatus, calamus suspenderet jubere, donec certior offerretur.

Alterum hujus Auctoris opus, sanctioris vitæ regulæ profectibus valde proficuum, inscriptumque *Disciplina de Spiritu-Sancto*, anno MCCCXC. in hac Metropoli *Leonardus Pachel* impressit; non tamen, prima editio hæc fuit, cum alia Florentine præcesserit anno MCCCCLXXXVII. quemadmodum testatus est *Pagge D. Franchiscus de Monte Sanfrancesco*, Monachus Camaldulensis, qui aureum hunc libellum recensendum curavit in eadem Urbe, dicavique Revetendiss. Patri D. Johanni Baptiste à Novaria, sui Ordinis Eremitarum Generali Præfeco, anno MD. LXX. Placuit Auctori titulum memoriarum prædicatorum Operi ab ipso conscripto, eo quod quæpiam sanctioris vitæ profectum, devit tamen à solidis precibus transire, moliri se ambiguit involvum, itaqueque postea sanctimonie, quam veram ejusdem imaginem gerunt. Quocirca in hujus paginis crassos errores, viri hæminique ejusmodi classis familiares, detegit, castigatque, remedia subinde proponens, quibus abductus à fallacis animus, recto cursu ad virtutis metan contendat. Reliqua religiosissimi hujus Scriptoris locubrations, cum eo Seculo Mediolani impressas non viderim, alii enumerandas relinquo.

Licet mihi huic *Leonardo Cavalcas* libeo alterum non imparis notæ habundare, Mediolani hoc anno vulgatum; est, qui Epistolæ S. Hieronymi ad *Eustochium* Virginem scripsit, atque Italice hujusque domes complendit, quique locum non ultimum tenet inter codices, à peritis viris adhibitor ut vernaculus sermo nostræ à face vocem impostatorem, emendaretur. In Proemio Auctoris Italice hujus versionis causas exponit, cur hunc laborem susceperit: ait enim se ab hæreticis quibusdam feminis & virginibus, læni idemque ignavis, adductum fuisse, ut in Italianam linguam transiret, que maxime ille, Doctor *Eustochius*, nobilissimæ Romane Virginis, ad causam in terris decedam vitam præscripserat. Quandoquidem autem S. Hieronymus nonnulla inuenerat Sacra Scriptura testimonia, quin eadem integra referret, proficere se huic quoque rei perficenda manus apposuisse, ut plerique, claudique latentia in sacris paginis divini Spiritus documenta, à læni indocto perciperetur; imò ad commodiorem sternendam viam provenire animarum, inquit à se, immutatum fuisse ordinem rerum, & librumque in capita distributum, que XIII. numerantur. Quis hujus versionis Auctor fuerit, aut quo tempore vixerit, arduum est indagare: Prelaudatus Eques *Salvatus* (d), Flentum tærent veterum codicum purioris Italianæ lingue, Epistolæ S. Hieronymi ad *Eustochium* vulgari idiomate conscriptas, reposit in Classe anni MCCCL. earumque verba in exemplum addidit. An verò illa eadem versio sit, que hoc anno excusa apud nos fuit, decernere non audeo, cum indicatum à prædicto Equite antiquum Codicem nimis inlaxerim. Plura alia eorum Auctorem volumus, Mediolanensibus typis impressa, in publicum procul amovisse, sed, cum præter memoratas hæc, atque alibi, insignium doctrina virorum curas, in elendis adornandisque libris, reliqua Literariæ rei nostre parum, afferant lucis, ad librorum, qui in hac Urbe impressi tunc fuerit, catalogum infra vulgandum, recensenda amandanda.

(a) Scriptores Ord. Predic. Tom. I. fol. (b) Lib. II. pag. 116. edit. Vened. ann. 1746.

(c) Ibidem fol. 469.

(d) Vol. II. sub initium primi libri, & pag. 97. ac 48.

ANNO MCCCCXCVIII.

BARTHOLOMÆUS DE PISIS.

MUld ante hunc annum Literarum Reipublice innovaret Bartholomæus de Pisis, Ordinis Prædicatorum, in Theologia pertractanda rebus doctrina, & peritania: Siquidem, sub ipsa Typographia Parisiensis æordia, edita fuit in alma illa Urbe religio illius Auctoris *Summa de Casibus confitentis*, quæ *Magistrum* etiam, & *Pisani* appellatur. Eandem avidè excepere ceterarum Urbium prela, & singule illam, una cum aliis ejusdem generis, tum veterum, tum recentium Scriptorum, luci redderunt; et nunc erat Seculi XV, ac frequentis generis, hæc illudis plurimum delectari, curamque omnem impendere, ut quæ ad factum Patientie tribunal spectabant, erutis in pulvere, antiquis codicibus, novique condita, adumsum, illustrarentur. Hinc frequentissima in librorum catalogis occurrunt *Summa casuum*, varia methodo continente, atque his temporibus excule, diversis inscriptis nominibus, *Alysius* nempe, *Pisano*, *Poetico*, *Refilio*, *Angelo*, *Aureo* armilla, &c. *Confessionalis* item, & *Interrogatoria*, nonnullæ earum sunt nuncupata; et namque exemplum copiatum tunc fuit, ut eamdem Bibliothecam idem abundaret, ad singulos rament, ob potiori, ut ajunt, characteris barbariem rejectis. Quin imò quandoque effectum est, ut libri titulus, passim à legentibus usurpatus, aut Auctoris memoriam deleverit, aut enim alio confunderet; idque memorato Bartholomæo de Pisis contigit, cujus labor in aliquibus Venetis, Norimbegensibus, ac Colonienfibus Seculi XV. editionibus *Alysius* nomen præstulit, adscripta enim *Summa de Casibus, Magistri, seu Pisanii*. Revertitur illam Auctori suo concessit Michael Maittaire (a); hæc scribit: „Attribuitur alibi Bartholomæo Pisano, cui potius, quam illi, adjudicanda mihi videtur. Uterque posuit de eodem argumento scripsisse, & operi suo eundem, *Compendium de Casibus* titulum dedisse. Ne autem tui similitudo confusionem pareret, alterius *Summe* nomen, *discriminem* grati, addidit est, & Bartholomæi Pisi sui *Summa* appellata est ab ipso, *Pisanella*, ut ab *Alysi* *Summa* distingueretur. Sane, cum utriusque librorum oculis me perlustrarem, non misero errore deceptus, cum Typographos vidi; hæc enim duo à se invicem, velut Oriens Occidentique, longe distans intervallo; siquidem *Bartholomæus Pisano* Opus suum, unico, parvumque molli codicis comprehensum, alphabeticè digessit; *Alysius* verò ad duo integra volumina suam *de Casibus Summam* continuata serie protendit. Ab ætate quoque, omnino dispargit, quæ uterque scribere inciperet, eam literari propriè fortis discrimen agnoscitur. Alysianus namque floruit incunte Seculo XIV. dicuntque elaboratum diturno studio *Summam* suam *Johannes Gairanus*, Cardinalis Diaconus S. Theodori, anno MCCCCXVII. Alter vero prope hoc illo Seculo claruit, abhincque Theologum suum libellum anno MCCCCXXVIII. ut apud Scriptores Bibliothecæ Prædicatorum annotatum legitur (b).

Huic Operi illustrando manum adiecit insignis alter ex Ordine Minorum Theologus Fr. *Nicolas Arimontus*, qui an nadvetres, ociosum jam penè in senibus lætare proficuum ejusmodi librum, eo quod brevis, obconitque doctrinæ imperitioribus ingenuis difficultatem pareret, atque ideo negligenter, eundem ampliore clariorique reddidit, addita-

A mensis suis *Supplementi* nomen inferens. In Urbe nostra Mediolanensi paratum fuit sacris Ministris hoc commodum; in cæcis namque ipsorum profuerit, expleta illa fuisse, apud nostrum locum prope Nicolaum, *Sanctæ Mariæ de Angelis* invenimus, & volgariter *Sancti Angeli*, anno MCCCCXXIX.

Alterum præclarum virum ejusdem nominis, patriæ, atque ætatis promittit Seculum XV., ique est, de quo in præfatione differere aggredimur, *Bartholomæus* nempe de Pisis, Scraphici Ordinis Minorum, alumnus. Premittere tamen opus fuit primi mentionem, tum quia memorat *Cajus Confentius* *Summa* non semel per æs tempora in hac Metropoli typis nostris exierit, ut ex elenco patet; tum quia, usum ex utroque fecere, decepti à conformi nominis Scriptores nonnulli, inter quos Waddingus, & Michael Maittaire, qui conscriptos ab hisce Auctoribus libros, indiscriminatim, sub uno *Bartholomæo de Pisis* recenset. Prodiit Mediolani hoc anno volumen, inscriptum: *Quadragesimæ Magistri Bartholomæi de Pisis Ordinis Minorum, de Contemptu Mundi, Sensibilibus, Microcosmi, & Archetypo*. Quid autem potius hæc verba significare velit, Auctor ipse in Prologo pandit, inquit, *ita constitutum*, & se fuisse ordinem Quadragesimalium conscientiarum; ut primo, de *Mundo* & *sensibilibus* concernendo agatur, ad perniciem illius blanditis repudiandis, validiora omnia argumenta proferret; dein de *verso Mundo*, videlicet homine virtutibus excolendo diceretur, ad eandem confectandam incitamenta suggereret; denique de *Mundo archetypo*, idem Deo appetendo, ultimis dictis loquens, in ejus amorem Auditorum animos inflammaret. Delinere in tenebris neglecti hi sermones integro Seculo, donec Magister *Johannes Marius* Mediolanensis, ejusdem Ordinis, typis nostris edendos curavit, & tanquam splendidiorem iterum iterum pietatis, se doctrinæ usumque vili-gium, obstat *stereotypo Parisi, Fratre Sylvestro Theophilo, seu Theodoro professori et librario*, Epistolam ad illum dirigens, in qua de Auctore eorundem hæc scribit: „Bartholomæus Pisani, venerandi Theologi, qui anno cælestino, nunc probo, claruit, volumine de *Contemptu Mundi* Calligraphus ita didi. Multa profectio Theologica monumenta te-
liquit: *Sententiarum Lanceli Consequentie casus Christi*, & *Sancti per alidum, seu vota congrua*, item *de Magistro Inventum Consequentiarum*, & *Mariæ, quæ Mariæ Virginis lunde completi*.
In libris de *Contemptu Mundi*, de triplici Mundo, videlicet Sensibili, Microcosmo, & Archetypo dist-
ferit, qui dum Bibliothecam B. Francis evolue-
rem, in manus mea pervenerunt, & ei dicarum, te dignorem hoc munere censui &c. „ Hinc emendandus est Lucas Waddingus, qui in libro *De Scrip-
toribus Ordinis Minorum*, agens de Bartholomæo Alysi, seu de Alyzio Pisano, ait, Sermones *de Contemptu Mundi*, seu de triplici Mundo impressos fuisse Mediolani anno MCCCCXXVIII. ut postmodum Fr. *Johannes Marius* (Magellum) curasse, ut Venetiis ediderent anno MDIII. Errat namque, tum in anno primi editionis Mediolanensis, quæ decennio post contigit, tum in Venetiæ impressione, quæ curatam à *Magello* arbitrat; cum, Venetiis Typographus, fidei tantum prelo recederet Opus illud, quod Mediolani jam ediderat memoratus Magellus. Constant hæc omnia ex superscrip-
tibus, adhuc primo exemplari hujus nostre editionis in Bibliotheca Ambrosiana.

B Plura hic enunciat videmus Bartholomæi de Pisis

C mensis suis *Supplementi* nomen inferens. In Urbe nostra Mediolanensi paratum fuit sacris Ministris hoc commodum; in cæcis namque ipsorum profuerit, expleta illa fuisse, apud nostrum locum prope Nicolaum, *Sanctæ Mariæ de Angelis* invenimus, & volgariter *Sancti Angeli*, anno MCCCCXXIX.

D Alterum præclarum virum ejusdem nominis, patriæ, atque ætatis promittit Seculum XV., ique est, de quo in præfatione differere aggredimur, *Bartholomæus* nempe de Pisis, Scraphici Ordinis Minorum, alumnus. Premittere tamen opus fuit primi mentionem, tum quia memorat *Cajus Confentius* *Summa* non semel per æs tempora in hac Metropoli typis nostris exierit, ut ex elenco patet; tum quia, usum ex utroque fecere, decepti à conformi nominis Scriptores nonnulli, inter quos Waddingus, & Michael Maittaire, qui conscriptos ab hisce Auctoribus libros, indiscriminatim, sub uno *Bartholomæo de Pisis* recenset. Prodiit Mediolani hoc anno volumen, inscriptum: *Quadragesimæ Magistri Bartholomæi de Pisis Ordinis Minorum, de Contemptu Mundi, Sensibilibus, Microcosmi, & Archetypo*. Quid autem potius hæc verba significare velit, Auctor ipse in Prologo pandit, inquit, *ita constitutum*, & se fuisse ordinem Quadragesimalium conscientiarum; ut primo, de *Mundo* & *sensibilibus* concernendo agatur, ad perniciem illius blanditis repudiandis, validiora omnia argumenta proferret; dein de *verso Mundo*, videlicet homine virtutibus excolendo diceretur, ad eandem confectandam incitamenta suggereret; denique de *Mundo archetypo*, idem Deo appetendo, ultimis dictis loquens, in ejus amorem Auditorum animos inflammaret. Delinere in tenebris neglecti hi sermones integro Seculo, donec Magister *Johannes Marius* Mediolanensis, ejusdem Ordinis, typis nostris edendos curavit, & tanquam splendidiorem iterum iterum pietatis, se doctrinæ usumque vili-gium, obstat *stereotypo Parisi, Fratre Sylvestro Theophilo, seu Theodoro professori et librario*, Epistolam ad illum dirigens, in qua de Auctore eorundem hæc scribit: „Bartholomæus Pisani, venerandi Theologi, qui anno cælestino, nunc probo, claruit, volumine de *Contemptu Mundi* Calligraphus ita didi. Multa profectio Theologica monumenta te-
liquit: *Sententiarum Lanceli Consequentie casus Christi*, & *Sancti per alidum, seu vota congrua*, item *de Magistro Inventum Consequentiarum*, & *Mariæ, quæ Mariæ Virginis lunde completi*.
In libris de *Contemptu Mundi*, de triplici Mundo, videlicet Sensibili, Microcosmo, & Archetypo dist-
ferit, qui dum Bibliothecam B. Francis evolue-
rem, in manus mea pervenerunt, & ei dicarum, te dignorem hoc munere censui &c. „ Hinc emendandus est Lucas Waddingus, qui in libro *De Scrip-
toribus Ordinis Minorum*, agens de Bartholomæo Alysi, seu de Alyzio Pisano, ait, Sermones *de Contemptu Mundi*, seu de triplici Mundo impressos fuisse Mediolani anno MCCCCXXVIII. ut postmodum Fr. *Johannes Marius* (Magellum) curasse, ut Venetiis ediderent anno MDIII. Errat namque, tum in anno primi editionis Mediolanensis, quæ decennio post contigit, tum in Venetiæ impressione, quæ curatam à *Magello* arbitrat; cum, Venetiis Typographus, fidei tantum prelo recederet Opus illud, quod Mediolani jam ediderat memoratus Magellus. Constant hæc omnia ex superscrip-
tibus, adhuc primo exemplari hujus nostre editionis in Bibliotheca Ambrosiana.

E Plura hic enunciat videmus Bartholomæi de Pisis

(a) In Indice Tert. l. pag. 87.

(b) Annot. Min. ad an. 1555. num. 8.

Pisani Opera, quorum fuisse nonnulla, eruditus Vir adhuc ignota, nunquam lucem viderunt. Spoponderat quidem Mapellus, Epistolam suam claudens, *se altera volumina superscripsisse*; sed ipsi defuit aut ocium, non tempus. Siquidem reperio ejusdem *Mortale*, per alios octuaginta annos incertum iussisse; id enim fuit ipsi Operi, tandem excusum *lucetis MCCXCVI*. (MCCXCVI) apud Petrum Dufellium, te flatur his verbis: *Bartholomaeus de Pisis, ex Ordine Minorum Conversationalium sanctissimi Dilectissimi, De Vita, & Iustitia B. Mariae Virginis, libri sex, ab hinc plures decem annis composuit, sed nunquam antea in lucem, nisi nunc editi*. Frater autem Guillelmus Bartholomaeus Alfilius, ejusdem instituti alumnus, dicens illud Amplissimo D. Augustino Casino S. R. E. Presbytero Cardinali, & universis Religiosis Franciscanis Conventuum Praefectori vigilantissimo, in Epistola haec ait: „Non est itaque cur admireris Illustrissimi Praeful. . . . si ego inter Franciscanos minimus, tuorum tamen beneficiorum non inmemor. . . . hunc librum grati animi mei in te recordationis memento, debet servari testimonium, ducentis fere annis in laboribus herentem, pulvere quasi consumptum, à Fratre Bartholomaeo de Pisis, viro ingenioso, & suis temporibus Theologo famam praestanti conscriptum, in praesens aliquam evulgatum, & apprime utilem, Lectoribusque, & Concionatoribus maxime necessarium, tibi inscriptum dedici caverim. . . . Ve boni, in hoc solus compingendo libro, amorem suum erga Deiparam Virginem conscriptum fuisse Pilatus Auditor, alterum majoris solis ac laboris volumen, in Ecclesiae Matris Dei laudis à te conscriptum, & summa titulo donatum, epistemer insensum in Praemio huius libri ad Lectorem, inquit: „Volentes tamen plenius inuicem praefata, ad omnes recurrere possunt, quam de hoc volumine composui, ubi hic omnia diffusius pertractantur. . . . Illud autem, nec Mapellus indicavit, nec unquam praesto à tendra vindictam mihi collidere licuit.

Mare hoc, ut vidimus, claruisse ait egregium, hunc sui Ordinis locum expirasse Saeculo XIV, quo Consensum Quadragesimalium opus absolvit. Idem confirmatum video à Wadingo, qui librum Consensuum S. Francisci auctoris esse ait, nonnulli anno MCCXCXIX. editum fuisse à Bartholomaeo de Pisis Patribus suis, Comitis generalis Alfili celebrantibus, assensu, contra Miranum, & Marcum Ulyssipontensem, morbo cinis ut praeterea referretur. Quanto autem plura exceptus fuerit liber illi, narrat idem Scripser (c), his verbis: „In hoc Comitis proximo Opus suum *De Consensu* inter Fratres Bartholomaeus Pisanus, in quo magno labore, multas omnesque collectas argumentis, voluit ostendere, Sanctum Franciscum per universum vix curriculum Christo nostro Redemptori fuisse conforium. Multa sine ulla, & quae lucem nostris aulicis Historiis, bona fide congesti rudi tamen stylo, & consulo rerum, ac temporum ordine, & suo tamen instituto accommodo. Non omnia omnes, maxime citius & debili ingenio viri profuerunt, ut tamen eandem, & sinceram ea scripta, ut innotuit sit, qui quidquam ab eo commotum, aut effectum esse submoveret. Probarunt librum Patres in Comitis congregari, quibus examinandum, & discendum ille commisit, ut ex ipsius Epistola, & altera Ministri Generalis, reliquorumque variorum illius Comitis Operi praemissa apparet. Ibi in eam collato dono testificati sumi; ultimum enim immensa graui, quasi licet, & verbis reddiderunt, Minister Generalis ex totius Capituli assensu, dedit ei habitum integrum, quo utebatur S. Franciscus; dignum quippe iudicavit, ut qui

„qualis fuerit Franciscus exinde descripti, Franciscus exiis donaretur &c. . . . Ceterum, expletum fuisse pium hunc Pisani laborem quatuordecim ante annis, docet non editio ejusdem, Modiolani acta, atque ita inscripta: *De Consensu Vna Beati Francisci ad vitam Domini Jesu Christi Redemptoris nostri, abbatum à Fratre Bartholomaeo de Pisis, Ordinis Minorum, Sacra Theologiae Magistro, ob reverentiam sui Patris praecipui, Beati Francisci, anno Domini MCCCLXXXV. Interfuit Mediolani, per Guardum Ponticum, cuius Officium librarium est ipse Tryptum S. S. S. Anno MDX. die XV. mensis Septembris*. Fol.

Confessionis Cister, iocur liberos à Bartholomaeo de Pisis conscriptos, enumeravit Mapellus; hunc verò facile proflixit error, quo sumus Cistum Concionator, ab altero Bartholomaeo confecta, transire ab aliis iussu iussu est, ad huius Operum Eleum augendum. Revera tamen Bartholomaeus iste Pisanus in eandem arenam & ipse descendit, sed disparerit methodo argumentum hoc pertrahit; quidem cum in sacro suggestu de morum disciplina recte instituta differeret, dubia intermiscuit, quorum explanatione Auditores eroduntur, qui salvi conscientia amplecti possent, quare summe nota, & à divinis humanisque legibus aliena fugere tenerent. Exuit in Ambrosiana Bibliotheca eodem legibus impressus anno MDXIX. cum hoc titulo: *Sermones Iuliani, & insignes Duborum, & Cistum Confessionum contemporanei, & clarissimi super Evangelio Quatuordecim, Reverendi Patris, Fratris Bartholomaei de Pisis, Ordinis Minorum, beatissimi auctoris impressi, diligenter reperi, visitati, & correcti per certum Fratrem, in alicuius Parisiensis Universitatis summa, Religiosum Ordinem ipsam, omnibus praedictis praestitis: cum Privilegio*.

Res praeterea gestas ab insigni hoc Viri, qui non tam ingenio, quin suadimento fund per ea tempora floruit, luculento omnino recentium Wadingus (d). Ex eo illa tantum referam, quae historice intervium eruditioni: „Filius fuit Domini Alfili de Rivanico, & in adolescentia Minoribus non minus dedit. Virtutis & doctrinae studium sollicitum se exercuit, & tamam inter suos confiditatem, & fectus est opinionem, ut ad docendos alios vocatus sit Bononiensem, Patavium, Pisam, Senas, Florentiam, quibus in locis sacrum Theologiam suam cum lude professus est. Non minus afflicto eis suam in sacris declamationibus, quibus ab anno MCCCLXII. usque ad vitam terminum per annos sexaginta, potenter vixit, plurimum ad Christum fidelem, & meliorem frugem convertit. . . . Multa, & varia opera scripta, & me in Scripturam catalogo numeranda, & eandem plura deorum, ferme centenarios obdormire in Domino. Obiit illam Pisam anno MCCCLXII. nonnulli afferunt, fuit auctoritate Epistolae, quod sepulchrum dicitur marmoreo sepulchro ad coram Evangelii, ad Aram majorem; sed mendum irrepsisse, ac substatuendum MCCCLXII. contendit idem Wadingus, nisi ultra annos centum & triginta efflavit prostrare ejusdem vitam videmus.

Ut verò ad nonnegotiosum Mapelli nostri Epistolam redeam, illud in ea Elogium legimus Mapelli Iuliani, cuius peritiam in publico ac privato labore, eloquentiam, gravitatem, ac leporem in dicendo commendat, fides: „Unde sit, ut concionantem, summa admiratione Mediolanensem, qui „boni Quadragesimalium annum tertium peregit, „omnis Ordo te audiat, te iustitiam, summo studio te prosequatur. . . . Verum, praeter hunc librum, nullum aliud de Alfili, ac Iuliani, selecta posteris memoria, in antiquis codicibus velipsum occurrerit. Subjungiunt Epistolae hoc Epigramma:

De.

(c) Ad illam auctorem.

(d) Ibid. not. IX.

Delitima, Læter, Pifanus Bartholemaus,

Nec potui doliis unius esse viri;

Curque Johannis non eff' p'pessu' Magelli

Hic tam divitiis delitasse Bonum.

Fallacem Mundum, fultitque gaudis Sæci,

Sperare opes cunctis edocet iste liber.

ALEXANDER MINUTIANUS.

Inter cetera insignia ornamenta, quibus in re-
typographicis, supra Urbem caput intollere, ac
pulchram præfere potest Metropolis nostra, non ultimo
loco reponendum est, quod Alexander Minutianus
hæc anno Prælia Mediolanensibus composavit.
Insudaverant omnium Nationum celeberrimi viri, ut
Principis romani eloquentie M. Tulli Ciceronis
Opera, decusso pulvere ac foedibus, quibus indigne
cooperita, in privati scisio ferme neglecta jacebant,
ad latini sermonis eliminandum barbariem, que in
Gymnasiis invaluerat, tanquam exemplar mundissimum
publice luci committeretur. Nemo tamen ex tot
præclaris Typographicis, qui cunctas jam impleverant
Europæ provincias, hæcenas animus in eam curam
intenderat, ut ipsa hinc inde, Rhodii veluti Col-
lossi præstola fragmenta, in usum colligeret, atque
hoc spicidolum admirandique sapientie Simula-
crum, suis integram membra resectum, patenti in
area collocaret. Tentavit perdifficile hoc opus, ma-
gnique impensis parandum, Minutianus, qui constanti
duorum annorum labore hunc nobis tandem gloriam
peperit, primique universos Ciceronis libros, quos
etiam illa crudaverat, quosque comprehensis volu-
minibus evulgavit. Quæ ipse præstitit in hac ad-
monita editio: prænotet Lectorem docti in fronte.
Caroli operum Ciceronis hæc scribit: „Cice-
ro, „nos Opera, que nobis benigniora fata reservant,
„in quatuor volumina digesta impressimus, non eo
„ordine, quem temporum ratio disponebat, sed
„quem necessitas præcipiit, dum vultura exem-
plaria ex diversis, & longinquis locis expectamus.
„hæc non cæco ducti, es, que jam sæpius lucem
viderant, ex edis libris confarcinavit, sed plures
in-suscriptos codices, & remotis etiam regionibus
conquisitis in consilium habuit, ut finceret, &
novo divers ornatu, thesaurum ille eloquentie Medio-
lanensibus gymnasiis, ac literariis universis Republi-
cæ exhiberetur. Proinde verò ab hoc nobili conatu,
diligentique Minutiani, illud etiam peculiaris lau-
di Mediolano accedit, quod non solum totus Cice-
ro, sed expoliitor quoque hic primum prodierit.
Sic igitur salvis honoribus suis *Stethanus*, *Maniusque*,
quorum eruditio ac pertinaci labore, in *Parisiensi* &
Venera Urbe effectum est, ut nihil ferme, hac in-
re, splendens atque ornamentum desiderandum re-
linqueretur; gloriam semper poterit Metropolis nostra,
tantum animi amoris: etiam literas fuisse iussu
suis, ut pro ea temporum elapsu, atque egrotat.
Codicum adhuc largium, ad conquirendam, colligen-
damque, dispersam hanc præstolam barochitatem,
nulas omnes intenderit, faciemque ceteris exemplo
præstaret, qui postmodum felicis atque illustris
illam avertit.

Caruit egregium hoc Opus Mecomate, cuius
suspiciis edere, ad finem usque anni insequens;
fortasse etiam expectandum censuit Minutianus,
donec parsi præ Ciceronis libri, qui adhuc im-
pendenti superarent, extremam Typographi bellum
reciperent. Interca exierat acerrimum bellum, Lu-
dovico XII. Galliarum Rege castra moerens contra
Ludovicum Mariam Sforziam, Ducem Mediolanen-
sem; tamque felix pro Gallica natione imperit
huius belli cunctis fuit, ut compulso Sforza fugam
in Germaniam arripere, invadentibus copiis
Mediolanum in dedicationem concederetur. Primus,
ad hanc Provinciam Regio nomine moderandam,

Tom. I.

A delectus est Princeps Johannes Jacobus Trivulcius,
universo jam Gallorum exercitu Praefectus. In-
hunc Minutianus oculos statim converterit, signum-
que putavit, cui duo saltem potissima Ciceronis
volumina, recentibus typis edita dicarentur, ita-
que nuncupatoriam Epistolam iussu præfixit, in-
qua, post expositum consilii sui rationem in ardua,
hac fultipienda, explendaque provincia, ad tanti
Ducis laudes progreditur, brevi elogio commendans,
que ille gloriosè gesserat in compendioso Auximensi
tumultu, atque avertenda ab Ecclesiæ Romanæ furi-
bus Turcarum irruptione; adiuvandi Neapolitanis
Regibus bellica virtute ac prudentia, aprendo in-
columi reditu in Galliam per medius cœdemus ha-
thes Carolo VIII., novoque felici in Italiam regressu
parando Gallicis militibus, ut Ludovici XII. imperio
Mediolanense imperium accederet. Præcipue tam-
eundem laudat à culta & patrocinio Literarum, in-
quiens: „Hanc nostram Operam, cum aliquid in
„qui viri periculo committere vellem, qui & ma-
„gnitudine rerum gestarum, auctoritate pollet; &
„& bonarum Artium studiis delectatus, nos notos
„labores, qualicumque essent, non aspernatus fuis-
„set, tu mihi solus occurrebas, cui notum hanc
„indulgentiam commoventem, quem, ut rerum ge-
„starum fulgore, inter Illustrissimos quoque Princi-
„pes micantem spectamus, ita vel inter maximas
„belli occupationes, Literarum studia adeo semper
„concubabam scimus, ut huic tantum eogio in-
„temus videaris. „Data est hæc Epistola *Idibus*
C. *Octobris*; Cum verò, mutari armorum forum, Lu-
dovico Sforza, in hanc Metropolim revocem eodem
anno MCCCCXVIII. Gallis inde expulsi, posuit
foras Minutianum questu inter hostes Operi
suo Mecomate, adeoque rursus, minime tantum
esse, fronti ejusdem reboque insimul Princeps suo
nomen Trivulcius, integram Epistolam à potissima
bellicæ voluminibus avulsi, occultatque; id enim
non incongruè culligo ex duobus primis hujus edi-
tionis exemplaribus, in quorum altero apud amplis-
simum Senatorem Paulum Emiliam Olivianum im-
pedit leguntur, data ad Trivulcium hæc Littere; in
altero verò Marchionis Alexandri Theodori Trivul-
cii, alba usum, eo loco subtrahit, occurrant pa-
gella. Ordinem, Calidicæ, in qua magnam li-
brorum Ciceronis molem, Minutianus digestit, in
Elencho veterum Mediolanensium codicum recensenda
distulimus.

HIERONYMUS PASSIRANUS DE ASULA.

Hieronymus Passiranus de Asula, Hierodulus,
(ut eum vocat Johannes Baptista Pius Bononiensis)
Ecclesiæ Sancti Johannis ad Murum, que Parocia,
est, prope Arcem Jovis in Urbe Mediolanensi, amore
Literarum incensus, conquerendus antiquis Codici-
bus curam intencit, utque in publicum utilitatem,
cederet nobilis hæc diligens, codicum committere-
prelo constituit. Antiquum tamen illos in lucem
proferret, à Duce Mediolanensi Ludovico Maria
Sforza, superiore anno Litteras expeditas curavit,
quibus cavebatur, ne alius ex Typographi hujus di-
nitione edendos ab ipso libris, aut recederet, aut ali-
bi impressos in nostram Urbem venales inferret. Ex-
tant hæc Littere in fronte *Sæci Apollinaris*, cupit
Epistolæ, & Carmina, hoc anno, editit Medio-
lani, novo totis ornatu, Commentarii nempe me-
morati *Pii Bononiensis*, qui in Epistola præfixa, ad
Johannem Franciscum Martianum, Equitem, Sena-
tis & Honorisfimum, *At Julianum Cæsar*, pro-
fiteretur, se illius precebus victum, cum ejusdem
mentis alliceret, munus apposuisse illustrando Sicio-
nio, & ingenuissime Imperforibus ad eam temporis
angustias fuisse redactum, ut una *diversa claustra*,
verit hæc ant-tatamulæ, tumultuaria, & in-
dito subtrahit. Porro, felix ingenium, facileque

mm

elo-

eloquentiam obvisis hinc P^o, qui aliquando in po-
tione etiam hujus Metropoli Gymnasium oratorum
docuit, nemo infidebitur; anatem, cum nec me-
dici Sidorii operum moles, nec adeo breves sint
Commentarii, quibus pagina circumspiciuntur, in-
credibile prolixum mihi est, effundere posse, *non*
diserte spatio, tot ror obfcurum explanationes,
que plurimum mensum laborum, in erudito quovis
viro absumere debuisse. Sit itaque penitus ipsam
hac in re fides.

Sidonius Ap. Ilinensis Opera in Urbe nostra primò
edita fuisse, compertum est omnibus; sed quo anno,
relinqui dubio locus videtur. Michael Maittaire in:
Annalibus Typographicis tres ante hunc annum, Me-
diolanis peractas editiones enumerat; Albertus Fabri-
cius in Bibliotheca Latina (c), non nisi hoc anno, etu-
tum e rinebit, eductumque in lucem Mediolanum
fibus typis Sidorii affirmat. In hac accepit alia,
ut finet Histories partes agam, Fabricio subscriben-
dum conferam; plura enim me ad ejusmodi senten-
tiam propaga idam non levi impetu propellant.
Hieronymus Passirani, sub finem tantum anni supe-
rioris, nempe IX. Novembri, favorabilis Literas:
quas memoravimus, à Mediolanensi Principe obti-
nit, in his vocem expressum legitur, libros, à Passi-
rano edendos, *in mea sua cura, et impensa ab eis*
dicta h. omnibus fuisse redemptis, promissioque in calce
adnotatur *Sidonius Apollonius*. Porro, si totum jam
prodidit, opus non erat, ut tanta cura, & impen-
sa ab eruditio hominibus redimeretur: Clarius est ve-
ro *h. omni* Deici testimonium, huic libro adjectum fo-
lorenti Epigrammate:

Flebat in obscura, miseram! caligine mersus
Sidonius, cupiens ire per ora Virum.
Forte Pion vidit, vocat hunc, & talis posuit:
Fec, pteor, ut videret pristina forma mihi.
Non ingratum ero, reddam pro munere munus,
Aequa tibi mecum gloria semper erit.
Dalla Pica formata, spualtorem dispulit, ecce
Sidonium, qualem reddidit, ipse videt.

Indicatur in hoc carmine *Johannes Baptista Pius*,
qui Commentarius Sidorii illustravit; sed eum di-
citur in primo dyctico Sidorii, obscura meritis ca-
ligine h. re, ac cupere, ut per ora virum ferretur,
noni facti diligenter videtur, tunc primò è privati
foris fulgore lucet in lucem emerisse. Demum,
eum nullam ex Sidorii editionibus, hunc annum
precedentibus, mihi offendere in tor perlustravi à me.
Bibliotheca, licetor, fuborta est fufcio, auctorum
impressionis numerum, Amateusum incard, fuisse
vitarum. Nihilominus tanti est apud me auctores
Michaelis Maittaire, qui rem typographicam dili-
gentissime pertraham, ut conjecturis meis fidere
olim; pròinde verò in Catalogo Mediolanensi
librorum praxe atatis, illas fidei calamo tuis locis
inserui.

Alterum, hoc eodem anno, liberum vulgavit
Fabianus de Ajala, videlicet *Fulgentii Episcopi*

Carthagenensis Mythologiae, ad quos etiam, prelo
tantum suo edidit, Principia Doctorem extendebat.
Quoniam cum hic *Fulgentius*, quem variis cogno-
minibus *Flavio*, *Placidius*, *Plantius* appellatum
inventio, adhuc inter Scriptores diversa viget opinio.
Nonnulli, eum Auctorem istius videri credunt Seculo VI.
illum confutere cum *S. Fulgentio Afro*, Ecclesie
Ruspensis Episcopo, tres hodie libros Mythologi-
arum ejusdem Operibus accesserunt; sed eos opum
refellit Johannes Molanus (f) in Prefatione ad Le-
ctorum, inquit: „ Habent quidam Fulgentii editi-
ta exemplaria post sermones, *B. Fulgentii libros*
tres Mythologicos, ad Catum *Præbiterum Car-*
thagenensem. Sed in his libris nihil est aut *B. Ful-*
gentio aut quoquam Theologo dignum, ut non
immerito eos Dominicus Cochius sciens omiserit,
qui primus Norimbergæ Fulgentii Opera edidit.
Advertat etiam Lector in impressis exemplaribus,
non nostro Fulgentio, Ruspensi Episcopo, eos in-
scribi, sed Fulgentio Episcopo Carthagenensi.
Quoniam ego opus ipsum nullius arbiter esse, aut
Episcopi, aut Theologi; nam in Bibliotheca Gem-
nensis Monasterii meminisse me has Mythologias
legisse, sub nomine quidam Placidii Fulgentii,
quem non aliud, quam Grammaticum fuisse suspi-
cor. „ Sane Hieronymus Commelinus, qui hos li-
bros una cum aliis antiquis Mythologia prelo para-
vit, edente illos postmodum Heidebergæ anno MD-
XCIX. ejusdem consanguineo *Juda Bonnie*, non-
nullum *Fabii Placii de Fulgentio*, quoniam *Viri Claris-*
simi titulum inscripse; idemque præstitit in altera

editione quam ibidem vivens curavit anno MD-
LXXXIX. laudatus Commelinus, libri nempe ab
eodem Fulgentio confecti à *Expositione Virgiliana Con-*
tinente, seu de *Allegoria verborum Virgilii ad Cal-*
cidium Grammaticum. Mythologia *Fulgentii*, que
hoc anno Mediolani prodire, Commentarius auxit
Johannes Baptista Pius, qui plurimum Hieronymo de
Ajale descrebat. Doli, à me descreptam non fuisse
Epistolam, quam huius libro præfixit, eundem di-
cens Antonio Maria Benivolo idem Pius Bononiensis
fuisse namque aliquid ab occurrere, quo & Ful-
gentii nomen, & editio nostra nobiliss illustraretur.
Rapem tamen hac omnia in Adversaria mea conscri-
benti, longioris moræ tempus aliquando desunt, ut
uberiora cogerem.

Proficiscens ex *Passirani* egregias suas typogra-
phicas curas, libros eos in lucem emittens, pro qui-
bus privatum jus editionis à Mediolanensi Duce im-
petravert; Hi fuerunt *Nonius Marcellus integrus*, & *Ar-*
o de lingua Latina emendatus cum correctionibus, &
Astrucii de Cælesti, seu *de re Coquinaria* (hoc anno
editum Mediolani testatur Maittaire); *Festus Pom-*
porii cum appendicibus. Quamvis verò literarum fides
laboret, in his exornandis, Pius Bononiensis fere
semper impendit, gratè nihilominus memorià do-
mandus est hoc loco liberalis erga studia nostra bo-
nos delictis opibus, novoque ornameto pretiosioribus
redditis, Mediolanensem Typographiam locupletavit.
Ob id autem Pius, lapsus laudatus, in Episto-
la ante Sidorium, vocat illum græca phrasi *Bo-*
norum mare.

(e) Pag. 635. & seq.

(f) In Biblioth. Patrum Tom. IX. fol. 2.

ANNO MCCCCXCIX.

Superiore anno illustrem se reddidit Mediolanensis Typographia, collectis, impressisque simul, Operibus latinæ eloquentiæ Principis, Ciceronis; nobilissimum alterum sibi deus in præsentia comparavit, Græci nobilissimi Scriptoris nunquam antea exculo volumine, in lucem emissio. Svidas hic est, cuius Lexicon græcum, quævis suis nevis non careat, in pretio tam apud eruditos omnes viros adeo fuit, ut Kusterus infra laudandus, & ab Alberto Fabricio relatus, in nono græcæ suæ Bibliothecæ Tomo (a) hæc scribere non dubitaverit: „Est liber longè utilissimus, & quem thesaurum, omnigenæque eruditionis penam, cum incomparabili Reynesio, meritis appellaveris. Vel sola historia Poëtarum, Oratorum, Historicorum, quæ in eo continetur, aut contra caræ est, & quæ, sine irreparabili damno, Respuesta literaria carere non possit. Taceo tot, & tam præclara fragmenta veterum Scriptorum, hodie, amissorum, quæ in Lexico hoc nobis conservantur, tur, & pretium ei non parvum conciliant. Leo quoque Allatius, vir doctissimus, in hujus Operis laudem, ubi de *Socratis libris* loquitur, præclarum hoc elogium inferuit: „Non tantum tribuo Svidæ, ad panem, ex quibus confusus ille liber est, cum, sint admodum pretiosi, & rari, multum tribuendum est. Et ramen, quod valde mireris, tam dignus Auctor, qui tot scriptis ac Scriptoris, à suâ & oblivione redemptis, immortalitatem dedit, ita in tenebris jacet, ut ipsum nomen, genus, atque ætas in contrarium vocentur.

Ancipites hæret Politianus, alique, an sub hoc nomine ullus unquam Auctor existerit, scitum idco illud censentes; verum Kusterus in Præfatione ad Svidam Græcolatinam, ab ipso editum Cantabrigiæ anno MDCCV. *Svidam vixit existisse*, pluribus Auctor testimonio evincit. De ejusdem Genere, eum nihil memoris de se ipso, in toto hoc Lexico Scriptoris ille prodiderit, in obscuro versamus; videtur quidem Svidas, ipse agit de *Smothracia*, se à *Santis*, qui Insulam illam incolerunt, ortum testari; sed verba hæc, Scriptoris Anonymi, non Svidæ esse. Kusterus affirmat: *Monachus Byzantinum* eundem fecere Johannem Rosinus (b), & Cardinalis Boni in catalogo Auctorum de *divina Psalmidia*, alique, apud Fabricium, quibus se adjunxit Isaacus Casaubonus (c) ipsum vocans *Cuellarum Grammaticum*, nullo tamen indicato vel testimonio, vel documento. Ad nihil diuturnius acrisque torset ingenia, quam, figende illius ætatis studioso cupido; fuere namque nonnulli, qui recentem Seculi XIV. Scriptorem, Svidam dixerunt: alii contra, illum Strabone antiquiore asseruisse, eundem esse Svidam Hibernicum, & Lexicographum reputantes; Denique, variis sese involventes opinionibus, ac conjecturis alii quamplures, nunc Seculum V., nunc VIII. vel IX., nunc X. vel XI. eidem assignaverunt. In hisce ambagibus diversa scribentibus, necius Kusterus, cui sententiæ calculo suo pondus adjecerit, his verbis se expedit: *incertum est, quo tempore vixerit Svidas, seu primas Lexici hujus Auctor vixerit; antiquiorem tamen proci dubio esse, quam vulgo creditur*. Non ita te angustius premii passus est Fabricius, qui libriorè callamo votum suum explicavit; eum enim Kusterus, prima animadvertit, in Svidæ Lexico legi nonnulla, ex Michaële Psello decerpta, qui sub Alexio Commeno floruit, vitamque usque ad initium Seculi XII. produxit, ac postmodum lubdidisset, non inde

A comprobari posse, posteriorem Psello Svidam fuisse, quippe dubium non erat Pselli verba desisse, uno saltem loco in Parisiensibus manuscriptis Lexicis Svidæ, adeoque à recentioribus addita fuisse; inde argumentum capit Fabricius illa scribente: „Quoniam Kusterus primum tantummodo locum non agnoscit à MSS. Parisiensibus observat, hinc videtur tacite simul profectus, cetera loca ex Psello adducta in Codicibus illis contineri, quorum unum, annorum, saltem quingentorum vetustatem habere iuxta f. 6. non diffitetur. Itaque veram puto illorum sententiam, qui statunt, ex Pselli libro Svidam ipsum, quædam in Lexicon suum transtulisse, & sub Alexio Commeno, ut visum est etiam Vossio, circa, Seculi XI. extremum floruisse. Attamen, an soli Parisiensis Codices (qui addisâ etiam affigata vetustate, Seculum XI. non attingunt, neque Autographi præsumuntur), satis sit diffidit huic arcano solvende, præsertim cum tacita saltem Kusteri confesso de ceteris Pselli locis, ibidem descriptis, præstentur, eruditus Lector commodius expendat. Ad editionem nostram revertor.

DEMETRIUS CHALCONDYLES.

Parando ad prælum huic Operi diligentiam omnem impendit Vir clarissimus nomen *Demetrius Chalcondyles*, cujus eximia in Græcis literis doctrina, non modò in publicis Gymnasiis, sed in Florentinæ quoque Urbis, insigni experimento emicnata, cum græca Homeri carmina, ejusdem ductu, & industria anno MCCCCCLXXVIII. elegantissime impressa, primam ibidem lucem aspexere. Quanta verò sedulitate ac labore insudaverit, ut pretiosa hæc antiquæ eruditionis suppellex dignè prodiret in publicum, ipsèmet proficitur in Græca Epistola, quam Svidæ nostro præfixit; in ea namque testatur, se quam pluribus in consueum adhibitis MSS. Codicibus, castigasse, quæ limam pauciantur; quæ verò adeo exulcerata videbantur, ut medicas non admitterent manus, inædâ reliquisset; nonnulla etiam, aliunde petita, in hunc centum collata à se scribit, quon illi parceret studio, ut pro caligine rerum dirigenda, ordo & claritas Operi tribueretur. Quid autem illum impulerit, ad laboriosam hanc suscipiendam provinciam, enarrare prosequitur, inquires, id in causa fuisse, quòd Svidæ liber, in Græcia simul atque in Italia, ita esset rarus ac pretiosus, ut qui cum teneret, gloriaretur veluti de insigni thesauro, & cornu, quod ajunt, Amalthææ, suis in scriniis servato.

Laudes Chalcondylæ, ob editum egregium hoc Opus, publicas fecit in Epistola ad Albertum Pium, ante Svidam impressi, Johannes Maria Cattaneus, qui patria Novariensis, Mediolani latinas Literas à Georgio Merula, græcæ ab ipso Chalcondyla didicit, pluribusque postmodum libris in lucem productis claruit, textentibus eidem illustre elogium Jovio, & Cotta in Novariensi Museo. Is igitur scribens ad Carpentem Principem Albertum, hæc habet: „Laudebat in tenebris, paucorum factus tam pretiosus Auctor, & ab omnibus in dies desiderabatur. Nullus opem ferebat, nec poterat. Tandem ad hanc provinciam reservatur Vir Atticæ sacundæ princeps Demetrius Chalcondyles, præceptor nobis. Non, ut ceteri Græcorum, studiosi tantam, felicitatem invidit, sed duccem se constituent, egregios hujus artis, & industrios artifices Bissulum,

(a) Pag. 680. & seqq.
(b) In Antiq. Rom.

(c) Lib. I. cap. VI. ad Athenum.

et Benedictum Mangium Carpenes acceperit, ad-
ditis etiam plerisque & magnis, & admiranda gra-
tia; quippe qui in eo genere prestantissimi sint,
& pietatis conditionem, & aetatem suam, pluribus
multoties collatis exemplaribus emendandum, imò
excolendum, & renovandum Svidam aggredior,
tamo studio & diligentia usus, ut obscura dete-
recta, inerta correctis, manca suppleverit, & ut
denique quod sentio dicam, in isto expolendo Mo-
diolani ipsum superaverit. Neque solus in Mo-
diolani commendanda Svidam editione Carpentem
Demetrii discipulum fuit; Kosterius quoque, carpen-
tem Amulium Perium, qui Graecolatinum Svidam male
consecrinarum vulgaverat, casum, cur non priores
errores typographicos Aldine, & Bilejensis editio-
nis, imprudenter in textum receperit, fuisse ait,
quid Moliniam fratrem, quae tantum primis est, & non
nullis in locis emendator reliquis, nunquam insensit;
Nicolus vero Alemannus, referente Fabricio
(d), manuscriptorum Svidae Codicum Vaticanorum memo-
rans, Svidam à Chalcondyla, de Graecis literis be-
nemerito, emendam, praeter cetera laudat.

Ceterum, etiam antequam alienis scriptis pia-
ra nostra Demetrius illustraret, ipsemet suis illa dila-
taret. Refert Jovius in ejus elogio, subortas fuisse in
Urbe Florentina simulatas, inter ipsum & Polia-
num, itaque modum impostum à Laurentio Medice,
assignat utrique diversis decedat provinciis; tandem
vero acceperunt à Ludovico Maria Sfortia Deme-
trium, cum universa familia Mediolanum commig-
rasset, atque novam Graecam Grammaticam condi-
disset. Hanc impressam optimo charactere servat li-
briotheca Ambrosiana, nullo indicato loco editionis,
anno, aut Typographo; procul dubio tamen Medio-
lani excusam fuisse, argumens est publicum ab ipso
gestum in hac Urbe munus juvenumque Graecae Litterae
studiendi, & perennis illud obitum moris, apud nos ducta. Favet concepit à me persuasione
Zuchetti auctoritas, relata à Mairaire (e), qui de
adventu Chalcondyla in hanc Metropolim loquens,
scribit: non multo post Grammatica sua volumina
sua videtur excusum.

Quae foret Demetrii familia, quam secum Flo-
rentiam Mediolanumque duxit, Jovii testimonio collocetur
inter natusque Liberos, quos vixit idem appellat ex ore
Graeco effugit Patria recedente, ab uxore (ut Jovius ait)
cubica pudicitia suscepit. Theophilum, Basilium, S-
trum. Hic postmodum ante pubertatem decessit; Theo-
philus, cum Ticiam Honorem proflueretur aeternum
& petulant (ut idem scribit) examine consiliis est
Basilium vero à Leone X. Romanum evocavit, ut in-
publico Gymnasio juvenum doceret. Ista pauco-
rum mentium fide combat. Supererat Puella, quae
Aula Jovis Parrhasi nupsit, viro tantae eloquen-
tiae doctrinaeque, at laudatus Jovius dignum censo-
rit sequenti Elogio, minime à me omittendo, cum
in splendorem vergat Metropolis nostrae, praestanti-
ssimos quibuscumque Litterarum coloribus tunc affluens
sit igitur. Hic honesta familia Constat, quum
est suggestio summa facundia majestate Latinae li-
terae mediolani proflueretur, cunctos nostri Seculi
Doctores, erudito rerum omnium quae explicaret
apparatu, ac ut praefertim rotunda pronuntiatio-
nis gloria, superavit. Duxerat uxorem Demetrii
Chalcondyli filiam, quae felici cognatione, & So-
cer, & Gener, musui suffragantes in scholis,
versisque huius imperium iemerunt, tamè Parr-
hasi iam, ut Trivulzium summa dignitatis sexa-
genarius Imperator, inest juvenes Auditores con-
spiceretur. Parrhasi filii nomen larvam à Baillio
detrahit refert Vincentium Placcum (f), illius verba
referens, quibus carere videtur egragium hunc Scri-
ptorem, quod Graecam affectare vellet originem,

acti à Parrhasi, Urbe Arcadiae, Gem suis prodii-
set. Multo tamen antea verum illius nomen expres-
serat Marcus Antonius Majoragis, in Oratione co-
ram Senatu Mediolanensi habita De mutatis nomi-
ni suis, recentia plura doctissimum hominum exem-
pla profert, qui citra probrum, aut levem etiam
reprehensionem, alienitia filia vocabula praepo-
suerant, atque inter nos hunc quoque iam proponens:
Quid Jovius Parrhasius, nomen ante Johannes Pau-
lus de Parisiis dicitur? Moram adhuc Mediolani
ducebat Parrhasius anno MDII. quo Endecsyllabus
fuit à Castella Firmione vulgus Stephanus Duleis-
us; haec enim, illum cum laude memorans, scribit:

Vil, quae Parrhasium nomen benignum
Ditas, Parrhasium Neapolitanum,
Qui non Infubria vixit in Urbe,
Aque artes studio excitant iuvenes,
Et solus legit, & facit Poeta.

Petrus Bayle in suo Lexico Historico Critico, res à
Parrhasio gestas, aut ab aliis narratas accurate exa-
mine discuit, atque Aldi Manutii testimonio refert,
ab ipso edita in lucem fuisse *Asperitatis fragmenta*,
cum Mediolani Humaniores litterae profluerent, sub-
dique, monstro sibi esse, quod in amplis Nicodemis
additamentis ad Bibliothecam Neapolitanam, minime
inducitur quid Parrhasius vivens typus vulgaverit.
Infelici exitu vitam clausit; compulsum namque Me-
diolano abscedere, ab pudorem aesti eidem, per
turbam aulicorum calumniam, obsecrat sceleris, Vi-
cencium primo, dein Romanus fere coactus; sed morbi
articularis inclementer, ad eam membrorum contra-
ctionem redactus, ut nihil, praeter huiusmodi, in uni-
verso corpore haberet incolam, magna insuper ege-
stas oppressus, ac ferme in desperationem actus Pa-
rrhasi res restituerit, iugiter acerbissimo cruciatu ac fe-
bri vexatus martire obierit. Narrat haec omnia
Perius Valerianus (g), qui luctuosas quoque Deme-
trii Chalcondyla stummas descriptas, praeterea in-
amendatis optimis spei juvenis filium.

Sunt quibus praeterea foret coram indoles, fluens
& ipse lacrymis Janus Parrhasius, coruscum Sonoria
coepit, his verbis testatur (h): In medio studio
rum curis Theophilus maximus (mori) iocit, eorum
quos asseverat natu maximo, Philosophiae ju-
Candidato, quodque difficulter aliqui erudent,
ipsi Demetrio patri iam non fore aquando. In quo
tantum probitatis, eruditionis, ingenii, industria,
studii, memoriam designat fuit, ut brevissimo spa-
tio, omnia vitae munera peregrisse videretur:
De Basilio autem loquens, laus etiam in ejus lau-
des effunditur: „Uxorix meae fratrem Basilium mors
fortuna faeciles eripuit, mihi non minus ab alia
carissimum, quam quod affinis; quippe quem cor-
poris & animae praestantissima dotes, emendatissimi
mores, ingenium praeclarum, acce, vacuum, flexi-
bile, multiplex, etiam vobis omnibus (Romani
Gymnasii Auctoribus) commendat: à quo, si
utriusque linguae proprietates exprimebatur, ut utram-
que cumque amigeret, ad eam demum natum appare-
ret. O fragiliter conditionis humanae fortiter! Do-
cessit in primo flore aetatis (mortuus XXII), ut
Petrus Valerianus testatur) egregium adolefcentem,
posteriori plurimum profuturum, si virtutes ejus
ematurissent, si qui prius à Demetrio patre,
quem nulla homine libero digna laus disciplina
si qui mox apud Janum Lacerum, humanarum
divinarumque rerum scientiam acumen secundum,
plenis faucibus hauserat, aliquando promovere po-
tuisset. Nam si Basilio paulo longiorior

(d) Ibidem pag. 446.

(e) Tom. I. pag. 400.

(f) De Scripturis Pseudonymis.

(g) De Infelicit. Litera. pag. mibi 27.

(h) De nobis per Epistolae quaestio pag. 144.

112 itas accessisset, o quot ingenii fetus edidisset ! cum vix à fetula subdextra manu, preter assiduam Auctorum graecorum folereque expositiones, Annibalis Romanorumque res in Hispania ac Italia, gestas, ab Appiano secretis operibus illustratas, Lani jure nondum donatas, adeo luculenter, atque sententiarum fide, verborumque splendore, transiit, ut undecumque doctissimum Leonem X., admirare legemini subiret.

Hereditatem veluti hanc moris castigationem, & studii parentiam, uterque accepit à Demetrio Pare, de quo in Dialogo Stephani Nigri, edito Mediolani anno MDXVII., & à Maittaire in Annalibus Typographia relato (1), hoc legatur: „ Quid mihi Demetrii (Chalcondyli) humanitatem memoras ? quem omnes tam Latini, quàm Graeci, qui ejus confutandis usi sunt, humanissimum, doctissimum, prudentissimum, continentissimumque prae dicare nunquam desinunt. Nonne Stephanus Nigri preceptor noster, qui ei tot annos assiduam, operam dedit, quique semper inter istos ejus familiares exiit, tantam ait esse Demetrii integritatem, tantam eruditissimam, tantam frugalitatem, tam candidos mores, ut etatis nostrae mortaliu noniam postponendus videatur ? Ad extremam senectutem, nullis unquam lictariis laboribus fractus pervenit, diemque ultimum clausit Mediolani, paulo antequam Galli ab hac Metropoli pellerentur, ut scribit Jovius, seu, ut clarius adnotat Albertus Fabricius (1), anno MDX. In ejus laudem loquens Epigramma composuit ante Svidæ Lexicon, Antonius Astarte, episcopus discipulus :

*Demetri eternas debet tibi Mantua honores,
Quòd dignum, quòd tam nobile tradit Opus.
Debes Mantua mihi, caro cui tanta refultat
Gloria discipulo, te Duce quanta datur.*

Alterum quoque subiunxit, in quo majorem accessisse gloriam Mediolanensi Metropoli ex edito Svidæ titulat, quam Locis illis, in quibus primam lucem Heliodorus, Homerus, Pindarus receperat :

*Olim Phocis erat, doctis celebrata Preiis,
Unde novum exhauseris funditus Africa Meles;
Proxioms hinc Helicon, rivo forte amatus illi,
In quo tam expressit nobile Smyrna Supbos.
Cadmeas Dicteus illic volitare per arces,
Dittus ex immensa est perscripisse feno.
Digeis lubribi, Svidæ deus exit, ab Urbe,
In ejus lapsa est Graecia tota feno.*

Demetrius Chalcondylam eundem fuisse cum Demetrio Cretesi credidit Maittaire, loquens enim de Graeca Lascari Grammatica, Mediolani primum edita anno MCCCCXXVI. (m) inquit: „ Vix dubium est, quin huic editioni corrigenda Demetrius Chalcondylas, qui scripsit Epistolam, praeferat. „ Longè tamen aberrat à vero; siquidem eo anno nondum Mediolanum Chalcondylas viderat; profugus namque à Constantinopoli, cum deleto Graecorum Imperio, barbarum Turcatum jugum Urbs illa suscepit, benigno apud Medicos Principes Florentiae

A Hospicio est donatus; inde autem Mediolanum evocatus à Ludovico Sfortia, ut Jovius testatur, defecit in hac Urbe non potuit, nisi post annum octuagesimum illius Seculi, quo Tutor datus Johanni Galeacio Duci, adhuc pueri, Ludovicus rem omnem publicam pro libito administrabat. Praeterea diversum genus, ac patria haec Demetriis contigit, Cretesi namque primus, Astartesque alter appellabatur. Denique in vigintiessima Graeca Homeri editione, Florentiae peracta anno MCCCCXXXVIII. Bernardus Neriuss latinam eodem Epistolam praefixit, unum ab altero clare sejungit, utrumque in adorando ad locumtillo Opere, sicuti laboris, ita gloria participem fuisse commemorat, his verbis: „ Nam, ut omnium Noris fratri liberalitatem, & Johannis Acciajoli auxilium, Demetrius Cretesi dexteritatem, id in primis mihi opportunum fuit, maximeque optatum, quòd ad hanc rem Dantiura Chalcondylas Abbotasenfem nactus eram, Virum profecto tempestate nostra doctissimum, praepotentiorem meum, à quo hujusmodi opus accuratissime recogoscipossit. Perfidie enim mala videbatur, sine eruditissimo viro, id opus castigatissimum, emendatissimum fieri posse. Itaque ex illius consilio Homerum, ut veritate primum, ita etiam divinis quodam ingenio summum Poëtam, ac literarum fontem elegi, qui quidem ob incuriam, atque negligentiam Librarianorum, ita fide dissimilis videbatur, ut in nullo fere codice, quavis pervenerit, integer agnosceretur. Quobrem eruditissimi fidei viri Opera, qualem Demetrius nactus est, summo prelo indigebat, qui & amore, quo non mediocri prosequitur, & communis utilitatis gratia, ipsa Homeri Opera, singulari diligentia, summoque studio, cum Euluthii concensaria conferens examinavit, atque emendavit; cujus quidem viri diligentiam aut nihil arctius praestitisset, aut siquis praestitisset videretur, ea certe vel dubia quaedam sunt, vel ejusmodi, ut ea in tali, tantoque opere iustus, aequique terum iustitiae non magni faciat. „ Itaque duobus Demetriis debet Metropolis nostra insignis decus inventae primae, ac deinceps characterum splendore propagatae apud nos Graecorum codicum Typographus, quemadmodum in hac histotia suis locis retulimus.

B Quòd verò Chalcondylas ipse Alton graeco codice sub prelo sitantes dux correxerit, ut ex Zeleno refert ibidem Maittaire, difficulte ac apud eruditos fidem inveniet; ex quo enim Florentia Mediolanum se contulit, inde pedem movisse, ut alias in Urbe commigraret, nesciam in libro illa etate, inexpressis memoriae proditum legimus; Accedit, anno tantum MCCCCXIII fuisse incepsam Venetiis ab Aldo graecam typographiam; eo autem anno nescissemus ipsarum graecam editionem Mediolani Demetrius paravit, nec dissimili salubre illius lingua magisterium, morantem in hac Urbe abruptum, ducere ostendit longus arduusque labor, qui impendi ab ipso debuit, ut confiderendum cum manuscriptis codicibus, emendandum, augendumque Svidæ Lexicon, digna vi nominis laude procederet. Denique mirum foret, neque ab Aldo unquam fuisse commemoratum, neque in Venetiis hujus linguae libria impetitum Chalcondylas nomen, si tam celebris fuisse vir, Aldini praelis diuturno tempore Corresior adfuerit.

D Quòd vero Chalcondylas ipse Alton graeco codice sub prelo sitantes dux correxerit, ut ex Zeleno refert ibidem Maittaire, difficulte ac apud eruditos fidem inveniet; ex quo enim Florentia Mediolanum se contulit, inde pedem movisse, ut alias in Urbe commigraret, nesciam in libro illa etate, inexpressis memoriae proditum legimus; Accedit, anno tantum MCCCCXIII fuisse incepsam Venetiis ab Aldo graecam typographiam; eo autem anno nescissemus ipsarum graecam editionem Mediolani Demetrius paravit, nec dissimili salubre illius lingua magisterium, morantem in hac Urbe abruptum, ducere ostendit longus arduusque labor, qui impendi ab ipso debuit, ut confiderendum cum manuscriptis codicibus, emendandum, augendumque Svidæ Lexicon, digna vi nominis laude procederet. Denique mirum foret, neque ab Aldo unquam fuisse commemoratum, neque in Venetiis hujus linguae libria impetitum Chalcondylas nomen, si tam celebris fuisse vir, Aldini praelis diuturno tempore Corresior adfuerit.

(1) Tom. I. pag. 316.
(1) Tom. X. Biblioth. graecae pag. 399.

(m) Tom. I. pag. 369. not. 4.

jen virtutis argumenta præbent commendatæ, in familia laudes excurrunt, et primò *Lucium Cotta*, *Avum* ejusdem profert, qui tunc superflus fuerit filii, & nepotæ, eadem vultu hilaritate, æque animi constantia, qua summis in Republica honoribus functus fuerat, adversè fortis ictus ferebat, erumpentes gemitus premit, & incredibilem animi corporeque cruciatum immota, taciturneque transmittens; memorat subinde *Cæciliam Severam*, *Albium*, *Innocentium*, quibus optata mors pro communibus patriæ sortibus, diuturnior, apud hominum memoriam, vitam pepererat; *Cæciliam* postmodum Patrem laudat ab eximia privati publicique Juris peritia, ab æqui publicæ tenacissima observantia, ab apto demum indidit bello adversus duas capitales hominum pelles, *Avitium*, & *Ambrosium*. Fratres quoque in domesticis laudis argumentum producit, *Albium* nempe, quem pari cum Majoribus virtutum gradu indecentem, in medio certis moris importuna subieperat, & *Hieronymum*, qui adhuc juvenis, in rebus gerendis prudentem, in cultu vero bellica strenuam, non sine nobili invidia, supra ceteros eminebat. Ne autem etiam filius illi eo careret ornatu, quo per illum etatem reliqui ejusdem Familiae fruebatur, ut videlicet, liberalitate blanditum Scripturam, eundem origo, à remotissima Trojanoque, Romanorumque Herorum serie deduceretur, desiderari nobis hanc gloriam Parrhasius ab inclita Constante Genetrix, *Cajum illum Cottam*, cujus, ut ipse ait, *memoræ super primæ pascuam Nefis duxit*, Virum triumphalem, & Pontificem Maximum, Audientem faciem nobilissimæ hujus domus.

Non indiguit tamen hinc fucatis honoribus *Cæciliam*, ut poteris cum laude annoteretur; illustri namque procul dum sanguine ortus, clarioris se reddidit, integritas morum, & summis etiam in hac Metropoli gestis meritis, præsertim verò Litterarum amore ac cultu, quæ tantum hic periculi, insidiei mihi pulsat ratio. Inter cetera ingenii sui monumenta, quæ Bibliographis nota sunt, atque in tabulis jam relictæ, utrum ego, antiqui impressi codicis vellem, invenire quod aliorum oculis fugit, & licet aliam ejusdem fœcis non sit, propositum, tamen animam ab ipsa adolescentia ad litterarum Republicæ amplificandum censum ostendit. Cornelium Nepotem *D. Viri illustres* edidit, pluribus in locis suo studio emendatum, cum nondum è publico Gymnasio, in quo liberalium Disciplinam rudimenta à Parrhasio excepisset, pedem retulisset. Laborem huic quam dicam Tristano Chalco, frequenter Epistola, quæ hoc loco percurrere, apte brevem, ac rei, de qua hic agimus, valde consonam, minime Lectorem prebit:

„ C. Cæciliam Cotta Tristano Chalco

„ Regi Senatus à Secretis Infirmitas

„ S. P. D.

„ **L**ibellum de Viris Illustribus, elegantissimo stylo conditum, quidam Svetoni Tranquilli, peritque Plinii Cornelii suspicantur. Hermolus autem Barbarus pro Cornelio Nepote citat, & ita, verum habet latrope, quod Janus etiam Parrhasius præceptor noster affirmat, ejusque testimonio frequenter utitur in L. Florum, quem singulis hoc anno lectioibus publicè nobis exponit. Iavencia tamen aliquot, Tristane vir optime, contentiosus refragretur, hic (ut ajunt) adductæ ratione, quod A. Gellius in fidei nobis Antici, Cornelii Nepotæ auctoritate scribit, Manium Capitolinum virgini octatum; cum tamen hoc ipso opere, quod Janus, & Hermolus Cornelio vindicant, è Saxo Tarpejo precipitatus esse dicatur. Sed ne isti non videt, Cornelii Nepotæ Chronica, quorum Ca-

A „ tallus etiam meminit, non Viri illustres ab A. Gellio citari? Porus autem Cornelius in diversis operibus, diversas Annalium complices sententias, quod alii quoque fecerunt. Equidem nullum majus ab hac rem fore argumentum putamus, quoniam M. Varro usus est in explorandis Plauti Commodis, ut quia M. Catonis, & Attici viri, quæ de tot ipsius Cornelii lucubrations præterea, quæ peritæ, & Tranquilli, Plinique scripta summi in manus, accuratè tractata simul inter se comparat. Itaque, cui libelli ductio propius accedet, ejus esse statuat. Sed in hoc acri judicio opus est, & traditio, quæ cum in se summa sit, idoneus litis hujus deceptor ab omnibus excludatur. Nam qui vis in laudibus eloquuntis antiquæ multum refert, facileprehendens, dicendi genus hoc ex tribus illis Auditoribus, cui magis conveniat, insere Viri illustres ex Hermolai, Janique nostri sententia, sub titulo Cornelii Nepotæ continetur, & illud quidem multis in locis à me castigatur, & ipsius opus Jani, quem quoniam facit velle intelligebam, tibi dicam, ingenii nostri primis, qui vel hoc ipso nomine non parum debeo, qui Patriæ nostræ memoriam à situ vindicant. Bene Vale.

„ Subjungo etiam, quæ Parrhasius ipse de nobili hoc discipulo suo, ac Mecenate, scripta reliquit: „ Veritas, & Epistola, quæ tu (cujus proprium munus est) contide meliora, fidem nostri ferocis ab-

„ solent, in quibus opulentiam Cicero, florentem Plinii parimoniam temperas, ut in Carminibus eleganti Tibulli, Martialis arguitur. „ Quodnam effect id munus, quod *Cæciliam propriam erat*, Parrhasius non enunciat; itemque ignoratur, an adeo laudat Epistola, & Carmina ad posteros transmissa verit. Verum, quocunque fuerit illeorum fortuna, profectioni ætate, dignis ingenii suo libris condenda operam dedit, tum in Jurisprudencie facultate, cujus *Memoria* methodo alphabetica scriptæ, plagi quidem à Bayle (a) damnata, sed cum pluri à doctis Viris excepta, & sæpè recitata; Etiamque quoque Jurisconsultorum à Scævola ad Alciatum, conatque, qui demum proditi hoc Seculo, post librum

D „ *De clavis Legum Interpretibus* Guidi Panciroli; tum in Historia, Patriæ nostræ laude peculiaris libello complexione, & Metropoli Mediolanensi *Abbas* p. h. legi illustrata. Demum de Republica, & Litteria benemeritis, supremum diem obiit anno MD. LIII, sepultus in tumulo, sub domo vivente jam parato, in sacra Aede Sanctæ Mariæ Gratianæ.

Parrhasii Commentarios in Claudianum, pluribus impressis carminibus exornare præclarissimi illius temporis Viri, Thomas Phodrus, Lucius Curtius, & Johannes Maria Cottaque. Unum ejus libellum hic describendum, Epigramma nempe Phodri, cujus funditus moras, collatque in ipsum belligiam Parrhasius commemorat, accubum Plauti (sunt deplorent in libro de *Questibus per Epistolas* (h), qui quæ tanto licentia lucubris cultu perorabat, ut affluentiorem eloquentiam flumen, & sui Seculi Cæteræ appellaretur, quemadmodum, insignium Scripturam, testimonio, refert Bayle (c). Ita agitur canit:

E „ *Quid misera prodest Cereri extorresse Tonantem,*
„ *Ut autem alterius mensibus adipisci?*
„ *Repta erat ab Diis rursus Proserpina curato,*
„ *Obeatque in Stygiis illis lateat aquis.*
„ *At bonus adfurgit Janus, qui vindicet linguas,*
„ *Eripit à manibus Raptor acerbe tuis,*
„ *Et jubet ad Supera ire, & voltare per ampla*
„ *Oras Virum; tantum plus Jove Jani potes.*
„ *Jane tibi Dea si tantum Proserpina debet;*
„ *Quæ ratio adipisci nomina, dic, hominum?*

Re-

Refferre quoque opus est, quæ Parrhasius *Indici Rerum* subiunxerat, quæque una cum præfixis Carminibus relecta sunt in editione Basilejensi anni MDXXIX. Siquidem in iis servatam nobis videmus memoriam doctum nobilium Familiarum; tunc Mediolani florentium, his verbis: „Habes jam nostras „in Claudianum lubricationes Catellianæ, scribis fortasse quàm tu putaras, aut ego voluissim, ab acer- „bissimum luctum, quem immortali obitus M. Antonii (*Rubricæ*) nostri nobis attulit, quem ego „propter elegantiam morum, secundum te diligebam. Fratrem enim, ut scis, egregia corporis indole, vegetioris ingenii puer, & memoria singulari; „quique quatuordecimum annum vix totidem „diebus excederet, in qua ætate, velut in tenellis „arboribus, contenti floribus esse solemus, ipse maturos penè virtutum fructus producere nobis jam „coeperat, ut non dubitarem *Augustanorum* familiarie, quæ hac in Urbe honestissima est, Avicue „*Rubricæ*, summi Viri, sed in primis Johannis Angeli parentis sui, cùm ceteris corporis, & animi „ornamentis, tum Principis amicitia clarissimis, splendorem, vel, quod ipse Pater optabat, superacurum, vel certe, quod nos considerabamus, assequiturum. Non igitur potui non ejus morte magnopere moveri, & quæ cum dum vixit religiosissime coluit, & excedens non exiguum studiorum nostrorum spem abilitat, hunc eligidio questu sumus, quod, ut à dolente consuloque scriptum, lege quælo cum venia:

*Te ne etiam Rubrene puer mori improba nobis
Surripuit, tantam nec verita invidiam est?
Ausus ferax Stygio præcludere lumina somno?
Lumina Lideis amula sideribus.
Non illam Latias, Grajssque exulta per artes
Lingua? nec arguti pectoris ingenium?
Non movit studiosa manus perarare tabellas
Doctæ? notisque apices ducere præpetibus?
Quid te sœvus juvat producere funus acerbum,
Et vitam primis rumpere flaminibus?
Forssitan emenso visus tibi senior ævo est,
Dum menses animi dotibus adnumerat?
Quò geminum sub fronte jubat? quò lastæ cervix?
Et coma, vix Phæbi crinibus inferior?
Quò mores abiere pii? quò mentis acumen?
Quò tenera virtus indele præquoque?
Omnia (proh) cæco misit libitina baratro;
Totque bona obscuras vertit in exequias.
Editus ecce mihi labor est in carmina Claudii.
Nec leget (heu) vitæ, Marcus, amabilior.
Non tamen effugiet, quicquid mecum Marce legaris;
Utque tuum nomen defluat ex animo.
Illa licet tulerit mortalia membra caduci
Corporis, atque animæ perierit, exuvias.
Post obitum vivis, prope atque fata superstes,
Et vincet de te secula pars melior.
Non quò uterque parens ingenti mole sepulchrum
Condat, & alta tuos urna tegat cineres;
Marmora tempus edax, & busta superba vetustas
Sternet, & artis honor sentiet interitum.
Sed quia te doctæ discent monumenta Camænæ,
Certatimque tuos scribunt in titulos,
Sufficiat te fama loquax, serique nepotes,
Canaque venturo tempore posteritas.*

A Non multò post, Janus Parrhasius iterum prælo subdidit opus hoc suum; cùm enim à Ludovico XII. Rege Galliarum missus, demum in hanc Provinciam fuisset *Jasf-Aus Carolus*, & post Stephanum Poncheturium, delectum in Parisiensem Archiepiscopum anno MDIII, amplissimo Mediolani Senatui præficeret, opportunum fuit, eidem illud offerre, eo etiam peculiari titulo adactum, quod Impresor quidam (nomini parci) subreptis ipsi nonnullis in Titulum Livium lubricationes, tanquam proprias Jafredo diceret: In Epistola nuncupatoria rem narrat Parrhasius his verbis: „Adjunt ignavissimi quidam Fuci, „qui savis, alienique mellificationibus inficiantur, „& quæ multo, longoque studio compta sunt ab „aliis, impudentissime pro suis ostentant; ut istæ, „vix satis idoneus Impresor, qui castigationes in Livium meis ex magna parte subripere, tibi- „nuncupatim dicare non erubuit. In quo non minus exultationis tuæ, quàm mihi fecit injuriæ, quæ verò divinis tuis animus intercepit gaudeat rebus, & in hoc etiam Superos non imiteat, quibus (ut Porphyrius auctor est) furta non liran. „Ego, Vir integerrime, triennio jūm Livii bellum Macedonicum, frequenter interceptis, fignigulis lectionibus emendavi, quod ante nos (abstineo verbo invidia) nemo tentavit; ostenditque certissimis argumentis ab eo, quem divi, Decada depravatam, locis amplius mille. Veritus igitur, ne sua laniena per nos in lucem prodiret, editione „prevenire festinavit; eamque rem disimulante me latum speravit, si sub umbra tui nominis emitteretur; acsi non eadem gratiora tibi futura sint „à proprio, iustoque domo, quàm ab inverecondo Plagiario. Quum præsertim iniquum ille potuerit affere correctionis alienæ rationem, quod nos inter legendum fecimus, proximè futurum faciemus, quæ propediem sub tuis auspiciis exit „in publicum, sex in toto Livio vulnerum ferè milibus à me curatis, aut splenio concessis. „Reliquum Epistolæ in calce dabimus, cùm, licet Seculum XV. huic Historiæ à me statutum excedat, digna sit nova luce. Interim fateor, expungi à mente mea vix posse subortam suspitionem, in hac querela „Mantium notari, qui publicus in hac Urbe Professor Typographiam exercebat, Liviumque à se emendatum in vulgum emisit. Si tamen ipse est, condonari debet iræ ebullienti acris illa censura, qua eundem scriit Parrhasius, vix satis idoneum Impresorem appellans; qua enim doctrina, atque eloquentia præstat Minutianus, quàmque elegantibus typis, & accurata castigatione libros excuderet, insignium Scriptorum testimoniis, in Prolegomenis vidimus. Num verò fidem absolverit, quæ se Jafredo obtrinxerat, proditura nempe propediem in publicum sub illius auspiciis animadversiones in Livium, hærec, incertum me jubet silentium eorum, qui aut de Parrhasio, aut de libris per ea tempora impressis discurrere; in Bibliotheca Neapolitana, ubi de hoc Autore fit sermo, *Mantius* quædam enunciantur in *T. Livium*, & *L. Florum*.

E Quamdiu Mediolani stipendia Literarum fecerit, nec Jovius, nec Bayle annotaverit. Itinera sua post exitum ab hac Metropoli Parrhasius ipse describit in Oratione, quam habuit, cùm Roman ad publicè docendum evocatus à Leone X. Summo Pontifice, *Epistolæ Ciceronis ad Atticum* explanandas suscepisset; narratis namque domesticis calamitatibus, quibus fortuna videbatur apertum ipsi bellum indidisse, obitu scilicet Avi, utriusque parentis, patris, filiorum, fratrum, affinium, atque amicorum, ait, se in Gallia citeriori, Mediolani nempe, publicè conductum, veluti portum tenuisse; dein uberiora stipendia sequutum *Vicentiam* commigrasse. Inter *Epistolæ Ciceronis Vironum*, editas Venetiis anno MDLXVIII, una Jani Parrhasii legitur, data *te secutis* ad Aldum Mantuum, in qua conqueritur de quodam Ligure, infido amico, ob moram dolusè injectam codicibus, & observantulis suis ad eum missis;

missa; at, apud se cœnatum proximè fuisse Sacerdotem optimum, & Cantorum artium lue peritissimum *Franchinum G-phorum*, seque ex morbo acerbissimum adhuc jacere. Hæc in Epithela memorata; in Oratione verò referre profectusque, ingruente in Venetiam dinonem, infestis signis, Hoste Germano, Gallo, Hispano, in Parram se recepisse, donec Jano Lascare, apud Pontificem benivolè agente, ad Romanam Urbem, collatis profertim eloquentiam munere accersiretur. Exat apud Nicolaum Toppi (d) exemplar Brevium Litarum, quibus L. d. X. Parthaso consecratur Cathedram Orationis facultatis in publico Romano gymasio, illustrata singulis annis mercede... ducentis auroreum; Exposita illa hæc anno MD. XIV. Leonia secundo, inde verò facile colligi possit tempus, quo è vita decellit; cum enim Javan afferrat, Romani suggestus honore non diu illum sua possuisse, coactum ad Parram reverti, ob articulare morbum, membra omnia festulac deformatum; Perior autem Valerianus testatur, ibidem eundem interisse; mores ejusdem consignanda verisimiliter videtur circa decimum octavum alius Seculi annum, quo, ab accepta prima lue anno MCCCCLXX, nondum quinquagesimum sue ætatis annum ceperat.

JOHANNES BAPTISTA PIUS BONONIENSIS.

Dimittendum non erat in hac Historia, veluti neglectis Viri iste, doctus & scriptis clarissimus, cum aliquo tempore apud nos hospicio receptus, in publico gymasio latine eloquentiæ præcepta tradidit, gloriariæ auxerit Mediolanensium studiorum, quibus promovendis acceit ab universa Italia insigniores famæ, & literis Præceptores, nobis facillime infundere. In hac Metropolis commoratur jam fuisse Pium Bononiensem anno MCCCXCVIII non obscurè docet Epithela ejusdem, qua Sidenium Apollinarem, eo tempore Mediolani exsulatum, dicitur M. guesio *Jo-hannem Franciscum Martiani*, Equitè, & Sena- tori Mediolanensi; in ea namque testatur, se consilium cepisse erucadi è veterandis scribis jacentes ibidem prælati nominis antiquos Auctores, ut morem gereret prælatissimè ille Viri, qui acerbè dabat, emendatissima Præceptorum volumina, situ & carie obreta, fontem Epimædian odorente, Aquidem, cum ad ipsum Conviva venisset, sermo in eadit de Scripserunt, qui adhuc ingloriè delectabant; Martiani autem non debuit interpreti, ac in terpellare, *Apollinarum Jstian* (nominalis jam non *cupatim rectorum*) pronuntiantem, ac vitam *cas- si* & *cas* multa *frustrans boni alimen*, verba, fuit Pii. Profectusque narrare, neque hoc concen- tum Martiani expensè, ut tenebrosos ille Auctores commentari illustraret, seque, hæc in pa- rem tanto enim subeundum, ac diu hæsitantem, votis ejusdem obtemperare. *Nomine* quoque *Martiani* integrum, Festum Pompeium, & Marcum Varronem, hoc anno typis nostris editum, inscripsit Pius Bononiensis *Guido Marti* ut Mediolanensium *Martiani* *Antiqui*, nuncupatoriam ad ipsum Epithelam dirigens, quæ sic incipit: „Ista è tu quoque in pagi- na nostra, Guido Domine, Litararum non- bilissime, Nobilissimorum sapientissime, utrorum- que honorificentissime. Non ea est tua cruditas, fides, assabitas, & ingeniarum scienciarum co- gnitio, ut latere debeas. Excipies igitur, qua soles hilaritudine. Marcum Varronem, undecumque crudelitissimum, Marcellum, & Pom- peium, labore & palustria nostra in pristinum sa- cium restitutos, absteris omni otiosine, & exco- rate, qua ante nos rudi, laceri, & strumosi. circumferebatur, metra ramens, & projectoria seccantia, horum potius Auctorum umbras, no-

Tom. I.

A „dicam cadavera. Inegritatem non illis reddidimus „ tuo nomini dicentes, ut tutiores exerce- „ in publicum. Vale Litarum, Literatio- „ rumque dicit, & Pium tuum redama. „ Abre- „ pium hanc Epithelam consulu dedit, cum tota ferac- „ caletis, *franchique versipili voracibus* sciant, ob „ que derisum Pium, atque in fabulam traductum, „ ut Jovius in ejus Elogio, subiungens, comperio tan- „ dem (licet serò) ista vito, se totum ad Ciceronem recepisse, & multis in eo elucidando fuisse com- „ mentatum.

Itaque per hæc tempora Mediolani Pius dege- „ bat, cum, ut videmus, amicorum Equitum mente „ alideret, & eorumdem patrocinium sibi domerit, „ impellit in hac Urbe, sub illosum nomine, libri em- „ itteret Jovius quò se expedit ab emendandis inscribis „ celeberrimis hujus humanorum Litarum auditoribus, „ videturque amicam tantum Pii professionem ad Ro- „ manam Urbem agnoscere, ut ibidem sub vite finem „ Orationum artum proficere, inquit: „ Podre- „ mo, cum Bononiæ, Mediolani, & Lucæ per quin- „ quaginta annos docuisset, Paulus Pomiliæ, tan- „ quam veterem suum familiarem in Urbem accivit, „ publicoque in munere defunctus est odignissimus, „ summa temperatæ firmitate, adversus morbos „ invictus. „ Mihi antiquos codices pervoluti non- „ nulla innotuere, quæ ad illius peregrinationes illu- „ strandas clariorem præstent faciem. Mediolani con- „ sistit Litararum studia inueniunt, exipante Sculo „ XV., sepebis ostenduntur; hinc verò profectum hoc „ eodem anno MD., (serasse ob translationem à Sforza „ ad Gallis Metropolis hujus imperium) duo mihi per- „ suadent, & primum est, post *Flam Pompeium* jam „ memoratam, hanc Typographi admonitionem sub- „ juncti: „ Quidam aditæ sunt, quæ non erant in- „ „ Exemplari *rai nostri*, sed in alio quosdam. „ quæ si Pius ipse (quia propter sui abtemiam ea ca- „ „ legere nequit, sed nō ipsius exemplar revidere, „ dum imprimeretur) assiduit, correctiora habere- „ tur. „ Alterum est, Plurim edicionem cum ejusdem „ Pii interpretatione, quæ hoc eodem anno prodit „ Mediolani, non sicut, ut scilicet, Equitum Medio- „ lanensium, sed *Jo-hannem Bononiæ*, & *Monia Dilecti- „ ter*, fuisse ab ipso dicantur; & quod certe non leve „ indicium exhibet, ut credamus, illum in Parram „ remigrasse. Sane Bononiæ profectum Pium, cum ab „ Urbe nostra discederet, ibidem publici Præcepta „ munus gessisse, ipso testante intelligimus. Exat in „ libro III. *Elegiarum* Pii Carcani, quod ita incipit: „ De *le* *Mediolanensi*, *uniquè Anticæ* *trigraphi- „ fi*, *don à Senas Bononiensi* *revoceat*. Prodicitur „ autem hi libri ejusdem Poëtarum lucubracionum „ Bononiæ anno *MDX*, Præterea impellat legior in- „ ter laudat Auctoris *Sermones* sex libris comprehen- „ sos, atque editus in eadem Urbe, anno *MDXXII*, „ *Prælatum* in *Ciceronem de Oratione*, & *Virgiliu Aenei- „ da*, *publiè habita Roma*, *ubi Pius Marti* in *primo* „ *subtiliter* *fuerit*, *anno MDXXII*, *Ciceroni* *Libru- „ rit*. In ea inquit Pius se tandem confectum, quod „ assis vultu gravat, ut nempè Dominum Gentium „ Urbem amitteret, in qua ingens prospera, cultus „ Eloquentiæ, & Religio florabat, „ Cum (eius sunt „ verba) Bononiæ, *ubi publici dictum*, munus fuit „ Audierim, Minerva flet, Mars vihet hantem, „ gravissimo ac pehileantissimo tempore, quo Iperni- „ tur Orator bonus, hominus Miles amatur; „ sub- „ dert verò, le à *Publi*, *Claudi*, *Petrusque* *Vicario*, ex- „ torter, & profegum, non excepum solium, sed „ ipso mandate, in Altem eorum, qui Romanam Mi- „ nervam colebant, fuisse cooptum. Petri Marli, Mu- „ sarum Athlicæ invictissimæ, vices subitum. Non „ semel igitur tandem, sub exitum vite, Romæ docuit „ Pius Bononiensis, ut Jovius narrat. Quæ autem „ causa fuerit, cur Romam quoque deferret, atque „ ad alia implenda suscipita, Luce præstent, se-

ooo

con-

conferret, indagare in presentia non attinet; ad ea, quae Mediolani peracta sunt, sermonem convertito.

Præter *Lucianæ Iugæ Auctoris* proximè relata, ac *Guidæ* nostro dictos, quibus emendandis, & restituendis prælitæ formæ, plurimum laboris impenderit Pius, ut hoc anno Mediolanensibus typis novam laudem, ac studii commodum adderet, Plautum quoque uberitimi divitem commentariis prælo paravit. Laudare hoc Opus, apud nos primo editum, plures Patricii Mediolanenses Viri, aliqui in fides Poëtae, impressi in fronte, & calce carminibus. Non ita æquus ejusdem altimator fuit *Pyllades Buccardus* Brixianus, qui novas in Plautum interpretationes molitur, Johannem Baptistam Pium præfiteri, & Bernardum Saracenum scerbè infestatur, profusus in Epitola ad Aloyum Dardanum, fuisse indutrit ful, excussis eorum ineptiis, & fustes

Commenationes, quibus ad tria errorum millia, debuchati, universum ferè Plauti ipsius Codicem, fœdis maculis oblitum reddiderat, ut qui ante,

Georgium (*Mervan*) agrotabat, his duobus veluti insulsum Medicis, ad extremam perniciem, deductus, & penè conclamatus conferebatur. Emendatus Quirinus, ubi de Plauto agit, in lauda-

tilissimo libro de *Rebus Literariis* (c), licet Pylladis ingensum, & eruditum commendat, pro eo tamen, quo incendiis, variis amote, eundem intol-

entum damat, quod malè adhibuit præter Georgium Alexandrinum, binos hocce Commematores Pium, & Saracenum, *Inter plauti magni agros, & receduntur, ac veterum literarum imperia* adit; eoque magis, quod Pius ipse, eam an-

tequam Obsecratorem illum fensit, retractantes in Plautum fœces vulgaverat, minime erubescens, errores, quos juvenis XXIV. annorum in explanando Plauto admisit, glorioso exemplo facit. Pauca,

hæc decreo ex *Pi Perfectionibus*, quas integras recitat memoriam Cardinalis (f). Multa deprehendi præpositæ serps, in verba, adhibere, & in meram barbariem detorta, quædam olim à me,

parum pensatè reposta, quæ nunc hœmonia legas velim, & Academicis nostris imperiis, qui nunc plurimum florent, quid Bononiæ Non,

enim ex his sum, qui meos suos amat, & fæ, & sua hic rivali complectuntur. Nobilior certe titulo Pium donavit Lucas Olchimensis Canonicus, ceteros etiam Plauti Commematores enumerans, in Epitola præfata Plauto, à se castigato (g); inquit enim:

Certè unicus scio, tibi exploratissimum esse, & quantum omnes conformantissimi stasis nostra homines in Plauto emendando involaverint, quibus jurgis inter se comenderint, & adhuc sub Jul-

dice lis est, quædam eorum laudatissimam palmam consecutus sit. Ego verò omnium infimus, eorum vigilis lectans, ex collisione omnium exemplarium, quæ invenire potui, pro capto meo multa,

telicui, distini, innovavi, ut ab omnibus bonorum Arrium studiosis antiquissimus Auctor, emendatissimus haberetur. Redgii assensum de sobolibus,

in idem Corpus, præter tamen consensum opinionem, Georgii Vallæ, cum Præceptoris mei, eruditissima scripta, Bernardi Saraceni, & Pylladis Brixiani copiosa Commentaria. *Pi Bononiensis emendat*

Observationes &c. Hanc quoque Epistolam senecro calamo inseruit libro *Emendatissimus doctrinæ*, & Purpur Quirinus, ut nimiam Pylladi sui contra Pium, aliisque dicacitatem, favorabilibus docerem hominum testimonio abundaret; proinde,

verò gloriæ nihil tanto vindice optare poterat editio nostra, & Auctor Plauti Commentariorum.

Obiter inno, Johannem Petrum Vallam Plautum suæ annotationes *Senecæ* Transito *Mediolanensi* Patriæ ducisse, ab eo namque humanissimo

A Hospitio Mediolani exceptum, gratiam hinc reddere voluit, in *Clarissimi Familis*, & præferebat Johann Jacob Truvandi Patris laudes in effundens. Numcupatorum ejusmodi Epistolam descripsi ex editione Plauti cum commentariis ejusdem Vallæ, Bernardi Saraceni, & Pi Bononiensis, peractâ Venetiis anno MDXLI, easque, utpote ad res nostras pertinentem, post alias proximè dabimus. Ut autem hæc, quæ de Pio commentus huc ulque funus, coronidem imponamus, sainadverto, ejusdem mortem ituræ à Pellegrino Antonio Orlando in Catalogo Bononiensium, Scriptorum, anno MDXXXI. Si tamen verum est, quod Jovius narret, evocatum nempe Romam fuisse Pium à Pulo (III.) Summo Pontifice, æque ibidem octogenarium decedisse, ut superius retulimus, diutius ille vitam produxit, cùm nonis diebus post Apostolicam Sedem Paulus confederet.

PHILIPPUS BEROALDUS SENIOR.

Plauti Commentariis hoc anno, ut diximus, Mediolanensibus editis, adnominationem suam ad Lectorem præfisse Philippus Beroaldus, & ipse Bononiensis. Fuit hic in nostra Metropoli publicus eloquentia laborator, ejusque Annotationes in XII. Sæculi Castres impressæ fuisse in Urbe nostra anno MCCCCXIV. delumptæ ex ejusdem Archæopæ, fortasse hic relicto, cùm revocatus foret ad Bononiensem Bononiensem, *Bartholomæus Bismachus*, Beroaldi Concor-

rantur, vitas illas vulgavit, illasque inscriptis *Ca. mulo Palæstra*. Legitur etiam in Sæculum, Legendum excusum anno MDXLVIII. Narra Blanchiam, Beroaldum, a viduum annos pubertatis ægredium,

studia literarum Bononiæ primum, mox Parmæ, & atque inde in Gymnasio Parthenorum celeberrimo, frequenter profectum fuisse Auditorio; ad postre-

mam, hononificè revocatum in Patriam, ulque, ad æternum vite diem, maximè grati, & Vere legisti. Nihil autem inde de mora ejusdem apud nos acta, publicoque Mediolani habito magisterio Oratoris, ac Poëticæ facultatis. Silet quoque in illius Elogio Paulus Jovius, qui tamen,

nonnisi Bononiæ memorat, in quo Beroaldus senex, summo cum plausu, Humaniora Literæ docuit. Contra verò Hieronymus Bosius, à me in *Prodrōm* laudatus (h), inter Palatini nostri Gymnasii publicos Rhetoricæ Professores, post Francicum Philophilum, Philippum Beroaldum enumerat; Pellegrinus quoque

Orlandus in *N. ritus Bononiensis Scriptorum*, Italianè impressa, hunc Philippum docuisse tradit Parmæ, Mediolani, Pæruis, Bononiæ. Plura ego ex ejusdem Scriptis collegi, quæ gloriam ejusmodi nobis satis dilucide vindicant, præfideat nempe aliquando Mediolanensi Literariæ palæstræ ad erudiendum pervenient Virum illius, de quo refert Blanchius (i),

Johannem Picum Mirandulinum, cùm ab Amico rogaretur, quidnam de Beroaldo fenset, memorabilem illam, mercedis celebratam hominum,

memoriam vocem respondere solium, Beroaldum sibi videri, *vixisse quondam Læpentinæ Balutianæ*, Præbitionis, Bononiæ vulgata per Platonem de Benedictis anno MCCCCXCI, extat Panegyrica Oratio, in qua Principem Ludovicum Mariam Sfortiam eloquentissimè laudat, æque in calce supplices suas preces sequenti Epigrammate eidem porrigit:

*Hesperis inter Duces, Inclyte Princeps,
Principe quo Status hic sospite, sospes erit.
Imperii columnæ, rerum tutela, salusque,
Eximia Proceres qui probitate refert;*

So.

(c) Paræ I. pag. 18. & seq.
(f) Ibid. pag. 19. & seq.
(g) Ibid. pag. 20.

(h) Cap. IX.
(i) Ibidem.

Disce pacato dextera fronte clementem,
Mancipiumque recens, servitumque fore.
Sunt tibi complures ex omni parte diserti,
Est tibi Plautus turba verenda chorus;
Inter quos cupis numerari, Maxime Princeps,
Inter quos nam da mihi, quaeso, locum.
Nam erimus ceteri indecores, nec rustica nostra est
Calliope, & nobis dexter Apollis foveat.
Accipe sancti munuscula parva Philippi;
Insipies si quid inest, quod placuisse queat.
Post hunc, & post deus negotia rerum,
Post bene formatum, depiscumque Statum.
Tunc liber, vacuusque, meum percurrere Libellum,
Aequo hilari meos perlege frontis meos.
Saepeberam scriptis nostris impende, sed hora
Sufficit; hoc nimium est; subtrahere dividiam.
Vix legere incipit succincti scripta Libelli,
Pagina principum prima, modumque dabit.
Jamque vale, vivasque diu, mitissim Princeps,
Et superes Phrygiæ, Nisiroresque dies.
Dili tibi dent quodcumque cupis, quodcumque, meritis;
Dili tibi dent, cupis ne meminisse meo.

Animadvertere hic licet, quare ille studiosior
 Mediolanensem exhibuimus, necesse, cum dilectis-
 simam Viri, quibus Lycea nostra tunc impleban-
 tur, antea adeo votis ascribere perciperet. Bartho-
 lomæ Calchi patrocinio, qui à secretis erat Storis-
 aorum Principum, & Literarum amantissimus, ad
 nos tradidit Beroaldum credere possumus; ad ip-
 sum namque libellum suum *De Nuptiis Beroaldorum*
 dixerat, cumque in Epitola nuncupatoria commen-
 dai, quod ad ipsum, tanquam ad Anchoram, Lire-
 rat decurrerent; in verò, cum oculus foret, eadem
 summi benevolenti copularetur. Elegantiissima est
 hac Beroaldi laceratio, & nonnulla connect, quæ
 in perventula editione propinqua sepulta, erudito
 presentis Seculi genio displicere huius poterat, si
 in lucem iterum produceretur. *Grandis* festum
 spectaculum, quod frequenter nunc, ac facili negotio
 parandum, Romæ prædium conspiciunt, ignotum
 præterit erat sub initium Seculi XV., (nomini enim
 vergente ad exitum eo Seculo, Lucretia, Hercules
 Eulens, Ferrariz Ducis filia, nupsit Annibali Ben-
 ovolo, Johannis II. primogenito) primòque exhi-
 bitum fuisse Bononiæ, in luce nuptiis, tradit Be-
 roaldus, illud his verbis describit: „Transacto
 „Lufico, cuncti lætati delibati, cum oculorum
 „desideria satietent, Foro facillimè. Jam die in-
 „vestimenta præcipit, resti ad edes Beroaldos per-
 „gunt, novum, infrenumque spectaculum specu-
 „lanti; nam Florentinus quidam Machinator in-
 „guit, & mechanica Artia leicantissimè, machinam
 „solerissimè artificio fabricaverat, quam *Grandis*
 „Jam vulgus appellat, que nostrâ linguâ orbis flam-
 „meus dici potest; orat enim hoc vocabulo, quod
 „invenere melius. Erat hac machina funibus sus-
 „pensa sub papilionis Beroaldi Fori, ingenti ma-
 „gitudine, in rotunditatem circumacta. Tribus
 „Circulis cingebatur, medio extremos exsuperaret.
 „Circulus inferior, labris paulatim se retrin-
 „gendis, cui nihil tam simile est, quam calachi
 „effigies. Ignis intra machinam sursum inclusus arte
 „mechanica alebatur, per fontes incendiorum di-

A „scurrens, quibus tota moles erat referenda, de-
 „bebatque hori sub vesperum statim, cum crepitu
 „bomboque maximo flagrantis radios ejaculari.
 „Machinator prædixit, post primam horam no-
 „cturnam, futuram flammæ ejaculationem. Jam
 „sublato tentorio, redutisque velis avidissimè præ-
 „notabatur populus numerosus conditum tempus
 „conflagrationis. Jam crepusculum, jam tenebræ
 „dense, jam hora fatalis adveniat, cum repente
 „tota vis flammæ, & incendiorum emittit cum
 „crepitu eruptioni vehementissimè, ut Caelum ip-
 „sum flagrare simul, & ruere videretur, & nulli præ-
 „pavore coheruerit, fulgine, fumo, odoreque ful-
 „phureo cuncta compleret. Radii ignis subinde erum-
 „pentes (usque sunt), inter spectatores fornidolo-
 „sos volitare, horum facies altitudo fardare, illorum
 „vestimenta combuere, siveque plenum horrore cum
 „voluptate spectaculum, quod ovissimum inter ou-
 „piales lotos exhibitum, haudquaquam displicuit,
 „ovitate blandiebat, que semper ferè solet esse
 „gratissima, cum ad nova homines libenter ve-
 „niunt, ad nova concurrunt.

Quo nomine appellaretur Florentinus ille Ma-
 chinator, Beroaldo fortasse conspectum non fuit; Do-
 minicus Maria Manni, in suo de *Florentinis Inventis*
 libro (1) *Bernardum Beroaldum*, in Mathematicis
 disciplinis egregie versatum, primum facit Autho-
 rem discurrere per tubos pyrrhæcos ignis, consti-
 tuteque hujus Machinæ, cujus gratia innotum eidem
 agnomen est, *dile Gerasidus*. Hoc quoque ingenio-
 sissimo Artifici tribuendum reor alterum industria
 Machinæ genus, quod in Aula ipsius Principum Be-
 roaldorum, speciem quantum miraculi, spectatibus
 obtulisse narrat idem Beroaldus, hæc scribens:
 „Duo præterea candelabri ingentis magnitudinis
 „deargenteæ, et laquearibus auratis densis pen-
 „debant, similitudinem laterum præferunt, quas poly-
 „mizos vocitant. In his lura & flores ætherei
 „speculæque concinnati videbantur, qualia ornamenta
 „ta fuisse legimus in candelabris Salomonis. Erat
 „præterea ignis inter candelabris sursum inclusus,
 „qui quasi in radio discurrens, hinc statim lampades,
 „& ceteros ignes accendit. Omnes mirandi splen-
 „dore tum nobile commoveat, laudare tam fal-
 „siciolum machinationem, contempleri tam erra-
 „bundum igniculum. Drinde silicet
 „choreæque matronales exhibebur. Salvati &
 „Æstruca poëta exotism latronem cum omnium,
 „qui aderant, admiratione. Mox spelunca hiberna,
 „militar outvæ, sylvestrique spelunca, una cum Mon-
 „te ligno repli intra exilium, repli & Castelli
 „simulacrum una cum Turri, nemine, qui gressaret,
 „apparente. Intelleximus tunc illud ægyptiæmanici
 „Poëte Carmen, quod prius subsecutum nobis le-
 „gentibus erat:

Rapserunt suspensi, mirantique Sylvos currunt.

Ex his omnibus paulatim Nymphæ progrediuntur
 ad effugium Deorum reformare. Credimus hoc
 Paradis esse judicium de tribus Deabus, quoniam,
 „Juno, & Venus affuerant; sed loco Minervæ,
 „aderat Diana cum Nymphis hæc.

Ad calcem hujus libelli subdidit Beroaldus En-
 decasyllabos quosdam versos, qui ob nitorem sum-
 me laudes Chalcio nostro tributas, referri hic merito
 possunt:

Quid tu, quod properas recens libelle?
Extra limina cur cupis vagari?
Intro scribis cur nupis manere?
Cur limam refugis, mensuræ cælum?
Cur optas volitare per aethera?
Veni plus minus afficere dulas?

Eni:

*Exi : sed video tibi paratos
Rencos, Rhinoceros, & malignos.
Rugoso aut pipiri dabis cucullos;
Aut merces olidas salutarium
Infelix gremio reges madenti.
Hæc incommoda, si sapias, libelle
V'it'bis; via nam tibi pirata est;
In Chalcis fugito sine patroni,
Qui jam suppetias feret clienti;
Qui te praesidio suo fovet;
Qui doctos amat, excelsit, venerat.
Hæc quas; reverenter hunc adito;
Hic post legitimam osculationem
Dices proxima: O decus honorum,
Te salvere meus jubet Poëta;
Et te vivere Nistoris sanctam
Et te principibus non placere
Optas; sique sui memor, precatur.
I jam, quò properas, recens libelle.*

Mediolani degens Beroaldus, Orationem (que in editione Opusculorum ejusdem impressa est) habuit in Nuptiis *Gabrielis Pirovani*, Equitis, non tam antiqua nobilitate elati, sed etiam eximix doctrinæ ornatu præstantis. De illo enim hæc pronuntiavit: „Eti hæc multiplex disciplinæ decuratus, Aristoteli peritissimus, Philophilus consultissimus, & in Præmia Medicinæ scientissimus, quæ vel singula ingenuæ Artes quævis hominem possent illustrare. Archiatrum Ducem Mediolanensem fuisse hunc Beroaldum, lego in Additamentis ad Historiam Italianam Medicorum hujus Urbis, à Bartholomæo Curcio vulgatam, sed nudum nomen tantum exprimitur. Præstat igitur optimi nostri Civis laudes ex Beroaldo decerpere, ut aliqua saltem memoria ejusdem perennet; ita enim prosequitur: „Has tantas, tamque præclaras nuperi Sponsi virtutes exornant suavissimi mores, summa comitas, dexteritas, assabitas; Quæ res illum haud dubie fecerunt apud Medicolaneses omnes favorabilem, apud Illustrissimos Principes gratiosum; in summa, carus est omnibus, invitus nemini, omnium benevolentiam genita quadam probitate demeretur. Cujus Confiditum esse non ponit magnificum ac circumspexitissimum Virum Bartholomæum Chalcium, de cuius eximio doctus, ac probissimis moribus abundè judicaverunt Illustrissimi Principes Mediolanenses, qui eum Archigrammatum, hoc est Principem Scribendum, ex omnibus unum delegerunt, quem omnium arcæcorum participem, ac Confidarium esse voluerunt. Sed hæc obiter, pauca, de multis.

Jacobo quoque Antiquario, inter Aulæ Mediolanensis Ministros laudatissimi nominis, dicavit Beroaldus Carmen suum, quo elegantem Francisci Petrarchè Cantionem, de Laudibus Beatissimæ Virginis, in latinam Poësim convertit, atque ita incipit:

*Virgo decens, quam Sol vestit, Stellaque coronat,
Cujus forma fuit summo tan grata Tonanti,
Ut tua consideris sanctam intra viscera lucem;
Nunc me cæsus amor, ut de te carmina pangam,
Societatis &c.*

In Epistola verò nuncupatoria ad eundem, hanc exultationem ausui suo præterit: „Si non eundem.

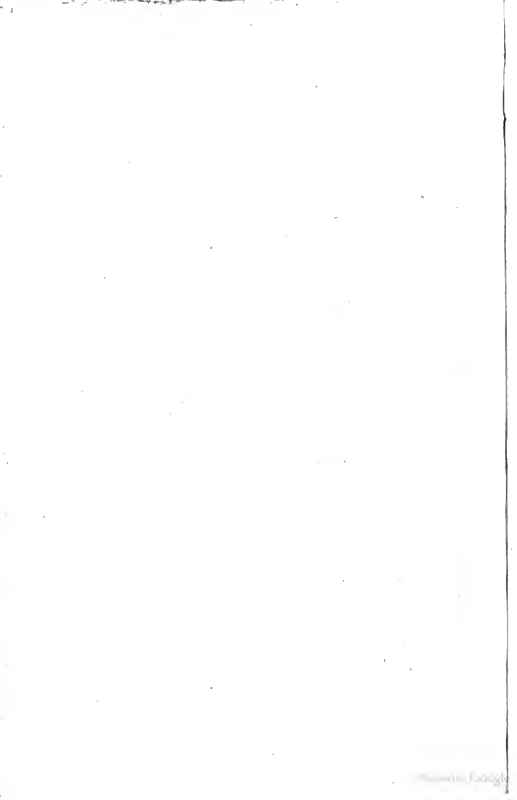
A „saporem in Latino sermone custodit, quem in ver-
„naculo servat, scito, difficillimum esse, alienas
„lineas insequentem non alibi exicire; quemad-
„modum enim semina, in alienam terram translata,
„naturâ se vertente degenerant; ita, quæ in sua
„lingua bene dicta sunt, pristinum decorem in
„translatione perperunt: tamen pro mea tenuitate
„confissus sum ab Interpretis officio non recedere.
„Demum post aliqua interjecta, ostendit, se tunc Me-
„diolanum moram travisse; ait enim: „Tu, qui doctis-
„simus es, prima inspectione facillime noles, quan-
„tum ab Archetypo labor, ac decedam, sed hoc
„malui agere, quam nihil agere, & ut omnino asyn-
„dectus apud vos essem, hoc pro symbolo tibi dica-
„tum attuli.

B Ex hæcenus enarratis satis superque compertum
fieri arbitror, gloriari postea Metropolitani de
tanti Viri contubernio, relictoque apud nos illustri-
bus ejusdem doctrinæ, atque eruditionis vestigiis.
Quamdiu Mediolani moram duxerit, aut quo anno
in Patriam sit reversus, securo aliquo testimonio de-
cernere non valemus. Id pro certo est afferendum,
pridie Idus Aprilis anni MCCCXCIV, fuisse illum
publico decreto ad Bononiensis Gymnasii cathedram
jam promotum; siquidem inter Angeli Politiani Epi-
stolas (m), altera Beroaldi legitur ad eundem scrip-
ta Bononiæ, memorato die, atque anno. In ea
verò laudans Politiani annotationes ad Statii Sylvas,
quas ab ipso missas acceperat, hæc inquit: „Non
„ex amore iudicium est, sed ex iusticio amor. Te-
„des sunt Scholasticæ sectæ, teitis est pulpitem.

C „Illum, ex quo cotidie profitemur, me identidem
„esse præconem, & hæc cœmatorum tuæ singularis eru-
„ditionis. „Intelligimus quoque ab ead. Epistola
amarum contra Georgium Merculam Beroaldi ani-
mum; invehitur namque in illum, quævis jam mor-
tuum, ejusque Manibus penè non maledicti, subju-
gens: „Quod ad me attinet, vellem viveret, vel-
„lem peperisset criminossima adnotamenta, quæ in
„me ferret diu parturisse, ut ita inter veteranum &
„tyronem pugna foret conspicuabilis. Forsan, for-
„san didicisset se corruptum bestiam irritasse, & mo-
„dum mordisse remorsurum, & quod nostro sequitur de
„vulnere sanguis &c. Ad hæc ea tempestate nemo
sermè Literatorum immunis erat à fœda labe, quæ
centuræ impatientes, famam sibi invicem convitiis di-
scerpébant. Politiani tamen, qui & ipse non modici-
am in Merculam iram conceperat, confissus delinquit,
atque ad mitiora compulsus, intactos se relicturum
ejusdem cineres, in aliis Epistolis esse profectus.

D Contraheñtis velis intentus jam eram, ut me-
in portum reciperem, cum ecce benignitate Comi-
tiss Antonii Simonetti, Studiærum amantissimi, ad
manus meas pervenit uberior Vita *Pb. Ipp. Beroaldi
senioris*, à Johanne Pincio Tolofino, ejus discipulo,
conscripta, atque edita Bononiæ anno MDV. Ex ea,
quid adderem rebus à me digestis, collectisque à
vulgatis Classicis illius Viri Operibus, nihil inveni,
nisi auctoritatem eorum Scripseris, quæ confirmatum
video gestum à Beroaldo Mediolani eloquentiæ ma-
gistrum, atque indicatum, ordine magis perspicuo,
tempus, quo ad nos Bononiâ transit, recessisse.
Non abs re igitur erit hæc in lucem proferre, cum
non ita obvis esse possit liber iste, ob raritatem ve-
tustæ editionis, & nonnulli recentium Scriptorum
in re historica nævi, illius ductu, valeant aboleri.

E Ac primò, Perusie professum fuisse Oratoriam artem
Beroaldum (ut vidimus) scripsi Orlandus; ad Johan-
nes Pinus, qui omnia ejusdem itinera diligentissimè
adnotavit, non alias Urbes enunciat, in quas ille
docendi causâ se contulit, quam Parmam, Mediola-
num, Parisios, & Bononiam, ubi reliquum vitæ im-
morus, atque adhibitis ad publica exercenda munera,
cum lude transiit. Annum quoque MDIV.
morti ejusdem assignant Orlandus memoratus, ali-

EPISTOLÆ

LIBRIS EDITIS

MEDIOLANI

PRIMO TYPOGRAPHIÆ SEculo.

OLIM PRÆFIXÆ,

NUNC ITERUM RECUSÆ.

REGISTERED

TRADE MARK

MEDICAL

STANDARD

PREPARED

BY THE

LECTORI BENEVOLO.

QUàm larga messis solide, sinceræque historie ad illustrandas res gestas à Literatis Viris, Seculo præsertim XV. florentibus, colligatur ex privatis eorumdem Epistolis, quas, familiaria cum Amicis foventes commercia, scripsere, nemo antiquæ eruditionis cultor ignorat, & ego passim expertus sum in contexenda Chronologica serie Mediolanensium studiorum, quæ per eam ætatem in hac Metropoli viguere. Siquidem versanti mihi in tenebris subseuri adhuc illius ævi, lux opportuna defuisset felici itineri conficiendo, nisi reperta in manuscriptis Codicibus, aut in editis tunc Libris, secura hæc monumenta facem prætulissent, ut illustrium doctrinâ hominum, sive hic commorantium, sive ad gymnasia nostra confluentium, Genus, conditio, mores, ingenium, contentiones, simulque Principum, ac Mecænatem benevolentia, patrociniûm, atque amor erga Liberales Artes, earumque cultores, sparsim in iisdem recondita noscerentur. Quamobrem laudari plurimum debet nobile consilium, postremis hinc annis Florentiæ conceptum ab Eruditissimis Viris, evulgandi nempe Epistolas omnes, tum aliquando jam excusas, tum in Bibliothecarum scriniis ociosas hæcenus relictas insignium doctrinâ Scripturum, qui Seculo memorato jacentes sædâ Barbarorum negligentia Literas in pristinum fastigium, lumenque revocavere. Quis enim non videt, parari hæc via uberissimam Literariæ Reipublicæ materiem, ut quæ publicè privatimque acta sunt à Principibus, & doctis hominibus, nativæ veluti facie, à recentioribus calamis ob coævorum testium inopiam sæpe vitiata, in lucem proferantur. Mihi quoque, cùm hanc Historiam longo ab hinc tempore condere meditarer, in mentem venerat cogitatio, Epistolas nuncupatorias, ac Præfationes, quas Libris primo Seculo Mediolani editis affixas inveneram, typis denuo committendi: Animadvertēbam nempe nonnullos ex antiquis Codicibus semel tantùm impressos fuisse, adeoque aut carie absumptos sæpe omnes periisse, aut si qui temporum injuriis supersuerunt, in privatis pluteis ignoratos jacere; alios verò, cùm nova luce donarentur, ita recusos esse, ut veteres Epistolæ absconderentur, aliis substitutis; quod quanto vetustæ eruditionis detrimentum factum sit, in iisdem perlegendis, abundè percepi. Nam præter ea, quæ superiùs inuimus, historie lumina inde eruenda, quamplura etiam ibidem relata occurrebant de Nobilibus Familiis, earumque Avis, qui de Patria, & Principibus beneemeritis, summa virtutis, sapientiæ, prudentiæque laude flowerant. Indecorum autem videbatur tot insignium virorum illustrem memoriam tinearum edacitati obliterandam incuriosè relinquare. Itaque easdem imprimendas, & tanquam Operis à me confecti Appendicem, collocandas hoc loco decrevi, ratus majus me commodum Lectoribus paraturum, si eas collectim offerrem, quàm si integras referendo, prout temporum & librorum ordo poscebat, rerum ad studia nostra pertinentium narrationem, ingratum fortasse prolixitate abruptissem. Latinas tantum selegi; quæ namque Italica lingua conscriptæ erant, pro vitio illius ætatis, corruptis adeò vocibus scatebant, ut satius duxerim intactas præterire, ne jam assuetis castigati sermonis elegantie oculis, rudis ea lectio fastidium crearet. Si quid tamen inerat antiquitati illustrandæ opportunum, decerpere non destiti, ac in Historiæ, quam scribebam, censum referre. Mos etiam eo Seculo inoleverat, ut qui latine scribentes nuncupatorias Epistolas con texebant, non satis ingenii se ostentaturos arbitrarentur, nisi eruderatis vetustis omnibus monumentis fabulas Poëtarum, Philosophorum sententias, Ducumque antiquo-

rum insignes res gestas in arenam proferrent, atque inani hac memoria pompa laudem omnigena eruditionis apud Mecanates aucuparentur. Harum nonnullas inferere placuit, ut doctorum hominum per illud tempus scribentium genius innotescat; ceteras, utpote oneri tantum praealo futuras, suis tenebris, in quibus hactenus quiescere, custodiendas dimisi. Fateri tamen opus est, aliquas etiam, quae lucem merebantur, desiderari me passum fuisse, non incuria quidem, aut radio laboris, sed angustia temporis, qua effectum est, ut raptim per itinera Bibliothecas mihi inuisenti, viz beneficium adnotandi titulos librorum, quos Mediolani editos offendebam, mora brevitatis indulgeret. Praeterea cum de aliqua antiqua Mediolanensi, mihi ignota Editione admoneretur ab Amicis, quibus consilium meum compertum non erat, frons sola Operis transmittebatur; propterea, si quid omissum est, condonari facile potest Scriptori, cui in re tam recondita, disperiâque, non omnia licuit propriis oculis perlustrare. Ceterum, ne quisquam Lectorem lateat de iis, quae acta sunt Mediolani, statim ac institui cepit in nostra Urbe typographicus labor, praemittendas censui publicas Tabulas inita Societatis inter doctos Viros, & Impressores, ut communi impendio multiplex Librorum suppellex Literarum commodo praestaretur; id enim singulare fortasse Insubrica Metropolis decus est, coaluisse tam citò Cives, exterasque in tam nobile factus, quo Scientia omnes brevi tempore in publicam utilitatem, ineditis antea Codicibus ditarentur. Eas bonis avibus adhuc incolumes non tam Italico sermone, prout compactae sunt, sed etiam in Latinum traducitias exhibere placuit, ut notius fiat praeclarum hoc Mediolanensis sollicitudinis ad amplificandas celeribus typis literarias merces monumentum. Quibus autem legibus memorati Socii se obstrinxerint, quàm providè Literarias simul, & Typographicas provincias sibi invicem distribuierint, Documentum ipsum, mox proferendum, exponet.

PUBLICÆ TABULÆ FŒDERIS INITI

INTER PRIMOS TYPOGRAPHOS MEDIOLANI

Anno MCCCCLXXII. die IV. Junii.

IN Nomine Domini, anno à Nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo, Indictione quinta, die Jovis, quarto mensis Junii.

Venerabilis Dominus Presbyter Gabriel de Orsionibus de Cremona, quondam Domini Jacobini Portæ Vercellinae, Parochiæ Sancti Nazarii ad Petram-sanciam Mediolani, parte una; Dominus Magister Gabriel de Paveris de Fontana, filius quondam Domini Petri Johannis, Portæ Vercellinae, Parochiæ Sanctæ Mariæ Pedonis Mediolani ex una alia; Dominus Magister Colla Montanus, filius quondam Domini Morelli, habitator in Domibus Abbatiz Monasterii Sancti Ambrosii Mediolani ex una alia; Dominus Petrus Antonius de Burgo, filius de Castilliano, filius quondam Domini Antonii, Portæ Orientalis, Parochiæ Sanctæ Mariæ Passarella Mediolani ex una alia; & Magister Antonius de Zerottis de Parma, quondam Domini Simonis, Portæ Vercellinae, Parochiæ Sancti Nazarii ad Petram-sanciam Mediolani ex una alia.

Voluntariè hæc. ac aliis omnibus modo hæc.

Fecerunt infrascripta Pacta.

Questi sono Capituli de Passi, e Promissi, e Convenzioni fatte, e conclusi tra gl' infrascripti Messier Preto Gabriel de li Orsioni, e Messiro Colla Montano, e Messiro Antonio de Parma, e Messier Pedro Antonio de Burgo de Castilliano, e Messier Gabriel Paverio de Fontana in questa forma e modo, che li ditti de optima diffinitione de mente bono fermamente deliberato, e deliberano fore Compagnia, e fraternità fra loro fino ad anni tre proxime futuri a stampire, e far stampire Libri, & ogni altra Scriptura, la quale accaderà cum ogni fede, e diligentia possibile.

Intendendosi primo per tutti li Compagni, che lo predetto Messiro Antonio de Parma Compagno sia tenuto, & obligato fare tutte le lettere Latine, e Greche, antiche, e moderne, & Incubistro, e tenerle fatte, le quale seranno necessarie a fore lavorare tutti li Torculi, cum li quali la Compagnia deliberarà lavorare, ovvero fare lavorare, & anchora tengerà in ordine li Torculi, quanto se extendranno le forze del suo ingenio, & arte.

Item voleno tutti li ditti Compagni esser espressamente inteso, che li quattro, cioè Messier Preto Gabriel, e Messiro Colla, e Messier Pedro Antonio, & mi Gabriel, siano tenuti, & obligati fare la Scorta de li denari, che seranno necessari in far Torculi, Littere, & Incubistro, & ogni altra spesa utile per modo che se possa dar principio, e mezzo, e fine al lavoro; intendendo tamen, che li ditti Messier Pedro Antonio sia tenuto, & obligato mettere de presenti in la Compagnia predetta Ducati cento, quali li preditti Compagni confessano havere ricevuto

Hæc sunt Capitula Pactorum, Promissionum, & Conventionum initarum, & statutarum inter infrascriptos Dominum Presbyterum Gabrielem de Orsionibus, & Magistrum Collam Montanum, et Magistrum Antonium de Parma, et Dominum Petrum Antonium de Burgo de Castilliano, & Dominum Gabrielem Paverum de Fontana hoc modo, & forma, quod dicti, mentis optime commotes firmiter decreverunt, et decernunt inire inter se Societatem et fraternitatem, usque ad tres annos proximè futuros, ad imprimendos et imprimi faciendos Libros, et quamlibet aliam Scripturam, quæ contingere possit, omni majori fide et diligentia.

Volentes primò omnes Socii, quod prædictus Magister Antonius de Parma socius teneatur construere omnes characteres Latinos et Græcos, veteres et recentiores, et Atramentum, et manuteneere illos characteres, qui erunt necessarij ob exercenda omnia Torcularia, cum quibus Societas decerneret imprimere, aut imprimi facere; et etiam Torcularia bene instructa servabit, quantum sese porrigen vires ejusdem ingenij et artis.

Item volunt omnes dicti Socii, et firmiter stantur, quod Quatuor, nempe Dominus Presbyter Gabriel, et Magister Colla, et Dominus Petrus Antonius, et ego Gabriel, teneamur erogare omnem pecuniam, quæ opus erit, ob faciendâ Torcularia, characteres et atramentum, et quemlibet alium utilem sumptum, itam dari possit initium, medium, et finis negotio; stantentes tamen, quod dictus Dominus Petrus Antonius teneatur subministrare de præsentî, dictæ Societati Ducatos centum, quos prædicti Socii consenserunt re-

co-

cauto ex nunc, cum pacto, che se metta in ordine quattro Torculi, e che continuamente se facciano lavorare, e quando alcuno fosse cagione in la Compagnia, che delli Torculi per negligenzia, o per propria malizia non potessino tutti quattro lavorare, se intenda illud collui, o colloro esser privati de la Compagnia, e perdere ogni denari, e roba, e ragione, che haveranno in dilla Compagnia, e san perjuri.

Item delli Compagni tutti cinque voleno esser intexo, che la Pifone de la Casa, dove se lavorerà, sia comunemente pagata secondo parerà bonello alla Compagnia.

Item voleno tutti li Compagni esser intexo, che lo guadagno, che pervenirà de la dilla Arte de stampire, sia diviso in questa forma, e modo, cioè, che la terza parte sia data al dillo Maestro Antonio, le altre due-terze parte siano divise egualmente fra li altri quattro Compagni, cioè Messier Pietro Gabriel, e Messier Colla, e mi Gabriel, e Messier Pedro Antonio.

Item tutti li Compagni voleno esser intexo, che lo dillo Maestro Antonio sia tenuto pagare, de la sua propria terza parte del guadagno tutti li denari veramente exbusati da li altri quattro Compagni in la Fabrica de li Torculi, e Lettere, e che li denari, che se spenderanno in altre spese, siano cavati fora de li Libri, che si venderanno communiter.

Item voleno delli Compagni tutti insieme, essere intexo espressamente, che la dilla Compagnia dura fino ad anni tre proximi futuri, ne fino a quello termino se possa rompere ni tutto, ni in parte, nisi in casu magna necessitatis per caso fortuito, lo quale caso accedendo necessario, voleno, che, rompendose tutta la Compagnia, ciascuno possa repetere la sua parte, e conseguire satisfatione così de roba, come de denari, secondo se trovarà essere in la Compagnia; e quando accadesse, uno solo o doi, o tre partirse de la Compagnia, voleno, che lo loro pagamento se faccia, come è dillo, e li altri o quattro, o tre, o doi siano tenuti stare insieme, e mantenere la Compagnia con questi Patti medesimi, e tore, e non tore Compagni come a loro parerà.

Item voleno li predilli Compagni esser veramente intexo, che tutti li denari de la Compagnia, e tutti li Libri, e Scripture, come, più presto seranno stampite, e così ogni altra cosa, che appartenga a la Compagnia, seranno integramente consignati, e messi in mano, e balla de mi Gabriel Povero de Fontana electo per la dilla Compagnia de comuni consensu Theodoro, e Restore de la Compagnia, lo quale mi haverò tenere conto, e ragione de dilli denari, e Libri, e Ciste, e finalmente d'ogni denari, li quali perveniranno in utilità de la Compagnia, e quelli serarò, e partirò, e pagarò, e spenderò secondo strà expediente, e così la prefata Compagnia è contenta, che per mia fatica, & bonoranta habbia in dono uno Volume d'ogni Volume, che serà per la Compagnia stampito.

cepisse ex nunc, cum pacto, ut instruantur quatuor Torcularia, & perpetuo exerceantur; & si quis de Societate in causa esset cur dicta quatuor Torcularia, propterea negligentiā, vel malitiā nequirent omnia exerceri, intelligantur illis is, vel illi Societate privati, & amittant omnem pecuniam, rem, & jus, quod haberent in dicta Societate, & rei sint de perjurio.

Item dicti omnes quinque Socii volunt, & statuunt, quod pretium locationis domus, in qua impressio Librorum fiet, solvatur communibus sumptibus, juxta id, quod honestum videbitur Societati.

Item volunt, & statuunt omnes Socii, lucrum, quod proveniet ex dicta Arte Impressoria, dividatur hoc modo, & formā: nimirum tertia pars detur dicto Magistro Antonio, & duæ alie tertie partes æque dividantur inter alios quatuor Socios, idest Dominum, Presbyterum Gabrielem, & Magistrum Collam, & me Gabrielem, & Dominum Petrum Antonium.

Item omnes Socii volunt, & statuunt, quod dictus Magister Antonius teneaturolvere, de tertia parte lucri ad ipsum spectante, omnem pecuniam, quæ erogatur ab aliis quatuor Sociis, in faciendis Torcularibus, & Characteribus, & quod pecunia, quæ erogabitur in aliis sumptibus, deficiatur ex Libris, qui venduntur communiter.

Item volunt, & expressè conveniunt dicti omnes Socii, quod dicta Societas perduret usque ad tres annos proximi futurus, nec usque ad illum terminum infringi possit neque, in toto, neque ex parte, nisi in casu magna necessitatis ob casum fortuitum, quod inevitabiliter contingente, volunt, quod, integrā Societate rescissa, unusquisque repetere possit ejus partem, & consensui tam rem, quam pecuniam, secundum id, quod invenietur in Societate: & si contingeret, unum tantum, aut duos, vel tres recedere à Societate, volunt, ut ipsis fiat solutio, sicuti supra dictum est; alii verò quatuor, vel tres, vel duo, teneantur permanere simul, & servare Societatem, his eisdem Pactis, novolque Socios accerere, vel non, prout ipsis videbitur.

Item volunt predicti Socii, & verè decernunt, quod omnis pecunia Societatis, & omnes Libri, & Scripture, statim ac erunt impressæ, & ita pariter quælibet alia res, quæ ad Societatem pertineat, tradantur ex integro, & deponantur in manibus, & custodia mi Gabrielis Paveri de Fontana, electi à dicta Societate de comuni consensu in Theaurarium, & Restorem Societatis; ego verò tenebor habere rationem dictæ pecunie, Librorum, & rerum, & similiter omnis pecunie, quæ perveniet in utilitatem Societatis, illamque servabo, distribuo, solvam, & infusam, prout expediet; quapropter predicta Societas vult, quod in mei laboris remunerationem, dono sociis unum Exemplar uniuscujusque Voluminis, quod per Societatem imprimetur.

Item

Item

Item voleno ditti Compagni esser intexo, che Messier Pedro Antonio non sia tenuto, ni obligato mettere più che Ducati cento preditti in la Compagnia per fare lavorare li ditti quattro Torculari, nisi in casu magna necessitatis, ut supra, e che li ditti cento Ducati, & ogni altro denari, che seranno messi per mantenere la Compagnia, restano e stiano in la Compagnia fino a l'ultimo anno de la Compagnia, nel quale anno ultimo se cominciaranno a pagare o de denari, o de robba, come se trovarà essere in la Compagnia.

Item ditti Compagni voleno essere intexo, che non se possa stampare alcuno Libro, ni altra Scriptura, ni a li Stampatori mettere alcuno premio, senza plenaria concordia, e volontà de tutti li preditti Compagni.

Item voleno ditti Compagni essere intexo, che, se accaderà bisognare correggere, o fare, o correggere alcuno Libro, o Scriptura, per far lodevole opera, sarà provisto a la fatica del Correttore de uno, o doi Volumi stampati, secondo la fatica; & accadendo a scrivere alcuna Opera, per fare Opera più degna, se proverà al Scriptore de la mercede sua secondo vorrà la honestà; e lo dicto Scriptore torà in pagamento tanti Volumi stampati in la pretio sarà taxato a li Libri.

Item ditti Compagni voleno essere intexo, che se segnerà secreta la Compagnia, e tutti li Libri, che se stamparanno, s'no parerà a ditti Compagni; e che non se acceptarà alcuno Compositore, ni Stampatore, ni altro Lavoratore, senza sacramento de esser fidele, e serrato a la Compagnia de quanto ghe sarà comandato.

Item ditti cinque Compagni voleno espressamente esser intexo, che non sia alcuno de li Compagni, che ardisca, ni presuma havere intelligentia cum alcuni altri Mastri de Stampa, o che facessi stampire, ni a quelli dare alcuno adjuto, ne favore, ne consilio, ne ricordo, ni in ditti, ni in falli, ni in segni, ni in cegni, ni in alcun altro modo de Lettere, de Inclusioni de stampire, de correggere, de imprestare Libri, ni de fare imprestare, ni per alcuna altra via, che resultasse in danno de la presente Compagnia, e che niuno possa fare stampire Libri per altri Stampatori ni in Milano, ni fora de Milano, senza expressa licentia de la Compagnia; e quando Messier Pedro Antonio, o altro de li Compagni volessi fare stampire per sua specialità uno, o doi Volumi, e non più, sia obligato primo havere ricorso a li Compagni, e vedere de accordarse cum loro, pagando quello sia bonetto, e per loro fare stampire tali Volumi; e quando cum loro non potessi havere accorda, gli sia licito fare stampire ditti Volumi tantum per altri Stampatori o in Milano, o in Parma, o dovà ghe parerà.

Item ditti Compagni voleno essere intexo, che, finiti li anni tre de la Compagnia, che esistono sia in sua libertà, e che niuna se intendà essere Compagnia se non de amore, e che

Tom. I.

li

Item volunt ditti Socii, & statuunt, quod Dominus Petrus Antonius non teneatur ponere pluiquam centum Ducatos predictos in Societate, causā exercendorum quatuor dictorum Torcularium, nisi in casu magne necessitatis, ut supra, & quod dicti centum Ducati, & quaelibet alia pecunia, quae erogabitur ad conservandam Societatem, permaneat in Societate usque ad postremum eiusdem annum, quo incipiet solvi Sociis aut pecunia, aut res, iuxta id, quod invenitur in Societate.

Item ditti Socii statuunt, quod nequeat imprimi aliquis Liber, nec aliqua Scriptura, nec impressis decerni aliqd pretium, absque plenario consensu, & voluntate omnium predictorum Sociorum.

Item volunt ditti Socii, & statuunt, quod, si opus erit corrigere, aut corrigi facere aliquem Librum, aut Scripturam, ut opus laudabi sit, consulatur labori Correctoris, uno aut duobus Voluminibus impressis, pro merito laboris; & si necesse sit aliquod Opus excubere, ut illud dignius sit, detur Scriptori merces, secundum id, quod honestum erit, & dictus Scriptor pro solutione accipiet tot Volumina impressa, eo pretio, quod Libris erit appositum.

Item ditti Socii statuunt, secretam tenendam esse Societatem, omnesque Libros, qui imprimentur, donec ita videbitur dictis Sociis, & quod non excipietur aliquis Compositor, neque Impressor, neque alius Artisanus, nisi iurabit se fidelem, & secretum fore Societati circa omne id, quod ipsi iubebitur.

Item ditti quingque Socii expressè conveniunt, ut nemo ex ipsis audeat communicare cum aliis Typographis, aut quibuscumque aliis, qui eandem artem exerceant, neque illis auxilium aliquod prestare, nec favorem, nec consilium, nec monium, dicto, facto, signis, nutibus, neque ullo alio modo, Characteribus, Atramento, imprimendo, corrigendo, mutuo dando Libros, nec eos mutuo dari faciendo, nec alia quolibet via, quae perniciose esse possit huic Societati, & quod nemo valeat Libros imprimendos curare per alios Typographos, nec Mediolani, neque extra eandem Urbem absque expressa facultate Societatis; & si Dominus Petrus Antonius, aut alter ex Sociis, vellet specialiter imprimi facere unum aut duo Volumina, & nihil plus, teneatur in primis monere de hoc Socios, & curare, ut simul conveniant, solvens eisdem id, quod honestum est, & eisdem imprimendos tradere ita Volumina; quod si cum eisdem convenire non possit, tunc ei permittatur imprimi facere dicta Volumina tantum, ab aliis Impressoribus aut Mediolani, aut Parmae, aut ubicumque ipsi videbitur.

Item ditti Socii statuunt, quod elapsis tribus annis Societatis, unusquisque sui juris sit, & nulla Societas amplius perdurare intelligatur, nisi mutui amoris, & quod Torcularia, & Characteres juris sint predicti Magistri Au-

III

tonii

CCCC

li Torculi, e Lettere remangano per soi proprii a Meistro Antonio predetto, havendo satisfatto integramente a la Compagnia, come è ditto de sopra.

E così co'l Nome de Dio Omnipotentis, e de la beata Vergine Maria, e de tutta la Corte del grande Cielo li prefati cinque Compagni promettino cum juramento, & hanno promesso, talis manibus Scripturis, l'uno a l'altro, e l'altro a l'uno, e tutti insieme inviolabilmente attendere, e servare, e mantenere ogni cosa, la quale se contiene in li suprascritti Capitoli intusi, & in parte, & a quelli in nuna parte contrasfare, ni contravenire sotto pena de perjurio, e de perdere ogni denaro, e roba, e ragione, che havessino in dicta Compagnia.

In fide de le quale cose io Gabriel de consensu Partium bo scripto, e sottoscritto de mia mano propria li prefati Capituli, solli in Milano in la Parochia de Santa Maria Pedone die vicesimo mensis Maji MCCCCLXXsecundo.

Subscript. Ego Gabriel Paverus de Fontana prefata Capitula manu propria scripsi, & subscripsi, & ea confirmavi, & cum sacramento confirmo.

Io Prete Gabriel de Orsonibus de Cremona bo sottoscritto li prefati Capituli de mia mano propria, e quelli haverò rati, e firmi, & ita juro, & juravi.

Ego Cola Montanus Bononiensis subscripsi prefata Capitula manu propria, que rata, & firma habeo, & habeo, quod ita juro, & juravi.

Ego Petrus Antonius de Burgo, dictus de Castillione, prenominate in dictis Capitulis, habeo rata, & firma omnia suprascripta, & ita observare juravi, & in fidei premissorum me subscripsi &c.

Io Meistro Antonio Zaroto da Parma bo foto scritto questi Capituli de mia mano propria, li quali juro havere rati, e ferme.

Quare dictas Partes promiserunt &c. sub dicta pena &c.

Et ulterius sub refectione &c.

Renuntiando &c. Quare omnia &c.

Actum ut infra proximè.

Postea verò die suprascripti suprascripti superius nominati, & Nicolaus de Bruguis, dictus de Castillione, filius quondam Domini Johannis Portæ Orientalis, Parochie Sancte Marie ad Passarellam Mediolani ex una alia,

Fecerunt infrascripta Pacta &c.

Capituli, Pacti, e Conventiones fassè tra Meffere Pedro Antonio de Burgo, ditto de Castillione, e Niccolao suo fratello per una parte, e Meffere Prete Gabriel de li Orsini de Cremona, e Meffere Cola Montano, e Meffere Antonio de Parma, e mi Gabriel Paverus de Fontana per l'altra parte, in questo modo, e forma.

Primo, li dicti quattro Compagni Meffere Prete Gabriel, e Meffere Cola, e Meffere Antonio, e mi Gabriel siamo contrati, che li predetti duo fratelli Meffere Pedro Antonio, e Niccolao possano fare lavorare tre Torculi, e più quanto vorranno, e stampire Libri, dumtaxat in Jure Civili, & in Medicina, & in Jure

Cano-

tonii, dummodo ipse ex integro satisfecerit Societati, sicuti supra dictum est.

Anque ita in nomine Dei Omnipotentis, & Beate Virginis Marie, & totius Curie Collectis, predicti quinque Socii promittunt, cum juramento, & promiserunt talis manibus Scripturis, unus alteri & alter uni, & omnes simul inviolabiliter servare omne id, quod continetur in suprascriptis Capitulis, in toto, & in parte, eisque nulla ex parte refragari sub pena perjurii, & amissionis cujusvis pecunie, rei, & juris, quod haberent in dicta Societate.

In quorum fidem ego Gabriel de consensu Partium scripsi, & subscripsi mea manu propria prefata Capitula, facta Mediolani in Parochia Sancte Marie Pedonis die vicesimo mensis Maji MCCCCLXXsecundo.

Subscript. Ego Gabriel Paverus de Fontana prefata Capitula manu propria scripsi, & subscripsi, & ea confirmavi, & cum sacramento confirmo.

Ego Presbyter Gabriel de Orsonibus de Cremona subscripsi prefata Capitula mea manu propria, & illa habeo rata, & firma, & ita juro, & juravi.

Ego Cola Montanus Bononiensis subscripsi prefata Capitula manu propria, que rata, & firma habeo, & habeo, quod ita juro, & juravi.

Ego Petrus Antonius de Burgo, dictus de Castillione, prenominate in dictis Capitulis, habeo rata, & firma omnia suprascripta, & ita observare juravi, & in fidei premissorum me subscripsi &c.

Ego Magister Antonius Zarotus de Parma subscripsi ista Capitula mea manu propria, que juro habere rata, & firma.

Quare dictas Partes promiserunt &c. sub dicta pena &c.

Et ulterius sub refectione &c.

Renuntiando &c. Quare omnia &c.

Actum ut infra proximè.

Postea verò die suprascripti suprascripti superius nominati, & Nicolaus de Bruguis, dictus de Castillione, filius quondam Domini Johannis Portæ Orientalis, Parochie Sancte Marie ad Passarellam Mediolani ex una alia,

Fecerunt infrascripta Pacta &c.

Capitula, Pacta, & Conventiones iniit inter Dominum Petrum Antonium de Burgo, dictum de Castillione, & Nicolaum ejus fratrem ex una, & Dominum Presbyterum Gabrielem de Orsonibus de Cremona, & Magistrum Collam Montanum, & Magistrum Antonium de Parma, & me Gabrielem Paverum de Fontana ex alia parte, hoc modo, & forma.

Primò, dicti quatuor Socii, Dominus Presbyter Gabriel, & Magister Colla, & Magister Antonius, & ego Gabriel consentimus, quod predicti duo fratres Dominus Petrus Antonius, & Nicolaus possint exercere tria Torcularia, imò plura, si ita velint, & imprimere Libros dumtaxat in Jure Civili, & in Medicina, & in

Jure

Canonico, e Maestro Antonio prometti, & hanno promesso fare lavorare delli tre Torculi, tenendoli in ordine de Lettere antiche, e moderne, e de Inchiostro, e de quanto bisognerà, pagando tamen delli doi fratelli ogni denari necessarii in due li Torculi, e Lettere, & Inchiostro, & ogni altra cosa necessaria a tale impresa.

Item pagando Papyro, e Charta, che bisognerà per stampare, pagando lo Salario de Compositori, e Stampatori, demum pagando ogni spesa necessaria.

Item pagando la metà de la Pifone de la Casa, dove se lavorerà cum delli Torculi.

Li delli doi fratelli Messier Pedro Antonio, e Nicolò promittano, & hanno promesso libere, & ex certa scientia dare la quarta parte del guadagno, che se farà del Laboratorio de delli tre Torculi, deductis expensis, le quale se intendano in questa forma, che li delli doi fratelli d'ogni Libro stampati cum delli tre Torculi in Lettera antiqua, o moderna, li quali saranno venduti, primo, & ante omnia possano torre de comuni li soi denari, quali baverano spesi in Papyri, e in Charta, & in Inchiostro, e in Compositori, & in Stampatori, & in altre cose necessarie, salvo in li Torculi, e Lettere, quibus habitis liberè postea, & sine ulla exceptione, daranno la quarta parte del resto integramente alli predicti quattro Compagni, cio è del precio se venderanno delli Libri; ita & taliter, che Libri non se possono dividere, nisi el precio se venderanno.

Item delli doi fratelli promittano, & hanno promesso donare de presenti alli predicti quattro Compagni Ducati venticinque, quali ex nunc delli quattro Compagni confessano baverè recepti presentialiter.

Item delli fratelli promittano, & hanno promesso donare uno Volume d'ogni l'olume chi se stampirà a ciaschuno de li quattro Compagni, cioè uno a Messier Preyto Gabriel, & uno a Maestro Colla, & uno a Maestro Antonio, & uno a mi Gabriel, & uno per uno a delli fratelli, li quali non se possono vendere a minore precio, che se vendirà a li altri.

Item li predicti fratelli promittano, & hanno promesso far lavorare li soi Torculi tri cum li altri quattro Torculi de la Compagnia in una Casa, e loco medesimo, & non in altro.

Item promittano, & hanno promesso, che tutti li denari, quali spenderanno in li Torculi, e Lettere, e li altri instrumenti necessari a stampare, staranno morti fino al fine de anni tre proxime futuri, fino al quale tempo duraranno li presenti Capituli, e Pacti; & tuoc, cioè quando sarà lo fine de tre anni, sono contenti lassare ad Antonio predicto tutti li Torculi, e Lettere, quali se trovaranno baverè, per quello precio, che all' ora saranno estimati valere per Persona da bene, e perita de Arte.

Item

Jure Canonico; & Magister Antonius promittit, & promittit exercere tria dicta Torcularia, eadem servans instructa Characteribus antiquis, & recentibus, Atramento, & omni eo, quod opus erit, solventibus tamen dictis duobus fratribus omnem pecuniam necessariam, in condendis Torcularibus, & Characteribus, & Atramento, & facienda qualibet alia re ad hoc opus necessaria.

Item solventibus Papyrum, & Chartas, quae necesse erunt ad imprimendum, solventibus insuper mercedem Compositorum, & Impressorum, demum solventibus omnes sumptus necessarios.

Item solventibus medietatem pretii locationis Domus, in qua dicta Torcularia exercantur.

Dicti duo fratres Dominus Petrus Antonius, & Nicolaus promittunt, & promittunt libere, & ex certa scientia, dare quartam partem lucri, quod proveniet ex Opere dictorum trium Torcularium, deductis expensis, quae ita intelliguntur, quod dicti duo fratres ex omni Volumine impresso per dicta tria Torcularia, Characteribus antiquis, aut recentibus, quod vendetur, primo, & ante omnia possint desumere de communis eorum pecuniam, quam insumpserint pro Papyro, & Chartis, & Atramento, & Compositoribus, & Impressoribus, aliisque rebus necessariis, exceptis Torcularibus, & Characteribus, quibus habitis liberè postea, & sine ulla exceptione, dabunt quartam partem reliqui integre praedictis quatuor Sociis, idest pretii, quod vendetur dicta Volumina, ita & taliter, quod ipsa Volumina non possint dividi, nisi pretium, quo illa venduntur.

Item dicti duo fratres promittunt, & promittunt dono dare de presenti, praedictis quatuor Sociis Ducatos vinctiquaque, quos ex nunc dicti quatuor Socii profitentur recepisse presentialiter.

Item dicti fratres promittunt, & promittunt dono dare unum Exemplar cujuscunque Voluminis, quod imprimetur, singulis quatuor Sociis, hoc est unum Domino Presbytero Gabrieli, unum Magistro Colle, unum Magistro Antonio, unum mihi Gabrieli, & unum singulis dictis fratribus; quae Volumina vendi non possint minori pretio, quam quo aliis venduntur.

Item praedicti fratres promittunt, & promittunt exercere tria eorum Torcularia, una cum aliis quatuor Torcularibus Societatis, in una eademque domo, & loco, & non in alio.

Item promittunt, & promittunt, quod omnis pecunia, quam insument pro Torcularibus, Characteribus, ceterisque instrumentis necessariis ad imprimendum, nullius usus remaneat usque ad finem annorum trium proximi futurorum, usque ad quod tempus durabunt praesentia Pacta, & Capitula; tunc autem, idest cum elapsum fuerit dictum triennium, consentient relinquere Antonio praedicto omnia Torcularia, & Characteres, quae tunc aderunt, eo pretio, quo tunc aestimabuntur à Viro probo, & Artis perito.

Item li ditti fratelli promettino, & hanno promesso non fare precio alcuno a Libri stampati, ne quelli vendere, nisi prius ne habuerint solito notitia alli ditti Compagni.

Item li prefati quattro Compagni promettino, & hanno promesso alli ditti doi fratelli, che non lavorarano cum li quattro Torculi, ne con altri, ne daranno ajuto, soccorso, favore, ni consilio ad alcuna altra Persona, per far lavorare alcuna Opera in le tre dille facultà, cioè in Jure Civili, in Jure Canonico, & in Medicina, senza licentia expressa, e consentimento de ditti fratelli.

Item tutti li preditti Compagni insieme promettino l'uno a l'altro, e l'altro a l'uno, favorire, & ajutar se quanto serà possibile, & honesto; e voleno, che li presenti Capituli, e Parliti durano tantum fino ad anni tre proximi futuri, li quali sùnti, intendano la Compagnia essere finita.

Item, che jurano de observare, & quando se ritrovasse, che facessero lavorare in dille tre facultate in ratione Civile, Canoniche, e Medicane, che codeno in pena de perjurio, & de perdita de tutte le Opere, se faranno in dilla facultate per loro, & etiam de Ducati ducento per castellano contrasfarà, li quali sùnto applicati a ditti fratelli da Burgo, seu de Brugnis, ditti de Castillione.

Quare promiserunt &c. sub dicta pena &c. & ulterius &c. sub refectione &c.

Actum in domo habitationis prefati Domini Magistri Gabrielis, sita, ut supra, prefatis Baptista de Cermenate, & Francisco de Gallis Mediolani Pronotaribus.

Testes Michael de Petrosini de Cosignola, filius Domini Francisci, Portæ Orientalis, Parochie Sancti Georgii ad Putheum album; Aluissius de Rozis, filius quondam Domini Antonii, habitator Loci de Caxorate, Terra per se, inter Mediolanum, & Papiam, notus; & Magister Beltramus de Cattancis de la Bareta, quondam Domini Petri, Portæ Verceilianæ, Parochie Sanctæ Mariæ Pedonis Mediolani, omnes idonei, vocati, & rogati.

Item ditti fratres promittunt, & promiserunt, nullum pretium decernere Libris impressis, nec illos vendere, nisi prius de hoc monuerint dictos Socios.

Item prefati quatuor Socii promittunt, & promiserunt dictis duobus fratribus, se nec adhibituros quatuor eorum Torcularia, nec alia, neque praestituros esse auxilium, favorem, neque consilium danuros cuiquam alteri, ob imprimendum aliquod Opus in dictis tribus facultatibus, hoc est in Jure Civili, in Jure Canonico, & in Medicina, absque expressa facultate, & consensu dictorum fratrum.

Item omnes predicti Socii invicem pollicentur, unus alteri, & alter uni, sibi favere, & succurrere quantum fieri poterit, & honestum erit; & volunt presentia Capitula, & Pacta vim suam habere tantum ad tres annos proximi futuros, quibus elapsis intelligatur Societas esse soluta.

Item jurant hæc Pacta servare; & si quis esset, qui aliquid imprimi faceret in dictis tribus facultatibus, hoc est in Jure Civili, Jure Canonico, & Medicina, incidat in poenam perjurii, & amissionis omnium Operum, quæ ab eisdem imprimerentur in dictis facultatibus, & etiam Ducatorum bidentum pro unoquoque, qui contrafaciet, qui Ducati applicentur predictis fratribus de Burgo, seu de Brugnis, dictis de Castillione.

- » Ego J. C. Johannes Angelus de Custodibus filius Nob. D. Physici
 » Joseph Angeli olim J. C. C. G. Antonii Francisci P. R.
 » P. S. Euphemie Inus Mediolani, publicus Apostolica, Imperialique autoritatibus, & de Collegio Curie Archiepiscopalis Mediolani Notarius, & Antiquarius, superscriptum
 » Instrumentum Conventionum rogatarum per qu. D. Josephat de Corbetta qu. D. Renini publicum Mediolani Notarium, cujus Imbreviaturæ extant penes D. J. C. & C. G. Carolum Antonium Perum, de verbo ad verbum fideliter,
 » & diligenter dictavi, concordavi, & in fidem premissorum indubiam me subscripti &c.

ANNO MCCCCLXXIII.

Num. I.

Ante Synonyma Simonis Genuensis.

*Domino suo precipuo Domino Magistro Campano domini papa Capellano Canonico Parisiensi
Simon infimus Subdiaconus se ipsum (a).*

EX debito Opusculum jam dudum à vobis postulatum, quasi aliquid utile continens, cum quanta potui diligentia qualitercumque ad finem usque perductum ingenio vestro dirigere censui iudicandum, &c, si supplici rogatus detur auidacia, etiam corrigendum: dummodo tamen Philosophiæ culmen ad huiusmodi vilia non dedigneretur descendere; nec certe mihi deest ab imperio vestro præsumptio, nam vos ipsi hoc ipsum mihi iussistis; magnam enim in eo partem vestram sentio, ut si calumniabile, quicquam continet: non minus vobis, quam mihi habetis ignoscere; cognoscebatis namque cui imperatis; porro si aliquid utile continet, vobis adscribendum est; possessio enim nostra est Opus, & Auctor. Subscripta præfatio non vobis, ut vobis dirigitur; sed ut ceteris si libet, & ut libet in publicum dirigatis.

Num. II.

Ante Clavem Sanctæ ejusdem Simonis Genuensis.

*Venerabili viro Magistro Simonem Genuensem Domini Papæ Subdiacono, & Capellano, Canonico
Rothomagensi amico suo Carissimo tanquam fratri, Campanus (b) ejusdem
Domini Papæ Capellanus, Canonicus Parisiensis salutem,
& quicquid est optabile sanæ menti.*

GRANDE donum nuper à caritate vestra recept per religiosum Virum Priorem de Pavano, quod fuit à me cum tanta jucunditate receptum, cum quanto desiderio fuerat diutius expectatum; misistis enim mihi clavem sanitatis, sine qua non viget apud Latinos ars de ingenio sanitatis; ego enim sic vestrum librum intulavi: *Clavis sanitatis, elaborata per Magistrum Simonem Genuensem Domini Papæ Subdiaconum, & Capellatum, Medicum quandam felicis recordationis Domini Nicolai Papæ quarti, qui fuit primus Papa de Ordine Minorum.* Quippe quemadmodum per clavem est ingressus in domum, ita per librum vestrum est ingressus in cognitionem curarum ægritudinum: nam per ipsam inveniuntur res usibus humanis ad hanc curam necessarie, sicut in domo per clavem aperta inveniuntur res utilis humanis accommodæ. Sed in magnam admirationem mihi venit præfati libri editio, in quo continetur rerum, de quibus agitur, utilis valde distinctio, & doctorum irrefragabilis certitudo; & quamvis apud vos sit librorum multitudo copiosa, singulare tamen domum Dei reputo, quod ea per vos cum tanta convenientia per invicem copulari (*copulantur*). Non est igitur ejus utilitas occultanda, ne meritis fiat similis servo nequam, qui talentum receptum à domino suo abiens fodit, & abscondit sub terram, præsertim cum Veritas ipsa dicat, omni petenti te tribue, nec absconde, quia nihil habemus, quod ab ipsa illa veritate non acceperimus, dicente Apostolo, quid habes, quod non accepisti? nec timeas si liber vester procedit in lucem, quoniam totus luctus est, & tenebræ in eo nullæ sunt. Et qui forsitan nictetur aliquid ejus infringere, cadet sub rubore telluris indurctorum. Gaudete igitur, carissime, de magno, vigilique labore, quem pro illius Operis compilatione portastis: latinatatem quam docuistis exercere pernecessarium ingenium sanitatis: circa quod versatur tota medicæ scientia, quia sicut ars non habet effectum, si non artifex habeat convenientia instrumenta, sic nec medicus sanare potest, si non habeat rem, quas in lucem posuistis, pleniorum notitiam.

Num.

(a) Satis de hoc Autore, ejusque Libris differri in Bibliotheca Literaria ad annum MCCCCLXXIII. Id enim scripsimus, quod in Operis exordio hanc ipsi præfatus, videlicet non medico liberos concinnavit fuisse hoc Opusculum, sed peritiam XXXV. annorum studio, ut proficuum foret tum Medicis ad opportuna pharmaca proponenda, tum ægris, quorum vita periculum ex eorumdem ignorantia immineret. Siquidem, cum Medicinarum simplicium, ciborumque multa præcipua vocabula, quædam à Græcis, quædam vero à Arabica lingua desuissent, novissimum, quemquam Latine, & accurate informatum debita fuit, non tam accedat, pro salubri remedio ab imperiti hominum viris consilium præstitit. Proinde Campanus hujus Libri utilitatem perpendens, eundem appellandum censuit *Clavem Sanitatis*, ob congruentiam, quam præbuit in illius Ejusdem Lectori inveniet.

(b) Quis foret ille Campanus, quem ista veritas vehementer præsequitur Simon Genuensis, ut illum Philosophiæ cultus vocaret, incertum explorare nec valui. Rudius Fæderica de insigni hoc Viri plura edocuitur.

Num. III

Ante Ifagogicam Libellam Augustini Dati in Eloquentiae praecepta.

Bonus Accursius Pisanus (a) *Salutem dicit plurimam Magnifico Equiti aurato & sapientissimo, ac primo Ducali Secretario Ciccho Simonete.*

Quoniam semper sum arbitratus, quæ ex Cicconis Libris, aut ex alijs Latinæ eloquentiæ Principibus apta, deque brevitate excerpta sunt, ea ad bene, ornateque dicendum maximo esse utili; propterea quæ ab Augustino Dato, Viro & docto, & laudando, circa dicendi elegantiam literis sunt mandata, imprimendum curavi. Nec enim nostræ tempestatis viri, qui facundia carent, negligendi sunt, sed eo majore habendi in laude, quo laboribus suis ceteris minus doctis non mediocriter conducunt. Verùm cum in eloquentia fœtali quædam, non focus ac Stella, videantur elucescere: idcirco pulcherrimum hunc erudit Viri libellum, quoad ejus fieri poterit, correcti, atque emendavi, quo ita ejus similes filij tui libris in dicendo valeant. Nam hæc quoniam in primis veluti selecta sunt ex Cicconis vel Libelli, vel Orationibus, maximo eis & adjumento futura sunt, & ornamento. Nec enim te latere debet, quantum Vir ille hac ætate laudetur ab omnibus, præsertim à Viris & doctis, & disertis. Hæc igitur propterea ad te scripsi, quoniam & eloquentissimus sis, & ingenio splendidissimo, & cui etiam ipse vehementer afficior; ob eamque rem mei officii esse censui, ut is effectus, per quem ceteri hoc meum studium minime ignorarent. Vale. o præsidium, & dulce decus meum.

ANNO MCCCLXXIV.

Num. IV.

Ante Apollinaris Offredi expositionem in libros Aristotelis de Anima,
impressam Mediolani hoc Anno.

Apollinaris Offredii (b) *Cremoneusis* fas tempestate *Illustris* & *Philosophi*, & *Medici*
Prefatio in libros Aristotelis de Anima ad Illustrissimum Philippum Marium
Mediolani Ducem &c. feliciter incipit.

Indum animo volveram, invicissimè Princeps Philippe Maria, ut qui & tuus essem, in initio natus, & sub tunc ditiosis umbra defensus, auctus, illustratus viverem, & heroicis tuis virtutibus, ac rebus gelis maximè tangerer; quidnam esset munus apud me posset, quo vel semel in omni vita pro te maxime accessibus, ac meritis tuis, & filium, & amicum apud te meum declararem. Ac mihi exteriora hæc, & fortune bona, quæ plerique maximi faciunt; cum vel pro usu quovis ita essent angustissima, ut ex his nihil videretur magnitudinis tui dignum, rectius me ad ea, quibus ab ætate interveram, & animi, & doctrine bona, meque tibi cum haud ingratissimum facturum, si tibi aliquid ex fructu studiorum, quibus & Physicis, & Philosophicis literis auritus sum, hoc tempore consecrassem, existimavi: Nam ex copia, quæ cuicque est, non ea, quæ longè ab illi, fieri officiosè facillè potest. Quod quidem qualescumque futurum sit, si par non erit illustrissime gloriæ, felicitatiq; tuæ, divitiis virtutibus, boni tantum consulas oro; eique, non ex suavi donante sua, fortuna, imò ex affectu, devotione, fide, pretium ac pondus adjuvas, ac tua dignum auctoritate perficias. Nam ego satis intelligo, quicquid excogitato, cum plus etiam, quam, possum incuburo, vix fore idoneum, quod tuum sub iudicium legatur, & in tuarum alarum umbra delitescat. Felino igitur, ac donandam, inscribendamque tuo excellentissimo nomini consilio recentem interpretationem in ea, quæ de Anima sunt ab Aristotele conscriptæ volumina, per otia multarum vigiliarum, ac laborum à me deductam, nuperimque, absolutam, ac nonum editam. Nam cum illustrissimum nomen tuum seculo jam & consiliorum, & rerum clararum gloria percelleret, pro ea etiam, quæ omnis mortalis, magnificentia,

(a) *Proclamação Beneditina mensorum, ob praestitam fidei aciem facilius promovenda sedulam operam, inferius Literarum*
Holmiae ad ann. MDCCLXXV, Graui & Gellio Strömberg, cujus nomen non tam ignoti praesentia, autemq. e.
integritate, quam amore & protutiois erga Literas, Vindicat doctrinae insignes, tunc criticisimam, apud succedentes
omnes potiores Medietates Literarum atque in vortile manebit.

(b) Inquis hinc in quibusdam libris quod in eadem editio non fuit. Franciscus Arfides in J. Voluntine Censorio.
Litteras: Ego quocumque ad domum MICCCCLXXX. novissima addidi, quae ejusdem memoriam illustrent. Alerius
Offendi Censorioque, nomine Ferri, eamque Episcopum, tam elegantem, in huiusmodi ejusmodi nostri de Mayo ad eadem
Littera super J. quae natus, f. de Flaminio, inveni. Papae anno MICCCCLXXXVIII. VIII. Junii per Gispertum de Bal-
dovino. Hoc addidit placuit, cum memorata Arfides, qui eadem hoc testis, ejusdem hanc signaverat.
Quod Gispertus in eadem Episcopum, f. de Flaminio, inveni. Papae anno MICCCCLXXXVIII. VIII. Junii per Gispertum de Bal-
dovino. Hoc addidit placuit, cum memorata Arfides, qui eadem hoc testis, ejusdem hanc signaverat.
Episcopum Laudivertum de Flaminio, inveni. Papae anno MICCCCLXXXVIII. VIII. Junii per Gispertum de Bal-
dovino. Hoc addidit placuit, cum memorata Arfides, qui eadem hoc testis, ejusdem hanc signaverat.

tia, vi, providentia, & benignitate praeclata, praestantissimum, ac maxime omnium naturalium illustre, necessariumque & studiorum, & literarum, de Anima genus, ut Aristotelis placet, ipsi nomini tuo dedicare constitui; ut qui pro divina tua sapientia, ceterisque virtutibus universis, & horum, & reliquorum studiorum cultoribus ac sectatoribus propitius, ac beneficus omni saeculo fuisti, eique praecipue de me, saltem aliquid duraturae laudis ad immortalam tuam gloriam adjungas. Tuo enim exemplo, tuis auspiciis ingens bellum sum ingressus adversus omnes, qui non Christiane de Philosophia sensissent, maxime contra Catholicam pietatem in *de Anima* Libris commentarii sic essent, ut oporteret, ipsis auctoribus, à nostra religione discrepantem esse Philosophiam. In hoc igitur Opusculo, quod bipartitum facere commodius est visum, ut in Aristotelis verborum explanatione pars una vericaretur, altera quaestiones, ac dubitationes difficiles de Anima dissolveret, decrevi pro Fidei nostrae vero, solidoque cultu, omnem Christianorum sentiam, ac doctrinam, opiniones omnes, quas Orthodoxi reliquerunt, pro virili mea tueri ac sistere, naturalibusque locis ratas & invincibiles reddere, nec sum in ea re permagnam Averrois verius opinionem, totaque saeculari florentem sententiam, qui suis in commentis, ut aperte colligitur, insectum Fidei nostrae tulit explanationem, quam validissimis adjumentis apparentem maxime effecit, qua ex re plurimi, aut ejus Philosophi auctoritate devicti, aut apparentibus ejus rationibus deterrenti, despiciere visi sunt in opprobrium nominis, & detrimentum animae sempiternum. Ad hoc tamen tam grave bellum, adeoque periculosam audaciam, & meis viribus imparem, tam reverende hujus Philosophi gravitati hac in parte adversandi, quem in ceteris ferè summum, ac divinum auctorem habui (Aristotelem semper excipio), quamquam & veritas in primis ipsa me vocabat, & aiebat conscientia, fiduciam non parvam ex eo assumpti, quod tibi Christianissimo Principi rem me gratam ac probatam facturum arbitrabar, si ex hac te multorum impietatem ludificassem, qui sententiam illius, invisit plerumque, simplicium animos polluant, infamantque neficientes. Itaque sum audientior factus ipsi Averro adversus fieri, nec numero aut majestate sum deterrius eorum, qui cum essent errore imitati; quoniam quas potui argumentationes firmissimas instruxi, quod salubris illa sententia, quam de Anima humana discipuli veritatis artubissent, evidentissime lucret, non Theologicis tantum vallata sermonibus, sed & naturalibus insuper adjuncta, & defensa principiis. Accipe igitur, eminentissime Principum, has meorum studiorum quasi primicias in unum tibi aliquot annos refoctas, ac demum sub tuae devotione majestatis editas in lucem, tametsi praestantiae tuae perexigui sunt habendi labores mei, nisi, ut antea quoque dixi, ex clementia tuae celsitudinis dignatio quadam accesserit, pro auctoris in te animo dedissimio. Cape tamen & studia mea, sortinas, liberos, famam, dignitatem, vitam denique meam, ut sedulo antehac, sic deinceps, & in finem commissum tibi esse patere.

Num. V.

Ante Georgii Trapezuntii de Partibus Orationis ex Prisciano Compendium (a).

DE Partibus Orationis brevi compendio, Andrea fili, ad te scribere constitui. Nam cum viderem Latinam linguam his junioribus Grammaticae Magistris correre, nihil earum nugarum, quas illi docent, tenello ingenio tuo proponendum putavi: etenim si quae à pueris nobis dicuntur, ea facile ad senectutem perveniunt, non est negligenda haec aetas, nec oblivione digna sunt tradenda, sed quae non poeniteat aetate grandiores à puericia percepisse. Quae cum ita sint, neque Prisciani exquisita volumina pueris danda videantur, Compendium ex eo non parvo labore confecimus: quod si memorae tradideris, optimos profectò fructus, uberiorisque concipies. Nam ut agriculae nisi semina curiose delegerint, agrumque probe coluerint, tempore messis luceant necesse est: sic nisi quis rodem animum bonis regulis, Auctoribusque imbuerit, major aetate meter ignorantiam. Qua in re si mihi cum primùm docere impulsus sum, fuisset obtemperatum, Virgilium, Ciceronemque pueris offerenti, non ut intelligerent quod ab ea aetate alienissimum est, sed ut crebra lectione memoriter tenerent quae pueritiae propria studia sunt, multi profectò inpraesentiarum juvenes praeparatione nostra letarentur, & nos melius sibi, quam parentes profexisse, proficerentur. Verùm quoniam communem penè omnium pravam consuetudinem, quam dedecendam dicunt, magna ex parte vel invitì secuti sumus, tu, quem non alieno ductu, sed nostro docere possumus, Virgilium nunc & has regulas, paulò post Ciceronis nonnulla memoriae commenda, quae sola virtus animi his teneris annis summo opere pollet. Deinde, cum per aetatem attendere poteris, facilius intelliges quae molliori animo infixae fuerint. Quod si facies, ostendes profectò, & me rectè multis consultasse, & te à tertio apud Hesiodum ordine hominum longe abesse:

Optimus

(a) Revidere hanc Epistolam opportunum duxi, ut compendio dignosceret Lector, quo consilio ductus Trapezuntius Opusculum istud concipiens.

*Optimus ille quidem, qui per sese omnia noscens
Præceptor suus ipse sibi meliora peregit.
Ille bonus rursus monitus qui recta sequetur,
Qui nec ipse videt, neque credit recta momenti,
Hic nulla in parte utilis est.*

In Fine

Georgius Trapezantius, Cola Montano (a) suo salut. dic. plur.

Peregi quod tam multis precibus à me postularas fili mi optime, ut de quatuor Partibus Orationis indeclinabilibus compendium ex Prisciano conficerem, quod etsi laboriosum mihi, arduumque nimis ob senectutem meam videbatur; jam enim, ut nosti, neque literas formare vacillanti manu, neque volumina evolvere, sine ingenti labore valeo: tamen non exillimavi, posse me effugere nomen impietatis, si tibi omnium, quos aut vidi unquam, aut audiui, aut legi maxime pio, quicquam denegarem, præteritum tam onesta pctenti: profuerit enim hac Compendii exactiōne non solum juventuti Mediolanensi, de cujus virtutibus, & disciplina sollicitus, hoc mihi onus imposuisti, sed cæteris quoque Latine linguae studiosis, neque tantum in hoc Compendio, verum in aliis etiam operibus, quæ olim à me suscepta, deinde tædio senectutis, & ingratorum odio intermissa, nunc toto animo meo, tua pietate recreato, ad communem utilitatem perficerentur: me verò destituti operis infamiam liberatis, quod ego cur imperfectum deseruerim, nihil aliud video, nisi Deo ita. volente, ut cum quatuor partes ad Andream filium meum scripsissem, reliquæ supersessent quatuor, quas ad te scriberem, quem nec minus amo, quam ipsum Andream, nec minus filium existimo; illius enim corpus mortale, & corruptibile ex meo corpore genui: tuum verò animum ex meo animo, quod multo plus est, impressi, ac formavi ut quod de Jove atque Minerva Poetæ fabulantur, tu de meo capite quodammodo natus, & videri possis & credi cupias. Vale. Data Romæ III. Kal. Novembres MCCCCLXXXI.

ANNO MCCCCLXXV.

Num. VI.

Ante Scriptores Minores Historiæ Augustæ (b).

*Bonus Accursius Pisanus salutem dicit plurimum magnifico Equiti auro & sapientissimo
ac primo Ducali Secretario Ciccio Simoneta.*

Non injuria profectò possim à nonnullis audacia accusari vel stulticia potius: quod, cum mihi conscius sim, neque ingenii bonitate, neque doctrina, neque dicendi elegantia vale- re, audeam tamen quicquam de tuis laudibus litterarum monumentis mandare, Eques a- rate clarissime, Ciccio Simoneta. Sed tanta est amoris vis, pietatique meæ erga te; ut in- his omnibus difficultatibus hujusmodi quoque dicendi munus aggrediar. Unde autem ordiar? Nam, si voluero à splendore Majorum tuorum ordini orationem meam, dijes me deficiat. Itaque brevitate gratia, cæteris prætermisiss, de iis dumtaxat bonis dicam; quæ tua sunt tua; in tuasque potestatis sita & collocata. Nam ea, quæ corpori vel fortunæ tributa sunt, nemo potest sua esse affirmare, cum brevi etiam temporis momento collabi nonnunquam, perireque consueverint. Quis igitur te uno prudentior? quis gravior? quis sapientior? testes sunt locu- pletissimi singularum harum tuarum, mirabiliumque virtutum præstantissimi duo Principes, Pater & Filius, Franciscus & Galeacius Maria Sfortia: qui certe nunquam suarum omnium rerum, tantique imperii gubernacula tibi commisissent; nisi & ingenii acrimoniâ & consul- tandi præstantiâ te unum omnium maxime vigere intellexissent. Nam de fide iustitiæque, tua quid dici non possit, & egregium excellentissimumque in primis? Te profectò innocen- tior nemo est: nemo integritate melior: qui non modò nemini noceas, sed & prois om- nibus;

(a) Unus ex iis fuit Cola Montano, qui anno MCCCCLXXII. Typographicæ arti, adhuc in hac Urbe infanti, ampli- ficanda aemulæ suam dedit in publicis Tabulis, superius Imperialis, ejusdem ætatis vide in hac Hist. Liter. ad ann. MCCCCLXXIV. quo etiam de Georgio Trapezantio sermonem habemus.

(b) Prodiit in lucem Medicus Augustan Historiam anno MCCCCLXXV. primamque hanc Editionem fuisse, qui antea typis excusæ sit in Italia, veritas, ut arbitror, argumentis continet in Præfatione. Capite III. Secunda hæc fuit editio Mediolanensis, quam novo cura emendavit Rosacurcius Pisanus, nuncque alia Europæi, & Pauli Diaconi Hi- storie, de quibus, ne verbo quidem, mentionem egit Claudius Salmasius, describens antiquissimum illum codicem in nostra Urbe inventum, quo ipse usus est, ut Commentarius ad veterem Historiam Augustæ Scripturam ademeret post Gulihelmum, qui sicut sequentium suis studiis laboribus exhaustis videbatur; dedit enim veterales typis excusatas plura offendenda emendanda, atque illustranda, quæ Cæsarum sanctæ delictis Codicibus aut quæ- sitis, aut consueverat.

nibus, siſque acerelms propugnator injuriarum omnium. Tua autem continentia, atque frugalitas, & in omni re moſteſtia tanta eſt, ut cum omni antiquitate poſſis de temperantiae laudibus certare. Es tu proſectò animo inſtructo, atque inconcuſſo, qui nulli perturbationi cedas; ſed omnes animi motus fortiter conſtanterque modereris. Nam de liberalitate tua, & munificentia in bonos viros, optimi viri omnes, & humines doctiſſimi ſplendiſſimum teſtimonium perhibent. Nihil eſt veritate, nihil religione, nihil pietate apud te antiquius; qui prae divinis Præceptis, & inſtitutis reliqua omnia, & momentanea cenſeas, & fragilia, & caduca. Quis te igitur non meritiò amet, colat, obſervet, veneretur? qui ſis veluti quoddam ſimulacrum perfectæ abſolutæque virtutis inter homines. Quæ quidem omnia cum mecum ipſe conſidero; tanta perſundor animi voluptate, ut prae lætitia nimia vix ſim apud me. Efficacia Deus omnipotens maximus, ut quàm diutiſſimè ſis in vivis; quo, & noſtro illuſtriſſimo Principi labores plurimos, & molèſſias ſubtrahas; & honis omnibus opem affiduè poſſis auxiliumque afferre. Nam ego, quantum in me eſt, ipſam omnem meam, & emolumentum, & dignitatem in te uno ita conſtatu, ut mihi nihil deſuturum exiſtimem. Itaque te etiam, atque etiam oro, atque obſecro, ut me habeas perpetuò commendatum; ſi quidem putas nullum apud me beneficium tuum intermoriturum unquam. Verùm, cum permagnam eſſe, & perutilem cognitionem hiſtoriarum mecum ipſe meditarer; animadvertenteſque negligentiam ſuperiorum temporum ingens in iſis, qui hiſtorias conſcribere, naufragium factum eſſe; inſtitui, Vir claſſiſſime, eos mea cura, ac diligentia, imprimendos, qui à Julio Cæſare ad Juſtinum Conſtantinopolitanum uſque, eorum omnium vitas, ac res gultas brevi compendio complexi ſunt, qui Romano Imperio præſuerunt. Hi autem octo ſunt numero: Suetonius Tranquillus, Aelius Spartianus, Julius Capitolinus, Aelius Lampridius, Trevelius Pollio, Flavius Vopſicus, Eutropius, & Paulus Diaconus. Quorum ego libros, & percurri diligenter; &, quoad ejus rei fieri potuit, accuratiſſimè emendavi. Si quid proſectò melius dare tibi dono potuiſſem, alacriter præſtituiſſem. Cum tamen hæc una res magnam in ſe utilitatem continet; & ad rerum cognitionem, & ad vitæ inſtitutionem; nam & Principes ipſi, & qui ſunt apud Principes maximi, non obſcurè poſſunt intelligere, quantum interſit inter fortunam, & ſapientiam, eoſque maxime laudari oportere, qui temporibus tui conſueverunt. Sed hæc tu, ut ex Vir ſummâ prudentiâ, ſummâque virtute, ex horum librorum leſione, cum tibi facere per otium licuerit, non difficulter dijudicabis. Vale præſantiſſime mi Mecœnas, ô & præſidium, & dulce decus meum.

Num. VII.

Ante Laurentii Vallæ Librum Elegantiarum.

Bonus Accuſſus Piſanus Magnifico Equiti avaro, ac primo Ducali Secretario ſapientiſſimo Ciccho Simoneta S.

EXcerpti, Magnifice Eques avaræ, ac Virorum ſapientiſſime, & optime, ex libris elegantiarum Viri doctiſſimè, ac diſcretiſſimè cruditi Laurentii Vallæ, quæ mihi viſa ſunt pulchriora, ac magis accommodata ad communem ſcribendi, ac dicendi uſum. Quæ ideo ad te dedi, quod ea putarem liberis tuis perutilia fore. Nam ſi ſecus exiſſimaſſem, nequaquam hoc munus ſuſcepſiſſem. Hunc autem laborem meum ideo tibi Vir præſantiſſime Cicche Simoneta dedicavi, ut tua authoritate, atque tuo beneficio tanta hæc utilitas in cæteros perveniret. Non enim parum fructus ex hoc meo ſtudio ad cæteros emanabit, cum ad omnem dicendi materiam, ac vim ex huiusmodi, ut ita dixerim, ſtoſculis exempla ſint proſectura. Interea verò temporis, ut intelligas, nihil mihi contingere poſſe gratius, quàm omnibus in rebus meum gerere tuæ liberaliſſimæ voluntati; jube aliquid rogo, ſi quid vides à me tibi præſtari poſſe jucundius. Vale mi claſſiſſime Mecœnas, ô & præſidium, & dulce decus meum.

Num. VIII.

Ante Editionem Valerii Maximi hoc anno Mediolani peractam.

Bonus Accuſſus Piſanus ſalutem dicis plurimam Magnifico Equiti avaro, & Sapienſiſſimo, ac primo Ducali Secretario Ciccho Simoneta.

QUO magis de te, ac tuis præſantiſſimis, ſummique virtutibus cogito, Cicche Simoneta; eo majorem in admirationem adducor, cum unus mihi planè eſſe videaris, cui nihil deſit ad hujus vitæ ſelicitatem. Nam & patria, & parentibus Vir nobiliſſimus es; & nobiliſſimo, Excellentiſſimoque Galeaco Marizæ Siorizæ carus omnium maxime. Nec id quidem abſurdè; tanta enim eſt prudentia tua, tanta innocentia, tanta in rebus omnibus fides, tanta benignitas, ac manſuetudo, quanta major in alio nemine. Prætereo autem

quam de me sæpè benemeritis es, & quibus quotidie me afficis beneficiis. Quibus quidem rebus planè fit, ut ingratus sim iudicandus, nisi omnibus ostendero, me tibi debere omnia. Sed cum majora non possim, saltem in re libraria, qui Vir doctissimus, & eloquentissimus sis, clarum affero argumentum observantiae in te meae. Cum verò Valerium Maximum emendatissimè à me correctum reddiderim, & quicquid erat aliorum ignorantia inferum exemerim, eumque imprimi curaverim, volui hunc Codicem tuo veluti quodam Numine prodire in doctorum hominum manus, non hac una in re finem facturus, nam alios quoque propediem subijciam libros, qui mea cura, atque studio emendati, iidemque impressi non mediocrem utilitatem asferent literarum, & rerum magnarum studiosis. Et quæ exempla Valerius Maximus magna industria, & diligentia est complexus secundum varias materias dispersa, ita in unum Literarum ordinem Collegi, ut discere volentibus nulla relinqueretur difficultas. Videmus Plutarchum Cheronensem apud Græcos, quem Vir utriusque linguae eruditissimus, ac nullius doctrinae ignarus Franciscus Philadelphus præceptor meus traduxit ad nostros, magno ab eruditis omnibus haberi in pretio. Quanti autem pluris Valerius Maximus aestimandus est, qui singula exempla ad rerum, atque personarum argumenta accommodavit? ut nulla prorsus in re nostris hominibus quidquam ad scribendum decesse possit. Hic igitur finem faciam, si breviter prius quædam in medium retulero, quæ ad dilucidam cognitionem ipsius præfationis pertinere existimavi.

Num. IX.

Ante P. Ovidii Nasonis Libros Metamorphoseon.

Bonus Accursus Pisanus Salutem dicit plurimam Magnifico Equiti aurato, & sapientissimo, ac primo Ducali Secretario Ciccho Simoneta.

Nescio quibus aliis studiis meis ostendere tibi, Vir clarissime, atque optime, Cicche Simoneta, dilucidius possim meam erga te benivolentiam, atque observantiam, quam re literaria, librariaque. Hæc enim mea munuscula sunt, quibus & ipse cum per otium liceat, aliquando delecteris, & Liberis tuis, quos tibi opto quam simillimos fore, consulas ad doctrinam, & usum intelligendi. Qua ipse ductus sententia, P. Ovidium Nasonem Metamorphoseon meâ operâ correctum, atque emendatum imprimendum curavi. Verum cum diligentius quærerem, quæ præci Scriptores literis mandaverunt, incidi in Cælium Firmianum Lactantium, Placidum (a), qui in Statii Thebaidos scripsit, Virum meâ sententiâ & diligentissimum, & disertissimum; & qui in fabulas ejusdem Poëtæ commentatus est. Cujus ego ingenium non potui equidem non mirari: Nam incredibile quædam brevitate fabulam quamque complexitur, & interpretatur. Quæ omnia ita in hoc opere inserui: ut nimiam pulchritudinem præ se ferant. Scis enim, nostra tempestate venisse in lucem hanc imprimendorum voluminum artem, rem protectò & utilem, & perperam. Nam libros exscriptos haud facile est omnibus sibi comparare propter pretii ac pecuniarum difficultatem. Quæ tamen divina benignitate tibi nulli impedimento esse potest: non tamen est contemnenda, propter pulchritudinem artificii, & quia ubi hujusmodi librorum impressio, & tanquam formatio rectè fuerit initio constituta, semper eodem procedit ordine in omnibus hujusmodi voluminibus, ut vix errare liceat. Id quod in exscribendis libris longè secus venire solet. Sed hæc ignota tibi certè non sunt. Ego autem quicquid feci, eo ductus feci consilio, ut rem tibi facerem pergratam. Tu verò, ut es humanitate singulari, animum meum potius, quam rem ipsam considerabis. Sed quoniam tu harum rerum gravissimus Juxta es, longior esse nolim. Suscipe igitur munusculum hoc meum, indicium certè mei summi erga te amoris, atque observantiae. Nam si rem ipsam in te te animo volueris tacitus cogitare: intelliges protectò apprime dignam esse, quam plurimi facias, habeasque carissimam. Vale Vir clarissime, & me commendatum habe.

Num. X.

Ante Vitam P. Ovidii Nasonis ab eodem Bono Accursio contextam.

Cum usitatissimum esse morem animadvertierim, splendidissime Eques aurate, Cicche Simoneta, in exponendis auctoribus cujuscumque tandem ita sunt facultatis, ut in legendi principio eorum vita referatur in medium, qua etiam mores ipsi continentur: non erit alienum à præsentis meo instituto, P. Ovidii Nasonis amœni elegantissimique Poëtæ quicquid de Vita ejus invenerim, in medium referre. Quæ quidem in re nihil equidem novi
ex

(a) Errorem, in quem lapsus est Bonaccursius, tribuens Commentarios in Statii Thebaidem Cælio Firmiano Lactantio, cum alterius Lactantii, nomine Placidi, longè posterioris, sint, ad annum MCCCLXXV. jam adnotavi.

ex me ipso afferat: Id quod facere nonnulli conſueverunt, oſtentationis magis cupidi, quam veritatis. At ego ita de hoc Poëta verba facturus ſum, ut quicquid dixerō, id ex ejusdem operibus à me collectam liquibz appareat. Qua in re, ſi à me tibi ſatisfactum fuerit, Vir Magnifice, & grates habeo maximas omnipotenti Deo, & ex judicio tuo maximam capiam voluptatem. Nec inſicias ideo, me tibi debere plurimum: cujus approbationibus & adjutus ſacro, & ornatus. Nunc autem, ne prolixior ſim, venio ad rem ipſam &c.

Num. XI.

Ante Libellum Anonymi, de veritate Conceptionis B. Virginis.

Magnifico Viro, Comiti Petro de Gambara.

Veritatem meditabitur cor meum, & labia mea detestabuntur impium. Prov. 8.

Um apud veteres Philoſophantes, Generoſe Petre, Comes Magnifice, varie forent de ultima felicitate opiniones, illorum ſententia prævaluit, qui in veritatis agnitione ex ſummi Dei intelligentia perfectam beatitudinem conſiſtere diſtinxerunt: Ex hoc enim & Deo ſimilis homo efficitur, & ſibi convenientius, propriumque magis exercet officium. Soli enim homini ab immortalis Deo donatum eſt, rationis eſſe participem, qua quidem ad primam cognoscendam veritatem, unde omnis humana cognitio ſumit exordium, poſſit attingere. Contemplatio enim divina veritatis, ut Beatus ait Auguſt. proponitur nobis omnium actionum noſtrarum finis, & æterna periculis gaudiorum. Quo fit, ut ſicut mortales omnes beatitudinem naturalem appetunt; ita & primæ veritatis cognitionem ſummæ concupiſcant. Vñ (ſortaffe *Perſam*) & ſi divitiis infinitis exuberet homo, voluptatibus omnibus perſuatur, potentiâ, famâ, honoreque ſummæ præmineat, niſi tamen intellectus ipſa veritatis cognitione illuſtretur, ampliùs quærit, quam ſe poſſit rerum acquisitione ſatiare. Omne ſiquidem hominum quidam, omnis labor, omnis denique induſtria ad hoc ſe totum conſert, ut in veritatis cognitionem deveniat; & quarum rerum cauſas ignorat, earum inveſtiget originem. Sed quia, ut Philoſophi tradunt, eadem eſt oppoſitorum diſciplina; & cujus eſt unum contrariorum perſequi, ejus eſt & aliud reſutare, ſicut medicina, que ſanitatem inducit, contrariam expellit ægritudinem. Ideo ſapientis, cujus eſt veritatem toto corde, tota mente, totaque virtute amplecti ac meditari, ejus etiam erit ſaluſ errorum, qui veritati oppoſitum, impugnare, & tota animi ſortitudine reſellere. Qua de re in verbis propoſitis duplex ſapientis officium delineatur. Primum, veritatem meditari divinam, in cujus ſpeculatione ſuavia, & amœna dulcedo conſiſtit. Quod ut Scriptura nobis inſinuaret, in perſona ſapientis dictum eſt: Veritatem meditabitur gatur meum. Alterum verbò eſt, falſitates, erroreſque veritati adverſantes elidere, ac debellando confutare. Ea ad hoc explicandum dictum eſt: Et labia mea detestabuntur impium, qui videlicet contra divinam veritatem mendacium loquitur. Unde & Philoſophus hoc duplex ſapientis officium in primo Ethic. Libro deſcribens: Sapiens, inquit, eſt non mentiri, de quibus novit, & mentientes poſſe detegere, & maniſeſtare. Non enim nobis ad ſalutem ſatis eſt literarum ſtudio diligenter intendere, veritatis cognitionem acquirere, & per diverſa mundi climata diſcurrendo doctrinam Evangelicam mortalium populis, niſi, & obſtantes hæreticos, contra divinum dogma impiè guttientes, qui Chriſtianiſti peſtoribus labem diaboli erroris conantur inſigere, viriliter oppugnanſes exſuperemus, eoque veluti lupos, à Chriſtianiſti gregibus procul expellentes, inſimiſſimos quoque ab eorum erroribus liberantes ad iter recte diſtingamus. Unde Dominus per Prophetam ſuum Ezechielem, quoddam indiſcreta, quadam humilitate tacentes, nec contra errores viriliter ſe opponentes redarguit dicens: Non aſcendiſtis ex adverſo, nec poſuiſtis vos murum pro domo Iſrael. Error enim, cui non reſiſtitur, approbatur; & veritas, cum minimè deſenſatur, opprimitur. Conſentire quippe videtur erranti qui ad reſecanda que corrigi debent diligenti ſollicitudine non occurrat; nec grandi ſcrupulo caret conſcientie, qui vel ex negligentia, vel humano timore maniſeſto errori ſecum obviare. Inter cæteros autem errores contra veritatem extortos ille longe peruloſior eſt, qui Beatiſſimam Virginem à Chriſti redemptione ſegregare molitur. Nam dum quidam minus ſapientes in ſuis editionibus aliam Genitricem ab originali peccato in ſui Conceptione immunem fuiſſe affirmant, redemptionis pretioſi Sanguinis Jeſu Chriſti præſium evacuant, & in errorum multipliciſſimam Catholica virtute deſerta caduſter labuntur. Eſt enim errantium quaſi naturalis conſuetudo, ut quia in veritatis medio conſiſtere non poſſunt, dum unum errorem intemperatè deſcendunt, in alium conſectum dilabuntur. Sic & illi divinarum literarum ignari, dum Virginem ſub ſpecie pietatis falſis honoribus extollunt, Chriſti dignitati nefandiſſimè detrachunt, ſanctas Scripturas perverſe exponunt, ſanctorum Patrum ſententias ſpernunt, & tandem propter humanum favorem, ac terrenum lucrum novos errores conſingunt. Hi ſecundum Hieronymum veluti adulteriſſi filii à patrum ſuorum veſtigis diſcedentes veritatem vertunt in mendacium, & ſuperſtitioſa

teme-

temeritate armati terminos transferre præsumunt, quos posuerunt patres eorum. Isti de domino Domini populos seducunt, & ut suum pertinaciter defendant errorem Divinas Scripturas perniciosè depravant, Doctores antiquos condemnant, & imperito vulgo prædicantes audient aliis ediffere quod ipsi non intelligunt, nec fateri etiam verentur se aliquid videre, quod eorum non intellexere magistri. O stupendum prodigium! ut quidam, ut ita dicam Scalciati moderni, vento pleni, sapientia vacui, tam facile intellexerunt, quod Doctores antiqui vitâ sanctissimi, ingenio præclari, Fide ferventes, veritate perspicui ignoravere. Hi profectò ignorantis tenebris involuti, volentes sapere pliusquam oportet sapere, novas non cessant adinventiones confingere; nec dignantur discere, quid Apostoli, quid Evangelistæ, & quid Sancti Doctores divina gratia illuminati de hac materia senserunt, sed Sanctorum veritatem flocci pendentes ad fabulas sese convertunt, & ad sensum erroremque suum perniciofius incongrua adaptant testimonia, quali grande sit, & non vitiosum discendi genus depravare sententias, & ad voluntatem suam sacram Scripturam trahere repugnantem. Hi præterea viros cumulatis erroribus personantes, quosdam amplissimos, magnosque, & excellenti ingenio viros, tum virtute animi, tum omni humana Divinaque Sapientia præclaros non modò criminose diffamavere, verum etiam, & splendorem rutilantis doctrinæ, ac nitorem vitæ, & sanctitatis ipsorum ausi sunt turpiter maculare, quorum profectò calceamentis fimbrias non modò solvere, sed ne tangere quidem apti sunt. Ne igitur tam perflatis buccis veritas Numipis alibi insidere credatur, ut indoctum vulgus tanquam quid pissimum in Virginem personat, hunc compendiosum libellum de veritate Conceptionis Virginis, divino fretus auxilio, ex Sanctorum dictis confeci, cumque tuæ amplitudini, inclyte Petre, Comes Magnifice, statui dedicare; tum ut singularem observantiam meam erga te, tuosque omnes, aliqua ex parte tibi ostenderem; tum ut magnificentia tua, quam mortales ferè omnes non tam pro majorum tuorum gloria, quam pro amplissimarum virtutum tuarum excellentia, non immerito, & colunt, & observant, veritate perspecta, esset nobis ab irumpentibus hostibus tutissimum refugium, & quali quoddam inexpugnabile propugnaculum. Novi etenim invicissimè animi tui magnitudinem, novi prudentiam, novi consilium, novi denique divinum (ut ita loquar) ingenium tuum. Neque enim alio me vocabulo tui fas esse censeo, cum & regis virtutes, angelicque mores tui divinitatem quandam procul dubio præferant, & cœlestè illud insigne, quod in palma gestas, post felicissimum exitum tuum omnino inter ipsos cœlicolas te collocandum esse demonstrat. Suscipiat itaque amplitudo tua singulari ea humanitate, qua servos complecti solet, hoc munus exiguum, quod inter occupationum mearum sollicitudines brevi tractatione ex multorum Doctorem auctoritatis compositum nomini tuo devotissimè dedicavi. In quo quidem mihi perfacile erit, ipsum, quem tam pompaticè sustentare conantur errorem, tuis fretis auxiliis, ac veritate comite, pro cuius amore certandum duximus, ut mortale, ut fugiendum, ut falsitate plenum refellere; impinque fore ac profanum, utpotè Fidei, Divinæque literis adversatissimum, hunc perniciosum errorem obstinata fronte credere, aut defendere, tum ex divinis oraculis, tum ex eorum codicibus, tum etiam validissimis rationibus, quas Græci cornutus appellant, demonstrare curabo. Sic enim cum ipsis agendum statui, ut ratione, ac mansuetudine provocati sequi nos velint, non fugere, quatinus ex eorum codicibus ostendentes quod dicimus, eos ad sinum Matris Ecclesiæ, relicto errore, Deo possimus adjuvante convertere. Non enim indiget Deus nostro mendacio, ut pro eo loquamur dolos. Et Virgo Regia falso non eget honore, veris honorum titulis cumulata. Quin potius, ut Beatus ait Augustinus, perhorrendum est falsi aliquid de Domino dicere, etiamsi ad laudem ejus videatur pertinere, quia non minori, sed majori sortassis scelere laudator in Domino falsitas, quam vituperetur veritas. Et Virgo gloriosa, ut ait Bernardus, libenter illo carct honore, quo vel peccatum venerati, vel falsa induci videtur sanctitas. Quapropter fabricatores illos offendam esse mendaci, qui Beatissimam Virginem falso extollentes honore, Catholica veritate deserta, vulgi errantis sequuntur consuetudinem, & tot garritus, ululatus, in æthereque clamores, Divinam detestando veritatem, inferunt, ac tam profanè, tam rabido ore in Sanctissimos, clarosque viros deserviunt, ut nec auctoritate quidem freti, nec ulla ratione persuasi, illam absque originali peccato fuisse conceptam, in injuriam pretiosi Christi Sanguinis contra tot, iustosque Doctores, propter popularem tantummodo favorem audeant prædicare. At nos, clarissime Petre, qui veritatis lumen inpleximus, relicta populari consuetudine, antiquorum Patrum sequamur veritatem, quæ non ex scabellis, sed ex sacris codicibus nobis offertur, & almam Dei Genitricem post originalis peccati contractionem excellentissimè super omnes fuisse sanctificatam, ac suo spiritali nitore super omnium Angelorum puritatem fuisse exaltatam, firma Fide teneamus, scientes quia sicut scriptum est apud Eldram, Veritas scilicet omnia vincit, veritas manet, & invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in secula seculorum. Amen. (a)

ANNO

(a) Esti Opusculum illud nomen Auctoris non præferat, certum est editum fuisse à Vincentio Bandello, Magistro Generali Ordinis Predicatorum; id enim aperte probentur Scriptores Bibliothecæ ejusdem Ordinis. De hoc insigni Virgo nulla in His. Literar. ad annum MCCCCLXXV. conscripsi. Laudabilior tamen censeri poterat Liber iste, si nimis intemperantem calumniam contra futores pie opinionis modè illa contempsisset; sed illa ætate, nonnulli convicia docti Librorum.

ANNO MCCCCLXXVI.

Num. XII.

Ante Grammaticam Græcam.

Demetrius Cretensis Ingeniis, ac Studiofissimis Adolescentibus Salutem.

Cum vos rerum bonarum, ac Literarum Græcarum adipiscendæ disciplinæ studiofis viderem, sanè & vestram tam egregiam ad hujusmodi rem intentionem, non injuriâ sum arbitratus, & animi vestri generositatem, excellentiamque beatam existimans, multum, ac diu cogitabam, qua in re vobis Græcæ amantissimis disciplinæ gratificari possem, & quod studio vestro dignum, gratumque esset, præstarem. Hæc igitur animo volutans, inveniebam, vobis quidem pergratum, ac nihilominus utile fore, si vobis copia Librorum, Græcorum sinè multa impensâ, difficultateque esset, quo & ad discendum impensius, & propositum vobis libenter animo assequendum, alacriores essetis; nihil verò optatissimum, memoratuque dignum, si quid tale vestrâ, meaque causâ rectè efficere possem. Quapropter cum multum mente, plurimum verò experientiâ laboravimus, vix tandem invēni, (a) quonam modo Libri quoque Græci imprimerentur, tum Literarum compositione, quæ varia, & multiplex penes Literas Græcas existat, tum maxime locis accentuum servatis, quod profectò arduum erat, nec parva indigebat consideratione. Visum itaque mihi est, primò Constantini Grammaticam imprimere, Viri sanè disertî, Grammaticique diligentissimi, cum valde dilucidam, apprimeque inchoantibus utilem, tum etiam periculum vestrî facturam; siquidem à vobis hæc res pluris æstimata sit, & à nobis minus frustra elaborata. Deinde si res ex sententiâ cesserit, majora quoque, ac præstantiora, Deo volente, attingere. Vestrum itaque erit, optimi adolescentes, ac vestræ naturæ ingenue, studique præstantis, desiderium vestrum erga Literas Græcas re ipsâ jam confirmare; quæ profectò non parvo augmento vobis ad omnem virtutem, doctrinamque erunt, & hujusmodi nactis occasione, Grammaticâ à vobis accuratè intellectâ, præceptisque, ad aliora deinceps, favente. Deo, enit, nosque promptiores reddere ad multa plura, pulchrioraque vobis gratificandum. Valet.

ANNO MCCCCLXXVII.

Num. XIII.

Ante Julii Cæsaris Commentaria.

Petrus Justinus Philoliphus (b) Sal. Pl. dicis Johanni Simoneta Ducali Secretario. (c)

Cum viderem nonnullos ad id maximè operam suam accommodare, ut alii, atque alii Libri quotidie imprimerentur, ne cogitantes illi quidem ullam, aut utilitatem, aut dignitatem eorum, quæ scripti essent; mihi jure venerunt in mentem, Johannes Simoneta, Commentarij G. Julii Cæsaris, qui ex omnibus Latinis in admiratione maximè esse debet; fuit enim Vir nullâ, neque animi, neque corporis excellentiâ ex omnibus mortalibus cuiquam cedens. Eloquentiâ verò quantum exteris hominibus præstiterit, non ex Plutarcho solum, sed ex M. Tull. Ciceronis locupletissimo testimonio satis se super dignosci licet. In-

ejus

(a) In publicis Tabulis Secretarij inter præfatos Mediolanensium Typographos, quos superius vulgavimus, adnotatum. legitur, Anthonio Zuzio Parmensi impetrari fuisse non concessi charactres Latinos, & Græcos, tum veteres, tum recentiores. An vero susceptam provinciam Zuzius impleverit, admodum incertum est; siquæ Demetrio Cretensî fides, ut per eum, adhucemus, conperimus nobis sit, Artem compingendi Græcos charactres usque ad annum. MCCCCLXXVI. ignorat Mediolanensibus fuisse; si enim in hac Epistola aperit periturus, multo studio à se eandem levitatem fuisse, quomodo Literarum compositione, & servata ætatem curate Libri Græci scripti Typographico labore impetrari possent. Conclutari itaque fortasse hæc possunt, asserendo; conditos quidem fuisse à Zuzio Græcos typos, quibus scriptis in Libris Græcis aliquæ fontanae characteres; Demetrii autem Cretensis industria effectum fuisse, ut res illa ad integros Codices imprimendos suppeditatum omnem, ac necessarium occiperet. De hoc Demetrie plura notati in Hist. Literariâ ad annum memoratum, ceterum quorundam emendatos, qui eundem cum Demetrio Calcondila considerent.

(b) Petri Juliani Philoliphi, de Latinis nostris benemeriti, memoriam inforsî Historiæ Literariæ ad hoc annum. Epistola, tandem nuncupatoria, his Commentariis præfata, data est anno superiore, quo maiorem mente sublimam emitti, & ad promissionem suam Franciscum Philolipum, Mediolani deponentem, se recepisse, ut ibidem innuuntur.

(c) De præclarissimo hoc Viri, qui dignissimum splendore, integritate animi, cultique carnis Literarum ministerio impati fuit facti sue Cæso Simoneta, vide quæ adnotavi in Hist. mea Literar. ad annum MCCCCLXXIX.

eius autem Commentariis non solum magna quedam cognitio rerum ab eo gestarum inest; verum etiam dilucidè apparet, quanta fuerit ejus sapientia, quanta animi magnitudo, quanta modestia, quanta clementia, quanta liberalitas, quanta in rebus omnibus moderatio, ut facile dici possit, G. Julium Cæsarem expressum quoddam ac perspicuum speculum existisse perfecte ejusdem totius, absolutissimæque virtutis. Ex quibus quidem ejus Scriptis, præter eloquentiam & dignitatem, quæ maxima est, eam potissimum utilitatem consequi possumus, quod, quo pacto vivendum sit, & parendo, & imperando, edocemur. Adjeci autem iis Cæsaris Commentariis illos etiam commentarios, qui disertissimè quoque elucubrai sunt ab A. Hircio, & Oppio. Ad hæc etiam subjeci alia quedam scripta non mediocriter necessaria ad cognitionem, & populorum, & fluminum, & locorum, ac rerum aliarum transalpinarum, diligenter & excogitata, & inquisita per gravissimum, eruditissimumque Virum Raymondum Marlianium, qui eum in partibus transalpinis diu multumque fuisse, omnia est accuratissimè percuratus, quæ ad hujusmodi cognitionem pertinerent. Hæc autem omnia idcirco vobis tuo nomine imprimi, quoniam, & doctissimus es, & Cæsarei nominis studiosissimus. Vale, o & prædium, & dulcè decus meum. Mediolani ex ædibus meis, XV. Kalendas Decembres. Anno à natali Christiano millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto.

Num. XIV.

Ante Commentarios in Psalmos.

*Religioso Monacho, & Sapienti Viri D. Gregorio Beaque Mediolanensi
Gabriel Brebia S. P. D.*

DUm die quodam in corona honestorum virorum effusum, in dulcemque ac gravem, de Psalmis Divi David, Spiritus Sancti Cantoris egregii, sermonem incidissemus, rogavit me Computar meus Antonius & cognomen, & suis item pulchris moribus cunctis meritis charissimus, ut qui in sacra Scripturæ studiis libenter, diligenterque versari viderer, aliquam in ipsos Psalmos vellem querere expositionem, quo id, quod & labiis, & auribus suaviter personat, & mente intelligentis dulcius suavitæque degulteretur, atque sumatur. Nam eloquia Domini dulcora sunt super mel, & favum, id est, si intelligantur, corporalem sensum, & oblectationem exuperant omnem; parum enim juvat dulcia si qua, & pulchra verba proferrantur, nisi eorum prius intelligentiæ verborum mens fuerit crudita, in qua quidem, velut in arce, intellectus ipse residet, cuius objectum veritas est, eademque mens rerum notitiæ, & scientiæ, uti cibo suo corpus, alitur, gaudet, firmatur, atque idem spiritus exultans in corporis nemba redundat, organum disponit, cor lætificat, clarumque ad pascendum, unde psalmi dicti sunt, vocem reddit. Ego verò ejusmodi honestissimi, amantissimi viri hortatu, & desiderio studiosior factus, non multis post diebus ad libros Divi Hieronymi, utpote eximii Sacrarum Scripturarum Interpretis, diligenter legendos me consuli, de quo, ut noli, à doctissimo, sanctissimoque viro scriptum legitur: Quod Hieronymus ignoravit, nullus hominum unquam scivit. Dehinc, ut hujus tanti Doctoris profundissimam doctrinam planius ediscerem, ad glossam in eo, quod querebam, venerandi Theologi recentioris Nicolai Lyrae, mentem, studiumque converti, qui quippe quod natione Hebræus, literarumque hebraicarum penitus Christianus efficeretur, peritissimus esset, plectique in sacra veteris præsertim Testamenti Scriptura, non immerito prælare videtur; apud quem licet & ipsius Hieronymi, & aliorum sacra Scripturæ Doctorum antiquorum permultas secundum plurima divina mysteria in ipsos psalmos opiniones, expositionesque scitu dignas, quas licet, pro ingenio mei parvitate didicerim; considerans tamen ipsius sacra Scripturæ magnitudinem, mysteria, dignitatem, altitudinem, cum proprii ingenii imbecillitate didicissem, tum rei magnitudine prope desperans, mecum ipse repetens, quod idem Hieronymus ad Heliodorum inquit: Grandes materias ingenia parva non suserunt, & in ipso conatu ultra vires ausa succumbunt, quantoque majus fuerit, quod dicendum est, tanto magis obsecrari, qui magnitudinem rerum verbis explicare non potest, meum ideo in ipsos psalmos propositum, & opus, quod non tantum arrogantiam, quam fiducia, & charitate in Christo Jesu Domino *hospes me me susceperam, revocare omnino velle videbar, sed demum tota mente ad eum me convertens, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, tenebrarum, miseriarumque plenum, qui in Evangelio dixit, vobis, seu, fidelibus datum est nosse mysterium Dei, qui idiotas, illiciteratque homines ad magnalia Dei pronuntianda elegit, qui per os asine locutus est, qui debiles admodum firmos facit, qui humilibus dat gratiam; qui denique indoctis, despectique mundo, mirabilem aliquando, ut superbos confundat, tribuit intellectum, cum inquam ipsum devotè rogavi, qui spiritum bonum petentibus sc., & Sapientiam, qui contradicere adversariis nequaquam valcant, daturum se abundanter pollicitus est, ut debile, aridumque ingenium meum in suscepto psalmodum munere, gratia sua irrocare, atque fovere dignetur, quo ex innumeris Expolitorum voluminibus, veluti im-*

men-

menſo pelago, in breve utileque opus, tanquam in portum nos recipere valeamus. Nihil enim ſine ipſo factum eſt, nihil ſubſiſtere, nihil proficere, nihil ne parvo quidem momen-
to durare poſſe, nec boni aliquid ſine eo non ſolum non operari, ſed ne cogitare quidem
poſſumus; unde & cum Apoſtolo ſemper dicendum eſt: Omnis profeſſio ſufficiencia à do-
minio Deo eſt. Itaque pluribus evolutis à nobis Sacrorum Doctorem Codicibus, tam Græcis,
quàm Latinis, Commentariolum hunc, ſeu potius Epitomam breviffimam, divina ſavente
gratia, in charitate ipſius Domini Jeſu Chriſti, non tam ex ſenſu ſolus, quàm ex Sacrorum
eruditiffimorumque Virorum expolitionibus fideliter contexuimus, pro majori ramen parte
ſuper Hieronymo, & Nicolao jacto fundamento; nam hi præcipue ad litteram, quæ non
occidit, ſano proſeſcentur intellectu, & eorum tropologia, allegoria, anagogique, nec
ab ipſa littera, nec à recto ſpiritu aberrare videtur. Secundum enim ſenſum ſuum, & da-
tam gratiam, quilibet Scripturarum explanationi intendens proſiciſcitur. Alii enim relicta li-
tera, & proprio ſenſu, dum allegorise, & moribus egregie ſtudent, in diverſos, ſuoſque
ſenſus abundare reperiuntur. Qui autem ſequitur litteram, ideſt rem proat acta eſt, ſi eam
ad finem veritatis, qui Deus eſt, recto ſenſu dirigit, is profeſſo tanquam ſecus viam pro-
cedens, rectiore, & ſecuriore calle deambulare videtur. Sed Divus Hieronymus, ut eſt di-
vinarum Scripturarum omnium ſingulari, reſeratiſſimæque armarius, & omnium ad ipſam
veritatem nos dirigentium ſemitarum haudquaquam ignarus, tanquam Miles cataphractus,
non veritus larrantes hæreticos, & ſciolos homines, ne dixerim ignorantes, quos Mundus
iſte Sapientes, Stultos vero ſacra appellat Scriptura, æmulis ipſis ad ſummum detrahentibus,
inſidiantibusque maxime, palſterium ipſum ter tranſiit; Primum videlicet è Græco in La-
tinum, ſecundum LXX. Interpretes, quod Romanum dicitur; deinde ab hoc non multò di-
ſtans, ſed hebraice litteræ ſatis accommodatum, quod Gallicanum appellatur; poſtremò
juxta Hebraicam veritatem, motus Sophronii precibus, qui cum Judæis, nil niſi quod in He-
braeo ſit, recipiebant, ſæpe diſputabat, quod quidem Hieronymi palſterium vulgò dicitur.
Eorum autem trium translationum ſecundum, quæ apud Latinos communior eſt, ſecuti fu-
mus; Codices tamen Latinos ſaltem tres emendatiſſimos, tum Græcos duos ſemper ante o-
culos habentes. Modum verò procedendi in omnibus ſerè ab me notatis ipſius venerandi Ni-
colai pro clariore, apertioreque omnium intelligentia ſum proſecutus; quamquam aliorum
item Doctorem in quibuſdam, ut ſuis locis parebit, opinionibus, veluti magis piis, adheſi,
cum pro ingenio meo ſemper in partem piam magis, facile incliner. Nam ſicet de Pal-
morum auctoribus diverſa ſit opinio Doctorem, ipſique Nicolaus exiſtimans Hieronymum
ita etiam ſenſiſſe, aſſertent in quodam prologo ſuper palſterium decem Palmoreum fuiſſe
Auctores, David, Alaph, Eman, Ethan, Iſrahim, tres filios Core, Moyſem, & Salomo-
nem, ſentiat, David non omnes ſcripſiſſe Palmos, ſed ei ſoli Palmoreum librum, reſpectu
rum majoris numeri palmoreum, tum eximie prophetandi gratiæ excellentique jure merito
fuiſſe adſcriptum; quippe quem ter in Regem unctum fuiſſe conſtat, primum à Samuele,
ut eſt primi Regum XVI. deinde ſuper Tribum Judæ in Hebron, ut II. Regum II. legitur;
poſtremò à Tribubus ſuper Iſrahel, ut ibidem ultimo habetur, unde & veri Chriſti typus
gerens, dictus eſt Chriſtus, ideſt unctus, à verbo græco *chris*, (a) quod apud nos ungo
ſignificat, omneſque ſerè palmi ad ſacramentum ipſius veri Chriſti pertinentes, eidem ſe-
quuntur inſcripti. Quod & nos aliquo devotionis ſpiritu meditantes, de Paſſione Chriſti,
quod inſcribitur, officium, in calce, tanquam libri hujus ipſius concluſionem, quam ab ipſo
Chriſto vero Deo, & vero homine, cujus paſſione redempti ſumus, & omnes orationes, &
operationes noſtræ incipere, & ab eo adjuvæ in eundem finire debent, non incongruè, nec
inſuſe quidem adnotaſſe volumus. Quandoquidem & in hoc ipſo palmoreum Libro de Jeſu
Chriſto Domino noſtro quicquid in Lege ſcriptum eſt, continetur, atque de eo idem ipſe
David excellentiſſis prophetavit, ut de ipſius Chriſti generatione Palmo II. De Filii cum Pa-
tre aequalitate Pal. CIX. De Incarnatione, & apparitione Pal. LXXI. De Nativitate Palmo
I:XXXIV. De Paupertate Pal. LXXXVII. De Victoria contra Diaboli tentationem Palmo
XC. De Predicatione, & Paſſione Pal. XXI. De Judæorum adverſus eum perſecutione Pal.
CXIX, & LXXXIX. De Jude prodicione Pal. XL. De Morte Pal. LXXXVII. De Reſur-
rectione Pal. III. De Aſcenſione Pal. XLVI. De ejus ad Judæum adventu Pal. XLIX. &c.
Ego tamen Divi Auguſtini potius in hoc ſum ſecutus opinionem, dicentis, omnium Palmoreum
David fuiſſe Auctorem, quanquam & plures Palmi iſ, quos ſupra nominavimus, in-
ſcripti

(a) In hoc Epitheto, quæ typi Philippi Lazarii impreſſa ſunt, reliqua ſunt ſeuſa quædam, impendenda Græcis characteri-
bus, ut mox ſunt primi Typographi, vacuus in eademſdem voluminibus ſineis reliquæque, ubi inferenda oc-
currerunt ſignificatio illius ſignificatio, aut voces, novumſum typi Græci in omnes ediciones induci fuerant. Me-
tropoliſ noſtra, ſciliçet omnia, Græci libros integros impendiſſe atheniſis invenimus, inſiſtiſſe, ſalique Decretis Cre-
tæ, quædamſdem ſuperioris anno MCCCCLXXVI. adnotavimus; ſed commodum hoc ſibi uni ſenſuſſe refer-
verat Dionyſius Forſigerius, qui librum ſuum ad inſerendum, præſentibusque memoratis lingue typis impendi-
ſſe, quapropter Philippi Lazarii, à quo he Colæ excuſus ſunt, niſiſſe uni non poſſit. Auctores tamen præſenti
Opera Latine explicavi, quod Græcum uniſum vocabulorum lingue illius penitus æſturiſſe. Quæ doctrine reſultan-
tes excellentes in theologia præſentem facultate, & ſecutorum Codicum explanatione Gabriel Reſti, in Hebraeo
mea Literaria ad hunc atheniſm palam ſec. Id quoque ſenſuſſe habet, opinionem, cui ſe ſubſcribere in hoc Epitheto
proſecutus Gabriel Reſti, quod nonſe ſolus David Auctor fuiſſe Palmos, ab eademſdem E. Auguſtino Calaneo
reſeſſe in ſua præſenti Diſſertationibus ad Librum Palmoreum, tum auctoritate veterum Patrum, tum recentium.
Scriptorem ſolida argumenta.

seripti sunt: In quam quidem sententiam non tantum vel ipsa Sancti Viri, & Sapientissimi Doctores auctoritate, vel mea in ipsum David pietate, ac devotione maxima adduci videor, sed ea item ratione confirmari, quod cum, ut Psalmo LXX. habetur, ipse David licet non cognoverit ante habitum Regiam dignitatem, & Rex constitutus, propter gesta ab eo bella, & alia quamplurima impedimenta secuta, quæ à literis totum hominem volentibus distrahant, tempus, utique ad eas haudquaquam habuisse videtur; ex quo, eadem ratione, quæ ii, qui ei ascribuntur psalmi, ab ipso facti esse dicuntur, ita & omnes alios item psalmos ab eodem factos esse, qui dicat, veritatem nihil impugnare videtur. Nam, ut qui opinionibus huiusmodi diversis concordare nituntur, asserunt, David Scriptioribus suis Asaph, Eman, & reliquis, quos ad ipsos psalmos legendos, primi Paralipomenon XXV., & in præfatione Hieronymi super Psalterium elegisse constat, materiam scribendorum psalmorum subministrabat. Quamobrem sicut Architectus, qui præmeditatur, designat, & disponit intrinsecus formam domus, dicitur auctor, nobiliorque Magister eo, qui extrinsecus ipsam domum manu ædificat, atque componit; ita ipse David iure primus & egregius, annotator verò, & cantores secundarii ipsorum psalmorum auctores fuisse dicuntur; quando à nobiliori, ut philosophantes præcipiunt, denominatio rei fieri debeat. Soli igitur David, ut dictum est, inscripto fit merito psalterii. Psalmorem præterea nonnulli adscripi videri possunt vel ipsorum Scriptorum, vel prætorum Prophetarum aliquibus ea tum ratione, & similitudine, quæ videmus hodie apud Principes, & Magistratus fieri in expeditionibus Epistoliarum, quas tametsi diversi Scriptores, & Secretarii dicant, atque subscribunt; eas tamen non ipsorum scribentium, subscribentiumve, sed Principis iubentis potius esse, atque dici constat; tum & ea insuper, respectu diversitatis temporum, quæ apud Poetas propter similitudines, seu figuras rerum in eorum tractatus, diversatim licet ætatem vel temporum personæ introduci, vel confingi solent, quemadmodum ab illo Poeta, ut Beatus Hieronymus ad Nepotianum de Vita Clericorum refert, induci videntur Euripides, & Menander, Socratesque, & Epicurus inter se differentes, quorum ætates non annis, sed seculis seimus fuisse disjunctas. Ceterum in aliquibus psalmis, ubi aliorum Doctorem, Burgensis præfatum, & eorum, qui Magistrales expositiones referunt, comperi eas ad verum Christum potius, quam ad ipsum David, qui tamen figura eius est, referri, omisis ipsius Nicolai expositionibus, eas ipsas aliorum, quos dixi, sum secutus. Nam Nicolaus ipse ad litteram potius secundum figuram, hi verò psalmos ipsos secundum ipsum figuratum, idest Christum, exponere nituntur. Quæ quidem expositiones plus & fructus, & devotionis legentibus ipsis asserre videntur. Sed ne ipse, qui vel litterarum parum, ne dicam nihil scio, ea, quæ de Sacre Scripture apicibus sunt, interpretari præsumere videar, à quo quidem præsumptionis, & arrogantæ vitio penitus, ut nobis, abhorreo, nactus opportunitatem, suscepta de re contuli cum nonnullis & doctissimis, & religiosissimis viris, & ut ceteros omittam, cum Reverendo Viro Fratre Petro Neapolitano, Ordinis, & Observantia Minorum tum Generali Vicario, Theologo, & Philosopho eximio, eodemque tempore cum Fratre Bernardo Parmensi in Terra Sancta ad Domini Sepulchrum Custode, qui tum forte fortuna, seu potius divina providentia, ut existimo, hic repertus, me valetudinarium sepe revisit. Deinceps Venerabilium & Fratris Michaelis Carcanti Mediolanensis, & Fratris Pauli Bridensis, & postremò Fratris Antonii Vercellensis, ætate nostra, & Theologorum, & Philosophorum, & divini Verbi Prædicatorum clarissimorum; eorundemque Virorum sanctissimorum iudicium, censuramque seiscitatus sum, qui cognito proposito meo, & inspecto eo, quod texarum, operis, non solum non otiosum fore, sed & utile, & laudandum asseruerunt, & me ad operis consummationem maximè exhortari sunt. Quorum quidem Virorum, Patrumque venerandorum iudicium licet iure sit magni faciendum, volui tamen & tuum, perferutari, & adhibere, quippe quem pro tua, tum rerum scientia, tum conscientia, tum benivolentia, & charitate erga me præcipua, nihil dubitabam mihi, quem totum, nolles, & consilio, & ope assuam. Tu verò, qui sperantibus in Domino spem potius addere, quam minuire soles, & ut es proprio tibi nomine vigilans, cum *Gregorius* à verbo Græco *Gregore* ductum sit, quod Latine *vigilo* significat, sic impiger ad ea, quæ ad Dei laudem, & proximi commodum concernant, me non solum ad suscepiendum laborem operum prosequendum adiutorius es, sed & ea, quæ bonus in dilectum discipulum Magister uti solet, diligentia, me monuisti, exaltasti, impulsisti, & post multa suasionis verba, libellum etiam ex sacris Doctorum fontibus in psalterium accommodasti, ut ego ad cursum gestienti, frenaque iam mandanti, calcaria adjiceret. Nam ex eo plurimum & animi, & virium ad scribendum assumpti; quandoquidem de virtutibus, de excellentia, de laudibus, de Mysteriis ipsius Psalterii tot ibi comperi sententias, ut si eodem suo ordine explicarentur, magna, nec parvi faciendi confici possent volumina. Sed hoc unum pro summa rei notandum est, quod per os David, qui ut Scriptura ait, secundum eor Dei erat, in ipsis Psalmis loquitur ipse Deus, quid ergo dulcius, quid suavius, quid dignius, quid melius, quid sanctius, quid denique homini ipso psalterio optabilius ad legendum, meditandumve potest inveniri? In quo loquitur qui dixit, & facta sunt? ad cuius vocem Magdalena Maria plorans præ gaudiu exultatione in terris prostrata, ipsum adorare, & videre Dominum prima-

me-

meruit; à cujus geminis contacta digitis, tanquam Organum Spiritus Sancti effecta est, cujus afflatu omnis illuminatur intellectus, & novis loquuntur obtusa ingenia linguæ, cujus verbo hydropicus sanatus est, cæcus vidit, multorumque infirmis annorum bene valuit, & mortuus quatridentanus mox revixit. Quid enim, ut D. Augustinus ait, in Psalmis David non invenies, quod faciat ad utilitatem, adificationemque humani generis, conditionis, ferus, ætatis? Nam in Psalmis habet Infans quod læcet, Puer quod laudet, Adolescens quo corrigat vitam suam, Juvenis quod sequatur, Senior quod prædicet. Formidat discit pudicitiam, Pupilli inveniunt Patrem, Viduæ Judicem, Pauperes Protectorem, advenæ custodem, audiunt Reges Judicemque quod timeant. Psalmus tristis consolatur, letos temperat, iratos mitigat, pauperes recreat, divites, ut se agnoscant, admonet, & ne superbiant increpat, omnibus omnino suscipientibus se aptam medicinam Psalmus contribuit; Dominus itaque noster Deus Opt. Max. per David servum suum nobis potionem confecit, quæ dulcis est gustu per cantionem, & efficax ad curandum vulnera per suam virtutem, quemadmodum ex unius cujusque ipsorum Psalmorum lectione locis suis patebit. Hinc est, ut nos, Pater Reverende, quod ipsa Sacrosancta Mater Orthodoxæ Fidei Ecclesia suos quam diligentissime alens filios, custodiens, servans, dirigens ad omne bonum, danumque optimum, non solum in officiis, horisque omnibus canonicis Psalmos semper canere solet, sed etiam in Sacro Missarum introitu, cum de Scriptura semper, tum de ipsis Psalmis plerumque aliquid præcipue assumit. Quod, ut sacri asserunt Theologi, ipsa Sancta Mater Ecclesia ideo facit, quod in ipso Psalmorum libro totius sacre Scripturæ consummatio continetur; in hoc enim præmia describuntur bonorum, & supplicia malorum, atque documenta ponuntur incipientium, progressus diriguntur proficientium, & profectio laudatur pervenientium, vitæque activorum, & speculatio docetur contemplativorum. Hic instruis quid peccatum auferat, quid penitentia restituat, quid denique penitens ipse peccati conficiat, ut gratiam mereatur assequi divinam. Non immerito igitur, nec quidem incassum, Deo Opt. Max. concedente, teque mi Pater Humanissime, unâ cum Rev. Patre nostro D. Urbano Pagano Mediolanense, celebri illius Monasterii Sancti Petri in Gessate Priore, Viro quidem cum Juris Pontifici, tum Sacre Theologiæ Doctrina præstantissimo, in primis hortante & collaudante, atque Magnifico præterea annuente Senatore D. Antonio Braccio sacrarum Legum interprete Sapientissimo, divinæque Scripturæ studiosissimo; nec non speciatissimo, modellissimoque Viro D. Johanne Melcio Ducali Quæstore, divini cultus, & Scripturarum amatissimo, ambobusque iidem ære suo faventibus, coadjutantibus etiam amicis nonnullis Religiosis, & literarum studiosis, & præfato Nobili Georgio Rocio Ducali Scriba, & Johanne Spualso Librario Ducali admodum industrio, hoc ipsum opus nostrum tot vigilis, totque in evolvendis dies noctesque Codicibus, tam Græcis, quam Latinis, pro jussa operis emendatione, laboribus elucubratum absolvi, & ad multa voluminum, & extemporum centena imprimi curavi. Dicam ergo cum Divo Hieronymo: Gratias ago Domino Deo meo Jesu Christo, qui tot pro nostra salute labores, & cruciatus est perpessus, quod de amarissimo semine literarum dulces nunc, cum doctrinæ, tum amicitiarum fructus capio plurimos. Nam cum multa didicerim, quæ ante nesciebam, multa intellexerim, quæ sapientius læcta, audientia minus intelligebam, tum hæc scribens multis me puto profuturum, gratiamque inde comparaturum, & ab illis maxime, qui ad hoc studii, & laboris me impulserunt, & adjumento fuerunt, qui, ut dixi, multi sunt, tum vel in primis à Spectato Bartholomæo Rato Ducali Scriba compatre meo amatissimo, Viro quidem eruditissimo, ex cujus antiquissimo Platerio plurimas Orationes Psalmis accommodatas excerpti, locisque suis apposui. Scio præterea, hinc non parum gratificatum iri Spectato item Viro Gabrieli Palazzi Illustrissimi quondam Principis Galeacii Maræ Secretario, qui me semper admodum dilexit, quique sacris adeo studet Literis, atque pulcherrimam in his ipsis studiis habere Bibliothecam contendit, ut omnes, qui illidem delectentur studiis, meque in primis, ei plurimum debere sentiam. Itaque ne epistolæ brevitatem excedere nimium videat, & ut finem faciam, in ipso Platerio quotidiana, & devota lectio nostra sit, in quo, ut diximus, plenè continetur quicquid in Legge, & Prophetis dictum est de ipso Christo, qui est via, veritas, & vita, & per quem facta sunt omnia, atque redempti sumus, nobisque gloria in æternum parata est. Hæc sint, ut Divus hortatur Hieronymus, nostra carmina, hæc nostra sint, ut vulgo dicitur, amarioræ cantiones, quemadmodum tu Pater Religiosissime, & reliqui Sancti Confratres tui in ipsa Legge Divina quotidie meditantes, devotè facitis. Vale.

Num. XV.

Ante Dyctem Cretensem de Bello Trojano :

*Mafellus Beneventanus, Magnifico, & Præstantissimo Viro D. Bartholomæo Chalco (a)
Ducali Secretario dignissimo S. P. D.*

Cum videam, Vir magnifice, & præstantissime, innumeros scriptores de Trojanorum clade meminisse, & eò locorum, nominum, & gestorum cum lectores devenerint, propter historiarum ignoracionem nonnumquam cespitare, sæpe etiam cadere, non possum ætatis nostræ homines negligentia non accusare, (b) qui Dyctem Cretensem, Virum non minus disertum, quàm prudentissimum, & ad Trojanarum rerum cognicionem maximè necessarium, usque adeo neglexere, ut vix sint suspicionem malignitatis, & invidiam, tum in ejusdem Viri famam, tum verò in posterorum utilitatem declinaturi. Quorum ego negligentiam meâ diligentia cupiens refarcire, famam tanti Viri, & de nobis posteris tam bene meriti, quæ prope jam interierat, & studiosorum Virorum jacturam non parvam miseratus, ejus opusculum imprimendum curavi. Quo sanè quantum quidem ad Trojanarum rerum cognicionem attinet, nihil brevius, nihil utilius, nihil etiam clarius, & tersius licet reperire. Hic est, Pater optime, qui solus viam, qua Trojanarum rerum veritas, qua Auditorum multorum cum in hanc historiam incident, obscuritas, & difficultas dilucidissime clareat. In hoc est, relictis nugis, summa totius belli, nihil præterea superfluum, nihil verbosum. Adde, quòd res gestas tantâ diligentia, tantâque curâ, atque ita divisa, temporibus, nominibus, locis, & sic demum accuratè omnia differuit, ut res non narrari, sed geri; non describi, sed rursus tractari, & ipsi bello interesse legentibus videatur. Ita cuncta ante oculos non minus facundè; neque enim id frustra in eo, quamvis Homero antiquior fuerit, desideraveris, quàm diligenter ponit. Nec planè cuiquam, vel incredibile, vel mirum videatur, quippe qui & studiis illorum temporum apprime imbutus erat, & Idomeneum, Cretensium, ut ipsemet asserit, duce[m] secutus, cum res ipse gererentur, & interfuit, & belli ærumnas ex parte perpe[ss]us est, & qui vidit testimonium perhibuit, & credere debemus, verum esse testimonium ejus. Neque id illi aliqua ex parte quis derogaverit, quòd Græcus suis Græcis magis, quàm Trojanis favcat; siquidem tanta severitate & rigiditate procedere videtur, ut omni prorsus suspicione vel Cretici eum liberent. Cuius quidem Viri licet vel hanc pietatem cum admiratione in posteros excolu[m]ari, qui non modò bellum ipsum gellum, & Trojanam cladem ac ruinam, quibus interfuit; verum etiam Græcorum reditum, & quid cuique duci post discessum obtigerit, rem tunc novam & recentem ab aliis sciscitatus, nobis porrigere curavit. Pro qua mediisfidius pietate ei non plurimum à nobis deberi, summa est impietas. Sed unum illud Lectores rogaverim, ne in hoc meam sedulitatem accusent, si in aliquas mendas inciderint. Non enim illud tam incuria mea, quam raritas extincti penè operis efficit, neve illos magis duo aut tres loci malè ex necessitate castigati retrahant, quàm alliciat utilitas: quam me hercle tantam in hoc opusculo v[ide]o, ut facili & favorem operi mercatur, & diligentiam meam apud bonos saltem obsecratione defendat. Hoc ego tibi, Vir doctissime, Græcique simul & Latini Eloquii pater, ceu prima nostræ solertia libamina dedicavi, priscos illos imitatus, quorum ut quisque primis studiorum suorum præsidibus numinibus, sic ego tibi haud dubiè, numini, præsidique, quicquid est in me, vel ingenii, vel industrie, primas agelli mei fruges, si non præmium meritorum in me tuorum, saltem animi monumentum defero. Quid enim magis Ceres sementi, aut Liber vitibus, aut Gradvius bellantibus præstiterit; quàm mihi doctrina, nobilitas, ingenium, & inclyta, qua jam polles, atque amplissima dignitas? Quibus mihi tamdiu oro Deum frui liceat, quam te paratum ad præstandum video. Adis crep[er]is meis, favens, volensque, & auctoritatem, quam mea exiguitas operi infelici detrahit, supple tu nominis dignitate, ac mihi animum ad majora prælia; utrumque enim in te est, ut vel annuendo elevēs, vel deprimas negligendo. Valc.

Ante

(a) De altero hoc Literarum & Litteratorum mecenate humanissimo, aliqua protuli ad hunc annum, quæ illius memoriam, & studiorum Mediolanensium sub tanto auspice fortunam illustrent.

(b) Nimis credulitatis accusandum potius esse Mafellum Beneventanum, quàm aliorum negligentiam, pluribus allatis ab Alberto Fabricio testimoniis periturum Critice Arrip, ostendi in Hist. Liter. ad hunc annum: Auctorem namque hujus Operis, non Dyctem Cretensem Homero vetuliorum, sed Anonymum aliquem quartæ ævæ Christianæ seculo scriptum, censuræ Viri Eruditi, quibus subscipitis memoratus Fabricius.

*Mafellus Venia Beneventanus Reverendo in Christo Patri D. Ambrosio Curano,
Theologo acutissimo, & celeberrimo, Eremitarique Religioni
Sancti Augustini generali Vicario benemerito,
Salutem in Domino Sempiternam.*

Ingemisco, Reverende Pater, quotiens mihi clades Itala in mentem venit. Et doleo quidem, commune Italicae decus à Barbaris fuisse violatum, vastata Oppida, Civitates dirutas, sacratissima Tempia profanata, & denique tam nobilem generosamque, & ceteris aliis regionibus tam praesentem, atque eminentem, ac tam multo tempore aliis dominari solitam, sic turpiter conculcatam fuisse. Doleo ista quidem usque ad lacrymas, Christiane, ut par est, Respublice casum dolens; ceterum magis ac magis librorum praeteritum facrorum me jactura perturbat, & maxime eorum, quos Ambrosius tuus, Pater optime, spiritualis Avus (a) condidit, quotiens interruptum ordinem intueor, in cujus planè Scripturam, nescio quo fato, magis laevum est. Sed augeo, o bone Deus! ut damnum omittam, merorem meum, nostrorum, quod cum Venia dictum velim, Italorum reprehendenda incuria, gravissimè quæ damnanda negligentia; siquidem multos ditatos, dejecta moenia, cremata, & prostrata ædificia, aliaque hujusmodi damna toto conatu, enixèquè reparare curaverunt; de libris autem, tanquam si ad eos minime pertinuisset, nullam omnino curam habuerunt. Quo fit, ut omnes Christiani, præcipuè tamen Mediolanenses; (qui enim plus diligitur, plus debet) increpandi sint, qui Ambrosium, suum (ut ipsi ajunt) Protectorem, & Patrem, tanti fecerunt, ut de ejus Viri tam numero, profundoque Scripturarum pelago perquam paucissima jam portuicula reperiantur. In quos præcipuè eundem terribili voce exclamantem audire, videor: Popule meus, quid feci tibi, quoniam meo crimine, vel culpa tibi exidi? Popule meus Mediolanensis, quid feci tibi? quove meo errore abs te tanto opere mereor destitui? Ego tibi ad Dei veri, & vivi cognitionem assidua predicatione, perdis Ariani profugant, viam aperui; tu autem meipsum, ac mea, non minus quam ipsi Ariani, repudias. Ego te, dum inter vivos agerem, honoribus, dignitatibus, victoriis, atque triumphis decoravi; tu verò intolerabili negligentia irritas lucubraciones meas, cassosque labores, & perpetua nocte damnatos esse pateris? Sed quid pateris, dixi? Immo tu ipse obsecras, tu inquam ipse extinguis; dum remedium opportunum, cum facillimè possis, non adhibes. Ego ipse Ambrosius ille sum, qui posteaquam ad aliud Seculum demigravi, pro te, Popule mi, contra omnia tua pericula ante Domini Jesu Tribunal assilio, & pro te efficacissimè rognis, innumera abs te mala (amovenda) deprecor; tu autem mei, immo verò Dei omnipotentis, memoriam extinguis, contemptis ac perditis voluminibus, quæ ego in ejus honorem evigilaveram. Quid? quod etiam eos, qui eidem cladi superfuerunt, tuâ etiam incuriâ perdidisti? Ista ne mihi pro tanto affectu, pro tantis laboribus, tantisque beneficiis rependuntur? Proh genus ingratum, me ne contemnitis? me ne despicias? (b) Hæc, vel his similia ait queritur, aut queri potest Ambrosius, Quam planè culpam ego *Mafellus Venia Beneventanus* emendare potius, quam damnare cupiens, libros ejus Sanctissimi Viri omni mea cura, industria, omni studio, omni denique vigilantia perquisivi, perquisitos summâ diligentia impemendos curavi. Et quoniam in omni re servatus ordo decorum, ac venustatem avertit, ab *hexamero* de principis rerum, neque enim altius licuit inchoare, principum sumpsi. Quia verò id voluim per se solum perexiguum videbatur, cum totum, quod de Ambrosio reperero, promovere in lucem intendam, simul ne tot libelli per Scamna volitent; de *Paradiso* etiam libellum; Sermonem de *ortu Ade*, & item Sermonem de *arboe Interdilla*, unâ cum Libello de *Cain*, & *Abei*, præpositâ tamen auctoris Viâ, subtexere collibui. Quam profectò sententiam illa quoque ratio confirmavit, quod ibidem prima hujus Mundi ætas terminatur. Sed admirabilis

tur

- (a) Rhetorico invento *Mafellus Venia Beneventanus* S. Ambrosium vocat *Avum spirituales sui necessarius*, cum enim S. Augustinus, sacro baptismo ablutus à nostro Antistite, novum Spiritus vitam ab eodem accepisset, *Antistite*, Pater dicitur Ordinis Augustiniani, cui præerat Ambrosius Curanus; gloriam eundem posse *Mafellus* testatur de huc Spiritus cognitione, qui Fili S. Augustini, ob repertum ad gratiam Patrem suum, Mediolanens. Episcopo Ambrosio, tanquam *Spiritali Ave*, jungi videbatur. Hic etiam contraxit, qui scribit *Medellus* sæculi XV. inter Cusentios Latranenses, & Augustinianos Eremitas, quorum ævoque et in eorum Pater dicitur esse S. Augustinus, in *Annalibus* meis superius descriptis, tum hoc anno, tum ad annum MCCCCLXXIX.
- (b) Tam gravi censura, notique mellibus *Pulchri* Ambrosii acerbissima inceptatione digni non erant Mediolanenses, qui tunc primas curas typographicas, cum Ars ista in Inferioribus Metropoli pedem fississet, hæc præstitim habuerit, ut *Patri* sui libris, cunctis affluenter doctrinæ, & plerique eorum, vulgarentur. Illi enim, ne sibi gloriam grati hujus animi erga tantum Patrem ab Exteriori eripi facerent, anno MCCCCLXXIV. manipulos aliquot insignitissimæ hujus mellis, ceteri paulo in lucem edidere, universam postmodum produxerunt, cum fieri propitia, dispersam illam, hinc inde colligendi beneficium indulgeret. Itaque, truci, exprobrantique Populum suum Ambrosii excusatione, fortissimè fuit *Mafellus Venia Beneventanus*, qui, ut laborem in ipso susceptum, & pauci enim essent, complectentem, magnificentiâ exhiberet, indignæ nos negligentia Cives nostris fecit, proleque immenso obsequium amplexumque Mediolanensem, compertum jam addidit, ostendit.

CCCCLXVIII EPISTOLÆ PRÆFIXÆ

tristis quissimam, quod *hexabameron* dixerim, eum à vulgo *hexameros* absque secundo s aspirato proferatur. Non enim, Pater optime, cum ego in titulo operis de eadem dictione dubitarem, Virum, & Latinarum, & Græcarum literarum peritissimum Joannem Placcenium Monachum consuluisse, ab eoque, quæ infra subnectam, perdidicisse. *Hexabameron*, inquit, id est, græca est, ab æ composita, quæ in compositione à literam ob euphoniâ atēteit, quod plane innumeris exemplis approbatur, ut est illud vulgatissimum *hexametrum* ab æ & uterque compositum. Nec oblat vocalis sequens, ut Theocritus docet *ἑξάμῃ Βούβρι* ab ἑξ ἑξ, & τὸν ἄνθρωπον, id est, virgo sextam ægens annum, suo in bucolico dixit. Ambrosius quoque nos-
ter in hoc eodem libro *exagogs* dixit, id est, sexagula ab ἑξ similiter, & *γυνίς*, angulus. Simili modo, eademque ratione *hexabameron* ab æ, quod est ἑξ, & *ἑξάμῃ* dies, dicere regula exigente jubemus, quod sonat fex dierum, & hic quidem pro eo capitur libro, quem Divus Ambrosius divinæ magis, quàm humanæ de rerum principis in Genesim, non ad literam, & syllabas, ut juniores, sed ad sensum acutissime, ingeniosissimeque interpretatus editit. Nec expectet tua Reverenda Paternitas, ut me ad laudes ejus gloriosissimi Viri recen-
dendas accingam; Sus enim Minervam attrahere dedecet. Illa namque laus vera dici potest, quæ à Viri laudatissimo prædicatur. Superfedulo igitur hoc labore, vanum profus, immo etiam damnosum reputari, quippe quod ex quamplurimis laudibus, duobus vel tribus leviter, jejunèque prælatum, obscurare famam aliejus, non illustrare est; præsertim ejusdem Vi-
tam secundum Paulinum præmissurus, quanquam ipse quoque Paulinus parvus admodum. Ambrosii laudum judicari posse videtur; dixisse etiam malignus, nisi astu, & sancto zelo consuloque, ab eodem Viri factum opinaret, quippe qui invalescente tunc temporis hæresi, vix æ perexigua, & tenuis iis, qui in fide remanentem, persuadere, & apud eorum animos testata posse relinquere confidebat; ita enim plerumque, & sapientissime accidit, cum quid-
piam supra communem consuetudinem refertur. Et ego quidem, Paulinum hanc habuisse rationem puto; ceterum utcumque sit, Ambrosii laudes ejusmodi sunt, ut neque me laudante crescere, neque etiam reticente decrescere possint. Et ne mentiar, pudet heretice me plura, de ejus laudibus ad tuam præsertim Paternitatem recensere, qui tanquam bonus ac verus ne-
pos, eum præ ceteris, & magis familiariter Doctorem Sanctæ Ecclesiæ irreprehensibilem, atque irrefragabilem, quæ solius Ambrosii prærogativa est, cognovisti. Pudet etiam eundem à doctrina, ut æquum est, magnificare, & extollere, cum judicio omnium doctiorum Virorum nihil in Ambrosio frustra desiderari possit. A meritis quoque eundem insignire crube-
sco, cujus apud Deum omnipotentem gratiam, vel obmutescens tunc perferendum. Silbo igitur; semper enim siluisse, quàm inepte dixisse, præliit. Satis ergo superque & tua, & doctrinæ laudans, ac probatus lit Ambrosius. Et quoniam ejusmodi opera ab situ, & prope ab interitu vendicare non leves ausus esse certo scio, æcerim mihi laborum meorum, atque industriæ defensoris opus esse existimavi. Quod planè cum animo impensè vo-
lutarum, tu Pater amplissime, unus, solumque præ ceteris, cui hoc munus, seu, ut verius dicam, hoc onus dedicarem, occurristi; illud mente concipiens, non mediocrem auctoritatem etiam huic operi ex tua amplitudine accesseram, quod homines nihil nisi perdidimus, nisi laudem, & delicatum tuis Reverendæ Paternitatis destinari debere existimamus. Tunc igitur, Reverende Pater, in meum Protechorum assensum, primum humanissimè quæso, meas partes tanquam bonus, fidusque patronus suscipe, nostrumque laborem, & tuæ commendationi asserere, & tuæ, quæ maxima est, auctoritate confirmare. Quæ autem ratio me movit, ut te potius elegerim, nisi permoletum fuerit, est variâ sit, ac multiplex, eam tamen, paucissimis exponam. Prima igitur exitit, quæ meum animum pulsavit, vita tua omni ex parte integerrima; accessit deinde doctrina, quæ in te & summa, & consummatissima est; tertia suit, quæ & habitu prosperis, & opere implem, Sanctissimi Augustini tui Sanctissimæ mihiq; devotissimi Religio. Quæ planè postrema ratio, quia te Ambrosio nepotem in Christo asserit; neque enim cuquam obsecrari est, Augustinum tuum, addo & meum, ab eo fuisse regeneratum, tibi velut debuit, hæreditariumque legatum destinari. Taceo nominis similitudinem, quod ipsum nisi divinitus contigisse non auctimo. De tuæ autem vitæ integritate, si iis, qui tecum semper versati sunt, & qui nunc etiam versantur, quorum infinitus est numerus, credendum est, cunctis uno ore referentibus te pudicitie exemplum, te justitiæ speciem, te sanctitatis speculum, te honestatis sectatorem, regularitque vitæ non observatorem modò, verum etiam reformatorem accipimus. Ab avaritiæ quoque labe se te penitus immunem faciunt, ut vel spontè oblata munera renuere soleas. A Simoniaca etiam pravitate, qui Religiosorum peculiaris morbus est, tantum te abesse asserunt, ut ejusdem æcerimus hostis, vehementissimisque impugnatorem habearis. Ambitionis insuper eritas, fastu-
que tumores, tanquam virus te exhorruisse, summi honores resutati, spreteque amplissime dignitates attestantur. Laboriosa quoque, & pro Religione solertissima vita, Ambrosio, qui nanquam quiescebat, te propinquissimum reddit. Quam sanè rem ille plena fide probavit, qui sine litoro perferubatur, quantos pro collapsa iam, & prope jacente Eremitarum Religione labores ad eandem reparandam, ac reformandam perpeffus fueris, ubique locorum tuæ virtutis, & probitatis, tuæque diligentissime administrationis vestigia relinquens, rebel-
les, & contumaces debellando, malos effugando, bonos sublevando, literarum studia in-

staurando, & omnia denique bona opera instituendo. Quod qui perquiret, profectò Eremitarum Religionem non minus tibi, qui eam cadentem, immo verè prostratam erexit, & quasi denuo plantasti, quàm ipsi conditori Augustino debere iudicabit. Testabitur hoc Conventus Sanctæ Mariæ de Populo Romæ, qui te auctore ad rectam, veramque Eremitarum Regulam conversus est. Ipsius quoque Templi, ac Monasterii admirabiles structuræ, sublimiæ ædificia id austruunt. Nec cessasti nullis parcens laboribus, donec eundem locum Privilegiis de plenaria peccatorum absolutione, & illis solennis, quæ ibidem in Beatæ Virginis Conceptione statuitur, toto Senatu, univèrsoque Romano Populo comitante, & largissimè pariter largiente, decerneret. Mediolani quoque, ne tantum externa commemorem, & eloquentiæ vis, & sanctæ administrationis tuæ maxima virtus emicuit. Sed hæc tanquam leviora, omitamus. De doctrina autem tuâ, si quis gratiosum me potius assensatorem, quàm veræ laudis tuæ fidissimum præconem exhiberet, à Perusino Studio perconferetur, ubi acceptâ Magistratus laureâ, mox ejusdem Studii Regens, & Decanus creatus, eam tibi publicè legendò famam comparavit, quam nulla unquam oblivio delctura sit. Nec Apostolicum quidem Palatium doctrinam negabit, si ille tuus in perorandis per sexdecim annos causis, eloquentiæ torrens mente non excidit. Romana quoque Provincia, novem annis præter consuetudinem, quippe quod annum munus est, censuram tuæ visitationis experta, de tuâ probitate fidem faciet. Serenissimus etiam Rex Ferdinandus si de eloquentiâ, & probitate tua interrogetur, discrepante, totius Religionis Eremitarum Procurator septem annis in Romana Curia constitueris, prælium sanè hujus, cui nunc dignissimè præfides, generalis Vicarius. Quæ quidem omnia etsi magna sint, pro virtutibus tamen tuis, & meritis ego perexigua. duco, nisi indubitatissimè crederem te brevissimè ad multo altiora esse perventurum. Sed ille meliùs, quæ tuâ sit doctrina percipiet, qui illa tuâ prima incunabula de regimine Reipublicæ adolevens adhuc conscripsisti, qui libros, quos de *Artium incivine*, quos de *Viris Illustribus*, qui *Commentarios in sex principia*, & item *Commentarios in posteriora Aristotelis*, qui librum de *Sphæra Virginis*, qui libros duos de *Sacerdotali dignitate*, qui *Dialogum de modo orandi*, & item *Dialogum ad Sixtum de Fidei veritate*, qui librum de *Essentia Dei*, qui librum de *Sapientia Christi*, qui librum de *Altitudo*, & *Contemplativo Vita*, qui librum de *laudibus Sapientie*, qui libros duos de *Naturis Angelorum*, qui librum de *Verbo Dei*, qui *Commentarios in Ethica*, qui librum *Chronicon*, qui *Commentarios in Regulam Augustini Patris tui*, qui *Apologeticum Ordinis Eremitarum*, ille inquam acumen tui perspicacissimi ingenii, & integram, consummatam, ac de omnibus doctrinam asseret, qui hæc omnia cum duobus etiam voluminibus *Orationum*, & *Sermonum* de variis materiis, diversisque argumentis elegantissimè, atque accuratissimè edidisti, perleget. Quod cum fecerit, à secedæ, ut opinor, assentionis crimine prorsus me illico, etiam livore suffusus, liberabit. Quos omnes, si pateris, tanquam tuarum virtutum præcones, & testes immortalitati consecrabo. Hæc sunt, Pater optime, quæ effecerunt, ut tuæ Paternitatis patrocinium implorarem. Patere queso igitur, humanissime, atque amplissime Pater, hæc tuas admirabiles laudes divulgari, & unâ cum Divi Ambrosii tui gloria percrefcere, meoque labori, & industria, tuo mihi devotissimo numine aspira, quem semper sospitem, & felicissimum exopto. Vale. (a)

ANNO

(a) In editione ista Operum S. Ambrosii desideratur annus, quo Mediolani impressa eadem sunt, mihi tamen ex hac ipsa epistola etiam illam licet: cum enim dicitur sit Liber Ambrosii Corani, Vicarii Generalis monere in Ordine Augustiniano tunc fungentes, compertum habui, preterito non potui hanc impressionem ultra annum MDCCLXXVII, quo, recurrente Pascuales Solennitates, Coranus à Vicarii munere cessante est in Generalis Magistrum Ordinis memorati. De hoc calido à me initio, quique ingenui, atque amari erga Literas monumentis celsis tum à predicto Ambrosio, tum à Mafello Pererutano, plura expositi in superiori Hylotia ad hunc annum. Ceterum ex hac una Epistola manifestissimum redditur, quanto rei habore, ac literarum fructu, atque illa monumenta, jam ferme deposita, in lucem iterum revocentur. Siquidem à Mafello descriptum hæc videmus etiam omnes Ambrosii Corani, usque ad tempus post mortem Vicarii Generalis præfationis aditum, libere ab ipso eruditum, de quibus fuit etiam Ordinis Scriptores parci admodum locuti sunt, ob ignorantiam locuti sunt, à quo necitiam sententiam fecerent bene facili possent.

ANNO MCCCCLXXVIII.

Num. XVII.

Ante Martialis Epigrammata.

Georgius Alexandrinus Angelo Adriano Oratori Regio Salutem.

LEgimus, Anglice jucundissime, Scriptores veteres in conquærendis bibliopolis, æque libraris, quorum fide ac diligentia, quos emissuri essent, libri exhiberentur, non mediocrem curam habuisse. Adcò solliciti erant, ut integra & castigata, quæ scripsissent, suis temporibus haberentur, & eadem incorrupta, æque fidei ad posteros transirent. Quam diligentiam si posteriores aliqua ex parte servassent, non adcò acceptus per manus error increvisset, ut præstantium Scriptorem pleraque volumina ad hoc ævi mendosa venerint, ut in illis intelligendis nec frequens lætio, nec pertinax studium conferre vel minimum possit. Quare cum in plurimis planè divinandum sit, intacta vel à doctissimis hujusmodi scripta quodammodo manent. Id quidem cum multis eveniret, tum in Epigrammatis Martialis adcò frequens, & multiplex vitium fuit, ut sive rerum veritate, sive reconditarum vocum significatione incognita, sive morum antiquorum ignorante, etiam non mediocri eruditione Viri in eo laborent, plurima tamen tum obscura, tum ignota habeantur. Quod opus cum nuper impemandum foret, pterentesque nonnulli, ut eo perlecto, si quippiam vel temporum injuriâ vitiosum, vel litterarum quorundam arrogantia depravatum offensissem, (a) id corrigerem, & quod possem in veram lectionem redigerem, diu equidem repugnavi; quippe qui in me ipso plura ad hoc munus pertinentia desiderarem, veterereturque, ne dum rei literariæ prodesse cuperem, tum maximè obessem. Nam immutato, aut deraso verbo, cujus me lateret significatio, non solum sensus perverteretur, sed honesta forsitan dictio, pro qua veteribus, qui significanter locuti sunt, gratia habenda esset, penitus intercederem, æque in eam vituperationem incurrerem, qua nonnullos nostri temporis doctissimos Viros taxari gravissimè video. Sed quo magis onus hoc detrectabam, eo magis urgebant, quòd non solum ex lectione falsa Poetæ mens percipi non posset, sed inter varias, & dissidentes quorundam emendationes, quam potissimum reciperent, ignorarent. Suscepi itaque onus, quod recusare non poteram, quodque ex sese laborem nobis alterum pareret, plurius profectò profuturum. Nam facilitate nostra freti, quod per nos castigatum fuit, id ut publicè enarraremus, effecerunt, videlicet ut discerent, quibus rationibus, quare Scriptorum veterum auctoritate, damnata frequentè scriptura, nostram emendationem tuerentur. Igitur altera nobis injuncta est cura, & qui paulò ante in deprehendis, corrigendisq; illis, quæ mendosa videbantur, laboravimus, nunc in percipiendis, explicandisque Epigrammatum sensu solliciti sumus. Sed legentes ut boni consulant quæso, & si per immutationem, transmutationem, detractionem, additionem, & inversionem litterarum vel metri ratio constet, vel ex eis, quæ trita & pervulgata habeantur, depravatum quid fuerit, id mihi vitio non vertant, sed eorum indigentiam acculent, qui artificio prepositi sunt. Tum autem quum paucula quædam mihi, tum dubia, tum ignota sint, de quibus nihil nos mutavimus, si varia & assidua lectione, ut fieri per studiosos solet, quid illa significant deprehenderim, juvent & ipsi rem latinam, & quæ perceperint nobis verò ignorata, notent, æque subinde aperiant; nam utcumque ad me scripserint, illis non potero gratias non habere maximas. Et quia petivisti tu quoque Angele, aliquid de Poeta ingenioso & acuto memoriam præderem, stichim quædam de Poetæ vita, & operibus ejus subjunxi. Martialis festivissimus Epigrammatum Scriptor, se Hispanum & Urbe Bibili genitum fuisse, confitetur. Enutritus autem, æque institutus Romæ liberalibus disciplinis, sub Flavio Principibus potissimum floruit. In Flavie siquidem gentis laudem, ex qua tres Cæsares nati sunt, frequentibus Epigrammatis affurgit. In primis Domitianum Cæsarem, tanquam Deum laudans, à quo & opes habuit, & jus triumviri natorum, quod tunc honestissimum habebatur, impetravit. Ad Nervæ, Trajanique tempora pervenit, pluri & carus, & jucundus, nam junior Plinius, & amore mirabili cum amplexus est, & abeuntem viaticum profectus.

(a) Quævis hoc bene *Georgius Metellus Alexandrinus* potest nomen illius, quem scribere, arrogantique in illustrandi Martialis Carmine dæmone conatibus; omnibus tamen jam notum est, fuisse *Domitium Calpurnium*, qui *Medicorum* in monumenta Poetarum elideret. Quæ ob hæc innotuit Viri doctissimo notam agere tunc fuerit, utique ad manus venisset, *Itinaria* continentia in His meæ Typographia ad hunc ævum videri possunt, sed plerumque in Epigrammatibus *Litterarum* Veterum, *Index* sollicitè, relictus. Læbe illi *Georgio Alexandrino* non gravis casus est. Modestè à *Philippo Lezana*; præfata namque altera editio *Veneris*, in qua Urbe *Metellus* tum dicebat. De posterore hoc Viri, qui apud nos celebris est *ed. Græce*, Latinæque linguæ investigationem per plures annos in publico *Medicorum* subsidio exercitum, vivamque hic etiam depositum, dum *Antipaterus Perizonius* ab eo rependit, desiderandisque insudavit, in *Annalibus* meæ *Septem* monumenta, tum hoc anno, tum alio, *quædam* diffusit.

eius fuit, ut ex epistolis ejus appareat. Hic Poëta relicta trita Poëtarum orbita, ad epigrammata conversus, parem iis laudem adeptus est, qui aut bella heroica carmine denotassent, aut amores suos miserabili elego conquelli forent, aut plectro Lyrico Deorum, Heroicumque laudes cecinissent. Quod si ingenue, quæ sentimus, facere voluerimus, ut salubus ac facietis ubique conspersum opus habemus, sic non vulgarem & utilem Romanorum temporum cognitionem colligimus, quæ ad plurima volumina intelligenda, in quibus aliquo frustra laboratur, conferunt plurimum. Sed utrique facessant, & qui velut muscæ lichenas & ulcera lambentes lascivioribus quibusdam epigrammatis semper inhaerens, & qui ambitiosa quadam severitate ducti, se vel tactu licentioris libri pollui, & interim purificatione indigere putant. Quando Divus Hieronymus ad Demetriadem, molliorem juvenum exagitant, particulam epigrammatis velut in testimonium adduxerit, sic dicens *non bene olet quod bene semper olet*. Scripsit quatuordecim, quos habemus, libros, quorum duodecim, epigrammata appellavit. Tertium decimum *Xeniorum* nomine inscripsit, quod munera sint hospitii danda. Ultimo *Lemmata* nomen indidit, sive *Apophoreta*, munera scilicet, quæ Saturnalibus remittebantur. Nonnulla extra ordinem epigrammata edita tum in Amphitheatrali laudem, quod à Vespasiano ceptum, per Titum dedicatum est, Titique thermas, tum in venationes, & ludos frequenter populo in arena exhibitos, in principio libri posita sunt.

Num. XVIII.

Ante Dantis Comœdias.

Divo Gulielmo Marchioni Montisferrati, Militie Supremo Duci, Sacri Romani Imperii Principi, Vicarioque Perpetuo; Martinus Paulus Nidobatus Novariensis (a) P. F. D.

Dantis Aldigeril clarissimi Poëtæ Florentini Comœdiam cum nuper accepissem in manus, ut inter magnarum rerum curas ex eade nefaria Divi Principis Galeacii ingruentes, quem tu Ducem in primis pro veteri amicitia, indissolubiliq; affinitate, & ceteri boni, haud secus ac erat par, immortalem esse cupiebat, aliqua si possem merore meo solatia invenirem; ita sum ejus stilo, materique delectatus, ut cum lectando lenimen maximum cepissem, in admirationem etiam venerim, quoniam pacto Poëta unus complecti omnia à Seculi primordis per quoscumque rerum Scriptores memorie tradita, vixitque celebres, seu merendo, seu demerendo, ad sua usque tempora tam brevi Opusculo potuerit pertrahisse. Quid enim per immortalem Deum, Dantes nosse omisit intactum? Historiam, Fabulam, Philosophiam, Liberales, mechanicasque, & exceptivas, quas vocant artes, Cosmographiam, Theologiam, quæ summum ad bonum ducit, iis libris non solum tacta decenter, sed enucleata diligenter, disputata subtiliter, decisa eleganter invenies. O sacer, & magnus non jam Vatum, ut Lucanus inquit, sed Varii lithruci labor omnia suo eripis, & populis donas mortalibus ævum. Miratus deinde vim carminis, vicem ejus indolui, quod in tanta Imprimementum copia, quibus magna Italia, Germanique, & totus prope Orbis exuberat, nemo illius accuratus imprimendi animum, curamque suscepit, cum tamen innumerabiles libri blattarum, ac tinearum futuræ epulæ sint impressi. Itaque, Princeps optime Gulielme, tuo etiam rectissimo judicio nefas ratus tam celebrem Poëtam ab ingrata, aut immemori arte delinatum, silentio, tenebrisque obrutum pati ultra non potui. Sed Guido Terzagio nobili Insubri summo ingenio, ac diligenti viro persuasi, uti per idoneos homines negotium conficeret, Commemumque apponeret, ut docti pariter, & indocti percipere, fructum justî laboris possint; sunt enim obscura permulta cum idiomate, tum sententis, quæ tibi quidem excellenti ingenio, atque doctrina principi, ceterisque viris eruditissimis esse clara per se, atque aperta possunt, multitudini sine commento non possunt. Commentatos eere in hanc Comœdiam non ignoro admodum octo graves & eruditos Viros, Francicum in primis, deinde Petrum Dantis filios, Jacobum Lanzum Bononiensem, Benvenutum Imolanum, Joannem Boccacium, Fratrem Ricardum Carmelitam, Andream Parthenopeum, & nostra ætate Guinifortum Barzizium Bergomenicm, Oratorem eundem gravem, & Jurconsultum disertissimum, quos enim & perlegisse me, & singulorum doctrinam ac diligentiam sæpe admiratum fuisse confiteor; pares enim ferè omnes omnibus ingenio, eloquio, doctrina, diligencia videbantur. Sed Jacobus Lanæus maternâ eadem, & Bononiensi lingua superare est visus, cum sit illa Urbs ita in umbilico Italie posita, ut assiduo commercio non trisa solum vocabula, sed provinciis omnibus etiam communia habeat. Nec minore gratia, dignitateque sit in Italia Bononiensis sermo, quam Laconicus olim in Græcia fuit. Equidem

haud

(a) Quævis Commentaria hæc in Dantem præferant nomen. Martini Parisi Nidobati, Ceterum tamen nostrum Guidem Terzagium istem commentis plurimum adhibuisse, ex hac ipsa Epistola discimus. Varia de istem judicâ recensionem Scripturam, quorum aliqua hæc lucubratiorem nimis excolunt, alii tanquam plagiis male confectarum despicunt, reclusis in superari Histocia ad hæc animum.

haud abnucri'm, ullam esse sententiam, ullum passò obscurius verbum, quod non Commen-
tator notissè infima etiam ingenia fortissè intelligendum præbeat. Et nos alibus locis plera-
que conjunximus, aut usù comperta, aut ex diversis auctoribus, & annalibus tanquam ex
fluminibus derivata, quæ cum juvare, tum etiam deleatæ legentem possint. Ergo hunc
Vatem veluti denuò ab inferis extraxim, contentus reddidisse mundo tibi potissimum ded-
icavi, quem scio non civili solum & bellica laude, sed liberalibus etiam studiis & cum præ-
senti, & cum omni retroacta æste certare; ac nescio ne eo sis admirabilior, quòd mihi
imperio Subditi, prudenti consilio finitimos, federatosque, qui te veluti Hæmonia, vel
Apollinis oraculum adeunt, regendo sufficias, quàm quòd talibus ditentus curis furripere,
te ipsum tibi, multaque horas quotidie impendere studio possis. C. Cæsarem felicet imita-
tus, quem ne Inter bella quædam literarum oblitum ullum unquam diem lectionis expertum
traduxisse ferunt. Scis enim, me tecum per annos septem & viginì legisse sæpe, legenti
assidisse; sapientissè admiratum, cùm tu vixim pubes Martem secutus, qui abhorret à lit-
ris, ævum omne tela inter gladioque veraværs, unde tantam hausit disciplinam, quan-
tum vix ulli eorum hausisse contigit, qui totos annos cum summa diligentia, ac studio in-
ter philosophantium cathedras sunt versati. Sed ita est: Ego te semper, dive Guillelme, ar-
que adeò cuncti mortales divinum hominem, ac veluti quoddam nomen è sinu Jovis dela-
tum existimavimus. Neque hoc profectò pro nihilo, cùm tu multa solus peragas, quæ
multi singula agere nequaquam possunt. Accedit ad hæc & vulgata in omnes liberalitas, ac
manifestudo tua, & præcipua quædam in me pictas, atque munificentia, quæ mihi per an-
nos septem & viginì, & domi, & foris munia quæque non tantum servo, sed uti fida-
ciario hominì mandando, esse inter viros bonos voluisti, & largè donando egere meque,
meoque poteros inluisti. Quis non igitur naturæ injuriarum factam putaret, si non ipse,
quoque perpetua fide, atque obitio tibi veluti glæbe adscriptus hæc primitias tanquam lani,
ac genio consecraret? Emendatum sanè opus accipies, nec si quid emendandum offende-
ris, auctoris ponam, quàm impressoris incuriam accusabis. Vale Principum decus.

Mediolani Kal. Mart. MCCCCLXXVIII.

ANNO MCCCLXXIX.

Num. XIX.

In fronte Sfortiadæ Iohannis Simonettæ. (a)

*Ad Illustriſſimum, ac Moderatiſſimum Principem Ludovicum Sfortianum Vicecomitem,
Bari Ducem, Franciſci Puteolani Poëta Parmenſis Oratio in Com-
mentarios Rerum ab Divo Franciſco Sfortia
rellatum.*

Soleo mecum subinde mirari nam, Ludovice Sfortia, Princeps candidissime, summam omnibusque numeris perfectam sapientiam, eaque cogitatione sic frui, ut incredibilis voluptatem, fructumque inde percipiam; cum te video eodem animi tenore semper tibi consistite, ut neque premens homina unquam abjiceret, neque indulgens reddiderit ferociorem, *vera*, solidaeque virtutis officium. Qua in re quibdam magnis viris jure venis anteposendus, nam & Ciceronem, & Metellum indignissima exilia percosso, hunc Apulcij Saturnini, illum Clodii fuere, aliquant fratre animo extitisse, quam illorum gravitas postulabat, memorie proditum est: & C. Marium in utraque fortuna, ut nimium miserereprehendum constat, de quo non falsò dicit, & commemorari solet: *ubi felix nemo fœderat, ubi miser nemo miserior*. Te autem vultu mutato nemo adhuc videre potuit, & omnes fortunæ ictus consentientem, & omnia blandimenta dissimulantem. Magna illa laus, non minor hæc, quòd tanto illo parentis tui, invictissimi Francisci Sfortie, nunquam sine, præstatione Regis Regum nominandi, memoriam tam avidè renovas, & ad illius exemplar te effingis, omnes illius mores, omnia dicta, factaque usurpans, ut te ex Patre, Patrem ex te quislibet possit agnoscere; nam cum officio maximo præsis, Audiendo, Cognoscendo, Jure dicendo, Moderando, Instruendo, Orando, Reguli nostri nepotis tui, qua Diu immortales indole! Regno dis impendis. Atque hoc ex parentis præscripto, noctem patris, partem somnium vindicat; reliqua commentarios rerum gestarum illius læctas, recentes laus, manibus, & sinu habes: in hac quoque parte Alexandro Macedone, quem quicquidem sub-

[illegible]

ſectam ſemper capiti habuiſſe Iliada memorant, non multum diſſimilis. Sed minor illius, quàm tua felicitas. Tu enim ad capellendam virtutem nullo Achille ad conſequendam immortalitatem, nullis externis exemplis, ſed domeſticis, & paternis imaginibus excitaris. Divus Julius Alexandri æmulatione promovebatur, Alcibiades Periclis, Tu meliorem ducem, meliorem auctorem delegiſti Parentem, à quo utriuſque temporis & belli, & pacis officium edoceri poſſis; fui enim in gerendo bello Paſer, & in omni bellica, & imperatoria laude, cum Pyrrho, Annibale, Cyro, Alexandro, Fabiis, Papyriis, Marcellis, Camillis, Scipionibus, denique cum Cæſaribus conferendus. In toga verò, & pace Trajano, & Antoninis haud inferior; huic enim uni natura omnes, & animi, & corporis dotes, & quidem tantas, quantæ nemini obigerunt, tribuit; ut quicquid legitimus in omnibus uſquam optandum, id in patre tuo cumulatam eſſe recognoſcamus. Sed tibi illius immortalitatis aſſertori quid magis enixe laborandum fuit ſimul, & ad tuam, & illius memoriam propagandam, & totius Orbis utilitatem, quàm ut in libri tui auſpiciis emendatiſſimi edantur, publicenique. Primum enim ex hoc omnes intelligent, te adhærere velligis ſapientiſſimi, & moderatiſſimi Principis; tum legentes cognoscent, quale prudentiſſimi Patris de te judicium fuerit; quaniſpem jam tum adoleſcentulus de tui virtutibus dederit; nam cum in ſuſcipienda adverſus immaniſſimas Turcarum gentes expeditione, poſcente Pio Pontifice, ducem unum è Liberis filiis poſitiſſimum te delegiſſe legerint, cui ſigna illa ſua auſpiciatiſſima, cui tamam belli molem tuò committeret, apertè judicabunt, quid de te ſenſerit, & qualem futurum ducem opinatus fuerit: Num tibi maxis illud optimi rerum æſtimatoris judicium, quàm ingentis auri & argenti pondus, omitto que alijs de te dixerit: Sæpe enim ſignanter & apertè reliquos umbras, te unum victum futurum multis conjæcturis oſtendit; quod autem ad eum attinet nihil, ſi ullis mortuis ſenſus eſt in præſentium, illi gratius facere potuiſſi, quàm hæc illius acta per omnes populos, & nationes longe lateque diſfundere: Nam eſti ejusmodi ſit illius conditio, ut nullus laude, creſcat, nullus vituperatione minuat, paucis tamen ſeculis ejus fama erat interitura, niſi litterarum adminiculo propagata fuiſſet. Neque illos ego ſapientes puto, qui maleverunt tabulis & imaginibus poſteritati ſuam commendare, quæ ut aliquis ſunt temporis momenta, ita facile corrumpi poſſunt, & multis injurijs ſunt obnoxia: en quomus quique reperiatur, qui ſe vididiſſe affirmet Alexandri, qui in ea re ſtudioſiſſimus fui, imaginem aut penicillo in tabula expreſſam, aut cælo elaboratam, vel denique auro, argento, ære conſtatam, cum Apelles, Lyſippus, & Praxiteles diverſiſſima laude inter ſe pares, præſtantiſſimum regem pluriſariam velut ſpirantem effinxerint? Ageſilaus ille ſpartecia proclinator, qui imaginem ſuam neque ſingi, neque pingi, aut fundi unquam voluit; unus enim Xenophonis Socratici libellus in eo laudando omnia iſtiuſmodi lærocina ſuperavit. Pallas illa Attica ex ebore a Phidya tanta arte concinnata, Jupiter Olympicus, Venus illa, cujus caput & ſummam humerorum decennio Apelles pinxit, Mauſoleum, Templum Diane Ephæſiæ, Pyramides quodam tempore, ſed admodum brevi, admirationi miraculoſe fuerunt, quorum ſenſum nullum nunc haberemus, ſi è medio ſublata litteræ eſſent, una fidelis rerum geſtarum memoria. Cuius Julius Cæſar, ut noſtris exemplis utamur, inſectutique eorum Principes, theatris, amphitheatris, porticibus, baſilicis, ſtadiis, gymnafiis, thermis, coſoleis ſatis ſuperque poſſentiam ſuæ conſuluiſſe judicabantur; hi tamen omnes funditus interiiſſent, niſi diſſertitiſſorum virorum ingenia ab temporum & oblivionis injuria eos vindicaſſent. An inſciabatur quiſpiam, plus debere Veſpaſianum Tranquilli, & Taciti libellis in conſervanda memoria, quàm amphitheatro, quod maximum erexerat? Trajanum excuſare multi, pinxere, multi, expreſſor tamen & diuturnior illius imago fuit una Plinii Secundi oratio, quam deſere vis unquam nulla poterit, cum interim veterum ſtatuariorum, Pictorumque nulla, aut admodum pauca opera ſupervenerint; quæ cum hæc ſint, fateamur Sapientiſſime Princeps, ad Parentis tui poſt hominum memoriam maximi, ac de te optimè meriti ſumam extendendam, optimam te inſiſſe rationem: An fortè vereamur in tanta librorum copia, quam nos ſtra ætas propenſiſſimo quodam Deorum immortalium dono vidit, hos commentarios in obſcuro futuros? Ego verò affirmo nihil aut nos æquioribus animis accepturos, aut poſteritati ſtudioſius lectorum amplexuramque; neque enim hæc legentes prodigia, Poetarum fabulas, vetularum deſideramenta, ægotantium ſomnia, qualiæ apud pleroſque præſicorum, & præcipuè Græcorum cernuntur, legere ſe arbitrabuntur; ſed in his recensendis quique tibi crederet; cum adhuc recens fama ſit, & plerique ſuperſiti eorum, qui videre, quorum teſtimonium omnem adulationis aſſentationisque extinguet opinionem. At tu Conſtantiſſime Princeps, ut nunc Parenti optimo cumulaſſimè gratiam retuliſti, ita perge bene mereri de omnibus, publicam omnium cauſam ſuſcipe, in tanta rerum temporumque varietate in primis Nepotulum, cujus ætas tuæ fidei commiſſa eſt, mox totam Italiam ſove, ea meditare, excogita, para, quæ eſſe et in filio Divi Franciſci Sphortiz debeant, & tantarum rerum digna ſuſceptione videantur.

Vale Decus Publicum, mea unica ſpes.

Deinde sequitur

*Johannis Simonetta in Commentariis rerum gestarum Francisci Sfortie Mediolanensium Ducis
Præfatio ad Johannem Galeatium Mariam Sphoriam Mediolani Ducem.*

L Egent mihi nonnunquam, Princeps Illustrissime, & dum per otium liceret, apud rerum scriptores, antiquorum regum & ducum res gestas diligentius considerandi, ex nonnullorum vera profectò videtur sententia, non semper antiquitati posteritati jure concedere, nec antiquiores recentioribus virtutis præstantia, rerumque gestarum gloriâ semper antecellere. Ejus autem rei argumentum & exemplum ne longius repetamus, abundè nobis suppeditat Franciscus Sfortia, Avus tuus, Quartus Mediolanensium Dux invictissimus, singulari sæculi nostri decus & ornamentum: quippe quem nemo vel æquus diligensque rerum æstimator negaverit in omni prope virtutis laude, & rerum præclare gestarum gloria, facile cum omni antiquitate certare. Quemnam aut vidimus, aut legimus, aut audivimus, corporis pulcherrime compæcti decore, apta membrorum lineamentorumque convenientiâ, virum firmitate, oris dignitate, vultusque majestate huic comparandum? Quem deinceps ingentis acuminis & bonitatis, mentis consilio, animi magnitudine, humanitate, gratiâ, affabilitate, liberalitate, clementiâ & pietate, huic anteponendam? Quem postremo rei militariæ scientiâ, auctoritatē, laborum tolerantia, ærumnarum perpessione, invicta semper fortitudine, constantia singulari, prospicientia, celeritate conficiendi rerum, non tam fortuna quàm propria virtutis gestarum, magnitudine, gloria, felicitate, usque adeo excelluisse reperimus? Nempe aut rarissimos, aut nullum potius invenies, in quem tot corporis animique dotes & bona confluerint. Nec enim fuit viri hujus laudes & egregia facinora, aut nobilium Poëtarum figmentis, aut eloquentissimorum Oratorum literis (quod majoribus illis sæpe obigit) vel consilia licentiâ, vel amplificata copiosius, vel exulta sublimius. Hæc siquidem omnia ipsi aspeximus, ac vidimus. Vidit, & novit omnis Italia. Viderunt, & experti sunt maximi Reges & potentissimi externique Populi. Hæc denique cognovit universus prope terrarum Orbis. Quæ sane tanta & tanta sunt, ut omnium superatâ invidiâ compellantur cuncti ea velut maxima, propeque divina, & admirari, & oblupefcere, & prædicare. Verùm quia nulla in humanis tanta res est, quæ aliquando vetustate non corruat, & à memoria hominum non excidat, nisi literarum maxime beneficio immortalitati commendetur, illius ego res gestas post obitum Proavi tui Sfortie, pauloque altius pro rerum cognitione repetens, carpiam scribere, & quo brevius liceat, recensere institui, ab Anno incipienti Quarto & Vigesimo usque in Quartum & Quadragesimum supra Millesimum & Quadragesimum Christiani Natalis, quo Anno accessit ad eum me consuli. Inde enim usque in ultimum vitæ diem ab eodem gesta & copiosius & apertius explicabo, quod eis præter semper coramque affui. Sed cum inter ipsius Francisci Avi tui, summi Imperatoris & divini Principis, res magnificæ gestas parâ non minima sit bellum, quod sub'ato ex humanis Philippo Maria materno Proavo tuo in hac nostra Cæsarina Gallia fortiter gessit, feliciterque perfecit, dum ad Iosius Philippi imperium, quod à multis tum petebatur, ille unus jure meritoque aspiraret, & patrium regnumque ipsum ab hostium faucibus ac tyrannide eriperet ac liberaret: hoc ipsum inquam bellum, & te maximum, & memoriâ dignissimum (cui dum gereretur, assidue interfui) paulo diligentius scribere operæ præmii duxi. Equidem omnia in Commentarios, & eo ordine, quo gerebantur in dies, singula celeri illo depropsi, si minus eleganter, minusque ornate, ac vera & incorrupta fide. Nihil enim à me scriptum est, quod vel non ipse viderim, & contemplatus fuerim, vel à locopletissimis testibus, auctoribusque, vel etiam ab ipso Francisco, dum ille de se modestissime loquens aliquando præteritorum temporum pericula, relique per omnem fortunam non tam ab se, quàm ab aliis gestas recenseret, acceperim, quod aliis haudquaquam contigit, si qui fortassis reperiant eorumdem rerum scriptores etiam eruditiores. Hos autem rerum ab Avo tuo gestarum Commentarios nemo venit in mentem, ad quem potius inscriberem, quàm ad te, Johannes Galeati Maria Sfortia, Mediolanensium Dux præstantissime, ut ad verum & legitimum avi paternique regni, imperii, & gloriæ successorem. Tui ergo nobilissimi ingenii fuerit, ut, cum per ætatem liceret, in avitis rebus tanto cum splendore ac felicitate gestis, tanquam in speculo quodam, teipsum inspicias, operamque des, ut quod pulcherrime cepisti, omnia, quæ vel cogites, vel dicas, vel agas, ea prosequaris laude, ut hoc tale tantumque imperium, non tam jure hereditatis, quàm pulcherrimis tuis splendidissimisque virtutibus adeptus ab omnibus iudicetur. Quod tui maxime feceris, si Deum Optimum Maximum ante oculos semper habueris.

Num. XXI.

Epistola Francisci Philelpi ad Johannem Simonetam Secretarium Ducalem.

Franciscus Philelpus Johanni Simoneta Ducali Secretario Salutem dicit plurimam.

LEgi & perlibenter quidem, Johannes Simoneta, eos Commentarios, quibus Vitam, & res gestas illius fortissimi Viri, & inclyti Mediolanensium Ducis Francisci Sfortiae, ornatissima oratione complexus, cum apud homines nostri Seculi non parvam admirationem, tum apud posteros maximam tibi laudem peperisti. Quis enim non miretur, potuisse te in tantis occupationibus tuis res tantas, tamque varias persequi tanto cum ordine & prudentia? Jure igitur laudaberis semper, nomenque tuum nulla hominum memoria ignorabit. Nam, ipse, quod ad me attinet, sum id circo tuis scriptis magis delectatus, quod Sfortianae laudi & gloriae ita faveo, ut nihil malim, quam de uno Francisco Sfortia semper aliquid dignum memoratu & lectitare, & audire. Itaque tibi, mi Johannes, gratias ago immortales, quod tuos illos disertissimos Commentarios videri à me volueris, quorum lectione ita sum delectatus, ut vix aliud quicquam hoc tempore jucundius mihi contingere poterit. Vale.

Mediolani ex aedibus nostris, sexto Idus Junias, MCCCCLXXIX.

In fine Editionis haec leguntur:

His Commentariis à primo Alphonsi in Italiam adventu, & à Quarto & Vicesimo supra Quadringentesimum & Millesimum Anno à Natali Christiano ad Sextum & Sexagesimum usque Annum, non divi Francisci Sfortiae solum, sed omnium Italicorum Populorum, Regum, & Rerumpublicarum facta domi forisque continentur, tanta fide & religione literis prodita, ut nihil gratiae, atque adulationi datum esse constet. Quae eo certiora habenda sunt, quod qui scripsit, rebus fere omnibus interfuit. Ea nunc regnante Johanne Galeatio, Sexto Mediolani Duce, auspiciis & jussu Illustrissimi Ludovici Sfortiae, Antonius Zarotus impressit Mediolani X. Kalendas Februarias. (a)

Num. XXII.

Ante Excerpta ab Elegantiss Laurentii Vallae.

Bonus Accursius Pisonus (b) Magnifico Equiti aurato, ac primo Ducali Secretario Sapientissimo Cichio Simoneta S.

EXcerpti, Magnifice Eques aurate, ac Virorum Sapientissime, & optime, ex Libris Elegantiarum Viri doctissimi ac disertissimi eruditi Laurentii Vallae, quae mihi visa sunt pulchriora, ac magis accommodata ad communem scribendi, ac dicendi usum. Quae idcirco ad te dedi, quod ea putarem Liberis tuis perutilia fore; nam si fecus exissem, nequaquam hoc muneris suscepissem. Hunc autem laborem meum idcirco tibi, Vir praestantissime Cichio Simoneta, dedicavi, ut tua autoritate, atque tuo beneficio tanta haec utilitas in ceteros perveniret. Non enim parum fructus ex hoc meo studio ac ceteros emanabit, quum ad omnem dicendi materiam, ac vim, ex hujusmodi, ut ita dixerim, flosculis exempla sint profectura. Interea vero temporis, ut intelligas, nihil mihi contingere posse, gratius, quam omnibus in rebus morem gerere tuae liberalissime voluntati, jube aliquid, rogo, si quid vides à me tibi praestari posse jucundius. Vale mi clarissime Mecenas, o & praesidium, & dulce decus meum.

Ante

(a) In assignando anno, quo primum vulgatus est iste liber, in Heli mea Libreria, non incongruè potui recedendum ab eo, quem Cat. Iop., & Annales typographici sumunt, id est MCCCCLXXIX. illi namque ad Epistolam Philelpi, non ad diem à Zaroto indicatum, referre. Nihilominus, consensu ceteris more, Epistolae hae, quae facili praeferebat Commentariorum editionem, huc anno ad huc relinquo.

(b) Quanta obsequi constanti Bonacursus Pisanus coloris Mercuratium hunc sum, ex pluribus eadem diebus nova editionibus, quarum memini in mea Heli. Libr., intelligimus. Fortasse autem erudiendos suscepit Cichii filius, cum ad locum usque pervenisset viam ad humaniores adhibendas Litteras, tum Libellum Ugopegi Augustini Dati anno MCCCCLXXIII. impressum, cum Excerpta haec ab elegantissimum opere Laurentii Vallae, in typorum gratiam, à typis vulgare profectae.

Ante Eusebii Conradi Mediolanensis, Canonici Regularis Congregationis Lateranensis,
Opus adversus Fratrem quendam Ordinis Eremitarum &c.

Reverendo, & Optimo Patri Domino Johanni Cribello, Sancti Petri de Ulmo
Præposito dignissimo, Severinus Calchus (a) Canonicus Regularis
S. P.

O Pravi jam priorem, Præstantissime Pater, aliquid ad te offerre, quod esset meae in te fidei, & observantiae monumentum quoddam, & amoris pignus, & pro tuis de me optimis meritis grati animi testimonium; sed nihil unquam à me inventum est, quod esset vel te, qui acciperes, vel me, qui mitterem, dignum. Nam aurum, & argentum, vel quidquid ad domesticæ suppellectilis ornamentum, augmentumque aninet, ad te mittere, & mea professio, qua his omnibus pro Christo carere volui, prohibebat, necnon tuæ vitæ sanctissima, atque integritas, qua apertissime quisque intelligere potest, nihil esse, quod minus cures, minusque diligas, quam divitiarum, & rerum transientium copiam. Quippe qui omnem curam tuam, cogitationemque omnes, & mentem ipsam ad virtutem, pietatemque colendam devotissime viciaris. Itaque cum nihil tibi vel novum, vel quod magni faceres, asserere possem, hoc mihi solum relinquebatur officium, quod & accuratissime quidem feci, ut pro te scilicet ad Dominum preces offerrem, rogaremque, ut te quam diutissime, & felicissime & Patriæ, & Canonicorum Regularium Religioni conservaret, quarum alteri pro innumeris erga omnes beneficiis pietissimum te parentem, & præstantissimum quoddam exemplar præstas; alteri decus, ornamentumque singulare existis. At tandem res mihi nuper oblata est, quam te dignam putavi, quamque tibi tam gratam, eamque futuram arbitrans sum, ut nihil esse potes, quod gratius hoc tempore ad te mitteri potuisset. Eusebius Conradus Canonicus Regularis, observantissimus tui, ubique dediuissimus, ac mihi, ut religione, ita & constantissime necessarius, cujus vitæ integritas, & sanctimonie adjuncta est excellens, & acerrimi cujusdam ingenii, & doctrinæ præstantia, Liberum nuper edidit adversum Eremitam nescio quem, qui contra Canonicorum Regularium honorem, dignitatemque somnians, & delirans, in populis prædicare præsumebat, asserens Eremitarum Ordinem ab Divo Augustino ante Canonicorum Regularium institutionem ordinatum, statumque fuisse. Hunc Eusebius noster sacrorum Canonum auctoritatibus, & invictissimis, apertissimisque rationibus, & argumentis ita confutat, & vincit, ut nullus ei ad respondendum locus reliquus sit (b). Ita rem hanc Eusebius claram, apertamque reddit, ut etiam vulgæ, ac ignavo quique veritas patere possit. Illius igitur libellum ad te mitteri dignum putavi, cujus lectionem melle suaviorum tibi fore non dubio, quippe qui honoris Canonicorum Regularium magnanimum semper, & invictissimum defensorem te præstiteris; pro qua re nullis laboribus, nullis impensis pepercisti, qui animus, quæ virtus tua universæ jam Urbis præfata est. Enimvero te Urbani III. Pontificis Maximi unitatorem, filiumque te esse præteris, qui de Cribellorum antiquissima, & nobilissima Stirpe traxit originem. Is pro sui Ordinis Canonicorum Regularium devotione, & observantia, multa apud Mediolanum exereisse ejusdem Ordinis Monasteria dicitur; inter quæ illud præstantissimum est, in quo nunc dignissimus rector prædices (c). Sed jam tandem Eusebium lege, Ordinis nostri æmulos, detractoresque nostros eleganter, sapientissimè convincem (d). Ceterum si libere tui auctoritate, & ope impetris fueris, in publicumque, & in lucem prodiret, splendidissimum quoddam lumen erexeris, quo dignitas, honorque Canonicorum Regularium luce, ut ita dicam, clarius intueri, prospicique possis, & tibi deinde perpetui nominis immortalitatem comparabis. Vale.

Ante

- (a) Severinus Calchus ex Patria Mediolanensi Famula ortus, Vir fuit eximia pietatis, doctrinæque, ut ejusdem Scriptis testatur. Quæ in *Generali Canonicorum Regularium Prædices* dictus fuit, vixitque in Carobis Plorense depositus anno MDCLXV. de XX. Novembrio, quo M. Stephan. Boffa Indulgentiarum nuncius per Epistolam de salute ad Bartholomæum Eusebium, Ducem Mediolanensem à Secretis, & Severini fratrem germanum. De illo prædicatore religiose conscripta Celler Rodius in suo *Litico Lateranensi*.
- (b) Non ut prædices delinens hunc causam, quemadmodum eum decessit in præfati Episcopi Severinus Chalchus, exaspetare, qui succedentibus Scutis pro Eremitismo à Augustini Ordine peragere. Antec ceteros Christianis Lapsus, magis in Literarum Republiques nominis, integritate diffundente, ad calorem Boffæ fœderum impetis, certius pro vestris suis, dicitur hoc prædicatore Eremitano Indulgentiarum vendicare, atque Adversariorum infamiam convellere. Antea tamen Historia Religiosorum, & Equitum Ordinum, Gallicæ scriptæ, conservatam hanc esset vixit sedulo restituit utroque agnati, ut ejus le gertis videret fuisse, ignoret, fœtusque dicit, suspensus calchus, traditus vixit decessit hunc causam de arbitrio relinquere.
- (c) Ex hac Epistola colligit G. Beral. Pemonis, usque ad annum MDCCLXXIX. Canonicos Lateranenses in Carobis. Petrus de Ulmo, post illud tempus in Commendam, ut ajunt, rebus, moxam transiit. In mei tamen Historia, ex ultio ejusdem Ordinis Canonicis antiquo, conscriptum fuit, elapsis etiam alius quinquaginta annis, adhuc quicquam. Benedictum ibidem Lateranensis Canonicum Subiisse.
- (d) Ad ejusdem hujus libri ingressu erat Episcopi Nicolaus Cusani ad Eusebium Conradum; sed tam amirabile placuit, ne has paginas impetrentur repetitis precibus hujus Auctoris, quæ ferme omnia ad hoc unum essent viderent, ut Eusebius Ordinem sui defensori acerrimis deprecaretur. Ceteris quoque Rodius in suo *Litico Lateranensi*, Civem hunc nostrum phœbus laudat ubi egregie propugnatum Canonicorum Lateranensium decus, scripsit autem omnia operum sui præfationis, aut concepta inmodico eximiatione doctrina memoriali consilii, obsequio ubi usque fuit, ut illi subsumptis. Hinc summo jure vixit illi Joannes Philippus scriptis, quod si Pater noster Calchus talis (Eusebio Conrado) inter discipulos, de ipsi impetrentur altum esset, nec male conservaretur Liber contra Canonicum Ordinem Lateranensem, nec Augustini quoque Eremitarum causam defensori etc.

Num. XXIV.

Ante Pauli Florentini Quadregesimale.

*Paulus Florentinus (1) Theologorum minimus Divi Ordinis S. Spiritus de Urbe,
Reverendissimo in Christo Patri, & Domino Innocentio Romano ejusdem
Alma Religionis generali Praeceptori dignissimo, ac suorum
omnium Benefactorum maximo,
Salutem dicit plurimam.*

Vereor jam in dimidio dierum meorum, mi Pater optime, ac domine Reverendissime Innocenti, quem in veritate diligo, & veneror, veluti ambozrum anima una foret, objurgari, si in tanta tuorum erga me beneficiorum amplitudine gratiam nullam retulerim; non quod oblivioni tradiderim, ablit; semper enim aditant idææ, & naturale judicatorium fyndarefis, ut Theologi ajunt, quæ me totum tuæ beneficentiæ debere afferunt. Non prius enim ad te unicum laborum meorum refugium clamavi, quam adjuatricem statim porcessisti manum, de profundis pelagi naufragum eduxisti, ditasti pauperem, ac tanto cum honore in patriam remisisti, quodque omnibus prælat, ad amorem, semperque florentia literarum studia, quod in cælum ulque evehit, lactique beaurum, parasti iter. Quamobrem ne tanta mole ingratitudinis diutius premar, non in officiorum gratiæ relationem, sed in perpetue servitutis chartam de reditu peccatoris ad Deum Quadregesimale nostrum à tua divina sapientia emendandum, corrigendumque, folita animi hilaritate, vultusque ferenitate accipe; & attende non tantillum apud excellentiam tuam munusculum, sed mei erga caritatem tuam animi magnitudinem. Quod si tua gravissima auctoritate probatum fuerit, intelliges nimirum, Paulum jam majora parasse in te principem Benefactorum suorum omnium. Postquam enim ab Urbe discessi, omnem præteriti temporis jacturam dolens, refumpsi animi vires, rationi imperium dedi, ut Philolophus in secretis Alexandrum admonet, quum Deus hominem tanquam regnum quoddam fecerit, locaveritque intellectum Regem in Arce, dederitque illi conjugium rationis, & bajulos quinque, qui aptis subtilissimis cortinis adducant tribunal Regis descant. Propterea veloci quodam ingenii cursu cum delectatione, & habitu omne Corpus Utriusque Juris perlustravi, omnesque Aristotelis Principi Peripateticorum libros, necnon Platonem, & Magistrum sententiarum, in quo Anglum in humanis Thomam sui Ordinis decus, ac totius Christianæ Religionis jubar, magistrum mihi præfeci, cui sanè inter Theologos dari monarchia visa est. Nec ideo postponendus reliqui pii Gregorii, divi Hieronymi, magnanimi Ambrosii, cælestisque Augustini de Ichola Spiritus Sancti educos electissimos libros. Super utrumque verò testamentum Nicolaum de Lira, non inter minora Seraphici Ordinis sidera ponendum, interpretem imitatus sum, qui Hebraica omnia, & Christiana jura intellexit, & docuit; divinum sanè ut de Aristotele commentator asserit, ut de Phinee Hebræi, ut de Hercule Græci, ac de Scipione Romani. Unde admirari non desino nonnullas additiones tanto ac tali doctiori irreprehensibili additas; & quæ, secundum Philolophum, primo Metaphys. Libela ex mirabilibus fit. Etiam placuit Vatum Poëmata percurrere, & intelligere, in quibus læt historia, & physica semper ratio. Et ut nihil deesset ad bene, jucunde, utiliterque dicendum, quum sermonis copia, gravitas & elegantia, & Heroum exempla non parvam attrahendi, impellendique vim quæ volueris habeant, Oratoribus, & Historiographis simul me dedi. Et quod mirabile, & utilissimum fore duxi, horum omnium tam Theologorum, quam Philolophorum, Canonum, & Legum in utroque testamento doctorum Poëtarum, Oratorum, & Historiographorum excerpta electiora in volumen unum mirabili quodam artificio redegi, ut facillimum sit ad omne propositum hæc omnia concordare. Demum Poëtarum omnium decus, divinus Vates nosser, imò etiam Philolophus, & Theologus Dantes ambrosiam, & neque undique mira cum suavitate distillans, addit, ut semper in bibendo sitim augeat; quem non tanquam Poëtam, sed ut Theologum maximum, cum omni vulgari Opere divi Francisci Petrarce mira cum claritate, brevitateque, & admirabili sententiarum suavitate commentati sumus, ut legendus nullo amplius interprete opus sit; ad meliorem hæc omnia frugem salutis animarum reducentes; Ut bonorum omnium Auctori Deo, ut T. R. D., cui tantum debeo, quantum valeo, utque nostræ jam celeberrimæ Religioni per Pontificem Maximum Sixtum, perque

tuam

(1) Qui esset hic Paulus Florentinus, quæque fuerint ejusdem vicissitudines in permutandis sacris Ordinibus Severorum R. Virginis, & Canoniceorum S. Spiritus Romæ, hinc in Literis mea Hæc ad hæc annuum narravi. Ex hac autem Epistola patet, etiam Typographos Ulstericum Schenckmüller, & Leonardum Pachel nondum in suam officinam Græcæ characteres induxisse, cum in eadem, exprimendo alius rhomæis verbo occurrit lacuna. Ceterum Quadregesimale hoc, quod auctor ipse in hac epistola magnifico titulo inferibit: *Theologorum sapientum Predicatorum*, in prelo esse potest ea ætate, qui doctus viros laudatæ Mædo congerendi in libros suos quicquid à veteribus traditam memorie, suæ oculis obiceretur, & facta quoque argumenta comprobandi, correctæ undique prædixit ut plurimum sermonis, ac subtilis Poëtarum; nunc cerè prolixus desipere, cum longum iter per lunia hæc dactylis coagendum foret ut rem præpositam, possit abscipiam, assequemur.

CCCLXXVIII EPISTOLÆ PRÆFIXÆ

tum divinam sapientiam ad fidera usque erectæ, aliqua ex parte gratus videar in jandiu commissa nobis in officio prædicandi animarum cura. Per ergo opem, obsecro, Pater Optime, & hanc impari viribus meis provinciam humerorum submiste robur; cui hac tempestate nostra natura, & ars quondam dicendi energiam dedit ad animos hominum alliciendo, impellendo, inflammandoque, ac secundum voluntatis imperium retrahendos alteri in Thebis Amphioni, alteri in Thracia Orpheo, quem sæpius per Pegaseum Spiritus Sancti melos loqui credidimus, quem benigno fidere & favore divina, & humana sequentur. Reposita est hæc spes mea in sinu meo, ah quando veniet! Ob mihi tam longè maneat pars ultima vitæ; Spiritus & quantum fat erit tua dicere facta: pro hoc non desino bonorum largitorem assiduus pulsare precibus, ut iterum admirandum, celebrandumque omnibus seculis Romanorum decus in terris appareat. Sed de his aliis, ut jam ad calcem deveniam, omnem Quadragesimalis nostri feracem paucis intellige. Cujuslibet sermonis una tantum conclusio præponitur, non ad probanda mendacia, sed in assertionem veritatis, ut Theologos decet, quæ triplici semper kē, prohibetur; Hebæica, Evangelica, & Physica, & quælibet istarum, tum legitur probatur quadruplici testimonio. Prima, seu Hebæica, I. testimonio Legali ex quinque libris Legalibus Moyfi; II. testimonio Prophetali ex Prophetis; III. Sapientiali ex Libris Salomonis; IV. Historiali ex Libris Judicum, Regum, Machabæorum, Paralipomenon, & ceteris Testamenti veteris. Secunda, five Evangelica, I. Legali ex Evangelio cum Theologis; II. Prophetali ex Apocalypsi; III. Sapientiali ex Epistolis Pauli, & Canonicis; IV. Historiali ex Actibus Apostolorum, & Sanctorum. Tertia, scilicet Physica, I. Legali testimonio, Civili, vel Canonico; II. Sapientiali ex Philosophis; III. Vascinali ex Poëtis; IV. Historiali ex Historiis Latinis, & Barbaris; & sic in prima intelliges quicquid in tali proposito dici possit in Testamento veteri à primo libro, scilicet Genesis, usque ad ultimum, cum interpretatione divi Nicolai de Lyra, qui profundo de arcano Philosophiam, Theologiamque eduxisse videtur, ut de Socrate Sapientissimo Apollinis Oraculo interpretato ille asserat, quom in tanta rerum varietate haud argui possit. In secunda, seu Evangelica, à primo libro, scilicet Evangelio, usque ad ultimum Apocalypsis, cum omnibus Divinis Mysteriis eodem modo dulciter interclusis, quicquid convenire poterit adesse percipies; postea, quatuor Doctores Ecclesiæ, ac Decretalium, Decretorumque, Canones, & Vates nostros, Theologos, qui ad fontem Aquæ vivæ saltem in viam æternam ducerent. In tertia verò Physica, idest Naturali, aderunt Imperatorum, Pontificum, & Sanctorum Decreta, Philosophi demum, Poëtæ, Oratores, & Historiographi; ut nihil ad humanam, divinamque delectationem desit. Hæc autem omnia de sonibus haurire placuit, ut parvo labore tuæ quodam gaudio, in hoc uno libello Thesaurum Sapientum Prædicatores esse intelligant. Sed hoc unum velim, hoc oraverim, ut pro tantis vigilis, & laboribus in suarum Orationum fervore memores àprendo Pauli Florentini existim; Tua verò Reverendissima dominatio ia dies felicit, ut lata innotuit, me diligat.

Num. XXV.

Ante Explicationem Psalmorum Penitentialium.

*Paulus Florentinus Theologorum minimus Divi Ordinis Sancti Spiritus
D. Alano Leonardo de Platis Civi, & Cronico Malislaurensi
Salutem plurimam dicit.*

Effragiali, Amicorum princeps, quom non minus tantam fidem tibi morem gerendi patio jubere possis, ut literis traderem, quid in Regis David Psalmis Penitentialibus senirent. Parva quidem rogas ab eo, qui tux beneficentia, ac liberalitati Monarchiam, si proprii juris esset, conferret. Nondum enim visam, nondum bene meritam nobilem tuam, de Platis à Principe Philosophorum omnium Platone ortam (a), Deo credito latente in humano corpore dilexi, diligamque semper, dum spiritus hos reget artus. Et sanè si honor, & nobilitas probata omnium Sapientum sententia virtuti tantum convenit, & illius Monarchia omnis in Platone reperta est, non video quin tam heroica virtutis hæc nobilissimi censendi sint, merendque ne domi amandi, sed colendi, & venerandi. Illorum Philosophi tanquam nomen quoddam habere, & Theologi Augustinus ubique, & Hieronymus ad Paulinum, stipendium, admirandumque prædicant. Cujus doctrinæ Academiæ, gymnasia personabant, qui literas quasi toto surgentes Orbe secutus est, cujus capacitate omnis fere Orbis replere non poterat, cui Aristoteles, in secretis, non sine causa Monarchiam attribuit. Narrat Hieronymus libro primo contra Jovinianum, ut altius repetam tuæ ori-

(a) Commemori per eum citatur apud craditum Yiron adulatione Paulus quoque Florentinus Platoni Familiam à principibus Philosophorum Platonem derivare. De hoc illius commentum est in meti Historia ad hanc aetatem, & aliis, commentis Francisci Philisopho dicitur, qui libellam hanc ampliorit, origum quidem illius origines antiquas etiam nro, lamina liberatitue diligens.

originis altitudinem meridiopraedicandam, & celebrandam, quod Scutipius sororis Platonis filius, & Cleantes, & Anaxeltes Philosophi libro II. Philoſophiae, Peritipionem Platonis genitricem phantasmate Apollinis oppreſſam, Sapientiae Principem peperiffe. In cujus rei ſignum clarus Apes incunabulis mei ori fundebant, ut Jovi quoniam, & Divo Ambroſio in decus ne dum Mediolanenſium, & Romanorum, ſed totius terrarum Orbis, quae ſecundum Valerium ſempiternae felicitatis iudices fuerunt. Quid eſt itaque quum à ſorte rivuli emeant, quod tantum mirantur omnes, & uno ore loquantur, ut infinitus tuae domus heros ad ſidera uſque evectos ſileam; Georgium Platum, cui omnem Monarchiam legum divinitus data Italia omnis intellexit, Theodorumque filium ejus, Juriconſultorum jobar clariffimum, noſtriſque temporibus Mediolani decus. Si ipſi quoque quatuor annorum pueri tanquam gemini Caſtor, & Pollux in coeleſtia forſe ſigna redigendi, Platonem divina quadam indole polliceri videntur; Imò neſcio quo benigno cœli influxu Platorum honoranda domus Academicam illam per totum ſere orbem Sapientiam reſonantem redeat, ut ipſi quoque, ſervi tui Philoſophorum mores ſapiani. Dedisti mihi in adoptionis filium Chriſtophorum tam bonae indolis puerum, ut in uno corpore duos admirari poſſimus, ætatis puerulum, & moribus ſenem. Non ergo immerito tanta domus Sapientum decreto illuſtrata, tot rerum geſtularum Hiſtoriographos, Philoſophos habuit; inter quos Apuleius libro de vita, & moribus Platonis, ſcripſit Arillionem Patrem de genere fuiſſe Neptuni, Marem verò Perationem à Solone Sapientiffimo Apollinis Oraculo, ut Socrates judicato Legum Latore, & Duce pro libito Athenarum, & longè ante à Codro juſtiſſimo Rege Athenarum, qui voluit mori pro Patria, Vir, jurgia Codri originem traxiſſe. Quo fit, mi Lennarde, ut intelligas, quantum Regalis, & divine ſtirpis ortum, heredem non tantum nominis, ſed virtutis, necum Paulus, ſed omne humanum genus diligere teneatur. Unde quælibet Scenula, & Artes, ſi Academicorum, Peripateticorumque libri jungantur, & accuratius perſcrutati ſint, niſi à Platone, à quo tanquam à fonte rivi uberſimi, itagnum effluere. Legantur novæ quaſto Divi Platonici Marſili Phicini concivis noſtri omnibus ſeculis traduſiones celebrande, quem ſepe Platonem Florentinâ linguâ loquentem crediderim, ut Learcus Peripateticus rarus eſt Ariſtotelem Moſyem eſſe, & Aſiaticâ linguâ loqui. In huius quoque diſſertationem unicam divina Platoniorum Sapientia me impulit. Præviktrat Magiſter ejus Socrates hanc vim alliciendi, in amoreque humana corda irahendi in viſione Cigni de Ara Cupidinis in Academia inſinu ejus delati, canentis tam dulciter, ut ætrem inebriarei, voluſtatis tam a'b'e, ut à nemine videri poſſit, quumque ſequenti die Ariſton pater filium ad eum duceret, mox interpretationem loquuti ſui diſſi eſſe completam. Hinc ergo ne dum allicior, & impellor, ſed ad te, tuoque omnes diligendus inflammor, & accendor; propere haud precibus opus eſſe intelligas. Tuus, o mi Pater, qui optas explorare, labor, mihi juſta capere ſas eſt. Neque enim graves labores amantium ſunt. Socrus ſemper amoris dulcedo. Accipe igitur non tantillum rum, ſed animi in te noſtri magnitudinem. Habes quippe & copia rerum, & ſcientia, & dignitate, ac potuita amicos quamplurimos longè præſtantiores, at fide, & affectu neminem. Lege itaque; Vale diu felix, & diligencem te dilige.

Num. XXVI.

Ame Breviarium totius Juris Canonici (a).

*Paulus Florentinus Theologorum minorum Divi Ordinis Sancti Spiritus de Romæ
Reverendiſſimo in Chriſto Patri, & Domino ſe ſecundo Romano
ejuſdem Aliae Religionis generali Praeſtopari,
Salutem plurimum dicit.*

TAm magna, tamque jocunda erga me, Pater optime Innocenti, ac Domine Reverendiſſime, beneficentia tua ſemper exiit, ut mihi ipſi inaequali ad rekendam gratiam haud unquam gratus vilis plerumque iraiſcar. Colui quippe, ſemperque eolam dignationem tuam. Neque illi omnino ſervum haud grandem, ſed ſidelem certè dedi. Quid tamen hoc illi, qui dedit omnia, & ſe ipſum tibi reddidit? Paule, ignoſcendum ſanè. Neque enim ultra debiliuſ noſtrarum virium brachia ſe extendebant. Neque in his ad aequale tenentur homines, ſed ad poſſibile. Quum ergo in longum poſſe à velle diſtaret, ex animi magnitudine, quam poſui rependi gratiam. Quoniam prædicando, & legendo quocunque diverſi, per Tuſciam, Liguriam, Emiliam, ac demum Lombardiam, ubi virtutum in te decus ſculptum in cordibus per omnium ora micat nomen tuum, non qua laudem excellentia debeueram, ſed qua poteram, jam per ſe ipſum ad ſidera uſque elevarum, offendeſbam, ubi ſplendorum

(a) De Mediolanenſi hujus Breviarii editione ſibi in Literariis meaſiſiſ, cum Pauli Florentini Opera receſſerem, & ſeris enim ad manus meas pervenit. Iſque reliquis hoc tanto citius Mediolani ejuſdem ſcripſi eſt accenſionem, & ejuſque magis, cum primus fortalle ipſe foret, qui commodum hujus Leſſei, ad Jus Canonium ſeculis addiſſum dum, in Urbe noſtris parari, vulgariſque.

dorum tuorum jubare apparebam elarior, & videbar dignior. Tuus itaque Paulus est, tua quæcunque illius sunt. Quamobrem non dedignetur Reverendissima dominatio tua, laborum suorum, ac vigiliarum fructus suscipere. Quos si gratos, tuoque gravissimo iudicio emendatos perfererit, animum nimirum ardentiorum ad majora jam ordita reddes. Tu animum ad dulcedinem, immortalisque famam Scripturarum induxisti. Tu illarum suavissimum gustui meo distillasti succum. Tu ad tantam aviditatem ingenium impulisti, ut nil aliud sapiat, nihil velit, nihil optet, nisi divinarum, humanarumque Literarum fructus carpere uberes, atque jocundos. Accipe ergo in tantorum debitorum partem, totius Juris Breviarium perutile à tua divina Sapientia corrigendum, in quo singuli libri tam Decretorum, quam Decretalium, Instr. ff. E. & Auten. suam habebunt tabulam per alphabetum. Quæ aperta, statim ad tuum omne propositum quælibet totius Juris electiores auctoritates aderunt. Rem ergo quam brevem, quam jocundam, quamque utilem, & necessariam, non sine maxima suavitate in mentem reponendam, Lectorum oculis subjecimus, ut sine magna difficultate, & distentione temporis, Excerpta electiora Sanctorum, & Pontificum decreta intelligi possint, ut facilius, expeditius, & jucundius, his cognitis, aditus ad Decretales pateat, ac demum in hoc breviloquio omni Canone in memoriam recondito, ipsarum quoque humanarum Legum jubar omne & decus, in brevitate perutilem redactum in omnium utilitatem in medium afferam. Unde quilibet ad venerandum Juris culmen anhelans tanquam ex Juris peritiorum thesauro, in hoc utriusque Juris Breviario ditari possit; pro quo iterum, atque iterum supplices tendimus ad sidera palmas, ut dator bonorum omnium Monarcha ille summus, ad hoc eorum intellectum illuminet, voluntatem dulciter alliciat, ac memoriam dilatet, ut à tanti Juris decore ornati per omnium admirationem, & laudem elevati, in misericordem, ac piæ illius amplexum redeant, qui tantum, ac tale bonum dederit velle, posse, & perficere, qui tuam Reverendissimam dominationem incolumem, & felicem dirigat in secula seculorum. Amen.

ANNO MCCCCLXXX.

Num. XXVII.

Ante Constantini Lascaris Grammaticam Græco-latīnam.

Bonus Accursius Pisanus Viri Clarissimo Julio Pomponio (a) Salutem plurimam dicit.

Cum mea opera & studio, Vir venerabilis, & Græcæ ac Latine doctissimus, Johannes Monachus Placentinus verterit in Latinum Erotemæza Constantini Lascaris, rem meâ sententiâ iis petulem, qui Græcæ literaturæ peritiâ affert cupiunt; tu onus mihi in primis visus es dignus propter singularem tuam, ac præstantem eruditionem, cujus nomine, hæc interpretatio simul cum ipsa Græca arte transfundatur in populos. Suscipe igitur, tanquam primitias quasdam intæ amicitia nostræ, Opusculum hoc, operamque datâ, ut intelligam, officium meum fuisse tibi non ingratum. Quod si feceris, brevi intelliges, me, quibuscumque majoribus muneribus tecum agere. Interceca verò temporis me, ut facis, ama; quemadmodum tu mihi es carissimus. Vale.

Ex Mediolano III. Kal. Octobres MCCCCLXXX.

ANNO

(a) Quævis Bonaccursius Pisanus gemitur tantum nomen Julii Pomponii, quem tibi in hoc Opere vulgante Mecenatez delegat, fronte inscripsit, dubitari nequit, esse celeberrimū Virum Julium Pomponium Letum, Laurenti Valse discipulum, ac insignem Auditorum Magistrum, qui per hoc tempus Roma florbat, atque tunc condita litterarum Academia Præceptum habebat. Epistolam Viram & ingenio præclarum totum in hæc editio enumerare, illustrareque Autor Additamentorum ad Vossium in Volumine XXII. Ephemeridum Venetarum; qua verbis occasione amicum cum ipso facta inicit Bonaccursius, mihi præter ignorem eî, nisi fortasse Mediolanum aliquando diverteret Letus, cum Bonâ Venetis contendere, aut ex Urbe illa discedere Latino se refugeret.

ANNO MCCCCLXXXI.

Num. XXVIII.

Ante Psalterium Græco-Latinum.

*Joannes Placentinus Monachus (a) Reverendo Patri, & Domino,
D. Ludovico Donato Episcopo Bergomensis, S. P. D.*

Psalterii, quod Græcè melos David Regis, & Prophætæ inscribitur, hanc novam emendationem tuis auspiciis, consultissime Antistes, quamvis dubium mihi non erat, plerisque criminaturos, vel saltem admiraturos, aggredi non dubitavi. Compertum namque mihi est, hujus nostræ ætatis Theologorum gregem insultatum, subânaturumque, tanquam qui ea, quæ à Divo Hieronymo, & ab Septuaginta Interpretibus lucubrata fuerint, attingere, ausus sim. Sed mens mihi conscia recti horum levis accusationis, te parono, & vindice, facillimè contempnit; cujus candidissimum, & nobilissimum pectus, nullus livor occupavit. Illos quoque, si Augustini libros de Doctrina Christiana aliquando legissent, mihi æquiores fore non dubitarem; censet enim vir ille non Theologiæ modò, verùm & cætarum artium & Græcæ, & Latine peritissimus, nostra exemplaria, quæ ex Græco fonte emanant, non alter ad unguem corrigi posse, nisi illorum inspectis prototypis. Audiant itaque Theologi, si qui me accusaturi sunt, quid Augustinus libro secundo prædicti voluminis præcipiat, si quid emendandum fuerit. Contra ignota, inquit, signa, magnum remedium est Linguarum cognitio. Et idcirco Latine lingue homines, quos nunc erudendos suscipimus, duas aliis opus habent ad cognitionem Scripturarum, Hebræâ, & Græcâ, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam ambiguitatem stulerit Latinorum Interpretum infinita varietas. Divus insuper Hieronymus nonne multos errores Septuaginta Interpretum culpâ ob verborum ambiguitatem admisit, ad sua tempora durasse queritur? & quia jam per universum pene orbem ea exemplaria legebantur, vix aliter reperiri? Dicant mihi Theologi hujus temporis, quantum sit Hieronymi, si norunt, interpretatio? Quid irrident? Nonne respondent: est ea, cui ipsius præpositus vides Præfationes? Pace vestra, o Theologi, dissiße velim Hieronymum ipsi negligentiæ, aut imperitiæ acculari. Non est, Præfati integritate, & eruditissime, hujus præfatiuncule, enumerare, quot loca depravata deprehenderim in utroque Testamento, quorum est nonnulla librorum visio facta sint; multa sane sunt Interpretum, quæ cum exemplaria, quæ Hieronymi dicuntur, invadunt, quia defendi nequeunt, ego Hieronymi inficior. Quid ergo? Liberè fateor, nos nescire, quæ sit Hieronymi interpretatio. Locus est in Epistola Pauli ad Hebræos, capite decimo: *Hosiam, & oblationem noluisse; corpus autem operasti mihi*. Idem est in Psalmo tricesimo nono; sed non corpus, sed aures habent exemplaria Latina, quæ Hieronymi dicuntur. Psalterium verò, quo Mediolanensis Ecclesia utitur, Corpus habet, nec non omnia Græca exemplaria, quæ ipse plurima vidi. Non est mihi consentaneum, Hieronymum illum non vidisse, quæ ego hominibus imperitis tam facile animadveriti. Nisi Græcum arcticimenon esset, quo argui loca depravata possunt, veretur criminatum jacula. Quid si Græca depravata essent? Omnia, quotquot videre potui, conveniunt. Unum dumtaxat locum psalmo centesimo primo ut invenî, reliqui: *Prædam* qui Latini ubi legunt, Græci omnes *τὴν*. i. *prædam*. Exemplaria Græca mutare ausus non sum; nec per *τὴν* viduam interpretari potui. Sed suspicor Interpretes istos; nam inter *τὴν* & *τὴν*, i. *prædam* & *viduam*, una tantum litera, idest *ρ* & *χ* discrimen facit. Cum ergo me inter duas symplegidas angî viderem, elegi quod nec Græci nec Latini carperent. Qui itaque viduam maluerint; in Græco *χ* præponant, ubi *τὴν* inveniunt. Qui prædam *ρ* & in Latino prædam, ascribant. Incredibile pene est quomodo in transferendis libris, verborum nimia similitudine, nonnumquam ambiguntur, interdum incuria Interpretes fallantur, quod quidem non in hagiographis tantum; verum etiam in poematis, historiis, & reliquis operibus. Rufus Festus cum Dionysii Alexandrini periegesin transferret, *Durontem* genus dixit, cum *Mossum* dicendum esset. Si quis hac in re mihi minus fidei habet: cosmographie peritos consulat, an fiant, ubi terrarum sint *Durates*? Strabonis septimo, & eo non multarum tibiarum urbem, quàm ridicula interpretatio! Tibi *arum* pro *collum* dixit; ea enim urbis montuosa est. Sunt & innumera alia, depravata apud omnes pene Latinos Auctores; item & sacros eodices, quæ si aliquando requiem studiis meis impetraro, quam tuis modò auspiciis spero, in animum emendare induxi, ubique, talium studio, & qui omnia virtuti & multis postponas, dicare: qui & unus mihi visus es dignus,

(a) Hujus diffinitioni in Græcis Latinisque scriptis Viri, Carmelitarum Ordinis adscripti, laudes recti in Historia Literaria ad annum MCCCCLXXXV, ubi etiam quæ ad Psalterium in Mediolanensî Ecclesia recitatae pertinent, usque dilectis in vulgo Romano, recensui, & à præposita hujus Aulæ opone, cum Angliis Cabinet recordandam paravi.
Tom. I. bbbb

CCCCXXXII EPISTOLÆ PRÆFIXÆ

gnus, cui hæc novam emendationem Psalterii inscriberem: tanquam veritatis scrutatori, & stomachanti ob Religionis studium, tot errores divina volumina invalisse. Quod autem ad Psalterium attinet, quia loquum & molestem esset omnia emendata enumerare; ea deprehendere facile est, si cum aliis exemplaribus conferantur. *Circiter septuaginta loca correximus, Græcum veritatem secuti. Verba, quæ deerrant, suis locis addidimus. Unam te, Præfati memorande, ignorare nolo; Psalterium, quod Ambrosianum dicitur, in paucis, imò in nullis à Græco discrepare. Cantica, quæ sex sunt, omnino Græcis similia, nostris omnino dissimilia. Propterea Hieronymi ea potius dicenda est translatio, ut Vir quidem fide non indigne mihi affirmavit. Quis enim mentis compos, cum Virum, qui ab ipse incunabulis inter Grammaticos & Rhetoras educatus sit, adeo ut nil tam acutum sit, quod non videret, non vidisse Psalmo XVIII. SI MEI NON FUERINT DOMINATI; quod ego DOMINATA transiit, nam ad DELICTA refertur; si quis diligenter seriem Psalmi cum sensu observare voluerit. Johannis ultimo capitulo: AMBULABAS UBI VOLEBAS. Quæ ratio Grammatices id permittit? At Augustinus Homilid quintâ in Epistolam Johannis: QUO VOLEBAS, dixit. Sane hæc in re non minus Hieronymus Augustinus advertisset. Quid de versiculo Psalmi octogesimo & sexti: quem translatio, quam Hieronymi servavit: NUNQUID SION DICET; exemplaria Græca, præter, idem MATER legunt; & Psalterium Mediolanensis Ecclesiæ MATER SION. Quid si qui nec Græci, nec Ambrosiani codicibus credunt, legant Sermonem Augustini, qui recitatur juxta breviora Curie Romane in solemnitate HYPOPANTES DOMINI, vel ut vulgo dicitur: PURIFICATIONIS VIRGINIS; is enim primæ lectionis matutine initio ait: SIC OLIM PRÆDICTUM EST, MATTER SION DICET. Sed qui transiit (venia quidem danda est) præter idem NUNQUID, non aures, idem Mater videre visus est, quod vel ipsi Græcorum elementis imbuti intelligere possunt. Nec omnino audiendi, imò acerrimè refellendi sunt Theologi, qui, ut illorum verbis utar, dicunt: Scriptura sancta non est subiecta Grammaticæ: Fateor; nam præest, quia dignior, quippe quæ ex Sancto Spiritu est, qui scientiam habet vocis, ut ait Solomon. Hoc non censuit Augustinus, qui vult confirmatos Theologos Hebraida & Hellenida dialectos non ignorare, Grammatices tropos, schemata, Rhetorices argumenta callere; qui & ipse cum cæteris præcis, verisque Theologis in suis operibus & disertissimus in eloquentia, & in sententiis acutissimus, & in ratione loquendi inoffensibilis est. Interdum tamen Græcas construtiones in Sacris literis, quæ prius à Græcis scriptæ sunt, inveniri ut: oado piscari: expugna nocentes me; & multa id genus non infrequenter hoc & Maro noster, ut in Georgicon secundo: Tempus equi fumantia solvere callis; Latine sanè tempus foveandi dicendum est. Feci & ipse in hoc Psalterio; non tamen ut Græcis schematis uterer, sed ut Græcè dicere volentibus morem gererem, verbum verbo reddidi. Quibus respondet non illud ineptissimum confugium? Scriptura non est subiecta Grammaticæ; quibus respondet non sua. Sed ut, Præfati præstantissime, dicendi finem faciam, non fortè prolixitate displiceam: ubi addidimus, quod deerat, vel emendavimus, quod depravatam fuerat, errorum causas, & rationes emendationis coram dominationi tuæ edemus. Alii faciliè, si cum veteri translatione conferre nostram voluerint, omnia deprehendere poterunt.*

Num. XXIX.

Ante Synonyma Sententiarum.

Stephanus Fliscus de Sincino, juvenis prætissimo Joanni Majorano, ornatissimo Cui Vicerino, Cancellario Paduano S. D. P.

Cum superiora verborum Synonyma tibi breviter absolvissim, mihi in mentem venit, non esse incommodum, ut aliquas etiam tibi variationes inscriberem, quare profecto variationes sententiarum Synonyma non indecenter appellari licet; quæ vel ad conjungendas partes rhetorice orationis, & argumentationis plurimum valerent, ut ad easdem exaggerandas, & corroborandas admodum conducere, & expedirent. Quas variationes, ut commodius, & concedentius eas in inventoribus partibus convenire mihi visum est, sub ipsis partibus ordinavi, ut hæc tibi facilius, cum illis uti velles, succederent, & occurrerent: illud consimile tibi semper affirmans, quod etiam tibi significavi, cum verborum Synonyma ordinarem; ut quæ scilicet dictis, ut rhetorice orationis parti annotata fuerunt; eadem, imitando, unionique ceterarum partium optime accommodare poteris. Addo etiam hæc audacius, cum multa ex eo experimenta per me tibi fieri videris, quod si & accurata imitatione hæc sententiarum Synonyma diligenter inventionem pertraheris, Epistolæ exinde, ac etiam Orationes, quas volueris, faciliè consequeris: cum imitatio tamis profecto vires habeat, ut vel Grammaticæ Orationes, vel singulas etiam dictiones ea ratione contorquere, & contrahere possit; ut quascunque sententias velis, ex ipsis orationibus, sive dictionibus in quolibet librorum volumen consequi valeas. Sed quid ego me ostentem, has tibi inventiones, & imitationis rationes innuere velle, quod eas optime pervenisti, & multoties apud me, ac etiam sine me commodissime pertrahisti? Cum igitur pro his meis ad te Commentariolis ex inventione, & imitatione tibi pertrahendis, nullâ meâ indigere admonitione, non certè videris pluribus detinendus, sed vehementissime currens, ad cursum es potius velociorem adhortandus. Quod cum etiam tibi minimè deesse cæstem, neque

LIBRIS EDITIS MEDIOL. CCCCLXXXIII

neque defuturum confidam, gaudeo, hunc meum pro te laborem nequaquam in casum defum-
pisse: cui meo labori quantum de tuo studio, cui iussragor, tantum profectò, præ-
ter hunc meum, tibi futurum est lucri. Vale, & te exerce. Libellum compositionis præcepto-
rum commodæ elocutionis propediem expecta; dehinc alius imitationis verborum & sententia-
rum Libellus consequetur.

De Auctore autem in calce hæc leguntur:

Stephanus Fliscus de Soncino, Vir apprime doctus, qua via celerrimè, & facillimè profi-
cere adolescentem possent, qui ad eloquentiam aspirant, cogitans, invenit optimam, & apertis-
simam: Nam quemadmodum ornatè, & variè diversæ vernaculæ Linguae Sermones enuncitari
valeant, & ad omnes ferè elocutionis partes accommodari, ostendit, & ordine in hoc Opere
digessit, in quo usque admodum studiosi pueri, & adolescentem se proficere cognoscant, ut pro
tempore, si perdiscere, & memoriæ mandare voluerint, deposita omni loquendi barbarie,
eloquentes evasuri sint. (a)

ANNO MCCCCLXXXII.

Num. XXX.

Ante XII. Pancgyricos Veterum.

Jacobo Antiquario Ducali Secretario Franciscus Puteolanus (b) S. P. D.

Rogasti, ut Plinii Secundi Novocemensis orationem, qua Consul Optimo Principi Traja-
no gratias agit, castigatam nostris Impressoribus traderem, quod optimi, & eloquentissi-
mi Viri pulcherrimum Opus è situ in lucem asseratur, & nostri temporis Principes cum ora-
tionem legentes, non quasi à Magistro, sed tamen sub exemplo edoceantur, qua potissimum
via ad eandem gloriam possint ascendere, Joannique Galeacio Regi nostro nunc primùm pube-
scenti, quem tu Trajani similem fore, & optas, & ominaris, tanquam è specula quadam lu-
men quoddam sequatur: ab quo nusquam oculos deflectat, ostendatur. Feci, & quidem li-
benter; quid enim non facerem te exigente, quem sequor, ut Magistrum; veneror, ut paren-
tem, non tam ætatis maturitate, quam vite: à quo omnem dignitatem meam inchoatam, au-
ctam, longius provecctam nunquam abnuverim. Quod si beneficio ulla tuo mihi cognitum non
fuisses: fecissem tamen quod tibi cordi esse intellexissem. Optimorum tu unus doctissimus, do-
ctissimorum idem optimus, litteras jacere non sinis, erigis professores: Ingenia foves: nec quis-
quam est alicujus per Italiam nominis, qui se ab Antiquario adjutum, ornatum non libenter te-
stificetur. Hæc non mihi fama, quæ alioquin gratissima uteris, sed te ipsa perfecta sunt: Quo
viatico optimum senem Franciscum Philsephum, utriusque lingue principem, Tuscos ultimò
petentem, profecutus es; quo studio, quanta contentione Georgii Vallenis, & alterius Georgii
Merulæ doctissimorum hominum causam suscepisti, atque ita suscepisti, ut alter teneret quod
quærebat. De altero nondum spem amiserimus. Cujus tui animi, ac paterni, ut ita dicam, in-
Artes affectus grande præmium retulisti, ita amatus, ita probatus ab omnibus, ut tanquam ge-
nius colaris: ad te omnium scripta deferantur: Libelli deducuntur: quasi prorsus omnes cer-
tent, ut in negotiis consilio, ita in studiis judicio tuo uti; advertunt enim omnes, plurimùm
te fide, plurimùm veritate, plurimùm intelligentiæ præstare: carere ambitu, & cum aliis
posses ascendere, in mediocri gradu subistisse: quod pulchrius & speciosius duxeris, castitate,
justitiâ, gravitate, prudentia princeps agnosci. Quis Antiquario melior? quis sanctior? quis in
omni genere laudis ad exemplar antiquitatis, unde tibi cognomen, expressior? Eadem, quod
equidem in admodum paucis numero vidi, tibi honestatis cura, domi, atque intra privatos pa-
rietes, quæ in publico; nec unquam de fama, quam de conscientia sollicitior fuisti. Bononiæ sub
Baptista Sabello, Viro præcæ frugalitatis, & continentie Legato Consulari, Magister Epistolæ-
rum in maxima procuratore fuisti, similis antiquis; qualis ante te nullos, post te paucos reor
futuros; contendisti enim, quamquam adolescentulus eras, & urbs, ac amplissimum officium
ad delicias invitabant, tetricam castigatissimi Præsidis imitari innocentiam. Præfuisisti postea
Mediolanum evocatus, & sub duobus Principibus patre, & filio, ordinandis Sacerdotum comi-
tiis, tanta opinione hominum, ut, quod Senatus juratus olim Scipioni Naficæ tribuit, tibi miro
om-

(a) Non magni nominis fuisse hunc Grammaticum arbitror, cum nihil de illo memoriæ traditum usquam offenderim. De
istis, qui sonant in hac Epistola de prope diem editum, id unum à Michæle Maittaire editum invenit in suo
Annali Typographicorum Indice, ita inscriptum: *Pierastii Elegantiæ Latine*, atque impressum anno MCCCCLXXXV.
sunt loco, & nomine Typographi; Libellus autem iste in esse potuit, quem Fliscus indicavit titulis: *Imitationis Per-
sorum, & Sinterierum*.

(b) Literarum liberos in Urbe nostra susceptos à Francisco Puteolano, quæque ad illum pertinent, memoravi in *Historia
Literaria* ad hunc annum, ubi etiam geminis editionibus, hæcenus ignotis, Veterum XII. Oratorum, produxi, qua-
rum exemplaria in Bibliotheca Ambrosiana servantur, eodum curante Puteolano, Mediolani peracta.

CCCCXXXIV EPISTOLÆ PRÆFIXÆ

omnium hominum consensu, optimi cognomen sit inditum. Taceo, quia hospitalitate cunctis domus tua pateat. Taceo cum amicos apparatusimē accipias, ut ipse in cibo, in potu nihil voluptatis tribuas. Taceo, ut omnibus corporis membris imperies; ut oculos animumque contineas. Hæc, ut reuera sunt, in uno quoque maxima videntur; in Antiquario, si ceteris virtutibus comparentur, minima erunt. Nam, quam admirabile, talem sanctitatem, talem auctoritatem, tanta jocunditate, ac comitate condire! Jam quales Verius, quam venustos, quam prurientes, quam dulces, quam argutos scribis, quasi Catullus, aut Tibullus. In oratione pari ratione felix, in inventione, in disponendo aptus, figuratus, varius, & modò elatus, & excelsus, modò submissus, semper autem castigatus, ut te Plinio huic nostro jure, semper comparaverim. Illum igitur legens, & illo virtutes tuas recognoscens, tibi applaudes. Admi sunt undecim alii Panegyrici, non Pliniano quidem pares; sed tamen non inelegantes, aut recusandi, mira in singulis erudito. Adjecti, ut magnitudo voluminis iusta esset, Julii Agricolaë Vitam, per Cornelium Tacitum conscriptam, quæ me ita afficit, delectat, tenet, ut nihil unquam pari voluptate legerim. Fragmentum Petronii Arbitri postremum locum tenet, & quasi agmen claudat, incuria quidem temporum mancum, & adeo mutilatum, ut vix agnosci possit; ejusmodi tamen, ut non rejici debeat: hæc tuis auspiciis in lucem redeunt. Debeant tibi qui legerint: quamquam pro tuis summis virtutibus omnes tibi debent. Vale decus meum (a).

ANNO MCCCCLXXXV.

Num. XXXI.

*Post Epistolas familiares M. Tullii Ciceronis ab Hubertino Clerico
Commentariis illustratas.*

HAbes doctissime atque optime Bone Accursi Pisane opus longè majus atque uberius, quam uti initio promisi: qui non solum difficiliora quedam, & annotata digniora edere contentus fui; sed cum virorum quorundam bonorum, & doctrina præstantium exhortatione, tum verò tuis, & præstantissimi doctissimi Viri Comitibus, & Dilectis Quæstoribus Joannis Francisci Turriani efflagitationibus, ita omnes locos in his Ciceronis Epistolis adductus sum, ut explerem: ut non solum qui vel longius in hac dicendi Arte provecti, & qui jam in cursu erit, verum etiam omnino rudes haberent, quo tantum pelagus tuò ingredi auderent, & ad portum pervenire possent, in quo quantum laudis, & benivolentia mihi Viris bonis futurum confido, tantum invidiæ, & detractationis, & maledicentia jam nunc à malivolis quibuscumque esse intelligo, quos omnia pervertentes, officio meo detrudere audio; & quod malè factum arguere non possunt, prolixitatis accusant: quasi cum hoc onus primum suscepti, pro paucis, non pro omnibus laborandum duxerim: qui officium meum, & docendi, interpretandique munus ad communem utilitatem semper potius, quam ad ambitionem referendum putavi, cujus quidem instituti nihil video, cur me poeniteat, cum id ætatis videam in literarum exercitio me multos alumnos non sine magna & laude, & gratia peperisse, quotidieque parere: quare maledici isti invideant, doleant, rumpantur, detrahanque quantum libet, nullus tamen injuria me ab officio unquam adducet, plorantque faciem bonorum laudem, & judicium, quam quorundam corrupti, marcentis, putridi, ut ita dicam, jecoris hominum caninos latratus, & venenata verba, & ad alia extendenda laborabo eo diligentius, quo plus temporis mihi assumere volo, quamquam hoc Opere, licet in discurtu facto, tamen puto pro magnitudine rei, negligentia culpam mihi ascribi non posse, in quo si omnibus non sum satisfactus, hoc me consolabitur, quòd ne id mihi quidem unquam assumpti, ut id facere possem, qui illud Horatianum meminerim:

*Tres mihi convivæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.*

Qui autem edendi celeritatem accosabant, ejusdem Horatii sententia adducti, tibi & aliis amicis, quorum efflagitationibus id facere coactus sum, potius, quam voluntati meæ ascribendum esse, tu ipse testis es: neque id cupiditate aliqua factum esse, sed ut quoad aliquando maximè profuturum erat, gratius fieret: si citius, vel mediocriter prodesset, cum id quoque in proverbio esse soleat, quia nullus rei major est penuria, quam temporis, & ut inquit Juvenalis: Qui dives fieri vult, & chòd vult fieri. Quare si utilitatis celeritas cum magnitudine futuræ utilitatis comparetur,

erit

(a) Secundi est hujus Libri editio, quam Franciscus Furcellius alio Opusculo assuit, ut in ipsam notam affugeret; prima editio est, totidem Panegyricos Oraciones Veterum compendit. Plura ego ex cunctis hac Epistola colligi, ut Historiam Literariam Mediolanensem compingerem. Præsertim, cum de Francisco Philopho agerem, Furcellum rebus errorum quorundam Scriptorum cadere, qui Metro suo relictis à patre opes suas tradere; Equidem ex hujus Epistolæ verbis clare dignoscimus, deluisse Philopho gratias etiam vestrum, quo ille Furcellum sollet coadjuveret.

erit quod facilitatem meam in amicis indulgendo, ut id celerius facerem, non probet. At, inquit aliquis, futurum erat plenius, & emendatius, si distulisses: id equidem fateor, sed ingratus interea pro expectationum utilitate; deinde dum apud me fuisset, nullis erat profuturum, quibus fortasse hujus ope majorum rerum fundamenta jacerent, & erit patefactum iter, quod si minus sine aquis, sine salebris, sine difficultate aliqua, ut certe sine dumis, sine praeceptis, sine ruina ingredi possint, nec aliud ab iis, quibus de meis scriptis censere libuerit, postulo: nisi ut rei magnitudinem aestiment, & aliorum, quos aliquando ut numina quaedam venerati sunt, quia eos non viderant, aut quia, & tempore me antecessisse sciebant, cum meis comparent, videant quantum intersit, nec tam novitati invideant, quam veritati saveant. Sic enim non modo me invidiâ caritutum, verum etiam laudem magnam, & gloriam assecuturum, confido: cui, quod nemo aetate nostra ex iis, qui vel doctissimi habiti sunt, facere ausus est, eum bonorum, & eorumdem doctorum gratia & laude contigerit, ut totum Cicronem in Epistolis familiaribus patefacerem, efficeremque, ut id pelagus à multis navigaretur, quod ante fuerat ignotum, & intractum. Quare causae meae tutelam cum veritati ipsi, tum viris bonis, & aequis commendatam esse velim: qui quod jure defendi possit, nentur, in reliquis aliorum, qui multo majoris auctoritatis habiti sunt, quàm ego, comparatione judicent; utrum magis vituperandus sim, quod omnia assequi non poterim; an commendandus potius, qui vel iis, quae scripti, tam multis profuerim. Te quoque, qui me ad hanc edendi celeritatem impulisti, necesse est optimis rationibus patrocinium nostrum fuscipias. Ego, ut ante dixi, alia exeam, quae mox edentur. Velim tamen vericulos quosdam meos interea subdas, quos ad librum meum scripsi, ut audacius prodeat. Vale. (a)

ANNO MCCCCLXXXVII.

Num. XXXII.

In fronte Epistolarii à Mario Philolpho conscripti.

Ludovicus Mondellus Ordinis Minorum, Doctorque Theologus, Olsavino Ubaldino Mercatelli Domino, Illustrissimi Ducis Urbini Germano dignissimo, doctorumque Virorum patrono, S. P. D.

Vellem, Octaviane Princeps Illustris, & doctorum Virorum praesidium ac decus, ut de vivo Mario Philolpho, potius, quàm mortuo (b) ornando, nunc mihi contento esset. Jucundum enim eam (non dicam serventius) susciperem. Sed quoniam siue natura, siue fato ita secum actum est, ut prius quàm nos ex hac vita decederet, non putavi committendum esse, ut ei quoque mortuo meum officium deesset. Et quidem per Deum immortalem quid est, quod defunctis majus impendere possimus, quàm eis vitam per gloriam propagare, immortalitatem, quodammodo eos reddere? Solent autem plerique sic defunctorum glorie studere, ut marmoreis monumentis, aeneisve signis positis, eorum titulos & spectandos, & legendos, postulis relinquant. Verum hac in re Marius superstium amicorum ope non indiget. Satis enim magna monumenta ipsi vivens sibi posuit, satis magnas statuas erexit, quae nulla unquam venustas, nulla violentia, nulla denique dano robore innata capriciosis disjiciet: Operum scilicet, & Scriptorum suorum in diversis generibus, quae cum laetitia, & candore mirifice splendeant, cum antiquorum operibus, & quidem perfectissimorum, conserti possint, ut jure de eo dicere possim, quantum Marius ille Arpinas Reipublicae Romanorum armatus, tantum noster Romanae linguae coactalis togatus. In hoc tantummodo locus officio mihi relictus est; quod cum pars monumenti sui, quasi angulus quidam, tenebris immeritus sit, & veluti sub opaca umbra,

ita

(a) Ante annum MCCCCLXXVI. in hac enim essent Urbis Clerici Professores Associationis facta in Epistola familiaribus Cicronis, ut restat superius ad praefationem annum MCCCCLXXV., ubi de studio hoc Viri Romanorum legi. Verum, cum expectatio doctorum hominum eisdem satis facta esset, illarum editionum pariter, velut praecibus quibusdam Bonaccursi, amplissimos Commendationes ad ipsum dirigens, ut in hac Urbe diligenter impingeretur. Singulae hoc munus laboris excepti Bonaccursius, dignumque consulti, ut gravissimo, ac immenso Viro, Joanni Francisci Terrae, *Orati Quatuor* exhiberet. Hunc ipse delegavit in Mithonem suum, postquam interdi, & impetrata ita emendatam Ceterum Sincocam, Postquam ab ipso, indigna morte subisset. Quosdam enim, post aduersionem illius fecit animum, ab ipso libri, eadem semper Terrae duci fueri; Lexicon scilicet Graecolatino, *Altopi Vite*, & *Epistola*, non omnes, non felicitate ducim impensa, Graeci, & Latini, auctoritate ad Terrae Epistolae singula editionibus praefata.

(b) Alterum hoc exemplum est, ut prius, venient Epistolae, & eadem vulgandi necessitas, ob rem Literarum sacrorum illustrandam, claris innotuit; sequens, cum innotuit fore his postremis Seculo serpens meritis Mari Philolpho contentis nonnullis praefatis scriptis, superius illud defuncto patri Francisco Philolpho, ex hinc hinc Mondelli ad Olsavino Ubaldinum, data tercio Calendaris Aprilis MCCCCLXXXI., indubie patet, Marii filii obitum, praefatis, metum gentio, qui nostris fide sacrum mensi Julii sequens exireum diem obiit in Urbe Florentiae. De hac controversia, cui solvenda haecula frustra illustraverat Vari erudit, fuisse ego in His. Literarum ad annum MCCCCLXXXI. & MCCCCLXXXIV.

CCCCXXXVI EPISTOLÆ PRÆFIXÆ

ita constitutus, ut minime vel spectari, vel legi possit, circumfusas tenebras pellam, & obumbrantes ramos penitus abscondam, monumentumque Marii totum sub luce constitutum, ut non minus operosum appareat, quam à suo artifice constructum sit. *Epistoliarum* enim inter cætera præclara opera Marius consecravit, in quo non solum Epistoliarum genera octoginta numeravit, sed singulorum formulas, & locos profectus est, nec id quidem simpliciter, sed tripliciter pro numero trium dicendi figurarum, ordine complevit. Opus profectò juvenibus & mediocriter doctis utilissimum, unde non minus latinæ & elegantiam exhaurire, quam exercitationis laudatissimam frugem, uberrimamque fructum consequi possint; doctis verò futurum quam gratissimum, utpote quod multo labore, in quocumque genere dicendum fuerit, possit eos relevare. Opus tamen ipsum non ediderat, aut si editum dici potest, uni mihi tantum, cui dicaverat, & Archetypum, nullo sibi retento exemplo, aut aliis communicato, traderat, editum fuerat. Deceveram illud omnibus aperire, ut quantum laudis & gloriæ inde proficisci potest, Mario non interciperetur, & monumentum illud ex pluribus constans partibus, in hac quoque parte, ut in cæteris, nulla caligine obscuraretur. Debeo sibi hoc ex pietate, multum me amavit, multum me literis & sapientia ornare studuit; ejus beneficio hanc particulam vivacis animæ, quam sortitus sum, habeo. Ingratus & impius censendus essem, si ego, qui suo funeri non interfui, nunc licet longo post tempore, cum possum, quasi pompâ instauratâ ad eum orandum, meam seculorum partem non asserrem, si non & meâ thura incendere, odoreque miscerem, si ejus teretrum hoc nobili quasi alio spolio non accumularer. Cæterum quo plenius huic laudi, & gloriæ Marii consulerem, in hac Regia Parysiorum Civitate, in qua jam biennium studiorum gratiâ fui, Epistoliarum ipsum imprimendum dare statueram, ut in loco totius Orbis eminentiori, inter tot Academicas, inter tot Sapientissimos & divinæ mentis Viros, ab omnibus Marius eorum sanctus & colebatur, & admiraretur. Quem locum, quam Orbis plagam ad ejus nomen celebrandum, æternitatisque commendandum potui eligere aptiorem? Verum huic pietati meæ una res obstat, quod ex lege ab ipso opus mihi tradi imperavi, ut in alterius manus non perveniret, idque ipse suis in libri inscriptione testatus est monumentis. Nec quidem à me id ea mente factum est, quia ambitione duceret, aut quia si omnes idem scirent quod ego, me minus scire putarem; sed profectò, quia tantum Mario tribuebam, tantæque me volupiate ejus elegantia assecrat, ut non viderer satis meo facere desiderio, nili ab eo quoddam singulare, & quasi meum proprium pignus haberem, quod noctu digne versando, veluti quandam ejus imaginem contemplerer. Quo fit, ut si nunc librum imprimi jubeam, verear, ne ab omnibus inconstanter accuset, vel quia jam velim quod modò noluerim, vel tanquam Marii contemplationem post ejus mortem continuò omiserim. Alius præsertim scrupulus ea in re malè me habet, quia forte cuiuspiam callido rerum æstimatori possit id operis non dignum Mario videri, quia dixerit non eandem, quam cætera Mariana Opera claris Principibus dicata elegantiam redolere. Contra verò si in sententia maneam, & unicus libri possessor sim, illud timeam ne impius iudicet, quia Marii gloriæ & immortalitati defuerim. Deinde ne multis invidiis videar, quia ad multorum utilitatem in lucem prodire librum non permisim, vel eo maxime, quo sicuti cæteris doctis Viris, ita & Mario omnes existimant illud scientiæ munus à Deo collatum, non soli sibi, & paucis amicis, sed toto humano generi profuturum fuisse concessum; ob quam rem si eos hoc cælesti munere privarem, justam de me omnes haberent querelam. Itaque cum veluti in mari à diversis flatibus agitur, anceps sum, hoc ne an illud eligam, aut fugiam. Decipimur enim specie recti, & in vinum ducit culpæ fuga, si caret arte. Te igitur Octaviane Princeps Clarissime, in tanto fluctu, tanquam meum Numen invocandum duxi. Tuum consilium per-necessarium mihi existimavi. Nec ab te præter cæteros te unum consulere volui, primum quòd in dijudicandis rebus, consiliiisque deligendis, naturâ & doctrinâ cæteros quotquot novi, ita antecellis, ut non solum ex agro Piceno, & Flamminia, quarum Provinciarum anceps colonus es, sed ex toto Latio, cum in omni genere virtutum, tum in hoc, quod ex literis proficiscitur, à te principe laudatissimo maxime desiderent laudari. Deinde quòd utrique nostrum singularis amicus eras, ut nullius magis, quam tua interfu, tantos inter nos componere (non dicam lites, aut turbas), sed animi motus. Mario siquidem ita dedisti eras, & ille tibi, ut pluraquam dimidium animæ tuæ eum putares. Legem amicitie in eo amando excedebas, cum ejus Scripta, tanquam libros Sybillinos æstimares. Omitto quòd crebris & maximis muneribus eum ornabas, id enim faciebas id esse commune cum multis, quamvis non omnibus eodem mensurâ, quâ Mario metiretur, non omnes cum Mario in eodem theatri gradu apud te sedebant, nec nunc aliter mihi periculum est, quam te cum ejus spiritu amicum velle producere, cujus in vita fueras tant diligens observator; me verò ipsum quantum amaveris, non vulgaribus semper offenditili argumentis, nullum enim officii genus prætermisisti, quo non fueris in me beneficentissimus. Quoties mihi colluisset te adire (quod perpaucorum erat) sine cubicularii officio, ut id possem effeceras. Ad penetralia non solum domus, sed etiam pectoris tui me quam sepius admimebas, nec indignum sepe numero putasti, ut cæteris secreta essent, mihi liberè committeres; tantumque apud & tuos singulos auctoritate, & gratia valui, ut ad officiorum cumulum nulla possit heri accessio. Neque id mihi mea virtute contigit, aut quæpiam causa ex me profecta, sed tantum tua beneficentie consuetudo te admoovit, quæ talis est, ut neminem prætermittas, cui te non hospitalem præstes. Age igitur Octaviane, Numen meum, mihi quæ

tus

LIBRIS EDITIS MEDIOL. CCCCLXXXVII

tus Apollo, pro illa singulari sapientia tua, qua omnes vincis, per eam amicitiam, quæ tibi cum Mario olim fuit, quam non deer ut frustra tibi commemoraverim, per eam fidem, & obsequantiam, quæ te unice colo, & veneror, & quam tuo mutuo ac miro prosequeris amore, ac benignitate. Jam tuas hic interpone partes, jam tuam profer sententiam; neutri nostrum eris proclivior, sed tantum quod te merum animi iudicium impulerit, adhaerebis. Ego enim ad utramvis partem tuo iudicio, & auctoritate confirmatus fuero, illam quam celerrime facto comprobato; cum ab alterius crimine (si quod erat) persuasus sum per te eadem tuâ sententiâ, eademque tabellâ me absolutum iri. Vale.

Parisiis tertio Calendas Maji, Millesimo quadringentesimo octuagesimo primo.

Num. XXXIII.

Post præcedentem Epistolam Ludovici Mondelli ad Octavianum Ubaldinum, extat sequens responsio:

Octavianus Ubaldinus Fratri Ludovico Mondello Doctori Theologo, S. P. D.

A Mabam te antea, Lodovice Mondelle, tum quia tua me ductum indole non decepsisti, propterea te mihi familiarem semper habere volui; tum quia postquam mihi satis familiaris factus es, in dies videbam non mediocres virtutes in te nasci, adolescere, & perfectas fieri, cum tu neque laboribus parceres, neque studiâ remitteres, ut magnis Principibus, gravibusque negotiis dignum te virum præstares. Nunc verò ob pietatem tuam, quæ & ipsa indignis, & in amicis communis est, ita in amore tui accensus sum, ut de te orando quantum possum cogitem, ne frustra apud me, quod semper studui, aliqua egregia virtute quippiam fuerit usus. Quid enim te officiosus, qui cum amicitia inter viros sit, tu etiam à sanctis eam non separas, & cum iis, qui nobis benedixerunt, paria, aut aliquando maiora beneficia reddere soleamus, tu pro te mediocri accepta immortalitatem reddere comparas; nec id quidem cum mediocribus laboribus curas, quandoquidem ex intimis Galliarum partibus, ad Agrum usque Picenum propter eam rem nuncios ad me miseris; cum tamen in ambiguis rebus amicorum consilium, sive iudicium exposcis, non possum tuam non laudare Sapientiam. Nemo aliter, quam tu, sapiens fecisset; quanquam enim ita gratus, & pius esse cupis, ut tuo exemplo alios quoque ad gratitudinem excitare possis, tamen dubitas, ut plerumque solet, ne ea in re quippiam impie committas, cum proximè virtutem sepe vitium consistat. Et quidem quia, ut scribis, meum iudicium expostulas, nullo hic te pacto fluctuare permitram; quid enim, me iudice, obstiterit quod minus parte (potius per te dicendum arbitrarer) Marius aternitatem adipiscatur, cum & ibi insignis pietatis laus inde comparanda sit? Optimum hoc censeo, ex quo utriusque nomini consulitur, omnibus verò, qui inconstantia te criminarentur, hoc responsum esse velim: in pertinaciam nomen constantia mutari, cum quis persisterit ubi consilii mutationem ratio suaserit. Efficine aliquis sapiens, nisi ad tempora, & ad hominum utilitates sua consilia accommodaret? Nonne Deus ipse menses, dies, & momenta variavit, ut ad opus suum pertinere cognovit? Non etiam id emoveret, quod de callido rerum æstimatore, & libri elegancia ad me scribis; non enim latet, viros sapientes, unius privati hominis usui opus dicendum, & quasi intra domesticos parietes reponendum non tantâ curâ elaborari decere, quantâ solet quod universitati hominum, & quasi in arce Minervæ fuisse locandum. Utrique enim operi sua præcipua laus est, quia dignitatem eorum, quæ accidunt, servat; hoc autem iudicium meum non parum ex Octavianii Augusti iudicio confirmatur, cuius auctoritatem non parvi momenti esse duco; maluit enim Imperator iustissimus Virgilius Æneidem servatam esse, quam igni perire, quamvis non dubiis verbis in ultimis tabulis mandasset Maro, flammis eam aboleri. Non enim censebat, inter cetera, cuiusquam præclari viri cum suo Auctore opus debere extingui. Curabis igitur Ludovice Mondelle, vel solum propter hoc ipsum omnium amore dignissime, ut animo concepisti (nec te ulla avertat suspicio) Marium nostrum in Occidente, & in ipsa Parysiorum Urbe, quasi Orbis terrarum, arcu illustrare. Ego verò hic apud nos eidem non deero; dignus enim est, ut vivat, quando vixerint homines, quorum utilitati, & usui multa comparavi. Gravi etiam censura censendos esse censeo, si tanta per eum messe comparata, ejus fructum admitteremus, (fortasse amitteremus) & posteris nostris transmittendum minime laboraremus. Vale.

Urbini, tertio nonas Julii, MCCCCLXXXI.

CCCCXXXVIII EPISTOLÆ PRÆFIXÆ

Num. XXXIV.

Post Epistolam Ludovici Mondelli ad Octavianum Ubaldinum, & aliam Octaviani Ubaldini ad Ludovicum Mondellum, extat

*Marii Philæphi (a) artium, & utriusque juris Doctoris, Equitis aurati, & Poëta
Laureati ad religiosissimum Patrem, sapientemque Theologum Ludovicum
Mondellum Medulanensem ex Seraphico Minorum Ordine
Præfatio in novum Epistolarium.*

DEreveram jamdudum aliquid edere, quod epistolari succurreret officio; videbam enim, plerisque viros etiam doctos parum hæc in re temporis consumpsisse; perindeque nostræ conduxisse tempestivæ, ac si nihil elucubraissent. Nam ubi Cicero inquit, Epistolarum multa sunt genera, qui sunt adeo curiosi, qui nostris hominibus, quot, aut quæ sint ea genera declarant? Quod autem hoc expressione in omni re funditus cognoscenda sit opus, Græci pariter, & Latini docuerunt, qui cum artem bene dicendi fuisse descripturi, à generibus causarum initium quaesiverunt, ut intelligeretur prius de materia, quam de forma, prius de quo dicendum esset, quam quomodo dici conveniret. Nisi enim hominem esse consiler, frustra bonum, malumve dicimus esse. At mihi, & voluntati nonnunquam hæc in re plurima, & diligentius tum, apud Libanum Pletagum epistolandi officiosissimum, tum apud alios utriusque lingue peritissimos inquirenti, sunt octoginta Epistolarum scribendarum inventa genera, ut nihil jam ad epistolandum sit reliquum, quod hic numerus non complectatur. Nam & publica continet, & privata, & quæ toga, quæque bello transiguntur, & quæ quomodo foris ac domi, cum amico aut hoste, lite, concordia, amore, odio, re, verbo attemptantur, dicuntur, atque fiunt. In totidem hæc redegi titulos, & ut ad epistolandum paratior sit accessus, stilorum differentes nactus sum, progressus, sub quibus nunc familiarem pro mediocri stilo, nunc familiarissimam pro infimo, nunc Titulus quique gravem pro stilo aliori præferet, exempli gratiâ: Dum hæc meditatus, opportunè tu nobis occurris Ludovice Mondelle Vir humanissime, clarissimeque Theologe, rogâque, hoc opus tibi dedicem, sed ea quidem lege, ut in alterius non perveniat manus. Aperis enim tuam mihi mentem, ut copias tam assidue in eo percurrendo versari codice, ut quem imiteris in epistolando delegisse videaris. Quod exorâstet vix ab me quikquam alius; impetras, ut si quando publicæ, communicæ voluero multorum necessitati conducere, aliud aliis efficiam eisdem titulis opus; nequeunt enim Mario in eisdem generibus vel inventiones deesse, vel verba; nunc librum hunc titulo dem. Eum ut solus assequaris, liberiusque teneas, ac magis habeas familiarem, propriis exerpisti manibus, & ne ullum vel me penes, vel alium operâ meâ, largitioneque sit exemplar, prototypum hoc, unicuique hæcenus volumen tibi designavi, atque, tradidi. Adhibebis ei tanto majorem ergo fidem, quanto majore in hoc edendo erga te fui caritate pro ea, qua vias es, atque non vulgaribus argumentis esse in me benivolentia. Quod si quid inter legendum percurres non omnino excultum industria, elaboratumque ingenio, adscribes temporis brevitati, qua centum eiecit ac quadraginta chartas latiores coegisti infra dies viginti perfringere, quibus & nonnihil audiebas, & aliis etiam negotiis domi, forisque nos oportebat vacare. Possunt & discursus intervenisse calami, quos errores aliquando inter scribendum corrigemus. Ut autem ad epistolandum commodius & magis accedas tempestivè, quadam artis rhetorices præcepta descripsimus cum exemplis, priusquam ad epistolarum titulos descenderimus. Nec omnia quidem Aristotelis, Ciceronisque monumenta secutus hic sum, sed ea dumtaxat, quæ viâ mihi in tuum usum necessaria. Aliud est enim veterem, aliud hujus ætatis Oratorem, se velle; aliud in foro inter causarum strepitum, aliud in Conciliis Pontificum, coronæque auditorum versari; reliquum est, ut si quid me tibi plus esse usui docis, assidue me putes atque uti posse ac te ipso, si satis est; me tamen semper ames, semper memineris id obsecundasse tibi, quod nemo alius sine summa difficultate consecutus esset. Vale.

Ex Urbino, sexto Idus Februarii, anno millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo.

ANNO

(a) De Marii Vita, & Operibus literariis, vide Hist. meam ad annum memoratum MCCCCLXXXIV.

ANNO MCCCCLXXXVIII.

Num. XXXV.

Ante Opuscula D. Thomæ Aquinatis.

*Ad Reverendissimum in Christo Patrem, & Illustrissimum Dominum Dominum Afcanum
Mariam Sfortium Vicecomitem Tituli S. Petri Diaconum Cardinalem, ac dignissimum
Bononiæ Legatum Apostolicum, Fratris Pauli Soccinatis (a) Ordinis
Predicatorum vite regularis in Opuscula Divi Thomæ
Aquinatis ejusdem Ordinis Progenitis Epistola.*

Qui gratulatum ad te veniunt, Reverendissime Pater Afcani, ob felicem, fastumque, ac fortunatum in Patriam reditum tuum, qui non gratus modò Mediolanensium Reipublicæ, sed jucundissimus fuit, amplissimis muneribus te afficiunt, & se, fortunatæ fusc cumulatissimè pollicentur, per inde ac argumentum, & fux erga te fidei maxime, tum etiam dignitatis, & majestatis tue; quum enim intelligant, quantum auctoritate valeas atque consilio apud omnes Italos, & extarios Potentatus, tum in primis apud Innocentium Pontificem Maximum, & Johannem Galeatum Mariam Vicecomitem Sfortiam pro magnitudine animi tui, pro fide, pro acrimonia, pro virtute, qua polles, nil antiquius docunt, quàm te sibi benivolum, defensorum, & patronum efficere. Cogitanti autem mihi, dūque animo volutanti, quid tua gloria, illustrique ac excelso illo animo tuo dignum offerrem, non gemine, non aurum, non opes, non extrinseca hæc, quæ fortunæ bona Crisippus, ac Diogenes, viri & philosophi, & sapientissimi appellarunt, in mentem venire, quòd eum extreme paupertati memetipsum voto ascripserim, ut caelestem illum Dei Optimi Maximi Filium, qui suo nos sanguine diluit, facilius sequar; tum quòd sciam, his te libentibus bonis majorem in modum affluere, & ea de te bene meritis facillime elargiri; res enim istæ, quas terra gignit, fluxæ ac fragiles sunt, & quæ formæ imperio facillime dilabuntur, nec divitarum, ut ait Solon, ullus est terminus. Inter cogitandum verò, præclara quedam offendi Divi Thomæ Aquinatis Opuscula, hominis profectò vita sanctissimi, & Græcè item eruditissimi, ac Latine. Hæbent u Codices quicquid est ad Christianam Fidem tuendam, illustrandam, & amplificandam accommodatum; crotos verò ita deturbant, ressellunt, eliminant, & explodunt, ac rursus prima Christiani nominis rudimenta sapienter adeò, easlè, integrò, ac graviter docent, ut nil melius, nil sanctius, nil divinius, nil dignius tua sublimitate aut diel, aut excogitari queat. Adde, quòd Principem perquam magnificè Thomas instruit, habetque nihil aut diminutum, aut intactum, aut obliuiscum, quod Principis gloriæ, splendori, ac ornameto possit accidere; est enim Duci necessarium, scire quibus artibus tueri possit imperium, & quæ ad rectam guberoandi formam, ad mansuetudinem, ad justitiam, ad magnanimitatem, ad gloriam spectant: quid Regem separet à Tyranno: quæ deformant scelera: quæ virtutes clarum efficiunt: & quomodo se possit eunctis gratum, benivolumque præstare, quod ex his facile commentariis animadverti potest, quæ Thomas Regi Cyprio dedicavit. Videmus etenim per omnem ætatem ideo laudatæ Regis Urbes, collapsas, dirutas, & everfas, quòd ea Principes ignoraverint, aut neglexerint, sine quibus gubernari populus haudquaquam valet; quum enim sit homo liberale ingenium à natura consecutus, quis dubitat alterum altius nec servum esse naturæ, neque mancipium, sed liberos omnes homines à Deo Optimo Maximo conditos, ut suo quique pro arbitratu & discere possit, & facere. Solus est Deus, qui admirandam hanc Orbis machinam, incredibilemque ornatum, qui Angelos, sydera, homines, elementa, & omne, quod fuit, aut est, aut fiet, non ex atomis, ut Democritus putat; non confusus ex partibus, ut sentit Anaxagoras; non lite & amictis, ut Empedocles; at suapte creavit arbitrio, quum nihil prius extaret, & summa quadam, ac singulari providentia semper est moderatus, si Orpheo credimus vetustissimo Poetarum, si Aristoteli, si Græciæ omnibus, ac Latinis: quamquam Epycurum post Democritum constitit, providentiam abnegasse; five id effecerint, ut homines excitarent ad veri investigandi cupiditatem, five ut posthabitis Sibyllarum, & Sophorum, ac Prophetarum oraculis, nomine suo continuarent disciplinam. Sub hoc uno, & eo caelestis, ac sapientissimo Imperatore vixissent quietissimè summa cum lætitia, & oblatione, euncti mortales, nisi spreta ea lege, quam promulgaverat, nefarius scilicet criminibus ascriptisfent. O fortunatam illam ætatem! o aureum tempus! quod veteres regna Saturnia nuncuparunt;

(a) Pauli hujus Soccinatis Vixem scripsit Uldorus Hylatus, ejusque memoriam inferat in Hist. mea Literaria ad hunc annum, upore de Typis nullis beneficiis, cum Jernano etiam S. Pionato Ferraro in hac Metropoli codex anno imprimenda corrent, quibus gratus Epistolam ad Reverendum Patrem, Patrem Clarentum Ordinis Predicatorum, in quoque Læul ordi Fianum Generalen, sed ac illam exhibebam, dum entera Bibliotheca illustrata, angustis tempore obduce.

cuparunt; quid enim scilicet excogitari, aut fieri potest, quam iustissimo æterni illius Iudicis principatu, qui est etiam indulgentissimus pater, quoque hominum cogitans, & omnia, tum dicta, tum facta cognoscit, disponi, vivere, gubernari: non licet, non discordas, non similes, non odia, non hostium timorem, non homicidia, non factiones, non rapinas, non adulteria, non cædes, non invidias, non macerem, non gemitus, nil turpe, nil funestum, nil terrorem, nil inhumanum, sed læta omnia, persequenda, tranquilla, dulcissima, plenaque pacis ac gaudii confestim. Tanta verò potestas, & tanta vis inerat homini, ut nec æstu dissolvi posset, nec gelu coangustari; at cunctis tum brutis animalibus, tum volatilibus cæli, tum piscibus, & elementis ipsis, ne sibi quovis obesset modo, donaretur. Sed, prohi dolor! deliquit primus ille Adam parens nostræ, & Dei Legge neglecta, in eas, quas modò patimur, calamitates, humanum genus advenit. Hinc oritur dominandæ libido, & quæ ante communis omnium esset una possessio, propria sibi quisque tum prædia, tum suppellectilem, tum domos ut nancisceretur elaborabat. Inter ejusmodi autem rerum distributiones, quum difficilis esset electio, & tumultu omnia replerentur, creati sunt Reges, quorum imperio jus suum quisque servaret. Quibus ex rebus animadverti quàm facile potest, iustitia & æquitate non custodiri modò imperium, verum etiam augeri, et eorum contrariis debilitari, exinaniri, & penitus interire; polihabita enim, neglectaque, & omnino prætermissa iustitia, nemo Rex, nemo Imperator, nemo Dux, nemo Princeps, sed Urbis everfor, Patriæ incendium, & exitialis quondam flamma, aritari debet; nam ut spectatæ fidei viros, quamquam sint humili aut loco, aut familia, aut genere oriundi; ad imperii dignitatem eveat Deus; ita in eos animadvertere gravius solet, quibus nec Reipublicæ, nec legum, nec iurjurandi, nec fœderum, nec iustitiæ, nec religionis ulla est ratio, sed omnia, quæ dixerint, aut fecerint, ad privatam utilitatem, & commodum referunt suum, quod præclare apud Homerum scribit Eumenius:

*Nem amat injustos homines, qui jusque piumque
Ornat honore Deus.*

Iustus enim est Dominus, & iustitiam dilexit; æquitatem vidit vultus ejus. Et iterum habes: Diligite iustitiam qui iudicatis Orbem. Is autem, qui odio vel amore & humanarum rerum cupiditate pectus contra jus egerint, ablatorum se quod dederat gratis, imperium committunt, quod exemplis est multis, varisque apertum, atque conspicuum. Quis enim Latina & Græca Història vel mediocriter doctus nesciat, principio Gentium apud Assyrios Nembrotidem Belum regnasse, cui Ninus, ac Semiramis alto mulier animo & excessu, tum etiam scæ supra terrendos Imperatores, annos quatuordecim & mille ducentos summa cuius dignitate & gloria successerunt? Quorum profectò si res gestas, & ornamenta virtutum percurrere attemptavero, non epistola mihi, sed consiliendus est liber. Illud tamen non omiserim, quòd quum prius Assyrios tantum, omnem demum Asiam fortitudine, consilio, liberalitate, doctrina suo imperio subegerunt, ut sempiternum illud futurum existimarem, nisi cum Sardanapallo simul probitus interfisset. Quid Agatoclem? quid Antiochum? quid, præter injustitiam, Dionysios Regno exegit? Taceo Darios, Cyros, & omnes tum Persarum, tum Medorum Reges; quamquam Artaxersem silentio non involvam; is ut erat Princeps bene animi infirmus, ne iustitia aberraret, quam thesauris omnibus chariorem habebat, Satibarzane Cubiculario, injusti quiddam petenti, triginta millia Darios ex suis dant constituit, esse malens pauperior, quàm injustus. Quid Athenæ everit, urbem in Græcia florentissimam, ac tot tantisque illustribus viris ornatam, nisi quòd iustissimas Solonis leges destruxit? Lacedæmon urbs quondam opulentissima, quædam Lyceurgias leges confirmatas Apolline Delphico ad unguem servavit, non modò Europæ, sed Asiæ quoque & Africæ, ornameto sui, & auxilio singulari. Quid Romam ipsam Orbis decus profrahit? nisi legum violata libertas. Si enim quæ ediderat Numa Pompilius, vir imprimis religione ac sapientia præstans, instituta servasset; si Opiz, si Cinthæ, si Aquilæ, si Glodiz, si Cornelie, allurumque apud eos legum fuisset ratio, extaret certe Romana Majestas. Nam quum essent Romano populo nec vires, nec pecunie, nec opulentia rerum, virtutes, ac industria, optimique disciplinis, & artibus, necum Italiam, sed Europam omnem, & Africam, pluresque in Asia potentatus tributarios efficere. Qualis Carthago totius Lybiæ unicum decus? Qualis Myrhydatis Vir mari, terraque potentissimus, cui, Appiano Hætorico teste, pedum ducenta & quinquaginta millia, equitatus perquam grandis, quadringente verò ex propriis suberant naves, & magnitudo imperii ad viginti stadiorum millia, protendebatur? Nil profectò utilius Reipublice extimabant, quàm polihabitis rebus omnibus cum publicis, tum privatis, religionem ac iustitiam colere, quæ, ut inquit in Æthiycis apud Aristotilem Euripides, hespero, ac lucifero, ac fcyderibus aliis longè clarior est, quæque sola homines Deo proximis facit; ut enim Sol oculorum, sic iustitia lumen est cordis humani: qua sublatâ cæcitasque, nulla constare civitas potest. Vides, quanto cum dedecore, ac iactura per universum Orbem vagantur Hebræi, pulsi regno, ac sedibus suis ob eorum animorum immanitatem, & omne flagitii genus, quo Deum ipsum, & ejus leges negle-

ctum

tui habuerunt. His & aliis multis, quæ excellens illa ingenii tui vis recognoscet, docuit Thomas noster, quid utile, quid honestum, quid expediens, quid opportunum, quid prosequendum, quidve Principi fugiendum sit. Quum enim Illustri Aquinorum Comite natus esset, decessit ut hæc de Regimine Principum instituta doceret, quæ singulari sapientia sua excogitaverat, quæque ex Latinis, Græcis, ac Barbaris doctissimis Viris, & Philosophis cognovisset. Quippe solent Imperatores de rebus imperatoriis disputare, de rhetoricis oratores, de antidotis medici, iureconsulti de causis, & postremò quam quisque artem imberberet, ea summopere delectatur. Tibi ergo, Reverendissime Antistes, qui & invictissimo, & excelso, ac ingentis animi Duce Francisco Stortia natus es, qui etiam Sacrosanctæ Fidei nostræ Cardinalatus officio summa cum laude fungeris, Thomas de Regimine Principum jure dicandus erat, in quo progenitorum tuorum, & urbis Mediolani, cui tot annos felicissimè imperarunt, vales gloriam, quasi posita sit ante oculos, intueri. Memoriam proditum est, septingentas fuisse in Italia urbes, quamquam pluribus igni, ferroque, ac vetustate absumtis extant nonaginta vix supra ducentas, quibuscum omnibus Mediolanum, & multitudine populi, & rerum omnium ubertate, quæ ad humanos usus necessariæ sunt, & gestis cum bello, tum pace, insigni cum gloria rebus certare possit. Everfas in Ethruria quamplures urbes videmus, Populoniam, Lunam, Vulsinum; in Flaminia Adriam, quæ Mari Adriatico nomen dedit: Romam verò, & Corinthum, & Siracusas ad exinanitionem venisse, conspicuum est; at Mediolanum nobilitate, divitiis, gloria, domibus, atque potentia tantum florere, quantum antea unquam. Sive enim temporibus Aflicti Perlarum Regis, sive antea Trojanum excidium, ut Decio Auxonio placet, sive à Gallis, ut Trogius, & Livius Latinæ pater Historiæ tradunt, Mediolanum conditum sit; constat apud probatissimos Auctores, eam urbem per Scipionum tempora usque ad hanc nostram ætatem virorum numero ceteras antisse. Quam multitudinis continuationem ideo perdurasse crediderim, quòd sit Mediolani incredibilis quidam, ac felix Cælorum influxus, aëris verò tanta temperies, & ager adeò ferax, ut nil illis ex rebus deesse huic urbi existimem, quas in edificandis civitatibus, considerari, & eligi oportere docuit Thomas. Adde, quòd Imperatores Trajanus, Maximianus, Theodosius, Constantinus, Viri & probitate clarissimi, & ingenio, Mediolani, quoad per occupationes licuit, habitarunt. Postremò autem invictissimus ille Franciscus Stortia Vicecomes genitor tuus, itemque clementissimus, & magnifici animi Dux, ea omnia cogitavit, ac fecit, quæ ad illustrandam urbem, felicitandas civis, augendos, exagerandaque fortunas salubria sunt; nociva verò, & pestilentia quoad poterat propulavit, atque iustitiam ita coluit, ut omnis non modò Mediolanensis populus, verum exteri etiam Reges, & populi vita functum Franciscum Stortiam unicè diligant, & singulari benivolentia prosequantur. Et ne Historiam texere videar, sicut ejusmodi vir Franciscus, & imperator, qui de fide cum Atilio Regulo, cum Bruto, & Fabricio de iustitia, de maiestate cum Emilio Paulo, de clementia cum Metello, de re militari cum Gneo Pompeio, cum Cæsare, cum Pyrrho, cum Scipionibus, & tandem cum omni antiquitate, & pricis illis ita de universæ virtutis laude contendere possit, ut nihil ad decus ei, nihil ad gloriam deesse putem. Quem si imitabere, ut facis, Reverendissime Præsul, tantum es tuo nomini laudis adepturus, ut nulla unquam de tua gloria fliceat ætas, nullumque seculum, & nullæ tempora conticeant. Vocavit te Dominus in Ecclesia Sancta sua, vocavit, inquam, ex tot tantisque viris, quos nostri dies videre, ut sis quoddam probitatis exemplar, & lucerna posita in excelso, ut Christi nomen defendas, ut afflictis compatiare hominibus, ut miseris erigas, & tuis Christiiani nominis dignitatem. Recordare, te illum esse, in quem universi oculos coniecerunt. Recordare, te Franciscum Stortiam natum, piissimum ac iustissimum Principe, & bene de Christiana Republica merito. Recordare, quòd primam post Summum Pontificatum adeptus es Dignitatem, primam sedem, & primum locum, ut per te conferretur, vendicaretque ab interitu Sacrosancta Religio. Ut enim Paulo, & Atheniensi Dionysio testibus, in cælesti, scilicetque illa patria, quam Græci Paradisum appellant, nonnulli Angelorum in ministerium missi sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, alii Deo Optimo quasi familiares affilunt, ita instar illius constituitur Ecclesiastica Hierarchia, ut alii quidem baptizati, alii doceant; Cardinalium verò sit, atque Pontificis, ea decernere, quæ ad amplificandam, erigendamque Fidem cognoverint profutura. Videbis etenim in his Thomæ Opusculis, quot deliramenta, quot somnia, quot errores, cum per universum Orbem, tum imprimis apud Græcos filius proditoris, ac Sathanas, & antiquus collectator ille diffeminavit. Nam quum sit mendax ab initio, nil loquitur vero coerens, & invidet semper nostræ felicitati, conaturque tum voluptatibus, tum blanditiis, tum fragilibus iis, ac labentibus bonis humanas fallere mentes, & erratibus adimplere. Difficillimum quippe dictu est, quantopere naufragarit Christiana Religio turbulentissimis agitata fluctibus, & procellis. Sed scio, futurum esse, ut sit æterna. Quàm me delectat illud in Evangelio: Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua. Et rursus: Ecce, inquit, ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Non defuere, medius fidius, qui adverterantur Evangelio, & Prophetis. Extant Arrii deliramenta, quæ usque adeò per omnes Ecclesias sese, quasi virus ac labes, & pestis quædam, diffuderant animorum, nisi Athanasium, Eusebium, & Hilarium

rium Divinæ legis, ac Scripturarum eruditissimos homines illa tempestate Deus Optimus suscitasset. Mito Sabellium, Nestorium, Pelagium, Macedonium, Apollinarem, & alios non dissimiles, quorum errata quàm sapienter abstulit Thomas. Quatuor verò in rebus à nobis Græci dissentiant, non Gregorium Nazianzenum, non Chrysostomum, non Basilium viros graves, & optimos, ac semetipsos secuti. Quam enim in una, & ea Divina simpliceque Natura tres esse Personas dicamus, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, quarum altera, idem Pater, Filium gignit, & rursum Pater, & Filius Paraclytum spirant; aberrantur Græci non esse à Filio Spiritum Sanctum. Dicunt præterea, Romanum Pontificem super omnes homines nec haberi, nec esse Vicarium Christi; Eucharistiam verò haudquaquam in azymis confici posse; & quòd exute corporibus animæ seclerum penas lunt, omnino inficiantur. His hæresibus occurrit Thomas, quem æquè, ac Peripatetici Aristotilem, Zenonem Stoici, Academicum Socratem, Ercepsylam, atque Carneadem, sic Theologi omnes, qui rectè sapient, & præceptorem, & principem, & doctorem suum appellaverunt. Ita enim, Scripturas interpretatur, ita hæreticos fudit, ita errores abstulit Thomas, ut quondam Alcides, cum terræ, tum æquoris seta portenta, quem Jove natum Poëtæ dixerunt; atque Pontificis partes, & jura ejus imperii vehementius illustrum virorum auctoritatibus, ac validis rationibus adeo sapienter, doctèque protegit, ut nil melius, nil Romano Præsuli gratius, nil jucundius fieri possit. Sciebat enim, non solum se sibi, sed & patriæ, & Religionis gratia ortum esse. Secuti Thomam Joannes Andreæ, & plerique Pontifici juris Interpretes, hac in causa, non minus sunt eruditè, quàm graviter commentati. Profect imperium Pontifex super Garamantas & Indos, omnibusque in terris, quæ sunt à Gadibus usque Auroram & Gangem, & postremò qui Lybiam, Ægyptum, Arabiam, Mediam, Persidem, Afsyriam, Thraciam, Beotiam, Thesaliam, Illyricum, Galliam, Hispaniam, Germaniam, Pelloponnesum, Italiam, & quicquid terra marique cingitur, colunt, Romani debent Pontificis instigatis ac legibus semper obtemperare. Qua in re quantum debeat Thomæ Romana Sedes, Pater observandissime, judicem te constituo, qui & Canonum sapiens, & excellenti ingenio, & prudentia singulari, & optimis ac disciplinis ornatus. Quum enim ab ineunte ætate sacræ esset imitatus, & alium illud cor tuum, atque magnificum intelligeret, ita sapientiam & Religionem sibi munò, coherere, ut altera sine altera esse non possit, totum te literis tradidisti, veteres illos Principes imitatus, qui & Rempublicam, & exercitum, & Sacrorum ritus ita modrabantur, ut nil sibi ex studiis deperiret. Sic legimus, Augustum, quem Senatus, Populusque Romanus per Valerium Messianum patrem patriæ appellavit, eloquentiam, & studia liberalia à teneris annis cupide, & maximo cum labore, & industria exercuisse, usque adeo, ut Mutinensi Civili bello, quod ei adversus Marcum Antonium erat, in tantis rerum difficultatibus, & legiße, & scripsisse, illum, ac declamasse quotidie feroat: Gajum Julium Cæsarem, inquit Cicero, elegans, splendendum, atque magnificum & generosum nescio quod habuisse dicendi genus. Quare, datà Marco Varroni cuius, Græcos omnes, atque Latinos, quos maxime potuit, præclarissimos Auctores pretio comparavit. Omisso Cornelium Fabium, Lucium Lucullum, Pholomeum, Catones, Scipiones, Æmilios, Hortensios, Scævolas, viros Consulares, Prætores, Senatores, Patres, ne omnia superioris illius ætatis lumina commemorarem. Enimvero Principem deceat Studijs Literarum ornari, ut sciat quod bello, quod pace agendum sit. Adde jucundissimos scientiarum, & uberrimos fructus. Exerat Philippus Macedonis ad Aristotilem literæ, quibus non tantopere gratulatur, quòd natus sit Alexander, quàm quòd Aristotelica tempestate illum nasci conigerit; sciebat enim fieri non posse, quin eo præceptore in virum evaderet sapientissimum atque philosophum, ac veræ philosophiæ nitorem jungeret, munditiarumque sermonis, quorum altero doctè sapimus, altero pollic loquimur & ornate, quibus rebus non video quid optabilus, quidve divinius dici possit in hominum vita. Hanc dicendi elegantiam ita post jus Pontificium es, Reverendissime Pater, adeptus, ut nescia sit & exulta tua oratio, splendida quoque, & ornata, & gravis, quas ob res non vulgarem tibi gloriam comparasti. Quæ quum ita sint, non poteris hac Thomæ Aquinatis lectione non oblectari, qui non errores modò disternit, sed omni de re, tum humana, tum angelica, tum divina sapientissime scripsit. Sive enim quid corum, sive quid Deus, sive quid anima sit, inquiris, altissim uberrimeque reperies. Omnem certe philosophiam, & universa, quæ Theologi disputant, is Thomas in Opusculis est complexus. Quicquid ad Divinam illam attinet, simplicemque naturam, quantum homini fas est in humanis agentibus, vehementissime disputavit, & accurate conscripsit. Tum ipse cognoscens quàm argute susceptis ex philosophia rationibus probet, unicum esse ac sempiternum Deum, qui universam hanc Orbis molem effinxit, sicut philosophi omnes Pythagorici, Stoici, ac Peripatetici tradiderunt; qui verò Deorum pluralitatem introduxerunt, is nec summum bonum, nec optimum, nec perfectissimum Deum esse, concedat necesse est. Cognoscens præterea, illas omnes ineptias, quæ à veteribus de animorum substantia dicte sunt, aut scriptæ, quorum aliqui, ut Marcion, quem secutus est Manichæus, nihil aliud esse animam putant, præter nescio quam portionem Divinæ naturæ, insulam desuper fragilibus is corporibus hominum, quasi Deus & dividi possit, & separari in partes. Sanguinem cordi fuditum esse

esse animam, Empedocles arbitrat: Hippocrates tenuem spiritum: Galienus armoniam, & ne sim tibi fastidium allaturus, Xenophanes, Herachitus, Xenocrates, primique illi philosophi deliramenta plurima somniant, quæ ita refellit Thomas, ut nil possit doctus extimari. Recognoscis quanta vis syderibus insit ad peragendos meatus suos, & astrorum affectionem valere ad quoddam res plurimum, ad quoddam autem nihil: quippe cæli, ac caustum omnium series, quam à veteribus tum Historicis, Poëtis, tum Oratoribus, tum Philosophis fatum appellatam invenimus, quæle est illud:

Servis regna dabunt, captivi fata triumphos,

& rursus:

— — — *præcepta agit omnia fatum;*

possunt equidem nos ad aliquod aut scelus, aut virtutem proclives efficere; necessitatem verò inferre non possunt, quod Romani pater atque illustrator eloqui Cicero in eo (*libra*), qui est de Divinatione, perquam eleganter edocuit. Stylphonem, inquit, Megaricum physicum, acutum sanctè hominem, & probarum temporibus suis scribunt ipsi familiares, ebriosum fuisse; quam visiofam, corruptamque naturam voluntate, studio, ac disciplina sic domuit, & compressit, ut nemo unquam violentum illum, nemo ebrietatis in eo vestigium viderit. Hæc cohaeret vulgatum illud proverbium astronomi Ptholomei, quod jam per omnium ora versatur: Sapiens dominabitur astris. Quid plura commemorem? Quid Thomæ laudes prosequar? quas si delibare voluero, non dies mihi, non animus, sed mea in eo prædicando consumenda est ætas. Quis enim philosophiæ tum naturalis, tum ethicæ, tum divinæ reliquas partes admirabili quadam & arte, & ingenio iis in Opusculis coarctavit? Nam de naturæ principiis, quæ materia & entelechia ab Aristotele dicta sunt, de fortibus, de motu cordis, de loco, de tempore, de articulis Fidei, de sensu, de intellectu, quem unum & eundem omnium hominum Averroës Cordubensis exillimavit, magnopere disputat. His addes Thomæ religionem, ubi summa laudis constituta est ratio; quum enim animadverteret, Deum ideo nos fecisse, ut cultus ei, honores, ac preces adhibeamus, ita omnem ætatem suam Domino consecraret, ut difficillimam cogniti arbitrer, plusne doctrina, an religione valuerit. Nil optabilius ei, nil charius, nil amabilius, quàm dies ac noctes studere, legere, disputare, sentire ac loqui de Deo, & omnes actiones, & cogitationes suos in Deum referre. Quanta verò fuerit illi probitas, quanta fides, quanta in Superos benivolentia magnitudo, quæ apud Pontifices, & apud Italos, externoque Potentatus auctoritas, nemo est, Pater observandissime, qui ignoret. Atque constantiam, frugalitatem, consilium, mansuetudinem, clementiam, forinudinem, temperantiam, & id genus, quas desuper virtutes acceperat, facilius est admirari, quàm dicere. Leges igitur Opuscula Thomæ nostratis, postquam divina laude absoluta per otium tibi hæbit; leges & epistolam hanc, Pater optime, quasi pignus fidei, & amoris erga te mei; est enim à viro licet inerudito, cupientissimo tamen, & observantissimo dignitatis tuæ. Spiras certè oculis, facie, vultu, moribus, ac sermone, cum in iis perquam humane recipiendis, qui te adeunt; tum rebus in omnibus eam benignitatem, clementiam, dulcedinem, venustatem, quæ omnium ad te animos trahere, & præcipua devincere benivolentia queat. Quocirca charus es omnibus, ac jucundus. Prætulim ego clarissimorum hominum gratiam amplitudini divitiarum, corporis viribus, formæ, ac ipsi demum imperio. Quum enim nihil excogitatum sit à natura præstantius amicitia, quid forsicius in humanis accidere potest dignitati tuæ, quàm in omnes homines cumulatio meritorum? & contra, singularis erga te omnium amor. Tum vero quamquam ab illusterrimis parentibus tuis Francisco Sfortia clementissimo Principe, & Blanca Maria Vicecomite fuxeris, & ebiberis pietatem; hæc tua tamen in Patriam remigratio, signum est & amantis, & hec animi instituti. Romæ enim ad Pontificem aberas, quum frequentibus es literis certior factus, invictissimum Ludovicum germanum tuum, virtutibus certè consilio, magnanimitate, prudentia, acrimoniaque, & præcipuis animi donibus exornatum, adversam valetudinem incurrisse, usque adeo, ut humanis excessisset illum rebus, dicere multi, & exultarent. Quam exacte, quam pulcre loquitur Maro tuus:

Firma malum, quo non aliud velocius ullum

Mobilitate viget, virisque acquirit eundo.

His cognitis, quamquam es diu fratri ægrotationem ilachrymatus, percunctantem tamen haudquam exilimasti; nec Urbis Romæ majestas, nec dulce Pontificis contubernium, nec amplissimus Cardinalium Senatus, nec ulla denique res efficit, quominus Mediolanum incredibili cum itineris difficultate venires, ut dulcem Patriam, quæ vitæ ipsa tibi charior esse debet, ut ægrotantem Ludovicum amplexarere, ac Joannem Galeatum Ducem, nepotem tuum adolescentem, firmissimis, tutissimisque prædiis conservares. Quid multa? Te totum, & omnes cogitatus tuos ad juvandos, tutandosque homines transmissisti, quo nil melius à natura mortalium generi est tributum. Hæc tua, dignissime Præsul, humanitas, hæc tua mansuetudo reluctantem etiam animum meum, ut ad te scriberem, invitavit.

Nec abhorreas, quod non sit Thomæ tantus eloquentiæ splendor, quantum veteres habuerunt, & nos hac nostra ætate conspiciamus; sunt enim aliqua, quæ nec ornate, nec splendide, nec magnifice dici possunt. Enitet plurimum in Politicis Aristotiles, ut si posteriorum Analecticorum libros evolvas, illos certe nec Aristotelicam dictionem, nec ornamum ullum præ se ferre existimabis, sed arbitrare, ab inculto & inexplorito ingenio emanasse. Nam sicut natura, & arte dicendi majestas acquiritur, ita rerum aliæ magis, aliæ minus, splendori orationis accedunt. Quamquam est ornatissimus Thomas, & decore, appositeque locutus, si ad tempora retuleris, quibus scripsit. Jacebat ea tempestate obscuro quodam loco, & jam prope defecerat oratorium munus, nisi Francisko Petrarcha clarissimo viro, Gasparino Bergomate, Laurentio Valla, Francisco Philcpho, Leonardo Arreino, & plerisque esset probatissimis Auctoribus in lucem à tenebris vindicatum. Quare parvum hoc munus, viro tamen & Principi, & Cardinali accommodatum, benignè suscipias oro, Artaxersem illum Perfarum Regem imitatus, cui quum equitanti operarius quispiam manu aquam dedisset, jucundus ille, & regio quodam ac grato vultu recepit. Spero equidem, ex iis Thomæ Commentariis mirificam te oblectationem assecutum. Egi quantum vires, & ingenium, ac studia nostra suppeditarunt, ut recognita, sint appime castigata, quamquam id fortà non fiet artificum aut neglectu, aut inscitia. Illud postremò abs te, Pater humanissime, fligitaverim, ut Prædicatorum Ordinem, in primis verò nostram hanc regularis vitæ, ac cognomento Societatem, & memetipsum, qui te amore prosequimur, observantia colimus, & pietate complectimur, ita diligas, ames, juves, atque conserves, ut tuis erigi auspiciis possit, & favoribus illustrari, & amplificari magis ac magis, quo vitam quieti omnes, securique, ac læti agamus.

Vale felix, & me ut habeas commendatum, etiam atque etiam rogo. (a)
Mediolani Idibus Majis.

ANNO MCCCCLXXXIX.

Num. XXXVI.

Ante Opus S. Hilarii Pictaviensis Episcopi de Trinitate.

*Reverendissimo in Christo Patri, Domino D. Guidoni Antonio Arcimbollo,
Mediolanensi Archiepiscopo dignissimo, Georgius Cribellus
indignus Presbyter in Domino S. P. dicit.*

Næque satis admirari, Papa dignissime, (b) Religiosorum nostrorum nescio ignaviā. dicam, an ingratitudinem in Catholica Fidei opatissimos assertores, qui rem Christianam non minus exquisitissima doctrina, quàm gravi, atque eleganti oratione ita illustrarunt, ut neque sanam doctrinam esurientibus decisset quo alerentur, nec fastidiosius quo oblectarentur; nam cum Thomam Aquinatem, Joannem Scotum, Alexandrum, Ricardum, Bonaventuram, reliquamque Scholam, quam Parisiensem appellant, doctissimos sanè viros, sed à nitore Latini sermonis, elegantique longè remotos, vel, ut verius dicam, incultos, ac barbaros, summa ope imprimi, & infinitam voluminum copiam per orbem diffundi diligentissime curarunt, Sanctissimos viros non minus acutos, quàm elegantes, ac doctos, sine quibus & isti, quos memoravimus, nihil essent, & Fides Catholica, quam nunc mundam, puramque tenemus, Senticosis Hæreticorum decipulis etiam nunc laboraret, in situ, atque pulvere reliquerunt, sic, ut non modò eorum Opera, sed vix nomina ad nos pervenerint. Ingrati proliis, & Christianæ disciplinae invidi, qui id istà negligentia effecerunt, ut non modò gentes, qui nobis hoc se præstare videntur, quòd elegantiores habentur, sed Fideles quoque delicatioris ingenii, Religionis nostræ præcepta notricorum Scriptorum scabro, horridoque sermone attingere formident. Hoc me dicere movet Hilarius, Urbis Pictavorum. Aquitanæ Episcopus, cujus Opus pulcherrimum de Trinitate nuper nactus, ne tante Viri doctissimi vigilæ incuria deperirent, manu propria transcripsi, atque ut reliquis quoque suppeteret copia, imprimi haud minimà impensâ curavi: Sed audiant Religiosi nostri non jam me, sed Divum Hieronymum, quem Virum hæctenus contempserint; neque enim alia ratione,

- (a) Hanc Epistolam duci placuit, ut, quemadmodum præmonui ante Appendicem, Lector dignosceret, quam futili eruditionis ostentatione pugnas infarcient docti etiam per eam ætatem viri, qui nos alia ratione commendare possent. Mercenates suos arbirabantur, quàm rancidis vocatis in scenam antiquorum Hæreticis, & milibus recitata comparatione virtutum cum Numâ Pompilio, Marcello, Scipione Cætere, Pompeio, ac ceteris Romanis, Græcique Heroibus. Proinde reliquis hucus factis Epistolis, deitas, ut aiebam, eruiat, quæ tunc in publicum relinquatur.
- (b) De hoc Pope nomine, Episcopia olim tributo, & à Gregorio VII. Romano tantum Pontifici resecrato, scitis egi in. *Differatione ad vindicandam veritatem* &c. Cur verò Mediolanensi Archiepiscopo Georgio Cribellus illud publicis iugis renovatum addiderit, in Hist. Literaria ad hunc annum, concessit meas expostui; neque enim solus fuit Cribellus, qui oblioto jam in Occidente hoc nomine Antidicem nostrum compellerent, etiam Petrus Cafola Equenstis orator dicens memorato Arcimbollo Ezevium Ambrosianum, eandem honoris titulum in fronte Nunciatusque Epistola usurpaverit.

tionem, quam contemptum, effectum suspicer, ut tot seculis incognitus jacuerit, cariei tantum ac tineis cibus; ait enim sic in Libro Virorum illustrium: „Hilarius Urbis Praefectus. „Aquitaniae Episcopus, factione Saturnini Arelatenfis Episcopi de Synodo Bithynensi Phrygiam relegatus, duodecim adversus Arianos confecit Libros, & alium Librum de Synodo, quem ad Galliarum Episcopos scripsit; & in Psalmos Commentarius, primum videlicet, & secundum; & à quinquagesimo primo usque ad quinquagesimum secundum, & à centesimo octavodecimo usque ad extremum: in quo Opere imitatus Origenem, nonnulla etiam de suo addidit. Est ejus ad Constantium libellus, quem viventi, Constantinopoli porrexerat; alius in Constantium, quem post mortem ejus scripsit; & Liber adversus Valentem, & Ursatium, Historiam Ariminensis, & Seleucienfis Synodi continens; & ad Praefectum Sallustinum, sive contra Disforum; & Liber Hymnorum; & Mysteriorum alius; & Commentarii in Mattheum; & Tractatus in Job, quos de Graeco Origenis ad sensum transtulit; & alius elegans libellus contra Auxentium; & nonnullae ad diversos Epistola. Ajunt quidam, eum scripsisse in Cantica Canticorum, sed à nobis hoc Opus ignoratur. Mortuus est Praefectus, Valentiniano, & Valente regnantibus. Item ad Magnum Oratorem Urbis Romae: „Hilarius meorum temporum Confessor, & Episcopus, duodecim Quiniliani Libros & stylo imitatus est, & numero. „Et ad Athletam de institutione Filii: „Hilari Libros inoffensum curat pede. „Et in secundo defensionis suae contra Rufinum Libro: „Hilarius Virum eloquentissimum contra Arianos Latini sermonis tubam, ut Origenem defendens, excommunicatum à Synodo criminalis. „Item in Epistola de Origene legendi: „Nec discretiores sumus Hilario, nec fideiiores Victoriano. „Gravissimum profectum Hieronymi de hoc viro, atque pulcherrimum testimonium est, sed longe gravius ipsius scriptum, sunt, à quibus nihil frustra desideraveris; nam, praeter materiam, qua nihil sanctius, nihil absolutius esse potest; etenim contra Haereses ejus temporis, magnis factoribus innixis, ardentissima charitate invehitur; adeo ut nec exilio, nec adversariorum vel conspiratione, vel potentia terrius, calamo pepercerit; sed Fide munitus, illudque Apostolicum animo semper volans: Si Deus pro nobis, quae contra nos? acrior occurrebat, non aliter Domino probatum se autmans, nisi usque ad sanguinem ingruentibus Haereticorum petibus resistens. Ergo ut materiam omittamus, quae vel titulo se ipsam qualis sit, satis superque indicat; quid de sententiarum gravitate, splendoreque, ac concinnitate orationis dicam? ita enim semper robustus, semper floribus incedit, ita sibi constans, ac propositi victor, ut nec tentans interdum materiei deiectionem, nec sublimitas instaurum, nec gravitas asperum, nec copia virgulum efficit; sed proposito semper intentus, ubique tamen suavis, ita se rebus accommodat, ut nullum aliud dicendi genus, quam quod ibi est, desideraveris; etenim possulante materia, cui stylo ipso moderatur, nunc copiosius atque exundans, nunc brevis & circumscriptus, interdum lenis & communi sermoni similis, alius floridus, atque amoenus ingreditur, ut nec fastidium sentias, nec difficultatem agnoscas. Adde, quod nec rerum difficultate superatur, nec obruitur numero, nec confunditur varietate, sed erectus semper & teres inoffenso pede incedit, ut non immerito Hieronymus, Quiniliani dixerit imitorem. Hoc igitur tanti Viri pulcherrimum Opus, nostro labore conscriptum, nostraeque operae diligentissime emendatum, quantum uno exemplari effici potuit; (neque enim amplius in tanta Urbe reperimus), ac nostra impensa accurate impressum, tuo nomini, Praeful dignissime, dedicamus; ut quantum nostrorum temporum incuria de tanti Viri dignitate detraxit, tantum rependat dicatura; perspicuum enim, ac persuasum cunctis istud eminentissimum esse, quod Amplitudini deputatur tuae. Neque hoc ob id tentamus, quod tantus Auctor Assertore, ut recipitur, indigeat, quam ne delicatioris ingenio à Scriptorum Librorum lectione infans juniorum Scriptorum averti, vel titulo offendi, in ipso forassis vestibulo fastidiant, quem ulterius lectione progressi, ultra etiam appetant, atque excolerent. Illud praeterea nos praefatos esse non pigeat; neminem moveri debere, quod nos duodecim Libros, quos de Trinitate, nos, ut Iulius Auctor articulavit, in scribimus, Hieronymus contra Arianos appellat; in utroque enim eadem ratio est, nam & Hilarius, quem ceteri Scriptores, si quando mutati ab hoc testimonio necesse fuit, sequuntur, ob id de Trinitate nuncupavit, quod de ea tota disputatio absolvitur; & Hieronymus contra Arianos inscripsit, quod Hilarium praecipuum de asserenda Filii divinitate, quem Ariani inficiabantur, in illo Opere curam impendisse intelligebat. Itaque ille à totius materiae facilitate, hic à praecipua Operis parte librum cognominavit; nam etsi ad omnes quidem Personas disputatio extendatur, de Filio tamen crebrior est, ac in eo penè absolvitur; haec enim Haeresis eo tempore in Christi Ecclesiam maximè grassata est, quae Dei Filium non Deum de Deo, sed ex nihilo subsistere, confirmabat. Unde Hilarius cum in omnes Haereses invehetur, in Arianam blasphemiam styli praecipue armavit, ibi elaboratioribus antidotis opus esse ratus, unde magis pestifera venena simplicitati Christianae propinari cernebat. Nos tamen huic tam praeclearo Operi quaedam etiam ejus Opuscula, quae in manus venerunt, annexenda curavimus, quae etsi ea limà, qua superiora, levigata, politaque non sunt, tamen & Hilari doctrinam redolent, & à superiorem materiam non abhorrent. Haec autem sunt: Primum, Opus contra Constantium Augustum Arianæ Haereticum propugnatorem, quo Hilario reconciliatum, pla-

censorem Catholicæ Unitati redditum ajunt. Post hoc duo Libelli ad Constantium, & Liber contra Auxantium, & ipsius Auspicii Epistola ad Valentinianum, & Valentem, qua se purgat, subdique ab Hilario Hæresi criminatum se conquerens. Demum Librum de Græciæ Synodis adfectum, quem sacunda illa Natio ita admirata est, ut in propriam linguam vertendum curaverit. Non nos quidem ordinem temporum in his Operibus servantes: quippe, qui Opus de Trinitate, quod satis constat non esse tempore primum, omnibus præpositum, dignitatis potius, quam ordinis rationem habentes; editum enim est in ipsa Hilarii restitutione, quamvis nondum in Putriam remeasset, quod Rufinus in undecimo Ecclesiastice Historiæ Libro his verbis adtutatur: „Defuncto autem Constantio, Eusebius circumiens Orientem, atque Italiam, Medici pariter, & Sacerdotis fungebatur officio, linguamque quasque Ecclesias abjurata infidelitate ad sanitatem rectæ Fidei revocabat; maxime quod Hilarium, quem dudum cum ceteris Episcopis in exilium trusum esse memoravimus, regressum jam, & in Italia positum hæc eadem erga instaurandas Ecclesias, Fidemque Partum reparandam, reperit molientem. Nisi quod Hilarius vir naturâ lenis & placidus, simulque & eruditus, ad persuadendum commodissimus, rem diligentius, & apertius procurabat; qui etiam *Libros de Fide* nobiliter scriptos edidit; quibus & Hæreticorum versutias, & nostrorum deceptiones, & malè credulam simplicitatem ita diligentius exposuit, ut & præcotes, & longè positos, quibus ipse per se discurrere viva voce non poterat, perfectissima instructione corrigeret. Ita isti duo Viri, velut magnifica quædam Mundi lumina, Illyricum, Italiam, Galliisque suo splendore irradiarunt, ut omnes etiam de absconditis angulis, & abstrusis, Hæreticorum tenebræ fugerentur. Hæc omnia Hilarius, ut ipse meminit, vel in exilio, vel nondum regressus in patriam, quamvis restitutus conscripsit, ut appareat, in hoc quoque Viro Spiritus Sancti gratiam in exiliis atque persecutionibus, sicut in ceteris sanctis Viris, copiosius fuisse operatam. Nam & Paulus vas electionis catenis religatus fulmina Epistolarum suarum vibravit; & Apollolus Joannes in Pathmon Insulam deportatus, Apocalypsum Angelo revelante excepit. Non ambigo, quibuldam Hilarium duriusculum vilius iri; sed sciant, hoc non tam naturâ scribentis, quam materiam sublimitate provenire, quod à vulgari genere orationis stylus paululum alius provectus, rudium ingenio percipi haud facile potest: quod Hieronymus quoque ad Paulinum his verbis testatur: „Hilarius Gallicano cothurno attollitur, & cùm Græciæ floribus adornetur, longis interdum periodis involvitur, & à lectione simpliciorum fratrum procul est. Nos tamen haud ingratam rem Catholicæ Fidei profectui læturos arbitrati sumus, si *Augustini* quoque de *Trinitate Libros*, Hilarii Operibus neque materie dignitate, neque disputandi acumine, neque orationis nitore atque elegantia inferiores, adjungeremus; quod quidem Opus cùm ceteris hujus Viri Libris longissimè præster, miror ab Impressoribus hæcenus fuisse, præteritum, cùm nec Christianæ professioni aliud conducibilis imprimi posset, nec ipsi, si id spectabant, magis quæsiuosum, id quod ex ceteris ejus Opusculis impressis perspicere poterant, quæ quamvis incomparabiliter inferiora huic Operi sint, tanto tamen concursu perquiruntur. De hoc Viro me plura dicere insignis ejus gloria prohibet, quæ nisi à laudantibus pertractari non patitur. Hæc nos Majestati tuæ, dignissime Præsul, velut primitiis laboris nostri destinamus; quæ si propius auctoritate tua, velut namine quodam respereris, animum nobis ad cetera quoque Sanctorum Virorum Opera in lucem vendicanda præstabis: (a) quibus hæcenus salutaribus fontibus in suis venis latitantibus, nunc in ærem, cœlumque eductis, plebs tibi credita irrigetur. Quid autem mercedis tibi ex hoc accedat, hinc considera, quod & ipsi tibi Scriptores, qui è situ, latebrisque tuæ auctoritatis eximentur, & lectores, qui tam salutifero pabulo per te nutritur, pariter in æternum debebunt. Nec minus Deo ipsi, cujus laudi hæc præstantur, gratificatus fueris, cujus hoc magis meminisse decet, quo te sublimiori Sede ejus misericordiâ conspicis sublevatum. Vale.

ANNO

(a) An promissa fuerint Georgius Cribellus, ipsorum me professor, cùm talles, præter SS. Hilarium, & Augustinum, Libros Sanctorum Patrum in lucem editos resperire in serie omni sequentium annorum, usque ad MD.

ANNO MCCCCXC.

Num. XXXVII.

Ante Magistri Hieronymi Vicecomitis, (a) Lamiarum, sive Seriarum Opusculum.

Ad Illustrissimum Mediolanè Duces Franciscum Sfortiam Vicecomitem.

IN dubium verti video, Illustrissime Princeps, apud nonnullos nostri temporis non vulgares homines, vera ne sit, an falsa, quæ de ludificatione præstigijs artis crebrè enarrari solent; maxime cum inter eruditos Secularium Literarum magnum diu certamen super us fuerit, quæ propè impossibilia esse videntur; plerique enim simpliciter abnegantes magicas fascinationes, dicere ausi sunt, nocturnas illas ventularum circulationes, atque obsecrationes, & mille turpitudines, quæ fieri in vulgo dicuntur, penitus nullas esse; filii verò malefactorum periculis, & plurimis veneficiis moti, Lamias, sive Strias, esse credunt, & nequaquam commentitia, quæ mulierculæ feste noctu patrassent in questionibus constituntur, finientes ob hoc supplicio ignis. Rogatus itaque à multis, ut de re hac mirabili sententiam meam dicam, pauca in scriptis redelegi, non tam ut amicis placerem, quàm ut majori profectui studiorum meorum confulerem, in quibus hinc atque illinc peripænetico more argumenta moventur, eo quidem dicendi genere, quod modò Physicè & Theologicè loquentibus convenit, quod rebus magis, quàm verbis se accommodat. Quo circa, Illustrissime Princeps, Opusculum ipsum Excellentie tue meritis dedicandum cognovi, quippe qui pro tua innata cupiditate veri investigandi, & cognoscendi præclara omnia, mirum in modum studiosus sis; ut, sicut in ceteris, ita & in us quoque præstantissimus semper Princeps habearis. Bono igitur animo, Lamiarum Munusculum nostrum suscipies, legeisque; quod etsi dignitati tuæ impar sit, quæ majora meretur, ex ipsa tamen observantia magna in te, mea, par illi fiet, facietque sincera de me tua existimatio, quæ pro magnitudine excellentiæ tuæ animi, non rei temporalis pretium, quantumcumque magnæ, pensare solet, sed cogitare solum, qualis sit animus offerentis. Non te fugit, devotionem viduæ Cretæ divitis prælarum fuisse, quæ nonnisi duo æta in gazophylacium miserat. Ego nihilominus in supplementum religiosi munusculi, etiam me ipsum Illustrissimæ Dominationi tuæ dedo, & sic dedatum simul esse perpetuò tene. Bene tibi semper sit, gluriosissime Princeps.

Num. XXXVIII.

Post Tractatum de Lamiis reperitur impressa sequens Epistola:

Bonus Aluissus de la Cruce, Carvallis Monachus, & Decretorum Doctor, pro continuatione sequentium, Francisco Bosio, amico suo salutem plur.

PLAcet his congruenti connexionè, mi dilecte Franciscè Bosicè, id, de quo ad præcedens quæri posset, annexi ejusdem Auctoris venerandi Magistri Hieronymi aliud non minus opus laude dignum imprimendum; an scilicet iste Lamiæ, vel Striæ, de quibus in superioribus est habita determinatio, velut hæreticæ sint judicandæ pariter, & condemnandæ; scis enim, quia dilectione, & fide rogaveris, tracti *cathedralium* Opus præmissum ejusdem venerandi Patris Hieronymi, verè ne, an phantasticè, seu apparenter hujusmodi Lamiæ vadant ad ludum, possit definitum, & terè; quod voluntariè, non alio vinculo, quàm caritatis ligamine, nec dum juxta nota, negavi, verbum & scripsi, & libenti animo tradidi; cui & ad solutionem addidi: cur Christi Corpus scilicet, ab istiusmodi sceleratis se pedibus permittat conculcati. Voluntariè, inquam, dixerim, dedi istum Tractatum Lamiarum artificialibus comprimendum clementis, nimia tua dilectione vinculo, studentium utilitate certus, veraciter ejus motus doctrinà, quæ perfacile ducantur ad veri cognitionem decepti falsitatibus; tantæ enim in se est dignitas præclarum Opus, doctrinà suà, Auctoris virtute, & excellenti Principis majestate, cui porrigitur, quod jure abquo, quasi thesaurum penes

(a) Hieronymum hunc Vicecomitem male confusse cum alio ejusdem nominis Cive Mediolanensi, Picinatus in Athenis Literatorum, tunc integrum intermedium Seclorum utroque sequebat, quemadmodum in annotatione ad sequentem Epistolam compertum fit. Scito istè Hieronymus abbasque pariter nobilissimus Divinus delicias, ad Prædicandum Ordinem convulsit, ejusque res gestas, & calami laborum cum laude recensit. Quærit. & Erasmus in Bibliotheca Scripserunt ejusdem Ordinis, ubi aliud quoque relictum Opus invenit De abnegatione Papæ &c. quod idem Vicecomes dicitur Episcopo Clarissimo Cæle. Summis, prout Dotalium Sacrarum Confessione sed hunc Epistolam nonnegationem male effundere autem hinc.

penes me reconditum elatse nequiverim: eadem nempe nos genuit Patria, nos eadem temporalis iurisdictione ligat, sub eodem enim Cœlesti Imperatore regenerati sumus. Hoc itaque laudabile Opus ideo tanto pretiosius erit existimandum, quanto rarius fit inter gentes repperitum, haud à me absconsum, universalis utilitate præmissa: omne enim bonum in commune redactum pulchrius efficitur. Hinc Ambrosius dicit in simili: In Divinis Scripturis reus ascribitur, qui non studuerit gratis dare quod ipse gratis habuerit. Nempe istud (ut generositatem concedentis agnoscas) apud paucos inventum, *habui à præstantissimo Ducali Cingulo Magistro Gabriele Brago*, omnis bonæ margaritæ sapientiæ quesitore, inventore, empior, ac conservatore, mihiq; secundum carnem carissimo Cognato propter *Clarum* Sororem meam dilectam, quam legitimam habet Uxorem. Ipsum postea quam Opus habui, sicut thesaurum penes me absconditum, ut in lucem prodiret, veritate pollens haud primo, & præcipuo Patri meo observandissimo, & reverendissimo *Domino Bonifatio Simonetta* cclavi, *Abbatì S. Stephani*, (*) *Ordinis Cistercijs*, Decretorum eximio Doctori, atque Artium professori, necnon omni genere dicendi ornatissimo, Medicinæque nec ignaro, ac insigni Astronomo; sub cuius culmine doctrinæ humilis Doctor sedeo; immo & pro munere cum *Tractatu Artis Magice*, quem alio tempore *stampanum* reservo, tradidi merito, ut ex eo quam frugis sit, animadvertat omnium Scientiarum interpres magnificus, & monarcha. Habet quippe in se Opus doctrinam sanam, sale conditam veritatem, adferventem nonnullis erroribus vulgarium, de Lamiarum, & connexorum ambiguitatibus, quæ Virum sanè quondam *Hieronymum*, & nobili prosapia *Viccomitem* summâ sapientiâ notat; adhuc ipsius mores, uti stilla rutilant manutina in Ordine Prædicatorum; potissimè, ubi multum converlarat, in Conventu scilicet S. Eustorgii, apud quos nunc post mortem colenda manet memoria immortalis, operibus, ac virtutibus claris. Fuere quàmplures literatissimi nunc tempestate Religiosi prælati Ordinis, inter quos iste Hieronymus moribus, & vitâ refulsit; & *Joachim* sapientiâ claruit, atque *Philippus Magnerus* Præceptor meus, & pater optimus, doctrinâ insignis, & religione, ac morum honestate prævaluit; Magistrorum doctrinæ quorum cum *Philippi* fratre adhuc superfluit *Petro*, fulgēt *Ecclesia*, ut *Sol*, & *Luna*. Hos colo tres mortuos in viâ, immortales in Patria, nunc clarâ famâ viventes in omni Sanctorum Ecclesia. Is meritis Hieronymus, præcedens suam direxit Opus Illustrissimo Principi *Francisco* Sfortie, ad quem de huiusmodi spectabat Lamiis, si iuste damnarentur, *intendere*; ne, scilicet, incuria suâ, aut insectiâ, spirituales Iudices, ad quos talium spectat inquisitio damnandorum, iniquas dimitterent Iudicibus puniendas secularibus; quique pro sua innata cupiditate veri investigandi, & cognoscendi præclara omnia, mirum in modum suspectos esse illustrissimus Princeps suæ Patriæ pater optimus. Quantæ excellentiæ, & generositatis fuerit Princeps iste illustrissimus (qui inter nos mortales unum adhuc viveret!) præstantiâ, excellentiâ, prudentiâ, facinorâ, magnanimitate, ingenio, ac sapientiâ, non ego inops dicendi perne narrabo, sed illius præclara gesta, quæ magnopere fecit, in omnem terram, ubi exivit sonus eorum, annunciant, & quotidie testificantur. Istum adhuc piissimum laudant, istum clementissimum magnificant, istum serenissimum Principem operibus suis paternis extollunt mirifice, haud dogeneres illius excelssî Principis filii, Reverendissimus Dominus Cardinalis, Dominus Africanus Maria, Iudovicus illustris Barri Dux, & nobilissimus *Philippus*, ac denique natus excelssî & prudentissimi patris Galeacei Mariæ, Mediolani quondam Ducis, ab eo Francico quondam serenissimo Principe Dux proveniens Joannes Galceæ invictissimus Princeps cum Hermene magnifico fratre suo, quorum omnium prudentiâ, & assiduitate, pene tota Italia & gubernatur, Duce Deo, & regitur. At ne videamur iis nostris interlocutionibus, mihi Francicæ, terræ Principibus blandiri, aut commodi temporalis cuiusvis consequendi gratiâ applaudere, quos magis subditi, iuxta Apostolum, amamus humiles, ac diligimus unice, sincerèque colimus, nunc laudem arcem tam sublimiorem Dominorum, prætercamus, atque longiorem peregrinationem, & ad propiore Patriam, iis dimissis, accedamus. Notum suis est, quanta pace, & bonorum luxuria istorum iurisdictione infubres gloriantur. Accipe igitur jam, Francicæ mihi dilectæ, quod dandum rogasti, ut impiratur, cui & pro meo voto, ad utilitatem legentium, & dulcis nostræ Patriæ Mediolani, quæ sequuntur annecte. Nec te exasperare videantur expensæ tiendæ pro huiusmodi additione Operis imprimendi; quoniam Populus iste gratissimus est, & magnificus, meritis omnibus opibus præferendus: qui cum hæc legerit, te præmiis ditabit, teque laudibus beatificabit. Non magna res est, quam peto, sed parva, frugis, & pretiosa. Te cogo, ne mihi adverferis, nam prius me coegisti. Feci quod iussisti; quod precor, amplecti. Verumtamen antequam ad Tractatum ipsum sequens descendam, trium Capulorum, cum in eo, & in antecedenti sit basis (teste horum Auctore Hieronymo) Capitulum Episcopi XXVI. q. VII., prius illud cum sequenti propter materiam maleficiorum, ut de his clarius habea-

(*) *Abbas S. Stephani de Cornu, Ord. Cisterciensis, Diocesis Lugdunensis, &c. & nunc est in Commendam, & eius Commendarius Abbas fuit S. Carolus Gard. Bortolanus. Cuius Opusculum est à 1600 test. CIVITATE XVI. postumum illustratum, Quoniam hyemalibus ventis. Ex Luben Non. Abbat. un. Italia 1729.*

habeatur notitia, tam per Canonistas, quorum sunt; quam per summos Theologos, ea, hic subijciam, quorum textus cum superscriptione primi Capituli, qui scilicet sit de La-
mis sciendum, ne prolixior fiam, tali serie persequitur in dicta causa, & questione, videlicet &c. (a)

Num. XXXIX.

Anne Aulonii Praenii Epigrammata.

*Julius Aemilius Ferrarius Novariensis, (b) Magnifico Ambrosio Varisio Rasaro,
Philosopho praestantissimo, Ducali Physico primario,
& patrono suo optimo S.*

Dedit Magni Aulonii Poëta carmen mancum, & mutilatum cum evolverem in a cum, doctissimo Poëta Jo. Stephano Costa (c) viro patricio, & à Secretis Senatus uno, depravatumque codicem, librorum incitit, offendissem, pro virili parte emendavi, castigavi, ut Impressoribus traderem: cisi plerisque in locis conjectore Oedipo opus fore, nec nostro ingenio, nostrae doctrinae emendari posse scio. Cogitavi igitur mihi in liminari paginae Epistolam nostrum, unà & Aulonii vitam annectere, unus, Ambrosii Philosophorum eminentissime, quem praecipue hoc munere dignum existimarem, mentem sublimi, qui ingenio, vigilantia, doctrina, & fide, aetatis nostrae non modò Insulubrium, verum totius Italiae quod bona cum ceterorum venia dictum velim) Physicos, & Astronomicos antecellit. Quis enim in solvendis Philosophiae nodis te acutior, & peritior? Quis verius lata praescia, ac ventura denuntiavit? Quis fide, & vigilantia te illustrior? Tuorum enim virtutum citari telles possent privati, & publici: Verum unus oculus testis extra omnem ingenii alcem cordatissimus Princeps Ludovicus Maria Barii Dux, & excellentissimus Princeps nostri Jo. Galacii patrus, & optum, ut graece loquar, ac regni gubernator sufficit. Qui rursus imperium non solum armis, verum ingenio praesentaneo, prudentia, comitate intrepidè subsumit. Apud quem, gratiam, auctoritatem, rem pariter honestam tibi comparasti, non injuria profecto. Nam, ut Eculapio Hippolytum, aut Tyndaridam, sic tu unus Praenonia ope, & vigilantia à tenebris ad lucem cordatissimum Principem revocasti. Proh Superi! quantum hac Patria, universaeque Italia tibi acceptum referre debet, Patrie parentem, bellorum Moderatorem, pacis Italicae Auctorem, incolum, Diis auspiciis, ab imminenti exitio servasti. Quis enim gravi, & lethali morbo implicum melius dissolvere potuit, quam tu Ambrosii, qui abstarum, & morbos continentium causarum deinde evidentium, post haec etiam naturalium actionum, novissimè partium interiorum notitiam habes? Quis ab infideli hostium accere, tutumque praeservare potuit, nisi qui Astronomicus, & rerum futurarum scientiam calluerit? Una, & tota quidem tua est Astrologia, in qua solus regnas; omnesque tibi cedant Astronomici, veteresque Physici, Cassii, Carpitani, Aruntii, Albutii, Rubrii, Antonius Musa, & Crinas ille Massiliensis, qui arte geminata, ut cautior, religiosiorque ad siderum motus ex ephemeride Mathematica, cibos dando, horaeque observando clari. Nec alarum optimarum artium, & doctrinarum expertus, Tu poëticae facultatis, & historice scientissimus; Tu in genere docendi gravis, & ornatus, quod Philosophiae, & Astronomiae tua monumenta, quae brevi editurus, posteris legenda relinques (d), declarabunt. Nec patrocinium tuum conticere licet, quod opprobria, ac injuriæ vexatis, eruditus omnibus maximè praestas; cujus nec ego expertus, & quem totiens ab ærumnis, & laboribus penè herculeis exsolvisi, Jovem non solum benivolum, sed propitium, imò propensissimum mihi reddidisti, qui nuper profuturi munere cum honestissimo salario me dignatus est. Ad summam, omnia & corporis,

&c

- (a) Rusticitatem Latini sermonis, quae ingratam, asperamque oculis legentium hanc Epistolam reddidit, leniter videntur peculiariter quidam notae hinc hinc, ut ad emendandos nonnullos recentium scriptorum errores, atque illustrandum Bibliotum. Primum enim Primitivus falsi expostor, cum *Traherem de Leno* alteri *Theropae* *Perseus* tribuisti, qui Medicum Aetnae Medicum praedicabatur, Collegii Physicorum hujus Metropolis adscriptus anno MDLXX, & bene post mortem, cum senior Hieronymus delinquit asseruit ab Aloyio de la Croce malò anno nonagesimum annum aetate praecedenti, quo ipse hoc Opusculum edidit; qui in te, ne immunes quidem fuit ab errore eum. Scriptores Biblicae Oid. *Primitivum*, qui hinc vero Aulonii Tristram hunc invenit, illius tamen vitam laudat, quam per eum, praesentem, eundem bene se asseruit Seculo XVI Secundo, *Traherem de Aetna* *Theropae* *Perseus* tribuisti ab hoc Hieronymo, hinc dicitur, cujus memoria postea peritit, cuius tamen, succedente praesentem committendum, in hac Aloyio de la Croce Epistola legimus. Denique auloni *Theropae* *Perseus* tribuisti Canobio falsitatem confutamus, commemoratis ab Aloyio, pater Hieronymum *Verecundum*, doctus illis pueris, & doctores infelices Viri, qui ibidem deperat, immortalem fuit, & Ordini Erasmum complacere, qui usque ad illud tempus ignora, in lucem primum prodit Georgius Merda, praeterea datus Melchioris hinc editio, quae notae epistolae Gymnasii dicitur.
- (b) De Julio Aemilio Ferrario, qui in publicis notis subfiliis Historiam docuit, nonnulla sperant mactari, cum in Prodomo, tum ad hunc auloni, Non medicum Urbis nostrae laudem concitavit hac Epistola, cum in ea servam videremus memoriam laetitia in hac Metropoli Literarum docturi, Curiam nonne quondam celebravimus Auloni, qui usque ad illud tempus ignora, in lucem primum prodit Georgius Merda, praeterea datus Melchioris hinc editio, quae notae epistolae Gymnasii dicitur.
- (c) De hoc Cere Auloni, sanguine, muneribus, & doctrina clari, vide quae dicimus in Hist. men Latet. ad hunc auloni, & ubi J. Aemilius Ferrarius Ludovicus.
- (d) Clarissimum in Urbe nostra fuit Ambrosius Varisio, quem in Mecenate suam delegit J. Aemilius Ferrarius. Celebranda epistolae virtutibus, maxime in scientia praestantia, hac una sufficere potest Epistola; neque enim ea tantum re-
feruntur, quae videntur, in Urbe universa confectum peragat, Ceres nostras in ea auloni am admirationem, sapientiam, sed etiam quae potest praestantia reliquos. Monumenta auloni Physicis, & Astronomicis. Haec poëticae auloni in Urbe Ferrarius anno MCCCXCIX. per Magistram Joannem de Cere, alio Tactum de Tristino, conscriptum habeo; ad vero Philophris Opera Joannem unquam viderunt, praeterea ignoro.

& fortunæ bona tibi debeo. Tantum enim tibi debeo, quantum nunquam persolvere potero. Tuam incredibilem in te humanitatem, vel potius pietatem nunquam dissimulabo, qui me dolore laterum laborantem, vel pleuresi (ut vocabulo græco utar), quod jam acceptum Medici habere salutare, thoro assidere, me comiter affari, in adversis consolari, Medicam opem adhibere non erubui, unâ cum Aloysio Marliano, Physico ætate nostra celeberrimo, qui Hippocratis iussurandum exactissime mecum observavit inviolatum. Continentiam, gravitatem, & frugalitatem, & in omni re modestiam tuam omnes ita admirantur, ut priscorum Romanorum exemplo te vivere omnes credant, existimentque, facilius esse fulmen Jovi, aut clavam Herculi, quàm Ambrosio continentiam extorsisse. Unum in omnibus accedit inter mortales ævo nostro rarissimum, quod Liberos tuos omnes optimis artibus, & disciplinis in Ticinensi Gymnasio sub Platonibus, & Lycurgis ita instituis, ut Aristophanis dictum de Æsculapio tibi optime quadret, liceatque nobis mutato nomine exclamare *ὦ πότμος τοῦ ἀνθρώπου* *τίς τις ἀνθρώπου*, hoc est, habere bonos filios, & magnam hominibus lucem Ambrosium. Jam ad Aufonium nostrum redeamus, quem tanto lepore, & salubris Aticis, Latissque infertum Pedoni, Genulico, Mario, Bilbiliensi denique Vani præponendum contenderem, si maxima pars Poëmatum non desideraretur, cujus Vitam ex ejus libris, & epicedio summam colligimus, adjectimusque ex catalogo illustrium Urbium nonnulla excerpta epigrammata, quæ Georgius Merula Polyhistor, Præceptor noster, & primarius dicendi artifex in Bibl. otheca Divi Eusebii primus indagavit. Aufonium igitur Physicum, Physico meritis deavimus, quem si succilivis oris evolveris, non parum voluptatis, & fructus tibi allaturum spero. Vale prædium, & dulce decus meum.

In calce Operum Aufonii

Habes, Ambrosi Philosophorum optime, Aufonium impressum, & à multis expectatum, quem si depravatam offenderis, tum Impressorum incuria, tum mihi competitorum certaminibus vexato, & curis ingentibus obruto imputabis, qui Impressoribus assidere, nec præcise quivi. Epistolam nostram non affectatam tibi dicavimus, nec fucam, ut quidam *Felles pullaria* cognomen, qui aliena scripta pro suis, nescio quid dulce reboantia, edidit, quæ potantem tantum *Ambrosium* vulgus succipit, & *Opicorum* turba deosculatur. Vale, & nostra, ut soles, defende.

Num. XL.

Ante Chorographiam Lacus Verbani.

*Dominicus Macaneus (a) Equiti Magnifico Gaspari Vicecomiti Patrono,
& Mecenate suo S.*

Julianis Kalendis, æstu Caniculari fervescente, ad patrios lares secessi, ubi Platonium illud amplectens: *Oris labori antefrendas*, non minùs Dianam montibus, quàm Mineram ipsam exercui. Subinde amoenissimam Verbanicam Regionem peragrans, mediabam, *Ptolomæon*, *Strabonem*, *Melam*, *Plinium*, *Dionysium* toto Orbe terrarum depingendo occupatissimos, hunc pulcherrimum situm, utpote minimam gloriæ suæ segetem, vel Pythagoræ quadam taciturnitate preterisse, vel brevi transcurfu, & ceteri toto tantum nominale. Miserebar deinde, & deâsque præteritorum temporum ærumnosam infelicitatem, delectandamque Litarum pernitiem, quibus nemo ab hinc centesimum annum, præter unum *Blondum* Foroliviensem, summaria oratione ulum, propagare curasset Verbanus Lacus inter Italicos eminentissimi, & haud dubè primi, copiosissimas, admirandasque dotes, exteris præferunt Nationibus, exoticâ quadam incitâ penitus ignotas. Mecum itaque duxi, veteri adagio, Gladiatoris in arena capere consilium: sumptibusque pagillaribus, quos in via nusquam ponentes comes per vehiculum assumere consueveram, compendiario sermone, topicoque elogio, formam camporum, montium, vallium, fluminum, Lacus denique totius Chorographiâ schedâ descripsi. Medi lanum inde paucis post diebus regressus, nescio quo fato annuente, quove assentiente Eudemone, ad curam erudiendi Filii tui delectus sum, de quo (Dii modo cæpta secundent) gloriam spero. Verum enimverò id absque summa, arcanaque naturæ lege evenisse, haud dubito; nam Philosophia, potentiaque in idem tendunt. De me quidem ut tacem, ejus firmitatem, fidem, sinceritatem, tamquam veram sapientiam, experire: de te certè conticere nequeo, nam præter Patriciam nobilitatem,

for-

(a) Macaneus cognomen non à Familia, sed à Patria desumptum esse, jam adnotavi in Bibl. Literaria ad hunc annum, ubi quoque à. digressissimum Vicum ulum spectabam suis narravi. Gaspars Vicecomes nobilissimi Equitis Mediolanensis, cui dictum fuit hoc Opus, præclaram Leodii sine ullo detrimento induxit hanc Epistolâ Domestici Macaneus, & a plur. man. præstitit ad immortalis memoriam eadem quod postestis comparandum. Quam plures tamen alios testes coram à memoratis Bibl. Lit. ad annum MCCCXCLII. adduxi, quorum fide, etiamque inter celeberrimos studiorum studiosissimum cultorem, ac Mecenate Gaspars noster Vicecomes numerandus videtur.

fortunæque momentanea, & caduca bona, quæ profanus vulgus in se, ut in reliquos, beatissimâ exilimar, Socraticum animi tui pulchritudinem admirari non desino. Quis enim Dynamum Infubriorum te in Historiis, Fabulisque noscendis peritor? Quis in vernacula Poëtica tertior? Quis eloquenti Pericleâ mellissior? Quis ingeni nobilitate celerior? Quis, inquam, moderatione aures probator? Venerer equidem, ne sceleris crimine alienationis aculari potem, nisi adesset hæc præclarissima in Civitate prudentissimâ, literatissimæque Viri (amplissimi harum rerum testes), quorum commercio alidoo oblectari, & quibus non minus apud posteros familiaritate tua laudem tribues, ac præbuerint Hiero Sculus, & Pausanias Lacedæmoniz, Simonidi Melico, Periander Corynthiis, Thalei Milcilio, Pericles Anaxagoræ, Cræsis Soloni: utque ad Romanos exempla decurrant, Scipiones Polybio, Ennio, Terentio, denique Pompejo Magno, Theophani Mitileneo, Vatroque Lingue Latine Duci. His igitur, tantisque virtutibus tuis effectum est, ut quod antea tumultuarie scripseram, in penatibus tuis ordine redigerem, absoluteque tibi, & dedicate Opusculo hoc, *Observatunculas* quasdam *Tranquilli*, necnon *Valerii Marini* in studendo succincte adnotatas edidimus etiam, nisi quorundam digladiantium pugna me detinuisse, iuxta Hæstodanum illud: *ut vixit vixit vixit, ut vixit vixit* (*Pauper mendicum, cantorem Musicus edit*); quos operam ludere permittamus, donec clarescat dies, quo veros Authorum sensus, non gerris Sculis, sed docto iudicio comprobent. Hæc interim Chorographia, candidissime Gaisar, Plautio more, Fabularum nostrarum antilogium erit, in qua si vesaniam Cheryli imitabor, tu magnanimitate Alexandri parcas velim. Vale nutantis cymbæ mœæ appellende Portus.

Num. XLI.

Post Epistolam præcedentem, hæc sequitur:

Joannes Jacobus Gbilinus (a) Marceus S.

LEgi libenter Chorographiam tuam, qua Verbanum nostri Seculi hominibus non monstras solum, sed tanquam in perfectissima pictura offendis. Nihil in ea est, non erudito, ac diligenti Viro dignum, & quod non ita præsentem in ea enarratione peritum testetur, ut majorem tamen etiam in posterum pollicatur. Tibi igitur gratulor, qui puros lares, montes, & amnes scribendo, & præter penatium, & præter doctrinam, inter præclaros Scriptores apud posteros nomen tibi paraveris. Mihi quoque non inter postremas letitiæ partes fuerit, tui notitiam, & amorem natum esse, quem & magni facio propter doctrinam, & bonitatem; & ubi acciderit, te à me amari, quoad per vires meas esse poterit, libenter offensurus sum. Perge ergo, & acceptum Opus magno iudicio, magnique doctrinâ, non minori laude perfice, præter quod non solum Verbanica Ora, sed etiam ætas nostra tibi debitura est. Vale.

ANNO MCCCCXCI.

Num. XLII.

Illustissimo Principi Ludovico Maria Sforza Vicecomiti, Duci Bari, Presbyter Stephanus Dulcinus (b) Scala Canonicus.

Nicolaus Antiquarius, Magnanime Princeps, juvenis non minus bonarum literarum cupidus, quam Medicinæ Artis Professor solertissimus, Jacobique Antiquarii tui (ut ejus laudes uno verbo attingam) nepos, & verus domesticarum virum simulatione heres, superioribus diebus Divi Ambrosii Epistolâ elegantes, simul & sanctis præceptis refertas, Impreessoribus traditurus, mihi aliquot in locis corrigendas demandavit. His autem emendatis, impreffique, cum Defensorem aliquem parare cupercemus, cujus auspicio felicitas in publicum

(a) Non omnium tantum illud hoc testimonium integritatis, atque doctrinæ, quæ in Dominico Marceus fulgebat; Gvilinus enim, ob carnis vitia a Mediceis Principibus, muneribus, ac singulari gratia donatus, Vir erat emendatissimus moris, eloquentisque, & sœcularium cultu clarissimus, quemadmodum typis ista quædam Opuscula testatur. Vixisse autem, exemplum Marcei Sculus, & Lævi Lævi Delapiccionem, & ipse extraximus fuisse.

(b) Quam sollicita fuerit Urbs nostra in colligendis, imprimendisque S. Ambrosii Parenti sui Operibus, quæ in scriptis jacebant, frequenter ostendit editio ista, primâ Typographi Mediceis imperio peractâ, quemadmodum hæc non jam adnotavit. Hunc celeberrimè fuisse, meriti docti pulcherrimè, cum præter nonnulla alia Gvilino, quæ Epistolarum Libros complecteretur. Eidem adnotando, emendandisque scholarum monum apud Stephanum Dulcinum, optime de nostris studiis merito, atque in mea Hist. ad annum MCCCCXXXIX. postea exaratis laudibus, Digna lectu est Epistola hæc Libris præfata, cum ætatem indoluit, operis comparet vigilantiam, equitatem, Religiosam studium, Cæsarum Adm. cultum, ceterisque veteris Ludovici Maria Sforze, quæ in, quibus præclarissimum hæc Ecclésiæ nostræ Antiquarium ad Fidei Orthodoxam firmamentum, nostræque Urbis decus ætatis olim exhiberet.

cum egredieretur, neminem alium invenimus, cui æquâs labores nostri dedicarentur, quàm te, Princeps eminentissime; Tu enim cum doctis non faveas solum, sed beneficiis etiam quampulcherrimis exornes, doctrinæ fructibus, & ingeniorum monumentis miram delectationem suscipere consuevisti. Quis enim est, qui artis colat ingenuas, qui munificentia tua non sublevetur? Quem literarum cultorem sub te videmus, quem & divitiarum possesorem non feceris? Te igitur præmia proponente, vigent studia, florent virtutes, quæ tua liberalitate aluntur, foventurque; nec quisquam est, qui ingenio aliquid excederet, quem certa præmia non maneant, ut illud verè de tua in doctos largitate passim dici queat:

Et spes, & ratio studiorum in Cæsare tantum.

Sed ad hanc Doctorem rationem, aliud quoque accessit, quo Ambrosii Scripta tibi possimum dicarem, quoniam specialem præ ceteris prærogativam in hoc sortitus videbaris; ille enim & maximorum Principum Consiliarius, & Christi in hac Urbe Inclyta Vicarius, saluberrimis moris, exemplis sanctissimis populo Mediolanensi integrè præfuit. Sic tu, Princeps vigilantissime, excellentissimi Ducis nostri, non Consiliarius modò, & Vicarius, sed Tutor, Patruus, Pater, non solum Civitatem istam, ceteraque huic sanissimo imperio parentes, tranquilla pace gubernas; sed Principes omnes, quotquot Italia habet potentissimos, tuâ prudentiâ tibi conciliatos, ex te pendere, tuoque nutu moveri nunc videmus. Tu communis omnium una quies, jamque pro tua salute publico consensu vota nuncupantur. Quapropter illarum rerum fama mirabilis, non modò Europam gloriâ implevit, sed jam per totum terrarum orbem plenis laudum velis evagatur. Et quemadmodum Ambrosii Regionem hanc fœda Arrianorum hæresi Divino numine exportavit; ita tu Italianæ, sævis bellorum fluctibus oppressam, cælesti quadam providentiâ liberasti; ut mirum sit, te ad doctorem vigilias respicere, quas nullo pacto perire pateris; sed omnibus ades, omnium votis respondes, nec umquam humilibus succentes,

Cum tot sustineas, & tanta negotia solus,

Res Italas armis tuteris, moribus ornes,

Legibus emendes, in publica commoda natur.

Sed ad fortitudinem tuam, constantiam, prudentiam, fidem, justitiam, ceteraque virtutum tuarum nomina silentio involvam, quibus singulis Scipiones, Emilius, Cato, Cæsar adæquasti, quo in Principe major Religionis amor spectabitur? Quem Orthodoxæ Fidei amantorem dicemus? Quis in Templis erigendis, Sacerdotibus dotandis, Sacellis ditandis, Agiographæ scripturæ attestandæ te ardentior? Nemo profecto, ut tibi jure optimo Sacrorum tutelam, tamquam Numa aliquis, aut Natica, vendices; imò verè Ambrosii Religio supra omnes in te clarescat, per te augeatur, sub te exornetur. Quare cum tu omnium Principum unus, studiosorum laboribus maxime aspires, cum etiam tandem Urbem justitiâ, clementiâque modereris, quam Ambrosius Antistes eximius miraculorum fulgore quandam gubernavit; atque Religione, quam idem Præsul, pia affectionibus, contra peccatorum furoris defendit, sis deducissimus; Ambrosii Epistolæ cum aliis quibuidam ejus Opusculis pulcherrimis tæ Celsitudinî maritò dedicamus; ut cum per negotiorum molem liceat, aliquando intelligas, quot Principum, quot Episcoporum, quot populorum, tum publice, tum privatim, unus homo scribendo occupatus, inter ingentes sollicitudines, curam gesserit; & quantum mereatur à nobis coli, qui à Romanis Imperatoribus maxima in veneratione, parique apud omnes auctoritate semper sit habitus. Hieronymus quoque ipsam, & Augustinus ubique laudat, ejus suavitate sermonis hilarescentis, atque mulcentis, se delectatum scribit, & in Libro Confessionum sexto: Ambrosium felicem quemdam hominem, adhuc Cathecumini opinabatur, quem tantæ Potestates sic honorarent; ab ejus colloquio Cæterius (ut ipse ait) negociolorum humilium, quorum infirmitatibus fervebat, recessus; cum quibus si quando non erat, quod per exiguum temporis erat, aut corpus reficibat necessarii sustentaculis, aut lectione animum, laboriosus semper, nec umquam ociosus, sanctum divini peccatoris oraculum. Suscipe itaque fronte hilari, Princeps præclarissime, sacrum hoc Opus, religiosio Principis dignissimum, quod non pretii æstimatione, sed Auctoris meritis censetur; & ut rectè facis, doctorem ingenia perpetuò fove, Doctores istas inconcussi Scripta ex tenebris in lucem vendicantium, qui populum suum feliciter gubernandum tibi commisit, quem ubique, veneraris, omnibique in rebus auxiliatorem invocas, ejus etiam in regimine aequitatem, in Religione fidem, in justitia moderamen, in publica utilitate imaginem imitaris; ut quemadmodum te vitæ suæ imitorem, memorique fautorem habet, sic in Optimi Maximi Dei conspectu tranquillam annorum seriem cum prospero fortunarum omnium successu tibi impetret. Vale.

ANNO MCCCCXCII.

Num. XLIII.

Ante Franchini Gafuri Theoricam Musicæ.

*Ad Magnanimum, & Pientissimum Dominum Lodovicum Marium Sfortiam Vicecomitem,
Bari Ducem, Principis Excellentissimi, & rei Mediolanensis Gubernatorem,
Franchini Gafuri Laudensis in delubri majoris choro Pbowfci,
Theoricum Opus Musæ discipulæ.*

Quorum magis sententiæ accedere debeam, maxime avi tui Rector, Lodovico Sfortia, an eorum, qui tam oculi, quam negotiorum rationem exigant, & neglectum (emortiente opera) diem duplici fenore calumniaricis diligentie resuscitandum putant; an eorum qui turpem desitiam notam, & ignavæ socordiae ignominiam brutis animalibus onerosam, & pecuniariam facinram attribuant, nondum satis compertum habeo. Si quid hominem liberum agere conveniat, si quid unumquemque fugere maxime oporteat, ante oculos quasi in tabula proponunt. Verum enimvero cum ad utranque opinionem bonarum artium, & literarum studia, imprimis scribendi exercitatio satisfacere videantur, recti oculi mei facientiam rationem arbitrat, ad Musicam literis à squalore & injuria asserendam conversus, & si id mihi non arrogem, ut veterum uberiore ingenio conquiritissima volumina superare, aut aquare possim, certe emulari voluissim (quamvis non assecutus) pulcherrimum, nec in jucundissimum judicavi. Illud solum industriae, & solertiae meae opus vindico, si non magnæ estimatione pensandum, plurima tamen & commoda utilitate extimandum; quod cum veteres illi ceterarum artium blanda copula, & annexu innato, egregio acumine, & verborum luxuriantie copia, veluti multiplicibus radiis, & aculeis, discitentium aciem oratione perstringant, recentiores ferè omnes incomparabili jactura, seu ignavia, seu ignorantia, ad artem ipsam allicinantes, insulissima quandoque, tum inanità, partim lilla, & arenti barbarie, jejunoque stylo involuta, & confusa prodiderint. Nos ab extremis modo decurrente linea per expeditum iter cephrali, idest mæra, paraque enarratione, tritis, non furdidis vocabulis scribente orbi vestitate, obsoleta novavimus, lucata, & infecta repurgavimus, tenebricosam lucem, subtilioribus aditum, herentibus filcem addidimus, ut vigilas notitas explorari, introitusque cognoscere ad minutas ulque apprimere cupimus. Novitiorum non improbaris opusculis id super ingessimus, ut faciliorem discere avenibus viam aperuerimus, non quod ab his nostris averis, vel absorta sint, sed quia adeo non parum momenti habeat, relectaque, quo modo, quomodo non inconcinne, & quam dilucide quicquam dicatur. Usurque, evenit, ut qui aries excoluerint, invenimus ipsi (quod magis profuit) praefecerint; licet qui erutum ex terræ v. scribis aurum purgant, & ad usum gentibus pariantur, hoc excellent, qui ex aurodolis res pretiosius feruntur. Auxit verò opinionem meam (ut currendi calcas subderet) vir consummatissimus Jacobus tunc Antiquarius, cujus tanta est vel auctoritas, vel religio, vel cum summa morum, & vite integritate scientiarum omnium eruditio, ut nil aliud contentiosum sit, quam quo magis praelet, vellet diutius perquirere. Hujus cohortatione ad scribendum pelliculus, vagum alioquin opus tibi bona fide (ea scilicet, quae Principi debetur integra), & antiqua devotione dedico, Principum mitissime. Liber hic vernaculus transfuga meus, cujus vna sub alea capitali calculo est, te tibi contra vitiligines asserit, patronum nuncupat, & facilem dominum recognoscit, & quoniam doctrinae nobile diverticulum ex thesauris opulentiae tuae publicasti, libenter istud proventus, opificum, & gubernarum curam non negligis, hunc sub lae sanctissimo locum precor. Tu maris laboris scientissimus, conclusi Jani frementis foribus, pacem abortivo bello Italiae, non modo & Europa, verum Orbi, & gentium nationibus consecrasti. Tu firmissimo hominum consensu, humanitatis, prudentie, & libertatis palmam utraque manu occupasti. Nihil nisi magnâ sapientia cogitas, majore consilio disponis, paternâ, & maximâ fortunâ regis, & gubernas. Quare & tibi sapientissima arborum Maris cognomen dedit. Tu virtutes toto Orbe fugientes revocas, amarique, & exquiri cogis, dum veterum Imperatorum more Reipublice tuae felix Augustus, doctiores probas, premia laboribus proponens amplissima. Hac caelesti ad aeternam ingentis nominis adorem semitâ tecum veteres iere hercos, quos de humano genere benemerentes, grata numinibus adscripsit & rudis antiquitas. Suscipe igitur hilari (quod soles) fronte ab homine tibi deditissimo claustratum Musices opus, & licet crudissimum tuum Antiquarium licetorum cetero consocias, & arguam tibi choros interger suavissimo concentu applaudat, dignare (quoad occupationes tuae permittunt) quid in me poterit nullissimum ingenium inspicere. Quod si (ut cupio) bene cesserit, age

ut tua liberali commendatione Liber ornatus, absolutusque, publicum (forse ad publicam lucem), qui preceptis petitis acceperit, dignus habeatur. Vale. (a)

Nom. XLIV.

Ante Fastos Majores.

*Reverendissimo in Christo Patri, ac Domino, D. Ardicino La-Porta, Alericensi, Cardinali Presbytero
Tituli Sanctorum Jo. & Pauli, Petrus Apollonius Collatinus (b)
Presbyter Novarcensis Salutem.*

MAjores Fastos, qua potui curâ, ac diligentia circuebratos, cui potius dicarem, Reverendissime Pater, quam præclatæ Dominationi tue, quæ illos ante impositum supremam manum efflagitavit? Quis præterea alius, inter Diales Flamines, te uno novorum Operum, vel studiorum, vel appetitor? præsertim, si de sanctarum Literarum fonte derivata, aliquid non minus potui dulcoris infernum modestè contineant, quale nostrum hoc Opusculum: siquidem in eo uteris (aut) cum literis, ita signamenta paucâ inferimus, ut alterum ex altero, splendorem, dignitatēque consequatur. In primis autem gloriose Virginis Assumptionem poetico more non inconcinne sic variavimus, ut nihil verum taceatur; ficta quoque ita veris cohercant, ut agita, esse, putari possint. Accipies igitur Reverendissime Pater, Fastos ipsos, & si ante non petisses, uni tamen à prima meditatione tibi destinatos. Quos si commendari à te intellexero, cujus judicium plurimi faciam, suis mihi accepisse præmiū videbor. Neque enim ego is sum, qui à pulchris pasci cupiam: aut si quid mediter, pecuniis inhæm, sed mercedem exillimo amplissimam, summis Viris, & in primis doctis, gratificari. De tuis autem laudibus, quid eudam, nunc proplare nolo. Hoc unum præfari libet, majorem illum campum in dies mihi apponi. Quod si ingenium simul cum viâ fuisse, spectabunt aliquando homines quod non improbit; tu quoque nihil à vero alium recognoscens, sine jactantia, & adulationis suspitione libenter recipis. Valde igitur Sacerdotum integritime, cui jampridem dedicissimus sum.

Nom. XLV.

Ante Bonifacii Simonetæ Historiam Persecutionum Christianorum,
Pontificumque Commentarios.

*Presbyter Stephanus Dulcinus Sæcle Canonicus, R. D. Joanni Baptiste Ferro,
Medulanti Archiepiscopali Vicario integerrimo,
Salutem.*

CUm his diebus, Brennote Iconomus, lectionis aliquid perquirerem, quo aut inventio-
nis novitate, aut elocutionis splendore animus negotiis defessus restitueretur; tandem
delatum est ad me volumen à Reverendo Abbate Symoneta (c) proximè editum, in quo, si
non utrumque, ut volebam, alterum saltem mihi obvulsisse nunquam negaverim. Hujus enim
varietate adde sum captus, ut totum continuò perlegerim, ubique illum, qui totius litera-
turæ antistes et candidissimus, quamprimum destinare operæ precium duxerim, ut si quando
à causis audiendis, à jure dicundo, ab honestissimis negotiis tuis vacabis, habeas ubi ani-
mum relaxes, ubi nunquam ocellus videaris. Pro argumento sibi assumpti Scriptori egre-
gius Pontificum Christianorum, servata temporis, & veritatis fide, persecutiones. Sed quon-
iam ab aliis hæc eadem tractata fuit materia, interpositis ad amicos Epistolis, rem jam-
penè vulgarem novo invento illustravi. Epistolæ enim ipse tantum Historicarum, tum
Physicarum rerum copiam redundant, ut quod alii Auctores variis libris seorsim scripserunt,
hic uno volumine strictim collegerit; atque adeò, si lucratâ verbis uti voluisset, quantum
abstrusas res conquirit, & in Philosopho Oratorem eloquentissimum, & in Oratore Philo-
sophum acutissimum haberemus. Verum, ut suapte natura est ab omni ambitione alienus,
ac

(a) Quoniam ingrata brevitatis esse possit hæc Epistola, ob exigentiam, & indegentiam styli rudioris, inferenda tamen illi
hæc, cum monachi ad abbatem illustrandum Ludovici Motin Historiam venisset, consensitque cum bonis amicis, atque,
dilectum amicum à prædicatione vestri consensu in apud Eruditos negotium exolvere voluisset, cui Ludovicus Symo-
netæ liberum deditur. Ceterum eodemque post hæc Antonii Latini hujus impensis, cum Bâleam, non Oratorum
facultatem præstare.

(b) Persecutionum nomen Apollonii Collatini, quod sibi adoptavit Presbyter Petrus Novarcensis, ætate ex Græcorum Noværeia Famula,
patris Scripserat in eorum statu, Margitarum persecutione la figure, que in Bâleam Famula, cum dno Ludovico
VII. Scito tradidit, tradiditque. Ludovicus Augustinus Latini, Bâleam Novarcensis condit, sibiolum hanc antiqui-
tatem mille annorum, à Margitarum vendidit, novis tractatum capiti. Ego quoque ea, que in Urbe nostrâ,
oliva sæcle Seculo XV. profertur, ad annum MCCC.LXXXI. computandum feci, Audierem illum Sculo eodem
libere Germanorum sibi Typis notum illustrasse. Margitarum ipse, cui Opus hoc suum Petrus Apollonius dicitur,
quoniam exaravit hanc memoratam Gotta in Libro suo dicit, dicitur prole Auctoris statum.

(c) Sepius de Simonetæ familia Viris, non tam famulæ Clari, quæ Literarum studio, & amore in hac Metropoli ex-
hiberent, memoriam ipsi in Historia mea Literarum. Quod attinet ad Bonifacium Simonetam, cujus Opus vul-
gatum Stephanus Dulcinus, illustrare constat non ad hæc annum.

ac unice veritatē interfrens, omīssis verborum coloribus, rerum duntaxat acumina persecutus est, non ex verborum levitate, sed ex rerum soliditate laudem auepturus. Quid enim deesse posse arbitramur homini tam studioso, & tam nobili Familia orto? quæ, uti scis, in omni disciplinarum genere viros fert, & feret omnibus annis eminentes? Ubi nam scelerius florent literæ? apud quos frequentius carmenæ diuerſantur? Domum hæc literarum officinam, imò *Museum* recte appellabis, in qua aliquid perpetuò duraturi quotidie excluditur, veniet sua meritis gloria, atque olim nominabuntur. Jam enim, ut ex pluribus duos treide ad summum commemorem, totum pervagator orbem *Jovnis Simoneta*, Abbas hujus patri, præclarissima historia, qua *Divi Francisci Sfortie Cæsareo animo Ducis gesta* completitur. Nec minor est *Jacobi Philippi* (2) fama, qui utriusque juris nodos ita abolvit, Legum obscuritatem, ac Jurisconsultorum sensu, tanta luce interpretatur, ut ejus responsa pro *Pythii Apollinis Oraculis* habentur. Ad hunc, quemadmodum tu probè nosti, sub quo totiens causas dixit, reosque absolvit, est totius Urbis concursus, in hujus adium vestibulo, maxima, semper clientum, ac salutantium est frequentia, amarus, colitur. At verò Abbas, *Jacobi Philippi frater*, celsissimæ ameni Monasterii delectatus, qui compositio animo, qui pingui ocio philosophatur, qui nulla hora perit, qui nullum temporis dispendium patitur: si aliquando sublimi aliqua meditatione gravatus, ingenium levare cupit, ad nostra hæc amœniora studia, confugit, legit, observat, excerpt, componit, quo & animum recreare, & posteris prodesse queat. Quale est Opus, quod ad te, qui non solum Sacerdotum, sed etiam Literatorum Censor es æquissimus, inter curas perlegendum in præsentia mitimus. Verum, ut intelligeres, quantum sumus hac compositione oblectati, simul etiam ut tibi, ceterisque, qui aliis curis impediti, libri magnitudine fortasse gravabuntur, labor minueretur, Indecem, quo singulorum capitum summa perscripta est, unicuique libro præposuimus. Vale, & Dulcinum, ut facis, tui memorem, ama.

Mediolani tertio Idus Januariæ MCCCCXCII.

ANNO MCCCCXCIII.

Num. XLVI.

In calce Rhythmorum Gasparis Vicecomitis.

P. Franciscus Tancius Corniger Lectori Salutem.

Contentus erat Auctor suo libello, Auctoris sine solum libellus, neque exire foras, neque in medium prodire, etiam cum posset, spectari & laudari curabatur; tanta erat & Auctoris modestia, & libelli moderatio. Ego autem, qui scripta pariter, & gella, que solum Auctor cognoscit, proinde existimo, ac si nunquam fuerint, nisi ab aliis cognoscantur, cum summis precibus ab Auctore ipso obtinere non possem, ut quassantem ejus fores famam admitteret, honeste fraudis ministerio librum ipsum mutuo acceptum, subito imprimendum curavi. Lector, si juvenis es, convenit hæc annis, & moribus tuis lectio; hoc exemplo, amare, non furere discere; sin senex, & tetricus Cato fueris, legas, si prius te juvenem fuisse, & quod nunc gelatum est pectus, olim amoris flammam sensitse memineris; nam qui senex est, nec amat, neque amavit, illum hominem non esse existimo. Abiit ab amorum nostrorum simplicitate malignus interpret: infelix est, qui bonis tantum invidere, non imitari didicit; quod si adesse voluerit, ni malus esse desinat, Venerem, & Cupidinem sentiet iratos.

In fine

Dulcinus pro Cornigero.

Ne elegantissimi Operis lepos mellissimus, temporis edacis injuriæ, Tibi, Lector optime, aliquando periret, aut illustrissimi Auctoris inclita memoria ævo obliteraretur; ne etiam posteritas hac delectatione defraudata, Cupidinis lufibus careret, Franciscus Tancius Corniger Poëta Mediolanensis hos Rhythmos Magnifici, ac Splendidissimi Equitis Gasparis Vicecomitis lingua Vernaculâ compositos, quamquam invito domino, in male exempla imprimi jussit.

(2) Tanta fuit in Jacobo Philippo Simoneta doctrinæ amplitudo, cum ceteris amicis interprimis vitæ exemplis confondata, ut non tam scriptores nostros ad particularem eadem laudem contendendum impulset, sed Fratrem ipsius fratrem Bonifacium Abbatem (præter morem) coegerit, Epistolâ prima libri VI. hujusmodi Operis, immortale illi Elegium his verbis condere: „Philippus Jacobus post me secundus, Desolatione jussit, Denique acceptos, utriusque juris „Sarcinis interpret, Vatum, & Cæsaris illustravit, h. s. s. putat, clementia, civitate, sapientia, maturitate, „consilio, inter Italicos, ut Peter Jurisconsultorem possit decantari; ad cujus domum, ad cujus coenodis præ- „stantissimi Clientes (confessant), & qui ipsi more Philosophorum serant, & alia elargitur, concervata conge- „runt opera.

fit Mediolani, Anno à Salutifero Virginis partu MCCCCLXXXIII. Quarto Calendis Martias. Finis. (a)

Num. XLVII.

Ante Dialogum, cognomento *Lucidarium* :

*Pantaleo Cusanus Canonico Regularis Venerabili Presbytero
Bernardino Scarlino Salutem (b).*

Dialogum tuum, cognomento *Lucidarium*, quem superioribus diebus ad me dedisti, tribus Læubrationculis, pro viribus tibi reddidi castigatum, optime Bernardine, ut & tu illum operâ tuâ, curâ, atque diligentia, nedum nobis Inluebris, verum & toto Lario reddas impressum, sicuti jam dudum insinuisti. Nam, & si quicquid de Trinitate, quam Graeci *Homoïon* vocant, quicquid de sex dierum Creatione, de Luciferi casu, primique Parentis puculo; & de Incarnatione Verbi, deque aliis dici potest Sacramentis, Divus Augustinus, noster Ambrosius, reliquique Doctores, dignissimis, luculentissimisque voluminibus dignissime enucleant, atque in lucem produxerint; at hic tamen vir egregius, atque doctissimus, hæc omnia brevi, facili, elegantique stylo ita complexus est, ut non solum à viris sapientibus, verum etiam à pueris, in ludo literario certantibus, facillimè possit intelligi. Quid enim dulcius, quid antiquius, quid denique utilius homini in hac vita esse potest, quam interdum mortalium occupationum paulisper curâ, & cogitatione postposita, animo in cælum ascendere, ibique Auctorem suum cognoscere? Angelorum præterea choros, atque omnes cælos, & omnes eorum ornatus contempleri, aspiceretque munus, & omnia, quæ in eo sunt pulchra, cum per ea, quæ facta sunt, Paulo teste, invisibilia Dei cognoscantur? Enim verò bonitas, ac vera religio, in nullo constabit homine, cum ignorantia Dei. Neque enim est bonus, qui veri Boni fontem nescit, atque tonus Creatorem, & nostræ salutis Auctorem: Perge igitur, ut facis, optime Bernardine, & Proximo, tuæque consule laudis. Quod erit, si tuâ filitriâ, tuâ industriâ, nova, si quæ sunt digna, opuscula, imprimiti feceris. Sunt planè huiusmodi bona laper aurum, & lapidem preciosum.

Vale. Ex Calorcto.

Sequitur Prologus. (c)

Sæpe rogatus à condiscipulis, quidam quaestiuiculas enotare, importunitati illorum non fuit facultas obviare, præsertim metuens illo eulogio molestrari, si creditum talentum, male in terra silentio occultari. Divitias, quas devoravit, extraheret Deus de ventre, ejus, qui abscondit verba Dei famem patienti. Et ut labor meus non solum præsentì proficiat ætati, disputata istud stylo transmittere posteritati; rogans, ut quicumque his studuerit legendo incumbere, per me fatagat Deo preces effundere. Titulus itaque, si placeat, *Elucidarium* præfigatur, quia in eo obscuritas diversarum rerum elucidatur. *Nomen autem, nomen volui silentio ceteris, ne quis invidia tabescens jubet utile opus contemnendo negligi.* Hoc tamen Auctor posuit, ut in Cædo conscribatur, ne aliquando de libro viventium delectetur. Fundamentum igitur Opusculi supra petram Christum jaciatur, & tota machina quatuor firmis columnis si leviatur. Primam columnam erigat Prophetica auctoritas; Secundam, stabiliat Apostolica dignitas; Tertiam roborat Expolitorum sagacitas; Quartam figat Magistorum tolens subtilitas. *Discipulus:* Gloriosissime Magister rogo, ut ad inquisita mihi ne pigritèr respondere, ad honorem Dei, & utilitatem Ecclesiæ. *Magister:* Equidem faciam, quantum vires ipse dabit &c.

ANNO

- (a) Hæc Epistola affere placuit, ut Lector à scriis ad iocosa, sed castigata, evocatus, animum reverteret. Ceteris hæc molestia utilissimi Equitis Gualterii Vicentini si nocet, qui nomen per amicum fraudem edigi perit, ut legenti sit sicut pondus in lucem prostratus. De Presbytero Francisco Tanti Geronimo, clarissimo Poeta Mediolanensi, vult que ceteros in mea fid. ad annum MCCCCLXIV.
- (b) Bernardino Scarlino, mihi non innotuit ex libere alio laetitia, sui propeli calami industriâ condus, ut ostendit da Opere in faciem erudit, quam præfati Dialogi, qui illis curâ Mediolani in publicum prodit. Præmia tamen eadem habenda sunt erita, quod Typis nostris intervenit præfati Libelli, ab ignoto Audine, emendat, & infirmum Virorum Vigili capite, quædammodum in faciem fid. mea ad hunc annum Lector intelligit.
- (c) Censurâ hunc Prologum imprudens curavi, tum ut peccatorem Auctorem penam in eodem conscribendo dignificatus, verito ferre omnibus rhythmice delinensibus; tum, ut eriret, qui se Indus Bibliothecarum insepit, inde eripuerit, cum ferre omnes Bernardino Scarlino hoc Lucidarium sollicitant, contra meumque ipsi Auctoris, qui hic posuit, vult non jam silentio ceteris.

ANNO MCCCCXCIV.

Num. XLVIII.

Ante Logicam Samuelis de Cassinis.

*Magnifico Domino Magistro Gabrieli de Pironano (a) Medico Ducali celeberrimo**Salutem plurimam dicit**Franciscus Ruerius Sacerdos indignus.*

Nulla re magis, ut opinor, delectari solent Viri celebres, ac virtutibus præditi, quam tractatione earum disciplinarum, quæ nedum nobilitant homines, sed & beatos efficiunt. Has Philosophiam Naturalem, vel & Moralem, trahunt Veteres; Naturalem autem bipartitam esse palam est: alteram naturalem propriæ; alteram primam vocaverunt. Ad has omnes, nonnulli Logica prius habita, pervenitur. Quas simul omnes cum fierimus assueti, ad Theologiam nostram liber est aditus. Hanc cum aliquantisper attigerimus, veram utique illam beatitudinem nos adeptos sentimus, quam antiqui Philosophi quærentes, numquam invenire potuerunt. Erit igitur Logica ipsa omnium horum bonorum mater, & caput; non quidem à qua illæ trahant originem, veluti è propriis ejus eductæ principis, sed à qua regulas modi sciendi, tractandique recipiant; quare Philosophia rationalis nuncupata est. De hac rationali Philosophia Aristoteles, omnium Philosophorum eximius, tractavit super omnes Mortales, ut tua ingenii claritas melius novit, accuratius, & ingeniosè nimis, cujus latentissimos sensus subtilis Doctor Scotus de Ordine Seraphico Minorum enucleatius exurgitat. Verum quoniam & is sparsim Theologicos apices pertractando id egit, Frater Samuel Cassinensis ejusdem Ordinis professor, Domino, ut opinor, inspirante, ac caritate permotus, compendio omnia cumulavit, quæ ad artem ipsam Logices pertinere videbantur; non quidem tamen mendicando, quæ protulit, & è charta, ut ajunt, in papyrum transferendo; sed ita per gyrum cuncta prospexit, ut quali non tam subsequi Philosophiam, sed ipso Scoto duce, illum videatur attingere; tradidisse propterea artificiosissimè quicquid in Logica inveniri ferè potest. Atque adeò, ut quisquis diligenter introspexerit quod ordinatissime compingit, erit intra paucissimos menses, ne dixerim annos, edoctus in his, quæ & Scotus sentit, & Philosophus exsequitur. Hæc dixerim, non desiderii passione permotus, sed experientia teste, conscientiaque meâ, qui aliquem è suis Discipulis novi, quem cum paulo ante putasses clinguem, & literarum penitus expertem, nunc Philosophum judicare possis, ac penè Theologum. Hoc itaque Opusculum, Gabriel magnifice, quod ad Nepotem Arrium, & Medicinæ Præflectorem nullum reperi, quod & idem Religiosus venerabilis inchoaverat in Gallia legens, Mediolanumque periecit, non sum passus quasi sepultum, atque latens in pulvere tegi; utpote quod scio, oblectaturum mentem tuam plurimum, qui etiam in Gymnasio Papiensi olim pro tuis virtutibus Rector Universitatis existuisti, & ibi in liberalibus Disciplinis inter omnes coarctatos tuos eminenter edoctus, dehinc ad Magistris gradum, atque Doctores insulas evehctus, eo usque perductus es, ut cum caris, & permissis Medicis Ducalibus carus sis, atque præcipuus, non abhorres tamen ab his, quæ & revocant ad memoriam, quæ quondam profuerunt, & quæ novitæ ea esse, licet parva, sine quibus magna consultare non possint. Vale.

ANNO

(a) E nobilissima Mediolanensium Famula oritur Gabriel Pironanus, si ipsum Illustrarem reddidit studio Arrium Liberalium. præsertim vero Mathematicæ, atque Astronomiæ, in cujus delineationem Librum ejusde Typis Alenacensis Mauriaci anno MDV. Archæus in hac Urbe delibatus est à Maximiliano Sternæ Duce Mediolan. Sæpius ac, expressit G. illis, peritum Infubrum imperium suscepit, cum antea Ticinensis Academiæ Præficiatam gesseret. Quo usque vitam producat, ignoratur. De Authore hujus Libri, vide quæ scripsimus in Hist. Liter. ad hunc annum.

ANNO MCCCCXCV.

Num. XLIX.

In editione T. Livii :

Alexander Minutianus (a) Bartholomæo Chalco, à Secretis Ducalibus Primario S. D.

Magna me hercle commoda, & opem præsentissimam conclamata jam literariæ rei nova ista imprimendi ratio attulisset, integerrime Mecænas, si librariorum officinarum mancipes eandem imprimendis libris curam adhibuissent, quam præstantes illi ingenio viri, qui hunc admirabilem scribendi modum primi excogitarunt. Nam lacrymabilis illa jactura, quam fecerat Latina lingua, non solum librorum copiâ, quæ exhaustas Bibliothecas incredibili quodam proventu replevit; sed pristinâ quoque bonitate instaurata fuisset. Verùm cum egregium hoc artificium, ex quo primi illi Inventores uti multum fructus, & gloriæ, ita & voluptatis quàm plurimum capiebant, ad idem prorsus fastidium cum sellularis artibus deveniret, nulla amplius curâ, nullâ delectatione præclarissimorum virorum monumenta imprimuntur; immo à corruptis jam exemplaribus continuò degenerantes, deteriores quotidie libri ex eorum officinâ emittuntur; adeò quòd si eorum Auctores reviviscerent, & Opera sua diligentius inspicerent, aut illa prorsus non agnoscerent, aut vigiliam, & laborum, quos in ea impedissent, admodum peniteret. Accessere præterea ad hæc mala, quæ per librorum incitiam in rem literariam invecta sunt, & alia non negligenda incommoda per magnam eorum partem, qui libreriam hanc negotiationem exercent; ii enim dum nihil aliud curant, quàm ut libros, quos imprimunt, quàm minimo possint, ære ex officinis redimant, omnem penitus majestatem, & gratiam bonis libris ademerunt, ita ut qui molestioribus studiis detinentur, cum mansuetioribus his nostris disciplinis animos remittere velint, à mediâ vel jucundi Poetæ, vel prudentis Historici lectione, tam squalidâ, & confragosâ scripturâ avocentur. Unde fit, ut paulò accuratius cogitantem, boni ne, an mali, plus literariæ rei novus iste scribendi modus attulerit, ratio ipsa in hanc me possimum sententiam adducat, ut existimem, hanc artem in tantâ incuriâ, & negligentia Latine linguæ, ac literariis studiis multò magis nocturam, nisi per eruditos Viros, qui fugientes jam literas, & in pristinum squalorem recedentes vindicent, succurratur. Ecquid aliud est, corrupta librorum virorum monumenta in vulgus emittere, quàm rem literariam corrumpere, atque in tantâ librorum copiâ inopem, & neglectam reddere? Quamobrem, Vir inter paucos egregie, cum tanto malo succurrendum omnino duxerim, Livium diligentiori curâ, quàm his temporibus transcribendis libris impendatur, hujusmodi libraris imprimendum tradidi; non quòd alia innumerabilia bonarum artium volumina reparatione non egeant; verùm ut prostratæ jam, atque dejectæ Latine linguæ instauratio ab eo institatur opere, quod tantò hominibus utilis judico, quòd historia humanæ vitæ est magis utilis, ac necessaria. Nam præterquamquod ad instituendam vitam, & tuendam hominum societatem plurimum confert, quando per ejus lectionem ex aliorum erratis nostra corrigimus, quodque optimè actum sit, & nobis ad imitandum proponimus, & aliis inviolatè custodiendum præscribimus, pueritiam certè exinit, & robustiorum, prudentiorumque ætatem induit. An aliud est, historiam nescire, quàm semper esse puerum, & quæ ab illustribus Viris gerenda sunt, penitus ignorare? Sed cum in tam laudatâ Historici recognitione *Jo. Ant. Alerienfis Episcopus*, Vir sanè de emergentibus tunc literis benemeritus Romæ, & alii eruditissimi Viri quantum pertinaci studio, & diligenti lectione assequi potuerunt, pro viribus laboraverint, existimavi ad eam Operam, quam in tanti Scriptoris reliquias, & eas quidem neque sincere, neque satis integras impendissent, tum demum aliquid operis nostrâ induliâ accessurum, si quid aliud præstitissem, quàm eorum locorum cassationem, quæ per Impressorum incuriam corrupta fuissent; quare adhibitis veluti in hujus nostræ editionis consultationem vetustissimis exemplaribus, & diligentissimè cum recentioribus exemplis comparatis, didici veteris jacturæ, quam temporum injuria fecerat, nonnulla adhuc vestigia remansisse. Nam, excepto quòd in perisquæ locis integras clausulas reposuimus, dimidiatas redintegravimus, præpostera in ordinem redegitur, duas certè nobilissimas Scipionis conones fartas rectas, ut ajunt, reddidimus, ubi ad finem sexti libri Secundi belli Punici à veru ad Iellam, quinquaginta ferme versibus amissam possessionem restitimus. Dictiones præterea quamplurimas, quibus Liviana majestas Correctorum temeritate defraudata fuerat, eorundem exemplarium ope asseruimus. Cum interim M. Antonii Sabellici in Livium annotationes, quàm diligentissimè pensitarimus, & quæ vir ille elegantissimus ratione, & au-

cto-

(a) Hujus celeberrimi Impressoris simul, atque Oratoris egregios labores in Studiis Mediolanensibus promovendis, recensuit in Prolegomenis, atque in *lib. superius* vulgata.

dehoratè integriora reddidisse visus sit, comprobamus; non inficior tamen, inter varias nonnullorum emendationes, inter diffidentes exemplarium scripturas, paucula quædam mihi tum dubia, tum ignota occurrere, in quibus intelligendis eùm divinandum fuisse, ea intus penitus reliqui, ne corrupto magis, quàm correcto loco in eam vituperationem incurrerem, quæ temerarius nonnullis nostri temporis Correctores notari video. Proinde studiosi homines & ipsi Livianam majestatem juvent, & quæ intacta præstiterimus, non divino corruptam; sed fideiorem aliquo exemplari adhibito corrigant, & casigent. Tu autem Vir integerrime, cui me omnes ingenii vires, cuique corporis labores debentur omnes, non erit magis, ut me tui beneficii gratum approbent, quàm publico Litterarum nomine, quòd illis semper faveris, & bonarum artium studia in inclyta hæc Urbe excitaveris, ita ut rem Latinarum pariter & Græcam, indulgente Illustrissimi Principis liberalitate, ab inter te repperis. (2) Tu ergo nostris hæc labores, qualescunque sint, tuis auspiciis procedere, æquo animo patiaris, non ut in iis tua memoria celebretur, quæ faciendorum virorum monumentis ære perennioribus in posteris disjunctetur; sed ut tui nominis magnitudine, nostra hæc editio commodeatur. Vale Decus, & Præsidium meum.

ANNO MCCCXCVI.

Num. L.

Amē Epitaphia, & Orationes in Defunctos.

*Ad Reverentissimum in Christo Patrem, & Dominum, D. Paulum Zane, buncarum
Ovium Pastorem, & Divino affatu Episcopum Briximum benemeritum,
Frater Gregorius Britannicus (b) Sacri Ordinis Prædicatorum
Professor S. P. D.*

Eti nulla unquam, Reverendissime Antistes, nec consuetudo, nec familiaritas, mihi tecum intercessit, tum quod dispar dignitatis condicio ab tuo omolium desideratissimo meo confortio ferebat; tum quod, quo tempore tu te ad studiorum matrem Patavium disciplinarum gratia contulisti, ipsi mihi agrum Plenum, aliasque pleraque loca longinqua eorale contigit, incredibilem tamen te semper profectum fuisse amore. Nec immerito quidem, tam multa enim de prudentia, humanitate, & virtute tua ubique prædicabantur, ut ad te amandum mirabiliter sis accessus, putaverimus, nihil mihi gloriosius, honorificentiusve comparatum iri posse, quam benevolentiam, & amicitiam tuam promereri. Nam quod omnino singulari, & præcipua laude dignum est, in ea te omnis doctrinæ arce positum esse, intellexi, ut quum te omnes ob tuam amplissimam probitatem mirum in modum veneratione, hæc una te non solum civibus tuis, sed externa præcipuis sis admirationi; hincque mirificus quidam undique amoris, & observantiæ conciliatus sit tibi cumulus. Nec injuria quidem; quis enim eum patrem non amet, ac colat, in quo ea adsint, quæ Plato sapiens, & summus Philosophus optimo Prædici vendicanda censuit? ea enim esse integritate, & justitiâ, cique prudentiâ, & animi moderatione stipatus, ut univerſa Civitas tua Brixiana se, ipsam quotidie ductu tuo felicem appellat, mirabilique benevolentia obſervet, ac colat. Nihil enim, Reverendissime Antistes, agis, quod non tecum ante diu, multumque sis meditatus. Quicquid enim consideras, quicquid dicis, quicquid agis, miram semper præ te ferit veritatem, & sapientiam. Nihil namque à te fictum, nihil simulatum, nihil denique ineptum proficiunt. Illuc denique omnes animi tui cogitationes tendere conspicuum est, ut oves tuæ, quarum curam geris, recto calle ducantur, eamque vivendi rationem teneant, que non minus probabilis sit, quam salubris; eas enim ad pabula virtutis, ut optimum dedit Pastorem, non minus ludoſe, quam amantur, & ducis, & erigis. Qua quidem una re nihil in summo Præfule potest esse excellentius. Innocentium autem, & abſtinentiam, quin potius in te ipſo tueris, quis ignoret, est nemo. Quæ omnia quum io te esse, univerſi & ſciant, & prædicant, factum est, ut incredibili quadam benevolentia, atque infigni amore ego quoque te prosequar, eoque magis, quod præter cætera ornamenta, cæſe doctrinæ, atque eloquentiæ, quæ mirabiles de se possit amores concitare. Habes ea omnia, quæ

(a) Quid Bartholomaeus Cakhus contulerit ad Latine, Graecaeque literas in hac Urbe vivida Binardus, publice refecto Gymnasio, compertum feci, tum in Pandromo, tum ad annum MCCCCLXXVII.

[illegible]

Pontifici optimo, & sapientissimo conveniant. Quum igitur omnium virtutum cumulo sis circumfusus, nihil sane restat, quare non omnibus sis admirationi. Illud certe affirmare possum, quod ad laudem tuam pertineat, tantam tibi ejusdemque doctrinæ librorum esse suppellectilem comparatam, in qua omnis tua ætas conquiescat, ut illo tuo Pontificatu nihil preciosius possideas. Sed quum ad eam ornandam quotidie studium tuum conferas, putavi pro mea in te singulari observantia, quodcumque ingenio nostro superioribus temporibus esset elucubratum, id omne illuc esse conferendum. Itaque quum forte nonnulla Epistolaria, quæ mihi, quum inter Seculares agerem, sub *Jovannis Britannici* disciplina exciderant, aliaque Orationes in Defunctos haberem, quas in Religione conscripseram, mukique à me flagitarent, ut in lucem omnia ederem, putavi tam honestæ petitioni nullo modo refragandum; fieri enim posse existimabam, ut iis, qui in his studiis minus sunt exercitati, aliqua ex parte possent prodesse. Ceterum quum animadverterem, fieri non posse, quin virtus semper invidia sit obnoxia, nec oblectatorum facile moribus vitari licere, putavi aliquem mihi tanquam patronum, & defensorem parandum, cujus præsidio, & auctoritate omnia mihi in tuto posita essent. Tu igitur, Reverendissime Antistes, solus inter amplissimos hujus Civitatis nostræ Viros occurrilli, cui, cum ob singularem humanitatem tuam, tum ob egregiam morum probatam, Opusculum meum dicandum censui. Munus igitur nostrum accipies ac animi benigntate, qua à nobis mittitur. Itaque à te petimus, ut aliquando quum per occupationes liceat, totum quicquid est, legas; confido enim fore, ut quod per te comprobatum fuerit, latrandum moribus minus formidet. Vale, Reverendissime Episcopo, & Fratrem Gregorium Britannicum, Ampliusdini tuæ studiosissimum, ama plurimum. Vale iterum.

Ex Æde Divi Floriani, Quartodecimo Kalendas Aprilis MCCCCXCXV.

Num. LI.

Sequitur responsio:

Paulus Zant Episcopus Brixienfis Fratri Gregorio Britannico S. P. D.

PERLECTIS suavissimis Literis tuis, dilecte Frater Gregori, quas ad me nondiutius dedisti, adeo sum mirifice delectatus, ut haud unquam in legendis Epistolis potuerim adeo potius affectu gaudio majore. Nam quanto me prosequaris animo, quantæ me tuæ amplectaris integerrimæ humanitatis, quantæ me demum assidua benigntate, tum tuis de me amplissimis laudibus, tum tuo munere non vulgari elegantissime significasti; nihil enim antea videbar, quin me, meumque honorem multi sacres; verum modo ne dum non possum dubitare, sed ne extimelcere quidem, quod non apud te tanti sit omnis laus, omnis gloria, & decus, & ornamentum, atque omnis amplitudo mea, ut magis divelli à voluntate tuâ, difficultus crediderim, quam ab meo judicio laudum incrementa exilimari. Proinde quum nonnunquam Phalaridem legerim, in nullo quicquam præterisse, qui de se bene essent promeriti, quin & gloriose, & ex tempore, studiorum, musarumque sese amatorem prouideret; maxime verò in eo acta, quod Stephicorum Poëtam, sui inimicissimum, pro reverentia musarum non solum non enecavit, non casum dedit, non extorrem fecit, sed multas etiam muneribus donavit, prætereaque liberalitatem præ sese tulit semper, atque aliis; eo autem præcipue, quum non ab quocumque munera voluit accipere, sed quod à se minus acciperet, saepe conquisitus est; ab eo mihi summæ magnificentiæ, & singularis humanitatis exemplum præstari intellexi, ut plenissimas tibi pro merito tuo, immortalisque, agerem gratias, atque haberem, qui me dignum feceris tanti donatione laboris. Opus mihi quidem peculiare est, & gratum, & perjurandum. Suavissimum autem erit, ac magis oblectabile, mi dilecte Frater Gregori, si operam navaveris, ut accuratissime, diligentissime, atque examinis imprimatur, ne Impressorum neglectu, ac imperitia, quod saepe evenire solet, verborum stylus præposteretur, sententiarum ordo depravetur, operisque dignitas labefactetur. Ego autem Opificem summum obsecro, atque supplex exoro, ut quod officium boni viri suadet, omnes, qui literarum studio oblectantur, quos alta facinorum fastigia demulcent, quos etiam disciplinarum, virtutumque suavitates oblectant, hoc Opusculum perjurandum tantò pensatè, assiliment, honorent, ac suis in Bibliothecis conservant, ut quum in manibus nihil hoc habeant præstantius, hoc vel supremo haud deferere laborent, quod excellentissimorum sese Virorum frugalitatibus comparant, illustribusque, ac laudatissimis mortalibus consulant. Tu igitur, Frater Gregori, cura, ut quamprimum Impressoribus hoc immortale Opus commendetur, ne invidia unius, multorum utilitas impediatur, & testimonium amplectende virtutis, multitudine modicum, sed æterna commendatione dignum, diutius occultetur. Quantum autem debeat huic Domui Britannicæ ista mortalitas, quæ tum *Jovannis* fratris tui Interpretationibus tam in Persium Poëtam quamdifficillimum, quam in Statium Achilleidos, satis illustrata est, egregiaque in dies expectat Commentaria in Juvenalem, Ovidiumque Metamorphoseos; tum reliquorum fratrum ornamentis, qui sese stud-

dent

dent ceteris præstare, suis venustissimis moribus animantibus meis sermonibus difficillè panderem; sed si in illis ipis connumerandis orationem protraxero, quæ meam excedunt dicendi facultatem, veror, ne Lectoribus meis tædium injiciam (a). Ad te verò postremo recurro mihi omnium mortalium amicissimum, qui quum me satis ornaveris, studiorisque amplissimis laudibus insignire, præstantissimis titulis decorare, summisque tuis consiliis extollere; ego antem minus meruerim, gratias, quantas possum, & ago, & habeo, nec puto, modò satis finat, inter viventes, tui umquam posse oblivisci. Tu interea vale, & me, ut cepisti, observa, jubar lucidissimum Domus Britannicæ.

Ex Episcopatu nostro Beixiano, duodecimo Kalend. Apriles MCCCCXCV.

Num. LII.

Ante Codicem Epistolarum Æneæ Silvii.

Ambrosius Archibutus Patricius Mediolanensis Laetori Salutem.

Pervenerunt nuper ad manus meas, Æneæ Silvii Piccolominei Senensis, Viri rarissimi; Epistolæ, quas dum in minoribus ageret, aut nondum Cardinalatus dignitate excoasset, ad Principes, ad Amicos, & Fautores suos ex tempore dictabat. Eas cum legissem, indolui tanti ingenii vicem, quod Vir Latinus, & eruditissimus, qui nemini patrum nostrorum memoriâ in omni scientiarum genere cedit, ab horrida Germania corruptè imprimeretur, & non ab re inter Literatos sæpè disceptatum est, profuerit ne humanæ Societati impressoria hæc ars, vel potius obfuerit. Comperi enim ex eorum lectione, infinitos errores, ut divinandum potius esset, quàm legendum. Cogitanti igitur mihi, & ipsius Æneæ elegantiam, & miram Epistolarum ipsarum utilitatem, concinnamque brevitetem, visum est, quicquid temporis subfuarì potui, redigere Epistolas ad aliquem ordinem, ut omnes intelligant, pro virili mea tanto Viro me affici, qui propria virtute, & non favore, nec fortuna ex humili loco, ad fastigium Summi Pontificatus evectus est. Is enim à teneris annis Literis deditus, Juri postea Cæsareo operam dedit; mox, ut intestinas factiones evaderet, Mediolanum se confersens, Præpositurâ S. Laurentii Majoris Mediolani donatus est. Deinde in Germaniam profectus, in Concilio Basilicensi, quod tota Virotum Doctum summa convenerat, omnium judicio & doctissimus, & modestissimus iudicatus est, & non immeritò Divus Federicus III. Romanorum Rex in Secretarium delegat, lauræque Poëtam reddidit, & post multos exaltatos labores, Tergestinensem Episcopatum nactus, vacanti deinceps Ecclesiæ Senensis Patriæ suæ, susceitur. Denum post longas peractas vigilias pro Republica Christiana, ad Cardinalatus dignitatem à Calisto Pont. Max. promotus, eidemque momenti summo omnium favore ad Supremum illud dignitatis culmen Æneas ipse immèdiatè successit. Non enim in præsentia, ejus res præclare gestas enarraturus accedo, quia à Viris probatissimis tractata sunt, ne fortè dum illius laudes referre vellem, ob ingenii mei exiguitatem eas potius labefactarem; tanta est enim Maximi hujus Pontificis gloria, ut nullius laude erefcat, nulliusve vituperatione minuanur. Utinam is semper vixisset! quia renascentes literas sublevarat, & doctos in omni scientiarum genere præmiis, & dignitatibus decorabat (b); utque ad virtutes omnes alliceret, non quorundam more, qui sacri voti sui compotes virtutes profectum; is Pontifex dignissimus Pius nominatus, licet assiduis obocrenur occupationibus, semper aliquid legebat, scribebatque manu suâ. Extat & alterum Volumen egregium, quod in Pontificatu ipso Maximo ad Reges, & Principes exaravit. Tandem dum bellum contra fœdissimam Turearum gentem pararet, & in anchoris flaret classis in Anconæ Portu, divinam animam efflavit, relicto apud omnes Christianos sui desiderio. Quod reliquum est, has lecturas Epistolas & oro, & obsecro, ut si quid minus accuratè reimpressum extiterit, Impressoribus adesse non possum; hoc tamen elaboravi, ut Epistolæ, quæ apud Barbaros impressæ sunt, & vix quatuor volumina (exemplaria) ad Italos pervenerint, omnibus esset, cum parvo æte copia, & meliori artificio impressæ, correctioresque, & emendatiores haberentur, quia Germania illa Latinorum nominum vocabula ignorat, ordinemque confundit. Teneat itaque barbara Germania codices suos, quia *Ambrosii Archibuti*, & *Johannis Vanzalii*, viri docti, qui totum Opus revisit, beneficio, studiosis, & Literatis multa Epistolarum ipsarum volumina in medium allata sunt. Sis felix, candidissime Lector, & Pii bona-

(a) Britannica Famille l'odeur eximie d'ont elle se prévaloit, Briza Episcopus Zane; & ex illius amplexibus alter quidam Urbanus Anselmus, Litteris, & Purpuræ clarissimus, Angelus Mariæ Querinus, qui in Libro de Britania. Litterarum singillatim recenset Opera, & ingenii labores, subceptor ab hujus Famille Vicis doctissimus, quorum opus plurimum emendationis accepit Litteraria Republica.

(b) Testamentum hoc Viri doctissimi, atque inter ceteros *Ambrosii Archibuti*, & ceteros doctissimi, susceperat ad expeditendum in-
sum eademdem Franciscus Philippi, qui Miras sanctissimus Pii III. interitum est, obitum, eundem suscepit Litterarum, & quæ ad emendationem debuit, dignitatibus extollere, me vel contempsisse, vel negligisse, quare admodum tui ad Annam MCCCCXXX.

bonarum literarum patris indulgentissimi memor. Cujus umbra dent Superi tenuem, & sine pondere terram, spirantemque crochos, & in urna perpetuum ver.

Mediolani quinto Kal. Decembris, Anno à partu Virginis MCCCXCVI.

Num. LIII.

Ante Librum inscriptum ANTEROS.

Apostrophe Baptistæ Fulgosit (a) ad Librum.

HEUS tu, mi Liber, quid sibi vult, quòd meis laribus, & amici, jussu meo diu circumscriptus, quod ut tibi, mihiq; conducibile arbitratu perpetuo futurum decreveram, tuas haud emensas vires, in publicum, me inconsulto, evaseris? Impreſſorum illeſtus blanditiis, vanaque gloriæ spe inflatus, cur è latebris meis potiùs elapsus, quàm emissus, omnibus te legendum exhibuisti? An in quod certamen descenderes; meque invitum traheres, insulſe peripexisti? è quo mihi, tibiſve haud ampliùs crit integrum, pedem referre? Quid oculos demittis? quid te circumvertis? nihil est, quòd fugam mediteris, pugnamve decretes. Jacta est alea; receptui canere, cùm jam conscendæ cum hoste sint manus, nil aliud eſſet, quàm adhuc victoriam dubiam certà cum fugæ ignominia permutare. Præſenti eſto animo, & quod temerè aggressus es, audacter perſice: Satiùs eſt, pugnando experiri omnia, priùſquam percas, quàm ignavè succumbere. Quid hæres? quid deliſus, attonitusque perquam ſimilis pane es effectus? Nunc tandem noſcis, in quod diſcrimen proruperis? Proſpicienda ſunt ardua, antequam quis ea ſuſcipiat; at ſemel incapta fortiſer ſunt paranda: pars victoriæ eſt, velle vincere. Sed quid te verbis ampliùs obundo? ſcio, ni fallor, ſcio quid hic ſibi vult metus. Nam cùm in prælium, quod vel nullum, vel leviſſimum arbitrabar, incrimis deſcenderis, jamque imminens cernas periculum, ſcutum ſaltem ad iſtus propulſandos, ſi non gladium ad hoſtem laceſſendum, à me tibi concedi velles: morem tibi geram, magiſque tibi, quàm tu met ſeceris, proſpiciam. Sed age jam, aures præbe monitus. Duo tantùm hominum genera inſeſta tibi futura ſcito; Gorrulos Genuenſes quòſdam, qui comploſis invicem manibus oſcitanes degunt, vellentque alieno periculo, ac labore, optata ſibi parari; ac invidentes Criticos, qui nihil umquam elaborantes, in alienis lucubrationibus tantùm carpendis, doctri-næ gloriàm quaerunt; Genuenſes enim ſtomachantes, ſtudiumque meum ignaviàm appellantes, ac deſidium: en, agent, præclarum Principem, Principem tam magnanimo editum, quem quum illum, Avicq; ac Proav. clypeici triumphatores Imperatorem fortiffimorum, majorumque ſuorum Principum gelia emulari magis deceret, quàm Rhetores, vel Philoſophos, ad hæc levia animum appulit; quid Principi cum Literis? quid Militi cum Libris? His tu ex me hæc reſpondeto: me adhuc adoleſcentem, nondum bellicis laboribus, principatùſve curis intricatum, hæc candide, temporique illud viſum ſatius, ſtudiis, quàm venationi, aut ludo impertiri; addito etiam, quòd C. Cæſari Auguſto, Adrianoſve, atque Juliano, compluribusque aliis præclaris Principibus talia etiam in Cætris elucubraviſſe, ignominie non datur, ſed laudi; quapropter inſuſte agere qui in me damnet, quod probeant in aliis. Criticis verò, qui è titulo pane inſpecto, aduncis naribus cuncta paſſantes verba, me bilinguem appellabunt, & Amori haud parem concertatorem, Macrobium, Laſtantium, ac Hieronymum, Geliumque objicies, qui Grecis ſententiis libros reſcribere ſuos; ac etiam Eusebium, dices, legant Cæſarienſem, qui Evangelicam Præparationem acedò admirandam alienis univerſam ſententiis compegit; Amorem verò ſi haud validis argumentis impetierim, non tantùm mihi dedecoris, ignavieque notam inſuſturum, quàm gloriàm paritutum, quòd eo genere certaminis, pugnaque iſtaria talem ſim auſus hoſtem aggredi, quem huculque Latinorum nemo, niſi velitari pugna laceſſiverit, quod non parvi faciendum peritiores cenſabant; & ſi optatum, legitimumque triumphum de hoſte non tulerim, quum non parum fuerit, ipſum (quod ſecus exillimabatur ab omnibus) ſuperabilem eſſe indicaviſſe; geminiſſe enim eos etiam debere, Ariſtoſtorem illum Philoſophorum ſplendiſſimum: gratias habendas quàm maximas, ſcripſiſſe, illis primis rudibus Philoſophis, qui quamvis à vero Philoſophiæ tramite aberrarint, indagandæ tamen veritatis ceteris iter oſtenderunt, clauſtraque Philoſophiæ, adhuc intacta, reſerantes, poſteris ſaltem januaſ indicarunt. Quapropter, ſi nec præſentati vadi, meo cum periculo, quo ipſi vadatur eſſent, nullas mihi habiuri ſunt gratias; ac ſaltem noſtra non damnent, ac explodant, ni prius ipſi in Amorem validiora contorſerint tela; quod tua legentes veſtigia, leviori, quàm ego fecerim, labore aſſequentur, cùm tritum jam iter ipſi ſint calcaturi, ego per avia errans, potiùs vagatus fuſtrum, quàm inceſſerim.

Ante

(a) Ob vivaciſſis mentis nobilitatem, calamiſque in Latino ſermine elegantiam, *Apoſtropham* hæc reliquis *Ævi* illius *Epistolis* adſcribendam cenſui; Auctor enim hujus Libri, vera cula linguæ conſcripti, quamvis ingenio præſtantiſſimus foret, ea tamen vocum aſperitate uſus eſt, quæ ſeculo iſti Scholæ tam inſuſiti, ingratumque reddidit etiam noſtris lectioſum Codicum, Italiæ tunc temporis impreſſorum. Quæ de ipſo ſcripſerim, vide in *Huius* Literæ ad hunc annum.

Num. LIV.

Ante Orationes, Epistolae, & Epigrammata Petri Leonis.

*Petrus Leo Ferrellensis, (a) Reverendissimo Amedeo Romagnano, Sussli Salvatoris Abbati,
& Illustrissimi Principis, atque Excellentissimi Karoli Joannis Amedei
Sabaudia Ducis, Cancellario dignissimo, & benemerito,
Salem dicit plurimam.*

Solent mortales saepenumero, Reverentissime Abbas, eos commendare, qui praestantia, aut re, seu benivolentia cogniti sunt, vel saltem benemeriti aliquid memores acceperunt. Mihi verò etsi nulla tecum unquam consuetudo fuit, tamen nomine, & fama, quae jamdiu dispersa per totam Italiam, & Galliam, mihi haud incognitus es, quem inter ceteros, te unum praestantissimum Consiliarium, ac Oratorem eloquentissimum, nec non Cancellarium nostri inclutissimi Principis, Excellentissimique Ducis, patre divinae indolis Karoli Joannis Amedei, infantuli Sabaudientis, habent, colunt, observant, & praedicant omnes. Unus enim consilio, & prudentia, tanquam columna, Sabaudientis sustinet imperium; humanitate, & clementia nec ceteris inferior, studioque, & doctrina etiam viris doctis antecellit, & praestat. Nullum enim pietatis officium ad publicam pertinens utilitatem invenitur, quod in te maximè non eluceat, & splendescat. Quod hercle vix omnibus accidit inter mortales, ævo nostro rarissimum. Adde quoque & continentiam, & gravitatem, & in omni re modestiam tuam omnes ita admittantur, ut, praeorum Romanorum exemplo, te vivere omnes credant; quibus nostro Duci gloriosissimo adeo acceptus fuisti, & gratus, ut consilio tuo gubernari & regi maluerit; nec non te tanquam temonem in rebus alperis, & duris semper ante alios habere voluerit. O felix Patria! o incluta Sabaudia! o Dux super omnes lausissime! qui tam clarum virum, & tanto Principe dignum in imperio, & in re publica gubernanda solum meritò hunc elegisti. Taceo praeterea amicos ferè tuos innumerabiles, quos virtutibus propriis tibi ipsi comparasti. Inter quos sanè illustris *Philippus Sabaudiensis*, Pater Patriae, & Brissiae Dominus, qui ob arctissimum consanguinitatis vinculum, eximiamque virtutem, & rei militaris peritiam, Serenissimo Gallorum Regi Patruus unus est acceptissimus. Sunt etiam regiae nostrae Sabaudiae Proceres, qui maximè benivolentia, & amore non immeritò te prosequuntur omnes; ex quibus *Philippus Vagnotus* eques, & Juris vir doctissimus, Karolo Principi nostro Sabaudienti gratissimus, & Ducali aulae praefectus non indignè est electus. Praeterea ceteros benivolos tuos viros illustres, & magnificos, tecum amicitia, & sanguine conjunctos. Omitto in omne genus hominum liberalitatem, & munificentiam. Omitto paternam dignitatem, quam virtutibus, & meritis tuis nuper adeptus es. Omitto tuum genus antiquissimum, virtutis specimen, & decus, Romano sanguine oriundum. Omitto denique praecleara tua factiora, vigilas, sudores, nec non graves, & duros labores, quos in gubernando Stato nostri Excellentissimi Principis suscepisti. Plura, & multa alia tuis de virtutibus possem hic referre, nisi haec luce ipsa clariora essent omnibus. Reliquum est, Reverentissime Abbas, & vir humanissime, ut Orationes nostras per breves, & quasdam Epistolae, nec non Epigrammata quaedam, quae à teneris usque annis congesti, & reconditi, tibi Oratori optimo dedicem: quod profectò libenti, & grato animo facio. Te verò, benignissimè admitas, quaeso. Quae quidem, si tibi viro disertissimo fortasse nimium inculca, atque inornata magis, quam seria videbuntur, aetati nostrae ignoscas velim. Interea à malivolis, & detractoribus (ut soles) ea defende, dum ætas ipsa fortior meliora ad te dabit.

Vale, & me sub tuum praesidium admittite clienturum.

Ante

(a) Petri Leonis Verrellensis, qui in Urbe nostra Humaniorum Literarum & doctus, & doctus, ac postmodò in Sessente Tomis Collegium cooperatus fuit, res pulchre reperi in Hæc. Literarum ad hunc annum. Plura sunt in hoc Libello Hædianis edito, laude digna, sed plura etiam, quae hactenus saepe videntur, & tanquam quidamque expurgata fuerint.

Ante Præticam Musicæ Franchini Gafuri.

*Illustrissimo, & Excellentissimo Principi, Domino D. Lodovico Maria Sfortis
Anglo, Duci Medolanensium invictissimo, Franchinus Gafurus
Musicæ Professor Salutem.*

Quantæ, Musicæ artis professio, Illustrissime Princeps, apud Priscos non auctoritatis modò, sed etiam venerationis extiterit, facillè edocemur, & summorum Philosophorum exemplo, qui se admodum senes ad hanc disciplinam, velut in ea summam studiorum suorum manum imposituri, contulerunt, & severissimarum rerum publicarum instituto, quæ cum summâ diligentia quicquid moribus publicè officeret, circuncidi curassent; hanc tamen artem non modò non ejecerint, sed etiam velut morum parentem, altricemque, summo studio excoluerunt, &, ut claudam, semel omnium gentium, omniumque nationum consentienti, stabilitque confirmatur iudicio, apud quas nihil unquam fuit cura maiore celebratum. Quæ enim alia disciplina tanto mortalium assensu, tantique omnis vel ætatis, vel sexus conspersione recepta est, ut nullius conditionis ulla sit adhuc reperta, qui molestias suas, vel rudi saltem modulatione consolari non studeat? Nihil enim æque animos ad diversissimos affectus brevi momento traducere, non optimorum modò testimonio, sed oculata (ut ajunt) fide convincit, adeò ut ejus Professores, antiquitas non Musicos modò, sed & Vates, & Sapientes appellare non dubitavit. Huc accedit Poëtarum auctoritas, qui Linum, Orpheumque Dis genitos, quoniam quorundam hominum duram, agrestemque vitam ad miorem cultum reducerint, silvas, laxaque duxisse finxerunt. Sed ne fortè Poëtarum dictis parva adhibeatur fides, velut in majus omnia familiarì sibi figura extollemum, repertì sunt etiam sapientie Professores, qui asserere non dubitarint, non scèssibila modò, sed etiam quæ citra sensum utamque vivunt, modulationibus musicis permisceri. Atque hac quidam causa eminentissimum Auhorem Virgilium, non hyperbole poetica in Buccolicis dixisse ad Silem, cantum, & duras mutasse cacumina quercus, arbitrari sunt. Etenim, si Platoni credimus, qui Mundi animam musica modulatione consilare dixit, non video profectò, cur dubitari possit, cetera quoque qualicumque anima degentia, quam eis cœlestis claritas liquet, non asfici, letarique naturæ suæ congruentia, cùm similitudinem sibi amicam esse jam palam consistet. Hæc ego rationibus, Illustrissime Princeps, tum etiam natura ad id impellente, cui non facillè obstitimus, motus, cùm animum jam ab incunte ætate ad hanc usque, disciplinam applicuissim, quæ præsertim & moribus conferret, ut peritissimis placeat, & a professione mea non abhorret, recepta jam mihi opinione, Religiosorum hoc possimum munus esse, ne mihi soli studia prodesse mea, librum etiam edidi, antiquissimorum rationem secutus, de hujus artis speculatione, quam Græci Theoricam vocant, quæ & ratio studiorum meorum consilaret, & laborum fructus latius spargerentur. Quod opus, inelyse Princeps, nomini tuo dicavi, cunctanter id quidem ac timide, ne tibi, gravissimis curis, maximarumque rerum ponderibus occupato, impetivis nugis obstreperem. Ceterum posteaquam perspecti, quanto favore, quantaque benignitate Opusculum nostrum, alioquin rude, atque, incultum, sis prosecutus, adhibita mihi ea liberalitate etiam currenti caleat, studiūque, meum non mediocriet accensum est, ut alteram quoque hujus discipline partem securus jam stomachi tui aggredierer. Musica enim, non ut ceteræ Mathematicæ disciplinæ, speculationi tantum vacat, sed exit in actum, moralitatisque, ut prædictum est, conjungitur. Neque enim satis officio meo fecisse videor, si in inquisitione tantum subsisterem, ad paucorum id utilitatem spectare rarus, nisi profectui etiam publico nostra industria deficiat. Hæc namque Musicæ pars non solum sui cognitione prodest, sed longius promouit radicebus, reliqua etiam studia coadiuvat, quod gravissimorum virorum testimonio comprobatur, est, qui se nihil aliud ex Musice, quam literas delictissè proficisci sint. Hanc enim artem, Fabius Quintilianus antiquissimam omnium in literis, studiorum auctore Timagene, confirmat. Ceterum cùm de Musica loquor, non hanc Theatralem, atque effeminatam intelligo, quæ mores publicos corrumpit potius, quam informet, sed illam modestam, atque virilem antiquis Heroibus celebratam, quæ mensis Regum, convivialisque epulis admota, recubantium concitatione circumlati inter eos cytharâ, clarissimorum virorum egregia facinorâ, decantabat, quod maximum profectò ad virtutis studia incitamentum fuit, verum hæc etiam altius eversa, Cælo quoque inferiur, ac Solis labores, errantemque Lunam, ac Titania, astra celeberrimorum Vatum testimonio enarrat; & quasi non contenta implevis meritis spacia terrarum, oculos penetrat, divinarumque rerum mysteris injungitur. Hoc igitur Opus, Princeps oculatissime, tuo ductu, tuisque auspiciis proximâ secuturâ apud me natum, ut Pili secundi verbis utar, atque impressum, tuo nomini, qua debeo, veneratione dicavi. Ad quem enim labores meos referam commodius, quam ad quem non cuncta modò Italia, sed remotissimæ quoque Gentes jus, arbitriumque non consiliorum solum, sed etiam gesto-

rum

rum suorum, velut ad honorarium Arbitrum referre solent? Nec veritus sum, ne tibi hoc munusculum nostrum maximas res obeunti molestum accederet, cum sciam, te ita maxima moderari solito, ut minima quoque non spernas, felicitateque ingenii ita cuncta digerere, ut inoffenso ignore peragantur. Quanquam tibi non inter minima habeantur, quæ ad profectum studiorum spectent. Testimonio sunt præclara gymnasia disciplinarum quidem omnium, sed præcipuè Græcæ, Latinæque facundia, quæ tibi maximâ curâ per Imperii tui Urbes instituta sunt. Quis enim alius fortis, fortunaque tuæ adoroela suorum ingenia majori iussu ad virtutem incitat, tuetur, fovet? Ceterum quantum ad me spectat, non postulo, ut scripta mea ad comparationem magnorum Auctorum fumentur, nec ut auctoritatis Scriptoris annumerer, quorum doctrinæ, si quid in nostris boni fuerit, libentissimè acceptum refecto, satis mihi superque erit, si tantum adnitar; hætenusque industriam nostram, commendari volo, ut studiorum profectui concinna, compendiosaque brevitate consuluisse dicar, ut quæ forent sparsim per Auctorum voluminaquirenda, in uno opere, convenienti rerum ordine congesta reperiantur. Elaboravimus namque, ut res omnes suis principiis exoræ, per seriem ad calcem perducerentur, ne qua Lector in difficili alioquin arte, confusione circumagatur, Scriptorisque magis ineptiâ, quàm rerum obscuritate laboret. Hoc nobis tantum allumimus, hinc industriæ nostræ commendationem petendam censemus. Summe igitur, humanissime Princeps, Munusculum nostrum, qua in ceteris foles clementia, patereque, nominis tui saltem prælatione subniti, sic recipi merebitur: quamque commendationem merito suo sibi præstare non potest, dicaturâ consequetur. Cum alioquin nos, ut omnia vel fortunæ nostræ, vel ingenii bona tibi accepta referimus, sic quicquid studio, industriaque effecerimus, nomini tuo tempus in omne dicatum, consecratumque esse volumus. (a)

Sequitur Carmen Lucini Conagi.

*Et juvat, & vellem meritis tibi reddere laudes,
Sed quis pro meritis te Ludovice feret?
Aurea das nobis, & felicissima Princeps
Secula; nulla Ducum gloria tanta fuit.
Atque alia ut taceam rerum monumenta tuarum,
Quæ superant hominum colloquia, atque fidem;
Quando artes ullo tantum viguere sub ævo?
Aut sic ingeniis Pallas amica fuit?
Cernimus Iseos, Euclidas, Pythagorasque,
Phæbigenas, & qui sydera celsa petant.
Nec tibi Chryssippi desunt, doctique Solones,
Et tua Parrhasias dant tibi secla manus.
Prodiit & Stygia per te de sede revulsa
Mysica, nec notos attulit ipsa modos.
Ecce suas Franchinus opes, sua munera profert,
Pieria qua non clarior arte viget.
Has pete, tu Lector, nil non laudabile cernes.
Hinc exerceri discis, & inde loqui.
Quidquid agas isto cantans cognoscere libro;
Et poteris recto promere quæque sono.
At tu si modò sit grati tibi muneris Auctor,
Ad Dominum pro se fer pia vota Deum. (b)*

Ante

4 a) Si compares hanc Epistolam cum altera superius impressa ejusdem Gafuri, non ab ipso calamo eam profuxisse, sed subsidiaria ope ab Amico aliquo communicatam Auctori, facili suspicaberis; nobiliore namque stilo, atque eruditionis serie aptius digesta, compactum videmus. Quidquid tamen sit, excellentem in Arce Musica fuisse Gafurum, non tam ejusdem Opera typis edita docent, sed etiam ex Prefectura Cantorum in Templo Maximo hujus Metropolis, eidem collatâ, dignoscimus. Vide quæ de Franchino Gafuro adnotavi in Histor. Literat. ad Annum MCCCXCII.

(b) Addidi Carmen Lucini Conagi, cum præ ceteris Lodovicum Mariam Mediolani Ducem, optimè de Studii Mediolanensis meritum, commendandum polletis reddat, enumeratione Scientiarum, & Artium, quas in hanc Urbem induxit. Hujus Epigrammatis fragmentum setuli in Prodomo Cap. IX.

Num. LVI.

Ante Tractatum contra Montem Pietatis.

Domino suo Reverendissimo Domino Georgio Albanensi Episcopo, & Sanctæ Christi Ecclesiæ Cardinali dignissimo, Frater Nicola Barianus de Placentia, indignus Professor Theologiæ, Ordinis Eremitarum Divi Augustini Regularis Observantiæ, felicem statum.

ETſi usurariam pravitatem ratio ipsa, & omnis bonæ legis pagina detestetur, ac per hoc Viennense Concilium omnem hominem pertinaciter asserentem, ipsum peccatum non esse, tamquam hæreticum meritis, jureque decreverit: est enim, ut inquit Arist. in Libro de Republ., usura ipsa merito improbanda, & ab omnibus rationalissimè habetur odio, cum sit naturæ, idest naturalis rationi contraria. Id tamen, quod nullo pacto ab ipsius usuræ vitio potest excusari, quidam Verbi Dei promunciatores, iustum ac pium esse, & ab omni populo excrucendum, amplectendumque, diebus nostris prædicare non sinunt. Hi namque sunt, qui de certa pecuniarum massa, ex Fidelium cleemosynis aggregata, quam *Montem Pietatis* falsò appellant, ad quinque, immo ad decem, & ad quindecim per centum singulo anno mutuari, licitum, ac pium esse, crebris prædicationibus asseverant. Hinc scandala, hinc rixæ, hinc ipsius Verbi Dei, & Religionis contemptus, aliis, qui rectè, nudiq̃ sapient, contradicentibus, in Dei populo oriuntur: & jam in plerisque Italici Urbibus huiusmodi prædicationum occasione, usuræ ipsæ publicè sub pietatis vocabulo exercentur. Unde nisi Apostolica Sedes tam pernicioso errori de opportuno remedio provideret: timendum est, ne sal dominicum, quo simplices populi condiendi sunt optimis moribus, ac sana doctrina componendi, instituendique sunt, jam infatuatum forsù mittatur, ab hominibus conculcandum: & quod dictu horrendum est, pro vivifico verbo mortiferum dogma, grex Domini sumat, & æterna mortis lupi rapaces illum secum perdant, ac maculent. Horum igitur tam periculorum errorem pro veritatis, & animarum Christi sanguine redemptionem zelo stommacatur, æquo animo ferre nequivi: sed contra ipsum non sine viæ discrimine prædicavi, disputavi publicè, & Opusculum satis copiosum super edidi. Hoc ad te, Dominum meum præcipuum dedi, & nomini tuo dictum esse perpetuò decrevi. Non, quod disciplinam aliquam Domino meo proponere ausim, quem optimas Litteras apprime, excellenterque adeptum, experientiâ didici: sed quia mea in te pateat benevolentia, & ipsi Tractatus nostro splendore tuo crescat auctoritas: ac tandem, & in primis tua Dominatio Reverendissima rem ipsum, de qua in eo agitur, meminerit cum Sanctissimo Patre & Domino nostro, ac cæteris Fratribus ejus Reverendissimis Cardinalibus aliquando petraclare, & contra hunc errorem, quod ipsum Opusculum detestatur, pro suo incredibili ad Ecclesiæ Dominicæ, & veritatem studio, cum dabitur opportunitas, facilius, commodiusque remedium procurare possit. Valeat Reverendissimus Dominus meus, & me ipso indigno ejus famulo ad vota in Domino perfruatur.

Mediolani Kal. Junii MCCCXCIV. (a)

ANNO

(a) Innotuit fuisse Perusii Sculo XV. à F. Barnaba Interamneni Ord. Minorum *Montem Pietatis* ad sublevandum pauperum inopiam, ac subsidie in quatuordecim Italiae Urbes propagatum, VVadingus refert. Non desunt, qui sanctum hoc Opus, earumque usurâ plebem exstiterent, ac scriptis exagitarant. Inter cetera, Tractatum edidit F. Barianus hujus Epistolæ Auctor, quem hic interserendum opportunitatem duxi, cum Mediolani scripta fuerit anno MCCCXCIV., ac benevolenti poss. Communi impensis Vices Obis ubique notante Typographi. Petrus autem illi grat. Montem *Pietatis* subvertente, quem Civis nostri liberali caritate, in hac Urbe creaverat. Ludovico Maria Principe propitius, innotuit adveniente. Huiusmodi hanc perfrui superius ad Annum MCCCXCIV., ubi de F. Barnaschino de Boli laudatè agi.

ANNO MCCCCXCVII.

Num. LVII.

Ante Defensorium Montis Pietatis.

*Reverendissimo in Christo Patri ac Domino, D. Bernardino Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ
tituli S. Crucis in Hierusalem Presbytero Cardinali dignissimo, atque SS. Domini
nostri Alexandri Papa Sexti & Apostolicæ Sedis Legato de Latere,
Frater Bernardinus de Buſis (a) de Mediolano,
Ordinis Minorum de Observantia,
humilem, ac debitam commendationem.*

Licet sacratissimum *Montem Pietatis* divinitus traditum, omnes Romani Pontifices, qui ab ejus primordio usque in præsens existerent, comprobant; non desinit tamen Serpens antiquus humani generis inimicus, ac pietatis impugnator, pilis Fidelium mentibus mortiferum virus infundere, atque per quosdam Sophistas à rationis tramite deviantes, ipsius Montis quietem assidue perturbare; qui illum tam verbis, quam scriptis sub zeli specie coloratis, evterere, atque eradicare conantur, in maximum pauperum detrimentum, animarumque dispendium, ac Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, cujus auctoritate fundatus est, dedecus immensum. Ea propter, *Defensorium* ejusdem piissimi Montis, quod Deo inspirante composui, Reverendissimæ Dominationi vestræ intulavi, quam doctissimam esse, atque Apostolicæ Sedis zelantissimam, veritatique protectricem agnovi. Illam iterum atque iterum exorans, ut si propter occupationum magnitudinem ad examinandum Libri hujus veritatem vacare nequiverit; per aliquos probos, ac sapientes Juris utriusque Doctores, atque Theologos, Religionis nostræ non æmulos, faciat perferuari, ejusque verissima decisione, comperta, per Ecclesiasticas censuras, auctoritate Apostolica, adversarius ipsius Montis perpetuum faciat imponi silentium. Pro quo piissimo opere Reverendissimam Dominationem vestram in hoc seculo meritum & laudem, in Cælis verò gloriam obtinebit æternam. Valeat feliciter Reverendissimus Dominus meus, & fidelissimi famuli sui munusculum acceptare dignetur. Mediolani pridie Kal. Februarii MCCCCXCVII.

Num. LVIII.

Ante Maffei Vegii Opuscula.

*Franchinus Gafurus Laudens Integerrimo Viri Jacobo Antiquario Ducali Secretario,
Salutem.*

Contemplatus interdum ego, & *Philippinus Bonnius*, vir & doctrina, & religione maxime venerandus, *Jacobe Antiquario*, egregiam illorum curam, (sic nobis vilius est), qui doctissimorum virorum non veterum modò, sed recentium etiam Scripta haud minima impensâ atque labore imprimenda curant: non potuimus non laudare tam benignam eorum operam, plumeque (ut ita dixerim) affectum, non tam quòd vigilas tantorum virorum, laborumque torpore per incuriam, atque abliſos in tenebris jacere passi non sunt; quam quòd ipsi quoque consilere posteritatis profectui pro virili portione studuerunt; quaque mente, Auctores aut nova invenerunt, aut aliorum inventa per innumerabiles codices sparsa, diligenti investigatione colligere, studiosorum commoditati servientes, elaborarunt; eisdem ipsi pretiosissimos libros, qui apud paucos latitantes vix noſcebantur, ut in lucem prodirent, atque ad quamplurimos minimo impendio pervenirent, effecerunt. Quorum tam benefica solertia permovit, fateor, animum nostrum, admonuitque, ut eruditioni publicæ nos quoque aliquid operæ nostræ impariteretur. Itaque *Maffei Vegii* Contribulis nostri lepidissimum Opus, in quo Terram, Solem, Aurum, mirabili commento de præstantia dignitatis, deque effectuum eminentia, quæ in mortalium usum singula producent, sub arbitrio Summi Judicis, magnique Dei, concertantia inter se ingeniosissime inducit, castigatum, emendarumque, tuo ductu, tuisque auspiciis imprimendum curavimus. In quo etiam non magno opere

(a) Vir ille ob eximiam vim sanctimoniam omnibus notus, præcipue in *Monte Pietatis*, quem Fr. Burius promovebat, reſuſcitavit. *Montem* vocavit. Contraria tamen hæc ab alio etiam pte, dicitur in *Scriptis* notum, alteraque parum agitata, non deservit, donec seculi subſequentis Pontifici Leone X. auctoritate subſiſt.

gnoperè elegantiam publicam juvare videbimur, quòd elimator stylus in eo viro desiderari potest, (a) in hoc labor noster favorem merebitur, quòd Municipis nostrì vigilatos labores, lucubrations, studiumque per incuriam perire passi non sumus, quem satis constat, si non ad limam secuti seculi, temporum suorum inter eruditissimos & in Philologia, & in Poësi habitum fuisse. Probat hoc non constans solum de illo, & publica fama, sed *Appendix* etiam illa in *Virgiliana Antice*, quæ in manibus est, & de *eruditissimis, institutisq; Liberis* opus, ex Philosophiæ penetralibus erutum; quanquam etiam hujusmodi non elaborata locutio, non tam imperitiz Auctoris, quam propolito tribuenda est; Academicæ enim Sectæ argutis, sobrietatque sermonis deditus, dicendi phalaras, ampullantiaque verba contempnit. Rebus namque ipsis, omnibus ingenii viribus intentus, verborum concentum, ac lenociniam, compositionis non curavit; quanquam si quis hic argumentorum acumina, dispositionisq; nodos, scopolito interim cultioris orationis desiderio, diligentius rimatus sit, sciet ex ipsa differendi subtilitate haud contemnendam utilitatem, quæ si non scalpere torpentem Lectotis stomachum, senescentemque appetitum excitare, ac replere vacantes venas, salubri magis, quam gulo cibo firmare nervos, corpusque languidum delitiis abundè constituere possit. Sitis ne hæc sint ad promerendam Auctori favorem, cerè nescimus. Atque ideo te, qui publico eruditissimorum judicio ad disciplinam omnium fastigia pervasisti; quique ex ipsa styli antiquioris felici imitatione cognomen reportasti, in ipso Operis vestibulo arbitrum, assertoremque statuendum putavimus, ut Auctorem, si non propria merces, tui nominis præfatio tueretur; cùm alloquin nos id ad observantia quoque, & pictatis erga te nostræ testimonium egimus; ut qui magnitudinem tuorum erga nos meritorum nullis obsequiis æquare confidimus, memoriæ saltem, crebraque officii nostrì præfatione consequamur. Vale.

Num. LIX.

Ante Opusculum Philalitis & Veritatis, Maphæi Vegii.

Franchinus Gafurus Laudenis Jacobo Antiquario, (b) Ducali Secretario, omnium disciplinarum eruditissimo, Salutem.

Accepe hoc quoque, Jacobe Antiquarie, observantia nostræ, pietatisque pignus. Scimus non vitio nobis, impudentiaque verres, quòd talibus te crebris obundimus, cùm, licet, nullam præterea nobis exolvendi debiti nostri superesse rationem. Nam etsi res ipsa sua sponte odiosa est, animus dantis amabilem reddit. Assipulatur nobis & Alexandei Macedonis meritis prædicanda benignitas, qui obtinuit in itinere Rustici manibus aquam non modò non salivavit, sed libens etiam hausit, & evangelicæ anas in gazophylatium oblatas triens, quem Dominus dissimilis Regum muneribus anteculit. Nullum tam leve munus est, quod Auctoris alacris, promptaque voluntas in infinitum supra meritum non extollar, nata præsertim accipientis modestam, qui mentes hominum, non manus expendat. Quamquam nos hoc ejusdem *Maphæi Vegii* de enucleata veritate opusculum, fidei, rectitudinique tuæ leve munus accessurum nequaquam putavimus. Quid enim homini recto, & veritatis amator gratius contingere potest, quam justitiæ, veritatisque commendatio? Omittimus Mathematicæ vanitatis, Sophistarumque præstigia, quæ hic non minus vero, quam lepido invento eluduntur, quæ non minus voluptatis ex differendi ratione, quam utilitatis ex fraudis cognitione lectori consulerint. Quos enim hæc humane dementia nescio, an hallucinationis dicam, per vanissimas artes futura noscendi, malaque sua antequam advenierint sentiendi, feralis cupiditas demeruerit, quot præcipitarit, utinam non tam magnis exemplis edoceremur! Nos tamen hoc munere abs te non tam relaxamentum ex debito nostro, quam patrocinium veritati, simulque hospitium quaerimus, quam in tenebris hæctenus, mundi odio, litantem, tuæ virtutis enunciatione haud gravatim in lucem eleuimus. Hæc igitur nisi tu fidem promissi nostri præstiteris, arguet nos proditoris, reosque statuet, velut nostra fraude ex sedibus suis ad ludibrium simul atque supplicium deducta sit. Sed & periculum

(a) Nisi hic loco, ut scribitur, Convulsula sul furoris extensus Franchinus Gafurus, dum affert, ut ex nota *Maphæi Vegii*, delictum potestis system eliminatum. Equidem diversis generis huius tum veteris, tum recentis præfati Secretarii, qui singularum in ille Laudem laudantes, eandem regiam Græcorum & Pædon appellaverunt. Inter cetera, quæ Vegii somno inscribenda fuisse Gafurus Antiquarius jussit, eloquentia sanctorum fuit, hoc extenuat, exceptis:

Quam ipsi præcipuum lingue Latine dote.

Sed hoc in Censuræ est Franchinus Gafurus, cuius culum obsecari debemus. Vide *Hist. recent. Liter. ad annum. MCCC.XCII.*, qui integram Aeneas Epitaphium recitat.

(b) Intergrum huius Viri laudes collegi ad annum MCCC.LXXXXII. In, Patri Perduos, Domitium fuit in nostra Metropoli, potius viam suam putem in ea transire, ac eam mortale exuvias deponere. Tanto erga Literas amore benevolenti, tantoque morum candore fuisse, ut non tam Principis Ludovici Maria delirium fuerit, quammadmodum voluit in hac Epistola Gafurus, sed bonorum omnium, præsertim Literarum, quos patrocinio semper fovit, ac laudibus commulavit.

lum imminet, ne semel elusa, si se in abdita receperit, nulla amplius ratione possit evelli. Quod si contingat (utinam ne ratum omen sit) non orbem modò, sed etiam te ipsum ea virtute privaveris, qua potissimum ab omnibus quidem, sed supra omnes ab oculatissimo Principe Ludovico ad ultque delicias commendaris. Quare tibi non nostro magis, quàm tuo periculo entendum est, ut quam virtutem amasti semper, atque fovisti, eam apud homines atque in lacem quàm diutissime esse velis, quod hac maximè ratione præsteris, si ejus amatores, id quod semper antehac præstulisti, ab injuria fraudeque tueris. Vale.

Num. LX.

Ante reliqua Opuscula Maphæi Vegii.

Franchinus Gafurnus Jacobo Antiquario, viro omni virtute, & doctrina prædito, S.

MOVIT me præterea, Jacobe, hujus viri facunda eruditio, ut & quosdam libellos tum soluta oratione, tum versu ab eo ornate (a) compositos adjungerem, quos si eadem liberalitate (qua soles omnia) leges, miram in hoc & ingenii varietatem, & doctrinam non mediocrem fuisse cognosces. Delectabit te non vulgariter ejus *de felicitate*, & *miseria* Dialogus, eò magis quòd cum Luciani *Charonta* Græcum, proximo greffu imitari pluribus videatur; longè tamen, vestigia sicutum fatcatu oportebat. Quod credi facillimum *Athysasta*, qui sublequitur liber faciet, quem ex brevissimo Vergilii membro arreptum, & subtiliter excerptum, unum Opus quasi corpus suis membris distinctum conformavit, Latinis Poëtis sortè persuasurus, ita scribendi materiam ab Vergilio peti posse, quemadmodum ex Homero componendi cætera poemata Græcis legem susceptam manifestum est. Reliqua sunt nonnulla carmina ad Comitem *Antonium Pisanum* graviter conscripta, quæ item tibi, uti totius muneris appendicem, deberi exultimavimus. Vale.

Num. LXI.

Ante Dialogum de felicitate & miseria.

Ad Reverendissimum in Christo Patrem Dominum Gerardum Landrianum (b)
Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem Comensem,
Maphæus Vegius Landensis, Salutem.

MITTO tibi, Reverendissime Pater, dialogum editum à me nuper *de felicitate & miseria*, quem inscriptum nomini tuo leges, legens emendabis, emendatumque demum in lucem proferes, atque tua illustri auctoritate confirmabis; cùm enim & dicendo plurimum valeas, & judicio præterea, quod in te semper maximè feci, sis gravi & erudito, non dubito, quin tuam, quæcumque erit, de Libello nostro sententiam, cæteri etiam tanquam Oraculum quoddam secuturi sint. Vale.

Num. LXII.

Ante Tractatum de modo discernendi falsam Prophetiam à vero Propheta
inter reprobandum falsam prophetiam, atque visionem
Fratris Hieronymi.

Epistola ad Fratrem Hieronymum (c), in qua breviter enarratur, quid moverit
Auctorem præsentis Invektivæ; enarratur quoque modus, qui tenetur
in tractando, & quòd veritas occultari non possit,
ubi Spiritus est Christi.

MULTA sunt, mi Hieronyme, quæ Servum Dei propellant ad zelandum pro Domino; sed hoc magis inter cætera, cùm videlicet labefactari cernit sinceritatem Fidei Sacro-

(a) Contradicere sibi videtur hoc loci Gafurnus, dum in Maphæo Vegio facundum, & orationis dicendi genus commendat, postquam in prima gradatâ hujus Opusculi Epistola ad eundem Antiquarium, inepandem Latini Sermone in eo Vix adeo exaggetat, ut hac in hoc substatuente: *de hoc consiliale arbitrium, efforacemque servandum putaveris, ut Adversum si non propriis meritis, tui nominis profectus iustior.*

(b) Quantum splendoris attulerit Metropoli Mediolanensi Civis hic noster, pluribus obitu Legationibus, nomine Eugenii IV. Summi Pont., atque ab eodem sacra Furpuris donatus, colligi potest ex Olshoiz, Ughello, aliisque Urbis nostre Scriptis.

(c) Nihilum in hoc Opusculo cognomen hujus Fratris Hieronymi indicavit Samuel Calaneo; hanc tamen fuisse celeberrimum Hieronymum Stronachum, interpretatus sum in mea Hist. Liter. ad Annum MCCCXCVI., ubi de memorato Samuele facientes habui.

fancie, quod certe tunc fit, cum aut falsa doctrina vulgò, vel occultè seminatur, aut sub prætextu veræ doctrine aliquid erroris quoquomodo suggeritur. Cum igitur ex tuæ revelationis Libello perpendimus, Te, & si non manifesti erroris Interpretem, latentis tamen, & quasi è latere pullulantis Inventorem; non potui non excandescere, & in ira sanctæ-furore succendi. Lege, ac perlege totum duodecimum Librum Augustini super Genesim ad litteram, & diligenter attende, quia falsus es, & turpiter seductus à Sathana. Ibi enim (si usque adhuc Te lauit) unde doceris, & quomodo circumvenius sis, speculari poteris; etiam perperam (quod absit), ac de Industria, Prophetiam Te simulat; & unde possis erubescere, ac penitere, luculenter aspicias. Quoniam verò non omnes passim ad Augustinum mittendos rationabiliter iudicaverim, ideo aliis, & in summis apicibus Theologiæ non expertis, ad plana deduxi, quæ devia tuæ traditionis influunt, ne & ipsi tuam legentes falsam Prophetiam, & visiones fictas invaneant. Ad ipsos itaque ita sermo dirigitur, ut præcaueant, ut tamen & tecum agam, & ad Te sermo meus saepenumero dirigatur. Motus enim sum, (ut ante dixi) zelo Dei, timens, ne postquam vilescere experiri tua Prophetia (quod iure, meritoque continget) oritur suspicio in meum simplicium; potuisse etiam sic fallere, qui fallere nequiverant. In Ecclesia enim Dei semper est Spiritus Christi. Error ergo nullus seducit Ecclesiam Christi, cum Spiritum Christi falsi sit impossibile. Quotquot ergo receperunt in Canone, fallere nequiverunt, cum in ipsis loqueretur Spiritus Christi. Et quod iam se habere res, aperitissime constat, cum recipi non potuerint à Spiritu Christi, qui regit Ecclesiam, nisi hi, quos veritas sibi totaliter revocasset. Admoneo insuper & Te hoc unum, quod & si quando error aliquis vilescit invalescere in Ecclesia Dei, non patitur tamen Spiritus Christi rem diu tegi, & veritatem diutius enervari. Si enim tacerent, qui videntur in Ecclesia summi Viri, sed non tacet aliquando pauperculus, quem Spiritus Christi placuerit suscitare. Quod & de Daniele factum legimus, & nodum hoc etiam impletur in me nunc, qui tuis errans contradico, sed & in multis aliis, qui etiam parvi, & ineloquentes, sed non seducti sunt, qui vocibus, quibus possunt, atque sanctis affectibus contradicunt. Vale.

Num. LXIII.

Ante Formalistas Egregii Doctoris Magistri Stephani Bursiferi.

Fratri Samuelis Cassinensis Ordinis Minorum Proemium.

ATeretis Solibus, atque æstu omni prae corpore recandente (quod res ipsa ferebat) mense Julio, per cepulam omnem usque Suburbium ad pomeria Civitatis ad Hortulos inveniendorum tempore opportunorum gratia; cumque me convertissem ad id, quod Reverendissimi D. Hieronymi Landiani (a) Humiliorum Generalis iunctum dumvis videbatur, & concedamus huc, inquam Socio meo, ut si forte detur, vel compellere, quem cupio, tum deambulantes inter virides arbores, tum sedentes in umbra, diem prodicamus hunc penè totum, atque expendamus in laudem Domini Salvatoris, tractantes, quæ religiosa, honestaque sunt. Concedamus, inquit Socius. Porro ergo præsto jam factus, vidi vitam, solum deambulanti fecum, quem Lilurus: Salve, inquam, mi Domine Reverendissime. Salvum te, inquit, abscessisse gentes, mi Samuel. Quis boni portus? Quidve hinc quaeris? Magnarum inquam, cerum religio muer semper est avida: quia quò plus Deo proxima haurit plurima; cù gestis multis plura vel audire ab aliis, vel accipere; qui enim bonus in se est, in aliis quoque transfundere videtur quod ipse est, dum suspicatur in aliis, quod in se ipso esse cerò scit. Quapropter suspicatur tua Dominatio in me esse, quod in te est, boni aliquid, magnique de rebus arduis, quod tamen prope nihil est, nisi quod tuum est. Tibi ergo aliquid sedulo porto boni, quia te in me ad te ipsam devocho, oscento, reddo. Cùmque ista amice prosequeretur, & fidenter; absit fortè de ispirato Stephanus Theologus Ordinis ejusdem Domini, Præpositus Suburbii Comensis Putre Urbis Insulibellus. Atque heus, inquit ad Reverendissimum Dominum tuum: Si me tertium licuerit affore, quò imitare necro potiar in amenitate sermonis tui, viro digni, habeo gratiam. Ego verò, inquit, ac libens admitto, atque volo. Sed tu Samuel velis nunc; si quid tuum, vel quasi tuum boni quippiam habes in animo, illud diggeris, differas, afferas in medium. Quid, inquam, mi Domine, audire gliscis magis? Quod tibi videtur, inquit, levaturum animos nostros opportunius hoc in tempore calor accerrimi? Ego, inquam nunc, super discedens à Cellula mea, ut hac me recipere, offendi hunc libellum, quem involutum teo manibus. Is Formalistam Stephanum Bursifer secundum viam Scoti, titulo prænotatur. In eo multa sunt laude digna, quæ cum cognoverit quis, aut eliminatis penetraverit, interpretante aliquo, erit ad Theologos apices aspectandus expedito. Legam igitur illud, si placet, atque eo pacto, ut argumentationibus imperatorem accerrimè, quo magis veritas eluceat.

(a) De hoc insigni Viri Melitensi, nonnulla in mea Libr. Hist. ad Annum MCCCCLXXXIII. adnotavi.

ceat. Qui fieri, inquit, hoc tam brevi tempore poterit? Brevis, inquam, libellus est hic: trium chartularum volumine continetur. Quæ verò mea fuerint injecta lylio percuratore, tuus Antiquarius annotabit. Imò, inquit Stephanus, hoc meum volo sit officium, ejus etiam caput jam multifarius respiciat eani, possumque & ego Literarum aliquid sperare; non, execror tamen in me jugem, ac sedulum animum audiendi quicquam novi, licet ab impare, si doceat, quantominus, si doctus, accuratus, solers. Cùm tamen ista dico, occurrat illud Terentianum: Ab vereor coram in os te laudare, ne id assentanti magis assimes, qui quod habeam gratum facere. Tu assentari, inquam, nec vis, nec potes. Sed ex tua, intelligentia spectali meam, & tu me vis esse, quod es. Ago gratias, & habeo. Auscultate igitur queso, & quorsum hujus verba Doctores evadant, pervidete.

ANNO MCCCCXCVIII.

Num. LXIV.

Ante Questionem de Immortalitate Animæ.

*Fratri Samuelis Cassinensis Ordinis Minorum Observantis Regularis ad Illustrissimum,
& Excellentissimum Principem D. Dominum Ludovicum Sfortiam
Heccomitem, Ducem Mediolani.*

Divina Providentia, Illustrissime, atque Excellentissime Princeps, ab exordio, quo humanum genus à statu suæ rectæ conditionis excidisse cognoscitur, non adeò illud delituit omni bono naturæ subrigentis, & luminis naturalis inolit, ut ea nube ignorantia velaret, & pondere cecitatis obtueret, quibus nec memem exciteret ad gratiam, nec oculos intellectus aperiret ad Summa. Telle enim omni Schola Theologorum, nullo dissidente, & id fide firmius constans, cognovimus, nullum adeò vicis irriterit, nullam tie abesse à Dei gratia, quin (si modò velit) possit se ipsum ex se ipso ad Divinam gratiam propria arbitria libertate componere. Gratiam autem consequi, id Divini solum munus est: hanc solus Deus confert liberaliter: hanc solus conservat, & consummat, eadem propria arbitrii libertate comitante. Cùm itaque sic se res habeat, nisi esset nobis à principio nostræ conditionis, ac naturæ lapsæ, Animæ immortalitatis notio incita, atque firmata coherio, quis exciteretur vicia? quis virtutes eniteretur amplecti? quis Infidelium non esset excusabilis, si Divinum non imploraret auxilium ad veritatem, quæ de Cælo est, pro Animæ salute dignoscendam? Non capit enim ratio, quò fieri potest, mortalem se conspiciere Animam, & gloriæ semper cupidam, immortalem se utcumque egregiis factoribus exhibere. Relictus est itaque nobis hæ vernatis igneulas, hoc in tenebris opacæ noctis lumen irradians, quo prospiciamus nobis ipsis, & intelligamus, quò eundem nobis sit, & ne frigore iniquitatis astricti, crudeliores nobis ipsis intercamus: incalcemus non ad inanem, sed ad gloriæ sempiternam, & ad Divinitatis anhelamus insignia. Omnis præterea pene turba Philosopharum immortalitatem Animæ in suis doctrinis, atque positionibus aperitissimè tradiderunt. Multa verò fuerunt de hac ipsa re clarissimis eorum ingeniis manifestata, quæ passim non poterant vulgò differere, utpote quia pronum ad ima vulgus est, exterioribus occupatum, fluitans, & vagum; veritatem itaque, quam intelligere poterant ipsi soli, manifestius prospexerunt aliis, ad modum positivæ tractationis ingerentes. Factumque ideo est, ut eosdem cum populis ipsis eadem veritati tenacius inhaerentes, leges de moribus, de bene, beatèque vivendi disciplina condidisse conigerit. Postremò tandem inter hos Sapientes omnes exiit Eminentissimus vir ille Metaphysicus Avicenna, qui quanta diluciditate rationum, demonstratarum Animam rationalem conclusit immortalem, facili, qui ingenii est elevatoris, intelligit, si ejus Scripta parte quinta sexti *Naturalium* soleriter intenderit. Hanc, Illustrissime, & Excellentissime Infubrium Dux, accuratius imitati, hoc Opus aggredimur, ut Animam rationalem immortalem esse rationibus naturalibus demonstrantibus aperitissime concludamus. Nec obstat hoc Fidei nostræ regulis, quæ ita nos elevat ad ea, quæ supra nos sunt: ut tamen, (quemadmodum ante dixi) noverimus aliquid in nostra natura æternitatis esse derelictum, quod cognoscamus ex nobis. Quòd igitur ad tuam Excellentiam hoc Opus ego ipse dirigerem, hoc maxime fuit in causa, quòd tuæ Celsitudinis decus extat perspicax ingenio, & terrenæ possitatis culmen egregium: altero quidem tantæ rei veritatem certissimè judicans; altero ipsam veritatem auctoritate sustentans. Jam ergo rem ipsam aggredior, nullo terò se Romano utens eloquio; sed veritatem ipsam, quæ sola in hac parte delectamur, simpliciter, planoque sermone, uti concepit Animus, explanabo.

Num. LXV.

Ante Commentaria in octo Libros Physicorum.

Alma Universitati Parisiensi Frater Samuel Ordinis Minorum Salutem plurimam dicit, illius vestigiis humiliter inherendo.

Soleo non mirari modò, sed & admirari, Viri celeberrimi, vestrae almae Universitatis, cuius ego alumnus sum, altitudinem doctrinarum, & veritatis arcanum; nam si de subtilitate ingeniorum, si de rerum varietate, concordanti tamen veritate considerem, nil elevatius, nil multiplicius, vel demum veritati Evangelicæ vicinius intueor. Miror itaque, rem superexcellenter, æquantem scilicet Athenarum gymnasia, & Academicos Choros, quom de Secularibus literis agitur, subsequenterque Apostolicos apices, & quasi innovatæ Romæ subcella decorantem, quom de Sacrae Theologiæ divino splendore collustratur. Quid itaque super hisce omnibus etiam non admireor, ut investigandum mihi esse sentiam, quæ sit causa tantorum, taliumque donorum divinorum, quæ nonnisi tibi alma Parisiensis Universitas advencere. Profectò magni aliquid latentis aspectu, quod tamen penetrare non possum; Dominum scilicet Salvatorem nostrum, qui quondam in Oriente Salutem humani generis inchoaverat, nunc in Occiduo Mundi c'imate terminare voluisse. Ithac Petrum illum Lombardum eminentissimæ doctrinæ, atque viæ irreprehensibilis; Ugonem, atque Richardum de Sancto Victore eminentissimos Viros; Alexandrum Doctorem irrefragabilem; Thomam Aquinatem sanctum Virum atque doctissimum; Bonaventuram de Balcotegio, sanctum etiam Virum, & doctrinæ limpidissimæ; Joannem Scotum nullius subtilitatis expertem, quæ pertineat ad Theologicos apices, multoque alios, quos enumerare non sufficimus, benigna sua & pietate, & providentia destinavit: ii omnes luminaria Mundi, suas in te, alma Parisiensis Universitas, reliquias dimiserunt, atque signaverunt quod dictum est: Salutem humani generis in te, & per te esse consummandam. Ego itaque quondam virili jam ætate florens, & aliquid literarum nachas in Italia, permonis, tractulque etiam ad visenda altæ mœnia Civitatis literarum, ut conquisitis etiam utcumque aliquibus opibus ejus, liceret frui pacatissima animi quiete, & quietum, ut ita dixerim, beatitudine viæ, qua pervenitur ad consummatam beatitudinem patriæ celestis; assidui præsto sedulus, & si non multis annis, toto tamen tempore, quo valui, ex illis multiplicibus divitiis, atque ampla, magnificaque gloria fieri compos voto, & almae tuæ sapientiæ nobilitate incomparabili. Accipis igitur quod tuum est, & hæc mea Commentarioli, quæ in octo Libros Physicorum Aristotelis, ipse digessi, tuum munus esse cognosce: tua in me collata beneficia rependo; tibi ea dico, commendo, desino. Quicquid boni fuerit in eisdem, tuum est. Si quid errati, illud aut de meo est, aut de transcribentium incuria, vel imperitia. Quoniam igitur te unam post Sacrosanctam Romanam Ecclesiam & venerator, & observo, hæc omnia mea præfata Commentariola pedibus ipsius Sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ subsidio, atque tuis sanctis iudiciis ventilanda, corrigenda, atque etiam, ubi visum fuerit, exornanda summito. Vale decus Mundi.

Num. LXVI.

Ante Tractatum Francisci Petrarchæ de Vita Solitaria.

Divo Lodovico Mediolanensium Duci Invidiosissimo Franciscus Caimus humilis Servus.

Superiore Æstate, Optime Princeps, cum adversa valetudine menses duos laboravissim, successus causâ in amœnissimum meum Suburbanum, *Moyragum* quod vocant, ab Urbe ad sextum lapidem me recepi, ibique non obstreptantibus urbanis negotiis, omni semota cura, ut me firmarem, quod solum oblectaret, appetebam; non decrant enim in uberimo agro venationes, aucupia, & piscationes: modò prata virentia, modò vireta, nemoque lustrabam, ita ut brevî ita recreatus essem, ne me morbo laborasse, affirmare fas esset. Quadam autem die in domus angulo Libellum tuncis, blanisque consuetum inventi: in manibus accepti: dilabebantur profectò chartæ in frustra. In fronte lego: *De Vita Solitaria* titulum; comperio illico, Auctorem Operis esse Franciscum Petrarcham. In calce, *Acyms Caimus* proavi mei nomen erat inscriptum. Duplex me continuo tetigit cura, Poeta illius sacratissimi, quem ego veneranter suscipio, nomen, ac etiam proavi mei fama, quæ adhuc in hominum memoria vivit, & fulget. Librum lectione indefessa percurri: incolui,

quod tam diu incuria hominum delinisset, cum ceteris Petrarchæ Operibus sit præferendum. (a) Emendavi pro virili, quæ corrigenda erant, propriæque impensâ imprimebundum dedi, Auctoris, & Scriptoris amore devinctus. Sed ne devius Libellus ipse aberraret, sub tutela sacratissimi nominis tui editionem approperavi. Nulli potuit auspiciis dicari; tu enim censor maxime, Principumque Princeps, hoc tempore populos tuo exemplo ad religionem, melioresque mores, & vitam trahis, & invitas, alter velut Numa. Cum Libello pariter meum in se studium, & fidem, sincerique animi affectionem accipies. Vale.

Num. LXVII.

Ante Vitam Ælopi Latinam, & Italicam.

Proœmium.

BOnum nimirum aucupium, novæque merces, Vitam scilicet Ælopi, fabulatoris clarissimi, simul cum fabulis, præstanti quidem charactere summo studio, ac Romano sermone collatam, instructamque, vides quisquis es, felicissime Lector. Siquidem ex omnibus his, quæ sub dulciore vivendi norma ab opulento, & dicoro scripturarum munere, aliunde aucupatur, nihil æquè utile mortalium vix, nihil denique gerendis in rebus æquè appositum comperies, quàm quæ tropica figuratone ex ipsâ, quam *Ælopius* appellant, divina, celebræque præceptione, derivata profuunt. Ejusdem generis cum dictâ, quin & gesta Frigii Ælopi existant, dignum duximus ea, quæ hæcenus vetustate obliterata sunt, de novo in lucem referre. Quamquam verò tenui sermone, æque humili dicendi genere consent, multiplices tamen serie varietate irreprehensibilis vitæ imaginem gerunt. Isthinc præcipuè duo notanda sunt tempora. Primum, quo constanti admodum, fortique animo servitius habenas pertulit. Alterum verò, quo scientia, ac virtute propria libertatem adeptus, Regibus admirandum se præbuit. In utroque quædam geruntur, quæ fabularum habent effigiem. Quædam verò præstanti oratione, gravi sententia, discipule aureis incedunt. Quanta postremò vi utriusque auctoritas & languentes, & laboriosis titillet aures, ipse, qui legis, facillè rimabere. (b)

Num. LXVIII.

Ante Quadragesimale Bartholomæi de Pisis. (c)

Magister Joannes Mappellus Mediolanensis, Reverendo Patri, Fratri Juliano Magleri, Sacra Theologiae Professori celeberrimo S.

Marcus Varro, homo omnium facillè acutissimus, & sine controversia undecumque Vir doctissimus, in Libris Antiquitatum, tria genera Theologiæ esse scribit, Reverende Pater Juliane, Concionatorum facillè omnium decus, Mythicon scilicet, Physicon, & Politicon; hoc est, fabulosum, naturale, & civile. Deoque fabulosos ad Theatra, naturales ad Mundum, civiles ad Urbem accommodatos asserit. Multa præterea de Dîs vanis, & fallacibus blæterat, quæ, veluti ludibria, & naturæ monstra, Augustinus, Eusebius, Tertullianus, & Lactantius, nunc risu, nunc sæpico felle agitant, vellicant, insectantur. Hæc dum lego, quædam quædam deliramenta, & nutricularum fabellas audire videor, omnemque Phœnicum, Ægyptiorum, Atlantiorum, Græcorum, Phrygum, aliarumque Nationum, Theologiam, præ nostrâ, fœcci facio, secreta mysteria, & culatos cultus irridico; admirorque Majestatem Dei singularis, quæ continet, & regit omnia, in tantam venisse oblivionem, ut quæ sola coli debeat, sola possimum à profanis negligatur. Soli Flamines claustris inclusi, & monasticam degentes (i. ducentes) vitam, hanc unâ concelebrant, diffemnant,

(a) Si idem nobilissimo huic Givî nostro professori, egregium hoc Francisci Petrarchæ Opus primum lucem suam Mediolano debet. Attamen, cum noverim, apud Clarissimum Joannem Sironium, Amicum meum, esse exemplar Opusculi tum ejusdem Petrarchæ, editionis Basilicensis, perinde à Magistro Joanne de Amstelredamiensi scriptoris in quibus partem assensum forte supra vulgatum postremitatem, cuius etiam nomen Michael Maitland ad titulum incrementum, ibique inter legatos Liber duo de Vita Solitaria, biennio ante in publicum prodierit, atque idem Ceym nostri dignitatem hinc laude transfusit. Itaque ostendendum est, aut impressionem hujus Codicis curatum fuisse ante Basilicensem, ac deinde typis commissam hoc anno cum eadem ad Ludovicum Episcopum, sicut nos erat promissus Typographus, cum reciderent Opera, prelo jam data, aut impressionem fuisse à postulo hoc Viro, quæ ante præterit Typographum Basilicensem.

(b) Cum scripta recula fuerit Vita Ælopi, seculo XV., Mediolanensis hæc editio, præter Latinum textum, Italicum quoque refert, latinitatè figurâque locutâ, varias ejusdem vicissitudines exprimens. Quæ sunt traditiones hujus curæ susceperit, Codex noster non indicat.

(c) Cum eodem ferme tempore florentia duo insignes doctrinâ Viri, qui communem Favianam, & nomen fontis fuerant, quæque Deo dicti in Religiosis Ordinibus, idem Lucubratorum suorum argumentum susceperant, allucinati sunt quibusdam scriptoribus, utriusque in eam miscentes. Eos tamen diligenter, cum religiosis profissa, quam amplecti sunt, non Opera ipsa, quæ in lucem edidit; alter enim Ordini Prædicatorum nomen dederat, alibi Sancti Favianis Institutum præbuerat. Hic postremus Quadragesimalis Concione elaboravit, quæ hoc anno Mappellus typis excudit. Vide quæ de nra Regum in meâ Bibl. Libr. ad hunc annum.

nant, amplectuntur, & fovent; propterea quod noverunt hanc unam esse ad celestem patriam viam. Quid enim Theologi utilius? quid ad beatitudinem, summamque felicitatem comparandam efficacius? quid dulcius? quid jucundius? Hæc Hieronymum illustravit, Augustinum illuminavit, Ambrosium in Ariannam hæresim insuperabilem reddidit, Scotum tenebrosam subtili cognomine honestavit; Hæc una Deum cognoscere, ut parentem; meture, ut dominum; diligere, ut patrem, docet; hæreticas opiniones ex hominum mentibus discuit. Hujus flagrantis amore, cum te accensum, inflammaturumque, Pater Juliane, noverim, Bartholomæi Pisani venerandi Theologi, qui anno centesimo nunc peracto claruit, Volumen de *Contemptu Mundi* Calceographis tradidi. Multa profectò Theologica monumenta reliquit; Sanctorum laudes; Conscientiæ casus; Christi, & Francisci parallelum, seu vite congruentiam; In Magistrum Sententiarum Commentarios; Mariæ, Opus Mariæ Virginis laudes complectens. In Libris de Contemptu Mundi, de triplici Mundo, videlicet sensibili, microcosmo, & archetypo discessit, qui dum Bibliothecam B. Francisci evolverem, in minimas pervenerunt, & cui dicarem, te digniorem hoc munere censui; quis enim te concionante doctior? quis acutior, subdellorque? quis copiosior? quis eloquensior? Multa in te sic eminent, & elucet, ut duceas, adverteas, & officias, dispositas subtiliter, graviter, ornatè, atque vim Demosthenis, Platonis copiam, Isocratis jocunditatem, effingas. Sermo copiosus & varius, dulcis imprimis, & qui repugnantes quoque inducat, & impellat. Occurrant verba exquisita, & exulta: Oratio tua magnifica, & excessiva, &, ut ait Aristophanes de Pericle, fulgurat; & quod mirum est, in vestro corpulento tonat. Quam peritus & publici, & privati Juris es? Quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenes? quanta concionibus tuis fides? proceris aptè, narras aptè, pugnas acriter, colligis fortiter, oras excelè. Incredibilis tibi omnium rerum thesaurus, Memoria; suavis promissiōis; nec verbo quidem tanta dicendi volubilitate laboris. Tantus tibi denique lepos, ut libris persuadendi, Dea, quam Græci *Pythia* vocant, infudisse videatur. Vite sanctitatem, & probitatem omnes admirantur; Paupertas in te, quàm in Aristide, julior; benignior, quàm in Phocione; magis strenua, quàm in Epaminonda; sapientior, quàm in Socrate; dilectior, quàm in Homero; unde fit, ut concionantem summa admiratione Mediolanensem, quibus Quadragesimalem Annum tertium concionibus peregeri (*perge*) tibi, orans Ordo te audiat, te suspiciat, summo studio te prosequatur. Plura de te dicam, nisi modum Epistolæ nostræ imponendum ratio polceret. Libros igitur de *Mundi Contemptu* tibi, Pater, dicavi, cetera volumina impressurus. Hos in concionibus disceminahis, probabitque; Alios enim, si tu album calculum adjeceris, probaturos confido. Vale. Concionatorum decus, & Deum, ut facis, ama.

ANNO MCCCCXCIX.

Num. LXIX.

Ante Lexicon Sive.

Clarissimo Viro D. Alberto Pio, Joannes Maria Casanovæ S. D. (a)

IN omni re gestis potissimum consistere solet, quid, per quos, & quàm bene transacta sit; nam si horum unus abest, nulla Opæ nec auctoritas, nec pulchritudo relinquitur. Quis enim post hanc divinam imprimendi artem, Librum aliquem suis undique numeris absolutum publicavit? nisi characteribus decoris insignitum? Emendatore optimo illustratum? utilitate publica necessarium? Ego autem non negaverim, jam plurima utriusque Lingue volumina per Eruditos in lucem venisse, quæ splendoris multum, & utilitatis secum attulerit; sed qui eam, quam Svidus Græcus, abolutionem sit consequutus, nullum facillè contenderim; nam ut quædam de eo breviter perstringam, si ordinem attenderis, nihil facilius; si rem, nihil melius; si copiam, nihil krullius; locis enim suis necessaria completitur, quæcumque sive ab Orbe condito supra Annos 5780. memoranda, Hebræas, Græcas, Latinas, omniumque historiarum compendiosè tangens; Philosophorum Sectas, & dicta, Poetarum fabulas mirabili temperamento narrans; somniorum involucria, latebras, innumera penè proverbialia, acri intentione dissolvens; Opus profectò necessarium tam Latine, quàm Græcè scire volentibus. Nam quid istum multiplicem verborum multorum solutionem dimiser? cum satis constet, ex probatissimis diversarum rerum Auctoribus excerptisse dissu-

sam

(a) Quædam Præfati Melchioristi non sunt Ju. Maria Casanovæ, Norzæle scripta, hæc enim in hac Metropoli rudimentis omnia Latine, Græcèque eloquentur sub doctis præclarissimis Institutibus, Georgio Merula, & Domitio Chiodensis. Epistolæ Opæ typis vulgata recedunt in suo Museo Norzænsi Lætanus Augustinus Costa, sed nihil alio addito epistolæ Vni. elegit, quàm quod jam conscripserat Paulus Jovius, peculiari cum Casanovæ institutione recte comparat. De hoc Melchioristi editore Græci Latini Sive, quæ summam Typis nobis glærum comparavit, in mea Lat. Hæc ad hunc annum diffusa, non solum ac de Chiodensis, qui usque ad extremam structuram apud nos degens, Studia Melchiorista egregie promovet.

sam *istamque*, & eam tam facili dicendi genere complexum, ut quisvis mediocriter Græcis eruditus, per hunc fumina brevi consequi possit; cum aliis nobis ad hanc Linguam perdiscendam, longâ vigiliâ, continuo admonitore, & Magistro opus esset. Laibat tamen, in tenebris, paucorum factus tam pretiosus Auctor, & ab omnibus in dies desiderabatur; nullus opem ferebat, nec poterat. Tandem ad hanc provinciam reservatus vir Attice-sacundie princeps *Demetrius Chalcondyles*, Præceptor nollet, non, ut ceteri, Græcorum studiosis tantam felicitatem invidit; sed ducent se constituens, egregios viros artis, & industrios artifices *Joannem Ryselam*, & *Benedictum Mangium Carpenses* accerivit, per quos typis in melius reformatis, additis etiam plerisque & magnæ, & admirandæ grætiæ, quippe, qui in eo genere præstantissimi sint, & præter conditionem, & ætatem suam, pluribus multoties collatis exemplaribus emendandum, immo excodendum, & renovandum Svidan aggreditur, tanto studio, & diligentia usus, ut obscura detexerit, inversa correxerit, manca supplerit; & ut demum quod sentio dicam, in illo expolendo Auctorem ipsum tupe-raverit. Debes itaque plurimum illis, Alberte vir clarissime, nam post Græca tot tibi dicta volumina, quibus enixè oblectaris, nullum, neque majus, neque utilius dici potuit, cum sit toties Græciæ *vix æqualis*, ad quod necesse sit singulis horis, ut ad tuam liberalita-tem, doctrinamque, Græcarum Literarum studiosis recurrere, confugere, & propter sum- mas virtutes probe cognitum admirari. Debet & doctorem juvenum studiosa cohors, ad quos tam ditissimum, tam utile, positumque volumen devenit. Quare si ulla abique con- tatione Librum hunc emerit, hi fortasse vicem rependere non potabunt: at illi sic cumu- latam sibi reitui centebunt.

Num. LXX.

Ante Opera M. Tullii Ciceronis.

*Illustri, & Excells Principi Joanni Jacobo Trivulzio, Regio Locumtenui
in Infobris Universali,
Alexander Minutianus (a) Salutem, & felicitatem.*

Agitur jam quartus annus, Illustris, & Excells Princeps, ex quo Livium, quantum, sis diebus licuit exemplaribus, & iis quidem non admodum fidelibus, recognovi- mus; miserati maxime bonarum Literarum calamitatem, quam librariorum negligentia in- rem literarum invexerat. Eos nostros labores Bartholomæo Chæco, Viri professè incom- parabilis integritatis, & de Literis in hac inclyta Civitate benemerito, dedicavimus. Quæ quidem res, cum satis honestè mihi successisset, & hominibus studiosis haud ingrata fuisset, ad majora animum intendens, corpi mecum cogitare, an aliquid opis Ciceroni asserre, possem, cuius Opera magna ex parte mutilata, depravata, atque præpollera legerentur. Quare, ex diversis Bibliothecis, compluribus acquisitis Ciceronis operibus, quæ (fortasse et) in nostram hanc editionem consulerem (*constati, quæ*) etiam ex unico exemplari Linciano (ut arbitror), & carisè descripta videbantur, ab illo tamen, temporum culpa, ita degenera- runt, ut ab ipso Cicerone, si revivisceret, vix sua agnoscerentur. Propter quod jam mei consilii premittre incipiebat. Desperabam enim eam, quam voluissim opem, divinis Tullii monumentis me asserre posse. Verùm, quia Opificum incuria in pejus quotidie ruerent, & iis, quæ in manibus haberentur, deteriora fierent, volui in proposito perseverare, sal- tem, ut alius multiplicioris lectionis, & in habendis fidelioribus exemplaribus longè me- felicior, exemplo nostro invitatus, aliquid majoris opis lapsis jam Ciceronis rebus asserre, fludeat; cum interea ea me conscientia consolari possit, quæ divinis his operibus sic in unum reductis, uti majestatem attolimus, ita multis mendis repurgavimus. Id quod hujus nostræ industrie candidos æstimator facile judicabit. Hanc nostram operam cum alicuius magni Viri prædicio communire vellem, qui & magnitudine rerum gestarum auctoritate polleret, & bonarum literarum studiis delectatus, hos nostros labores, qualescumque essent, non, aspernatus fuisset, ut mihi solus occurrebas, cui nostram hanc industriam commendare, quæ, uti rerum gestarum fulgore inter illustrissimos quoque Principes micantem specta- scimus, ita vel inter maximas belli occupationes literarum studia adeo semper concelebras- scimus, ut huic tantum negotio intentus videaris. Tibi igitur, Illustris, & Excells Prin- ceps, has nostras operas dedicamus, quæ tanti Viri patrocinio deficiente in publicum prodire non formidant. In qua quidem re, nostri ordinis hominum consuetudinem ideo non sum imitatus, qui non tantum mihi attribuo, ut innumerabilibus tuis virtutibus recensendis, ne- dum

(a) Perdiscendam, atque ingenti numerum dispendio excludendam provinciam, quam ægritudine et Alexander Minutianus, edendi nempe, quæque comprehendi volumus, Opera omnia M. T. Ciceronis, digni, ut arbitror, ludibria profectus sum in Hist. mea Liter. ad munus præcedentem; ubi etiam consuevit meum stultici, cur in Atropibus exemplaribus hujus Mediolanensis Editionis, Nomenclaturæ hæc Epistola inseratur; in his verbis deservimus, sub- stantiam suam & non pagella.

dum laudandis me parem sentiam, quando ab ineunte ætate ea semper meditatæ fueris, quorum singulis, cum laude explicandis, Summi Oratoris debeatur oratio. Nam, ut tacem præclaræ tuæ domesticæ factæ, quibus ad crescentem tuam indeolam universæ Civitatis oratione, fluctuantem Ecclesiæ naviculam, & imminuentem à Turcis procellam formidantem, propter intempellivam Auximatum rebellionem, secundo marum ætium spiritu tranquillum portum recepisti. Reges postea Neapolitani te certissimum suarum rerum præsidium sensit, si à tuis omnino consiliis non aberrassent. Tum Carolus Francorum Rex, cum in patriam redire vellet, càmque omnes ferè Europæ Potentatus, quibus formidololum erat, ad ingentes Galliz operes opulentissimi quoque Neapolitani Regni factam esse accessione, adversus se conjurassent, tuo fidissimo, fortissimoque ductu per medios hostes incolatus evasit. Cum ergo tuæ gesta tam fortia, tamque fortunata existant, ut maximi enjucque Oratoris orationem excellant, nonne ab omnibus temerarius judicaret, si, in tantæ ingenii mediocritate, ea laudare conatus, deferere magis, quàm amplificare vellem? Non ergo hac Epistola, Facelle Princeps, tui laudandi occasionem quævisimus (ad quod tamen ingenium nostrum exercere non cessabo, ut intelligas, me omnes illius vires divinis tuis laudibus consecrare). Verùm, ut hi nostri labores, tui nominis auctoritate communiti, in manus doctorum virorum perveniant, Ciceroque tantum tibi debeat, quantum gloriosa hæc Patria, quæ in tantis tumultibus, omnibus deliruta præsidis, tibi fortunæ suæ omnes concedidit, Te salutis propriæ patronum elegit, Te apud Ludovicum Francorum Regem Christianissimum, & Ducent nostrum clementissimum, deprecatorem comparavit, apud quem quantum gratiam eximie tuæ virtutes, & spectata fides concitassent, vel ex hoc facile intelligebat, qui in summa fortium Ductorum copia, tibi Exercitus suos commisit, tibi omnia cum belli, tum pacis munera commendavit. Vale Patriæ decus, & præsidium.

Mediolani à Salutifero Virginis partu MCCCCXCIX. Mibus Octobris.

A N N O M D.

Num. LXXI.

Ante Commentarios in Claudianum de raptu Proserpinæ.

A. Janus Parrhasius (a) C. Catelliano Cottæ Mediolanensi Patrio, S.

Vide quanta vis in bonis artibus sit, Catelliane; quem multos omnis ordinis, ætatisque Discipulos habeam, morum gratia carissimos, nollet in te tamen amor præcipuus est, & singularis, non adeo sanè, quod tuis facultatibus æquè utar, ac melis, quàm quod admodum prætextatus, tanta bonæ frugis argumenta quotidie præbes, ut quæ indeoles in aliis appellatur, maturæ in te virtutis speciem præferat: eoque mihi grata tua fuerunt officia, quod abs te ita illustro proficiscerentur; alioqui venus apud Græcos adagium non excederat: *οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν*, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus. Refert, mihi crede, refert, & quidem maximè, quàm quis originem generis fortitur; nam ut animi plerumque labes, sic & honestamenta morum, cum vita simul emanant in posteriores. An si quis non rudis, aut iniquus omnino Iudex, L. Cottam avum tuum norit, qualem se in omni vitæ colore domi, forisque præstiterit, quibus honoribus in sua Republica functus sit, quæ pietate Deus colat, quæ prius patientia Clarissimi Viri Catelliani parentis tui, mox Alberti nepotis tui, fratris tui, immaturo obitus tulerit, & nunc adversam valetudinem ferat, ut dolori resistit, ut erumpentes geminus premit, ut incredibiles cruciatus, immotus, taciturnusque transmittit: C. illum Cottam, Virum triumphalem, Pontificem maximum, vestræ Domus auctorem, se videre non puer? Neque minores eloquentis fructus in patre tuo Catelliano Civitas hæc amisit, quàm libertatis in vestris olim gentilibus seniore Catelliano, Alberto, Innocentioque, quibus pro communibus Patriæ fortunis oppedita mors, diuturniorem apud hominum memoriam vitam peperit. Quàm peritus privæ Juris, & publici pater tuus? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenebat? Nihil erat, quod quis vellet discere, quod ipse docere non posset. Æqui, iustique fervantissimum, adversus duas capitales hominum peccatas, avaritiam, & ambitionem, invictum animum gestit. Per eadem vigilia Albertum germanum tuum pleno gradu incendemem, è medio rerum cursu mors importuna furripuit. Sed nihil jam queror, modò te nobis, & alterum fratrem Hieronymum, rebus gerendis, ac bellica virtute juvenem, quæ parte voluit eminentissimum, non invidet; qui multorum desideria satis estis explere. Quid enim laudis, gloriæ, splendoris, in majoribus vestris unquam fuit, (quorum perpaucos similes

(a) Quæ ad Janum Parrhasium Humaniorum Literarum olim Instructorem in hac nostra Urbe pertinent, abundè enarrant in mea Vita. Literarum ad ætatem M.D., & sequentium pluribus etiam ibidem agitur de C. Catelliano Cottæ, Patrio tuo Mediolanensi, Librariano Artium agrorum cultore, editore Libris apud poteros glorio.

miles & haec urbs, & olim Roma tulit) in quo vel praesenti fide, vel certissima spe non respondeatis? Omitto corporis dignitatem, quam licet omnes in vobis pene divinam suspiciant; ipsi tamen (quia morbo vel tempore deflorescit, nec nostra, nec animi est), inter vera bona non ducitis, ac ot oblatam non spernitis, ita profecto non admittunt. Sanctissimi verò mores, ingenium, memoria, studium, dicendi copia, quem non excitarent ad vos amandum? Verius, & Epistolae, quas tu (cujus hoc proprium munus est) cotidie, meditaris, fidem nostri sermonis absolvunt: in quibus opulentiam Ciceronis, florentie Plinii parsimonia temperas, ut in carminibus elegantia Tibulli, Martialis argutiam, ut ab illo Cotta tuo, cujus nomen sopprimere pisculum *Naso* duxit, abfuturus non videare. Venerer adulationis suspicionem, nisi tale jam specimen de te dedisses, ut potius multoque magis verendum mihi sit, ne iis, qui familiaris te norunt, malignus, aut infans appaream. Sed obsequendum tibi fuit, qui rectè facti conscientiam satis esse contendis. At illud non prohibebis, quin ego tibi pro tantis erga nos meritis aliquid gratiae referam, *ut dicam* (ut ajunt) *omnes*, scio te gemmas, & auri munera non expectare, quod in amplissimis opibus tua fortuna non expetit, & recula nostrae minimè patimur. Accipe nunc igitur *enarrationes in Claudiani raptum Proserpine*, quas tuo nomine suscepas (ut scis) anno maturius absolvimus: tibi que dicamus, pietatis erga praeceptorem tuæ, benivolentiae erga te meae perpetuum testimonium; quas si per otium lectularis, invenies in iis permulta nostris ignota, & quaeque tibi eruditionem, voluptatemque afferant haud mediocrem, nec obscurè percipies, me tibi ut viva voce, sic etiam scriptis prodesse voluisse. Bene vale, & Janum munus ama.

Mediolani, VII. Calendae Januarias, MD.

Num. LXXII.

Ante Commentarios in Claudianum, rerum impressos.

ad amplissimum Virum Japhredum Carolum, humani Divinique Juris Consultissimum, Delphinatus Praesidem, Sanctissimique Senatus Insulorum Principem Janus Parbofius Neapolitanus, S.

Succensibam, fateor, olim tacitus hominum nostri temporis audaciae, pene praecipiti, qui scabras adhuc, informisque suas expositiones, ut excipiuntur ab auditoribus, in vulgus edant; unde plerumque fit, ut quae legenda velut ab se probata dederant, iterum sub incudem revocare, quodque miserius est, errata sateri sua cogantur. Ecce nunc usu doctus, palinodiam recanto, rursusque absolvo, quos accusabam, nec aliud facturos autumo, qui-cumque hac aetate profundi subibunt aleam. Non est (ne nobis blandiamur) hodie non est, Horatio bene momenti parere, scriptaque vel in paucos menses, nedum (quod illi placet) in annos novem comprimere, nisi laboris sui fructu fraudari quis velit. Adjunt enim ignavissimi quidam Fuci, qui favis, alienisque mellificationibus insistantur; & quae multo, longoque studio comperta sunt ab aliis, impudentissimè pro suis ostentant, ut ille vix satis kloneus Impressor, qui castigationes in Livium meas ex magna parte subripere, tibi-que nuncupatim dicere non erubuit, in quo non minus exilimationi tuae, quam mihi fecit injuriam, quasi verò divinus tuus animus interceptis gaudeat rebus, & in hoc etiam Superos non imitetur, quibus (ut Porphyrius auctor est) furta non liant. Ego, Vir integerime, triennio jam Livii bellum Macedonicum frequenti professus auditorio, singulis lectionibus emendavi, quod ante nos (absit verbo invidia) nemo tentavit; ostendique certissimis argumentis, ab eo, quam dixi, Decada depravatam locis amplius mille. Veritas itaque, ne sua laniena per nos in lucem prodederetur, editione praeveneri festinavit, eamque rem dissimulante me latum speravit, si sub umbra tui nominis emitteretur; ac si non eadem gratiora tibi futura sint à proprio, iustoque domino, quam ab invereccundo plagario; quam praetium nunquam ille potuerit asserere correctionis alienae rationem, quod nos inter legendum fecimus, proximamque futuram faciemus, quae propediem sub tuis auspiciis exhibit in publicum, sex in toto Livio vulnerum sceleratissimis à me curatis, aut silentio cunctis. Interca, Claudianum meum leges, tibi fatis debui; quippe qui tunc illustrari coactus est, quem sacrosanctus, potentissimisque Rex in hac ulteriore Gallia te praefecit Insulæ, Virum quereus credi adversus pecuniam animi, liberi adversus offensas, constantis adversus invidiam; quo tempore Provincia non minus exitialibus, quam pudendis aliorum rapinis, exhausta, suae Majestatis opem implorabat. Et nunc iterum te Sanctissimi Senatus principem, retractatus à nobis idem Poeta, velut anguis deposita cum senectute pelle, renascitur, & juvenescit unà cum seculo, quod amplissimus pater Stephanus Poncherius, Laetiae Parisiorum Pontifex, aureum nobis fecit, & ipse traditum per manus ita conservas, ut ejus, cui successisti, desiderium ferant omnes, id, quod arduum, factusque multis incredibile videbatur: & rectè. Non enim temerè cuivis alteri contigisset hoc idem, praeterquam tibi, qui singulæ vixæ semitam teris; & quas ille tibi, perpetuus tibi comes adjunxisti, Justitiam,

fene jam contempnerat, simul quodd occupatus in scribenda Historia, quod quidem est summi laboris opus, alias jam curas omnes deposuerat. Sed quando in eorum Vitorum, quibus gloriosissima tua Gens *Georgium* debet, mentionem incidimas, dolendum mihi profectò esset cum universa Literarum studiosorum cohorte, quod non eandem apud Christianissimum Regem, & Doctem nostrum invictissimum, auctoritatem habeant, nisi *Jaspedus Caroli*, cujus egregias virtutes, & singulares laudes tractare reformido, Literarum omnium esset confugium, & receptaculum; qui sua erga illos liberalitate, studiosique, fugientes penè Literas, & in squalorem, & obsolescas jam sordes redactas, è situ in lucem, & è sordibus in nitorem revocavit. Adhò nihil comitatis, nihil humanitatis, aque munificentie prætermittit, ut Literæ, quas omnium virorum stabilissima sentit esse fundamenta, in suum locum repositæ, suam pristinam retineant dignitatem. De cujus quidem Viri laude, ut longè plura dicantur, alium prospexi locum, ubi ingenio nostri vires exerceam. Nunc ad *Mordum* regressus, ausim constantissimè affirmare, illius doctrinæ famam in certissimum, discrimen adductam fuisse, nisi eam his commentariis asseruisset. Nam in juvenalem enarrationes, & alia præterea pauca, quæ in Domitium, & Gaium elucubravit, ex eo sunt Scriptorum genere, ut vel in maxima diligentia, & in nulla Lectoris offensa, etiam gratiam apud grammaticarum vulgus conciliant, apud tamen doctos viros non multum, vel potius nihil laudis promerentur, cum vel integras Scriptorum pagellas in hujusmodi hominibus, schedis relegant, vel alienos labores, & plerumque suos, quibus assidue insudant, agnoscant. Qui si à propriis asserantur Auctoribus, ut spoliata moveant Cornicula risum. Quod si aliquando vili fuerint dormitare? Omnis profectò vigilantie suæ in bene dictis fructus emittunt; adhò scèrè omnibus est insaum, ut alienos errores perspicaciùs pervideant, quàm bene facta noverint, & admirentur. Ut tibi igitur satisfacere, Oratio suavisime, cui imprimis gratificari cupio, & Præceptoris optimi famæ consulere, quam convelli, fugillarique nollem, ipsius Commentarios tandem emitimus, de quibus aut in Auctorem me saluti amor, aut verè affirmare possum, nullum esse hæc tempestate virum, cujus judicium nulla sit livoris tale sussusum, qui literario monumento suam extendi famam desideret, ut non, mallet hos evigilasse Commentarios, quàm spaciola eorum volumina, in quibus nulla re tantum sibi placere visi sunt, quàm quod millesima pagina suæ confurrexerint historie. h. enim cum accertim esset judicii, & sciret quanti operis esset res gestas literarum monumentis commendare, non solum diligentiam probavit, dum veteres perpensis Annale, ne quid non verè dicat, id, quod fuit admodum difficile, quando de originibus hujus magnificæ Urbis, deque gentis sue antiquitatibus, quas hæc librorum Decade est excecitus, pleraque fabulosa circumferebantur; sed varietate rerum peritissimè distinxit, & verborum dlecta, atque, proprietate perpolivit, de cujus toto orationis genere, si, quod sentio, paucis aperire voluero, ipsius scèrè verbis utar: quàm cum ad judicium sui statum nonnullorum nostri temporis scripta appenderet, dicere solebat: eos quàm simillimos videri fluvii, qui leni, & æquali aquarum agmine profluentes, nullis raperentur vorticibus, non sine grata voluptate in magnis spectantur aquis: similiter illas hæc ego scripta vorticeo comparaverim flumini, ubi tamen nullum timeatur peticulum: adhò nulla est clausula, quæ novitate, & figura dictionis, aut elaborata elocutione Lectorem non remoretur. Sed hoc candidi Lectoris iudicio relinquimus, quem non dubitamus, ubi Opus diligenter perlegerit, longè melius quàm ego ipse sentiam, de eo iudicaturum. Quod quid meum apud præsidio communiendum, cui existimarem, cujus auctoritate, & tutela rabidos invidorum latratus non timeret: ex nulla alia Familia comparandum videbatur, quàm cujus heroica gesta, & admirandas origines dum magnificat, atque recenset, è tenebris ostendit. Et quamquam multi illustres viri in ea resurgant, quibus singularium virorum splendore divinos tuos resercentibus progenitores, maximarum rerum patrocinium committi posset, æquo tamen animo patiantur, te sibi adolescentulum in hac nostra electione fuisse præpositum. Atque id non solum, quod *Francisco illo Bernardino* sis progenitus, qui per Sacramoros Patrem, & Proavum Regio solas litemate censuebat, cujus fulgori etiam nobilissimi gentilis tui tanquam minor aether citra livorem concedebant, & quem iustitiæ, ac æquitas tenacissimum satellitem tota hæc nostra Gallia suspiciebat, ut olim Græcia Aristidem est admirata: sed quod Orthoni illi es cognominis, qui præsentis animi vigore Vicecomitum Familiam illustravit, solidumque, imperium per duo scèrè secula Mediolani stabilivit, quod aliquando interceptum, ex eodem deductus sanguine Ludovicus Francorum Rex inelytissimus, quo post saniegrarum illum, Carolum, nemo hæctenus Gallicum nomen magis nobilitavit, imperique fines propagavit, in pristinum jus assertus reposuit, & collocavit. Accedit præterea indoles, quam talem omnibus dedisti, dum literis sub *Jobo* viro optimo, & bene literato intra domesticos parietes, ac nobis in publico gymnasio operam navas, tam diligentem quàm assiduam, nunc maxime in militaribus exercitiamentis, ut à magnanimo illo Heroè, cujus nomen refers, te, degeneraturum nemo jam dubitet, sive domi Senator sententiam dixeris, sive foris armat, tractaveris. Hos ergo Commentarios, qui nomini tuo dedicati in vulgus exire, & per Doctorum, fortiumque virorum ora volitare non formidant, dum avidius leges: & tuorum.

Illustrum progenitorum facta recognosces, constantem illam opinionem, quam tui apud Clives conceitasti, te ita confirmaturum speramus, ut virtutum tuarum iubar, majorum fulgore nihilo hebetius fore persuasum habeamus; imò ad illorum exemplar te composurum, adeo ut vivae tuorum imagines ad iustitiam, atque constantiam te validius excitent, quam Torquatum illum, qui Majorum suorum præclara factiora in cerco gentilitatis stemmate, quod in atriis summâ curâ expreßum collocaverat, quotidie perlegebat, excitarent.

Vale, & Alexandri tui memor vive. (a)

Num. LXXIV.

Post Epistolam præcedentem hæc sequitur.

Ad inchoatum Principem Ludovicum Mariam Sfortiam Vicecomitem in Libros Antiquitatis Vicecomitum, Georgii Mersæ Alexandrini Præfatio.

Quantum jacturæ ignorantia Historiarum Italici attulerit, Ludovici Princeps, & in quàm pudendus, & perniciosus erroris illos conjecerint, qui de maximis belli, & pacis negotiis sine cognitione veteris memorie aut disseruere, aut aliquid literis mandare, voluerunt, etsi aliis deprehendebam, necne certius cognovi, dum tuo jussu recentiora, notiorum urbium monumenta, & publica acta, tum quæ privati homines, velut in Annalium formam scripta reliquerant, exploro. Nam quòd jejune, ineptè, sine ulla elegantia, aut splendore orationis pleræque omnia enarrant, hoc temporis, quo Latine literæ, & Romanæ artes pessum ierant; quòd autem magna in parte vani, & mendaces, & sibi non-convenientia scribam, negligentia, & temeritatè adscribendum arbitror. Si enim in his tradendis, quæ vel ipsi viderunt, vel de parentibus accepere, non incuriosi veritatis indaganda fuissent, non adeo stultè (ne dicam laudè) ea scripserint, quæ dum leguntur, quis vel parum in literis, & cognitione rerum versatus, risum, & hominibus continere potest? Quid eùm ab sua, & patrum ætate paulò remotiora repetere conantur, fabulas protectò pueris narrare eos dixeris, & his planè simillima, quæ circulatorum collatitiæ stips gratià ad oblectandas imperiti vulgi aures passim iterando decantant? Sed utinam iura huiusmodi somnia, & commentitias narrationes omnis jactura stetit, & nisi si qui publica negotia administrant, quique non parum studii disciplinæ imperitii sunt, dum Historias negunt, & liberali homine indignum putant, veterem memoriam rimari; hi suis verbosis, & absurdis commentationibus Barbarorum imperio, externæque libidini florentissimas Italici urbes ita addixissent, & quodammodo consecrassent, ut inde exauctorari summum nefas habeamur. Quare Aristoteles, ut cetera omnia, sic illud præsentissimè dixit, eos, qui Historias ignorant, semper pueros esse, & proinde ab omni Reipublice administratione summovendos. Refert enim plurimum ad incolumitatem regni, siue fines proferre, injurias ulcisci, & tua jura tuæ volueris, tunc Genis, & vicinarum urbium res gestas tenere, ut ea intueri exemplorum documenta possis, si quæ in illustri monumento posita sunt. Ergo cùm detrimenta, & calamitosos casus merum repeto, quæ Itali homines sustinere, postquam amissis literis, atque regno peregrine ditioni subieci fuimus, miseratum Omnipotentem Deum calamitates nostras, tristisque urbium ruinas affirmaverim, cùm Vicecomes ad recuperandas Majorum opes, constituendaque regna suscitavit. Exhausti mole tributorum erant populi; externis tyrannis nihil exceptum, exarserant civilia odia in diversa studia, per Principes factionum, distractæ urbes, obversas in se ipsas viribus internecina bella exercebant, incendiis, rapinis, caedibus, & sagis civium, omnia fœda. Interecessere Vicecomes Barbarorum avaritiæ, atque violentiæ, domesticæque furori finem, & tantis malis remedia attulere. Salutare Vicecomes regnum in Italia constituerunt. Ita nostros Reges habuimus, nostrisque Legibus vivere coepimus. Verùm, ut fortuna illustrium Virorum gloriæ plurimum infusa est, siue temporum injuria, & Scriptorum inopia hoc effecerit, pene illorum memoria interciderat, ut planè incomptum esset, quibus hominibus liberatam, & salutem nostram acceptam faceremus, nisi tu Ludovici Princeps labentem tantæ facti memoriam erigi, & instaurari iussisses. Principale jam pridem erat, quæ clari Viri magnifica gessissent, ea conscriptionibus, historiis, & plurimarum monumentis, ut sempiterna flarent, custodire. Sed quis ætate nostra, aut multis retro seculis hoc fecit? nemo, hercule, nemo. Tu enim Ludovici, primus ad scribendas, celebrandasque Majorum res, animum adiecisti; res sanè perdifficilis, & laboriosa, quippe recens omnis Historia consula, tum parum sibi constans, & planè puerilis habetur, ut qui heic quippiam memorie mandare conati sunt, quotiens de Vice-

come

(a) Princeps, qui *Arquatus* Vicecomitem huc donavit, Alexander Moutierius fuit. Annos pæcis hujus Edmundo, Europæ antiquum in Ambof. Bibliotheca servatum, munus fignat; cum tamen seculo XV. existenti affici, nonnulli, ut recte, concludunt. Siquidem Moutierius eundem dicitur *Quoniam* Vicecomitem, cujus stirps Principes vixit, evectus illuc in oculis erat, & *Jupiter* Crato, plurimum à Moutierio hic iudicatur, & in hanc Provinciam missus à Ludovico XII. Rege Galliarum, ante Pontificatum Parisiensem Antistitem, seu postea prima viros moderantem, anno 1520.

comite loquuntur, balbutire eos dicas, in ceteris etiam parum explicata, & proinde obscura est omnis tractatio. Hinc vide, generosissime Princeps, quantum uno tuo consilio, atque jussu præstes, non Avos tantum, sed recentiores totius Italiæ Procures, ex ignotis in lucem proferes, immortalitatique consecras. Hæc tua peculiaris laus est. In hoc tibi plaudas, tibi que placeas. Pacem, fatemur omnes, quam pater defatigatæ longis bellis Italiæ dederat, tueris, & sæpe interruptam instauras, surgentes motus tuo nutu, & majestate Regni componis, ut jam Principes, & populi boni consulant. Joannem Galeatium fratris filium, parente orbatum, nectum puberem, educandum suscipis, & tu es in omni negotio circumspectissimus; ita res gubernas, ut salvus Regulus, Regnumque incolome, maneat. Alpium saltus præsidio firmas, & munitionibus obstruis, ne malè quietis Gentibus pervii sint. Tu Neapolitanum Regnum Barbarorum armis, & inhumana crudelitate oppressum, sublevasti, atque iterum domestica conjuratione vexatum, summissis auxiliis tutatus es. Estense Socerum de summa rerum periclitantem, cum arma tibi undique rebellione quorundam intentarentur, protegis, atque defendis. Ligurem, res novas molientem, conditione, quam armis, in fidem, & imperium redegitisti. Denique patris gloriam, si fortè premente tempore fugeret, signis, imaginibus, admirabili statua, & literarum monumentis fistere, studes. Hæc nimirum sunt generosissimi Principis artes, & hac via æternum nomen, æternæ gratiæ comparatur; jam enim per populos frequens rumor te parentem Italiæ, & otii servatorem dictitat. Quod, si ut facis, saluti, & quieti populorum, retinendæ illustrium Virorum memoriæ, exornandis disciplinis, fovendisque ingeniis incubueris, sicuti Manes, & vivos ingenti beneficio promeritus es; ita posteritas omnis rerum non imprudens, te unice colet, atque in æternum venerabitur. Vale. (a)

(a) Moro in Officinas Librarias inducto, Patritij Viri Mediolanenses, cum de hac recudenda Historia consilium suscepissent, utramque hanc Epistolam, Minutiani, & Merula, amovendam censuere, alterâ ad Generale hujus Metropolis Consilium Decurionum subrogatâ. De hac recentium Editorum incuria, ne dicam ignorantia, que antiquam memoriam celeberrimum Scriptorum, rerumque in Epistolis enunciarum finceram noticiam obliterat, conquectus sum sæpius; proinde illas iterum in lucem proferre, operæ pretium existimavi.

DXXXII

EPISTOLÆ

OLIM PRÆFIXÆ

LIBRIS EDITIS MEDIOLANI

PRIMO TYPOGRAPHIÆ SEculo

SINE ANNO IMPRESSIONIS.

Num. LXXV.

In Plutarchi Cheronensis Apophthegmata ad Trajanum Cæsarem :

*Ad Magnanimum, & Illustrissimum Principem Philippum Mariam Anglum,
Inclitum Mediolanensium Ducem, Francisci Philéphi (a)
Præfatio.*

LÉgitanti mihi nuper Græcè quædam, Princeps optime, nonnulla Plutarchi Cheronensis volumina, perdocti, & in primis Sapientis Viri, cum de moribus lucubrata gravissimè, tum de aliis plerique permagnis, ac præclaris rebus ornatissimè, elegantissimèque perscripta, ad manus incidunt: quæ dum singula, incredibili quadam cupiditate percurro, ille haudquaquam intempestivè se Liber offert, qui de *Apophthegmatis ad Trajanum Cæsarem* inscriptus est. Hunc accuratius etiam, atque etiam cum mecum ipse considero, res sanè digna visa est, quæ & à Plutarcho illustri, eruditissimoque Philosopho emanaret, & Trajano ipsi dedicaretur; fuit enim Trajanus ejusmodi profectò & Vir, & Imperator, qui cum omni antiquitate, ita de universa virtutis laude contenderet, ut nihil ad decus ei, nihil ad gloriam defuerit; nam Sapientiâ, quæ una tum. animi magnitudinem, tum justitiam ipsam complexa est, quæque humanos calus omnes infra se habet, ita divinus ille Princeps viguit, ita excelluit, ita mortales reliquos longissimè antecvit, ut quicquid ageret, continuò ex omni parte perfectè ageret. Quare cum intelligeret, vim dicendi eam rem esse, qua ceteris animantibus maximè præstaremus, hanc vehementer sectatus est, & coluit plurimum. Viros, prudentiâ, & oratione insignes, quoscunque vel apud nostros, vel apud Græcos offendisset, & honoribus persecutus est omnis, & familiaritate sibi, consuetudineque devinxit. Non enim erat ignarus, & quod esset virtutis premium, & optimorum Principum nomen per eloquentissimos Viros sempiternum fieri. Cum ergo apud Trajanum conjunctissimè Plutarchus viveret, munus pergratum illi, & perutile ceteris, se sacrum exultavit, si quæ magnâ curâ, & industria collegisset, Apophthegmata ejus nonnisi dedicasset. *Apophthegmata* verò ipsa, quæ plerique nostri *Diſſerta*, nonnulli *Diſſa* nominant, sunt breves orationes, argutiorem sensum alquem, facietoremque continentes. Sum his quidem mirificè delectatus, non modò quòd deicacitas libero dignas homine, suavissimolque sales præ se ferrent; verùm etiam, quoniam mirabilem quamdam, & uberem, ac variam gravitatem sententiarum ad omnem orationem augendam, atque exornandam, adhibuit, porrecturaque videbantur. Nihil est enim, ut ita dixerim, humanis in actionibus vixit, callidè, pudicè, continenter, generosè, constanter, benignè, liberaliter, innocenter, integrè, amicè; nihil denique magnificè, nihil sapienter, nihil cum virtute, & laude dictum, factumve, quod non inde exemplum veniri queat. Quantum verò & decoris, & dignitatis ad omnem & orationem, & vitæ cultum afferre solet exemplorum vis, non est dicendi locus; præsertim cum patet id quidem, & in promptu est omnibus. Placuit igitur, præstantissime Princeps, cum ociosus essem, hujusmodi Apophthegmata in Latinum vertere: idque non modò, ut prodessem nostris, sed eo etiam libentius, quo

(a) Rari admodum Libri à Francisco Philéphi conscripti occurrunt, in hac Metropoli publica luce donati, cum tamen Vir iste præclarissimus per longam aetatem Græcæ, Latinæque Literarum Mediolani decesserit. Non equidem hanc Epistolam, quam inter ejusdem Opuscula exstant inveniri sine anni impressionis, digno credi, quæ hic primam Editionem occuparet. Sanè Opus hoc de Plutarchi Apophthegmatis dictum fuit Duci nostro Philippo Maria Vicentini à Philéphi, antequam ad erudiendum Infulem juvenutem à Senenſi urbe evocatus, Mediolanum primo adventiret; sequentem Infulem Victorium contra Alphonsum Neapolitanum Regem à Principe nostro testant, Anno MCCCLXXV, ejusque liber in dimissionem in Regnum, superius occidit in hac Epistola Philéphi enunciat. Is autem nonnisi Anno MCCCLXXXIX, in Urbem nostram advēit. Verum, cum memoratam ejusdem Opuscula apud nos edita fuisse Anno MCCCLXXXI, censuerim in Hic mea Liber ad illum Annum, Epistola hæc decessit fore simul tunc impressa; attamen cum in incerto versemur, eodem locum dedi inter ceteras, quæ vagæ sunt sine anno.

quo te tibi ostenderem, idest, ut mea lucubratione intelligeres, quæ per se ipse dicendo amplecteris, ista apud perbeantissimos, & clarissimos Viros quoscunque, probantissima semper, laudantissima existisse. Affirmant enim, quibus fuit licuit aditu, ac sermone tuo, eâ te singulis prope dictis sententiarum & crebritate, & pondere, & comitate uti, quæ præ ceteris hominibus Lycorgus ille, Lacedæmonisque omnes apprimè ubi perhibentur. Tu verò Regibus ipsis planè magnificentior, imitaberis hoc loci, si videbitur, Periarum Reges; mos enim fuerat, qui vel in hanc usque servatur ætatem, ut qui adire pro re, quapiam Reges infirmis, ea descenderent ad eos dona, quæ offertum observantiam, atque pietatem declarant judicasset. At illi eo pacto, quæ offerebantur, suscipiebant, ut non avari, non cupidi, Oedrysiorum more Principum, sed humani, sed benefici, sed jure optimo regis & majestatis, & splendore præditi censerentur; nam longè majora, quàm acceperant, munera, illustrioraque referebant. Itaque cum hoc simul, quicquid est, municipali obtuli, animum tibi meum, si quid mihi fuisset majus, id etiam quàm libentissimè obtulissim. Tu autem nolum argentum mihi, nolum auri quicquam referas; nam ut es excelsus, atque invictus animo, quod hæc omnia despicias, & pro nihilo putes, cum antea sepe numero, tum nuperimè his maximis, & potentissimis Regibus, ac Ducibus liberandis, vel amplificandis potius, non obscurè declarasti; quos memorabili illa, inauditaque victoria maritimi unius, ac terrestris prælii Cajetani captivos habueras. Quid igitur pro mea erga te, fide à me poscitur? majus quiddam, mediustidius, multoque præclarior: ut æquo animo feras, te ipsum amem, te colam, te admire. Id si feceris, nihil proferis meâ sententiâ, ad splendidissimæ tuæ in me munificentie cumulum accesserit. Intem Apophthegmata ipsa, cum per ingentis, ac ferè infinitas occupationes tuas, molestæque licuerit, (*legitur*), cognoscas, ubi perspicue invenies, cum apud Græcos, & Barbaros, tum & apud nostros, quicquid in omni probitatis, ac præstantiæ genere aut fieri, aut dici, aut cogitari memoriâ dignum quiverit. Ego si te his delectari animadvertero, propediem alia subnectam.

Num. LXXVI.

In Plutarchi Cheronensis Apophthegmata laconica. (a)

Francisci Philæphi Prefatio ad Nicolaum Quintum Pont. Max.

Quo de te magis, Nicolaë Quinte, dies ac noctes mecum ipse cogito, eo benignius nostro seculo immortalæ Deum consuluisse arbitror, qui ut res omnes humanis incredibili curas, moderaturque providentiâ, eum te universæ Christianæ Ecclesiæ Pontificem præesse voluerit, in cujus mirabili virtute, summaque sapientia, suam ipsam omnem doctrinam omneis, & boni Viri, positam esse, constitutamque intelligant. Haud enim vitio nature fieri puto, ut magis aliâ, quàm aliâ ætate minor sit hominum doctissimorum, & eloquentium numerus; si enim in Divina, quam vocant, Essentia nihil est, quod minus omni parte perfectum sit, perfectam quoque esse hominum naturam, quam ipse creavit Deus Omnipotens, dubitare quis debet? Itaque eandem semper inesse humano in genere vim Ingenii, & interiorum mentis agilitatem, quam Græci *ἰσχυρία*, energiam nominant, ad egregium quodque obcundum, atque præclarum opus, planè credendum est. At sit, nescio quod depravato hominum more, ut nisi pulcherrimis quibusdam præmiis, honoribusque propositis, nulli virtuti, laudi nulli opera deus, eaque solum florissant studia, quibus scilicet, homines in pretio magis fore opinentur. Quare quod bonum sit propter se expectandum, id aut honore, aut emolumento metiuntur. Et certè paucissimi admodum sunt, qui virtutem ullam, virtutis sequantur studio. Itaque eo major est laus tua, Pater Beatissime, eo admirabilior, co divinator, quod tuas vigilas omneis, curas omneis, labores omneis ad virtutem semper, Deumque reuleris, nullam tibi proponens inanem gloriam, nullam Mundi hujus utilitatem. Quibus tuis optimis cogitationibus, & laudatissimis institutis factum est, Divina benignitate, ut neque petens, neque cogitans, per omneis deinceps dignitatis gradus ad summum majestatis fastigium sis evelatus. Sedes tu quidem unus inter mortales in Divine altitudinis solo, Christi optimi maximi vicem geris in terra, humani generis Salvatorem cum auctoritate, & gratia, tum per illius vitæ similitudinem omnibus repræsentans. Te sibi omnes ante oculos ponunt; & qui virtutem propter virtutem colunt, & qui eam commodis suis designant. Quam ob rem boni omnes undique ad te veniunt. Quilibet aut ingenio, aut eloquentia, aut elegantiore ulla disciplina excellit, ad te confluit. Tu verò, ut es animo ingenti, ac benefico, negligis neminem, omnes libenter admittis, te in omnes beneficentissimum præstas. Qua tanta tua facilitate, liberalitateque nature fieri videmus, ut jam veluti excitatis nonnullorum ingeniiis, quæ obdormierant, & indocti doctrinam adamare,

inci-

(a) Alterum hoc Opusculum, Nicolaus V. Summo Pontifici à Philæpho obtulit, subijunctum legitur primo, quod Principi nostro diceretur, prout mihi hunc gerendum censui Prefationem, quam eadem Auctor scripsit.

incipiant, & docti fiant quotidie doctiores: nam prodes tu quidem omnibus, & exemplo vias, & donandi magnificentiâ. Non igitur non possum eos omnes, qui ulium vel bonitatis, vel disciplinae simulacrum præ se ferunt, accusatione dignos existimare, si minus persæpe aliquos ingenii sui fructus, ubi pro sua quasi vilificatione reddiderunt, ut intelligas, operam tuam in tam illustri bene faciendo munere non esse omnino frustra. Qua ratione, cum ipse quoque me ubi debere plurimum censerem, vel pro ea, qua in me nuper, cum Neapolim petens Romam diverissem, pulcherrimâ beneficentiâ usus es, aliqua studiorum meorum monumenta tuæ Beatitudini referre volui. Nam cum mihi tempestivè à Græco in Latinum conversa essent Plutarchi Cheronensis laconica *Apophtegmata*, quæ à nostris tum *Differia*, tum *Dilla* nominantur, ea visa sunt non indigna, quæ sanctissimo tuo nomini dicarem; rem sane non admodum magnam, si volumen ipsum consideretur, pulchram tamen, & Viris doctis, in primisque eloquentiæ studiosis, non inutilem; oratio enim, quæ hujusmodi sententiarum argutiâ, exemplorumque gravitate, ac lepore referta fuerit, non potest omnibus non placere. Etenim duo à Plutarcho Libri, qui scilicet extant, de hujusmodi doctis, non hildem temporibus scripti sunt, alter ad Trajanum Cæsarem, quem ipsi jampridem interpretati, Principis Philippi Mariæ Angli nomine insignivimus; & hic alter, quem tuo veluti munere & cognoscei à Latinis, & haberi volumus. Non multo autem post, ut spero, majores à nobis aliquæ lucubrationes, & fortassis etiam gratiores ad te ibunt. Vale Pater Beatissime.

Num. LXXVII.

Ante Libros Conviviorum Mediolanensium Francisci Philèphi. (a)

Jo. Franciscus Marthianus Francisko Philèpho Sal. d. pl.

CUpio jamdiu, ut nosti Francice mi Philèphe, & videre, & legere Libros, quos edidisti, Conviviorum Mediolanensium; acceperam enim ab aliquibus, sed in primis à disertissimo Præceptore meo *Bonaccursio Pisano*, te maxime in hujus compositione Codicis, tui vires ingenii declarasse. Verum cum hi apud te non essent, effectum est, ut per multos jam dies hoc desiderium meum explere non ponerim. Tandem, nescio quo hæo, accidit, ut eorum mihi legendorum copia sit oblata; qua quidem re non fecus gaudeo, & lætor, acsi thesaurum quendam in imis terræ absconditum invenissem. Legi itaque, & persæpe hoc ornatissimum Opus tuum, qua in re videor videre, me tanta voluptate affici, ut exemplo hydrops, nulla ratione satari possim. Soleo ego quandoque, ut tu sæpe numero monuisti, à Legum, & Juris civilis lectione, ad Humanitatis studia me conferre: in quibus me præsertim tua delectant Opera, & eloquentiæ, & suavitatis plena; sed præter alia, hæc Convivia mihi summopere excellere videntur, miro quodam sale condita, adeo ut, nihil nisi dulce, & lepidum sapire diet possint. Nam præter quod in eo Opere novum quoddam nobis, & institutum dicendi genus asseras; præterea singularem eloquentiam, & Poësim, mirificamque Græcarum, & Latinarum literarum scientiam, illud mihi potissimum laudandum videtur, quod ita prudenter, & disertè de omnibus Scientiis disputas, earum ortum, & incrementum, ab incunabulis usque (ut ajunt) repetendo; adeoque appositè omnia contextis, ut nihil tibi difficile, nihilque incognitum esse, unusquisque judicare queat. Quis enim est, qui te non Oratorem, non Poetam, non Philosophum, non rerum occultarum & admirabilem indagatorem illustrem appeller? Ad hæc commune illi tui tam aptè, & commodè Historias quasdam incognitas recensent, ut nihil doctius, nec jucundius aut dici, aut audiri queat. Lærandum igitur jure merito nobis est, quod talem nostræ tempora Virum ediderint, qui & dicendi copiâ, & rerum multarum admirabili scientiâ, tantam sibi nimis laudem vendicavit, ut cum omni antiquitate jure optimo possit comparari. Efficiat Deus Opt. Max., ut quàm diutissime sis in vivis; cum enim innata tibi quædam discendi cupiditate, ne minimum quidem temporis punctum prætermittas, quominus Literis invigiles, summopere ludio res nobis occultas, & incognitas perscruteris; quotquot dies vixeris, tot linguæ Latinæ clara, & decora dicabis monumenta. Vale, & me, sicuti facis, amas.

Ex Ticino Kalendis Sextilibus MDCCLXXVII.

Ante

(a) Quis curavit hæc Libri, quatuorque doctissimi, sique elegantissimi conscripsi sint à Philèpho, ex hac Epistola, sua præterea paræpeta Oratio, et Lætor edidit. Clara est apud nos memoria nobilissimi Civis Jo. Francisci Marthiani, qui cetera cunctis virtutibus, singulari erga Literas amorem conjunxit; propria Viri doctissimi, qui per eam gratiam floruit, Mediolanensem Libris suis edidit ceterum eundem delectat. Inter ceteros Jo. Baptista Piaz fuit in Sublimem Commentariorum sibi dicavit Ante MDCCLXXVIII., & *Stylus Nigræ* quidem nostris inscripse Mediolanum, sique *Aleceia* Oratorem de Græca translatum, credidi hujus Epistolæ laudem evulgare. Quibus illi in Patria honoribus consultum fuerit, Prælo quoque Amplissimi Sæculi Mediolanensis declaratus, non opus est hic referre, cum, Literarum tantam octavitate ut prosequi, profectus jam fuerim.

Num. LXXVIII.

Ante Symposium Francisci Philelphi. (a)

Leonardus Justinianus Francisco Philelpho suo Salutem.

Misisti nuper ad me optatum dno Symposium tuum, quod non ineptè fortassis de quarundam ortu, & incremento disciplinarum inscripseris, ut ex ipso titulo, velut ex architelino, statim intelligat Lector, id, quod maxime in libris novis queri solet, quas in eo convivio dapes sit habiturus. Fecisti autem in ea re pro tua in me summa benivolentia, plura; quam ob rem tibi gratias habeam: Primum, quod me ante alios voluisti hac perfrui honesta voluptate; deinde, quod Libellum, priusquam ederetur, arbitrata meo, quamquam minime oportebat, emendandum permisisisti; postremo, quod in ejus initio, velut in frontispicio Operis, meum nomen honorificè collocasti, ut me, quoad tibi id facere licuit, celebrem redderes, & illustrem. Libellus autem ipse cum à me legeretur, dignus profecto videbatur tua eruditione, atque doctrina. Neque in eo habeo, quod primum laudem, aut postremum, sic omnia cum elegantiarum plena sunt, inter se suavi quadam concinnitate, & lepore conveniunt. Nam & illa sermonum necessitudine, & salibus, ac facetiis, & orationis nitore, atque munditia, & varietate rerum, sententiarumque, & imitatione denique illa summorum Philosophorum, qui Græcè Symposia conscripserunt, nihil ferme poterat esse suavius, pulchriusve. Fecisti verò id, quod primum Scriptoris non infusè faciendum arbitror, ut non rata scilicet, aut vulgaria, sed novum aliquid, & non jacturam passim, in medium proferant. Nam ceteri vetustissima sunt, quæ in eo convivio deferuntur, & ob id ipsum majore digna veneratione, nova tamen putanda sunt, quia erant illa quidem longinqua, & hominum oblivione prope extincta. Gratiar igitur tibi habeat Græcia, cujus aliquot præclara inventa, vetustate sepulta, in lucem tuo labore, & studio sunt educta. Et Latium quoque, hoc locupletatum munere, tuas laudes angebit. Ceterum, ut quam ex hoc tuo convivio cepi, famem expleam, alterum, quod ad me missum te polliceris, & duos præterea de Exilio Libros, vehementer desidero. Interim, mi Philelphæ, si tue consules laudi, non dies modò, noctesque, sed & singula quæcumque poteris, temporis puncta ad scribendum conferes, ne frustra & ingenii præstantiam, & cultum, doctrinam, & scribendi facilitatem, confectus esse videare. Vale, & Bernardum meum, qui te plurimum colit, ama.

Ex Venetiis quinto Kalendas Januarii MCCCCXLIII.

Num. LXXIX.

In calce Opusculorum Francisci Philelphi. (b)

Franciscus Philelphus, Petro Justino Philelpho Sal.

Audio te angli animi ex obitu Alfinæ matris honestissimæ, & probatissimæ femine, vehementius quam par est. Amisisti tu sanè matrem, at ego filium; cum enim nata, esset ex Nicolao fratre meo germano, habereturque Tholentini primaria quædam mulier, eam certè diligebam, ut filiam. Itaque non minor mihi in ea jactura facta est, quam tibi filio. Num fortassis ignoras, ea nos lege natos omnes, ut tandem moriamur? Illorum dolenda mors est, qui nunquam meminere, se morituros. At Alfinæ quid de hac mortali vita sentiret, liquidò fecit exploratum omnibus, cum foret usque pietatis, & Christianæ Religionis observantissima, Misericordiæ operibus assidue dedita. Nullo in proximis odio tenebatur, injuriarum non minus oblita, quam beneficentiæ memor. Intelligebat, in hoc Seculo nihil esse firmi, nihil stabile, nihil summopere appetendum; sed veram, & optandam tranquillitatem, ac beatitudinem in Cælo positam, ad quam pervenire qui vellet, eam vacare oportere omni sordè mundana: servari ab Anglis habitacula bonorum, infernalis poenæ, & intollerabilis cruciatus in apud Inferos constitutos, qui sui, Deique obliti, vitam viverent belluarum. Nihil neque faciebat, neque loquebatur, neque cogitabat, cujus non redderet probatissimam rationem. Erat ab omni muliebri vanitate, atque immunditia, abhor-

(a) Hanc etiam Epistolam, quæ, præter laudes Philelphi, duas etiam Libros de Exilio, ab eodem elaboratos continet, adscribendum ceteris volui, ut nihil omiserem, quod ad rem Historicam Medicolacensium studiorum pertineret.
(b) Excusam iterò hanc Epistolam post Opuscula Francisci Philelphi in usum voluminis collecta, & Anno impressum cærentis. Mihi acceptissima fuit, cum ex ipsa intellexerem, quo tempore, etiam cum memorato Francisco pugnaret Petro Justino. Equidem inter illos, quos plures in suis posterius libellis Franci Philelphus commemorat, bene acque inter consanguineos, prædum atque legentem nomen Petro Justino, seu Petro Augustino. In obitu ceteros in hunc editum est, tunc & ipsi Philelphus appellatur, cum epistolam Mater Alfinæ, Francisci nepos ex fratre, in alioquin Familiam conjuncti vinculo commiserat, nec etiam id, quod atque Philelphus cognomen perhibuit. Comparatum meum opusculum in Hinc Latine ad Annam MCCCCXLXVII, vix de Petro Justino præter hunc habuit Liberum.

abhorrens; cibo, ac potu utebatur moderatissimo, coque minimè delicato; norat enim, oris incontinentiam iter parare ad illecebras, & obsecras corporis voluptates, quibus & corpus vitaretur, & anima. Et quia dicerat, ei cum Immortali Deo esse sermonem, qui divinis orationibus flunderet; quicquid subripere poterat à domesticis negotiis, illiutque necessarius, id omne orando usurpabat. Præstabat formæ bonitatem cunctas mulieres Tholentinæ, quam ipsa nullâ fovebat arte, sed ea gravitate, pudoreque leniebat, ut venerabilis omnibus redderetur. Familiam suam bene moratam ut redderet, modestissimis suis moribus curabat esse exemplo. Celebrationi Hostiæ Christianæ, ut quam devotissimè interesset, ne unum quidem diem prætermisit unquam. Liberos suos castigatione magis, quam verberibus instituebat: Castigationem, inquam, dici humanitatis, verbera iracundiæ, quæ à futuro, alio, nihilo distaret, quam tempore. Iustitiam non Legibus, sed bono, & æquo metiebatur. Constantiam in sexu muliebri apprime laudabat. Levitatem non oderat modò, sed etiam excutabatur. Fortitudinem probabat eam, cui nihil admixtum esset escandescentiæ. Et ut prudentiæ operibus gaudebat, ita ab omni mala malitia, perinde quasi à terrissima, quadam peste, avertabatur. Somni erat paucissimi; cumque vigilaret, omnis ejus cogitatio erat de animæ immortalitate, ac futurâ vitâ. Præterea per noctem cogitabat, quid in die foret actura. Parumtamen domesticis in rebus amplexabatur; in Divinis verò, liberalitatem, ac munificentiam. Jejuniis, quibus supra naturam muliebre m æstetur, reddi se dicebat & ingenio perficaciorum, & membris validiorum. Sed quid hæc tibi, & alia fortè commemorem, quorum non es ignarus? Nempe, ut memineris, ex talibus vitæ institutis, laudatissime operibus, nihil mali Albinæ matri cvenire potuisse, sed jam ea conpiscis bona, quæ maxime optabat, cum esset in vitâ; frui enim æterna beatitudine, brevique, futurum sperat, ut illud possideat habitaculum, quod Angelicæ custodiæ sibi servatum novit. Dum omnipotentem pro te orare non desinit, ut hanc vitæ peregrinationem ita transigas, ut secum unâ in celestis patriæ sis futurus. Hæc si tecum ipse cogitabis, judicabis profectò, non modò tibi non esse dolendum, sed letandum potius, quòd ea sis matre natus, cujus sanctissimis meritis in celestem sis gloriam perventurus. Vale.

Ex Urbe, XV. Kal. Martias MCCCCLXXVI.

Num. LXXX.

Ante Introductorium in Galnium de Medicinæ principijs.

*Jacobo Antiquario Ducis Mediolanensium Secretario
Georgius Valla (a) Placuit salutem dicere plurimum.*

Gleni Medici præexcellens de Medicinæ principijs Opusculum ad Nicolaum nepotem tuum, tibi, *Jacobe Antiquario*, Latinum feci; tum quòd à Dialectica, & Philosophia, unde perquam crudeliter emeritis, ad Medicinæ studia se convertisse nuper accepit; tum quòd ad rudes erudiendos, hunc Librum insignis ingenui Auctoris composuit; tum quòd non mediocres illine ad ipsum nepotem tuum fructus derivari posse existimaverim, quandoquidem totius Medicinæ sylvam inde ipsi liceat animo contemplari, & se ad eam capessendam conformare, planeque insinuare. Quod finè meum erga te officium, quod lævi tibi depreciam, facile poterit indicare, qui pristinum inter nos, & jugem norit benevolentiam, ut in perpetuo te te erga me teneris officio. Omisso lenitate in loquendo, sedulitate in obsequendo, fidem, & caritatem in obsequendo, & quæcumque amico profutura intelligas amplectendo, quod finè quàm in te rarum, tam amabile, & observabile est. Vidcas siquidem quoddam sua opinione doctissimos, qui, ut ipsi vulgo crudeliores habeantur, sublimes inces-

(a) Celebrem ad memoriam in Urbe nostra relictis Vir doctissimus Georgius Valla, supradictum apud nos degens, singulari doctrina fama, gratiam adeo supereminens Principis Friderici A. Hortis ubi coarctatur, ut filios suos eodem erudiendos commisit. Ad hoc præstantem illudque ingenium, plurimum commisit. *Joannes Antiquarius*, qui præfationem illud de ore, comperit postea ex altera Epistolarum *Friderici Potentissimi*, ubi recitatur, in quo memoratum dicitur quod illud, quod ingenui forent, & verum præfationem erigeret, inter alia exempla eorum, quæ ipse composuit, ostenditque, ad eum etiam enumerat *Georgius Vallerius*, & alterum *Georgius Albinus*, doctissimum Romanum, quorum eorum tanto studio, ac ingenio subsequitur, ut alter tenuerit, quod quæretur, & de altero, cui hic ait) monitum non amittitur. Non ubi sumus præfationem Epistolæ nostræ scribit, & nunciat utique *Petrus Ferrarius* in suis Libris Historicæ carminis conscriptis *De ingenio Literarum*, eorumque eodem elucubratis, doctissimum hunc, in quo ubi voluit, monumentum inspicere *Georgium Vallium* Principatorem suum, equa Epistolam condere *Vallianus* Xle. vitam de eademque est, Venetiam ad Vallium scripsit, ut illam regeret, ut illi daretur præfationem, & verum contigit, Vallianus eo tempore in eademque hunc consuevit, & *Plebeia*, intererat à Secretis *Jo. Jacobo Trevisano*, qui de ipse ejusdem *Dilectissimi* fuerat. Valla in vivis legens *Pontici* carmina reclamavit: « *Hec Pontici! Tu Principatum tuum, tam vici, quam meritis, hunc obsequeris.* » Hæc omnia, insinuat à me tradidit, insensit Epistolam *Venerabili Laurentio* Tom. XXIV. Audire Additionem nostram ad Vallianum. Quæ sunt eorum præfationes hujus Viri, inde nos legimus. *Placuit* *Plebeia* in *Chronico* *Grammatici* *Canoni* *Mediolani* cap. XLIII. hæc adiutoria: « *Egregium Poeta laurentis, Modestissimum Ducem* *Glaxi* *Albinus*, *Georgius Valla*, nostrum *Eckhardum* adhibere *Imperatorem* *vitem*, hic monumentum carminum doctissimum, *Cassiodorus* *inductus* *claret*, ac *Joan* *Rebinderum* *Canonicum* *legimus*, qui *maxime* *in* *summo* *seu* *veris* *Secrariis* *repositus.* » Obiit *Georgium Vallianum* paulo postquam à carcere eductus fuit, cum claret doctus ejusdem Opera ejus esset Anno MDL, in quorum calce impressum fuit, eodem fuisse publica luce donatus à *Jo. Petro Fale*, præfatione sua, quæ verba pietatem erga parentem mortuum, sapientie fortale Anno, indicat videretur.

incedant, qui literarum studiosum quenkum viâ rectâ facie spectare dignentur, quos, dum loquuntur, credas sîr-gultire; mox verò, cùm se in quenkum commoverint, adducto supercilio, fronte rugata, contractisque naribus, meras adversum singulos tristes hypocritas profundant infanias, ex garrulitate singularem auctoritatem aucupantes, tumidis crepitantes sermonibus, & quò sint imperitiores, eò petulantiores intucare. Contra verò nos tuam morum sanctissimorum suspicimus prudentiam, admirabilemque humanitatem; stylum amamus, reconditas, exquisitasque sententias, quas splendida vellit oratio, mollis, flexibilisque verborum comprehensio, ut ea tuo propemodum fingi videantur arbitrio, ita fluunt omnia, ita liquefcunt, ita nusquam adhærescunt. His tantis virtutibus sit, ut par sit, omnes in omnibus liberalibus disciplinis te plurimum observare. His ego me allectum ad te observandum certo scio; Hinc, quod potui, amoris inter nos pignus exhibui. Verùm modò jam nos fortè verbosiores, quàm necesse est, fuimus; ipsi Galeno cedam, de Medicinæ principis locuturo, si tamen prius recensuerim, quid ipse apud Amonium Philosophum, post Aristotelem inter primos habitum, de Medicinæ divisione annotarim; in libro siquidem divisionum: Omnis, inquit, ars subiectum habet, & finem. Itaque Medicina subiecta habet corpora, atque medicamina; finem verò, ad sanitatem corpora perducere. Dividitur porò Medicina in speculandi vim, & agendi; speculandi quidem vis dividitur in naturæ, & causæ, & signorum explicationem; agendi autem vis in sanabile, & curatile. Rursus naturæ explicatio dividitur in elementa, temperamenta, potentias, humores, & membrorum particulas: Causæ explicatio, in proposita, & capitularia, & comprehensa: signorum explicatio in recordatilis, discretile, & futurorum prælagium, quod *Prognosticon* vocant. Rursus sanabile est in cohibendo, & nutricando, & expellendo: Curatilis in remedia adhibendo, vitium deligendo, & chyrgicam exetecendo. Hæc sunt, quæ Amonius, nunc, quæ reliqua, inspiciamus.

Num. LXXXI.

Ante Commentarios in Plauti Comœdias.

Joannes Petrus Valla (a) inclyto utriusque Juris Doctore
Scaramuzæ Trivultio (b) Mediolanensi Patricio primario
S. D. Aeternam.

Cum de Plauti fabulis, inclyte Scaramuza Trivulti, dum apud te Mediolani essem, inter nos verba faceremus, nonnullaque earum loca non minus depravata, quàm ob venerandæ antiquitatis ignoratorem subobscura, quæ tum mihi succurrebant, ut à Patre interpretante didiceram, calligataque annotaram, ne quando memoriæ exciderent, quid sibi vellent, exponerem, ea sic abs te laudari animadverti, ut facile intelligerem, te, quæ tua est, non modò circa excellentissimas quasque res elegantia, sed etiam magnitudo animi, & benignitas, cupere, ut ea annotata publicarem. Quare ego, qui multis de causis tibi omnia debeo, committendum non statui, ut isti tuo honestissimo desiderio satis non facerem, sed liberalis hospitii more, qui jentacula modò poscenti amico, ipsum nisi saturum dimittere noluerit, non solum ea, sed alia etiam plusscula, quæ tu postulas, ut à tyrunculo annotari poterint, edenda curavi. Ceterum cùm hanc nostram scribam, si qua modò est, cuiuspiam inscribendam, mancipandamque statuerem, neminem comperi, quem tibi, tuæque Domui non modò anteferebam, sed ne compararem quidem, nec immerito. Quid enim Trivultia domo per totam Italiam dici potest insignius? à qua olim, tanquam saluberrimæ illæ, atque omnibus ingenius artibus excellentes, quamplurimi effulserint Viri, ut nostræ ætate Illustris Princeps Jo. Jacobus Trivultius, Patruus tuus, qui hoc proprium, ut peculiare sibi

ven-

(a) Joannes Petrus Valla, Placentinus, mortuo Patri suo Georgio superest, atque ejusdem memorie apud posteros conservandæ sollicitus, omnia memorati Georgii genitoris Opera, (ut in superiori Epistola innuimus) duobus magnæ molis voluminibus edenda curavit, *Præfatus in Edibus Aldi Manutii Anno MDI*. Ne autem degener foret à Patris institutione, qui tantâ eruditionis, doctrinæque summa floruerat, proferre cepit in lucem, quæ ab ipso didicerat, primusque labor, ut in hac Epistola idem fateatur, fuisse Commentarii in Plautinis Comœdiis. Illos inseruit Typographus Venetus Lazarus Sordus editioni præfata in alia illa Urbe Anno MDXI, unâ cum interpretationibus Bernardi Saraceni, Veneti, & Jo. Baptista Pii, Bononiensis. Eisdem tamen Valla Commentarios jam antea editos fuisse, docet hæc Epistola, quoniam ibidem reculum invenit. Siquidem Auctor illos dicebat *Scaramuzæ Trivultio*, cum ille nullis adhuc fulgeret honoribus, quos à Galliarum Rege Ludovico XII, statim ac potius et Mediolano, recepit; subinde verò à Summis Pontificibus est adeptus, in eunte Seculo XVI, ut mos dicemus. Peregrinus Antonius Orlandus, in Appendice ad librum suum *De Origine Typographiæ*, editionem alteram addnot horum Valla Commentariorum, quam Simon Bevilacqua Veneticus peregit Anno MDI, sed eam non inspicit.

(b) Nobilissimus ille Civis patrum habuit celeberrimum Jo. Jacobum Trivultium, ut in hac Epistola Valla testatur, & Tabula Genealogica Stripis Trivultius, à Jacobo VVilhelmo in-hoc vulgata, docent. Non alicuius tamen laudibus tantum, sed præclara virtutum, rerumque optimè gestarum commendatione spectabilem se reddidit *Scaramuza Trivultius*, adeptus ideo splendidiore sacrorum honore. Primò enim à Consilio delectus à Christianissimo Rege Ludovico XII, & Parisiensi etiam Senatu adscriptus fuit; dein ad Consilium Imperialis à Julio II. Pont. Max. promotus. Anno MDVII, Romaniquæ Purpuræ donatus à Leone X. Anno MDXVII, mortales exuvias deposuit in Agro Veronensi, quò se receperat, ut imminetent à Gallico Exercitu Urbis eladem effugeret Anno MDXXVII. Quæ doctrinæ præstantia, præfatum in Jurisprudentiæ facultate, floruit, fuit Oldoinus, & Ughellus typi vulgaverat.

vindicavit, ut jam alter Hercules ad improborum Hominum obtundendas, atterendasque vires esse dicatur. Quo scientiæ rei Militaris nemo peritior, auctoritate nemo superior, frequentate nemo sanctior. In tractandis, quæ ad muniendum Exercitum perineant, nemo laboriosior. In periculis subeundis, duce prudentia, nemo animosior. Quid in conficiendis rebus celeritatem memorem? Ad providendum rebus omnibus, vigilantiam, atque consilium? Sed hæc pauca præ (omnibus), quæ de ipso dici possent. Quid præterea, Reverendissimo Antonio, Assensu Episcopo; (a) Fratre tuo, ut aliorum insignes omittam virtutes, dici potest integritas? continentius? justiusve? ad cuius rectè, sanctèque vivendi normam, & indefessam ad subveniendum amicis, ac honestis viris promptitudinem, non una lenitas, pietatisque laus accedit. Eandem verò ad omnem æquitatem mentem tuam omni laude dignissimam, tuamque erga studia nec Legum modò, quarum Doctor peritissimus habetis, & es; sed omnium bonarum disciplinarum vigilantiam satius mihi duco silentio prætereundam, quàm paucis perstringendam; quæ enim prudentia, quæ probitas, quæ iustitia tanta usquam fecit, quæ tuis exemplis non posset illustrari? Proinde cùm his tantis virtutibus præditus sis, ubi genium quovis in loco nostrarum frugum primitiæ sedem potuere sibi firmiorem, præstantioremque dedicare, quàm apud te, tuamque Domum, tam multipliciter illustrem, qui tantopere eis oblecteris, quique nec quemquam, ut de Mecenate Horatius inquit: Nalo suspendis aduncos? Si igitur eas tibi placuisse cognoverimus, non exiguum videbitur apud omnes laudem consecuti. Vale.

Num. LXXXII.

In fronte Libri Jacobi Braçellii de Bello Hispano.

*Ad Illustræ, & humanissimæ Principem Philippum Mariam Sfortiam Vicecomitem,
in Libellum de Bello Hispano, per clarissimum virum Dominum Jacobum
Braçellum (b), Juris utriusque consultum,
Maselli Beneventani Præfatio:*

Solent sæpenumero viri docti, Illustris, & humanissime Princeps, rerum antiquarum. Scriptores magno opere laudare, eosque summis præconiis ad Cælum tollere, quod cognitionem Assyriorum, Chaldaeorum, Græcorum, & quæ ab incluyis Romanorum Ducibus egregè gesta fuerunt, literis mandavere, nosque eorum exemplis, & documentis, ad bene, rectèque vivendum incitarent. Ex quo Scipio ille Africanus historias, atque imagines clarissimorum Imperatorum in Capitolio scriptas, & positas, assidue considerans, eorum mores imitatus, facillimè in clarissimum Imperatorem evasit; & Epaminondas Thebanus, majorum suorum egregia, ac fortia facta perlegens, omnibus ætatis suæ Ducibus, & Imperatoribus fuit antepondus. Cyrus verò, Cambylis filius, majorum suorum virtutibus allectus, ab ipso Deo, teste Hæia, laudari meruit. Omitto Alexandrum Macedonem, qui exercitum, & disciplinam regendi imperium à Patre acceptis, mirum in modum illud propagavit. Annibal etiam paternas virtutes animo revolvens, & quasi majorum suorum gloriæ invidens, Romanos rerum Dominos in Hispania, & in Italia, ac prope ante ipsius Romane Urbis moenia sæpenumero superavit, ac delevit. Quod profectò nemini eorum contigisset, nisi fuisset, qui laborassent, illis, ac posteris tradere, quæ ad virtutum amorem, gloriæque cupiditatem homines trahere mero possent. Quibus etiam rebus effectum est, ut qui rectè viverent, curâ & diligentia Scriptorum æternitati commendati sint; neque enim, si Homerus non fuisset, Achilles tam celebri fama claresceret. Si tollas Xenophontem, profectò multa de Cyro oblivioni traderentur. Anææ quoque fama, Virgilio tacente, jam serè nulla esset. Galliarum quoque domitor non usque adeò celebraretur, nisi ipse victorias, & triumphos suos literis prodidisset. Si Livium Patavinum Romane Eloquentiæ facile principem, & historiarum Scriptorem amoveas, Q. Fabii Maximi, Scipionum, Pauli Æmilii, Marcelli, Atilii Reguli, Cincinnati, atque aliorum innumerebilibus clarissimorum virorum fama, præclaræque gesta jam in obscuro latent. Quocirca rectè quidem senserunt Doctores viri, qui nos Scriptioribus illis rerum antiquarum plurimum debere arbitrati sunt. Quorum ego iudicium vehementissimè approbans, illudque idem omnino sentiens, non minus tamen nostrorum temporum Scriptioribus nos, & posteritatem nostram debere existimo, qui effecerunt, ut quæ ab Avis, progenitoribusque nostris laudabiliter peracta sunt, simili modò poste-

(a) Egregiam hujus Præfatus indolem, & collata in Ecclesiâ Assensu beneficia commemorat prædictus Ughellus, qui ejusdem cujus commemorationem ad Episcopatu munia gerenda in aliis Urbibus, refert; Placentinâ nempe, atque Comenâ, a qua tamen citò recessit, substituto fratri suo ad eandem Ecclesiâ legibus moderandam.

(b) Jacobi Braçellii memoratam illustrem inferuit suo Ligustico Athenæo Augustinus Oldanus, qui tamen editionem Medio-lanensem Libelli ab ipso confecti de Bello Hispano, seu de Rebus gestis Alphonsi Regis Neapolitani, ignoravit. Iterum excusa est Parisi hæc Historia Anno MDXX, deletâ Nuncupatoria Epistolâ Maselli Venie Beneventani, atque alterâ substitutâ; proinde illam petre non passus sum, cum Principum Vicecomitem, & Sfortiorum fortitudinem in gerendo prælio, & in victoria moderantem, ad imitationem aviæ virtutis, Philippo Marie Sfortie proponat, nostræque Metropolis gloriam adaugeat.

posteris traderentur. Nam licet Assyriorum, Græcorum, & Latinorum Regum historie plurimum in se oblectamenti, & documenti habeant, simpliciter ab omnibus incredibili laude commendatæ, non sunt tamen nostratæ contemnendæ. Quippe quæ præter oblectamentum, & eorum ad virtutes incitamenta, plus habeant in se veritatis, & quæ præteritorum annorum maximo intervallo obscurari nullo modo possunt. Ea propter cum nuper ad meas manus *Libellus de Bello Hispano*, à doctissimo, & sapientissimo viro *Jacobo Bracceto* Genuesi pervenisset, non minus eleganter, quam veraciter conscriptus, in quo illustrissimi Avi, ac Patris tui victoriæ, triumphus, & res ab iisdem præclarissimè gestæ continentur, & inter cetera navalis classis victoriæ, & duo Tarsaconeolum Reges captivi, tantæ victoriæ præmium ad Illustrissimum Dacem Philippum Avum adducti, multaque alia insuper, quæ & voluptatem tibi asserere simul, & ad contemplationem virtutum, clarissimorumque majorum tuorum egregia, & sublimia facinora invitare possunt; atque eò magis, quod certò tibi suadere potes, ea nunc à viro summis virtutibus prædita, & nostris temporibus doctrina, & elegantia fulgentissimo, esse summa fide, sermone nitido, ac terso, sententiarum gravitate, & mira quadam brevitate conscripta. Quem quidem Libellum, humanitati tuæ destinandum censui, ut tu clarissimos, & illustrissimos Majores tuos, pro ætate, & fortuna imitatus, ad summum gloriæ fastigium evehens fama celebri, humanitate, clementia, & liberalitate, ceterisque virtutibus, studeas non modò illos assequi, sed etiam longè superare, ut expectationi, quam apud omnes de te, ac tuis virtutibus concitali, re, & effectu satisfacias. Accipiet igitur, humanitas tua, Opusculum hoc à Malesio B-neventano tibi dedicissimo; munus profectò pro tua dignitate exiguum, pro mea verò erga illustrem dominationem tuam devotione, proque historie dignitate, Latini sermonis elegantia, operis, atque Auctoris splendore, haudquaquam contemnendum. Valeat felix tua clementia, & nostris memor cœlis nostris benigno fulgere faveat.

*Cur aliena placent tantum, quod propria tenuis
Falsa? etiam mentem pagina nostra juvat.
Quam melius leges quas Italia triumphos
Gessit, & Ausonius, Insabrisque Duces.
Consultus juris, patris Bracellus & alta
Dat tibi doctrina, doctæ Jacobus, opus.
Namque bonus charæ famam jam prout calcitavit
Italia miserans, haud peruisse tulit.*

Num. LXXXIII.

Ante Libellum Litaniarum Triduanarum.

*Reverendo Patri, ac utriusque Juris Doctori eximio, Domino Romano de Barni,
Laudensæ Ecclesiæ Canonico, & Domini, D. nostri Stephani divina
misericordia Mediolani Archiepiscopi, ac Sacrosanctæ Romanæ
Ecclesiæ, sub titulo Sancti Adriani, Cardinalis,
Vicarii Generali,
Archangelus Ungaricus indigenus Presbyter, S. P. D.*

J Amadum, Reverende Pater, ex quo me huc imprimendorum librorum arti addixi, qua nihil Christus Jesus Dominus noster studiis Liberalium artium conducibilius monstravit in terris, mecum ipse confideto, quo possimam præsidere, huic novellæ arti principium dare, cujus auspiciis, & felicitate feliciter inceptam, feliciter etiam in reliquum tempus exequi possim. Ac ita mihi diutius cogitanti, cum sola persona tua dignissima occurreret, cujus non modò felicitate inniterer, verum etiam patrocinio juvaret, consilio regerer, ducatu gubernarer; tum altera exurgebat dubietas, quòd iam lausum opus hoc principio meo eligerem, quod & naturæ tuæ consentaneum, & Mediolanensi populo, cujus te salutè maxime affectum perspicio, utile, & à mea professione non esset alienum; sed rursus præexcellens virtus tua, & ardentissima erga Christianam Religionem charitas, & devotio, hæsitantem confirmavit, & aberranti mihi per deviam, certissimum, ac optatissimum iter ostendit; etenim cum in proximis Litaniis, hoc est in publica civium devotione, charitatem, tuam, admirabilemque prudentiam in dirigenda, gubernandaque procedentis turbe pompa contuerer; cumque neque gravissimo labori parentem, & omnia, quæ providenda fuerant ad ordinem servandum, adhibentem perspicierem; exultavi cum tibi gratissimum, tum publice utilitati non incommodum fore, si cum Libellum, qui Officium illud Litaniarum continet-

tineret, meo labore, meisque sumptibus imprimendum curarem. Atque eo magis, quod ego Sacerdos quarvis indignissimus, nihil magis & officii meo, & professioni conveniens reperibim, quod concivibus meis velut primitias operationum mearum offerrem. Etenim cum nihil tibi in omni vita magis propositum, magisque deliberatum multis in rebus perspicere, quàm, ut credam tibi Fidelium turbam sui Domini Passione mundatam, ab insidiis, atque venenis nequissimi hostis intactam, illasque servares; cùmque nihil aliud presensius remedium ad cohibendam, opprimendamque veteratoris callidissimi arrogantiam viderem, quàm universi populi lachrymas, & Ecclesie jejunantis pecces, quæ summum quoque Cælum penetrantes, pacem implorant mortalibus, ipsamque vinciant Salvatorem, atque ad misericordiam compellant: tum ipsam quoque Officium, atque ordine digellas preces, quibus favor Cœli, & reconciliatio Salvatoris comparatur, cum tibi acceptissimas, qui nihil aliud magis jamdum, quàm salutem credentium concupiscis, tum ipsi populo salutares, quippe quod illas, velut infimissimum clypeum insensibilis hostis ictibus semper opponunt, tum mihi quoque non inhonestas fore, non immeritò arbitratus sum, cum Animarum Curæ præpositus, in nulla re honestiori me poteram occupare. Quod Opus eum viderem vix in paucorum manibus esse, quippe in negligentiam eademe Fidelium devotione, ac multorum charitate refrigerata, statui, nulla magis alia re fretus, quàm Divina clementia, namque, reverentia auxilio, quem mihi tum in hac re, tum in aliis omnibus patronum, defensoremque consilui, per hanc artem, quam Christus Dominus cœlis demisit in terras, tantam horum liberorum copiam imprimere, quanta Mediolanensi populo, cujus tibi in præsentia cura commissâ est, plurimis Seculis sustentura videatur; quamobrem, Reverende Pater, cùm intelligas, operum meam non parvum momentum studio tuo, ac desiderio accedere, adis, obsecro, his meis coëpris propius, ac dexter favas: tantumque mihi publicæ unitatis affectori, favoris, & auxilii præstes, quam tum tu illi semper & tribuendum voluisti, & ut tribueretur pro viribus semper adjuvisti. (a)

Num. LXXXIV.

Ante Opera Æmilii Probi de Viris illustribus.

*Petrus Cornucius (b) magnifico, & præstantissimo Legum enucleatori,
Domano Theodoro Plato, Ducali Consiliario.*

Quem Æmilium Probum historicum clarissimum impressoribus tradere in animo esset, diu, mukumque dubitavi, Theodore Plate Legum Interpreter, & enucleator clarissime, cui tantum munus dicarum, cuique Epistolam, quam in frontispicio libri ponere confitebam, dirigerem; Sed tandem unus occurristi, qui stemmate, ingenio, & doctrina, penè cœlesti omnibus (pace tamen omnium loquar) Infubria Civibus præstas; ejus profectò familiam, generis vetustate, nemo superat, aut æquat; quæ, ut ex antiquis monumentis admonemur, à Divo Platone illo Philosophorum principe, originem ducit, quem, Ariùto Pater, à Neptuno genus trahens, humano generi genuit; sed firmius, & validius argumentum Platonis nobilitatis extat, quod tu, fraterque tuus, cognomento *Platinus*, omnem Divi Platonis sacundiam referis. Tuque in primis, Theodore, Platonis præcepta, mores, facundiam, & doctrinam ita imbibisti, ita pectus narasti, ita animum explesti, ut non solum Platonis nepos, sed Plato ipse videaris. Quid narrem, quantum in Legibus major omnibus, & clarior Jurisconsultis emineas? Testatur adium tuarum vestibulum, quod non modò à nostratibus civibus, sed peregrinis frequentatur. Te, Princeps, & Italæ Regali in rebus dubiis, & arduis consulunt. Tuam ell præcipuum in Urbe osculum tanquam Delphicum ceteris præstans, ex quo nunquam fortes deducit, & fallaces redduntur: dictata, pro oraculis habentur, & Sybillæ solis veriora creduntur. Haud mirum, hercle: Noluisse, Theodore, à majoribus tuis degenerare, inter quos genitor tuus ille illustris vir *Gregorius Platus*, qui ævo suo inter Juris Interpretes hac in Urbe primum locum tenuit. Nec minus

(a) Editum fuisse hunc Triduanarum Regiumque Libellum post Annum MCCCCLXX. quo à Sixto IV. Summo Pontifici adscriptus fuit Cardinalium Collegio *Stephani Nardini*, & ante eduximus quoniam illius Seculi, quo Archiepiscopus de nobis vixit exstet, præcipuum à heretico, De hinc Regiumque, à & *Ludovico Mediolanensi Archiepiscopo* editum, præstare S. Marcerus in Gallicis videtur in morem inducent, præcedentem Dissertationem lege in mea Hist. Liter. ad Annum MCCCXCIV. Quæ de *Archangelo Ugaro* adnotanda censui, vide in Prolegomenis Cap. IV.

(b) Editionem hanc, quæ antea omnibus typographis destituitur, Mediolani peractam fuisse, dubium via possunt: quidem insignis Viri, qui in hoc Epistola, *Adrianus* præsentis edidit, necesse est, in Urbe cultus morum trahere; & *Petrus autem Cornucius*, seu de *Cornucio*, Periti Mediolanensis, diligentem, curamque suam impendebat ad commodum huiusmodi parandum, sicuti editi Libri; Anno enim MCCCCLXXXI. communium typis ab ipso insui hac in Urbe alterum Opus *Stephani Berni*, *Seculus Medicus*, de *Santana confusione*, Italice breviter, & succincte edidit; quo tempore *Probo Æmilii* Liber in lucem prodierat, utique, cum vellem, à *Petro Cornucio* meo messorem fieri de *Gregorio Plato Theodori Patre*, his verbis: *quæ vos suo inter Juris Interpretes primum locum tenuit*, satis dulcedo conceptum fuit, longo tempore post illius obitum, qui contigit Anno MCCCCLXIV., scriptum esse hanc Epistolam: cum verò Theodorus Platus mori cœcesset Anno MCCCCLXVI., Rursi fuisse potest, ita eduximus, & nonnegamus illius Seculi aetatem, Æmilii Probi eandem demum à prolo fuisse.

minus Juris Pontifici scientiam, quam civilis hausisti; sed quis negabit, te ceteras ingeniosas artes etiam imbibisti? quibus ita à teneris (ut ajunt) unguiculis educatus es, ut Mutarum alumnus, & Pieridum decus te omnes apellent; quis enim melius? quis doctius? quis avidius has artes exhausti, Theodoro, qui carmine Poetas, oratione pedestri Oratores avaris nostræ vel superat, vel æquat? Quid igitur dubitem, *Æmilium Probum*, historicum præstantissimum, nominal tuo dicare, quem optimè nosti, & legisti, qui historiam pane omnem peregrinam complexus est; quam qui legerint, Atheniensium, Lacedæmoniorum, Thebanorum, Corinthiorum, & Aprorum gesta ad unguem noverint. Succurrit mihi etiam alia, cæteris omnibus non inferior, occasio, quæ me ut Opus hoc tibi tradam non solum movere possit, sed impellere; nam binas ad te Epistolas satis sic volentibus offendi: alteram scilicet Magnifici pariterque doctissimi Viri *Jacobi Becheti* hujus inelytæ, divasque Regniæ nostræ *Bonæ Subsidientis*, Gubernatoris olim, & Secretarii fidelissimi, in qua nobilissimo illi Romanorum Pomponio Attico rationibus nonnullis te simillimum esse voluit; itaque propterea Pomponii Vitam tibi dono dare testatus est; & alteram illustri, divinique eloqui Oratoris *Francisci Philæphi*, per quam Jacobi Becheti sententiam, & rationibus, & auctoritate sua confirmat. Cum itaque Probus *Æmilios* Opus suum ad Atticum direxerit, ut idem ego quoque illius vestigia secutus, erga te, veluti Atticum alterum, seu secundum, faciam necesse est: & ne verbis nostris fides ullo tempore deesse possit, Epistolas ipsas hoc eodem volumine impressas simul cum Attici Vita in teiles adduco. Cape igitur Opus tibi peculiare, & Petrum tuum Cornerum interea, ut facis, ama. Vale Solon, Legum princeps, & Mutarum decus.

Num. LXXXV.

Ad præstantissimum Jurisconsultum D. Theodorum Platum, (a) Patricium Mediolanensem.

Cum legerem nuper Pomponii Attici Vitam, à Cornelio Nepote nobili historico editam, Vix clarissime Theodore, visa mihi est res digna, quam ad te mitterem. Nam si rectè sentio, illius viri mores, & studia satis tibi, & vitæ tuæ insituro convenire videntur. Fuit enim Atticus studiis humanitatis satis deditus, quibus tu nedom operam dedisti, verum etiam in eis excellis. In congressu, & conversatione hominum modestissimus ille fuit; At tu dono quodam naturæ, & morum elegantia quoscunque in amorem, & benevolentiam tuam mirum in modum allicis: promtus ille in conferendis beneficiis, & sublevandis calamitosis, fuisse legitur; at tibi quoque hoc peculiare, & proprium est, ut quoscunque, potes, præsertim in quibus aliquid specimen virtutis apparuit, & consilio, & ope adjuves. Vincit ille, fateor, te opibus, quibus abundantissimus fuit; quæ ex te erga multos beneficentissimus, & liberalissimus fuit. Tu verò Juris civilis, & Legum divinarum scientia illum superas. Quod ergo pluri facio, cum multis pecuniis abundasse, cum hæc quidem fortunæ bona; illa verò virtutis, & ingenii esse censentur. Quamquam etiam inter mediocres opes tuas, liberalis tamen, & beneficus ipse videaris, ita ut nullum in te penitus avaritiæ vestigium, sicuti jam te novi, appareat. Cum igitur tanta inter te, & ipsum Atticum, vitæ congruentia, & similitudo sit, non absurdum putavi, si tuæ humanitati Vitam illius dono traderem: ut apud te exset tanquam pignus, & monumentum amicitie nostræ; quam leges, dum oculum tibi fuerit. A cū quid adhuc potest cumulo tui erga me amoris, curā, quantum in te est, ut medio Attico illud adjiaceat. Nam tuam benevolentiam magnifico, ut debeo, quippe quæ ex vera caritate, & virtute proficitur. Vale, & me, ut facis, ama.

Tuus quicquid est Jacobus Bechetus Illustrissimæ Bonæ Mariæ Insulbrum Ducis Secretarius, ac Gubernator.

Num. LXXXVI.

Magnifico & Illustri Jurisconsulto D. Theodoro Plato, amicorum præcipuo, Franciscus Philæphus Sal.

Legeram ego jampridem, quæ de Vita & moribus T. Pomponii Attici Cornelius Nepos vir discretissimus accuratissime scripserat. Eadem tamen tua opera lætitasse me plurimum juvat, ubique habeo gratias, quod me studiorum tuorum æquæ, ac pulcherrimorum, debeatissimorumque manerum participem fieri volueris. Nec possem non tibi admodum gratulari,

(a) Præclarissimi hujus Patricii Civis Mediolanensis memorie illustrande factæ fore Epistola, quas hic damus, nemo non docet; cum summo laudibus à tot carnis dedicatæ Viri eundem cœlestium viderimus. Assuram ad patriæ nobis monumenta, quæ inter celeberrima hujus Metropolis Prætoris Theodorum ornamenta, ab inextinguibili decore eidem puram, & egregiam ab ipso tui gestas, Lædæm amittimus.

tulari, præstantissimum ingenium tuum: qui cum sis Jurisconsultus illustris, non negligas tamen mansionis hic has musas: quas ab iisque ineunte adolescentia adamas. Quod autem ad T. Pompeium attinet, ego non tantum illi te parem, sicuti gravissimus, facundissimisque vir *Jacobus Bechetus* arbitrat, sed superiorem, cum generis antiquitate, tum ingenio, & doctrina esse judico. Nec illud prætereundum censeo, quod longe pluris facundia sit ea, quam ex opibus partis, studiis, laboribusque tuis exeres, quam Attici liberalitas. Ulu enim fieri videmus, ut qui magnas opes sine ullo labore, sed vel parentum hereditate, vel fortuna affectui sint, exuberantius illis incedum, quam si quasitas haberent, utantur. Delectaris quoque adificiorum elegantia, hocque in urbanis, atque suburbanis tuo sumptu & curâ extructis apparet: quæ res tum ad reipublicam, tum ad animi magnitudinem demonstrandam perinet. Optarem hujusmodi viros hac tempestate majore in numero haberemus: quibus virtus, & bonæ artes forent in pretio: minus enim laboraremus. Unum tamen non possum non mirari: quod cum is Atticus tantum valeret apud M. Antonium, & auctoritate, & gratia, minus fladeret, ut ei M. Tul. Ciceronem, qui cum familiarissimè, conjunctissimeque vixerat, reconciliaret; quâque puto id officii pietatisque genus idcirco ab illo esse prætermisum, quod intelligeret, ea esse immanitate, atque truculentia Antonium ingenium, ut nullis nec precibus, nec rationibus flecti posset. At ne Medici quidem humaniores qui sint, quamvis desperarint de salute ægrotantis, accommodatis ablinent, salutiferique remediis. Permulta enim casus solet afferre utilia, quæ rationi adversantur. Vale.

Mediolani, ex ædibus nostris, III. Nonas Januarias.

Num. LXXXVII.

Ante Librum Svetonii Tranquilli de Viris illustribus.

Gisepus Lampugnæus (a) *Bonino Mombrino* S. P. D.

Cum quantum commodi historie lectio mortalibus afferre soleat, ab his, qui bene vivendi præcepta, optimorumque morum institutiones tradiderint, & in primis à M. Cicerone literarum princeps collegerim; quippe qui eam rerum magistratam temporum lucem in oratoris libris pulcherrimè refert, missos facio *Fabium Quintilianum*, *Diodorum*, ceterosque. Auctores maximos, non potui. Vir eruditissime, ac omni genere literarum consummatissime, quin meâ sanè curâ, adhibitaque multa diligentia, ne quid in eo pro viribus reuendum esset, *Svetonium Tranquillum de Viris illustribus* imprimendum curarem. Et id profectò minus libentius suscepisse videor, ut in ea nimirum opera plerique adolescentes nostra ætate, ad hujusce præclari Operis lectionem adducti, præclaras ad res gerendas, non ad otium corporis, neque ad alias voluptates impelli, nequam hortari viderentur. Scio tamen, quamplurimos cum primùm ad tituli inscriptionem pervenerint, non parva admiratione teneri; quippe qui id opus præter plurimorum opinionem Tranquillo adscripserim; verum apud optimum quâque Divi Hieronymi auctoritatem valere, & in hoc, uti & in cæteris, plurimum spero, quod eo quidem in Opere, cujus & ipse inscriptionem de Viris illustribus esse voluit, his planè verbis sc. Tranquillum imitaturum dixit, ejusque dicta ad verbum subiiciam: *Hortaris Dexter, ut Tranquillum sequens Ecclesiasticus Scriptores in ordine digeram, & quod ille in enumerandis gentiliū literarum viris fecit illustribus, Ego in nostris faciam*; quibus quidem verbis planè constare arbitror, id Opusculum à Svetonio, non à Plinio, fuisse editum. Idque abs te, Vir consummatissime, supplico peto, me pro tua singulari mantuetudine veni dignum existimes, si de tua eximia laude, summaque virtute continear; quæ quidem tanta est, nam pro tua excellenti virtute inter ceteros Poetas hac ætate fulges, veluti inter Ignes micat Luna minores, librorum amplitudine à te magnifice editorum, ut disertissimus quisque grave sibi, atque perarduum onus impositum conferret, si eas literarum monumentis, ut jam par esset, tradere cogeretur; cum id itaque mihi in mentem venisset, ne magna parvis tenuare modis dijudicaret, contulci. Vale.

Ante

(a) Cum *Bonino Mombrino*, cui dicitur est Liber iste, circa octogagesimum hujus Seculi annum obiisse crediderim, de isto ætate in mea Hist. Lit. ad annum MCCCCLXXXIV., ante illum annum typis traditum fuisse Svetonii Tranquilli Opera, facile asserere possumus. *Gisepus* virò *Lampugnæus*, qui Sacerdotio addictus erat, non una hac Editore, sed alio pluribus incrementis de studio totum se prebuit; impensis enim suo imprimendis curavit & *Augustini* *Bononiensis* in nostra Urbe anno MCCCCLXXXIV., itaque *Bartholi* *Lechneri* cum *Additionibus* *discretis* *inscriptis* Anno MCCCCLXX.

Num. LXXXVIII.

Ante Lexicon Græco-Lat.

*Bonus Accursius Pisanus Viro Literatissimo, ac gravissimo Joanni Francisco Turriano
Ducali Quaestori, Salutem plurimam dicit.*

Nemo potest, mea sententiâ, satis eruditus existimari apud nostros homines, ubi cognitionem Græcæ literaturæ ignoraverit. At eam scire quomodo quisquam possit, ubi significata, ubi proprietatem, ubi differentias, ubi ipsam etiam verborum constitutionem non perfectè tenuerit? Fator equidem, cum alios quosdam, tum Constantinum Lascarium nostrum illum de significatis verborum pulcherrima præcepta tradidisse: defecisse autem in quibusdam, etiam admodum paucis: quoniam non omnino calletet nostram latinitatem. Verum modo post illum, oblatum nobis est Frater Joannes Crastonus Placentinus Carmelitanus, (s) vir profectò meâ sententiâ, cum Græcè, atque Latinè peritissimus, tum moribus excoltus gravissimis, atque sanctissimis, in cujus ore nullum mendacium inest, nulla vanitas. Is cum intelligeret, quæ Latino sermoni necessaria admodum essent, vidissetque quæ & à Constantino Lascari, & ab aliis quibusdam in medium elata forent, non dicam inconsideratè, sed minus eleganter & propriè, voluit pro sua bonitate tanto errori occurrere, & ea omnia emendare, quæ non emendatè, ac dilucidè tradita judicasset. Primum igitur ordinem adhibuit Alphabeti, quo faciliss, rectè quadam serie quod quisque verbum desiderasset, id ei non esset inventu difficile; & quoniam alia nomina crescunt in genitivo, alia verò non, crescunt, in his quoque ordinem servavit; nam habita terminatione genitivorum, non diffuculter alii item casus in notitiam veniunt; & quibus Latini careat, articulos etiam nominibus addidit; quibus cognitis, mira diluciditas in nominibus sequatur necesse est. De verbis quoque duo præcepta prout, alterum de futuri, & præteriti perfecti formatione, alterum de constructione. Nam de constructione ipsa, quam perpauci norunt, præcepta tradidit uberrima & optima, ut quibus quodque verbum calibus construat, facillè discipi possit. Ad temporum autem formationem eum servavit ordinem, ut futuri possimul edoceat canones, quia id tempus perfacillè cætera creet. Paracimeni quoque, idell præteriti perfecti, tradit formationem, quoniam admodum varia, diversaque reperitur ejus temporis conditio, propter quædam plurima verba anomala, quæ contra communem temporum formationem diversas consonantes accipiunt, quæ ipsa temporum formato ad participia etiam transit eodem ordine. Et hæc literarum multitudo torquum pariat, paucis literis tempora notantur, & per tempus futurum, quod mellon dicitur à Græcis, solum scribetur, per tempus præteritum perfectum, videlicet paracimenon, s. item scribetur, per *presens*, hoc est per medium *presens*. Per verbum autem activum *acti*, per passivum *passi*, per neutrum *neu*, per commune *com*; per deponens, *depo*. Et quamquam tum Constantinus Vir, sententiâ meâ, doctissimus, tum etiam alii nonnulli eruditissimi Viri in his rebus versati sunt, unus tamen Frater Joannes hic Carmelitanus, & diligentior fuit, & copiosior, quod aliorum pace à me dictum velim existimari. Quare ut communi utilitati omnium consulerem, hunc ordinem mihi servandum judicavi; quod eo feci & diligentius, & libentius, Joannes Franciscus Vir doctissimus, quoniam effectum adstratus, me tibi Viro gravissimo, ac literatissimo sacrum rem admodum gratam: si tuâ causâ, atque beneficio ingenui adolescentis literarum Græcarum cupidi, vel sine alio præceptore per hujusmodi vocabulorum præcepta in viros doctissimos fuerit evasit. Ego autem operam dedi, ut hæc præcepta, ita ut dixi, in ordinem redacta imprimerentur, quo non solum in hac felicissima Patriâ, sed per universam Italianam nomen tuum, quod per te splendidissimum est, diffunderetur, omnetque tibi agerent gratias immortales, cujus ductu, atque auspiciis tanta utilitas unicuique esset oblata.

Ante

(s) Quantum Græcæ linguae studio promovere consuevit Cithas nostra, patet in H. B. mea Lit. co-spectum fore; Equidem non tam primam hujus Idem Codicum impressionem hic adveniens, Demetrio Orsini nullo, sed etiam commodum omne paratum ad illud facile efficiendum, Lexicon utriusque sermonis Græci, & Latini primam apud nos editam, hæc clatus ostendi. Hanc præsentiam epegei suscepit, implevit Jo. Crastonus Placentinus, ab Eusebio dicitur etiam Viro summo in prelo habita, ab Italiam Græcæ linguae primam, quemadmodum intervi ad annum MCCCCLXXV, ubi quicquid ab illo prædicto Carmelitæ Ordinis Alumno præstatum fuit in Urbis Mediolanensi, ad Græcæ Literas amplificandas, recensui.

Num. LXXXIX.

Ante Vitam Æsopi, Græcè scriptam.

*Bonus Accursius Pisanus doctissimus, ac sapientissimus Ducali Questori
Johanni Francisco Terriano salutem plurimum dicit.*

Cum animadverterem, quanto in pretio & apud Platonem, & apud universam vetustatem Æsopus habitus fuerit, existimavi, me facturum rem non indignam, si Græcas ejus Fabellas, & Vitam unâ cum Latina ejus interpretatione imprimi curarem: quo divulgarentur inter omnes, & eas ad te, omnium primum, qui gravissimus, & doctissimus sis, dono mitterem. Res enim graves, ac levetæ redduntur veluti mitiores, si suis salibus condiantur. Hoc autem fecisse Æsopum ex hoc ad te volumine cum per totum lectnaveris, non difficulter intelleges. Nam hujusmodi Fabellæ inter maximas tuas occupationes afferunt tibi, ut exilimo, non parum voluptatis, & ex earum lectione consulēs Liberis tuis, quo tibi sint, ut ceteris in rebus, tum in doctrina, eloquentiaque simillimi. Non enim me laet, non licere tibi per occupationes tuas harum rerum lectionis operam dare: at ne indiges quidem, qui & scribendo, & loquendo ornatissimus sis, & eruditissimus. Verùm Liberi tui si huic rei studuerint, reddentur propediem & docti, & disertī in primis, quos tu plurimùm cupis esse excolita quadam, ac perpolita literatura: quam intellegis, nemini posse è nostris hominibus absolūtè contingere, ubi Græcarum. Literarum omnino sint rudes. Ceterùm, ut ad Æsopum redeam, ex ejus Vita, quæ est veluti totius Operis caput, qualis vir fuerit, dilucklo cognosces. Est enim, ut videbis, & læta (fort. *laeta*), & facetiarum plena, quæ, dum legitur, vel è mortuis risum excuteret. Id autem ita esse res ipsa indicabit. Nolin enim prolixior uti oratione, ne pro voluptate tædium tibi afferam. Vale vir doctissime, ac sapientissime, & me, uti soles, ama.

Num. XC.

Ante Æsopi Vitam in Latinum traductam.

*Vita Æsopi Fabulatoris clarissimi è Græco Latina per Rynucium facta,
ad Reverendissimum Patrem Dominum Antonium tituli S. uli Chrysogoni Presbyterum Cardinalem,
& primò Procuratorem.*

NOvas nimirum merces, Reverendissime Pater, sed haud ignava opum pondera nuper è Græcia in Latium convexi: Vitam scilicet Æsopi fabulatoris clarissimi, ac ejus Fabulas, quotquot ad manus meas usque pervenerunt. Quæ si æquum fortiterentur licitatore, non dubium est, quin emptorem facile reperirent; nam ex omnibus, quæ hæcenus ex Græcarum opulencia Literarum in Romanæ orationis thesaurum his temporibus sunt transacta, nihil æquè utile vitæ mortalium, nec æquè appositum prosperis, adversisque rebus, quàm dicta, gestaque Æsopi, licet humilia sint, ferme comperietur. Quippe ea rerum series inest, ut adversa quidem levet, & prospera moderetur. Joci verò, ac cavilli multiplex variando animos languentes recreat, & ad laboris confert cessationem. His accessit, quod ad acutitatem ingeni non parum adjumenti quisvis faciliè comperiet. Sed cum hinc inde animum vorto, ac mente singula conspicio, qui legitimas hujusmodi studiis licitator hoc nostro tempore datur, haud faciliè video. Quippe apud majores nostros, Principes literis auctoritatem præstare consueverunt. Hi verò seculi nostri, ita rebus alienis intendunt, ut quod proprium suum est, id jamdiu ex animo deleverint, & si qui reperiuntur, hi ita tenui fortuna, & angusta sui sint, ut vix intra domesticos eluceant parietes. In hac tamen proborum caritate licitatorum, tuam Dominationem dignam judicavi, cujus auctoritati hunc meum laborem committerem, qui inter ceteras domi, forsique Ecclesiæ Romanæ occupationes, quicquid orî daturum est, id totum legendo consumis. Experiant igitur, queso, Dominatio tua, quid ille mææ lucubrationes hominibus nostris afferant, cognoscere. Nam tuam expetunt auctoritatem, sine qua in aures (fortasse dicendum *auras*) publicas prodire non audent. Sed hæc jam satis. Nunc ut res clariùs legentibus pateat, loco argumenti pauca suggelli &c.

Ad calcem fabularum habetur

Totius Operis anacephaleosis.

Habes Vitam pariter, & Fabulas Æsopi fabulatoris eximii, Reverendissime Pater, per me nuper verbis Latinis intuiatias, non tamen omnes, sed quotquot ad manus meas uf-

que

que pervenerunt, quamquam arbitror, præter has, si quæ reperiuntur, esse perpaucas. Quod verò longè plures Æsopus confecerit, hinc vel maxime conjectari licet; nam in describendo Fabulas, cum sequatur ordinem Alphabeti, in his multæ deficiunt literæ, atque in aliis plerique literis perspicue apparet, plenam fabularum numerum non esse, quæ, siue negligentia Scriptorum, siue varietate temporum, siue ipsa vetustate obliteratæ sint, ad seculum nostrum non pervenerunt. Quæ tamen habentur, quia jucunditatem legentibus afferunt, & vitæ hominum utilitatem non mediocrem, tuo in nomine feci Latinas, ut & animi mei affectionem erga te cognoscas, & censor existas studiorum meorum; quibus invigilasse non frustra putabo, si sapientissimo judicio tuo, tuasque auctoritate comprobari comperero. Sed, ut ait Poeta noster eximius: Et jam tempus equum fumantia solvere colla.

Finis.

Vita Æsopi per Rynucium Thettalum tradidit. Verùm quoniam ab eo nonnulla fuerunt prætermissa; fortassis quia Græcus ejus codex esset minus emendatus, ego Bonus Accursius Pisanus eadem in ea omnia correxi, & emendavi.

Num. XCI.

Ante Æsopi fabulas selectiores, Græcè, & Latine conscriptas.

*Bonus Accursius Pisanus doctissimo, ac sapientissimo Ducali Quaestori
Jobanni Francisco Turriano salutem plurimam dicit.*

IN superiore codice, ut nosti, imprimi curavimus Vitam, & Æsopi Fabulas, Græcis & Literis, & verbis: subdimisique earum interpretationem, secundum Rynucium Thettalum, virum meâ sententiâ & doctum, & disertum. Nunc verò, quod major ad Liberos tuos, ac facilius aditus sit ad utramque linguam & Græcam, & Latinam, quasdam electiores Fabulas, quæ in communem sunt doctorum hominum usu, ita singulatim in eisdem paginis informari curavimus, ut in eodem latere habeantur ex dextera parte Græcus, ex sinistra autem Latinus sermo. Hoc enim pacto verbum quasi verbo respondebit sine longa inquisitione. Nihil enim, præter eundem, existimavi, quo tibi gratum sim arbitratus. Nec præteribo unquam aliquid, quod aut ad tuam dignitatem, aut ad tuorum utilitatem conducit potum. Vale. (a)

Num. XCII.

Ante Vocabularium Latino-Græcum.

*Bonus Accursius Pisanus Clarissimo Viro Antonio Braccello Jurisconsulto primario
ac Ducali Senatori.*

Quo pacto fieri potest, ut quenquam virum doctum appellemus, nbi ea, ex quibus doctrina constatur ignorentur? Ignorantur autem multa, vel potius omnia, si verba, quibus docemur, fuerint incognita. Ita non mediocri laude mihi dignus visus est Vir profectò, vel ipsius Philæphi sententiâ, cui neminem antepono, & eruditus & eloquens in primis *Jobannes Monachus Carmelitanus*, cujus ingenio, singularique sapientiâ effectum est, ut per ordinem Latini alphabeti omnia serè verba, quæ in usum communem cadunt vel Oratorum, vel Poetarum, quo pacto Græcè interpretari debeamus, in medium sint prolata; nam si pulchrum est Græca vocabula exponere Latine, quanto esset pulchrius, quæ Latina sunt, per Græca verba reddere dilucidiora? Quæ ego opinione non inopè ductus, curavi, quem vocabulitatem ille composuisset, meâ curâ, diligentique impressum dare ad te dono, Vir magnifice, ac doctissime *Antoni Braccelle*, quo & tuis Liberis non absurdè consuleres, & ceteri (forte etiam) esset scholastici intelligerent, te unum auctorem extitisse, ut hunc mihi laborem perhibens desumpserim. Quod quidem officium meum si probatum iri abs te gravissimo, sapientissimoque Viro intellexero, reddes me profectò ad alia quoque studia admodum promptiorem, quippe qui nihil magis cupiam, quam ea omnia gratificari tibi, quæ tuo judicio intellexero confirmata. Confirmabis enim tu profectò eo magis hujusmodi munus meum, quod intelliges, hac præceptione posse ingenuos adolescentes vel sine alio præcepto ad rerum maximarum, atque optimarum cognitionem pervenire. Quod ipsum factum intel-

(a) Ea hinc Bonacursii Pisani studiose libroribus, sæper dilucidis patet, quoniam diligenter adhiberetur sit in hac Metroph., ut Græca litera omnibus adjectis communis facili addiceretur, ac floreret.

intelliges singulari studio, diligentique præcipuâ unius hujus Johannis Monachi Carmelitani, Viri planè integerrimi, nulliusque expertis disciplinæ. Vale Vir magnifice, ac sapientissime, & me commendatum habe. (2)

Num. XCIII.

In calce editionis Plautinarum Comœdiarum.

Eusebii Scutarii Percellensis Georgio Merula Alexandrino, omnium doctissimo, S.

Consecimus non minus sedulo, quàm libenter, prudentissime Præceptor, quod nobis superioribus diebus injunxisti: Plautinas enim Comœdias, Latine linguae delicias (ut puro) pro doctrinâ nostrâ satis diligenter recognovimus, ut scilicet emendatores imprimerentur. Quod tu imprimis, dein alii legentes si has impræsentiarum impressas cum aliis exemplaribus conferre voluerint, facillè judicabunt. Expunximus haud paucos errores, & quasi spongiâ delevimus, quos operarii dormitantes, & manicipes incuriosi commiserant, qui non tantum falsas dictiones pro veris dum ponunt, prævaricati culpam commoverunt, sed & paginas extra regiones suas, & chartas in alias decurias perverse translata inferuerant, ut jam omnia essent confusa, nec deam contaminata; nec elegantissimus Poeta fabulas, verum confusaneos libros Miscellaneorum, aut Stromatum instar, scripsisse videretur. Horum inscitia quibusdam in Comædiis Actus internoscere, divisionemque, quam clarissimi Grammatici existimant scitu, intellectu in hoc genere præcipuum, quæ per Prologum, pæthesin, epichasin, & catastrophen fieri solet, vix percipere posueramus. Diligentiam nam, quam summâ fide in hoc libro adhibueras, negligentia suâ plurimum obscuraverant. Quæ pleraque, omnia curavimus, ut in ordines suos reponerentur; & ita effectum est, ut te non penitet, nos huic recognitioni præfuisse. Cognoscent profectò lectores, si modò quid verius est veritonia sine livore proficere non reculaverint, in laboriosissimâ hujus Operis emendatione, Merulam herculeos labores exantlassè. Nos, præter correctâ Imperissimum errata, addimus corollarium, quo, nisi magnis auctoribus, loca nonnulla castigavimus; quæ nisi magis ad observationem, quàm ad communem utilitatem à malevolis secisse videremur, hic singillatim annotavimus. Plura quidem reliquimus intacta, quæ procul dubio colligationis egerint; sed maluit legentibus rem integram servare, quàm in hoc animo nostro indulgere; fatius quippe, & tutius est, habens moderari, quàm totis viribus æquum in cursum impellere. Tu enim sapientissime soles, utpote qui anim è ingenii, ingenueque doctes, discipulis tuos admostrare, ut temperamento quodam omnibus in rebus utantur, ne audeant pluriquam opus sit, casum, & præceptum ferant. Et quemadmodum in hoc, ita in id genus plurimis non solum, quæ sub te perscrutantur, sed omnes Luceti, licetatorumque amatores tibi debent, & proinde te amant, colunt, venerantur, & obviant; & ut ex consilio omnium quod *Librum* jampridem de *Orthographis* scriptum, consummatissimi operis Virgiliani in multis veram lectionem restituens; & de *b mine* adversus *Galeotum*, Commentariolosque in *Sappho* Mœlium: quod annotamenta in lepidissimum *epigrammographum*, quibus illius arguti, & docti sales, ventresque intelligi possint; ac *interpretationem* sane utilem in *M. T. Cic. artificiosam orationem pro Q. Ligurio*, & *argumentum in Epistolum ad Lentulum*, *Spintherem*: quod *res sollicitæ* Scriptores maxima abs te incubatione adamantei correctos suis verbis in luminisissimæ extraxit, multaque interpretes fidelissimos, & nonnumquam paragraphos à Græco in Latinum traduxit: quod *credensissimas narrationes in Juvenalem* multipjugâ doctrinâ resecras; & item *Ipsedia, Epithalamia*, insinuatque in omni genere dicendi *Orationes* edidit: quod observationes tuæ tam Græcæ, quàm Latine, quæ ferè innumerabiles observasti, jam diu voluerit per oca videri, à quibusdamque, auctore dissimulato, excipiantur, & fronte perscricta recitentur pro suis, quos uique manifestos fueri renemus, atque, plagiaria lege agitari possint. Et ut alia haud parum multa abs te elaborata scierint præterea, elegantissimam conscripsisti, & adhuc conscribis *Historiam de antiquitate Pæconitum*, orsus à primordio Urbis opulentissimæ, iussu Excellentissimi, & liberalissimi *Principis Ludovici Mariae Sfortie Færronitæ Barù Ducis*, omnes historiorum leges servans, lætissimè quandam cum file maximâ ubertatem, Livianamque in concionibus majestatem splendidissimè affecutus, *Proceres*, vel potius heros hujus præcipue Gentis, non *Fabius*, non *Camillus*, non *Metellus*, non *Scipionibus*, non *Marius*, non *Marcellis*, non (ut semel dicam) ipsi *Cæsaribus* virtute, & rebus ab se gestis inferiores, à iqualore, atque ab oblivionis incuri-

in

(2) Codex Brayeusæ Collecti, quem vidi, careo hæc, ut proinde anus de typographis, qui fuisse in calce descripta est, ignorat. Quoadque Latine vocibus in Græcæ columnas factis non respondet vocabulum, & vocis reliqua sunt area, an propter nequam manifestis tunc illis hanc, an negligenti typographi, incertum. Ex his tamen observatione deprehendi, in his tantum editis, qui calce cum sacrosani vocis normæ concordant, ut *derubant*, *derubant*, sed cum primis vocem Græcam vocabulum *Catagidi* opponit, quod enim secunda significat, laboriosissime hanc *Epistolam* in publicum præferendam non unius huius, ut *hinc* clavis apparet, admodum, certum commodior, quæ ad Græcæ Linguae studium promovendum desiderari possunt, fuisse in hac Metropoli nostra adinventis, atque vulgata.

in lucem, & in memoriam afferuisti; utque vera in medium afferres, nihilque perperam diceres, diligentiam, quam olim in literis excitandis, & à situ vendicandis, eam in tua historia praestitisti. Quam rem *Hermolus Barbarus*, Vir quidem summae auctoritatis, & si quisquam hujusce saeculi nostri doctus est, & disertus, doctissimus, disertissimisque, subinde dicere solebat, eum hie apud Illustrissimum Principem nostrum Venetæ Legationis officium fungereur: „Vultu mediis fidei omnes Historias, Annales, Chronica, Ephemeridas, Genealogias, Tabulas, Codicillos, & Diplomata, denique omnia ad hanc rem facientia, quæ per omnes Italicas Urbes fuerunt, penitus percurtari: Cùmque tota hæc Vicecomitum familia ob talia in suos merita tantum tibi debeat, quantum vix nunquam perferre possit; plus etiam atque etiam Georgio debere fatetur Magnus, & Spendidissimus Eques *Albertus Vicecomes*, Senator illustris, uberrimi ingenii, ac rei militaris scientissimus, cujus Majorum præclara, & egregia facinora, belli, domique gesta, omnino, vel magna ex parte obliterata, immo obsoleta, ad perpetuam famam, atque immortalitatem revocasti. Jam ad Plautum, unde sumus digressi, revertamur, qui & ipse cùm per te solum (unum neminem excipio) reviviscat, quaestiones tuas Plautinus maxime desiderat, quibus argutissimi sensus, jucundæ urbanitates, vernilia dicta, suaves facitæ, & sales non inveniunt, ex obcursu dilucidi, ex ambiguis Plautinissimi fiant. Quas ad corosida ferè perductas, si (ut spero) in hac proxima explanatione edere curaveris, & his codebuis connectere, ipsum ante omnes Plautum, mox festivissimi Poëtæ studiosos tibi in perpetuum adixeris. Carmen lusum, in quo calamitosam nobilissimorum Comicorum debemus jacturam, qui nobis nomine tantum sunt cogniti; quod (qualecunque est) nisi paulò longiores fuisset in hujus Epistolæ recessu, imprimi decreveramus. Vale optimatum literarum Princeps, & egregium Decus. (a)

Num. XCIV.

Ante Svetonii Librum de Viris illustribus.

Petrus Melleus magnifico, & præclarissimo Viro, Petro Poslerula, Ducis Infubrium Senatori dignissimo S. P. D.

Cùm quantum commodi Historiæ lectio mortalibus afferre soleat, ab iis, qui bene vivendi præcepta, optimorumque morum institutiones tradiderint, & imprimis à M. Cicerone literarum principe collegerim, quippe qui eam rerum magistrum temporum lucem in oratoris libris pulcherrimè reperi, (missus facio Fabium Quintilianum, Diodorum, ceterosque Auctores maximos) non potui, Vir præstantissime, ac Patrie, quin meâ sanè curâ, unâ cum *Bonino Montorio*, viro eruditissimo, adhibita multâ diligentia, ne quod in eo pro viribus mendum esset, *Svetonium Tranquillum de Viris illustribus*, imprimendum curarem. Et id profectò munus libentius suscepisse videor, ut meâ nimirum operâ plerique adolescentes nostra ætate, ad hujusce præclari Operis lectionem adducti, præclaras ad res gerendas, non ad otium corporis, neque ad alias voluptates impelli, necdum hortari viderentur. Scio tamen, quamplurimos, cùm primum ad tituli inscriptionem pervenerint, non parvâ admiratione teneri; quippe qui id Opus, præter plurimorum opinionem, Tranquillo ascripserint; verum apud optimum quemque Divi Hieronymi auctoritatem valere, & in hoc, uti & in ceteris, plurimum spero, quod eo quidem in Opere, cujus & ipse inscriptione de *Viris illustribus* esse voluit, his planè verbis, se Tranquillum imitaturum dixit, ejusque dicta ad verbum subjiciam: „Hortaris Dexter, ut Tranquillum sequens, Ecclesiasticos Scriptores in ordine digeram, & quod ille in enumerandis gentium literarum Viris fecit Illustribus, ego in nostris faciam;” quibus verbis planè constare arbitror, id Opusculum à Svetonio, non à Plinio fuisse editum. Idque abs te, Vir præstantissime, supplex peto, me pro tua singulari manufactura, veniâ dignum existimes, si de tua eximia laude, summaque virtute contulerim, quæ quidem tanta est: nam pro tua excellenti virtute inter ceteros cives fulges, veluti inter Ignes micat Luna minores, rerum amplitudine à te gestarum, ut disertissimus quisque grave sibi, atque perarduum onus impolitum censeret, si eas Literarum.

Mo-

(a) Effugerat oculos meos hæc Epistola, quàm in ceteris Commentariorum ad *Plautum Comedias* Eusebii Suetonii imprimendam curaveris, cùm isdem Venetiæ editi à Merula, anno MCCCLXXI. effugientes in Urbe nostra, duodecim post annos in lucem iterum prodierunt; itaque hoc loco remedium censui, cum plura de Merula opibus, Suetonii quidem disceptis putaretur, præfatum verò lucem hæc obitum mihi præberet, ut *Georgius Plautus* à *Isidoro Merula* fuisse verò conscriptum non innotescere offerrent, eum nonnulli ejusdem auctori post alios motum, hæc fuisse omnia dicerent, & hujusmodi Quaestionum prospectum eludendum minime, celeberrimum, hæc Auctoritas deceptis cervis haurit. Vale Hæc meam Lett. ad annum MCCCLXXVIII.

bus diurnalibus Augustæ historiæ: De moribus, & situ Germaniæ: De genere Eloquentiæ non corruptæ; cui Operi à quibusdam titulus de Claris Oratoribus inscribitur: Vitæ Julii Agricolæ Socris, multis vigiliis, intensissimoque studio recognitam, adjuvante Bernardo Lantærio (a), omnium Mediolanensium eruditissimo, ut eam parcissimè laudem, sub tuo nomine nostris Impressoribus tradidimus: tum quia ejus eloquentia perfecta, meo judicio, & admirabilis, peculiariter ita te, ut me, delectat: tum ne in tanta librorum copia solus ipse supprimeretur; Veneti enim Impressores ad hoc conculcaverant, ac exalaverant hoc divinum Opus, ut non modò Cornelianæ facundie majestas inquinaretur, sed vix sensus ullus conjectari posset. Quid ego effecerim, judicent Docti, sed collatis exemplaribus, de ipso Tacito hæc præfanda duxi: In Republica versatum, Belgicæ Galliæ rationes procurasse, causas dixisse, historiam scripsisse ab Augusto ad principatum Adriani, sed major, & melior pars (proh dolor! & humani generis immensa jactura!) temporum incuriâ abolita est. (b) Absolvisse omnem historiæ legem; nam cum sanctorum temporum majore ex parte memoriæ consuluerit, id pari eloquentiâ, ac libertate præliitit. Debet tribus deinceps gentis Flaviæ Imperatoribus, ab iis ad maximos honores erectus, quos, incorruptam rerum fidem professus, ut nullo odio, sic nullo amore retulit, nihil falsi dicere, nihil veri omittere ausus. In scribendo enim ne suspectus quidem unquam fuit, sat gratæ, aut simulari aliquid tribuisse: rerum rationem, in qua ordo temporum, Regionum descriptio exigitur, nemo Historicorum diligentius observavit. Jam consilia apta, eventus, ut, Dii boni, expeditur. Et de consiliis quid probet, quid non, in rebus gestis non solum quid actum, sed quale. De eventu verò, omnes causas explicat, casus sapientiæ, temeritatis. Hominum potè non solum res gestas, sed quæ fama, quod nomen, quæ natura, quæ vita: Quo artificio omnes, mei sententiâ, facili vici. Ita creber rerum frequentia, ut verborum prope numerum, sententiarum numero sequatur. Ita dein verbis aptus, & pressus, ut nescias, utrum res oratione, an verba sententiis illustrentur. In concionibus (audeo enim promere quid sentio) Livio quoque antefrendus; magis tamen Salustii argutam densitatem, quàm hujus amplitudinem imitatus. Hunc primò legens, laudabis ob eloquentiam; cum iterum in manum sampleris, mirum acumen deprehendes, & miraberis: ubi contubernalem reddideris, semper artificiosa docebit varietate, immensaque jucunditate delectabit.

Vale decus, & præsidium meum.

Num. XCVI.

In fronte Chirli Fortunatiani.

Franciscus Putesanus Jacobo Antiquario Salutem.

Libros Chirli Fortunatiani Consulti, de ratione dicendi, injuriâ quidem temporum exesos, & multis partibus laceratos, elegantes aliòquin, & eruditos, ac magnam, multamque frugem seculo nostro alluros, studiosissimè, quantum sub unico exemplari fieri potuit, recognovimus, ut imprimerentur; de quo Opere præfari jam, & polliceri ausim, nihil apud Græcos, ac Latinos inventi, quod eundem usum scholasticis sit allaturum; non tamen contenderim, ipsum Fortunatianum fœderati, Aristotelis, Hylcamassiro Dionysio, Ciceroni, Celsio Lennati, Virginio, Plinio, eloquentiâ, aut eruditione, quæ in his summa, & consummatissimæ fuisse, præponendum, sed ex utriusque linguae Auctoribus, veluti ex omnium sanctorum mixtura, pulcherrimum quoddam corpusculum effecisse, unde omnes institutiones Oratorias haurire possemus. Libri verò, qui Aristotelis nomine de Rhetorica circumferuntur, quos tamen ego non conjecturis solum, sed certissimis argumentis, Aristotelis puto non fuisse, quid habent, quòd Eloquentiam adjuvare possint? eos desidero tantopere à Fabio laudatos. Reliquorum omnium scripta de hac arte volumina equidem post Ciceronem, & Fabium, maximo intervallo posuimus. Rhetoricos suos Cicero ipse non probat; reliqui ejusdem Oratorii Libri emioentissima, & absolutissima opera, ornati magis, quàm instruiti, neque se demittunt, ut Oratoris infantiam alere dignentur, Veteranis, quàm Tyronibus, accommodatiora. Rhetorica Cornifici ad Erennium, quæ falsò Ciceroni adscribitur, non modò Ciceronem non redolet, sed vix digna ipso Cornificio est. Fabii Quinti Institutiones ab ubere matris ad consummationem perducunt Oratorem, & omnibus filiis, omnibus numeris constant, sed in peritæ monitoris, non docentis munus funguntur, remque ad hoc difficilem congestis tot opinionibus reddunt, ut quasi per Oceanum navigantibus, Portus de-

(a) De hoc doctissimo Vitis plura enarravi ad annum superioris memoratum MCCCLXXXII.

(b) Jacturam hanc, sanctè defendam, redemptis quædam aureis Lex X. Summus Pontifex, primos quinque Libros, in Germania inventos, liberâ dono tradens Philippo Beroldo, ut illis typis vulgaret. Quid acciderit Ausonio Mennino, qui sollemnè secretò tunc recedens Nidolam cubabat, fuit narrari in Prelegomenis Cap. IV.

peretur. In *Consilio* exactissima eadem brevissima docendi ratio pueris sentitur, omnibus probatur aperte exposita, hoc solum desiderabunt homines, quod vitio temporum non ad unguem calligata edi possit. Itaque haud inficiabor, me sepe, ac multum adhibuisse, ad Impreforibus traderem, neque raritate Auctoris, pulchritudine materie, oditate scholasticorum, sed tua sola auctoritate, quæ mihi pro ratione apud omnes obrectatores sufficeret, id ut facerem, adductus sum; tantum enim tibi tribuo, quantum nunquam M. Cicero Terentio Varoni; tantum debeo, quantum perfolvere nunquam potero; tantum amo, colo, & obervo, quantum Decimus Lelius Scipionem, Agrippa Divum Augustum, Svetonius Plinium. Sub tutela, sub patrocinio tuo, felix, & invidendus semper apparui, cum abs te desitxi, allucinans, perditoque similis, & demum meis auspiciis, meo consilio, nihil optime suscepturus, aut aboluturus; idem auctoritate tua inductus, sententia permotus, consilio adutus, ope innixus, præstare, & consummare grandia, ac sublimia quæque solitus. Olim cum Bononiæ naufragium meæ fortunæ omnes jam jam passura essent, subiectis humeris ab imminente exitio subduxiisti; sed quæ vetera merita in tot recentibus scrutor? Mediolanum vocatum multis, maximisque rebus ornasti; tua suffragatione fratres mei immunitate donati, ego honestissimo Salario proficor, certissimis, ac honestissimis Sacerdotibus cumulat, quantum nec quidem venerat in mentem unquam optare: hæc beneficia Puteolanum nomen potuere in perpetuum sibi astringere. Ac tu non contentus, quotidie aliquid addis; nonne hoc gravissimo bello, quo tota Italia concutitur, vexatur, laceratur, tua singulari virtute, prudentia, auctoritate, gratia servati sumus? nonne ego post gravissimam offensio-nem, illustri Ludovico Sfortiæ tuâ operâ reconciliatus, non solum servatus, sed & in numerum amicorum receptus sum? hæc tu quantum mihi imputasti? Quin eodem animo, eadem liberalitate de toto humano genere quotidie benemeris; nam in maximo officio, in splendida administratione, & ad concordandas ingentes opes accommodatissima, in tanto rerum fastigio collocatus, Principum quidem gratiam, & indulgentiam alienis honoribus, & commodis experiri; rem familiarem nemo verè unquam dicere poterit abs te auctam. Fama, opinione, innocentia, candore vitæ, inter honestissimos, imò verò honestissimus, censu novissimus, adeo facilis fuerit clavam Herculi, quàm Antiquario continentium, & abstinentiam abstollit; Attilium enim, & Curium, & Cincinnatum imitatus, exiguis patrimoniis, sed summis virtutibus, clarissimos viros; contentusque tenui admodum Sacerdotio, qui & ipsum me propensissimi Principis munus aspernari videretur, accepti, ex tam longo Principum contubernio, ex tot honestissimis legationibus illam præclaram supplicem nactus, illas certissimas opes ex adpatis, quod infinitis omni officiorum genere diceris jussisse, defendisse, ornasse, nemini unquam obviisse; Unde, quod paucis admodum conigit, aucta gloria, superata invidia, Vale. (a)

Num. XCVII.

Ante Hymnos Callimachi Latine redditos.

Ad magnificum ac nobilissimum Equitem Dominum Galeatium, Filium olim Gasparis Ambrosii Vicecomitem, (b) Jacobi Crucii Bononiensis Præfatis.

MAiores tui, Vicecomes ornatissime, perpetua, ac pene continenti ferie aut Mediolani Duces, aut Duces proximi, nunc toga, nunc armis, non modò hæc Borentissimam, & undecunque uberrimam Patriam; sed magna ex parte Italiam, immo terrarum Orbem illustrant, unde scilicet est, ut passim Vicecomitum Tituli, Elogia, Trophæa, Signa, ac Monumenta clarissima spectentur. Genio namque heroico, invicta, & herculeâ virtute suffulti, monstra suorum temporum sustulerunt, ac mala; militata ad hoc saluberrima ac publica commoda commenti, quæcumque ratione mortales legibus, moribusque honestissimis juverunt, à Græcorum proverbio illo haud discedentes *delapsum delapsum duxerunt*, Quorum vestigia æmulatus, Juvenis optime, ac Nobilium humanissime, Ineris tunc Græcis, tum Latinis assidue veritatis, dum Romæ eruditioni prodesse cupis, reliquique tui ordinis veluti classico ad virtutis amorem, & hortari, & animare contendis; summovisti me, ut *lymnus Callimachi* Latinos facerem; quod primùm pertinacissimè recusavi, veritus, ne

huic

(a) Multum mihi profuit hæc Epistola, ut vici proferas, advertatque Francisci Paredosi, suo in H. A. mea loca erant. Quo utroque tempore citius fuerit hæc Liber, non obiciat indicat ex verbis *hæc præfixa Bello*, quo tota Italia convulsio, quætor, laceratur &c., in eam designari arbitror expellendum suscepit in Italiam a Carolo VIII. Rege Galliarum, ut Neapolitanæ Regni pectetur.

(b) Non imper sui Pater Gaspari Ambrosio Vicecomiti, egregio animi doctus, atque Literarum amore, Galeatium filium; non ita enim, ac ille, de quo præclaram mentionem est ad annum MDCLXXIII., doctum Hominum patre-civium historiis; delictis vero in Memoriam ab eo, qui laboris sui in hoc ediculis ejusdem nominis contraxit delictis Pater Jacobi Crucii, cupis hic Epistolam delectam, *Heronymus enim Latine, Ordinem Servorum*, E. M. V. eodem auctore Libellum suum de *Anime immortalitate*, edidit Mediolani per Jo. Angeli Sinescelles anno MDXVIII., quem conspiciat, ut *Pater Pompejanus*, impudenter alienæ Animæ esse mortalem, inco-casse tum cunctis, tum Sacre Scripturæ obijciat argumenta.

hunc muneri impar succumberem. Expugnavit tandem pudorem, perniciamque meam frequens postulatio tua. Quid enim, mi Galeati honeste, tibi pernegarem, cujus beneficio, & liberalitate factum est, ut quemadmodum antea cum Latinis, sic nunc cum Graecis affluens immorari delecter? Accinctus igitur ad opus, cum primum nonnulla parum feliciter vertere coepissem, pene Callimachis aliqua jam ex parte Latinus in spongiam incubuit: quod primum evenit, dum singula nimis fideliter interpretari frustra laboro. Horati demum, ac Hieronymi praecipue respiciens, ne verbo verbum curarem reddere fidus interpres, in proposito vertendi Poëtae perseveravi; ut enim verissimè scripsit Gellius: Non fenum entendum, ut omnia in eum, quo dicta sunt, modum vertamus; perduci enim gratiam pleraque, si quasi invita, & reculantia transferamus. Occupi igitur quendam, quae felicissimè Graecè composita sedent, pluribus verbis explicare, ac nonnulla sermone nostro quamvis fortè ambitioso expromere, paucissima admodum beatissimè conjugata, haud disjungenda, putavi. Quae ratione integras dictiones Graecae interdum invenies, quarum significantiā proximis annotacionibus, quas propediem (ita me Deus sospitet) editurus sum, studiosi Lector habebit. Utque, unde digressus sum, redeam, Opus non parvae audaciae me basillae ingenio faveat; sed, ut ait ille: Alta secare virtus est, magnarumque etiam rerum conatus laudabilis, est successus non adjuvat. Hoc adde, quod, ut ait Fabius, honestus est error magnos Duces sequentibus; nam, si parva licet componere magnis, Mantuanum vatem in *Homero*, ac Theocrito, quod quidam parum prosperè vertisset, legimus male audisse. Complures etiam, ut ait Gellius, *Commodius* Latinas scripturas, quae cum leguntur, nihil sanè displicent. At si conteras cum Graecis, unde illa venerunt, & singula alternis lectionibus committas, plurimum sordere, ac jacere incipiunt, quae Latina sunt. Nostra igitur cum Graecis conferens, si me Callimachi splendorem, ac verborum felicitatem haud quaquam senferis affectum, mirari desine. Haud ambigam tamen, quin curiosi elegantiora quaerant, ac fortè velint nostra haec casta, & pura calamistris insuere, sequere, foisse meliora dauros promittant; quibus illud Horatii eleganter respondeat, ut sibi quis speret idem. Sudet multum, frustra laboret ausus idem: unde non immerito Virgilius nollet dicere soleat: difficilis fore Herculi clavam, quam Homero carmen surripere. Hoc quoque à scribendo detertere potuit. Invidia quippe, quae semper magnarum rerum conatus detertere, atque obrectare consuevit. Ceterum cum ipse mecum reputo, cum quibus illa contulerim, *D. metrio* scilicet, ac *Jano Placentino* Monacho, (a) Viris nunquam satis laudatis, eoque haec nostra probasse. His veluti praesidium munus, livorem facile despicio. Cūque etiam mecum voluto Callimachi materiam, Hymnos, laudes scilicet, & ornamenta Deorum, qui etiam ab omnibus, ut ait Euripides, laudari gestant: *duodecim* *antae* *pro* *ut*, *Transcripsit* *Kajanus* *disponeret*. Nullum putavi, qui etiam mediocriter sapiat, futurum, qui velit Deorum hymnos, ac Laudes improbare, & quasi cum Diis ipsis contendere; qui enim eleganter cecinit ipse Callimachus *non* *pro* *ut* *ip* *et*. Accedit his omnibus patrocinium tuum, mi Galeati, qui haud, & galea, necnon clypeo pugnabis pro defensione horum numinum, quae hic celebrantur: cum enim materia Callimachi, & argumentum sint Reges, & Divi, meritis haec tibi nostrae locubrunculae dicantur; nam & Deos religiosissimè colis, sanguisque tuus nobilissimus à Regibus, & Heroibus deducitur, & propagatur. Quippe quod verissimum esse demonstrant tum corporis, tum animi tui cumulissimae, nobilissimaeque dotes, nam praeter dignitatem, promptitudinem, dexteritatem, ac praecipuas, ac industrias corporis tui vires, prudens es ante annos, ingenio ardentissimus, atque omnia facili obit. Memoria singulari, ac tenacissima, quam bonis artibus, & didisciplinis continenter exerceas, eloquentia eluces insigni; rara praeterea liberalitate fulguras, qua cum me nuper, tum ceteros studiosos prosequeris, ac bonarum literarum Professores, à magnanimo, & invicem Fratre tuo *Jano* *Gaspere* non degenerans, in quo ars, & natura certatim omnia ornamenta contulerant, necnon servans velligia magnifici, & generosissimi Patri tui *Gaspars* *Andrysi*, qui (ut cetera, & clarissima etiam *Jana* cognita pretermittam), quod olim Romae Titus apud suos, idem hic Mediolani est affectus, ut amor, ac deliciae Urbis vocaretur, cujusque sacrosancti Penates, perinde ac Lycæum, & Academia Regia Musarum, & Apollinis Templum metitissimè dicerentur. Superest, ut quoniam hac in praesentia multum exagati sumus, nostras vigilias qualescunque benignè fulcipias, quae tibi debent, quaeque tuae sunt; quas cum tu veluti fortis tuos agnovieris, approbaverisque, doctaque iterum plauerint Academiae; tuo fult, Galeati, tegumento, ac patrocinio, candidiorumque, ac bonorum iudicio securi, obrectatorum, ac malevolorum voculas disperire sinemus. Vale decus, & praesidium meum.

In

(a) Editionem hanc, in qua non tantum error, sed etiam locus impressiois desideratur, Mediolano adscribendum colligo à frequentibus simul Galeati Vicecomitis, quibus se iocaturum fuit Jacobus Crucius, ut Graecos Hymnos Callimachi, in Latinam singulam translatione ad se converteret; hanc enim à Vicecomite Meconite, praeis nostris, in locum editionis consilium proferens; praefertur cum ipse Crucius debet, literarum istum laborem à se commissum fuisse, ut votum suum de illo proficeret, duobus Graeci Klericis peritissimis Vitis, *Jano* *Monacho* *Placentino*, ac *Demetrio* *Calcedonia*, qui tunc Mediolani tunc decessit.

Num. XCVIII.

In calce

*Ejusdem Jacobi Crucii ad eundem Magnificum Equitem D. Galatium Vicecomitem,
Coronis.*

HAbes, Vir magnifice, encomia, immo potius poemaria, quàm à me tibi dedicissimè non modò frequentibus literis, sed quotidianis (ut ita dicam) conviciis efflagasti, extorsistisque. Extorsisti inquam; ego enim semper corde, & animo tenens illa Flacci, ac Quintiliani vulgerrima præcepta, ne editio sit præceps, ne immatura; simulque illud Ciceronis ante oculos gestans, affirmans, oportere, quæ scribuntur, æterna esse, non putabam quicquam temerè, & inconsultò in lucem proferendum. Verius etiam hujus nostri seculi morosos Lectores, & superciliosos, necnon sciolos, & Aristarchos, quibus fortasse nostra hæc puta, ac non fucata, & quasi simplicia minimè probabuntur. Ego tamen bonorum judicio fretus, qui facili agnoscent argumentum hujusmodi Deorum: Quibus, ut ait ille, calta placem, non debuissè nisi calto sermone describi: desiderio tuo, ac meritis festinationi non dubitavi facere satis. Ingenue tamen fateor, in quibuscumque fortasse limæ laborem, & moram, cujus nos impatientes verissimè cecinit Flaccus, desideratum iri. Ceterùm quemadmodum signum Parium, vel eburneum, vel ex auro, aut argento, aut ære confectum, quamvis non exadum satis, neque ad unguem caligatum, suo tamen candore, ac materie præstantia delectat; ita ego contenderim, nostrum carmen quacumque, materis saltem nobilitate, candidis, ac nullo livore suffusis, aliqua ex parte placiturum. In uno tamen Lectorem admonitionem cupimus, ut si hos Hymnos legere cœperit, perlegat. Quod enim singula membra non poterunt, totum corpus præstat. Vale decus meum.

T E A O X.

Num. XCIX.

Ante Librum Censorini de Die Natali, atque alia Opuscula.

*Reverendissimo Patri, Domino Stephano Porcherio, Episcopo Parisiensi, & Regio
Senatus Mediolani Preside,
Tristram Calcebur Mediolanensi, Secretarius Regius, Salutem.*

SOlem officiosi clientes secundis Patronorum rebus letari, & pro sua quique facilitate, concepim animo voluptatem muneribus declarare. Itaque, Pater amplissime, te nuper ad Parisiensis Ecclesie Pontificatum maximo hominum consensu erecto, quanto sum gaudio affectus, etsi ex his, quæ minuter exiguis domesticis obsequiis prætare potui, satis tibi exploratum est. Tamen sine munusculo prætereundum mihi non esse statui. Animo verò, studuisse tuis, & curæ, quam potentissimi Regis nomine in Nobilissima provincia solites, peropportunitatem duxi trium Principum Vtas, quas adhuc vulgus non novit, rerum præclarè gellarum tradere. *Nerva* est, & *Trajanus*, & *Adrianus*, Romani Cæsares, quorum memoria apud Græcos diutius, quàm Latinos, servata est. Hos ex Dione in Latinum verut *Georgius Merula* Alexandrinus, utriusque lingue vir eruditissimus. Tum *Censorini Grammatici*, qui per tempora Alexandri Mammeæ claruit, *de die Natali* Opus recondite eruditionis, quod injuriæ temporum exesum, ac mutilatum *Philippus Beroaldus* primò pubhavit, & qualemcumque potuit latentis libelli copiam studiosis fecit. Mox alii, atque alii ad ejus exemplar impetere. Nobis proximis annis oblatas forè est venerande antiquitatis codex, ex cuius collatione non solum dimachata, atque integra sæpius verba reposuimus; sed longos verus, & plenæ clausulas quindecim ex locis subtrahere restituiimus. Tum verò penitus redintegrasse, aut proximum archetypæ formæ secisse vidi sumus; cum tertiam partem capituli ejus, quod est de *Naturali institutione*, & tota illa de *Celi positione*; De *Stellis fixis*; De *Terra*, & *principibus Geometrie* deprehendimus. Accedit *Conflagratio Vesuvii montis*; et miraculo fidem omnem egressa: quæ omnia accipias, quæso, eo animo, quo offeruntur, & qua fronte reliqui omnia admittis, legas. Bene vale.

Mediolani, Kal. Augusti, MCCCCCIII. (a)

Ante

(a) Cum Tristram Calcebur, etiam apud nos memoris, ob incertam circa annum MCCCCXCVI. Rerum Mediolanensium Historiam, emendatam esse, quam Georgius Merula, ejusdem Principis, eruditior, reliqua à me celebrandis occurrunt, pascuum duxi, omnino Epistolam, præfatum hinc Opusculum, paulo post evolutione seculi XV. ab ipso vulgari; ejusdem usque non tam elegantia Latini sermonis, sed etiam diligentia in evocando à pulvere, in quo prebuit, Indignum Sergieumque Opusibus, comperta Lectoribus feci. Præter verò consuevit à Tristram Libellum, in eodem in eodem consuevit ad huc repertum: *Celsus Theloni Tabula*; *Piusculus Libellus de differentia inter Ceterum, & Inveniam*; *Basilius Oratio de Inveniam*, & ejusdem *Epistola de Fata Solitaria*. Ceteri vero, & Typographi, hæc Editio in e. sed in Symbolo Jo. Jacobi, & *Fraser de Legibus Mediolanensium Imperfectum*, dilucide Mediolanum, & Typographi indicantur.

Num. C.

Ante Bonini Mombricii, Poëtae Mediolanensis, Trenodias in Funere
Illustissimi qu. D. D. Galeaz Mariae Sfortiae.

Ad Magnificum Jurisconsultum D. Joannem Jacobum Balsaum,
Afcalem Vallis.

Inspicere aliquando leviter *Mombricii* libellum, fortè proximis diebus retractavi. Variè dum fuit in manibus, affectus sum. Ingenio, curaque Operis delectabar; recordatione autem ejus vitæ, fortunæque præcipuè commovebar. Vir enim omnino piissimus, & exactissimus in omni ferè vita perpetuis fortunæ plagis oblitus est. Ex quo quasi stupeo, quam mente poemata illa conciperet, quæ & *Mombrici* libros duodecim, & *Dominica Passio- nis* sex, & de *Fortuna* decem absolvit; quos, si ocio abundans, insignis exacturus fuit. Doleo, justa illum ingenii estimatione apud posteros carere. Sed hic me monuit cogitatio, nondum ab injuriis fortunæ tutum esse optimi Viri honorem; nam, ut forum aliquem ea in via procreavit, sic eadem urgente non adhuc diu-cile est aboleri. Fortasse enim hoc unum, quod asservabam, exemplar supererat; quo circa (quod possem) ei subvenire animum induxi; plures enim sanc casus effugiet, quo plura diversis in locis condita fuerint exemplaria. Jucundius deinde quoque propositum fuit, quod tibi omnino quantumcumque, gratificari ratus sum; siquidem unus Civitatis nostræ ingenia (si quæ delectu non indigna sunt), præter ceteros, singulari studio amplecteris; ipse autem Mombricius, quemalimodum te in comparatione habeat cum ceteris ætatis nostræ studiois, vis judici tui viderit. Vale. (a)

(a) Miferam eadem Galeazi Mariae Sfortiae Ducis Mediolani, à conscriptis tradidit in ead. S. Stephano sacra, quamplures illius ætatis Orationes, ac Poëta profectus sunt iusta commendatione, ac laudibus Principis nostri tam insignè è vi- vis sublati. Insuper ceteros Bonini Mombricii duos Libellos Hærico Carmina condidit, quibus *Trenodias* nomen attribuit. Hi quod præstant in scriptis præcatis, læpo post *Mombricii* obitum tempore, donec *Æneas* à dñi opera forent, nobile hoc Opus ignotum, ac neglectum reliquit, typis *Alvandi Mombricii* typographi soditi vulgandum tradidit in a. anno MDLIII. de *servato magis Martini*. Quam legentium videtur exarui a fortis, comperta quod quæ ea raritate exemplatum, quæ ad nos perveniret, siquidem Jo. Baptista Marchusius uno eorundem potius, manu propè transcribendum à crevis, ac scriptum pulcherrime hujus Operis æmulum potuit. Id autem cum reliqua omnia *Lætanis* supplevit Galeazzo S. Amadei Mediolani potius volentes dñi *Æneas* legere. Quorum vero hunc à me Sfortis *Lætanis* Historie Mediolanensis, Epistola hæc prætercedit, cum ostendere nobis cum ea eadem nonnulla decemferim, quæ ad illustrandum Bonini Mombricii monumentum opportuna videbantur.

EPISTOLARIS AUCTORITAS, IN HIS PRÆSERTIM, QUÆ AD CONSIGNANDA
CERTA TEMPORA SPECTANT, SENTENTIA OMNIUM,
OMNIBUS EST PRÆFERENDA.

Baronius Tem. XI. *Annal. ad Ann. MLXXIV. fol. 458. Edit. Rom. Anni MDCP.*

CATALOGUS
LIBRORUM,
QUI MEDIOLANI EDITI FUERE
AB ANNO MCCCCLXV. USQUE AD MD.,
CHRONOLOGICA SERIE DIGESTUS.

ERUDITO LECTORI.

MEtam Typographicæ Mediolanensis Historiæ proximè jam tandem spectamus; cum nihil ad eam attingendam desit, nisi Libros depromere, qui Seculo XV. prælo commissi, in hac Metropoli lucem publicam conspexere. Id lubenter aggredimur, candidè tamen protestantes, ambitione aliqua nos minime duci ad Literariam hanc suppellectilem palàm explicandam; acsi Civitas nostra, quæ plurimis adinventis rebus summo ingenio, industriâque (ut in Prolegomenis ostendimus) nascentem Typographiam, rudibus fasciis involatam, expolivit, exornavitque; eandem quoque adultam, secundamque reddiderit, impressorum Codicum uberitate. Facile huiusmodi gloriam concedimus præclarissimis Urbibus, Romanæ, Venetæ, Parisiensis, quæ insignium Virorum, ac Bibliopolarum laboribus, tot superpetias excelsæ huic Arti attulere, ut copidè editionum brevi tempore paratarum, opulentum Literis patrimonium conflaverint. Quo tantum Impressore, Antonio Zaroto, incaptum est Mediolani typographicum officium, quod non interrupto Annorum cursu, à nobis descripto, multiplicatis subinde Artificibus, usque ad extremum illius Seculi, Officinas nostras editis Libris implevit; duo enim Typographi Pannartz, & Swcynheim, à quibus, quinquennio antea, excusam fuisse apud nos Historiam Augustam opinati sumus in Prolegomenis, unico eo typographico vestigio Mediolani relicto, ad Sublacensè Canonium profecti, Lactantium Firmianum ibidem impresserunt Anno MCCCCLXV., ac postmodum Romæ domicilium fixere. Itaque in hoc vulgando Librum Catalogo, non aliud contendimus, quàm detergere notam defusiliæ, nobis innocentem inusitam à Scrip- toribus Typographicæ Historiæ, qui raros admodum Mediolani excusos per id tempus Codices Anna- libus suis inferuerunt; parum namque edocti de nostris Bibliothecis, eos tantummodo descripsisse, quos in remotis ab hac Urbe placis, oculis obviis habuerant. Liberalior fuit in Mediolanensibus referendis ediditibus P. Pellegrinus Antonius Orlandus in suo de Typographiæ Origine Libro; sed quamplures, ob anicum inter nos nexum, tum titulos eorumdem, tum nomina Typographo- rum, à me transmissa receperat; ceterum eadem cum reliquis; de hac re agentibus, ignorantibus laborabat. Altera etiam de causa, quicquid in ista Metropoli impressum tunc fuerit, vulgamus, ut nempe conceptam à Jo. Alberto Fabricio saltem opinionem reselleremus, quæ constanter asserbat, nullum de Jurisprudencia Volumen imprinì Mediolani cepisse, nisi post Seculum XV.; quo namque numero de universa ea facultate Libri magnæ molis excussi Mediolani prodierint, Catalogus iste docebit. Immo commissam fuisse usque ab Anno MCCCCLXXII. hanc provinciam Petro Antonio, & Nicolao de Brugnio Fratribus, dictis de Castellione, Libros in Jure Civili, & in Medi- cina, & Jure Canonico, tribus, vel etiam pluribus torcularibus imprimendi, legimus in pu- blicis Tabulis Societatis, inite anno eodem inter hujus Artis Cultores, quas superius vulgavimus.

Mirum mihi quandòque visum est, de procudentis Sacris Bibliis, tum Veteris, tum Novi Testa- menti, nullam fuisse curam Civibus, ac Typographis Mediolanensibus, vixque inter tot impressos Codices, quos hic numerabimus, reperiri ad Annum MCCCCLXXXVII. Commentarios in Psalmos à Gabriele Brebbia, & Plalterium Græco-Latinum à Johanne Crafftono Carmelitani Ordinis Mo- nacho ad Annum MCCCCLXXXI., publica fuisse luce donata. Id autem ea de causa factum ar- bitratus sum, quòd cum aliis ab Urbibus, Romæ præsertim, ac Venetiis, amplissimam hujus ge- neris Exemplarium messim, studiosis Rerum Sacrarum Viris jam oblatam viderent, reliquarum Artium Literarum, ac Scientiarum commodo augendo, prælis suis insudaverint. Atque in hac re plurimum laudandum reor consuetudinem, in Librarias nostras Officinas tunc inductam, quòd necpe Impressores, non promissuè quicquid typis committendum occurrebat, amplecterentur, sed distributis veluti inter ipsos classibus, alii Poëticis rebus, alii Oratoriæ facultatis, Jurispruden- tiæ, & Medicinæ Libris edendis operam darent; ea enim quantum proficua foret, ut facilius, ac emendatius Libri edendis operam darent, in Prolegomenis Cap. IV. annotavi. Statutum lege id fuit, cum primò descripte sunt Tabule fœderis, superius memorati: at eam triennio tantum Societas illa perduraverit, arbitrio ejusque Typographi relictum est, ut Literarias, quas vellet, merces prodromeret. Nihilominus in morem transit nobile hoc consilium, quo Mediolanenses Officines in vulgandis materiæ sibi adoptate Libris, diligentiam, typosque frequentius impenderunt, quemad- modum in pervolvenda Editionum nostrarum serie, Lector animadvertet.

Ut verò de Catalogo eorumdem aliqua differamus, illum incobavimus ab Anno MCCCCLXV.; quamvis enim nullum ad nos pervenerit Exemplar Historiæ Augustæ, prædicto Anno Mediolani im- pressa, securum tamen testimonium Claudii Salmasii produximus in Prolegomenis Cap. III., qui Librum hunc typis nostris impressum inspexit, contrectavitque, tempus accuratè designans, quo in hac Metropoli prælum subierat. Duos etiam alios Codices adiunximus, ex Officinis nostris in lucem emissos Anno

DLVIII

MCCOCLXIX. *testimonium* Cocchii à Bingham, & Jo. Alberti Fæbrii, eos referentium ab-
 que Typographi nomine, interpositos. Reliquos, usque ad Seculum XVI., aut oculus proprius lu-
 stravimus, aut ab Amicis fideliter indicatos, in Literarium hunc censum retulimus. Insuper fons
 fuit sub initium Mediolanensis Typographia, non secus ac sub medium temporis à nobis statui;
 sed causam varietatis Codicum impressorum alibi jam assignavimus, præsertim Anno MCCOCLXXXV.
 Et sequenti, quibus Pæsti acerrima, absumptis ferme centum millibus Civitatis nostræ Incolarum,
 Gymnasium, ac præliis silentium indixerat. Dissimulare neque, plures in hoc Catalogo Libros
 recenseri, fuisse, inceptosque; sed, præter quàm quod commune hoc fuit ceteris etiam Urbibus
 infortunium, Metropolis nostra in typographicis rebus decus satis superque fulciunt tot Libri niti-
 dissimis characteribus excusi, atque Opera veterum insignium Scriptorum, aut à sordido tinearum
 commercio, & tenebris, primùm apud nos in plenam diem educta, aut summo impendio, labore-
 que ita illustrata, ut novum veluti vultum induere viderentur: quæ omnis in Liter. Hist. sin-
 gillatim exposui. Non incongruum quoque censui, Chronicas impressionis Notas reculare, à Ty-
 pographis tunc affecta calci Librorum; licet namque passim rursi, ineultoque Latino, atque Ita-
 lico sermone conceptæ, visu, ac sibilis exiipi possint; non raro tamen aliquid, Historiæ illorum
 temporum securo calculo digerenda, opportunum exhibent, nomenque, ac memoriam ad nos trans-
 mittunt plurimum, qui vel Sanguine clari magnis edendis voluminibus, ære proprio, communi-
 præstiterunt, vel studio, diligentique in id incubere, ut ad solum manuscriptorum Codicum ca-
 stigatis Libris, purioris supra ceteras editionis laudem præla Mediolanensis consequerentur. Epi-
 grammata etiam nonnulla, à doctis Viris elucubrata, quæ in Operibus tunc impressis legebantur,
 adjicere placuit, ut quantum, eâ tempestate, Latina Pæsti coleretur, atque enteret, posteris in-
 notescat. Superest edocendum, cur in isto Catalogo Libri non pauci Asterisci * signentur; hoc au-
 tem indicio te admonere, Lector, volui, quæ fuerint editiones manu mea evolutæ; cum de reliquis
 nonnisi integritatem, & silem aliis Scriptoribus, Amicisque debitam, valeam proferre. Plurimæ
 fortasse adhuc latent, quibus & Codicum impressorum numerus, & literaria Mediolanensis His-
 toria pinguior fieri potuisset. Verùm me in hanc aleam conjeci, eadem illa ineluctabilis fortis
 expellatone, quæ Nautæ, divitiis comparandis inhærentes, ignotos Pelagi sinus pervadunt, securi
 se nonnumquam id consecuturos, ut è latebris seculorum Uniones omnes erueret, aut opes, quæ a-
 varum mare tenaci involvit arena, valeant expiscari. Nihilominus pretio suo minimè arbitror cari-
 turam hanc seriem Librorum, quam longo labore collectam, oculis omnium spectandam exhibeo;
 inde enim conspectum fiet, nobilitatem, & doctorum Hominum curâ, sumptibusque effusum fuisse,
 ut ad incrementum studiorum Mediolanensium, nihil stellerum Operum, aures præsertim ætatis,
 Seculo illi desset, pluresque celebrium Aulorum Libros primò Mediolani prodissæ, quæ His-
 toria typographica Conditores multo post tempore impressos, veluti Principes editiones, aliis Urbibus
 adscribere. Sed jam calammum contraho, veniam enixè rogans, si permulta incunctatè expo-
 sita in univèrsi hoc Opere Lector offenderet; neque enim ea mihi fuit oculi libertas, quæ omnia ad
 exallum trutinam revocare possem, spongiæque, & limi fideli attributis, literarum istum tenuis
 ingenii mei setum ita perpolire, ut conspectum Virorum, consummate eruditionis & eloquentiæ
 laude, hoc arto florentium, minori ferretur verecundia.

CATALOGUS LIBRORUM MEDIOLANI EDITORUM SEculo XV.

ANNO MCCCCLXV.

Historiæ Augustæ Scriptores sex, *Ælius* Spartianus, *Jullius* Capitolinus, *Ælius* Lampridius, *Vulcatius* Gallicanus, *Trebellius* Pollio, & *Flavius* Vopiscus. (a) Mediolani 1465.

ANNO MCCCCLXIX.

Aratoris *Sulxianæ* Poësis, de insignibus Apostolorum Actibus, in 8. (b) 1469.

Illustrium Virorum Epistolæ in fol. (c) 1469.

ANNO MCCCCLXX.

Terentii Comediæ VI. per Antonium Zarotum (d) 1470.

Festus Pompejus de Verborum Significatione, in fol. (e) 1470.

Horatii Opera, in 4. per Antonium Zarotum. (f) 1470.

ANNO MCCCCLXXI.

* Pomponii Melæ Cosmographia, in 4. per Antonium Zarotum. (g) 1471.

Festus Pompejus, de Verborum Significatione, in fol. per Antonium Zarotum. (h) 1471.

ANNO

- (a) Quæ adduximus ad vindicandam Mediolanensi Metro-
poli hanc gloriam, vides in Prolegomenis Cap. III.
& in Antiquariorum ad Epistolam Rinscurii Pisani
fol. CCCLVI De Aut. Hist. Scripserunt scilicet
Joannes Albertus Fabricius in Bib. Latæ. Tom. I.
pag. 546. & seqq. & Tom. III. in Supplemento pag.
85. edit. Hamburgi anni 1755. ubi tradit, geminam
Mediolanensem hanc Codicem impressorem, alteram
anno 1465., & alteram decennio post, existant fuisse
à duobus Literatis Viris *Rinscurio* Pisano, & *Enno*
Mantua. (Lectus Scholæ in Prætorio ad Com-
mentatus loc. in Historem Augustum, d. 1470.)
hanc editionem Mediolanensem aut, quoniam hoc est,
quæ prius Austriacæ quædam in unum collegens quod
entis ignota non fuerit, & Mantua, in Ro-
mæ editi Pisani nemina vidisset, quibus addidit
gemina hæc editio, ut refert Fabricius. Verisimili-
tatem est, in Bib. Codicis, quo est hæc mensura
Mantua, & Rinscurii prædicti Opera, alio-
rum curâ, jam fuisse collata, adeoque volun-
tatem legatum fuisse non de Curia editam, sed
de prima Austriæ, qui dispersa veterum Scrip-
torum Monumenta in unum Corpus redegit.

- (b) Adnotatur hæc editio à Jo. Alberto Fabricio Tom. III.
Biblioth. Latæ. pag. 567., qui locum etiam indicat,
ubi, cum ea foret, servabatur, nempe Bibliotheca
Rinscuriana.

- (c) Hæc est Lihel notitia vulgaris Cœdus à Beughem,
in sua *Armenia* Typographia, cuiusque reperit in
Bibliotheca Vindob. scribit Michael Mantua.
Tom. I. Antiquariorum pag. 66. in notis sub lit. C.

- (d) Quodquidem hæc Editionem non vidi, testimonio
vero Jo. Alberti Fabricii in Biblioth. Lat. Tom. II.,
& Michaelis Mantua in Antiquibus Typographia
ad hanc Annam, qui pag. 75. ubi in calce impressa
est scribit: *Hæc opus quam diligenter recognovi,*
Joannes Legatus imperii curavit Mediolani, opus à,
et impressum per Antonium Zarotum MCCCLXXI. IIII.
Mantua. Ceterum hæc notitia, quo in hac Libro
continetur, recitat P. Pellegrinus Antonius Orlandus
in Appendice ad Librum de Origine Typographiæ

pag. 414. *verget; Adria, Hecra, Rinscurianum-*
no, Essacio, Phormo, Adelpi. Clarissimi Eques
Comes Antonius Sennotta, cum Londini moram
traheret, hanc Librum vidit in Bibliotheca Comitis
de Pembroke.

- (e) Correctio à Beughem de *Armenia* Typographia pag.
59. hæc nobis editionem assignat.

- (f) Cum editio ista careat omni nota loci, anni, & Ty-
pographi, non aude fuisset illam Mediolanensi adscri-
bere, nisi auctorum mihi expresset auctoritas Michaelis
Mantua, ceteri homines, qui collatis characteri-
bus hujus Libri cum aliis Antonii Zaroti, convenerunt
esse, pariter hujus fuisse non immerito est quatuor
pag. 75. lit. F., quæ non testatur Jo. Albertus Fabri-
cius Tom. I. Biblioth. Lat. pag. 567., non fecit ac
P. Orlandus loco laudati pag. 145. Verba Mantua
jam citati in mea Hist. Liter. sub Anno memoravi,
una cum Epigrammate, in calce ejusdem Libri impresso.

- (g) Editionis hujus exemplar, quod in Ambrosiana Biblio-
theca servatur, caret nomine impressoris, sed per
illud dubio ab *Antonio Zaroti* impressum fuit, cum per
illud tempus Mediolanensem Typographiam solus ipse
exerceret, in calce ista legitur: *Mediolani, scriptum*
Calixtus Officiarius, Mantua quadragesimus septimus
anno primo. Hæc editio, quæ primo est, nullo ab Ita-
lico Vallo translata est ad Annam sequentem, quo illam
refert Albertus Fabricius Tom. I. Biblioth. Lat. pag. 567.

- (h) Characteres Romani ab editione, hæc mensura, & chris-
tiana ejusdem, erat opus me, sine titulo, Prætoriana,
numeri paginarum etc. Desunt Græci voces, locum
relictis, citato impendens, sed addita voce La-
tina, quo Græcum explicat. In calce:

Laetetur Christus per quicquid firmius Testis.

F. Pompeii Liber optatus à Mediolani, scriptus Nona
Augusti, Mediolani quadragesimus septimus annus, ad
hunc, & tandem Mediolani, et Mediolani
hunc, Mediolani Danti Quoti, et Danti per Anno
quæ. Cuius nomine Typographi, sed ad hæc chris-
tiani dignitatem, hunc Antonium Zarotum.

ANNO MCCCCLXXII.

Joh. Francisc. Poggii Facietiarum Libri, in fol. (i)

1472.

Georgii Trapezuntii, de partibus Oratoris ex Prisciano Compendium, in 4. (k)

1472.

ANNO MCCCCLXXIII.

* Aeneas Silvii, postea Pii Papae II., Epistole, in fol. (l)

1473.

* Simonis Genuensis Synonyma in fol. (m)

1473.

Serapionis Liber aggregatus in Medicinis Simplicibus, translatio Simonis Januensis, interprete Abraha Judaeo Tormosienfi, de Arabico in Latinum, in fol. (n)

1473.

Opere di Dante col Commento di Benvenuto da Imola, in fol. per Antonio Zaronio (o)

1473.

* Francesco Petrarca, Canzone, e Trionfi, in fol. per Antonio Zaronio (p)

1473.

* Heben Mesue Liber de Confolatione Medicinarum Simplicium Solutivarum, in fol. per Magistrum Philippum Lavaniam (q)

1473.

* Omniboni Leonieci de Versu Heroico Liber, in 4. per Antonium Zaronum (r)

1473.

ANNO MCCCCLXXIV.

* S. Ambrosii de Officiis, & Opuscula cum ejusdem Vita, in 4. per Christophorum Waldarfer Ratipontensem (f)

1474.

* S. Basilii de Liberalibus Studiis, & ingenuis Moribus Liber, per Leonardum Aetium ex Graeco in Latinum conversus.

.....

* Petri Pauli Vergerii Justinopolitani de ingenuis Moribus, ac Liberalibus Studiis Liber.

.....

* Georgii Trapezuntii de partibus Oratoris ex Prisciano Compendium, in 4. (t)

1474.

* Q. Ho-

(i) Constat à Neapoli in *Reverendissimo Typographo* pag. 122. De Poetis florentibus, quosque in Bibliotheca Ambrosiana servatis, differt in *Litterarum Historia* ad hunc Annum.(k) Est in Bibliotheca Consobii S. Augustini Urbis Cremonensis. In eodem legitur: *Mediolani MCCCCLXXII, sub Typographia consobii*.(l) Hujus editionis exemplar servatur in Bibliotheca Ambrosiana, continens Epistolae, numero quinquaginta, quos ad Apostolicum Sedem promissus confirmavit. Cuius Praefatio, ac Nomenclatura; Indexque Typothetarum in eodem legitur. post quem alii sequuntur: *Opus impressum Mediolani per Magistrum d. Zaronum Perseum in MCCCCLXXIII. Maji. XXP.* characteribus Romanis. Opera ista d. Basilii deus Panensis, qui Ambrosiana Bibliotheca custodit, vide in *Hist. Liter.* ad hunc Annum.(m) Est in Bibliotheca S. Mariae Graecorum Mediolani, characteribus optime Romanis. In eodem adiungitur: *Opus impressum Mediolani per Antonium Zaronum Perseum, Anno Domini MCCCCLXXIII. diebus. III. Junii.* Post istud in eodem Libri leguntur: *Typographia, quod iam editum in Hist. Litteraria ad hunc Annum, ubi de Simonis Genuensis synonymis, prolixus. Epistole, qui eisdem jacent, suo loco recte sunt in hoc Opere.*(n) Est in Bibliotheca Consobii Cremonensis S. Augustini, characteribus optime Romanis. In eodem: *Opus impressum Mediolani per Antonium Zaronum Perseum, Anno Domini MCCCCLXXIII. diebus. III. Junii.*(o) Apud Mainzer folio 122. & P. Orlandum pag. 120. Hic Opera Domitii Aligherii, qui in Ambrosiana Bibliotheca reperiuntur, continet in *Hist. Litteraria* ad hunc Annum.(p) In eodem: *MCCCCLXXIII. impressum per Antonium Zaronum Perseum. Characteribus optime Romanis. Est in Bibliotheca Consobii Philippo Archidiacono.*(q) Codex characteribus Romanis, cum abbreviaturis frequentibus, paginas in columnas diviso, servatur in Bibliotheca S. Victoris Monasterii Congregationis Monachorum Oliveti de ipsa Urbe. Caret numero, & Praefatione. In eodem legitur haec verba: *Explicat Opus Heben Mesue, impressum per Magistrum Philippum Lavaniam, & correctum, ac diligenter examinatum per egregios Doctores Antonii Callegi Mediolani Anno Domini MCCCCLXXIII. die IIII. Augusti, regnante Illustrissimo D. D. Galeazzo Maria Visconte d. d. Duca Mediolani quatuor. Sequens in eodem Codex Petri Apiani iurisperiti in Librum Salustii Mela Adiciam, elegantissimo characteribus, qui videtur Johannis VVierlii sed Codex ille nullus est in fine.*(r) Characteribus Romanis simplicissimis, reliquis latinis, ubi Graecae voces imprimenda erant. In eodem: *Opus impressum Mediolani per Antonium Zaronum Perseum. 1473. die 15. Octobris. Existit opus me.*

(f) Servatur in Bibliotheca Ambrosiana. Caret Nomenclatura, Praefatione, numeris paginarum, & Index. In fine legitur hoc Testiculum:

*Nellaz, & Ambrosian, catalogo nostro quavis,
Hoc Sessum Ambrosii persequi Litter Opus.
Ardeat qui tali exemplari ora fopere.
Non sicut, nullum fuerit alio fopere.*

Impressum Mediolani per Christophorum Waldarfer Ratipontensem, MCCCCLXXIII. die VII. Januarii.

(t) Tres idos Codices simul compactos invenit, eodem characteribus optime Romanis, ita ut eodem Anno primo dati erant postea fortasse Ceteri Mediolani, ad quem legitur data Georgii Trapezuntii Epistola, ubi invenitur Mediolanensis scilicet diebus quatuordecim, numeris paginarum, & Index. In eodem: *Impressum Mediolani sub Februario MCCCCLXXP.* De Georgio Trapezuntio, & Ceteris Monachis, vide qui scriptum in *Hist. Liter.* ad hunc Annum.

DLXII CATALOGUS LIBRORUM

- Ovidii Nasonis Heroidum Libri, in fol. per Antonium Zarotum. (i) 1474.
Terentii Comediar, in fol. (k) 1474.
* Manhei Sylvatici Pandecta Medicinæ, in fol. magno per Joannem Wurster de Campidonia. (l) 1474.

ANNO MCCCCLXXV.

- * Augustini Dari Senensis Hagiogicus Liber in Eloquentiæ præcepta ad Andreae Christophorum filium, in 4. apud Lavaniam. (m) 1475.
* Missale Ambrosianum, in fol. per Antonium Zarotum. (n) 1475.
* Ovidii Metamorphoses, in fol. per Philippum de Lavaniam. (o) 1475.
* Libro della Consolazione delle Medicine Semplici solenni. il quale facia Giovanni figliolo di Mesue, in fol. apud Joannem Wurster. (p) 1475.
* Historiæ Augustæ Scriptores, in fol. per Philippum Lavaniam. (q) 1475.
* Ælii Spartiani de Vita Adriani Imp. }
* Eutropii de Romana Historiæ Libri X. } in 4. per Philippum de Lavaniam. (r) 1475.
* Pauli Diaconi de Rom. Historiæ Libri VI. }
* S. Augustini Confessiones, in 4. per Joannem Wurster. (f) 1475.
* Cautela famolissimi J. U. Doctoris D. Bartholomæi de Cepolla Veronensis; in fol. magn. 1475.
Ejusdem de Servitutibus per Christophorum Waldarfer. (t)

Valerii

(i) Exat apud Comitem Scipionem Bonifacium; Legionum. Galliarum Locumtenentem Marescallum.

(k) Exat apud eundem, sua Typographi nomine.

(l) In calce: Impressum per Magistrum Joannem P. Farber de Campidonia. Anno Domini MCDLXXV. Cum Editionem istam Mediolani vendicarem, vide que scripsi in Prolegomenis pag. 59. & in Hist. Liter. ad hunc Annum. Exat in Cantabro Sancti Victoris Mediolani.

(m) Carattere etiam abiditimo, abique Indice. Præcedit Epistola Bonaventuræ Pijani ad magnificum Episcopum avarum, & sequenti, et priorem Ducem Secretarium Cæcilium Simonem, quoniam delictum sui loco. In calce: Mediolani impressum per Magistrum Philippum de Lavaniam 1475 die 18. Martii. Exat apud me.

(n) De hac Editione, que prima omnium fuit, ego in Prolegomenis pag. 59. ubi etiam tracti Epigrammata eadem adnotari, quod testatur, priorem Mediolani impressorem fuisse Antonium Zarotum. Vide etiam eam Hist. Liter. ad hunc Annum. In calce: Impressum de Alamo Constanti Mediolani MCDLXXV. diebus Kal. Aprilis per Antonium Zarotum Parmensem. Exat in Bibliotheca Ambrosiana.

(o) Carattere Romano aciditimo, sine numeris paginarum, Index de. Præcedit Epistola Bonaventuræ Pijani ad magnificum Episcopum Cæcilium Simonem. Sequitur Vita Cæcilii, ab ipso Bonaventura collecta. In fine, vero hoc Epigramma, valuti Epitaphium, subiungitur:

Orbe parante sua quicunque volumina tangit,
Isti saltem vestra datur in Urbe locus.
Quæque magis fecerit, non hoc sunt edita ab ipso;
Sed quæ de Domini fœnore capta sit.
Quisquis in his igitur vitæ rade curam habebit,
Emendaturus, si licebit, erit.

In calce: Mediolani impressum per Magistrum Philippum de Lavaniam Mediolani MCDLXXV. die 7. Junii. Exat apud Comitem Donatum Sylvium.

(p) Carattere Romano, supra omnes, quæ viderim, præclarissimo. Dividitur in duas partes; in prima, sicut in universis corrigendi Mediolani deservierunt; in secunda, Suetonii præfatione, de essentia, vitæ, & con-

stitutione tractandum. In calce: Hic sequitur Liber Junii su Majore. Impressum per Magistrum Joannem P. Farber de Campidonia. Anno MCDLXXV. die vespere Quintidies Junii. Exat apud eundem.

(q) Carattere ætiano, sine titulis, Index de. Præcedit Epistola Bonaventuræ Pijani ad magnificum Episcopum avarum Cæcilium Simonem, quoniam delictum sui. CCCCXXV. Sequitur Vita Sænti ii ex Dom ex Calderico, Xicco Valentino, cum Augusti Curatoribus deo. In calce: Historia dandorum Cæcilium. Mediolani impressum per Magistrum Philippum de Lavaniam MCDLXXV. die XX. Julii. Exat apud Comitem Antonium Simonem.

(r) In fine hujus Voluminis ista legitur: Informationem ista hoc Opus per Magistrum Philippum de Lavaniam Anno d. Nostro Christo MCDLXXV. indicibus Kal. Januariæ Mediolani. Exat in Cantabro, Lavaniam appellat hujus Urbis; caradere Romano pulcherrimo. Hunc vero confirmari cetero, Editionem Historiæ Augustæ, de qua ante prædictam, de qua in Prolegomenis didicimus; cum enim Bonaventuræ Pijani sine hoc Anno posita, addidit Eutropium, Paulum Diaconum, & Ælium Spartianum, eadem scilicet anno hoc Anno impressum fecerit Lavaniam, ut facilius occurridem hujus fœre eruditio Vici.

(f) Carattere rotundo, aciditimo, licet abbreviatis figuris. In calce hoc adit Epigramma:

Quoniam lectum Augusti fœre Confessio factum,
Præfati fœre præfati præfati fœre.
Theatraliter datur non hunc ars Joannem;
Hic Mediolani fœre præfati Opus.

Anno Incarnationis Domini MCDLXXV. XII. Kal. Augusti. Cum Typographi cognomen su hoc Curatorum, eruditum non fœre, Editionem hujus Libri addidit Joannem P. Farber de Campidonia, in Prolegomenis fol. XCIX. Quibus conspiciam, istodem vide. Exat apud me.

(t) Carattere Romano aciditimo, sed abbreviatis, abique Præfatione, numeris paginarum, & Index. In calce: Impressum Mediolani per Christophorum Waldarfer. Rationem, impressi Sænti Scholarii, D. Petri Anselmi de Burgo, diti de Colatino, & Philippo de Lavaniam. Anno Domini MCDLXXV. die XX. Septembris. Regime investigationem Quibus Dux Mediolani Gelatinus Maria, Historiæ Pæfatione, Petrus Antonius de Burgo, cognomen hic legitur, aliter fœre in duobus Institutis, quibus

* Valerii Maximi, Dictorum, & Factorum memorabilium, in fol. per Antonium Zarotum. (u)	1475.
* Epistolæ quædam SS. Hieronymi, Eusebii, Cyrilli, & aliorum, in 4. apud Philippum de Lavana. (x)	1475.
Mauri Servii Honorati Grammatici in tria Virgilii Opera Expofitio, in fol. (y)	1475.
* Libellus Magistri Arnaldi de Villanova, de Arte cognoscendi venena, cum quis timet sibi ea ministrari, } in 4. per Christophorum	
* Tractatus de Epidemia, & Peste D. Valasii de Tarenta, } Waldarfer. (z)	1475.
Regis Francie Prothomedici Excellentissimi, }	
* Breviarium Ambrosianum, in 4. per Christophorum Waldarfer. (a)	1475.
* Libellus recollectionis auctoritatum de veritate Conceptionis B. M. V. gloriose, Jo. Vincentii Bandelli à Castronovo Ord. Præd., in 4. per Christophorum Waldarfer. (b)	1475.
* Q. Curtii Historia, in 8. (c)	1475.
* Laurentii Vallæ, Elegantiarum adepſ, in 4. per Philippum de Lavana. (d)	1475.
* Horatii Flacci Opera, in fol. per Antonium Zarotum. (e)	1475.

ANNO MCCCCLXXVI

- Lascaris Constantini Byzantini, Grammatica Græca, Græcè, in 4. per Dionysium Paravicinum. (f) 1476.

Lechu-

[illegible]

- [illegible]

que in altrove purgamento; imprefio Anno MCDXXC.
de quo jam egimus in Hif. Lict. ad hunc An.
altior vero Anno MDXX. idem, quod in Biblioth.
Ambof. feruatur, *Fabian Capetianum* rubro carade-
re figuratum legitur ad diem VIII. Decembris; quoci-
ens pium hunc Mediolanenfis Ecclefie motum inuafit-
fe quod non fub initium Seculi XVI. clari digno-
fcentur. In calet memoratis Roſarij legitur: *Impre-
ſum Mediolani per Chriſtophorum VValderrum Ratij-
ficatione Anno Domini MCDLXX. Kal. Decembris*
*Colone Amice VValdenſium ſcilicet Mediolani Duce con-
ſilio*

(b) *Servare in Biblioth. Collegii Bruphensis S. J., curante stre-Gothico, quadam, revere, abate, nunc paginatur, Index etc. Prædicti Epistolæ ad Alagapionem Petrum Constanti de Gambia, superius recitata. CDLIX. In calce: Expositio valde utilis Læticie Reconditiore de virtute Conjugum S. M. P., impressa Mediant, Dominante felicissimo Galæa Maria Vicenotum, Duca quæto, per Christophorum Valdeger Ratiocoriorum Ann. Domini MCDLXX.*

[illegible]

(4) Even in Biblioth. S. M. Moenig Carmeli hujus Urbis, elegantiissimo carattere. Præfatus Epistola Bonacorsi. s. Vilius ad Cicchum Simonetum, supra rectis fol. CDLXVII. Alterum hujus Libri Editionis rectis præfatum Lugubri post Antico LXI. cum hoc titulo: *Laurerius Folia Elapserunt adeo, ut ex ea de Lingua Latina Libri, per R. Amos Accipiam F. Amos Accipiam colligat, et deinde recipiat. Legimus quod Simpliciter. Gregorium Anno MDLXXXV.*

(*) Hanc Editionem relictam vidē in Catalogo Librorum.
Mensis edim Anno 1715.

(f) Hanc Editionem recognovit Domestrus Ortolan, cui Epistolam praeiit legimus, et Studiis suis Adversarius direxit, relictum in Appendice fol. CXL. In eodem: Multum innotuit per Martineum Dionysium Farnesium MCDLXXII. die XXX. Januarii.

DLXIV CATALOGUS LIBRORUM

- * Lectura eximii J. U. Doctoris D. Baldi de Perusio super primo Decretalium ;
in fol. per Christophorum Waldarfer. (g) 1476.
- * — — — — Eiusdem Lectura in V. & VII. Cod. compil. in felici Studio Pa-
piae M. CCC. LXXXV. correcta, & propter Scripserum imperitiam
diligenter emendata per Eximium J. U. Doctorem D. Petrum Crassum
Mediolanensem, & Papiae legentem ; in fol. per Christophorum Valdar-
fer. (h) 1476.
- * — — — — Eiusdem super VI. Codicis, in fol. apud eundem. (i) 1476.
- * — — — — Eiusdem super VIII. Codicis, in fol. apud eundem. (k) 1476.
- * — — — — Eiusdem super IX. Cod., in fol. apud eundem. (l) 1476.
- * Iustini Historici Clarissimi in Trogi Pompeji Historias, in 4. per Christopho-
rum Valdefer. (m) 1476.
- * M. Fabii Quintiliani de Institutione Oratoria Libri XII. in fol. per Antonium
Zarotum. (n) 1476.
- Libro dcl Philocolo, di M. Johanni Boccacio da Certaldo, in fol. per Domini-
cum de Vespolato. (o) 1476.
- * M. Tullii Ciceronis de Officiis &c. in fol. per Antonium Zarotum. (p) 1476.

Fran-

- (g) *Exat in Bibliotheca S. Mariae Gratianum apud PP. Ord. Minor. de Observantia prope Modocum, in-
scripta titulum rubro marmore impressum. In folio.
Epistola ad Osmopontium laetum Litterae Domini Baldi
de Ubaldis de Perusio. J. U. Doctoris super prima Lib.
Decretalium, impressa per Martinum Christophorum.
Falsioris Ratiocinationis. Mediolani die VI. Decembris
MCDLXXI. hoc Caphisae Damae Post Regnum.
Opera claudunt Vetusum sequentibus Verbis, & ubi
argumento impressa: Mediolani, laetum, & addita,
diligenter, & impressa per Martinum Christophorum.
de Caphisae, per Martinum Christophorum. Falsioris
Ratiocinationis, Anno Domini M. CCC. LXXVI. die
VI. Decembris. Regnum Iustiniani Galeasae Mariae.
Sforzae Imperatoris, Litterae Domini. Ad laetum Osmopontium
Dux, & gloriose Virgatus Mariae Sforzae qui.
Anno.*
- (h) *Exat in supra memorata Bibliotheca, carissime Go-
thico, sed rursus peritum &c. In folio: Medio-
lani impressum per Christophorum Falsioris Ratiocina-
tionis. Impressum per Martinum Christophorum. Falsioris
Ratiocinationis. Anno Domini M. CCC. LXXVI. die
VI. Decembris. Regnum Iustiniani Galeasae Mariae.
Sforzae Imperatoris, Litterae Domini. Ad laetum Osmopontium
Dux, & gloriose Virgatus Mariae Sforzae qui.
Anno.*
- (i) *Exat in supra memorata Bibliotheca, carissime Go-
thico, sed rursus peritum &c. In folio: Medio-
lani impressum per Christophorum Falsioris Ratiocina-
tionis. Impressum per Martinum Christophorum. Falsioris
Ratiocinationis. Anno Domini M. CCC. LXXVI. die
VI. Decembris. Regnum Iustiniani Galeasae Mariae.
Sforzae Imperatoris, Litterae Domini. Ad laetum Osmopontium
Dux, & gloriose Virgatus Mariae Sforzae qui.
Anno.*
- (k) *Exat in eodem Canobio S. Mariae Gratianum apud
Modocum, carissime Gothico, sed mendo. In folio:
Impressum Mediolani per Christophorum Falsioris
Ratiocinationis, Anno Domini M. CCC. LXXVI. die
VI. Decembris.*
- (l) *Exat in eodem Canobio S. Mariae Gratianum apud
Modocum, carissime Gothico, sed mendo. In folio:
Impressum Mediolani per Christophorum Falsioris
Ratiocinationis, Anno Domini M. CCC. LXXVI. die
VI. Decembris.*
- (m) *Exat in eodem Canobio S. Mariae Gratianum apud
Modocum, carissime Gothico, sed mendo. In folio:
Impressum Mediolani per Christophorum Falsioris
Ratiocinationis, Anno Domini M. CCC. LXXVI. die
VI. Decembris.*
- (n) *Exat in Bibl. Ambros. & in Archimedes, retento opo-
nente casu, & relicto laetum, ut calamus scribi
posset Graeco vocem imperii. Proinde Epistola ad
Falsioris Ratiocinationis, & Prologum. In folio:
Quoniam Iustiniani Oratoris diligenter emendata,
Annotat Zarotus Parmensis Mediolani posteris impressis
Anno à Nostro Gregorio MCDLXXI. F. Mar. Juntus.
Apostolus Christo.*
- (o) *Charactere pulcherrimo. In folio: B. Libero del Philoco-
lo de M. Johanne Boccacio da Certaldo. Poeta solus
qui fuisse, impressum per Dominum de Falsioris Ratiocina-
tionis. Anno Domini M. CCC. LXXVI. die VI. Decembris.
Regnum Iustiniani Galeasae Mariae Sforzae Imperatoris,
Litterae Domini. Ad laetum Osmopontium Dux, & gloriose
Virgatus Mariae Sforzae qui. Anno.*
- (p) *Exat in supra memorata Bibliotheca, carissime Go-
thico, sed rursus peritum &c. In folio: Medio-
lani impressum per Christophorum Falsioris Ratiocina-
tionis. Impressum per Martinum Christophorum. Falsioris
Ratiocinationis. Anno Domini M. CCC. LXXVI. die
VI. Decembris. Regnum Iustiniani Galeasae Mariae.
Sforzae Imperatoris, Litterae Domini. Ad laetum Osmopontium
Dux, & gloriose Virgatus Mariae Sforzae qui.
Anno.*

- * Francisci Philolphi Saryæ, in fol. per Christophorum Waldarfer. (q) 1476.
 Salustii Opera, in fol. per Philippum Lavaniam. (r) 1476.
 * Papie Vocabularium, in fol. magno per Dominicum de Vespolate. (f) 1476.
 Horatii Flacci Venusini Opera omnia, in fol. per Philippum Lavaniam. (t) 1476.
 * Juvenalis, & Persii Saryæ, in fol. per Antonium Zaronum. (u) 1476.
 * Vite de SS. Padri, in fol. per Dominicum de Vespolate. (x) 1476.
 * Donati Grammatici in P. Terentii Africi Comædiis examinata Interpretatio, in fol. per Antonium Zaronum. (y) 1476.
 * Summule Naturalium Pauli Veneri, Ordinis Eremitarum S. Augustini, in fol. per Christophorum Waldarfer. (z) 1476.
 Decamerone del Bocaccio, in fol. per Antonium Zaronum. (a) 1476.
 * Vita Æsopi à Rimicio scripta, in fol. per Antonium Zaronum. (b) 1476.
 M.

(4) *Est in Bibliotheca Archiepiscopi, caractere Romano optimo. In hoc hujus Libri leguntur: Franciscus Philolphi hunc Saryæm Opus ætænovum invenit Mediolani impavit, de Marti Kal. Decembris Anno à Natâ Christiana MCCCLXXI. Epigramma faberæ. hunc Saryæ, & a Calliphilo Bernardus Labeus, Philolphi discipulo composuit, vultu in Hæ. mra. Litter. ad hunc Annotum. In calce: Impressio Mediolani, Galæus Maria Sphæra Illustrata Data quæto forma: per Christophorum Waldarfer Ratibonensem. legat ætænovam Anni imperandi consensuissimum Magistram Anno à Natâ Christiana Mediolano quadragesimo sexto à Mense Novembri.*

(c) *Apud P. Orliniani, qui hinc notæ impressionis refert: Salustii, Æsopi, & Persii Philolphi Lavanii (LAVANII) quædam Kal. Decembris Anno à Natâ Christiana MCCCLXXI.*

(f) *Est in Chorothea Papie, caractere nitidissimo, & optimi charact. Præcedit Epistola Papæ ad Fivæ. Legitur etiam Epistola, quæ Bononiæ Monasterio ad Lectorem dicitur:*

*Quædam Grammaticis Librorum quædam supellex
 Sit satis impensâ quam sitis vno parte.
 Scire juvat, non mihi sed alibi pulcherrimus arbi:
 Est opus argenteo, qui deservit vultu;
 Pro Jove tempus erit, videri forentur ad ænem,
 Et nuncius hinc est, obsequi debent;
 Tempore custodire, ut scilicet potius nomen
 Præcipue inter gentes esse Deo.
 Hic sed heu! tempus hinc pulcherrimum, per videri
 Erat, & indulto vix tunc ora de.
 Non alio potius teris accideret, quædam
 Effugit? quædam? Nescis, sed fugit.
 Fui Jovi Eubæi superas cunctas ad ænem,
 Vol Jovi Eubæi teris regna potest.
 Nihilum non videri alio, alioque videri,
 Sarcinæ pleræ colligit esse fœd.
 Incerta sit sequenti cunctis volumina regi,
 Nec pignora datur habere Libros.
 Non est, qui saltem tunc tibi nomen in ore
 Palliat, impressum, hoc age, corpe Libros;
 Quæ vix transierunt Librorum esse descripta,
 Impressum, videri sit tibi nomen, videri.
 Quædam quæ Papæ licet alio volumina cunctis,
 Cunctis: Opus præte dignum esse potest.
 Dignum & tanto, quanto magis videri cunctis,
 Vix minus est, non enim commodus ille venit;*

*Sive Sacre Canonis, sive Civis tralens Jura
 Quis vult, hoc medio differe multa potest.
 Alia vix hinc potest, Mediolani qui quædam ænem,
 Quædam sit Orator, quædam Potestatem.
 Gratias materiam, videri videri videri
 Exiliter, exiliter non minus videri potest.*

In calce: Impressum Mediolani per Dominicum de Vespolate, Anno Domini MCCCLXXI. de XII. mense Decembris.

(i) *Ex Labbeo, Borehem, & Smith. In calce: Hic Opus Horatii emendatissimum, impressum est opus, & impensâ Philolphi de Lavania, Greg. Mediolani, Anno à Natâ Christiana MCCCLXXI. de XII. mense Decembris. Est in Bibliotheca PP. Erenii S. Augustini Urbis Cæmentis, pulcherrimum caractere.*

(u) *Caractere nitidissimo, charact. optimo, & typis marginis, obsequi nomen paginarum hæc. In calce: D. Jov. Jovianis, & A. Persii Flacci Saryæ quædam diligenter collectas Antonius Zaronus Parmensis impressit MCCCLXXI. Mediolani. Est apud me.*

(x) *Caractere optimo, & optimo, obsequi nomen, numeris paginarum hæc ita emendatur: Invenimus la Tabella supra il primo Libro della Vita de' Santi Padri etc. Evidetur in quædam Libros, in quorum calce ita leguntur: Finito de translatione de Latino in Falgare et di de la translatione de Santa Zenobia a di XXXI de Genova, correnti gli Anni del Signore MC CCCLIII. Et de la traductio de Hieronymi de Sancta Maria de gli Angeli de Firenze la traductio de Greco in Latino nell' Anno MC CCCLIII. Politi leguntur: Invenimus aliquam calce, quædam et Peda scriptura. In calce: Eubæi de Fugit la Tabella de la Vita de' SS. Padri, Rangit in Malan per Dominum de Vespolate a di XII. de Julio MCCCLXXI.*

(y) *Est in Chorothea S. Videri hujus Urbis, Romano nitidissimo caractere, obsequi nomen, Præcedit, numeris paginarum, & indice. In calce: Donati Grammatici Fivæ descriptis, Commentarius in P. Terentii Comædiis, diligenter collectas, non negligenter impressit Antonius Zaronus Parmensis Mediolani MCCCLXXI. prope Nomen Julii.*

(z) *Continet hic Libros explanationes in Physicam, Metaphysicam, de Mundo, & Cælo, de Generatione, & corruptione, de Metheora, & de Aëre, secundum Doctrinam Aristotelis. Caractere Gothico, non Tabula reperta, notæ nitidissime descriptis. In calce: Impressum Mediolani per Christophorum Waldarfer Ratibonensem, Anno Domini MCCCLXXI. de XII. mense Julii. Est in Bibliotheca Archiepiscopi.*

(a) *Est in Bibliotheca, quæ olim spectabat ad Sernif. Principem Eugenium de Sabaudia.*

(b) *Servit hujus Editionis exemplar, Abbas D. Carolus Trivulzius Mediolanensis.*

- * Baldi de Perusio super IV. Codicis, in fol. per Christophorum Waldarfer. (m) 1477.
- * P. Ovidii Nasonis Liber Falorum, in fol. per Antonium Zarotum. (n) 1477.
- Horatii Carmina, per Philippum Lavaniam. (o) 1477.
- * Gabrielis Brebie Commentaria in Plalmos, in 4. sine nomine Typographi. (p) 1477.
- * Ovidii Metamorphoses, in fol. per Antonium Zarotum. (q) 1477.
- * Angeli de Ubaldis de Perusio Lectura super prima parte Digesti veteris, in fol. per Beninum, & Joannem Antonium de Honate. (r) 1477.
- * M. T. Ciceronis de Oratore, in fol. per Philippum Lavaniam. (f) 1477.
- * Joannis Imolenfis in secundam partem Digesti Novi de Verborum obligationibus, in fol. per Christophorum Waldarfer. (t) 1477.
- * Jugurtini Crispi Libri duo,)
Oratio Catiline in M. T. Ciceronem,)
Crispi Jugurtini Vita,) in fol. per Jacobum de Marliano. (u) 1477.
Ejusdem in Ciceronem Invektiva, &)
Ciceronis in Crispum Responso,)

Lan-

(m) Erat in Cancobio FF. Minorum de Obsequiis apud Modoniam, caradere Romano indistincto, cum nonnullis observationibus, abique Indict, in charta optima. In calce: Impressum Mediolani per Magistrum Christophorum Waldarfer, labora, diligenterque, ac sumptu Jurei Scholarii Domini Petri Antonii de Borgo, disti de Celsione, Anno Domini MCCCCLXXII, die vero XXVIII. mensis Martii.

(n) Caradere indistincto, simple margine, abique Prefatio e. memoria patrumque etc. In calce: P. Gauda Nijonis Falorum labora, & aliam: impressum Mediolani per Magistrum Antonium Zarotum Parmensem, Anno Domini MCCCCLXXII, die primo Aprilis.

(o) Hujus Editionis meminit Melissae fol. 127. In calce: Typis, & impensis Philippo Lavania Civis Mediolanensis MCCCCLXXII III. Idus Mayi.

(p) Duo exemplaria tegunt videri, unum in Collegio Brudenis S. J., alterum apud Eminentissimum S. B. E. Cardinalis Joachimum Belisium. Editio compacta est caradere minuto, & Gothico, abique titulo, numeris paginarum etc. Praefati Epistola occupatoris Auctori ad D. Gregorium Bontque, eorum super additi fol. CXXXIIII. In calce: Impressum Mediolani Nunc Quondam MCCCCLXXII, Imperandis illustrissimis, Excellentissimis Principibus, Rona Marci, & Jo. Gaudenti Armiis Imperii Praefectis, Dilectis P. L. De hoc Scriptore, typique Labore, sunt ap. in HEB. Liter. ad hunc Annum.

(q) Editio hac omnia refert, quae excoli jam fuerant in, altera Anni MCCCCLXXV. quam vide. In calce: Anno Domini MCCCCLXXII III. Idus Septembris, regnantibus Rona Marci, & Jo. Gaudenti Marci, Illustrissimis Dilectis Mediolani, impensis Antonii Zaroti Parmensis, Artifice summo.

(r) Erat in Cancobio FF. Minorum de Obsequiis S. Mariae Gratianum apud Modoniam, caradere Gothico, abique numeris paginarum, Indict etc. cum Gregologia illustrissima Francisci Ubaldi, & Angeli ejus filii, in charta optima Libri contraria. In calce: Impressum Mediolani per Beninum, & Jo. Antonium fratres de Honate, Jurei, & impensis Jurei Scholarii D. Petri Antonii de Borgo, disti de Celsione, & D. Andreoli de Corni, Civium Mediolanensium, Anno Domini MCCCCLXXII, die ultimo Obsequii. Amboctus de Cayreus, Mediolanensis nobilissima Stirpe progenitus, faciem & dedit Petri Antonio de Celsione, in edicta de proprio aere Voluntatis, quae ad Jurisprudencia facultatem spectant, Mediolani caraderebantur, eorumque memoratam vidi in charta totis Typographorum atque ad Annum MCCCCLXXXIII.

(f) Caradere Romano nido, fol. minuto, & abbreviato, cum lacuna, ad Graecum textum vulgum indistinctum. Hujus exemplar vidi eam Veneiti sepe laudat Joannem Serrum. In calce: Impressum Mediolani, impensis Philippo Lavania Anno Domini MCCCCLXXII.

tributus septuagesimo septimo, Jurei Ille Novembris, Claudius hoc Editio impensis Germanibus

Pallus, pallus infamabilis, aene
O nata legibus labora parati,
Qui se pendere ponderibus omni,
Lacuna fudit sine parati,
Formatus vane, & pallus, aene
Infamabilis, gravatus singulari,
Dilectis omnia effus capitis,
Tenu iudicio, & sui rescriptus
Splendore eloqui. Quid cessi
Ultra quovis? ad nihil per.
Huc, hoc cunctis omni pendens,
Vires legum profudit omni.
Non est ulterius letus, quod effi
Edictus juvenilis retrahit,
Que quondam sibi ab ore devenerant.
Cubi te modo possidere Tali
Nunc vulgare, vane leges vane,
Nulle barbaris, ac modo inquinatus
Affertur, plagiosis repulsi,
Ne frondere tua, sua ipse laude,
Te Lavania dist pallus Philippo,
Quis quoniam minime ut parati era.
Deo gratias. Ann.

Erant in Collegio Brudenis S. J.

(t) Erat in Cancobio S. Mariae Gratianum apud Modoniam, caradere Gothico, sine numeris paginarum, Indict etc. In charta legitur Epigramma:
Invenit quoniam gaudet, Dilectis celebrando Jurei,
Et quoque qui Patria gloria cessa tua;
Fis dedit impem tuam Juribus ardens;

Lana dedit velle, tu quoque Jurei ter.

In calce: Impressum Mediolani, labora, & indistincti, diligenterque, & impensis Jurei Scholarii D. Petri Antonii de Borgo, disti de Celsione, per Magistrum Christophorum Waldarfer Antonium Anno Domini MCCCCLXXII die XV. Novembris.

(u) Caradere Romano optima. In calce: Hec Crispi Jugurtini Opera, quam optima emendata, Mediolani Jurei impensis, disti, & impensis Magistris Jacobi Mariani, Anno i Novembris MCCCCLXXII. XII. Ed. Et. disti. Erat in HEB. Civium Philippo Ardioni, cum in HEB. Tabula eorum in hoc Volumen contentam.

DLXXII CATALOGUS LIBRORUM

- Salustii Opera, per Ansonium Zorotum. (p) 1479.
De Nursia, Tractatus de Penitentia, in 4. sine nomine Typographi. (q) 1479.
Pauli Florentini Breviarium Juris Canonici, in fol. per Pachel, & Scincenzeler. (r) 1479.

ANNO MCCCCLXXX.

- * Angeli de Perusio super secunda parte Digesti veteris, in fol. per Jo. Antonium de Honate. (f) 1480.
* Vocabulista Ecclesiastico, raccolto, & ordinato dal Joanne Bernardo Savonessie Servanti di Santo Augustino, in 4. per Pachel, & Scincenzeler. (t) 1480.
Valerij Maximi Historia, in fol. per Pachel, & Scincenzeler. (u) 1480.
* Vita del glorioso Serafico Patre Miser S. Francesco, compilata per il Reverendissimo Patre, & Doctore extimo Miser Bonaventura Cardinale de la Sancta Matre Ecclesia, in fol. per Philippum Lavaniam. (x) 1480.
* Constantini Lascaris Bizantini Compendium octo Orationis partium, & aliorum quorundam necessariorum Graeco-lux., in fol. absque nomine Typographi. (y) 1480.
* Nicolai Perotti Grammatica, in fol. per Pachel, & Scincenzeler. (z) 1480.
* Titi Livii Historia, in fol. per Antonium Zorotum. (a) 1480.
Aesopi Vita, & Fabulae per Rimicium à Græco in Latinum versæ, in 4. per Philippum Lavaniam. (b) 1480.
* Svetonii Vite Caesarum, in fol. per Antonium Zorotum. (c) 1480.
* Statuta Mediolani, in fol. impensâ Pauli de Suardis. (d) 1480.

Statuta

(p) Referat in Indice Annotum Michælis Mainstæ.

(q) Adnotum in Appendice Alphab. quædam Mainstæ.
post Indices pag. 141.

(r) Ex Mainstæ in Indice. In fronte legitur Epistola
manuscripta ad Pontificem Innocentium Romanum Ord.
S. Spiritus Generalium Prælatorum, quam dedit in fine
Epistolæ fol. CCCCXXX.

(f) Exat in Convivio S. Moisi Gratianum prope Modet-
tium, capitula Gothica, sine numero paginarum &c.
Adh. Tabula repetenda. In eadem Impress. Absoluta
per Jo. Antonium de Honate, vicaria, & impress. Nodis-
ian D. Petri Antonii de Cellis, & D. Ambrosii de
Cervi Mainstæm, quædam idem Firmari MCCCLXXX.

(t) Considerare minutum, fol. nudo, absque titulo, numeris
paginarum &c. Proferre Auctores in Precedione, scilicet
ita in plurimum habiles ex Papa, & Mainstæ.
In eadem Impress. per Jo. Antonium de Honate, vicaria
Firma Generalis, Ord. S. Spiritus, Mainstæ per
antellum Opus, Leonardum Pachel, & Ulricum
Jensen, Anno Domini MCCCLXXX. XII. Kal.
Majæ. De hoc Opere, quædamque Auctores didicimus
Hed. Lint. ad hunc Annotum.

(u) Apud Mainstæ, fol. 196 additis Chronicis sociis Im-
pressum Mediolani MCCCLXXX per Leonardum Pachel,
& Ulricum Jensen, quædamque Auctores didicimus
Hed. Lint.

(x) Considerare quadratum, fol. nudo, absque nuncupatione,
numeri paginarum &c. In eadem Impress. MCCCLXXX
a di. X. Kal. Jul. m. de Zeno à fine impressa
quædam Opus in Casa de Joanne Philippo de Lavagnia,
Civitate de Milano, Das gratia. Anno. Sequitur Ta-
bula Capitulorum.

(y) Exat in Collegio S. Barnabe Clivio. Regal. S. Pauli,
& apud me, capitula grandis opus, Græco-
tex., & Latina versos fol. inveniunt per columnas re-
gularibus, absque titulo, numeris paginarum &c.
In eadem Impress. per Jo. Antonium de Honate, vicaria
Firma Generalis, Ord. S. Spiritus, Mainstæ per
antellum Opus, Leonardum Pachel, & Ulricum
Jensen, Anno Domini MCCCLXXX. XII. Kal.
Majæ.

Calendas Octobris MCCCLXXX. & interpretatur per
Favorem Firmi stratis Leges dolum, &
optimum, Johannem Almonium Placentium De Joanne
Nodis. Placentino ex an. Hed. m. de Zeno. & An.
MCCCLXXXV., non locat ac de Constantino Lascari
ad An. sequentem.

(a) Codex h. me infoditus, est archiphas, excipere quadra-
to grandis, & nudo, absque numeris paginarum &c.
In eadem Impress. per Jo. Antonium de Honate, vicaria
Firma Generalis, Ord. S. Spiritus, Mainstæ per
antellum Opus, Leonardum Pachel, & Ulricum
Jensen, Anno Domini MCCCLXXX. XII. Kal.
Majæ.

(b) Considerare rotundo, optimo, lato margine, sine nume-
ris paginarum &c. In eadem Impress. per Jo. Antonium
de Honate, vicaria Firma Generalis, Ord. S. Spiritus,
Mainstæ per antellum Opus, Leonardum Pachel, & Ulricum
Jensen, Anno Domini MCCCLXXX. XII. Kal.
Majæ.

(c) Hanc Editionem refer. P. Oltendae signatum in eadem
Impress. per Jo. Antonium de Honate, vicaria Firma
Generalis, Ord. S. Spiritus, Mainstæ per antellum Opus,
Leonardum Pachel, & Ulricum Jensen, Anno Domini
MCCCLXXX. XII. Kal. Majæ.

(d) Considerare rotundo, optimo, Franco Vite ejusdem,
C. Svetonii Tranquilli, ex Dominio Calderiano, &
Xico Pulcrone; deus habetur Auctoris Caratini, cum
rubrica Librorum. In eadem Impress. per Jo. Antonium
de Honate, vicaria Firma Generalis, Ord. S. Spiritus,
Mainstæ per antellum Opus, Leonardum Pachel, & Ulricum
Jensen, Anno Domini MCCCLXXX. XII. Kal. Majæ.

(e) Servatur in Biblioth. Ambros., considerare Gothico;
nigro-rubro, fol. fatis nudo, absque Præfatione, ti-
tulo, numeris paginarum &c. In eadem Impress. per
Jo. Antonium de Honate, vicaria Firma Generalis, Ord.
S. Spiritus, Mainstæ per antellum Opus, Leonardum
Pachel, & Ulricum Jensen, Anno Domini MCCCLXXX.
XII. Kal. Majæ.

- * *Scriptura Distorum Mediolani*. (c) 1480.
Stephani Filici de Soncino de Sententiis & Synonymis ad Rhetores, in 4. per Simonem Magnagum. (f) 1480.
 * *Augustini Dadi Senensis Hagiogicus Libellus, sive Elegantie*, in 4. abque Typographi nomine. (g) 1480.
Henricus de Hesse, sive de Affia, contra Disceptationes, & contrarias Predicationes FF. Mendicantium super Conceptione Marie Virg., & contra maculam S. Bernardi mendaciter impositam. (h) 1480.
 * *Joannis de Mandevilla, Tractato delle cose più maravigliose &c.*, in 4. parvo, auspiciis Petri de Corneto. (i) 1480.
Q. Curtii Historiæ, in fol. per Antonium Zarotum. (k) 1480.
Propertius, Tibullus, & Catullus, in fol. sine nomine Typographi. (l) 1480.
 * *Miracoli della Beatissima Vergine*, per Philippum Lavaniam. (m) 1480.

ANNO MCCCCLXXXI.

- * *Francisci Philippi Orationes, & nonnulla alia Opera*, in 4. sine nomine Typographi. (n) 1481.
 * *Pii II. PP. Epistolæ*, in fol. per Antonium Zarotum. (o) 1481.
 * *Gabrielis Paveri Fontane Placentini, in Georgium Merlanum; seu Merulam Invektiva*, in 4. sine nomine Typographi. (p) 1481.

Bar-

XXX de XX. Decembris. An hic Pactus de Scudis Typographus Mediolanensis fuerit, incertum mihi est, cum nullum alium Godicum ejus, tamquam impressoris, nomine signatum insuperem. Quo circa, eundem tantum pecuniam suppositasse, ac in fons Mediolanensis veritatem fuisse, opinatus sum in mea. Hist. ad hunc Annum.

- (a) *Scodis excusa hæc sunt in nostra Urbe, sed sine mentione loci, & Typographi. Utam eundem exemplar servat Bibl. Amb. caritative gaudios Romanæ.*
 (f) *Hanc Editionem refert P. Orlandus pag. 106, sed sine Chronici notæ, in calce impressa.*

- (g) *Caractere Romano, cinito, & lato margine, abque titulis, numeris paginarum, Indice &c. Servatur in Bibl. Amb. utrum exemplar, sed acyphalum. In calce: Hæc Opus dilectioris merulorum, impressum est Mediolani, apud, & impensu Johanne (Legum) Mediolanensis, laborum non vulgari. Anno à Nativitate Christianæ MCCCCLXXXI. Reversus Illustrissimus Dux Johannes Gubator Maria signatus.*

- (h) *Referunt hæc Editionem Cornelius à Beughem pag. 71, & P. Orlandus pag. 106. Alterum autem epistolæ Ludovici de Fin Bibl. Vatic. Seculo XV. pag. 106.*

- (i) *Amplius titulus hujus Libri habuit in fronte prima pagina his verbis: Tractato delle più maravigliose, & più notabili, che si trovano in la parte del Mondo, vultu, & restituita, per brevità in el presente Compendio, del famosissimo Cavalier d'Arco de Oro Johanne de Mandevilla, Autore, nella Città de S. Albano de Castelle Gualtero, nel Dux de Milano, della, & impensu Matteo Petri de Corneto, prima Kalendas Aprilis MCCCCLXXXI. Johanne Gubator Maria signatus. Pictoribus Dux nostro illustrissimus, ac Principi jussu. Adhuc Præfatio brevis de omnibus Provinciis, Urbibus, Insulis &c. que peragravit idem Mandevilla, qui Jerodotum imitatur Anno MCCCXII. Hæc apud Livium, Vossii, J. U. Doctorem Jacobum Magnagum, Varisidem, servatur MS. exemplar hujus auctoritatis in Bibl. Ambec. in fol. littera D. num. 45. In calce ejusdem Codicis MS. adhuc additio, que testatur, hoc nuncupatum in Italia longam translationem fuisse Lesio Anno MCCCIV., & paulo post etiam Latinam verbatim accepisse, qui lingui descriptum est Exemplar nostrum Bibliotheca Ambrosiana Antonium Veridum in Bibliotheca Scriptorum Gallicis impressa, refert Auctorem hujus Institi sub*

nomine Joannis de Montreille; cumque aliis obliis. Londoni Anno MCCCXII. Eundem autem hoc Opus fuisse vultu Legum anno MCCCCLXXXI. affert, ex quo alterum Librum (inscriptum Legum) seu de virtute & proprietate lapidum pretiosorum, qui hæc vultu pariter in eadem Legum. Urbe, sed sine Anno, & Typographo. De Petro Corneto, qui per eperit editus fuit hic Liber, nonnulla insensu in notatone post Epistolam LXXXIV., datam fol. CXL.

- (k) *Exat hinc editionis Exemplar apud Cornetum Scipionem Bosthem, que parata indicatur, impressu Johanne Legum.*

- (l) *Referre à Maittaire in Appendice alphabeticæ, post Indica pag. 148.*

- (m) *Hujus Editionis Mediolanensis notitiam accepit ab Anon., sed sine indicatione Chronici certis. Vidi postmodum alibi, caractere Romano, sed non sine titulo. In calce: Impressum Mediolani per Philippum Lavaniam MCCCCLXXXI. die XXIII. Martii.*

- (n) *Exat in Bibliotheca Ambrosiana, sine loco, tempore, & nomine Typographi; cum tamen præcedat Epistolam ejusdem Philippi, data ad Ludovicum Morum. Signatur Bart. Dux, ac Duxatorem promissum Leonem, ex alibus suis Anno MCCCCLXXXI. clari decimus Mediolani editum fuisse hunc Codicem ipsius Anno. Epistolam memoratam integram doct in Bibl. non Libraria ad hunc usum, ab de Francisco Philippi, atque hac Editione plura addideri.*

- (o) *Servatur in Bibliotheca Ambrosiana hæc alioquin editio, eundem opinio caractere, abque numeris paginarum &c. Præcedit Tituli Epistolam, que incipit: Hæc divina Falsitas continentur, tom. III. In calce: Legitur: Hæc Pii II. Pont. Max. Epistolæ, quibus diligentiâ caligant per Petrum Augustinum Mediolanensis Mediolani Annonæ Zarotus, operi & impensu Johanne Legum, Anno Domini MCCCCLXXXI. die XXII. Martii.*

- (p) *Editionem istam pariter custodit Bibliotheca Ambrosiana, caractere rotundo optimo, sine titolo, numeris paginarum, & nomine Typographi. Signatur in calce: Anon., diversis, quibus hanc Inventionem compendiosam Fontane, impensu MCCCCLXXXI. Kal. Aprilis, Bosthem subijungitur: Hæc Opusculum, quod est non dictum, sed repensum, jussu, & impensu refertur. Mediolani diligenter fuit impressum, Anno festivo MCCLXXXI.*

(c) Ennis in i. l. Comenii S. Ambrosii hujus Urbis, epi-
scopus Romanus, etc. i. l. c. *Meditatio* An-
tonii MCCCLXXI. quinquiesimo Kalendas Novem-
bris Uticensi Senatuscuria, necnon Laomedis Pae-
tri ejus Sorori, propriis impendit, et laudabilis officio re-
missus est. Cum nomine apostolici Celsissimi Roma-
norum antiquissimum sedes, plures in eorum addu-
ceret, qui Adocium hujus Pomerii Seculo VII. au-
thoritate, crederentur, in sua Le. III. ad hunc
Actum, verum ad hunc, non ad hunc, autem
dixerit in Museo Novembris Laus. Augustini Com-
muni ad hunc referendum Edictum adducendum, que
illam vixit sub Anno Seculi XV. eruditum.

* <i>Vocabularius in Mamotrectum, secundum ordinem Alphabeti, in 8. per Pachel, & Scinzenzeler &c.</i>	
<i>Tractatus de Orthographia, seu pronuntiatione vocum sacrarum, insert. (u)</i>	1481.
* <i>David Prophetae, & Regis Melos, five Psalterium Graeco-Latinum Johannis Monachi Placentini, in fol. sine nomine Typographi. (x)</i>	1481.
* <i>Tractato utilissimo circa la conservazione della sanitate, composto per il Clarissimo, & Eccellente Filosofo, & Dottore di Medicina Mef. Ugo Benzo di Siena, in 4. sine nomine Typographi. (y)</i>	1481.
* <i>Q. Cartii Libri de rebus gestis Alexandri Magni, in fol. per Antonium Zarotum. (z)</i>	1481.
* <i>Angeli de Peruso, de Obligationibus, in fol. sumptibus Castellionai, & Lavaniae. (a)</i>	1481.
* <i>Juvenalis, & Persii Sartye, in fol. per Antonium Zarotum. (b)</i>	1481.
* <i>Terentii Comediae sex, in fol. per Antonium Zarotum. (c)</i>	1481.
* <i>Dialogo di Mesere Sancto Gregorio Papa, in fol. parvo, per Pachel, & Scinzenzeler. (d)</i>	1481.
<i>Angeli de Aretio in primam & secundam partem Instit., in fol. (e)</i>	1481.

Cer-

- [illegible]

- (a) *Papine dividuntur per columnas, Græco textu, & Latine varietate fidei antiquæ respondentibus. Causidæ Græci textus fidei, & acceperunt, quippe qui in Arseni simplicissimis pulvis autu includi, Latini veritas autu. Huic dicitur Johannes Monachus præpositus Epistolæ europæam præcedere Farsi, & Domini, D. Ludovici Europæam, Epistolæ Bergensis, quæ super additæ fidei, COLICXXXII, in cunctis præfatum Medicinam Anno M. CCC. LXXXI. de AX. September.*

- (y) Estat apud me, ea dono humanissimi Comitis Antonii Simeonis, curatore Guelbico, sed satis rursus, absque Praefatione, numerum paginarum &c., sed cum Indice alphabetico in calce; post quam christiana volumina; hic videtur: Enallagæ ab hoc Opere Medietatis, cord. & deprecata Petri de Commo Medietatis, MCCCLXX. LXXXI. pudes Kalendas Junius, Jubena Galatæ affecta Paternis Principe supra, emallissime domi-

- (2) Edizione hucusque duobus exemplis, unum in Bibliotheca Mediceo-Laurenziana, alterum in Archivio Apostolice Sedis. Videretur Nicolai Alberti Officii apud Bologniam, C. C. Cernisii Carionis Reconditorum, Rebus Capitalibus Regium, Praefatum in Provincia Mediolanensi, curantibus Romanorum, abique Praefectis, numeris paginarum, Indite 86. In eadem: *Hic unum Quam Curia Laeta de huius gratia Alexander Magni Regis Macedonum, quibus ante reconditis superfluis et otiosis detrahere statuit, aperit, & per singulas Legationes, Ant. D. 1551. AN. CCC. XLIII. de XXXI. Martii.*

- (2) *Servasse in Bibl. S. Mariae Gratiarum Ord. Minorum de Observantia apud Medociam, castrum Gothico, abbeque Præfationis, nunciis pignorum, sed cum Indice in calce, post quem Typographus hanc subdidit adnotacionem: Quam elere aliquando Juris Crisus vo-*

[illegible]

- (b) *Caractere Romanis celsissimo, abque Praefatione, nunciatorio, numero circumpuncto* (cc. in color: D. Jani Jurematti, & A. Periti Florii Satyris quibus digestis elegantibus per Petrum Augustinum Philippiam, Amantem Zaratistae Parmensis inoprefo Medici, impendit Johanne Legnam, Anno salutis MCCC-LXXXI, Ju XI. Idus.

- (c) Exemplar hujus Editionis vidi in Bibl. Monachorum. Cisterciensis S. Ambrosii hujus Urbis, caractere Romanico insignito, oblique ovali, numeris paginarum, Indice Bre. Praefat. Vita Terentii, excerptis & dictis Francisci Petrarcae. In colice: *Har Opus quidam diligenti manu recognovit, Johanne Leguani impressi curavit Modeste, opus, & impensis suo, per Antonium, Zarutius Anno Domini M.CCCC.XXXI. die XIII. Martii.*

- (d) *Consuetudine toruenda, fides munda*, paginis in columnas divisa, abque numeris etc. cum Praefatione: et Latino adnotata in Italicum conversa. In eodem: *Quell' d'votissimo*, et *antiphona Libra*, abnotata *Disegno di Morte Sancto Gregorio*, *apologo* cum in *Fata sua*, *fi* et *Sanctus* a *Machabaeo* per *Magistro Leonardo Perini*, et *Ultima Sponsione* et *per Alma del Signore M. CCC. LXXXI*, a di *novis de Morte*. Editi in Bibliotheca Archiducalis.

- (c) Exist hujus editionis exemplar Augusti Taurinorum à Fr. Petro Paulo Quaglio editu olim indicatum. Eandem refert Clariss. Marchio Scipio Miphez, in Libro inscripto *Tradumari Bahami*, Typographi nomen eruditae.

DLXXVI CATALOGUS LIBRORUM

- * Cornelii Celsi de Medicina, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (f) 1481.
- * Antonii de Prato-veteri Repertorium aureum in toto Juris Scripti Opere, in fol. per Philippum Lavaniam. (g) 1481.
- * Abubecri Rafis de Medicina, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (h) 1481.
- Jo. Francisci Pogii Florentini Facietiarum Libri quatuor, in 4. per Pachel, & Scinzenzeler. (i) 1481.
- Virgilii Maronis Carmina, per Pachel, & Scinzenzeler. (k) 1481.
- * Jo. Matthaei de Ferrariis Opera Medica, in fol. maximo, curâ Petri Antonii Castillonæi. (l) 1481.
- * Guafchi, seu Alexandri Grammatici Doctrinale, in fol. (m) 1481.

ANNO MCCCCLXXXII.

- * L. Catilinæ Gestorum, & Jugurtini Crispi Opus, in fol. per Pachel, Scinzenzeler. (n) 1482.
- * Ciccronis Epistolæ familiares, in fol. per Antonium Zarotum. (o) 1482.
- * Digestum Vetus Justiniani Imp. in fol. magno, per Beninum, & Jo Antonium de Honate. (p) 1482.
- * Digestum Novum Justiniani Imp. in fol. magno, per eodẽm Fratres de Honate. (q) 1482.

Vir-

(f) Adest titulus Librorum in fronte cujusque paginæ cum Indice Capitum in calce. Signatur volumen his notis: *Impressum Mediolani per Leonardum Pachel, & Uldericum Scinzenzeler, diligentissime emendatum Anno salutis MCCCCLXXXII.*

(g) Caractere Gothico, sine numeris paginarum, cum Indice alphabetico in calce; post quem subditur hæc annotatio: *Impressum, atque emendatum, curâ & expensis Nobilium Virorum D. Petri Antonii de Castillonæ, & D. Ambrosii de Caymi. Explicite MCCCCLXXXII. decimo Kalendas Aprilis. Exiit in Cœnobio S. Mariæ Gratiarum Ord. Min. de Obsevancia prope Modociam.*

(h) Servatur in ornatissima Bblioth. Collegii Braydenæ S. J., optimâ chariâ, minio exornatâ, caractere semigothico, sed nitido, cum titulis in summitate cujusque paginæ, sed sine numeris. Præcedit Tabula Capitum, seu Tractatum decem, qui dividuntur in CCCCL. Capitula. Subiunguntur experimenta Galeni, pluresque alii Tractatus, cum Tabulâ quarundam medicinarum. In calce: *Typispressum Mediolani per pruden- tiores Offices Leonardum Pachel, & Uldericum Scinzenzeler Thibonicos, Anno 5. Nativitatis Domini Millesimo quadringentesimo octogesimo primo XVI. Kal. Martias. Subjunctur Epigramma à Mastello Venio Beneventano compositum, quod jam retuli in Hist. mea Lit. fol. CLXXXV.*

(i) Editionem hanc se vidisse P. Orlandus mihi per Literas significavit, subdens in calce adnotatum scri: *Mediolani summa diligentia impressi, per hujus Officii pruden- tiores Leonardum Pachel, & Uldericum Scinzenzeler. Socios, et Thibonicos, Anno Domini MCCCCLXXXII. XIII. Kal. Novembri.*

(k) Ex Maître in Indice.

(l) Servatur hujus Editionis Exemplar in Bibl. Archineæ: In calce: *Secunda pars summissimi Artium, & Medicinae Doctoris D. Johannis Matthæi ex Ferrariis de Gra- di, impressa Mediolani, doctâ, & auspiciis solertissimis Viri D. Petri Antonii de Castillonæ feliciter expressi Anno MCCCCLXXXII. IV. Nonas Maij, Johanne Gallesio Viromensis Duce nostro invictissimo, ac Principe solerti- ssimo.*

(m) Caractere Gothico, abbreviato, sed nec infelici, absque Prefatione, numeris paginarum &c. Ita incipit:

*Stridere Clericulis pare Doctrinale novellis,
Pluribus doctorum sociabo scripta meorum;
Tanquam leges pauci pro ngis Maximiani,
Qua Veteres socii volebant pendere caris &c.*

In calce: *Et sic finitur expeditio doctrinalis compendiosæ, & succinctæ per Dominum Magistrum Ludovicum de Guaf- chi Artium Doctorem. Impressum Mediolani Anno Domini MCCCCLXXXII. Plura de hoc Libro referre non va- cet, cum nugis, ineptisque referri sit. Vide qui innui in Hist. mea Liter. fol. CCXXXVI.*

(n) Hujus Editionis Exemplar vidi in Cœnobio PP. Minorum S. Mariæ Gratiarum Viglerani, caractere minu- tiori Romano, satis nitido, absque Prefatione, nu- meris paginarum, Indice &c. In calce: *Hoc L. Catili- næ Gestorum, & Jugurtini quoque Crispi Opus, Mediolani impressum est per Leonardum Pachel, virum cum Ulderico Scinzenzeler ejus Socio, Anno Domini MCCCCLXXXII. nono Kalendis Februarii.*

(o) Caractere Romano, nitido, absque Prefatione, titu- lis, numeris paginarum &c. Unum Exemplar servabatur Patris Doctor Dominicus Taravassus Sarzanen- sis, qui illud mihi humanissime donare dedit. In calce: *In his autem Epistolis familiaribus M. Tullii Cicconis relegendis, quanta fuerit cura, diligentique adhibita à Petro Justino Philibbo, tam in interpretatione Græca- rum Literarum, quam Latinarum, tu Lector, qui has legere, liquide percipias; & quoniam est Opus omnibus perutile, Johanne Antonii Legmanni operâ sua impressi curavit, Mediolani per Antonium Zarotum II. Idus Februaris Anno salutis MCDLXXXII.*

(p) Exiit in Cœnobio S. Mariæ Gratiarum apud Modociam, caractere Gothico, sine numeris, Indice &c. In calce: *Digestum Vetus Justiniani Imper. impressum, Mediolani per Beninum, & Johannem Antonium de Ho- nate, impressi Nobilium Virorum D. Petri Antonii de- Castillonæ, & Ambrosii de Caymi Mediolanensium MCDLXXXII. septimo Kal. Aprilis, Johanne Gallesio Ma- riae Viromensis, sexto Principe nostro invictissimo, ac Du- ce felicissimo.*

(q) Editio similis superiori, cum sistẽm chronico notis: *Impressum Mediolani &c. MCDLXXXII. octavo Kalen- das Augusti, &c. ut supra.*

- * Virgili Maronis Carmina, in fol. per Antonium Zarotum. (r) 1482.
- * Infortiatum, in fol. per Jo. Antonium de Honate. (f) 1482.
- * Sulpitii Verulani de Versuum scanfione &c. ad Ciprianum Ornagium Forliviensis Episcopi fratrem, in 4. per Antonium Zarotum. (t) 1482.
- * Institutionum Opus, in fol. per Jo. Antonium de Honate. (u) 1482.
- * Macri, de usibus Herbarum, in 4. per Antonium Zarotum. (x) 1482.
- * Quaresimale di Fra Roberto, in 8. per Antonium Zarotum. (y) 1482.
- * Volumen Juris Civilis, in fol. magno per Jo. Antonium de Honate. (z) 1482.
- * Bartholus super Extravagant. in fol. magno per eundem. 1482.
- * Nova Decretalium Gregorii PP. IX. Compilatio, in fol. magno per Jo. Ant. de Honate. (a) 1482.
- * Statutorum Mediolani Tabula, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (b) 1482.
- * Panegyrici Veterum, in 4. (c) 1482.

Misale

(r) Estat in Bibl. Archiver, caradere Romano, obsequia summa paratum &c. In calce: P. Virgili Maronis, Patri omniumque, voluntas hoc sumum cum dignitate commendata, Mediolani Antonius Zarotus impressit, respondit Johannes Legatus, Anno Domini MCDLXXVII. ultimo Kalendas Majas.

(f) Caradere Gothico, sine numeris paginarum, Index &c. In calce: Infortiatum pulcherrime literarum rarioribus, referentibus opus ab his ingens impressum, ut per totius Europae universitatis collegium, commendatque, respondit Mediolani per Jo. Antonium de Honate, impressit Antonium Zarotum D. Petri Antonii de Castellano, & Andrei de Ceyna Mediolanensis salutaris capiti, Olympiadibus Domitici MCDLXXII. quarto Kal. Octobris, respondit Johannes Galatius Historia Patrum, Mediolani Duce senectutis datus.

(t) Servatur in Bibl. Ambrosiana, caradere Romano nido. In fronte lectur Caroni Sulpitii ad Leivret, & alteram ad Anton. Adhuc Testificatio:

Castellum latere, & amara vincta Zarotum
Di peragere cupis, non tibi pando fieri.

Me doce, nullisq. modulatur terminis tanta,
Et nullis Deique, ut Cyprine, comen.

In calce subnotanda sequens Epigramma:

Me doce, Moserum choros ingressa juvenis,
Qua fregit dactili terminis dactili sine;

Sed tu Maroni delictis indere tanta,
Jura per andrea velles varda pedit;

Sed quicquid jura venere contraria Flore,
Digna tunc: offensus non aut ulla modis.

Et si non velles me carmine, dicite saltem:
Hec per Sulpitium placita, tyrannus gero.

Antonius Zarotus Patris impressit Mediolani MCDLXXVII. die II. Novembris.

(u) Servatur in Caradere S. Marti Gratianum apud Modestum, caradere Gothico, sed nido, obsequia summa paratum &c. In calce: Infortiatum. Opus, magis cum, &que diligenter commendatum, ac caradere jura impressit Mediolani per Jo. Antonium de Honate, respondit Nidulum Virorum D. Petri Antonii de Castellano, & Andrei de Ceyna Mediolanensis salutaris capiti, Olympiadibus Domitici MCDLXXII. quarto Kal. Octobris, respondit Johannes Galatius Historia Patrum, Mediolani Duce senectutis datus.

(x) Estat in Bibl. Collegii Brudenii S. J., & apud me, caradere Romano, grandis, & caris nido.

abique titulis, numeris paginarum &c. Opus etiam commendatum heroico carmine, quod incipit:

Herbarum quassam dilaas nomine videri &c.

Incipit alphabetico ordine ab Anthologia, & persequitur, de aliis herbis non incogitatis totius, &que explicata sumenda vna medicam. In calce lectur Tabula, indicans initium ejusdem primi carminis, & postremo: Antonius Zarotus Patris impressit Mediolani MCDLXXVII. die XIX. Novembris.

(y) Caradere Romano nido. In medio ejusque paginae adnotat numerus paginarum. Praceps Praceps Roberti ad Fredmanum Regem Nipathi. In calce: Quaresimale del novello Pado, Fra Roberto, scilicet ad complementum de la forma Mayoli del Re Ferdinando. Impressit per Mayoli Antonio Zarotus da Parma nel MCDLXXVII. a di XXI. de Novembre. De Autore hujus Libri mentioem egi in Hist. mea Lincei, ad Antonium MCDLXXVI.

(z) Volumen hoc, quemadmodum & sequens, extra in Canobio S. Marti Gratianum apud Modestum, caradere Gothico sola nido, obsequia summa paratum &c. cum usum notis Chronicis. In calce autem utriusque legitur: Explicit Volumen Jura Civita, persequitur, ac exultantibus castipsum, sed cum Apparatu Virorum, necnon cum Apparatu senectutis Litterarum Dilecti D. Bartholi super Extravagant. ad respondendum, cum Libro quippe de Pace Constantis, & sequens, cum Commentariis D. Baldi super ipsa Pace. Impressit Mediolani per Jo. Antonium de Honate, impressit &c. ut supra, Olympiadibus Domitici MCDLXXII. quarto Kal. Decembris &c. Adhuc Epigramma Maribus Bartheleme Mediolanensis, Doctoris ad Petrum Antonium Castellano, presentem Virum, & Jurisprudentem clarissimum, sed parum elegans.

(a) Estat cum usum adnotatibus, ut supra, Olympiadibus Domitici MCDLXXII. interdictum Calen. Januarii.

(b) Servatur in Bibl. Amb. Edita Anno MCDLXXVII. die ultimo Novembris, sed nomine Typographi.

(c) Servatur in Bibl. Amb. in pergamena impressum exemplar, caradere opusculo, & curvato Romano ad singulas paginae possit. Praceps Epistola monographica Praceps Patris D. Joannis Andrei de Dandi Stronze, quam Lector interpres fol. CCCCLXXXIII., sed sine nota loci, temporis, & Typographi. Editorem tamen istum hunc Anno assignavi, deduxi consensu, qui tenet in Bibl. mea Lincei, ad hunc Antonium, ubi de Francisco Pirellano farmaceutum habui, nec dubio locus esse potest, cum Mediolani patrum fuisset, cum Pirellanus in Urbe nostra nunc deperit, ut istodem ostendit.

cccc

DLXXVIII CATALOGUS LIBRORUM

* *Miffale Ambrosianum, in fol. per Chriftophorum Waldarfer. (d)*

1482.

ANNO MCCCCLXXXIIL

Nestoris Dionysii Novariensis, Ordinis Minorum, Dictionarium, in fol. per Pachel, & Scinzzenzeler. (c)

1483.

Codex Justiniani, in fol. magno per Jo. Antonium de Honate. (f)

1483.

* Bartholus de Saxo ferrato super secunda parte Codicis, in fol. magno per Pachel, & Scinzzenzeler. (g)

1483.

Juvenalis Satyræ, cum Commentariis Calderini, in fol. per Pachel, & Scinzzenzeler. (h)

1483.

* Nicolai Perotti Syppontini, Rudimenta Grammaticæ, in 4. per Antonium Zarotum. (i)

1483.

* Angelus Arcinus in primam partem Institutionum, in fol. magno per Jo. Ant. de Honate. (k)

1483.

* Ovidii Epistolæ Heroidum, cum Commentariis Antonii Volfci, in fol. per Pachel, & Scinzzenzeler. (l)

1483.

* Eiusdem Fastorum, cum Commentariis Pauli Marfi, in fol. per Ant. Zarotum. (m)

1483.

* Martialis Opera, in fol. per Pachel, & Scinzzenzeler. (n)

1483.

Codex

(d) Exat in Bbl. Archiducis. In eodem: *Supplicium Medicinæ per Christophorum Waldarferum Anno MCDLXXXII. du XII. mensis Martii* Aliqua Editionis meminit Fontaninus in *Tractatu de Censura ferrea* pag. 69.

(e) Vidi Editionem Luzarii Augustinus Cora, Musei Novariensis Auditor, apud Dominos de Avogadri, & quorum familia Audiat ille prodant; ipsidem enim meminit Scripser. Ephemeridum Venetiarum Tom. X. pag. 250. Composita sunt casidare minuto, rotundo, abique titulis, numeris primatum &c. Precedit Auditis Carmen ad *Hilidivum Principem Lodovicum Moriam*. In eodem: *Ursus Volutus impressus per Leonardum Pachel, & Ulidivum Scinzzenzeler de Almonia Secus, Anno Domini MCDLXXXIII. pridie Natus Januarius*. De Natus Dionysio testimonium habet in Hbl. vers. Lit. ad huc & Antiquum, & consulas abstrusa Scripturarum errores emendata.

(f) Exat in Curobio S. Crucis PP. Reformationis & Franciscus Urbis Comendat. In eodem: *Supplicium Medulani per Joh. Antonium de Honate Anno M. D. LXXXIII. die XXVI. Februarii* cum usdem notis superiori Anno editum.

(g) Exat in Curobio S. Mariae Gratiarum Vigilanti, impressi *Medulani MCDLXXXIII. novo Calendar Aprilis Gr.*

(h) Hujus Editionis meminit Mémoires fol. 174., perinde Medulani hoc Anno, die XXVI. Aprilis.

(i) Servatus in Curobio S. Petri Martyria Bariliffa, Ord. Franciscus casidare Romano rotundo medio faciem, rotundum, abique Prefatione, numeris primatum, Indice &c. In eodem: *Has Nicolai Perotti Syppontini regulas grammaticas impressit Medulani Opus voluminosissimum Antonius Zarotus impressit Leonardum Pachel, Anno Domini MCDLXXXIII. die XII. mensis Aprilis.*

Lucini Caspi Curator.

Egregius delle novelle Palermo Anno

di copia, hoc nuovo, periplo Letter Opus;

Quoque ubi Petrus digne volumina redant,

Grammaticæ studii digna Paratit habet.

(k) Exat in Curobio S. Mariae Gratiarum Vigilanti, editura Grætica, minuto, abique titulis, numeris primatum &c. In eodem: *Supplicium Medulani per Joh. Ant. de Honate, impressit Nihilivum Flavium D. Petr. Ant. de Calabrum, & Andream de Caputo, Olympiadibus Domini MCDLXXXIII. diebus Kal. Maji.*

(l) Casidare minuto, sed nido, abique titulis, numeris primatum, Indice &c. In fronte habetur Epistola, *Antonii Pachel Procurator ad Ludovicum Diodam, cum Vitis Orditi ab eodem confectis. Adversus Ovidii Supplicium cum interpretatione Georgii (Mercurii) Almondi, aique ejusdem Prefatione, & Epistola nuncupatoria ad Martium Antonium Mauricem.* Sequuntur alia Ovidii Opera abique commentariis. In eodem: *Medulani per Leonardum Pachel, & Ulidivum Scinzzenzeler, Secus Almonia, MCDLXXXIII. die XXI. Maji.*

(m) Exat in fronte Epistola nuncupatoria Pauli Marfi ad Georgium Carolum M. Caroli Epistoli F. In eodem legitur Roberti Urfi Aramensis 7 C. Epigramma ad Paulum Marium Pigevacum, Pictum clarum, & Gratiam alioquin. Poltemo loco abstrusa sequuntur: *Reliquio Luterana Spalatiensis Fanciulli, & Casidare Aradonia Latine, ad vinctum, puerorumque aliam, Pauli Marfi Picti, Poeta Romani Scholæ Fastorum interpretatore Juliano Laganus Nihilivum Marfi Luteranum ab Antonio Zarotus Parmensi, Opus excocti, magis opus feli, & casidare imprimendum curavit Anno Juliano MCDLXXXIII. Natus Junius.*

(n) Vidi apud D. Julium Jorium, casidare nido Romano, & charta omnia, Prefixa est Codici Epistola, nuncupatoria Domiti Calderini ad Leonardum Medulani. Adhuc Vitis Martialis, & Epistola Plinii Secundi ad Cornelium Friscum, in qua de eodem Martialis agit. Commentaria poltemum versu hujus Poeta addidit. In eodem: *Supplicium Medulani per Leonardum Pachel, & Ulidivum Scinzzenzeler Anno Domini MCDLXXXIII. die XI. Augusti* Commem legunt Domiti Calderini Definitio, cum recriminatione in Galenistorem Commentariorum in Martialis, quon notandis misticu, ad Cornelium Patris Augustissimi Cardinalis Napolitanum Nigam, de qua in Epistola memorat Prefatione locutus ad Medicum fuerat, & poltem adit.

M. Lucidi Phyllophi Epigramma in laudem Domiti Commemoratio.

Quisquis amat leditum Petrus, Leditque Commem,

Et vitam, & moris noster quisquis amat;

Et me Domiti generosi noster laboris

Perlegat, excutit que dedit ingruit.

Et que, et pisset motus prodigis, perlegit,

Inquit dies varis officio habet.

Per nimium terrena fronte, nosterque Caspi,

Et, procul votum fere supereminet.

di

- * Codex divinatorum Decretorum, in fol. per Jo. Antonium de Honate. (o) 1483.
 Prima pars Speculi Gulielmi Durandi, cum Additionibus Jo. Andreæ Baldi,
 in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (p) 1483.
 * Francisci de Accolis de Aretio, Juris Responsa, in fol. per Antonium Zaro-
 tum. (q) 1483.
 * Breviarium Ordinis Humiliatorum, in 8. per Jo. Antonium de Honate. (r) 1483.
 Arrokli de Villanova Breviarium Practicæ Medicinæ, in fol. (f) 1483.
 * Hesiodus, in fol. per Antonium Zarotum. (t) 1483.
 Platini Plati Carmina, in 4. per Antonium Zarotum. (u) 1483.
 Terentii Comœdiæ. (x) 1483.

ANNO MCCCCLXXXIV.

- * Platini Plati Mediolanensis Carmina, seu Libellus de Carcere, in 4. sine no-
 mine Typographi. (y) 1484.
 * Alexandri de Imola additiones ad Bartholum, in fol. per Pachel, & Scin-
 zenzeler. (z) 1484.
 * Phalaridis Epistolæ à Francisco Arretino in Latium translate, in 4. per An-
 tonium Zarotum. (a) 1484.

Martii

At tu dote colere, & tu Romana propage;

Lausibus honoris hunc celebrare Perum.

Tu quoque, qui furas mentis, mandasti, & effor,

A caulis potius vixi bene, Marce, legi.

Eten tibi cunctum portus est interpretis onus;

Rabide vices, altorum divide, Marce, decus.

Ut si forte labor fuit hic communis, & ipse

Gloria communis vestra ductus est.

Altera Martialis editio cum Commentariis, eodem
 anno peracta, ponitur à P. Orlando pag. 164. sine
 Typographi nomine; non sit diversa, ignota.

- (o) Exat in Bibl. Collegii S. Sepulchri, carattere Gochi-
 co, nigro-subito, quadrate, se millesimo, equis in-
 foper, & auro ornata. Nelli inferioribus est Patrono,
 quod via credendum de tam insigni opere, nisi forte
 venustate corollæ intus Libri potius, abiectione for-
 riant ab illis, qui nobilibus corollæ veliendum hunc Co-
 dicem curaverit. In summa copiosius soli parie tualis
 signatur cum numero Romanis, quod via illa erat
 Mediolani scriptum vidi. In calce: *Expositio divinis
 Decretorum Celestis, accuratissimi Theonis emendata, im-
 pressus Mediolani per Johanne Antonium de Honate,*
*præfatus iterum, et figuram caratere, impressus
 Mediolani Perum, Dominum Perum de Honate,
 & Antiochi de Capeti, Olivetanus Dominus
 M D LXXXIII. XIII Kal Septemb., rogatus Johanne
 Galeazzo Sforza Vicecomes, Dux Mediolani Sive.*

- (p) In calce: *Mediolani per Leonardum Pachel M D LXXXIII.
 IX Septemb.* Exat in Bibliotheca Canonici Novom-
 mæni S. Leues PP. Reformatorum Ord. S. Fran-
 cisci, nulli nisi communis ejusdem notitia.

- (q) Servatur in Canonio S. Marie Gentilium apud Mo-
 dorum, carattere satis nitido, & perpolito, abique
 numeris paginarum &c. In calce: *Mediolani apud An-
 tonium Zarotum M D LXXXIII. X. Septemb.*

- (r) Exat in Bibl. Amb., carattere Gothico minuto, sed
 nitidissimo. In calce: *Breviarium hoc sacre Humiliat-
 orum Societatis, per Stephanum de Natis sacrorum Lame-
 rarum Augustinum ordinem, et Pontifici Juris Doctorem
 ordinem, Sanctæ Trinitatis officii Ordinis Mediolani
 Prepositum, multis laboratibus quoniam emendatissimè
 castigatum, Philippus de Sanctis, Physiolani Professor,
 ad sui Ordinis utilitatem, & commoditatem, & omnium
 Christianorum devotum, summe cum labore, & in-
 solita sollicitudine impressi curavit per Johanne Antonium
 de Honate, Mediolani Anno à Divinita Nativitate.*

*M D LXXXIII quarto Cal. Septembri, rogatus Johanne
 Galeazzo Sforza Vicecomes Dux Sive revivificatus.
 De hac Editione, non secus ac de origine Octavia
 Humiliatorum, distulit in Bibl. nos. Lat. ad hunc
 Annum.*

- (f) Memoratur à P. Orlando, sine nomine Typographi,
 pag. 108. & 457.

- (t) Exat in Bibliotheca Archiepis; deest ultima pagina,
 sed Annum, nomenque Typographi, ex alio fortassis
 exemplari desumpta restitut diligens colamus.

- (u) Servatur in memoria Bibl. Archiepis, & altera Bray-
 deni S. J. Libro huc petiuntando omnes desunt.

- (a) Hæc Editio nominis Jo. Albertus Fabricius Tomi
 I. Bibl. Lat. pag. 14.

- (y) Servatur in Bibl. Amb. carattere minuto, rotundo te-
 mato, neque optimo. Præcedit Epistola synopsum
 Platini ad Magistrum Thomam Tholæum Romanensem,
 Equitem auroreum, et Ducalem Sacerdotem clarissimum,
 cui primum eorum Epigramma inscribitur. *Epigram-
 ma* Carnio sue ad Sanctum, sue ad Ducem Mediolani,
 Amicorumque, preces datus continet, quibus rogat, ut
 eicere edocuerit. Succedunt Dyctica ejusdem Plati, seu
 mortalis hominis bis versibus expressa. In cal-
 ce: *Impressum Mediolani per Jo. Antonium de Honate
 M D LXXXIV.* Vide quoque de hac Auctoris scriptum in
 Bibl. nos. Lat. ad hunc Annum.

- (a) Caractere Gothico, abique numeris paginarum, Indi-
 ce &c. Exat in Bibl. Monachorum Congreg. Moyses
 Urbis apud S. Vithonem hujus Urbis. In calce: *1
 Excursus, et singularem Jo. Paulini, Celsus-
 que Moris Domini Francisci de Imola ad
 Additiones, Leonardus Pachel, anni cum Ulterius ejus
 Socii, diligenter impressi in lucem dedit Mediolani
 de XXX. Januarii M D LXXXIV.*

- (a) Exat in Bibl. Amb. carattere parvo, sed optimo, ab-
 que titulis, numeris paginarum &c. Præcedit Proo-
 mium ejusdem Francisci Arretini ad Platinum Novom-
 mæni Prepositum. Sequuntur Epistolæ ipse Platinus
 quartum ultimum IV. ab eodem Francisco postmodum
 inventa & tradita, *Epistolæ Nigellæ Regi dicantur.*
 In calce additur altera Epistola ejusdem Arretini ad
 præfatum Jo. C. Franciscum Pellicanum Patrum
 Regium Confessionem, qui ad se mitti has Epi-
 stolas, rectius translatas, efflagitaverat. Denique
 succedunt notæ chronicae: *Item Divini M D LXXXIV.
 III Kal. Martii, Augustinus Mediolani per Magistrum
 Antonium Zarotum.*

DLXXX CATALOGUS LIBRORUM

- * Marii Philephi Epistolarium, in 4. per Pachel, & Scinzenzeler. (b) 1484.
- * Poëtic Tofcane di Cicco Afculano, dicto l'Acerba, in 4. per Antonium Zarotum. (c) 1484.
- * Joh. Antonii de S. Georgio Cardin. Alexandrini Commentaria super Volumina Decretorum, in fol. magno, per Uldericum Scinzenzeler. (d) 1484.
- * Summula Confessionum à Reverendis. Patre F. Antonio Archiepiscopo edita, in 4. impendio Johannis Legnani. (e) 1484.
- * Auli Flacci Perfi Satyræ, in fol. per Ant. Zarotum. (f) 1484.
- * S. Augustini Sermones ad Fratres in Eremito, in 4. per Pachel, & Scinzenzeler. (g) 1484.
- * Bartholi de Sazo-ferrato super secunda parte Infortiani, in fol. magno, per Pachel, & Scinzenzeler. (h) 1484.
- Summa S. Antonini, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (i) 1484.
- * Galilei Duranti terra & quarta pars Speculi, in fol. per Leonardum Pachel, & Uldericum Scinzenzeler. (k) 1484.

ANNO

(b) Servatur in Bibl. Amb. caractere rotundo minuto, ac nudo. In calce:

*Qui ego in paucis versari, & multa videre,
Hec legi, quod Marci scilicet Opus.
Ultima fere sit, dicat, fuisse Philippi,
Et solis utilitas hoc opus esse prius.
Namque in Rhetoricis breviter præcepta in dote,
Præcepto exemplis mixta esse dote.
Omnia gratia scripta, variis quo nititur arte,
Affertur sicut hinc Marci manus.
Tum prout in terris pariter quodque figent,
Inferat est, mediet, atque quodque modat.
Argumenta Viri poterant hinc fuisse dote,
At juvenis tantum condidit opus Librum.
Omnia delectare Marci per mittere tanto:
Modum Modeste, quo dote vivit Opus.*

Impressum Mediolani per Magistrum Leonardum Pachel, & Uldericum Scinzenzeler Anno Domini MCCCCLXXXIX, tertio Calendas Martii, Dominus Gregorius Calixtus affluens, nempe G. Ispite de Lantignone, & Marci Philippi in Bibl. mea Lovet. ad hunc Antium prolatum habui ferocem.

(c) Caractere Romano minutissimo, sed nudo, absque signis. Præfatus, numerus paginarum &c. In calce: Tabula Caput in quatuor Libris comprehensum; postremo: Finit Opus Grece Affluens, impressum Mediolani per Magistrum Antonium Zarotum Parmensem, anno, & imperat. Johanne Antonii Ghili, regente. Impressum Lovet Johanne Gregorio Horreum Patrum, Anno Domini MCCCCLXXXIX, de XVIII. Majo. Nobis Ghili Familia Mediolani usque ad nostra tempora servat, sed de hoc Joh. Antonio, feracis Indica Fidei cultore, oculum scilicet monumentum reperit.

(d) Caractere Gothicus, sed satis nudo, absque numeris paginarum, quo dividitur per columnas. In calce: Epistolarum Commentaria super Decretum Patrum, & non minus antea, quam opus fide carulla, Reuerentissimi in Christo Patris, & Domini, D. Johanne Antonii de S. Georgio, dicti de Placentia, Patris Mediolanensis, alio Epistolarum Dni Ambrosii Mediolani Propositi necesse, & U. De-Lentis, & Laurentii clarissimi, sunt perulati veritas Cardinalis Alexandrini dignissimi.

Mediolani impressa per Magistrum Uldericum Scinzenzeler, Anno salutis Domini MCCCCLXXXIX, de XVII. Junii. Finit.

(e) Hanc Editionem vidi Augusti Turicorum, per F. Petrum Paulum Quaghiam, Bibliotheca dñi Urbis Præfatum. Cuius Præfatione, & numerus paginarum, sed non sunt libri Capitularum. In calce: Summula Confessionum à Reverendis P. F. Antonio Archiepiscopo edita, & quæ substat præfata, impressa Joanne Legnani, Mediolani Librari, impressa ad laudem Dni, & reverentissimæ Personæ Marci fidei reposit. Mediolani Anno Domini MCCCCLXXXIX, de XV. Aprilis, Jussu Dñi Pauli Marci Reus Pauli fidei reposit. & Joh. Gal. Ispite Finit impressum Pachel Mediolani præfatum.

(f) Vidi apud Antonium D. Julium Trevin, abscque Præfatione, numerus paginarum &c. Perfi Satyræ fidei reposit. In calce: Infortiani, & commentarius in Commentaria, in quatuor Libris expressa. In calce: Epistolarum Philippi, & Marci fidei reposit. & postremo ad Franciscum Servatum, cum Vita Philippi & postremo: Aliter Antonium Zarotum impressum Mediolani M. DLXXXIX.

(g) Servatur in Bibl. Amb. caractere Romano rotundo, absque numeris paginarum &c. Præfata Tabula Summa, cum quibusdam ad Augustinum pertinentibus, necesse in Supplemento, Bala, & Chirographo Veronice Episcopi, & S. Antonii Archiepiscopi Florentini. In calce: Impressum Mediolani per Testamentum (Pachel, & Scinzenzeler Socia), impressum Reverendi Viri Domini Gregorius Lantignone, impressum Mediolani per Magistrum Antonium Zarotum M. DLXXXIX, tertio Noni Junii.

(h) Caractere Gothicus, absque numeris paginarum &c. In calce: Impressum Mediolani per Leonardum Pachel, & Uldericum Scinzenzeler, M. DLXXXIX, quarto Noni Julii.

(i) Servat hanc Editionem Mediolanensem in bibliotheca propria fidei Bibliotheca, singulari amicitia nobis commendat Sacerdos & Prior Jordanus Urbis Turinensis. In calce: Mediolani impressum per Magistrum Uldericum Scinzenzeler Anno M. DLXXXIX.

(k) Vidi in Bibliotheca PP. Capucinorum Mediolani fidei nudo caractere, absque numeris pag. &c. In calce: Impressum Mediolani per Leonardum Pachel, & Uldericum Scinzenzeler, impressum Dominum Pauli Antonii de Calixto, & Antonii de Caput Anno Domini MCCCCLXXXIX, decimo Calendas Julii.

ANNO MCCCLXXXV.

* Alexandri Tartagni Imolenfis Consilia, in fol. impendio Johann. de Legnano. (l)	1485.
* M. T. Ciceronis Epistolæ Familiæres, cum Commentariis, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (m)	1485.
Horatii Carmina, in fol. per Antonium Zarotum. (n)	1485.
* Juvenalis Sarytæ cum Commentariis Calkerini, per Antonium Zarotum. (o)	1485.
* Salustii &c. Opera, in fol. parvo, absque nomine Typographi. (p)	1485.
Homeri Batrachomyomachia, Græcè, in 4. sine nomine Typographi. (q)	1485.
M. T. Ciceronis Rhetorica, per Antonium Zarotum. (r)	1485.
Secunda Pars Digesti Novi, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (s)	1485.

ANNO MCCCLXXXVI

- * *Devote Meditationi sopra la Passione del nostro Signore, cavate, & fondate originalmente sopra Mefero Bonaventura Cardinale de l'Ordine Minore sopra Nicolas de Lira, et iando sopra altri Doctori, & Predicatori approvati, in 4. per Pachel, & Scinzenzeler. (t)* 1486.
- * *Horatij Flacci Vepufini Opera cum Commentariis Acronis, & Porphirionis, in fol. per Antonium Zarotum. (u)* 1486.

Iohan-

- (m) Carattere Gothico, abique Praefatione, numeris paginarum etc. in calce: *Explicit succinctum, & summe breuium Catechismi, seu doctrinae Christianae, a D. D. D. Danieli Alexandri Tertioque Praeparatum, Mediolani impressum tractatum impensis per Martijum Johannem de Loxano, et per Tabula succurramus in eo, ad laudem Auctoris, de Beneficentia scripti, Anno Domini MDCCLXXX, de ferendo Augusti.*
- (n) Carattere Romano, et sic Compositum, testum eorumque oblationum, multis emendatum, Caract. numeris & notis, Indice Rev. Praefatio Epistola, Encyclopaedia Pojani ad Johannem Franciscum Turissemum, Dotalia Quatuordecim, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (o) Referre hoc debet a Minutius Tom. I. p. 18. in calce: *Explicit Mediolani MDCCLXXX, per Antonium Zanone Praeparatum, impensis Augustae Mariae Coenae.*
- (p) Carattere quadrum, abique numeris paginarum etc. Vult apud Anticum in Urbe Florenti.
- (q) Carattere quadrum, rubro, abique titulis, numeris paginarum, Indice etc. in calce: *Tabula scripturae per Jo. Baptistam Pichel, Praep. Libr. S. Augustini, quae est ab antiquis Graecis, Christianis Graecis responsiva in M. T. Cicerone. Tertio, Crispi Crispi Gratiani clarissimi Fiam. Quarta, Crispi Crispi Gratiani in Crispi Gratiani, Crispi Gratiani, M. T. Ciceroni in Crispi Gratiani responsiva, Jo. M. T. Ciceroni, quae sunt de Tabula praet. Hoc Latine Coenae scriptum, quae fuit: Tiberius quous Crispi Crispi Gratiani impressum de Anno Domini MDCCLXXX, de ferendo Augusti. Estat in Comodo S. Mariae Coenae hujus Urbis.*
- (r) Notitia hujus Graeci Libri apud nos Impetit expressit, in calce: *Indice nobilitatum Edouardum Maculium, quae ipsi collegit; Liber aureus ubi dicitur abidem scriptus, rubra notis, ac signis alternis appositis, Mediolani MDCCLXXX, Ind. non. Ind. de ferendo Typographo.*
- (s) Estat hic Liber in Comodo PP. Eremitarum S. Augustini Urbis Coenae.
- (t) Estat in Comodo PP. Ord. S. Petri Marti, Vigevano. In calce: *Impressum per Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, prima de sacrate Tiberiana MDCCLXXX.*
- (u) Estat in Bibl. PP. Ord. Praedicatorum S. Mariae Coenae hujus Urbis, Praeparatum Jo. Baptistam Pichel, numeris paginarum, Indice etc. In calce: *Tabula scripturae per Jo. Baptistam Pichel, Praep. Libr. S. Augustini, quae est ab antiquis Graecis, Christianis Graecis responsiva in M. T. Cicerone, Tertio, Crispi Crispi Gratiani in Crispi Gratiani, Crispi Gratiani, M. T. Ciceroni in Crispi Gratiani responsiva, Jo. M. T. Ciceroni, quae sunt de Tabula praet. Hoc Latine Coenae scriptum, quae fuit: Tiberius quous Crispi Crispi Gratiani impressum de Anno Domini MDCCLXXX, de ferendo Augusti. Estat in Comodo S. Mariae Coenae hujus Urbis.*
- (v) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (w) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (x) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (y) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (z) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (aa) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (ab) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (ac) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (ad) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (ae) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (af) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (ag) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pichel, & Utriusque Universitatis, P. R. Kal. September, Anno Domini MDCCLXXXVI, Mediolani. Estat in Comodo PP. S. Mariae Coenae hujus Urbis.
- (ah) Carattere Romano, rubro, abique numeris paginarum, Indice etc. Praefatio Epistola Alexander aliam Apud ad Martijum Vian Praeparatum, quod summi Utriusque Urbis scripti, capit. unumque deus in Reg. Lib. ad Annum MDCCLXXXVI, ubi de Beneficentia Pojani tractat fuit. Estat in calce, quodam Utriusque Urbis ad Librum Pojani, Et alterum Pojani ad Johannem Franciscum J. C. Polverio, M. T. Ciceroni Epistolam Franciscum fextiorem, & aliorum fuit, Mediolani impressum per Martijum Leonardum Pich

Tom. I

dddd

- * Martii Philoelphi novum Epistolarium, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (k) 1487.
- * Breviarium Ambrosianum, in fol. parvo, impendio Zentilini de Mayno. (l) 1487.
- * Virgilii Maronis Opera cum Commentariis Servii, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (m) 1487.

ANNO MCCCLXXXVIII.

* S. Ambrosii Opera cum ejusdem Vita, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (n)	1488.
* Missale Ambrosianum, in fol. per Antonium Zarorum. (o)	1488.
* S. Thomæ Aquinatis, & S. Bernardi Caravallensis Opuscula quedam, in 4. per Christophorum Valdarker. (p)	1488.
* S. Vincentii Ferrerii Sermones, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (q)	1488.
* Alberti Magni Tractatus super Missis est, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (r)	1488.
* Johannis Gerson de Imitatione Christi, in 8. per Leonardum Fachel. (f)	1488.

Ture-

- (k) Exist in Bibl. Archiepis. Editio hac omnino conformis est alteri jam descriptae Anno MCCCXXIV. In calce: Impressum Mediolani per Magistrum Ulricum Scrivermuller Alamanum Anno Domini MCCC-LXXXVII de XF. Decembris.

Zaratum Permañum. Emendatum per Reverendum Do-
minum Presbyterum Andream de Saffis Propositum & Te-
gle, qui sui operis, & impressi impensam curavit. Anno
Domini MDCCLXXXIII. Calendis Martii.

- (1) Hanc Editionem Iudaeus Edmonius Marbure Thm III, de Antiqua Ecclesia Maribus cal. p^a, postrema Editionis. Unum Exemplar in pergamena cunctis ferebat in Orbem Reverendissimi Capituli Metropolitani Mediodiebanis. In calce: Impressum in Civitate D. A. M. CLXXIIII. et secundo Johanne Galeazzo Maria Viscontez. Duca Mediolanensi Seno, latere, natus, et diffundit Zenobius de Mayno Feligio Maurin Melissiani P. Selystoz, et Cardinalis Legatus, et Cancellarius Archiepiscopi Mediodiebanensis, et Vicarius Praepositus, in mensi Junij XVI Kal. Hinc conjicitur hoc, Zenobium de Mayo, mecum Julia Typographi universimodo trididisse hoc, etiam Galeaz. et Edmonium fuisse adhibitos Receptores.

- (F) Enanti en Ethioth. Charactere pape Papian, cunctis
minuta Grotto, abique totius, nomen paginatur.
Re. In Tabula Opusculorum, Indebetur Decembris
J. Thomae de Aquino Explicatio Omnis Domusque
Explicatio Solentibus Africa; Explicatio Synthesis
Traditum de rationibus Fidei; Traditum de dubijs pro-
positi Characteri; Explicatio duodecim precationum; Traditum
de tribus Virtutibus; Traditum de quatuor vitijs; Ordine
procedendi Sacra Theologia Proficiscitur; Per-
finiturque. Secundum J. Eusebium dicitur Clari-
ficationem; Explicatio super Antiphonas Sicut Regna;
Explicatio super illud Evangelium sicut et Agnus Con-
stitutio homini quantos bosse Margarita. In calce
superius Modulus per Christophorum Valentinum
perceptum Anno Domini MDLXXXVII. In fine

- (m) *Caractere* *Bernardus gradibus in textu, & insigniis in Cornucenturiis, ubi, & quibus, & quibusque* *gradibus* *Sec. Francisci Viti Vaganti. In fine Tabula Librorum, qui in hoc volumine continentur, quos Martini tribuit, cum non sit ejus filius; & de Propria, de qua vide Joh. Martin. Cornucenturiis in Cornucenturiis Epistolam Plin. Lucifon Virgili Opuscula, & in hoc volumine continetur. In fine Impressioni Nihil de per Leonardum Martini, & Ulricum Schenckelii. A. M. C. C. LXXXVII.*

- (9) Emami in Canebio S. Petri Martini Vigentini, curatore Gorbio, abbasculis, muris pignorum etc.
Francisco Episcopo Pauli Sacramenti ad Reverendum
Fr. Calabro, Ord. Predicatorum in utraque Lan-
guas Pitarum Graecolatine. In calce: Evangelium pro-
phetiae, istius devotissimi Servantis de Sancto Provencii
Patri S. Vincentii Ferreri (na) Ord. Predic. dila-
tationem emendat per venerabilem Fratrem M. opimus
Ordinis Monachorum, qui prout Gregorius XI. optime
respondit Alex. legatus Patrie illi. Magna-
nimus Illustre Schismatis Thronum impugnat Inven-
ditus Anno Domini MCCCLXXXIII die III.
Martii

- [illegible]

- (7) Servatus in Biblioth. Ambr. caridate minato Gothico, cum Tibula Capsulorum, fed iudice nortem, pignurum. In calce: *Exemplum*, *Requiescat* *Ord. Prædicti Alberti Magni Episcopi Ratisbonensis Ord. Prædictorum* *in Excothion*, *in* *hæc* *est* *Gabriel Anglica*, *serenæ*, *&* *devotissimæ* *Opæt* *serenæ* *apertæ*, *diligenti*, *et* *severissime* *curatæ* *per* *Venerabilissimæ* *Fraternitatis* *Augustinæ* *de* *Papæ* *episcopi* *Ord. Prædictorum* *de* *Oliverianæ*, *Alapini* *verò* *de* *Strasbourg* *hæc* *apud*, *&* *respondi* *impensis* *curæ* *Patris* *Abbatis* *ab* *Ulrich* *Schwarzler*, *Thuronico*, *anno* *Dominæ* *MCCCLXXXIII*, *die* *XII*, *Aprilis*.

- (c) *Coradette optima*, sed Gothico. *Fraternitatis* *Calendarius*. De hoc *Lyrurgico* nostro *Codice* nonnulli, *difficili* in *Hell. Lier*, ad hoc *Annum*, *vis* *etiam* *plurima* *reli* de *Ereclia* *S. Tolia*, & *ejusdem* *Præpositi* *Andree* de *Bellis*, *cojus* *merito* *habetur*. In *calce*: *Lani Clivio*: *par* *vocat*, & *requisit* *Definitis*. *Anno* *Explici* *Alfido* *fortitudinis* *compendium* *Sentis* *Ambrasio*. *Impressum* *Mutacionis* *per* *Magistram* *Antoni*

- (f) *Servator Exemplar hujus editionis in Biblioth. Carolo-Biblioth. PP. Minor. S. Florentii Oppidi Belgiojoli, curia-
do Gothico, cum tualis Librarium in fronte cu-
jusque paginae, & Tabella Capium in fronte. In cul-
ce: *Isidorus Gerys Cancellarius Parisiensis de Institutio-
Civili, & de Contractu Mundi Libri quatuor, cum com-
mentariis de Institutione Civili, sicuti Novus fons.
Imprimis Mechlin. impensis Leonardus Pachet de dis-
tinctio MCCCLXXXVIIII. mense Julii.**

DLXXXIV CATALOGUS LIBRORUM

- * Juvenalis Satyræ, cum Commentariis Domitii Calderini, in fol. per Ulderium Scinzenzeler. (t) 1488.
- * Ovidii Heroidum Epistolæ, cum Commentariis Antonii Voffel, & in *Rin*, cum Commentariis Domitii Calderini, in fol. per Ulderium Scinzenzeler. (u) 1488.
- * S. Thomæ Aquinatis Opuscula, in fol. per Benignum, & Joh. Antonium de Honate. (x) 1488.
- * Pauli de Castro super prima parte Infortiati, in fol. per Johannem Antonium de Honate. Ejusdem super secunda parte, in fol. per eundem. Item super prima, secunda, & tertia, in fol. per eundem. (y) 1488.
- * Antonii de Butrio super primo Libro Decretalium, in fol. (z) 1488.
- * Quinto Curzio tradotto da Pietro Candido, in fol. (a) 1488.
- * Berino Triclo Poema, e Sonetti, in 4. (b) 1488.
- * Quadregio del Vescovo di Foligno Federico Domenicano, in fol. per Antonium Zarotum. (c) 1488.
- Albicii Sermones Quadragesimales de Contemptu Mundi, in 4. per Ulderium Scinzenzeler. (d) 1488.

Sido-

(t) Carattere hinc Remensis, grandiori in textu, mixtione in Commentariis, alioque numeris posteriorum a Indice Sec. Præcedit Epistola Domitii Calderini ad Johannem Mabrum. In calce; Impressum Mediolani per Christoph. Spinneler MCCCLXXXIII. die XXX. Julii.

(u) Fuit in Carobio S. Marie Gratianum prope Vigevano, præcedit Epistola Fulgentii ad Leodegandum Duxem, & Gualt. Pate, in calce; Impressum Mediolani per Christoph. Spinneler die VIII. Octobris MCCCLXXXIII.

(x) Servatus in Bibliotheca Sacerdotum Oblatorum S. Sepulchri, custodie Gualtero minime, quando, ac uti- tute, & præcipuum numeri ubique adducuntur. In hoc Flo. cum Quodam in legatur, cum nota sequenti: Expositum per Christum Opuscula D. Thomæ Aquinatis, maxime cum subiectis reliquis per Fratrem Paulum Soranensem, epistolam Octavio. Fuit veritas præfata, Mediolani universa per Magistru. Paganum, & Johannem Antonium de Honate. Anno salutis Millecenti MCCCLXXXIII. (Cum sit et alia littera C. per antea. Typographi, cum expressi debuit in anno MCCCLXXXIII.) Præcedit Epistola Pauli Soranensi ad Reverendissimum Card. Gualt. Pate, & Johannem D. Duxem. Item Paulum Soranensem, & de diversis Bonate Leporem. Apud eundem, quam dictum sit. MCCCLXXXIX. Quindoginta verò Col. per pater bon refer Opuscula de Regimine Principum, opuscula variis rectoribus in H. M. mea littera ad hunc annum, quibus alique hunc Thomæ viderunt, alii alij hinc. Idem etiam de Paulo Soranense plura adducit.

(y) Trix huc Volensia vidi in Bibliotheca Patrum Minorum de Observantiis S. Marie Gratianum prope Vigevano, custodie Gualtero, ubique numeris posteriorum. Chronica non eadem sunt, que in alio Epistolæ hinc ad hoc Typographi editi, & non relata leguntur, anno tantum continuatur.

(z) Editio ista videtur in Incunabilis Typographia Con- nedit a Bughen, sed nullo indicio Typographi.

(a) Refert huc effusum CL Martini Scipio Righus, in libro impresso: Tradituri Italiam. Ejusdem MS. Exemplar servat Biblioth. Ambros. quædam den ad rectori in H. M. mea Lit. ad hunc annum, ubi de Eius Candido Decretibus firmanem iudici; qui excedunt, non in opinione de Q. Curio ante ad- modum controversa, ab eruditiss. Episc. & Co. Jo. Francisco Joseph Ragnolo, peculiariter libris in lucem posuit, exposit.

(b) Quid Liber iste continet, quippe fuisse Auther ejus-

dem, in H. M. mea Lit. ad hunc annum conscriptum fuisse, servatur in H. M. Mediolani, & Antonii Mediolani, ubique nomine Typographi.

(c) Carattere Remigianus, cuius apud PP. S. Mariæ Conventus Mediolani, in calce; Impressum Mediolani per Antonium Zarotum MCCCLXXXIII. die VIII. Octobris. In patenti edidit hunc Quadragesimæ, præcedit uti- Ut Fulgentii Arno 1721, & hinc ad præterit volumi- ne Diffinitio Italica. Reverendissimi Abbatis Comul- dalensis D. Petri Gualt. ad viderendum hoc opus- vero ejusdem Auther Federici Frano, in Ordine Prae- dicit, Cum & Episcopo Fulgentio &, Idem præter it- fimum ille Abbi in iuratur, incrementis ecclesie labori, fupius ut hinc alius rector alio tempore, nullam legi mentionem non tantum quod Michaelis Marti- nis, Sponsione longe a nostra Regationis patitur. sed etiam ab Italia 1721, qui de Ty. graphia con- cept, Litteras in notis Urbis moribus, firmitate, fidei subiectis; & nunc per huc. Fuit in eadem, libris feculo XV., & sequens usus in Italia pa- ratur. Præter est Poësia Anno MCCCLXXXI. typis Augusti Septem. Die Theodori, & secundum trans- latus, qui Eodem hinc vidi Anno MCCCLXXXIV. per Magistru. Franciscum de Regationis, reliqua omnia usque ad annum 1511, que Florantia, ac Florentia præcedunt, fragillitas excedunt. Insuper- le ex hoc aliorum, utrum ipi Conventus quodam, pro- fecti nunc possit, qui Bononiensis, Venetia, & Florentina esse possunt, ac secundo loco post Per- nolum impedirent affigebat. Quoties compa- randa sit, dictum nequæ; cum a me dictum quæ- rum eam huc hinc in memoriam Bibliotheca, turba- tum voluminum ad ne, diligenter cum in ecclesie, quæ- propter contentis esse debet in annotationibus, quæ in Adversaria mea primo conscriptam.

(d) Refert huc editio a Johanne de Li Galle in Historia Anni impressum, de Libraria, Gallico scripta, pag. 11. ubi de Mediolani 1491. Quæ est iste Africanus, Auther Quædam opuscula Quædam opuscula, explorata non vult; supradictam autem hinc, non aliam eam- fuisse, quam Bartholomæum de Pisis, cuius Quadragesimali, etiam Mediolani Anno MCCCLXXXVIII. cum etiam de Christoph. Ragni miftrator, quædam admodum in H. M. mea Lit. ad hunc annum Idem excedit, tandem dictum omne alij, cum Lucan. VVadignem confiderat in Libro de scriptura Christi. Miftrator; ab eo cum relatum medi; & hinc alij, fupius, fve de aliorum, & qui præcedat. In Bibliotheca de Pisis. Itaque La Galle continuat tunc Auther- uti et in admodum huc Michaelenem Flaminem. Hinc verò editi percepti, non immenso postum fuisse ab eodem VVadignem fub hanc Anno primam hinc Quadragesimalis impressionem, quæ ego fecerim post patram concordia hinc prædicit; nisi forte de- ceperit a VVadignem fuisse idem Johannis de La Galle in ea ad hunc annum extendenda.

Sidonii Apollinaris Poëmata & Epistolæ, cum Commentariis, in fol. (c)

1488.

ANNO MCCCCLXXXIX.

- * M. T. Ciceronis Rhetorica cum Commentariis Fabii Victorini, in fol. per Ulderico Scinzenzeler. (f) 1489:
- * Vocabulista Ecclesiastico di Fr. Gio. Bernardo, in 8. per Leonardum Pachel. (g) 1489:
- * Vita di S. Catarina da Siena, in 4. per Joh. Ant. de Honate. (h) 1489.
- * Stephani Dulcinii Scalensis Canonici, Nuptiæ Illustrissimi Ducis Mediolani Quinti, Joh. Galcaz Vicecomitis Sfortiæ, in 4. per Antonium Zarorum. (i) 1489:
- * Ludovici Pontani Consilia, & Allegationes, in fol. per Ulderico Scinzenzeler. (k) 1489:
- * SS. Hilarii, & Augustini de Trinitate, in fol. per Leonardum Pachel. (l) 1489.
- * Francisci Philelpi Exercitationculæ, in 4. per Antonium Zarorum. (m) 1489.

Alexan-

(c) Michail Moltaire, qui hanc Editionem Medicinensem refert pag. sub scriptis tunc, à Fobisio in Bibl. Vat. Tit. I. pag. 446. Carmine, & Epistolis Sidonii adnotari, primum edita Mediolani fuisse Anno 1488. Hunc errorem ego ad illam Annam computum feci in Hist. mea Lit., ubi detrahidi decemum ab Annis, per obitum, potestibus argumentis evici.

(f) Exat in Bibl. S. Marie Græcorum hujus Urbis, curaque studio Romano, nido, abbas titula, numerum primum, Index &c. In fronte legitur Prefatio Mariae Falsæ Prætoris, cuius sunt Commentaria. In calce: Nichilam per Ulderico Scinzenzeler Anno Domini MCCCCLXXXIX. die X. Februarii.

(g) Recula hic Liber fuit, non post Anno à prima editione, citare torulæ, musio, & fuit nido. Cetera illa sunt à Fr. Josepho Prætoris, cuius Epistolas reculi in Hist. mea Lit. ad Antonium MCCCCLXXXIX. anni de Libri hujus Auctore. In calce: Imprimis Mediolani per filorum Operum Mariæ Falsæ Prætoris Pachel MCCCCLXXXIX. die XXIII. mensis Februarii.

(h) Vidi apud alibi Iudicum Marchionem Carolum Reclatorem. In calce: Imprimis à Milano per Johannem Antonio de Honate, in die Anno dei Signatur MCCCCLXXXIX. à die XXVII. de Martio.

(i) Exat in Bibl. Amb., citare recordo, mitioni, abbas numerum primum &c. Francisci Dulcinii Epistola ad Nicolum Latorum, Rhetorem Cumanensem quam per compendium reculi in Hist. mea Lit. ad hunc Annam, de Dubium auct. In calce: Opera, & Imprimis Mediolani per Antonium Zarorum Parvella Imprimis Mediolani MCCCCLXXXIX. Index Apud. Ratum adeo fuisse hunc Librum, ætatis et Portellæ, ut, cum refidui Tribus Calchi typis Medicinæ oblat, in quibus describuntur hæc Nuptiæ à celeberrimo illo Auctore, sublimi aliud exemplar, peritissimè omnibus Bibliothecis, offendere potuit, præter memoratam Bibliothecam Ambrosianam.

(k) Servatur in Bibl. Canonici Monachorum Congr. Montis Olivæ apud S. Victorem hujus Urbis, mitique hanc Notitiam communicaverit Reverendiss. F. D. Oberham Reclator, quidem Monasterii Abbatis. Imprimis fuisse citare Fr. Godeo, obiter, sed nido, abbas, que titulus, numerum primum &c. In calce: Imprimis Consilia, & Allegationes Clerici. Per D. Ludovicum Pontanum de Roma, per miltis locis in eum consilia. Imprimis Mediolani per Ulderico Scinzenzeler Anno Domini M. CCCC. LXXXIX. die XXVIII. Aprilis.

(l) Exat in Bibl. Sacerdotum Oblatorum Collegii S. Sepulchri, citare Gothico torulæ, & nido, Tituli, & Librorum numeri singuli pagini scripti sunt. Francisci Epistola Georgi Orditi Prætoris ad Reverendiss. in Christo Patrem Dominum D. Gaudium Antonium Archidiaconum Medietatem Archiepiscopum dignissimam, quam integram supra citis fol. LXXIV. Adjunctum duo Epigrammata, alterum ab S. Hilario comite, alterum in laudem S. Augustini, sed parum felicit. Hoc ultimum, qui brevius, refert non pagis.

In reliquis Scriptis omni qui videris dolus

Angustia fuit, morte vigente nido.

Vidit se ipsum, nido cum ead. ad ungum

Imprimis studio de Trinitate Libris.

In calce Operum S. Hilarii: Imprimis Mediolani per Magistrum Leonardum Pachel, Anno à Nativitate Domini nostri Jesu Christi Millesex quadringentesimo abbas, quibus nom. Septimo LXXVII. Post Libros S. Augustini de Trinitate: Nichilam Imprimis &c. Anno, ut supra, Septimo Kalendis Junii.

(m) Exat in Bibl. Amb., citare miltis Gothici, nob numerum primum &c. In calce: Imprimis Mediolani per Antonium Zarorum Parvella, Anno Domini MCCCCLXXXIX. die XXII. Julii. De Licetio hoc Francisci Philelpi fuit, à nemine, quem videtur, obiter, locutus sum in Hist. mea Lit. ad hunc Annam, ubi eum primum Elegiaci Carmina etuli, quod Petrus Salvis Parvella in Detractionibus Philelpi composuit, impetissimè legatur in hac Editione.

DLXXXVI CATALOGUS LIBRORUM

- * Alexandri de Imola Apostillae super secunda parte Codicis, in fol. magno, per Leonardum Pachel. (n) 1489.
- * Eiusdem Lectura in prima parte Digesti Novi, } in fol. per Leonardum Pachel. (o) 1489.
- * Eiusdem in secunda parte Digesti Novi, }
- * Eiusdem Apostillae super secunda Digesti Veteris, in fol. per Leonardum Pachel. (p) 1489.
- * Eiusdem super secunda Infortiat, in fol. magno, per Jacobum de S. Nazario. (q) 1489.
- Manili Astronomicum, P. Stephano Dulcino emendante, per Antonium Zarotum. (r) 1489.
- * Augustini Dati Liber Hagiogicus in Eloquentiae praecepta, ad Christophorum filium, in 4. per Antonium Zarotum. (f) 1489.
- * Specchio della Croce, in 4. per Pachel, & Scinzenzeler. (t) 1489.
- * Ovidii Fastorum cum Comment. Pauli Marfi, in fol. per Scinzenzeler. (u) 1489.
- * Pauli de Castro super prima parte Digesti Veteris, in fol. per Joh. Ant. de Honate. (x) 1489.
- Marii Philolphi Epistolare. (y) 1489.
- Alberti Magni Mariale, per Pachel, & Scinzenzeler. (z) 1489.
- * Bartholi de Perusio super prima parte Codicis, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (a) 1489.
- * Andrea de Bartholomaeo de Sicilia, secunda pars Consiliorum, in fol. per Philippum Lavaniam. (b) 1489.

ANNO MCCCXC.

- * Lectura D. Bartoli de Saxoferrato, cum Apostillis Alexandri Imolensis, super prima parte Codicis, in fol. magno, per Conradum Pachel. (c) 1490.

Vite

- (a) Eusebii Caesariensis 5 Mula Gratianum prope Vigiliam, carabere Gothico, abique Prefatione, numeris paginarum &c. In calce: *Tomus Apolloniae Domini Alciati i de Imola super secunda parte Codicis, impressa per Magistrum Leonardum Pachel MCCCCLXXXIX die viginti primo mensis Augusti.*
- (b) Deo hac Volumina extant in Caesariensi PP. Reformationis 5 Cruce prope Novum-num. in calce: *Mediolani per Leonardum Pachel Anno MCCCCLXXXIX die XXII Junii.*
- (c) Servatus in Bibliotheca, adnotato Anno ut super, die III. Octob.
- (d) Eiusdem in calce: *Mediolani per Magistrum Zarotum de S. Nazario de Reg. Anno Domini MCCCCLXXXIX.*
- (e) Adnotatur in Mediolani pag. 111. *Mediolani impressa, P. Idus Septembris.*
- (f) Carabere secundo, qui ad Germanicum accedit, sed nihilominus, abique titulis, numeris paginarum &c. In calce: *Hic Opus diligenter emendatum, impressum per Mediolani per Antonium Zarotum, apud & impensis Johannis Legatus Anno MCCCCLXXXIX die IX. Septembris.*
- (g) Carabere Romano nihilominus, pester mortem huiusmodi Opusculum, abique titulis, numeris paginarum &c. Continet Cap. LI. Christi praecentis doctores, amoenaeque explicantes. Vidi in eodem Bibliothecam in hac Urbe. In calce: *Pauli ad Librum, etiamque super de la Coma, strigium a calce Fidei Cuiusque, impressa a Mediolani per h. proditor: Maestri Leonardo & Ulrico Tumbleris, in f. Anno del Signori MCDLXXXIX. die...*

XVI. de Officiis. Auctor huius Libri fuit Dominicus Caneles Orl. Fendic. Vir doctissimus, & totum facundiam illius, cupio mentionem ego in Bibl. mea. Lit. ad Annum MCCCCLXXVII.

- (u) Carabere secundo Romano, grandiori in aetate, nihilominus in Commemoratione. Omnia, ut in Editione praecedenti Anni MCCCCLXXXIII. in calce: *Literae Solatius de Gabriel Caspary Crux Mediolanensis ab Ulrico Scinzenzeler Tumbleris, fuit apud, & impressa impenduntur curant, Anno saluti MCDLXXXIX. quarto Idus Novembris.*
- (x) Extat in Bibliotheca 5 M. Gratianum prope Vigiliam, carabere Gothico, abique numeris paginarum &c. cum Chronica notis sepe indicatis.
- (y) Refertur a Bingham in Incomparabili Typographica pag. 107, ubi loco. *Mens legitur per errorem, Marii Philolphi, Francisci P.*
- (z) Adnotatur hac Editio a Joh. Alberto Fabricio in Bibl. Mediae & Infima Latinit. Tom. 1. pag. 119.
- (a) Extat Vigiliam in Canob. 5. Petri Mart. Ord. Fendic. cum notis chronicae suppositis emendatis Anno MCDLXXXIX. III. Nonas Maii.
- (b) Extat in eadem Bibl. carabere secundo abbreviato.
- (c) Extat in Biblioth. PP. Capucinorum Mediolani, carabere Gothico. In calce: *Lectione Domini Bartoli de Saxoferrato, una cum Apostillis, fuit additum D. Alexandro Imola, fuit hunc collatum, fuit de carabere confirmatum. Tumbleris, D. Presbyteri Gaspari Langgum, fuit. Impressum Mediolani per Magistrum Conradum Pachel, Anno MCDXL. die XXII. Martii.*

- * Vite de Sancti Padri, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (d) 1490.
- * Aufonii Poëta Opera, in fol. per Scinzenzeler. (e) 1490.
- * Martialis Opera cum Commentariis Domitii Calderini, in fol. per Scinzenzeler. (f) 1490.
- * Alexandri de Imola Lectura, & Additiones Andree Barbatie in Rubricam de Fide, in fol. (g)
- * Galeotti Martii de Homine, item } in fol. per Philippum de Mantegatis. (h) 1490.
- * Georgii Merula Adnotationes in Galeottum &c. }
- * Plauti Comediar, in fol. per Scinzenzeler. (i) 1490.
- * Breviarium Ambrosianum, in fol. per Antonium Zarotum. (k) 1490.
- * S. Ambrosii Epistolae &c., in fol. per Pachel. (l) 1490.
- * Traductione di Latino in Lingua Fiorentina de la Sforziada di Giovanni Simonetta ad lo Illustrissimo Lodovico Sforza Visconte, di Christofooro Landino, in fol. per Zarotum. (m) 1490.

Perfii

(d) Servantur in mea prima Bibliotheca, exaratae Gothice quidam minutiori, ubique numeri paginarum, Indices &c. Insuper est huius Libri Primum Spirituale a S. Johanne Frisano compositum, cui praefata est Epistola Iuliana Pius Baldui, ad Rem in Christo Patrem Ego sum Ego sum, & alia pauciora propter Telem. Claram, distilla. In calce: Quasi si praefata la Pate, & Exempli di la Senti, & Antiochus Pater, disceptatione medievali, per quod distanti Compago Lemmo Facile, & Indivisa Sponsa. In calce: Antiochus Pater in praefata a Mediano in l'Anno del Signore MCDLXXXIIII al primo de Augusto fuit.

(e) Procedit Epistola Iulii Frisii Ferrarii Nuntiarius, ad Magistrum Andream Farnesium Rostum, quam integram superius dedimus fol. COLCXXIX. Sequitur Auctori Vita, & Index Epigrammatum: In calce: Epigrammata ad Auctorem praefata, quae tunc in Christo Patrem Ego sum, & alia pauciora propter Telem. Claram, distilla. In calce: Quasi si praefata la Pate, & Exempli di la Senti, & Antiochus Pater, disceptatione medievali, per quod distanti Compago Lemmo Facile, & Indivisa Sponsa. In calce: Antiochus Pater in praefata a Mediano in l'Anno del Signore MCDLXXXIIII al primo de Augusto fuit.

Tali

Antiochus fuit in fol. 1490. 1490. 1490.

Antiochus fuit in fol. 1490. 1490. 1490.

Tali: Ipsi cum praefata quam remota vellebat

Tum 1490. antiqua praefata Officia.

(f) Exaratae minores, sed nitide, ubique tituli, numeri paginarum &c. Praefata Domitii Calderini Epistola ad Ioh. Franciscum, Ludovicum Principem Mantuanum, & alia epistola ad Laurentium Medicum Jacum Viti. Nuntiaria ab eodem Calidino scripta. Postremo, Disputatio contra Calidinum scripta. Postremo, Disputatio in eodem. In calce: Mediana per Ulderum Stenmannum MCDAG. de XX. Septembris.

(g) Exaratae minores, sed nitide, ubique tituli, numeri paginarum &c. Praefata Domitii Calderini Epistola ad Ioh. Franciscum, Ludovicum Principem Mantuanum, & alia epistola ad Laurentium Medicum Jacum Viti. Nuntiaria ab eodem Calidino scripta. Postremo, Disputatio in eodem. In calce: Mediana per Ulderum Stenmannum MCDAG. de XX. Septembris.

(h) Exaratae minores, sed nitide, ubique tituli, numeri paginarum &c. Praefata Domitii Calderini Epistola ad Ioh. Franciscum, Ludovicum Principem Mantuanum, & alia epistola ad Laurentium Medicum Jacum Viti. Nuntiaria ab eodem Calidino scripta. Postremo, Disputatio in eodem. In calce: Mediana per Ulderum Stenmannum MCDAG. de XX. Septembris.

rola: Mediana diligenter impressa per Magistrum Philippum de Mantegatis Anno 1490. In calce: Antiochus Pater in praefata a Mediano in l'Anno del Signore MCDLXXXIIII al primo de Augusto fuit.

(i) Exaratae minores, sed nitide, ubique tituli, numeri paginarum &c. Praefata Domitii Calderini Epistola ad Ioh. Franciscum, Ludovicum Principem Mantuanum, & alia epistola ad Laurentium Medicum Jacum Viti. Nuntiaria ab eodem Calidino scripta. Postremo, Disputatio in eodem. In calce: Mediana per Ulderum Stenmannum MCDAG. de XX. Septembris.

(k) Exaratae minores, sed nitide, ubique tituli, numeri paginarum &c. Praefata Domitii Calderini Epistola ad Ioh. Franciscum, Ludovicum Principem Mantuanum, & alia epistola ad Laurentium Medicum Jacum Viti. Nuntiaria ab eodem Calidino scripta. Postremo, Disputatio in eodem. In calce: Mediana per Ulderum Stenmannum MCDAG. de XX. Septembris.

(l) Exaratae minores, sed nitide, ubique tituli, numeri paginarum &c. Praefata Domitii Calderini Epistola ad Ioh. Franciscum, Ludovicum Principem Mantuanum, & alia epistola ad Laurentium Medicum Jacum Viti. Nuntiaria ab eodem Calidino scripta. Postremo, Disputatio in eodem. In calce: Mediana per Ulderum Stenmannum MCDAG. de XX. Septembris.

(m) Exaratae minores, sed nitide, ubique tituli, numeri paginarum &c. Praefata Domitii Calderini Epistola ad Ioh. Franciscum, Ludovicum Principem Mantuanum, & alia epistola ad Laurentium Medicum Jacum Viti. Nuntiaria ab eodem Calidino scripta. Postremo, Disputatio in eodem. In calce: Mediana per Ulderum Stenmannum MCDAG. de XX. Septembris.

DLXXXVIII CATALOGUS LIBRORUM

- * Persii Saryae cum Commentariis Bartholomaei Fomii, in fol. per Scinzenzeler. (n) 1490.
- * Hieronymi Vicecomitis, Lamiarum, seu Striarum Opusculum, in 4. per Pachel. (o) 1490.
- * Dominicus Macaneus de Lacu Verbano, in 4. per Scinzenzeler. (p) 1490.
- Papiz Vocubularium, in fol. sine Typographi nomine. (q) 1490.
- Virgili Maronis Opera cum Commentariis Scrvii, Donati, Landini, & Calderini, in fol. per Scinzenzeler. (r) 1490.
- Ciceronis Rhetorica, & Philosophica Scripta. (t) 1490.
- * Sermone, e Trattato contra li defecti de molti, che hanno appartentia de Spirituali, seu Disciplina delli Spirituali, in 4. per Leonardum Pachel. (t) 1490.
- Guarini Veronensis Vocubularium, in fol. sine nomine Typographi. (n) 1490.
- S. Hieronymi Epistole, & alia Opuscula. (x) 1490.

ANNO MCCCCXCI.

- * S. Ambrosii Epistole, & alia Opuscula, in fol. per Antonium Zarotum. (y) 1491.
- * P. Terentii Afri Comedie cum Commentariis Donati, in fol. per Scinzenzeler. (z) 1491.
- * Aelopi Vita, & Fabule in Latinum tractate, in 4. per Bernardinum de Cassilano, & Philippum de Cassano. (a) 1491.

Mafai

(a) Erant in Bibl. S. Marie Coronate hujus Urbis, eisdem Romanis, abique multis, numeris paginarum, in duobus & sex Prædictis Epistola quidam Pincorum ad Hieronymum Mediceum Duce Franchiscum Apertum, & alia volumina post idem Ordinem, conscripta a Boni Alfio de La Cruz Carvallo Monacho, ad Franciscum de Bello Amato suum, quas supra dedimus fol. CCCCXVII. In ceteris: Epistolæ Laurentii Tractatus Mag. Hieronymi Pincorum, Prædictorum Ord. & Imprimis Epistolæ per Martiolum Leonardum Pachel Anno Domini MCCCC. XC. die XIII. mensis Septembris.

(b) Vidi apud F. Petrum Paulum Quignam Taurinensis Urbis Bibliothecarium, eisdem numeris paginarum, abique multis, in duobus & sex Prædictis Epistola quidam Pincorum ad Hieronymum Mediceum Duce Franchiscum Apertum, & alia volumina post idem Ordinem, conscripta a Boni Alfio de La Cruz Carvallo Monacho, ad Franciscum de Bello Amato suum, quas supra dedimus fol. CCCCXVII. In ceteris: Epistolæ Laurentii Tractatus Mag. Hieronymi Pincorum, Prædictorum Ord. & Imprimis Epistolæ per Martiolum Leonardum Pachel Anno Domini MCCCC. XC. die XIII. mensis Septembris.

(c) Ex Hæreticis in Appendice Alphabetica post Index pag. 147.

(d) Apud F. Orlandum fol. 48.

(e) Apud Reughem in Incunabulis Typographicis, pag. 46.

(f) Erant apud Erasmod. Amicum meum, Censuram Joh. Andream Isaacum, eisdem numeris paginarum, abique multis, in duobus & sex Prædictis Epistola quidam Pincorum ad Hieronymum Mediceum Duce Franchiscum Apertum, & alia volumina post idem Ordinem, conscripta a Boni Alfio de La Cruz Carvallo Monacho, ad Franciscum de Bello Amato suum, quas supra dedimus fol. CCCCXVII. In ceteris: Epistolæ Laurentii Tractatus Mag. Hieronymi Pincorum, Prædictorum Ord. & Imprimis Epistolæ per Martiolum Leonardum Pachel Anno Domini MCCCC. XC. die XIII. mensis Septembris.

Que illæ, eisdem numeris paginarum, abique multis, in duobus & sex Prædictis Epistola quidam Pincorum ad Hieronymum Mediceum Duce Franchiscum Apertum, & alia volumina post idem Ordinem, conscripta a Boni Alfio de La Cruz Carvallo Monacho, ad Franciscum de Bello Amato suum, quas supra dedimus fol. CCCCXVII. In ceteris: Epistolæ Laurentii Tractatus Mag. Hieronymi Pincorum, Prædictorum Ord. & Imprimis Epistolæ per Martiolum Leonardum Pachel Anno Domini MCCCC. XC. die XIII. mensis Septembris.

(g) Referunt in Appendice Alphabetica Maittaire post Index, pag. 147.

(h) Servantur in Censura Monachorum Cisterciensium, Aquæ frigide in Lacu Lario.

(i) Erant in Bibl. Reverendissimi Capituli Mediolanensis, & in Archæis, eisdem numeris paginarum, abique multis, in duobus & sex Prædictis Epistola quidam Pincorum ad Hieronymum Mediceum Duce Franchiscum Apertum, & alia volumina post idem Ordinem, conscripta a Boni Alfio de La Cruz Carvallo Monacho, ad Franciscum de Bello Amato suum, quas supra dedimus fol. CCCCXVII. In ceteris: Epistolæ Laurentii Tractatus Mag. Hieronymi Pincorum, Prædictorum Ord. & Imprimis Epistolæ per Martiolum Leonardum Pachel Anno Domini MCCCC. XC. die XIII. mensis Septembris.

(j) Erant Viglerani in Censura PP. Capucinorum, eisdem numeris paginarum, abique multis, in duobus & sex Prædictis Epistola quidam Pincorum ad Hieronymum Mediceum Duce Franchiscum Apertum, & alia volumina post idem Ordinem, conscripta a Boni Alfio de La Cruz Carvallo Monacho, ad Franciscum de Bello Amato suum, quas supra dedimus fol. CCCCXVII. In ceteris: Epistolæ Laurentii Tractatus Mag. Hieronymi Pincorum, Prædictorum Ord. & Imprimis Epistolæ per Martiolum Leonardum Pachel Anno Domini MCCCC. XC. die XIII. mensis Septembris.

(k) Erant in Bibl. Amice, abique numeris paginarum, in duobus & sex Prædictis Epistola quidam Pincorum ad Hieronymum Mediceum Duce Franchiscum Apertum, & alia volumina post idem Ordinem, conscripta a Boni Alfio de La Cruz Carvallo Monacho, ad Franciscum de Bello Amato suum, quas supra dedimus fol. CCCCXVII. In ceteris: Epistolæ Laurentii Tractatus Mag. Hieronymi Pincorum, Prædictorum Ord. & Imprimis Epistolæ per Martiolum Leonardum Pachel Anno Domini MCCCC. XC. die XIII. mensis Septembris.

- * Fabiani de Monte S. Savini *Tractatus Contractuum*, in fol. magno, sine nomine Typographi. (x) 1492.
- * Petri Apollonii Collatini *Falorum majorum Libellus*, in 8. per Philippum de Mantegatis. (y) 1492.
- * Franchini Gafuri *Theorica Musicae*, in fol. per Philippum Mantegatum. (z) 1492.
- * Petri Montis de dignoscendis hominibus libri VI., in fol. per Antonium Zarotum. (a) 1492.
- Lorenzo (seu Lodovico) da Montichiello Cardinale, la Farfaglia di Locano, tradotta in octava Rima, in 4. sine nomine Typographi. (b) 1492.
- Juvenalis Satyrae, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (c) 1492.
- Tractato vulgare del Canro figurato* de Francesco Caza, in 4. per Leonardum Pachel. (d) 1492.
- Johann. de Agnania super VI. *Decretalium*, in fol. sine nomine Typographi. (e) 1492.
- Dulcini *Epistolae, & Opuscula varia*, sine nomine Typographi. (f) 1492.

ANNO MCCCCXCIII

- * Salustii *Catilinariae* &c. cum *Commentariis* Laurentii Vallae, in fol. per Scinzenzeler. (g) 1493.

Hicorati

- (a) *Carattere Gothico nitido, cum stilo in fronte cujusque paginae, cujusque paginae pag. Praef. Sec. Edit. in Cursibus S. Mariae Coronatae in calce: Explicit Tractatus Contractuum celebris, stilo, & copioso etc. Sicut editus per celebrerem J. U. Dilectum D. Salustium de Monte S. Savini, decessitum Antiquarium. Concordantiam. Mediolani impressum, ad imperium D. Petri Antonio de Caltano, de aetate mensis Decembris, anno Domini MCDXCIII.*
- (y) *Est in Biblioth. Monacho. S. Ambrosii Mediolani, catidre Romano novo. Praedit Epistola sumptuosa ad Reverendiss. in Christo Patrem Antistitem La. Thom. Almoniam Cardinalium Praebitorem, quoniam decessit fol. Div. in calce: Explicit Libellus Memoriarum Falorum, impressum Mediolani per Magistrum Philippum de Mantegatis, impressum Petri Taveri, qui ad festivitatem ego Assisera hujus Opera benevolenter, sicut nos ultra passim est impressum hujusmodi forma, Anno Domini MCDXCIII die XIII Junii.*
- (a) *Est excusa in fol. pergameno, catidre nitidissimo, cum initialibus literis, auro, & minio caeruleis apud Comitem Doctorem Sylvan. Praedit Tabula V. adnotatum, don. Archidia. Epistola ad rogationem, & praeditum D. Ludovicum Martini bispitium Vercorensem, quoniam decessit fol. DIII. Adjicitur Epigramma ad eundem, fol. parvi faciendum. I. Equitum aliorum Laurentii Carti, quod incipit: Dilecti memorii Taverii etc. In calce: Impressum. Mediolani per Magistrum Philippum Mantegatum, adnotum: affertur, opus & impressum Magistri Johannis Petri de Lomaria, anno salutis MCDXCIII. die XI. Decembris.*
- (a) *Vidi in Biblioth. Patrum Excelsitorem S. Augustini Modestum. Praedit Tabula Capitum, & Epistola G. Ayore Gaudens, qui hunc librum Lupatitico decessit, ad illudissimum Elisabeth Hippasaram Renam; salubre Prologus Petri Alton. ad Joannem Hippasaram Principem. Cuiuslibet Romano nitido, & charis optimo, abque ramis pagg. etc. In calce: Antiquis Zentris Favonius Mediolani hoc Opus impressum, Multis quod impressione singulorum, hunc dicunt: La. lo. de Semari. Librum hunc Floris aetate composuit Petrus Montis Corv. noster, bello, & heris claris; et tam ipsemet affert in Praef. Voluerunt etiam Mediolani a Jo. Angelo Scinzenzeler anno MCDXCIII.*
- his verbis, *exponit nos juratis tempore, post variis memoriam caeruleis, aliquid de cogitatis hominibus, seorsim etc.* Cum verbis memoratum Opus aggrugum fuisset; in eodem Praefatione inquit, a sedulius composuit labenti aetate.
- (b) *Refertur hoc editio à Cl. Marchione Scipione Maffioli in libro inscripto Tractatus Italiani. Altorum editionem hoc eodem anno Romae petatim adnotavit P. Orlandus fol. 168. sed palam eundem errorem in assignando muni, quo etiam ab ipso creditur. Cuiuslibet Auctor etc. inquit in Bibl. mea Lit. ad hunc eundem, ubi aliquis de hoc Libro diffusi. In calce: Explicit Liber Lomari Cardinale, Petrus Claris. translati per Rev. in Christo Patrem & Doctorem L. de Montebello, Cardinalem decessit. Impressum Mediolani MCDXCIII. Cuiusmodi notitiam de hoc Cardinale praedit Claris. P. Quadrius S. J. in sequentibus edendis Voluminibus suis Historicis della Religione Italiana etc.*
- (c) *Receditur hoc editio à Patre Orlando pag. 155.*
- (d) *Adnotavit hunc Librum Michael Moltaire ad istum eundem, hac notis alio: Opus Magistri Joh. Petri de Lomaria, Leonardus Pachel impressum Mediolani MCDXCIII. Eisdem meminit eundem Cardinele à Bughen pag. 44.*
- (e) *Deposuit in Biblioth. Etschiali. memorie hanc Editionem, Secus XV. fol. mibi p. Item Cardinele à Bughen pag. 14. & Oudio. Tom. III. fol. 279.*
- (f) *Ignorat mibi fuis hic Liber; eisdem notitiam hausi à Cardinele à Bughen, qui pag. 55. hoc eandem adnotat: Mediolani MCDXCIII.*
- (g) *Adit in fronte hic thulus: C. Crisp. Salusti Catilinariae cum Commentariis Laurentii Vallae: item Petri Laurentii Taverii contra Cardinele Salusti Epistolae Imperatoris: Eisdem curia Oratorum, & Petri Rami per Pompejanum emendata, ac Archidia. Alitratidini impressum, sequitur Epistola Pompejanus, etiamque caeruleis, nitido. In calce: Anno Juramentum Claris Taveri Salustium Maffioli quadringentesimo nonagesimo tertio, Taveri magis de eisdem, impressum Mediolani prope opus Opusculum, auro, & aetate Uldericum Scinzenzeler, cum quibus Symbolo.*

Signata est hoc edidit Symbola Fachel Typographi.

- * D. Lanfranchi de Oriano Tractatus de Arbitrio, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (o) 1493.
- * Rime di Bernardo Belinzzone Fiorentino, in 4. per Philippum de Mantegatis. (p) 1493.
- * Georgii Trapezuntii Rhetorica &c., in fol. per Leonardum Pachel. (q) 1493.
- * Antonii de Canario Tractatus de Executione Instrumentorum, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (r) 1493.
- * Felini Sandei Comment. in Rubric. de Exceptionibus, Praescription., Re judic., Appellation. &c., in fol. magno, per Uldericum Scinzenzeler. (f) 1493.
- * Johannis Biffi Presbyteri Mediolanensis Carmina in laudem Annuntiationis B. Virginis Mariae, in 4. per Antonium Zarotum. (t) 1493.
- Nelli de Sancto Geminiano Civis Florentini Tractatus de Bannitis, in fol. (u) 1493.
- * Tertulliani Apologeticus, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (x) 1493.
- * Baldassare Taccone: Coronazione, e Sponsalizio de la Serenissima Regina Maddonna Bianca Maria Sforza Angusta, descritta in ottava Rima, in 4. per Leonardum Pachel. (y) 1493.
- Plutarchi Vitae, Graec., in fol. sine nomine Typographi. (z) 1493.
- Pomponii Epistola, ad Augustinum Maphaeum, in fol. (a) 1493.

Joh.

- (o) Erat in Censio S. Mariae Coronate hujus Urbis, abique titula, numeris paginarum &c. carattere Gothico. In calce: Mediolani impressi Anno Incarnationis Domini millesimo quingentesimo tertio die XI. Septembris, per Uldericum Scinzenzeler, cum ejusdem Symbolo.
- (p) Erant in Bibl. Amb., caratere Romano, epresso, abique titula, numeris paginarum &c. Præfatus Epistola Italica Presbyteri Evangelii Thomae ad Illustrissimum Dominum Ludovicum Marium Hieronymum Ducem Bari. De hoc Opere, quodque Auctoris sermonem habui in Hic. meo Lit. id hunc Annot. In calce: Impressi nolle melius Censio de Milano, millesimo Anno della salute Nativitatis del nostro Signori Jesu Christo mille quatro. cento eicento tre, a di quondam de Julio, per Maestro Philippo Mantegatis, della cit. Officina, alle stipe de Gualtero de Raimondo da Sando Nasso, gratia ditta dell' Auctore dell' Opera.
- (q) Erat in Bibl. Amb., caratere minus Gothico, abique Præfatione, numeris paginarum &c. Adscripta: Epistola de Artifice Ciceroniana Oratorum pro Q. Legato: Aitiana Pictura in Gravissimis Oratorum Commentariis: Antonii Lepi Præfatione Evangelii super XI. Caput. Ciceronis: & Antonii Pictura in Gravissimis Oratorum Commentariis super Evangelium Ciceronis, & Antonii Ciceronis, ad Nativitatem de Aitiana: Lepi Dilectum Patrum. Epigrammata, quod in calce hujus Editionis legitur, desumptum ex alio. Venit perit Anno MCCCLXXVIII. per Verdoneum de Scio, in Hic: Mediolani ex Officina Leonardi Pachel Officina, Anno post natum Dominum Millesexcentis III. Cal. Augusti, Lud. Maria Sforza, Jo. Gal. Nip. meritis Rationis Joannis gubernat.
- (r) Erat in Censio S. Mariae Coronate Mediolani, caratere Gothico, abique titula, numeris paginarum &c. In calce: Praefationis, & Elementi Tractatus de Executione Instrumentorum, Excellentissimi Urbisq. Juris Dilecti, & magis Præfati, Dominus Antonii de Canario compendii ad eadem Anno MCDXXIII., impressi Mediolani per Philippum Uldericum Scinzenzeler Anno Nativitatis Domini nostri Jesu Christi MCDXXIII. die. XLX. mensis Augusti.
- (f) Erat ubi supra, caratere Gothico, cum titulo in capite eoque pagina, sed abique cunctis extraneis &c. Præfatus Epistola Auctoris ad Illustrissimum VIII. P. M. In calce: Impressi Mediolani, per Maestrum Uldericum Scinzenzeler, sub Anno Domini Redemptionis nostri Jesu Christi MCDXXIII. die X. Septembris, cum ejus Symbolo.
- (t) Erant in Bibl. Amb., caratere romano, minus, optimo. Præfatus Epistola Auctoris ad Illustrissimum, & Excellentissimi Principem Johannem Galestrum Sforzam Præfationem &c. In calce: Impressi Mediolani per Antonium Zarotum Formosum MCDXXIII. die X. Octobris, Regnante Joanne Galestro Du. de.
- (u) Refertur ab Officina hæc Editio, sine nomine Typographi, Mediolani MCDXXIII. ad auctoritatem D. Petri Antonii de Castilione.
- (x) Servatur in Bibl. Insuperiorum Exalt. Com. Personarum, Præfatus Scitatus Mediolanensis, caratere hinc nudo, dividitur in XLVI. Capita, sine ulla Præfatione, numeris paginarum &c. In calce: Impressi Mediolani per Philippum Uldericum Scinzenzeler, anni Domini MCDXXIII. die IV. mensis Decembris.
- (y) Villi apud Claris. Joh. Simonum de Scoria, caratere, romano minus, abique numeris paginarum &c. Fluit ex hoc libro descripti, inferenda Hujus Urbis Licentia ad hunc annum, ubi etiam de Auctore diffusi.
- (z) Adnotatus reperitur hæc Liber in Indice Graecorum. Voluminum Biblioth. Ambros., Mediolani editus hoc anno. Verum aut furto perit, aut negligenter co-heredem extra Ordinem haret, quoadmodum adnotat in Hic. Liter. ad hunc annum.
- (a) Transmissa ad me fuit hujus Mediolanensis Editionis notitia a Fr. Augustiniano Petro Paolo Quagliaro Turicensis Bibliotheca Præfatus; sed defuncta Imperialis continere, abique adnotacionibus, quæ ad eundem pertinebant.

DXCIV CATALOGUS LIBRORUM

- Joh. Jacobi Cornali Placentini, Ode Dicolos, de norma benè, beatòque vi-
vendi, in 4. (b) 1493.
Dionysii Nestoris, Vocabularium, in fol. per Pachel, & Scinzenzeler. (c) 1493.
Quintiliani Declamationes. (d) 1493.
Apollinaris Sidonii Poëmata, & Epistolæ. (e) 1493.
* Vita di S. Giusto Paladino di Francia, scritta in ottava Rima, in 4. per Phi-
lippum de Mantegatis. (f) 1493.
* Margarita Decreti, seu Tabula Martiniana edita per Fratrem Martinum, Or-
dinis Prædicatorum, Domini Papæ Pœnitentiarum, & Capellanum,
in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (g) 1493.
* Joh. Antonii de S. Georgio Commentaria super Decretal., in fol. per cum-
dem. (h) 1493.

ANNO MCCCCXCIV.

- * Svetonii Opera cum Commentariis Philippi Beroaldi, in fol. per Leonardum
Pachel. (i) 1494
* Racconto della Vittoria ottenuta presso a Parabiago l'Anno MCCCCXXIX.
a di XXI. Febbraro, in 4. per Philippum de Mantegatis. (k) 1494.

Aurelii

(b) Legitur hæc Editio in Appendice Alphabetica post In-
dices Michælis Maittaire pag. 514. Sed Typographus
minimè indicavit, & tantum nuncupat dicitur No-
bili Adolescenti Gabrieli Castellano.

(c) Refertur à P. Orlando pag. 371.

(d) Erat hic liber apud Com. Scipionem Bosellum, nudo
tantum hoc titulo ad me transmissio.

(e) Recensetur hæc Editio à P. Orlando pag. 278., & à
Maittaire in Indice; sed egre adducit, ut credam,
vetè Mediolani Sidonium prodidisse in lucem hoc An-
no, cum in eâ fm opinione, nonnisi anno MCCC-
XCVIII. fuisse Mediolanensibus typis primò impre-
sum, ut ad illud annum ostendit in mea Hist. Liter.

(f) Servatur in Collegio Braxiensis PP. Soc. Jesu, nitido
caractere. In fronte prima pagina hæc leguntur:
" Qui comincia el libro de Sancto Justo Paladino de
" Franza, e della sua Vita, e come a elo li apparve
" la fortuna del Mondo, e como parlava con esso,
" e como lo fu incantato dal Demonio de diversi
" modi de la nostra Fede Christiana. In calce:
" Impressum Mediolani per Philippum, dictum Cassanum de
" Mantegatis, Anno MCCCCXXIX. a di XXVI. de
" Aprile. De hujus S. Justo vero nomine, relictæ ab
" illo pello, cæteris diffinitis Eruditissimis, imbuque
" amicissimis P. Xaverius Quasdi Tom. VI. autè sui
" Operis, inscripsi *Storia, e ragione d'ogni Poesia*, quem
" propediem in lucem emittet.

(g) Vidi in Conubio S. Maris Coronatæ hujus Urbis, ca-
ractere Gothico, sed suis nitido. Editorem hanc
tumultuare adnotavetam, cum primò divitem illam
antiquè impressæ Codicibus Bibliothecam perlustra-
rem; cum verò secunda vice curavi, ut diligen-
tius describeret, extra locum posui intellexi, om-
nibus labore quæsitâ nunquam occurrere; quapropter
hæc tantum chronica notis, jam in adversaria mea
relicta, subijcere licet: *Impressæ Mediolani per Ulde-
ricum Scinzenzeler Anno M-CCCLXXXIII. die VI.
mensis Julii.* Itâ subijungo ex altero exemplari antiquo,
nitido, in fol. abque Anno, Loco, & Typographo.
Præmittitur Tabula alphabetica rerum, de quibus agi-
tur, totumque Opus eodem alphabetico ordine pro-
cedit. In margine conspiciuntur leguntur quàm plures
additiones vetulæ caractere MS.

(h) Hunc Librum pariter invēni in superiōis memoratâ
Bibliotheca, sed eadem mihi fuit cognita, e quam in
proxima adnotatione enunxavi, cum nonnisi Annum,
& Typographum primò signaverim.

(i) Præcedit Epistola nuncupatoria Beroaldi ad *Amisalem
Beroaldum*, cum Vita Svetonii, ad eodem Beroaldo
condita, & subiungitur Breviarium rerum memora-
bilium. Adduntur duo Epigrammata, primum Job.
Baptista Pii Bononiensis:

*I Liber, Amibalts genio suffultus, & auro,
Nec tu nascitus Rincerosæ time.*

*Invida desilique poterit magis esse Philippi,
Quam fieri posse amula posteritas.*

Secundi Auctor fuit Ugerius Pontremulensis:

*Venerit unde tibi Liber hic, si forte requiris:
Crede mihi, Cælo notis venit opus.*

*Vivet in æternum, vivet tua fama, Philippi:
Post cineres Virtus vivere sola facit.*

Hanc Editionem vidi apud Equitem Comensem Ju-
lium Jovium, Literature amanitissimum, sed in flore
juvenutis morie subitum, caractere, & charâ ni-
tidissimâ, abique nuncens paginarum &c. In calce:
*Commentarius hujus a Philippo Beroaldo diligenter tem-
poris, impressæ Leonardus Pachel Thematum, adhibet
pro viribus solertia, & diligentia, ut ab archetypo alter-
retur Impressum Mediolani Anno solutis MCCCXCIV.
quarto Idus Januariæ, Illustrissimo Johanne Galeazæ, Me-
diolani Lucæ Sexto.*

(k) Exstat in Bibl. Monachorum Cisterciensium S. Ambrosii
Mediolani, caractere nitido, cum nonnullis abbre-
viaturis. Hieronymus Raphællus, qui Historiam
hujus Belli Anno MDCLX. Mediolani edidit, excerptam
eandem à se ait ab hoc Opusculo, quod *Memoriale* ap-
pellat; attem in aliquando Annu peractos pugnas
Exillit, fortasse deceptus à lapide, quem refert post-
um in Ecclesiæ P. abugi, Anno MCCCCXXVIII.
signatum. Veram majorem habenda fides est Anonymi
hujus Opusculi Auctori, qui sub initium testatur,
omnia, que scripsit, telata ipse fuisse à Viri magna
auctoritate, & feno gravibus, qui Miraculo, & pu-
gna interfecerant. Præterea Raphællus Inscriptionem,
sub imagine Roberti, supremi Legionum Francicæ olim
positam, nonnisi mutilam recitat; itaque illam, pro
ut in hoc Libro legitur, integram dare opus censeo:

*Hic est magnæmum Miles Do. Robertus de Villanis,
qui cum Gentibus Armorum Marchionis Foraræ, &
Comitis Sabaudie, quorum erat Capitani generalis,
recuperavit Campum iam confilium tempore, quo
Dominus Lodovicus de Vicecomitibus cum gentibus
suis castrametavit in partibus ipsi contra Magni-
ficos Dominos Vicecomites, Dominos Duces Mediolani:*

In calce: *Ne la inclita Cita de Milano per Magistro
Philippo di Mantegazi, dicto el Cassano, nel anno del Si-
gnor a di XI. de Febbraro MCCCCXXXIII.*

Aurelii Alborii Carmen de Antiqua Mediolanensium Victoria apud Parabi- gum . in 4. per Philippum Mantegatium . (l)	1494.
* Vita di S. Gio. Battista in terza Rima , per Francesco Filelfo , in 4. per Phi- lippum de Mantegatis . (m)	1494.
* Gregorii Ariminensis in secund. Sententiarum , admiranda Expositio , in fol. per Uldericum Scinzenzeler . (n)	1494.
* Petri de Ancharano , Lectura solemnis super Clementinis , in fol. magno , per Uldericum Scinzenzeler . (o)	1494.
* Trionfi , e Sonetti del Petrarca , in fol. per eundem . (p)	1494.
* Samuelis Cassinensis Liber Isagogicus , in 4. per eundem . (q)	1494.
* Litaniarum , seu Rogationum Liber , secundum ordinem Ambrosianum , in 4. per Antonium Zarotum . (r)	1494.
* Isagoges Petri Ravennatis , in 4. per Uldericum Scinzenzeler . (f)	1494.
* Jo. Antonii de Sancto Georgio Commentaria super Decreto , in fol. per eum- dem . (t)	1494.

Sermioni

- [illegible]

- * Sermoni morali di S. Bernardo sopra la Cantica, volgarizzati, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (u) 1494
- * Jo. Manth. ex Ferrariis de Gradi, super Avicennam, in fol. per Jacobum de Sancto Nazario. (x) 1494
- * Eiusdem, Expositiones super Avicennam, in fol. per eundem. (y) 1494
- * Antonii Rampegoli Figuræ Bibliorum, in 8. per Uldericum Scinzenzeler. (z) 1494
- * Petri Lazaroni Epithalamium in Nuptiis Blance Mariæ Sfortiæ cum Maximiliano Romanorum Rege, in 4. per Antonium Zarotum. (a) 1494
- Bernardini de Bufis, Mariale, seu Sermones de omnibus Beatissimæ Virginis Festivitatibus, & Sabbatis Anni, in 4. (b) 1494
- Hermolai Barbari, Cæffigationes in Plinium, in fol. (c) 1494
- * Hilarionis Monachi (S. Benedicti) Mediolanensis, Legendarium nonnullorum Sanctorum, Supplementum illius de Varagine, secundum Kalendarium Monasticum, in fol. per Jacobum de S. Nazario. (d) 1494
- Eiusdem Flores, excerpti ex Opusculis Sancti Bernardi Abbatis in laudem Virginis gloriose, collecti in unum, in fol. per eundem. (e) 1494

Cice-

- (u) Vidi in Biblioth. PP. Reformatorum Opusculi Belgiojosi. Exemplum tamen illud cephalum esse ultimæ sermone adhibetur *affligentibus septimus in Cantica*; caracere Romane misit, *abitus numeris paginarum*. In calce: *Imprimi in mensura fecimus, facti per v. de S. Sancti Bernardi super la Cantica, impressi a M. deo per Magistro Eberto Scinzenzeler Vindob.* a. d. ultimo del melle de Zago MDLXXXIX. subiectum Imprimi Symbolum. Clariss. M. deo Scipio Mathias, in Libro inscriptum Tradidit. Hactenus, nullum autemque, Editionem huius Sermonum prout, quæ dicitur. Florentis, ante sequenti perardum. Nihil hac antea neque ab Orlando emicant.
- (x) Caracere Gothico misit, abitus singulis, numeris paginarum sic. In calce: *Tab. Manth. ex Ferrariis de Gradi, Expositiones super Tractatum de Urina, & Urinæ secundum V. de S. Nazario. Impressi a M. deo per Magistro Eberto Scinzenzeler Vindob.* a. d. ultimo del melle de Zago MDLXXXIX. subiectum Imprimi Symbolum. Clariss. M. deo Scipio Mathias, in Libro inscriptum Tradidit. Hactenus, nullum autemque, Editionem huius Sermonum prout, quæ dicitur. Florentis, ante sequenti perardum. Nihil hac antea neque ab Orlando emicant.
- (y) Eiusdem Flores, excerpti ex Opusculis Sancti Bernardi Abbatis in laudem Virginis gloriose, collecti in unum, in fol. per eundem. (e) 1494
- (z) Caracere Gothico misit, abitus singulis, numeris paginarum sic. In calce: *Tab. Manth. ex Ferrariis de Gradi, Expositiones super Tractatum de Urina, & Urinæ secundum V. de S. Nazario. Impressi a M. deo per Magistro Eberto Scinzenzeler Vindob.* a. d. ultimo del melle de Zago MDLXXXIX. subiectum Imprimi Symbolum. Clariss. M. deo Scipio Mathias, in Libro inscriptum Tradidit. Hactenus, nullum autemque, Editionem huius Sermonum prout, quæ dicitur. Florentis, ante sequenti perardum. Nihil hac antea neque ab Orlando emicant.
- (a) Eiusdem Flores, excerpti ex Opusculis Sancti Bernardi Abbatis in laudem Virginis gloriose, collecti in unum, in fol. per eundem. (e) 1494
- (b) Eiusdem Flores, excerpti ex Opusculis Sancti Bernardi Abbatis in laudem Virginis gloriose, collecti in unum, in fol. per eundem. (e) 1494
- (c) Eiusdem Flores, excerpti ex Opusculis Sancti Bernardi Abbatis in laudem Virginis gloriose, collecti in unum, in fol. per eundem. (e) 1494
- (d) Eiusdem Flores, excerpti ex Opusculis Sancti Bernardi Abbatis in laudem Virginis gloriose, collecti in unum, in fol. per eundem. (e) 1494
- (e) Eiusdem Flores, excerpti ex Opusculis Sancti Bernardi Abbatis in laudem Virginis gloriose, collecti in unum, in fol. per eundem. (e) 1494

Ciceronis Tufculanæ Quæstiones, in fol. (f)

1494

Supplementum Pisanelle, in 8. (g)

1494

ANNO MCCCCXCV.

- * Li due Amanti Paolo e Daria, Rime di Gaspare Vesconte, in 4. per Philippum Mantegatium. (h) 1495.
- * L'Aquila di Leonardo Aretino, in fol. per Antonium Zarotum. (i) 1495.
- * Titi Livii, Decades, in fol. magn. per Uldericum Scinzenzeler. (k) 1495.
- * Fr. Michaëlis de Carchano, Sermonarium de commendatione Virtutum, & reprobatione vitiorum, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (l) 1495.
- * Petri Pauli Vergerii Justinopolitani, de ingenuis moribus, & Liberalibus studiis Libellus, in 4. per eundem. (m) 1495.
- * Sancti Bernardi Sermones de tempore, & de Sanctis, in 4. per Leonardum. Pachel. (n) 1495.

Ejusdem,

(f) Recensentur à suprascripto Jo. Alberto Fabricio in Bibliot. Latin. Tom. II. pag. mibi 111.

(g) Legitur hæc Editio relata à Scriptoribus Bibliothecæ Ord. Prædicatorum, ubi agunt de Bartholomæo de Pisis.

(h) Extant in Biblioth. Ambros. Romano optimo caractere. Fidem hanc Pauli, & Dariae Historiam, Italicis descriptam Carminibus, & octo libris comprehensam deiecit Gaspar Vicecomes Ludovico Maria Sfortia Duci Mediolani, multa congerens in prævia Italica. Epitola, qua tum ad laudem prædicti Ducis, tum ad Vicecomitis Familie gloriam fecit. Joannes Stephanus Vicecomes, Papiensis Canonicus, eam publica luce donavit, mille impensis Exemplaribus (quorum impressi vix aliquod superest,) ut ipsemet testatur in admonitione ad Lectorem, in qua præstantiam hujus Operis, Antiorique, Magnifici Equitis Mediolanensis, & Ducalis Consiliiarii Gasparis Vicecomitis fumopere commendat. In fine plura leguntur Epigrammata in eandem Auditiis Aldici, Stephani Campanæ, Petri Patii Florentini, Casparis Sacchi Laudensis, Pauli Lanterii Prepositi Viglevanensis. Unum cum Bernardini Æmili Novariensis Carminis præfationem.

Non te sollicit facit Libelle

Pheonæ perpetuum derus vigenti,

Nam si quid Latini licet Camenis,

Hoc sperare potest P. Pis. solum

Gaspar, qui Insulæ resurgit Urbe,

Ut Phæonæ mæsto solo curset.

Quantum vivat bonor facit Petrarchè,

Te nomen, cui tradidit Beatrice,

Tem te posteritas leget Dorian,

Paulum, ex ingenio mei Poëta,

Qui nullo meritis prebit evo.

In calce: Impresso per Magistrum Philippum Mantegatium, dicto et Cassano, in la Excellentissima Città de Milano, anno MCCCXCV. a di LX. Aprile. Preloso Typographus titulo Excellentissimi, quo donata est Metropolis Mediolanensis à Carolo VI. Imperatore. De Gaspare Vicecomite sermonem habui in Histor. meæ Literat. ad Annum 1495.

- (i) Servatur apud Commitem Donatum Sylvam, caractere Romano nitido. Præcedit Tabula Capitulorum, cuiuslibet folio inest numerus Librorum, & Romanus paginarum. Dividitur in quinque Libros. In calce: Qui fuisse, laudando la Divina Gratia, la eccellente, & delittabile Opera, intitulata l'Aquila, compoila per lo magnifico, & dottissimo homo, Miler Leonardo Aretino, & da esso componimento tradotta da latino, in vulgare sermone, ad laude, & gloria de quella felice. Tom. I.

memoria de Julio Cesare Augusto Imperatore delli Potentissimi Romani, & impressa in Milano per Antonio Zaroto Parmesano, nel MCCCXCV. a di LX. Aprile. Subditur symbolum Zaroti, nempe crux quatuor punctis signata, cum literis initialibus Imprefioris A. Z. Sequitur Distychon:

Stemmata virtutum sunt hæc dignissima laude;

Quæ possunt nomina clausæ tenent.

- (k) Extant in Biblioth. Archiepiscopali, caractere nitidissimo Romano. Præcedit Epistola Joann. Andreæ Alegrini ad Summum Pontificem Paulum II. Sec. Sequitur Epistola Decadam quatuordecim, ac subinde Epistola Alexandri Minutiani ad Bartholomæum Celsum à Secretis Ducalibus Primarium, quam desinunt fol. DVIII. In calce: Impresso Ulderico Scinzenzeler, impresso Alexandri Minutiani ex quibus emendati exemplari, si cum ceteris conferre, quam facillime intelligi credidissimum. Lector, cui etiam librorum culpam, quantum licuit, idem Alexander prelores conditus est. Mediolani predicti, quam Ludovicus Maria Sfortia Anglus, Princeps supremus, hujus inchoati Imperii sceptum, & Ducalis insignia, à Maximiliano Imperatore per Legatum accepit. Anno salutis MCCCXCV. die XXV. Augusti.

- (l) Servatur in Biblioth. Ambros. optima charta, & caractere minuto, ad Gothicum accedente, sed nitido. Adhuc titulus Operis in fronte, & in capite cujuslibet pagine, omisissæ tamen numeris carundem. Legitur in fine Epistola Raphaelis Peragalli ad Rev. in Christo Patrem, Dominum Fratrem Hieronymum de Tornelli Ord. Minor. Observantis Regularis, in partibus Cismontanis dignissimum Vicarium Generalem, cujus compendium dedit in Histor. meæ Liter. ad hunc annum, ubi etiam sermonem habui de Michaelæ de Carehano. In calce, post tabulum Sermonum: Impressum Mediolani per Magistrum Uldericum Scinzenzeler anno Domini MCCCXCV. die XL. Julii.

- (m) Caractere quadrato grandiori nitido, absque numeris, Præfatione, Indices Sec. In calce: Hoc opus impressum est Mediolani per Uldericum Scinzenzeler, anno Domini MCCCXCV. die XXV. Augusti.

- (n) Caractere rotundo nitido, cum titulo in fronte cujusque pagine, absque numeris. Inest et effigies ejusdem Sancti Abbatis, cum tabula sermonum, & admonitione ad Lectorem, quo ita desinit: Quoniam autem in superioribus impressis voluminibus quidam in parte detruncati, quædamque in totum desinisse compertum, quos antiqui & emendati Ordinis Cisterciensis Codices habent, ut est sermo de Trinitate, & quædamque alii numero fere viginti quique, quos in hoc impressione fuit loci & tituli imprimi curavimus. Multas præterea in dicto Volumine à Beati Bernardi Sermonibus adhibitis invenimus, ut merito aliter censuerunt, ideo cum in ultimam præfationem impressam partem transmissimus. In calce: Impressum Mediolani per Magistrum Leonardum Pachel, anno Domini MCCCXCV. die V. Octobris.

hhhhh

DXCVIII CATALOGUS LIBRORUM

- * S. Bernardi, Epistolae, & alii Tractatus, in 4. per Leonardum Pachel. (o) 1495.
- * Vite de Filosofi e delle loro elegantissime Sentenze, in 4. per Philippum de Mantegani. (p) 1495.
- * Vita, e Fioretti di S. Francesco, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (q) 1495.
- Marii Philolphi, Epistolae, in 4. (r) 1495.
- Alberti Proseni, Commentarius in Georgii Purbachii Theorias Planetarum. (f) 1495.
- Ovidii Heroidum, cum Comment. Antonii Volsci, & in Ibin, cum Comment. Domitii Calderini, in fol. (t) 1495.

ANNO MCCCCXCYL

- * Stephani Burlifer, Formalitates secundum Viam Scoti, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (u) 1495.
- * Gregorii Britannici, Sermones Funebres vulgares, & literales. Item Sermones Nuptiales, in 8. per Leonardum Pachel. (x) 1495.
- * Baptista Fulgosi, Anteros, in 4. per eundem. (y) 1495.
- * Jo. Petri Ferrarii, Practica, in fol. magno, per Uldericum Scinzenzeler. (z) 1495.

Joannis

- (o) Epistola praedicta CCCI. numerantur, eodem impressa carattere, cum titula singularum, in calce hinc leguntur: De Ludo nova militum: de ordine vite, & morum. Insuper: de vita filiarum: de dilectione. Deinde de libro arithmetico: de prospectu, & dispensatione. Et quidam alii tractatus: qui omnes in quo volumus continetur, & cum summa diligencia, per Magistrum Leonardum Pachel Mediolanensem impressa fuerunt, anno DNI. Decembris MDCXV.
- (p) Exant apud Dominum Abbatem Aliprandum Vicentinum, caractere Gothico quodam, abique numeris paginarum Rec. Legitur ex Divina: *Introducit de Libro de la Vida de Felipe, & de la sua singulissima Governança, extracta de D. (Dionis) Laberio, & de aliis antiquissimis Doctoribus. In calce, post titulum Philosphorum Imperij, subtitulus: Alma Casa de Milano, per Magistro Philippo de Mantegani, dicta al Capano, mil' anno del Signore MCDLXV., a die XXII del mese de Novembre.*
- (q) Vidi apud Amicum, caractere romano titulo, Praedicta Tabula Capaeum, & imago sacra Sancti Francisci, signata recipientis, radii tamen, prout mita illa habetur. Sequitur Praefatus in Capaeum An. ymi, in quo praefatus, a se descripta fideliter fuisse hanc omnia, ab archiepiscopo filio Sancti Bonaventurae, usque ad litteras in vernaculum linguam translatam. Consequitur, cetera, qui huiusmodi praedicti, glorioseffendi Rusticorum Vitis, insequenter negligenter ita depravata fuisse, ut integra desinere Capaei, & consilio ordine omnia fideliter misceretur. Quocirca, ut his veritatibus Operi roboraretur, ait, a se cantu suo locis esse apertis, legat Vitis Auditoris Exemplar, alius etiam sequenda Vitis plurimum quidem Ordinis sanctum, & universalia Privilegia, quae Summa Pontifici Ordini memorato concesserunt. In calce: Impositi in Milano, per Magistro Ulderico Scinzenzeler, a die primo de Decembris MDCXV., cum sua Symbolo.
- (r) Referuntur hic editio in Typographica incunabula Cordellii a Beughem pag. 107., hoc nomen Typographi.
- (f) Adnotatur in memoratis Incunabulis pag. 129. & a P. Orlando in indice Alphabeticum pag. 139. hoc nomen Imperfectionis.
- (t) Referuntur hic editio, ubi de Chalcidico, & Volscio agitur, locis praedictis, Typographi nomen emisso: & Quodam hinc nomen in Rubricatione adiunctum: Imposita Mediolani anno Domini MDCXV.
- (u) Caractere Gothico, abique numeris paginarum, titulo Rec. Primum praefatus hoc referat: *Magistro Stephani Burlifer, Doctoris Praedicti, Formalitates, cum argumentationibus ad eas, in calce: Exant apud periculum per hoc Operi argumentationum, Mediolani MDCXV. Impositum autem in eodem theatro Urbe MDCXV., quatuor Kal. Februarii ad honorem dei. Adjunctum Symbolum, ex quo volumus imperfectionem arguitur, incipit Ulderico Scinzenzeler. De hoc Libro per Philologum, commentum, diffusi in mea. H. B. Literariis ad amicum, MCCCCXCIV., referens Literariis in gratia Summae in Caffeina.*
- (x) Exant in B. M. M. Ambros. caractere Gothico miniori, abique numeris paginarum, in quorum titulum fuisse in, sed sunt tituli Sermonum. Praedicta Epistola, auctori, orator ad Remondum in Glosse Petri Domini, Donatus Paulus Zano Episcopum Braccianum, cum ejusdem responsione. Universum deus in: Hic, mea Liber, agens de hoc Liber sub litteris praefatus anni. Sequitur in E. v. Epigramma ejusdem Braccianum ad Ledorem, & Tabula Sermonum. In calce: Impositum Mediolani per Magistro Leonardum Pachel die XII. Martii, anno Domini MDCXV.
- (y) Caractere Romano titulo, servatur in B. M. M. Ambros. abique indice, numeris paginarum &c. Libri titulus cum Graeco voce *Anteros*, ubi contra *Anteros*, positus est in medio prima pagina. Cetera tamen in praefato est lingua Italica per modum Dialogi. Praedicta Epistola Auctoris ad Jo. Franciscum Praefatum Episcopum Mediolanensem, in qua Praefatus, hoc esse primum & typocum huius fuit. Sequitur Epigramma Petri Plati, quod necesse in Hic, mea Liber, ad hanc annum, ubi de Baptista Fulgoso, & quod Liber Sermonem habui, in calce: Impositum Mediolani per Magistro Leonardum Pachel, anno Domini MDCXV. die X. Maji.
- (z) Exant Viterbani, in Archivo Ecclesiae Cathedralis, caractere Gothico, cum titulo in fronte quodam paginarum, sed abique numeris paginarum. Praedicta Tabula alphabetica. In calce: Exant praefatus & sequitur: *Practica Jo. Petri Ferrarii Papae, impressi Joanni de Legnano, Mediolani impressa per Magistro Ulderico Scinzenzeler, & per Joannem Ebiphanum J. U. Praefatum rogatus, cum quodam alio modo insequenter: Per Joannem Franciscum de Curio, ex quo originali capitulo MDCXV. die XXII. Maji.*

- * Joannis Florentini Liber, dictus del Macistro, e del Discepolo, in 4. per Henricum Scinzenzeler. (a) 1496.
- * Dyni de Mucello, Confilia, in fol. per eundem. (b) 1496.
- * De Antichristo Auctoritates Sanctorum Doctorum, in 4. per Philippum Marcatianum, & Alexandrum de Pilizonis. (c) 1496.
- * Leonae, seu Petri Leonis Vercellensis, Orationes, Epistolae, & Epigrammata, in 4. per Guillelmum Signerri. (d) 1496.
- * Vita di Santa Marta, in 4. parvo, per Antonium Zarorum. (e) 1496.
- * Terentii Opera cum Commentariis Donati, in fol. parvo, per Uldericum Scinzenzeler. (f) 1496.
- * L. Annae Senecae de quatuor Virtutibus, Opusculum, in 4. per Jacobum de S. Nazario de Ripa. (g) 1496.
- * Franchini Gasfuri Practica Musicae, in fol. per Guillelmum Signerri. (h) 1496.

Ence

- (a) Servatur in Bibliotheca Regia. Comitis Petrus, Mediolanensis Senatus Praefatus, character Gothico, abique indice, numerus pagg. etc. Compositus est hic liber in modum Gallicanum, Italica lingua. In calce: *Insuper Mediolani per Magistrum Hieronymum Scinzenzeler MCDXCVI, in VIII. mensis Junii. Numerus ideus est, ac Uldericus, ubi tempore Typographus vario nomine, Editionibus ab ipso peractis, & subiectus.*
- (b) Servatur in Biblioth. Monachorum Sancti Victoris Mediolani, character Gothico, abique numeris paginarum. In calce: *Explicit egregia Capitula perfrascripta J. U. Interprete, Domini Dyni de Mucello, scriptis fideliter ab ipso Organistae, qui solenniter in hoc proferre: Legimus autem fieri, & videri a fratribus Jacobi de Domno Francisco Arzoni, ut ipse attestat in eo Insuper, qui Pigi fuisse est. Hoc statim Dei operi auct. per Uldericum Scinzenzeler operam, & artem, & impensis Joannis de Legnano, Mediolani MCDLXVI. mensis Junii ante Jun.*
- (c) Exstat haec Editio apud Encell. Comitem Petrus, & superius indicatum, character Gothico, Latine, & Italic per columnas disticha, abique numeris paginarum, in calce: *Insuper figurae aeneae, quas Antichristus petigit, sed vixit rudis. In calce: Insuper Mediolani, per Magistro Philippo, Anno Gasfuri, & Alexandrum de Pilizonis del MCDXCVI, a di VI. de Lepo. Typographus est Mediolanensis Alexander de Pilizonis, mihi innotuit hac solis Editione, prout de in Praefationis aulicis de illis verbis fieri.*
- (d) Exstat in Biblioth. Ambros. character Romano, & christi nuda, abique indice, numerus pagg. etc. Praefatus decem gentilius Auditorum, in calce: *Sequitur Epistola exposita ad Reverendissimum Antonium Romanorum, Sancti Salvatoris Abbatem, quam dedit fidei DNII Ceteri Gentilis. Epistola, & Epistola. De hoc Libro, quodque Auctor plura locutus sum in Histo. mea Liter. ad hanc annum. In calce: Finit Lacus, cui si quid error, vel metacritica, horum nulli scire, nisi Auditori, sed Insuper, ubi ab ipso, ubi Mediolani, & Insuper per Magistrum Hieronymum Scinzenzeler, Regimini deo Lectoris Hieronymi Arzoni, Duce revellissimum, anno Domini MCDLXVI. de XXII. Julii. Postquam loco, idem Petrus Leo mittit ad Vm. Dominum Fredericum Antonium Romanorum, & Romanum Nobilissimum, auctorem, ut ipse ait. Tertullianus Epistolam de vita aeterna, quae sic incipit: *Beata est vita, cum id, quod hominibus optatum est, habetur, & mater est. Sed non Tertullianus, aliter ab Africano, est, cui adductus haec Epistola, aut co-**

dem dici debet supposita, cum in eo nomen Christianus, Gregorius, Bernardus, qui quam longi ab Africano etate sint, nemo non videt.

- (e) Exstat apud me, character romano, nuda, abique indice, numerus paginarum etc.; sed est cephali Liber est referus inceptis auctoribus, ac Sylo Italico illustris, ut rursus final, ac solenniter coire possit. In calce: *Insuper in Milan per Magistrum Antonium Zarorum ac F. Anno MCDXCVI. a di VI. de Augusto.*
- (f) Character minore rudior, cum titulo in fronte ejusdem generis. Et numeris Romanis exaratum. In calce: *P. T. Afri Liber scriptus, insuper Mediolani per Uldericum Scinzenzeler Anno Domini MCDLXXXVI. de II. Septembris, cum qua symbolo.*
- (g) Character fani-Gothico. Praefatus haec Admonitio: *Quatuor Virtutum species, multorum Sapientum, & sententia disticha sunt, quibus haecumque auctoribus, et hominibus vixit possit accideret. Haec cum ipse prima est Prudentis. Secunda est Macrobius. Tertia est Cicero. Quarta est Justinus. Singula igitur his officiis, quae ferebantur a fide, historiis, ac bene magisterium. Vixit efficitur. In calce: Insuper Mediolani per Joannem de Sancto Nazario de Ripa, ad impensis Joannis Baptiste de Calabris de Joanne, Anno Domini MCDLXXXVI. de fide mensis Septembris, regimine Duce Lectoris, cum symbolo Typographi.*
- (h) Ence in Biblioth. Ambros. optimo character. In eo non non florentia majuscula littera, sed etiam commenta ab ipso incipit, per ruda abbas eorum temporum Arzoni, primas auctoritas paginas occurrunt. Ipse Galvus haecumque auctoribus in calce decem, & abbas, Macrobius proxima, auctoribus haecumque auctoribus. Praefatus Epistola auctoribus ad Basilicam, & Exaltationem Principem D. Lectorum Mariam Hieronymi Auditorum, Duce Mediolanensis Insuper, quoniam superius dedit foli. DXIV. cum Geminis Lacus Omag in eodem ejusdem Lectoris. In calce: *Francis Musica Franchini Gasfuri Lectoris, quatuor Libri singulorum sunt, Insuper Mediolani, operi, & composui Joannis Petri de Legnano, per Guillelmum Signerri Romanorum, Anno Julii mense Septembris, quatuor mensis Septembris, regimine Duce Lectoris, cum symbolo Typographi.*

DC CATALOGUS LIBRORUM

- * Æneæ Silvii Epistolæ, & varii Tractatus, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (i) 1496.
- * Anonymi iudicium cum Tractatibus Planetariis, in 4. per Philippum de Mantegatis. (k) 1496.
- * Francisci Curtii Consiliorum volumen primum, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (l) 1496.
- * Pauli de Castro, super prima, & secunda Digesti Veteris, in fol. per Leonardum Pachel. (m) 1496.

ANNO MCCCCXCVII.

- * Samuelis Cusinensis Invektiva in Prophetiam F. Hieronymi, in 4. sine nomine Typographi. (n) 1497.
- * Maphæi Vegii Laudensis Opera, in fol. per Gulielmum Signerre. (o) 1497.
- * Nicolai Leonicensi Liber de Epidemia, quam Itali Morbum Gallicum, Galli verò Neapolitanum vocant, in 4. per Gulielmum Signerre. (p) 1497.

L. Apu-

(i) Caractere rotundo, minuto, optimique papyro, absque numeris paginarum &c. Adhuc titulus in medio primi folii sequitur Tabula, seu ordo Epistolarum, num. CDXXII. Dein Epistola Ambrosii Arcimidi ad Lectorem, super ista recula fol. DXI. In calce: Pii II. Pont. Max. cui ante summum Episcopatum, primum quidem Imperiali Secretario, tandem Episcopo, deinde Cardinali Secretari, etiam Sylvestri nomen erat, familiares Epistole, ad diversas in quadruplici ejus vite statu transmissæ. Impressum Mediolani per Magistrum Uldericum Scinzenzeler, Anno Domini MDCDCXCVII die 3. Decembris, cum ejus Synbolo.

(k) Vidi apud Equitem Hispanum, caractere quadrato minutiori, sed nitido, absque Prefatione, numeris paginarum &c. In medio primi folii adhuc hic titulus: *Judicium cum Tractatibus Planetariis, compositum per quendam hominem fastidiosum, & Prophetam, Anno Christi MDCXVI sequitur Index Capitulorum, & Judiciorum, que pertingunt usque ad Annum VIII Millesimum. Claudius Liber his verbis: Anno Christi MDCXVI. Henrico Imp. in Alemania, Philippo Rege Francia regnante in Francia, PP. Urbano II. Viro egregio, & fido, fuit pfectum in triplicata Linæ. In c. lxxi. Laut. Duo. & gloriosissima Virgini, Divoque Ambrosio, Impressum Mediolani per Magistrum Philippum de Mantegatis, Anno M. DCCXVI. die XX. Decembris. Distribuitur in XI. Capitula, & VIII. Judicia.*

(l) Caractere satis nitido. In calce: *Famossissimi, ac copiosissimi Jurisconsulti Francisci Curtii Papiristi, ex proprio Exemplari excerptum Consiliorum Volumen primum, per Johannem Vinzium Turicum 3. U. Scholarem, summa cum diligencia reussum, ac Ulderici Scinzenzeler artificio operoso. impressum Mediolani Anno MDCDCXCVII. die XX. Decembris. Sequitur hoc admonitio: Ne in pænam non parvam imprudenter ineuras, o Biopola avilissimæ, scias obtentum esse ab illustrissimo, & Sapientissimo Mediolani Principe Relecto, cum Curia Consilio ad decemum usque annum, aut impetiri possint, aut alibi impressæ importari venales in ejus Districtu, sub pena indicationis Cascare, & erit in eo contenta. Itaque, ne ignarus erroris, te admonitum esse velut Tobiam, ne Vinzium, Vale. Sequitur Tabula Consiliorum Joh. Vinzii, Curtii Districti.*

(m) Exstat in Cænobio S. Victoris hujus Urbis, caractere Gothico, cum tota in fronte cursive pagina, absque numeris &c. In calce: *Explicit secunda pars Leth. Digesti Veteris D. Pauli de Castro, una cum prima, in qua additi sunt tituli duo, videlicet de pœnolando, & de bit, qui notat infra, qui desunt in omnibus præteritis, impressi Mediolani per Magistrum Leonardum Pachel Anno a Nativitate Domini M. CCCC. XCVI. die verò XXIII. Decembris, feliciter.*

(n) Exstat in Biblioth. PP. Minorum de Observantia in Cænobio S. Angeli hujus Urbis, caractere Romano nitido. In calce: *Impressum in Alma Urbe Mediolani MDCDCXVII primo Aprilis. De Samuele Cusinensi egi in Hiis mea Liter. ad Annum MCCCCXCVI. Quis autem esset ille F. Hieronymus, contra quem Autor iste calamus armavit, ibidem conatus sum indicare. Male P. Orlandus pag. 403. adscribit Hieronymo eadum, tanquam ab eodem compositum, cum levissimè sit contra ipsum.*

(o) Exstat in Biblioth. Archiepis, caractere satis nitido, absque numeris paginarum &c. Præcedit Epistola Francisci Gesseri ad Jacobum Antiquarium Ducalem Secretarium, ad quem etiam duas alias dirigit in decursu hujus Libri: Una dedimus fol. DVIII. & seq. Opusculi verò, Editioni huic i. ferts, sunt: *Dispositio inter Terram, Solem, & Aurum: Dialogi Veritatis, & Philastrii: Affixas: Carmen heroicum: Dialogus de Felicitate & Miseria: Carmen Fictum, cui titulus Exortatio à Scriptore Rerum gestarum Italia ad Antonium Pyramum. Interim fecimus nonnulla ejusdem Maphæi Carmina, & Epistole nuncupatorias, n. eon Epigrammata Pantalæonis Mæguli Laudensis, & Cæreni Jambozum Lencini iuncta. In calce: Maphæi Vegii Laudensis, Poëta, & Oratoris clarissimi Dispositio Terræ, Solis, & Auri: Liberque Philastrii, & Veritatis, necnon de Felicitate, & Miseria: Carmen quoque affixatum. Impressa Mediolani XIII. Mæji 1497. per Guillelmum Signerre Rothomagensium, regnante Ludovico Maria Sforza Anglo, Mediolanensem Duce invictissimo. De hoc clarissimo Authore plura adnotavi in Hiis mea. Liter. ad Annum MCCCCXCVI., ubi etiam ejusdem Vitam eruditè contextam à Contrado Janino S. J., atque etiam in Supplm. Junii ad Acta SS. Bollandi, opportunum duxi recitare.*

(p) Exstat apud Comitem Donatum Sylvam, caractere nitidissimo, absque numeris paginarum &c. In medio primi folii adhuc titulus Libri sequitur: *Prefatio Aureis ad Illustriss. Virum Joh. Franciscum Mirandensem, Conventus Principem, quem vocat non dissimilem à Johanne Pico patris suo. Narrat ibidem Disputationes super hac re Peritærie habitas, & Opus alterum memorat à se compositum, atque eodum superius Annis de Medicorum erroribus. In calce: Liber de Epidemia, sive Prophanis, sunt. Impressum Mediolani per Magistrum Gulielmum Signerre Rothomagensium, regnante Illustrissimo Principe Domino Ludovico Duce Mediolani, impensis Magistri Joannis de Legnano MDCDCXXXVII. die II. mensis Julii.*

- * L. Apuleji Opera,)
Alcinoi Epitoma,) in fol. per Leonardum Pachel. (q) 1497.
- * Epistole mandate da Sancto Hieronymo ad Eustochia nobilissima Donna de.
Roma, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (r) 1497.
- * Æsopi Vita, Latina, & Italica, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (f) 1497.
- * Bernardini de Bussi Defensorium Montis Pietatis, contra figmenta omnia æmu-
læ falsitatis, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (t) 1497.
- * Luciani de veris Narrationibus; Afino aureo; Philosophorum Vitis; Scipio;
Tyrannus; Schaphidium; Palinurus; Caron; Diogenes; Terpsion; He-
racles; Virtus Dea; In Amorem; Timon; in 4. per Uldericum Scin-
zenzeler. (u) 1497.

Alberti

(q) Communicavit mihi humanissime hujus editionis exem-
plar Vir Clariss. Joh. Simonus de Scotia, impressum
caractere Gothico, rotundo, & satis nitido, absque
numeri paginarum, sed cum titulo Librorum in
extrinsecum fronte. In medio primi folii adhuc titulus
Libri; subsequitur Epitola Johannis Adriani Alconio
Episcopi; deinde Tabula Librorum. In calce: L. Apu-
lei Platonici, Madarenfis Philosophi, Metamorphoseos
Libri; ac nomina alia Opuscula ejusdem; necnon Epito-
ma Alcinoi in Disquisitionum Platonis, desinunt. Impressum
Mediolani per Magistrum Leonardum Pachel Anno
Domini MCDLXXII, die septimo Augusti.

(r) Extat apud me, caractere Gothico quadrato, absque
titulis, numeri paginarum &c. In calce: In questo
Libro si contiene le Epistole mandate da Sancto Hierony-
mo ad Eustochia nobilissima Donna de Roma, insieme
con la Regola, & modo da vivere per le Donne Reli-
giose, le quali sono da esser domandate Spesi da Christo,
servando la Regola sopraddita. Impressa in Milano per
Magistro Ulderico Scinzenzeler nel MCDLXXII. die
XV. Junii. Audior Anonymus hujus Italiane versionis,
in Præfatio exponit eundem fuisse laboris huius; ait
enim, ab hoc illis quibusdam fœminis, ac virginibus,
Latini sermonis ignaris, adductum se esse, ut
quæ S. Hieronymus ad Eustochium conscripserat, Italia-
cè L. præ daretur; & quia S. ille Doctor, Latine
sermone, nomina sacre scriptura loca inuist, quin
integrum textum exornat, profectus se maium ap-
posuisse, ut eadem exenderet, & i. firmioris fœcus
capiti accommodaret; immo ut magis profectum hoc
Opus redderet, a se i. nomina sic ordinem textum, & fac-
tum omnem doctum redegerit in Capita, quæ XIII.
nunciantur.

(f) Caractere Gothico, minuto, cum tabulis incisitis tam in
fonte, quam in contextu Libri, sed rudibus. Fabu-
la per Epigrammata Latina, & Italica describuntur,
quorum Auditor est Althus Zuccheri Summa Campa-
na Venetensis, & ab illius nomine Opus istud inscri-
bitur Libellus Zuccheri. In calce: Impressum Medio-
lani per Uldericum Scinzenzeler, Anno salutis Domini
MCDLXXII. die XXIII. Decembris.

(t) Extat Exemplar hujus Operis in Cænebio PP. E. enita-
rum S. Augustini Cremsæ, caractere Gothico. Cuius hæc
Editio Inpressio nunciat, Anno, & loco; sed ex
Symbolo adjecto Ulderici Scinzenzeler, & Typogra-
phus, & Mediolanum clare indicantur; Annus verò
colligitur ab Epitola muneratæ Auditis, quæ præ-
cedit, ad Bernardinum Cardinalem Tituli Sancti
Crucis, quæ data est Mediolani pridie Kalendas Febru-
arii Anno 1497. Et à me recusa fuit fol. DXXVII. In-
fise leguntur Epigrammata duo; alterum Auditis,
ad Reverendiss. in Christo Patrem F. Hieronymum Tor-
niellum &c. Vicarium Generalem Ordinis Minorum de
Observantia, & alterum ejusdem Tornielli, quæ hic
recitate non incongruum puto:

Lingua veneratis diffamat perfratæ verbis,
Quod Deus Omnipotens sanctificavit Opus.
Improba menti rabido visisum præditat ore,
Perfratæ tamen qui Pietatis habet.

Insuper infando repletum dogmate Librum
Construxit, Montis geni inimica Fili.
Quocirca hunc toto diffundera in Orbe Libellum
Detrecti, montis sicque perfratæ tui.
Ut fera mordacem rugiens compescere dentem
Cogatur, laqueis his bene strilla meis.
Tu verò Angelico divinis in Ordine Reclor,
Ulla valet servus si tibi gesta, jube.

Responsio Tornielli:

Gratulor impressum, Domino præstante, Libellum,
Bernardine, Pium quo susceper Opus.
Ut per te Æterni Genitricis Sanctissimæ Regi
Conceptum voluit magnificare sum;
Sic Christus Sacri statuit præconi Montis
Eloquitis toto pandere in Orbe tui.
Desinet invidia maledictæ lingua furoris;
Cerberus offusus nunc erit ore tacens.
Gaudia, pauperibus, capient, immensa benigni,
Magnæque, jam nullo dona vetante, ferent.
Tu verò, o justis, simul & Pietatis amator,
Divini curas undique Montis babe.

Questioni de Monte Pietatis, per Italianam agitate plu-
rium Annorum spatio, initium, & exitum, per com-
pendium dedi in mea Lit. Hist. ad Annum MCCC-
XGII., agens de Bernardino de Bussi.

(u) Extat apud Dominum Comitem Rugierum Atrium,
Equitem Mediolanensem, caractere rotundo, minuto,
& nitido. Sequitur Epigramma:

Hæc lege plena jocis, immixtaque seria ludo,
Quando relaxanda tura tibi est animi.
Luciano ex Græco plures fecerit Latina;
Collecta hinc illinc, pressaque Bordo dedisti;

Hoc Tetraflicon legitur in Editione, triennio ante-
Veneris prædita, in qua postremum verbum tertii
Carminis emenditum excusum est Latine; antiquæ
enim est ætatis Typographorum, qui cum Opera
Auctorum, alibi impressa, rursus prelo subijciunt,
eandem depravant, novis Marte suo additis mendis.
In calce: Impressum Mediolani per Magistrum Uldericum
Scinzenzeler, Anno Domini MCDLXXII. die XXII.
Martii, cum ejusdem Typographi Symbolo, absque
numeri paginarum, Indice &c.

- Alberti de Saxonia Commentaria in Libros posterior. Aristotelis, in fol. (x) 1497.
- Terentianus de Literis, Syllabis, & Metris, Carmen, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (y) 1497.
- Johannis de Anagnia Commentaria super V. Libr. Decretalium, in fol. (z) 1497.
- Joh. & Gaspari Cardel super Rubric. Decretorum Concilii. (a) 1497.
- Jacobus de Ceffolis de Ludo Scacchorum &c. cum Commentario, in fol. parvo. (b) 1497.
- Leggenda de' Santi, chiamata Lombardica. (c) 1497.
- * Specchio de la Croce di Fr. Domenico Cavalca, in 4. per Ant. Zarotum. (d) 1497.
- Aufonii Opera cum Praefatione Georgii Metulae, in fol. (e) 1497.
- De Regum, Principumque omnium institutis, Liber F. Isidori Ifolani Mediolanensis, Ordinis Praedicatorum, ac Congregationis Lombardiae, in fol. per Mantegatos. (f) 1497.
- M. Tullii Ciceronis Epistolae familiares, cum Commentar. Ubertini Clerici Crecentinatis, in fol. per Leonardum Pachel. (g) 1497.

ANNO MCCCCXCVIII

- * Felini Sandei Commentaria super toto V. Decretalium, in fol. magno, per Uldericum Scinzenzeler. (h) 1498.

Fulgentii

- (a) Referat hoc Editio à P. Orlando pag. 107. ubi Johannes Baptista Aliphanus Typographum Mediolanensem scribit: *spontanea nobis est idcirco impressio, veteremque corruptum Orlandum fuisse in aliquando praei. Libro vero docto, qui tantum Corrobor. fuerit, ut hoc afferam, in causa est altera Editio, quae Venetiis prodit hoc eadem Anno, in qua legitur Epistola F. Jacobi Episcopi de Aliphan, Ord. S. Augustini, et al. Carolus. Ludovicus Mediolanensis Praedicator, Parisius Fructus, ubi a se enucleatum inquit hoc Opus Alberti, seu Albertini de Saxonia, qui etiam Albertus parvus appellatus, Sacri Ordinis Eremitarum S. Augustini à Vindobona P. Orlando crederet, hanc Aliphanum Typographum in nostra Urbe. Scrivente hic potestatem Colica in Bibl. Amb. ad qua P. Fructus per Sanctum Lucanum Bergomensem Anno MCDLXVII. VII. Idus Martii: perinde Editio Mediolanensis posterior esse aliquibus mensibus illi esse potuit.*
- (y) Adnotat hanc Editionem Mainaris pag. 147. cum hisce Characteribus: *editi à Mediano per Ulidericum Scinzenzeler Anno MCDLXVII. praei. Novas. Februaris 2. Fabricius Tom. I. Biblioth. Lat. pag. mihi 799. primam omnium cum huius rebus, laudatque in hac Auctore elegandam, & amantissimam argenti.*
- (a) Corollae à Beughem pag. 33. & Ludovicus Elias Dupas in Biblioth. Eccllesiastica pag. mihi 33. hanc editionem memorant.
- (a) Estiam hoc Opus Mediolani editum, nudi refert memorant à Beughem pag. 41. & P. Orlando pag. 107.
- (b) Legitur apud eundem à Beughem, pag. 44.
- (c) Estat in Bibliotheca, quae olim spectabat ad Sennifi. Praecipuum Eugenium à Salpaz del eum illum non videtur, ipsorum nudi est, quoniam sacri Auctore traditione Latine hujus Hilione in Linguam Italianam.
- (d) Hanc Librum Mediolani editum Anno MCDLXXXIX. suo loco retulimus. Altera hac est editio, quae sic incipit: *Questo Libro si chiama la Specchio della Croce, compilato da Frate Domenico Cavata de Piro, Frate de l'Ordine di S. Domenico, bonno de fidele vita. Sequitur Praefatio, & alia Capita. In calce: Impressa in Milano per Antonio Zarotto Parmense à di XV. de Lugo MCDLXVII. carattere aboverano, sed nudo.*
- (e) Auctor Ephemeridum Literarum, quae Venetiis prodierat, hanc Editionem adnotat Tom. XVII. pag. 393. Mediolani peritiam hoc Anno. Eundem refert etiam Fabricius Tom. I. Biblioth. Lat. pag. mihi 799.
- (f) Estat in Biblioth. PP. Eremitarum S. Augustini Gremio. In calce: *Finit Libri de Seditis Regum, Franc. gaudet eorum, editi à F. Isidoro de Aliphan Mediolanensi, Ordinis Praedicatorum, ac Congregationis Lombardiae, diligenter cura, anni Latere à Notario Jacobo Bellino quoniam consensum compati. Mediolani apud Mantegatos M. CCCC. XL. VII. An hac sit editio illa, quae, novis curis praei: in Joh. Jacobus Bellinus, mihi postea ignota, Mediolanensi esse sit, ut alteram accuratissimam praei vulgare, destinare regem, cum Gremio exemplar minime impetierim.*
- (g) Transmissus ad nos fuit ab Amico circiter hujus Libri, cum nota in calce adjecta: *Impressa Mediolani per Martinum Leonardum Pachel, anno Dominus MCCCC. LXXXVII.*
- (h) Estat apud Patres Augustinianos, carattere Gothico, sed fuit nudo, cum multa in fronte caligine pagina, sed oblique curvata. In calce: *Imperio. seniore in hujus Civitate Mediolani per Martinum Ulidericum Scinzenzeler, superius Martini Johannis de Legnano Mediolanensi, diligenter cura, annis Anno à Natali Christi MCDLXIII. du. XV. Februaris, cum Symbole Uliderici Scinzenzeler, & Johannis de Legnano, cujus impressio videtur est hic Libus. Eorum curat Privilegium, ab Illustissimo & Sapientissimo Mediolani Principe obtentum, ne ad decimum usque annum impetiri, aut vendi ab aliis possit, sub pena indignissimi Confessio, & erit in eo continet.*

- * Fulgentii Episcopi Cartaginensis Mythologiarum Libri, cum Commentariis Joh. Baptiste Pii Bononiensis, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (i) 1498.
- * Sidonii Apollinaris Poëma aureum, ejusdemque Epistolarum cum Commentariis Joh. Baptiste Pii Bononiensis, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (k) 1498.
- * Indulgenze, e Corpi Sancti, che sono nella Città di Milano, e suo Comitato, in 16. sine nomine Typographi. (l) 1498.
- * Philippi de Monte Caleria, Ordinis Minorum, Quadragesimale, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (m) 1498.
- * Francisci Petrarce Poëta laureati de Vita Solitaria, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (n) 1498.
- * Æsopi Vita Latina, & Fabulae, in 4. per Fratres de Signerre. (o) 1498.
- * Nicolai Perotti Cornucopiæ, seu Commentaria Lingue Latine, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (p) 1498.

M.

(i) Carattere minus, vel sic. Francisci Episcopi non-
copensis Joh. Baptiste Pii Bononiensis ad Antonium
Mariam Brucellensem, cum Tabula Capitulorum, in cul-
ce: Imprimus Mediolani per Magistrum Uldericum
Scinzenzeler, Anno Domini MCDLXIII. die XXIII.
mensis Aprilis. Præfatus Præfatus Ludovicus Ma-
riae Marchia Duci Mediolani, quo præbuit per quinquaginta
Annos tantum Imprimus, sub penam viginti quatuor
aureorum &c. in eodem legitur data facultas Floren-
tino Palatino de Afula commendatæ puto in hoc
Urbe loquens Librum, nempe, Solentium Apollinarium
cum Commentariis; Patrem de Lingua Latina amodo
cum Examinibus; Apollinaris de Gloria; Totum
Favonem cum Appendix, & Fulgentii Mythologiarum.
De Audacia hujus Libri, quia veniens apud
Episcopum Cartaginensem, qui in Hif. mea Lit. ad hunc
Annum, ubi Hieronymus Palladius de Afula res gestas
ad Seneca hunc Mediolanensem proventum enarrat.
Etia in Bibl. Collegii Bræfensis, S. J.

(k) Scrutatus in Bibl. Archiepis, & apud Comitum Con-
sistorium de Abdis, Episcopum Mediolanensem crudeliter
moritur, caritate totius, gradum in terris, in
Compendio, ab ipso hunc, in pagina
paginam, præfatus Bibliothecarius Testis. Datus
deinde, ad Sicilianum Curiam, per hunc Episcopum
Curiam, in Monasterio deinde, in hunc Joh. Baptiste
Pii.

Hic Fias, Letti Lingui delictum, in quo
Nun mior eloqui possunt Menti
Ut jam Dolorum dei quæ & potest, &
Delictum qui quærit apud, ac solent
Emittit regni, quæ solent vel radiat
Rupit ingens thesaurum, deinde, &
Solentem fides, non fides, miferentem, &
Utque legat omnes, nec non, & fudit
Tu Nicetæ, deus Medorum, quæque hominum
Dicitur, etia; ille fuit non Sicilianum
Abfuit & nobis. Litteræ Fugitivæ
Atque Fiam hinc amant peripetis

De Nicolao Corrigis hic memoriam notatam reser-
vi in Hif. mea Lit. ad Annum MCDLXIII. apud de
Gastore Flaviano. Sequitur Epistola Joh. Baptiste Pii
ad Magistrum Joh. Franciscum Mariam, Episcopum
Sicilianum, & Terventum, Mediolanensem Co-
mitem, quæ per Compendium dedit in Hif. Lit. ad
Annum MD. de eodem loquens. Solentem Duci
Episcopum, in fine posuit, hunc recitavi; in
eum non obfuit collectivæ primam hanc fuisse Edi-
torem. In culce: Imprimus Mediolani per Magistrum
Uldericum Scinzenzeler. Imprimus venerabilis Domini
Romæ Præfatus Hieronymus de Afula, necnon Joannes de

Altavilla Flaviano, Joh. Anni Domini M. CCCC.
LXXXVIII, quarto Nove Major.

(l) Exat hujus editionis exemplar apud Claufr. Johan-
nem Stocum de Scotia, caritate hunc-Gothico, sed
miser, ab ipso hunc paginarum de. Libet ide,
fide per me, puto hunc non curat, apud val-
de utilis ad topographiam Ecclesiasticam Medio-
lanensem illis temporibus dignoscendum. In culce: Im-
primus de hoc Opusculo, Imprimus ab ipso, quæ-
rit, & Imprimus Præfatus; Imprimus Petri Corrigis, nec-
non Brucellensis Pium Mediolanensem, Anno Domini
MCDLXIII. Nunc vero Johis completum.

(m) Scrutatus in Biblioth. PP. Minorum de Observantia
S. Angeli Mediolani, caritate quidam, fide nido.
In culce: Imprimus Mediolani per Magistrum U-
lderum Scinzenzeler Anno Domini MCDLXIII. die
XII. mensis Julii, cum Symbolo ejusdem.

(n) Carattere Romano, & claufr. opem, ab ipso hunc
paginarum de. Francisci Episcopi. Francisci Episcopi
ad Ludovicum Mariam Episcopum Mediolanensem Duci
Brucellensem, quæ dedit supra fol. DXXXI. Incipit:
Francisci Petrarce Poëta laureati ad Philippum, cum.
Episcopum Cratistensem, deinde Patrem de Hieronymo
Episcopum, & deinde Cratistensem, Liber de Fide Solen-
tem explicat. Imprimus Mediolani per Magistrum U-
lderum Scinzenzeler Anno Domini MCDLXIII. die XII.
mensis Julii. Sequitur Petrarce Epistola, de Episcopum
vita Joh. ad Gubernatorem Favos, & caritate dum
loquens in eadem, ac quædam Episcopum ab
ipso dicitur.

(o) Carattere Gothico, ab ipso hunc paginarum de. In
fronte, & ad singula Capita incide sunt nomina, ut
in aliis editionibus jam rebus. In culce: Imprimus
Mediolani, per Guillermum de Signerre fuit hunc
Episcopum, Anno Domini mense quædam Episcopum
Episcopum, deinde quædam Episcopum Septembris,
quædam Episcopum deinde Ludovicus Duci Mediolani,
Imprimus Gothico de Fias.

(p) Exat in Canobio S. Petri Marcelli Brucellensis, Ord.
Præfatus, caritate totius, miferentem, cum adde-
rationibus. Dicitur ab Autore Libet ide. Imprimus
Præfatus Ludovicus Duci Brucellensis, & Episcopum
Præfatus Mediolani. Sequitur Tabula alfabeti-
ca, deinde Epistola Joh. Petri Corrigis Brucellensis
ad Magistrum Solentem Ludovicum Patrem Fava-
tem, & post hanc Petri Episcopi ad Ducem Vite-
ntin. In culce: Epistola postquam Opus Nicolai Perotti
Brucellensis. Petri Corrigis, in Commentariis Lingue
Latine. Imprimus Mediolani per Magistrum U-
lderum Scinzenzeler, Anno Domini MCDLXIII. die
XII. mensis Julii. In fine Compendium quædam
Perotti in C. Philii Secundi Proventum, in quo Joh.
Andreas Episcopum Brucellensem, & deinde de regni
erectum apud, ad Antonium Mariam Sicilianum. Alii,
non una vice, hunc jam vident.

DCIV

CATALOGUS LIBRORUM

* M. T. Ciceronis Opera Omnia Vol. 2., in fol. grandiore, per Guiljelmus Signerre. (q)	1498
* Alcuni Miracoli della B. Vergine Maria, in 4 per Leonardum Pachel. (r)	1498
* Magistri Bartholomei de Pisis, Ordinis Minorum, Quadragesimal: de contemptu Mundi, five de Triplici Mando, sensibila felicitate, microcosmo, & archetypo, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (f)	1498
* Statuta Civilita Mediolani, reformatà à Lodovico Maria Sfortia Mediolani Duce, in fol. sine Typographi nomine. (i)	1498
Phalaridis, Apollonii, & Bruti Epistole Græcæ cum Latina interpretatione, per Johannem Bissolum, & Benedictum Mangium. (u)	1498
Macrobij Saturnalium Libri VIII., in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (x)	1498
Codici Apicii de re Coquinaria, in fol. per Guiljelmum Signerre. (y)	1498
* Samuëlis Casinenfis de Immortalitate Anima, in 4. sine nomine Typographi. (z)	1498

ANNO MCCCXCIX.

- * M. T. Ciceronis Epistolæ familiares cum Commentar. Uberti Crescentinatis, & Martini Philectici &c., in fol. per Leonardum Pachel. (a) 1499

Vitre

- [illegible]

- * Vite de' Santi Padri, vulgare, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (b) 1499.
- * Missale Romanum, in fol. per Leonardum Pachel, (c) 1499.
- * Lucani Pharsalia, cum Commentariis Omniboni Vicentini, & Joh. Sulpitii Verulani, in fol. per eundem. (d) 1499.
- * Petri Cafolæ Rationale Cæremoniarum Missæ Ambrosianæ, in 4. per Alexandrum Minutianum. (c) 1499.
- * Missale Ambrosianum, in fol. per Leonardum Pachel. (f) 1499.
- * Ciceronis Operum, tertium, & quartum Volumen, in fol. per Alexandrum Minutianum. (g) 1499.
- Manilii Opera, in fol. per Antonium Zarotum. (h) 1499.
- * Ovidii Faistorum Libri cum Commentariis Marfi Piscinatis, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (i) 1499.

Svidæ

- (b) Carattere semi-Gothico, absque numeris paginarum &c. Servantur in Collegio Braydensi S. J. In calce: *Stampate nell' Alma Città de Milano per Magistro Ulderico Scinzenzeler, nell' Anno del Signore Messer Jesu Christo MCDXLIX, a di XVI. di February.*
- (c) Exstat in Bibl. Reverendiss. Capituli Metropolitani, exarctare grandiori quadrato, fatis nitido. In calce: *Missale Romanum, viginti fudo revivum, emendatumque &c., per Reverendiss. Presbyterum Leonem de Cappelis Laudensem, impressum Mediolani per Magistrum Leonardum Pachel, Anno Domini MCDXLIX, die XVI. Aprilis.*
- (d) Exstat in Cænobio PP. Capucinorum Viglevani, exarctare grandiori in textu, & minore in Commentariis, absque numeris paginarum &c. In calce: *Exstat hoc missale, atque præclarum Opus Latini, cum Joh. Sulpitii Verulani, Viri Clarissimi, Commentariis, à proprio Originis extractis, necnon Omniboni Vicentini, diligentissimi emendatis, impressum Mediolani per Magistrum Leonardum Pachel, Anno Domini MCDXLIX, die quarto Maji.*
- (e) Exstat in Bibl. Ambr., caractere rotundo, & nitido. Caret indice, numeris paginarum &c. Precedit Epistola Auctoris, Causantem Urbinensi Ecclesie Metropolitana, ad Clerum Mediolanensem, in qua instituti sui rationem reddit: laborem in colligendis *Ecclesiæ Mediolani ritibus ad Officium suum diuturnum, non negatum, à se tunc periculum meminit* (edidit enim Breviatum Ambrosianum Anno MCDXC.) & simulque laudes Mediolanensis pietatis, & sue tenuitatis fuerant confessionem, præclaro modesto exemplo, infectu, sequitur modum Missam celebrandi juxta institutionem S. Ambrosii, Mediolanensis Antistitis; deinde supradicti Ordinis explicatio per singulas Missæ partes adjectus; clauduntur Opusculum, explicatione rituum, & Cæremoniarum Missæ pro Defunctis. In calce: *Ambrasius de Coponago impressit apud Alexandrum Minutianum MCDXLIX, Viginti SS. Gerardo, & Prologisti, idest die XVIII. Junii.*
- (f) Carattere eodem, quo Romanum, superius relatam, ab hoc Typographo editum fuit. In fine legitur sequens Epigramma.
- Hæc cæligata corvæ Codicis Missæ
Ambrasi cernas, quo reperita fides.
Hinc mores, Legisq; pia, hinc standere calum
Condicit populus, religione sacer.*
- Nicolaus, nimio confusum, credidit, dixit,
Presbyteri, ut sperget talia per populos.*
- Tæleus igitur cupiens haurire salutis
Perpetua, hæc digressu sepe retrahit Opus:*

Quis esset hic Nicolaus, cujus impensâ, aut curâ, excusus videret hic liturgicus Liber, proptus lateri.
In calce: *Impressum Mediolani per Magistrum Leonardum Pachel Anno Domini MCDLXXXIX, die XVP. Anguli.*

Tom. I.

- (g) De hæc Editione, hoc Anno absoluta à memorato Typographo, diffusi in Hist. mea Lit. ad Annum superiorum. Dicitur postrema hæc Volumina Minutianus *Job Jacobi Trivulzio, Regit Galharum in hac Urbæ Locumtenti, quæm dedit fol. DXXXV, in calce: Mediolani MCDLXXXIX, Editus Uldericus, Alexander Minutianus, Johanne Trivulzio Regio Locumtente in Infubria universali.*
- (h) Referuntur à Maittaire Tom. I. Annal. pag. 160. Precedit Epistola Presbyteri Stephani Dulcini, Scholæ Canonici, ad Mogesie, Rolandum Marcetium Palavicum, Equitem, & Senatorem illiærem, quæ mentionem est in Hist. mea Lit. ad Annum MCDLXXXIX. de Dulcino agens. In calce docet prælaudatus Maittaire ita impressum legi: *Quinto Idus Novembris, sub Illustrissimo Principe Joh. Galeato Duce Mediolani Sexto Principis, Presbyteri Stephani Dulcini elegantissimum hoc Maniis Opus, pro ingenii imbecillitate, tracentis locis emendavit: quæ autem ambigua videbantur, ratastæ reliquit. Dollars reliquum addant: & nihil desinpti, comula Lettor, desiderabit. Merum mihi videm fuit, quod hæc loco enuncietur Joh. Galeæ, tanquam Mediolani felicissimè imperans, eum quadrennio ante hæc obisset; quapropter censeo, aut Typographum effecisse impetisse quæquid in Editione Anni MCDLXXXIX. excusum erat, aut Michielem Maittaire, decennii numero per errorem addito, hñum hunc præsentis Anno assensisse, atque ex una Editione, remittent effecisse. Nullum Manili, à Dulcino excepti, exemplar mihi licuit explorare, ut mendum degerem; attamen eum videam, in prima impressione nizzi à Maittaire, & prælo fuisse dimissum hoc Opus V. Idus Septembris, in secunda V. Idus Novembris, auctor, postquam istam diem Epocham assignandam esse primæ editioni, eum Epistola nuncupatoria ad Rolandum Pallavicinum, cujus fragmentum ipse refert ad hunc annum, decurat dicta, Mediolani octavo Calendæ Novembris; ea enim precedere procul dubio diem debuit, quo vulgatus est liber; atque hæc etiam dulcior sit error, quo suspicor intercessisse; cum idem notus dies, in utraque impressione, absolute Typographico officio statutus, id namque indicium est, confusum fuisse unam cum altera. Verum levia hæc, in tam vasto volumine præclarorum mole, minime decet immittunt Scripserat prælaudatus, de institutis ac progressu Typographi, supra omnem invidiam, benemeriti. Quin imò, ne in re obicura, quidquam certi ex sola ingenti me conjecturâ proficerem, & venerationem meam illius memorato Viri testaret, fideliter hoc loco Manilium sub titulus fide adnotavi.*

- (i) Carattere rotundo, nitido. Exstat in privata Bibl. Marchionis Trotti, Equitis Mediolanensis. In calce: *Litteræ Solalitis, Viminoli, & universæ Academiæ Latina, ad Vicentium, posterorunque usum Marfi Piscinatis, Poete Romani, fidelissimum Follariu interpretetorem, Gabriel Conagius Civis Mediolanensis ad Uldericum Scinzenzeler Theatonicu, sub opère, & impensâ imprimendam curavit Anno salutis MCDXLIX, quarto Idus Novembris. Subscriptio eadem est, quæ in Venetiæ Editione Anni MCDLXXV. legitur, mutato tantum nomine Correctoris, & Typographi, Mediolanensem.*

kkkkk

DCVI CATALOGUS LIBRORUM

- * *Svidæ Lexicon Græcum*, in fol. per Johannem Bissolum, & Benedicium Mangium. (k) 1499.
 - * *Vita del Divo*, & glorioso Confessore Sancto Niccolò de Tolentino de l'Ordine de' Frati Heremitanis di Sancto Augustino, facto al tempo del Beatiffimo Papa Joanni XXII, in el quale liberò la Chiefa da grande Scisma &c., in 4. per Leonardum Pachel. (l) 1499.
 - Melchioris Parmensis Dialogus de Anima*. (m) 1499.
 - Filoftrato dell' innamoramento di Troilo e Grifeide*, in 4. per Uldericum Scinzenzeler. (n) 1499.
- ANNO MD.
- * *Plautus integer*, cum interpretatione Jo. Baptiste Pii, in fol. per Uldericum Scinzenzeler. (o) 1500.
 - * *Petri Pauli Vergerii*, de ingenii moribus, in 4. per eundem. (p) 1500.
 - * *Antonii Mancinelli Carmina*, in 4. per Petrum Martyrem Mantegatum. (q) 1500.
 - * *Ejusdem Opusculum de Scribendi*, Orandique modo, in 4. per eundem. (r) 1500.
 - * *Ejusdem varia Opuscula*, in 4. per eundem. (f) 1500.

Bar-

(k) *Est in Bibl. Amb.*, cæsareæ opino. Ediciones: hunc descriptæ luculentè formæ Michael Mainaire in *Annal. Typogr.* pag. 356. & seqq. *Dialogum*, Græcum istius Bibliopæci, & Joannem fudit amanuensis de utriusque, & præter hunc Librum, compendium à *Daphne Nigra*, integrum referunt. De *Auditoribus* hujus *Dialogi*, qui *Oratorum* Artem Mediolani publicè docuit, differt in *Hib. mea* L. II. ad Annum MCDXCVI. *Ante* *Svidæ* statim dicitur. *Epigrammata Antonii Mantæ* ad *Albericum Pium*. In *Enæ* verò leguntur *Carmina Joh. Salendi*; hi autem omnes *Discipuli* fuerunt *Demetrii Calchondyli*, cujus industria, summi potestatem nobilitatemque, & celeberrimum illud Opus, in *Epistola* Græca ibidem inserta, ut qui in Italia, ac Græcia, inter *Miles* Codices illud tenet, thesaurum se possidere arbitretur. *Demetrii Calchondyli Familiam*, & *Literarum* studii fuit indicavi, atque expectavi, in *Hib. mea* memoratis ad hunc Annum. In ceteris *Anno* ad *Incaruationem* MCDXCLX. die *XP.* *Novembri*, expressum *Mediolanum*, impressum, & distributum D. *Demetrii Calchondyli*, *Johannis Baptistæ Mancinelli*, *Carpetionis*, cum eorundem Symbolo.

(l) *Vidi Augusti Teulinozorum apud F. Petrum Paulinum*, *Quingentum* fœpissè laudatum, carere *typo*-*graphico* distributo. In calce: *Impressum Mediolani per Magistrum Johannem de Legnano, & Leonardum Pachel anno Domini MCDXCLX.*

(m) *Siccam* hujus *Libri* notitiam inferre suis *Catalogis* Cornelius à *Brughem*, & F. *Ostendus*, hæc aliis adnotandis.

(n) *Transmissa* ad me *fuit* *titulus* hujus *Libri* à *Bergomensi* *Urbe*, apud observati in *Biblioth. Co. Scipionis* *Boselli*, reflecti mihi desiderio saltem exponendi, quomodo *causatus* sit iste *Codex*, saltem ne *Oratorum*, an *Italicis* *metris*.

(o) *Estat* apud *Com. Donatum Sylvam*, *Romano* *nido* *custodire*, atque *numera* *paginarum*, *Præcedit* *Epigrammata* in *Joannem Baptista Pium*, *converso* à *Sebastiano Ducio*, *Jo. Alberto* *Martiano* *Mediolanensi* *Patrio*, & *Antonio* *Maria* *Colaninno*, *patriæ* *Mediolanensis* *Patriæ*; *Dein* *Epistola* *duo*, *altera* *Philippi* *Bernoldi* *ad* *Leobardum* & *altera* *Epistolæ* *Pii*, *ad* *Joannem* *Benivolam* *Benedicti* *Dilectorem*. *Sequitur* in *Enæ* *Epigrammata* *Joannis* *Salendi*, & *Alberici* *G. Joannis* *de* *Torcella* *Parentis*. In calce: *Epistolæ* *Mediolani* *per* *Magistrum* *Uldericum* *Scinzenzeler*, *anno* *MCDCCC.* die *XP.* *III.* *mensis* *Januarii*.

(p) *Cursus* *quadro*, *perforat* *foliis* *aloni* *Editioni*, *Item* *privis* *Anno* *1497.*, atque *numera* *paginarum*, *Indice* *Sec.* In calce: *Item* *Opus* *impressum* *ad* *Mediolanum* *per* *Magistrum* *Uldericum* *Scinzenzeler*, *anno* *Domini* *MCDCCC.* die *IX.* *Martii*.

(q) *Servatur* apud *Comitem* *Donatum Sylvam*, *custodire*, *secundum* *mutationem*, sed *atque* *numera* *paginarum*, *Præcedit* *Sec.* *Petrus* *Antonius* *Curianus*, *locus* *Epistolæ* *nuncupantis*, *Urbe*, *Urbe* *Domini* *Martii* *clausura*. *Epistola* *Thom.* *et* *Gymnasti* *Ante* *Urbe* *Mediolani* *ad* *Leobardum*. *Sequitur* *Authoris* *Epistolæ* *Epistolæ* *ad* *Leobardum*, *data* *Kal.* *Septembris* *Militem* *Quadragesimam* *Ordinis* *Novi*, *Roma* *in* *calce*: *Impressum* *Mediolani* *per* *Petrum* *Martyrem* *de* *Mantegatis*, *ad* *compositum*, *Domini* *Johannis* *de* *Legnano*, *Anno* *à* *Nativitate* *Domini* *MCDCCC.* die *X.* *mensis* *Januarii*, cum *epistolæ* *Symbolo*.

(r) *Inferum* est *Codici* *præcedenti*, *custodire* *eadem*. *Hoc* *Opusculum* *Mancinelli* *discepsi* *per* *Græpsum* *Jurisperitum* *scribere*, *Græpsum* *Peritum* *quam* *optime*, & *generale*. In calce: *Impressum* *Mediolani* *per* *Petrum* *Martyrem* *de* *Mantegatis*, cum *epistolæ* *Symbolo*.

(f) *Etiam* *huc* *infecta* *vidi* *Voluntati* *superius* *memorata*, *custodire* *eadem*. *Horum* *tituli* *sunt* *sequentes*, *Item* *Epigrammata* *Petrus*; *Leobardus* *Valerius* *Leoni*; *in* *Cervento* *Reluctant* *ad* *Hiemem* *Compositum*; *Domini* *Pauli* *Serani* *Compositum*. *Legitur* *iste* *Epigramma* *in* *hunc* *dem* *Mancinelli*:

Non *Omni* *laudandus* *erat*, *collece* *decens*

Omnia *discipulis* *sibi* *brevis* *fuit*

Non *mihi* *à* *cunctis* *decoratur* *laudibus* *illis*,

Qui *Tregi* *longum* *quam* *breve* *fuit* *Opus*.

Et *ibi*, *Flare*, *datur* *laudi* *solito* *laborem*

In *Libri* *semper* *fertilitas* *patet*.

Et *Mancinelli* *brevis* *celebranda* *decendi*,

Cum *patet* *multis*, *que* *littere* *divæ*.

Hæc *editio* *curata* *fuit* à *Mancinelli*, *quomodo* *modum* *refertur* *Adversario* *in* *calce* *impressa*: *Reliquis* *re* *notis*, *ut* *mutatis* *de* *re* *impresso*; *Mancinelli* *non* *esset*, *Item* *impresso*. *Impressum* *Mediolani* *per* *Petrum* *Martyrem* *de* *Mantegatis*, *anno* *Anno*; *fortassis*, *cum* *istum* *Typographum* *in* *prima* *Opere* *Adversarii*, *hoc* *loco* *repetere* *non* *curavi*. In *eadem* *Codice* *adversæ* *repetere* *altera* *Mancinelli* *elucubrator*, *de* *peritum* *tota* *in* *libro*, & *de* *silvum* *erga* *peritum* *ob-*
ducit.

- * Bartolomeo Miniatore, Formulario d' Epistole vulgare, missive, & responsive, in 4. per Joh. Angelum Scinzenzeler. (t) 1500.
- * Luchinus de Arcetio, Opusculum de Prologis, seu Proemii &c., in 8. per Alexandrum Minutianum. (u) 1500.
- * Stephani Notii Opus remissionis à pena, & culpa; in 4. per Leonardum Pachel. (x) 1500.
- Varro de Lingua Latina. (y) 1500.
- Franchini Gassuri Opus de Musica, seu Armonia Musicorum Instrumentorum, in fol. (z) 1500.
- * Eusebii Conradi, Mediolanensis, Canonici Regularis, Tractatus secundus de presidia Clericorum Regularium prae Monachis &c., in 4. (a) 1500.

Clau.

divina, cujus memoriam emendandam non cessat, quatuor fides mihi in hac re faceret adeo illa praestaret; praedictis, cum desideratis hanc notam in Annalibus Misticis viderem. In calce: Impressa Mediolani per Johannem Angelum Scinzenzeler Anno Domini MDDV. die XXIX. Aprilis ad compendium Johannis Jacobus, & Fratrum de Legione.

- (t) Exat in Bibl. Ambec, caractere fressi-Gothico. Praefata Epistola nuncupatoria ad Excojiam, & Illust. Primum Primum Fervorem Duxit, Subven illius compendium Italiano sermone confecta. Adipiscit in fine etiam Formularium quatuor. Eandem provinciam occupaverat jam Morici Placitum in suo Epistolario, ut videmus; quapropter solvitur, ex eo finis derivatum indicem vultu Operis. In calce: Finitis et Labor, obsequio Formularii, Remque in Milano per Magistro Joanne Anale Scinzenzeler nel 1500. a di XXIX. de. Odoberis.

- (u) Exat in Bibl. Ambec, & in Censibo PP. Remissionem S. Augustini in 4. octo-Aureo Fagae, caractere de clausula admodum nitida, & oblique cunctis pagg. &c. In error legimus sequens titulus: Epigramm, de periculis. Opusculum per Remissionem Patrum Fratrum Ludovicum de Arcetio Mediolanensem, Regularis Observantiae Sacri Ordinis Remissionis S. Augustini, Compaginato Lembrato, completum, de Prologis, seu Proemio, materia Legum acceptionis conceptus, dejectionibus per eam Quadregressum praedicare voluit. Quibus adjuva sunt alia certum quomodo, decessu matris opportuni & oblique omnia, nota comite, afferturque Ep. Praedicationis sibi correptionibus applicare interdu. Ita si diligenter, fideliterque perlegat, non profecto in fuisse re. fuisse, maximeque affertur solutorem. Post titulum sequitur Epigramma ad Lectionem:

*Non hic Aristoteles, non est hoc vana poesi,
Sylva, nec numerus, te docet ipse Liber;
At hic mortales aperi recantat ad aera,*

Ad superius pulcr, fastidique regna Dei.

Ergo tui cura est, vitas infestare moribus,

Et capis antium crinibus cuncta pati;

Accipe ferenda, Lector, distilla Labelli,

Quem modo Lectus tibi grata movet.

Lectioni, missura unde committit lingua,

Dolores partu fectus hic peragi.

Argut, levator, commenda, ovilla retanda

Crinibus, fassa, bona, (&c) fassa infesta virum.

Tempore quod modo ducam ducare Magistri,

Atque ovilla quipsum quod fidi mone parat,

Hinc fuit: undant habentur flamine curis,

Qui fuit, ad foveam jam propere tendi.

Schinde Terrilicam ad Emporem.

Quod pro, nec pro jam dudum emigra aili,

Nec potuit Rector, Grammaticus dura;

Nunc fidi quipsum potest parvo conquirere sumpta

Hic Opus impressum, non potest ore nate.

Prologis illis Latine Inscripito oblique propositus a rei qui Italico illius aetate fuisse depicte legimus. Et Arcetio nobili Famula, de Arcetio appellata Mediolani prologis Lectionis in sacro Anno MCCGCCXXIV, tunc Aloysio Torello in sacro Augustiniano, Vol. VII. fol. 131. qui eisdem vitam per compendium erant, aditum, eundem Odober suo aditum, non decessu solum, sed singulari mecum, sanctissima illorum obsequio, in solita Metropoli, apud Fratres Sancti Martini Coronati (ut consistit ex tradito) Anno MDI. In calce: Impressa Mediolani Anno Domini 1500. die 5. Novembris, indidit, & impetit Alexander Minutianus, Orator sacralis.

- (x) Exat in Bibl. Ambec, caractere Romanis nitido, oblique cunctis pagg. &c. Praefata Epistola eisdem ad Remissionem in Christo Patrem D. Johannem, Arcetio de Sancti Georgii, distum de Florentia, Cuius Mediolanensis &c. nunc Cardinalis Alexandrinus Augustinus. De hoc Libro sermone habet in mea Hist. Liter., ubi Audient praedicti rei per hunc illustrat ad Annum MCDLXXXIII. In calce: Praefatus Opus compendit F. Stephanus de Natis, prius in sacro Regis de Domo Ordinis Illustrium Mediolani profectus, & nunc in Domo de Congregata epistola Odober, & Arcetio Praefatus, Arcetio, & Theologiae Magister, ac Doctorum Dilecti &c. Impressum Mediolani per Magistram Leonardum Pachel Anno Domini 1500. die primo Decembris.

- (y) Refertur à Michiele Mainardi pag. 167. & ab Joh. Alberti Faberum Tom. I. Bibl. Latina pag. 111. 28. ubi hoc habet: Mediolanensis Editionem (Varro) Anno 1500 laudat digna Per uno impore Tamen Gualterinus, Libro de Salus pag. 131. Quod potest dei Libri, oblique a Hieronymo Faldatus de Aliti, qui in Degnomus Ludovicus Maria Sforza Anno MCDLXXII. data, die XXIII. Aprilis, scriptum emendatum, laudatorem obtinuit, imprimendi Favorem de Lingua Latina emendatum cum marantibus, indidit citra Typographia parati, ne illam per quinquaginta emendatorem.

- (z) Adnotat hanc Editionem in Incunabula Typographica Corneilius à Beughem pag. 63.

- (a) Exat in Bibl. Ambec, caractere quadrato, cum nonnullis abbre acronibus, oblique cunctis pagg. &c. Exat nota. Annot. huius, & Typographi (sed tempus erant ex prima Fratrumque vetusta: « Com. » Anno superius, videlicet MCCGCCXXIX, efficit à « Paribus in Canonibus S. Gregorii de Brevis, referunt mecum gratia, designatur, & Reverendissimus F. D. Sylvanus Vicarius, Genetibus Rebus tunc efficit, erant ad me notio qui cetera Ordinem notum » scriptis in modum Dialogi, ac alia plurima Deductum, notata in Favorem Mediolanensis praesidentia, rum, notata in Favorem Mediolanensis praesidentia, horribaturque morando, utque mandando, ut De » florum consilia, & collegis, in sacrum praesidentia, me Monachorum coacti non fessibilibus, referunt decessu &c. » Mediolani suum periculum fuisse huius Libri impeditorem, compendium vides Eius Gratia de Religio in suo Lyceo Luzerandis, inquisit, eodem hoc Anno MD. Favorem Gratiam oblique in Censibo S. Mariae de Faldatus huius Metropoli, ad jam adnotata in Hist. mea Lit. Anno MCDLXXXIX. agens de hoc Scriptore, oblique Circ Mediolanensis.

DCVIII CATALOGUS LIBRORUM

- * Claudianus de rapto Proserpinae, cum Commentariis Auli Jani Parrhafii, in fol. (b) 1500.
- * Georgius Merula de Antiquitatibus Vicecomitum, in fol. (c) 1500.
- Nonius Marcellus, & }
Festus Pompejus, } in fol. per Joh. Angelum Scinzenzeler. (d) 1500:
- Diomedes de Oratore, partibus Orationis, & vario Rhetorum genere, Libri tres, cum aliis Grammaticis, in fol. per Johannem Angelum Scinzenzeler. (e) 1500:

CATALOGUS LIBRORUM, QUI MEDIOLANI SEculo XV. IMPRESSI FUERE; ABSQUE ANNI, AUT TYPOGRAPHI, AUT LOCI NOTA:

- * Ludolphi Charthufiensis Meditationes Vitae Jesu Christi, in fol. per Joh. Antonium de Honate, finè Anno. (f)
- * S. Ambrosii Vita, ac quaedam Opera, in fol. finè nota loci, Typographi, & Anni. (g)
- * Eusebii Chronicon, in 4 magno, per Philippum Lavaniam, finè loco, & Anno. (h)

Bonini

(b) Servatur in B.M. Amb. nullis signis chronico notis; caudate Romano, nitido, cum titulo Librorum in fronte cuiusque paginae, & numeri Romana ad eandem indicantur. Hanc anno Editionem istam assignavi, ex Epistola Libri prolati cuiusdam Joh. Parrhafii ad Cajum Canonicum Cusanum, Mediolanensem Patricium, data in hac Urbe Anno MD, eoque tempore scripta impensis Ed. DCCXVI. in H.M. vero mea Latine, quoad ad hanc Editionem spectat, capessit; quapropter eandem hic ubi ubi describere factitacionem fecit. De hujus Commentarii verum dicam in posteriori Mediolanensi Impressionum Catalogo, finè Anno, aut loco, aut Typographo.

(c) Erat in B.M. Amb. sine loco, Anno, & Typographo, hanc autem Editionem istam Anno hanc Editionem, vide H.M. meum Latine, ad hanc Editionem, Germani Epistolae, qui in fronte leguntur, recedunt notitiam anni MDCCXIX. proferat caputem facit.

(d) Etiam hunc Librum Hieronymus Pollicanus de Alesia, impressionem curavit cum Appendicis; ipsam in Diplomate Ludovici Magni Necti n. paulo ante memorato, rececitque Folia Parisiensi cum Appendicis, cui adhaere possint Necti Hieronymus.

(e) Hujus Editionis notitiam per Anticum recepi, cum hac nota in calce. Impressum Mediolani per Johannem Angelum Scinzenzeler, Anno Domini MD. Eadem hac verbo etiam legimus etiam in impressione, quam commendationem, commendationem Fentis curavi per Johannem Taramum Typographum Mediolani Populorum Cantus, Belgica, dicitur illam Claviger, Fentis Librarius MDLXX. quare Kalendis Augusti, fortasse nunc, manifestum esse omnibus volui perhibere, quanto laetissime facti notis addiderunt Edico Veneta, comparata cum illa, quae Mediolani prodierat, Generum Gefnera apud Fabianum Tom. I. Biblioth. Latinae, pag. mlii. ubi, ubi, Veteres quosdam Grammaticos typis Mediolanensibus vulgari fuisse, de Notitia Parrhafii, qui erit hoc Anno Humaniorum Literarum in Urbe nostra publice doceret, quomodum adnotari in mea Bibl. Lit. ubi de Joh. Parrhafio sermone indicari ad presentem Annum.

(f) Minutiori Gothicis characteribus, sed rotundo, & nitido 7 in calce Expressit Liber de Vita Jesu Christi, non nitido de Infanta Salvatoris quorundam, sed ex fere Exemplari de Infanta coluit. Per Rotundum Landolphum cum Ordine Certagioni, Pius de hujus Evangelicorum, & Evangelium totius Anno Interpretatus, & Epistolae, et super illis Mediolani, Impressum Mediolani, Notitia Fentis D. Parisi domus de Calce, et opere, atque Johannem Antonium de Honate. Hanc Typographum cum suo fratre Benigno, incutari in hac Hieronymus de Anno MDLXXVII. dicitur in Festigamentis; quapropter inter primos quosdam Libros hanc fuisse, optimi possimus, cum sequentes Anno typos hanc frequentius impendit, eadem Jurisdictionem Libris, ut ex superioris Catalogo Lector edicere valeret.

(g) Character rotundo, nitido, qui Antonii Zerati esse videtur. Hanc Editionem istam Anno MDLXXVII. in H.M. mea Latine, ad hanc Editionem, cum eodem Anno in Festigamentis Augustus de Cera, cui, Deposuit Fentis in Generalis Ordine Examinis, et Augusti, Prefatum de claus fuisse. Quod autem Mediolani prodierit hoc Codex, docet ipse Mediolani in Epistola autocapitulari, quam de h. Ed. CDLVII.

(h) Erat in B.M. Amb., character Romano, nitidissimo, & amplo marginibus, ubique summa paginarum sua. Curavit hanc Editionem Bononi Mediolani, Cera Mediolanensis, mobilare linguam clari; idcirco dubitari nequit, perquam fuisse in hac Hieronymus. Typographum indubitanter ipsemet Monitum in suo Epigrammate, fuisse hujus Codicis auctorem, in hac verba:

Hicquis quicquam fuit cum tempore quare.

Hic tibi non empty Codex Lector habet.

Condidit Eusebium, incunq. Hieronymus, Proseper.

Matthaei pars est ubi Latine.

Omnibus ut potest, tabulis impressis abest.

Ubi Lovania Graecus Philippus Opus.

Hic tibi non empty Codex Lector habet.

Quid vix qui ferebat tedia Scriptae erat.

Nunc ope Lovaniae numerosa volumina vestri.

Et perperam quidam Urbe Legant.

Sequitur

- * Bonini Mombrici ad Sanctiss. D. D. Sixtum IV. Summum Pontificem, de Dominica Passionis, Libri quinque, in 4. per Antonium Zarotium., sine Anno. (i)
- * Caji Julii Solini, de Mirabilibus Mundi, in 4. sine Anno, Typographo, & loco. (k)
- * Hesiodi Aescraei Poëta Georgicon, à Nicolao de Valle à Græco in Latinum conversum, cum Theogonia à Bonino Mombricio in Heroicum Carmen traducta, in 4. sine loco, Anno, & Typographo. (l)

VITA

Sequitur alia duo Epigrammata, à Mombricio pariter conscripta.

*Quæ cupis amari prius abditæ tempore Mundi
Nescire: transcripsit hoc amat ars Libris:
Non calamo sperat volucri, non condere penna,
Plurima qui temptat, munda potius sola.
Sed fide præscriptum ferret non linea fidem,
Sive sua reges, à festione cedent.
Semper in his calamo ferat, idemque Libellus
Stat tenor, & propriis continet ordo locum.*

Alterum.

*Quidquid ab sacris, mandatis recitatis heris,
Pene sub hoc gylum creditur esse diis.
Codicem ex hejor erit ratio videtur;
Ex fide non multa, multa secunda feret.*

Circa Annum MCDLXXV. editum fuisse celeberrimum hoc Opus, vulgarij spiritus est, cum Philippo Lavazio nomen Anno MCDLXXIII. ca. v. Mediolani Libros exararet, ut in Prolegomenis docui, & inter primas Mombricii Typographice curas editio illa recensetur.

- (i) Erit in Bibli. Ambe., caratere quadrato, nido, abfque numero paginarum &c. in calr: Opus impræfens Nihil aliud per Antonium Zarotium. Exararet. Autem Epigramma ad Sixtum IV.

*Aliter ab Infidelibus Libet, Optima Maxime Proferat,
Te peto, hoc enim pignus amoris habet.
Tu Francifcus eras, fœra mirabilis nomina
Arte eratis, vultu & cruce inflex erat.
Nunc autem Tevis cum fu Sacerdos, & herus,
Hic fuis leges more pepedit Hæri;
Cui est, quid tunc pendentes fœdera Chriftum,
Et Crux confectum multa infanda patit
Dabatur hoc alius, fœdijque Latronibus apte,
Nunc Regum medio frontibus extat locus.
Ex hac infra Salus, veterifque retempto culpa;
Ex hac ad Cæli fœdera terra patet.
Amas, moque jufti fœdij pergere iuvaret;
Prospicim Danici jam cœna, Sæta, Crux.*

Proinde jam mihi confectum fuisse hoc Opus à Mombricio, decem titulum Latini Poëmatum in hoc carmine:

*Quæ nimis abfumpti prius juvenilibus annis,
Et Cyrenam, & Mafæ, & vana vocabula, Platoni
Bulorum fœper, ut in aliquando quærit;
Omnia Chrifticula fœri incoſſe preceſſi
Sed communibus fœda in contraria voluit.
Moque mihi invideo; juvat ad meliora redire,
Et juſte Mafæ odio, Phœbique loquentem
Solerti, totique illi indicere bellum &c.*

Quodam efficit opus illud, quod memora à fe dictum Sixto IV., in principio fupreſens Epigramma, nequequam alterum hoc ad illum tradidit, & diſtante non vales, cum nulla omnia occurrerit Mombricii lucubratum, Summi illius Pontificis nomen. Signata. In fine adhuc epiſtem Poëta de planctu Virginit, ac demum hæc tota: Opus impræſens Mediolani, per Antonium Zarotium Formigum.

- (k) Erit Exemplar in Biblioth. Ambroſ. caratere octavo, in 4. in principio fupreſens Epigramma, Pontificis, Indice &c. Editum fuit Solinus à Romano Mombricio. Et ab eo dictum Rex in Cæſare Patre, & Domino Antonio Truvitio Jura Pontificis Dullari clarifſima &c., exculi ut fronte Epigrammatum, quod reſcui in Vindob. mea. Libr., ad numerum MCDCLXXIV. Hanc editionem ibidem vocat Manichæus primotus fœ laboris, quapropter opinari poſſumus, circa illum annum an locum prodidit. Sequitur brevis Epiſtola, epiſtem, de laudibus Solini.

Bonini Mombricii ad eundem D. Antonium Truvitium in C. Julium Solinum de Mirabilibus Mundi Prefatio.

*Dilecte, & elegante brevis eſt Solini aperte,
Quæ legi, & digna non fuit ille legi.
Omniaſt eſſendit totum cum Gentilibus Ordo,
Et quæ fuit pœſis elegans, multa docet.
Oppide, laſtra, viros, pecunias, & flumina, mœſtra,
Et quæquid mirum terra, vel æque habet.
Si cupis Antiqui, conſiderum labrica rerum,
Parvi de ſpectula diſce pœſis Libri.
Hæc dant iſtaſſenti pariter non ſupreſens Ordo,
Nec metus longe terra pericula via.
Tates ab impetu, longaque labore, videris
Præſens legenti quæquid in Ordo parit.
Maxime, quæſit hæc, quæ in ſine digna, Tituli,
Credideris, meritis ſape vocande tui.
Occurrunt multi, quibus erit vobis pœſentur,
Mombricique pariter nomen habere lyæ,
Nunc, quid in papate ſenam ſi ſperet habere,
Digna heit dno Cæſare bella geris.
Amulo Lavari vel comparat oppida cœli,
Aut velle magnum victas, & ære Myſenæ.
Si non iſſi ſit famam ſcribendo parit,
Aut habet pœſi quæ memoranda cœnat.
Pœſit; debetis ſcripſeris omnia Reges,
Et quæcumque ſupra nomen vulgus habet.
Tu ſineſi ſit famam, typum ſcribendo parit,
Pœſit; & diſce an miranda mori.
Contingit alii dextro quid tantum Mafæ
Proſit, & dignus dignus honore ſit.*

- (l) Servatur ille Codex in Biblioth. Ambroſ. caratere octavo, sed publica, abſque titulo, numeris paginarum &c.

- * Rogationes, seu Litanie Ambrosianæ Triduanæ, in 2. sine loco, Anno, & Typographo. (o)
- * Calimachi Cirenæi, Hymni, à Jacobo Cruelio Bononiensi Latinitate donati, in 4. sine Anno, loco, & Typographo. (p)
- * Georgii Merule de Antiquitatibus Vicecomitum Libri X., in fol. sine loco, & Anno, per Alexandrum Minutianum. (q)
- * Duodecim Panegyrici Veterum, in 4. sine loco, Anno, & Typographo. (r)
- * Libro della Consolazione delle Medicine semplici &c. di Giovanni figliuolo di Meisse, in fol. sine loco, per Magistrum Joh. Wurter de Campidana. (f)
- * Demetrii Calchondylæ Grammatica Græca, in 4. sine loco, Anno, & Typographo. (i)
- * Jafonis de Mayno Orationes tres Latine, in 4. sine loco, Anno, & Typographo. (u)

1475.

S. Ber.

(o) Seruare hic eodem in Biblioth. S. Sepulchri Mediolani, cussidre Romanæ grandis nundisimo, & clara optima, oblique numeris paginarum &c. Adhuc in fronte Tabuli Oratorum. Sequitur Epistola Francisci Patensis ad Reuerendum Dominum, Jaroslav Anapartium Dondum Serenissimum, in qua, tempore crucis, quo imperio fuit, iussu Antea MDCLXXXII., quemadmodum evenerit conatus fuit in Hæ. mes Lit. ad illum Annum. Ex eodem quoque cussidre, hanc fuisse primam Editionem Mediolanensem typis in hæm editam, & sequenti Patensium de laboris suo loquens, ait: quæ optima, & elegantissima Fuit (Plan) pulcherrima Opus, & sive in locum esset. Integram dedit fol. DCLXXXII. Aliter editionem hujus Libri fecit Hæ. mes, Mediolani prelois habet peritiam, quamvis cussidre quibus chæronia notis, & sequenti in fine Tabuli hæc legatur: Francisci Patensium diligentiis revideretur. Adhuc fuit in præcedenti in hoc præfatus Vice Jafonis Agnola, & Fragmentum Petrus Arteri.

(r) Exat hic eodem in Bibli. Amb. cussidre optima Romanæ, oblique numeris paginarum &c. Adhuc in fronte Tabuli Oratorum. Sequitur Epistola Francisci Patensis ad Reuerendum Dominum, Jaroslav Anapartium Dondum Serenissimum, in qua, tempore crucis, quo imperio fuit, iussu Antea MDCLXXXII., quemadmodum evenerit conatus fuit in Hæ. mes Lit. ad illum Annum. Ex eodem quoque cussidre, hanc fuisse primam Editionem Mediolanensem typis in hæm editam, & sequenti Patensium de laboris suo loquens, ait: quæ optima, & elegantissima Fuit (Plan) pulcherrima Opus, & sive in locum esset. Integram dedit fol. DCLXXXII. Aliter editionem hujus Libri fecit Hæ. mes, Mediolani prelois habet peritiam, quamvis cussidre quibus chæronia notis, & sequenti in fine Tabuli hæc legatur: Francisci Patensium diligentiis revideretur. Adhuc fuit in præcedenti in hoc præfatus Vice Jafonis Agnola, & Fragmentum Petrus Arteri.

(p) Exat eodem in Bibli. Amb. cussidre optima Romanæ, oblique numeris paginarum &c. Adhuc in fronte Tabuli Oratorum, sed fuit numerus &c. Cur Mediolanæ hæc editionem adscripserim, vide fol. DCL, ubi Epistolam hanc Libro præfati, quoniam Adhuc deest Nihilissimus Epistolæ Domini Galeati, alia Andreæ Gassari Vicentini filii, integram dedit. Cum autem Antea Gassari, gereret Galeati, obiit Anno MDCLXXXII., in titulo memorata Epistola, adhibuit eam adscripserim, circa Annum MD tunc fuisse in hoc Urbe eodem de cussidre est. In calce legatur nomina Epigrammatum in laudem Augustæ, conscripta à Nicolao Marano Pisoni, & Joanne Aluano Placito. Hoc postmodum cussidre in Hæ. mes Lit. ad Annum MDCLXXXV. de laudibus Monacho cussidre. Subsequitur Epistola Johannis Baptiste Fir ad Jacobum Cræton, in qua cum vocat Gassari, & Læm de cussidre. Adhuc item est hæc Liber alius Epistolæ Amstelredamensis Epistolæ Hyeroni, dicitur de cussidre, & generali Adhuc Domini Hieronymi Vicentini, fuit Galeati jam dicta.

(f) Exat apud Comitem Dominum Sylvam, cussidre, pulcherrima, oblique numeris, numeris paginarum, & Indice. Deditur in duas partes, in prima descriptur Scæntia universalis correspondit Medicum in altera, particulari, de cussidre, variis, & cussidre serendæ. In calce: Hæ. mes fuit Liber Joannis Agnola, Imprimis per Magistrum Joannem P. F. de Campidana Anno MDCLXXXV. de cussidre quanta mensi fuit. Quibus Argumentum Editionem Hæ. mes Mediolani vendicatur, vide Hæ. mes Litt. in Prolegomeno Cap. IV.

(i) Exat in Bibli. Amb., cussidre grandis, nihilissimus, omnino fuit. Quoniam Hæ. mes Editionem Mediolanensem Grammaticam hanc editionem fuit ab eodem Calchondylæ, fuit ab in hanc Mediolanensem accellerat fuit à Ludovico Maria Moris, tunc fuit Joannem in eadem Epistola, & cussidre apud Hæ. mes Mediolanensem Tom. I. Anni pag. viii., quoniam adhibuit adnotari in Hæ. mes Lit. ad Annum MD, ubi de hoc infuso Vero Calchondylæ apud nos mortui fectorem habet.

(u) Exat in Bibli. Amb., cussidre Gothici, Prima. Quoniam habita fuit Roma coram Alexandro VI. Pont. Max., nomine Johannis Gassari, & Ludovici Maria Moris Mediolani Principum Anno MDCLXXXII. Altera cussidre Papæ, in Ecclesia FF. Minorum in fuit Hæ. mes Tori, primum innotuit cussidre in Tronelli Gymnasio, Anno MDCLXXXIV. Postmodum de cussidre fuit Maria Vicentini coram Alexandro Romanorum Rege, Anno MDCLXXXII., quæ recita fuit Collectio Rerum Germanicarum Fecteri Tom. II.

(q) Exat in Bibli. Amb., optima cussidre, oblique numeris paginarum &c. Premittitur dux Epistolæ, altera Alexandri Montani, qui hanc Hæ. mes impellit, ad Ottavium Vicentini fuit fuit adscripserim; altera Georgii Merule ad hanc fuit Principem Ludovicum Marano fuit. Utroque delinuit fol. DXXVII., & fuit Subsequitur Defensio hujus Epistolæ ab eodem Merulo compendia cussidre est, qui oblique fuit mutata ad hanc fuit; postmodum Epistole hujus fuit, quæ in Matthei Vicentini morte delinuit, & quæ Index rerum memorabilium, & Familiarum. Hanc Editionem fuit Anno MD., dedit cussidre, quæ expetit in Hæ. mes Litt. ad illum Annum.

* *Johannis Archiepiscopi Cantuariensis, Fratris Ord. Minorum, Prospectiva communis, caligata per eximium Artium, & Medicinæ, ac J. U. Doctorem, ac Mathematicum peritissimum, D. Facium Cardanum Mediolanenem, in fol. sine Anno, & loco, per Petrum Cornetum. (a)*

Dum mea Satorum, Sidas larymabile toris,

Membra quatit, rabida Tygrius ore ferat;

Ex Datu qua tanto sterbens Diva Beatriz,

Sensu pudicitæ quæque curas fuit

Impetit culmen, Nunc & deserta dantes,

Ora Doris meæ deserta thora uol.

Quamvis grata mihi reperis tu hominis vite

Mors, tamen ad superos datus amata meos er.

Obiit Beatriz ex infanticida parva; unâ cum edita tunc prole, in flore ætatis, aetate XXXII, ut in reliquis eximioibus testatur *Laureus*. De hoc eruditio *Augustus*, vide *Hist.* meam *Librar.* ad annum MCCCC-XCIV.

- (a) Exiit penes Clarissimum J. C. Johannem Sirenum, de Scotia, carabasse Gothico, grandævi in temu, innotum in Cœnæntesio, ambobus tamen fatis natis, obique rithis, currens paginam hœ. Apponitur in margine mathematicæ figuræ, accuratissimè impressæ. *Fracidorius Ficus Cardani Epistola transpaonia Rex in Christi Patri, Apostolicus Protocætor, per son Equos moritur, & Comen Palatinus, Antiquus-Cristi, Artium, Medicinæque Doctores præstantissimos, de Theologopæritissimos, quum integrum recitavit opportu num (hæc, cum eam inter alias superius reculas non desiderat). In tanta Laborum cupiditate generis u copia, deinde quodam impetum diuinitis corpore, æperentes hujus clarissimæ Urbis Infabrum Impresores novi quidquam in medium afferat, quod esset studiosa non mediocriter profectum, perfructusque meâ operâ id efficit posse, ut illud efflu xitantes coeuerentur. Cupienti ergo mihi horum expediti non desse, tempe proin dignam, edent copiosius, occurrat in primis Prospectivæ Opus, cum ceteris Antiquæ Libris placet ineffi bunda, tum ejusdem Mechanicæ tertio maxime necessarium; nam, quæ oculi mirabiliter vident, oculis multorum ratio, unico ejus suffragio pro fici, facillique dignosci possit. Itaque ne tanto pos sibi beneficium effice immutari, summa coeque dunt labore fuscipit, quæ Vim etiam doctrinæ, nequæ mihi, grave fuscipiam, tum quod sedula, quæ est materia, consilium nullumque Mathematico indiget; tum quod in Laborum id genus ratione, exempli, nisi admodum depurata, non efflu di. Accedebat ad castigatam Figurarum signatorem, quæ Codicis etiam bene emendato, via deprehendi possit, ex ceteris positione quædam minus difficilis, ex quo fensit illam est, ut in hunc aliquid dion, perinde ac rursus quæ. Interit; non quod Vires me longè doctores desisse putem, quorum doctrinæ exaltissimè emendati possent non enim mehi tac tum serro; sed quod laboris persæ, non ipsam, sed maxime utilem, insulam reliqueretur, quom ego pro communi doctorem utilitate, sermo meo incommode corrigendum, innotendampque esse*

duri. Verum opinatur, hanc meo incompo Pato rem, qui & heria, & æstusate plurimam va letet, vindicari oportere, ut, *Ambrosius Griffo*, Vi rum & optimam, & doctissimum, animi vigore, & gratissimæ Censuræ, fensit, neque fuscipia Ap piti, Scipioni deventate, animique alacritate, Ti to Quintio, monitis salutaribus, perfructum ma niti delecti. Accipit igitur has laborum meorum pro mitiones, qui meo munus prædico, calumniositas non formidabatur, multoque ita viros devotissimos, quando nati suspensio Opus te egregium consecutus esse animadvertimus. Vale, neque mutuo ama la calce legimus sequens Epigramma:

Optima, quæ fensit vifus pars optima, Lætor,

Faciis Cornetum claudere auspicio,

Quem Petrus impugit parvus non are: Lællum

Hæc est; in doctum perfrige Lætor Opus.

Prima ego sum virtus, quid me Fortuna relinquit?

Impressa est omnis pagina, vobis uocat.

Ultima sua vitæ; quid enim sunt homines? mæta

Me fuit, & est illi, me fuit, nulla fuit.

Et quis Aristoteli, sui me, cognoscere possit,

Ita Dæd? argueri; sed sua causa fuit.

Magna ratio magis vobis est rursus, dæd?

Necesse, vobis Facis ratio dæd? levat.

Hæc Cardani Firs quædæ Dædæ, omnis vobis

Uxor: habent nullum fensit vobis parum.

Faciis Cardanus, celeberrimi Hieronymi potens, ac publicus Medicus Jurisprudens Infinitus, præstantissimus fuit in omni fensit Scemiarum genere, adfensit Collegii Nobilium Jurisprudens nostris Urbis Anno MCCCCXXXII. Vale prælaudatus Curium, qui de illo agit in Hæc Mediolanensium Medicorum pag. 71., non fensit ac de Ambrosio Griffo p. 6. ab, cuius nomen hoc Opusculum fensit innotat. Quod attinet ad meum fensit, cum affensit Cardani, Librum hunc & de emendatum, præstari fuisse laborum fensit, circa eandem ætatem octogentorum secundum Sæculi XV., editum fuisse Opus illud Mediolanensibus Typis meorum facile possent; siquidem Petrus Cornet, cui hæc adfensit adfensit, præfensit in lucem præfensit Operibus per illa tempe æfensit. Typographum cum fensit, ex illius fensit emendat colligi possit, verum, nullum ab eo vulgatum Codicem sub hoc nomine usum innotat; præfensit opinor, hoc verbum impug nit, utrumque fuisse ab eodem Cornet, hujus meque latis Auctor, in gradum Cornetis fensit, cum anno MCCCCXXXI. ipsum, in Li bro Hæc fensit, ad illum annum relatis, emendatum fensit Correcitorem vobis emendatum,

Gratum hic tandem sileto, ac propterea ob hac arma decedere animus erat, cum satis superque, pro inde-
cili, ingenii viribus, me defunctum moneret, quod suspensum, arbitrarer. Assensum, in exitu hujus
Operis, non ori tantisper latuisse doctus, verba faciens de Libro quodam, & me relicto in
superiore Cataloga, ad annum MCCCCXCIX, cui inscriptus est titulus Filodrat, dell'Innamoramento di
Troilo, e Griseide. Scrvari cum intellectis, typis Mediolanensibus impressum, in Bibliotheca sapient. Landa-
ti Comitis Sephiani Epistola, Epistolis Bergomensis; quandoquidem verò de indicata hujusmodi Editione, nihil
præter nomen accepimus, profectus ibidem sum, in auspiciis me hærere, soluto me oratione, an metro excusari
ferat in liber. Epistola Eruditi omnibus viris conperitur esse, Opus istud à Præte atque Oratore celebratum
Johannis Boccacii calamo profuissse; mihi tamen nulla eugam illud pervolvens copia fuit. Tandem, in-
percrendis Manuscriptis Codicibus Bibliotheca Ambrosiana, incidi in Exemplar, quod eundem titulum,
præfati, Autoreque libri pauli, Johannem Boccacium Florentinum, à quo, Italico Cornie, (nomen-
pato à Vernacula lingua Petri, in octava Rime,) confecta est metrice ea narratio. Codex noster eleganti
et archæo scriptura, pictoris panno, & aurea exornatur; Præcedit rubra atramentis præfixus titulus, in quo
videtur ratio, cur hunc Libro Philodrat nomen Author indiderit; illud namque binomen indicat, titulum,
descriptum ab auctore. Sequitur prolixæ Epistola Italica ad Nymphon sum, atque in ea Boccacius, plura
philosophici distinet, a sociatione sub Troilo, & Griseide inagere, amoris sui infelicium deplorat. Post-
est, autem hæc Historiam contextus in præfati Maris, naturalis filia Roberti Regis Neapolis, quam im-
punit adamat, referente Crescimbeni Vol. 2. Comment. par. 2. pag. 209., quemadmodum de eadem conscrip-
sit duo alios Libros, la Fiammetta, & il Filocolo, ut Petrus Beye adnotavit in Magnæ Dictionarie, Gal-
lici vulgare, agens de Johanna I. Neapolis Regina, literâ N. Fama hæc novum Libros, sua parte, con-
spicitur, in eate verò hæc habet: Composto per lo valente Poeta, Messere Giovanni Boccaci da Certaldo.
Alterum Boccacii Poema italicum in eodem nostro Codice legitur, appellatum Nymphale, atque isdem splen-
didis ornamtis, & manu est conscriptum. In eo amorum sermone Africi cum Meliola Fusilana, que Nym-
phon Diane Nymphæ, eodem terminis metro, quo Philodratum edidit, Author narrat. Joh. Marius Cri-
stianinus Vol. 1. Commentariorum pag. 405., & Julius Nigri in Historia de Florentina Scripturis tra-
dunt, Nymphale Boccacii translatum fuisse in octavi Cornie metrum à Ludovico Barolo Tabellina Flo-
rentino, præfixa fientia, quid in eo contineretur. Petre gemina Consuetudine elaboravit Boccacius; alteram
de Nymphæ Florentina, qua in antibus antiquis Typographis editionibus inscribitur, Nymphale d'Ameo,
eque præfati conscripta ab auctore, partem soluto oratione, partem versibus, qui vocant Terzetti, hæc
præfati distat illa est, que sub Nymphæ nomine, novam à monumenta Eustro carminis formam recepit, sed
(in audio à peritissimo Ari poetica F. Xaverio Quadrio, scripta à me, Eustroque amicus emendatio)
sumptum typis vulgata fuit: Atque de Nymphæ Fusilana, quam superius descripsi, quæque in Am-
brosiana, quævisque alibi Bibliotheca, novam exarata servatur; Hæc postrema licet & ipsa videt, im-
pressa in 4. fol. sui anno, loco, & Typographi. Utroque accuratè distinctæ Franciscus Sansoni-
nus, qui Nymphæ Amici, impressum l'entis per Gabrielum Jolium anno MDXLI., dicam no-
bilissima Matræna Galsara Stampa, ita exorditur unumquodque Epistola: L'Ameo, divoif.
simo stilo, prodotto dalla gioventù del Boccaccio, come si può facilmente comprendere per lo stile,
per l'invocazione, i per l'ordine delle parole, è di fievole amorefo, tutto picciolo, e tutta pastorella.
Quasi a questa imitazione si trova il Nymphale di Africo, e di Meliola, ma in eterea Rima del meli-
mo Autore ec. Hinc verò etiam discimus, quo tempore conscripta fuerit hæc Cornie; cum nomen pro-
velleret ætate foret Boccacius. In eate istius Codicis nostri hæc legitur: Qui scribit il Libro, chiamato
Nymphale, composto per lo valente Poeta, Messer Giovanni Boccaci da Certaldo, Fiorentino: Scritto per
mi Tomaso di Jacomo Lioni de la noble Casa di Bologna, questo di VI. di Luglio sotto gli Anni Domini
MCCCCXXXV. Reliqua Illustris hujus Authoris Opera, non Latina, non Italica, que tenet inter Anni
Codicis Ambrosiana Bibliotheca, sunt: Epistola Jo. Boccacii de Certaldo, de Florentia, Natis celebra-
ti, ad Franciscum Generum D. Francisci Petrasca Poëta conscripta, super ejusdem morte, consolatoria,
et laudativa. Ejusdem de Viris Illustribus Liber, in pergamena, exarata antiquo cæteris a-
Epistola de Messer Giovanni Boccacio, mandata a Messer Pino Cittadino de Firenze, ibando per ribello
fuora di la Patria sua, confortandolo, & inducendolo ad patientia. Il Filocolo. La Fiammetta,
e la Tefide con la Spofitione di Pietro Andrea Bassi. Servatur ultimo hæc in Ambrosiana, elegantissimo
caractere descripta in præfati Folis pergamena, aurea picturisque egregiè ornata. Abrexiom est Testis in
eodem nostro Codice Opero aliud, Italico sermone elaboratum à Petro Andrea Bassi, atque hunc titulum er-
rans: Le Fatiche di Ercolo, quod ab aliquibus Joh. Boccaccio perperam ascribitur; Author enim si ipsum
prodit in Epistola Nuncupatoria ad Nicolaum Ellenfem filium Alberti, que legitur etiam in editione hujus
Operis peracta Ferrarie anno MCCCCXXV. in fol. per Augustinum Carnarium. Proinde rariis Ferrar-
ensis impressio (quam Ambrosiana Bibliotheca possidet) in eausi esse potuit, cur falsi illius Author Boccacius
confiteretur. Quorum subsistentia Ratibus latius Nicolai Maspili, quæ antequam, & salubriter sermo
expulsum editis Orsmondensis Vol. III. Lib. III. Commentariorum Poëtarum Italice in hæc verba: Spinto
gentil da quel bel grando ciolo ec. qui tamen non meminit Expressione eodem adiecta à Petro Andrea Bassi
f, quem refert Codex noster, simul cum Epistola Commentariis præfixa, in qua Bassi inquit, Coniunctio-
nem fuisse alio à Maspili exaratum, ut Nicolaum Ellenfem, juvenilibus amoribus irretitum, à dulcibus
sed molestissimis istis laqueis extricaret; eam verò fide ad oculis occurriffe, cum ad sanctatem perducatur, in-
sumulata Eustro Principum Chartas suas preestaret, dignaque ab ipso habuit, ut recitanda eruditio-
ni, presensque ingenii lætæ venguas illustraretur.

I N D E X RERUM, ET NOMINUM.

A

A Bletia S. Stephani de Cornu quando in Commendam translata. CCCCXC-VIII.
Abolitiones in editionibus Librorum quando usurpatae. LXXXIII.
Abolitionum Collegium à quo institutum. CXL-IV. E.
de Adria, Co. Constantinus, laudatus. CCLI. D. DCIII. & DCLVIII.
Academia Animarum pro Rhetoribus, & altera, Argythorum pro superioribus scientiis in Collegio, & Scholis Braynsibus. LVII. C.
Academia Astradam Colonia Mediolanensis à quo condita. LXII. B. Ejus progressus, & laudes. LXIII. A.
Academia Aurora appellata, pro Arte Pilloria. LIV. D. Altera Pictura, ac Sculptura à Fiderio Card. Barroano instituta. Ibid. Nominis celebratum Virorum, qui ex eadem Academia prodierunt. LV. B. Quam frequenter habeat conventus ad studiis corporis dilatacionem. Ibid. Præteritis annis dictis, postea restaurata reuixit. Ibid. D.
Academia Equitum à Comite Carolo Archibute instituta. LX. E. Leges ab illo condita. LXI. C.
Academia Heronathatica in Bruniarientibus Lycaei quædam, & à quo instituta. LVI. B.
Academia Hytheliamorum in Collegio Helueto. LIX. A. Ejus Symbolum. Ibid. B.
Academia Igniorum, vulgo dicitur Infocati, in Scholis S. Alexandri. LVIII. A.
Academia Iugustorum, à quo condita. L. C. Ejus Symbolum. Ibid. Quomodo doctores. Ibid. E.
Academia Lectoriorum, vulgo dicitur Faticoli, in Collegio Clericorum R'gul. Test. LVIII. B. Viri insignes in eadem. Ibid. C. Ejus Symbolum. Ibid. C. A Comiti Joanne Burmanno protella, & antea. Ibid. D.
Academia Multi Spretia Caravaggi Marchionis. L. A.
Academia Transformatorum quando Mediolani instituta. XLVII. A. Ejus Symbolum. Ibid. B. Prima Academicorum opera Philippo Carolo V. filio dicata. Ibid. C. Academici proprio nomine memorati. Ibid. D. Quam apud exteros laudem meruerunt. Ibid. Inter eos primi qui. XLVII. B. Ejus eximia ignotas. Ibid. E.
Academia Perfectionum in Collegio Nobilium creata. LVI. D.
Academia à Petrarca Interim instituta. CCC. LXIX. B. Viri illustres in eadem qui. Ibid. C. Eorum opera insigniora. Ibid. D. & E.
Academia Clia instituta. LXVII. C. Leges in XII. tabulis digesta. LXIX. C. Ejus Symbolum. LXIII. A. à quibus celebrata. Ibid. B.
Accursus, Boni. V. Bonifacius. Ibid. B.
Achaia uelut, Roma, & in Italia Philosophiam, & Rhetoricam docuit. IV. A.
Achaia, Ferdinandus, Sicilia Pro-Rex. CLXXVI. B.
Adelgrausus Episcopus Laudensis. CCLXXXII. B.
Adrianus, Ariles, ad eum Epistola Georgii Alerule. DLXIX.

Advocatus, Hieronymus, ad eum Epistola Jo. Britannici. DLXXXIX.
Advocatus, Nicolaus, Cremonensis, Petri Leonis Præceptor. CCCCII. C.
Aemilius, Paulus, Novariensis, ejus Cornu in Gaspardis Vicecomitis laudem. CCCCXXXIX. D.
Aeneas Sylvius, V. Pius II. Pont. Max.
Agacia, Franciscus, Verellensis, Petri Leonis Præceptor. CCCCII. C.
Agapitus, Anconitanus Episcopus, Aulter Hyami in laudem S. Andrea Apost. CXLII. B.
Alabanti, Antonius, Generalis Ord. S. Mariae Servorum. CCVII. D.
Alamannus, seu Almannus, Ludovicus, Cardinalis Aristareti, Bononia Legatus. CLXXX. C.
Alatus, Les, ejus judicium de Suida Lexico. CCCCXIX. B.
Albericus, B. Nicolaus, Cardinalis, à Poggio in funere laudatus. CXXX. A.
Albertus, Carpositi Principis, ad eum Epistola Jo. Maria Cottacii. CCCCXX. E.
Albertus, Lauder. V. Lauder.
Albicus, idem & Bartholomæus de Pisis. DLXXX-IV.
Albissus, sive de Albis, Bartholomæus, ejus Sermones de contemptu mundi. CCCCXII. D.
Albucius Novariensis, Rhetor Mediolani. VI. E.
Albucius filii Constanum patrum qui tempore Mediol. XXV. A.
Alciata, Margherita, Gaspardis Vicecomitis mater. CCLVII. D.
Alciatus, Andreas, quid de Mediolano in suis Elementariis. II. A. Ubi octenus. Ibid.
Alvinius Caroli Magni Præceptor, quomodo illum abortivus sit, ut Scholis Parisiis cederet. XII. A.
Alvinius, Petrus, de Facile. XVII. B.
Alcina Typographi Symbolum. XCV.
Alenamus, Nicolaus, Chalcondylis laudator. CCCCXXI. B.
Alenamus, Ulerius, scriptor Colicis Damis. CXXXIII. D.
Alerensis Episcopus, Johannes Andreas, quid scribit de Typographia Romæ inchoata. LXXX-VII. IX. Ejus Epistola ad Paulum II. Pont. M. DXCVII.
Alexander V. Pont. Max. à Josepho Brissio Carmine laudatus. CCCCXL. C. Nationis Græcorum contra Lazarum Augustinum Ortum. Ibid. D.
Alexander V. Pont. M. ejus Bulla de balneo S. Augustini fonsitico insuspensio. CLXXXIII. D.
de Alexandria, Alexander, ejus dies geniales. CCXX. D.
Alfina Martens benignissima que fuerit. CXCI. E. Ejus Elegiam. CXCI. A. CXCI. D. CCXXI. C.
Aliprandus, Vincencius, laudatus. CVIII. DXXIII. de Alexio, Jacobus Baptista, quis ille fuerit. DCII.
Aliprandus Aragonum Rex, Epistola ad eundem Gregorium Trapezuntii. CLVI. B.
Aliprandus Burgenfis Episcopus, ad ipsum Epistola Petri Caudati Decembris. CCXCIV. E. CCC. B.
Aliprandus Estense, Oratio Philolphi in ejus septis. CXXII. E.

Al-

RERUM, ET NOMINUM.

Auctores Latini qui primis Mediolani lucem Typi viderent. LXXVIII. & LXXIX.

Auctores Epistolarii, inter, Ital. Vca. editi. CXC. VI. A. CXCXVIII. A. & plures. *Quid fassum de Ferrarii Poggii.* CXVIII. A.

Averoldus, Mediolani, Pila Episcopus. CCCCXVII. C.

Augustianorum familia Mediol. CCCCXIX. A. & B. *S. Augustinus Rhetorice Praeceptor ad Mediolanensis missus.* XV. B. *Auspicialem studiorum Oratorem ante Rationem Consulens recitat.* ibid. D. *Ejus Status.* & *Inscriptio in Scholis Palatinis posita.* XVI. A. *De habitis ejusdem simulacro insculpendo Controversio Mediolani orta.* CLXXXIII. A.

de Ausone, sive Anaximani Nicotani, ejus Supplementum Summa Pifanalis. DLXX. Eandem illustrat. CCCCXI.

Aufonii Opera quando primis Mediol. edita. CCID. *Ejus Carmen de laudibus Mediolani.* XVI. E.

Ayora, G., ejus Epistola ad Elisabetham Hispaniarum Reginem. DXCI.

de Azajalis, Nicolaus, ad eum dirigis Petrarca Opera suum de Regimine Principum. CCCLXXV. A.

Azzoguidus, Bartholomaeus, primus Typographus Romanensis. LXXVII.

B

Adaeus, Sebastianus, ad eum Epistola Jo. Pempti Corniani. DCIII.

Agapollus, Comes Jo. Franciscus Joseph. CCXCIX. D. *Ejus epistola de etate Q. Curtii.* DLXXXIV.

Baldi epistola de Studiis Mediol. V. E.

Balsamus, Jo. Jacobus, ejus Epistola ad Alesandrum Vallis. DLIII.

Balazius, Stephanus, quid de Juliano Casarino sciunt Card. proferat. CXX. E.

Banchelli, Joacum, ejus Novella. CCCCIV. E.

Bandillat, Vincenzus. CLXXIII. B. & C. Ejus Opera editiones. ibid. D. *Ipsius amore Ludovici Maria Sfortia Mediol. Dux Praedia Sfortia Comitis Fratrum S. Mariae Gratianus dno conatus.* ibid. *Ejus infusa opinio contra Innocentium latum Conceptionem B. M. Virginis.* CCCL. D.

Baptista Mantuanus, ejus Carmen. CLXXI. D.

Baptistinum quando Mediol. editum. CCCCIX. C.

Barbodesus, Averellus, ad ipsum Epistola Scholastica. DLXXXIX.

Barbodesus in Italiam incursum. CCCLXXXIV. C.

Barbodesus, Franciscus, ad eum Epistola Poggii. CXXVII. A.

Barbodesus, Hieronymus, ejus Carmen in Sfortia Pila laudum. prope Pileum. CCCLVI. B.

Barbodesus, Catharina, Uxor II. Jo. Simonetti. CCIII. D.

Barbodesus, Franciscus, ad Josephum Brippe laudatus. CCCCX. A.

Barbodesus, Fr. Jo. Ambrosius, ejus Dissertatio de Scriptis D. Thomae. CCLXXXVII. C.

Barbus, seu Barbodes, aut Barbodes, Ponsus Simonetti, V. Cl. CCLXXXVIII. B.

Barcellinus, Abbas Innocentius, ejus opinio de tempore, quae Dantes scripserit. CXXXIV. D.

Barlani, Nicolaus, Augustinus, Tractatum editi contra Montem Pisanum. CCCLIII. A. *Ejus Epistola ad Georgium Albanensem Episc. & Card.* DXVI.

Barlaffius, Marthaeus, ejus Carmen ad Petrum Antonium Cassilimanum. DLXXVII.

Barlaffius Interamensis. V. Interamensis.

Barri, Romanus, Vicarius Gen. Archiep. Mediol. CCCCXVIII. B. CCCCXXII. D. *Ad eum Epistola Archidiaconi Ugardi.* DXXXIX.

Tom. I.

Barbodesus, Julius, ejus Bibliotheca Robbinica. LXXVII. Notant. CXXXI. A. *Quid de Topographia Habituaria Mediol. referat.* LXXVII. & LXXVIII.

Barbodesus, Gualterus, V. de Pisis.

Barbodesus, Gualterus, Ord. Min. ejus Epistola. CCCCXIII. A.

Barzizius, Gualterius, ejusque filius Guinifortus, Rhetorice Magistri in Scholis Palatinis. XXX. III. E. XLI. A.

Barzizius, Guinifortus, Dantis Commentator. CXC. C.

Bassus, Petrus Andreas. DCXVI.

Bausulus, Jacobus, idem & Jacobus de Cesale. DLXX.

Bausulus, Socius Joannis Wesler, Typographi Mediol. C.

de la Baume, Jacobus, Soc. Jesu, Pong. & Orat. Pium illustrat. CXXXVIII. B.

Bayle, Petrus, ejus Dictionarium Crit. CCCCXXIII. B. DCXVI. & alibi.

Beaque Georgius V. Cl. CXC. D. Ad ipsum Epistola Gabrielis Bribis. CCCCXII.

Beatrice Uxor Ludovici Mariae Duci Mediol. Carmen in ejus obitu. CCCCXVIII. B.

Beccarello, Ludovicus, Regius Archiep. Petrarcae Viam scripsit. CCCCXXVIII. C. Notant. ibid. E.

Beccarello, Jacobus, ejus Epistola Theodoro Plato. DXLI.

Beccarello, Nicolaus, Epistola ad eundem Benedicti Britannici. CCCCXVI. D.

Beccarello, Robertus, Card. ejus opinio de Libro D. Thomae de Regimine Principum. CCCCXXVII. B. *Ejus liber de Scrip. Eccllesiast.* CCCCXXVII. E.

Beccarello, Bernardus, quid ille fuerit, & Elegium. CCCCX. A. *Illius Carmen Ludovico Mariae Sfortia de Tarnio dicato.* XXXVIII. D. *Ejus Iulianum Epigramma in laudem ipsius Lud. ibid.*

Beccarello, Pirronica, Oratio in ejus sepulchro. Corradino Martino. CCCCX. A.

Beccarello, Joannes Jacobus. DCIII.

Beccarello, Odysseus, ejus Dispositio Rigaei Neap. CLIV. C.

Beccarello, Amibal, Lucianum Effenens in uxoribus datus. CCCCXXXV. D. *Ad ipsum Epistola.* Philippo Beroaldi. DXIV.

Beccarello, Antonius Maria, ad eum Epistola Jo. Baptista Pii. DCIII.

Beccarello, Joannes, Bononia Dilectus, Epistola Benedicti Britannici ad eundem. CCCCXXXVIII. C.

Bernius, Hugo, de senectute confusio. DXL.

Bergomensis, Jacobus Philippus. V. Jacobus Philippus.

Bernardinus, vir. S. Crucis in Hierusalem, Cariculis. CCLIII. B. *Ad eum Epistola B. Bernardi de Bassis.* DXVII.

S. Bernardus Caravallensis quando Mediol. venerit. CCLXVIII. E. *Monasterium Caravalli in Agro Mediolanensi an ab eo conditum.* CCLII. B. *An sit Fundator Ord. Humiliorum.* CCLII. A.

Bernardus Parmensis ex Ord. Min. Officio Sepulchri D. N. Q. Christi Custos. CCCCXIV.

Beroldus Scripser Mediolanensis XII. Scuti. XX. IX. A.

Bersoldus, Philippus, sive Bononiensis, Mediolani decan. XLI. B. *Ejus Opera, & Elegium.* CCCCXXXIV. B. *Vita ejusdem ad Bartholomaeum Blanchino scripta.* ibid. *De ipso iudicium Jo. Puci Mirandolani.* ibid. D. *Ejus Carmen.* CCCCXXXVI. E. *Quandem Bononiensis coecatus.* CCCCXXXVIII. B. *Altero ejusdem Vita ad Jo. Puci Tolosano scripta.* ib. D. *Iterum laudatus.* CCCCXXXIX. B. C. & D. *Quid de ipso Nicotani in suis Memoribus illius.* Vitorum. CCCCX.

6666

CCCL.

I N D E X

- CCXL. A. *Epistola Angeli Politiani ad eundem*. CCXCIX. E.
- Breodatus, Philippus, junior, ad curandam Cornelii Taciti aucti editionem delictus. XLIV. E. & CIX.
- Brzevius, Antonius, ad eum *Epistola Petri Leonis*. DXCIX.
- Besutius, Obtrubim, *Abbas Congreg. Memis Oliveti*. DLXXXV.
- Besutius, Joachimus, Cardinalis. CIV. DLXVII. & DLXIX.
- Beugheim, Cornelius. LXXXVIII. LXXXI. & XCI. *Ejus opinio de editione Mediol. Fests Pompeji Operum*. CXVII. A.
- Brevilagus, Jo. Ambrosius, *Archidiaconus insignis*. XLII. B.
- Biblia Sacra pluribus linguis in lucem edita à quo*. LXXVIII.
- Biblia Sacra editionis Moguntinae, ubi manca*. DCX.
- Bibliotheca Ambrosiana à Cardinali Federico Borromeo comita*. LI. B. *Celebriorum Auctorum iconibus ornata*. LII. A. *Quo tempore omnibus patet*. ibid. C. *Quot millibus librorum referta*. ibid. D. *Ejus graphica delineatio à Lusitania Rege expetita*. ibid. LIII. A. *Quare Ambrosiana appellatur*. ibid. B. *Dolorum Collegium eidem ascriptum*. ibid. C. *Linguarum Orientalium Praeceptores illuc conducti*. LIII. *Typographia, characterum Orientalium ibidem statuta*. ibid. *Geminae ejusdem aule simulacris, ac picturis elegantissime ornatae*. ibid.
- Bibliotheca Ambrosiana ad Operis exordium, usque ad finem plurimis in locis laudata*.
- Bibliotheca Archimedei libri, ornamentisque pretiosis referta*. LXI. E. CCVIII. C. DLX. DLXI. DLXIV. DLXV. DLXVI. DLXVII. DLXIX. DLXX. DLXXI. DLXXV. DLXXVI. DLXXVII. DLXXVIII. DLXXIX. DLXXXIII. D. LXXXVII. DLXXXVIII. DXC. DXCVII. DC. DCII. & DCXIII.
- Bibliotheca Auditorii*. DLXII. DLXV. DLXXIV. DLXXV. DLXXVI. DLXXXVII. DXC. DXCII. & DCI.
- Bibliotheca Barberina*. XCI. & DLIX.
- Bibliotheca Caesarea Vindobonensis*. LXXXVI.
- Bibliotheca Canobii S. Jacobi prope Papiam*. DLXXXIX. & DCXII.
- Bibliotheca Canonorum Ecclesiae Metropolitanae Mediol. optimis libris referta, & quam antiqua*. X. D. *Hic Franciscus Pizzolpassus Archiepiscopus Mediol. universos suos Codices legat*. IX. E. *Eorum nobilior pars in Ambrosianam transfertur*. X. E. *Eandem Franciscus Philaeus librorum suorum haeredem instituit*. ibid. & CCXXV. B. S. *Carolus Borromeus omnes suos libros eidem moriens relinquit*. ibid. CCXII. B. CCXXI. C. CCIII. A. CCLXXXI. C. DLXXXIII. DLXXXVIII. & DCV.
- Bibliotheca Cler. Regul. S. Antonii Mediol. CCC. II. CCCGV. E.*
- Bibliotheca Cler. Regul. S. Pauli Collegii S. Barnabae Mediol. XCV. CCLXXI. D. DLXXII. & DCXII.*
- Bibliotheca Cler. Regul. Somascensium S. Petri Montisfortis Mediol. DXCV.*
- Bibliotheca Canonii S. Mariae Carminis Mediol. DLXII. DLXIII. & DLXVIII.*
- Bibliotheca Collegii Braytensis PP. Soc. Jesu Mediol. DXLVI. DLXIII. DLXVI. DLXVII. D. LXXVI. DLXXXVII. DLXXXIX. DXCIV. DC. III. DCIV. DCV. & DCXII.*
- Bibliotheca Collegii Obiatorum S. Senaebrici Mediol. DLXXIX. DLXXXIV. DLXXXV. DXCII. DCXI.*
- Bibliotheca Domus Professae S. Fidelis PP. Soc. Jesu Mediol. CCCLXVIII. B. Ibi Codex MS. insignis Petri Lazareni. CCCLXIX. C.*
- Bibliotheca Ecclesiastica antiquitus Mediolani instituta*. IX. C. *Eadem usus S. Ambrosius*. ibid. *Ejusdem reliquiae in Archivio Canonorum Basilicae S. Ambrosii, & in Bibliotheca Monachorum Cisterciensium*. X. B.
- Bibliotheca Fratrum Capucinorum Modotinae. CCC. LXXIII. B. DLXXX. DLXXXIV. DLXXXVI. & DLXXXVII.*
- Bibliotheca Fratrum Capucinorum Viglevani. DLXXXVIII. & DCV.*
- Bibliotheca Fratrum Eremitarum S. Augustini in Caelo-aureo Papis*. DCVII.
- Bibliotheca Fratrum Eremitarum S. Augustini Congreg. Lombardiae S. Mariae Coronatae Mediol. DLXIII. DLXIX. DLXX. DLXXXI. DLXXXII. DLXXXIV. DLXXXV. DLXXXVIII. DLXXXIX. DXC. DXCII. DXCIV. DXCV.*
- Bibliotheca Fratrum Eremitarum S. Augustini Cremae. CXVIII. B. DLX. DLXIII. DLXV. DLXVI. DLXVIII. DLXIX. DLXXXI. DLXXXIX. DXC. DCI. DCII. DCXIV.*
- Bibliotheca Fratrum Eremitarum S. Augustini Excalceatorum in Conventu S. Andreae Modotinae. DXCI.*
- Bibliotheca Fratrum Minorum S. Francisci Viglevani. DLXXXII.*
- Bibliotheca Fratrum Minorum S. Francisci Oppidi Belgiojosi. DLXXXIII. & DXCVI.*
- Bibliotheca Fratrum Minorum Observ. Curis-majoris in agro Placentino. DLXI.*
- Bibliotheca Fratrum Min. Observ. S. Angeli Mediol. DC. & DCIII.*
- Bibliotheca Fratrum Minorum Observ. S. Mariae Pacis Mediol. DLXI. & DXCV.*
- Bibliotheca Fratrum Minorum Observ. S. Mariae Gratianum Molitiae. XCVII. DLXIV. DLXVII. DLXXI. DLXII. DLXXV. DLXXXVI. DLXXXVII. & DLXXXIX.*
- Bibliotheca Fratrum Minorum Observ. S. Mariae Gratianum prope Viglevanum. DLXXIV. DLXXXVII. DLXXXIII. DLXXXIV. & DLXXXVI.*
- Bibliotheca Fratrum Reformatorum S. Francisci Comi. DLXXXVIII. DLXXXIX. DLXXXII. & DLXXXVI.*
- Bibliotheca Fratrum Ord. Praedicatorum S. Petri Martiris Viglevani. DLXXXI. DLXXXIII. & DLXXXVI.*
- Bibliotheca Fratrum Ord. Praedicatorum S. Enstorgii Mediol. CCL E.*
- Bibliotheca Fratrum Ord. Praedicatorum S. Mariae Gratianum Mediol. CVIII. CCXX. C. DLX. DLXXXI. & DLXXXII.*
- Bibliotheca Fratrum Ord. Praedicatorum S. Petri Martyris Barlassina. DLXXVII. & DCIII.*
- Bibliotheca Monachorum Carthusiae prope Papiam. DLXV. & DLXXXIII.*
- Bibliotheca Monachorum Cassinensium S. Petri in Glaxiate Mediol. DXCV.*
- Bibliotheca Monachorum Cisterciensium S. Ambrosii Mediol. DLXXIV. DLXXV. DLXXXIV. D. XCI. & DXCV.*
- Bibliotheca Monachorum Cisterciensium Aquae-frigidae ad Lacum Larium. DLXXXVIII.*
- Bibliotheca Monachorum Congregationis Montis Olivarii S. Victoris Mediol. DLX. DLXII. DLXV. DLXXIX. DLXXXI. DLXXXII. DLXXXV. DXCIX. & DC.*
- Bibliotheca Marchionum Fratrum Viccomitum. D. LXXI. & DXCVIII.*
- Bibliotheca Palatina, qua usus est Salmasius. LX. XXIV.*
- Bibliotheca Regia Parisiensis. DLXXI.*
- Bibliotheca olim Serenissimi Principis Eugenii à Salscia. DLXI. DLXV. DLXVIII. & DCII.*

RERUM, ET NOMINUM.

Bibliotheca Insignis Co. Caroli Prussici Senatori Pro-
fidei. LXIII B. DLXXV. DXCIII. & DXCIX.
Bibliotheca D. Petri Romæ. CCXXVII E.
Bibliotheca Witiana. XCI. DLIX. & DLXXXV.
Bibliotheca primæ Mediolani condita antiquitat.
VII. B. Huius C. Plinius centum annos Sestertio
regis. ibid. Ejus rei testimonium in marmore
antiquo. ibid.
de Bibliothecis in genere Scriptores varii. LXXXI.
de Bibliothecis universalius Scriptores. LXXXIV.
Biceanu. Locum non longè à Mediol. CCXXVII. B.
Biffius, Joannes, Poeta insignis. XXXIX. B. Bar-
tholomæum Chalcum Elegiaco carminis laudat.
ibid. Ludovicum Mariam Sfortiam carminibus
commendat. ibid. E. CLXXXIX. C. CCCXVI.
C. & alibi. Ejus Carmen contra Feneratores,
& in laudem Montis Pietatis. CCCLIII. D.
Alia ejusdem Carmina, Parentis, & Elegium.
CCCLXII. A.
Biffius, Joannes Andreas, Sculptor cœnimus. LIV.
de la Bièvre, Marguerite, ejus Bibliotheca ST. PP.
CCXXII. D. Notata. DIV.
Biragus, Gabriel, Ducalis Obisurgus. CCXXVII. A.
Biragus, Longepuani, ad eum Epistola Petri Can-
didi Duvernii. CCXXV. B.
Biffius, Joannes, Typographus Mediolanensis. CVI.
Ejus Symbolum. CVII.
Blanco Maria Duissa Mediol. Epistola Pii II. Pont.
Max. ad eandem. CLXIII. C.
Blanca Vicecomes, Sabaudis Duissa. CCCII. D.
Carmen Italianum in ejus laudem. ibid. E.
Blanchinus, Bartholomæus, Vita Philippi Bercal-
di senioris Scriptur. CCCXXXIV. B.
Blondus, Flavius, quid de Typographia Mediol. as-
serat. LXXIX.
Boccacius, Joannes, Author Libri Inimicamento
de Troilo, & Grisilde. DCXVI. Ejus Opera.
ibid. Falso nomen tribuitur Labor inscriptus: Le
Fautiche d'Ercole. ibid. Dantis Commentatur.
CXCV. C.
Boileau, Jo. Henricus, ejus Comment. in Historia
Friderici III. CCXXV. B.
Boissac, Martinus, V. Martinus.
Bona, Cardinalis, ejus Catalogus Authorum de di-
visis Psalmis. CCCXIX. C.
Bonafreji, Nicolai, rære notatus. DLXXXIX.
Caracen. CCCXXX. A.
Bonsingh Memoratus. LXXXVIII. Ejus Opera edita
& inedita. CXLVI. E. & seqq. Ejus Epistola
ad Candidum Decembrium. CXLVIII. E. Ejus
Carmen. CLXXV. D. Ad eum Epistola Decem-
brii. CCXCVI. C. Ad eum Epistola Gasparis
Laupugnani. DXLII. Ejus Epigramma. DL-
IV. Alterum. DLXV. Iterum de ipso. DVIII.
Eiusdem alia Epigrammata. ibid. DCIX. &
DCX.
Bona Sfortia Galeatii Morie Ducis Mediol. Uxor.
CL. A.
Bonola, an ibi primus Typographia Hebraica.
mata sit. LXXVII.
Bonominiensis Franciscum Philiphum ad Lecturam in
ter Gymnasii magno stipendio conducit. CC-
XXVII. A. Et Joannem Baptisum Fium. CC-
CCXXXII. C.
Bonominiensis, Jacobus, V. Jacobus.
Bonomini, Philippus, D. Bassani Abb. Commenda-
tarius. CCCL. B.
Bontalenti, Bernardinus, Ghendula, aliorumque Ma-
chinarum ignarum Inventor. CCCXXXVII. B.
Bonominiensis de Ripa, Mediolanensis, Elegiaco car-
men libellum de vita Scholastica composuit.
XXX D. Ab Erico Putano laudatur. ib. E.
& XXXI. A.
Bonominiensis Pissinus, quid ille fuerit, ejusque lit-
erarii labores. XCIV. CLXII. E. Ejus Epistola
CLXIII. E. CCCCLV. CCCCLXXV. &
CCCCLXXX. Alia ad Cicerum Simonetium.

NOMINUM.

CCCCLIV. CCCCLVI. CCCCLVII. & CCCCL-
 LVIII. Ad Jo. Franciscum Torrionum, DXLIII.
 DXLIV. & DXLV. Et ad Antonium Bracel-
 lium, ibid.
Borromæus, Comitiſſa Clotii, Academiam instituit.
LVIII. C. Variis linguis, ac disciplinis excu-
ta. LXVIII. A. Non solum Italia, sed etiam
 etiam distillimis Viris sapientia, ac manifesta
 sua notissima, ibid. B. Quomodo et consensu
 Academiam suam instituerit, C. Antonium
 Volturnum Vir. Clariss. ad se vocat. LX-
 IX. C. Item Joh. Cristellus C. R. S. Mathe-
 maticæ Professorum, ibid. Leger pro eadem Aca-
 demia in XII. capit. distributa, ibid.
Borromæus, Philadelphus, Episcopatum in ejus Noptis.
CLXXXIX. B.
Borromæus, Carolus Sanctus, Card. Vid. S. Carolus.
Borromæus, Fredericus Card. Vid. Fredericus.
Borromæus, Constantinus, Academia Laborio-
rum Prætor. LVIII. D. Novum Academ. ad
 ejus commendam trigens decuravit. ibid.
Borromæus, Vitalianus, ad eum confugit Franciscus
Putolani. CCCXXXVIII. B.
Borromæus, Ferrarius, ejus Hist. Ferrarie. CXL-
 VI. E.
Borromæus, Martinus Dux, Epistola Pii II. Pont.
Max. ad eundem. CXLIII. C. Quid de ea in-
 stituit Cl. Muratori. CXLIIV. C.
Borromæus, Petrus Paulus, de Origine, & statu Biblio-
thecæ Ambrosianæ. IX. A. & seqq.
Borromæus, Comes Scipio, Legionem Gallicarum Lo-
cutionem Moresallus, ejus Bibliotheca. DL-
 XII. DLXXXIII. DXCIV. & DCVI.
Borromæus, Catharinus, Petri Candidi Duvernii Uxor.
CCIV. D.
Borromæus, Andreas, iterum edi curat Missale Ambro-
sianum. CCXG. C. Et Opera Sancti Ambrosii.
 CCCXLI. A.
Borromæus, Donatus, ejus silentium de Arte Typogra-
phica Mediol. CXV. A. Ejus Chronicon. CC-
 XX. & seqq. Ejus Elegium. CCCXLI. C.
Borromæus, Franciscus, ad eum Epistola Boni d'Alfissi
de la Croce. CCCXXVI. E. CCCXXVII.
Borromæus, Hieronymus, ejus Bibliotheca, & Scola-
rum Præceptorum commentatur. XL. E.
Borromæus, Hieronymus, Generalis Conventuum Lati-
vanensium. CCVI. A.
Borromæus, Matthæus, ejus Epistola ad Donatum Bos-
sum. CCCXLI. C.
Borromæus, quid dicat de inventionem Typographiæ.
 LXXXV.
Bracellius, Ananias, Senator Mediol. CX. C.
Vir Clariss. CCCCLXV. Ad eum Epistola.
Bonacorsii Pissini. DXLV.
Bracellius, Jacobus, de Bello Hist. CLXXXV. D.
DXXXVIII.
Brancaccio Architectus Insignis, XXXII. E. Mona-
stii S. Ambrosii Mediol. reedificationem dila-
tauit. CCCLXI. C.
Brasca, Sanctus, quid ille fuerit, & illius Opera.
 CCXXXIII. C. Ejus Epistola ad Antonium Lan-
 drinum. DLXXXIV.
Brascaſſe Scola Patrum Sæ. Iſta, qui ante ope-
ra. XLIX. B. Quis in illis dictionibus Glos-
ſis. ibid.
Breſſis, Gabriel, ejus literarii labores. CLXXX-
 IX. F. Ejus Epistola ad Georgium Beague. C.
 CCCXLII.
Breviarium Ambrosianum quando primis typis editum
Mediol. CLXII. C. Quando recusus. CCLX-
 XXI. C. CCCXVII. C.
Breviarium Ord. Humiliorum, quando primis.
Mediolani editum. CCLIII. E. De ipso Epistola
 Federici Cardinalis Borromæi ad Almoſen ejuſ-
 dem Ord. Mediol. CCLIV. CCLV. &c.
Breſſerius Columbus, Joannes, eademſem premitit
Hist. Belli Financieſis Marii Philippi. CC-
 LXVI. D.
 Brip.

Brigippus, Alexander, Oratio in ejus Nuptiis cum Lucerna Vitae. CCCCII. A.
Brigippus, Joseph, Carmen Magdali Vagii in ejus laudem. CCCCXXXVIII. C. *Quis ille fuerit, Opera, & Elegium.* CCCCXXXIX. E.
Britannicus, Domitianus. CCCCXCV. D. & E.
Britannicus, Demetrius, alter à Grigorio. CCCXCV. B. DIX.
Britannicus, Gregorius, quis ipse fuerit, Aetas, Opera, & Elegium. CCCCXCV. A. *Ejus Epistola ad Paulum Xani Brictis Episcopi.* DIX. Et *ipsius ad eum.* DX.
Britannicus, Joannes, P. Clariss. CCCCXCVII. A. *Ejus Commentaria.* Ibid. B. *Ejus Epistola ad Hieronymum abbas.* DLXXXIX.
Briton, Gethon, ejus Vocabularium Bibliae. CCXVI. E.
Brizensis, Paulus. Vid. Paulus.
de Brissans, Franciscus, Franciscus filius Petrarcae maritus. CCCCXXXVIII. E.
Brunsellius, Otto, Medicus. CLIV. D.
Buccardus, Psalms, Brinsford, CXCI. D. Pii Bonaventurae, & Bernardi Saraceni insulit. CCCCXXXIII. A. *Ab Emmanuili, Quartus notatus.* Ibid. G.
de Burch, Petrus Antonius, de Castellano vocatus. XCIV. CXIX. & CII. *Quis ille fuerit.* DLXII.
Non Typographus. DLXIII. V. *de Castellano, Bartolus, Stephanus, ejus Vocabularium.* DXX.
Busta, Antonius, Pictor Medicus, celeberrimus suae aetatis. LV. E.
Bustala, Dionysius, Sculptor suae aetatis celeberrimus. LV. E.
de Bustis, Amicus. CCCL. A.
de Bustis, B. Bernardinus, ejus Opera, & Elegium. CCCL. A. *Defensor Montis Putatis.* CCCLIII. B. *Ejus Epistola.* DXXVII.
de Bustis, Franciscus, ejus Epistola ad Ambrosium Rostanus. DXXV.
de Bustis, Laurentius. CCCL. B.
Bustus, Augustinus, Sculptor proximis. LV. B. LVI. B.
Butius, Carolus, Archiepiscopus Insubricus. LIV. D.
Buxerius, ubi notatur. LXXVII.

C

Caballus, Fr. Scrophimus. CCLXXXVII. D.
Cabatus, Ludovicus, Oratio in ejus Nuptiis cum Jacobina Longaignans. CCCCII. A.
de Cacciis, Thomas. CCCCIII. A.
Cacilius Statius Comediarum Scriptor. XXIV. D. *Patris Mediolanensis.* Ibid. Romanus ob Literas distendens pergit. Ibid. E.
Caesarius, Julianus Card. senior, Oratio Poggii in ejus laudem. CXXIX. A. & B. *A quibus aliis subditus.* Ibid. *Ejus Aetate.* CXX. C. *Ad eum Epistola Iheronima Nigro.* CXXI. C.
de la Cailla, Joannes. LXXXI.
de Caimis, Ambrosius, laudatus. CIII. & DLXVII.
Caimus, Bartholomaeus, quis ille fuerit, & ejus Opera tam edita, quam inedita. CLIX. C. & seq.
Caimus, Franciscus, ejus Epistola ad Ludovicum Mediolanensem Ducem. DXXII.
Caimus, Jo. Baptista, laudatus. CCXXI. B.
Calaterra, Jo., Ducalis Quaestor, ad eum Epistola Petri Candidi Decembrii. CCCCXVI. C.
Calchondyles, Basilus, Demetrii filius. CCLXXVIII. A.
Calchondyles, Demetrius, Graecum linguam Mediolani docuit. XXXIX. B. XLIII. E. CCLXXIX. B. *Laudatus.* CVII. *Similitudinem Picturam habet.* CCCCXXI. B. *Ejus filius.* Ibid. C. *Ejus Opera, & Elegium.* CCCCXX. C.

Calderinus, Demetrius, ejus Commentaria in Martiolum parum facienda. CXCVII. D. *Ejus, ob eadem, simulavit cum Georgio Morala.* CCCCXX. *Ejus Epistola ad Laurentium Mediceum.* DLXXXVIII. Altera. DLXXXVII.
Calistotus, Adam, ubi. CLXXII. A.
Calistotus III. Pont. Max. CLXXX. C.
Calliphilus, Bernardinus Robitatus, ejus Carmen. CLXXXVII. E.
Calmet, Augustinus, ejus Comment. in S. Scripturam. CCCCXLIII.
Calogirra, Angelus, ejus Opusculum Callistae. CLIV. D.
Calogirra, Christophorus, ab Ultramonte Clericus laudatus. CCLXXXIII. D.
Campana Eclitica S. Bartholomei Mediolani, error novum in ipso impressum. XC.
Campana, Stephanus, Cameracensis. Ejus Epigramma. DXXVII.
Campanus, Jo. Antonius, Episcopus Teramensis. LXXXII. *Joannis Anagnini Praepositi.* CCXLII. B. *Nicolas IV. Pont. Max. Capellanus, ejus Epistola.* CCCCXIII.
de Camillo, Baptista, Unus Petri Candidi Decembrii. CCCCIV. E.
Canetius, Petrus, Abbas Camaldulensis. XII. *Ejus Dissertatio.* DLXXXIV.
de Canis Gloriarum media, & infima latia. CLII. D. CCCCXVI. E.
Canobius, Paulus, publicum Gymnasium condidit. XLVIII. B. *Quo magistra istam decessit.* ib. *Præceptorum excellentem cui demandavit.* ib. C. *Hicum Scholarum aula magno sumptu creta.* Ibid.
Canonica à Migno Trivulzio extracta in Vespilato Boffice S. Nazarii. CCCCXLIII. E.
de Capone, Ambrosius, Typographus Mediolani. CXI.
Capra, Bartholomaeus, Mediol. Archiepiscopus, ad eum Epistola Michaele Poggii. CCCCXVI. A.
Caprarius, Dominicus. CCCCX. B.
Caraculus, Antonius, de Ecclesia Neapolitana Monachus. CLIV. C.
Caraculus, Bernardinus, Cardinalis. CCCCXIII. E.
Carlo, Ludovicus, emendator Librorum. XCVIII. *Ejus Carcerum.* Ibid.
de Carcano, Antonius, Mediol. Typographus Papie. CXIII.
de Carcano, B. Michael, ejus Parva, Parentes, Gesta, Opera, & Elegium. CCCCX. D. CCCCXLIV.
Cardanus, Facius, ejus Epistola Ambrosio Griffo. DCCXV.
Cardanus, Hieronymus, Mathematicum Mediolani docuit. XL. C.
Caris, Oppius, Grammaticus. IV. D.
de Caris, Galeatus Marcius, ejus Bulum cum Germanis, à Mario Philippo descriptum. CCLXVI. B.
de Carotto, Joannes, Montisferrati Marcius. CCLXXVI. C.
S. Carolus Borromeus literas promovit. L. A. & B. *Primo se ipsum, ac familiares suos eruditur.* n. *ut.* Ibid. *Scholas publicas Foribus Soc. Jesu regendas commisit.* Ibid. *Mortuus, libros suos Bibliothecae Metropolitanae Capinoli donavit.* XI. B. *Epistola ad eundem Petri Galefii.* CLXXI. D. *Reverentissimus Ambrosium restaurat, & corrigi.* CCCCXVI. B. *Quando seipsum tempus pro viduatis Rogationibus indicavit.* CCCCXXXVI. C. *Seipsum in viduatis Rogationibus restituit.* CCCCXXXVII. B.
Carolus M. Imperator literas in Gallia, & in Italia restituit. XXVII. E.
Carolus VIII. Gallia Rex, ad eum Epistola Bonifacii Sinicetti. CCCCXLII. D.
Carolus III. Salsburg. Dux, Oratio in ejus Nuptiis cum Beatrice Portugallensi. CCCCII. A.

RERUM, ET NOMINUM.

Corpus, Horatius, Commentator Statutorum Mediol. CCKVI. C.
de Cerraria, Franciscus, Patavii Dominus, ad eum dirigis Petrarchæ Opus suum inscriptum Clarissimorum Virorum Epitomen. CCGLXXV. D.
Cerrarius, Franciscus, ejus Carmen. DLXXXIX.
Cesale S. Eugenio, quando ei datus Episcopus. CCLXXV. D.
Cesalpinus, Isaacus. LXXXI. Chronologia Polyptici ab eo digesta. II. B. IV. A. Notatus. XIII. A. & LXXXIV.
Cesilius, Ludovicus, Borsii Maxima Ducis à Consil. CCGXIII. A. CCGXIV. B. CCGXVI. D.
Cesula, Petrus, quis ille fuerit, ejus Opera, & Elegium. CCGCV. B. De Ritibus Androsianis optimè meritis. CCGCLXXXII. B.
Cesuratus, Jo. Petrus. DCIII.
Cassanus, seu de Cassanis, Philippi. Vid. Montegatani, seu de Montegatani, Typographus Mediol. CV.
Cassianus, Petrus, quis ille fuerit, & ejus simul, tatus cum Antonio Candido Decembris. CCGCV. B.
de Cassinis, Savani, quis ille fuerit, ejus Patria, & Opera. CCGXXVII. E. CCGLXXI. D. Ejus Carmen. CCGCLXXII. D. Ejus Epistola. DXX. DXXI. DXXII. & DXXI.
Cassianus, Gibril. DXXIV.
Cassilius, Franciscus, de rebus Ecclesiasticis Medicinosisque optimè meritis. CCGG. A.
Cassianus, Antonius, laudatur. CIII.
Cassianus, Baldassar, Oratio in ejus funere. CCLXXX. B.
Cassianus, Bonaventura, de Gallorum Infelicitate antiquè scilicet. IV. A. & B.
Cassianus, Girardus, Cardinalis. CCLXXX. B.
Cassianus, Guerinus, V'er erud. CCGXVIII. B.
Cassianus, Jacobus, ejus Oratio in funere. CCGII. C.
Cassianus, Jo. Jacobus, Barenfis Episcopus, ejus Opera Mediol. à Ludovico Sfortia concessa. CCLXVI. C.
Cassianus, Petrus Antonius, ad ipsum Carmen. Munchi Basilicæ. DLXXVII.
de Cassinis, Benedictus, Typographus Mediolanensis. DXXII.
de Cassinis, Bernardinus, Typographus Mediol. CV.
de Cassinis, seu de Burgo, Frater, Typographus Mediol. CIII.
de Cassinis, seu de Burgo, Nicolaus, natus ex illo, qui Suetonium Typographum Mediol. primus invenit. CCGCL.
de Cassinis, Petrus Antonius. CVII. Ejus Societas cum alijs pro prima Mediol. Typographia instituta. CCGCLXVII.
Cassianus, Bona, Oratio in ejus Nuptiis cum Michale Mariano. CCGCL. A.
Cassianus, natus ad Scripsum in Dorchensi ditine. CCLXXII. B.
Catalogus Librorum Mediolani editum ab anno M. CCGCLXV, ad MD. DLVI. Vid. Libri. C. de Constanti, Hieronius, quis ille fuerit. DLXXI.
Catanus, Jo. Maria, ejus Epistola Alberto Pio missa. DXXIV. Altera. DCVLI. Catibudyle laudatur. CCGCCX. D.
Cattanus, Petrus, idem & Petrus Nevariensis, & Petrus Apollonius Gallatinus. DIV. B. Cattarius Sinegri, Oratio PII II. Pont. Max. in Commemoratione ejusdem. CXL. B.
Cavalea, Dominicus, ejus labores literarii, & Elegium. CCGCCX.
Cela, Nicolaus, ad ipsum Philippi Epistola. CCGXXIII. C.
Cellarus, Christophorus, de Studijs literarijs Romanorum. IV. D. Ejus testimonium de Mediol. Novus Acherus vocat. XII. B.

de Cellis, Antonius, Philosophus. CCLXXVIII. D.
de Cernate, Bapista. CCGCLII.
Cerratus, Gerardus, Orator Ducis Mediol. ad Bononiensem. CCLXIX. D.
Cero, Thomas, Soc. Jesu, P. C. LXIII. E. LXVIII. E.
Chalcus, Bartholomæus, Ducalis Secretarius. CCLXXXIV. D. Ejus literarii labores. CCLXXXV. A. CCGV. E. CCLXXXVII. B. CCGCCXXV. C. Genuina Scholæ Mediolani restaurat. XXXIX. B. A. Bisse Elegiaci carminis laudatur. ibid. C. & CVII. Ad eum Epistola Mastelli Veneri Ventani. CCGCLXVI. Et Alexandri Minutiani. DVIII. Ubi notatur. LXXX.
Chalcus, Severinus, ejus Epistola ad Joannem Cristallum. CCGCLXXVI.
Chalcus, Trifonius, ejus silensium de Arte Typographica Mediol. CKV. D. Ejus Epistola ad Stephanum Percherium (Pantherium) Episc. Parisiensem, & Senatui Mediol. Praesid. DLII. Altera ad Castellanum Cottam. CCGCCXXVII. D. Ejus Hist. Patriæ. VII. B. & alibi.
Chavallierus, Andreas, de Origine Typographia. LXXVII. LXXVIII. LXXXI. LXXXII. LXXXIV. LXXXV. XCI. & sepius. Notatur. XCV.
Chronicæ Nota in calce antiquarum editionum quando posita. LXXXV.
Chrysitoras, Emmanuel, Cl. Graecæ linguæ Mediolani doct. XXXV. C. A. Leonardus Arctius, & Candido Decembris laudatur. ibid.
Chrysitoras, Theodorus, Uxor prima Francisci Philippi. CCGXXIV. B.
Cicero, Jo. Baptista, Cardinalis, postea Immo. VIII. Pius. Mon. hujus Bonifacium Simeonem excepit. CCGXLIV. D. & E.
Cicero, Romanus. CCGXVIII. E.
Cistercienses, Monachi Grisi appellati. CCL. A.
Clarevalensis, Nicolaus. V. Nicolaus.
Clavus Sacer quando in Templum max. Mediol. iatus. CCGC. E.
Clerici Regulares S. Pauli, vulgè Barnabæ, quo anno Scholæ aperuerunt. LVII. B. Quando Gymnasij superiorum sicutiorum publici instituerunt. ibid. C. Academiam Ignorant, Italici Infectioni, in illis erigunt. LVIII. A. Alteram Nobiliorem Adolescentium Collegium condunt. LX. VI. C.
Clerici Regulares, Testini appellati, in eorum Collegio Academiam Laboriferorum, Italici de' Faticosi, constitunt. LXVIII. A.
Clericus, Hubertinus, Cressentinus. CLXVII. E. Ejus Epistola. CLXVIII. A. & CCGIII. E. Ejus Carmen. CCLXXVIII. B. Ejus Opera, & Elegium. CCLXXIII. D.
Codex priore Balis impressus, qui. LXXXVII.
Codex Græci Mediolani antiquiss. Typi dati. CII.
Codices Sacri pressimè antiquiss. inveniunt. LXXXIV.
Codices MSS. Editores variis. LXXXI.
Concubium, & Ecclesiæ Concionatorum Regularium Laboriosum Casertini, à quo instituta. CCGCLXXX. C.
Concubium S. Mariae de Angellis quando erectum Mediolani, & quando dirutum. CLX. A.
Cola Montanum, quando Mediolanum venit, & ejus labores literarii. XCVI. Gesta, & mors. CL. VIII. A. & seqq. Ejus Sacris cum alijs pro Typographia Mediol. CCGCLXVII. Ad eum Epistola Georgii Treprovanii. CCGCLVI.
Callinus, seu Callistus, Petrus Apollonius. Vid. Petrus.
Collegium Sannorum à Federico Card. Borromeo in Clericorum Seminarium constitutum. LIII. A.
Collegium antiquum Mediolani pro institutione juvenum. XVIII. E.
Collegium Chalcorum. XLVIII. E.

I N D E X

Collegium Doctorum Bibliothecae Ambrosianae. LIII.
B. Aemius munificus *posteri* opusculum gerens. *ibid.* *Iulius* *Constatius* *Augustus* *S. Ambrosii* *ad-*
scripti. C. B.
Collegium Doctorem. XLVIII. D.
Collegium Helveticum, quo anno *trecentum*. LIX. E.
Academia Hypobolaeorum ibi instituta. LX.
Collegium Medicorum Medicamentum, ejus antiqui-
tas, ac nobilitas. XXXI. D.
Collegium Nobilium Jurisperitorum, quanti in *pre-*
sentiarum splendore. XLIV. C. Et *demantata*
et *ille* *Præceptorum* in *Schola* *Canonica*. XL-
VII. D.
Collegium Nobilium à *S. Cæleste* *Borromæo* *institu-*
tum. XLIV. C. Et *trecenta* *Academia* *Presen-*
rationum. LVI. B.
Collegium alterum Nobilium, à *Patribus* *Barnabitis*
quando *conditum*. LXVI. C. *Imperiale* *appella-*
rum. *ibid.* C. *Ejus* *Alumni* *arcanæ* *Aquilæ*
affirmum *posteri* *gessit*. *ibid.*
Collegium S. Simonis à *quo* *conditum*. XLVIII. C.
Quæ *Gymnasia* *in* *illis* *instituta*. *ibid.*
Collegium Trilingue à *Federico* *Card. Borromæo* *tre-*
centum. LII. C.
Colonia *Arædum* *Mediolanensium*, quo *anno*, & à
quo *constituta*. LXI. E.
Coltschense, *Joanne*. *Vid.* *Joanne*.
Comes, *Franciscus*, *Episcopus*, *Bononiæ* *Prætor*.
CLXXX. C.
Comes, *Hugolinus*, *J. C. CCCI. A.*
Comes, *Joannes* *Maria*, *V. C.* *quid* *fecit* *de* *pa-*
tris *Matthæi* *Sylvæ*. CLIV. C.
Comagus, *Aurelius* *Maria*. CCLXXVI. B.
Comagus, *Gabriel*. CCLXXVII. C.
Comagus, *Lucinus*. CCLXXVIII. C. *Ejus* *Carmen*.
DXV. Alterum *ad* *Ludovicum* *Mariam* *Sfor-*
ziam *dirigit*. XLI. D.
Conceptus *Immaculatus* *B. M. Virginie* *Deferio* à
quibus *peracta*. CLXXIV. A. & B.
Concilium Chalcedonense, ad *ipsum* *Episcopa* *Synodica*
S. Eusebii *Mediol.* *Archep.* CCLXXXIV. D.
Concilium Hierosol. CCXCI. B.
Conferentiam *S. Francisci* *com* *Vita* *Corisæ* *quæ*
Litteræ *scriptis*. CCCCXIII. C.
Constantinus *Palæologus* *Græcorum* *Imperator*. CC.
LXVI. C.
Constitutio *Inter* *Mediolanenses* *quando* *primò* *collecta*.
CCIX. D.
Constitutum *Romanorum* *Edicta* *contra* *Rhetorem* *Seba-*
stianum. IV. E.
Conti, *Nicolaus*, *Pæctor*, *ejus* *Interitum*. CXX-
III. B.
Contrarius, *Ursinus*, *Oratio* *in* *eius* *Notitiæ*. CC-
XXXIX. C. & CCX.
Contrarius *inter* *Comites* *Lateran.* *et* *FF. Erenit.*
S. Augustini *de* *hominis* *impunctis* *ipsum* *S. Delle-*
ria *Simpler.*. CLXXXIII. A. & CCIV. D.
Coranus, *Ambrosius*, *Generalis* *Ord.* *Eremitarum*.
CLXXXII. CLXXXIII. D. Fuit *Opera*. CL-
XXXII. CLXXXIII. C. & CCCCXIX.
Cornius, *Bernardinus*, *eius* *stentium* *de* *Arte* *Typa-*
graphica *Mediol.* *CCV. D. Ejus* *hist.* *Mediol.*
CXX. A. & centies.
Cornelius *Fronto*, *Rhetor*, & *Grammaticus*. XII. B.
Cornelius, *Georgius*, *ad* *eum* *Epistola* *Pamili* *Marsi*.
DLXXXVII.
Coronatus, *Petrus*, *eius* *Epistola* *Theodore* *Plato*, &
Elegium. DXL.
Cornelius, *Pompeius*, *eius* *Epistola* *ad* *Schismaticum*.
Badoarum. DCIII.
Corradus, *Fulsius*. CLXXXIII. B.
Corradus, *Petrus*, *Talerius*, *Bonom.* *Prætor*. C.
LXXX. C.
Corrigio, *Nicolas*, *eius* *Epistola* *ad* *Petrum* *Can-*
onicum *De* *Abraham*. CCCCIV. D. *Vicentini* *quæ-*
que *appellatur*. CCCCVIII. B. *Et* *Rhythmi* *suis*
dicti *Glossæ* *Vicentini*. *ibid.* *Quis* *ille* *fuit*.

ibid. C. *Ejus* *Elegium*. *ibid.* D.
Cervinus *de* *Aræis*, *J. Antonius*. DLXXXV. *Ejus*
Epistola *ad* *Stephanum* *Dulcinum*. CCCIX. E.
& CCX. A.
Cesius *Crematensis* *laudatur*. LXXIX.
Cesius, *Laurinus*. LXXXV.
Costa, *Catellinus*, *Epistola* *ad* *eundem* *Triflori* *Cal-*
ebi. CCCCXXVII. E. *A* *Petro* *Bayle* *plagi-*
damatus. CCCCXXVIII. C. *Ejus* *Opera*, &
Elegium. *ibid.* D. *Ad* *eum* *Epistola* *Jani* *Par-*
væ. DXXVI.
Cotta, *J. Stephanus*, *V. C.* CCCCXIII. B. *Ejus*
Elegium, & *Opera*. *ibid.*
Cotta, *Lectarius* *Augustinus*, *eius* *Masfium* *Novar.*
CCXXIII. E. & plures. *Natus*. CXLIX. A.
Coxus, *L. Laurentius*, *Card.* *eius* *de* *Tejuno* *Ecclesi-*
astico *liber*. CCLXXXV. B.
Craffus, *Franciscus*, *notatus* *in* *Lira* *de* *origine*.
Juris *Mediol.* CCXIV. A. & D.
Craffus, *Petrus*, *eius* *Epistola* *ad* *Petrum* *Antonium*
de *S. Georgio*. DLXIV.
Craffus, *Thomas*, *Scholar* *sui* *egnomini* *Mediolani*
instituit. XL. A. *Quingus* *Præceptores* *dispen-*
dio *coadjuvantes* *iuris*. *ibid.*
Crematensis, *Casimirus*. *Vid.* *Casimirus*.
Crematensis, *Stephanus*. *Vid.* *Stephanus*.
Crescentinus, *Hubertus*. *Vid.* *Hubertus*.
Crescentinus, *Joannes* *Marius*, *Annales* *Arædum*.
constituit. LXII. C. *Ejus* *Coma*, *de* *Rad.* *Præf.*
CXXVI. A. Notatur. CCXC. A. & DXXV.
Mali *de* *Stephani* *Dulcinis* *Carmenibus* *dydi-*
catis. DXXII.
Cressinus, *Joannes*, *Vir* *doctus*, *variorum* *Operum*
editor. LXXVI. CLXXII. C. *Ejus* *Elegium*.
CLXIX. B. CLXXVIII. C. CXXVIII. A.
Crescentis, *Demetrius*, *eius* *laudes*. & *5. Cl.* *Præ-*
sentis *typographum* *Græcorum* *Mediol.* *intulit*.
CLXXIII. C. Fuit *Editor*. CLXXIV. E.
Namque *ad* *Fabrizio* *in* *suam* *Bibliothecam* *Græ-*
cæ *induit*. CLXXV. A.
Cribellus, *Georgius*, *eius* *editio* *Operum* *S. Histori.*
CCCCVI. E. Quis *ille* *fuit*, *eius* *litterarum* *li-*
bros, & *Elegium*. CCCCX. A. *Ejus* *Epistola*
ad *Gundecum* *Antonium* *Arædum* *Archep.*
Mediol. CCCCXIV. *Operum* *S. Augustini* *edi-*
tor. *ibid.*
Cribellus, *Joannes*, *Somaschensis*, *V. C.* *LVIII. E.*
Cribellus, *Joannes*, *Præpositus* *S. Petri* *de* *Ulmæ*.
CCVI. B. Ad *eum* *Epistola*. CCCCXXVI.
Cribellus, *Ludovicus*, *quis* *de* *se* *sentiam* *Aulæ*,
& Cl. Sincera. *J. 9. CXLV. A. Ad* *eum* *Epis-*
tola *Philippi*. CCCCXXVIII. A.
Crippa, *Goffredus*, *eius* *opus* *opusculum* *Prædii* *pro-*
prio *Bræda*. CCLIII. A.
Crispus, *Bernardinus*, *V. C.* CCLXXII. E.
Crispus, *Jo. Bonifacius*, *Coracius* *appellatus*, *Pillar*
insignis. LIV. E.
Crispulus, *Joannes*, *Sincera*, *eius* *Carmen*. CCC-
XXVII. E.
Crotus, *Jacobus*, *eius* *Oratio* *in* *funere* *Niccolai*
Lacari. CCCCXXVIII. D.
Cruceius, *Andreas*, *Litterar*, & *Astronomiam* *Me-*
diolanæ *publicè* *professur*. XL. C.
Cruceius, *sen* *de* *la* *Croce*, *Blasius* *Allegius*, *Mon-*
achus *Coracensis*. CCCCXXI. E. CCCCXX-
VII. B. CCCCXIV. A. Fuit *Epistola* *ad* *Frank-*
furtum *Buffum* *scripta*. CCCCXXVII.
Cruceius, *sen* *de* *la* *Croce*, *Franciscus*, *Prætor* *inter-*
fectus *Mediol.* CXLIX. A. CCCCXIX. E.
Cruceius, *Jacobus*, *Bonomiensis*, *eius* *Epistola*. C.
LXIX. C. CLXXXIII. B. DL. DLII. & DLXI.
Cruceius, *Joseph* *Ciet* *mus*, *Ch.* *Regal.* *Teat.* *Vir*
de *Ulmæ*. CCCC. C. CCCC. E.
de *Corre*, *Ottobonus*, *Dantis* *Comitatus* *Commentator*.
CCCCVII. B.
Curcio, *Bartholomæus*, *eius* *Opus* *Notitiæ* *de* *Me-*
dicis *Milanæ*. DLXI. & *sepius*.

Cur.

RERUM, ET NOMINUM.

Carthus, Lencius, ejus Epigrammata. XLII. E.
XLIII. A. & seqq. Alterum. CCCLXX. & alibi sapient. Ejus Epitaphium pro Francisco Patrolo. CCLX. Petrus Leonis Carmineus insensat. CCCCIII. B.
de Cusa, Nicolaus, Cardinalis, ejus Opuscula. CCCCXI. A.
Casimirus, Augustinus, Cardinalis, ad eum Epistola Guidi Baribolacii Ord. Min. CCCCXIII. A.
Casimirus, Pantaleo, ejus Epistola ad Bernardinum. Scartium. CCCLV. D. & DVI.
de Cusidina, Jo. Angelus, laudatus. XCVII. Iterum. CCCCII.
Opellarius, Franciscus Bernardinus, Buxetanus, ejus Carmen. CLXXVI. B.

D

D *Antanas de Medelano, Typographus Venetilis. CXII.*
Domie Operam quos Exemplaria MSS. custodiat Bibliotheca Ambrosiana. CXXXII. A. Ejus etas. CXXXIV. D. Quando Comedia illius Mediel, edita. CXCV. A. Ejus Conjecturae, qui. ibid. C. CXCVI. A.
Dardanus, Alajus, Epistola ad eundem Pylatius Buxardi. XXXIII. A. CCG. E.
Datus, Andreas Christophorus. DLXII.
Devalus, Alphonsus, Medislanensis Provincia Moderator. XLVI. D.
Devotus, Isaacus, Scilicet Magn. Camerer, ad ipsum Epistola Decembris. CCGII. D.
Decembris, Catharina, Petri Candidi mater. CCCIV. C.
Decembris, Constantia, filia adoptiva Petri Candidi. CCGIV. D.
Decembriarum familia Neapolitana. CCCIV. C.
Decembris, Candidus Amicus, Petri Candidi fil. CCGIV. D.
Decembris, Candidus Maria, Petri Candidi fil. CCGIV. C.
Decembris, Medisus, Petri Candidi frater. CCGIV. C.
Decembris, Paulus Valerius, Petri Candidi frater. CCGIV. C.
Decembris, Petrus Confidus, Emmanuel Chrysolon, Graeco Lingua Magister, Londini emulat. XXXVI. A. Libros de Republica à se compositis Hermenfredo Glawicseff Duci dicit, ibid. B. Ab eodem Epistolam in gratiarum actionem recipit. C. Philippus Maria Viscontis Platan scripsit. D. Novum de ipso. IV. Ejus iudicium de Francisco Philispe. CLXXVII. D. Contra eundem Philispe scripsit. CLXXIX. B. Ejus Opera, & Elegia. CXCXI. D. CXCXII.
Decembris, Ulerius, Petri Candidi pater. CCGIV. C. A. Josephus Bripio laudatus. CCGXL. B. Ejus de Simili Mediel, opinio. VI. A.
Decius, Hieronymus, CCGIV. C.
Ducius, Sebastianus, ejus Epigramma. CCGCXV. II. C.
Demetrius Chalcondyles. Vid. Chalcondyles.
Demetrius Cretensis, alter à Demetrio Chalcondyles. CCGCXIII. E. CCGCXIV. A. Ejus Epistola. CCGCLXI.
Dreonia Dux, ejus Bibliotheca. DLXX.
Deuterius Grammaticus, publicus Medislanus Praeceptor. XVII. D. Quis nobilis discipulus Aulterius habuerit. XVIII. A.
Disse Cretensis, nomen solum. CXCI. B.
Dismarus, ejus Historia. CCLII. C.
Dissertio Bibliotheca Ambrosiana adscripsi inter Canonicos Basilicae S. Ambrosii. X. B. Arcum, nomina pectoris apponi gerunt. LII. B.
Dominius Tarvisinus. CLXXXIII. B.

Donatus, Hieronymus, ad eum Epistola Politi. CCGXXXVIII. D.
Donatus, Joannes, Patricius Venetus. CCGXX. C.
Donatus, Ludovicus, Episcopus Bergomensis, ad eum Epistola Jo. Cretensi. CLXX. A. & CCGCLXXXI.
Ducas, Demetrius, idem & Demetrius Cretensis. J.
Ducius, Sebastianus, ejus Carmen. DCVI.
Ducum Medislanensium gesta à Petro Letarum Verbis descripta. CCGCLIX. D.
Duellum à Barbaris in Italiam invectum. CCGX. C.
Quisquis Medislanus in usu fuerit, ibid. D. Quomodo ex Constatutibus. ibid. CCGXI. A. & seqq.
Dulcius, Stephanus, ejus Carmen. CXI. Quis ille fuerit, ejus Opera, & Fligum. CCGVII. A.
De ejusdem doctrina Testis qui. CCGXIV. D.
Ipsius Epistola ad Ludovicum Mariam Viscontis Viscontis Mediel, Ducem. DII. Et ad Joannem Baptista Ferrum. DAV. Eius Carmen in laudem Bernardini Letarum. CCGXL. D. Ejus testimonium de Sacerdotio. CCGXL. A.
Dopius, ejus Bibliotheca Scriptor. Ecclesiasticorum. CLXXXIII. B. DLXXXIII. DXCI. & DXCVI.

E

E *Ecceardi, & Quis Bibliotheca Scriptorum Ord. Praefatus. CCLXXXVII. D. & sapient. Notati. CCGCIX. C.*
Ecceardus, Jo. Georgius, de geminis Stirmate Desiderii Regis. CCGVII. D.
Ecclesia Aeterna Mediel, quo. CCGC. C.
Ecclesia S. Jo. ad Fontem Mediel, quando desolata. CCGCIX. D.
Ecclesia S. Mariae Gratiarum Mediel, quando, & de quibus edificata. CCGXXXVIII. D.
Emser, Hieronymus, à Secretis Ducis Medislan, Opus Benificii Viscontis reculendum Epistola curat. CCGXLIV. C.
Elizabeth, Hispaniarum Regina, ad eam Epistola. G. Ayra. DXC.
Emendatorem ceteris Librorum Seculi XF., qui. LXXXII.
Emmanuel Chrysolon. Vid. Chrysolon.
S. Emadius, Tivertensis Episcopus, Medislanus perorator. VI. C. Deuterium Grammaticum Laudat. XVII. C. & D. Scholae ab ipso memoratae, Medislanus, non Papia viginti. XVIII. D. Ejus vita, & economia à Sirmundo collecta. XXI. A. An Medislanus, an in Gallias natus. ibid. B. Ejus domus apud Aeternum S. Vallerii Mariyrie. ibid. C. Quibus laudibus Medislanensium Urbem commendaverit. ibid. D. Argumenta, quibus Medislanensis Crux probatur. ibid. E.
Episcopi antiquitus Papa titulo inferebantur. CCGCXVI. C. Usqueque perduravit hoc appellatio. ibid. D. & E.
Epistola Libris editis Mediel, prima Typographia Seculo olim praefixa. CCGCXXXVII. & seqq.
Episcopium Francis Petrarca in obitu Franciscus ejus filio. CCGCLXXXVIII. D.
Erasmus Putnamus. Vid. Putnamus.
Estensis, Beatrice, Nicolai Corrigis Viscontis mater. CCGCLVIII. D.
Estensis, Beatrice, Tristami Viscontis Uxor. CL. B.
Estensis, Emmanuel, Marchio S. Christina, Vir eruditus. CCGXIV. C.
Estensis, Lucretia, Herodis Ferrariae Ducis filia, Amabili Reatensis nupta. CCGCXXXV. D.
Estensis, Marchio Nicolaus, Oratio in ejus funere à Petro Candido Decembrio habita. CCGXVI. C.
Eugenius IP. Pont. Max. CCGXIII. D. An iter suum Nicolaus Comiti scripsit ex ejus mandatis. CXIV. A. & DXIX. Scribam, & Deterium Alphonum

I N D E X

phæum Vægium erect. CCCXXXIV. E. CCCVIII. E. Ad eum *Apologia Laurentii Vallæ*. 10.
Eugenius Princeps à Sabaudia, ejus *Bibliotheca*. DLXV. DLXVIII. & DCII.
Eusebius, *Mediol. Archiep.*, ejus *Synodica Epistola*. CCCLXXXIV. D.
Eustachia, *Platini Plati Uxor*. CCLXXII. E.
Eustachius, *Philippus*, *Arcis Tricicii Præfatus*. CCXC. C.

F

Fabri, *Jacobus*, ejus *Præfatio in Pfalterium Ambrosianum*. CLXXI. B.
Fabritius, *Jo. Almericus*, quid sentiat de *Typographia Mediol.* LXXXVI. VII. CIII. CXVI. B.
Ejus de eadem falsa opinio. DLVII. *Ejus Bibliotheca Latina*. LXXXI. & pluries. *Ejus Bibliotheca Græca*. CIII. Iti notatus. CCXXXIX. C. *Laudatus*. CCXC. CCCXC. CCCXVII. CCCXCIX. & alibi.
Faccius, *Bartholomæus*, ejus *Codex MS. Florentia*. 5. *Ejus Carmen contra Laurentium Vallæ*. 10.
Falconus, *Joseph*, ejus *Chronicon Carmelitæ*. CLXIX. B.
Faluccius, *Nicolaus*, an idem & *Nicolaus Nicolaus*. CCC. C.
Fausi, *Poëta Foroliviensis*, *Carmen*. CCCLXIII. C.
Faulstus, *Substantius*, ejus *versus in Ital. Linguam*. *Opus Joannis Simonetæ*. CCIV. B.
Fedricus, *Cardinalis Borromæus*, *Bibliothecam publicam suo ere instituit*. LI. A. *Quam Ambrosianam appellat*. ibid. D. *Hic Collegium Doctorum adjungit*. ibid. Ob hoc à *Justo Lipsio* laudatus. LIII. D. *Linguarum Orientalium Præceptores mercede conducit*. LII. D. *Typographiam characterum Orientalium ibi collocat*. ibid. C. *Quam fœdit studio deditus*. ibid. F. *Pictorum, Sculpturarum Academiam instituit*. LIV. D. *Ad illius commodum varia simulacra, picturasque magno ere comparat*. LV. A. *Leges pro eadem Academia ab ipso condita*. ibid. C. *Ejusdem Operum tum Editorum, tum Manuscriptorum Elencbus*. LXXII. *Ejus Epistola ad Moniales Ordinis Humilitatum*. CCLIV. D.
Federicus Gonzaga, *Mantua Marchio*, *Marium Philadelphum ad se evocat*. CCXLIV. B.
Federicus, *Urbini Dux*, ad eum *Epistola Nicolai Perotti*. DCIII.
Fernandez, *Valentinus*, ejus de *Indiis Relatio*. CXIV. B.
Fernus, *Michaël*, *Operum Jo. Antonii Campani editor*. CCXLII. B. CCLVIII. C. *Ejus de Legationibus Ital. Principum ad Alex. V. Pont. Max.* CCCLVIII. E.
Ferrarius, *Julius Æmilius*, *Historia Interpres in Scholis Mediolanensibus*. XLIV. D. *Ejus Epistola ad Ambrosium Varisum Rosatum*. CCI. D. CCCXCIX. *Ejus ætas*, *Opera*, & *Elogium*. CCCXXII. D.
Ferrarius, *Sebastianus*, *Quæstor Mediol.* CIX.
Ferrus, *Jo. Baptista*, *Vicarius Generalis Archiep. Mediol.* CCXXII. B. CCCLXIV. A. *Ad ipsam Epistola Stephanus Dulcini*. DIV.
Festus Pompeii Opera quando primam Mediol. impressa. CXVII. A. & D.
Finariensis Belli hist. à *Mario Philæpho scripta*. CCCLXI. A. *Eam recedere promittit Jo. Brierchius Columbus V. Cl.* ibid. D.
Fixiraga, *Catharina*, *Francini Gaspari mater*. CCCLVI. B.
Flaccus, *Andreas Dominicus*, *Auctor Belli Trojani*, sub nomine *Diditi Cretenfis*. CXCI. B. & E.
Flægrius Manlius Mediolanensis, *Valentiniani Caesaris Præceptor*. XV. E.

de la *Flamma*, *Gualomeus*, ejus *Chronicon*. V. D. & pluries. *Ejus testimonium de Humilitatum Ordine*. CCLI. B. *Notatus*. ibid. D.
Fisfus de Soncino, *Stephanus*, ejus *Epistola ad Jo. Melioratum*. CCCLXXXII.
Florentinus, *Paulus*. Vid. *Paulus*.
Fontaninus, *Justus*, ejus *Bibliotheca Italica*. DLXXXIX.
Fontius, *Bartholomæus*, quid de *Francisco Philæpho scripserit*. CCXX. B.
Fortis, *Jo. Bernardus*, quid ille fuerit, & ejus literariis labores. CCXVI. E. CCXVIII. B.
de Franchis, *Dominicus*, *Canonicus Tarvisinus*. CCIV. D.
Francisca Petrarchæ filia, *Epitaphium à patre dictatum in ejus obitu*. CCCLXXXVIII. D.
Franciscus I. Mediol. Dux. CLXXV. D. *Ejus Vita à Petro Candido Decembrio scripta*. CCXCVI. C. Et à *Putolano*. CCCLXXII.
Franciscus Sfortia, *Mediolani Dominus*, *Sapientem mirificè diligit*. XXXVII. B. *Ejus colossium Simulacrum à Ludovico filio erectum*. CCCLV. D. CCCLXII. D.
Franciscus Dantis filius. CCXV. C.
Franciscus de Parma. Vid. de *Parma*.
Francus, *Paulus Hieronymus*. CCCXIII. C.
Frates S. Bernardi nuncupati, qui. CCLII. D.
Freceavallus, *Augustinus*, *Philosophus Cremenfis*. CCLXVIII. D.
Fregosius, *Antonius Philæremus*, ejus *Carmen Ital.* CXI. *Ejus Opus Italic.* cui titulus *Cæva Bianca*. CXII.
Freberus, *Marguardus*. LXXXIV. Ubi notatus. ibid.
Frezius, *Fredericus*, an fuit *Aulor Quadrirægii*. DLXXXIV.
Fridericus III. Imper. *Oratio Ænea Silvii*, postea *Pii II. Pont. Max.* in ejus *Coronatione*. CCXVI. E.
Frombina Typographia, ejus *Symbolum*. XCV.
Fulgentius, *Placidas*. Vid. *Placidas*.
Fulgosius, *Raspista*, quid de *Paulo ejus patruo* sentiat. CXLIV. A. & B. Item de *Platino Plato*. CCLXII. B. *Ejus Apostrophe*. DXII. *Ejus gesta*, *ætas*, *Opera*, & *Elogium*. CCCXCVIII. A. *Carmen Platini Plati in ejus laudem*. CCCXCIX. C.
Furietus, *Alexander*, *editor Operum Bartiziorum*. XXXIII. E. XXXIV. E.
Fusarius, *Ludovicus*. CCXXII. A.

G

Gasarius, *Bettinus*, *Francini pater*. CCCLXVI. B.
Gasarius, *Franchinus*, qui, ejus *Opera*, & *Elogium*. CCCXLIV. E. *Ejus similitates cum Jo. Scutario*. CCCXLVIII. D. & E. *Ejus tepidum Epigramma*. CCCLXVIII. E. *Aliud in tudentæ Maphæi Vægii*. CCCLXIX. B. *Ipsius Opera*. edit. CCCC. A. *Epistola ipsius ad Ludovicum Marian Mediol. Ducem*. DIII. & DXIV. Et ad *Jacobum Antiquarium*. DXVII. DXVIII. & DXIX.
Gagneus, *Joannes*, *editor Poëmatum Collatii*. CCXXXII. D.
Galassius, *Franciscus*, *primus Archiepiscopus Canonorum à Magno Trivulzio institutorum*. CCCLXIV. A. *Epigramma in ejus laudem*. ibid. D.
Galæaz Maria Sfortia Vicecom. *Mediol. Dux*, de ejus *Vita*, & obitu *Carmen Gabrielis Poveri Fontana*. CLXXXVIII. D. Et *Putolani*. CCLX. A. *Quo anno interfecit*. XLV. E. CLXXX. A. & DLIII.

RERUM, ET NOMINUM.

Gal. az II. Viceramus literarum potens. XXXII. B.
Bibliothecam erudit. ibid. C. *Petrarcham ad hanc Urbem vocat.* ibid.
Galestinus Martinus. Vid. Martinus.
Galestinus, Petrus. IX. B. & *capius.* Ejus *Epistola ad S. Carolum Borromeum.* CLXXI. D.
Gallaratus, Jo. Franciscus, Bernardini Corii confanguineus. CXI.
Gallorus, Jo. Petrus. CCLXXXI. B.
Galli Ludovicum Mariam Sforziam Mediolani Ducem captivum, & in Galliam mittunt. XLVI. B.
Multos libros Mediolani ad Ticinam asportantes in Galliam transferunt. ibid.
Gallus, Jo. Baptista, Pater non incelsus. L. IV. C.
Gallus, Gallus, plures cum hoc nomine in Bibliotheca Scriptorum Ord. Predicatorum. CC. CCIX. D.
Gallus, Jo. Franciscus, Francisci Philolphi amicus. CCXXVII. B.
de Galtis, Franciscus. CCCCIII.
de Gambora, Ch. Petrus. CLXXIII. C. *Epistola Anonymi ad eundem.* CCCCIX.
Gimarrinus, Eugendus, ejus Hist. gentis, familiar. Tuscia, & Umbria. CCCCXXXVIII. B.
Girafolus, ejus Opusculum non longe à Vigileano. CLXXI. B.
Girardus, Joannes, Benoniensis, ejus Epistola ad Vincentium Bandellum. CLXXII. E.
Gissius Foxensis Sepulchrum insignis Mediol. LV. C.
Gittus, Aconius, Historia Gymnasii Ticinensis Auditor. XXXII. E. *Contra ipsum liber Jo. Pauli Mazzuchelli.* CCCCX. A.
Gito, Theodorus, ejus similitudo cum Trapezuntio. CLVI. D. *Ejus Epistola ad Luchinum de Medici.* DCC. *Ejus Oratio in Nuptiis Ugutionis Cusarii.* ibid.
Gracianus, Franciscus, Horologiorum Inventor. C. CCLX. E. CCCCXI. A.
Gracianus, Simon, Epistola ad eundem. CCCCXLIII. de S. Georgio, Guido, Co. Blombardi. CCLXXV. A. de S. Georgio, Jo. Anselmus, Cardinalis. CCLVI. E. *Ejus Tractatus de Appellationibus, Novembris impressus anno 1574.* XCI.
Georgius Albanensis Episcopus, & Cardinalis. CCCC. LIII. A. *Epistola ad eundem Niccolai Barini.* DXVI.
Georgius, Dominicus, P. Clariss. CXXVI. A.
Georgius Trapezuntius. Vid. Trapezuntius.
Georginus, Simon, Epistola ad eundem. CXCXIII. B.
Granaus, Henricus, Typographus Mediol. CV.
Grisorus, Conradus, in eius Bibliotheca notatur. X. C. *Typographum Mediolanensem imitatur.* LX. XVII. *Iterum notatur.* DLXXI.
Gleditsia Rabli, ejus testimonium de Typographia. Habratica Sincieris. LXXXVII. & LXXXVIII.
Ghilinus, Camillus, in Latino Baptista Fulgii Opus translatit. CCCC. B.
Ghilinus, Jo. Jacobus, ejus Epistola ad Dominicum Alotzium. DL.
Ghilus, Jo. Anselmus. DLXXX.
Gianinus, Archidiaconus, ejus Annales Sirocrum. B. P. M. CCVII. C. & alibi.
Gignus, Antonius, Arabici Lexici Auditor. LII. D.
Giraldus, Lilius Gregorius. CXLIX. D. *Eius iudicium de Francisci Philolphi.* CLXXVII. D. & CLXXXII. B. *Ubi notatur.* CCLXV. B.
Girardinus sifimius Speculandum quando introduction. CCCCXXV. D. *Ejus descriptio.* CCCCXXV. A. *Quis furis illius Inventor.* ibid.
Girardus, Bartholomaeus, ejus Epigramma. CC. II. C.
Gisclius, Bartholomaeus. LXXXII.
Gundebach, Joannes, Praeceptor Francini Gofarii in Arte Musica. CCCCXVI. B.
Guzars, Carolus, Mediol. libertatis Tutor. CL. XXX. E.

Tom. I.

Gonzaga, Franciscus, Cardinalis, Benoniensis Legatus. XCIX. & CXXIV.
Gonzaga, Ludovicus, Mammus Marchio. LXX. & CLXXXVIII. D. *De Mediolano invenitur.* C. LXXXIX. B.
Gothi Italiam populantur. XXV. C. *Litterae, ac libérales artes odio habent.* ibid. *Delere etiam primum student.* C. *Mediolanum capiunt, ac vastant.* XXVII. A. *Quos Civium milita ibi acciderint.* ibid.
Graecae linguae studium ad Emmanuele Chrysothorus Mediolani institutum. XXXV. D. *Tum à Dometrio Calebrydis.* XXXIX. & XLII. E.
Graci Romani litteras docent. III. D. *Plures ex eis Mediol. morantur.* ibidem. *Novissima Oppidum in Insulvibus condunt.* III. E. IV. A. *Eorum.* Colonia Novocomum à C. Cesare delicta. ibid.
Græcorum characterum Typographia Mediolani erata. IV. C. & XLV. E.
Grævius, Jo. Georgius, ejus Antiquitates Italicae. III. C.
Grammaticae Graecae primi Mediolani impressi. XLV. E.
Grammatici antiqui qui. IX. D.
Gramscas, Joannes, ejus Comment. in Brer. Romanum. CXXCI. D.
Gregorius Tyberrus. Vid. Tyberrus.
Grilius, Buccucius, de differentia pulsuum. CL. IV. D.
Griphus, Ambrosius, ad eum Epistola Facii Cardini. DCCV.
Griphus, Leonardus, Episcopus Eugubinus, Francisci Philolphi discipulus. CXCXIX. D.
Grimanus, Dominicus, Cardinalis, ejus distincta Bibliotheca. CXXVII. A.
Grutierus, Joannes, à Secretis Regis Francia. CC. LXXVIII. D.
Grucius, Jo. Federicus, ejus Prolegomena in Tit. Livium. CXXVII. B.
Gruterus, Joannes, ejus Thesaurus Orisum. CXC. VII. E.
Gualmeus de la Flamma. Vid. de la Flamma.
Guarinus, Baptista, & Alexander filii, à Cl. Marchione Raphae vindicati. LXXXIV.
Gusfius, Joannes, ejus Historia Academiae Regii Lepidi. CXXVII. C.
Gudenus, ejus Sylloge diplomatum. DLXXXIX.
Gualterus, Franciscus, Florentinus. CXCXIII. B.
Guido Capitanus Portae Orientalis Mediol. Sanctum Bernardum ajuvat in fundatione Monasterii Cavallarii. CCLII. B.
Gulielmus, Marchio Montisferrati. CXC. D. *Ad ipsum Epistola Martini Pauli Nido-beati.* CC. CCLXXI.
Guttenbergius, Joannes, primus Arit Typographica Inventor. LXXXV.
Gymnasia publica in Mediol. Provincia. VI. A. Secunda XII. partem. XXVII. E.

H

H Adrianus Imperator multa comenda contulit Urbis Imperio subditis. XIV. D. *Athenaeas refoecor, & Hadriampolim mancipat.* ibid.
Habratici characteres in Oppido Sincini primum fusi. XLV. E.
Hem, Udalricus, primus Romae Typographus. LX. XXVII. *Gallus Latinus vocatus.* ibid.
Harlemum Urbis in Belgio, inventae Arit Typographicae gloriam sibi vindicat. LXXXV.
Henricus. Vid. Germanus.
Henricus Imperator, contra ipsum Populo tumultus. CCLIII. B.
Hercules Effrussi, Ferrariae Dux, ejus Vitam inchoavit scribere Petrus Candidus Detenarius. CCCCII. D.

PPPPP

Ho-

I N D E X

Hieronymus Mediolani Archiepiscopi tempore Ecclesiastica Schola floruit. XXX. B.
Hieronymus, Dux Glacystrensis. XXXVI. B. *Eld.*
Codices Ducemur libri fusi de Republica.
dicti. ibid. C. & CCXCIX. C. *Responsum ac*
gratu ridit. ibid. D.
Hippocratus, Galenicus, Scripserunt Vita S. Lazari
Archiep. CCCLXXXVII. E.
Hieronymus Pragensis Episcopus decessit. CCXVLE.
S. Hilarii Opera à Georgio Orbellio edita. CCC-
 XXI. B.
Hippolyta, Francis Mediolani Ducis filia, literis
excoluit. XXXVII. E.
Hippolyta Sfortia Vicecomes Capua, Calabriaeque
Dominus. CL. E.
Historia Augusti Scriptores quando primùm Medi-
olani editi. XLV. D. LXXXVII. LXXXV. C-
 XV. A. CCCLXVI. DLVII. & DLIX. *For-*
den variis editionibus. LXXXVIII.
Historia studium Mediolani quàm antiquum. XX-
 X. C. *Sub Ludovico Maria Sfortia insignes ha-*
bit Magistros. XLIV. E.
Hodius, Humphredus, de Gracis illustribus &c. 5.
de Honate, Joannes Antonius, & Bonifacius Fratres,
Typographi Mediolanenses. CIII.
Horatii Opera, Mediol. à Zaccaria edita anno 1470.
 CXVI. C.
Horologia cellatoria parva quando primùm inventa.
 CCCLX. B. & CCCLXI. A.
Hugo II. Cyri Rex. CCCLXXXVIII.
Humiliatorum Ordinis origo, & Leges. CCXLVII.
 D. & seqq. *In III. classis divisi*. CCLIII. D.

I

Iacobus, Benoniensis, Lucani Commentator. C.
 XII.
Iacobus, Dantis filius, ejus Carmina. CXXXIV.
 A. & B.
Jaenius, Malini Comes. CCCLIV. C.
Jacobus Petrus Cancellarius Personus, ad eum
Epistola Jacobus Aquapertii. CCXLVII. B.
Jacobus Philippus Bergomensis, ejus Chronicon. C-
 XXV. & ceteris. *Quid de Facetis Poggianis*
sunt. CXVIII. A.
Jesudas, Carolus, Praefectus Senatus Mediol. ad eum
Epistola Jacobi Parrhasii. CCCXXX. A. & D-
 XXVII.
Jeaningus, Conradus, Soc. Jesu, Vita Marbini
Pezii editor. CCCXXXI. A. & CCCXXX-
 VII. C.
Joan Monachus Placentinus, ejus Carmen. CLX-
 IX. E. & DCXL.
Joan Parrhasius P. Cl. ejus Uxor, filia Domitii
Chalcidyle. CCCXXII. D. *Ejus Elegium*.
 ibid. D. *Antea Jo. Paulus de Parafio vocatus*.
 CCCXXII. A. *A quibus laudatus*. ibid. B.
Causa sui discussa à Mediolano. CCCXXII. C.
Enigma de Chalcidyle stitidiporatoris. ibid.
 D. *Verum laudatus*. CCCXXVII. E. *Quid non*
Carminibus celebravit. CCCXXVIII. E. *Ejus*
Epistola ad Castellum Cotto. DXXVI. Et
 ad Jesudam Carolum. DXXVII.
Jesui, Nicolaus, primus Typographus Præstitit.
 LXXXI. *Status marmoris dignus*. LXXXVIII.
Inventor, Carolus Joseph, in ejus Bibliotheca Rab-
binica notatus. CCLXXX. E.
Immobilia vestigia, in ead. Diversa Mediolani ser-
vata. III. A.
Joan. Jacobus Gulicinus, ejus Tabula Genealog.
DXXXXVII.
de Imola, Brevematus, Dantis Interpres. CXXX.
 III. C. & CXCV. *Quid de ipso G. Muratorius*.
 ibid. D. & E.
Informatus, Pompeius, Vita Lucani Scripser.
 DLXVI.

Innocentius II. Pont. Max. S. Bernardum Pijus ve-
cat. CCL. D.
Innocentius III. Pont. Max. Ordinem Humiliatorum
confirmat. CCXLIX. D. CCLI. D.
Innocentius VIII. Pont. Max. DXXIII. Ejus Decretum
contra Fr. Andream Coranum. CLXXX-
 IV. A.
Innocentius Romanus. Vid. Romanus.
Inscriptio antiqua de Mediol. *Novus Andreas opul-*
lato. XI. E.
Interamensis, Fr. Barnabas, Ord. Min. primus
Monitus Pietatis excoigant. CCLIII. D. &
 DXVI.
Inventio Pægii in Philothephano MSS. in Andr. C-
XXVIII. B.
de Inventis, Joannes Nicolao. CCCIV. C.
Joannes XII. Pont. Max. quando Ottonem I. Imper.
coronavit insigniverit. CCLXXXII. C.
Joannes Andreas Alericensis Episc. de Literis, & Ty-
pographo, optimè veritas. LXXXII. LXXXVI.
 CXVI. A. & sequis. *Ejus Epistola ad Paulum*
II. Pont. Max. LXXXVII. Alia ad Simeon IV.
Pont. Max. LXXXIX.
Joannes Archiepiscopus Strigoniensis, ad ipsum Epi-
scopum Glacyst. Martii. CCCXXVIII. A. & D-
 LXXXVII.
Joannes Colocensis Typographus Præstitit. LXXXI.
 & Joannes Evacuatus, ejus Præfatus Spirituale. DL-
 XXXVII.
Joannes Franciscus, Montus Marchis, ad eum Ora-
tionem Pægii. CXXVIII. A.
Joannes Galeatus I. Mediol. Dux, desol. Vires ma-
gno in honore habet. XXXII. D. *Archiducis*
Arvis in proprio Palatio Academiam aperit.
 ibid. E. *Ejus Epitaphium Bernardini Belficini*.
 CCCLVII. A. *Ejus Testamentum, & Mas-*
seum. CCCLIX. C. *Epistola ad eundem Petri*
Lotaroni. CCCLXXVIII. D. *Alter Joannis Si-*
monetta. CCCLXXIV. *Ejus renovatus Statu-*
rum, & in eisdem reverentia Sanctis Roma-
Ecclia affixa. CCXC. D.
Joannes Maria Vicecomes, Mediolani Dux, Pala-
tinus Schola in Palatium Oldradi Trevisani tra-
nsfert. XXXIII. A.
S. Joannes de Mela primus Sacramentum in Ordinem
Fratrum Humiliatorum inducit. CCCLIX. E.
Joannes Monachus Placentinus, Vir doctus. CLX-
 VI. E. & CCCLXVIII. *Ejus Epistola*. CCC-
 LXXXI.
Joannes Palaeologus Imperator Graecorum. CCXX-
 VI. B.
Joannes Petrus Lucius Auditor Philothepi. CCXX-
 IX. D.
Joannes Philippus Novariensis, ejus Chronicon. CC-
 VI. C.
Joannis Vicecomitis Archiepiscopi, & Domini Me-
diol. Statuta quando edita. CCXV. B.
Joanninus Archiepiscopus insignis. XXXII. E.
Jordanus Prior Taurinensis, ejus Bibliotheca. DL-
 XX. & DLXXX.
Josephus Habes Calce pretiosissimus in Bibliotheca
Andreasani. X. B.
Josius, Bonifacius, ejus Epistola. CX. *Ejus Ope-*
ra à Ch. à Torre Rezzanici Comiti Patricio
brevi edita. CCXLI. A. *Ejus Carmina in Lau-*
dam Bernardini Lamerii. CCXL. E. & CC-
 XLI. D.
Josius, Julius, DLXXXVIII. DLXXX. & DXC-
IV.
Josius, Paulus, ejus Elegia. CCXXV. B. & se-
 quis.
Josius, Joannes Andreas. DLXXXVIII.
Josius, Stephanus. CCCIV. C.
Josimus, Iphorus. CCCLXXXIX.
Julia à Barbaris vocata. CCCLXXXIV. B. *Scu-*
la P. ora Christiano bellis lacessita. XVII. A.
 XXV.

RERUM, ET NOMINUM.

XXV. C. A. Langobardis occupata. XXVII. C. Judai qui primum Typographiam Hebraicam Soncini condiderunt. LXXVII. Ideoque Soncinates vocati. ibid.
Juges quid? CCLXXXIII. A.
Julius Amilius Mediolani docet. XXXIX. B.
Jurisprudencia, Atabatarico regnante, Mediolani floruit. XXV. A. Seculo XII. ibidem excolta. XXX. D.
Justinianus, Augustinus, Episcopus Nebiensis. LX-XVIII. & CLXXXV. E.
Justinianus, Bernardus, Venetus Senator. CCXXIX. D. Ad eum Carmen Gabrielis Poveri Fontanae. DLXXIV.
Justinianus, Leonardus, ejus Epistola Francisco Philotheo. DXXV.
Juvenalis, Petrus, Patricius V. C. CCLXVIII. D.
Juvenalis Commentarius. CXII.
Juvenatium, Langobardis Oppidum. XXIII. B.

L

Labeus, Philippus, ejus Bibliotheca Parisiensis. LXXXII.
Lactantius Firmianus. Ejus Opera, ubi, & quando primum Typis tradita. LXXXVI. XC. & DLVII.
Lamola, Joannes, Bononiensis; ad eum Epistola Antonii Panormita. 6.
Lampugnans, Franciscus, Epitalamium in ejus nuptiis. CLXXXIX.
Lampugnans, Gysippus. DLXXXVI. Ejus Epistola Bonino Mombrillo. DLXII. Ejus Elog. ibid.
Lanterius, Bernardinus, Vir doctus. CCXXXIX. D. Carmen Stephani Dulcini in ejus laudem. CCXL. D. Alterum Benedicli Jovii. CCXLI. A. Idem & Paulus. ibid. B. & CCLXXXIX. C.
Lanterius, Paulus, ejus Carmen. DXCII. & DXCVII.
Landinus, Christophorus, V. C. CCIV. B. Ejus literarii labores Mediol. CCCXI. D. Accusatus, & defensus. CCCXXII. C.
Landrianus, Antonius, Ducalis Thesaurarius. CCXXXIV. A. Ad eum Epistola Sancti Erasmi. DLXXXIV.
Landrianus, Gerardus, Cardinalis. MS. Bruti de claris Oratoribus Inventor. LXXIX. Ad eum Epistola Nuphar Vgii. DXIX.
Landrianus, Jacobus, Fratrum Humiliorum Magister Generalis. CCLVI. A. Ubi de eodem fit mentio. CCLVII. E.
Landrianus, Hieronymus, Praepositus Fratrum Humiliorum, ei demandata cura Mediol. à Lud. Sfortia. CCXLVI. A. CCLXXXIII. B. & DXX.
Landrianus, Joseph, J. C. C. laudatus. XCVII.
Landulphus, à S. Paulo appellatus, Mediolanensis Scripser, Lugdunum profectus. XXIX. D.
Landus, Corradus, Placentinus. CCCVII. B.
Laneus, Jacobus, Bononiensis, Danis Comedia Commentator. CXXXIII. B. CXCV. C. & CCLXXI.
Lapis antiquissimus, in quo Mediolanum Novarum. Athenarum nomine decoratur. XI. E. An ad Mediolanum, vel ad alteram Graecia, aut Liguriae Urbem spectet Inscripcio. XII. D.
Lapus Florentinus, Francisci Philothei discipulus. CCLXXXIX. D.
Lascaris, Constantinus, ejus Opera MS. quae in Bibliotheca Ambrosiana servantur. CLXXVI. D. Ejus adventus Mediol., & labores literarii. CLXXV. B. Excerptus à Francisco I. Sfortia Mediol. Duce. CLI. D.
Lascaris, Joannes. CCLXXVIII. A. Legatus ad Venetos. CCLXXIX. B.
Latina linguae elegantia in Italia destruita, regnum.

tibus Langobardis. XXVII. D. Quo tempore restituta. XXXII. B.
Leonia, familia inter nobiles Mediol. XCVII.
Leonia, Philippus, Mediol. Typographus. LXXXI. & XCVII.
Lazarus, Petrus, ejus Patria, Carmina, & Elogium. CCLXVII. A. Ejus insignis Codex MS. CCLXCIX. C. Ad ipsum Carmen Lancini Curtii. CCCLXX. B. Ejus Carmen. DCXIV.
S. Lazarus Archiep. Mediol. primus Rogationum triduanarum institutor. CCCLXXXIII. B. Ejus Vita à Godesfrido Henschenio scripta. CCCLXXXVII. E.
Leander, Albertus, ejus Descriptio Italiae. CCLXIV. B. & alibi.
Liges, & Consuetudines antiquae Mediol. quae. CCX. CCXI. CCXII. & CCXIII.
Leinatus, Stephanus, ejus Homiliarium Ambrosianum. IX. A.
Leo X. Pont. Max. Literarum, & Literatorum Patronus, & Pater. CIX. Ejus indignatio contra Minutianum, & eum illo reconciliatio. ib. Ejus Constitutio de erigendo Monte Pietatis. CCC-LIII. C. Joannem Parrhasium Romam evocat. CC-CCXXX. E. & CCCCXXXI. A.
Leo, Augustinus, Theologus. CCCC. E.
Leo, Petrus, quis ille fuerit, Opera, & Elogium. CCCC. E. Ejus querela cum Lancino Curtio, & Alexandro Minutiano. CCCCIII. B. Et cum Juliano Montano Ludimagistro. ibid. C. A quibus laudatus. ibid. Ejus Epistola ad Amedeum Romagnanum. DXIII.
Leo, Petrus alter, J. C. CI. CCCC. E.
Leonardus, Nicolaus, Physicus Cl. CCXCIV. D.
Leonillus, Regis Angliae filius, Violenta Vicecomitis maritus. CCCLXXIX. C.
Leonellus, Marchionis Nicolai Estensis filius. CC-XCVI. C.
de Leonibus, Veronica Lucia, puella quatuor annorum Elegiam recitat in nuptiis Caroli III. Sabaudae Ducis. CCCC. B.
Leonicinus, Oanibonus, ejus Epistola de Venetis Typis. LXXXI.
Leonicus, Thomas, Bononiensis. DCXVI.
Liber Josephi Hebraei de Antiquitate Judaica, ex corvici Niliaco, dono datus à Monachis Cisterciensibus Card. Frederico Borromeo. X. C. Servatur in Bibliotheca Ambrosiana. ibid.
Librarii Consulis, Tribunitii, Quaestorii, & Ducales quandoque appellati. XCIII.
Libri Mediolani editi ab anno MCCCCLXV. ad MD. ordine alphabetico, ut sequitur, dispositi. DLIX.

A

Abucheri Rasis de Medicina. 1482. DLXXVI.
de Accolis, Francisci, Juris Responsa. 1483. DLXXX.
Accorba. Vid. Cero Asculano.
Aconius Commentaria in Hesiodum. 1474. DLXI.
Aetii Spartiani Vita Adriani Imp. 1475. DLXII.
Aemilii Probi de Viris illustribus. sine anno. DCXIII.
Aeneas Silvius Piccolom. Vid. Pius II.
Aescopi Vita, & Fabula. 1479. DLXX.
Aescopi Vita, & Fabula. 1480. DLXXXVIII.
Aescopi Vita, & Fabula. 1491. DLXXVIII.
Aescopi Vita, & Fabula. 1498. DLXXIX.
Aescopi Vita, & Fabula, sine anno. DCXII.
Aescopi Vita. 1497. DCI.
Aescopi Vita à Rimicio scripta. 1476. DLXV.
B. Alberti Magni Tractatus super Missas off. 1488. DLXXXIII.
B. Alberti Magni Mariale. 1489. DLXXXVI.
Albicii Sermones Quadragesimales. 1488. DLXXXIV.
Albucius, Aurelius, de Victoria Parabiaghi. 1494. DLXV.
Alcinou Epitoma. 1497. DCL.
Alexandri de Imola Lectura. 1490. DLXXXVII.
Alexandri de Imola Apollonia in II. part. Cod. 1489. DLXXXVI.
Alexandri de Imola Lectura in I. & II. Digesti novi. 1489. DLXXV.
Alexandri de Imola in II. Digesti. vet. ut supra. Ale-

I N D E X

- [illegible]

RERUM. ET NOMINUM

Crispi Jugosini Vita . 1477.	DLXVII.
Crispi Jugosini Lib. II. 1477.	DLXVII.
Crispi Jugosini in Cic. Invidia . 1477.	DLXVII.
Curtii, Francisci, Consilia . 1496.	DC.

1

Dante et Comento di Francesco da Butta, 1477. DLX.
Danti, Comento, et Comento di Nidardo.
 DLXVII.
Dati, Augustin, Liber Hieroglyphic, 1477. DLXI.
Dati, Augustin, Liber Hieroglyphic, 1478. DLXX.
Dati, Augustin, Liber Hieroglyphic, 1479. DLXVII.
Dati, Augustin, Liber Hieroglyphic, 1479. DLXVIII.
Decretum Corder, 1478. DLXXIX.
Dialogus, seu Locustarius in nonnullis
Quaestionibus, 1473. DLXXXIII.
Dilicet Centurio de Brito Trojano, 1477. DLXVI.
Dignificati norum, 1478. DLXVII.
Dignitas auri, 1478. DLXXII.
Dignitas auri, 1478. DLXXIX.
Dictionum Verus, 1478. DLXXVI.
Domodes de Gratiano, et paribus ejus, 1500. DLVIII.
Dominus, Opus, 1478. DLXV.
Dominus, Opus, 1478. DLXVI.
Dulcinet, Stephani, Naptis Jo. Galatari Viccomini
Scritta, 1479. DLXXXV.
Dulcino Epistola, et Opuscula, 1479. DLXI.
Eusandi, Gulielmi, et III. Pars Speculi, 1471. DLXXXI.
Eusandi, Gulielmi, et III. et IV. Pars Speculi.
 DLXXX.

12

Epistola Illustrum Virorum. 1469.	DLIX.
Eusebii Chronicon, <i>sive</i> <i>ann.</i>	DCVIII.
Eusebii Historia Romana. 1476.	DLXII.

15

Feddesia Fyfeana di Fyfe, *il Quadriviro*: 1827. DLXXV.
Fendella di Magliaribus Romanos, 1827. DLXVII.
Fennaz di Gadi, Jo. Marziani, Comente, ad IX.
Fenis, ad Almansizena, *fine anno*. DCKIV.
Fennaz di Gadi, Jo. Marziani, *super Arvenum*: 1827.
Fennaz di Gadi, Jo. Marziani, Opera Medica: 1827.
Fennaz, Jo. Pini, Proficua. 1826. DLXVII.
Fenis Pomposus de Venibus Significatio. 1826. DLXVIII.
Fenis Pomposus. 1827. DLXIX.
Fenis Pomposus. 1828. DLXVIII.
Fenis, Francesco, *Fine di S. Gio. Battista*, ad F. 1827.
Fenis, *del Incomento di Teilo*, e *Gravida*: 1827.
Fenis, Seraphus, ad Sautentia, & Synonymis. 1828. DLXXIII.
Fennaziani, Chiri Confici, Opuscula, *fine anno*. 1828. DLXXIV.
Fennaziani, *Hydrologium Lib.* 1827. DLXXV.
Fenis, Baptista, Anticoe. 1826. DLXXVI.

G

Gabri, Francesco, <i>Theoria Musicae</i> . 1498.	DLXCI
Gabri, Francesco, <i>Practica Musicae</i> . 1498.	DLXCII
Gafuri, Francesco, <i>Opera de Modis</i> . 1498.	DCLVII
Galceus Marinus de Nipona. 1498.	DLXXXIV
Geminiano, Nullo, de Rhythmis. 1498.	DLXIII
Gergius, Jo. Antonius, <i>Commentaria super Decretis</i> . 1498.	DLXIV
Gezardus, Jo. Antonii, <i>Commentaria in Vetus Decretis</i> . 1498.	DLXXI
Gergius, Jo. Antonii, <i>Commentaria super Decretis</i> . 1498.	DLXV
Gerius, Jo. Antonii, de Imitatione Ch. 1498.	DLXXII
Gr. Giorgio, <i>Grammatica Eretologica</i> . 1498.	DLXXIII
Gregorius Durandus. 1498.	DLXXIV
Gregorius Omeles. 1497.	DLXXV
Gregorius Pat. Decretalis. 1498.	DLXXVI
Gubius, Jo. Alexandri, <i>Grammatica</i> . 1498.	DLXXVII
Gubius, Jo. Alexandri, <i>Grammatica</i> . 1498.	DLXXVIII

H

Helladi Opera, 1425.	DLXIV.
Helladii Geoponica, <i>plus annis</i> ?	DLXV.
de Helle, B. de Aëla, Henricus, super Conceptione...	DLXVII.
H. Marie Virginis, 1426.	DLXVIII.
H. Metecynii Epitholæ, 1426.	DLXXXVII.
H. Nocturni, & aliorum Epitholæ, 1427.	DLXIII.
H. Paragorici, & aliorum Epitholæ, 1427.	DLXIV.
H. Philoni de Trinitate Lat. 1425.	DLXXXV.
Hilariensis Monacho, Legationum Sendorum, 1424.	DLXVI.
Hilariensis Monachi, Flores in huius B. V. Maria...	DLXVII.
Hilarii Augusti Scriptores, 1425.	DLXVIII.
Hilarii Augusti Scriptores, 1425.	DLXIX.
Homeri Bucconychosynchia, 1425.	DLXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXV.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXVIII.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXIX.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXI.
Homeri Opera, 1425.	DLXXXXXXXII.
Homeri Opera,	

I

Jacobi Fortensius in L. Lib. Can. Avicenne Comm. DCXIII
Indolgentia, e Corpis Santi, che fono in Milano. 1471.
 Inferiarum, 1474. DCXIV
 la Struccionum Opus, 1478. DLXXV
 Induamum Opus, 1482. DLXXVI
Interrogatio, o Jo Regula della Fide Crisiana. 1493.
 1494. DLXXVII
 Jo. Archiepiscopi Cameracensis, Prophetia. DCXV
 Jo. Baccensis, *il Magistro, ed il Disputa.* 1498.
 1500. DCXVI
 Maurici Opera, 1499. DCXVII
 Maluzi, Hicelri, de Regum, et Principum Instrum.
 1507. DLXIII
 Indis Medica, 1474. DLXIV
 Indis Historia, 1475. DLXV
 Indis Coder, 1481. DLXXV
 Invenia Syria, 1474. DLXXVI
 Invenia Syria, 1475. DLXXVII
 Invenia Syria, 1476. DLXXXI
 Invenia Syria, 1477. DLXXXII
 Invenia Syria, 1478. DLXXXIII
 Invenia Syria, 1479. DLXXXIV
 Invenia Syria, 1480. DLXXXV
 Invenia Syria, 1481. DLXXXVI
 Invenia Syria, 1482. DLXXXVII
 Invenia Syria, 1483. DLXXXVIII
 Invenia Syria, 1484. DLXXXIX
 Invenia Syria, 1485. DLXXXX
 Invenia Syria, 1486. DLXXXXI
 Invenia Syria, 1487. DLXXXXII
 Invenia Syria, 1488. DLXXXXIII
 Invenia Syria, 1489. DLXXXXIV
 Invenia Syria, 1490. DLXXXXV
 Invenia Syria, 1491. DLXXXXVI
 Invenia Syria, 1492. DLXXXXVII
 Invenia Syria, 1493. DLXXXXVIII
 Invenia Syria, 1494. DLXXXXIX
 Invenia Syria, 1495. DLXXXXX
 Invenia Syria, 1496. DLXXXXXI
 Invenia Syria, 1497. DLXXXXXII
 Invenia Syria, 1498. DLXXXXXIII
 Invenia Syria, 1499. DLXXXXXIV
 Invenia Syria, 1500. DLXXXXXV
 Invenia Syria, 1501. DLXXXXXVI
 Invenia Syria, 1502. DLXXXXXVII
 Invenia Syria, 1503. DLXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1504. DLXXXXXIX
 Invenia Syria, 1505. DLXXXXXX
 Invenia Syria, 1506. DLXXXXXXI
 Invenia Syria, 1507. DLXXXXXXII
 Invenia Syria, 1508. DLXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1509. DLXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1510. DLXXXXXXV
 Invenia Syria, 1511. DLXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1512. DLXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1513. DLXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1514. DLXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1515. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1516. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1517. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1518. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1519. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1520. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1521. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1522. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1523. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1524. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1525. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1526. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1527. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1528. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1529. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1530. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1531. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1532. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1533. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1534. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1535. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1536. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1537. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1538. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1539. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1540. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1541. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1542. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1543. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1544. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1545. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1546. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1547. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1548. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1549. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1550. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1551. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1552. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1553. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1554. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1555. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1556. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1557. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1558. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1559. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1560. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1561. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1562. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1563. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1564. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1565. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1566. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1567. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1568. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1569. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1570. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1571. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1572. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1573. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1574. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1575. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1576. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1577. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1578. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1579. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1580. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1581. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1582. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1583. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1584. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1585. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1586. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1587. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1588. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1589. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1590. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1591. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1592. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1593. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1594. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1595. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1596. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1597. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1598. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1599. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1600. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1601. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1602. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1603. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1604. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1605. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1606. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1607. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1608. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1609. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1610. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1611. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1612. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1613. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1614. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1615. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1616. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1617. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1618. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1619. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1620. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1621. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1622. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1623. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1624. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1625. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1626. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1627. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1628. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1629. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1630. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1631. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1632. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1633. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1634. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1635. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1636. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1637. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1638. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1639. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1640. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1641. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1642. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1643. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1644. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1645. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1646. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1647. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1648. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1649. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1650. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1651. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1652. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1653. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1654. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1655. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1656. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1657. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1658. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1659. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1660. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1661. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1662. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1663. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1664. DLXXXXXXXIX
 Invenia Syria, 1665. DLXXXXXXX
 Invenia Syria, 1666. DLXXXXXXXI
 Invenia Syria, 1667. DLXXXXXXXII
 Invenia Syria, 1668. DLXXXXXXXIII
 Invenia Syria, 1669. DLXXXXXXXIV
 Invenia Syria, 1670. DLXXXXXXXV
 Invenia Syria, 1671. DLXXXXXXXVI
 Invenia Syria, 1672. DLXXXXXXXVII
 Invenia Syria, 1673. DLXXXXXXXVIII
 Invenia Syria, 1674

I

[illegible]

4

Macnecius, Dominicus, de Lacu Verbane. 1694.
DXXXV (1)
Macri de Ulmus Herbarum. 1484.
DXXXV (1)
Macrobis Saturnalia. 1478.
DCLV
Malet Ludovicus de Educatione Liberatorum. 1497.
DCLXXII
Mancinelli, Antonii, Carmine. 1500.
DCLVII
Mancinelli, Antonii, de scribendi, cœnæque methodo.
1500.
Idem
Mancinelli, Antonii, varia Opuscula. 1500.
Idem
de Manducis, Gus, Tiamen dicitur Cyp. p. m. Mancinelli.
1476.
DCLVI
Mancini.
DCLVI

I N D E X

Philippo Braccio *seniore præcipi laudant*.
ibid. & CCCCKXXIV. E. In *doctis Vivet ad-*
modum liberalis. XLV. C. Copernicus in *Gali-*
lium ductor. XLVI. B. A. Bisio *Elegiacæ car-*
minis laudant. ibid. C. Item à Lucino Con-
gæ. Epigrammate *hic creata*. XII. D. &
DXV. *Architecturæ, Picturæque Academicæ*.
consist. XLII. A. Leonardus *Vincinus Floren-*
tiæ Medicum vocat. ibid. Ejus laudi.
CCXVI. B. & C. CCXXI. A. Sancti *Androsii*
Monasterium magnificè per Brannatum ex-
trinit. CCCLXI. C. *Demetrium Chalconopla-*
Medulum vocat. CCCXXI. C. *Ad eum*.
Epistola Francisci Patrolani. CCCCLXXII. Et
Stephani Dulcini. DII. Et *Francisci Gafuri*.
DIII. & DXIV. *Epistola ad eum Georgii Meru-*
ta. DXXXIX.

Ladmirus *Seculus Francisci Philippi discipulus*.
CCXXX. B.

Laci *terrenum Medicum affligit*. CCLXXIII. B.

Lapicinus, & *Enochi ex foris capis*, Deuteri
discipuli. XVI. E.

Lapins, *Mabius ad eum Epistola Antonii Pae-*
mitæ. 6. XVIII. A.

Lapus, *Christiani*, ejus *Dissertatio de Controversia*
inter Canonicos Regularis Laurensis, & FF.
Eremitarum. CCCCLXXXVI.

Lepius, *Antonius*, à *Jesepo Bruppio laudant*.
CCCLX. A.

Lepius, *Lepius*, ad eum *Epistola Antonii Pae-*
mitæ. 6.

M

Mabilianus, *Joannes*. LXXXVII. *Fuit iter Ital.*
CCXIII. C. *Ejus Audita*. CCXXI. A.

De *Litteris Gallicanis* ib. CCCLXXXV. E.

Macranus, *Dominicus*, ejus *Flogum*, & *Opera*.
CCXXV. B. *Ejus Epistola ad Gajum Vic-*
comatum. D. *Alter Jo. Jacobi Gilius ad*
eundem. DI. *Ejus Carcen*. DXCIII.

Maccius, *Sebastianus*, ejus *Dissertatio de Scrip-*
to D. Thoma. CCLXXXVII. D.

Magister *Puerorum olim in Ecclesia Ambrosiana*.
CLXI. E.

Magliabecus, *Assinius*, V. CI. CCC. D.

Magagnus, *Simon*, Typographus *Mediol.* CIV.

Magarini, *Philippus*, Vtr. doctus, *Ord. Prædic.*
CCCKXVII. A.

Mahmoudi *Tartarum Princeps*, *Epistola NII II. Pont.*
Max. ad eundem. CXLIH. C.

Majoranus, *M. Antonius*, *Palatini Gynæcei Ma-*
gister. XLVI. D. *Danzio Mediol. Mechanici*
Bibliothecæ publicæ condidit *fructus sua-*
det. ibid. *Orationes recitat pro Cardinalis Aca-*
demie Transformatorem. XLVII. B. *Ejus Ora-*
to de mutatione nominis. CCCCKXII. A.

Maintaire, *Micheil*, *Anthonis Typographicorum*.
Auctor. XLV. E. LXXXVI. CC. CCLXXX. A.
& *æcosies*. Notat. XQV. CCCCKXIII. D.
& CCCCKXIV. D. *Quid de Historia Typo-*
graphica Mediol. sentiat. LXXXVI. & XCIV. *Quid*
de Typographis Arabica. LXXXVIII. *Quid de*
Hebraica. LXXXII. *Quid de Hebraica Pœnit.*
LXXXVIII. *Quid de editionis Mediolanens. Ha-*
ratu Operum. CXXI. C.

Malasola, *Carolus*, *Invenit contra eundem eb. euer-*
sum Virgilio sua opera. 7.

Malasola, *Novellus*. Vid. *Novellus*.

Malasola, *Robertus*, *Oratio in ejus Nuptiis*. CC-
LXIII. D.

Malozzia, *frat. Malozziæ Jacobus*, *Mediolani*
Prætor, *primus fuit*, qui *Virum doctus flectit ad*
collegium Confessantini Mediolan. CCIX. E.
& CCX. B.

Malozzius, *Pompeius*, ejus *Compendium Vita Fra-*
ncisci Gajurii. CCCXLVI. A.

Maliprius, *Aschabius*, *Dux Venetorum*, ad eum *Epi-*
stola Francisci Philippi. CCLXV. A.

Manoressa, *Libri sic appellati*, *quis Auctor*. CC-
XVII. B.

Manfredus, *Anna*, cum *sollis à Turcis capta*. CC-
XXIV. C.

Mangius, *Benedictus*, Typographus *Mediol.* CVI.

Ejus *Symbolum*. CVII.

Mangoni, *Fabius*, *Archibuteus insignis*. LIV. D.

Manni *Versus*, *saure Mediol. interpretati*. XIII. C.

Manni, *Dominicus Maria*, ejus *Libri de Florenti-*
nis Invenis. CCCLX. D. CCCCKXXV. A.

Mantergia *familia*, ejus *Juspatronatus Monasterii*
Campi-morui. CCVI. E.

Mantergia, *Jesepo*, *Abbas Commendataris*. CC-
VII. A.

de Mantergiis, *Petrus Martyr*, Typographus *Me-*
diol. CXII.

Mantergius, *sen de Mantergiis*, *Philippus*, *dictus*
Cassianus, seu de *Cassino*, Typographus *Mediol.*
CV.

Manzani, *Abbas*, non *primus Invenit Typographicæ*
Græcæ. LXXVI. *Laundus*. CCLXXIX. C.

Jacobum *Amiquarum commendat*. CCKLIV.
D.

Mappius, *Joannes*, *clerus Sermorum Bartholomæi*
de Pisi. CCCXXII. B. C. & D. CCCCKIII. C.

CCCCKIV. *Ejus Epistola ad Joannem Mugen-*
sem. DXXIII.

Maphaus, *Marchus Scipio*, ejus *opinia de primo Ty-*
pographi Hebraici in Italia. LXXVII. LXXX-
IV. & XCVIII. *Ejus Critica Diplomatica*. .

X. B. *Ejus Verba illustrata*. XCIX. *Prænot*
Opera Alteri Philippi in lucem prodit. CC-
LXV. D. *Opus ejusdem de Characteribus anti-*
quorum Inter Romanos. XCVIII. *Ejus Liber*, cui
titulus Traductioni Italici. CCCLIII. A. DL-
XXV. DLXXIV. & DXCI. *Ejusdem* *Medi-*
olanensem Humilium & Gregorii Italico ser-
mone non edit. DLXXI. *Nec illam Barthele-*
my D. Buvardi in Cantium. DXCVI. *Ejus Vin-*
dula pro Commentariis Cutili. LXXXIV.

Marcus, *Hippolytus*, ejus *Bibliotheca Mariana*.
DXCVI.

Marcus, *Jesepus Antonius*, *Patr. Ven.* CCXIX.

B. *Consolatio Philippi ad eundem*. CLXXX-
IV.

Marelli, *Valerius*, *Oratio Philippi in ejus obitu*.
CCXIX. B. & alibi.

Marchisius de *Rugia*, *Joannes*, *Auctor Manire-*
ti. CCXVII. B.

Marcus *Lucius Phosphorus*. Vid. *Phosphorus*.

Marcus, *Paulus*, *Vicinus*, ejus *Historia Orient-*
is. CCXIV. C.

Maria, *Robertus Regin Neapolis filia naturalis*. DC-
XVI.

Martino, *Joannina*, *Episcopaliani in ejus Nuptiis*.
CLXXX. B.

Martino, *Caradissus*, *Oratio in ejus Nuptiis cum*
Veronica Rellinzena. CCCL. A.

Martino, *sen de Martiana*, *Jacobus*, Typo-
graphus *Mediol.* CII.

Martino, *Tommas*, *Francisci Tanti Præceptor*.
CCCLXXXI. E.

Martino, *Joannes*, *quis ille fuerit*. DLXI. *An-*
no ejus mortis. ibid.

Martino, *Jo. Albertus*, ejus *Carmen*. DCVI.

Martino, *Jo. Francisus*, *Senator Mediol. Præf.*
CCLXXVII. D. *Ejus Epistola*. CLXIII. C.

Alia ad Franciscum Philippum. DXXV. *Alia*
ad eundem. CCCCKXXI. C.

Martino, *Micheil*, *Oratio in ejus Nuptiis cum*
Bona Calronovata. CCCL. A.

Martino, *Raymondus*, Vtr. doctissimus. CXCH.
D. *Ejus Elegium*. ibid. E.

Martino, *Jo. Baptista*, *Rebital publicæ suo are-*
conditas mandat. LX. A.

Mar-

I N D E X

Missis Andreæ quando primus Mediolani Typis editum. LXXIX. & CLXI. C. A quo recusum. CCXC. C. & CCXCI. C.

Molani, Joannes. CCCXCVIII. A.

Molierus. LXXXVII. & LXXXVIII.

Monachius, Boninus. Vid. Boninus.

Monachi Officiensis Censuræ Mediolanensis apud Basilicam S. Andreæ, Bibliothecam, & Archæum egragii instrum. X. C.

Monasterium S. Andreæ ad Ludovicum Moris Mediol. Dux per Brabantium extractum. CCCLXI. C.

Monasterium Corvallis ad S. Bernardum fundatum. CCLL. B.

Monasterium primus conditum Mediolani. LXXX.

Medicinis Ligurie Oppidum vocata. XXI. C.

Montellus, Lactonius. LXXXIII. Ad eundem Epistolam Marii Philippi. CCCCLXXXVIII. Epistolam eisdem Marii Philippi eandem curat. CCLIX. B. Eius Epistola Officiensis Ubaldini. CCCCLXXX. V. & CCCCLXXXVIII.

Morigioris, Antonius, ejus Bibliotheca Sicula. 6. S. *Monica Corporis translatio quando facta*. CCCXXXIV. D. & CCCCV. B.

Morus Pictoris ad quo primus excipitur. CCCLII. D. *Quæstio de eodem*. CCCLIII. A.

Montani, Colla. Vid. Colla.

Montanus, Julius, ejus similitudo cum Petro Leone. CCCIII. C.

Montanus, Morellus. Vid. Morellus.

de Montis Sanctissimi, Franciscus, Monachus Camaldulensis. CCCXX. A.

Montfaucon, Bernardus, ejus Iter Italic. DLXVI. Eius Palæographia Græca. ibid.

Monticellus, in Monticellus, Jo. Cardinalis, Lucani phærasium in Italiam idem venit. CCCLIV. A. Quis ille fuerit, variorum opinio. ibid. D.

Monticellus, Dominicus, ejus translatio Epistolarum Ovidii in Italianum linguam. CCCLIV. D.

Montius, Philippus, Cardinalis laudatus. CCCLIV. D.

Montoya, Alphonsus, ejus Epigramma. DCXI.

Morillus Montanus Colla pater. CLVIII. A.

Morvus, Montanus, publicus Bononiæ Professor. XCIX.

Motta, Antonius, Chalcondylæ discipulus, ejus Epigramma. CCCXXIII. C. & DCVI.

Muratori, Nicolaus, ejus Epigramma. DCXI.

Muratori, Ludovicus Antonius, Viri Clarissimi, Rerum Italicæ Collectionem editatur. LXIV. B. *Opus Philippi Argæi Societatem Palatinam promouentis, tale Opus aggratatur*. LXV. A. *Eandem Societatem laudibus cumulat*. ibid. B. *Eius Differentiæ Effusæ*. CCIII. E. *Eius Differentiæ de Origine Monasteriorum*. LXXX. *Attentæ de Origine Statutorum Italiae Urbium*. CCIX. C. *De Duella*. CCXI. C. *Ejus Anecdota, Latine, & Græca*. CXXIX. C.

de Muris, Rufinus. CCXXI. B.

de Muris, Michael, Abbas Camaldulensis. CCXVIII. D.

Musurus, Marcus, Patavii Professor. CCLXXIX. B.

Neapolitanus, Petrus. Vid. Petrus.

Nicelagium familia Decembrianum. CCCIV. C.

Nerius, Bernardus, ejus Epistola. CCCXXIV. B.

Nestorius, Dionysius, quis ille fuerit, & ejus Opera. CCLVIII. B.

Nicerenus, Jo. Petrus, quid in suis Memorii illarum Literarum /v/roreus ad Philippo Bralo fœderis proficit. CCCXL. A.

Nicodemus, Leonardus, ejus Adversus ad Bibliothecam Neapolitanam Tappi. CCIV. B.

Nicolas V. Pont. Max. Oratio Poggii in ejus favore. CXIX. A. *Ei inscriptis Poggii Opus de Varietate fortæ*. CXXII. D. CXXVI. E. & CXXI. A. *Franciscum Philiphum benigne excipit*. CCXXVII. D. & CCXCIV. A. *Morbi V/egii cultor maximus*. CCCXXV. B. *Ad eum Epistola ejusdem Francisci Philippi*. DXXII.

Nicolas, Antonius, ejus Bibliotheca Hispanica. CXXIV. C. *Notatus*. CXLVI. B. & CLXXIV. B.

Nicolas Corvallenis, Canon. Regul. ejus Epistola ad Eschium Corvalem. CCVII. A.

Nicolas, Nicetas, novallia de eodem. 2. Oratio Poggii in ejus favore. CXIX. A. CXXVIII. E. & CCC. B. *Ad ipsum Carmina Iosphi Brighii*. CCCXXXIX. E.

Nidius, Martinus Paulus, Danis Commentator. CXCX. B. *An verum ejus Opus hoc fuerit*. CXCVI. D. *Eius Carmen*. ibid. E. *Eius Epistola ad Marchionem Montisferrati*. CCCCLXX.

Niembergius de Excepationibus Concilii Tridentini. CLXXIV. A.

Niger, Julius, de Scripturis Florentinis. CXC. V. B. CCC. C. & incipit.

Niger, Marlinus. CCLXXVIII. A.

Niger, Petrus, de Constitutibus veri Missæ. LXXVIII. *Eius Patria, Opera, & Elegium*. CC. LXXIX. A. & DCVI. *Ipsius declaratio filiorum Demetrii Chalcondylæ*. CCCXXIII. A.

Nobis Mediolanensis sub disciplina Officiensis Monachorum olim in Scientiis eruditus. CCLL. A.

Nozæra, Iffeta, ejus Epistola MSS. in Bibliotheca Ambrasiæ. CXXI. E.

de Nozæris, Leonardus, Officium Immaculatae Conceptionis B. M. V. ab ipso compositum. CCCLI. A.

Nosce cum magnam Mediolani ad quo institutum. CCCXCI. B.

Notius, Stephanus, FF. Humiliorum Præpositus. CCLIV. A. *Eius literarum laborer*. CCLVI. D. *Ubi de ipso fit mentio*. CCCXXIII. B.

de Novaris, Jo. Baptista, Generalis Ordinis Eremitarum. CCCX. A.

Novariensis, Bernardinus Amilii, ejus Carmen. DXXVII.

Novariensis, Jo. Petrus, quis ille fuerit, ejus Opera, & Elegium. CCLXXXI. B.

Novellinus, Balhassar, ejus Epistola. CCCIV. C. *Novellus, Melanella, Cæsar. Princeps*. CLXXIX. A.

Novonovum didactica ad C. Casare Colonia Græcorum. IV. D.

N

N *Adrianus, Stephanus, Mediol. Archiep.* XCII. *Rogationum iridationum restauratur*. CCC. LXXXII. C.

de S. Nazario de Ripa, Jacinus, Typographus Mediol. CV. *Symbolum ejusdem*. ibid.

Necarius, Fr. Jo. Paulus, ejus Differentiæ de Scrip. D. Tronæ. CCCXXVII. D. *Notatus*. CCLXXXVIII. A.

Nepotus, illius qui primus Typographicam Artem introduxit. LXXXII.

O

O *Blasterum Congregatio ad S. Carolo instituta*. XLIX. E. *Eorum laudes*. L. A. *Seminariarum, ac Collegiorum cura eisdem commissa*. ibid.

Officiensis Augustus ac confirmatus Mediolanensis privilegium, ut haberet Studium Generale. V. D.

Officius Tracer Desider animus in Gallia Toga. IV. D.

RERUM, ET NOMINUM.

Odebalanus, Aurelius. DCIV.
Ogingius, Theodorus, ubi Alciatum deidant. II.
A.
Officium Nominis Jefa à quo compositum. CCCLL.
C.
Officium Immaculatae Conceptionis B. V. M. à quo editum. CCCLL. A. A. Sicut II. Pont. Max. approbatum. ibid. B.
Offredus, Apollinaris, quando Mediol. viceris, & ejus Opera. CLIII. B. Ejus Epistola ad Philippum Mariani Mediolani Ducem. CCCCLIV.
Offredus, Petrus, ejus Epigramma in laudem Jofuit Mayni. CCCCLV.
Oldinus, Augustinus, in Athenaeo Ligustico notatus. CXXX. C. & CXXXI. B. CXLVII. E. CXLIII. D. CCCXXIV. A. & CCCC. D.
Oldradus, Alphonfus, primus in Academia Mutii Sforzae Oratorem habet. L. D.
Olivarius, Moribus Paulus Emilius, Senator Mediol. CCCCXVI. C. & DCIV.
Ogghus Carus in Gallia Tegeta Praeceptor. ibid.
de Orco, Ambrosius, Dionysii Paravinsii Socius. XCI. & CI.
Ordo S. Spiritus ubi institutus, & qui tramatus. CCVII. A.
Orlandus, Pallagrinus Antonius, ejus Hist. Typographica. CHL. CVII. & pluries. Notatus. CCCCXI. D. CCLIV. C. DLXIII. & DCII.
Ejus Hist. Typogr. Romanens. CCCCXXIV. D. DXXXVII. & DLIX. Quod finit ad editione Facturum Peggi. CXVIII. A.
Orphanotrophium S. Mariani Mediol. XLVIII. E.
de Orsolinis de Cremona, Gabriel. XCVI. Ejus Societas cum aliis de prima Typographia Mediol. insinuanda. CCCCXLVII.
de Ofuago, Ursinus, seu Ursinus, secundo ex III. Uxoribus Francisci Potholphi. CCXXIII. A. & CCCCXVII. B.
Otto I. Imper. quando Roma coronatus. CCLXXX. II. C.
Otto V. Viacomus, ad cum Epistola. CVIII.

P

P *Paulus, Jo. Franciscus, Academia Pistorum Mediolani ascriptus.* LV. E.
Pachet, Conradus, Typographus Mediol. CV.
Pachet, Leonardus, Typographus Mediolanens. CIV.
Epistola Symbolica. ibid.
Pacificus Novariensis, ejus Summa. CXCI. A.
Pagomus, Urbanus, Prior Monasterii S. Petri Glasfianensis V. Clor. CXI. B. & CCCCXLV.
Palatina Societas, quae anno instituta. LXIV. B. A. Cl. Muratorio laudata. LXV. B.
Palatina Mediolanensis Schola S. Augustini Rhetoricae Artis Magistro gloriatur. XVI. B. Quando restituta. XXVIII. Ibidem posita nunciat. S. Augustini Statua. XVI. A. In Palatina Ottradi Triflesini translata. XXXIII. B. Quot cultores Praeceptores habuerunt. XLIV. A. Illi ad hoc quatuor publica Gymnasia perdurant. ibid. D.
Palaeus, Gabriel, Secretarius Ducalis. CXI. C. & CCCCXLV.
Palaeus, Comitatus. CCCCXXXIV. C.
Palaeus, Jo. Ludovicus, Senator Mediol. CC. CXI. A.
Pallagrinus, Rolandus, Mediol. Senator. CCCCXI. A. Ad cum Epistola Stephanus Ducei. DCV.
Pancirolos, Odoarius, de Theophrasti absconditis Uribus Roma. CCCCXXXV. D. Ejus verum nomen. ibid.
Pannozzi, Arnoldus, primus Roma Typographus. LXXXI. Et primus Mediolani. LXXXI. LXXXVII. LXXXIX. XC. & CXI. A.

Pannozzi, Antonius, Scripser Vitis Aphonfi Regis Napolis. CXXXVI. E. Plura de eodem. 5. & 6. Ejus Opera MSS. ibidem.
Papa titulus olim Episcopus attribuitur. CCCCXVI. C. & CCCCXLV.
Papirechini, Dominus, in Exergis Archiepiscoporum Mediol. notatus. CCL. A.
Paravinsius, Dionysius, Typographus Mediol. XLV. E. & Cl. De imperfectione litterarum Gratarum Mediol. optimi meritis. LXXVI. & CCCCXLIII.
de Parma, Franciscus, seu Brancinus, Archiepiscopus Mediol. Missa Ambrosiana restaurator. CCCCIX. D.
Parmentis, Bernardus, Min. Offic. V. Cl. CXCB.
Parvafius, Joann. Vid. Joann.
Parthenius, Catulli Commentator, à Cl. Marchione.
Maphae laudatus. LXXXIV.
Parthenius S. Eusebii in severs usque. XVII. E.
Parthenopaeus, Andreas, Commentator Dantis. CXCV. C.
Parvus, Gulielmus, Catalogi Bibliotheca Francisci I. Gallia Regis conditor. CCCCXIV. B. Ignem Quisq. & Escard in eorum Bibliotheca. ibid. D.
Pastrianus de Asula, Hieronymus, quae ille fuerit, ejus Opera, & Elegium. CCCCXVI. E. DC. III. DCIV. & DCVIII.
Patonius, Bartholomaeus, Eremiticus. CCV. A.
Petrus, Vir utilis, Dantis discipulus. XVII. E.
Ejus patri ante Statua in Foro Trajano posita. XVIII. A.
Petius, Petrus, ejus Epigramma. DXCVII.
Petrus Fontana, Gabriel, quae ille fuerit, ejus Carmen. LXXXIII. & XCVI. C. Ejus Elegium. CLXXXVII. A. Ejus simulat. cum Georgio Merulo. ibid. D. Et cum Francisco Petrolano. CLXXXVIII. D. Alterum ejus Carmen. ib. E. Laudatus. CCCCXIV. C. & alibi. Ejus Inventus in Phil. Iphum. CCXX. E. Ejus Societas cum aliis in diti de Typographia primus Mediol. inchoanda. CCCCXLVII. Eusebii de Cedicis Corsi pberi Londini, in quo Sforzides Jo. Simonetti in Ital. verso continetur. CCCCXXII. A. Alia ejus Carmina. DLXXIV. Alia contra Franciscum Petrolanum. CCCCXXVIII. A.
Paulus, Jacobus. Vid. Jacobus.
Paulus II. Pont. Max. ad cum Epistola Jo. Andrea Alamanus Episcopi. LXXXVII. & DCXVII.
Ad cum scribit Philolus contra Pium II. Pont. Max. CCCCXI. A.
Paulus Brizianus, Alia, Offic. V. Cl. CXI. B. & CCCCXLIV.
Paulus Florentinus ex Ordine Servorum B. M. Virg. quae ille fuerit, & quoniam Opera Typis deditur Mediol. CCVII. A. & lego. Ex Attacantium familia fuisse asseritur. CCIX. B. Ejus Epistola. CCCCXLVIII. CCCCXLVIII. & CCCCXLIX.
Paulus, Joannes Archiepiscopus, Epistola Pii II. Pont. Max. ad eundem. CXLIII.
Paulus Socrates. Vid. Socrates.
Paulus Pictus, manualis de ipso. II. A. & C. Quis ille fuerit. CXLVII. C.
Pays, Petrus, Soc. Jesu, primus Ortum Nili detest. missi creditor. CXXV. A.
Pedemontani, Ludovicus, & Albertus Fratres, Typographi Mediol. CH.
Peggi, Jo. Antonius, Carmen. DXCII.
Pegolatus, Alphonfus. DCVIII.
Peletus, Franciscus, ad cum Epistola Francisci Arantini. DLXXX.
de Penbreck, Comar, ejus Bibliotheca Londini. D. LXVI.
Pennatus, Gabriel, Hist. Tripart. CCVI. B. & lapsus.
Pentius de Leuco, Jacobus, Veneris Typographus. CXIII.
Pra.

- Peragallus*, *Raphael*, CCXVIII. D. *Editor Sermonum B. Michaelis de Carcano*, CCCCXII. A. & D.
- Pergrino* *Clari Medici per Urbem pro viduam* *Bignoniensi quendam decessit*, CCCCIX. B.
- Perisus*, *Coner Carolus*, *Scutus Praef. suis in aditu athenarum Medici*, *Colonus scripti*, LXIII. B. *Nipus Paridurum exornat*, *ibid.* & LXXXI. *Inficis cion Bibliotheca*, *ibid.* DLXXV. DXCIII. & DXCIX.
- Pessio*, *Antonius*, *Epistola ad eundem Francisci Philippi*, CLXXXII. B.
- Petrarcha*, *Franciscus*, à *Giberto II. Vicecomite*, *Medulanum aëritur*, XXXII. B. *Ducenne ibidem moratur*, *ibid.* *Ensilium Operam varie editum*, & MSS. CCCLXXIV. B. *De Literis Medici*, *summi meritis*, *ibid.* C. *Commentarii Carolinus ejusdem*, *ibid.* D. *Ejus Carminum quatuor de morte Laurentii*, CCCLXXVII. D. *Virgili Codex*, *eius manu exaratus*, *ibid.* In Bibliotheca Ambrosiana servatur, CCXCIV. B. *Ejus Epitaphium in eam Franciscus ejus filius*, CCCLVIII. D. *Ubi fructum elegit*, *si Medici*, *abissit*, CCLXXX. A.
- P. Petri de Ulmo*, *Cicubum*, *quando in Commendam rediit*, CCCCXXVI.
- Petrina*, *Gaffar Antonius*, *eius Hist. Chronologica S. Bernardi*, CCL D.
- Petrinus*, *Joannes*, *Archidiaconi Insigne*, XLII. B.
- Petrus*, *Bartholomaeus*, *Puerorum sanctae Stertie Medici*, *Ducum Praeceptor*, CCLXXIX. A.
- Petrus Apollonius*, *Collationis*, CCCCXXII. D. *Quoniam illi fuerit*, *ibid.* E. *Ejus litterarum labor*, CCCCXXIII. A. *Ejus Carminum*, DXCII. *Idem & Petrus Noumenis*, DIV.
- Petrus Dautin filius*, CCXCV. E.
- Petrus Neapolitanus*, FF. *Ord. Minor. Obseru. V. carum Generalis*, CXG. A. & CCCCXLIV.
- Pheodrus*, *Thomas*, *eius Carminum*, CCCCXXVIII. E.
- Philosophia*, *Siripis genealogica series*, CCLXV. C.
- Philippus*, *Federicus Franciscus*, *Franciscus filius*, XI. B.
- Philippus*, *Franciscus*, *plura de eo*, 6. & 7. *Fine silvium de Art. Typographia Medici*, CXV. D. *In eam Benedictus Poggii*, CCXVIII. B. *Ejus Uxor*, & filii enumerati quatuor, CCXII. A. *Legimus*, CCXXIV. B. *Roman exeat*, à *Sue. ex IV. Pont. Max.*, *ibid.* *Eius Testamentum*, CCXXII. CCXXIII. & CCXXIV. A. & B. *Pau per decessit*, CCXXV. B. *Opus eidem male attributum*, CCCCXXX. C. *Alterum à Cescimbene minuit relatum*, CCCLXXI. A. *Fine Epistola ad Jo. Simonetum*, CCCCXXV. *Alia ad B. uersum Pisanum ejus discipulum*, C. LXIII. A. *Alia ad alios*, CLXVI. C. *Ejus Satyra*, CLXXVI. D. *Ejus Opera*, & *Elogium*, CCXXIX. A. *Ejus Poema*, CLXXVIII. D. *Ejus Epiola ad Philippum Mariam Medici*, *Ducem*, DXXII. *Ad Nicolaum P. Pont. Max.*, DXXII. *Ad ipsum Epistola Jo. Francisci Medici*, D. XXIV. *Et Leonardus Justiniani*, DXXV. *Alia ejusdem Francisci ad Petrum Justinum Philippi*, *ibid.* *Et ad Theodorum Platium*, DXLI. *Eius mors male à pluribus relata*, LXXXIII. *Litterae fuae Metropolitanae Bibl. Medici*, *postremum tabula legat*, XI. A. *Inuicem mutuo Chrysolorum laudat*, XXXV. E. *Medicini deest*, XXVII. D. *Ejus Vita à Jo. Henrico Foppio edita*, 7. *Et à Lancelotto Academia Parisiensis Sociis*, *ibid.*
- Philippus*, *Martinus*, *eius Gesta*, *Elogium*, & *Opera*, CCLX. D. *Ejus Epistola ad Fr. Ludovicum Abbatem*, CCCLXXXVIII. *De ipso sultur Lexend*, *diversa in sua India descriptio*, LXXXIII. & CCXXIV. C. *Verfus de eodem*, *ibid.* D.
- Philippus*, *Petrus Justinus*, *sen Augustinus*, *quis ille fuerit*, & *eius litterarum labor*, CXCI. E.
- CXCI. A. & CCXXI. C. *Ejus Epistola ad Jo. Simonetum*, CCCC. *Et ad Franciscum Philippi*, DXXV.
- Philippus*, *Salustius Dux*, CCXXI. B.
- Philippus*, *Bartholomaeus*, *Versalensis*, *eius Carminum*, CCCC. B.
- Philippus Maria Picconius*, *Medici Dux*, *Vir sapientis*, XXXIII. B. CLXX. C. & CCCCXVII. A. *Ab Apollinari Officio laudat*, XXXIII. & CCCCIV. *Ejus Vita à Candido Decembrio scripta*, XXXIII. C. *Ad eum Epistola Mastis Venia*, DXXXVIII. *Altera Francisci Philippi*, DXXII. *Sine legitima prole moritur*, *ibid.* *Oratio Pii II. Pont. Max. in ejus funere*, CX. XXVI. B.
- Philosophus* *Romani pulsi*, IV. E. V. A. & seqq.
- Philosophus*, *M. Lucius*, *eius Epigramma*, DLX. XVIII. & DLXXXVII.
- Plinius*, *Philippus*, *eius Abbatem Mediolanensi*, 3. *Ubi notatur*, CCCCXVII.
- Plinius*, *Niclaus*, *eius Epitaphium*, CLXXIX. E.
- Plinius*, *Jacobus*, *Card. Vid. Amantius*, *Pallares celebrato in Academia Medici*, *producti*, LV. A.
- Pistura*, *Academia*, *Vid. Academia Fisterum*.
- Pistura*, *inferiorum Aulorum in Aula Bibliotheca Ambrosiana*, LV. B.
- Pius*, *Jo. Franciscus*, *Mirandula Princeps*, DC.
- Pius*, *Abbatem*, *Franciscus*, *eius Opus Sex infer ptus*, CCCCXXVII. C.
- Pius*, *Joannes*, *Vita Philippi Beraldii senioris Sacerdotis*, CCCCXXXVIII. D. & CCCCXXXIX. IX. D.
- Pius*, *Gabriel*, *Medicus Duxalis celebris*, CCLXXI. E. *Ad eum Epistola Francisci Rueri*, DVII. *Oratio Philippi Beraldii in ejus nuptiis*, CCCCXXXVI. B. *Ejus laudat*, *ibid.* D.
- Pisum*, *B. uersum*, *sive Bonu Accusum*, *Vid. Bonaccursus*.
- de Pisis*, *Bartholomaeus*, *eius Opera*, & *Elogium*, CCCCXI. A. *Auctor Libri Consuetudinum San. de Francisci cum Vita Christiani*, CCCCXIII. B. & C. *Libro iste quando Mediolani editus*, CCCCXIV. A. *Quis fuerit ejus genitor*, *ibid.* C. *Et Alia Fistorum famula dicitur*, DLXXXV.
- Postus*, *sen Cocapissus*, *Gerardus*, *Consul Medici*, CCXIII. C.
- Pius II. Pont. Max.*, CCCCXVIII. C. *Ejus Epistola ad Philippum Mariam Mediolani Ducem*, CXXI. A. *Nomulla de eodem*, CXXIX. A. & B. *Ejus Opera Mediolani edita*, & *qua in Bibliotheca Ambrosiana custodiuntur MSS.*, CCCCXV. A. & seqq. *Series ipsius Oratorum*, *quae eade promissa G. Moravino*, *ibid.* C. *Auctor extitit Francisci Philippi*, CCCCX. A. *Contra eundem ad Pandum II. scribit idem Philippus*, CCCCXI. A. & DLI. *Papianus ejusdem Epitaphium*, *ibid.* DXXXIII. *Marum Philippum scripti*, CCLXIII. B.
- Pius P. Pont. Max.*, *Ordinem Henricum excommunicat*, *et deest*, CCLXIX. A.
- Pius*, *Alterius*, *ad eum Epistola Jo. Maria Catinet*, DXXIV.
- Pius*, *Jo. Baptista*, *Bonaccursus*, *eius litterarum labor*, & *Elogium*, CCCCXXXI. B. *De eo quid Joann. CCCCXXXII. A. A. P. de Bueraco Briziano male habuit*, CCCCXXXIII. A. *Ab Fainatiffi*, *Quirico defunctus*, *ibid.* B. *A. Luca Olchianoffi Canonico laudatur*, *ibid.* D. *A. Pando III. Roman vocatur*, CCCCXXXIV. B. *Carminum Bibliothecis Sacrorum in ejus laudem*, DCIII. *Epistola Epigramma*, DXXIV.
- Pizzolusius*, *Franciscus*, *Archiep. Medici*, CXXVI. B. CXXIX. C. & CCC. A. *Herodem liberum suum Bibliothecam Aitropolitanam reliquit*, XI. A.

RERUM, ET NOMINUM.

Piazalpaffus, Michaelis, in Bibliotheca S. Ambrosii
Abbatum antiquis Codicibus reperit. IX. C. & E.
Piazonus, Bernardinus, DCIII.
Placentinus, Joannes. Vid. Joannes.
Placentinus, Joannes. Vid. Joannes.
Placatus, Folgentinus, quia ille fuerit. CCCCXV.
III. A. & B.
Plantinensis Typographia Symbolon. XCV.
Plantovinus, alii salivus. LXXVII.
Platinus, Petrus Antiquus, eius Carmen ad Olla-
vianum Victricem. DLXXXI.
Plattorum familia origo videnda. LCVIII. F. CC.
CCLXXXVIII.
Plattus, Anastasius, Platini frater. CCLXX. &
CCCLXXI. E.
Plattus, Christophorus. CCIX. A.
Plattus, Georgius. CCVIII. C. Oratio Francisci
Philipsi in Naptis ejusdem. ibid. D. & CC.
LXXI. E.
Plattus, Leonardus, Canon. Regul. Mediol. CCVIII.
C. cum Epistola Pauli Florentini. CCCC.
LXXVIII.
Plattus, Ludovicus. CCIX. A.
Plattus, Martinus. ibid.
Plattus, Platinius, ejus Epistola. CCLXXIII. D. Ejus
Scripta, & Elegum. CCLXXVIII. E.
Plattus, Theodorus, J. G. CCVIII. D. & CCLXXI.
E. Ad cum Epistola Petri Corneti. DXL. Ad
cum Epistola Jacobi Scheuti. DXLI. Et Fran-
cisci Philippi. ibid.
Plattus, Thomas, domum suam in Lycam comen-
tat. XL. B. Quas sententias ibidem perpetui tra-
di jussit. ibid. Disputationum magni heredes.
insinuat. ibid.
C. Plinius scilicet avorum pro tutela Bibliotheca Mi-
dolemensis in Testamento dari jubet. VII. C.
Et antiquo marmore, & plurium Scriptorum
testimonio probatur. ibid. D. Ejus de Scholis
Mediol. assertio. VI. D.
Polla celeberrimi in antiquis Gymnasiis Mediol. pro-
diti. VI. B.
Poggii Florentini laudes. q. Foetie ejusdem quon-
dam Mediol. edita. CCVII. E. Quod de istis sen-
tiant Poggii, & alii. ibid. & CCVIII. B. Alia
ejusdem Opera MSS. in Bibliotheca Ambrosiana
servata. CCVIII. C. & D. & CCXI. E. Et
edita. CCV. C. Quod de Nicolai Conti hinc
sentit. CCXIV. D. Item de Oris Nisi. CX.
XV. B. & C.
Polphi Chronologia de Cosmologia digesta. II. B.
Polissinus, Angelus, Franciscum Patellum lan-
dat. CCXXXVIII. D. Ejus Epistola ad Fran-
ciscum Casim. CCLX. E. Cum Chalcandzila
similitudo habet. CCCCXXI. B.
Pomponius, Letus. Vid. Letus.
Pomponius Mela de Sinu Orbis quando primus Mi-
dole. edita. CCVII. D. & CCVIII. B.
Pontremolensis Ugerius. Vid. Ugerius.
de Pontremulo, Scholasticus, Typographus Mediol. CV.
Ponzonus, Fr. Dominicus, Alon. Obscu. Ver doliis,
ejus Carmen. CCLII. D.
Pozzi, Brumaxius, Mediol. Prætor, primus qui in
unum Corpus Consuetudines Urbis colligere jussit.
CCIX. D.
Pozzerius, Stephanus, Epist. Parisiensis, & Præ-
fatus Senatus Mediol. ad cum Epistola Tristani
Chalobi. DLII.
Pozzi, Petrus Paulus, Arabicus Litterarum primus
impressus in Italia. LXXXVIII. Et Typographus
Genæ. CXIV.
de la Pozza, Ardianus, Junier, Cardinalis. CC.
XXXIII. A. Ad cum Epistola Petri Apollonii
Collaroni. DIV.
Præfuerunt, Marcus Antonius, Sculptor celebris.
LV. B.
Prætor, Antonius, Galilei Cancellarius. CCLXX.
VIII. A.
Tom. I.

Prætor, Crinitus, Ugentinus Contrarii Uxor. CC.
XXXIX. C.
Psalterium Codex varissimus in Bibliotheca Cesaria
Vindobonensi. LXXXVI.
Psalterium Davidicum versio Ambrosiana, non ead-
em ac Romana. CLXIX. B.
Psalterium Davidicum prototypum primo editum.
& Genæ sacrosanctum. LXXVIII. & CXIV.
Pasquillus, Placidus, ejus Chronica Monasterii S.
Petri Glaxia. CX. C. & plures.
Puccius, Benedectus, ejus Additiones ad Memorab-
ilium. CCVIII. D.
Purcellus, Jo. Petrus, ejus Differentia Nazaria.
IX. D. CCLXX. E. & alibi. Monumentorum.
ad Ordinem Humiliorum stellantium Colleser
eximius. CCLXX. A. Ejus opinio de temporis
institutionis Rogationum triduanarum impleta.
CCCLXXXVI. D.
Pascherus, Jo. Franciscus, ejus Opus suum dicit
Baptista Fulgosi. CCCCXVIII. D.
Pascherus, Petrus, ad cum Epistola Petri Altilii. D.
XLVII. & DXLVIII.
Pascherus, Erycius, de Rhodibus, & Scholis Pa-
latinis. V. A. Ut notatus. ibid.
de Patto, Christophorus, Martii discipulus. CCLX.
VII. D.
Paterlinus, Franciscus. LXXXIII. Paterlinus à Ga-
briele Povero Fontana vocatus. Ibidem. Ejus
similitudo cum eodem. CLXXXVII. D. Ejus
Epistola. CCXX. B. CCCCXXI. & centis.
Quis ille fuerit, & ejus Opera. CCCC.
XVII. A. Ad cum Epistola Jacobi Antiquarii.
CCCCXXXIII. Et altera ejusdem ad Bonum-
accursium Pisum. CCCCXXXV.
Patinus, Petrus, Florentinus. CCCCXXXIX. C.

Q

Quadringii Episcopi Fulgentis, editum vo-
cat. DLXXXIV.
Quadrini, Franciscus Xaverius, S. J. ejus
Opus della Storia, e della Ragione d'ogni Poe-
sia. CCLV. A. CCLXXI. E. DX. & D.
XCIV.
Quadrinus, Petrus Paulus, Civitatis Taurinensis Bi-
bliothecarius. Ibidem. Ibidem. DLXXX. DLXXX.
VIII. DXIII. & DCVI.
Quirici, & Ercard, totum Bibliotheca Scriptorum.
Ordinis Predicatorum. Vid. Ercard.
Quiricus, Antonius Maria, Card. V. Clavis, ejus
Vindicta Pauli II. Pont. Max. CCXII. C. Ejus
Opus de Litteratura Briziana. CCXIX. A. C.
CXVI. A. CCCCXVII. C. CCCCXXXIII. B.
DLXI. & DLXXXIX. Ejus Diatriba prolixi-
maria. CCCCXIV. D.

R

Rabbi, Ghedalia. Vid. Ghedalia.
Rampagosa, Antonius, Auctor Bille Figuræ.
CCCCX. C.
Ramusius, Jo. Baptista, ejus Opus Itol. de Nostri-
tione. CXXIII. C.
Raphaellus, Hieronymus, ubi notatus. DXCIV.
Raphaellus, Franciscus, ubi notatus. XCV.
Ratus, Bartholomæus, Ducalis Secret. CX. C.
& CCCCXV.
Reynaudus Sincerus Baptista Fulgosi Præceptor.
CCCC. A.
Reynaudus, Valentinus Episcopus, ad ipsum Epistola
Gaudens de Monte Rochen. DXC.
Reatinus, Angelus, J. C. ad ipsum Epistola Petri
Candidi Darnovici. CCCCXV. A.
IIIIII

Ra

I N D E X

Risalecium, *Marchio Carolus*. DLXXV. & DLX.
XXV.
Riteanus, *Jo. Baptista*, *V. Cl.* ejus *Observationes contra Lufant*. CCXIX. E. *Editor Operum Peggii*. CXIX. A. CCXIII. A. & CCXIV. A. de *Regio*, *Marchefinus*. Vid. *Marchefinus*.
Romerum Urbis antiquo literarum cultu insignis. X. II. B.
Romatus, utriusque *Sicilia Rex*, honorificè *cepit Marium Philadelphum*. CCLXI. D.
Renda, *Hieronymus*, ejus *Bibliotheca Sicula*. CL. XXV. D.
Rufa, *Antoniolum*, *Collector Statutorum Mediol.* CCXV. C. *Alferivus Academia à Petrarca inflatus*. CCLXXIX. D.
Rozzonici de Torre, *Antonii Jofeph*, *Adolefcens publicum in re literariis experimentum*. LXVII. A. *Laudatus*. CCXLI. A.
Rhoadensis, *Antonius*, ejus *similitates cum Antonio Panormitano*. 6. Ejus *Epifola ad Petrum Candidum Decembrium*. CCXCV. A.
Rhetores Mediolanenses celeberrimos proximi præteriti ævi. XLI. B.
Rhetorum Schola quando Româ sublata. IV. E.
Ritardus Carmelita Dantis Commentator. CXCV. C.
Richterius Patricius Romanus Mediol. refidens. XXI. B.
de Ripa, *Fr. Bonvicinus*. CCLI. C.
Ripamontius, *Jofeph*, in *Uitione*, *fu brevis Vita*. S. *Lazarii notatus*. CCLCXXXIV. D.
Ritus Ambrosianus. CLXI. D. CCXCI. B. CCC. VIII. B. CCCXV. B. CCCXVIII. C. & CCC. LXXXII. B.
Ritus Gentilium Mediolani quando primâ abolitus. LXXIX.
Robertellus, *Franciscus*, de *moralis difciplina*. CC. XX. C.
Rorea, *Angelus*, ejus *Bibliotheca Apoftolica*. LX. XXII. *Notatus*. LXXXVII. & LXXXV. *Topographia fcribita*. LXXXII. & LXXXV.
Rottus, *Nicolaus Georgius*, *Ducalis Scriba*. CX. C. & CCCCLV.
de Rogationibus Triduum Mediolanensis Ecclefia Difcretio. CCCLXXVII. B. *Quis earum primus Inftitutor*. CCCLXXXIII. A. *Qua de causa Mediolani inftituta*. CCCLXXXIV. C. & CCC. LXXXVII. A. *Ubi perfolvebantur*. CCCLX. XXV. C. *Et quando*. ibid. D.
Roma, quando *illius Ars Typographica inlata fuerit*. LXXXVII.
Romagnanus, *Amadeus*, *Epifcopus Montiregalenfis*. CCCXXVI. B. *Ad eum Epifola Petri Leonis*. DXIII.
Romanus, *Hieronymus*, ejus *Chronicon Fratrum Eremitarum*. CCXVIII. B.
Romanus, *Innocentius*, *Epifola Pauli Florentini ad eundem*. CCCLXXVII. & CCCLXXIX.
de Rofate, *Albericus*. CXXXIII. B.
Rofinus, *Celfus*, ejus *Lycæum Lateranenfis*. CCV. A. & pluries.
Rofinus, *Joannes*, ejus *Antiquitates Romanæ*. CC. CCXIX. C.
Rot, *Adamus*, *Typographia additæ*. LXXXII.
Rotharis Langobardorum Rex Legè condit. XX. VII. C.
Roverella, *Bartholomæus*, *Archiepifcopus Ravennæ*. CKLI. A.
Roxtonus, *Bartholomæus*. DXCIII.
Rubens de Vercellis, *Joannes*, ubi *notatus*. LXX. XVII.
Rubrinus, *Marcus Antonius*, *Mediol.* CCCXXXIX. A. *Ejus laudet Carmine expreffa*. ibid. C.
Ruerus, *Franciscus*, *primus Mediolani editæ Logice præcepta Samuelis Cifinenfis*. CCCLXXI. E. *Ejus Epifola ad Gabrielem Pirovanum*. ibid. & DVII.
Rufa, *Polyxena*, *Uxor fecunda Francifci Sfortia*. C. CIII. C.

Rufa, *Nicolaus*, *Collegii Helvetici Alumnus*, ad *Haritici notatus*. LIX. D.
de Rufconibus, *Georgius*. CXII.
Ruffinger, *Sixtus*, *primus qui Neapoli Typographiam inlatus*. LXXXII.

S

de **Sabaudia**, *Rematus*, *magnus Francia Magifter*. de CLXXXV. E.
Sabaudus, *Joannes*, *Chalcondyla difcipulus*, ejus *Carmina*. CVII. & DCVI.
Sabellius, *Marcus Antonius*, ejus *judicium de Francifco Philofopho*. CLXXVII. D. *Ejus libri de Latina lingua reparatio*. CCLXV. C.
Sabellus, *Jo. Baptista*, *Cardinalis*, *Jacobum Antiquarium à Secretis habuit*. CCXLII. C.
Sacherius, *Hieronymus*, *Soc. Jefu*, *V. Cl.* LX. VIII. E.
Sachfi, *Georgius*. LXXXII.
Saccus, *Cæfar*, *Laudenfis*. CCCLXXXIX. C. *Ejus Carmina*. CXI. & DXXV.
Sallius, *Petrus*, ejus *Carmen*. CCXV. D. *Aliud in detractores Philofophi*. DLXXXV.
Salmafius, *Claudius*, *antiqui Marmoris Mediol. vindix*. XIV. B. *Primus Mediol. Typographus reftit*. CXVI. A. *Ejus effimionum de Hiftoria Augufta prima editio Mediolanenfis*. LXXXVII. LXXXVIII. & DLIX.
Sabotius, *Leonardus*, de *lingua Italica Comment.* CXCVI. A. *Ejus Annotationes in eandem*. CCCIX. C. & CCCX. D.
Sabius, *Julianus*, *J. C. Mediol.* XXV. A.
de Sancta Rofa, *Francifcus Urbanus*. CLXXX. B.
de Sancto-petro, *Bernardinus*, *laudatus*. CVIII.
de Sanctis, *Polycarpus*, *edendi Auctori Brevitatis Ord. Humiliatorum*. CCLIII. E.
Sandus, *Felinus*, de *anno Jubilæi*. CCLVI. E.
**Ejus Epifome de Regno Siciliæ. LXXXIV.
Sangallus, *Ludovicus*, ejus *Oratio in fuore Petri Craff*. CXLVIII. B.
Sansverrinus, *Cæ. Jo. Francifcus*, *Orator ad Alexandrum V. Pont. Max.* CCCLVIII. D.
Saracenus, *Bernardus*. DXXXVII. A. *Pyllade Bucardo malè habitus*. CCCXXXIII. A. *Ejus Epifola*. DCXIV.
Sauberius, *Joannis*, ejus *Bibliotheca Norimbergenfis*. LXXX.
de Savonibus, *Marchefinus*, *Mediolanenfis*, *Typographus Venetiis*. CXII.
Savonarola, *Hieronymus*, ad *Fr. Samuele de Caffinis improbat*. CCCLXXXIII. D. *Opus ejus attributum*. ibid. E. & DXX. *Ejus vifiones*. CCC. LXXIV. A.
Saxius, *Francifcus Hieronymus*, *Auctoris frater*. XC.
Saxius, *Jofeph Maria*, *Canonicus S. Georgii in Palatio*. CCLXXXII. B.
Scaligerus, *Jofeph*, *notatus*. XIII. C. XIV. A. L. XXVII. & LXXVIII.
Scarlionus, *Bernardinus*, ad *eum Epifola Pont. Leonis Cufani*. CCCLXV. D. CCCLXVI. C. & DVI.
Schimæ, *Matthæus*, *Cardinalis Sænenfis*, ad *eum Epifola Jo. Biffi*. CCCLXIII. D.
Schoifer, *Petrus*, *unus à primis Typographis Inventoribus*. LXXXII.
Schola in Ecclefia Mediolanenfis conflata. XXIX. E. *Quæ fculo fteruerunt*. XXX. A.
Schola Maranæ, quando *condita*. LX. A.
Schola Palatina, Vid. *Palatina*.
Seinzenzler, *Joannes Angelus*, *Typographus Mediol.* CIV. CV. & CXI.
Seinzenzler, *Uldericus*, *Typographus Mediol.* CIV. *Ejus Symbolum*. ibid. CV. *Etiâ Henricus dicitur*. DXXIII.**

Scot.

RERUM, ET NOMINUM.

Scotius, Oflavianus, Modotienfis, Typographus Venetii. CVI. & CXIII. Laudatus. *ibid.*
Scriptores varii de Bibliothecis, & Typographiis. LXXXI.
Scriptores varii de Bibliothecis univerfalibus. LXXXIV.
Sculptura Academia. Vid. Academia Pittorum.
Scutarius, Eufebius, ad eum Epifola Leonis Vercellenfis. CXCVIII. C. Nulla de eod. *ib. E.* CXCI. A. Ejus Epifola Georgio Merula. D. XLVI.
Scutarius, Joannes, Bononiensis, ejus fimilitates cum Franchino Gafurio. CCCXLVIII. D. & E.
Scyafus, Bartholomaeus. DXCIH.
Scimus I. Imper. Turcarum. CCXXXIV. A. *de la Selva, Antonii Prati, Magni Cancellarii, filii quinquam.* CCLXXXVIII. E.
Seminarium Clericorum ad S. Carolo conditum. Il. C. Ibi Academia Hymathenica à Federico Card. Borromaeo inftituta. LVI. A.
Serius, Lombardus, Petrarchae familiaris. CCCL. B.
Sertorius, Jo. Thomas, ejus Epifola, & Carmen. CCCXXVI. D.
de Seffa, Joannes Baptifta, Mediolanenfis, Typographus Venetii. CXII.
Seyrus, Vir nobilis, Deuterii difcipulus. XVIII. B.
Sfondratus, Bartholomaeus, ad eum Epifola Francifci Philippi. CCXXIV. B.
Sfondratus, Caeleſtinus, Cardinalis, ejus Innocentio vindicata. CLXXIV. A.
Sfortia, Alexander, Piſauri Dominus. CLXXIX. A.
Sfortia Vitecomes, Anna Maria, Oratio Philippi in ejus Nuptiis. CCXXII. E.
Sfortia, Alcanius, Cardinalis. CCXXXVII. C.
CCCLXXXIV. A. CCLXXXVII. A. & ſeptus. Ad eum Epifola Pauli Seneſcitati. CCCCLXXXIX. Francifcum Putolanum Mediolanum, evocat. CCXXXVII. D.
Sfortia, Blanca Maria, ejus nuptiae cum Maximiliano I. Imper. CCLXII. A. CCCLXVII. C.
Sfortia Columna, Martinus, Caravaggii Marcbio, ejus Academia. L. A.
Sfortia, Co. Francisus, Orator ad Alexandrum VI. Pont. Max. CCCLVIII. E.
Sfortia, Jo. Gualterus, Mediol. Dux, Opusculum Philippi pro ejus educatione. CLXXIX. E.
Sfortia, Lucia. CLXVI. B.
Sfortiati, Principes Mediolani, literas fovet. XXXVII. C. Sub eorum Principatu intulit in hanc Urbem Ars Typographica. XLV. C.
Sfortiada Prædia Canobio S. Marie Gratiarum à Ludovico Maria Sfortia Mediol. Duce dono data. CLXXII. E.
Sculus, Ludovicus. Vid. Ludovicus.
Sigifmundus Austria Dux, Oratio Pii II. Pont. Max. contra eundem. CXXXIX. E.
Sigifmundus Imper. CCXXVI. C. Ejus ingreſſus Romanæ, & Coronatio. CXXVII. D.
le Signerre, Gualtelmus, cum ejus Fraire, Typographi Mediol. CVI. Et figurarum calatores. ibid.
Simmachus Romane Urbis Præfeſtus, ad illum Legatio Mediolanenſium, ut eis Rhetorica Præceptorem affigret. XV. B.
Simon Genneſius, quale ejus Cognomen. CXXX. C. Ejus Operum editiones Mediol. peractæ. CXXXI. B. Vid. Genneſius.
Simonetta, Angelus, laudatus. CCH. D.
Simonetta, Co. Antonius, laudatus. LXXXI. CC-CCXXXVIII. D. & DLIX. Ejus Bibliotheca. DLXII. DLXVI. DLXX. DLXXI. DLXXV. DLXXXIX. & DCXIV.
Simonetta, Bonifacius, ejus Liber de Perfectionibus Chriſtianorum. CCCIV. A. CCCVII. A. DIV. & DV. Ejus Patria, Parentes, & Elegium. CCCXLIII. B. & ſeqq. Carmine laudatur à Jo. Biſſo. DLXXXIX.

Simonetta, Ciccus, laudatus. CCIII. D. Francifcum Putolanum turtur. CCXXXVII. D. *Ad eum Epifola Bonacurſii Piſani.* CCCCLIV. CCCCLVI. CCCCLVII. CCCCLVIII. & CCCCLXXV. Et Candidi Decembrii. CCXCH. E. & CCXCVI. B. Et Marii Philippi. CCLXIV. C. Et dicat Hieronymus Vitecomes Opus de Obligatione Papali &c. CCCXXVII. D. Ejus filii Bonacurſii Piſani diſcipuli. CCCCLXXV. Epifola ad eundem Hieronymi Vitecomitis. CC-CCXCVII. Ejus Origo, Geſta, & Elegium. CLXIV. D. & E. Ad eum Epigramma Benini Mombricii. DCX.
Simonetta, Hiacynthus. CCCXLV. A.
Simonetta, Jacobus Antonius. CCCXLV. A. Ejus laudes. DV.
Simonetta, Joannes, Ducalis Secretorius. CXCH. C. & CXCI. A. Ejus Opera, Geſta, & Elegium. CCIII. A. Præſatio ejus Hiſt. CCCCLXXIV. Ad eum Epifola Petri Juſtini Philippi. CCCCLXI. Et Franciſci iun Philippi. CCCCLXXV.
Simonetta, Joannes Antonius. CCCXLV. A.
Simonetta, Margarita. CCCXLV. A.
Simulacrum marmoreum Ducis à Præſinario exſculptum, quo pretio à Federico Card. Borromaeo emptum. LV. B.
Sifcennius, Jacobus, antiſſimus Doctör. IV. D.
Sitonus de Scotia, Joannes, Vir Cl. ejus Chrenicon Colligii Medicorum. XXXI. E. Ejus opinio de Leodriſſo Gribello. CXLV. A. & centies citatus. Ejus Bibliotheca. DLXXXIII. DCXCH. DCI. DCIIL & DCV.
Sixtus II. Pont. Max. CXVI. A. Laurentium Medicum excommunicat. CLVIII. C. Carmen B. Bernardini de Buſtis in ejus laudem. CCCL. E. Silenium jubet inter Canonicos Lateranenſis, & FF. Eremitanos in controuerſia de habitu S. Auguſtini. CLXV. CLXVI. A. B. C. & DCI. CCXIII. B. & C. CCXX. E. CCCLXXX. C. DCIX. & alibi.
Sixtus Seneſcit, ejus Bibliotheca Sancta. CCXVII. C. & alibi.
Smith, Joſeph, laudatus. CXVII. D. & DLXI. Ejus Bibliotheca. DLXIII. DLXIV. DLXV. DLXVII. DLXVIII. DLXXII. & DCXIII.
Societatis Typographica Mediol. inſtituta ſub initium hujus Artis publica Tabula. CCCCLXVII.
Solinus de Mirabilibus Mundi à Mombricio editus. CXLVII. C. Ejus exemplaria MSS. in Ambroſ. *ibid.* D.
Soncinus, Paulus, quis ille fuerit, ejus Opera, & Elegium. CCLXXXVII. A. Barbus, de Barbovis, aut Barbovius vocatur. CCLXXXVIII. B. Ejus Epifola ad Cardinalem Aſtanium Sfortiam. CCCCLXXXIX.
Soncinus Raymundus. Vid. Raymundus.
Soncinum Oppidum Mediolanenſis Ditionis. XLVI. A. Ibi primò incepta Hebraica Typographia. *ibid.* LXXVII.
Sparheimus, Ezechiel, ejus Diſſertatio de Feſta in Prytanis Græcorum, & apud Romanos cultu. IIE.
Spatarius, Joannes, Bononiensis, ejus ſimilitates cum Franchino Gafurio. CCCCLVIII. E. Jo. Vaginaris ad amulo vocatur. *ibid.*
Spineta Saguna Marcbio, ejus Victoria de Genueſibus. CCLXVI. C.
de Spira, Joannes, & Vindelinius fratres, primi Typographi Venetii. LXXXI. & LXXXIX.
Squareſius, Hieronymus, Petrarchæ Commentator. CCCLXXIV. D.
Squaſſus, Joannes, an Typographus Mediolanenſis. XCIII. & XCIV.
Statius, Cæcilius. Vid. Cæcilius.
Statius Trogus Catalaunus, idem & Lazarus Auguſtinus Cetta. CCCXXV. B.
Statuta Mediolanenſia quando primùm edita. CCIX. C. Iterum ſub Ludovico Maria Sfortia Mediol. Duce. CCXVI. B.

I N D E X

Dissectorum Italiae Urbium erige. CCIX. C.
Dalla, Franciscus, Architectus insignis. XLII. B.
Stephanianus Typographus Symbolum. XCV.
Stephanus Crenatusque, ejus Opera, & Eligium.
 CCLXXVII. D.
Strabonius, Lombardus, Petrarcae discipulus, & Vle-
sarium illustrium Veterum istius Continuator.
 CCLXXVI. C.
Strucius, Bartholomaeus Gentilius, ubi notatus. L-
 XXVI.
Strudanus Michaelianensis antiquitas. IV. C. Quo
 tempore florere cepit. IV. A.
Suardus, Paulus, primus Notatorum Mediol. edi-
tor. CIV. & CCIX. C. Quis ille fuerit. CC-
 XXVI. A.
Suardus, Paulus alter, Brislanus. CCXVI. A.
Sabatius Constans, Art. Typographus quando illas
scantulas. LXX XVI. & CXV. A.
Savonius de illustribus Grammaticis. IV. C.
Saule Lexicon Variorum, de ipso judicium. CC-
 CCXIX. D.
Samus Casum Conscientiae varii tibi edita.
 CCCCXI. B.
Savonius, Conradus, primus Romae Typographus.
 LXXXI. LXXXVII. LXXXIX. XC. & CX-
 VI. A.
Siles, Ca. Dominus, laudatus. LXXXI. XCIX. &
 CXIII. Eius Bibliotheca. DLXII. DIX. DIX-
 VI. DIXVII. DC. DCVI. & DCXI.
Sylvestrius, Mathias, ejus Patris. CLIV. A.
Symbola variorum Typographorum. XCV. CIV. CV.
 & CVII.

T

T*Abule faderis inter primos Typographos*
Mediol. CCCCXLVII.
Tacemus, Balhuus, qui ille fuerit, & ejus Epi-
gramma. CCLXXI. E. Eius Carum. DCIII.
Tacitus, Cornelius, primi P. Libri, ubi, & quando
reperi. CIX.
Tacitus, Gons. Ambrosius, Collegium condidit. XL-
 VIII. C.
Tacitus, Paulus, editor Fastorum majorem Colla-
ti. CCCCXIII. B.
Tafurinus, Bernardinus, ejus Opera de Scripturis
Napoli. CLIV. C.
Tamius, Augustus, ejus traditio in Italianam lin-
guam Brevi de Consolatione Philosophiae. CCG-
 LXXX. C.
Tamius Ceraiger, Franciscus, ejus Inscriptio S. p. d.
chrastis pro Bernardino Bellicino. CCLV. C.
Carminum istius editor. ibid. D. Fa. dicit Ludo-
vici Mariae Sforza. XXXVIII. D. Eius editio
Carminum Petrarcae. CCLXI. R. Eius Parave-
re Opera, & Elegia. CCLXXX. A. A
quius laudatus. CCLXXI. B. & C. Eius Epi-
gramma. DV. Eius Carum. DXCII.
Tamius, Petrus, Comiti, & Ecclesiae S. Mariae
Misericordiae Casertae institutor. CCLXXX.
 B.
Taravassius, Dominicus, Dilect. Sarzamenis. DL-
 XXVI.
Taravassius, Dominicus. Vid. Dominicus.
Tassinus, Antonius, ad eum confugit Franciscus Pu-
telanus. CCCCXXVIII. A.
Tatus, Alonius, ejus Annales Crenatus. VIII. D.
 & alibi.
Tauris, Augustus, Jo. Ludovici Pallavicini Se-
uatoris Uxor. CCCCXI. A.
Terrilliani Epistola supplicatio. DXCIX.
Terragus, Guido, Dantis Operum editor, & Com-
mentator. CCXV. A. CCCCXXI.
Tener, Othacius, Grammaticus. IV. D.
Thebaldus, Thomas, Benonicus, Ducalis Mediol.
Senator. CCLXIX. A. Epistola Francisci Philo-
sophi ad eundem. DCXIV.

Theodorus Abalarini Gubernum Regis successit. XX-
 VII. D.
Theodoricus Gubernum Rex, Literas, hancque Ar-
tis promoveit. XXVI. A. A. S. Enneide lauda-
 tur. ibid. B.
Theodorus Archiep. Mediol. Speciali Materialis Offi-
cii Auditor. CCCCXVII. D. & CCCCXVIII. A.
Theodisibius, Stephanus Fideles, Oratio in ejus
funere. CLXXX. B.
Thomaeus, Ludovicus, ejus Tractatus de Jesunia.
 CCLXXXV. A. Notatur. ibid. B.
Thomaeus, Petrus, Philosophus, & Medicus. C.
 XXVIII. C. Ad eum Epistola Philo-
 sophi. CC-
 XXIV. C.
Ticinensis Schola de Galeno II., ejusque filius, pre-
vilogio auct. XXXII. C.
Ticinensi Urbi Michaelianensis imperium devotus.
 XXXVII. A.
Tiphonus, Gregorius Bartholomaeus, Calchi Prae-
ceptor. CLXXXVI. B.
de Tonis, Michael, Librum emendat. CIV.
 Eius Elegium. DLXIX.
Toribus, Hieronymus, ejus Historia Ordinis Hamb-
litarum. CCLII. C.
Torillus, Alonius, ejus Scula Augustissima. CL-
 XIX. A. CCCCXVIII. E. & lapsus.
Tornellus, Georgius, Comatus Episcopus. CCG-
 XXVI. C. & CCCCXII. A.
Tornellus, Hieronymus, Veneris Generalis Ord.
Mon. Oiserv. CCCCXI. B. A. Samulus de Cas-
us laudatus. CCCCXXIII. C.
Tornellus, Hieronymus, ejus Carum. DCI.
Trapanensis, Andreas, Georgii filius. CLV. B.
 Eius Epistola. CCCCXL. & CCCCXLV.
Trapanensis, Georgius, ejus Opera idem, & MSS.
in Ambrosiana. CLV. B. C. D. & E. CLVI.
 A. & C. Eius simulatae cum Theodoro Gata. C-
 LVI. D. & CLVII. B. Eius laudes. 10. Eius
 Liber de peribis Oratorum quando Michaeli
 editus. CXVII. B. & XLV. Eius Epistola.
 DLX.
Trapanus, Aurelius, ejus simulatae cum Mario Phi-
lippo. CCLXVI. E. & CCLXVII. A. Quo
 ille fuerit. CCLXVIII. A. Eius Carum. ibid.
 D.
Tressinus, Oldrabus, Mediol. Praetor. XXXIII. B.
Trevissinus, Bernardus, Patri. Vici. CCLXV. D.
Tricinus, Petrus, qui ille fuerit, ejus Carum.
 & Elegium. CCLXXXIX. A.
Trithemius, ejus opus de Typographiae Artis na-
tali. LXXXVI.
Trivianus, Marthius, Praetor Jo. Galatii Sfor-
zae. CLXXX. A. & CCCC. C.
Trivulcius, Marchio Toderus Alexander, Ludo-
mus. LXXXI. Eius Bibliotheca. DLXVIII. D-
 CIV. & DCXIII.
Trivulcius, Antonius, Cardinalis. CCLXVIII. D.
 Eius Oratio in Nuptiis Jo. Galatii Pissinatis
 Mediol. Ducis, & Isabella Aragonie. CC-
 XV. B. Ad eum Epigramma Bionii Montis-
 DICI.
Trivulcius Abbas D. Carolus. DLXV. & DLXX.
Trivulcius, Jo. Jacobus, ad eum Epistola Platini
Plati. CCLXIX. A. Idem eodem arma capit idem
 Platinus. ibid. E. Ad eum Epistola Montis-
 DICI. Eius Oratio in Nuptiis Jo. Galatii Pissinatis
 Mediol. Ducis, & Isabella Aragonie. CC-
 XV. B. Ad eum Epigramma Bionii Montis-
 DICI.
Trivulcius, Antonius, Cardinalis. CCLXVIII. D.
 Eius Oratio in Nuptiis Jo. Galatii Pissinatis
 Mediol. Ducis, & Isabella Aragonie. CC-
 XV. B. Ad eum Epigramma Bionii Montis-
 DICI.
Trivulcius, Antonius, Cardinalis. CCLXVIII. D.
 Eius Oratio in Nuptiis Jo. Galatii Pissinatis
 Mediol. Ducis, & Isabella Aragonie. CC-
 XV. B. Ad eum Epigramma Bionii Montis-
 DICI.
Trivulcius, Antonius, Cardinalis. CCLXVIII. D.
 Eius Oratio in Nuptiis Jo. Galatii Pissinatis
 Mediol. Ducis, & Isabella Aragonie. CC-
 XV. B. Ad eum Epigramma Bionii Montis-
 DICI.

RERUM, ET NOMINUM.

Taderinus, Antonius, Auditor Philolphi. CCKXIX. D.
Tercas, an Tercen dicendum sit? CCKXXVI. A.
de la Torre Rezoncius, Co. Antonius Joseph, locutus. CX. Vele Rezonici.
Turrianus, Jacobus Antonius, ad eum Epistola Stephanus Dulcini. CCCCXI. E.
Turrianus, Jo. Franciscus, Ducalis Quaestor, & Vir illustrissimus. CLXXVII. A. & B. CCLXXIV. B. & E. Ad eum Epistola Bonaccursii Fusani. DXLIII.
Turrianus, Jo. Vincellus. DC.
Typographi nobiles, & eruditi Mediolanenses. XCII. XCIII. & XCV. Eorum insignia. XCV. & XCVI. Et variorum in aliis Regionibus. Ibid.
Typographi Mediolanenses antiquitus citam Sacerdotum. XCIII.
Typographi primi in Italia qui. CXVI. A.
Typographi, ubi primus in Italia residerit. XLV. D. & E.
Typographia Arabica cui in Italia debetur. LXXVIII.
de Typographia Arabica, quid Michael Maistre sentiat. LXXVIII.
de Typographia Hebraica quid Christophorus Wolphius. LXXVIII.
Typographia Hebraica, post Saneium, in qua Italia Urbes inlata. LXXVII. & LXXVIII.
Typographia characteris Græci in Italiam quando introducta. LXXXIII.
Typographia idiomata Græco quando in Italia nota. CL.
Typographia literarum Græcorum quando Mediol. capta. CLXXIV. C. & CCLXXVI. D. In hac Urbe, antiquum Miquisita inchoata. LXXVI. Quando Venetiis. Ibid.
de Typographia Venetis habita, quid offert Militare. LXXXVIII. Quid Onobonus Leoninus. LXXXI.
Typographica Ars quando in Angliam inlata. XCI.
Typographica Ars à Viris nobilibus, & doctis exercita. CVIII. & alibi.
de Typographica Arte quid Angelus Rocca. LXXII.
de Typographica Arte Trubemii iudicium. LXXXI.
Typographia Invenabula quando Mediolani capta. CXV. A. Quando ad Sublarense Convicium, transiit. Ibid.
de Typographia Inventoribus. LXXXV.
Typographia natalis quando statuitur. LXXXV.
de Typographia nobilitate studiis literariis. LXXX.
de Typographia Scripserit varii. LXXXI.
Typographorum variorum Nomina. LXXXII.

V

Valerianus, Virius, de infelicitate literatorum. CCKXXI. C. & CCKXXII. C.
Valia, Astolen, eius Epistola ad Benivium Memoritum. CLII. C. & DLII.
Valia, Georgius, eius Epistola ad Jacatum Antiquarium. DXXXVI. Eius Elegium. Ibid.
Valia, Jo. Petrus, Georgii filius. DXXXVI. Fias Epistola ad Steuamurum Trivulium. DXXXVII.
Valia, Laurentius, nomenclata de ipso. co.
de Valenzia, Ambrosius, Sacri Palatii Notarius. CCLXXXVI. E.
Vanderburghius, Adrianus, cister Fœmatis Petri Apollonii Ollati. CCKXXII. E.
Vani, Nemo. Vid. Minus.
de Varisio, Jo. Aloysius, Mediolanensis, Typographus Venetiis. CXII.
 Tom. I.

Varisius, Marcellinus, Orator Ducis Medii, ad Republicam Veniam. CCLXII. D.
Varisius Rastus, Ambrosius, ad eum Epistola Iulii Enalii Ferrarii. CCKXXII. D. & CCKXXIX. Et Bonifacii Simonetti. CCKXLIV. B.
Ubalduus, Onobonus, Ducis Urbini Germanus. CCLIX. C. Ad ipsum Epistola Ludovici Montelli. CCKCLXXXVII. Et aliam ad Montellum. CCKCLXXXVII.
Ubalduus, Franciscus, catelerrini J. C. Angeli filius. DLXXII.
Vegius, Martheus, eius Elegium, & Opera. CCKXXIX. B. Eius Vita à Jovincio Soc. Jesu edita. CCKXXIX. B. Fias Epigramma in Ludem Josephi Brippii. CCKXXXVIII. C. Iterum de ipso nomenclata. CCKCV. B. Eius Epistola ad Bartholomæum Cipram. CCKCVI. A. Altera ad Cardinalem Gerardum Landrianum. DXIX.
Vidatus, Jo. Jacobus, ad eum Epistola Petri Leonis. CCKCIII. A.
Veneta Republica Marium Philiphum ad erudiendum Juvenentem vocat. CCLXII. C.
Venetiis quando Typographia verè usque fuit. LXXXVIII. Quando verè Græca. LXXVI.
Veneticorum origo. CCKXXI. A.
Vinctus, M. Paulus. Vid. Marcus.
Vinctus, Paulus. Vid. Paulus.
Venia, Mafellus, Breviorum, eius editio Opera. CLXXVIII. E. & CLXXXI. C. Eius de Ambrosio Carano, Vita, & laboribus literariis. CLXXXI. E. Eius Elegium. & G. G. CLXXXIV. B. & C. Eius Carmen. CLXXXV. B. & C. Eius Epistola ad Bartholomæum Chalcum. CCKCLXXVI. Altera ad Ambrosium Caranum. CCKCLXXVI.
Verrillensis, Antonius, Min. Officio. Vir Clariss. CX. B. & CCKCLXIV.
Verdier, Antonius, eius Bibliotheca Scriptorum, Gallici impressa. DLXXIII.
Vermundus Grammaticus S. Augustini amicus. XV. E.
Verginius, Petrus Paulus, nomenclata de ipso. 7. CCKXCIII. Fias Opera, & MSS. Oddi. to Ambrosiano. CCKXCIII. A.
Verni, Antonia, Sportis Medii, Ducis II. Uxor. CL. B.
Vernius, Aloysius. CL. B.
de Vespolate, Dominicus, Typographus Mediol. CII. Visitali à S. Ambrosio sublata. LXXX.
Ugerius Pontremulensis, eius Epigramma. DXCIV.
Ughellus, Ferdinandus, ubi in Italia sacra notata. CCLXXXII. D.
Vilius, Ballionus, eius Sepulchralis Inscriptio pro Jacobo Aquaricus. CCKLVII. B.
Vilius, Jo. Maria, ad eum Epistola Jacobi Aquarici. CCKLV. D.
Vincenzo, Adria Aliprandus. CXII. Vid. Bibliotheca Francorum Marchionum Viccomitum.
Vincenzo, Marcellus Annibal, Arcis Jovis Praefectus. CCVI. D.
Vincenzo, Azzo, novam Collectionem Statutorum Medii, peragi jubet. CCKXIV. B.
Vincenzo, Bianca, Sabaudie Ducissa, Carmen in ipsa laudem. CCKCII. E.
Vincenzo, Bartholomæus, Episcopus Novariensis. CCKIX. B. Ad eum Epistola Mafpei Vigii. CCKXXXVII. B.
Vincenzo, Eusebius, Theodori Platti Uxor. CC. VIII. D.
Vincenzo, Eugenio, Abbas Commendataris S. Petri de Ulmo. CCVI. D.
Vincenzo, Franciscus, Vir Clariss. CCC. D. Ad eum Epistola Petri Candidi Decembri. CCKCIV. D.
Vincenzo, Franciscus Bernardinus, Mediolani cura ei à Ludovico Sportis commissa. CCKLV. C.

INDEX RERUM, ET NOMINUM.

Vicentius, Galeacius, Andree filius Gasparis filius. DCXI.
*Vicentius, Galeacius, Gasparis filius, ad eum Epi-
 scopi Jacobi Crassii Breviarium.* DL. & DLII.
Vicentius, Gaspar, Dux Mediolanensis, exortatus.
 CCLXXXVIII. D.
*Vicentius, Gaspar, quia ille fuit, Opera ejusdem,
 aique Elocutionum.* CCXLVII. E. A quibus tele-
 bratis. CCCLXXXIX. B. Eius Poemata. CC-
 XXXIII. A. Ad eum Epistola Dominici Masco-
 ni. CCCCC.
*Vicentius, Hieronymus, cui ille fuit, eius Opera,
 & Elegia.* CCCCXVI. E. & CCCCXVII. A.
 Eius Epistola ad Franciscum Sfortiam Vicecomi-
 tem. CCCCXCVII.
*Vicentius, Julius, idem & Jo. Paulus Mazzuchel-
 lus.* CCCCXV. A.
*Vicentius, Lucratius, Oratio in ejus Nuptiis cum
 Alexandro Brissio.* CCCC. A.
Vicentius, Margarita, CXXG. C.
*Vicentius, Otto, ad eum Epistola Alexandri Min-
 tianii.* DXXXVIII.
Vicentius, Otto. CCCCXXV. B.
*Vicentius, Trifolius, Epistolam in ejus Comen-
 tio cum Balthasar Episcopi.* CL. B.
Vicentianum Familiae origo sublesta. CXCXI. E.
 & CCLXIII. A.
*Vicenciacus, Jo. Stephanus, editor Carminum Gas-
 paris Vicentini.* CCGXI. C. & DCCVII.
*Vicenciacus, Othavianus, Carmina Petri Antonii
 Platini ad eundem.* DLXXXI.
*Vicenciacus, Othavianus, ejus Epistola ad Petrum
 Consulum Decembriam.* CXCIV. D.
*Villorinus, Martinus, Editor, ejus Comment. in Rhe-
 tor. Cic. DLXXXIV.*
*de Villis-Dui, Alexander, ejus Grammatica im-
 preta.* CCXXXV. C. A quibus. ibid. D.
*de Villanis, Robertus, Armorum Dux Marchio-
 nis Ferrariae, ejus Inscriptio.* DXCIV.
Vinslingius, ejus Epitome Rer. German. LXXXII.
*Vincennia, quando primus Typographia Graeca illic
 inlata.* LXXVI.
*Vincius, Leonardus, & Ludovico Maria Sfortia Ma-
 diolum accitus, ac stipendio donatus.* XLIIA.
Architectura, Pistoriusque artes restituit. ibid.
C. Quis celebris discipulus habuerit. ibid. D.
*Auctor Celestis Simulacri Francisci I. Medici.
 Ducis. CCGLVIC. Eius Versus, & Elegium.*
 CCGLVII. C. & CCGLXI. D.
*Violenta Galeatii II. Medici, Duci filia, Leonelli
 Ducis Clementis Uxor.* CCLXXXIX. C.
*Vigorum Antones in A. de Comitis Stella Roma-
 na peralla.* LXVIII. C. Variis circa easdem
 experimentis. ibid. D.
Vigilius Mars Mediolani finet. VI. B. Id pluri-
 bus argumentis probatur. ibid. C. & D. Codi-
 cem ejus Operum manu Petrarcae exoratum cu-
 stodi Bibliotheca Ambrosiana. CXCIV. C. &
 CCGLXXVII. B.
*Virgilius, Polydorus, quid de Tenebris in Ra-
 lum interitus profertur.* LXXXVII. Ubi no-
 tatus. ibid.

*Viranius, Pontinus, ejus Liber de Miseria Li-
 terarum.* DXX.
*Vitellius, Cornelius, ubi Georgium Merulam ar-
 gust.* CXCVII. D. Nonnulli de eodem. CC. B.
de Viriaco, ejus Hist. Oritur. CCLI. A.
*Ungarus, Archangelus, Libri Litaniarum tridu-
 nari editor.* XCIII. CCGLXXII. D. & CCG-
 LXXXII. A. Eiusdem Epistola ad Romanum.
 Berni. XCIII. & DXXXIX.
Vossius, Isaacus, ubi notatus. DLIX.
Urbanus Jo. Galeacio Vicentini sublesta quoniam. C-
 CXLIII. B.
*de Ursinis, Hieronymus, eius Tractatus de Vranio-
 rum origine.* CLXXXI. B.
*Ursus, Robertus, eius Epigramma ad Paulum Mar-
 sum.* DLXXXVIII.
Waltherus, Lucas, ejus Annales Ord. Minorum.
 CXXVII. C. & sequens.
*Wallerster, seu Balthasar, Christophorus, Typo-
 graphus Medii.* XCI. XCVII. & XCVIII.
de Valerius, Laurentius, Horologiarum Inventor.
 CCGIX. D.
*Walshus, Christophorus, quid de Typographia Ha-
 bratica in Ital. scribit.* LXXVIII.
Wesler, Joannes, Typographus Medii. XC. An-
 primus Bononiae. XCIX.

X

Xenophon, Philolus, Marci frater. CCLX-
 III. A.
*Xincius, Francisus, Cardinalis, quando Biblia
 Polyglotta editionem editatus sit.* CLXXV. A.

Z

*Zabarella, Franciscus, Cardinalis, Oratio Pog-
 gi in ejus funere.* CXIX. A.
Zanc, Paulus, Episcopus Brundisus. CCCCXV. C.
Epistola ad eundem Gregorii Britannici. DIX.
Et istius ad eundem. DX.
Zaratus, Antonius, Typographus Medii. XCIV.
Eius Synonymum, seu Tesseris Typographia. XCV.
*Primum Impressor Sacrorum Codicum, vultu Mis-
 salium, tum Romani, tum Ambrosiani Ritui.*
 LXXIX. LXXXI. & XCV. Eius Societas cum
 alio initio pro prima Typographia Medii. CC-
 CXLVII. & CCGLXI. Eius Confessionum
 Nominum. XCVI. Quia ille fuit. XCV. CIII.
 & CVII. Primum, qui sum nomen in literis Me-
 diolanensibus impressit. CXVI. B.
*Zeltnerus, Joannes Conradus, Auctor Catalogi Vi-
 rorum, qui praefatum editionibus.* LXXXII.
*Eius opinio de veterum Mediolanum Demetrii
 Chalcondyle.* CCGCXXI. C.
Zemus, Jacobus, Episcopus Patavus. CXXXII. E. Ad
 ipsum Epistola Georgii Mirula. DLXXXVII.
 & DXCVIII.
*Zuccherus, Almus, Vercensis, Auctor Libri inscri-
 pti Zuccherio.* DCI.

